DİJİTAL KÜTÜPHANE KANALI

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

https://rantey.org

Yedek ve Duyuru Kanallarımız
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

• Telegram: https://t.me/birkitapbir

• WhatsApp Kanalımız : https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4IvMoc0Y

Selçuk Gürsoy • OSMANLI SOSYALİST FIRKASI VE YAYINLARI

Selçuk Gürsoy

Osmanlı Sosyalist Fırkası ve Yayınları

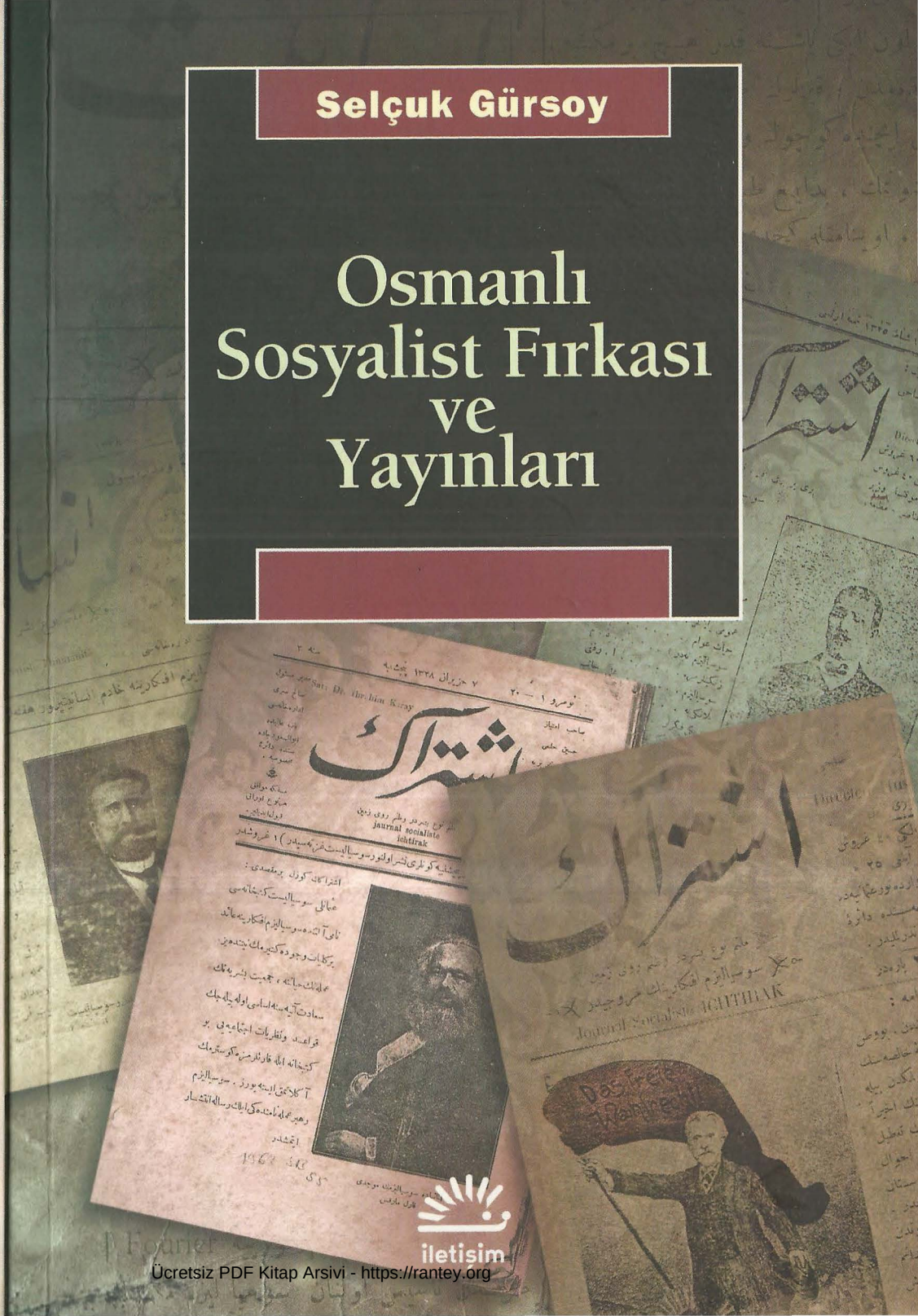

iletişim

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

SELÇUK GÜRSOY • **Osmanlı Sosyalist Fırkası ve Yayınları**

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

SELÇUK GÜRSOY 1966'da Mengen'de doğdu. İlk ve orta öğrenimini Almanya, Eskişehir ve İstanbul'da tamamladı. İ.Ü. SBF Kamu Yönetimi Bölümü'nü bitirdi. Aynı yerde siyaset bilimi yüksek lisansı yaptı. İ.Ü. Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü'nde okutman olarak çalışmaktadır. Diğer kitapları: *Enver Paşa'nın Sürgünü, İhtilalci İslâm Birliği ve Livâ el-İslâm Dergisi* (Salyangoz Yayınları, 2007), *Marksist Sözler, Karl Marx ve Friedrich Engels'ten Düşünceler Gözlemler Özlü Sözler* (Yar Yayınları, 2010).

İletişim Yayınları 1943 • Araştırma-İnceleme Dizisi 325
ISBN-13: 978-975-05-1361-9
© 2013 İletişim Yayıncılık A. Ş.
1. BASKI 2013, İstanbul

EDİTÖR Kıvanç Koçak
DİZİ KAPAK TASARIMI Ümit Kıvanç
KAPAK Suat Aysu
KAPAK KOLAJI *İştirak* ve *İnsaniyet*'in Marx, Bebel, Jaures ve Hüseyin Hilmi'yi kullandıkları kapakları
UYGULAMA Hüsnü Abbas
DÜZELTİ Fırat Deniz
BASKI ve CİLT Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064
Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11
Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 03 21

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721
Binbirdirek Meydanı Sokak İletişim Han No. 7 Cağaloğlu 34122 İstanbul
Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58
e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

SELÇUK GÜRSOY

Osmanlı Sosyalist Fırkası ve Yayınları

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

En çok ezilenlere, en çok sömürülenlere;
emekçi kadınlara ve çocuk işçilere...

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İçindekiler

ÖNSÖZ ... *11*

BİRİNCİ BÖLÜM

SANAYİ DEVRİMİ'NDEN BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NA KADAR SOSYALİZM VE İŞÇİ HAREKETLERİ ... *25*

SANAYİ DEVRİMİ VE İŞÇİ SINIFININ OLUŞUMU ... *27*

DOĞUŞUNDAN BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NA KADAR İŞÇİ SINIFI HAREKETİ VE SOSYALİZMİN BAŞLICA GELİŞMELERİ ... *34*

Britanya'da Makine Kırıcılık (Luddizm) ... *34*

Britanya'da Chartist Hareket ... *37*

Karl Marx ve Friedrich Engels: *Komünist Manifesto*'nun Yayımlanması ... *38*

1848-1849 Devrimleri ... *41*

Fransa'da 1848 Devrimi ... *42*

Almanya'da 1848 ... *46*

Avusturya ... *49*

İtalya ... *51*

1864-1872: Birinci Enternasyonal (International Working Men's Association) ... *54*

***Das Kapital*'in Yayımlanması** ... *58*

1871 Paris Komünü ... *60*

İşçi Sınıfı Partilerinin Kuruluşu ve İkinci Enternasyonal Dönemi ... *68*

Almanya Sosyal Demokrat Partisi ... *70*

Fransız İşçi Partisi ... *73*

Almanya ve Fransa Dışındaki Avrupa Ülkelerinde İşçi Sınıfı Partileri ... *75*

İkinci Enternasyonal ... *79*

İkinci Enternasyonal'in Kongreleri ... *82*

1 Mayıs Uluslararası Mücadele ve Dayanışma Günü ... *86*

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İKİNCİ BÖLÜM

İKİNCİ MEŞRUTİYET DÖNEMİNİN SİYASAL ORTAMI VE OSMANLI SOSYALİST FIRKASI ... 89

19. Yüzyılda Osmanlı Ekonomisi ... 91

Osmanlı Sanayii ... 94

Maliye, Dış Borçlar ve Düyun-u Umumiye ... 96

Ulaştırma ve Posta ... 98

İkinci Meşrutiyet Öncesinde Osmanlı İmparatorluğu'nda İşçi Hareketleri ve Grevler ... 100

İkinci Meşrutiyet Dönemi İşçi Hareketleri ... 105

Tatil-i Eşgal Kanunu ... 113

Osmanlı-Jön Türk Siyasetinin İki Ana Akımı ... 117

Prens Sabahattin'in Sosyolojik-Siyasal Görüşleri ... 120

Meşrutiyet Ortamı ve Ahrar Fırkası ... 123

Osmanlı Demokrat Fırkası (Fırka-i İbad), İbrahim Temo ve Abdullah Cevdet ... 129

Ahrar, ODF ve OSF Çevresinde Yer Alan Genç Aydınlar ... 134

Paris'te "Radikal Osmanlı Partisi": Islahat-ı Esasiye-i Osmaniye Fırkası ... 137

Mutedil Hürriyetperveran Fırkası ... 140

Ahali Fırkası ve Mecliste Muhalefet ... 142

Sosyalistlere Yönelik Tutuklamaların Mecliste Tartışılması ... 144

Muhalefetin Çatı Örgütü Olarak Hürriyet ve İtilaf Fırkası ... 146

"İştirakçi" Hüseyin Hilmi ve Osmanlı Sosyalist Fırkası ... 148

İştirak ve Diğer Yayınlar ... 161

Hüseyin Hilmi ve Baha Tevfik Bir Piyeste: "Hürriyet Kurbanları" ... 170

Osmanlı Sosyalist Fırkası, Beyannamesi ve Programı ... 186

OSF Paris Grubu ve *Beşeriyet* Gazetesi ... 195

Selanik Sosyalist İşçi Federasyonu ve OSF ... 201

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

OSMANLI SOSYALİST FIRKASI YAYINLARI: *İŞTİRAK, İNSANİYET, SOSYALİST* VE *MEDENİYET* DERGİLERİ ... 205

İştirak, Sayı 1, 13 Şubat 1325 Cumartesi, (1910) ... 207

İştirak, Sayı 2, 20 Şubat 1325 Cumartesi, (1910) ... 221

İştirak, Sayı 3, 27 Şubat 1325 Cumartesi, (1910) ... 232

İştirak, Sayı 4, 6 Mart 1326 Cumartesi, (1910) ... 245

İştirak, Sayı 5, 13 Mart 1326 Cumartesi, (1910) ... 258

İştirak, Sayı 6, 20 Mart 1326 Cumartesi, (1910) ... 271

İştirak, Sayı 7, 27 Mart 1326 Cumartesi, (1910) ... 284

İştirak, Sayı 8, 3 Nisan 1326 Cumartesi, (1910) ... 297

İştirak, Sayı 9, 10 Nisan 1326 Cumartesi, (1910) ... 310

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

İştirak, Sayı 10, 18 Nisan 1326 Cumartesi, (1910) 323
İştirak, Sayı 11, 24 Nisan 1326 Cumartesi, (1910) 336
İştirak, Sayı 12, 1 Mayıs 1326 Cumartesi, (1910) 349
İştirak, Sayı 13, 8 Mayıs 1326 Cumartesi, (1910) 362
İştirak, Sayı 14, 15 Mayıs 1326 Cumartesi, (1910) 376
İştirak, Sayı 15, 22 Mayıs 1326 Cumartesi, (1910) 390
İştirak, Sayı 16, 29 Mayıs 1326 Cumartesi, (1910) 403
İştirak, Sayı 17, 31 Mayıs 1326 Pazartesi, [Ahmet Samim özel sayısı], (1910) 416
İnsaniyet, Sayı 1, 5 Ağustos 1326 Perşembe, (1910) 423
İnsaniyet, Sayı 2, 12 Ağustos 1326 Perşembe, (1910) 431
İştirak, Sayı 18, 19 Ağustos 1326 Perşembe, (1910) 440
İştirak, Sayı 19, 26 Ağustos 1326 Perşembe, (1910) 448
İştirak, Sayı 20, 2 Eylül 1326 Perşembe, [OSF Beyanname ve Programı], (1910) 456
Sosyalist, Sayı 1, 11 Teşrin-i sani [Kasım] 1326 Perşembe, (1910) 464
Sosyalist, Sayı 2, 16 Teşrin-i sani [Kasım] 1326 Pazartesi, (1910) 478
İnsaniyet, Sayı 3, 25 Teşrin-i sani [Kasım] 1326 Perşembe, (1910) 493
Medeniyet, Sayı1, 1 [?]Kanun-ı evvel [Aralık] 1326 Pazartesi, (1910) 508
Medeniyet, Sayı 2, 6 [?] Kanun-ı evvel [Aralık] 1326 Pazartesi, (1910) 522
İştirak, Sayı 1-20, 7 Haziran 1328 Perşembe, (1912) 536
İştirak, Sayı 2-20, 21 Haziran 1328 Perşembe, (1912) 553
İştirak, Sayı 3-20, 5 Temmuz 1328 Perşembe, (1912) 570
İştirak, Sayı 1, 14 Temmuz 1328 Perşembe, 27 Temmuz Efrenci 1912 586
İştirak, Sayı 2, 18 Temmuz Sene 1328, 27 Temmuz Efrenci sene 1912 602
İştirak, Sayı 4, 25 Temmuz Sene 1328, 7 Ağustos Efrenci sene 1912 619
İştirak, Sayı 7, 5 Ağustos Sene 1328, 18 Ağustos Efrenci sene 1912 636
İştirak, Sayı 8, 19 Ağustos Sene 1328, Eylül 1 Efrenci sene 1912 652
İştirak, Sayı 12, 1 Eylül Sene 1328, Eylül 12 Efrenci seme 1912 666
İştirak, Sayı 20, 26 Eylül Sene 1328, 9 Teşrin-i evvel [Ekim] Efrenci sene 1912 680
İştirak, Sayı 23, 28 Eylül Sene 1328, 11 Teşrin-i evvel [Ekim] Efrenci sene 1912 691

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

OSMANLI SOSYALİST FIRKASI SÜRELİ YAYINLARININ KONU AÇIKLAMALI FİHRİSTİ: *İŞTİRAK, İNSANİYET, SOSYALİST* VE *MEDENİYET* DERGİLERİ 703

KAYNAKÇA 779

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ÖNSÖZ

Modern sanayi proletaryasıyla küçük yaşlarımdayken tanıştım. Çocukluğumun birkaç yılı Almanya'da, bugünkü Çek Cumhuriyeti'ne çok yakın bir bölgede, ormanlar arasındaki küçük bir köyde geçti. 1970'li yılların başıydı. O kadar küçük bir köydü ki, her şeyden sadece bir tane vardı. Bir tane market, bir tane fırın, bir tane kasap, bir tane berber, bir tane Lutherci Protestan kilisesi... O kadar küçük bir köydü ki, ilkokul bile yoktu. Sabahları okul servisine biner yakındaki kasabaya okula giderdik. Ama bu küçücük köyde, bütün köyün ve civar köylerin insanlarının çalıştığı kocaman bir tekstil fabrikası vardı. Kumaş üretiliyordu.

Evimiz fabrika binasının üst katındaydı. Bu oturduğumuz yer muhtemelen fabrikanın idari büroları olarak yapılmış, sonradan basit bir daireye dönüştürülmüştü. Günler, ama özellikle de geceler boyunca, evimizin alt katındaki fabrikanın dokuma tezgâhlarından gelen ritmik sesleri dinlerdim; Sanayi Devrimi'nin ünlü uçan mekiği "Spinning Jenny"nin torunları olan yüzlerce mekiğin, iplerin arasından uçuşunun, dokuma tezgâhlarının çalışmasının ritmik seslerini.

Fabrikanın arka bahçesi evimizin de bahçesi gibiydi. Üretimde kullanılan malzemelerin atıkları buraya bırakılırdı. Açılmış dev karton koliler, boya veya çeşitli kimyasal madde bidonları, rengârenk plastik bobinler, sabahtan akşama kadar bira içen bazı işçilerin yığdığı boş bira şişeleri... Ağabeyim ve küçük kardeşimle birlikte bu malzemeleri çeşitli oyunlarımızda kullanırdık. Açılmış karton kolileri kaleye geçenin rahatça plonjon yapabilmesi için zemine yayar, dokuma sanayinin bir başka önemli malzemesi olan muleleri, yani huni şeklindeki iplik masuralarını iç içe geçirerek kale direği yapardık.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Oyunlarımıza bazen bahçeye çıkan mavi tulumlu işçilerin de katıldığı olurdu. Sanayi Devrimi'nin sadece bir iki kuşak sonrasına ait bir dokuma fabrikasında yaşadığımızı o zaman nasıl bilebilirdim ki. Çok değil, yetmiş yıl önce aynı yerde bulunsaydık orada oyun oynayan çocuklar değil, içerde dokuma tezgâhlarında çalışan işçi çocuklar olacaktık büyük olasılıkla.

Babamın işe gitmesine Türkiye'den alışkındım, bana doğal geliyordu. Fakat Almanya'da köyün neredeyse bütün kadınları gibi annemin de fabrikaya işe gitmesi bana çok anlaşılmaz gelmişti. Annem evdeyken birlikte çok güzel zaman geçiriyorduk. İşe gitmediği zamanlarda neşeli ve sevecen oluyordu ama fabrikaya gittiği zamanlarda akşamları eve yorgun ve mutsuz dönüyordu. Çalışmanın bir mutsuzluk kaynağı olduğunu, acı verdiğini çocuk sezgilerimle o zaman anlamıştım. Sadece annem de değil, sanki herkes, bütün işçiler sokaktan, kafelerden, evlerinden, evlerinin bahçelerinden, dağ yürüyüşlerinden, piknik yerlerinden, yani asıl yaşadıkları ve olmaları gereken yerlerden toplanılmış, ebedi bir cezayı çekmek üzere fabrikaya kapatılmışlardı. Bana öyle geliyordu.

Bu duygum hiç geçmedi. Çalışılan yer basit bir fabrika değil de en ileri teknolojiyle donatılmış bilmem ne tower-plaza olsa da, insanların hayattan koparılarak zorla oraya kapatıldıkları duygusu bende baki kaldı.

İyi ki de kaldı, çünkü işin aslının zaten böyle olduğunu düşünmekteyim.

Çalışmak, hayattan kopmaktır, koparılmaktır. İnsanın yaşamını sürdürebilmek için çalışmak zorunda bırakılması acıdır, zulümdür, işkencedir; bir varoluş sorunudur.

Ben, kapitalizmin, eğer aşılabilecekse, mülksüz sınıflara başka bir seçenek bırakmaksızın dayattığı bu çalışma zorunluluğuna duyulacak tepki dolayısıyla aşılacağına inanıyorum. İnsanlığın gelecek kuşaklarının, bizlerin sadece hayatta kalabilmek için ömrümüzün en güzel yıllarını çalışmakla geçirdiğimize inanamayacaklarını, bu eziyete neden katlandığımızı anlamakta zorluk çekeceklerini sanıyorum.

"Onuruyla çalışmak", "emeğin kutsallığı", "işini sevmek" vb. kavramlar ve insanlığın maddi yaşamının yeniden üretilmesi için gereken etkinliklerin birtakım meslek isimleriyle taçlandırılması zorunlu-ücretli çalışmayı gizleyen bir ideolojiden başka bir şey değildir. Bunlar, bu toplumsal ve ekonomik örgütlenmeden, insanlığın neredeyse tamamının yaşamını sürdürebilmek için çalışmak zorunda olduğu günümüz toplumsal ve ekonomik sisteminden çıkabilecek sonuçlar değildir.

Marx ve Engels'in devrimci komünizm yoluna girmelerinde bu yeni üretim biçiminin, kapitalizmin, işçi sınıfına yaşamını sürdürebilmek için kısacık ömürlerinin neredeyse tamamını yoksulluk ve sefalet içinde çalışarak geçirmek dışında başkaca bir seçenek bırakmamasına karşı duyduklа-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

rı şaşkınlık, öfke ve isyan duygusunun başat bir rol oynadığını düşünüyorum. Engels, *İngiltere'de Emekçi Sınıfların Durumu*'nu yayımladığında yirmi beş, Marx *1844 Yazıları*'nı kaleme aldığında yirmi altı yaşındaydı. Engels'in bu çarpıcı eseri işçi sınıfının yoksulluk ve sefalet içinde zorla çalıştırılmasına karşı yazılmış bir isyan çığlığı gibidir. Marx'ın söz konusu gençlik yazıları da okuyanı mutlaka derinden etkileyen satırlarla doludur; şunları söylüyordu: Kapitalizm koşullarında çalışma işçinin dışındadır. İşçi, çalışırken kendini inkâr eder, çalışırken kendinin dışındadır, ancak çalışmadığı zaman kendindedir. Çalışması gönüllü değil, zorlamadır. Zorla çalıştırılır. İnsanı kendine yabancılaştıran bu emek kendini kurban etme, alçaltmadır. İşçinin bu etkinliği bir başkasına aittir; kendi benliğinin yitirilmesidir. Bütün bunların sonucunda insan yalnız hayvansal işlevlerinde, yani yerken, içerken, çocuk yaparken ve olsa olsa evinde, giyiminde vb. serbestçe etkin olabilir; insani işlevlerindeyse iyice hayvanlaşmıştır. Hayvansı özellikleri insani, insani özellikleri hayvansı olmuştur.[1]

Sanayi Devrimi'yle birlikte, kütlesel olarak, büyük bir çaresizlik içinde ve neredeyse ömür boyunca (o ömür de zaten otuz beş-kırk sene civarındaydı!), sefalet içinde çalışmak zorunda kalması, insan türünün tarihinde ilk defa rastlanan bir olguydu. Genç aydınların bundan etkilenmemesi mümkün değildi. Bu bakımdan, 19. yüzyıl boyunca başta Fransa ve Britanya'da olmak üzere Avrupa'da çok çeşitli eşitlikçi-sosyalizan akımların ortaya çıkmış olması hiç şaşırtıcı değildir. Marx ve Engels de sosyalizm yoluna bu eleştiri kanalından girdiler. Girdiler ama Marx'ın bilim insanı titizliği o noktada durmasına izin verecek, bu eleştiriyle yetinecek bir kişilik oluşturmuyordu. Bu eleştirel anlatı, ekonomi politiğin eleştirisinin karmaşık koridorlarında ama daha da önemlisi işçi sınıfının siyasal iktidar sorunu karşısında arka sıralara düşmüş oldu. Yoksulluk, sefalet, zorunlu çalışma, çalışma koşullarının kötülüğü üzerine yazılıp söylenenler giderek bir naiflik, "yoksulluk edebiyatı", "kapitalizmle değil, kapitalizmin sonuçlarıyla uğraşmak" olarak görülür oldu. Sosyalizm tartışmalarında üretim araçlarının özel mülkiyeti, artı-değer sömürüsünün ortadan kaldırılması ve işçi sınıfının siyasal iktidarı ele geçirmesi, proletarya diktatörlüğü tartışmaları öne çıktı.

Bunları bir önsöz yazısında Marksizm tartışması yapmak için değil, Osmanlı Sosyalist Fırkası'na (OSF) ve yayınlarına bir de bu gözle bakmayı önermek için yazıyorum. 20. yüzyılın başında Osmanlı ekonomisi hiç kuşkusuz tarımsal bir ekonomiydi. Ekonomik ve toplumsal hayat Marx ve Engels'in gençliklerini yaşadıkları 1840-50'li yıllarının Avrupası'na göre son derece geri ve durağandı. Ama birkaç büyük şehirde, çoğu devlet işletmelerinde ve yabancı şirketlerin altyapı işletmelerinde olmak üzere modern işçi

1 Karl Marx, *1844 Felsefe Yazıları*, çev. Murat Belge, 2. basım, Payel Yayınevi, 1975, s. 70-71.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://marksist.org

sınıfı hayatı da ortaya çıkmaya başlamıştı. Ücretli işçilikle beraber uzun çalışma saatleri, kötü çalışma koşulları, güvencesizlik, kitlesel yoksulluk yaygınlaşıyordu. Osmanlı sosyalistleri, Osmanlı'da fabrika üretimi ve işçi sınıfı olmadığından sosyalizmin de zemininin olmadığı, dolayısıyla kendi varlıklarının bir özentiden ibaret olduğu eleştiriyle karşılaştıklarında bunları söyleyerek cevap veriyorlardı.

Yirmili yaşlarındaki Marx ve Engels'i bir kere daha analım. 1845 yılında yayımladıkları *Kutsal Aile*'de, Proudhon'un özel mülkiyeti yadsıyan düşüncelerine nasıl vardığını açıklarken, "özel mülkiyetin ilk eleştirisi, doğal olarak bu mülkiyetin çelişik özünün, kendini en elle tutulur, en açık, insanal duygu bakımından en ayaklandırıcı biçimi altında gösterdiği bir olgudan yola çıkar: Bu olgu, yoksulluktur, sefalettir" diyorlardı.[2] Bu cümle, benim kişisel tarihime uyduğu kadar Osmanlı Sosyalist Fırkası'nın lideri Hüseyin Hilmi ve partinin diğer genç sosyalist aydınları için de uygundur sanıyorum. Hüseyin Hilmi'nin nasıl, nerede ve ne zaman sosyalizmle tanıştığı ve sosyalist olduğu tartışmalı bir konudur. Saptamak mümkün görünmüyor ve ben önemli de görmüyorum. Kaldı ki, bir insanın nasıl sosyalist (veya başka bir şey) olduğunu çoğu zaman kendisi bile tam olarak saptayamayabilir. Osmanlı Sosyalist Fırkası'nın yayınları incelendiğinde görüleceği gibi, bu genç aydınların Marx ve Engels'in vurguladıkları anlamıyla özel mülkiyetin insani bakımdan en ayaklandırıcı biçimi altındaki görüntüsüne, yoksulluk ve sefalete isyan ettikleri açıkça görülecektir. Yoksulluk, sefalet, düşük ücretler, insanların sabahtan gece yarılarına kadar çalışmak zorunda kalması (çalışmak zorunda bırakılması), iş yerlerindeki haksızlık ve adaletsizlikler, dergilerde en çok yazılan konulardır. Bunlar zamanın Osmanlı toplumunda Hüseyin Hilmi'nin de diğer genç sosyalistlerin de görebileceği kadar vardı. Bunları bir tür "yoksulluk edebiyatı" olarak görüp, buradan yola çıkarak Osmanlı Sosyalist Fırkası'nın yeterince sosyalist bulunmamasını doğru bir yaklaşım olarak görmüyorum. Sosyalizme girdikleri yol ve gösterdikleri tepkiler bir içtenliği ve doğallığı gösteriyor. Teorik anlamıyla yeterince Marksist bulunmayabilirler; gerçekten de ekonomi politiğin eleştirisinin karmaşık tartışmalarına girecek kadar birikimli değildiler ama 19. yüzyıl Avrupası'nda Marksizm'den başka sosyalist akımlar da vardı. Kendilerini sosyalist saymaları için Marx'ı hatmetmiş veya tümüyle benimsemiş olmaları gerekmiyordu. Osmanlı sosyalistleri her ne kadar dergilerinde Marx'ın fotoğrafını yayımlayacak, artı-değer kuramını açıklayacak kadar Karl Marx (ve Engels) hakkında bilgi sahibiyseler de Jean Jaures üzerinden Fransız sosyalizmine çok daha yakındılar. Hem ekonomi politiğin eleştirisinin ayrıntılarına girecek bi-

2 Karl Marx - Friedrich Engels, *Kutsal Aile*, çev. Kenan Somer, Sol Yayınları, 3. Baskı, Ankara 2003, s. 57.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

rikimde kadrolardan yoksun oluşları hem Osmanlı Türkiyesi'nde bir sosyalist iktidar meselesinin gündemlerinde olmayışı bu genç aydınların içinde yaşadıkları toplumsal düzene duydukları tepkiyi "naifçe" dile getirmelerine imkân vermiştir. Bu bakımdan Osmanlı sosyalistleri için Fransız sosyalizmi; üretimin ve dağıtımın yeniden düzenlenmesi bakımından Proudhonculuk, ihtilalcilik açısından Blankizm Marksizm'den daha uygun düşüyordu.

Osmanlı sosyalistleri aslında bir sıkışmışlık içindeydiler. Bir yandan gidip gördükçe veya okudukça Avrupa'daki refah seviyesine ve teknolojik gelişmelere imreniyorlar, Osmanlı ülkesinin de kalkınmasını ve gelişmesini istiyorlardı. Ama diğer yandan, sosyalist teorinin ve Avrupa'da gördükleri güçlü sosyalist siyasal hareketlerin çekiciliği bu genç aydınları yeni bir siyasal akımın doğmakta olduğuna da ikna etmiş bulunuyordu. Sosyalizmi tarihteki bütün zulümlere, haksızlıklara, sömürüye, yoksulluk ve sefalete son verecek yeni bir siyasal akım olarak görüyorlardı. Yazdıklarından buna içtenlikle inandıkları da görülüyor. Bu sıkışmışlık nedeniyle dergilerinde sosyalizmin bütün akımlarından renklerin yanı sıra özel teşebbüs yoluyla gelişmeyi savunan yazılar da görebilmekteyiz.

Kapitalist kalkınma, gelişme ve Batılılaşmayla sosyalizm düşüncesini bağdaştırmaya çalışıyorlardı. Bu anlamda Osmanlı Sosyalist Fırkası'nı Avrupa'dan gelen sosyalist akımların yanı sıra Prens Sabahattin-Abdullah Cevdet düşüncesinin bir ürünü olarak da görme eğilimindeyim. Osmanlı liberalizmini çatısı altında toplayan İttihat ve Terakki karşıtlığı Osmanlı sosyalist hareketinin en önemli dinamiklerinden birisi olmuştu. İttihat ve Terakki'nin antidemokratik uygulamalarına karşı giderek yükselen muhalefet havuzunun en canlı unsurlarından biriydiler. Bu kuşkusuz daha önce de ifade edilmiş olan bir yaklaşımdır; ben bu çalışmada Osmanlı liberalleri ile OSF çevresinin ortak teorik-siyasal kökenleriyle ortak kadrolarını da saptamaya çalıştım.

Osmanlı sosyalistlerinin bu liberal çizginin, Prens Sabahattin çizgisinin, en önemli unsurundan, adem-i merkeziyet yaklaşımından uzak durmaları ayrıca üzerinde düşünülmeye değer. İmparatorluk özerklik ve özgürlük talepleriyle sarsılırken Osmanlı sosyalistlerinin imparatorluğu oluşturan çeşitli ulusal toplulukların talepleriyle ilgili ne programlarında ne de yayınlarında tek bir söz söylememiş olmaları düşündürücüdür. Balkan Savaşı patlayınca ilk tepki olarak ortaya koydukları tutum diğer uluslara karşı ne kadar şovenist olduklarını ele veriyor. Ama bu şovenizmden kim kurtulabildi ki? Bir iki yıl sonra yüz yıllık Alman ve Fransız sosyalist hareketlerinin de bu şovenizm bataklığından pek de uzaklaşamadıklarını görmedik mi?

Bunlar benim çıkardığım sonuçlar. Burada yayımlanan dergileri okuyacak olan herkes kendi birikimi ve ilgi alanları doğrultusunda, kendi yorumunu yapacaktır.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

* * *

Osmanlı Sosyalist Fırkası siyasal tarihimizdeki ilk partilerden biri ve Türkiye'de kurulan ilk sosyalist parti olduğu halde Türkiye sosyalist hareketi tarafından sahiplenilmeyen, sol tarihten dışlanmış bir partidir. Sanıyorum bu dışlanmanın iki nedeni var. Bunlardan biri partinin lideri Hüseyin Hilmi hakkında yazılanlardır. Hüseyin Hilmi hakkında bilinenlerin çoğu Soğuk Savaş yıllarının anti-komünist ortamında yayımlanmış, açıkça taraflı olan hatıralara ve tarih çalışmalarına dayanmaktadır. Bu çalışmalarda OSF herhangi bir siyasal değeri olmayan maceracı bir girişim, lideri Hüseyin Hilmi ise cahil, kariyerist, para ve şöhret düşkünü, karanlık ilişkileri olan bir tip olarak anlatılır. Bunlara Soğuk Savaş yıllarında solcular için öne sürülen standart argümanları, aslında bir ajan veya gizli polis olduğu, "dışarıdan" para aldığı iddialarını da eklemeliyiz. Birkaç hatırata dayanan bu anlatım her yeni çalışmada tekrarlanarak sosyalistler tarafından da kabullenilen bir bilgiye dönüşmüştür. Tarihsel kökenlerinde böyle bir kişinin bulunmasını kabul etmek istemeyen sosyalistler bu anlatıma kendi cephaneliklerindeki başka olumsuz sıfatları eklemekten de kaçınmamışlardır.

Sosyalistlerin OSF'ye karşı ilgisizliklerinde ve Hüseyin Hilmi'yi hiç de güvenilir olmayan anlatımlara dayanarak karalamaktan ve aşağılamaktan kaçınmamalarında, Türkiye solunun neredeyse tümüyle bir Komintern solu olmasının da payı olduğunu düşünebiliriz. Türkiye solunda 1920 yılında Mustafa Suphi'nin Bakü'de kurduğu TKP'yi başlangıç olarak kabul etmek esastır. TKP, Türkiye'de sosyalizmin tarihini kendisiyle, sonradan pek çok kola ayrılmış olsa da sosyalist hareketler de kendi tarihlerini TKP ile başlatıyorlar. OSF bu anlamda sahipsiz kalmıştır. Aynı dönemde öldürülmüş olsalar da Hüseyin Hilmi cinayeti solun hiç ilgisini çekmemiş, TKP ve Mustafa Suphi'lerin katliyse Türkiye solunun kurucu efsanesine dönüşmüştür. Aslında Komintern öncesi bir sol geleneğin varlığını sürdürememiş olması sadece solun değil Türkiye'nin siyasal hayatının da bir eksikliği olarak kalmıştır.

Hüseyin Hilmi hakkında yazılanların doğru olmadığını kanıtlayabildiğim için mi bunları yazıyorum? Cevabım ne yazık ki, hayır. Özellikle kişiliğiyle ilgili ve psikolojinin alanına giren iddialar için konuşmayı anlamsız buluyorum. Ama siyasal etkinliği için biraz daha yöntemli bakmayı önerebilecek durumdayım. Böyle yapınca söz konusu anlatımlardaki bazı tutarsızlık ve dayanaksızlıklar da ortaya çıkıyor.

Hüseyin Hilmi hakkında bu tür olumsuz bilgilerin yayılmasına yol açan ilk kaynaklar anti-komünist oldukları bilinen yazarlardı. Bunlar yazdıklarını sola karşı verdikleri siyasal mücadelenin bir parçası olarak görüyorlardı. Bunu söylemiştim ama şunu eklemek istiyorum; bunların yazdıklarında bile

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

satır aralarında başka bir Hüseyin Hilmi portresi de var: Davasına inanmış, kararlı bir mücadele adamı. O halde neden "olumlu" sayılabilecek özellikleri değil de hakarete varan küçük düşürücü anlatımlar yaygınlık kazanmış durumda? Bunun cevabı ironiktir: Hilmi ile ilgili bu anlatımları yazanlar antikomünist tarihçiler olsa da, yayılmasını sağlayanlar sosyalist yazarlar olmuştur. Sosyalistler bu yazılanları alıp, kabul edip, üstelik biraz daha ağırlaştırarak yeniden yazmasaydı böyle bir yaygınlık kazanması söz konusu olmazdı.

Henüz hayattayken bir tiyatro oyununun kahramanı olmak pek sık rastlanan bir durum değildir. Hüseyin Hilmi (Baha Tevfik ile birlikte), bu çalışma sırasında bulduğum bir tiyatro oyununun kahramanlarından biri olarak yazılmıştı; hem de yazarının ısrarla "gerçek kişileri ve gerçek olayları" anlattığını söylediği bir tiyatro oyununda. Yazar, Mahmut Şevket Paşa suikastından sonra cezaevine tıkılan eski bir İttihatçı kaymakamdır. Cezaevinde Hüseyin Hilmi ve Baha Tevfik ile aynı koğuşa kapatılıyor. Sonra sürgüne gönderilmek üzere aynı gemiye bindiriliyorlar. Burada çizilen Hüseyin Hilmi karakteri kendinden emin, davasına inanmış militan bir mücadele adamı karakteridir. Bildiğim kadarıyla ilk defa burada kullanılacak olan bu oyunun ilgili bölümüne de kitapta yer verdim.

Polis olduğu iması ve İstanbul'a gelmeden önce İzmir'de bazılarına göre "gizli polislik", bazılarına göre "askerî polislik", kimine göre "ajanlık" yaptığı iddiaları da tutarsız görünüyor. Hüseyin Hilmi'nin büyük olasılıkla askerliği sırasında askerî inzibat olarak görevlendirildiğini, "kanun neferi" deyiminin ne olduğunu bilmeyen yazarların bunu zaman içinde önce "askerî polis"e, sonra sadece polise, sonra daha da gizemleştirerek "gizli ajan"a dönüştürdüklerini sanıyorum ikna edici şekilde gösterebildim. Ancak şunu yeniden hatırlatmalıyım ki, Sovyet tarihçiliği, TKP'nin kendisi ve devamındaki Komintern solu bu iddiaları seve seve kabullenmeye bu kadar meyyal olmasaydı bunlar bu kadar kolayca tutunup yaygınlaşamazdı.

Son nokta bu kitabın içeriğiyle de ilgili olduğundan biraz açıklamalıyım. Hüseyin Hilmi'nin sosyalist siyasal etkinliği birbirinden çok farklı toplumsal ve siyasal özellikler gösteren iki dönemde gerçekleşmişti. Birinci dönem, bu kitabın da konusunu oluşturan 1910-1913 yılları arasını içeren İkinci Meşrutiyet yıllarıdır. İkinci dönem, 1919-1922 arasındaki mütareke yıllarını kapsıyor. Birinci dönemin partisi 1910 yılında kurulan Osmanlı Sosyalist Fırkası, ikinci dönemin partisi 1919 yılında kurulan Türkiye Sosyalist Fırkası'dır. Bu iki dönem yıl olarak birbirlerine bu kadar yakın olmalarına rağmen birbirinden o kadar farklıdır, hem Osmanlı siyasetinin hem uluslararası siyasetin unsurları o kadar derinden değişmiştir ki, adeta eski dünya yıkılmış, yerine yepyeni bir dünya kurulmuş gibidir. Birkaç önemli değişimi hatırlatırsak ne demek istediğimiz daha iyi anlaşılacaktır. Bu iki dünya, İttihat ve Terakki ikti-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://ranfey.org

darından önceki-İttihat ve Terakki iktidarından sonraki; Birinci Dünya Savaşı'ndan önceki-Birinci Dünya Savaşı'ndan sonraki; Sovyet devriminden önceki-Sovyet devriminden sonraki; Türkiye Komünist Partisi'nin kuruluşundan önceki-Türkiye Komünist Partisi'nin kuruluşundan sonraki; Komintern'den önceki-Komintern'den sonraki iki dünyadır. Bu iki dönemde yaşayan insan aynı insan olsa da siyasetin unsurları çok büyük bir değişimden geçmiştir. Bu iki dönemin siyasal ortamını ve aktörlerini iyice açıklamadan yapılacak bir Hüseyin Hilmi anlatımı sadece eksik değil hatalı da olacaktır.

Bu kitabın konusunu oluşturan birinci dönemde sosyalist siyaset Hilmi'nin 1910 yılı başlarında *İştirak* dergisini yayımlamasıyla başlar. Bu tarihten önce Hilmi'nin İzmir'de yaşadığı, orada gazetecilik yaptığı, Baha Tevfik ile ve İttihat Terakki'ye muhalif başka bazı genç aydınlarla İzmir günlerine dayanan bir arkadaşlığı olduğu bilinmekle beraber sosyalist olduğuna dair hiçbir ipucu yoktur. Bir sosyalist olarak adeta birden bire ortaya çıkmış gibidir. Bu yüzden de yukarıda ifade ettiğim gibi sosyalizmle nasıl, nerede ve ne zaman tanıştığı tartışılan bir konudur. *İştirak* dergisini çıkararak sosyalizm savunusu yapmaya başlayan bu genç aydınların bir kısmı belli ki, hemen bir parti kurmaya karar vermişler ancak aynı yılın Haziran ayında gazeteci Ahmet Samim'in vurularak öldürülmesi üzerine kuruluşu ertelemek zorunda kalmışlardır. Ahmet Samim suikastı Osmanlı siyasal hayatını derinden etkilemiş, İttihat ve Terakki ile muhalefet arasındaki ilişkiler sertleşmiş ve siyaset çatışmalı bir hal almıştır. Bu cinayetten sonra İttihat ve Terakki'nin antidemokratik, baskıcı yollara sapması hızlanmıştır. Cinayetten sonra bir özel sayı yayımlayan *İştirak* çevresi üzerindeki baskı da giderek artmış, dergi kapatılmış, Hüseyin Hilmi önce tutuklanmış ardından sürgüne gönderilmiştir.

Osmanlı Sosyalist Fırkası'nın ve yayınlarının bundan sonraki içeriği sosyalizmden ziyade bir demokrasi ve özgürlükler mücadelesini yansıtır. Dergileri sıkıyönetim tarafından kapatıldıkça yeni dergiler yayımlamışlar, sık sık sıkıyönetim mahkemesi tarafından sorgulanmışlardır. Baskılar o kadar şiddetlenmiştir ki, 1911 yılında hiçbir şey yapamaz hale gelmişlerdir. 1912 yılından sonra genel olarak İttihat ve Terakki karşıtı muhalefetin güçlenerek örgütlenmesiyle beraber OSF'nin de hareket imkânları kısmen genişlemiş, özellikle İttihat ve Terakki'nin iktidarı bırakmak zorunda kalmasından sonra OSF bir tür jurnalciliğe dönüşen saldırgan bir İttihat Terakki karşıtlığı ortaya koymuştur. Bab-ı Ali baskınından sonra İttihat ve Terakki ipleri yeniden ele geçirmiş, 1913 yılında Sadrazam Mahmut Şevket Paşa'nın öldürülmesinden sonraysa muhalefet dağıtılmış, Hüseyin Hilmi yeniden sürgüne gönderilmiş, savaşın sonuna kadar da sürgünde kalmıştır. Aynı süreci 1920 yılında Bakü'de Türkiye Komünist Partisi'ni kuran ve Türkiye komünizminin efsane kurucusu haline gelen Mustafa Suphi de yaşamıştı. Fakat bu ta-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

rihlerde Suphi henüz sosyalist değil, milliyetçiydi. İttihat ve Terakki'yi yeterince Türkçü bulmayarak muhalefet eden birtakım eski İttihatçılarla birlikte siyaset yapıyordu.

Bu ilk dönemde, 1910-1913 yılları arasında, Hüseyin Hilmi'nin ve OSF'nin etkinliği son derece sınırlı kalmıştır. Parti, İstanbul'da veya ülkenin başka bir şehrinde şube açamamış gibi görünüyor. Bu dönemin tek siyasal etkinliği ısrarlı bir yayın faaliyetidir. Başta *İştirak* olmak üzere burada okuyacaklarınız işte bu yayınlardır.

Hüseyin Hilmi asıl şöhretine ve gücüne savaş sona erdikten sonra yeniden İstanbul'a dönüp Türkiye Sosyalist Fırkası'nı kurmasının ardından ulaştı. Bu dönemde İstanbul'da siyasal aktörler tümüyle değişmiş, İttihatçılar yurt dışına kaçmış veya Anadolu'nun içlerine çekilmiş, işgal kuvvetleri temsilcileri şehirde her şeyi kontrol altına almış, iktidara Hilmi'nin çoğunu sürgün günlerinden tanıdığı, sürgün arkadaşlığı ettiği Hürriyet ve İtilafçı kadrolar yerleşmişti. Hilmi bu dönemde partisini görece olarak kitleselleştirmeyi başarmış, başarılı grevler örgütlemiş, Osmanlı siyasetinin tanınan bir siması haline gelmiştir. Kendisi hakkında öne sürülen iddialar da asıl olarak bu dönemle ilgilidir. Hilmi'nin OSF döneminde bir gücü ve etkinliği bulunmuyordu. OSF dönemindeki ünü durmadan polise ve sıkıyönetim mahkemesine düşmekten, dergileri kapatıldıkça yenisini çıkarmaktan ibaretti. Hüseyin Hilmi hakkında mütareke dönemiyle ilgili olarak yazılanlar geriye doğru uzatılarak Hilmi'nin meşrutiyet dönemi siyasal etkinliğinin de şaibeli olarak algılanmasına yol açmıştır. OSF döneminde, savaşın sonuna kadar sürgünde kaldığı da göz önüne alınırsa, 1910-1918 yılları boyunca katlanmak zorunda kaldığı baskı ve eziyetler ortadadır. Mütareke dönemindeki siyasal etkinliğiyse hatıralarda yazılanların ötesine geçen araştırmaları gerektirmektedir.

Benim bu çalışmayı tamamladığım 2013 yılının ilk ayları itibariyle Osmanlı arşivlerinde Hüseyin Hilmi'nin kimliği hakkında bize bilgi verebilecek herhangi bir belge bulunmadığı gibi, Osmanlı Sosyalist Fırkası ile ilgili bir belge de henüz yoktu. Partinin kuruluş dilekçesi bulunmadığı için kuruluş tarihini ve kurucuların kim olduklarını kesin olarak saptamak mümkün olamıyor. Kuruluş tarihini yayınlardan çıkarabiliyoruz ama kurucular kuruluyla ilgili tartışma sürüyor. OSF'nin programı ve kuruluş beyannamesi *İştirak*'te yayımlandığı halde kurucularından hiç söz edilmemesi de dikkat çekicidir. Neden acaba? Aynı belge yokluğu partinin yayınları için de geçerlidir. Arşivlerde yayınların izin başvuruları, ruhsatları, yayın durdurma kararları, sıkıyönetim mahkemesinde alınan ifadeler, polis raporları ve benzeri belgelerden bir tane bile bulunmuyor.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Tabii ki, II. Meşrutiyet döneminin bütün partileri hakkında olduğu gibi OSF hakkındaki temel başvuru kaynağımız da Tarık Zafer Tunaya'ydı. Tunaya, partinin kuruluş sürecini, kuruluş tarihini, kurucuların kimler olduğunu, siyasal etkinliğini yazmış, partinin programını ve beyannamesini de yayımlamıştı. Ufak tefek hatalar dışında bu konularda Tunaya'nın yazdıklarını tekzip edecek bir bilgiyle karşılaşmadım. Tunaya'da eksik olan partinin yayınlarıydı.

Mete Tunçay parti ve partinin yayınları hakkında bilgi vererek *İştirak*'lerden iki başyazıyla 7 Haziran 1328 tarihli, 1-20 olarak numaralandırılmış olan *İştirak*'in tamamının transkripsiyonunu yayımlamıştı. Bu, birkaç çalışmada daha kullanılmış olan, kapağında Karl Marx'ın fotoğrafının olduğu sayıdır.

Kerim Sadi (A. Cerrahoğlu) buradaki dergilerden çok sayıda makaleyi yayımlamıştır. Ancak Kerim Sadi'nin seçme ve yorumlama yöntemi dönemin siyasal tarihini çok iyi bilmeyen okurlar için kolay bir yöntem değildir.

Mehmet Ö. Alkan'ın bu alandaki uzun yıllara yayılan çalışmaları ve değerli makaleleri de konuyla ilgili bilgilenmek isteyen okurların ilk başvuracağı kaynaklar arasındadır.

Son olarak bu kitap çalışmasını tamamladığım günlerde yayımlanan Hamit Erdem'in kitabı da hiç kuşku yok ki, konuya yeni bir ilgi uyandıracak nitelikte, değerli bir katkıdır. Bunlardan ve burada anamadığım başka kaynakların hepsinden yararlandım. Özellikle dergi külliyatından daha önce yayımlanmış olan makaleler varsa bunları dipnotlarda belirtmeye çalıştım.

Elinizdeki bu kitapta benim ne yaptığıma gelince: Şunu rahatlıkla söyleyebilirim ki, bu kitabın en önemli katkısı toplam otuz sekiz sayı olan dergi külliyatının yayımlanmasıdır. Az önce söylediğim gibi bu dergilerden bazı makaleler daha önce de yayımlanmıştı ama bunlar ilgili okura dönemin siyasal ortamı ve OSF'nin siyasal duruşu hakkında bütünlüklü bir fikir vermekten uzaktı. Yayımlanmaları üç yıla yayılan bu dergilerde birbirinden o kadar farklı siyasal görüşler öne sürülmüştü ki, herhangi birinin seçilip yorumlanması durumunda OSF'nin siyasal duruşuyla ilgili olarak yanlış sonuçlara ulaşma olasılığı oldukça yüksektir. Zaten OSF'nin en önemli sorunu da (buna "özelliği" de diyebiliriz) iyi tarif edilmiş, homojen, tutarlı ve programatik bir sosyalizm görüşüne sahip olmamasıydı. Henüz sosyalizm düşüncesiyle yeni tanışan bu genç aydınlar bir yandan bu akımın temel tezlerini öğrenmeye ve anlamaya çalışırlarken, bir yandan da bu düşünceye kendi dünya görüşlerine veya ihtiyaçlarına göre eklemeler yapmaktan kaçınmamışlardır. O kadar ki, bazen çeviriler bile çeviri olmaktan çıkarak, birer "uyarlama"ya dönüşmüştür. Dipnotlarda bunları da açıklamaya çalıştım.

Bu sakıncaları bertaraf etmenin, Osmanlı sosyalizminin bu ilk temsilcilerinin düşünsel temelleri hakkında bütünlüklü bir fikir edinmenin en sağ-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

lam yolu dergilerin tamamının yayımlanması olacaktı. Böylece, bu üç yıllık zaman içinde bu çevrenin sosyalizm anlayışının evrimini izlemek mümkün olabileceği gibi bu çevrenin bir siyasal parti olarak dönemin heyecanlı ve çalkantılı siyasal ortamı içinde nerede durduğunu, güncel siyasal-toplumsal tartışmalar içinde hangi politikaları oluşturduğunu da izlemek mümkün olabilecekti. Dergilerin tümüyle yayımlanmasının sadece OSF çevresinin ve zamanın siyasal-toplumsal ortamının bütünlüklü olarak kavranması açısından değil, geleceğin tarihçileri için bu dergilerde yer alan küçük bir yazının, bir haberin, bir ilanın, bir mektubun başka önemli araştırmaların kapısını aralayabilmesi bakımından da yararlı olacağını düşünmekteyim.

Bu tercihte, dergilerin tümünün yayımlanması tercihinde, iki zorluk söz konusu oldu. Birincisi dergilerin diliyle ilgilidir ve bu türden bir çalışma yapan herkesin karşılaştığı en önemli sorunu oluşturur. Bugün, yüz yıl önce yazılıp yayımlanmış bu dergilerin dilini anlamak, bırakın meraklı ortalama bir okuru, genç kuşak akademisyenler için bile artık mümkün değildir. Evet, kimi okurlar metinlerin özgün dilleriyle yayımlanmasını ve bunları özgün dilinden okumayı tercih edebilirler, tahmin edileceği üzere bu türden okurların sayısı son derece sınırlı olacaktır. Kimi okurlar özgün metinlerin dilini "eğlenceli" bulabilirler. Artı-değer için "kıymet-i munzamm" deyiminin kullanılmış olduğunu görmek gerçekten de hoş bir bilgidir. Ancak elimizde otuz sekiz sayı ve yüzlerce sayfa olduğu göz önüne alınırsa, meraklı bir okurun merakını giderebilmek için binlerce defa sözlüğe başvurması gerekeceği de açıktır. Bu, bıktırıcı, yıldırıcı bir çaba olacaktır ve bunu göze alarak okumaya devam edecek okur sayısı yok denecek kadar azdır. İlgili okurun mutlaka aldığı, alıp kütüphanesinin ilgili bölümüne koyduğu ama hiçbir zaman hakkını vererek okuyamadığı kitaplar vardır. Bu kitabın onlardan biri olmasını istemedim. Okunmasını, özellikle genç kuşaklar tarafından okunmasını istedim. Genç kuşakların geleneğimizde siyasal iktidarların askerî ve sivil bürokrasiyi, yarı askerî çeteleri, yargıyı, basını arkalarını alarak uyguladıkları zorbalık ve zulmün olduğu kadar, bu zorbalık ve zulme karşı her türlü fedakârlığı göze alarak, kelimenin gerçek anlamında canlarını ortaya koyarak mücadele eden insanlar (sosyalistler de) olduğunu görmelerini ve bilmelerini istedim. Bu kitabın dar akademik çevrelerde sıkışıp kalmasını istemedim. Türkiye'de sosyalizmin Sovyet devrimiyle başlamadığının, 1910 yılında da İstanbul'da kendilerine sosyalist diyen insanların var olduğunun, dergiler yayımladıklarının, parti kurduklarının bilinmesini, görülmesini, anlaşılmasını istedim. Bu yüzden dergilerin dilini sadeleştirmeyi tercih ettim. Ancak bu sadeleştirmeyi yaparken dergilerin yayımlandığı zamanların dil atmosferini tümüyle ortadan kaldırmamaya, okuru dergileri okurken yüz yıl önceki dilin tadından ve kokusundan tümüyle mahrum bırakmamaya özen gösterdim.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://fantey.org

Osmanlıca dediğimiz dil Arapça ve Farsça ile desteklenen geniş çağrışımlı, zor bir dildi. Genç aydınlar, sıklıkla entelektüel kapasitelerini (mürekkep yalamışlıklarını!) sergilemek için dili daha da ağırlaştırmaktan, sadece yazı dilinde kullanabilecekleri söz dizinlerini kullanarak günün konuşma dilinden uzaklaşmaktan kaçınmıyorlardı. Bu yüzden sadeleştirme işlemi sırasında anlam kayıpları ortaya çıkması riski vardı. Böyle durumlarda dipnotlar yardımıyla açıklamalarda bulundum. Hâsıl-ı kelâm; sadeleştirmeyi bir çevirmen titizliği ile gerçekleştirmeye çalıştım. Günlük yaşamda hiç kullanılmayan bir alfabeden yüzlerce sayfa transkripsiyon yapıldığı ve bunların günümüz diline göre kısmen sadeleştirildiği göz önüne alınırsa bir yerlerde hata yapmış olmam neredeyse kesin gibidir. Hataların affedilebilir bir düzeyde kalmış olmasını diliyorum.

Bu konudaki ikinci zorluk bu külliyatın yayımlanmasıyla ilgili olacaktı. Kitap okurunun sınırlılığı bilindiğine göre bu kadar hacimli bir dosyayı yayımlamanın yayınevleri için hiç de kolay bir karar olmayacağı açıktı. Bu kitabı yayımlayabileceğini düşündüğüm yayınevleriyle görüşmeler yapmam gerekecek, belki de bu süreçte canım sıkılacak ve bir noktada yayımlamaktan vazgeçecektim. Tanıl Bora içten desteğiyle ve İletişim Yayınları kurumsal ciddiyetiyle beni bu sevimsiz süreçlerden kurtardı. Böyle kurumlara yazarlar ve okurlar olarak işte bu yüzden ihtiyacımız var. Ne kadar teşekkür etsem azdır.

Bu kitabın içinde ben burada yazmazsam siz okurların göremeyeceği çok değerli bir emek süreci daha var. Bu emek, İletişim Yayınları adına kitabın editörlüğünü üstlenen Kıvanç Koçak'a aittir. Bu kitabın her satırını okudu. Çok zor bir iştir, bölümleri yeniden düzenledi, gereken kısaltmaları yaptı. Görsel malzemeleri seçerek yerlerine yerleştirdi. Önerileri ve düzenlemeleriyle kitabın oluşumuna katkıda bulundu. Kendisiyle tanıştığım ve çalıştığım için kendimi şanslı sayıyorum.

Yayınların çevrim yazıları dışında, kitabın ilk bölümünde Sanayi Devrimi'nden Birinci Dünya Savaşı'na kadar işçi sınıfı hareketlerinin ve sosyalizmin kısa bir tarihini yazmaya çalıştım. 1910 yılında Osmanlı Sosyalist Fırkası kurulduğunda dünya işçi sınıfı hareketleri yaklaşık yüz yıllık bir tarihi arkalarında bırakmışlardı. 1848 devrimlerinin üzerinden altmış, Paris Komünü'nün üzerinden kırk, İkinci Enternasyonal'in kurulmasının üzerindense yaklaşık olarak yirmi sene geçmişti. Bunları ve –başta Almanya ile Fransa partileri olmak üzere– dünyadaki işçi sınıfı partilerinin ve sosyalist partilerin kuruluş tarihlerini de kısaca ele aldım. Bunu, OSF'nin nasıl bir mirasa eklemlenmeye çalıştığının daha iyi anlaşılabilmesi için gerekli gördüm. Elbette burada benim bir katkımdan söz edilemez; bu bilgilerin tümü ulaşılabilir niteliktedir, ben tek bir makalede toplamış oldum. Bu bölümü yazarken, Marksist kişi ve örgütlerin bu kadar bol olduğu ülkemizde işçi sınıfı hare-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ketleri ve devrimler tarihiyle ilgili yayımlanmış kitapların bu kadar az olduğunu gördüğümde büyük bir şaşkınlık yaşadığımı itiraf etmeliyim. Makine kırıcılık, Çartist hareket, 1848 devrimleri, Paris Komünü, 1848 devrimlerine ve Paris Komünü'ne önderlik etmiş olan Louis Auguste Blanqui ve İkinci Enternasyonal hakkında yayımlanmış kitapların sayısı bir elin parmaklarından daha az. Üniversite öğrenciliğini 1980'li yıllarda yaşamış biri olarak yayıncılık konusunda alınan yolun elbette farkındayım ama daha alınması gereken çok yol olduğu da ortada.

* * *

Araya uzun kesintiler de girdiği için bu çalışmam sekiz-on yıllık bir zamana yayıldı. Bu süre içinde Türkiye sol-sosyalist hareketi önemli birkaç kırılma noktasından geçti. Bunların en önemlisi askerî vesayet ve darbecilik tartışmaları sırasında yaşanmıştı. Şimdi 2013 yılının Haziran ayında yaşananlarla birlikte düşünüldüğünde, Türkiye'de özgürlükçü ve demokratik bir sol harekete duyulan ihtiyaç kendini apaçık dayatmıştır. Komintern öncesi bir sol geleneğimizin eksikliğinin, Osmanlı Sosyalist Fırkası'nın düşünsel ve örgütsel varlığını sürdürememiş olmasının, siyaset yelpazesinin bu kanadının eksik kalmasındaki etkenlerden biri olduğu kanısındayım.

* * *

Bir çalışma ne kadar uzun zamana yayılırsa içinde o kadar çok hatıra birikiyor. Benim açımdan bu kitap hatıralarla doludur. Gelenler ve gidenler, doğanlar ve ölenler oldu. Hiç beklemediğim insanlardan çok değerli yardım ve destekler gördüğüm gibi, yardımını umduğum insanların bende hayal kırıklığı yaratan tutumlarıyla da karşılaştım. Şimdi artık hepsi geride kaldı. Ama Hikmet'i, çok sevgili arkadaşım Hikmet Akgül'ü anmadan geçemem. Hikmet, hem profesyonel işinin bir gereği olarak hem kendi ilgisi nedeniyle Türkiye'nin sol tarihiyle ilgili çok değerli bir kütüphaneye sahipti. TKP'nin kuruluşunu ve Mustafa Suphi'yi yazmak istiyordu. Bana kütüphanesini cömertçe açtığı gibi sohbetlerimizle de yol gösterici oluyordu. O olmasaydı bu çalışmayı tamamlamam gerçekten çok zor, belki de imkânsız olurdu. Zaman zaman bu kitabı birlikte hazırlamayı konuşur, sonra Hikmet'in sağlığının buna izin vermeyeceğini düşünerek susardık. On yılı aşkın bir zamandır vücudundaki kanser hücreleriyle mücadele ediyordu. Son yıllarda artık bitkin düşmüştü ve çalışamıyordu. Bu yılın ilk günlerinde, ben artık çalışmamı bitirmek üzereyken aramızdan ayrıldı, gitti. Bu kitabın yayımlandığını görmesini en çok istediğim insandı. Benim arkadaşımdı. Özlemle anıyorum.

Temmuz 2013, Yedikule

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

"... On yaşındayım
Adım Stefan Li
Nerden, niçin getirmişler bizi Mancestere,
Çocuk düşlerimin sıcacık bir erkeninde
Bir kova su ile uyandırdılar işe beni
Ve işte o karanlık erkendenberi
Sizin gibi konuşamam
K e k e l e r i m
Ki ki kirden kaybolmuş çi çipil gözlerim
Si si silinmiş sarı çillerim yüzümde
Ben bir İngiliz emekçisiyim
Keşkekçinin keşkeklenmiş
Keşkek kepçesi.

Karanlık olur kış günlerin geceleri
Nasıl kör bir karanlık sabahın beşinde,
Önce ellerim küser bana
Sonra gözlerim üşür
Susar kalırım öyle.
Sabahın beşinden akşamın dokuzuna iş
Ben on yaşında Stefan Li
Haftada dört Şilin verirler elime.

Sermaye insanların çalınmış emeğidir
Diyor temel kitaplar.
Ve bu eşkıyalık
*Hâlâ sürüyor böyle yeryüzünde..."**

Müştak Erenus

(*) Müştak Erenus, *Sermaye Destanı*, Gerçek Sanat Yayınları, s. 28-29.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

BİRİNCİ BÖLÜM

SANAYİ DEVRİMİ'NDEN BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NA KADAR SOSYALİZM VE İŞÇİ HAREKETLERİ

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Nasıl ki gönüllü, üretken etkinlik insanoğlunun tattığı en üstün haz ise
zorunlu çalışma da en haşin ve aşağılayıcı bir cezadır.
İnsanın kendi iradesine karşın, her gün, sabahtan gece vaktine kadar,
belli bir şey yapmakla sınırlandırılmasından
daha dehşet verici bir şey yoktur.
– Friedrich Engels

SANAYİ DEVRİMİ VE İŞÇİ SINIFININ OLUŞUMU

İşçi sınıfı ve sosyalizm, Sanayi Devrimi'nin ürünüdür.

Sanayi Devrimi öncesinde dünya, feodal ilişkiler üzerine kurulu, durağan, kırsal bir dünyaydı. Ekonomi tarım, küçük el zanaatları ve ticarete dayanıyordu. Var olan kentler hem sayıca çok az hem de nüfus olarak çok küçüktüler. Nüfusu 1 milyonu geçen tek kent Londra'ydı. Paris yarım milyon nüfusuyla Kıta Avrupası'nın en büyük kentiydi. Onun dışında nüfusu 100 bine ulaşan yirmi kadar kent vardı. Kentlerle kırsal alanlar, kentsel uğraşlarla kırsal uğraşlar, iç gümrüklerle ya da surlarla birbirlerinden kesin çizgilerle ayrılmıştı. Üretim, dağıtım, tüketim ve pazarlar sınırlıydı. İş bölümü gelişmemişti. Kırsal alanlarda prensler, soylular, din adamları ve köylüler; kentlerde usta, kalfa, çırak biçiminde belirgin bir zümreleşme söz konusuydu.[1] Ulaşım ve haberleşme, günümüz insanının aklının alamayacağı kadar yavaştı.[2]

Kendi burjuva demokratik devrimini 17. yüzyılda gerçekleştiren Britanya dışında Fransa, İspanya, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, Rusya, Osmanlı İmparatorluğu gibi başlıca Avrupa ülkelerinde mutlak monarşiler egemendi. Ancak 18. yüzyılın sonlarına gelindiğinde Fransız Devrimi'yle birlikte burjuvazi eski ekonomik biçimleri ve eski politik devleti tümüyle ortadan

1 Karl Marx - Friedrich Engels, *Alman İdeolojisi*, çev. Sevim Belli, Sol Yayınları, 6. baskı, Ankara, 2008, s. 43.

2 1760'lı yıllarda Londra ile Glasgow arasındaki yolculuk on-on iki gün sürüyordu. 1789 Fransız Devrimi'nde, Bastille'in düştüğü haberi 133 km. uzaklıktaki Paronna'ya on dört gün sonra ulaşabilmişti. Eric J. Hobsbawm, *Devrim Çağı: 1789-1848*, çev. J. Ergüder, A. Şenel, V Yayınları, Ankara, 1989, s. 25-29.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

kaldırdı.[3] Feodalizm altında gelişen üretici güçler burjuvazi tarafından ele geçirildi. Britanya'dan sonra, batı ve orta Avrupa'da da, tarımsal feodal ilişkiler sona erdi.

Bugün Sanayi Devrimi olarak adlandırdığımız dönüşüm, feodal üretim ilişkilerinin tasfiyesi ve kapitalist üretim biçiminin yaygınlaşmasıyla iç içe gelişerek, 18. yüzyıl ortalarında İngiltere'de başladı. Birbiri ardına gerçekleşen teknolojik buluş ve ilerlemelerle 19. yüzyıl boyunca Kıta Avrupası'na, sonra da dünyanın diğer bölgelerine yayıldı.[4] 1780'lerde "patlak veren" ani, niteliksel, köklü bir dönüşümü ifade eden bu "devrim", tarımın ve kentlerin ortaya çıkmasından beri dünya tarihinin en önemli olayıydı.

Tıpkı "sosyalizm" sözcüğü gibi, "Sanayi Devrimi" kavramı da, ilk olarak 1820'lerde, Fransız Devrimi'ne benzetme yoluyla İngiliz ve Fransız sosyalistleri tarafından kullanılmaya başlanmıştı.[5] Marx ve Engels, "Sanayi Devrimi" kavramını kullanmakta hiç tereddüt etmediler. Engels, 1842-1844 yılları arasında, Sanayi Devrimi'nin doruk noktasına ulaştığı yıllarda, devrimin merkez coğrafyasında, Britanya'da yaşamıştı. Britanya gözlemlerine dayanarak kaleme aldığı ve 1845 yılında yayımlanan *İngiltere'de Emekçi Sınıfların Durumu* kitabında, "Siyasal devrim Fransa için neyse, felsefi devrim Almanya için neyse, sınaî devrim de İngiltere için odur" diye yazmaktaydı.[6] Bu, muhtemelen, Sanayi Devrimi kavramının Marksist literatürdeki ilk kullanımıydı.

Sanayi Devrimi'nin Britanya'da yaşanmasının en önemli nedeni, Britanya'nın 17. yüzyılda gerçekleştirdiği burjuva demokratik devrimiydi. Britanya'nın demir, kömür, bakır gibi Sanayi Devrimi'nin ihtiyaç duyacağı temel madenler bakımından zengin bir ülke olması; deniz aşırı ülkelerle ticarete uygun bir deniz filosuna sahip olması; "kişisel kâr sağlamayla ekonomik gelişmenin hükümet politikasının en yüce hedefleri olarak kabul edilmesinin üzerinden yüz yıldan fazla zaman geçmiş" olması; "siyasetin, kârın gerekliliklerine göre ayarlanması" Sanayi Devrimi'nin bu ülkede patlak vermesinin başlıca nedenleriydi.[7] Sanayi Devrimi'nin Britanya'da patlak vermesinin nedenlerini anlamak kolaydır. Ancak Hobsbawm'ın dikkat çektiği nokta, bu

3 Karl Marx, *Felsefenin Sefaleti*, İngilizceden çev. Ahmet Kardam, 6. baskı, Ankara, 2007, s. 120.

4 "John Watt, 1735'te, iplik eğirme makinesini muştuladığı ve 18. yüzyıl Sanayi Devrimi başladığı zaman..." Karl Marx, *Kapital*, cilt 1, çev. Alaattin Bilgi, Sol Yayınları, 3. baskı, İstanbul, 1986, s. 386.

5 Hobsbawm, s. 58. Ayrıca, "proletarya" sözcüğünün 1831, "burjuvazi" sözcüğünün 1841 yıllarında, sonradan Marx'ın kullanacağı anlamlarında kullanımı için bkz. *Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi (STMA)*, cilt 1, İletişim Yayınları, İstanbul, s. 88. *İştirak* dergisinin 13. sayısında imzasız bir yazıda "sosyalizm" kelimesinin ilk defa 1832'de Fransızcada kullanıldığı söylenmektedir.

6 Friedrich Engels, *İngiltere'de Emekçi Sınıfların Durumu*, çev. Yurdakul Fincancı, Sol Yayınları, 1. baskı, Ankara, 1997, s. 61.

7 Hobsbawm, s. 62.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

nedenlerin arasında, Britanya'nın bilimsel ve teknolojik üstünlüğünün yer almamasıdır. Çünkü Sanayi Devrimi'nin teknik icatları, entelektüel incelik gerektiren icatlar değildi:

> "Bu devrimin teknik icadları, atölyelerinde deney yapan son derece alçak gönüllü ve zeki zanaatkârların gücünü ya da doğramacıların, fabrika ustalarının, çilingirlerin imalat kabiliyetini aşmayan nitelikteydi: uçan mekik, Spinning Jenny adı verilen büküm aygıtı ve mule denilen masura (üzerine iplik sarılan koni veya silindir) makinesi. Bilimsel yönden en gelişkin makine olan James Watt'ın dönüş hareketli buhar makinesi (1784) bu yüzyılda zaten çoktandır bilinen fizikten daha fazlasını gerektirmiyordu. Buhar makinesine uygun 'teori' es post facto (olaydan sonra) olarak ancak 1820'lerde Fransız Carnot tarafından geliştirildi... Müsait şartlar sağlandığında Endüstri Devrimi'nin belki kimya endüstrisindekiler dışındaki teknik yenilikleri adeta kendi kendilerini gerçekleştiriyorlardı."[8]

İlk buluşlar, geniş kitleler tarafından tüketilen mallar üretilen pamuklu dokuma alanında gerçekleşti. Buhar makinesinin üretime adaptasyonuyla birlikte pamuklu dokumacılık en fazla sayıda işçiyi istihdam eden, en büyük endüstri kolu haline geldi. Burjuvazinin Fransa'da siyasal iktidarı ele geçirdiği 1789 yılında, Britanya Lancashire'da ilk fabrika sistemi de kuruluyordu.[9]

Engels, Sanayi Devrimi'nin ve buhar makinesinin önemine özellikle *Doğanın Diyalektiği*'nde ve *Anti-Dühring*'de vurgu yapar. *Anti-Dühring*'de konuyu insanlık tarihi açısından ele alarak, "İnsanlık tarihinin eşiğinde, mekanik hareketin ısı durumuna dönüştürülmesinin, sürtünme ile ateş yakılmasının bulunması; bizi bugüne getirmiş olan evrimin sonunda ise, ısının mekanik hareket durumuna dönüştürülmesinin, buharlı makinenin bulunması var" diye yazmıştır.[10] 1878 yılında yayımladığı *Doğanın Diyalektiği*'deyse buhar makinesini "bugün için insanın en güçlü aleti", "gerçekten uluslararası nitelikte ilk keşif" olarak tanımlar ve burjuvaziyle proletarya arasında ancak burjuvazinin yıkılmasıyla sona erebilecek sınıf savaşımını ortaya çıkaran araç olarak da buhar makinesini gösterir.[11]

Britanya'da pamuklu dokuma imalatı, kısa sürede, o kadar büyük bir sermaye birikimine yol açmıştı ki, İngiliz burjuvazisi bu birikimi emebilecek

---

8 Hobsbawm, s. 59-61.

9 Hobsbawm, s.18. Aynı yıllarda Bursa'daki dokumacılar İngiliz pamuk ipliğini, Osmanlılar da günlük giysi olarak pamukluları kullanmaya başlamışlardı. Bkz. Donald Quataert, *Sanayi Devrimi Çağında Osmanlı İmalat Sektörü*, çev. Tansel Güney, 2. baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2008, s. 107.

10 Friedrich Engels, *Anti-Dühring*, çev. Kenan Somer, Sol Yayınları, 4. baskı, Ankara, 2003, s. 185.

11 Friedrich Engels, *Doğanın Diyalektiği*, çev. Arif Gelen, Sol Yayınları, 8. baskı, Ankara, 2006, s. 198.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

yeni yatırım alanları bulunması sorunuyla karşı karşıya kaldı. Hızla büyüyen kentlerin, kırsal alanlardan kentlere yaşanan büyük göçün, genişleyen pazarların yol açtığı ihtiyaçların yanı sıra demire, çeliğe, kömüre, ağır makinelere, işgücüne, sermaye yatırımına duyduğu ihtiyaç nedeniyle çözüm demiryolları yatırımında bulundu.[12]

Demiryolları yatırımlarıyla birlikte kömür ve demir üretimi de arttı. 1800 yılında Britanya dünya kömürünün %90'ını üretmişti. 1830-1850 yılları arasında Britanya'da demir ve kömür üretimi üç katına çıktı. Tekstil fabrikalarında çalışan işçilerin yanı sıra, maden işçilerinin, metal işçilerinin, demiryolları yapımında çalışanların ve tersane işçilerinin sayısı da hızla arttı.

Birkaç on yılda dünyanın çehresi tamamıyla değişmişti: 19. yüzyılın başından itibaren adeta her şey; nüfus, taşımacılık tonajı, gönderilen mektup, seyahat ve göç eden insan sayısı, demir ve kömür üretiminin miktarı, ticaret hacmi; sayılabilen ve ölçülebilen her şeyin miktarı iki, üç, dört katına çıktı.

18. yüzyılın sonlarından başlayarak, 19. yüzyılın ortalarına kadar süren birkaç on yılda dünyayı bu kadar köklü bir şekilde dönüştüren güç, hiç kuşku yok ki, makineli üretim aşamasına geçmiş olan kapitalizm ve yeni egemen sınıf olan burjuvaziydi. Sanayi, ticaret, denizcilik ve demiryolları yayıldıkça burjuvazi de gelişti. Burjuvazinin gelişimini ve insanlık tarihinde oynadığı rolü, en çarpıcı biçimde *Komünist Manifesto*'da Marx ve Engels dile getirdiler:

> "Burjuvazi tarihte son derece devrimci bir rol oynamıştır.
> İnsan faaliyetinin neler yaratabileceğini ilk ortaya koyan burjuvazi olmuştur. Mısır'ın piramitlerinden, Roma'nın su kemerlerinden ve Gotik katedrallerden kat kat üstün harikalar yaratmıştır burjuvazi; göçleri ve haçlı seferlerini gölgede bırakan seferler gerçekleştirmiştir."[13]

> "Burjuvazi, ancak yüzyılı bulan sınıf egemenliği sırasında, daha önceki kuşakların tümünün yaratmış olduklarından daha yoğun ve çok daha büyük üretici güçler yarattı. Doğa güçlerine egemen olunması, makine, kimyanın sanayiye ve tarıma uygulanması, buharlı gemiler, demiryolları, elektrik telgrafları, koskoca kıtaların tarıma açılması, nehirlerin suyolları haline getirilmesi, yerden bitercesine nüfus çoğalması – toplumsal emeğin bağ-

12 1820'li ve 30'lu yıllarda, başta Britanya olmak üzere bütün Avrupa'da ve ABD'de demiryolu yatırımları başladı. İlk demiryolu hatları ABD'de 1827, Fransa'da 1828, Almanya ve Belçika'da 1835, Rusya'da 1837 yıllarında işletmeye açılmıştı. 1840'lı yıllarda adeta bir demiryolu çılgınlığı yaşandı ve 1847-1867 yılları arasında dünyadaki demiryollarının uzunluğu 25 bin kilometreden, 157 bin kilometreye çıktı.

13 Karl Marx-Friedrich Engels, *Komünist Manifesto ve Komünizmin İlkeleri*, çev. Muzaffer Erdost, Sol Yayınları, 7. baskı, Ankara 2008, s. 24.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

rında böylesine üretici güçlerin yatmakta olduğunu daha önceki hangi yüzyıl sezebilmiştir?"[14]

Ancak madalyonun bir de arka yüzü vardı. Kapitalizm ve burjuvazi, tarih sahnesine kendisiyle birlikte yeni bir sınıfı, işçi sınıfını, proletaryayı da çıkarmıştı. Marx ve Engels, tarihsel olarak oynadığı büyük devrimci rolü açıkladıkların satırlardan hemen sonra burjuvaziyi, "büyüleriyle harekete geçirdiği ölüler diyarının güçlerini artık denetleyemeyen büyücüye" benzetirler. Burjuvazi, kendisine ölüm getiren silahları yaratmakla kalmamış; bu silahları kullanacak insanları da var etmiştir: Modern işçi sınıfını, proletaryayı.

Bu yeni sınıfın, proletaryanın, üç belirgin özelliği vardı: Hiçbir üretim aracına sahip olmaması; "geçim araçları edinebilmek" yani yaşamını sürdürebilmek için emek gücünü satmak zorunda olması; özgür olması. Özgürdü çünkü feodal bağımlılıklardan, kölelikten, serflikten zorla çalıştırılmaktan kurtulmuştu. İsterse çalışır, istemezse çalışmazdı.

İşçiler, ne hiçbir şeye sahip olamayan bir köle ne de toprağa bağlı serftiler. Kendilerine ait elbiseleri, ev eşyaları, başka bazı malları vardı. İstedikleri yere gitmekte, istedikleri işte çalışmakta özgürdüler. Ancak nerede çalışırsa çalışsınlar, üretim araçları kendilerine ait değildi. Bu yüzden, işçi sınıfı, çalışabilmek için kendi içinde de rekabet halindeydi:

> "İşçi, ne bir köle sahibine, ne de toprağa aittir, ama günlük yaşamının 8, 10, 12, 15 saati, bunu satın alana aittir. İşçi, kendisini kiralayan kapitalisti istediği an terk eder ve kapitalist de, artık onun sırtından kâr elde etmediği, ya da umduğu karı elde etmediği anda kendisine yol verir. Ama yaşamının biricik kaynağı, kendi emek-gücünün satımı olan işçi kendi varlığını reddetmeksizin alıcılar sınıfının tümünü, yani kapitalist sınıfı terk edemez. İşçi, şu ya da bu işverene değil, kapitalist sınıfa aittir ve dahası, kendisini satmak, yani bu burjuva sınıf içinde bir alıcı bulmak ona düşer."[15]

İşçi, çalışıp çalışmamakta özgürdür ama yaşamak için çalışmak zorundadır. Emek gücü, kapitaliste devrettiği bir metadır artık. Bu yüzden çalışmak, yaşamdan yapılan bir özveridir. Kendi faaliyetinin ürünü, bu faaliyetin amacı değildir. Kendi faaliyetinin amacı, hayatta kalmaktır:

> "Kendisi için ürettiği şey, dokuduğu ipek, madenden çıkardığı altın, yaptığı saray değildir. Kendisi için ürettiği şey, ücrettir ve ipek, altın, saray, onun gözünde belirli bir miktar geçim aracına, belki de pamuklu bir fanilaya, bir miktar bakır paraya ve bir bodrum katına indirgenir."[16]

---

14 *A.g.e.*, s. 120-122.

15 Karl Marx, *Ücretli Emek ve Sermaye*, çev. Sevim Belli, Sol Yayınları, 6. baskı, Ankara, 1987, s. 33.

16 *A.g.e.*, s. 43.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Marx, daha 26 yaşındayken, 1844 yılında kaleme aldığı notlarında, Sanayi Devrimi sonrasında yaygınlaşan kapitalist üretim biçiminin zorunlu sonucu olarak ortaya çıkan iki uzlaşmaz sınıfın, burjuvazi ve işçi sınıfının durumunu sık sık ele alır. Burada henüz ekonomik kategorilerle çözümleme yapmaktan uzak olsa da, sınıf olarak proletarya ve insan olarak işçinin düşürüldüğü duruma, sefalet ve yoksulluğa duyduğu derin öfkenin izleri belirgindir. İşçinin sefilliği ürettiklerinin yüceliğiyle ters orantılıdır. İşçi ne kadar çok servet üretirse, üretimin gücü ve kapsamı ne kadar artarsa, kendisi de o kadar yoksullaşır. Ne kadar çok meta yaratırsa, kendisi de bir meta olarak o kadar ucuzlar:

> "Emek zenginler için gerçekten çok güzel şeyler yaratır – ama işçi için ürettiği yalnız yoksunluktur. Emek saraylar üretir – ama işçi için ürettiği izbelerdir. Güzellik üretir – ama işçi için çirkinlik. İnsan emeğinin yerine makineleri koyar – ama işçilerden bazılarını barbarca bir çeşit çalışmaya iteler ve başka işçileri de makineleştirir. Zeka üretir – ama işçi için ürettiği aptallık, budalalıktır."[17]

Buharlı makinelerin sanayiye uygulanmasıyla insanın kas gücünün eskisi kadar önemi kalmamıştı. Artık fiziksel güç ya da yetenek gerekmiyordu. Bu da, insanlık tarihinde ilk defa rastlanan bir gelişmeye, kadınların ve çocukların kütlesel olarak fabrikalarda çalışmalarına yol açtı. Sanayi Devrimi'nin köylerden koparıp şehirlere yığdığı yeni işçi sınıfı, çok ağır koşullarda yaşıyor ve çalışıyordu. İş saatleri çok uzundu. Ücretler çok düşüktü. Kadın ve çocuk işçiler tümüyle korumasızdı. Fabrika ve atölyelerde kadın ve çocuklara yönelik şiddet yaygındı. Beslenme seviyesi açlık sınırlarında, bedenler deforme ve sağlıksız, yaşam süresi kısaydı. İşçi konutları tıkış tıkıştı.

Fabrika sistemi usta-kalfa-çırak hiyerarşisi yerine çok sayıda işçinin aynı çatı altında birlikte çalıştığı, özerkliğin hemen hemen hiç kalmadığı, çalışanla çalıştıran arasında ilişkilerin ciddi biçimde ayrıştığı yeni bir sistemdi. Bu, *Komünist Manifesto*'da Marx ve Engels'in vurguladığı gibi, adeta askerî bir hiyerarşiye dayanan, katı, disiplinli, otoriter bir sistemdi. Emekçi yığınlar, sanayi ordusunun sıradan erleri olarak kusursuz bir subaylar ve astsubaylar hiyerarşisinin komutası altına sokulmuşlardı.[18]

Zaten işverenlerin kadın ve çocuk emeğine yönelmesinin önemli nedenlerinden biri de, daha ucuz olmasının yanı sıra kadın ve çocukların iş disiplini bakımından daha kolay yönetilebilmesiydi.[19]

---

17 Karl Marx, *1844 Elyazmaları*, s. 69.

18 Marx-Engels, *Komünist Manifesto*, s. 124.

19 1834-47 yılları arasında İngiliz dokuma fabrikalarında çalışan bütün işçilerin dörtte bir kadarı yetişkin erkek, yarısından çoğu genç kız ve kadın, geri kalanı 18 yaşından küçük oğlan çocuk-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://mahtey.org

19. yüzyılın ikinci yarısında Kıta Avrupası'nda, Fransa ve Almanya'da, diğer taraftan ABD'de de sanayileşme hızlanmıştı.

Fransa'nın sanayileşmesi Fransız Devrimi'nden sonra hız kazandı. İngiltere'de olduğu gibi Fransa'da da işçi sınıfının çekirdeğini tekstil ve maden işçileri oluşturdu. Sanayileşme İngiltere'ye göre daha geç başlamış olsa da Fransız işçi sınıfının büyük devrimin çalkantıları içinde doğmuş olması, bu ülke işçi sınıfının dünyanın geri kalanından çok daha fazla politik olması sonucunu doğurdu. Bu yüzden de, Fransız işçi sınıfının sınıf mücadeleleri tarihi içinde her zaman özel bir yeri oldu. İşçi sınıfıyla burjuvazi ilk defa 1848'de Fransa'da cepheden karşı karşıya geldi. Burjuvazinin ilk işçi katliamı 1848-1849 devrimlerinin yenilgisinde Fransa'da yaşandı. Dünya işçi sınıfı tarihinin unutulmaz 1871 Paris Komünü de Fransız işçi sınıfının eseri oldu. 20. yüzyılın başında Fransız sendikal hareketi kitlesel boyutlara ulaşmış, 1905 yılında Fransız sosyalist grupları Sosyalist Parti çatısı altında birleşerek parlamentoda etkili bir grup oluşturmuşlardı.[20]

Almanya'nın sanayileşmesi ve Alman işçi sınıfının doğuşuysa hem daha geç başladı hem de diğerlerine göre farklı bir yol izledi. Feodal senyörler, topraklarının sahibi olarak kaldıkları gibi, bürokrasi ve orduda feodal ayrıcalıklarını korumaya devam ettiler. Alman burjuvazisi, işçi sınıfına karşı feodal bürokrasi ve orduyla işbirliğine girişmekten kaçınmadı. Bu anlamda, korkaklığıyla ün kazandı. Marx, 1867 yılında, *Kapital*'in ilk baskısına yazdığı önsözde Almanya'nın bu durumuna özel olarak vurgu yapar. Alman okura önce çalışmasında neden İngiltere'yi incelediğini açıklar. Bunun nedeni, İngiltere'nin, kapitalist üretim tarzının ve bu tarza karşılık gelen üretim ve değişim koşullarının klasik yurdu olmasıdır. Almanya'da işlerin henüz İngiltere'deki kadar kötü olmadığını düşünen okuru şöyle uyarır:

---

lardı. Hobsbawm, s. 95. İngiltere'de on yaşından küçük çocukların ve kadınların madenlerde çalıştırılmaları ancak 1842 yılından sonra yasaklandı.

Engels'in, 1842-1844 yıllarında, yaklaşık iki yıl kaldığı ilk İngiltere yolculuğu sonunda topladığı belgelere ve kişisel gözlemlerine dayanarak yazdığı *İngiltere'de Emekçi Sınıfların Durumu* 1845 yılının Haziran ayında Almanya'da yayımlandı. Burjuva eleştirmenler tarafından "öfke, kan ve hırsla yazılmış bir cinayet ve kundakçılık çağrısı" olarak yorumlanan kitap, 1840'lı yıllarda İngiltere'nin başta Londra ve Manchester olmak üzere sanayi kentlerinde ve kasabalarında yaşayan işçilerin, işçi kadınlar ve işçi çocukların dayanılmaz yaşam koşullarının çok canlı bir anlatımını içermektedir. Türkçe baskının "Sunu"sunda Hobsbawm, kitapla ilgili olarak "Gerçek şu ki, Engels'in kitabı, 1845'te olduğu gibi bugün de, o dönemin işçi sınıfı hakkında yazılmış en iyi tek kitaptır" demektedir.

20 Osmanlı Sosyalist Fırkası'nın esin kaynağı Fransız sosyalizmi ve Fransız Sosyalist Partisi'dir. Bu yılların ünlü Fransız sosyalisti Jean Jaures özellikle Fransa'ya yolu düşen Osmanlı aydınları arasında sempatiyle karşılanmış, üzerlerinde etkili olmuştur. 1910 yılında, Osmanlı Sosyalist Fırkası'nın yayın organı olan *İştirak* dergisinde Jaures'in Osmanlı sosyalistlerine başarı dileyen bir mektubu da yayımlanmıştır.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

"De te fabula narratur: Bu öyküde senin sözün ediliyor... Sanayi yönünden daha çok gelişmiş bir ülke, daha az gelişmiş olan ülkeye ancak kendi geleceğinin imgesini gösterir."[21]

Marx ve Engels, 1850 yılından sonra İngiltere'de yaşamak zorunda kaldılarsa da, Almanya'yla yakından ilgilenmeye devam ettiler. 1875 yılına gelindiğinde, 1863 yılında kurulan Alman İşçileri Genel Derneği ile Marx ve Engels'e yakınlığıyla bilinen Bebel ve Liebknecht'in Alman Sosyal-Demokrat İşçi Partisi birleşerek, ilk işçi sınıfı partisini kurdular. 1878 yılında çıkan ve sosyalist örgütlenmeleri yasaklayan kanunun 1890 yılında yürürlükten kaldırılması üzerine Almanya işçi sınıfı hareketi çok büyük bir ivme kazandı. 1900'lü yıllara geldiğimizde Almanya dünyanın en büyük sanayi ülkelerinden, Alman işçi sınıfı da en örgütlü güçlerinden biriydi.

Rusya'da sanayileşme ve işçi sınıfının oluşumu 1861 reformuyla serfliğin kaldırılmasından sonra hız kazandı. 1875 ve 1878 yıllarında Güney Rusya ve Kuzey Rusya İşçileri Birliği kuruldu.[22] Marx ve Engels'in eserlerini Rusçaya çevirmiş olan Georgi Plehanov ilk Rus Marksist örgütü olan Emeğin Kurtuluşu'nu 1883 yılında kurdu. Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin (RSDİP) ilk kongresi 1898 yılında toplandı. 1900'lü yılların başlarından itibaren Rusya'da da işçi hareketleri görülmeye başlandı. 1904 yılında, 140 binden fazla işçinin bazı temel hakların tanınmasını içeren bir dilekçeyi sunmak üzere Kışlık Saray'a doğru yapmak istedikleri yürüyüşe ateş açılması üzerine binden fazla işçi öldürüldü. Bu olay dünya işçi sınıfı tarihine "Kanlı Pazar" olarak geçti. 1905 yılıyla birlikte grevler ve çatışmalar artarken, kendine özgü bir örgütlenme olan "İşçi Sovyetleri" kurulmaya başlanmıştı.[23]

DOĞUŞUNDAN BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NA KADAR İŞÇİ SINIFI HAREKETİ VE SOSYALİZMİN BAŞLICA GELİŞMELERİ

Britanya'da Makine Kırıcılık (Luddizm)

Britanya'da ortaya çıkan makine kırma hareketi, 1790'lı yıllarda bu işe öncülük ettiği var sayılan Ned Ludd adında birinden dolayı "Luddizm" veya "Ludculuk" olarak anılır.[24] Endüstrileşme sürecinin başlarında Fransa, Almanya, Rusya gibi pek çok Avrupa ülkesinde işçilerin işyerlerine saldırdığı,

21 Karl Marx, *Kapital*, çev. Alaattin Bilgi, Sol Yayınları, 3. baskı, İstanbul, 1986.

22 *Karl Marx-Biyografi*, SBKP Merkez Komitesi Marksizm-Leninizm Enstitüsü, çev. Ertuğrul Kürkçü, Sorun Yayınları, 3. baskı, İstanbul, 2008, s. 484.

23 Erkan Aydoğanoğlu, *İşçi Sınıfı Tarihi*, Tarem Yayınları, İstanbul, 2010, s. 60.

24 Ned Ludd hakkında biyografik bilgi yoktur. 19. yüzyıl makine kırıcıları kendileri için bu adı benimsemişlerdir.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

iş makinelerini kırdığı, tahrip ettiği görülmüştür. Ancak 18. yüzyılın sonlarında ve 19. yüzyılın ilk otuz yılında Britanya'da yaşanan makine kırıcılık hareketi, diğer ülkelerde yaşananlardan belirgin bazı farklılıklar gösterir.

Britanya'da makine kırma hareketi yüz yıl gibi uzun bir zamana yayılmıştır. Kumaş üreticilerinin daha 1718 yılında, parlamentoya başvurarak, ileri sürdükleri koşullara uymadıkları takdirde dokuma işçilerinin kendilerini, evlerini yıkmak ve işyerlerini yakmakla tehdit ettikleri yönünde şikâyette bulundukları görülür. 1726-27'de Somerset, Wiltshire, Gloucestershire ve Devon'da dokumacılar patronların ve grev kırıcıların evlerine zorla girerek, dokuma tezgâhlarını ve diğer aletleri parçaladılar. Northhumberland kömür havzasında kömür ocaklarının ağzındaki makinelerin yakılması 1740'larda işçilere kayda değer bir ücret artışı kazandıran büyük isyanların bir parçasıydı. 1765 isyanlarında makineler yine paramparça edilmiş, madendeki kömür ateşe verilmişti. Makine kırma, ücret indirimine karşı direniş hareketinin bir parçası olan ünlü 1778 isyanlarında kullanılan en önemli silahtı. 18. yüzyıl boyunca olaylar bu şekilde sürüp gitti.[25]

Hareket doruk noktasına 1811-1817 yılları arasındaki ulaştı. Bu yıllar, ülke çapında şiddetli bir açlık krizinin yaşandığı yıllardı. Bu dönemde Luddculuk, orta İngiltere'de üç yöre ve üç meslekte yoğunlaşmıştı: West Riding'de kırpıcılar, güney Lancashire'de pamuklu dokumacılar ve Leicestershire ve Debyshire'in kimi yörelerini kapsayacak şekilde Nottingham'da odaklaşan makineli örücüler.[26]

19. yüzyılın başlarındaki Luddist hareket iyi örgütlenmiş, gizlilik kurallarına titizlikle uyan, disiplinli ve silahlı bir hareketti. Güvenlik ve iletişim yöntemleri çok gelişmişti. Düşük ücretlerle, niteliksiz işçileri çalıştıran işverenleri veya grev kırıcıları izliyorlar, uyarı mektuplarıyla tehdit ediyorlar,[27] uyarıları göz önüne alınmazsa yüzlerce kişilik gruplar halinde kasabadan kasabaya gizlilik içinde hareket ederek tüfekler, tabancalar, baltalar ve çekiçlerle silahlanmış olarak hedef aldıkları imalathaneleri basıyor, makineleri parçalayıp ateşe veriyorlardı. Baskın tamamlandıktan sonra askerî bir disiplin içinde geri çekilip ortadan kayboluyorlardı. Saldırılar sırasında yüzlerini gizleyen maskeler takıyorlar, başlarındaki yöneticiye "General" diye hitap ediyorlar, emirlerine kayıtsız şartsız uyuyorlardı. O kadar ki, halk arasında hepsinin kutsal bir yeminle liderlerine bağlı olduğuna, "General'in" emirlerine uymamanın cezasının ölüm olduğuna dair yaygın bir inanç oluşmuştu. Bu yüzden,

---

25 Eric Hobsbawm, *Sıra Dışı İnsanlar, Direniş İsyan ve Caz*, çev. Işıtan Gündüz, Yordam Kitap, İstanbul, 2010, s. 17.

26 E.P. Thompson, *İngiliz İşçi Sınıfının Oluşumu*, çev. Uygur Kocabaşoğlu, Birikim Yayınları, 2. baskı, İstanbul, 2006, s. 629.

27 Uyarı-tehdit mektupları genellikle "General Ned Ludd" olarak imzalanıyordu.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

makine kırıcılık idamla cezalandırılan bir suç haline getirilirken, 1812 yılında suç işlemek amacıyla yemin edilmesi de büyük bir suç haline getirilmişti.

Bazı büyük fabrikalar adeta köylü ayaklanmaları sırasında saldırılardan korunmak için silahlanan şatolar gibi silahlanmaya başlamışlardı. Bazılarında geceleri silahlı askerler ve işçiler nöbet tutuyordu. Saldırılara karşı koymak amacıyla mazgallar açılıyor, merdivenlere çivili merdaneler ve asit tankları konuluyordu. Sonradan Luddcular tarafından öldürülen öfkeli bir fabrikatör fabrikasına top bile yerleştirmişti.

1812'de, 120 bin asker Britanya adasında Luddculara karşı harekât halindeydi. Yine de tam olarak başarılı olunamadı. İhbarcılara büyük ödüller vaat edilmesine karşın, bazen yüzlerce tanığın önünde gerçekleşen saldırılardan sonra bile tek bir kişi yakalanamıyordu. Halk arasında, saldırılardan sonra yaralı olarak civar köylerde saklanan Luddcular, onları ele vermeyen doktorlar ve papazlar, kendi Luddcularını saklayan küçük üreticiler ve kanıtları görmezden gelen asker hikâyeleri yayılmıştı. Bazen, ölüm korkusu altında konuşan ve arkadaşlarını ihbar eden olursa, bunlar tamamen toplumdan dışlanıyorlardı.

Makine kırıcılık, işçilerin kendilerini işsiz bırakan makinelere duydukları öfkeyle yöneldikleri kör bir şiddet olarak açıklanamayacak kadar karmaşık bir harekettir. Bu konuda en kapsamlı araştırmayı yapmış olan Thompson, sorunu ilkel bir tepki ya da 18. yüzyıl boyunca sıklıkla görülen yiyecek ayaklanmalarının bir devamı olarak görmez. Söz konusu olaylara paternalist-koruyucu mevzuatın ortadan kaldırılması ve *laissez faire* ekonomi politiğinin yol açtığı kanısındadır.[28] Yaşananlar, geçmişin paternalist geleneğinin hükümsüz kalması üzerine, endüstri kapitalizmine yönelik bir duygu patlamasıdır. Yine de makine kırıcılar geçmişe saplanıp kalmamışlardı. Eski kuşakların çalışanlarının sahip olduğu hakları, yeni uygulamalara örnek olması için talep etmekteydiler. Zamana yayılan çeşitli talepleri arasında yasal asgari ücret, kadın ve çocukların çok az ücretle çok fazla çalıştırılmasının kontrolü, makinelerin işsiz bıraktığı vasıflı işçilere işverenlerin iş bulma yükümlülüğü, kalitesiz ürünlerin yasaklanması ve sendikal birleşme hakkı gibi konular vardı.[29]

Osmanlı'ya baktığımızdaysa Donald Quataert, 19. yüzyılda fabrikaların yakılmasının "Anadolu'nun içtimai tarihinin bir parçası" olduğunu öne sürer. 1860'larda Bursa'da, 1880'lerde Bergama'da ve 1908'de Uşak'ta fabrikaların yakıldığını belirtmektedir. Lakin Quataert, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki "fabrika yakmaları" için "protestolar muayyen müesseselere karşıydı ve hiçbir zaman [İngiltere'deki] Ludd'cu protestoları gibi bir fabrikanın diğer bir

28 Thompson, s. 654.

29 Thompson, s. 663-699. Osmanlı-Türkiye işçi sınıfı hareketleri tarihine Thompson'un bu yaklaşımı çerçevesinde bakmanın çok yararlı sonuçlar doğuracağı açıktır.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

fabrikayı protesto etmesi şeklinde olmadı" diyerek Luddizm'den anladığının burada anlatılanlardan biraz farklı olduğunu düşündürtmektedir.[30]

Britanya'da Chartist Hareket

Chartist hareket, adını 1838 yılında Londra Emekçiler Derneği'nin (Londoner Working Men's Association) yasalaşması için parlamentoya sunmak üzere hazırladığı Halkın Bildirgesi'nden (Peoples Charter) alır.

Britanya'da sendikal örgütlenmenin önünde engel oluşturan "Uzlaştırma Yasaları" 1824'te kaldırıldı. Bu tarihten sonra, o zamana kadar varlıklarını yasadışı olarak sürdürmüş olan işçi sınıfı örgütlenmeleri yasallık kazandılar. Britanya'da Kıta Avrupası'na oranla daha az olsa da, seçim sisteminde ve parlamenter düzende aristokratik ayrıcalıkların kalıntıları sürüyordu. Artık çok güçlenmiş olan endüstri burjuvazisi parlamenter düzenin demokratlaştırılması, gümrük tarifeleri ve dış politika konularında daha fazla söz sahibi olmak istiyordu. Dolayısıyla, seçmen tabanının ve parlamenter temsilin genişletilmesine yönelik seçim reformu taleplerinde endüstri burjuvazisinin ve işçi sınıfının çıkarları uyum içindeydi.[31]

Britanya'da 1837-1843 yılları arasında tüm ülkeyi etkisi altına alan bir ticari bunalım ve işsizlik yaşanmıştı. Bu tarihe kadar işçi sınıfının mücadelesi ekonomik taleplerle sınırlıydı. Çatışmalar genellikle iş saatlerinin uzunluğu, çalışma koşullarının iyileştirilmesi, ücret anlaşmazlıkları gibi sorunlar etrafında yoğunlaşmıştı. 1836 yılında kurulan Londra Emekçiler Derneği bir parlamento reform tasarı hazırladı. Halkın Bildirgesi'yle birlikte işçi sınıfı ilk defa seçim sisteminin demokratikleştirilmesine yönelik siyasal taleplerde bulunuyordu. Bildirgede yer alan talepler şunlardı:

1. Reşit, akıl yetenekleri yerinde ve cürüm işlememiş her erkeğin oy hakkına sahip olduğu genel oy sistemi.
2. Parlamentonun yıllık dönemler halinde toplanması.
3. Yoksul insanların da seçime katılabilmesi, parlamento üyelerine ödeme yapılması.
4. Burjuvazinin rüşvet ve yıldırmalarını önlemek için seçimlerde gizli oy sistemi.

---

30 Donald Quataert, "19. Yüzyıla Genel Bakış Islahatlar Devri 1812-1914", *Osmanlı Imparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi, 1600-1914,* cilt 2, (ed.) Halil İnalcık, Donald Quataert, Eren Yayınları, İstanbul, 2004, s. 996. Başka bazı yazarlar da hiçbir ciddi veriye dayanmaksızın Osmanlı topraklarında da makine kırma olaylarına rastlandığını yazsalar da bu iddia hiç inandırıcı görünmüyor.

31 Wolfgang Abendroth, *Avrupa İşçi Hareketleri Tarihi,* çev. Ali Çakıroğlu, Gözlem Yayınları, İstanbul, 1974, s. 18 ve 31.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

5. Eşit temsil sağlamak üzere nüfusa göre oluşturulan eşit seçim çevreleri.
6. Her seçmenin seçilebilir olması için, en az 300 sterlinlik mülk sahibi olma koşulunun kaldırılması.[32]

1838 dilekçesi 1 milyon 200 bin kişi tarafından imzalandı. Parlamento dilekçeyi reddetti. Dilekçenin reddinden sonra Chartist hareket içinde farklı eğilimler ortaya çıktı. Buna rağmen dilekçeyi imzalayanların sayısı 1842 yılında 3 milyona ulaşmıştı.

1842-1848 yılları arasında bazı toplumsal iyileştirmelerin ardından hareket 1848'de kabul edilen ve iş gününü on saatle sınırlayan yasayla doruğuna ulaştı. Bununla beraber, aynı tarihlerde Chartist liderlerin tutuklanması ve örgütlenmesinin dağıtılması İngiliz işçi sınıfının kazanımlarının kalıcı olamaması sonucunu doğurdu. Fransa'da Haziran 1848 ayaklanmasının ezilmesinden sonra Chartist hareket gücünü kaybetti.[33]

Karl Marx ve Friedrich Engels: *Komünist Manifesto*'nun Yayımlanması

1818'de Marx doğduğunda Almanya'nın siyasal ve ekonomik birliği henüz gerçekleşmemişti. Ortaçağ'dan kalma hukuk anlayışı varlığını sürdürmekteydi. Her birinin kendi gümrük duvarları, para birimi, prensleri, kralları, yöneticileri vb. olan 38 Alman devleti mevcuttu. 19. yüzyılın başlarından beri Alman ilerici güçlerinin hedefi Alman birliğinin sağlanması ve tüm Almanya'nın birliğini temsil edecek bir parlamentonun açılmasıydı. Ancak Alman burjuvazisi, burjuva devrimi için kararlı adımlar atmak yerine, toprak aristokrasisiyle uzlaşma eğilimleri taşıyordu.

1835'te Bonn Üniversitesi'nde hukuk okumaya başlayan Marx, bir yıl sonra Berlin Üniversitesi'ne geçti. Marx, Berlin'e geldiğinde Hegel dört yıl önce ölmüştü ve öğrencileri arasında görüş ayrılıkları ortaya çıkmaya başlamıştı. Marx, aralarında Feuerbach'ın da bulunduğu genç sol-Hegelci gruba katıldı. Bu grup din eleştirisinden yola çıkarak, Prusya mutlakıyetçiliğinin eleştirisine yönelmiş, düşünce özgürlüğü, basın özgürlüğü gibi taleplerle, ilerici Alman burjuvazisinin sözcüsü haline gelmişti.

---

32 "Çartizim, burjuvaziye karşı çıkışın yoğunlaştırılmış biçimidir." Engels, *İngiltere'de Emekçi...*, s. 303-304.

33 Marx, *Kapital*, 1. cilt, s. 299. Marx, 1848 sonrasını şöyle anlatıyor: "Kıta Avrupası'nda olduğu kadar İngiltere'de de egemen sınıfların bütün fraksiyonlarını, toprak ağaları ile kapitalistleri, borsa kurtları ile dükkancıları, himayeciler ile serbest ticaretçileri, hükümet ile muhalefeti, rahipler ile zındıkları, genç orospular ile yaşlı rahibeleri, mülkiyetin, dinin, ailenin ve toplumun kurtarılması ortak feryadında birleştirdi. İşçi sınıfı, her yerde lanetlenmiş, yasadışı ilan edilmiş ve suçlanmıştı. Artık fabrikatörlerin elini-kolunu bağlayan bir şey kalmamıştı."

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Marx, 1842 başında Köln'de yayımlanmakta olan *Rheinische Zeitung*'da çalışmaya başladı. Gazete Ren bölgesinin liberal burjuvazisinin yayın organıydı. Birkaç ay sonra Marx gazetenin editörü oldu ve *Rheinische Zeitung* kısa bir süre içinde burjuva-demokrat muhalefetin sözcüsü haline geldi.

Gazetenin yazarları arasında o sırada bulunduğu İngiltere'den haberler gönderen Engels de vardı: 1820'de doğan ve 1840-1842 yılları arasında askerlik yapmak için Berlin'e giden Engels, Berlin Üniversitesi'nin serbest seminerlerine katılarak sol-Hegelci çevrelerden etkilendi. Çeşitli dergi ve gazetelere yazılar yazmaya başladı. 1842 yılında, ailesinin tekstil işletmesinin bir şubesinin bulunduğu Manchester'a gitmek üzere Almanya'dan ayrılırken, Köln'de Marx'la tanıştılar.

Mart 1843'te gazeteden ayrılan Marx, Fransız felsefesi ve sosyalizmiyle ilgilenmeye başladı. Hegel'in *Hukuk Felsefesi'nin Eleştirisi* üzerinde çalışarak, genç Hegelciler'den koptu; Ekim 1843'te Paris'e yerleşti. Burada Fransa'nın önde gelen bütün sosyalistleriyle ve Bakunin'le tanıştı. Engels'le ortak çalışmalara başlayan Marx, 1845 sonlarında artık devrimci çevrelerin tanıdığı, özellikle sürgündeki devrimcilerle yakın ilişkileri olan bir teorisyen olarak kabul edilmeye başlandı.

Marx ve Engels 1846'da, yaklaşmakta olan devrimci dönemde işçi sınıfını burjuva demokratik hareketten ayıracak, bağımsız bir örgütlenme oluşturmak için harekete geçtiler. İngiltere, Fransa ve Almanya proletaryasını bir araya getirecek bir örgütlenme gerçekleştirmek amacındaydılar. Bu amaçla, birbirleriyle sıkı bir iletişim ve eylem birliği içinde olacak komünist örgütlenme büroları kurmaya karar verdiler. 1846 yılında, o sırada Marx'ın yerleşik bulunduğu Brüksel'de "Brüksel Komünist Haberleşme Komitesi" kuruldu.

Londra'da Alman sürgün işçilerin gizli örgütü olan "Haklılar Birliği" ve onun "Alman İşçileri Eğitim Derneği" ile daha önceden temasları olmuştu, ancak Marx bu grubu sekter-komplocu-ütopik sosyalistler olarak gördüğü için fazla yakınlaşmamıştı. "Haklılar Birliği" 1846 yılında, "bir proletarya partisi kurmanın gerekliliği", "burjuvazinin çeşitli kesimlerine karşı alınacak tutum" vb. sorunları tartışmak üzere enternasyonal komünist bir kongre toplanması çağrısı yapan bir genelge yayımladı. Kongrenin 1847 yılının Mayıs ayında toplanması öngörülüyordu. "Haklılar Birliği"nin önderleri, kongre çalışması için Marx ve Engels'ten de yardım isteyerek, onları birliğe katılmaya davet ettiler. 1847 yılının başında gerçekleştirilen görüşmelerden sonra, "Haklılar Birliği"nin yeni bir temel üzerinde örgütlenmesinin kabul edilmesinin ardından, Marx ve Engels "Haklılar Birliği"ne katıldı. Kongrenin gündemi Birlik'in baştan aşağı yeniden örgütlenmesi, yeni kurullar oluşturulması, yeni bir program kabul edilmesi ve bir yayın organı çıkarılması olarak belirlendi.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Kongre, Haziran 1847'de, Londra'da toplandı. Engels'in katıldığı kongrede "Haklılar Birliği" adı, "Komünist Birlik" olarak değiştirildi. Bir sonraki kongrede kabul edilmek üzere bir tüzük taslağı hazırlandı. Programa temel oluşturması amacıyla, Engels'in hazırladığı "Komünist İnanç Bildirimi" (Credo) kabul edildi. Kongre, eski sloganı olan "Bütün İnsanlar Kardeştir" yerine "Bütün Ülkelerin İşçileri Birleşin" sloganını kabul etti.

Komünist haberleşme komiteleri, "Komünist Birlik" ile kaynaştırıldı. Başında Marx'ın bulunduğu Brüksel komitesi fiilen birliğin yönetim merkezi haline geldi. Marx ve Engels'in inisiyatifiyle Brüksel'de "Alman İşçileri Eğitim Derneği" kuruldu. Birliğin bir sonraki kongresi, aynı yılın sonunda toplandı. Bu kongreye Marx da katıldı. On gün süren tartışmalardan sonra, Marx'ın savunduğu temel ilkeler oy birliğiyle kabul edildi ve kongre Marx ile Engels'i ayrıntılı bir program yazmakla görevlendirdi. Böylece Engels'in önceden hazırladığı metinlerin geliştirilmesiyle *Komünist Manifesto* oluşturuldu. Manifesto, 1848 yılının Şubat ayında Almanca ve *Komünist Parti Manifestosu* başlığıyla imzasız olarak yayımlandı. Manifestonun yazarlarının Marx ve Engels olduğu ilk olarak Temmuz 1850 tarihli İngilizce baskıda açıklandı.

Komünist Manifesto akademik bir inceleme olarak yazılmamıştı. Avrupa'nın uluslararası bir devrime çok yaklaştığını düşündükleri bir zaman diliminde, Marx ve Engels'in kamuoyuna ilan ettikleri bir siyasal program, bir mücadele çağrısıydı. "Burjuvalar ve Proleterler" başlıklı birinci bölüm maddeci tarih anlayışının anahtarı olan, "Bugüne kadarki bütün toplumların tarihi sınıf mücadeleleri tarihidir" cümlesiyle başlar.[34] Ortaçağ'dan başlayarak modern burjuvazinin oluşumu, burjuvazinin yarattığı dünya pazarının özellikleri analiz edilir. Kapitalist üretim biçiminin –ama kapitalist sözcüğünü kullanmaksızın– zorunlu sonucu olarak işçi sınıfının ortaya çıkışı ve iki sınıf arasındaki sınıf mücadelesinin olası sonuçları ele alınır. "Proleterler ve Komünistler" başlıklı ikinci bölümde başta üretim araçlarının özel mülkiyeti olmak üzere evlilik, aile, ulus, din gibi Marksizmin halen en çok tartışılan alanlarında "burjuvazinin suçlamalarına" cevap verilir. "Sosyalist ve Komünist Literatür" başlıklı üçüncü bölüm Marx ve Engels'in kendilerini o tarihte var olan küçük burjuva, burjuva, gerici ve ütopyacı olarak isimlendirdikleri diğer sosyalist akımlardan ayırmak için bu akımların eleştirisine yöneldikleri bölümdür. "Komünistlerin Çeşitli Muhalefet Partileri Karşısındaki Konumu" başlıklı dördüncü bölümdeyse İngiltere, Kuzey Amerika, Fransa, İsviçre, Polonya ve Almanya'daki çeşitli partilerle kuracakları ilişkilerin ilkelerini ve özü demokratlarla ittifak olan taktiklerini açıklıyorlardı.

Engels, 1888 tarihli önsözde, *Manifesto*'nun 1887 yılında İstanbul'da Er-

34 Marx-Engels, *Komünist Manifesto ve Hakkında Yazılar*, çev. Nail Satılgan, Tektaş Ağaoğlu, Şükrü Alpagut, Yordam Kitap, İstanbul, 2008, s. 22.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

menice bir çevirisinin hazırlandığını, ancak yayıncının ve çevirmenin korkması nedeniyle kitabın yayımlanamadığını yazmaktadır.[35] Maalesef böyle bir çeviri günümüze kadar bulunamamıştır. *Manifesto*, Türkçede ilk defa 1923 yılında Şefik Hüsnü çevirisiyle Aydınlık Yayınları tarafından *Komünist Beyannamesi* adıyla yayımlanmıştır.

1848-1849 Devrimleri

1848-1849 yıllarında Avrupa'yı bir uçtan bir uca saran ayaklanma ve devrim dalgası, sadece işçi sınıfı hareketi ve sosyalizm tarihi açısından değil, modern Avrupa siyasal tarihinin oluşumu bakımından da önemli sonuçlar doğurmuştur.

1848-1849 ayaklanmalarının kendinden önce ve sonra yaşanan devrim deneyimlerinden belirgin bazı farklılıkları vardır. Bu farklılıkların en göze görünür olanı, ayaklanmaların coğrafi olarak yaygınlığı ve eş zamanlılığıdır. Bir-bir buçuk yıl gibi kısa bir sürede Fransa, İtalya, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ve Almanya ayaklanmalarla sarsılmış; Paris, Viyana, Berlin başta olmak üzere büyük Avrupa şehirlerinde barikat savaşları yaşanmıştır. Bu devrim dalgası, Avrupa çapında yaşanan ilk ve son uluslararası devrim hareketi olmuştur.

Bu devrim dalgası sonucunda, ayaklananlar her ne kadar kalıcı sonuçlar elde edememiş olsalar da, 1815 sonrası oluşturulmaya çalışılan "Viyana Düzeni" tarihe karışmıştır. Viyana Kongresi kararlarıyla oluşturulan ve başta Avusturya-Macaristan başbakanı Metternich olmak üzere Prusya ve Rusya gibi Avrupa'nın tutucu güçleri tarafından titizlikle korunan düzen birkaç gün içinde darmadağın olmuştur. Krallar, imparatorlar, prensler ve Metternich'in kendisi, ülkelerinden veya başkentlerinden kaçmak zorunda kalmışlardır.

Masa başında, geniş halk kitlelerinin taleplerini göz ardı ederek oluşturulan uluslararası düzenlerin kalıcı olamayacağı gerçeği 1848-1849 devrimlerinden çıkarılan en önemli derslerden biridir. Viyana düzeninin görmezden geldiği, yok saymak istediği ulusal talepler daha fazla bastırılamadı. Polonya, Macaristan, İtalyan, Çek, Hırvat velhasıl, bir hanedanın yahut bir başka ulusal gücün tahakkümü altında yaşayan halklar, ulusal taleplerle ayaklandı. İtalyan ve Alman ulusal birliğinin sağlanması için ilk ciddi ayaklanmalar da bu devrim günlerinde yaşandı. Daha sonra bu birlikleri sağlayacak olan Almanya'da Otto von Bismarck; İtalya'da Mazzini, Garibaldi, Kont Cavour gibi siyasetçiler 1848 devrimleri sırasında ilk defa siyaset sahnesinde göründüler.

35 *A.g.e.*, s. 62.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Sadece Marx ve Engels değil,[36] sosyalizmin çeşitli akımlarının temsilcisi ve önderleri olan L. Blanc, Auguste Blanqui, Proudhon, Bakunin gibi isimler de 1848-1849 devrimlerinin içinde yer aldılar.

Fransa'da 1848 Devrimi

Aslında Fransa'da 1848 kasırgasının ipuçları 1830 devrimlerinde görülmüştü. Fakat 1830 ayaklanmalarının gücü, 1815 Viyana Kongresi ile kurulan düzeni sarsmaya yetmemişti. 1830 devriminde Bourbon hanedanının tahtta bulunan kralı X. Charles tahttan indirilerek yerine "burjuva kral" yahut "yurttaş kral" olarak anılan, Orleans hanedanından Louis-Philippe çıkarılmıştı. Hiç kuşku yok ki, Louis-Philippe'in tahta çıkışını sağlayan güç, halkın ve burjuvazinin gücüydü.

Fransa dışında, Avrupa'nın Belçika, İspanya, Portekiz gibi, Rusya ve Avusturya İmparatorluğu'nun –Viyana düzeninin simgesi haline gelmiş bulunan Avusturya Başbakanı Metternich'in– kolunun uzanamadığı bölgelerinde kısmen anayasal demokratik nitelikte gelişmeler kaydedilmişti. İngiltere'de Chartist hareket büyük bir gelişme yaşamıştı. Ancak İtalyan, Alman, Polonya ulusal-demokratik hareketleri söz konusu ikili tarafından bastırılmıştı.

Fransa, 1830'dan sonra anayasal-burjuva bir krallık olmakla beraber, Marx'ın analizine göre Louis-Philippe zamanında egemen olan Fransız burjuvazisi değil, onun bir kesimiydi. Bu kesim bankacılar, borsa kralları, demiryolu kralları, kömür ve demir madeni sahipleri, orman sahipleri ve toprak sahiplerinin onlara bağlı bölümü, mali aristokrasi denilen kesimdi. Asıl sanayi burjuvazisi meclislerde ancak azınlık olarak temsil edilmekteydi. Küçük burjuvazi ve köylülük siyasal iktidarın tümüyle dışında bırakılmıştı.[37] Monarşiyle mali aristokrasi, ekonomik çıkarlarla birbirlerine bağlanmış durumdaydı. Sürekli hale gelen bütçe açıkları ve borçlanmalar, burjuvazinin monarşiyle bütünleşmiş kesimini zenginleştirirken sanayiyi, ticaret ve tarımı tehdit ediyor ve zarara uğratıyordu. Kısacası, burjuvazinin üretken kesimi kendini tehdit altında görüyordu. Burjuvazinin bir kesiminin monarşiyle birlikte kurduğu egemenlik, kapitalizmin gelişmesinin önünde engel haline gelmişti.

1845 yılında Avrupa çapında yaşanan ticari ve sınaî bunalım ve ekonomik daralma, 1847 yılındaki ürün yetersizliği ve kıtlıkla birleşerek, halkın geniş

36 Marx, Fransa deneyimini *Fransa'da Sınıf Savaşımları* ve *Louis Bonaparte'ın 18. Brumaire*'i ile, Engels ise Almanya'da yaşananları *Almanya'da Devrim ve Karşı Devrim* çalışmasıyla analiz etti. Marksizmin en önemli kavramları arasında, belki de ilk sırayı alması gereken "proletarya diktatörlüğü" kavramını Marx ilk defa 1848 devrimlerinden sonra telaffuz etmiştir.

37 Karl Marx, *Fransa'da Sınıf Savaşımları 1848-1850*, çev. Sevim Belli, Sol Yayınları, 4. baskı, Ankara, 1996, s. 33.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

kesimlerinin yaşamını tehdit eder hale gelmiş, fiyatlar yükselmiş, temel gıda maddelerinin temininde sıkıntılar baş göstermişti. Fransa'da burjuva muhalefet, mecliste çoğunluğu ele geçirmesini sağlayacak bir seçim reformu için harekete geçti. Paris'te öbeklenmiş durumdaki Fransız işçi sınıfı yoğun bir sosyalist propagandanın etkisi altındaydı. Reformist-sosyalist Louis Blanc; anarşist-ütopyacı sosyalist Proudhon; jakoben mirasın sürdürücüsü, komplocu-devrimci komünist Louis Auguste Blanqui, Fransız sosyalist ve işçi hareketinin önderleriydiler. Burjuva muhalefetle Paris proletaryası birkaç ay sonra silahları birbirlerine çevireceklerinden habersiz, iktidardaki monarşi ve yozlaşmış mali aristokrasiye karşı işbirliğine girmekte zorluk çekmediler.

Burjuva muhalefeti, 1840'lı yıllarda, toplanma özgürlüğüne getirilen kısıtlamaları aşmak için akşamları bütün muhalefet kesimlerinin katılabildiği yürüyüşler düzenliyordu. Yürüyüşlerin ardından meydanlara kurulan çadırlarda bir araya gelinip konuşmaların yapıldığı yemekli toplantılar yapılıyor, bir tür toplu ziyafetler veriliyordu. 1847-1848 kış ayları boyunca Paris'te yetmiş ziyafet ve yürüyüş düzenlenmişti. 21 Şubat 1848 akşamı düzenlenecek yürüyüş ve yemek Guizot hükümeti tarafından yasaklandı.[38] Bu yasaklama kararına karşı ayaklanma o gece başladı. Halk silah dükkânlarını yağmaladı, postaneyi, istasyonu, emniyet müdürlüğünü ele geçirdi. Sokaklara barikatlar kuruldu. Özgürlükçü eğilimleri nedeniyle tahta çıkarılmış olan Louis-Phillippe talepler karşısında harekete geçmekte geç kalmıştı. Şiddetli bir liberalizm karşıtı olarak tanınan Guizot'yu son güne kadar başbakanlıkta tutmakta ısrar etti. Kral, 24 Şubat'ta milli muhafızın da kontrolünü kaybetmesi üzerine, altı yaşındaki torunu lehine tahttan feragat ederek Paris'ten kaçtı.[39]

Aynı gece işgal edilen mecliste hemen bir geçici hükümet kuruldu. İki tanınmış sosyalist, Louis Blanc ve Blanqui'nin "Mevsimler Derneği"nin önde gelen üyelerinden biri, asıl adı Alexandre Martin olan ancak "İşçi Albert" olarak tanınan Albert hükümet üyesi oldular.[40] Geçici Hükümet, 25 Şubat 1848'de Fransa Cumhuriyeti'ni ilan etti.

1848 Şubat devrimini gerçekleştiren başlıca iki güç odağı mevcuttu. *National* gazetesi etrafında toplanan, programı genel oy, meclise karşı sorumlu bakanlar, basın ve örgütlenme özgürlüğü talepleriyle sınırlı olan ılımlı cumhuriyetçilerle; *La Reforme* gazetesi etrafında bir araya gelen, sadece siyasal demokrasi talepleriyle yetinmeyip emeğin örgütlenmesi, üretici kooperatif birlikleri kurulması, demiryolları, sigorta şirketleri ve temel sanayinin devletleştiril-

38 *Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi*, cilt 1, s. 103.

39 *İhtilaller ve Darbeler Tarihi*, çev. Sabiha Bozbağlı, Cem Yayınevi, 3. basım, İstanbul, 1974, s. 296.

40 Bazı kaynaklarda Flocon da hükümete girmiş olarak gösterilmektedir. Ferdinand Flocon, devrimden sonra Marx'ı "Fransız halkı adına" Fransa'ya davet eden kişidir. Marx, Flocon'un geçici hükümet üyesi olduğunu yazmıyor.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

mesini savunan radikal cumhuriyetçiler ve sosyalistler.[41] Cumhuriyetin ilanından itibaren bu iki güç odağı, tarihin iki yeni sınıfı, burjuvazi ve proletarya olarak görünürde işbirliği içinde gerçekteyse çıkarları birbiriyle uyuşması mümkün olmayan iki sınıf olarak karşı karşıya kaldılar. Devrim nasıl bir devrim, cumhuriyet nasıl bir cumhuriyet olacaktı? Siyasal devrim, toplumsal devrime dönüşebilecek miydi? Cumhuriyet, demokratik ve toplumsal bir cumhuriyet olabilecek miydi? Kısacası, cumhuriyetin bayrağı üç renkli bayrak mı, yoksa ayaklanmanın kızıl bayrağı mı olacaktı henüz belirsizdi.[42]

25 Şubat'ta geçici hükümet reformcu sosyalistleri temsil eden L. Blanc'ın önerisi üzerine –Marx'a göre işçilerin fiili zorlamasıyla– işçilerin geçimlerini ve her yurttaşa iş sağlamayı güvence altına aldığı bir kararnameyi kabul etti. Kararnamede şöyle deniliyordu:

> "Fransız Cumhuriyeti hükümeti işçinin varlığını işle teminat altına aldığını bildirir. Bütün vatandaşlara iş bulmayı taahhüt eyler. İşçilere çalışmalarının meşru menfaatlerinden faydalanmak maksadıyla birlikler kurma hakkını tanır. Açıkta kalan bir milyonluk krallık tahsisatını asıl sahibi olan işçilere iade eder."[43]

Ertesi gün, kararnamenin uygulanmasına geçildi ve "Ulusal Atölyeler" kurulmasına karar verildi. "Ulusal Atölyeler"in kurulması, işçilerin işe alınması, işçi sınıfının sorunlarına çözümler üretilmesi amacıyla da "İşçiler İçin Hükümet Komisyonu" adıyla bir komisyon kuruldu. Komisyonun başkanlığına L. Blanc, başkan yardımcılığına işçi Albert getirildi. Komisyon, çalışmalarını Luxembourg Sarayı'nda yürüteceği için "Luxembourg Komisyonu" olarak anılmaya başlandı. Hükümet, Ulusal Atölyeler kurulması kararının yanı sıra işçi sınıfına Milli Muhafız Birliği'ne katılma yolunu da açmıştı. Bir anda, atölyelere ve Milli Muhafız Birliği'ne 100'er binden fazla işçi katıldı. Özellikle Ulusal Atölyeler, kurulduğu günden itibaren burjuvazi tarafından eleştirilmeye başlanmıştı. Burjuvazinin başlıca şikâyeti, atölyelerin verimsiz ve masraflı oluşuydu. Gerçekten de, atölyelere alınan işçiler herhangi bir sanayi dalında üretim yapmak için değil, tarımsal alanlarda toprak düzleme işlerinde çalıştırılıyorlardı. Çalışana da, çalışmaya da günlük standart bir ödeme yapılıyordu. Atölyelerden sorumlu Luxembourg Komisyonu'nun bütçesi ve parası da yoktu. Yatırım yapamıyor, üretime yönelemiyor, sadece işe alımları düzenlemekle yetinmek zorunda kalıyordu. İşçi sınıfının temsil-

41 *Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi*, cilt 1, s. 108.

42 Eric Hobsbawm, *Sermaye Çağı 1848-1875*, çev. Bahadır Sina Şener, Dost Kitabevi, Ankara, 2009, s. 28.

43 *İhtilaller ve Darbeler Tarihi*, s. 298. Bu kaynakta, kararnamenin hükümete bir işçi tarafından silah zoruyla imzalattırıldığı yer almaktadır. Marx da aynı işçinin adını anar: Marche.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

cileri olarak L. Blanc ve Albert, atölyeler gerekçesiyle hükümet merkezinden ve hükümet işlerinden de uzaklaştırılmış bulunuyorlardı.

İki ay sonra cumhuriyetin ilk seçimleri yapıldı. Şubat devriminden sonra gerçekleştirilen seçim reformu sonucunda seçmen sayısı 250 binden 9 milyon 400 bine çıkmıştı.[44] Bu reformla, Fransa'nın en kalabalık sınıfı, köylülük, tartışmasız bir şekilde seçmen çoğunluğunu ele geçirmiş bulunuyordu. İşçi sınıfı, Paris'te güçlü olmakla beraber sanayinin toplandığı birkaç merkez dışında Fransa'nın geri kalanında köylülerin ve küçük burjuvazinin karşısında azınlık durumundaydı. Devrimi izleyen iki ay boyunca Paris'te yaşanan karmaşa, Ulusal Atölyelere ve Milli Muhafız Birliği'ne on binlerce işçinin alınması, köylülüğün işçi sınıfını "kendi sırtından keyif çatan bir savurgan" olarak görmesine yol açmıştı.

23 Nisan seçimleri sosyalistlerin ve radikal cumhuriyetçilerin yenilgisiyle sonuçlandı. 900 milletvekilliğinin 700'ünü ılımlı cumhuriyetçiler elde etmişti.[45] 4-5 Mayıs 1848'de toplanan kurucu meclis, cumhuriyetin kuruluşunu onayladıktan sonra kendi içinden, içinde milletvekili seçilmiş olmasına karşın, Louis Blanc'ın yer almadığı beş kişilik bir yürütme komisyonu seçti. Çalışma Bakanlığı kurulması önerisi reddedildi. Sokak toplantıları yasaklandı. Ama asıl hedef Ulusal Atölyeler'di. Yeni meclis, 13 Mayıs günü Ulusal Atölyelerin kapatılması konusunu gündeme aldı. İki gün sonra sosyalistler Blanqui ve Barbes'in önderliğinde meclisi basarak işgal ettiler.[46] Blanqui kürsüden milletvekillerinin meclisteki yerlerini işçi sınıfının mücadelesine borçlu olduklarını ve meclisin asıl görevinin sosyal sorunlara çözüm bulmak olduğunu anlattığı bir konuşma yaptı.

Haziran'da hükümet Ulusal Atölyeler'le ilgili bir dizi önlem aldı: Atölyelere giriş zorlaştırıldı. Günlük sabit ücret yerine yapılan işe göre ücret ödemesine geçildi. Paris doğumlu olmayan işçiler toprak işleri bahanesiyle Paris'ten uzaklaştırıldı. Nihayet 21 Haziran günü hükümet bütün bekâr işçilerin Ulusal Atölyeler'den çıkarılmaları ya da orduya alınmaları yönünde bir emir yayınladı. 24 Haziran'da hükümet Ulusal Atölyeler'in tamamen kapatılmasına karar verdi. Kılıçlar çekilmişti.

Aynı gece Paris'te barikatlar yeniden kuruldu. Şubat günlerinde krallığa karşı barikatın aynı tarafında yer alan güçler, bu sefer birbirleriyle savaşmak için konumlandı. Meclis sıkıyönetim ilan ederek daha sonra "Haziran Kasa-

---

44 Toktamış Ateş, *Siyasal Tarih*, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayını, İstanbul, 1982. s. 244

45 Sosyalistler 100 kadar milletvekilliği kazanmıştı. Louis Blanc'ın yanı sıra işçi Albert, Proudhon ve Blanqui ile birlikte 1839'dan beri cezaevinde bulunan ve 1848 Şubat Devrimi'nden sonra salıverilen Armand Barbes de milletvekili seçildi. Blanqui'ninse cezaevinden çıktıktan sonra devrimim bütün aşamalarında bulunmakla beraber, milletvekili seçilmediği anlaşılıyor. Blanqui, 1879 yılında tutukluyken Bordeaux'dan milletvekili seçildi.

46 *Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi*, cilt 1, s. 109

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

bı" olarak anılan, cumhuriyetçi bir general ve Cezayir Genel Valisi olan Cavaignac'a ayaklanmayı bastırması için olağanüstü yetkiler verdi.[47]

Paris'te üç-dört gün süren sokak savaşları yaşandı. Cavaignac'ın emrinde 20.000 asker ve Milli Muhafız Kuvvetleri vardı. Burjuvaziyle işçi sınıfı tarihte ilk kez bu kadar açık ve dolaysız bir şekilde karşı karşıya gelmişti. 28 Haziran'da işçi sınıfının ilk silahlı devrim girişimi bastırılmıştı. 1.000 asker, 4-5 bin işçi çatışmalarda öldü;[48] 15.000 kişi tutuklandı, 4.000 kişi Cezayir'e sürüldü. Bütün kulüp ve dernekler kapatıldı. L. Blanc yurtdışına kaçtı. Blanqui, Armand ve Albert hemen, Proudhon 1849'da tutuklandı.

Kurucu meclis, Kasım 1848'de İkinci Cumhuriyet'in yeni anayasasını kabul etti. Yasama ve yürütme birbirinden ayrılarak, yürütme yetkisi halk tarafından doğrudan seçilecek cumhurbaşkanına verildi. Aralık 1848'de cumhurbaşkanlığına Napoleon Bonaparte'ın kardeşinin oğlu olan Louis Napoleon seçildi. Napoleon, Aralık 1851'de düzenlediği bir halk oylamasıyla dört yıl olan cumhurbaşkanlığı süresini on yıla çıkardı. İkinci bir halk oylamasından sonra, 2 Aralık 1852'de III. Napoleon unvanıyla Fransa imparatoru oldu. 1870 yılında Alman ordusuna esir düşene kadar imparator olarak kaldı.[49]

Almanya'da 1848

1840'lı yıllara gelindiğinde, Almanya'da feodal soyluluk, eski ayrıcalıklarının büyük bir bölümünü koruyordu. Feodal toprak mülkiyeti sistemi hâlâ egemendi. Feodal soylular vergi bağışıklıklarını olduğu gibi, topraklarında yaşayan köylüler üzerindeki Ortaçağ egemenlik haklarını dahi korumuşlardı. Yüksek devlet memurlarını bu zümre sağlıyor, ordudaki subaylık görevlerini hemen tamamen bu zümre elde tutuyordu. Nüfusun büyük çoğunluğuysa küçük çiftçiler, yani köylü sınıfından oluşuyordu.

Almanya burjuvazisi, Fransa ya da İngiltere burjuvazisi kadar zengin ve yoğunlaşmış olmaktan uzaktı. Ayrıca sanayi bölgeleri az sayıdaydı, dağınıktı ve ülkenin iç bölgelerinde kurulmuştu. Bu bakımdan Alman burjuvazisi, İngiliz ve Fransız burjuvazisinin çoktandır elde ettiği siyasal üstünlüğü elde etmekten uzaktı. Sanayi üretimi henüz fabrika aşamasına ulaşmamıştı. Bu durumda doğal olarak Alman işçi sınıfı da İngiliz ve Fransız işçi sınıflarıyla karşılaştırılamayacak derece güçsüz ve gelişmemiş durumdaydı.

---

47 Cavaignac, ayaklanmayı bastırdıktan sonra yürütme kurulunun başkanlığına getirildi. Napoleon'un imparator olmasından sonra milletvekili seçilmesine rağmen imparatora bağlılık yeminini etmediği için milletvekilliği yapmadı. 1857'de öldü.

48 Hobsbawm, 3.000 işçinin teslim olduktan sonra "boğazlandığını" yazıyor. *A.g.e.*, s. 29.

49 Rıfat Uçarol, *Siyasi Tarih*, Filiz Kitapevi, İstanbul, 1995, s. 124.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://frantey.org

Almanya'da işçi sınıfının ilk hareketi, 1844 yılında Silezya ve Bohemya'da, dokumacıların ve basmacıların ayaklanmalarıyla görüldü. Bunlar, kendilerine verilen hammadde ve yarı mamul maddeleri evlerinde işleyen işçilerdi. Bu ayaklanmalar askerî birlikler tarafından ezilmişti. Almanya'da 1848'in gündeminin ilk sırasındaysa çok sayıda, değişik büyüklük ve niteliklerdeki Alman prensliklerinden, birleşik bir "Almanya" kurulması vardı. Bu talep Marx ve Engels'in henüz kurdukları Komünist Birlik'in de, burjuvazinin radikal kanadının da, ılımlı kanadının da taleplerinin ilk sırasında yer alıyordu. Ayrışma, kurulacak birleşik Alman devletinin niteliğinde yaşanıyordu. Burjuvazinin büyük bölümü, birliğin anayasal bir krallık altında –Prusya kralı liderliğinde– gerçekleşmesi taraftarıyken; az sayıdaki radikal-demokrat ve sosyalistlerle komünistler, birliğin halk egemenliğine dayanan bir cumhuriyet olmasını savunuyorlardı.[50]

Alman devriminin kaderi başlıca üç merkezde çizildi. Bu merkezlerin birincisi Avusturya İmparatorluğu dışındaki Alman devletlerinin en güçlüsü olan Prusya'nın başkenti Berlin; ikincisi, Alman ulusal birliğini gerçekleştirmek üzere devrimin ilk başarısının ortaya çıkardığı bir kurum olarak Alman Ulusal Meclisi'nin bulunduğu Frankfurt; üçüncüsü Avusturya'nın hem kendi burjuva-demokratik devriminin hem imparatorluk içindeki İtalyan, Macar, Leh, Çek ulusal taleplerin sarstığı başkenti Viyana'ydı. Devrim, 1848'in bahar aylarında üç merkezde de aniden başarıya ulaşırken, bir yıl sonra tamamen yenilmişti.

Şubat 1848 Fransız devriminin dalgaları güney Almanya'ya çabucak ulaşmıştı. Mart ayı boyunca liberal burjuvazi mali reformlar, basın özgürlüğü, halk parlamentosu benzeri taleplerle gösteriler düzenledi. Pek çok prensliklerde liberaller güçlü bir direniş görmeksizin başarıya ulaştı.[51] Mart ortalarında Prusya'nın başkenti Berlin'de de ayaklanma patladı. Berlin sokaklarında, Alman birliğini temsil eden üç renkli bayrakların dalgalandığı barikatlar kuruldu. İşçiler genel oy, on saatlik işgünü, Çalışma Bakanlığı kurulması, asgari ücret gibi taleplerle barikatlardaki yerlerini almışlardı. Prusya Kralı IV. Wilhelm hiçbir direniş göstermeden geri adım attı. Başbakanlığa, Marx'ın 1842 yılında editörlüğünü yaptığı *Rheinische Zeitung*'un hissedarlarından Ludolf Camphausen'i getirdi.[52]

Mart sonlarında, Frankfurt'ta, 1848 Almanya devriminin en somut gelişmesi olarak geçici Alman Ulusal Meclisi toplandı. Meclisin başlıca görevi Al-

---

50 Engels, bu durumu ironik olarak şöyle ifade ediyordu: "Şubat devrimi Fransa'da, Prusya burjuvazisinin kendi ülkesinde kuracağı hükümet türünün ta kendisini devirdi." *Almanya'da Devrim ve Karşı-Devrim*, s. 49.

51 Ateş, s. 252.

52 *Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi*, cilt 1, s. 132.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

man birliğini gerçekleştirmek olarak görülüyordu. Radikal kanat, meclisin bütün otoriteyi ele almasını, sürekliliğini ilan etmesini ve bir devrim meclisi olarak çalışmasını istiyordu. Mart sonunda Alman devrimi önemli bir mesafe almış gibi görünüyordu.

Marx ve Engels, Nisan ayı başlarında, işçi sınıfının demokratik devrimdeki taleplerini dile getiren *Komünist Partisi'nin Almanya'daki Talepleri* broşürünü kaleme alarak Almanya'ya gitmek üzere Paris'ten ayrıldılar. Broşür, "Almanya'nın tümünün bölünmez ve tek bir cumhuriyet olduğu ilan edilecektir" cümlesiyle başlıyor ve başlıca talepler şöyle sıralanıyordu:

> "21 yaşını bitirmiş herkese oy hakkı; parlamento üyelerine maaş ödenmesi; bütün halkın silahlandırılması; yasal muamelelerin ücretsiz yapılması; kilise ve devletin bütünüyle ayrılması; bütün halk için ücretsiz eğitim; angarya, kiracılık vb. feodal hizmetlerin karşılıkları ödenmeksizin kaldırılması; krallığa ya da öteki feodallere ait arazilerin, madenlerin, vb. devlete devredilmesi; köylülerin toprakları üzerindeki ipoteklerin kaldırılması; demiryollarının, buharlı gemilerin, postanın millileştirilmesi; miras hakkının kısıtlanması; artan oranlı vergilerin getirilmesi ve tüketim ürünlerinden alınan vergilerin kaldırılması; ulusal atölyelerin açılması; devletin bütün işsizlere iş bulması."[53]

Alman kurucu meclisi Mayıs ayında Berlin'de toplandı. Birkaç gün sonra, Paris'te kanlı Haziran ayaklanması yaşanıyordu. Haziran ayaklanmasının haberleri bütün Avrupa'da yankılandı. Berlin'de işçiler silahlanıp, cephaneliği ele geçirdiler. Prusya eyaletlerinde karışıklıklar çıktı. Prusya'da büyük toprak sahipleri de asiller sınıfının imtiyazlarını korumak için Berlin'de toplandılar. Toprak sahipleri 1848 yaz ayları boyunca peş peşe sertlik yanlısı gazeteler yayımlamaya başladılar. Henüz genç bir siyasetçi olan Bismarck'ın en nüfuzlu üyelerinden biri bulunduğu sertlik taraftarları ülkeyi "Prusya Dernekleri" adlı derneklerle doldurdu ve bir ayaklanma ve devrim ihtimaline karşı tedbirler almaya başladılar.[54] Alman burjuvazisi, özellikle Haziran günlerinden sonra işçi sınıfının mücadelesinden ürkerek feodal unsurlarla uzlaşma yolunu tuttu.

1848'in son ayında Berlin'de Prusya Meclisi, kral tarafından feshedilerek sıkıyönetim ilan edildi. Sivil muhafız dağıtıldı, kulüpler kapatıldı, silahlar toplandı. Berlin'de devrimin yenilgiye uğramasından sonra gözler Frankfurt Meclisi'ne çevrildi. Frankfurt Meclisi, Mart 1849'da federal bir Almanya kurulmasını talep ederek Prusya kralını Alman Birliği'nin kralı seçti. Kral, 3 Nisan'da tacı reddetti.[55] Böylece Frankfurt Ulusal Meclisi kendisinden bekle-

53 *Karl Marx-Biyografi*, s. 146-147.

54 *İhtilaller ve Darbeler...*, s. 303.

55 *Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi*, cilt 1, s. 139-140.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

nen hiçbir işlevi gerçekleştiremeden dağıldı. Dağılmama kararı alan yüz kadar radikal temsilci çalışmalara devam etmeyi umarak Stuttgart'a taşındılar. Nisan sonunda Dresden'de Rus anarşist devrimci Bakunin ve ünlü besteci Wagner'in de katıldığı son büyük ayaklanmanın bastırılmasından sonra Haziran'da Stuttgart Meclisi de dağıtıldı.[56] Alman devrimi, hiçbir somut kazanım elde edemeden sona erdi.

Avusturya

1848 devrimlerinin liberalizm ve sosyalizmle birlikte üçüncü dinamiğini milliyetçilik oluşturuyordu. Aslında ülkelerin özgül durumlarına göre, üç hareket farklı derecelerde iç içe geçmiş durumdaydı. 1848'in dünyasında milliyetçilik bireylerin ve sınıfların talep ettikleri özgürlük ve eşitliğin, uluslar tarafından da talep edilmesi anlamına geliyordu. Ulusal taleplerle en çok sarsılan devletse içinde Polonyalılar, Çekler, Hırvatlar, Macarlar, İtalyanlar gibi çok sayıda ulusal topluluk barındıran ve bu farklı ulusal toplulukların taleplerini 1815 yılında dondurmaya çalışan Avusturya İmparatorluğu –ve onun başbakanı Metternich– oldu.

Avusturya'yı yakından tanıyan Engels, 1848 öncesine ilişkin olarak yazdığı bir makalede, Avusturya'yı dışa kapalı-hiyerarşik bir toplum olarak resmediyordu. 1848 öncesinde Avusturya, yabancı ulusların gözünde İngiliz savaşından önceki Çin kadar sıkı sıkıya kapalı, Avrupa'da hemen hemen hiç tanınmayan, Avrupa'yı da bir o kadar bilmeyen bir ülkeydi. Metternich hükümeti, birincisi, ülke içindeki farklı ulusları, birbirleri aracılığıyla bağımlılık altında; ikincisi, feodal toprak sahibi sınıfla para babalarının etki ve gücünü hükümete tam bir bağımsızlık sağlayacak şekilde denge durumunda tutan iki eksen üzerinde dönmekteydi. Hükümet, toprak sahiplerinin küçük çiftçiler; sanayicilerin fabrika işçileri; küçük zanaatçı ustaların kalfa ve çıraklar; babaların oğullar üzerindeki otoritesini koruyan ve her türlü itaatsizliği bir yasa çiğnemesi olarak şiddetle cezalandıran en yüksek otorite konumundaydı. Bu durumda köylülere ve işçilere basit bir vergileme konusu olarak bakılmaktaydı. Eğitim, Katolik din adamlarının denetimindeydi. Süreli basın, sadece Macaristan'da vardı ve Macar gazetelerinin diğer bölgelere girişi yasaktı. Ticaret son derece sınırlı, var olan sanayi tüm yabancı rekabetin dışlanmasına kadar giden büyük bir koruma altındaydı. Böyle bir ülkede, doğal olarak ti-

56 Dresden ayaklanmasının bastırılmasından sonra Bakunin yakalanarak Rusya'ya teslim edildi. On yıldan fazla süren hapis ve sürgün hayatından sonra Sibirya'dan kaçarak Japonya ve Amerika üzerinden yeniden Avrupa'ya geldi. Ölümünden sonra, 1921 yılında, bu hapisliği sırasında Rus çarına hitaben yazdığı *Çar'a İtiraflar* ortaya çıktı. Bakunin itiraflarında çara başkenti İstanbul olacak bir panslav federasyonunun liderliğini öneriyordu. Bkz. E.H. Carr, *Michael Bakunin*, çev. Pelin Siral, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

caret ve sanayi burjuvazisinin gelişimi de yavaştı. Ancak hükümet, özellikle 1815 sonrasının sağladığı uzun barış ortamı ve bin yıllık eski bir imparatorluğun yıkılmasının görünür olanaksızlığına dayanan güçlü bir krediye sahipti.

Yine de, alttan alta, yavaş bir yeraltı hareketi gelişiyordu. Ne kadar durağan, otoriter ve hiyerarşik bir toplumsal yapı söz konusu olsa da, sanayiye buhar ve makinenin girişi toplumsal ilişkileri altüst etmeye başlamıştı. Sanayi, serfleri özgür köylüler, küçük çiftçileri fabrika işçisi durumuna dönüştürmekteydi. İşleri nedeniyle dış ülkelerle ilişkileri artan burjuvalar sınırların ötesindeki gelişmelerden haberdar olmaya ve haberler getirmeye başlamıştı. Demiryollarının yapımı sanayiyi ve entelektüel hareketi hızlandırmaktaydı.

Burjuvazi arasında anayasal olmaktan çok, eyalet haklarının genişletilmesi, sansürün yumuşatılması, yabancı gazete ve dergilerin ülkeye sokulması gibi taleplerle sınırlı örgütsel reform istekleri artmış; bürokrasinin bir bölümü ve aşağı sınıflar, bu talepler konusunda burjuvaziye katılmıştı.[57]

Avusturya'da 1848-1849 ayaklanmaları, birisi imparatorluğun merkezi Viyana'da, doğrudan merkezî hükümete yönelik; diğeri Viyana devriminin başarılı olmasından sonra başta Macarlar ve İtalyanlar olmak üzere imparatorluk içindeki diğer halkların ayaklanması şeklinde iki koldan gelişti. Merkeziyetçiliği ve tutuculuğu adeta Metternich'in şahsında sembolleştirmiş bulunan Viyana yönetimi, yine Metternich'in şahsıyla beraber, bütün 1848 devrimleri içinde en kolay, en çabuk yenilgiye uğrayan ve devrilen yönetim oldu. Çünkü soylular ve para spekülatörleri azınlığına karşı, burjuvazi, küçük burjuvazi, öğrenciler ve işçiler, Engels'in deyimiyle "hemen hemen oy birliğiyle" ayaklanmıştı.[58] Fransa'da Şubat Devrimi'nin başarıya ulaşmasından sadece iki hafta sonra, 12-13 Mart günlerinde Viyana'da halk ve öğrenciler gösteriler düzenledi. Göstericilere ateş açılması ve ölümlerin yaşanması üzerine silah depoları basıldı, hükümet sarayı işgal edildi. Aynı gece Metternich, otuz dokuz yıllık başbakanlığını bırakarak kaçtı.

Feodal yükümlülükler hemen kaldırıldı. İmparator derhal bir anayasayla beraber imparatorluğa bağlı kalmaları koşuluyla Macarlara ayrı bir hükümet kurma izni de verdi.[59] Temmuz'da Viyana'da Kurucu Meclis toplandı. Ağustos'ta, burjuva önderler Mayıs'ta Viyana'dan ayrılmış olan imparatoru geri çağırdılar. Bu tarihten sonra Avusturya devriminin kaderi Macaristan'daki gelişmelerle iç içe geçmiş bulunuyordu. Macarlar, Mart sonlarında Macar hükümetini kurmuşlardı. Macar devriminin en zayıf noktası, Macaristan'ın da kendi içinde Hırvat, Sırp, Slovak ve Romenler gibi başka ulusal azınlıkları barındırmasıydı. Macar devriminin önderleri, bu ulusal azınlıklara karşı mil-

57 Engels, *Almanya'da Devrim...*, s. 38-43.

58 *A.g.e.*, s. 46.

59 Uçarol, s. 126.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

liyetçi-şoven bir tutum takındıkça, kendi devrimlerine karşı Avusturya imparatoruna müttefik güçler yarattıklarını fark edemediler. Nitekim Avusturya imparatoru, Macar devrimine karşı Hırvatlarla işbirliğine girdi.

Avusturya ordusunun Macaristan üzerine yürümesine karşı Ekim ayında Viyana'da yeniden büyük bir ayaklanma patladı. Halk, akademik lejyon, ulusal muhafız, Macar devrimini desteklemek, Avusturya'nın Macar devrimini bastırmasını engellemek amacıyla ayaklandı. Savunma Bakanı halk tarafından öldürüldü. Viyanalı devrimciler, Macar kuvvetlerinin Viyana'ya yardıma gelmesini umuyorlardı. Ancak daha önce Çek ayaklanmasını bastırmış olan General Windischgraetz kuvvetleri Viyana'yı kuşatarak, top ateşine tuttu. Şehrin düşmesinden sonra uygulanan sıkıyönetim sırasında katliam yaşandı.

Engels, Viyana devrimine yardıma gitmeyen Macar ve Alman devrimcileri hakkında ağır eleştirilerde bulunur. Viyana devriminin bastırılmasının, Macar devriminin de, Alman devriminin de sonu olduğu düşüncesindedir. Bu bakımdan, harekete geçmeyen Macar kuvvetlerini de, Frankfurt Parlamentosu'nu da eleştirir.[60]

Gerçekten de Viyana ayaklanmasının bastırılmasından sonra Avusturya birlikleri Macar devrimine yöneldi. Nisan 1849'da bağımsız Macaristan devletinin ilan edilmesine karşın, 1848 ayaklanmalarının en uzun süreni, Macar ayaklanması 1849'un yaz aylarında tamamen bastırılmıştı.

Mart-Haziran 1848 arasında Çek ulusal hareketinde de ciddi bir canlanma yaşanmıştı. Prag'da toplanan bir halk meclisi Çekçenin Almancayla eşitliğinin kabul edilmesi, toplantı özgürlüğü, feodal ayrıcalıkların kaldırılması, ulusal muhafız birliği kurulması gibi taleplerde bulunmuştu. Prag'da geçici hükümet niteliğinde bir milli komite kurulmuşsa da Haziran ayındaki ayaklanmanın General Windischgraetz kuvvetleri tarafından bastırılmasıyla Çek ulusal hareketi de durduruldu.[61]

İtalya

Viyana'nın, Çek ve Macar taleplerine başlangıçta uzlaşmacı bir tutumla yaklaşmasının en önemli nedeni İtalyan ulusal birlik hareketinin güçlü bir şekilde Avusturya'ya karşı ayaklanmış olmasıydı.

İtalya, tarihsel nedenlerle kendi içinde kuzey-güney, kentler-kırlar gibi bölünmüşlükler yaşamasının yanı sıra, Fransız devriminden sonra Fransa ve Avusturya'nın işgaline de uğramıştı. Bu yıllarda, İtalyan birliği düşüncesinin ilk örgütlenme girişimlerine de tanık olundu. 1815 Viyana Kongre-

60 Engels, *Almanya'da Devrim*, s. 85-90.

61 *İhtilaller ve Darbeler...*, s. 303.

si'yle Avusturya İtalya'nın kuzeyini ele geçirmiş bulunuyordu. Kuzey-batı İtalya'daki Piyemonte ile Sardinya Adası birleştirilerek Piyemonte-Sardinya Krallığı adıyla bir krallığa; güney İtalya ile Sicilya adası birleştirilerek İki Sicilya Adası adıyla ikinci bir krallığa dönüştürülmüştü. İki krallığın ortasındaysa Roma'da Papalık ve Toskana ile Modena Dükalıkları bulunuyordu.

1830 devrimlerinin etkisi İtalya'da da görüldüyse de, ayaklanmalar kolaylıkla bastırılmıştı. 1830'lardan sonra ülkenin kuzeyinde Sanayi Devrimi'nin etkileri de görülmeye başlandı. İpekli dokuma ve demiryolu yapımı alanlarında gelişmeler kaydedildi. Bu gelişmelerle birlikte, zayıf da olsa sosyalist ve komünist fikirler ülkeye girmeye başladı. 1830-1848 yılları arasında Avusturya'dan bağımsızlığın kazanılması ve ülkenin birleştirilmesi fikri yaygınlık kazanmıştı. Bu amaca ulaşma yolu konusunda üç ayrı görüş vardı: Birinci görüş, liderliğini Mazzini'nin yaptığı tek devlet halinde birleşerek, yönetimin cumhuriyet olmasını savunan görüştü. Bu yıllarda Garibaldi de Mazzini ile birlikteydi. İkinci görüş kilise çevrelerinin savunduğu görüştü ki, Papa'nın başkanlığında bir federasyon içinde birlik öneriyorlardı. Üçüncü görüş, Piyemonte-Sardinya kralı Carlo Alberto'nun başa geçeceği bir İtalya Krallığı kurulmasını istiyordu. Kralın kendisi de bu fikri benimsemiş durumdaydı.[62]

Metternich'in Viyana'dan kaçtığı haberi duyulur duyulmaz İtalya hareketlendi. Avusturya işgalindeki Lombardiya ve Venedik'te ayaklanma başladı. Papa IX. Pie'nin de birlik taraftarlarına sempati göstermesi, askerî kuvvet oluşturulmasına izin vermesi heyecanı arttırdı. Güneydeki İki Sicilya Krallığı'nda halk silahlandı. Piyemonte Kralı Carlo Alberto önce bir anayasa ilan ederek meşruti monarşiye geçti,[63] ardından Avusturya'ya savaş açtı.

Viyana devrimini başaran liberal burjuvalar, İtalyan devrimini ve birliğini desteklemedikleri gibi, milliyetçi bir tavır alarak Avusturya kuvvetlerine yardımcı olması için bir ordu da oluşturdular. Aynı zamanda Papa üzerinde diplomatik baskı kurarak onu da Avusturya'ya karşı savaşmaması için ikna ettiler. Carlo Alberto kuvvetleri Mart sonunda Viyana yardımcı ordusunu durdurdu. Alberto, İtalya kralı oldu.

Temmuz ayına kadar bütün kuzey İtalya, kral Alberto etrafında birleşmişti. Ancak 24-25 Temmuz 1848'de Avusturya ordusu İtalyan kuvvetlerini yendi ve Milano düştü. Lombardiya tekrar Avusturya'ya geçti. Venedik, Avusturya ordusu tarafından kuşatıldı. Kral Alberto'nun yenilgisi üzerine cumhuriyetçiler 13 Ağustos'ta Venedik'te cumhuriyet ilan etti.

Kasım'da Roma'da başlayan ayaklanma üzerine Papa, Napoli'ye kaçtı. 8

62 *Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi*, cilt 1, s. 223.

63 Uçarol, s. 236. Bu anayasa, İtalyan birliğinin gerçekleştirilmesinden sonra, 1861'den Mussolini diktatörlüğüne kadar İtalyan anayasası olarak yürürlükte kaldı.

Şubat 1849'da toplanan meclis Papa'nın tahttan indirilerek dünyevi iktidarının kaldırılmasına karar verdi. Laik bir yönetim kurularak kilisenin malları dağıtılmaya başlandı. Bir grup gönüllüyle Roma'ya gelen Garibaldi de milletvekili seçildi.[64] Mazzini, Floransa'ya giderek orada da cumhuriyet ilan etti. Roma'da devrimin başarısı üzerine ulusal hareketin liderliğini yeniden ele geçirmek isteyen Alberto, Macaristan'daki ayaklanmadan yararlanarak ateşkesi bozdu. Mart 1849'da Avusturya ile yeniden savaşmak için Lombardiya'ya girdi. Yine yenildi ve oğlu Vittorio Emanuele lehine tahttan çekildi. Avusturya ile barış yapıldı. Vittorio Emanuele, 1852 yılında başbakanlığa getirdiği Kont Cavour ile birlikte İtalyan birliğini gerçekleştirecek, İtalya kralı olacaktı. Avusturya ordusu Mayıs 1849'da Floransa'ya girdi. Venedik, Nisan'da teslim oldu.

Aralık 1848'de Fransa cumhurbaşkanlığına seçilmiş olan Louis Napoleon, Papa'ya destek olmak amacıyla İtalya'ya bir ordu göndererek Roma'yı kuşattı. İki aylık kuşatmada Garibaldi şehri savundu. Şehrin düşüşü kesinleşince 3.000 kişilik gönüllü kuvvetiyle bir çıkış harekâtı düzenleyerek şehirden ayrıldı. 30 Haziran 1849'da Roma düştü; Roma Cumhuriyeti sona erdi. Temmuz 1849'da Roma'da Papalık devleti yeniden kuruldu.[65]

Son olarak 1848-1849 ayaklanmaları sırasında Rusya'nın yerini de anmadan geçmemek gerekir. 1815 Viyana düzeninin baş savunucularından biri Metternich ise diğeri de hiç kuşkusuz Rus Çarı I. Nikola idi. Tahta çıktığı 1825 yılında Dekambrist isyanını, 1830 yılında Polonya isyanını bastırmış, Yunanistan'ın Osmanlı İmparatorluğu'ndan bağımsızlığını kazanması sürecinde Osmanlı ordusunu yenilgiye uğratmıştı.

Çar, Fransa'da Haziran ayaklanmasının bastırılmasından sonra Paris'teki Rus büyükelçisini göndererek Cavaignac'ı kutlamıştı. 1848 yılı sonlarında Prusya ve Avusturya'nın iç işlerine müdahale etmeye de başladı. Çarın, Prusya kralı Friedrich Wilhelm ile yakın akrabalık bağları vardı. Kralın, Alman birliğini gerçekleştirecek imparatorluk tacını reddetmesini de Nikola sağlamıştı.

Aralık 1848'de henüz on sekiz yaşında Avusturya tahtına çıkmış olan Franz Joseph de çarın öğütlerini sıkı sıkıya izlemekteydi. Nitekim Frankfurt Parlamentosu üyesi Robert Blum, Viyana'da çarın isteği üzerine kurşuna dizilmişti. 1849 Macar ayaklanmasının bastırılması için ordusunu yollayan da Nikola idi.[66] 1849 yılında hem 1830 Polonya hem de 1849 Macaris-

64 *Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi*, cilt 1, s. 225.

65 Ateş, s. 250.

66 Çarın sonradan, Macar ayaklanmasını bastırmakla, Avusturya'nın dağılmasını engellediği için pişman olduğu söylenir. Çünkü bu, nihai olarak Rusya'nın Balkanlar'a yerleşmesini engellemiş ve İngiltere'nin işine yaramıştır. *Uluslararası İlişkiler Tarihi*, cilt I, çev. Attila Tokatlı, May Yayınları, İstanbul, 1977, s. 541-542.

tan ayaklanmasından sonra Osmanlı İmparatorluğu'na sığınan devrimcilerin iade edilmesini istemiş, bu isteği İngiltere ve Fransa'nın de araya girmesiyle reddedilmişti.

1864-1872: Birinci Enternasyonal (International Working Men's Association)

1848 devrimlerinin yenilgisinden sonra yaşanan ekonomik genişlemenin yanı sıra işçi sınıfı örgütlerinin dağıtılması, ölümler, hapisler ve sürgünler sonucunda işçi sınıfı siyaset sahnesinden çekilmiş, mevcut düzenler belli bir istikrara kavuşmuş bulunuyordu. Devrimler yenilmişti ama kitleler artık yönetimlerin hesaba katması, taleplerini dikkate alması kaçınılmaz olan bir güç olarak siyaset sahnesindeki yerlerini almışlardı. Batı Avrupa'da geleneksel siyaset artık sona ermişti. Monarşilerin kutsallığı üzerindeki şal çekilip alınmıştı bir kere. Yönetmek isteyenler de, mevcut toplumsal düzenlerin savunucuları da, halkın siyasetini dikkate almak zorundaydılar artık. Mülkiyet ve yurttaşlık hakları garanti altına alındığı, seçilmiş bir meclis ve bu meclise karşı sorumlu hükümetlerin bulunduğu, düzenin temellerine saldırılmadığı sürece kitlelerin siyasete katılımının meşru görüldüğü ve toprak esasına göre tanımlanmış ulus-devletler; dünyanın yeni modeli buydu işte.[67]

Bu koşullar altında devrimci siyaset sahneden çekilmişti ama 1860'lı yıllara girilir girilmez ortaya çıkan üç önemli gelişme işçi sınıfı siyasetini yeniden canlandırdı: İtalyan birliği hareketinin canlanması; Amerika Birleşik Devletleri'nde 1861 yılında başlayan kuzey-güney iç savaşı; Avrupa'nın bir türlü çözülemeyen, hemen bütün ülkelerin bir şekilde taraf olduğu, Avrupa siyasetinin ilerici ya da gerici güçlerini bir ayna gibi kendinden yansıtan Polonya sorunu. Nitekim Birinci Enternasyonal'in kurulmasına da 1863 Polonya ayaklanması vesile oldu.

1863 yılının başlarında Rus Polonyası'nda ayaklanma çıktığında Avrupa siyaseti yeniden hareketlendi. Hem Fransa İmparatoru III. Napolyon hem o sırada İngiltere'de iktidarda bulunan Palmerston hükümeti Nisan ayında Rusya'ya birer nota verdiler. İngiltere, Rusya'yı Polonya'nın siyasal bağımsızlığını tanımaya çağırıyor, Fransa ise sorunun bir Avrupa kongresinde ele alınmasını istiyordu. Bu gelişmeler yaşanırken İngiliz sendika önderleri 28 Nisan 1863'te Polonya halkıyla dayanışma amacıyla bir toplantı düzenleyerek Başbakan Palmerston'a bir heyet gönderdiler. Sendikacılar, İngiltere'nin Polonya'yı desteklemek amacıyla askerî müdahalede bulunmasını talep ettiler. Palmerston, bunun için Fransa'nın da desteğinin şart olduğunu öne sürdü. Bunun üzerine İngiliz sendikacılar her iki hükümet üzerinde baskı kur-

67 Hobsbawm, *Sermaye Çağı*, s. 13-54.

mak amacıyla Fransız işçilerinin temsilcileriyle ilişki kurarak birlikte davranmaya karar verdiler.

Fransa'da III. Napolyon rejimi işçi sınıfı örgütlenmeleri üzerinde ağır bir baskı uyguladığı halde, Proudhoncu bir işçi olan Tolain başkanlığında bir heyetin Temmuz 1863'te Londra'da yapılacak Polonya dayanışma toplantısına katılmasına izin verdi. Toplantı Londra Sendikalar Konseyi'nin binasında yapıldı. Bu toplantıda işçilerin uluslararası dayanışmasının gerekliliğine dikkat çekilerek bunun için bir hazırlık komitesi oluşturuldu. Komitede Londra Sendikalar Konseyi sekreteri Johann George Odger de vardı. Komite Odger'i Fransız işçilerine hitaben, işçilerin uluslararası dayanışmasına çağrı yapan bir mesaj yazmakla görevlendirdi. Mesajda patronların Belçika, Fransa ve Almanya'dan getirdikleri işçilerin İngiliz işçilerinin ücretlerinin düşürülmesine yol açtığı ifade edilerek bunun engellenmesi isteniyordu. Bu konu, İngiliz sendikalarının, Enternasyonal içinde de ilgilenecekleri en önemli konu olacaktı.[68] Mesajda Polonya'yla dayanışma amacıyla her iki ülkede eş zamanlı bir imza kampanyası düzenlenmesi de öneriliyordu. Ancak Fransız işçilerinin bu mesaja yanıt vermeleri 1864 yılının Mayıs ayını buldu. Bu arada Polonya devrimi bastırılmıştı.

Karşılıklı mesajlaşmaların resmî olarak ifade edilmesi amacıyla 28 Eylül 1864'te yine Londra'da, St. Martin's Hall'da, bu sefer Marx'ın da davet edildiği bir toplantı düzenlendi ki, bu toplantı, Birinci Enternasyonal'in kuruluş toplantısı olarak kabul edilir.

Marx'ın, St. Martin's Hall toplantısından beş hafta sonra, 4 Kasım 1864 günü Manchester'daki Engels'e yazdığı mektup, toplantıda ve sonrasında olanları anlattığı önemli bir belge niteliğindedir.[69] Mektuptan, Odger ile Duvarcılar Sendikası sekreteri Cremer'in Marx'a Le Lubez adında birini göndererek 28 Eylül'de yapılacak toplantıya Alman işçileri adına katılıp katılmayacağını ve konuşmacı olarak da bir Alman işçi bulup bulamayacağını sordukları anlaşılıyor. Marx, konuşmacı olarak Komünist Birlik üyelerinden Eccarius'u öneriyor. Kendisi, kendi tabiriyle, "dilsiz biri olarak" platformda otururken, Eccarius'un yaptığı konuşmayı beğenmiştir. Mektuptan, bu toplantı davetini neden kabul ettiğini de anlıyoruz. Marx'a göre, bu sefer işe girişenler, hem Londra hem Paris kanatlarında "gerçek güçlerdir". Boş laflardan, işçi sını-

68 Halil Çelik, *Uluslararası İşçiler Birliği (Birinci Enternasyonal)*, Prinkipo Yayıncılık, İstanbul, 2008, s. 53. Hem bu kaynakta hem de Enternasyonal'in kuruluşunun ele alındığı diğer kaynaklarda, örneğin *STMA*'da resmî İngiliz ve Fransız hükümetlerinin Polonya sorunu karşısındaki tutumlarına yeterince yer verilmediği, Londra'daki dayanışma toplantılarının gerçekleşebilmesinde her iki hükümetin teşvik edici tutumlarının yeterince değerlendirilmediği görülmektedir. Her iki hükümetin sorun karşısındaki resmî politikaları için bkz. *Uluslararası İlişkiler Tarihi*, cilt 1, çev. Attila Tokatlı, May Yayınları, İstanbul, 1977, s. 120-127.

69 Marx-Engels, *Seçme Yazışmalar I, 1844-1869*, çev. Yurdakul Fincancı, Sol Yayınları, Ankara, 1995, s. 169. Diğer bütün ikincil anlatımlar bu mektuptan kaynaklanmaktadır.

fı adına devrim girişimlerinde bulunanlardan, komplocu guruplardan daima uzak durmaya çalışan Marx'ın, işçilerin bizzat kendi güçleri ve çabalarıyla gerçekleştirdikleri bu girişimi başından itibaren ciddiye aldığı anlaşılıyor.

Birinci Enternasyonal'in kuruluş kararının Marx'ın mektubuna yansıması mütevazıdır: "Almanya, İtalya, Fransa ve İngiltere'deki işçi kuruluşları arasında 'aracı' olarak görev yapmak üzere, genel konseyinin Londra'da olacağı bir 'Uluslararası Emekçiler Derneği' kurulması kararlaştırıldı... Toplantıda geçici bir komite seçildi." Komiteye Marx ve Eccarius da girmiştir ve bu komite 1866 yılından sonra Enternasyonal'in Genel Konsey olarak anılacak üst yönetim organına dönüşmüştür.[70] Bu komitenin içinden derneğin ilkeler bildirgesini ve geçici tüzüğünü hazırlamak amacıyla bir alt komite seçilmiş, Marx alt komite üyesi olarak bir süre sonra söz konusu metinleri yazma –daha doğrusu, önerilen çeşitli metinleri yeniden yazma– işini üstüne almıştır.[71]

Enternasyonal, kurulduğunda içinde başlıca üç siyasal akımı barındırmaktaydı. Fransız işçiler Proudhoncu'ydular. İşçi sınıfının siyasal mücadeleye girişmesine, siyasal iktidara talip olmasına kesin olarak itiraz ediyor, devletin varlığını sürdüreceği bir sosyalizm anlayışını reddediyorlardı. 1869 yılındaki Basel Kongresi'yle birlikte Proudhoncuların etkisi ortadan kalkarken onun yerini bu kongreyle birlikte iki yıl sonra Enternasyonal'in sonunu getirecek olan Marx-Bakunin çatışması aldı. İkinci akım İtalyanların temsil ettiği Mazzinici'lerdi. Sosyalist değillerdi; İtalyan birliği için mücadele eden devrimci-milliyetçi bir akımın temsilcisiydiler. Enternasyonal'i kuran üçüncü ve en önemli güçse İngiliz sendikacılık hareketiydi. Daha çok sendikal birlik-sendikal dayanışma sağlamak amacındaydılar.

1870 yılında aile şirketindeki hisselerini satarak iş yaşamından çekilen ve Londra'ya yerleşen Engels de Genel Konsey üyesi oldu.

Enternasyonal'in 1864-1872 yılları arasında kiminde gerçekten güçlü, kiminde sembolik olmak üzere İngiltere, Fransa, Belçika, İsviçre, ABD, İtalya ve İspanya'da şubeleri açıldı. 1865 ve 1871 yıllarında ikisi de Londra'da olmak üzere iki konferans; tümü Eylül aylarında 1866 yılında Cenevre'de, 1867 yılında Lozan'da, 1868 yılında Brüksel'de, 1869 yılında Basel'de ve 1872 yılında Lahey'de olmak üzere beş kongre toplandı.[72] Konferans ve kongrelerin gündemlerinde genel olarak işgünü uzunluğu, kadın ve çocuk emeğinin sömürülmesi, sendikalar, işçi sınıfının siyasal eylemliliği, para-

70 Halil Çelik, geçici komitenin (Genel Konsey) 30 kişiden oluştuğu yazıyor, Çelik, s. 60. *STMA*, 32 kişi diyor, s. 272. Marx'ın yaşamını alaycı bir uzaklıkla ele alan, ancak yorumlarında belgelere dayanmaya kesin bir özen gösteren bir başka kaynağa göre en az 37 kişi olduğu sonucu çıkıyor. Bkz. Francis Wheen, *Karl Marx*, çev. Gül Çağalı Güven, E Yayınları, İstanbul, 2009, s. 311.

71 Mektupta, önerilen metinleri, kimlerin önerdiklerini, kendisinin bütün dengeleri gözeterek metinleri nasıl yeniden yazdığını alaycı bir dille anlatmaktadır.

72 Çelik, s. 69 vd.

siz temel eğitim, üretim araçlarının mülkiyeti, kooperatifler, sürmekte olan grevlerle dayanışma, 1868 yılından sonra Fransa-Almanya arasında başlayan gerginlik ve olası bir savaş durumunda işçi sınıfının alması gereken tavır, toprak mülkiyeti sorunu ve nihayet 1872 Lahey Kongresi'nde Marx ve Bakunin taraftarları arasında yaşanan ve Enternasyonal'in sonunu getiren Genel Konsey'in yetkileri konuları ele alınmıştı. Marx bütün kongrelere arkadaşları aracılığıyla hâkim olmakla beraber kendisi sadece son kongreye, Lahey Kongresi'ne katıldı.

Enternasyonal'in sonu açısından Bakunin'in de katıldığı 1869 Basel Kongresi dönüm noktası oldu. Bakunin taraftarlarıyla Marx arasındaki tartışma daha kongre hazırlıkları için toplanan Genel Konsey'de başlamıştı. Tartışma iki eksen üzerinde gelişti. Birinci konuda, yani küçük köylülüğün mülkiyeti, dolayısıyla toprakların toplumsal mülkiyete dönüştürülüp dönüştürülmeyeceği konusu üzerinde nispeten daha kolay uzlaşıldı. Diğer konu, miras hakkının kaldırılıp kaldırılmayacağı konusuydu. Bakunin miras hakkının, devletin ve özel mülkiyetin dayanağı olduğunu; miras hakkının kaldırılmasının, özel mülkiyetin lağvının ön koşullarından biri olduğunu savunuyordu. Kongreye katılmayan Marx'ın hazırladığı metin Eccarius tarafından okundu. Marx miras hakkının, özel mülkiyet üzerine kurulu toplumun nedeni değil yasal biçimlerinden biri olduğunu; miras hakkının kaldırılmasının, üretim araçlarının özel mülkiyetine dayanan düzeni yıkmayacağını ama üretim araçlarının ortak mülkiyete dönüştürülmesinin, miras hakkını pratikte ortadan kaldıracağını savunuyordu. Kongrede, Marx da, Bakunin de çoğunluğu sağlayamadığı için miras hakkı konusunda bir karar çıkmadı ama Bakunin'in Enternasyonal içinde ulaştığı güç ortaya çıkmış oldu.[73]

Bir sonraki kongrenin 5 Eylül 1870'te Mainz'de toplanması kararlaştırılmıştı ama bu karardan bir hafta sonra Fransa, Prusya'ya savaş açtığı için kongre toplanamadı. Fransa'nın yenilgisi ve Paris Komünü'nün dağıtılmasından sonra Eylül 1871'de Londra'da Enternasyonal'in bir konferansı toplandı. Paris Komünü'nün de etkisiyle konferansta tartışılan en önemli konu işçi sınıfının siyasal eylemliliği konusu oldu. Ama aslı kavga 2 Eylül 1872'de Lahey'de toplanan kongrede koptu. Marx, Genel Konsey'in yetkilerinin artırılmasını; Bakunin'i temsil eden Guillaume ise Genel Konsey'in yetkisiz kılınmasını talep etti. Kongre, Genel Konsey'in yetkilerinin artırılmasıyla birlikte Bakunin ve Guillaume'ın Enternasyonal'den ihraç edilmesine karar verdi. Ancak Engels'in Genel Konsey adına sunduğu önerge bir anda büyük bir şaşkınlığa yol açtı. Genel Konsey, kongrede seçilecek olan yeni Genel Konsey'in New York'a taşınmasını öneriyordu. Öneri, 31 delegenin oyuyla kabul edildi. Her ne kadar Enternasyonal kendi varlığına resmî olarak 1876 Phila-

73 Çelik, s. 119 ve *Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi*, cilt 1, s. 287.

delphia Kongresi'nde son verdiyse de aslında 6 Eylül 1872'de Lahey'de tarih sahnesinden çekilmişti.[74]

Enternasyonal'in sürmekte olan grevlerle veya başka türden işçi sınıfı eylemlilikleriyle yoğun ve başarılı bir ilişkisi olduğu doğrudur ancak doğrudan doğruya kendisinin örgütlediği, önerdiği, öncülük ettiği önemli bir etkinlik olmadı. Buna rağmen zamanında hem düşmanları hem dostları tarafından bir esrar perdesine büründürülerek olduğundan çok daha güçlü, olduğundan çok daha etkili, üye sayısı bakımından olduğundan çok daha büyük gösteriliyordu. Özellikle Paris Komünü'nden sonra, komün tamamen Enternasyonal'in işiymiş gibi gösterilerek –ve sanılarak– Enternasyonal bütün Avrupa kamuoyunun en önemli tartışma konularından biri haline gelmişti. Oysa Paris Komünü'nde Enternasyonal Genel Konsey üyeleri bulunmakla birlikte bunlar hem çok küçük bir azınlıktılar hem de Enternasyonal'in resmî çizgisini yansıtmaktan çok uzak olan Blanquici kişilerdi. Aslında Enternasyonal de, Marx da komün günlerinde sessiz kalmıştı.[75]

Das Kapital'in Yayımlanması

Hiç kuşku yok ki, Karl Marx'ın en çok tanınan, ama en az okunan kitabı *Das Kapital*'dir. Marx'ın başyapıtı, Marksist-sosyalizmin rehberi olarak kabul edilen bu kitap, Eylül 1867'de Almanya'da Almanca olarak yayımlandı.[76]

Marx'ın *Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı* kitabı Ocak 1859 tarihli "Önsöz"üyle Haziran 1859'da Almanya'da Almanca olarak yayımlandı. Marx, *Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı*'nın yayımlanmasından sonra kitabın ikinci kısmını oluşturacak olan sermayenin üretimi-sermayenin dolaşımı üzerine çalışmaya başladı. 1861-1863 yılları arasında, 1857-1858 elyazmalarının devamı niteliğinde 22 defterlik yeni elyazmaları kaleme aldı. Bu defterler her ne kadar *Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı*'nın devamı niteliğinde yazılmış olsalar da, aslında 1857-58 elyazmalarından sonra *Kapital*'in ikinci bir versiyonunu oluşturdu. Bu defterlerdeki bazı konular *Kapital*'in ikinci ve üçüncü cildin konuları oldu.

Kapital'in ikinci ve üçüncü cildini oluşturacak konular üzerinde asıl olarak 1863 yılından itibaren çalışmaya başlayan Marx'ın bu çalışmaları, 1864 Eylülü'nde kurulan Enternasyonal nedeniyle kesintiye uğruyordu. Engels'in önerisi üzerine, elyazmalarının tümü yerine, bugün *Kapital*'in birinci cil-

74 Çelik, s. 179. *STMA* önergeyi destekleyenlerin sayısını 26 olarak veriyor, s. 293.

75 Hobsbawm, *Sermaye Çağı*, s. 131.

76 Kapital, Almancada sermaye demektir ve Marx da sözcüğü tamı tamına bu anlamıyla kullanmıştır. Aslında kitabın Türkçeye çevirisi yapıldığında kitabını adının "Sermaye" olması gerekir ancak "Kapital" olarak bırakılması gelenek olmuş gibi görünüyor. Osmanlı sosyalistlerinin kitabı "Sermaye" olarak andıklarını göreceğiz. Bkz. *İştirak*, sayı 5.

dil olarak bildiğimiz kitabı yayıma hazırlamaya başladı. Nihayet 10 Nisan 1867'de yanında kitabın baskıya hazır elyazmalarıyla birlikte Almanya'ya gitmek üzere Londra'dan gemiye bindi. Kitabın prova baskılarını okumak ve düzeltmek için bir süre Almanya'da kaldı.

Marx, birinci baskıya yazdığı önsözde yapıtın amacının "modern toplumun ekonomik hareket yasasını ortaya çıkartmak" olduğunu söylüyordu. Önsözde olası iki eleştiriye de peşinen cevap verdi. Bunlardan birincisi, kitabın zor okunur bir kitap olacağıyla ilgiliydi. Marx bu konuda herhangi bir geri adım atmaya yanaşmıyor, okuru çaba göstermeye davet ediyordu. İkinci olarak, Alman okurlardan gelebilecek, başlıca örnek ülke olarak İngiltere'yi almış olması eleştirisiniyse kapitalist üretim tarzını incelediğini, bu üretim tarzının da klasik yurdunun İngiltere olduğunu söyleyerek cevaplıyordu.

Marx kitabı Enternasyonal'in 1867 Lozan Kongresi'ne yetiştirmeye çalıştıysa da bu mümkün olmadı. Ancak 1868 Brüksel Kongresi'nde "Karl Marx, sermayeyi bilimsel olarak incelemiş ilk ekonomist olma onurunu hak etmiştir. Bütün ülkelerin işçileri *Kapital*'i okuyup incelemeli ve kitap diğer dillere çevrilmelidir" şeklinde bir karar alındı.[77]

Kapital'in ilk çevirisi Rusçaya yapıldı ve 1872 yılında St. Petersburg'da yayımlandı. Marx'ın gördüğü ikinci çeviri Fransızcaya yapıldı. Fransızca çeviri 1872-1875 yılları arasında fasiküller olarak basıldı. Marx, Fransızca baskı üzerinde yeniden çalıştığı için baskının başında "yazarı tarafından bütünü ile yeniden gözden geçirilmiştir" ibaresi yer alıyordu. Bu yüzden Marx, bundan sonra yapılacak çevirilerde bu Fransızca baskının temel alınmasını istedi.[78]

Birinci cildin yayımlanmasından sonra ikinci ve üçüncü cildi oluşturacak elyazmaları üzerinde çalışmaya koyulan Marx, 1871'de ikinci cildin elyazmalarını tümüyle yeniden gözden geçirmeye karar verdi. 1870 yılı içinde Rusça öğrenerek Rusya'yla ilgili kaynakları da incelemeye başlamıştı. Çalışması 1870-1871 Fransa-Prusya Savaşı ve bu savaş nedeniyle Enternasyonal Genel Konseyi için kaleme aldığı, daha sonra *Fransa'da İç Savaş* adıyla yayımlanan tebliğler nedeniyle kesintiye uğradı. Bir de 1875 yılında ortaya çıkan Almanya'daki partileşme süreciyle yakından ilgilenmekteydi. Bu bağlamda da daha sonra, 1891 yılında *Gotha Programının Eleştirisi* olarak yayımlanan notları kaleme aldı.[79]

Kapital'in Türkçeye çevrilme girişimleri her ne kadar 1930'lu yıllarda

77 Çelik, s. 106.

78 *Karl Marx-Biyografi*, s. 330.

79 Marx, 14 Mart 1883'te Londra'da hayatını kaybettiğinden *Kapital*'in ikinci ve üçüncü ciltlerini Marx'ın elyazmalarında yola çıkarak Engels hazırladı. İkinci cilt 1885'te, üçüncü ciltse 1894'te yayımlandı. Bugün *Kapital*'in dördüncü cildi olarak kabul edilen *Artı-Değer Teorileri* başlıklı kitabın hazırlanmasına Engels'in de ömrü yetmemişti.

başladıysa da bu ilk girişimler özetlerin özetlenmesinden ileri gitmiyordu. 1960'lı yılların sonlarında birinci cildin Almanca aslından yapılan çevirisi beş kitap olarak yayımlandı. Günümüzde Türkçe okurun kolaylıkla ulaşabileceği her üç cildin çevirisiyse sırasıyla 1975, 1976 ve 1978 yıllarında İngilizce baskısından yapılmış ancak çevirmenin belirttiğine göre Almanca özgün baskıyla Fransızca baskısından da yararlanılmıştır. Yakın zamanda Almanca aslından yapılan bir çeviri de yayımlanmıştır.[80]

1871 Paris Komünü

Yaşadığı süre ve kontrol edebildiği alan itibariyle sınırlı bir deneyim olarak kalan Paris Komünü, buna karşın sosyalistler tarafından dünyanın ilk proleter devrimi olarak kabul edilir. Mart 1871 ile Mayıs 1871 arasında, Paris'in belli bölgeleriyle sınırlı kalan komün iktidarı, lokal bir girişim gibi görünse de, Avrupa çapında yaşanan büyük çaplı uluslararası gelişmelerin içinde ve onlarla ilişkili olarak ortaya çıkmıştır.

1815 Viyana Kongresi'nin parçalanmış olarak bıraktığı Almanya'nın ulusal birliğinin kurulması için en güçlü hareket 1848-1849 devrimleri sırasında ortaya çıkmış ancak bu amaç o zaman gerçekleştirilememişti. 1848'den sonra da sorun ortadan kalkmadı. Sadece bu birliğin tabandan gelen bir hareketle, bir devrimle gerçekleşme olasılığı ortadan kalktı. Bunun yerini, ya Avusturya liderliğinde kurulacak bir "büyük Almanya" ya da Alman devletleri içinde en güçlüsü olan Prusya'nın liderliğinde kurulacak, Avusturya'yı dışlayan bir "küçük Almanya" hareketi aldı. 1867 yılında Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'na dönüşmüş olan Avusturya'nın kendisinin de içinde farklı ulusal toplulukları barındıran kozmopolit bir imparatorluk olması, Alman birliği hareketinin liderliğini üstlenmesini güçleştiriyordu. Buna karşılık Prusya'nın liderliğinde bir Alman birliğinin kurulabilmesi için de, Prusya'nın hem Avusturya ile hem de Fransa ile mücadele etmesi gerekiyordu.

Bu koşullarda sahneye, tarihe Alman birliğini gerçekleştiren devlet adamı olarak geçen Otto von Bismarck çıktı. 1861 yılında tahta çıkan Prusya Kralı I. Wilhelm 1862 yılında başbakanlığa Bismarck'ı getirmişti. Bismarck, adı ilk defa 1848-49 devrimleri sırasında duyulan, tutucu, demokrasi ve özgürlük karşıtı büyük toprak sahibi bir aristokrattı. Hukuk okumuş, Prusya'nın Rusya ve Fransa elçiliklerinde bulunmuştu.

1864 yılında Avusturya'yı da yanına alarak Danimarka'dan Schleswig ve Holstein dukalıklarını elde eden Bismarck, 1864 yılında Fransa ve Rusya'nın tarafsızlığını sağlayarak bu kez Avusturya'ya savaş açtı. Bu savaş sırasında Avusturya'ya karşı İtalya ile de anlaşan Bismarck, Almanya ile birlikte İtal-

80 Karl Marx, *Kapital*, çev. Mehmet Selik, Yordam Kitap, İstanbul, 2011.

yan birliğinin yolunu da açmış oldu. Sadowa Savaşı'yla Avusturya'yı bozguna uğratan Alman orduları Viyana önlerine geldiğinde Bismarck, imparatorun aksi yöndeki ısrarına karşın, yakın bir gelecekte çıkacağına kesin gözüyle baktığı Prusya-Fransa Savaşı sırasında Avusturya'nın desteğine ihtiyaç duyacağını öngörerek, Prusya ordusunun Viyana'ya girmesine engel oldu. Prusya orduları Avusturya'nın başkentine girmemiş olsa da, Avusturya'nın Almanya üzerinde yüzyıllardır süren egemenliği bu savaşla birlikte sona ermiş oldu. İnisiyatif Prusya'ya geçti.

Fransa'nın geleneksel dış politikası, yanı başında birleşmiş ve güçlü bir Alman devletinin kurulmasını engellemek yönündeydi. Bunu da özellikle güney Almanya'daki küçük Alman devletlerinin Prusya etkisine girmelerini engelleyerek sağlamaya çalışıyordu. İmparator III. Napoleon, Bismarck'ın Avusturya Savaşı sırasında tarafsız kalması karşılığında Ren boylarından Fransa'ya vermeyi vaat ettiği toprakları vermekten vazgeçmesi üzerine Belçika ve Lüksemburg'un Fransa'ya verilmesini talep etti. Bu talebi de gerçekleşmediği gibi, her ne kadar kısa süre sonra çekilmiş olsa da, İspanya tahtına da Hohenzollern hanedanında Leopold'un kral olarak seçilmesi iki ülke ilişkilerini geri dönülmesi olanaksız bir gerilime sürükledi. III. Napoleon Fransası 19 Temmuz 1870'te Prusya'ya savaş ilan etti. 2 Ağustos'ta Fransa-Prusya Savaşı fiilen başlamıştı.[81]

Tam bir ay sonra 2 Eylül 1870 günü, Sedan Savaşı'nda, Fransa İmparatoru III. Napoleon başında bulunduğu 100 bine yakın askerle Prusya'ya esir düştü. Haber Paris'e ulaşır ulaşmaz halk ayaklandı. Meclis binası işgal edildi. 4 Eylül'de meclis Napoleon'un tahttan indirildiğini, imparatorluğun sona erdiğini, Fransa'da cumhuriyet yönetimi kurulduğunu ilan etti. Cumhuriyetçi milletvekilleri Milli Savunma Hükümeti adıyla bir geçici hükümet kurdular. Bu hükümette sosyalistler yer almıyordu.

Bu gelişmeler yaşanırken Prusya ordusu Fransız topraklarında ilerlemeye devam ediyordu. Eylül ortalarından itibaren yeni hükümet barış koşulları için Bismarck'la görüşmeye başladıysa da bir sonuç alınamadı. 19 Eylül'de Prusya ordusu Paris'i kuşatmaya başlatmıştı. Kış aylarının da başlamasıyla Paris'te yokluklar da arttı. 11 Ekim günü Blanquistlerin öncülüğünde bir sosyalist ayaklanma girişimi yaşandıysa da Milli Savunma Hükümeti duruma hâkim oldu. 27 Ekim'de, Metz'de kuşatılmış durumda bulunan 150 bin kişilik Fransız ordusu da teslim oldu.

Fransa'nın yenilgisinin kesinleşmesi üzerine güney Almanya devletlerinin de katılımıyla 18 Ocak 1871 günü Versay Sarayı'nda Almanya İmparatorluğu'nun kurulduğu ilan edildi. Fransa'nın yenilgisi, aynı zamanda İtalyan birliği önündeki son engeli de ortadan kaldırmıştı. 1870 yılında Roma'nın de el-

81 Uçarol, s. 240-247.

de edilmesiyle İtalyan birliği de sağlanmış oldu. 1815'te kurulan Viyana düzeni böylece tarihe karışmış, Avrupa güçler dengesi tamamen değişmişti.[82]

Nihayet 20 Ocak 1871'de Fransa Milli Savunma Hükümeti ile Almanya arasında mütareke antlaşması imzalandı. Mütareke imzalandığında Alsace-Lorraine bölgesi Alman işgalinde, Paris kuşatma altındaydı. Mütareke şartlarına göre Paris teslim olacak; Alman ordusu şehirde bir zafer yürüyüşü yapacak; Fransa, Almanya'ya ağır bir savaş tazminatı ödeyecekti. Bismarck ayrıca Fransa'da yeni seçimlerin yapılmasını, barış anlaşmasını seçilecek yeni meclisin kuracağı hükümetin imzalamasını da istiyordu. 8 Şubat 1871'de seçimler yapıldı. Seçimlerde muhafazakârlar çoğunluğu sağladılar. Thiers hükümet başkanlığına getirildi.

Bu sıralarda Bordeux'da toplanmış bulunan ama kısa bir süre sonra Versay'a yerleşen meclisle Paris arasındaki ilişkiler giderek geriliyordu. Paris, Fransa'nın içinde ayrı bir dünya gibiydi. 1851'de 1 milyon olan şehir nüfusu, 1870'te 2 milyona yaklaşmıştı. Fransız işçi sınıfının en bilinçli ve örgütlü kesimi de Paris'te yoğunlaşmış durumdaydı. Şehirde 1868 ve 1869 yıllarında çok sayıda grev yaşanmıştı. Bünyesinde 60 dernek ve 30 bin üye bulunan Paris İşçi Dernekleri Federasyonu da Enternasyonal üyesiydi. Buna karşın, Fransız nüfusunun %86'sı hâlâ nüfusu 3.000'i geçmeyen yerleşim yerlerinde yaşıyordu. İmparatorluk rejiminin temel dayanağı bu Fransız taşrasıydı.[83]

Daha Eylül ayında, Enternasyonal üyesi işçilerle radikal cumhuriyetçiler Paris'in ilçelerinde idari ve siyasi nitelikli ilçe komitelerini kurmaya başlamışlardı. Her ilçe komitesinin iki üyesinin katılımıyla "Paris'in Yirmi İlçesinin Milli Savunma Merkez Komitesi" kuruldu. İlçe komiteleri ve Milli Muhafız Taburları içinde örgütlü komitelerin oluşturduğu Milli Muhafız Alayı Merkez Komitesi mütareke koşullarına, özellikle de Alman ordusunun Paris'e girecek olmasına karşı çıkıyordu. En ateşli yurtseverler Blanqui taraftarlarıydı. Paris işçi sınıfı çevrelerinin hâlâ tartışmasız önderi konumundaki yaşlı Blanqui ve taraftarları "Vatan tehlikede!" parolasıyla devrimci bir ayaklanmanın hazırlıklarına başlamışlardı.[84]

Aralık ve Ocak aylarında kuşatma ve abluka altındaki Paris'te koşullar oldukça zorlaşmıştı. Açlıktan ve soğuktan ölümler görülmeye başlandı. Her ne kadar Eylül ayındaki yurtseverlik coşkusu azalmış olsa da, şehir direnmeyi

---

82 Avrupa güçler dengesindeki bu değişme Osmanlı devletini de etkiledi. Kırım Savaşı'ndan sonra Karadeniz'de donanma bulundurması engellenen Rusya, Fransa-Prusya Savaşı sırasında Prusya lehine bir tarafsızlık siyaseti izlemiş, Fransa'nın yenilgisi üzerine artık Karadeniz statüsünü tanımadığını ilan etmişti. Rusya'nın bu kararı, 1877-1878 Osmanlı-Rusya Savaşı'na giden yolu da açmış oldu. Bkz. *Uluslararası İlişkiler Tarihi, cilt II*, s. 53.

83 Jacques Rougerie, *Paris Komünü*, çev. Galip Üstün, İletişim Yayınları, İstanbul, 1993, s. 16-23.

84 G. Bourgin-A. Adamov, *Paris Komünü 1871 Büyük Fransız İşçi İhtilali*, çev. A. Tokatlı, G. Üstün, Ağaoğlu Yayınevi, 1968, İstanbul, s. 18.

sürdürüyordu. Bu sırada hükümet Fransa taşrasında yeni askerî kuvvetler oluşturmaya çalışıyor, Alman kuşatmasını kırmak için bazı askerî girişimlerde bulunuyor ancak sonuç alamıyordu. 5 Ocak'ta Prusya ordusunun Paris'i top ateşine tutmaya başlamasıyla birlikte, aynı gece Blanqui taraftarları ayaklanma ve devrim girişiminde bulundu ancak başarılı olamadılar. Blanquiciler 22 Ocak'ta yeni bir denemeyle belediye binasını kuşattılar ancak yine başarılı olamadılar.

26 Şubat'ta barış antlaşmasının taslağı niteliğindeki ön antlaşmanın imzalanması sonrasında Paris'te Almanların şehre girişini engellemeye yönelik hazırlıklar yapılmaya başlanmışsa da çatışmadan kaçınıldı. Bu sırada ilçe komiteleri ile Milli Muhafız Merkez Komitesi, şehirdeki toplara el koymaya başlamıştı. Alman ordusu büyük bir sessizlikle karşılandığı, adeta bir hayalet şehri andıran Paris'e 1 Mart günü girdi; ertesi gün, şehrin civarındaki kale ve giriş çıkışlara yerleşmek üzere şehir merkezini terk etti. Alman birlikleriyle bir çatışma yaşanmamıştı ama Fransa birbirleriyle çatışması kaçınılmaz gibi görünen iki kampa bölünmüştü. Bir yanda kırsal Fransa'nın –köylülüğün– oylarıyla seçilmiş, büyük çoğunluğu monarşist olan meclisi ve onun içinden çıkan resmî hükümeti temsil eden Versay; diğer yandaysa ilçe komitelerinde ve Milli Muhafız içinde örgütlenmiş işçi sınıfını temsil eden Paris vardı.[85]

Mart sonunda hükümet Almanlarla mütareke antlaşması imzalayacağını açıkladı. Tüm cephelerde çatışmalar duracak, Fransa –ve Paris– teslim olacak, yeni seçilecek meclisin oluşturacağı hükümet barış koşullarını görüşmeye başlayacaktı. Mütarekenin en önemli hükmü, Paris Ulusal Muhafızı'nın silahlarını muhafaza etmesine izin verilmesiydi.

8 Şubat'ta ulusal meclis için seçimler yapıldı. Seçim sonucunu yine kırsal Fransa belirlemişti. 400 civarında monarşist milletvekiline karşılık cumhuriyetçi milletvekili sayısı 150 civarında kaldı. 1848 devriminin ünlü siması L. Blanc, büyük yazar Victor Hugo, "kılıcını Fransa'nın hizmetine sunmuş olan" İtalyan ulusal kahramanı Garibaldi, Prusya ordusunun karşısına çıkarmak üzere yeni bir Fransız ordusu oluşturmak için canla başla çalışmış olan cumhuriyetçi Gambetta, Blanqui ile birlikte birkaç sosyalist daha Paris'ten milletvekili seçildiler. 1 Mart günü, yeni seçilen meclis barış antlaşmasının koşullarını 107 ret oyuna karşılık 546 kabul oyuyla onayladı. Fransa, Alsace-Lorraine'i Almanya'ya bırakacak ve 5 milyar savaş tazminatı verecekti.[86]

---

85 Milli Muhafız benzeri bir kuvveti bugün tasavvur etmek pek kolay değildir. Başlarında ihtiyaca göre bazen profesyonel subaylar da bulunmakla beraber, kendileri profesyonel asker değildiler. Asayiş temini bakımından polise benzer bir işlevleri de olabiliyordu. Çok az bir ücret karşılığında çalıştırılarak disiplin altına alınmaya çalışılan halk milisiydiler. Rougieri, s. 29.

86 Rougerie, s. 50-51. Victor Hugo, barış antlaşmasını imzalayan meclise tepkisini, "Bir anlık bir ürün, geçici bir ürünsünüz, Paris yüzyıllardan beri var olan bir oluşumdur" sözleriyle dile getirmişti.

Hükümet, 17 Mart 1871'de başbakan Thiers'in imzasıyla ve "Parisliler" hitabıyla başlayan bir bildiri yayımladı. Bildiride özellikle el konular topların mutlaka geri alınması gerektiği,[87] bunun için "iyi yurttaşların, kötü yurttaşlardan ayrılması, devlet kuvvetlerine karşı direnmek yerine ona yardımcı olunması" isteniyor "ama bu ihtardan sonra kuvvete başvurursak bizi mazur görmelisiniz" deniyordu.[88]

Ertesi sabah, 18 Mart 1871'de, hükümete ait askerî birlikler hem toplara el koymak hem Milli Muhafız'ın cephaneliğini ele geçirmek için bir harekât başlattılar. Ancak harekât tam bir fiyaskoyla sonuçlandı. İşçiler ve Milli Muhafız, hükümet birliklerini püskürtmekte hiç zorlanmadı. Askerler, halkın tepkisi karşısında direnç göstermiyor, geri çekiliyor veya teslim oluyorlardı. Öğleden sonra toparlanan Milli Muhafız karşı saldırıya geçti. O gün akşama kadar Paris'teki kışlalar, birkaç cephanelik, Ulusal Matbaa, Polis Müdürlüğü, Adalet Bakanlığı ve nihayet bütün Paris devrimlerinin sembolü belediye binası ele geçirildi. Thiers, hükümeti Versay'a taşımaya karar verdi; orduyu Paris'ten çekti.

Belediyelerin ortak güvenlik komitesiyle birlikte Milli Muhafız Merkez Komitesi duruma tamamıyla hâkim olabilmek için kendi içinden bazı üyeleri hükümet işlevlerini yerine getirmek üzere idari ve askerî görevlere atamaya başladı. Merkez Komitesi, 19 Mart günü sokaklara astığı bir bildiriyle ne yapmak istediğini tüm Parislilere duyurdu: Komite, hükümet olma iddiasında değildi, ihanet eden bir hükümeti görevden uzaklaştırmıştı. Amacı Paris belediye (komün) seçimlerini gerçekleştirmek, o zamana kadar da halkın hâkimiyetini sağlamaktı. Seçim tarihi olarak 22 Mart belirlenmişti. Her 20 bin nüfus başına bir temsilci seçilecekti. Merkez Komite, komün seçimlerini beklemeden bir dizi radikal kararı hayata geçirmeye başladı. Basın özgürlüğü ilan edildi, sıkıyönetim kaldırıldı, bütün siyasi suçlar için genel af çıkarıldı.

22 Mart'ta yapılması planlanan komün seçimleri 21 Mart'ta Paris'te çıkan olaylar nedeniyle 26 Mart'a ertelendi. Merkez Komitesi 23 Mart günü "Emekçiler!" hitabıyla halkı seçimlere katılmaya çağıran bir bildiri yayımladı. Bildiri bir siyasal program niteliğinde olmakla beraber, durumun karmaşıklığını da yansıtıyordu. Bir yandan Paris'te yapılacak belediye (komün) seçimlerinin önemini vurgularken, bir yandan da tüm Fransa'nın yönetimine dair gözlem ve taleplerde bulunuyordu. Sınıf karşıtlığının ortadan kaldırılmasını ve toplumsal eşitliği talep ediyor ancak bunun güvencesi olarak komün seçimlerini öne sürüyordu. "Biz ne istedik?" sorusunu sorarak şu cevabı veriyordu: "Kredinin, ticaretin ve derneklerin, emekçiye eneğinin tam değerini sağlayacak şekilde örgütlenmesini; herkes için parasız, laik ve tam

87 Paris'te Milli Muhafız Birliği'nin elinde 271 tane top ve 146 mitralyöz bulunuyordu.

88 Bourgin-Adanov, s. 27.

eğitimi; toplantı ve dernek kurma hakkını, yurttaşın ve basının mutlak hürriyetini; polis, silahlı kuvvet, sağlık vb. hizmetlerinin belediyecilik açısından düzenlenmesini."

26 Mart günü 485 bin kayıtlı seçmenden 229 bin kişi oy kullandı. 92 kişinin seçilmesi gerekirken seçilenlerin sayısı 86'da kaldı. Seçilenlerin içinden de komünde görev almayı kabul etmeyenler oldu. 16 Nisan'da tamamlayıcı nitelikteki seçimlerle 17 kişi daha seçildi. Sonunda Komün toplantılarına katılanların sayısı 50-60 civarında kaldı.

Ertesi gün Merkez Komitesi iktidarı yeni seçilen Komün'e devrettiğini açıkladı. Seçilen Komün üyeleri belediye sarayında çalışmaya başladılar. Çeşitli toplum kesimlerinin temsil edildiği komün meclisinde, ağırlıklı olarak emekçiler yer alıyordu. Aynı zamanda Enternasyonal üyeleri de olan Blanquiciler –Blanqui bu sırada hükümetin elinde cezaevindeydi ve Thiers kendisinin Paris başpiskoposu ile değiş tokuş edilmesi önerisini kabul etmemişti–, Proudhoncular –Proudhon beş yıl önce ölmüştü–, 33 işçi, 5 küçük işveren, 4 hizmetli ve muhasebeci, avukatlar, gazeteciler, yazarlar, doktorlar, öğretmenlerden oluşan jakoben-demokratlar ve bir de polis ajanı vardı.

Komünün, çeşitli komisyonların kararlarıyla uyguladığı –ya da uygulamak isteyip de zaman bulamadığı– başlıca önemli kararları şunlardır: Adalet de dâhil bütün idari görevlere seçimle gelinmesi ve seçenlerin seçtikleri üyeyi geri çağırma hakkı; idari görevlilerin aylıklarının işçi ücretleriyle eşitlenmesi; fırınlarda gece çalışmasının yasaklanması; patronları tarafından terk edilen atölyelerin kooperatif şirketler aracılığıyla işçilere devredilmesi; on saatlik iş günü; ücretlerden alınan para cezalarının ve kesintilerin yasaklanması; kiracıların evden çıkarılmalarının yasaklanması, rehin sandıklarında rehin tutulan eşyaların satışının durdurulması ve iadesi.

Komün Meclisi, bakanlıkların işlevlerini üstlenmek üzere on komisyon oluşturdu. Her ne kadar Milli Muhafız Alayı Merkez Komitesi yerine kâğıt üzerinde Askerî Komisyon kurulduysa da Merkez Komitesi varlığını sona erdirmedi. Versay'la ilişkiler gerginleştikçe Merkez Komitesi'yle birlikte ikinci bir güç ve iktidar odağı olarak yeni oluşturulan Kamu Güvenliği Komitesi ortaya çıktı.[89] 5 kişiden oluşan ve bütün komisyonların üstünde, yalnızca komüne karşı sorumlu olan Kamu Güvenliği Komitesi'ni, iktidarı daha da merkezileştirmeyi amaçlayan Blanquicilerle jakoben demokratlar oluşturmuşlardı. Proudhoncular, böyle bir komitenin varlığının diktatörlüğe yol açacağını savunarak komünden çekildiklerini açıkladılar.

89 Komün'ün Büyük Fransız Devrimi'ne sempatisi aşikardır. "Komün" adının kendisinin olduğu gibi, Kamu Güvenliği Komitesi de Fransız Devrimi'nin aynı adı taşıyan komitesine bir anıştırmadır. Komün yönetimi, ayların isimlerinde de devrim sırasında kabul edilen takvime dönmüştür.

Hem Alman ordusunun hem hükümet kuvvetlerinin kuşatması altında, zaman zaman ciddi boyutlarda çatışmalara da girmek zorunda kalan Komün yönetimi zaman geçtikçe, umduğu ve beklediği desteklerin gelmeyeceği ortaya çıkmaya başladıkça, bazı baskıcı yöntemlere başvurmaktan da kaçınmamıştır. Bu tür baskıcı önlemler, genel güvenliğin sağlanmasına yönelik gözaltı ve tutuklamalarla basın özgürlüğüne getirilen kısıtlamalar konularında görülmüştür.[90] Komün, aldığı bir kararla, Thiers'in Paris'teki evini de yıkmıştı.

Paris kendi yolunu bulmaya çalışırken Ulusal Meclis ve Thiers hükümeti Komün ayaklanmasını bastırmak ve Paris'i ele geçirmek için girişimlerini yoğunlaştırdı. Thiers, bu yöndeki en büyük desteği Bismarck'tan gördü. Bismarck, mütarekeyle sınırlandırılmış olan Paris civarındaki Fransız asker sayısının arttırılmasına izin vermekle kalmadı, Thiers'in asker sayısını daha da arttırabilmesi için Almanların elinde bulunan Fransız savaş esiri askerleri salıvermeye başladı. Paris'e saldıracak olan Thiers kuvvetleri Alman askerî hatlarından geçecekti.

Nisan sonundan itibaren Paris'i kuşatmaya alan hükümet kuvvetleri nihayet 21 Mayıs 1871'de Paris'e girmeye başladılar. Başlarında, Bismarck'ın henüz serbest bıraktığı General MacMahon vardı. Paris'e giren Versay kuvvetleri 130 bin kişiydi. Paris sokaklarındaki savaş 28 Mayıs'a kadar sürdü. Bu yedi gün daha sonra "Kanlı Hafta" olarak adlandırılacaktı. Komüncüler sokak sokak, barikat barikat direnmelerine rağmen tutunamadılar. 23 Mayıs'tan itibaren komünarlar Versay kuvvetlerinin ilerleyişini durdurmak amacıyla şehri yakmaya başladılar. Paris'in yaklaşık üçte biri yandı. Hükümet kuvvetleri yakaladıkları komüncüleri derhal kurşuna diziyor, barikatların gerisinde hayatta bırakılan kimse kalmıyordu. Komüncüler bu katliama rehineleri kurşuna dizerek cevap verdiler. Komüncülerin kurşuna dizdiği rehine sayısı 100 kişi kadardı.[91]

Hükümet kuvvetlerinin Paris'i ele geçirmesi üzerine olağanüstü bir ihbar furyası başladı: Tam 399.923 ihbar yapıldığı saptanmıştır. Hükümet kuvvetlerinin yanı sıra paramiliter infaz mangaları da ortaya çıktı. Barikatlarda ölenlerin dışında, resmî olarak açıklanan sayıya göre 17 bin kişi kurşuna dizilmişti. Toplam olarak 30 binden fazla komüncü öldürüldü. On binlerce komüncü bitkin bir halde, uzun sıralar halinde dayak, tükürük ve hakaretler altında caddelerden geçirilerek sürgüne gönderildi.[92]

Nasıl ki Paris Komünü bir efsane halesiyle çevrilmiş durumdaysa, Komün

90 Bourgin-Adamov, s. 29 vd.

91 Rougerie, s. 127-128.

92 *İhtilaller ve Darbeler Tarihi*, s. 311-317 ve Bourgin-Adamov, s. 103-104. Rougerie; George Sand, Flaubert ve Zola'nın da Komüncülere uygulanan katliama onay verdiklerini, bir tek "Parisli ve yüreği halk sevgisiyle dolu" Victor Hugo'nun Komün'ü onaylamadığı halde sefiller adına konuştuğunu yazar. Bkz. Rougerie, s. 129-130.

ile Birinci Enternasyonal'in ilişkileri de soğukkanlılıkla ele alınmaktan uzak kalmıştır. Bunun başlıca nedeni zamanın gerici, sosyalizm karşıtı hükümetlerinin –Fransa, Almanya ve tabii Rusya'nın– Komün'ün yenilgisi üzerine –bir taşla iki kuş vurmak istercesine– Komün'ü, elleri kolları bütün Avrupa'ya – hatta dünyaya!– yayılmış, gizli, karanlık, milyonlarca üyesi, olağanüstü miktarlarda parası olan Enternasyonal'in işi olarak göstermek istemeleridir. Böylece, başta İngiltere olmak üzere Enternasyonal'in nispeten rahat çalışma imkânı bulduğu ülkelerde Genel Konsey ve şubelerinin çalışmalarının yasaklanması, hatta Enternasyonal'in dağıtılması amaçlanmıştır. Enternasyonal'in Komün'ü destekleyen bir tutum alarak Komün'le ilişkisini hiçbir zaman tam olarak açıklamaması, hatta buradaki rolünün abartılmasına sessizce göz yummuş olması da durumu karmaşıklaştıran bir diğer etken olmuştur.

Oysa Enternasyonal üzerine yapılan ayrıntılı bir araştırmada durum oldukça açık bir şekilde ortaya konulmuştur: "Uluslararası İşçiler Birliği'nin Paris Federasyonu, sanılanın aksine, ne 4 Eylül'deki cumhuriyetin kuruluşunda ne 18 Mart ayaklanmasında ne de Komün'ün 28 Mart'taki ilanında rol oynadı."[93]

Enternasyonal, Fransa-Prusya Savaşı'yla daha savaş olasılığı belirir belirmez yakından ilgilenmeye başlanıştı. Savaşın Fransa'nın yenilgisiyle sonuçlanması ve ardından Paris Komünü günlerinde de Enternasyonal konuyla ilgisini sürdürdü. Marx, Enternasyonal Genel Konseyi'nin görevlendirmesiyle peş peşe üç çağrı kaleme aldı. İlk çağrı henüz Prusya-Fransa çatışmalarının başlamadığı Temmuz 1870 tarihlidir. 16 Temmuz'da Fransa meclisinde savaş için görüşmeler yapılmış, 19-23 Temmuz arasında Marx çağrıyı yazmıştır. Çağrı, ilk kez 28 Temmuz'da yayımlandı. Bu birinci çağrıda Marx savaşın asıl sorumlusunun Napoleon olduğunu, savaşın Almanya için bir savunma savaşı niteliğinde olduğunu belirtmekle beraber, Bismarck'ın politikalarının da bu savaşı kaçınılmaz kıldığını anlatmaktadır. Çağrı asıl olarak, iki ülkenin işçi sınıflarının "ulusal tutkulardan" uzak durmasını sağlamaya yöneliktir.

İkinci çağrı, Napoleon'un teslim olması ve Fransa'da cumhuriyetin ilan edilmesinin ertesi günü yazılmaya başlandı ve 9 Eylül'de Enternasyonal Genel Konseyi'nde kabul edildi. Bu çağrıda Marx, Fransa'nın yenilmesi ve cumhuriyetin ilanıyla Alman işçileri açısından savunma savaşının sona erdiğini vurgulayarak, artık Fransa ile onurlu bir barış yapılması ve Alsace-Lorraine'in ilhak edilmemesi gerektiğini, böyle bir ilhakın yeni savaşları kaçınılmaz kılacağını anlatıyordu. Marx, işçi sınıfını, bütün çekinceleriyle beraber Fransa'da ilan edilen üçüncü cumhuriyeti desteklemeye çağırıyordu.[94]

---

93 Çelik, s. 142.

94 Enternasyonal Genel Konseyi, İngiliz işçileriyle birlikte Fransa Cumhuriyeti'nin İngiltere tarafından tanınması için geniş çaplı bir kampanya yürüttü. Bunun için 27 Eylül 1870'te İngiltere

Konuyla ilgili olarak Marksist yazının önemli belgelerinden biri olarak kabul edilen asıl metin, Komün'ün yenilgisinden sonra kaleme aldığı "Üçüncü Çağrı" ya da Marx'ın koyduğu başlıkla *Fransa'da İç Savaş*'tır. Marx'ın *Fransa'da İç Savaş* metninde Komün'e yönelik bir tek somut eleştirisi vardır. Buna göre Komün'ün en büyük hatası, 18 Mart'ta inisiyatifi ele geçirdiğinde, "o sıralarda adam akıllı savunmasız bir durumda bulunan Versailles üzerine hemen yürümemek ve böylece Thiers ile köylülerinin komplolarına bir son vermemek" olmuştur.[95]

Osmanlı Sosyalist Fırkası'nın (OSF) ve tüm Osmanlı sosyalistlerinin ilham kaynağı olan Fransız Sosyalist Partisi lideri J. Jaures ise Komün'den söz etmeyi pek sevmezdi.[96] Nitekim Osmanlı Sosyalist Fırkası'nın yayınlarında da Komün'ün hiç anılmadığını görüyoruz.

İşçi Sınıfı Partilerinin Kuruluşu ve İkinci Enternasyonal Dönemi

19. yüzyılın son çeyreğine gelindiğinde İngiltere, Fransa ve Almanya'da çalışan erkek nüfusun büyük çoğunluğu artık tarımda çalışmıyordu. 1870-1890 arasında dünya sanayi üretimi üç kat artmıştı. Doğal olarak sanayi işçilerinin sayısı da hızla artıyordu. Yüzyılın sonlarına yaklaşırken Almanya'da ve İngiltere'de sanayi işçilerinin sayısı 10'ar milyona ulaşmış bulunuyordu. ABD ve Avrupa'da sanayi işçilerinin sayısı 40 milyon civarındaydı.[97]

Gelişmiş dünyadaki ilerleme de sorunsuz yürümüyordu. 1870'lerin ikinci yarısında ortaya çıkan ve yaklaşık olarak yirmi yıl süren şiddetli bir ekonomik bunalım, ticarette liberalizm döneminin de sonunu getirdi. Gelişmiş dünyanın ülkeleri, yeni teknolojilerin ortaya çıkardığı hammadde ihtiyacıyla kısa zamanda birbirlerine rakip ulusal ekonomiler haline geldiler. Dünyanın Avrupa ve Amerika dışında kalan büyük bölümü birkaç devletin yönetimi veya gayriresmî siyasal egemenliği altına girdi. 1876-1914 arasında dünyanın yaklaşık olarak dörtte biri, yarım düzine devlet arasında bölüşüldü. Başta Büyük Britanya, Fransa, Almanya, Hollanda, ABD olmak üzere, söz konusu gelişmiş ülkeler Osmanlı İmparatorluğu, İran ve Çin gibi görünürde bağımsızlığını koruyan devletler üzerinde de nüfuz alanları elde etmek için kendi aralarında mücadeleye giriştiler. Yeni bir görüngüyü betimlemek için geliştiler

başbakanı Gladstone'u ziyaret eden delegasyonda Enternasyonal üyeleri de bulunuyordu. Bkz. Çelik, s. 135.

95 Marx, *Fransa'da İç Savaş*, çev. Kenan Somer, Sol Yayınları, 3. baskı, Ankara, 2005, s. 56-61. Marx, daha sonra Komün'ün Fransız Ulusal Bankası'na el koyması gerektiğini de yazacaktır. Bkz. *a.g.e.*, s. 165'te yer alan mektup.

96 Rougerie, s. 132.

97 *Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi*, cilt 2, s. 382-384.

rilmiş olan "emperyalizm" sözcüğü Britanya'nın siyasal yaşamına 1870'lerde girmekle beraber 1890'lardaki sömürgeci fetihlerle ilgili tartışmalar sırasında siyaset ve gazetecilik diline yerleşti.

Değerlerin toplum üyeleri arasında dağılımını belirleyen şey artık doğuştan kazanılmış ayrıcalıklar veya hukuki statüler değil, zenginlik, yani paraydı. Bu ekonomik ve toplumsal altyapının siyasal modeliyse gelişmiş dünyadan gelişmek isteyen ülkelere de yayılma eğilimi gösteren, liberal-anayasal ulus-devlet modeliydi.[98]

Hızlı endüstrileşme, yeni teknolojilerin ortaya çıkardığı hammadde ihtiyacı, ulusal ekonomiler arasında rekabet, sömürgecilik ve ekonomik bunalımlar sarmalında, modern kitlesel emek hareketleri ortaya çıktı. İşçi sınıfının sendikal örgütlenmesi 1880 yılından sonra çok hızlı gelişti. Avrupa'da üç tür sendikacılık hareketi görüldü. İngiltere, Amerika, Kanada gibi ülkelerde, daha çok işçi sınıfının günlük sorunlarına çözümler üretmek üzerine kurulu İngiliz tipi Trade-Union'cu sendikacılık gelişirken; Almanya, Avusturya-Macaristan, Belçika, Hollanda, İsviçre ve İskandinav ülkelerinde işçi partilerine bağlı sendika modeli ortaya çıktı. İspanya, Fransa ve İtalya'daysa anarko-sendikal akım etkili oldu. Bütün 1880'li ve 1890'lı yıllar boyunca İngiltere, Almanya, Fransa, Belçika, İtalya başta olmak üzere sanayileşmiş ve sanayileşme sürecindeki başlıca Avrupa ülkelerinde daha yüksek ücret, 8 veya 10 saatlik işgünü, yaşlılık ve hastalık sigortası, kadın ve çocuk emeğinin aşırı sömürülmesinin engellenmesi, iş kazalarına önlem alınması, konut sorununun çözülmesi gibi temel talepleri olan on binlerce işçinin katıldığı kitlesel grevler gerçekleştirildi.

Bütün bu kitlesel grevlere, grevci işçilerin üzerine ateş açılmasına, çatışmalara, ölümlere rağmen, 1871 Paris Komünü'nün bastırılmasıyla beraber, işçi sınıfı hareketleri tarihinin bir döneminin sona erdiği kesindi. Sona eren dönem, sokak savaşları ve barikatlar dönemiydi. Çoğu zaman kendiliğinden patlayan veya iyi örgütlenmiş küçük grupların öncülük ettiği sokak-barikat savaşlarının yerini ulusal temelde örgütlenmiş, yasaklanmadıkları sürece yasal alanda faaliyet göstermek isteyen, seçimlere katılan, üyeleri ülke parlamentolarında boy gösteren kitlesel işçi sınıfı partileri aldı.

1875-1914 yılları, Avrupa'da kendilerine "sosyal demokrat parti", "sosyalist parti" "işçi partisi" gibi isimler alan işçi sınıfı partilerinin kuruluş yılları oldu. Bu partiler arasında Marksist olanlar da vardı, olmayanlar da. Bu partilerin Marksist olan büyük çoğunluğu, 1889 yılından itibaren oluşan İkinci Enternasyonal'in çatısı altında bir araya geldiler. Hiç kuşku yok ki, bu partiler arasında en büyüğü ve en güçlüsü, İkinci Enternasyonal'in de sürükleyi-

98 Eric Hobsbawm, *İmparatorluk Çağı 1875-1914*, çev. Vedat Aslan, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 2010, s. 21-64.

cisi, kuruluşunda Karl Marx ve Friedrich Engels'in emeği olan, 1890 yılından sonra aldığı isimle, Almanya Sosyal Demokrat Partisi'ydi.

Almanya Sosyal Demokrat Partisi

Almanya işçi sınıfı 1848 devrimlerinin bastırılmasından sonra 1860 yılından itibaren yeniden hareketlenmeye başlamıştı. Londra'ya yerleşmiş olan Marx her ne kadar bu günlerde ekonomi çalışmalarına gömülmüş durumdaysa da, Londra'daki "Alman İşçileri Eğitim Derneği"yle yeniden ilgilenmeye başlamıştı. Bu günlerde, 1863 yılında, Marx ve Engels'in 1848-49 günlerinden beri tanıdığı ve 1850'li yıllarda mektuplaştıkları, Almanya'da işçi sınıfı arasında parlak bir hatip ve ajitatör olarak ün kazanmış olan Ferdinand Lassalle, "Alman İşçileri Genel Derneği" isminde bir dernek kurdu. Bu dernek, 1848 sonrasında kurulan ilk işçi örgütü oldu.[99]

Marx, Lassalle'ın siyasal düşüncesine ve eylemlerine kesin olarak karşı olmakla beraber söz konusu örgütlenmeye karşı çıkmadı. Lassalle'ın başlattığı örgütlenmeyi Almanya işçi hareketinin on beş yıl süren bir uyuşukluktan uyanması olarak görüyordu. Marx'ı endişelendiren asıl konu, Lassalle'ın devlet eliyle üretim birlikleri kurulması ve genel oy hakkı konularında Bismarck'la anlaşmaya yatkın bir tutum takınmasıydı. Zaten ekonomi çalışmalarıyla ve Enternasyonal'in kuruluşuyla ilgilendiği için fazlasıyla meşgul olan Marx'ın, Lassalle ile fazla uğraşması gerekmedi. Lassalle, 1864 yılında girdiği bir düello sonucunda öldü.

Marx ve Engels'in Almanya'daki örgütlenme için asıl güvendikleri kişi 1848'in *Komünist Birlik* günlerinden beri tanıdıkları, Bebel'le[100] birlikte Alman sosyal demokrat işçi hareketinin önderi durumundaki Wilhelm Liebknecht'ti.[101] 1867 yılında Liebknecht ve Bebel, Kuzey Almanya parlamento-

---

99 *Karl Marx-Biyografi*, s. 315.

100 *Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi*, cilt 1, s. 308. Sosyal Demokrat Parti'nin "Sosyalistler Yasası" günlerinde (1878-1890) ayakta kalmasında büyük rol oynayan Bebel, Ağustos 1913'te İsviçre'de öldü. Osmanlı Sosyalist Fırkası çevresinin yayınlarında Bebel'in biri *İştirak*, diğeri *İnsaniyet* dergileri olmak üzere iki kere fotoğrafı yayımlanmıştır. Jean Jaures ve Karl Marx da fotoğrafı yayımlanan sosyalist önderler arasındadır. Buna karşın bu yayınlarda Engels'in çok az anılması dikkat çekicidir.

101 *Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi*, cilt 1, s. 300. Liebknecht ve Bebel 1866'da Saksonya Halk Partisi ve 1869'da Eisenach'da Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin kurulmasına öncülük ettiler. Partinin yayın organı *Volksstaat* (Halk Devleti) yöneticisi olan Liebknecht, 1868'de Marx'ın görüşlerini yaymak amacıyla *Demokratische Wochenblatt*'ı (Demokratik Haftalık Dergi) çıkardı. 1875'te Gotha'da Lassalle'cılarla kendi partilerinin birleşmesinden doğan Sosyalist İşçi Partisi'nin kuruluşunda etkin rol oynadı. Yeni partinin yayın organı *Vorwaerts*'in (İleri) başyazarı oldu. Bismarck'ın sosyalistlere devlet terörü uyguladığı Sosyalist Yasası (1878-1890) döneminde birçok kez tutuklandı, sürüldü. 1874'ten ölümüne kadar bütün seçimlerde milletvekili seçildi.

suna milletvekili olarak girdiklerinde hem Birinci Enternasyonal kurulmuş hem de Marx'ın daha da tanınmasını sağlayan *Das Kapital* yayımlanmıştı.

Almanya'da işçi hareketi Lassalle'cıların "Genel Alman İşçileri Birliği" ile başında Bebel'in bulunduğu "Alman İşçileri Genel Derneği" arasında bölünmüş durumdaydı. Ağustos 1869'da Eisenach'da Bebel ve Liebknecht'in inisiyatifiyle eğitim derneklerinin, sendikaların, Enternasyonal'in Almanya şubelerinin ve Lassalle'cı dernekten ayrılanların katıldığı bir kongre toplandı. Liebknecht, ısrarla Marx ve Engels'in de kongreye katılmalarını istediyse de Marx'ın hâlâ program konusunda bazı çekinceleri bulunması nedeniyle Marx ve Engels kongreye katılmadılar. Bu kongrede tarihin ilk Marksist kitle partisi, Almanya Sosyal Demokrat İşçi Partisi kuruldu.[102]

Paris Komünü'nden sonra ortaya çıkan uluslararası konjonktür nedeniyle normal bir kongre toplamakta zorlanan Enternasyonal, 1871 yılının Eylül ayında Londra'da kapalı bir konferans gerçekleştirdi. Marx ve Engels'in de yer aldığı konferansın en önemli konusu Paris Komünü'nün sonuçlarının tartışılması anlamında işçi sınıfının siyasal eylemliğiydi. Konferansa katılan Bakunin ve Proudhon taraftarları işçi sınıfının siyasal eylemliliğine kesin olarak karşı çıkıyor, seçimlere katılmanın veya birkaç sosyalisti seçimler yoluyla parlamentolara sokmanın işçi sınıfına hiçbir yarar sağlamayacağını, bunun için enerji harcamamak gerektiğini savunuyorlardı. Marx ve Engels ise işçi sınıfının siyasal mücadeleye katılmasını yadsımanın küçük burjuva sekterliği olduğunu, siyasal mücadeleyle ekonomik mücadelenin bir arada yürütülmesi gerektiğini, işçilerin parlamento kürsülerinde Liebknecht ve Bebel gibi temsilcilerinin bulunmasının önemini, proletaryanın siyasal egemenliği ele geçirmesinin sınıfların ortadan kaldırılması hedefine ulaşmak için tek araç olduğunu savunuyorlardı. Marx ve Engels tarafından kaleme alınan ve Genel Konsey tarafından onaylanan "İşçi Sınıfının Siyasal Eylemi Üzerine Karar"da işçi sınıfının siyasal parti olarak örgütlenmesinin, toplumsal devrimin zaferi ve sınıfların ortadan kaldırılması hedefi için vazgeçilmez olduğu ilan edildi.[103]

Bu kararın ardından geçen yirmi yılda, Avrupa ülkelerinin tümünde işçi sınıfı partileri kuruldu. Siyasal parti, o kadar etkili bir araç olarak ortaya çıkmıştı ki, 1871'de siyasal mücadeleye ve işçi sınıfının parti olarak örgütlenmesine karşı çıkan anarşist akımların dahi partilerde yer aldıklarına tanık olundu.

1870'li yılların başlarında Lassalle'cı Alman İşçileri Genel Derneği işçi sınıfı içinde gücünü ve etkinliğini kaybetmeye başlarken Marx ve Engels'in de desteğiyle kurulan Sosyal Demokrat İşçi Partisi giderek güçleniyordu. Parti, 1874

102 *Karl Marx-Biyografi*, s. 394.

103 Çelik, s. 163.

seçimlerinde, içlerinde Liebknecht ve Bebel de olmak üzere altı milletvekili çıkarmıştı. Aynı yıl Lassalle'cılardan birleşme önerileri gelmeye başladı.

Marx ve Engels, Alman işçi sınıfı hareketinin ikiye bölünmüş olmasından dolayı hoşnutsuz olsalar da programatik bir birleşmeden çok iki grubun işbirliği yapmakla yetinmesini istiyorlardı.[104] Buna rağmen Liebknecht, 1875 başında Lassalle'cı grupla birleşmeye zemin oluşturacak program taslağı üzerine anlaşmaya vardı. Marx, program taslağını görünce, bunun Lassalle'cılığa verilmiş bir ödün olduğunu düşünerek çok öfkelendi. Daha sonraları *Gotha Programının Eleştirisi* olarak ünlenecek eleştirilerini "Alman İşçi Partisi Programına Kenar Notları" başlığıyla kaleme alarak Almanya'ya, partinin önderlerine gönderdi. Mektupta, kendisinin ve Engels'in, birlik kongresinden sonra bir duyuru yayımlayarak, bu programla hiçbir ortak yanlarının olmadığını açıklayacaklarını bildirdi. Alman partisinin önderleri Marx ve Engels'in eleştirilerini hiçbir şekilde dikkate almadılar.

Böylece, Mayıs 1875'te Gotha'da toplanan kongrede, Almanya Birleşik Sosyalist İşçi Partisi'nin kurulmasıyla, Almanya'da Lassalle'cı ve Marksist olmak üzere iki koldan gelişen işçi sınıfı hareketinin birliği sağlanmış oldu. Ancak 1878 yılında Bismarck sosyal demokrat, sosyalist veya komünist amaçlı her türlü siyasal örgütlenme ve faaliyeti yasaklayan ve "anti-sosyalist kanun" olarak bilinen "Sozialistengesetz", Sosyalistler Kanunu'nu çıkardı. Kanun, 1890 yılına kadar on iki yıl boyunca yürürlükte kaldı. Partinin örgütleri kapatıldı, yayınları durduruldu, binlerce kişi tutuklandı, sürgüne çıkmak zorunda kaldı veya kaçtı. Bir yandan sosyalistler üzerinde ağır polisiye önlemler geliştiren Bismarck, sosyalistlerle mücadelesinde işçi sınıfını kazanmak yolunda da çok önemli adımlar attı. Partinin yasaklı olduğu yıllarda peş peşe hastalık sigortası, kaza sigortası, yaşlılık ve emeklilik sigortası uygulamalarını başlattı.

Ne var ki, yeraltına itilmiş olsa da, parti güçlenmeye devam etti. Sosyalistler Kanunu 1890 yılında yürürlükten kaldırıldı. Parti bu yasaklı yıllardan büyük bir güç ve itibar kazanarak çıktı. Sosyalistler 1890 seçimlerinden %20 oy, 1,5 milyon seçmen ve 35 milletvekiliyle çıktılar. Bu, Marksist bir işçi sınıfı partisi için olağanüstü bir başarıydı. Tarihte yepyeni bir deneyimdi. Üstelik partinin büyümesi durmaksızın devam etti.

Sosyalistler Yasası'nın yürürlükten kaldırılmasından sonra Ekim 1890'da Halle'de toplanan kongrede partinin adı Almanya Sosyal Demokrat Partisi (Sozialdemokratische Partei Deutschlands-SPD) olarak değiştirildi. 1891 Erfurt Kongresi'nde Engels'in büyük çabası ve desteğiyle parti Marksist temelli bir programı kabul etti. SPD bu tarihten sonra da büyümesini sürdürdü. 1890 seçimlerinde %23, 1898'de %27 oranında oy aldı. 1903 seçimlerinde 3

104 *Karl Marx-Biyografi*, s. 461-462.

milyondan fazla oyla ve %31 oy oranıyla Almanya'nın en büyük partisi konumundaydı. İkinci Enternasyonal'in en güçlü partisi ve sürükleyicisi de Almanya partisi oldu.[105]

Fransız İşçi Partisi

İşçi sınıfının gelişmişliği ve sosyalist gelenekleri göz önüne alındığında Alman işçi hareketi ve Sosyal Demokrat Parti'yle karşılaştırılabilecek düzeyde bir hareket ve parti çıkarabilecek tek ülke Fransa'ydı. Lakin Fransa'da sosyalist hareket Almanya'ya göre daha fazla parçalanmış, farklı gelenekler arasında bölünmüş durumdaydı. Fransa'da Fourier'in ütopyacı sosyalizmi, Saint-Simon ve Louis Blanc'ın ekonomik örgütlenme tasarıları, Proudhon'un anarşizmi, Auguste Blanqui'nin herhangi bir öğretiye dayanmayan komplocu ayaklanma geleneği varlığını sürdürmekteydi.[106]

Fransa'da, Paris Komünü'nün şiddetle bastırılmasından sonra uygulanan olağanüstü hal 1876'da kaldırıldı, 1879 yılında genel af ilan edildi. Genel afla komün yenilgisi üzerine ülkeden ayrılmak zorunda kalmış olan sosyalistler ülkeye dönmeye başladılar. Marx'ın ikinci kızı Laura, 1868 yılında Fransız Doktor Paul Lafargue ile, büyük kızı Jenny de 1872'de Londra'da komün sürgünü olarak bulunan Fransız gazeteci Charles Longuet ile evlenmişti. 1880'li yılların başlarında iki aile de Fransa'ya döndü. Marx, hiçbir zaman güçlü bir taraftar grubuna sahip olamadığı Fransa sosyalist hareketiyle ilişkilerini uzun süre kızları ve damatları üzerinden yürüttü. Lafargue, Fransa'da Jules Guesde ile birlikte Marksist partinin kurucularından ve en önemli liderlerinden biri oldu.[107]

Longuet ve Lafargue'dan önce sürgünden Paris'e dönenlerin biri de Jules Guesde adında eski bir anarşistti. Guesde, Paris Komünü günlerinde beş yıl hapis cezasına çarptırılmış; bunun üzerine İsviçre'ye kaçmıştı. Bakunin taraftarı olarak İsviçre ve İtalya'da Enternasyonal'in çalışmalarında yer almıştı. Fransa'ya döndükten sonra Marksizmle yakınlaştı. Önce haftalık, sonra günlük olarak çıkan *Egalite* gazetesini yayımlamaya başladı. Gazetenin Marksist çizgisi, Marx'ın damadı Lafargue gazetenin yazar kadrosuna katılıp editörlerinden biri olduktan sonra daha da belirginleşti.

Fransa'da 1876 ve 1878 yıllarından sonra, üçüncü işçi kongresi 1879'da Marsilya'da toplandı. Kongrede, Fransız Sosyalist İşçiler Federasyonu kuruldu. Ayrıca kongre çoğunluğu, çeşitli direnmelere karşın işçi sınıfı hare-

105 *Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi*, cilt 2, s. 390-391.

106 James Joll, *II. Enternasyonal*, çev. Kudret Emiroğlu, Belge Yayınları, İstanbul, 2002, s. 23.

107 *Friedrich Engels-Biyografi*, SBKP Merkez Komitesi, çev. Oğuz Özügül, Süheyla Saliha Kaya, Sorun Yayınları, 1997, s. 197.

ketinin hedefi olarak "üretim araçlarının kolektif mülkiyetinin ve bağımsız bir işçi sınıfı partisinin oluşturulması" yönünde bir karar aldı. Böylece Fransa'nın ilk işçi partisi olarak Fransız İşçi Partisi kuruluyordu. Partinin program taslağının hazırlanması görevi Guesde'ye verildi. Guesde, Mayıs 1880'de Marx ve Engels'le tanışacağı Londra'ya gitti. Burada Lafargue'ın da katılımıyla Fransız İşçi Partisi'nin program taslağını hazırladılar. Programda toplantı, basın ve örgütlenme özgürlüğünü kısıtlayan kanunların kaldırılması, yetişkinler için sekiz, gençler için altı saatlik işgünü, kadınlara ve erkeklere eşit işlerde eşit ücret ödenmesi, banka, demiryolu ve madenlerin devlet tarafından işletilmesi talep ediliyordu. Program, Ekim 1880'deki La Havre İşçi Kongresi'nde kabul edildi.

Fransa'nın en ünlü sosyalistlerinden biri olan Vaillant önderliğindeki Blanquistler önce partiden ayrıldılarsa da bir süre sonra Marksistlerle yeniden birleştiler. Ancak parti içindeki asıl çatışma önderliğini Paul Brousse'nin yaptığı eski anarşistlerden oluşan grupla yaşandı. Brousse, 1881 yılında yazdığı bir yazıda Marksizmi kastederek partiye tek öğretinin dayatılmasını eleştiriyor, sosyalizmin kurulması hedefine yönelmesinin yanlış olduğunu öne sürüyor ve partinin kendisini o anda gerçekleştirilebilecek taleplerle sınırlamasını, bir "olanaklar siyaseti" (politique des possibilites) izlemesini talep ediyordu. Söz konusu grup, bu tarihten sonra "Olanakçılar-Posibilistler" olarak adlandırıldı.[108]

Bu tarihten sonra Fransız sosyalizmi bir yanda Marksistlerin, diğer yanda "Olanakçılar-Posibilistler"in olduğu iki ana gövdede temsil edildi. Marksistlerin liderliğini Guesde yaparken, 1902 yılından itibaren Marksist olmayan sosyalistleri ve Olanakçıları bir araya getirerek, bu grubun liderliğini de Jean Jaures yapmaya başladı.

Jean Jaures'in ilk kuşak Osmanlı sosyalistleri üzerinde büyük etkisi oldu. 1910 yılında sonradan Osmanlı Sosyalist Fırkası'nı kuracak olan *İştirak* dergisi sahibi Hüseyin Hilmi'ye başarı dileyen ve desteğini sunan bir mektup göndermiş ve mektup *İştirak* dergisinin 20 Mart 1326 tarihli 6. sayısında yayımlanmıştı. Türkiye Komünist Partisi'nin efsaneleşmiş önderi Şefik Hüsnü'nün de Fransa'da tıp öğrenimi gördüğü sırada Jean Jaures'in etkisiyle sosyalist olduğu iddia edilmektedir.[109]

Fransız sosyalist hareketinin önderi ve demokratik sosyalizmin teorisyeni Jean Jaures, Fransa'nın ünlü öğretmenlik okulu Ecole Normale Superieure'da felsefe öğrenimi görmüştü. Felsefe öğretmenliği yaparken yazdığı iki

108 *Karl Marx-Biyografi*, s. 495-7.

109 Rasih Nuri İleri, "Dr. Şefik Hüsnü Deymer", *Şefik Hüsnü Yaşamı Yazıları Yoldaşları*, Sosyalist Yayınlar, İstanbul 1994, s. 63. İleri'nin ifadesi şöyle: "Tahsili sırasında Jön Türkler ile ilişki kurmuş J. Jaures yoluyla sosyalizme varmıştır."

tezle felsefe doktoru oldu. Birinci tezi "Duyulabilir Dünya'nın Gerçekliği", İkinci tezi "Alman Sosyalizminin Kökenleri" üzerineydi. Kuşkusuz bu ikinci tezi onu İkinci Enternasyonal günlerinde, Alman Sosyal Demokrat Partisi önderleriyle gireceği polemiklerde çok güçlü kılan bir etkendi. Jaures tezinde, Alman sosyalizminin kökenlerini Lassalle ve Marx öncesine, Luther, Kant ve Fichte'ye kadar uzatıyordu. 1885 yılında ılımlı cumhuriyetçi olarak Tarn'dan milletvekili seçildi. Sosyalist teoriye verdiği önem giderek siyasal bir tavra da dönüştü. Seçim bölgesindeki madencilerin grevlerine verdiği büyük destek üzerine aynı bölgeden 1893'te yeniden milletvekili seçildi. Bu yıllarda kendini hem bağımsız sosyalistlere hem de tarım sorununa duyduğu ilgi nedeniyle ve Guesde'nin bu konudaki yazıları üzerinden Guesdeci sosyalistlere yakın görse de hiçbir zaman Guesdeci Marksist gruba katılmadı. Jaures, 1897'de Dreyfus olayı gündeme geldiğinde Emile Zola'nın da etkisiyle kampanyanın başına geçti. Siyasal düşüncesinin temelini, genel oy mekanizmasına duyduğu güven ve her türlü darbe ve diktatörlüğün reddedilmesi oluşturuyordu. Enternasyonal günlerinde Alman Sosyal Demokrat Partisi önderleriyle sert tartışmalar yaşadı. Hem Enternasyonal içinde hem de Fransız kamuoyunda savaş tehlikesine karşı güçlü bir mücadele yürütürken, 1914 yılında, savaşın başlamasından birkaç gün önce bir lokantada yemek yediği sırada uğradığı silahlı saldırı sonucu öldürüldü[110]

Almanya ve Fransa Dışındaki Avrupa Ülkelerinde İşçi Sınıfı Partileri

Almanya'da 1872'de sosyalist etkinlikleri yasaklayan Sosyalistler Kanunu'nun çıkmasıyla, 1890 yılında yürürlükten kaldırılması arasında geçen on iki yıl içinde hemen hemen bütün Avrupa ülkelerinde peş peşe işçi sınıfı partileri kuruldu.

Avusturya'da daha 1872 yılında Alman sosyal demokrasisinin etkisiyle Avusturya Sosyal Demokrat Partisi kurulmuş ve ülkenin sanayi merkezlerinde güçlenmeye başlamıştı. Çok uluslu bir imparatorluk olması nedeniyle Avusturya işçi sınıfı hareketi ulusal taleplerle en erken yüzleşmek zorunda kalan hareket oldu. Özellikle 1848-49 devrimleri sırasında Çek ve Hırvatların oynadığı devrim karşıtı rol yüzünden Avusturya'nın Alman işçileri bu iki ulusal harekete mesafeliydi. Bunun yanı sıra parti içinde liberal burjuvaziyle işbirliği yaparak feodal bürokratik aristokrasiye karşı reform mücadelesi yürütmek isteyen ılımlı kanatla tümüyle bağımsız bir sınıf mücadelesi yürütme yanlısı kanat arasında da ayrılık 1889 yılına kadar sürdü. 1889 yı-

110 *Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi*, cilt 2, s. 410. Fransız sosyalistleri 1905 yılında birleştiler.

lında Hainfeld Kongresi'nde Victor Adler öncülüğünde Marksist ilkelere dayanan bir birlik sağlanabildi. Parti 1905 yılında oy hakkı için büyük bir kitle grevi örgütledi.

İmparatorluğun diğer yarısını oluşturan Macaristan'da sanayileşmenin görece sınırlılığı nedeniyle işçi sınıfı hareketi zayıftı. 1880 yılında sendikaların birleşmesiyle sosyalist bir programı kabul eden İşçi Partisi kuruldu.[111]

Portekiz Sosyalist Partisi 1875 yılında kuruldu ve iki yıl sonra kuruluşunu resmen ilan etti.

İspanya işçi hareketi içindeyse anarşist akım etkiliydi. İşçi hareketi bir yanda İberya Anarşist Federasyonu (FAI) ve yine anarko-sendikalist Ulusal İşçiler Federasyonu (CNT) ile diğer yanda daha çok kalifiye işçiler arasında örgütlenmiş olan Genel İş Birliği (UGT) arasında bölünmüş durumdaydı. UGT, 1879 yılında Pablo İglesias'ın kurduğu İspanyol Sosyalist Partisi tarafından destekleniyordu. İglesias, Marx ve Engels ile temas halindeydi ama İspanyol sosyalist hareketi içinde anarşist akım hep daha güçlü olarak kaldı.[112]

Danimarka, İskandinav ülkeleri içinde bağımsız bir işçi sınıfı hareketinin başladığı ilk ülke oldu. Daha 1871 yılında yaşanan büyük inşaat işçileri grevi sonucunda hareket yoğun bir polis takibatı ve Enternasyonal'in faaliyetlerini yasaklayan bir acil durum yasasıyla karşı karşıya kalmıştı. Yine de hızlanan sanayileşme sonucunda giderek büyüyen sendikalar ve işçi birlikleri 1880 yılında birleşerek partiyi kurdular. Partinin, 1889 yılında 20 bin üyesi vardı.

Karl Marx'ın başyapıtı *Das Kapital* ilk olarak 1872 yılında Rusçaya çevrilmiş olmasına rağmen bir tür tarımsal sosyalizm programıyla birlikte siyasal şiddet kullanmaktan kaçınmayan Narodnik hareket Rusya'da Marksizme göre daha etkili ve güçlü oldu. Marx'ın dolaylı bir desteğini de elde etmiş olan Narodnikler, köylü komünlerinin, kapitalist gelişme yaşanmaksızın sosyalist bir dönüşüme temel olabileceğini düşünüyorlardı. Ancak Narodnikler 1881 yılında dağıtıldı. Çarlık Rusyası kendini hızla büyüyen bir sanayi proletaryası ve işçi hareketiyle karşı karşıya buldu. Bu koşullar altında Rusya'nın ilk Marksist grubu 1883 yılında Cenevre'de kuruldu. Emeğin Kurtuluşu grubunu ünlü Marksist Georgi Plekhanov'la birlikte, Paul Axelrod, Vera Zazulich ve Leo Deutsch kurmuştu. 1898 yılında Minsk'de Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi (RSDİP) kuruldu.

İşçi sınıfının en eski ve en güçlü olduğu Britanya'da işçi sınıfının siyasal örgütlenmesi sendikal örgütlenmenin arkasında kaldı. Marx ve Engels, 1850 yılından itibaren İngiltere'de yaşamalarına rağmen, Britanya'da etkili

---

111 Abentroth, s. 53-59 ve *Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi*, s. 392. Avrupa'da sosyalist partilerin kuruluş tarihleriyle ilgili bilgiler bu iki kaynağın belirtilen sayfalarından derlenerek kronolojik olarak sunulmuştur.

112 *Karl Marx-Biyografi*, s. 431, Abentroth, s. 57.

bir Marksist hareket hiç olmadı. Marksizme yakın tek örgütlenme 1883 yılında kurulan Britanya Sosyal Demokrat Federasyonu oldu. Federasyon, etkili bir örgütlenme olamadı. Aralarında Marx'ın kızı Eleanor ve damadı Aveling'in de bulunduğu bir grup ertesi yıl Federasyon'dan ayrılarak Sosyalist Birliği kurdularsa da bu örgüte bir süre sonra anarşist eğilim hâkim oldu. Yine 1884 yılında kurulan bir başka sosyalizm yanlısı örgütlenmeyse Sidney Webb, Beatrice Webb ve Bernard Shaw önderliğinde kurulan Marksizme oldukça mesafeli duran Fabian Derneği idi. Fabianlar, sosyalizme, parlamenter reformlar yoluyla ulaşılabileceğini savunuyorlardı. Britanya işçi sınıfının asıl kitlesel örgütü 1868 yılında kurulmuş olan Sendikalar Kongresi (TUC) idi. 1880'li yıllar boyunca gelişen yeni sendikacılık hareketi işçi sınıfının düşük ücretli ve niteliksiz işçilerden oluşan kesimini de kapsayarak genişledi. 1885 seçimlerinde on bir sendikacı Liberal Parti listelerinden meclise girdi. 1890'da bir araya gelen işçi örgütleri İşçi Temsilcileri Komitesi'ni (Labour Representation Committee) kurdular. Sosyal Demokrat Federasyon ile Fabian Derneği de Komite'ye katıldı. TUC bünyesindeki sendikalar 1900 yılında bir araya gelerek İşçi Partisi'ni kurdular.[113]

İlk kurulan sosyalist partilerden biri de 1879 yılında Belçika'da az sayıda sosyalistin bir araya gelerek kurduğu Belçika Sosyalist Partisi'ydi. Ama Belçika sosyalist hareketi de bölünmüş durumdaydı. Güney'de Valonca dili konuşan işçiler arasında Bakunincilik ve Blanquizm yaygınken, Flamanca konuşulan yörelerde Alman sosyal demokrasisi hâkimdi. Bu iki grup 1885'te birleşerek Belçika İşçi Partisi'ni kurdular. 1880'lerde ve 1890'ların başlarında oy hakkı için kitlesel katılımlı grevler gerçekleştirildi. 1894'ten sonra uluslararası sosyalist hareketin de tanınmış simalarından biri olan Emile Vandervelde'nin liderliğindeki parti önemli bir parlamento grubuna sahip bulunuyordu.

Norveç'te 1883 yılında bir sendikalar federasyonu ve 1887'de İşçi Partisi kuruldu.[114] Ülkede Alman sosyal demokrasi hareketi üzerinden Marksizm etkili durumdaydı.

İsviçre'de sendikalar 1873 yılında bir araya gelerek İsviçre Sendikalar Birliği'ni kurdular. Birlik, 1888 yılında kurulan İsviçre Sosyal Demokrat Partisi ile birleşti. İsviçre'deki geleneksel Bakuninci etkiye rağmen parti Marksizmi benimsemişti.

İsveç'te 1889 yılında Danimarka partisine dayanarak ve sendikaları da içine alarak Sosyal Demokrat Parti kuruldu.

---

113 Aydoğanoğlu, s. 30.

114 *İştirak* dergisinin 1912 yılına ait 7. sayısında "Norveç Sosyalist Fırkasının Yirmi Beşinci Sene-i Devriyesi" başlıklı bir yazı var. Yazıda partinin bu vesileyle bir kitap yayımladığından bahisle, partini üye sayısının yıllar içindeki gelişimi de veriliyor. 1912 yılında üye sayısı 36.000 olarak aktarılıyor.

İtalya'nın zayıf sanayi yapısı nedeniyle İtalyan işçi sınıfı hareketi ulusal demokratik devrim geleneğinin etkisi altında şekillendi. İtalyan sosyalizmi tümüyle Bakuninci etki altındaydı. Bu gelenek suikastlar ve ayaklanma girişimlerine, siyasal ve sendikal alandaki mücadelelerden daha yatkın bir gelenekti. Kuzeyde artan sanayileşmeyle birlikte 1892 yılında küçük bir sosyal reform partisi olarak İtalyan İşçi Partisi kuruldu. Parti 1895 yılında siyasal mücadele ve siyasal iktidarın proletarya tarafından ele geçirilmesi ilkelerini kabul ederek anarşist gelenekten koptu ve adı İtalyan Sosyalist Partisi oldu.

Hollanda'da güçlü bir sendikal ve siyasal işçi sınıfı geleneği vardı. 1888'de parlamentoya seçilen ve eski bir rahip olan Domela Nieuwenhuis Sosyalist Birlik'i kurdu. Ancak asıl güçlü hareket 1894 yılında Alman sosyal demokrasisini örnek alan Hollanda Sosyal Demokrat Partisi'nin kurulmasıyla ortaya çıktı.

Prusya, Rusya ve Avusturya arasında paylaşılmış durumdaki Polonya'da bağımsız bir Polonya devletinin kurulmasına yönelik ulusçu taleple işçi sınıfı hareketi iç içe gelişmek durumunda kaldı. 1880'li yıllarda başlatılan örgütlenme girişimlerinin kitlesel tutuklamalarla dağıtılması üzerine 1892 yılında Paris'te Polonya Sosyalist Partisi kuruldu. Parti ilk kongresini 1894 yılında Varşova'da topladı. Diğer taraftan Doğu Avrupa İbranicesi (Yiddish) konuşan işçiler kendilerini Rusya sosyalist hareketinin bir parçası olarak görüyorlardı. Bunlar, 1897 yılında Bund adıyla örgütlenerek RSDİP'nin kuruluş kongresine katıldılar. Sosyal demokrat ilkelere dayanan federal bir Rusya Cumhuriyeti kurmak isteyen Polonyalı Marksist aydınlar 1900 yılında Rus Polonyası'ndaki sosyal demokratlarla birleşerek Polonya ve Litvanya Sosyal Demokrat Partisi'ni (SKOPIL) kurdular. Kuruculardan biri de Rosa Luxemburg'du.

Bulgaristan'da ilk sosyalist örgütlenme 1894'te kuruldu. Sosyalist Birlik, 1903 yılında reformist "geniş sosyalistler" ve Marksist "dar sosyalistler" olarak bölündü. Aynı yıl Sırp Sosyal Demokrat Partisi de kurulmuştu.

Her ne kadar 19. yüzyılın son çeyreğinde işçi sınıfı temelli partilerin birbiri ardına kurulmasına tanıklık edildiyse de, 1890'larda başlayan bir eğilim 20. yüzyılın başlarında giderek belirginleşti. Bütün sosyalist kitle hareketlerinde ılımlı ve reformist olmak üzere iki kanat ortaya çıktı. Reformist kanat kendi ideologunu Marksist kuramın gözden geçirilmesi gerektiğini açıkça ilan etmekten çekinmeyen Alman sosyalisti Eduard Bernstein'da buldu. Bernstein, Alman sosyal demokrasi hareketi içinde en başından beri yer almış, Marx ve Engels'le dostluk kurmuş, onların desteğiyle parti yayınlarında yöneticilik yapmış bir isimdi. Bu reformist eğilim, Almanya'yla ve Bernstein'la sınırlı kalmadı. Oy hakkı yaygınlaştıkça, hükümetler kitlesel işçi hareketleriyle bir arada yaşamayı kabullendikçe, anayasal-liberal model yerleşip geliş-

tikçe, kitleler ve partiler de sessiz sedasız 19. yüzyıl ortalarında Marx ve Engels'in öngördüğü devrim modelinden uzaklaşarak sistemle bütünleşti. Partiler, üye sayıları ve oy oranları, meclise gönderdikleri milletvekillerinin sayısı arttıkça, kısacası kitleselleştikçe aşırılıklarını törpülediler. Revizyonizm, sosyal demokrat partiler içinde değişik derecelerde yayıldı. Başlıca Avrupa partilerinde etkinliğini gösterdikten sonra, İkinci Enternasyonal içinde de ağırlık kazandı.[115]

İkinci Enternasyonal

1872 yılında Birinci Enternasyonal'in fiilen sona ermesinden sonra yaşadığı sürece Marx, Marx'ın ölümünden sonra da Engels yeni bir uluslararası örgütlenme için pek de istekli davranmadılar. Bunun başlıca nedeni, Birinci Enternasyonal'in parçalanmasına neden olan başta anarşizm olmak üzere Marksist olmayan sosyalist akımların hâlâ ciddi bir güç olarak işçi sınıfı hareketleri içinde varlıklarını sürdürmeleriydi. İsviçre, İtalya, İspanya, Belçika gibi ülkelerde anarşizmin hâkim durumu bir an için göz ardı edilse bile Fransa ve İngiltere'de Marksizm hâlâ işçi sınıfı içinde en güçlü hareket haline gelebilmiş değildi.

Fransa'da geleneksel olarak Proudhoncu ve Blanquici akım gücünü koruyup sürdürürken; İngiltere'de Marksizme çok uzak, işçi sınıfının gündelik taleplerinin ve sorunlarının çözümünü müzakereci bir anlayışla ele alan Trade-Union'cu sendikacılık anlayışı egemendi.[116]

Bu koşullarda, artık Marx'ın desteğinden de yoksun olan Engels, Birinci Enternasyonal'de yaşananların tekrarlanmasını istemiyor, uluslararası bir örgütlenme kurulacaksa bunun daha baştan Marksist bir temelde olmasını istiyordu. Bu nedenle Engels, Alman ve Fransız Marksist çevrelerini Fransız "Olanakçılar-Posibilistler"le İngiliz sendikacıların 1886 ve 1888 yıllarında topladıkları uluslararası sosyalist kongrelerinden uzak tuttu. Ancak 1889'a gelindiğinde, Büyük Fransız Devrimi'nin 100. yıldönümü nedeniyle hareketlenen siyasal ortamın daha fazla dışında kalmamaya karar verdi. Çünkü harekete geçmezse söz konusu akımların gelecekteki Enternasyonal'in önderliğini ele geçirmeleri tehlikesi ortaya çıkmıştı.

Aslında uluslararası bir örgütlenme arayışı Birinci Enternasyonal'in dağılmasının üzerinden birkaç yıl geçtikten sonra, Marx henüz hayattayken ye-

---

115 Hobsbawm, *İmparatorluk...*, s. 117 ve *Karl Marx-Biyografi*, s. 528.

116 Karl Marx, *Kapital*, s. 33. Marx'ın, kapitalizmin en çok geliştiği ülke olarak İngiltere'yi ele aldığı ve analiz ettiği başyapıtı *Das Kapital*, Almanca olarak yayımlanmasından tam yirmi, Marx'ın ölümünden dört yıl sonra, 1887 yılında, o da Marx'ın küçük kızı ve damadı Aveling'in çabalarıyla İngilizce olarak yayımlanabilmişti.

niden başlamıştı. 1877 yılında Belçika'nın Gent şehrinde uluslararası bir örgütlenme oluşturmak amacıyla Sosyalist Birlik Kongresi toplanmıştı. Kongreye anarşist hareketin önde gelen isimlerinde Guilliame ve Kropotkin de katılmıştı. Kongrede, işçi sınıfının siyasal eylemi konusunun, yani Marksistlerle anarşistler arasındaki temel ayrımın olduğu gibi devam ettiği ortaya çıktı. İçlerinde Alman Sosyal Demokrat Partisi önderlerinde Liebknecht'in de bulunduğu siyasal eylem yanlısı grup anarşistlerle yollarını ayırmaya karar vererek ayrı bir toplantı düzenledi.

1881 yılında İsviçre'de yeni bir uluslararası kongre toplandıysa da kongrede yapılan tartışmaların sonucunda yeni bir Enternasyonal'in zamanının henüz gelmediğine karar verildi. 1883 ve 1886 yıllarında Fransız Posibilistlerin girişimleriyle iki uluslararası kongre daha toplandı ancak bunlardan da kalıcı bir sonuç elde edilemedi. Ama her iki kongrede de hem Fransız Posibilistlerin hem İngiliz sendikalarının en acil gündem maddesi olan işgününün kısaltılması ve sekiz saatle sınırlandırılması talebi tartışılarak bu doğrultuda mücadele edilmesi kabul edilmişti.[117]

Nihayet 1888 yılında, –Birinci Enternasyonal'in kuruluşunu hatırlatırcasına– Fransız Posibilistleri ile İngiliz sendikacıları bir araya gelerek Londra'da uluslararası bir kongre topladılar. Toplantının organizasyonunu İngiliz Sendikalar Kongresi gerçekleştirmişti. Marksist çevreler (yani Almanlar, Avusturyalılar ve Fransa'dan Guesdeciler) Engels'in ısrarla sürdürdüğü bu tür girişimlerden uzak durma kararı gereğince bu kongreye katılmadılar. Londra Kongresi'nde, bir sonraki yıl, 1889'da, Fransız Devrimi'nin 100. yılında –doğal olarak Paris'te– daha geniş katılımlı bir uluslararası kongre toplanmasına karar verildi.[118]

Marksist Alman partisinin uluslararası ilişkilerinden sorumlu önderi Liebknecht zaten bir süredir tabandan bu yönde gelen taleplerin baskısı altındaydı. Hatta partinin 1887 yılında gizlilik koşulları altında toplanan St. Gallen Kongresi'nde bir sonraki yıl uluslararası bir kongre toplama kararı alınmış ancak bu karar uygulanamamıştı.[119] Brousse önderliğindeki Fransız Posibilistleri ve İngiliz sendikalarının kongre kararı almaları üzerine Engels de harekete geçmeye karar verdi.

Engels'in kararı ayrı bir uluslararası kongre toplamaktı. Ancak yine de Engels'e rağmen bazı uzlaşma girişimleri oldu. İngilizler, kongreye sadece sendika temsilcilerinin katılmasında ısrar ettikleri için uzlaşma sağlamadı. Posibilistlerin ve İngilizlerin kongresini engelleyemeyeceklerini gören Engels ile Alman ve Fransız Marksistler, aynı gün Paris'te ikinci bir kongre toplamaya

117 *Karl Marx-Biyografi*, s. 461 ve *Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi*, cilt 2, s. 407.
118 Joll, s. 35.
119 *Engels-Biyografi*, s. 284.

karar verdiler. Kongrenin mümkün olduğunca geniş temsiliyetli olması için Engels çok çaba harcadı. Düzenleyicisi Fransız Guesdeci parti olmakla beraber, kongre aslı olarak Alman ve Avusturya partilerine dayanıyordu. Yalnız, Fransız Blanquistler bu sefer Marksistlerin yanında yer aldılar.

14 Temmuz 1889 tarihinde Paris'te en az altmış dokuz uluslararası toplantı yapılmaktaydı. Bunlardan ikisi, iki rakip sosyalist kongreydi. Paris'te gerçek bir karmaşa yaşanmaktaydı. Tren istasyonlarına gelen delegeler hangi kongreye katılacaklarına karar veremiyor, bazı delegeler aldatılarak yanlış kongreye götürüldüklerini öne sürüyor, bazıları bir o kongreye, bir diğer kongreye koşturuyor, anarşistler her iki kongre salonunda da huzursuzluk yaratıyordu.[120]

Sonraki uluslararası kongreler Marksistlerin himayesinde toplanacağından, o gün "Salle Petrelle"de toplanan kongre sonradan İkinci Enternasyonal'in kuruluş kongresi olarak kabul edildi.

Marksistlerin kongresine 22 ulustan 400 civarında delege katılmıştı. En büyük grup 221 delegeyle Fransızlardı. Fransızlar Guesdecilerden ve Blanquistlerden oluşuyordu. Kongreyi Liebknecht ve Blanquistlerin lideri Vaillant alkışlar arasında birlikte açtılar ve birlikte başkanlık yaptılar. Fransızlardan sonra en kalabalık grubu 81 delegeyle Almanlar oluşturuyordu. Avusturya, İsviçre, Belçika ve İsveç gibi ülkelerde yeni kurulmuş partilerin temsilcilerinin yanı sıra İngiliz, Hollandalı, Amerikalı ve Rus delegeler de vardı. Engels kongreye katılmamıştı. Almanya için Bebel, Fransa için Guesde, Rusya Marksistleri adına Plahanov, Rus Narodnaya Volya adına Lavrov raporlar sundular.[121]

Kongrenin toplanmış olması, kuşkusuz orada alınan kararlardan daha önemliydi. Kongre, yani İkinci Enternasyonal, işçi sınıfının yalnızca sendikal olarak değil aynı zamanda siyasal olarak da örgütlendiği ve siyasal partiler tarafından temsil edildiği bir dönemde ortaya çıkmıştı. Bu, işçi sınıfı hareketinin yeni bir aşamasını işaret ediyordu.

Kongrede çalışma koşullarının düzeltilmesi ve işgününün sekiz saatle sınırlandırılması yönünde karar alındı. Bunun için gelecek yıl 1 Mayıs günü bütün ülkelerde işçi sınıfının kitlesel gösteriler yapması kararlaştırıldı. Bundan sonraki bütün Enternasyonal kongrelerinin başlıca konusunu oluşturacak olan savaş sorunu 1889 kongresinin de önemli konularından biriydi. Mevcut orduların mahkûm edildiği, savunmanın "silahlanmış halkla" yapılması gerektiği yönündeki karar oybirliğiyle kabul edildi. Adeta on beş sene sonra yaşanacakların bir öngörüsü gibi, işçi sınıfının kapitalist hükümetler

120 Joll, s. 39.

121 Lavrov, bir öğretmen edasıyla Rusya tarihini anlatmaya başlayınca anarşistler kavga çıkardılar ve dışarı atıldılar. Bkz. Joll, s. 45-49.

arasındaki savaşlarla bölünmemesi gerektiği ilan edildi. Ayrıca sosyalizmin gelişiminin, savaşları kendiliğinden ortadan kaldıracağı da vurgulanmıştı.

İkinci Enternasyonal'in Kongreleri

1889 toplantısından sonra sonuncusu 1912 yılında Basel'de olmak üzere sekiz Enternasyonal kongresi daha toplandı. 1889 toplantısından sonra Enternasyonal'in kaderini de yakından ilgilendirecek ve belirleyecek olan gelişme, 1890 yılında Almanya'da "Sosyalistler Yasası"nın yürürlükten kaldırılması olmuştu. Böylece Alman partisi on iki yıllık aradan sonra, güçlü bir şekilde yeniden yasal mücadele alanına dönüş yapmış oldu. Parti o yıl yapılan seçimlerde %20 oranında oy aldı. SPD kısa süre içinde üyelerinin tüm yaşamlarını kucaklayan bir parti haline geldi.

1889 toplantısından sonraki ilk kongre iki yıl sonra, Ağustos 1891'de Brüksel'de toplandı. Kongreye on beş ülkeden 337 delege katıldı.[122] Kongrenin asıl amacı, 1889 yılında yaşanan iki kanatlılığı ortadan kaldırmaktı. O yüzden Brüksel Kongresi'ne, 1889'da sadece Marksist kongreye katılanlar değil her iki kongreden de delegeler katıldı. Ancak anarşistlerin dışlanması üzerine yine kavgalar yaşandı. Kongrenin gündemimde yer alan 1 Mayıs gösterileri, sendikal örgütlenme sorunları, anti-semitizm ve Yahudi sorunu gibi sorunlar tartışılarak çoğu aceleyle karar bağlandı. Brüksel Kongresi'nin ve son kongresine kadar Enternasyonal'in en önemli gündem maddesini oluşturacak olan konuysa olası bir Avrupa savaşı sorunuydu. Olası bir savaş karşısında, işçi sınıfının bu savaşı "sınıflar arası bir iç savaşa dönüştürmesi" yönündeki bir önerge Liebknecht'in karşı çıkmasıyla reddedilmişti. Bu tema ve bu eksendeki tartışma küçük değişikliklerle savaş patlayana kadar devam edecekti.

1893 Zürih Kongresi'ne Engels de katılmıştı.[123] Kongre yine kimlerin katılmaya yetkili olduğu, kimlerin katılamayacağı tartışmaları arasında başladı. Bu sefer, kongreye katılması engellenen anarşistlerin yanı sıra bir süre önce Alman partisinden atılan delegeler de sorun olmuştu. Kongrede, yine benzer konular (sekiz saatlik iş günü, 1 Mayıs, işçi sınıfının siyasal eyleme girip girmemesi sorunu ve tabii ki savaş tehlikesi) ele alındı. 1891 Kongresi'nde aynı yöndeki önergeyi vermiş olan Hollandalı Nieuwenhuis, işçi sınıfının, olası bir savaş karşısında "genel greve gitmesi ve askere alınmayı reddetmesi"

122 *STMA*, c. 2, s. 408.

123 Joll, s. 71 ve *Engels-Biyografi*, s. 308. Engels'in biyografisinde, "kongrede bir konuşma yaptı" ve "hem anarşistleri hem seçimle sosyalizme varabileceklerine inanan oportünistleri eleştirdi" deniliyor. Joll'de bu yönde bir bilgi yok. Joll, "Engels de konferansı kutsamak için son oturuma katılmış ve göldeki buharlı gemi gezintisinde kız yoldaşlarla flört etmişti" diyor. Engels bu sırada 73 yaşındaydı ve iki sene sonra öldü.

yönünde bir önerge verdi. Önergesi, Liebknecht'in –yani Alman partisinin– karşı çıkması üzerine yine reddedildi. Alman partisini önderleri artık olası bir Rusya-Almanya savaşında, "zalimlik ve barbarlığın şampiyonu, bütün insanlık kültürünün ve sosyal demokrasini düşmanı Rusya" Almanya'ya saldıracak olursa, Rusya'ya direneceklerini açıkça ifade etmeye başlamışlardı. Uluslararası alanda Almanya-Rusya karşıtlığı artarken ve Rusya-Fransa yakınlaşması gelişirken sorun şuydu ki, Almanların Rusya için düşündüklerine benzer şeyleri Fransızların büyük çoğunluğu da Almanya için düşünmekteydi.

Bir sonraki kongre Engels'in Ağustos 1895'teki ölümünden bir yıl sonra, Temmuz 1896'da Londra'da toplandı. Bildik ve alışıldık tartışmalar burada da sürdü. Anarşistler kongreye alınmadı, kavgalar çıktı, hatta kongreye başkanlık eden İngiliz delege, gürültücü anarşistleri polis çağırmakla tehdit etti. Fransızlar kendi aralarında yine anlaşamayıp iki ayrı delegasyon olarak kongreye katıldılar. Fransızlar içinde Alman partisinin dayatmalarına karşı tepkiler giderek artıyordu.

1900'de, yeni bir yüzyıla girildiğinde, Paris'te Enternasyonal Kongresi toplandığında sosyalist hareketin iç sorunları da çeşitlenmişti. 1899 yılı alışılmadık tartışmalarla geçmişti. En şaşırtıcı haber Fransa'dan gelmişti. O güne kadar ılımlı bir parlamenter sosyalist olarak bilinse de, yine de uluslararası sosyalist hareketin önde gelen isimlerinden biri olarak kabul edilen Millerand, 1899 seçimlerinden sonra kendisine teklif edilen Ticaret Bakanlığı makamını kabul etmişti. Bu tek başına o kadar şiddetli bir tepkiye yol açmayabilirdi belki ama aynı kabinenin Savunma Bakanı'nın, Paris Komünü'nün bastırılması görev almış olan ve bu yüzden sosyalistlerin nefretiyle karşılanan General Gallifet olması konuyu ağırlaştırıyordu. Aynı yılın ikinci şaşırtıcı gelişmesi Alman partisi içinde yaşanmıştı. Partinin önderlerinden, Marx ve Engels'in yakınında bulunmuş bir isim olan Eduard Bernstein, 1899 yılında *Sosyalizmin Sorunları ve Sosyal Demokrasinin Görevleri* isimli bir kitap yayımlamıştı. Bernstein kitabında Marx'ın emek-değer kuramı gibi genel kuramlarının ve tarihin ekonomik yorumunun katılığına yönelik eleştiriler getirerek kuramın gözden geçirilmesi gerektiğini öne sürüyordu. Bernstein'a göre SPD, demokratik sosyalist bir reform partisine dönüşmeliydi. Bernstein'ın görüşleri SPD'nin 1899 yılındaki Hannover kongresinde "revizyonizm" olarak nitelendirilip mahkûm edildi.[124]

Paris Kongresi'ni duygusal bir konuşmayla Jean Jaures açtı. Jaures, Millerand'ı anlayışla karşılayan ve destekleyen bir tutum aldı. Yine de Fransızla-

124 *Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi*, cilt 2, s. 412 ve Joll, s. 86. Fransa'daki Posibilistlerin görüşlerine benzer görüşleri savunan bir akını 1900'lü yılların başlarında Alman partisi içinde de ortaya çıkmış, bu akım "reformizm" olarak mahkûm edilmişti. Sosyalist teori içinde ortodoks teorik yaklaşımın dışına çıkanları nitelemek için kullanılan "reformizm"le "revizyonizm" deyimlerinin kökenleri buradan gelmektedir.

rın bölünmüşlüğü devam etti. Doğal olarak kongrenin en önemli konusunu sosyalistlerin burjuva partileriyle ilişkileri oluşturdu. Sonunda, Almanların formüle ettiği biçimiyle, sosyalistlerin ancak partilerinin onayıyla, zorunlu hallerde burjuva hükümetlerinde yer alabilecekleri yönünde bir önerge kabul edildi.

Paris toplantısının en önemli sonucu önde gelen partilerin temsilcilerinden oluşan, kendi sekretaryası ve büroları olan bir Uluslararası Sosyalist Büro'nun kurulması oldu. Merkezi Brüksel olan Büro'nun ilk başkanlığını Emile Vandervelde yaptı.

Paris toplantısından sonra Fransız sosyalist hareketi içindeki bölünme iki ayrı sosyalist partinin kurulmasıyla resmîleşti. Marksist Guesdeciler ve Blanqui'nin izleyicileri bir araya gelerek "Parti Socialiste de France"ı, Jean Jaures'in önderliği altında bir araya gelen eski Posibilistler ve bağımsız sosyalistlerse "Parti Socialiste Français"yı kurdular. 1902 seçimlerinde Jaures'in partisi otuz iki milletvekilliği elde ederken Guesdeciler on iki sandalyede kaldı. Toplam kırk dört milletvekilliği kazanmış olmalarına rağmen Fransız sosyalistlerinin başarısı bir sonraki yıl yapılan seçimlerde Alman sosyalistlerinin elde ettiği başarı karşısında sönük kalmıştı. SPD, 1903 seçimlerinde 3 milyonun üzerinde oyla 81 sandalye kazanmıştı. SPD'nin 1903 Dresden Kongresi'nde revizyonist kuram ve reformist pratik bir kere daha şiddetle mahkum edildi.

1904 Amsterdam Kongresi, Jaures ve Bebel'in şahıslarında temsil olunan iki sosyalizm anlayışının karşılaşmasına tanıklık etti.[125] Almanlar, kendi partilerinin Dresden Kongresi kararlarını Enternasyonal'e de kabul ettirmek istiyorlar, bu yolla sosyalist hareket içindeki revizyonist ve reformist akımları hareketten tasfiye etmek istiyorlardı. Ayrıca bölünmüş olan Fransız sosyalistlerinin, eğer birleşeceklerse, hangi ilkeler altında birleşeceklerini de bu tartışma belirleyecekti. Neticede Dresden kararı, yani Bebel'in önergesi kabul edildi. Kongre, Fransızların farklılıklarını ortadan kaldırmalarını ve birleşmelerini tavsiye eden bir kararı da oy birliğiyle kabul etti. Jaures, kararları kabul etti. 1905 yılının Nisan ayında iki Fransız grubu Amsterdam ilkeleri temelinde Section Française de l'Internationale Ouvriere (SFIO) (İşçi Enternasyonali'nin Fransız Seksiyonu) adı altında birleştiler. Guesdecilerle birleşmek Jaures için ağır bir bedel olsa da meclisteki konumunu ve uluslararası sosyalist hareketteki ününü korumaya devam etti.

1904 Stuttgart Kongresi, Enternasyonal'in Almanya topraklarında toplanan ilk kongresi oldu. 1905 Rusya-Japonya Savaşı ve Rus Devrimi, zaten sürekli gündemde olan savaş ve işçi sınıfının tutumu konusunu daha canlı bir

125 Bundan altı sene sonra, 1910 yılında, Osmanlı sosyalistlerinin yayınlarının kapaklarında her iki liderin de fotoğraflarına yer verdiklerini göreceğiz.

tartışma haline getirdi. Üstelik Almanya ile İngiltere arasında sürekli tırmanan silahlanma gerilimi bir Avrupa savaşını hissedilir bir tehlike haline getiriyordu. Bu durumda, olası bir savaşla ilgili önergeler gündemin en önemli maddesini oluşturdu. Üç önerge vardı. İçlerinde Bebel, Jaures, Guesde ve Rosa Luxemburg'un da yer aldığı altı kişilik bir komisyon sonuçta herkesi memnun eden ortak bir metin hazırladı. Buna göre, savaş kapitalizmin ürünüydü ve kapitalizmin ortadan kalkmasıyla savaş da ortadan kalkacaktı. Bu, Almanların görüşüydü. Olası bir savaş durumunda uluslararası sosyalist hareket genel greve kadar gidebilecek etkin bir işbirliği sergileyebilirdi. Bu, Jaures'in görüşüydü. Rosa Luxemburg ve uluslararası toplantılarda parlak bir sol kanat Rus gazeteci olarak yavaş yavaş tanınmaya başlanan Lenin'in görüşünü yansıtan son bir cümle vardı: "Savaşın getirdiği şiddetli ekonomik ve sosyal bunalımı halkı ayaklandırmak ve böylece kapitalist yönetimin sona ermesini hızlandırmaya çalışmak." Herhalde o zaman hiç kimse, bunun on üç yıl sonra gerçekleşecek Rus Ekim Devrimi'nin mükemmel bir formülasyonu olduğunu aklına bile getirmiş olamazdı.

1904 yılıyla 1910 Kopenhag kongresi arasında yaşanan önemli gelişmelerden bazıları da Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşananlardı. Bir kere 1908 Jön Türk devrimi dünyanın ilgisini Osmanlı topraklarına doğru kaydırdığı gibi, Avusturya'nın Bosna-Hersek'i ilhakı da Balkanlar'da gerilimi arttırmıştı. Olası bir Avrupa savaşının sömürge sorunlarından değil de Balkan bunalımlarından kaynaklanabileceği giderek kabul gören bir öngörü haline geliyordu. Sırp ve Avusturyalı delegeler birbirlerini suçlamaya başlamışlardı bile. Yine de asıl dikkatler İngiltere ile Almanya arasında giderek artan silahlanma yarışı ve bunun doğurduğu gerilime yönelmiş durumdaydı. Almanlar, İngiliz işçi sınıfını silahlanma bütçelerine onay vermekle eleştirirken, kendileri de parlamentoda bu konuda zor durumda kalıyorlardı.

Kopenhag toplantısının en önemli sonucu olası bir savaş durumunda "partiler arasında uyum sağlamaya yönelik zorunlu adımları atma görevini" böyle bir gücünün olmadığını herkesin bildiği Uluslararası Sosyalist Büro'ya vermesi oldu.

Ulusal duygular, belirgin bir şekilde uluslararası dayanışma eğiliminin önüne geçmeye başlamıştı. Alman partisi, olası bir Rusya-Almanya Savaşı'nda Rusya'ya karşı savaşacağını açıkça ilan etmişti zaten. 1910 yılında, yıllardır ilgilendiği askerî konuları *Yeni Ordu, Ulusal Savunma ve Uluslararası Barış* adıyla kitap haline getirmiş olan Jaures, profesyonel ordunun dağıtılmasının ve ulusal savunmanın silahlanmış halk milisleriyle yapılmasının savaşın en önemli nedenlerinden birini ortadan kaldıracağına inanıyordu.[126]

126 Savaşlar, ordu ve halk milisleri konusu Osmanlı Sosyalist Fırkası'nın programında da bu şekilde ele alınmaktadır.

1912 yazında Birinci Balkan Savaşı'nın patlaması bütün Avrupa'da ani bir dehşet yarattı. Uluslararası Sosyalist Büro, Basel'de acil bir kongre çağrısı yaptı. Bir kongreden çok savaşa karşı bir gösteri niteliğindeki toplantıya 23 partiden 555 delege katıldı. Balkan sosyalistlerine uzlaşma yolunda çalışmaları tavsiyelerinden sonra Jaures'in ısrarıyla kongre "barışın önündeki en büyük tehlikenin Büyük Britanya ile Alman İmparatorluğu arasında suni biçimde geliştirilen rekabet" olduğunu karara bağlayarak ilan etti.

Bütün 1912 yılı boyunca Avrupa'nın büyük başkentlerinde savaş karşıtı gösteriler yapıldı. Jaures, savaşın Fransız ve Alman işçi sınıflarının dayanışmasıyla engellenebileceğine inanıyordu. Mecliste, askerlik süresini iki yıldan üç yıla çıkaran bir yasanın kabul edilmesini önlemek için çabalarken Fransız ulusçu basını tarafından "Almanya yanlısı bir hain" olmakla suçlandı. 1914'te, genel seferberlik ilanından bir gün önce öldürüldü. 4 Ağustos'ta, Jaures'in cenazesinin kaldırıldığı gün Alman Sosyal Demokrat Partisi, Fransız sosyalistleri ve Avusturya Sosyal Demokrat Partisi, kendi meclislerinde savaş harcamaları için "evet" oyu verdiler.

Almanlar, Rus-Slav barbarlığı tehlikesine, Fransızlar Alman saldırısı ve işgaline karşı savaşmanın meşru olduğunu düşünüyorlardı. İngiliz liberalleri ve İşçi Partisi, Alman karşıtlığı için gerekçeler bulmakta zaten hiç zorlanmadı. Savaşan ülkelerden sadece ikisinde, Sırbistan ve Rusya'da az sayıdaki sosyalist milletvekilleri savaş harcamaları için oy vermediler.[127]

1 Mayıs Uluslararası Mücadele ve Dayanışma Günü

1 Mayıs gününün işçi sınıfının uluslararası dayanışma günü olmasına 1889 yılında karar verildi ve ilk 1 Mayıs etkinlikleri 1890 yılında gerçekleştirildi. 1889 yılında alınan karar aslında sadece bir tek gün, 1890 yılının 1 Mayıs günü için alınan bir karardı. 1890 1 Mayıs gösterileri o kadar etkili oldu ki, Enternasyonal'in 1891 Brüksel Kongresi'nde 1 Mayıs'ın düzenli olarak her yıl yinelenen işçi bayramı olarak kutlanmasına karar verildi.[128]

1 Mayıs kutlamasına neden olan olaylar ABD'nde yaşanmıştı. 1881 yılında kurulan ABD ve Kanada Örgütlü Meslek Kuruluşları ve İşçi Sendikaları - FOTLU, sekiz saatlik iş günü mücadelesi için 1 Mayıs 1886'da ülke çapında bir günlük grev yapılamasına karar vermişti. 1 Mayıs 1886'da gerçekten de ülke çapında 350 bin işçinin katıldığı bir grev gerçekleştirildi. Chica-

127 Joll, s. 163. Enternasyonal Kongreleri için *a.g.e.*, s. 66 vd. ile *Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi*, cilt 2, s. 408-420.

128 Hobsbawm, *Sıra Dışı İnsanlar...*, s. 149. Bkz. Hobsbawm'ın "Bir Tatilin Doğuşu: 1 Mayıs" başlıklı, 1889 önergesinin "zihinlerde canlandırdığı görünümün gerçekte ortaya çıkandan hangi biçimde ayrıldığı"nı incelediği ilgi çekici makalesi.

go'da da 40 bin işçi greve katılmıştı. Chicago'da bir fabrikada grev kırıcılarla grevci işçiler arasında çıkan olaylara polis ateş açarak müdahale edince burada dört işçi öldü.[129]

1886 yılında FOTLU'yu da içine alacak şekilde kurulmuş olan Amerikan İşçi Federasyonu 1888 yılında Chicago olaylarında yaşamını yitiren işçileri anmak ve sekiz saatlik iş günü mücadelesi için 1 Mayıs 1890'da bir kitle gösterisi yapılmasına karar vermişti. İkinci Enternasyonal'in 1889 Paris kuruluş kongresine katılan Amerikan İşçi Federasyonu temsilcileri kongreden, 1890 yılında yapma kararı aldıkları gösterilerin, işçi sınıfının uluslararası dayanışmasına dönüştürülmesini ve o gün bütün ülkelerde kitle gösterileri yapılmasını istediler. Bunun üzerine 1 Mayıs 1890'da uluslararası çapta gösteriler yapılmasına karar verildi.[130]

Bu karar söz konusu gösteriyi yalnızca bir kerelik, 1890 yılının 1 Mayıs'ı için isteyen bir karardı. Bu türden bir gösterinin her yıl yapılması ve yinelenmesi yönünde bir istek içermiyordu. Kararda, bu günün, özellikle bir bayram ya da bir ritüel olması gerektiğine ilişkin bir beklenti de yer almıyordu. Her ülkenin işçi sınıfı örgütlerine "bu gösteriyi ülkelerindeki durumun gerektirdiği biçimde gerçekleştirme" serbestisi tanınmıştı.

1890 yılının 1 Mayıs günü bir Perşembe gününe denk geldiğinden o gün iş bırakılıp bırakılmayacağı tartışması önem kazandı. İngiliz sendikacılar gerek görmediklerinden, Alman partisiyse hâlâ yasaklı durumda bulunduğundan iş bırakmaya karşı çıkmışlardı. Alman partisinin üzerindeki yasağın bir yıl sonra kalkmasıyla sorun Almanlar için kısmen çözülmüş oldu ama İngiltere'de ilk 1 Mayıs muazzam bir katılımla, 300.000 kişinin Hyde Park'ta toplanmasıyla, Mayıs ayının ilk Pazar günü, 4 Mayıs günü kutlandı ve bu uygulama kalıcılaştı.[131]

Her ne kadar işçi hareketinin militan kanadı ve anarşistler 1 Mayıs gününün bir şenlik değil bir mücadele günü, –hatta Chicago şehitlerinin anmaya yönelik bir yas günü– olduğunu öne sürerek düzenlenen eğlence ve şenliklere karşı çıksalar da pek çok ülkede resmî tatil haline de gelerek, 1 Mayıs gününün bir tatil ve bayram havasında kutlanması geleneği yerleşti.

Osmanlı Sosyalist Fırkası'nın lideri Hüseyin Hilmi'nin tutkuyla bağlandığı hayali, İstanbul'da bir 1 Mayıs kutlaması gerçekleştirebilmekti.

---

129 *Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi*, cilt 2, s. 405.

130 Joll, söz konusu önergeyi Fransız sosyalist Raymond Lavigne'in verdiğini iddia ediyor. Bkz. s. 51.

131 Hobsbawm, *Sıra Dışı İnsanlar*...., s. 147.

İKİNCİ BÖLÜM

İKİNCİ MEŞRUTİYET DÖNEMİNİN SİYASAL ORTAMI VE OSMANLI SOSYALİST FIRKASI

19. Yüzyılda Osmanlı Ekonomisi

19. yüzyıl Osmanlı ekonomik hayatının hiç kuşku yok ki, en belirgin görüntüsü ülkenin bir kırsal-köylü toplumu oluşudur. Ülkenin belirli bölgelerinde kapitalist çiftlik işletmeleri doğup gelişmekle birlikte, büyük kısmında küçük köylü hayatı egemendir. Tarım yöntemleri geridir. Tarımsal fazla yaratılamadığı için sanayileşmeyi sağlayabilecek potansiyel bir güç ortaya çıkmamıştır.

Yüzyılın sonuna kadar Osmanlı sanayi sektörü küçük üretimden oluşmaktaydı. 19. yüzyıl ortalarında Osmanlı sanayisi, gelişen ve ucuz üretim yapan Avrupa sanayisiyle rekabet edecek durumda değildi. Çoğu imalathanede sadece bir kişi çalışmaktaydı. Ülkenin büyük kısmında demiryolu ve karayolu şebekesi yoktu. Bu dönemde Osmanlı iç ticareti imparatorluğun sahillerindeki iskeleler arasında hafif yelkenlilerle ve demiryolu gelene kadar iç kısımlarda da halen deve kervanlarıyla yapılmaktaydı. Osmanlı halkı Avrupa kıtasının en fakir ülkesinin halkıydı. 1913 yılında Osmanlı vatandaşlarının kişi başına düşen gelirleri İngilizlerin yirmide biri, genel olarak Avrupalıların onda biri kadardı. Daha da dikkat çekici olanı, Osmanlı devletinin vatandaşlarının kişi başına ortalama gelirlerinin henüz imparatorluktan ayrılmış olan Bulgaristan, Sırbistan ve Yunanistan halkının beşte biri, Romenlerin yedide biri kadar olmasıydı.[1]

Osmanlı İmparatorluğu, Birinci Dünya Savaşı'nı da katarsak 19. yüzyılın yarısını savaş halinde geçirmişti. Topraklar savaş meydanları haline geldiği

1 Donald Quataert, "19. Yüzyıla Genel Bakış-Islahatlar Devri 1812-1914", *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi, 1600-1914*, cilt 2, s. 900-917.

için tarımsal üretim yapılamadı, ticaret durdu, var olan üretim tesisleri kullanılamaz hale geldi. Savaşlar nedeniyle üretken nüfusun sayısı azaldı. Kaybedilen savaşlardan sonra çoğu o topraklarda yaşayan Müslümanlar olmak üzere 5 ila 7 milyon arasında işsiz güçsüz ve topraksız muhacir Osmanlı İmparatorluğu'na sığındı.

1800 yılında Osmanlı devleti tahminen 3 milyon kilometrekareydi. Yüzyıl boyunca yaşanan savaşlar ve işgaller sonucunda bu toprak büyüklüğü azalarak 1914'te 1,3 milyon kilometrekareye düştü. Nüfus genellikle seyrek bir şekilde yerleşmişti. Bu seyrek yerleşme sınaî kalkınmayı geciktirdi ve sanayi nispeten kalabalık olan yerlerde yoğunlaştı. Nüfusun çok büyük bölümü, yaklaşık %80'i, kırsal alanlarda yaşıyordu. Tarım geri tekniklerle yapılıyor, imparatorluk nüfusunun en geniş kesimini oluşturan köylü kitlesi kapalı bir hayat tarzı ve ekonomik ilişkiler sistemi içinde yaşıyordu. Toprak kayıpları ve nüfusun yapısının doğal bir sonucu olarak imparatorluğun merkezi yüzyılın sonlarında İstanbul'la İzmir arasındaki bölgeye kaymıştı. İstanbul'un nüfusu 1914'te 1 milyonu aşmış bulunuyordu. Bütün sanayi tesisleriyse İstanbul civarında toplanmıştı.

Osmanlı modernleşme çabalarının en önemli açmazı ekonomik altyapının yetersizliğiydi. Tarımı modernleştirerek ürün fazlası elde edilemediğinden manüfaktür gelişememiş, tezgâh üretimi ve loncalar çökmüştü. 19. yüzyılın Osmanlı İmparatorluğu, geleneksel iktisadi yapının yarattığı bir çıkmaz içinde modernleşmesini sürdürmek durumundaydı. Üstelik ülkenin bu ilkel tarım düzeni ve zanaatlara dayalı iktisadi yapısı, saldırgan ve birbirleriyle rekabet etmekte olan sanayi imparatorluklarının yayılma hırsıyla karşı karşıya kalmıştı.[2]

Osmanlı yöneticileri bir bölgede üretilen malların o bölgede tüketimini sağlayarak fiyat artışını önlemek amacıyla, her malın bir bölgeden ötekine geçişini gümrüğe tâbi tutmuşlardı. 1840'lı yılların başından itibaren Avrupa tüccarları ucuz makine mamullerini düşük gümrüklerle Osmanlı pazarlarına yığarken, Osmanlı üretici ve tüccarı yüksek oranda dahili gümrükler ödemeye devam etmekteydi.

19. yüzyıl başında Osmanlı üretimi tamamen el emeğine dayanmakta, üretim loncalar şeklinde ayrılmış sanat grupları içinde küçük işyerlerinde, ustalar nezaretinde geleneksel usullere göre yürütülmekteydi. Ama 19. yüzyılla birlikte geleneksel zanaatların çözülmesini Batı Avrupa'da olduğu gibi kapitalizmin gelişmesi izlemedi, çöken zanaatların yerlerini burjuvalara ait sanayi işletmeleri almadı. Yine de 1860'larda eski önemini kaybetmekte olan Osmanlı sanayii henüz ülkenin ihtiyacını karşılayabilecek durumdaydı. Büyük ölçüde iç pazar

2 İlber Ortaylı, *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*, 33. baskı, Timaş Yayınları, İstanbul, 2011, s. 120-127 ve s. 233-254.

ihtiyacını karşılamaya yönelik olan Osmanlı sanayi, bazı istisnalarla eski usul ve metotlarını muhafaza etmekte, yani üretim el emeğine dayanmaktaydı. Bu durum yaklaşık bir asırdan beri makineli üretin yapmakta olan Avrupa'yla rekabette imparatorluk aleyhine önemli bir faktör oluşturuyordu. İmparatorlukta makineli üretime geçilemeyişinin belli başlı sebepleriyse sermaye yetersizliği, sanayi kuruluşlarını destekleyecek kredi müesseselerinin yokluğu, altyapı tesislerinin yetersizliği ve kaliteli eleman yokluğuydu.[3]

Avrupa'daki gelişmelerle rekabet edebilecek bir endüstrinin kurulamaması Osmanlı sanayinin çöküşüne yol açmıştı. Bir zamanların canlı dokuma merkezleri bile sadece dışarıya hammadde ihraç eder duruma geldiler. Osmanlı devleti Avrupa'ya hammadde satan, sattığı hammaddeleri işlenmiş ürün olarak geri alan bir ülke durumuna düştü. 1820'li yıllarda başlayan yabancı mal ithalatı yüzyılın ortalarında en yüksek noktaya ulaştı.

1880-1913 yılları arasında Osmanlı'nın dünya ticaretindeki payı hiçbir zaman %1'i bile bulmadı. En yüksek olduğu 1890 ve 1911 yıllarında bu oran %0.92 olmuştu. Aynı yıllarda Osmanlı'nın toplam dünya sınaî üretimindeki payıysa %0.27 olarak gerçekleşti.[4]

Ekonomik faaliyet ve mekanizmalar geniş ölçüde devletin kontrolü altında cereyan etmekteydi. Sanayi üretimi de devletin kontrolündeki loncalar içinde yürütülüyordu. Üretilen malların pazarlamasını yapan esnaf da aynı şekilde loncalar halinde teşkilatlanmışlardı. Ancak ordunun ihtiyacını karşılayan veya ihracat için üretim yapan büyük tesisler lonca sistemi dışında meydana gelmişti. Devlet, ordunun ihtiyacı olan silah ve diğer araç-gereci temin amacıyla sermayesini bizzat koyarak yüzlerce işçi çalıştıran büyük imalathaneler kurmuştu.

Osmanlı ticaretindeki devlet kontrolü 1838 Osmanlı-İngiliz Ticaret Anlaşması'yla kısmen kaldırıldı. Serbest ticaret esaslarına göre hazırlanan bu anlaşmayla ülke Avrupa'nın sanayi ürünleri için açık bir pazar haline getirildi. Avrupa'nın ucuz ve kaliteli ürünleri Osmanlı pazarlarında yerli mallarla rekabete girişerek onun iç pazar alanını daralttı. İhracat yasakları, devlet tekelleri ve satın alınan mallar için nakil tezkeresi kaldırıldı. İngiliz tüccarları "en çok müsaadeye mazhar millet" vasfı kazandı ve yerli tüccarla aynı haklara sahip oldu.[5]

---

3 Rifat Önsoy, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Sanayi ve Sanayileşme Politikası*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1988, s. 90.

4 Vedat Eldem, *Osmanlı İmparatorluğu'nun İktisadi Şartları Hakkında Bir Tetkik*, 2. baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1994, s. 3.

5 Önsoy, s. 3-5 ve 34. Donald Quataert, 1838 Antlaşması'nın, mevcut iktisat politikasını değiştirmediği, 1826'dan beri sürmekte olan ticaretin serbestleştirilmesi politikasının bir devamı olduğu görüşündedir. Bkz. Donald Quataert, *Sanayi Devrimi Çağında Osmanlı İmalat Sektörü*, 2. baskı, çev. Tansel Güney, İletişim Yayınları, İstanbul, 2008, s. 889.

Osmanlı Sanayii

Osmanlı ekonomisinde zanaat ölçeğinden fabrika üretimine geçiş 19. yüzyılda gündeme gelmiştir. Devletin öncülüğünde başlatılan fabrika üretimi giderek modernleşen ordunun gereksinimini karşılamaya yönelikti. Bu nedenle Osmanlı sanayiinin ilk örnekleri pazar göstergelerinden bağımsız, maliyet kaygısından uzak, devlet siparişleriyle çalışan fabrikalardır. Dokuma ve deri sektörleri Osmanlı sanayileşme sürecinde başı çeker. Devlet tarafından işletmeye açılan ilk iplik ve dokuma fabrikaları Harbiye Nezareti ya da Hazine-i Hassa gibi devlet örgütü çatısı altında uzun zaman faaliyetlerini sürdürdüler.

Dokuma ve derinin yanı sıra devletin 19. yüzyılda el attığı bir diğer alan da savaş sanayiidir. Üçüncü Selim dönemine kadar her türlü savaş araç gereci devletin gözetimi altında ilgili esnafa sipariş edilerek yaptırılırdı. Tanzimat döneminden itibaren devlet Tophane'de kendi top ve tüfeğini üretmeye başladı. Tophane fabrikaları zaman içinde genişleyerek 1880'lerin ortalarında barut üretimi ve satışı da yapmaya başladı. Bu girişimler Tophane Nezareti'ne bağlı olarak gerçekleştiriliyordu. İkinci Meşrutiyet döneminde savaş endüstrisi İmalat-ı Harbiye Müdüriyeti çatısı altında toplandı.

Donald Quataert'e göre 1850'lerde devlet fabrikalarında çalışan toplam işçi sayısı 5.000 civarındaydı ve Tersane ve Tophane fabrikalarında "büyük sayıda" yabancı işçi de çalışmaktaydı. Quataert'e göre ayrıca 1847 ile 1868 arasında Bursa'da özel müteşebbisler en azından 21 tane buharla çalışan ibrişim fabrikası kurmuşlardır.[6]

1860'ların sonunda hükümet sanayiyi geliştirmek için bir programa girişmiştir. 1870'lerden sonra özel sermayenin yardımıyla imparatorlukta fabrika sayısı hızla artmıştır. Birçok fabrikalar, mesela şeker ve sigara kâğıdı fabrikaları, ithal edilen hammadde ile çalışmaktaydı. Yeni fabrikalar genellikle iç tüketime yönelik olarak un, buz, makarna, bira vb. gıda maddeleri üretiyorlardı.

1913 ve 1915 sanayi sayımlarına göre sayılan fabrikaların yarısından biraz fazlası İstanbul'da, dörtte biri de İzmir'deydi. Fabrikaların %8'i devletindi, %11'i anonim şirketti, %81'i de şahıs şirketleriydi. Yatırımın çoğu yabancı sermayeyle yapılmıştı. Fabrikaların sahiplerinin çoğu Osmanlı tebaası olan tüccarlardı fakat bunların yatırdığı sermaye, sayıları çok az olan yabancılarınkinin %10'u bile değildi.[7] Hereke'deki halı fabrikasında ve Bursa'daki ibrişim fabrikalarında olduğu gibi, birçok fabrikada yatakhaneler vardı. Fabrikalarda çocuklar da çalıştırılıyordu. Genç kızlar bütün işgücünün önemli bir

6 Quataert, "19. Yüzyıla Genel Bakış...", s. 1012-1022.

7 Yani çok yüksek sayıda çok küçük sermayeli yerli işletmeye karşılık, yabancıların az sayıda yüksek sermayeli işletmesi olduğu sonucu çıkıyor.

oranını temsil ediyor ve bunlara ödenen düşük ücretlerle fabrikalar rekabet kabiliyeti kazanabiliyorlardı.

İmparatorluğun 19. yüzyıldaki tekstil üretiminde, en çok dikkat çeken şey, üretimin fabrikalardan ziyade evlerde ve atölyelerde gelişmesiydi. 19. yüzyılın ilk yarısında Bursa'nın eski ipek dokuma sanayisi karşısında Avrupa dokumalarının rekabetini ve pamuklu mamullerinin fiyatlarının düşmesini buldu. Yüzyılın ilk kırk yılında İngiliz pamuk ipliği Bursa'nın pamuk ipliğinin yerini tamamen aldı. İpekli kumaş dokuyanların çoğu İngiliz ipliğiyle pamuklu kumaş üretimine başladılar. 1844 ve 1845'te Basel şehrinden gelen M. Falkeisen buharlı makineyle çalışan ilk fabrikayı açtı.

Daha az ücret ödeyebilmek için fabrikatörler Bursa'nın dışından işçi aradılar. Fabrikaların yakınlarında yatakhaneler inşa ettiler ve civardaki zirai bölgelerden çocuk yaştaki genç kızları çalıştırdılar. Aşağı yukarı bu tarihlerde Papa, Ermeni kızlarının fabrikalarda çalışmalarına müsaade eden bir irade yayınladı.[8]

Genel olarak Osmanlı topraklarına gelen yabancı sermaye imalat sanayine rağbet etmemiş, madenler, belediye hizmetleri ve tekel maddelerinin üretim ve ticaretini tercih etmiş, böylece dış rekabete maruz kalmamıştır.

Osmanlı devletinde sanayinin durumuyla ilgili olarak halen en önemli kaynak durumunda olan veriler 1913 ve 1915 sanayi sayımı sonuçlarına dayanmaktadır. Bu sayımı Ticaret Bakanlığı tarafından görevlendirilen Mr. Durand ve Fuat Bey, İstanbul, İzmir, Manisa, Bursa, Karamürsel, Bandırma ve Uşak'ta yüz yüze, diğer şehirlerde anket yöntemiyle gerçekleştirmişti. Sanayi sayımının sonuçları 1917 yılında bakanlık tarafından yayımlandı. Bu sayımın sonuçlarına göre 1913 yılında bütün imparatorluktaki büyük sanayi tesislerinin sayısı 654'tür. Aynı yıl bu işletmelerde toplam 50 bin civarında işçi çalışmaktadır.[9] 1914 yılında pamuklu sanayinde çalışan işçi sayısı 3.075, yünlü sanayinde çalışan işçi sayısı 2.400'dür.

1881 Muharrem Kararnamesi ile oluşturulan Düyun-u Umumiye idaresinin tütün rejisi de önemli bir sanayi tesisi haline gelmişti. Devlet borçlarına karşılık olarak gösterilen gelirler arasında "rusum-i sitte" denilen altı gelir kaynağı [damga, müskirat (alkollü içkiler), balık avı, tuz ve tütün resimleri, ipek öşürü] Düyun-u Umumiye idaresine bırakılmıştı. Bu kararnameye dayanarak 1883 yılında, İstanbul'da Osmanlı Bankası, Viyana'da Kraditanstald ve Berlin'de Bliechröder müesseseleri tarafından "Müşterek-ül Menfa İnhisarı Duhanı Devleti Aliye-i Osmaniye" veya kısaca Tütün Rejisi olarak bi-

8 Osmanlı kamuoyu işçi sorunlarıyla yaygın olarak ilk defa 1910 yılında Bursa'da ipek tezgahlarında çalışan Ermeni kızların İstanbul basınına yolladıkları mektuplar sayesinde tanışacaktı. Mektuplar "5 bin Ermeni işçi kız" diye imzalanmıştı. Bkz. *İştirak*, sayı 2, 20 Şubat 1325.

9 Eldem, s. 67'deki tablodan alınmıştır.

linen imtiyazlı bir şirket kurulmuştu. Reji, devlete her sene belli bir ödeme yapacak, kendi sermayesine %8 faiz ödedikten sonra kalanı devlet, Düyun-u Umumiye idaresi ve şirket arasında değişen oranlarda paylaştıracaktı. İlk üç senede zarar eden şirket sonraki bilançolarının tümünü kârla kapatmıştır. Reji, 1884 yılında biri İstanbul'da diğeri İzmir'de iki tütün fabrikasıyla Samsun, Adana, Şam ve Halep'te küçük ölçekli birer fabrika kurmuştur. 1913 yılında Reji'ye ait tütün fabrikalarında 2.109'u İstanbul ve İzmir'de olmak üzere 3.691 işçi çalışmaktaydı.

Maliye, Dış Borçlar ve Düyun-u Umumiye

Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminin başlıca ekonomik ve siyasal konuları devlet maliyesinin iflası, sürekli tekrarlanan dış borç ihtiyacı ve dış borçlar konusundan türeyen Düyun-u Umumiye İdaresi ile Reji konularıydı.

19. yüzyılın ikinci yarısı, Osmanlı devleti için mali bunalımla başlamıştı. 1854 yılında Kırım Savaşı'nın finansmanı için o yıla kadar dış borçlanmadan uzak duran Osmanlı, ilk defa dış piyasalardan borç almak zorunda kaldı. İngiltere ve Fransa'nın 19. yüzyılda gerçekleştirdiği sermaye birikimi bu iki ülkeyi artık sermaye ihraç edebilecek duruma getirmişti. Osmanlı'nın Kırım Savaşı'nda bu iki ülkeyle müttefik olması borçlanma sürecini de hızlandırdı. Böylece Osmanlı devleti dış piyasalarda satılmak üzere ilk defa borç tahvilleri çıkardı.[10]

Osmanlı devleti 1854-1874 arasındaki yirmi yıllık sürede on beş kere dış piyasalardan borç aldı. Bu borçların bir tanesi –1870 yılında alınıp Rumeli demiryollarının inşaatında kullanılanı– hariç hepsi, başta savaşların ve ayaklanmaların bastırılmasının finansmanı olmak üzere, cari harcamalardan doğan bütçe açıklarının kapatılmasında kullanıldı. Dolayısıyla her borçlanma, yeni bir borçlanma ihtiyacı doğurdu. Üstelik alınan borçların ancak %54,5'i net gelir olarak elde edilebilmekteydi.[11]

1865-75 yılları arasında İstanbul'da hükümete borç vermek amacıyla çok sayıda kredi kurumu kuruldu. 1875 yılında üzerinde Rus elçisi İgnatief'in büyük etkisi olduğu için kendisine "Nedimof" denilen Mahmut Nedim Paşa'nın sadrazamlığında Osmanlı hükümeti "beş milyon liralık bütçe açığı karşısında kuponların ancak yarısını nakit olarak ödemeye" karar verdiğini İstanbul gazetelerinde ilan etti. Bu haber Avrupa piyasalarında çok büyük

10 Seyfettin Gürsel, "Osmanlı Dış Borçları", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, cilt 3, İletişim Yayınları, İstanbul, 1985, s. 672.

11 Donald C. Blaisdell, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Avrupa Mali Denetimi Osmanlı Düyun-u Umumiye İdaresi'nin Anlamı, Kuruluşu ve Faaliyetleri*, çev. Ali İhsan Dalgıç, İstanbul Matbaası, İstanbul 1979, s. 32. Bu kitap 1929 yılında Colombia University Pres tarafından yayımlanmış, Türkçe ilk baskısı 1940 yılında yapılmıştır.

bir çalkalanmaya sebep oldu. Avrupa gazetelerinde, "İstanbul'un Türkler tarafından zapt edildiği haberi dahi Avrupa'da bu kadar büyük şok etkisi yaratmamıştır" şekline yorumlar yapılmıştı.[12] Avrupalı alacaklıların öfkesi sürerken Osmanlı-Rus Savaşı patlak verdi. Osmanlı hükümeti savaş nedeniyle borç taksitlerini ödemeyi durdurdu. Tahvil sahiplerinin çoğu İngiltere ve Fransa'da bulunduğundan Mahmut Nedim Paşa'nın hareketine karşı en şiddetli protestolar bu ülkelerden yükseldi. Ödemeleri durdurma kararında Rus elçisi İgnatief'in de etkisi olduğu söyleniyordu.

Tahvil sahiplerinin iddiaları ilk kez Berlin Kongresi'nde ele alındı. Kongreden "Kongrede temsil edilen devletler, İstanbul'da hükümetleri tarafından atanacak uzmanlardan oluşmuş bir komisyon kurulmasını ve komisyonun tahvil sahiplerinin şikâyetlerini inceleme ve Türk maliyesinin durumunun izin verdiği ölçüde bu istemleri karşılamak için en etkin önerileri hazırlamaya yetkili kılınmasını Babıali'ye öğütlerler" şeklinde bir karar çıktı. Ancak Düyun-u Umumiye'nin bu karara göre kurulup kurulmadığı tartışmalıdır. Sonuçta Osmanlı hükümetinin 23 Ekim 1880 tarihli, tahvil sahiplerinin "dış borçların geri kalanlarını yeniden ödemeye başlamak için bir çözüm bulmak üzere hükümetle doğrudan doğruya görüşmelerde bulunacak delegeler atamasını" istediği notası üzerine başlayan görüşmelerin Aralık 1881 sonuçlanmasıyla imzalanan anlaşmayla resmî adı *Administration de la Dette Publique Ottomane* olan Düyun-u Umumiye İdaresi kuruldu. Borçların tümünün ödenebilmesi için Osmanlı devlet gelirlerinin yeterli olmadığı genel olarak kabul ediliyordu ve bu nedenle borç miktarının düşürülmesi gerekiyordu. Tahvil sahipleri azaltmanın mümkün olduğu kadar az yapılmasını isterlerken çok yüksek faizlerle borçlanmaya zorlandığının bilincinde olan Osmanlı hükümeti mümkün olan en yüksek indirimin yapılmasını için uğraşıyordu. Anlaşmayla birlikte 191 milyon sterlin olan borç miktarı 106 milyona indirildi. Tahvil sahipleri ellerindeki tahvilleri azaltılmış miktarlarına eşdeğer yeni tahvillerle değiştireceklerdi. Osmanlı hükümeti, "borcun tamamının ödenmesine kadar... kesin ve geriye dönüşsüz olarak" gelirlerinin bir bölümünden vazgeçti. Bu gelirler tuz ve tütün tekelleri, damga resmi, alkollü içkiler vergisi, balık vergisi, ipek böceği kozası vergileriydi.[13]

1881 yılının Muharrem ayında ilan edildiği için "Muharrem Kararnamesi" olarak bilinen kararnameyle kurulan Düyun-u Umumiye İdaresi, kendisine bağlanan gelirleri alacaklılar adına tahsil ederek, doğrudan tahvil sahiplerine ödeme yapacaktı. Bu kuruluşun, alacaklıları temsilen yedi üyeden oluşan bir konseyi vardı. Konsey İngiltere, Fransa, Almanya, Avusturya-Ma-

12 Haydar Kazgan, "Düyun-u Umumiye", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, cilt 3, s. 692.

13 Blaisdell, s. 77-88.

caristan, İtalya, Osmanlı devleti ve Osmanlı Bankası temsilcilerinden oluşuyordu.[14] Böylece, dünya tarihinde ilk defa yabancıların alacaklarını tahsil etmek için bir devletin başkentinde, devlet namına bazı vergileri tahsil etmek üzere bir şirket kurulmuş oluyordu.

Ulaştırma ve Posta

Islahat Fermanı Osmanlı topraklarında yabancı yatırımlara olanak tanıdığından 19. yüzyılın ikinci yarısında yabancı sermaye demiryolu imtiyazı avcılığına başladı. Ayaklanmaların üzerine asker sevk etmek, tarım ürünlerini değerlendirmek ve geniş ülkeyi gerçekten denetlemek için imparatorluğun yöneticileri de demiryollarını istiyorlardı.[15]

Buharlı gemiler Osmanlı kara sularında 1820'lerde işlemeye başladı ve kısa süre içinde yaygınlaştı. İlk İngiliz buharlı gemisi 1828'de İstanbul'a geldi. 1840'ların sonunda İngiltere Kızıl Deniz'de, diğer Avrupa devletleriyse Akdeniz ve Karadeniz'de gemi seferleri başlatmıştı. Bilhassa ters yönde rüzgârlar estiği zaman yelkenli teknelerin üç ayda yaptığı yolculuğu buharlı gemiler bir haftaya indirmişti. Buhar teknolojisinin gelişmesiyle yabancıların Osmanlı pazarıyla olan bağları kuvvetlendi. Bu yeni ulaşım teknolojisi limanların civarlarında ve demiryollarının ulaştığı bölgelerde yeni pazarlar açtı. Böylece Osmanlı ürünleri dünya piyasasının rekabetiyle karşılaştı. Sonuçta Osmanlı hububatının dünya pazarlarındaki önemi 19. yüzyılda azaldı.

Ticaretin ve buharlı gemilerin artışı mevcut Osmanlı liman tesisleri için sorunlar da yaratmaktaydı. Buharlı gemiler limanların kapasitesine göre çok büyüktü. Genellikle büyük gemiler yük alıp vermek için açıkta demirliyor, mallar gemilere yanaşan ufak teknelerle sahile taşınıyordu. Taşınılan yük miktarının çoğalması ve gelen gemilerin gittikçe büyümesi gelen eşyaların limanlara çıkarılmasını zorlaştırıyor, işleri geciktiriyor, tüccarlarla liman işletmeleri ve liman işçileri arasında sorunlar çıkmasına neden oluyordu. Bu nedenle Osmanlı pazarına mal getiren yabancı şirketler 1890'larda Selanik, İzmir, Beyrut ve İstanbul'a daha büyük liman tesisleri inşa ettiler. Bu dört limanda binlerce kayıkçı, rıhtımıyla açıkta demirlemiş gemiler arasında yolcu ve mal taşıyarak geçimlerini sağlıyorlardı. Hamalların ve sandalcıların çoğu loncalara mensuptular. İşçiler, loncalara ödedikleri üyelik aidatına karşılık devamlı surette istihdam edilmelerini ve işlerinin korunması bekliyorlardı. Fakat yeni liman tesisleri bu iş yerlerini tahrip etti ve onlara işlerini kaybettirdi. Gemiler artık doğrudan limanlara yanaşınca birçok kayıkçı işinden oldu. Şirketlerin inşa ettiği antrepolar depo olarak kullanılan teknelere olan ihtiyacı da ortadan kaldırdı.

14 Kazgan, s. 707.

15 Ortaylı, *İmparatorluğun En Uzun...*, s. 120-127 ve s. 173-174.

Raylar üzerinde ilerleyen yük vagonları yüzlerce hamalı işsiz bıraktı. Demiryolları rıhtımlara kadar uzatılınca işsizlik daha da arttı. Ayrıca yabancı şirketlere tanınan imtiyazlar onlara limanlarda bir tekel gibi hareket etme hakkını veriyordu. Bunlar bu haklarını liman işçilerini kontrol altına almak için kullanmak istediler. Aynı amaçla yabancı tüccarlar ve denizyolu şirketleri yabancı işçileri veya herhangi bir loncaya mensup olmayan Osmanlı işçilerini çalıştırmayı tercih ettiler. Bu konular şirketlerle hamallar ve sandalcılar arasında şiddetli mücadelelere yol açtı. Liman işçileri yük alma ve boşaltma faaliyetlerine engel oldular ve liman tesislerinin inşaatlarını sabote ettiler.

Osmanlı İmparatorluğu demiryolu çağına geç girdi. 1850'de Osmanlı topraklarında tek bir ray bile döşenmemişti.[16] 19. yüzyılın ikinci yarısında, bilhassa 1890'dan sonra, Osmanlı devleti 7.500 kilometrelik demiryolu hattına sahip oldu. Ancak demiryollarının yapımında devlet yabancı sermayeyi teşvik etmek için "kilometre garantisi" diye bilinen yeni bir mali yola başvurdu. 19. yüzyılın sonlarında genellikle tatbik edilen bu sistem demiryolu şirketine kilometre başına asgari bir gelir güvencesi veriyor eğer elde edilen gelir verilen güvencenin altında kalırsa Osmanlı devleti aradaki farkı kapatıyordu.

Demiryollarının genişlemesi 1890 ile 1895 yılları arasına rastlar. Demiryolu yapımı işi yepyeni bir iş alanıydı. Osmanlılar demiryolu teknolojisine aşina değildiler. Bu nedenle demiryollarının inşasında çok sayıda yabancı mühendis, ustabaşı ve işçi de çalışmıştı. Bu inşaatlarda çalışan Avrupalıların maaşları Osmanlı işçilerine aynı iş için ödenenden %50 daha yüksekti. Hatta Hicaz demiryolu inşaatında olduğu gibi demiryolu yapımında bazen askerler de istihdam edildi. Anadolu'daki demiryolu inşaatının ilk safhasında 6.500 işçi sırf yol yataklarını hazırlamak için çalıştı. Böylece yeni bir Osmanlı işgücü meydana geldi. 1914'te demiryolları 10 binle 15 bin arasında daimi işçi istihdam ediyordu.

Osmanlı İmparatorluğu'nda karayolları yapımı için binek ve yük hayvanlarından alınan yol vergisi olan derbent vergisi gibi vergiler vardı. Bu vergileri toplamaları karşılığında yol yapımı yükümlülüğü mültezimlere bırakılmıştı. Bu uygulama Tanzimat'la ortadan kaldırıldı. 1865 tarihli kanunla 16 yaşından 65 yaşına kadar erkek nüfus için senede dört gün yollarda bizzat çalışmak veya karşılığını ödemek yükümlülüğü getirildi. 1910 yılında bedenen çalışma kaldırılarak yerine nakden ödeme getirildi. Osmanlı İmparatorluğu'nda karayolu yapımı başarılı olamamıştır. Meşrutiyetten sonra Nafia Nezareti yol yapımını için bir Fransız şirketiyle anlaştıysa da Balkan savaşları programın gerçekleşmesini önlemiştir. Sonuçta yapılan demiryolları karayollarıyla ülkenin iç bölgelerine bağlanamamıştır.

16 Bu tarihlerde ABD'de 14.480, Büyük Britanya'da 9.800, Avusturya-Macaristan'da 1.357, İtalya'da 620, İspanya'da 100 kilometre demiryolu vardı.

Yol yapımı gibi posta hizmeti de mültezimlere verilmişti. Bunlara ya hâsılattan pay veriliyor ya da ayrı bir ücret ödeniyordu.

İkinci Meşrutiyet Öncesinde Osmanlı İmparatorluğu'nda İşçi Hareketleri ve Grevler

Osmanlının son dönemlerinde "işçi" kelimesi kullanılmaya başlanmış olsa da 19. yüzyıl boyunca işçi ve diğer emekçi kesimler için yaygın olarak kullanılan kelimeler "amele", "rençper", "ırgat", "emekçi", "ecir" gibi kelimelerdi.[17] *İştirak* dergisindeki yazılarda da görüleceği gibi "ecir" ve "ecirlik" kelimeleri, bugünkü literatürdeki "ücretlilik" hatta "ücretli kölelik" deyimlerine karşılık olacak şekilde kullanılmaktaydı. Fabrikalarda, imalat ve bakım atölyelerinde, demiryollarında çalışan işgücü için kullanılan en yaygın kelime "amele" kelimesiydi.

"Giriş niteliğindeki bazı makaleleri bir kenara bırakırsak, fabrika üretimi Osmanlı ekonomi ve emek tarihinin keşfedilmemiş konularından birisidir." Bu cümle, 2012 yılında yayımlanmış Feshane Fabrikası ile ilgili bir çalışmadan alınmıştır.[18] Yazar, her ne kadar keşfedilmemiş konu olarak "fabrika üretimini" gösterse de bu keşfedilmemişlik Osmanlı emek tarihinin çok geniş bir alanı için geçerlidir.

Bir başka emek tarihi araştırmacısı Ahmet Makal, Osmanlı çalışma ilişkilerini incelediği kitabında Osmanlı işçi sınıfının durumunu nicel açıdan inceledikten sonra, Osmanlı toplumunun sınıfsal yapısını incelemeye başladığı bölümün başında şu değerlendirmeyi yapar:

> "Türkiye'de özellikle işçi örgütlenmeleri ve işçi hareketleri tarihini konu alan birçok çalışmanın temel eksiklik ve hatalarının en önemlilerinden birinin, şu olduğunu düşünüyoruz: Osmanlı İmparatorluğu gibi, sanayinin gelişmediği ve bunun sonucunda bir bağımlı çalışanlar kesiminin, belirgin bir sınıf niteliği kazanmadığı bir toplumda, işçi sınıfının varlığını 'a priori' kabul etmek ve bunun üzerine değerlendirmeler inşa etmek. Bu değerlendirmeler, özellikle işçi örgütlenmeleri ve işçi hareketleri konusunda, gerçeklerle uyuşmayan çözümlemeler yapılmasına neden olmaktadır."[19]

---

17 Lütfü Erişçi, *Türkiye'de İşçi Sınıfının Tarihi (Özet)*, Kebikeç Yayınları, 1997, Ankara (1. baskı 1951 İstanbul), s. 3.

18 Mustafa Erdem Kabadayı, "Geç 19. Yüzyılda İstanbul'da Bir Fes Fabrikasında Çalışmak", *Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti'nde Emek Tarihi*, (der.) Touraj Atabaki-Gavin D. Brockett, çev. Can Cemgil, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2012, İstanbul, s. 76.

19 Ahmet Makal, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Çalışma İlişkileri: 1850-1920*, İmge Kitabevi Yayınları, İstanbul, 1997, s. 168.

Ben buna, gerçeklerle uyuşmayan bu çözümlemelerin bir nedeninin de 19. yüzyıl Avrupası'nın, yani Sanayi Devrimi'nin ve Sanayi Devrimi'nin sonuçlarının, bu bakımdan, işçi sınıfının ve işçi sınıfı hareketinin ne demek olduğunun yeterince anlaşılmamış olmasını ekleyebilirim. Çalışan insan, emekçi, emeğiyle geçinen insan tarihin her döneminde ve her toplumda vardı; bu sadece, bir sınıf olarak işçi sınıfının değil, tek tek emekçilerin varlığını gösterir. Oysa modern anlamıyla, özellikle de bir siyasal-ideolojik akım olarak sosyalizmin öznesi olan işçi sınıfı, dolayısıyla sosyalizm akımının kendisi de tümüyle ve sadece Sanayi Devrimi'nin ürünüdür. Hiç çekinmeden ve kuşkuya yer bırakmayacak bir açıklıkla söyleyebiliriz ki, Osmanlı ekonomisi ve toplumsal yapısı bu noktadan çok, ama çok uzaktaydı. Buna rağmen aşağıda sıralayacağımız eylem ve grevler ne anlama geliyor o halde? Onlarca büyük şehri, on milyonlarca nüfusu olan kıtalara yayılmış bir devlet olarak Osmanlı İmparatorluğu'nda elbette yaygın bir imalat söz konusuydu. Bu imalat istisnai bazı örneklerde modern fabrika modeline de ulaşmış bulunuyordu. Ancak modern fabrikalar da, diğer bağlılıklarından tümüyle koparak sadece emeğini satarak geçinmek zorunda olan modern sanayi işçisi de, nitelik olarak da, sayı olarak da istisna durumundaydı. 19. yüzyıl Osmanlı toplumu bir köylü-tarım toplumu olmayı kuşkuya ve tartışmaya yer bırakmayacak bir kesinlikte sürdürüyordu. Aşağıda sıralanacak örnekler, tarihçilerin iğneyle kuyu kazarcasına arayıp buldukları işyeri anlaşmazlıklarının ötesinde bir anlam ifade etmemektedir. Zaten eylem ve grevlerin de daha çok klasik anlamıyla sanayi imalatı gerçekleştiren işletmelerde değil, altyapı hizmet ve yatırımları sunan sektörlerde yoğunlaştığı görülecektir.

Sermaye birikimi olmayan, Sanayi Devrimi'ni yakalayamamış, hammadde ve gıda ihracatçısı ve mamul mallar ithalatçısı bir köylü toplumunda bundan fazlasını ummak gerçeklerle bağdaşmayacaktır. Bırakalım 19. yüzyılı, 20. yüzyıldaki 20 yıllık varlığında bile Osmanlı işçi sınıfının kayda değer bir örgütü, sendikası, gazetesi, teorisyeni, politikacısı ve partisi olmamıştır. Bu eksikliği bugün bile hissediyoruz.

Söz konusu olan Osmanlı İmparatorluğu olduğunda, ancak doğum halinde bir işçi sınıfı varlığından söz edebileceğimiz açıktır. Yine de, hem öznesini doğru tarif ettiği için hem de terminolojik bir kolaylık olması bakımından, "işçi sınıfı" nitelemesini kullanmakta bir sakınca görmüyorum. O halde yukarıdaki eleştirilerle bir arada düşünüldüğünde, Osmanlı emek tarihinin, işçi sınıfının henüz sadece doğum halinde bulunduğunun kabul edilerek yeterince araştırılmadığını, araştırılmaya muhtaç olduğunu söyleyebiliriz. Biraz aşağıda anacağımız Osmanlı işçi sınıfının ilk örgütlenmesi sayılan 1894-1895 tarihli Osmanlı Amele Cemiyeti hakkında bile monografik bir çalışma yoktur.

19. yüzyılın başında başlayan makineleşmeye karşı İngiltere işçi sınıfının

ilk tepkisinin Luddizm olarak anılan makine kırıcılık olduğunu görmüştük. Bu hareket, işçilerin birkaç fabrikada makineleri tahrip etmesinden çok daha ciddi, yaygın, çok büyük sayıda işçi kütlelerinin katıldığı, onlarca yıl süren şiddet dolu bir ayaklan dizisi olarak yaşanmıştı. Osmanlı'da işçi hareketleri konusunda çalışan araştırmacıların bazıları Osmanlı İmparatorluğu'nda da 19. yüzyılda makine kırma eylemlerine rastlandığı konusunda ne kadar ısrarlı olsalar da, bu konuda henüz somut bir bilgi ortaya koyabilmiş değillerdir. Bu araştırmacıların neredeyse tümü aynı olayları tekrarlarlar. Bu konuda öne sürülen en belirgin örnek, 1851 yılında Samakov isimli bir yerde kurulmuş olan mekanik tarağa karşı özellikle kadın işçiler tarafından gerçekleştirilen bir saldırı eylemidir. Buna göre, tarağın bir daha kullanılmayacağına dair verilen söz üzerine saldırıdan vazgeçilmiştir.[20] Başka bir araştırmacıysa 1880'li yıllarda ülkenin çeşitli yörelerinde kurulmaya başlanan ilk fabrikalara karşı ilk makine kırıcılığı ve protesto olaylarının görüldüğünü belirtir.[21]

Oya Sencer (Baydar), Osmanlı İmparatorluğu'nda işçi sınıfının makine kırma eylemlerinin 1830'lu yıllarda başladığını, 1845'ten sonra makinelerin ve fabrikaların artmasıyla bu eylemlerin de hız kazandığını ve eylemlerin 1870'li yıllarda da devam ettiğini öne sürer. Sencer, bu hareketlerin "Avrupa'da örneklerini gördüğümüz makine tahrib hareketleri" olduğunu ve aynı temele, işçilerin işsiz kalma korkusuna dayandığını özellikle vurgular. Sencer'in 1960'lı yılların sonlarında doktora tezi olarak hazırladığı ancak kabul edilmeyen ve bu nedenle de yankı uyandırmış olan çalışması, halen konuyla ilgili temel kaynaklardan biri olmayı sürdürmektedir. Bu alanın ne durumda olduğunun en güzel göstergesi bu olsa gerektir. Bu konuda öne sürülen örneklerin tümünün kaynağı Sencer'dir. Sencer'in çalışması basın taramasına dayanması bakımından çok değerlidir ancak aynı nedenle çok da yetersizdir.

Şehmus Güzel'in Osmanlı işçi hareketleri ile ilgili değerli çalışmasının başında, bu konuda yapılmış olan çalışmaların eksiklik ve kusurları ile ilgili yaptığı değerlendirmelere katılmamak mümkün değildir. Genel olarak tarih çalışmalarında rastlanan bu kusurlar, söz konusu olan işçi sınıfı hareketleri tarihi olduğunda çok daha belirginleşmekte ve rahatsız edici boyutlara varmaktadır. Somut verinin ve alan araştırmalarının yokluğunda bu araştırmalarda rastlanan en belirgin ve rahatsız edici yan, durmaksızın aynı şeylerin tekrarlanması, daha önce söylenenlerin yazarın meşrebine göre ufak değişikliklerle, ama sadece yorum değişiklikleriyle okurun önüne konulmasıdır. Bu bölümde yararlanacağımız çok değerli araştırmalar da bulunmakla beraber,

20 Mesut Gülmez, "Tanzimat'tan Sonra İşçi Örgütlenmesi ve Çalışma Koşulları (1839-1919)", *Tanzimat'tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi*, cilt 3, s. 792.

21 Şehmus Güzel, "Tanzimat'tan Cumhuriyet'e İşçi Hareketi ve Grevler", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, cilt 3, s. 803.

özgün bir araştırmaya dayanmayan bu yayınların çoğu birbirinin aynıdır. Bu bakımdan, bu alt başlığın yazımında mümkün olduğu kadar az sayıda kaynak zikredecek olmamın nedeni budur.

Güzel'e göre Osmanlı emek tarihi araştırmalarında abartma ve küçük görme eğilimleri bir arada bulunmaktadır. Sencer'in, 1850'lerde yabancı mühendislerin yerli işçilerce Taksim'de dövülmesi olayını, işçilerin "bilinçsiz bir antiemperyalist duygu gösterisi" olarak nitelemesi abartma konusundaki ilginç örneklerden birdir. Gerçekten de Sencer bu tutumunu, 19. yüzyıl işçi eylemlerinde bir antiemperyalist tutum arayışını, bütün kitap boyunca sürdürür. Oysa İkinci Meşrutiyet yıllarında bile bazı işyerlerinde –özellikle *İştirak* sayfalarına da yansıdığı gibi tramvay şirketinde– yabancı işçi-mühendis çalıştırılmasına karşı ortaya konulan tepkiyi antiemperyalist bir tepki olarak değerlendirmek mümkün olmadığı gibi, böyle bir değerlendirme tarihsel olaylara ve kişilere bugünün değerlerini yüklemek anlamına gelir. Lakin Sencer'in bu araştırmayı 1960'lı yılların sonlarında yazıp yayımladığı göz önüne alındığında, bunun kişisel bir tutumdan ziyade, dönemin sol tutumunun bu araştırmaya yansıması olarak görmek gerekir.

Güzel'e göre başka bazı yazarlarsa 19. yüzyıl işçi hareketimiz üzerinde batı ülkelerindeki önemli olayların (örneğin 1871 Paris Komünü'nün) etkisini aramış, var gibi göstermiş ve abartmıştır.[22] Güzel'in bu eleştirilerine katılmakla beraber, eleştirdiği bu tutuma makine kırıcılık konusunda kendisinin de kapıldığını düşündüğümü eklemek isterim.

Osmanlı İmparatorluğu sınırları içinde 1870'li yıllara gelene kadar herhangi bir işçi sınıfı eylemliliğinden, 1908 İkinci Meşrutiyet dönemine gelinceye kadar da gerçek bir işçi sınıfı eyleminden söz etmek mümkün görünmüyor. Osmanlı işçi sınıfının ilk eylemi olarak görülen eylemin, 1872 yılının Şubat ayında Beyoğlu Telgrafhanesi işçilerinin grevi olduğu genel olarak kabul görmektedir. Grevin nedenleri, çalışanların somut talepleri, grevin sonuçları, en önemlisi de katılanların sayıları ve nitelikleri konusunda açık bir bilgi bulunmadığını belirtmek gerekir. Oya Sencer, bu grevin "özellikle borsa oyunları ile uğraşan ve zamanında haber alıp verebilmek için telgrafa güvenen kimseler arasında huzursuzluk uyandırdığını" belirtmektedir.[23]

1873 yılının Ocak ayındaki İstanbul tersane işçilerinin toplu eylemi uzun süre Osmanlı işçi sınıfının ilk eylemi olarak kabul görmüş, sonradan anlaşılan bir tarih çevirme hatası sonucunda Beyoğlu Telgrafhanesi işçilerinin eyleminin ilk eylem olduğu kabul edilmiştir. Yine de tersane işçilerinin eylemi katılanların sı-

22 Şehmus Güzel, *Türkiye'de İşçi Hareketleri*, Sosyalist Yayınlar, İstanbul, 1993, s. 11-12.

23 Mesut Gülmez, "Tanzimat'tan Sonra İşçi Örgütlenmesi ve Çalışma Koşulları (1839-1919)", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, cilt 3, s. 794; Oya Sencer, *Türkiye'de İşçi Sınıfı*, Habora Kitabevi Yayınları, 1969, s. 133.

nıfsal konumu ve sayısıyla toplumda ve yönetimde uyandırdığı etki bakımından Osmanlı işçi sınıfının ilk eylemi olarak kabul edilebilir gibi gözükmektedir.

Sencer'in Osmanlı basınından izlediğine göre 24 Ocak 1873'te tersane şantiyelerinde çalışan işçiler iki günden beri işlerini bırakmışlar, Babıâli'ye gelerek sadrazama bir dilekçe vermişler ve 11 aydan beri alamadıklarını ücretlerinin ödenmesini talep etmişlerdir. İşçilerin sayılarının 500 kişi olduğu ve ancak ücretlerin verileceği vaadinden sonra Babıâli'den ayrıldıkları söylenmektedir. Tersane işçilerinin sorunlarının devam ettiği, Haziran 1875'te tersanede büyük bir grev daha yaşanmasından anlaşılmaktadır. Bu tarihte 1.200 yerli işçinin, ekmek paraları bile olmadığı ve açlıktan kırılırken çalışamayacaklarını bildirerek iş bıraktıkları haber verilmektedir; işçilerin hâlâ 6 aylık alacakları vardır.[24]

Yavuz Selim Karakışla, Oya Sencer'den telgrafhane ve tersane eylemlerini aktardıktan sonra, aslında 1863 yılında Zonguldak maden işçilerinin bir grevi olduğunu, ilk işçi eylemi olarak o grevin kabul edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.[25]

Değindiğimiz gibi 1870 ile 1908 yılları arasında gerçekleşen işçi eylemleri ve grevler konusunda Oya Sencer'in çalışması uzun yıllar tek başvuru kaynağı olmayı sürdürmüştür. Sencer kitabında bu yıllarda gerçekleşmiş 21 işçi eylemi ve grev sıralar. Bunların çoğu demiryolları, tersaneler ve liman işçilerinin eylemleridir. Pek azı da terzi işçileri, ayakkabı işçileri, mağaza çalışanları gibi küçük imalat ve hizmet işçilerini kapsar. 1906 yılında başlayan tütün rejisi işçilerinin ücret eylemlerini de bu kapsamda anmak gerekir.

Bu listede en fazla grev devlet endüstrisi kesiminde, özellikle de tersanelerde görülmektedir. Grevlerin başlıca nedeni ücretlerin arttırılması ama daha çok da eski ücret düzeyini koruyabilme ve ücretleri düzenli olarak alabilme mücadelesidir.[26]

Şehmus Güzel, Sencer'in bu listesini daha sonra yapılan başka çalışmalarla ve kendi araştırmalarıyla zenginleştirmiş, tüm Osmanlı ülkesinde 1872-1908 yılları arasındaki 36 yılda 50 işçi eylemi ve grev tespit etmiştir. Demiryolu, tersaneler, liman işçileri, tütün işçileri, dokuma işçileri, feshane, darphane işçileri gibi nispeten büyük ölçekli işletmelerde gerçekleştirilen grev ve eylemlerin yanı sıra kundura imalathaneleri, marangoz işçilerinin eylemleri gibi küçük işyerlerindeki bir iki günlük anlaşmazlıklar da bu listeye dâhildir.[27]

---

24 Sencer, s. 135-138.

25 Yavuz Selim Karakışla, "Osmanlı Sanayi İşçisi Sınıfının Doğuşu 1839-1923", (der.) Donald Quataert - Erik Jan Zürcher, *Osmanlı'dan Cumhuriyet Türkiyesi'ne İşçiler 1839-1950*, çev. Cahide Ekiz, 2. baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, s. 30.

26 Sencer, s. 149-151.

27 Şehmus Güzel, "Tanzimat'tan Cumhuriyet'e İşçi Hareketi ve Grevler", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, cilt 3, s. 805.

İşçi sınıfının örgütlenmesi açısından bakıldığındaysa bazı esnaf yardımlaşma cemiyetleri sayılmazsa, Osmanlı işçi sınıfının ilk örgütlenme girişiminin 1894 ya da 1895 yılında Tophane Fabrikaları işçilerinin kurduğu Osmanlı Amele Çemiyeti olduğu görülür. Bu dernek gizli olarak kurulmuş, yaklaşık bir yıl sonra kurucuları yakalanarak sürgüne gönderilmiştir.[28] 1908 sonrasında Osmanlı Terakki-i Sanayi Cemiyeti adı altında yasal olarak yeniden örgütlendiler. İkinci Meşrutiyet döneminin aşağıda ele alacağımız ünlü Tatil-i Eşgal Kanunu'yla örgüt yeniden kapatılınca bu sefer 1910 yılında Osmanlı Sanatkaran Cemiyeti olarak yeniden ortaya çıktı.[29]

İşçi hareketlerine devlet açısından bakıldığında, Osmanlı devletinin 19. yüzyılda işçi sınıfı hareketlerini bir güvenlik ve asayiş sorunu olarak ele aldığını görmekteyiz. Bu gelenek, çok kısa bir özgürlük aralığı sayılmazsa, İkinci Meşrutiyet döneminde İttihat ve Terakki hükümetleri tarafından da sürdürülmüştür. Osmanlı devletinde işçi hareketleri ve sansür konusu ilk olarak 1845 tarihli Polis Nizamnamesi ile düzenlenmiştir. Bu Nizamname'nin 12 maddesinde, "İşini ve gücünü terk ile mücerret tatil-i mesalih-i ibad (bu, daha sonraları kullanılan "tatil-i eşgal" deyimi yerine o tarihte kullanılan deyim olup, işlerin bırakılması anlamına gelmektedir) garazında olan amele ve işçi makulelerinin cemiyet ve zihamlarını ve gerek bu misüllü asayiş-i ammeyi ihlal edecek her güna fitne ve fesad cemiyetlerinin def'i ve izalesiyle ihtilal vukuunun önü kestirilmesi eshabına teşebbüs ve müsaberet" yani; "işini ve gücünü bırakarak sırf kulların (insanların) işlerini bırakmaları amacında olan amele ve işçi takımlarının, toplantı ve kalabalıklarının ve gerekse bu türlü kamu güvenliğini bozacak her türlü karışıklık ve bozgunculuk (çıkarıcı) derneklerinin ortadan kaldırılması ve yok edilmesi ile karışıklık çıkmasının önünün alınması önlemlerine girişilmesi ve sürekli olarak bunun için çaba gösterilmesi" denilmek suretiyle her türlü işçi eylemi ve örgütlenmesi yasaklanmış bulunmaktadır. Bu Polis Nizamnamesi, Fransa'dan alınan bir belgenin olduğu gibi çevrilmesiyle hazırlanmıştır.[30]

İkinci Meşrutiyet Dönemi İşçi Hareketleri

1908 yılında İkinci Meşrutiyet'in ilanıyla birlikte Osmanlı ülkesinin dört bir yanında işçi hareketlerinin ve grevlerin başladığını görüyoruz. Aslında yukarıda ele aldığımız 19. yüzyıl işçi hareketlerine baktığımızda bu grev dalgasının nedenlerini anlamak mümkündür. 19. yüzyıl Osmanlı işçi hareketle-

28 Erişçi, s. 8.

29 Sencer, s. 157. ve s. 227 ve Karakışla, s. 39.

30 Güzel, *Türkiye'de İşçi Hareketleri*, s. 31-32.

ri dikkatle incelendiğinde, II. Abdülhamid'in anayasayı askıya alıp meclisleri feshettiği 1877 yılından sonra –özellikle istibdat yönetiminin artık tümüyle egemen olduğu 1880'li yıllardan sonra– işçi hareketlerinin birden bire kesildiği görülüyor. Bunun tek açıklaması istibdat yönetiminin işçi hareketlerine karşı başvurduğu polisiye önlemler ve uyguladığı baskılardır.

20. yüzyıl başıyla beraber işçi hareketleri Osmanlı devletinin Rumeli kesiminde, Selanik, Manastır, Üsküp gibi şehirlerde yeniden bir hareketlilik kazanmıştı. Bunun nedeni bir yandan bu bölgelerin imparatorluğun diğer bölgelerine göre sınaî gelişmişlik açısından göreli bir üstünlüğe sahip olması, diğer yandan II. Abdülhamid yönetiminin istibdat gücünün bu bölgelerde eskisi kadar etkili olamamasıydı. Nitekim İkinci Meşrutiyet'e giden yolda İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin en güçlü örgütlenmesine bu bölgede ulaştığı ve meşrutiyetin ilanını bu bölgedeki örgütlenmesine dayanarak gerçekleştirdiği bilinen bir gerçektir.

II. Abdülhamid'in istibdat yönetiminin işçi sınıfı hareketini de büyük bir baskı altında tutması işçi sınıfının sorunlarının zaman içinde çözülemeden birikmesine yol açmıştı. 1908 yılının Temmuz ayında ilan edilen İkinci Meşrutiyet'in başlangıçtaki özgürlük ortamında, birikmiş sorunların ifade edilmesi mümkün hale gelmiş, bu yüzden aniden ve peş peşe işçi sınıfı eylemleri ve grevler ortaya çıkmıştır.[31]

1908 grev dalgası Selanik ve İstanbul'da yoğunlaşmıştı. Selanik diğer Osmanlı şehirlerinden farklı bazı özgünlüklere sahipti. İlk kez 1870'li yılların başında demiryoluna ve bundan on yıl sonra da telgraf bağlantısına kavuşmuştu. Sanayi altyapısı 1870'li yılların sonlarından başlayan gelişmeler sayesinde Selanik'i Osmanlı şehirleri arasında benzersiz bir konuma taşımıştı. Bu güçlü sanayi ve imalat altyapısı Selanik'te diğer Osmanlı şehirlerinde rastlanmayan yoğunlukta sanayi işçisi biriktirmişti. Bir tahmine göre 20. yüzyılın başında Selanik'te imalat sektöründe çalışan işçi sayısı 20 bin civarındaydı, bu rakam şehrin toplam nüfusunun beşte birine yakındı. Selanikli işçiler imparatorluğun siyasi açıdan en fazla bilinçlenmiş işçi kesimini oluşturuyorlardı.[32]

Selanik'te tütün tasnif ve işleme işleri en kalabalık işçi kütlesini barındıran iş koluydu. Yaklaşık 4-5 bin kişi tütün tasnif ve paketleme işinde çalışıyordu. Bu rakam Kavala bölgesinde en az 15 bin, İskeçe'de en az 5 bindi. Kavala'da tütün işleme işinde erkek-kadın oranı yarı yarıyaydı. Tütünün tasnif edildiği Selanik atölyelerinde ise çalışanların büyük çoğunluğu kadınlardı. Tütün tasnif ve paketleme işlerinde çalışanların yanı sıra, 1883'te çoğun-

31 Benim de katıldığım bu yorum büyük oranda Ahmet Makal'a aittir. Bkz. Makal, s. 262.

32 Donald Quataert, "Selanik'teki İşçiler, 1850-1912", (der.) Donald Quataert - Erik Jan Zürcher, *Osmanlı'dan Cumhuriyet Türkiyesi'ne İşçiler 1839-1950...*, s. 113-121.

luğunu Yahudilerin oluşturduğu 250 kişi de tütün rejisinde sigara imalatında çalışıyordu. Selanik'te sosyalist hareketin tohumu şehrin Yahudi tütün işçileri tarafından atılmıştır. Tütün işçilerinin kurduğu sendika, sınıf esasına dayalı işçi örgütlerinin ilk örneklerinden biridir. 1909'da kurulan La Federation Socialiste Ouvriere de Selonique (Selanik Sosyalist İşçi Federasyonu-SSİF), en büyük desteği bu tütün işçilerinden alıyordu. Federasyon kurulduğu günden itibaren Osmanlı İmparatorluğu'nun en önemli sosyalist kuruluşu olma özelliğini sürdürmüştür.[33]

1910 yılında federasyona bağlı on dört sendika vardı. Federasyon 1912'de çeşitli gösterilerde 8.000 kadar işçiyi seferber edebilmişti. Federasyon asıl gücünü hangarlarda tütün tasnifi yapan Yahudi işçilerden alıyordu.[34] SSİF'nin Sosyalist Enternasyonal Başkanlık Kurulu'na sunduğu ve Temmuz 1909 ile Temmuz 1910 arasındaki bir yılı kapsayan faaliyet raporunda, Federasyon'un kurduğu sendikaların ve bu sendikaların üye sayılarının bir dökümü de yer almaktadır. Bu raporda, Tütün İşçileri Sendikası'nın üye sayısı 2.005 ile 3.000 arasında, Reji İşçileri Sendikası'nın üye sayısıysa 500 olarak gösterilmiştir.[35]

Selanik Yahudileri Osmanlı yönetimi altındaki statülerinden genel olarak memnundular. Bu herhangi bir ulusal harekete yakınlık duymadıkları gibi Siyonizme de yanaşmamışlardı. Osmanlı Yahudilerinin büyük çoğunluğu Osmanlıcı siyaseti benimsiyordu. Dolayısıyla Federasyon da Osmanlıcıydı. SSİF,

---

33 OSF, hiçbir zaman "Federasyon"un kitleselliğine ulaşamadı. Aslında bu dönemde (1909-1912) işçi sınıfı hareketi ve sosyalist hareket İstanbul'da asla Selanik'deki seviyesine ulaşamadı demek daha doğru olacaktır.

34 Tütün işçileri, özellikle de Rumeli'den gelenler arasında, 1920'li ve 30'lu yıllarda Türkiye Komünist Partisi'ne katılan çok sayıda işçi vardı. İdris Erdinç, yani Şoför İdris, anılarında bu konuda canlı parçalar aktarmaktadır. Şoför İdris'in annesi önce Kavala'da tütün işinde çalışmıştı ve sonra İdris henüz on dört yaşındayken İstanbul'da Sansaryan Han'a bitişik "Tabakoz" tütün şirketinde birlikte çalışmaya başlamışlardı. İdris Erdinç'in hatırladıkları şöyle: "Orada çalışmaya başladık annemle. O başka bir tezgahta, ben başka. Ben bir tezgaha çırak olarak verildim. Oranın çırağı yokmuş. Bir sürü tezgah var sıra sıra. Bir kışla gibi. Her tezgahta dört kişi var. Bir erkek usta, bir erkek, bir kadın işçi, yanlarında bir de çocuk çırak. Desteleri istif ediyoruz. Şimdi ben bir köy çocuğuyum. Anasız babasız büyümüş kaba bir adam. İşte bana gösteriyorlar. Yaprakları böyle üst üste koy, al bu iple onları bağla. Tamam mı diyorlar. Tamam, diyorum." İdris Erdinç, annesini anlatırken, "Kadın tütüncü, istihsalden gelme. Kavala'da klüp görmüş. Balyaları denize atmışlar, eylemi de biliyor... Beni partiye götüren yolu açmış oluyor" diyor. Annesinin örgütlü siyasal mücadele içinden geldiğini ima ediyor. Şoför İdris'in hatıraları, tütün işçilerinin ve TKP'nin tarihi hakkında eşsiz değerde bir tanıklık sunuyor. Şöfor İdris hayatının en büyük tutkusu, büyük aşkı Emine Erdinç'le de orada tanışıyor. Emine, yan tezgâhta ablası ve eniştesine çıraklık yapmaktaydı. İdris Amca'yı ben de tanımıştım. Bir saplantı gibi, bir tutku gibi partiyi ve Emine'yi anlatırdı. Sevgili arkadaşım Hikmet Akgül, İdris amcanın hatıralarını kaydedip yayınlamıştı. Artık ikisi de yok. Hikmet Akgül, *Şoför İdris-Anılar*, Yar Yayınları, 2004, s. 26-27.

35 George Haupt-Paul Dumont, *Osmanlı İmparatorluğunda Sosyalist Hareketler*, çev. Tuğrul Artunkul, Gözlem Yayınları, İstanbul 1977, s. 87.

1909 yılının Mayıs-Haziran aylarında bir grup Safarat Yahudisi ile bazı Bulgar ve Makedonlar tarafından kurulmuştu. Federasyon kurulur kurulmaz üyelik için İkinci Enternasyonal'e başvurdu. Enternasyonal, Federasyon'un "Osmanlı Seksiyonu" olarak değil, "Selanik İşçileri Alt Bölümü" olarak üyeliğe kabul edilmesine ve Uluslararası Sosyalist Büro'da bir oyla temsil edilmesine karar verdi. SSİF başlangıçta "işçilerin manevi ve fikri durumlarını ilerletmek" amacıyla bir grup aydın tarafından kurulmuş ama kısa bir süre içinde işçi sınıfının haklarını korumak için mücadele eden bir siyasal kuruluşa dönüşmüştü.

Federasyon'un kurulması sürecini başlatan olay 1908 yılının Ağustos ayında, İkinci Meşrutiyet'in ilanından hemen sonra Selanik limanını felç eden rıhtım işçileri grevi oldu. Çeşitli işçi kesimlerinin bu harekete katılmasıyla birkaç hafta içinde Selanik'te yirmi grev gerçekleşti. Telgrafçılar, tütün işçileri, marangozlar, terziler, fırıncılar, kundura tamircileri, tramvay çalışanları, duvarcılar, Allatini tuğla fabrikası işçileri, Olympos birahanesinin 120 işçisi, sabun fabrikası işçileri, şekerlemeciler, Orosdi-Bak mağazasının tezgâhtarları, Benforado demir döküm fabrikası işçileri, Selanik-Dedeağaç demiryolu işçileri ve kahvehane ve lokanta garsonları greve başladılar.

1909 yılının 1 Mayıs gününde Selanik'te, Osmanlı tarihinin ilk kitlesel işçi gösterisi gerçekleştirildi. Bir buçuk ay sonra, 19 Haziran 1909'da bu defa grev hakkını ve sendikal özgürlükleri kısıtlayan Tatil-i Eşgal Kanunu görüşmelerini protesto etmek amacıyla 6.000 kişinin katıldığı bir gösteri daha düzenlendi. Gösteri o kadar görkemli oldu ki, ertesi gün Avram Benaroya ve vekili A. Hasson, İkinci Enternasyonal'e, Enternasyonal'in Osmanlı seksiyonu olarak tanınmayı talep eden bir yazı yazdılar.[36] İttihat ve Terakki hükümetleri Federasyon'un bu hızlı büyümesi karşısında çeşitli baskı yollarına başvurmaya başladılar. Önce Federasyon'un çekirdeğini oluşturan Reji İşçileri Sendikası'na dava açıldı. Sanıklar beraat edince bu kez doğrudan doğruya Federasyon hedef alınarak 1910 yılında SSİF "kulübü" ve şubeleri kapatıldı.[37]

Selanik Sosyalist İşçi Federasyonu'nun örgütlenme düzeyine ve gücüne sahip başka bir sosyalist örgütlenme veya işçi örgütlenmesi Osmanlı sınırları içinde ne o zaman ne de ondan sonra var oldu.

19. yüzyıl işçi hareketleri ve grevlerinde olduğu gibi İkinci Meşrutiyet dönemi grevlerinin en ayrıntılı dökümünü de Oya Sencer ile Şehmus Güzel'in

---

36 Paul Dumont, "Yahudi, Sosyalist ve Osmanlı Bir Örgüt: Selanik İşçi Federasyonu", (der.) Mete Tunçay-Erik Jan Zürcher, *Osmanlı Imparatorluğu'nda Sosyalizm ve Milliyetçilik (1876-1923)*, çev. Mete Tunçay, İletişim Yayınları, İstanbul 1995, s. 80-92.

37 Haupt-Dumont, s. 21-25. Ayrıca Benaroya hakkında bir yüksek lisans tezi de yazılmıştır. Bkz. Emre Polat, *Osmanlı'nın İlk Yahudi Sosyalisti Avram Bebaroya ve Faaliyetleri*, Truva Yayınları, İstanbul, 2004. SSİF'nin kapatılma kararının ve tepkilerin *İştirak* sayfalarına da yansıdığını görüyoruz. Ancak yine de Osmanlı Sosyalist Fırkası ile Selanik merkezli sosyalist-işçi hareketlerinin ilişkisinin bu derece zayıf ve yüzeysel olması çok dikkat çekicidir.

çalışmalarında buluyoruz. Oya Sencer, İkinci Meşrutiyet döneminin ilk işçi eylemi olarak –1 Ağustos 1908 tarihli *Tanin* gazetesindeki bir haberden yola çıkarak– adalara giden İdare-i Mahsusa vapurlarının kaptanlarının ve mürettebatının iş bırakma eylemini saptamıştır. Kaptanlar ve mürettebat, birikmiş maaşları verilmezse sefer yapmayacaklarını bildirmişlerdir.

13 Ağustos 1908'den, yani meşrutiyetin ilanından yaklaşık bir sonrasından başlayarak, ülkenin her yerinden grev haberleri gelmeye başlamıştı. *İkdam* gazetesindeki habere göre, "Dersaaset liman amelesi, Paşabahçe şişe fabrikası amelesi, İzmir limanı amelesi terk-i eşgal etmiş (işi bırakmış) Osmanlı tütün rejisinin Cibali'deki fabrika amelesi yevmiyelerinin tesidi (arttırılması) için reji müdürüne istida (dilekçe) vermiştir." Aynı gün vapurlara kömür yükleyen yükleme işçileri ücretlerinin arttırılması isteğiyle grev yapmış, grev yüzünden vapur seferleri durmuştur. 15 Ağustos günlü habere göre, "şimendüfer kumpanyasının ameleleri dün vazifelerini terk ederek münasebetsiz ahvale içtizar etmişler ise de Zaptiye Nazırı Paşa hazretleri tarafından kendilerine nasayihi lazime (gerekli nasihat) verilerek işlerine devama başlamışlardır." 17 Ağustos günü, Anadolu-Bağdat demiryolu işçileri Alman şirketinden şu taleplerde bulunmuşlardır: İşçi derneğinin şirket tarafından tanınması; memurlara ikramiye ve zam verilmesi; her dereceden işçiye zam yapılması; geceleri çalışanlara iki kat gündelik ödenmesi; aylığından %1.5 tedavi kesintisi yapılan memurların ve ailelerinin ücretsiz tedavi edilmesi. 21 Ağustos 1908 tarihli gazetelerde Yedikule iplik fabrikası işçilerinin üç günden beri, ücretlerinin arttırılması ve istirahat zamanlarının uzatılması için greve gitmiş oldukları haberi yer almıştır. 24 Ağustos'ta, Selanik'te bin kadar fırın işçisinin grev haberi vardır. Aynı gün, 29 Ağustos'ta tramvay işçilerinin de greve gidecekleri haberi vardır. 22 Ağustos'ta, Selanik-Dedeağaç demiryolunda 1.500 işçi iş bırakmıştır. 31 Ağustos'ta, Aydın şimendifer hattı memur ve amelesi grev yapmıştır. Ayrıca yine Ağustos ayı içinde Selanik sigara fabrikası işçileri, Olympos bira fabrikası işçileri, Allatini değirmenleri işçileriyle İzmir tramvay işçilerinin işgününün 10 saate indirilmesi ve ücretlere zam yapılması için başlattıkları grevler vardır.

Sencer'in saptamalarına göre 1908 yılının Eylül ayı işçi eylemleri şöyledir: 3 Eylül'de, Kazlıçeşme tabakhane işçilerinin %50 zam isteğiyle birkaç gündür grevde oldukları öğrenilmiştir. 10 Eylül'de, şark şimendifer şirketinin (Sirkeci-Avrupa demiryolları) Selanik ve Manastır hatlarında grevin sona erdiği ama Selanik-İstanbul bağlantı hattı grevinin henüz çözümlenemediği haberi yer alır. 14 Eylül tarihli haberlere göre, grevler Ereğli kömür havzasında geniş bir hal almıştır. Aynı gün istekleri kabul edilmeyen Anadolu demiryolu işçileri de greve başlamışlardır. 18 Eylül'de Anadolu demiryolu grevi sona ererken, Rumeli şimendiferlerinde grev başlamıştır. Bu olay döne-

min en geniş kapsamlı işçi hareketidir. Rumeli demiryolları grevi başlarken Samsun'da tütün işçilerinin ücretlerinin yükseltilmesi isteğiyle iş bıraktıkları öğrenilmiştir. 22 Eylül'de Oredz et Back (yukarıda Orosdi-Bak olarak anılmıştı) ticarethanesi memurları ve müstahdemleri; 5 Eylül'de Şirket-i Hayriye'nin fabrika amelesi; 4 Eylül'de Aydın şimendifer amelesi iş bırakır. Yine Eylül ayında, Drama ve Kavala'da 14 bin işçi iş bırakmış ancak büyük tüccarlarla hükümetin iş birliği sonucunda grev başarısızlıkla sonuçlanmıştır.[38]

Ekim ayının başında, 5 Ekim'de Aydın demiryolu grevinin büyüdüğü, Bahriye Nezareti'nden asker istendiği, Punta istasyonundaki depoları yakmak isteyen grevcilere Punta karakolundaki askerlerin karşı koyduğu ve çatışma çıktığı haberi basında yer almıştır. Aynı gün Balya-Karaaydın işçilerinin daha önceden greve gittikleri haberi de vardır.

Ekim ayı ortalarında Tatil-i Eşgal Kanun-ı Muvakkati aceleyle çıkarılarak Vekiller Heyeti kararıyla yürürlüğe girmiştir. Aynı gün gazetelerde grevdeki demiryolu işçilerine yönelik olarak yayımlanan bildiride, "esasen hükümet işlerinden ve onun kısımlarından olan Düyun-u Umumiye ve Reji idaresinin grev yapamayacakları gibi, demiryolu, rıhtım, tramvay, su, havagazı ve elektrik şirketlerinin işlemleri bütün toplumu ilgilendirdiğinden bu şirketlerin memur ve amelelerinin de grev yapamayacakları, halinden memnun olmayanların ya dilekçe vermeleri yahut istifa etmeleri icab ettiği gibi, böyle toplumu ilgilendiren işlerde bazı kışkırtıcıların teşvikiyle ticaret ve genel güvenliğin sekteye uğramasına mahal bırakmamak üzere grevin yasaklanmasına dair Takvim-i Vakayi'nin 11 nolu nüshasıyla yayınlanan kanun hükümlerine aykırı olarak sendika kurulmasından ve grevden uzak durulması, bunun aksine hareket edenlerin cezalandırılacakları" tebliğ edilmiştir.

Aynı dönemde, 1908 yılında, Şehmus Güzel'in saptadığı işçi eylemleri ve grevlerse şunlardır: 31 Temmuz günü İdare-i Mahsusa kaptan ve mürettebatı; 31 Temmuz-14 Ağustos arasında Cibali Tütün Rejisi işçileri; Ağustos başında İstanbul rıhtım işçileri; Ağustos başında Selanik rıhtımında çalışan 800 işçi; Ağustos başında İzmir rıhtım işçileri; 5 Ağustos'ta İstanbul'da mürettipler; 8 Ağustos'ta İzmir Çarmodon halı fabrikası işçileri; 10 Ağustos'ta İzmir incir kutusu imalathaneleri işçileri; 11 Ağustos'ta İstanbul Paşabahçe cam işçileri; 12-13 Ağustos günlerinde Aksaray, Şişli, Beşiktaş tramvay işçileri (Dersaadet Tramvay Şirketi); 23 Ağustos'ta Aksaray, Şişli, Beşiktaş tramvay işçileri (Dersaadet Tramvay Şirketi); 2 Eylül'de Aksaray, Şişli, Beşiktaş tramvay işçileri (Dersaadet Tramvay Şirketi); 15-16 Eylül günlerinde Aksa-

38 İşçi eylemlerine ve grevlere katılan işçi sayıları konusunda Oya Sencer kaynak olarak kullanılacaksa, Sencer'in verdiği sayılarda Stefan Velikov'u kaynak gösterdiği durumlara kuşkuyla yaklaşılmalıdır. Velikov'un sayıları abartma eğilimde olduğu görülüyor. Ben çoğunu hiç kullanmamaya çalıştım. Bu sayı da Velikov'dan.

ray, Şişli, Beşiktaş tramvay işçileri (Dersaadet Tramvay Şirketi); 12 Ağustos'ta İstanbul'da vapurlara kömür yükleyen işçiler; 15-16 Ağustos günlerinde Beyrut rıhtımında çalışan 105 işçi; 22-31 Ağustos arasında aynı Beyrut rıhtımı işçileri; Ağustos ayı içinde İzmir tramvay sürücü ve işçileri; Ağustos-Eylül aylarında İzmir marangoz işçileri; Ağustos ayında İzmir "Levant" Şirketi iplik ve boya işçileri; Ağustos ayı içinde Midilli rıhtım işçileri, Varna rıhtım işçileri, Samsun'da 1.500 tütün işçisi; 17 Ağustos'ta Üsküdar-Kadıköy su şirketi işçileri; 18 Ağustos'ta Yedikule iplik fabrikası işçileri; 19-20 Ağustos günlerinde Galata bölgesi mürettipleri; 22 Ağustos günü İstanbul'da 150 fırın işçisi; 16 Eylül günü İstanbul'da 400 fırın işçisi; 23 Ağustos'ta Üsküp'te Şark Demiryolları işçileri; 18-25 Ağustos arasında Selanik Tütün Rejisi işçileri; Eylül ayı başında Selanik Tütün Rejisi işçileri; 24-25 Eylül günlerinde Selanik Olympos Buz Fabrikası işçileri; 25 Ağustos'ta Selanik Olympos Buz Fabrikası işçileri yeniden; 24 Ağustos'ta Selanik'te Şark Demiryolları işçileri; 24 Ağustos'ta Selanik-İstanbul Demiryolu işçileri; 24 Ağustos günü Selanik'te 1.000 fırın işçisi; Ağustos ayında Selanik sabun imalathanelerindeki 500 işçi, Allatini tuğla fabrikasında 2.000 işçi, Allatini un fabrikasında 100 işçi, Olympos bira fabrikasında 120 işçi, Tütün Rejisi'nde 500 sigara işçisi, Selanik Tersanesinde 800 işçi, Orosdi-Back mağazasında 95 işçi, Benforado teneke imalathanesinde 22 işçi, Selanik-Manastır demiryolu işçileri; 28 Ağustos günü (24 saatliğine) Sirkeci Şimendifer Fabrikası işçileri; 28 Ağustos'ta Yedikule Şimendifer Fabrikasında 200 işçi; 28 Ağustos-11 Eylül arasında Selanik-İstanbul Demiryolu Şirketi'nde 1.500 işçi; 18 Eylül'de Selanik-İstanbul Demiryolu Şirketi'nde 1.500 işçi yeniden; 31 Ağustos-4 Eylül arasında İzmir-Aydın Demiryolu Şirketi işçileri; 1-4 Eylül arasında İzmir-Aydın Demiryolu Aydın-Dinar hattı memur ve işçileri; Eylül ayı içinde İzmir-Aydın Demiryolu Şirketi memur ve işçileri; 26 Eylül'de İzmir-Aydın Demiryolu Şirketi memur ve işçileri; Eylül başında Selanik Devlet Telgraf İdaresi memur ve işçileri; Eylül başında Selanik tütün ticarethaneleri işçileri; Eylül başında Selanik Elektrikli Tramvay Şirketi işçileri; Eylül başında Gevgeli Boutet İpek İplik Atölyelerinin 200 işçisi; 2 Eylül'de Kazlıçeşme debbağhane işçileri; 5 Eylül'de Şirket-i Hayriye Fabrikası işçileri; 5-9 Eylül arasında İzmir-Göztepe Tramvay Şirketi işçileri; 9 Eylül'de Selanik Errera mağazaları işçileri; 10-12 Eylül arasında Selanik'te Yunanlılara ait bakkal, şarküteri, berber dükkanları çırak, kalfa ve işçileri; 10-12 Eylül arasında Selanik'te Yunanlılara ait kahvehane, birahane, otel, lokanta, gazino işçileri; Eylül ayı içinde İzmir Körfezi Vapur İşletmesi işçileri; 13 Eylül'de Kavala Tütün Rejisi'nde 12.000 işçi; 13 Eylül'de Drama Tütün Rejisi'nde 2.000 işçi; 14-18 Eylül arasında Anadolu-Bağdat Demiryolu Şirketi'nin 900'ü İstanbul'da olmak üzere bütün işçileri; 14 Eylül'de Zonguldak-Ereğli Kömür madeni şirketinin

10.000 işçisi; Eylül ortasında Samsun tütün işçileri; 14 Eylül'de Şirket-i Hayriye deniz işçileri; 23 Eylül'de Şirket-i Hayriye Hasköy Tersane işçileri; 15 Eylül'de İzmir-Kasaba Demiryolu Şirketi işçileri; 17 Eylül'de İdare-i Mahsusa deniz işçileri; 17 Eylül'de İstanbul matbuat işçileri; Eylül ortasında Selanik havagazı işçileri, Selanik matbaa işçileri, Selanik şeker imalathane işçileri, Selanik deri mağazaları işçileri, Midilli gümrük yükleme boşaltma işçileri; 18-21 Eylül arasında Şark Demiryolları Şirketi'nin 3.000 memur ve işçisi; 22 Eylül'de İstanbul "Oristi-Back" Mağazaları'nda 1.500 işçi; 22 Eylül'de Selanik Oristi-Back Mağazaları işçileri; 23 Eylül'de İstanbul Feshane Fabrikası memur ve işçileri; 27-29 Eylül günlerinde Beyrut-Şam-Hama Demiryolu Şirketi memur ve işçileri; 30 Eylül'de İstanbul Belediyesi Birinci Daire memur ve işçileri; Eylül ayı sonunda Balya-Karaaydın Kurşun madeninde 800 işçi, Ergani Bakır madeni işçileri, Midilli sabunhane ve zeytinyağı imalathaneleri işçileri, İstanbul "Au Bon Marche" mağazaları işçileri, İstanbul Au Lion mağazaları işçileri, Hereke Dokuma Fabrikası işçileri, Manastır fırın işçileri, Üsküp Singer şirketi işçileri, Ksanthi Reji tütün işçileri, İzmir Errera mağazalarında 67 işçi, Ksanthi Hasan Ağa deposunda 62 işçi, Selanik Kireçköy kireç ocağı işçileri, Adana pamuk işçileri, İstanbul yazmacı çırak, kalfa ve işçileri; Ekim başında İstanbul Büyükdere Tuğla Harmanı işçileri, Midilli terzihaneleri çırak, kalfa ve işçileri, Samsun Tütün Rejisi işçileri; 2-4 Ekim günlerinde Beyrut Gaz Şirketi memur ve işçileri; 4 Ekim günü İstanbul Belediyesi Altıncı Daire temizlik işçileri; 13 Ekim'de İstanbul "Londra" birahanesi garsonları; 14-16 Ekim arasında İstanbul Tokatlıyan İşletmesi garsonları; 16 Ekim'de İstanbul "Yani" birahanesi garsonları, Pera Palas garson ve işçileri; 20 Ekim-22 Ekim arasında Pera Palas garson ve işçileri yeniden; 16 Ekim günü Beyoğlu kahvehaneleri garsonları; 30 Ekim'de Foça maden işçileri; 5 Aralık'ta Kudüs matbaa işçileri.

Burada saptanan 111 işçi eyleminin tümü 1908 yılına aittir. Üstelik 1908 yılının, meşrutiyetin ilanından sonraki son beş ayındaki eylemlerdir. Bazıları önemsiz görünse de tümü birlikte ele alındığında meşrutiyetin ilanıyla birlikte Osmanlı toplumunun işçi sınıfı gerçeğiyle sarsıcı bir şekilde karşı karşıya kaldığı kolayca anlaşılır. Bu işçi eylemlerini saptamış olan Şehmus Güzel'e göre 1908 grevlerinin ortak özellikleri şunlardır:

a) Çok kısa bir süreye sığan grev sayısı bakımından bir yoğunluk söz konusudur. Beş aylık bir sürede o zamana kadar görülmemiş sayıda grev düzenlenmiştir.
b) Bu grevler bütün iş kollarında örgütlenmiş ve tüm ülkeyi etkilemiştir.
c) Grevcilerin temel isteğinin ücret artışı olmakla beraber ilginç ve yenilikçi isteklere de rastlanmaktadır. Bir aylık ikramiye, iş gününün kısal-

tılması, işçilerin dernek veya sendikalarının işveren tarafından tanınması, gece çalışmaları için iki katı ücret ödenmesi, yıllık ücretli izin gibi o zaman için ilginç ve yeni olan istekler bunlardan bazılarıdır.

d) Grevlerin birçoğu birden bire başlamakla beraber bazı grevlerde işverenle veya hükümet çevreleriyle görüşme gibi uzlaşma yollarına da başvurulmuştur. Birçok grev başlangıcında gösteri ve yürüyüşler düzenlenmiştir.

e) Grevlerin yönetimi genellikle örgütsüz işçi kümelerince üstlenilmiştir. Birçok grevin yönetiminin, işçi birlikleri, dernekler ve çok az sayıda sendikalarca üstlenildiğini görüyoruz.

f) Kamu yöneticilerinin grevlere karşı tutumu olumsuzdur. Grevcilere karşı güvenlik güçleri kullanılarak baskı yapılmıştır. İttihat ve Terakki başlangıçta özellikle yabancı işverenlere karşı grevcileri desteklemiş, ancak grevlerin uzaması, İngiliz ve Fransız diplomatların ısrarlı ve sürekli başvuruları ve grevlerin devlet maliyesine yük olmaya başlamasıyla ittihat ve Terakki grevlere ve grevcilere tavır almıştır.

g) Birçok grev ya kısmi ya da tümüyle başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

h) Özellikle başarısızlıkla sonuçlanan grevlerden sonra birçok işçi işini kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır. Grev hakkı yasal bir güvence altına alınmadığından işverenler grevcileri kolaylıkla işten atabilmiştir.

Tatil-i Eşgal Kanunu

1908 yılı grevleri patladığında meşrutiyet ilan edilmiş olmakla beraber İttihat ve Terakki Cemiyeti henüz siyasal sahneye çıkarak sorumluluk almamıştı. Hükümeti yine II. Abdülhamid döneminin ünlü sadrazamlarından Kamil Paşa kurmuş, İTC hükümete sadece iki bakan vermekle yetinmişti. Bunlar Adliye Nazırı Manyasizade Refik Bey ve Maarif Nazırı Abdurrahman Şeref Bey'di.[39] Meşrutiyet ilanına rağmen seçimler henüz yapılmadığından bu dönem parlamentosuz bir dönemdir. Seçimler ancak Kasım-Aralık aylarında yapılabilmiş Meclis-i Mebusan Aralık ayının ortalarından sonra açılmıştır. Türkiye işçi sınıfı tarihinin en önemli yasal düzenlemelerinden biri olan Tatil-i Eşgal Kanunu Hakkında Kanun-u Muvakkat bu koşullarda hükümet tarafından hazırlanmış, 1876 anayasasının verdiği yetkiyle sonradan kanun olarak kabul edilmek üzere "Geçici Kanun" statüsüyle 8 Ekim 1908 tarihinde yürürlüğe konulmuştur.[40]

---

39 Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasal Partiler*, cilt 3, s. 40.

40 Tatil-i Eşgal deyimini işlerin durdurulması, yani grev olarak çevirebiliriz. Bu durumda, "Grev Kanunu Hakkında Geçici Kanun" olmaktadır.

13 maddelik bu kanunun birinci maddesinde, "Canib-i Hükümet-i Seniyyeden ruhsat veya imtiyaz istihsal ederek demiryol ve tranvay ve liman muamelatı ile umur-u-ı tenvirriyye (aydınlatma işleri) gibi umuma müteallik (kamuya yönelik) bir hizmet ile mükellef bulunan her nevi şirketlerle müstahdemin ve amalesi beyninde (şirketlerle çalışanları arasında) şerait-i istihdamlarına dair (istihdam şartlarına dair) ihtilafat vukuunda (anlaşmazlık çıkması durumunda)..." denilerek, devamında ve sonraki maddelerinde bu anlaşmazlığın nasıl çözümleneceğine dair bir düzenleme getirilmiştir. 2., 3., 4., 5., 6., ve 7. maddelerde anlaşmazlığın nasıl çözümleneceği anlatılır. Buna göre, böyle bir anlaşmazlık ortaya çıktığında, işçiler kendi aralarından üç temsilci belirleyecekler, bunlar Ticaret ve Nafia Nazırlığı'na anlaşmazlık konusunun içeriğini ve sebeplerini bir dilekçe ile bildireceklerdir. İşçiler, hiçbir sebeple, şirket yönetimine karışamayacak, bu konuda bir talepte bulunamayacaklardır. Bakanlık, dilekçenin verilmesinden sonraki en geç sekiz gün içinde konuyu ilgili şirkete iletecek, şirket de en geç bir hafta içinde üç temsilci belirleyecektir. Eğer şirket bu süre zarfında taleplere bir cevap vermezse işçilerin talepleri kabul edilmiş sayılacaktır. Tarafların temsilcilerini belirlemelerinden sonra bakanlık da bir temsilci tayin edecek, bakanlık temsilcisi üç gün içinde tarafları kendi başkanlığı altında toplantıya davet edecektir. Anlaşmazlık konuları üzerinde uzlaşılması halinde bir tutanak düzenlenerek bütün taraflarca imza edilecektir. Taraflar uzlaşmaya varamadıkları takdirde işçiler grev yapmakta serbest olacak ancak "çalışma özgürlüğünü" engelleyemeyeceklerdir. İmzalanan tutanak, şirket ve işçiler hakkında geçerli olup, eğer şirket anlaşma koşullarına uymazsa bakanlık kendilerine bir ihtarname tebliğ edecek, ihtarnamenin tebliğinden sonraki her gecikme günü için şirket üç yüz Osmanlı lirası ödeyecek, bu para işçilerin emeklilik ve yardımlaşma sandıklarına ait olacak, bu olmadığı takdirde Dar-ül Aceze'ye verilecektir.

Anlaşmazlık durumunda işverene hiçbir somut yükümlülük getirmeyen bu kanunun 8. maddesi, "Umuma müteallik hidamat ifa eden müessesatta teşvikat ve tehdidat icrasile ve cebir ve şiddet istimalile sendika teşkil eden ve hizmetin tatiline sebebiyet veren veya bunları tehiye eden heyetlere dâhil bulunan veyahut diğerlerinin çalışmasını men'e tasaddi eyleyen kimse mahkemece bir aydan bir seneye kadar hapis ve bir liradan elli liraya kadar cezayı nakdi ahzı ile mücazat olunacaktır..."diyerek kamuya yönelik hizmet üreten işletmelerde sendika kuran, iş bırakılmasına yol açan, diğerlerinin çalışmasını engelleyen kimselere ve 9. maddesinde iş bırakmaya katılacak işçilere hapis cezası getirilmiş; nihayet 11. maddesinde de, bu tür işletmelerde kanunun yürürlüğe girmesinden önce kurulmuş bulunan sendikalar da feshedilmiştir.

Kanunun gerekçesinde, Anadolu ve Rumeli demiryollarında yaşanan grev özellikle vurgu yapılması dikkat çekicidir. Gerekçede ayrıca, bu grevlerin tekrarlanması ve diğer kurumlara da yayılması ihtimaline karşı önlem alınması gereği vurgulanmıştır.[41]

Görüldüğü gibi söz konusu olan derme çatma, başlıca amacı grevleri ve sendikalaşmayı engellemek olan bir kanundur; tutarsızlık ve çelişkilerle doludur. Zaten bütün bu kâğıt üzerinde yazılan uzlaşma süreçleri yazıldığıyla kalmış, kanunun uygulanması kamu hizmeti gören işletmelerde grevlerin ve sendikaların tümüyle yasaklanmasıyla sonuçlanmıştır. Tabii şunu hatırlatmalıdır ki, kamu hizmeti gören şirketler kamu şirketi olmayıp, başta demiryolları ve tramvaylar olmak üzere tümü özel sermayeli yabancı şirketlerdir.

Bu kanunun yürürlüğe girmesinden sonra işçi hareketleri ve grevler yok denecek kadar azalmıştır. 1909-1915 yıllarında arasında saptanabilen işçi eylemi ve grev sayısı 40'ı geçmemektedir. Bunların da çoğu 1909-1911 yılları arasında yaşanmış, 1912 yılından sonra işçi hareketlerinden eser kalmamıştır.[42]

Bu bölümde İstanbul'da 1912 yılında gerçekleştirilen 1 Mayıs kutlamasını da anmadan geçmemek gerekir. Bu, şu andaki bilgilerimize göre İstanbul'da gerçekleştirilen ilk 1 Mayıs kutlamasıdır. Bu konudaki en önemli kaynak *İştirak* dergisinin 21 Haziran 1328 (1912) tarihli 20-2 numaralı sayısında, derginin 24. sayfasında, yanlamasına bütün sayfayı kaplayan bir fotoğraftır. Fotoğrafta açık havada, geniş bir sundurmanın önünde ve altında toplanmış, içlerinde kadın ve çocukların da bulunduğu 250-300 kişi olduğu görülmektedir. Bulunanların tümü fotoğraf makinesine bakarak poz vermiştir. Bazı kişilerin ellerinde küçük pankartlar olduğu görülse de üzerlerindeki yazılar okunamamaktadır. Fotoğrafın altında, "Pangaaltı'daki 'Belvü' bahçesinde efrenci 1912 senesi mayısının birinci günü Osmanlı sosyalistleri tarafından idare edilen Bir Mayıs bayramı" ibaresi vardır.[43]

Osmanlı işçi hareketleri tarihini ele aldığımız bu kısa alt bölümde Donald Quataert'den ve onun Zonguldak madencilerini incelediği eşsiz kitabından söz etmemek haksızlık olur.[44] Bu çalışma Osmanlı emek tarihini yerel belgelere dayanarak gerçekleştirilmiş yol açıcı bir çalışmadır. Quataert çalışmasında 1822-1920 yıllarında arasında, onlarca kasabayı ve üç yüzden fazla köyü, yüzden fazla madeni içine alan ve bir yönetmelikle "Zonguldak Kömür Havzası"

41 A. Gündüz Ökçün, *Tatil-i Eşgal Kanunu, 1909 Belgeler-Yorumlar*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1982, s. 2-5. Parantez içi ifadeler bana ait.

42 Güzel, "Tanzimat'tan Cumhuriyet'e İşçi Hareketi...", s. 810-818.

43 Bkz. s. 562.

44 Donald Quataert, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Madenciler ve Devlet-Zonguldak Kömür Havzası 1822-1920*, çev. Nilay Özok Gündoğan, Azat Zana Gündoğan, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2009.

olarak belirlenmiş olan bölgedeki madenleri ve madencileri çevreleriyle birlikte ele alıp değerlendiriyor; madenlerin ve madencilerin hukuki statüleri, madenlerdeki çalışma sistemi, madenlerin yol açtığı sosyal sorunlar, köy, köylülük ve kentleşme sorunları, maden üretiminin teknik boyutları, üretim miktarları, maden kazaları, maden işçilerinin zaman içinde geçirdikleri değişim, madenlerde çocuk emeği ve madenlerdeki işçi eylemleri ve grevler gibi her biri emek tarihi açısından çok değerli olan konuları ayrıntılarıyla ele alıyor.

Quataert'in bulgularına göre İkinci Meşrutiyet döneminde Zonguldak kömür havzasında çalışan işçi sayısı 10 bini aşkındır. Dünyanın en önemli üç maden üreticisi olan İngiltere, Fransa ve ABD'de kömür madenciliği özel sermayeye dayandığı halde Osmanlı devletinde madenler devlet girişimi olarak açılmaya başlanmış, ancak 1860'lardan sonra maden yine devlete ait olmak üzere kullanım hakkı özel işletmelere devredilmeye başlanmıştır. Bu yabancı şirketler arasında en büyüğü Fransız sermayeli Ereğli Kömür Şirketi'dir.[45]

Zonguldak Kömür Havzası'nın madenci işgücü ihtiyacı Osmanlı devletinin 1867 yılında çıkardığı "Dilaver Paşa Nizamnamesi" olarak adlandırılan bir yönetmelikle getirilen zorunlu çalışmayla karşılanıyordu. Quataert'in deyimiyle, Osmanlı devleti "bütün malların en kapitalisti olan kömürü işlemek için kapitalizm öncesi diye nitelendirilen bir emek biçimini" kullanıyordu.[46] Zonguldak Kömür Havzası sınırları içinde belirlenmiş on dört kaza içinde yaşayan 13-50 yaş arası erkekler arasından köy ihtiyar heyetlerinin ve muhtarların belirlediği kişiler bu madenlerde çalışmak zorundaydı. Bunlar, her ayın yarısını madende çalışarak, yarısını köylerinde yaşayarak geçirirlerdi. Bu işçi-köylüler bu çalışmaları karşılığında bir ücret alıyorlar ve askerlik hizmetinden muaf tutuluyorlardı.[47]

Zonguldak Kömür Havzası işçileri İkinci Meşrutiyet döneminde defalarca eylem ve grev yaptılar. Quataert'in deyimiyle, grevler, 1908-1913 yılları arasında kömür havzasını defalarca kasıp kavurdu.[48]

Başka bir kaynakta kömür havzasında gerçekleştirilen bu grevlerden birinin ayrıntılı bir anlatımını da buluyoruz. İkinci Meşrutiyet döneminde yaşanan ama tam tarihi belirtilmeyen bu eylem, kömürün taşınmasını sağlayan demiryolunda çalışan işçiler tarafından başlatılmıştır. İşçiler, katarların hareke-

45 Quataert, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Madenciler...*, s. 16.

46 Quataert, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Madenciler..*, s. 19.

47 Çok sıkıntılı bir çeviri tercihi ile karşı karşıyayız. Çevirmenler İngilizcesinde hangi kelimenin kullanıldığını bilmediğim bu durumu "münavebeli çalışma" olarak çevirmişler. Bu "nöbetleşe" anlamına geliyor. Acaba, Osmanlı belgelerinde "münavebeli" kelimesi kullanıldığı için mi bu yola başvurarak "nöbetleşe" kelimesini kullanmadılar? Ayrıca, "nöbetleşe" kelimesini kullansalar dahi, bu kelime bu çalışma sisteminin zorunlu yanını açıklamıyor.

48 Quataert, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Madenciler...*, s. 92.

tine engel olmak için, demiryolları üzerine barikatlar kurup, bu barikatların iki yanlarına bayraklar dikmişler, "büyük gruplar halinde, önlerinde allı yeşilli bayraklar ve ellerinde balta, kazma, kürek ve sivriçlerle şehre inmişler, Ereğli Şirketi'nin idare binalarını kuşatmışlardır." Bu arada işçilerle polisler arasında çatışmalar olmuş, fakat polisler binlerce direnişçi işçi karşısında kaçmak zorunda kalmışlardır. Bir kısım işçi lokomotifleri ve binaları tahrip etmiştir.

Bu anlatıma göre Fransız Şirketi (Ereğli Şirketi), olayların bastırılması için İttihat-Terakki hükümetine başvurmuştur. İttihat-Terakki hükümeti, Zonguldak işçisinin üzerine Musul gambotuyla avcı taburları sevk etmiş, aynı gemiyle Ereğli Şirketi'nin İdare Meclisi reisi Kont Vitali de Zonguldak'a gelmiş ve işçi "murahhasları"yla görüşmek istemiştir. İşçi önderleri, istihkaklarından kesilen hastane parasının kaldırılmasını istemişler, aksi halde direnişi sürdüreceklerini kesin bir dille ifade etmişlerdir. Bunun üzerine Ereğli Şirketi işçilerin isteğini kabul etmek zorunda kalmış ve grev böylece sona ermiştir.[49]

Osmanlı Sosyalist Fırkası yayınlarında madencilere hiç rastlanmaması da ilginçtir.

Osmanlı-Jön Türk Siyasetinin İki Ana Akımı

İdris Küçükömer, 1968 yılında sonradan "Türkiye'de sol sağdır, sağ da sol" olarak özetlenen ve böylece ünlenen tezini ortaya koyduğunda kuşkusuz İkinci Meşrutiyet dönemi hakkında da, Osmanlı Sosyalist Fırkası (OSF) hakkında da bizim bugün sahip olduğumuz bilgilerin pek azına sahipti. Küçükömer'in sadece İkinci Meşrutiyet'in siyasal mücadelelerini açıklamak için değil, çok sonrasını da, Türkiye'nin bütün siyasal tarihini de analiz etmek için başlangıç olarak aldığı tarih Jön Türklerin 1902 yılında Paris'te toplanan kongresiydi. Dönemin siyasal hareketleriyle, örgütleriyle, liderleriyle ilgili monografik nitelikte çalışma yok denecek kadar az olmasına rağmen Küçükömer'in başlangıç noktası da saptamaları da doğru ve güçlüydü.

Küçükömer'e göre, sınıf temeline indirilemeyen ve üstyapıda sürüp giden kavganın, kendi deyimiyle bu fasit dairenin, yani Osmanlı toplumunda ortaya çıkan "batıcı bürokratlar ile onlara karşı olan İslâmcı-Doğucu halk cephesine dayanılarak *fırkalaşma eğiliminin*" ilk belirtileri bu toplantıda ortaya çıkmıştı:

> "Bir grup, merkeziyetçi bürokratik niteliğini devam ettirip, *devlet mekanizmasıyla yerli kapitalist burjuvaları yaratmak istiyordu.* Diğer grup ise adem-i

49 Sina Çıladır, *Zonguldak Havzasında İşçi Hareketlerinin Tarihi 1848/1940*, Yeraltı Maden/İş Yayınları, Ankara 1977, s. 93-94.

merkeziyetçiydi.[50] Ve burjuvaların ortaya çıkmasının ancak devletin ekonomik hayata katılmaması ile sağlanabileceğini kabul ediyordu, klasik liberal görüşü benimsiyordu. Batı'dan esinlenen bu görüş, orada kapitalizmin aşağıdan yukarı gelişmesinin, merkezi devlet baskısından kurtulma ile ve ülkenin mahalli yönetimi sayesinde olduğunu kabul etmektedir. Merkeziyetçi grup, bu görüşün, imparatorluğu parçalayacağına kanidir. Farklı görüşe sahip olan Jön Türkler, bu toplantıda iki ana gruba ayrıldı. Merkeziyetçi bürokratlar *Osmanlı Terakki ve İttihat Cemiyeti'ni* kurdular. Diğerleri ise; *Teşebbüsü Şahsi ve Adem-i Merkeziyet Cemiyeti'ni* kurdular."

"Batıcı-laik bürokrat, Batılılaşma ile devleti kurtarmak isterken, yeterli derecede üretim güçleri yaratamadığından, tarihi büyük halk cephesiyle ters düşmektedir. Böylece iki cephe arasındaki mücadele kızışınca, *laik* Batıcılar ile *dindar* Doğucular arasında bir mücadeleye gelip dayanmaktadır. Bürokrat (sivil, subay) *laik*, güya *ilerici* sayılacak, emperyalist kıskacı içinde bürokrat oyunlarıyla içine kapanan İslâmcı-Doğucu kamp ise gerici (mürteci) sayılacaktı!"

Küçükömer'e göre, bu üstyapıda devam edegelen bir oyundur aslında. Bu oyunu devam ettirmekle, hem bürokratlar artık-üründen önemli bir pay almakta hem de –işte burası konumuz açısından önemlidir– "halk cephesinden *sınıf meselelerini dikkatle ele alan bir öz ortaya çıkması önlenmektedir.*"[51]

1902 yılında oluşan ve İkinci Meşrutiyet yıllarının temel siyasal kamplaşmasını oluşturan bu iki kanadın tanımlanması ve kavganın aslında üst yapıda süren bir oyun olduğunun ve bu oyunun "sınıf meselelerini dikkatle ele alan bir özün ortaya çıkmasını önlediğinin" vurgulanması, bir açıdan, Osmanlı Sosyalist Fırkası ile ilişkilendirilebilir. Biraz uzunca bir alıntı yapmamızın nedeni bu.

Küçükömer söz konusu akımların tarihsel gelişimini açıkladığı şemasının "sol" tarafına İkinci Meşrutiyet döneminden sadece Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nı almıştır. Şemasına almasa da Osmanlı Sosyalist Fırkası'nı İttihat ve Terakki karşıtı bu muhalefet cephesinin içinde saymıştır. Ona göre İttihat ve Terakki'nin Merkez-i Umumi istibdadına ve ordunun siyasetin içinde olmasına karşı Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nda oluşan birleşik cepheye Ahrar Fırkası, Osmanlı Demokrat Fırkası ve Osmanlı Sosyalist Fırkası da katılmıştır.

50 "Adem-i merkeziyet", "merkez yokluğu", "merkezsizlik" anlamına gelip, merkezî yetkilerin yerel yönetimlere devredildiği siyasi-idari sistem kastedilmektedir. Uygulamada özerklikten federasyona kadar geniş bir yelpazeyi içerebilir.

51 Küçükömer, s. 86. İtalikler Küçükömer'e, vurgu bana ait. Küçükömer'in makalesinin tümünde bir hazırlıksızlık ve acelecilik olduğu hemen göze çarpar. Derinlemesine analiz ederek açıklamadığı pek çok kavramı italikle vurgulamak zorunda kalmıştır. Bunların en önemlisi "temsil etmek" ve "dayanmak" ayrımıdır, s. 84-88.

SOL YAN	SAĞ YAN
Yeniçeri-esnaf-ulema birliğinden gelen Doğucu-İslâmcı halk cephesine dayanan:	*Batıcı-laik bürokratik geleneği temsil eden:*
JÖN TÜRKLERİN PRENS SABAHATTİN KANADI	JÖN TÜRKLERİN TERAKKİ VE İTTİHAT KANADI
Hürriyet ve İtilaf	İTTİHAT VE TERAKKİ (Önce cemiyet, sonra fırka)
İKİNCİ GRUP (Birinci Büyük Millet Meclisi'nde Müdafaaa-i Hukuk Cemiyeti'nde)	BİRİNCİ GRUP (Birinci Büyük Millet Meclisi'nde Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nde)
TERAKKİPERVER FIRKA SERBEST FIRKA DEMOKRAT PARTİ	CHF (PARTİSİ) CHP-MBK (Milli Birlik Komitesi
ADALET PARTİSİ	CHP (Ortanın Solu)
?	?

İdris Küçükömer'in ünlü sol-sağ şeması.

İki küçük düzeltme gerekse de yaklaşımı doğrudur. Birinci düzeltme şu: Ahrar Fırkası 31 Mart yargılamalarından sonra sahneden çekilmiş, 1910 yılında da kendini resmen feshetmişti. Hürriyet ve İtilaf cephesine katılması mümkün değildir. İkinci düzeltme de şu, Osmanlı Sosyalist Fırkası, Hürriyet ve İtilaf'ın kuruluşuna diğer partiler gibi katılmadı. Kendi bağımsız sosyalist siyasal kimliğini koruyarak, sınıf temelli mücadelesine devam etti. Ama OSF, program olarak da, siyasal mücadele olarak da daima İttihat ve Terakki karşısındaki bu muhalefet cephesinin içinde yer almıştı. Kadroları da birbirleriyle yakın ilişki içindeydiler. O halde, Küçükömer'in analizini sürdürürsek, acaba Osmanlı Sosyalist Fırkası'nı, İttihat ve Terakki'de cisimleşmiş olan merkeziyetçi-bürokratik laik cepheye karşı, Doğucu-İslâmcı halk cephesine "dayanan" değil de, üst yapıda devam eden "oyun"un dışında kalarak, halk cephesi içinden sınıf meselelerini dikkate alarak ortaya çıkmaya çalışan bir özün ilk temsilcisi olarak ele almak mümkün ve doğru bir yaklaşım olabilir mi? Zaman zaman iki tarafa doğru da savrulmaları olduğu görülse de, bu soruya benim cevabım, "evet"tir. Hayata geçirmeye çalıştığı siyasal anlayışın bu yönde olduğunu söyleyebiliyoruz. Materyalizmi silikleştirip katı bir laiklik anlayışından uzak durarak İslâmi değerlere vurgu yapılmasını halk cephesi içinde kalma çabası olarak değerlendirebiliriz. En azından bu yolda bir çabası olduğu açıktır.

Bu muhalefet cephesi –bu OSF için de geçerlidir– İkinci Meşrutiyet döneminde kendi teorik-programatik görüşlerini savunma ve yayma imkânını

bulamamıştır. Bunun nedeni İttihat ve Terakki'nin yasal ve yasadışı yollarla uyguladığı acımasız baskılardır. Muhalefetin önde gelen gazetecileri öldürülmüş, gazeteleri kapatılmış, siyasal liderleri daima hapis ve sürgün tehdidi altında tutulmuşlardır. Bu koşullar altında siyasal mücadele teorik-programatik bir mücadeleye dönüşememiş, örgütlenme ve ifade özgürlüğünün savunulması noktasına çekilmek zorunda kalmıştır. Yine de bu muhalefet cephesinin fikri öncülü ve 1902 kongresinde ortaya çıkan bölünmenin lideri olan Prens Sabahattin'in görüşlerine kısaca göz atmakta yarar var. Bu fikirlerin, Osmanlı Sosyalist Fırkası'nın programında ve yayınlarında ifade edilen görüşlerle sıklıkla örtüştüğünü de göreceğiz.

Prens Sabahattin'in Sosyolojik-Siyasal Görüşleri

Prens Sabahattin anne tarafından Osmanlı hanedanına bağlıydı. Annesi Seniha Sultan Abdülmecid'in kızı, Sultan II. Abdülhamid'in kız kardeşiydi. Sabahattin, özel eğitimle Arapça, Farsça ve Fransızca öğrenmişti. Babası Damat Mahmut Celalettin Paşa, 1899 yılında II. Abdülhamid yönetimiyle anlaşmazlığa düşünce iki oğlunu, Sabahattin ve Lütfullah'ı yanına alarak Paris'e kaçtı. Prens Sabahattin burada hem Le Play-Demolins sosyolojisiyle hem de Jön Türkler içinde siyasetle ilgilendi. 1902 kongresindeki bölünmeden sonra 1906 yılında *Terakki* isimli bir dergi çıkardı.1908 yılında İkinci Meşrutiyet'in ilanı üzerine İstanbul'a döndü. Kendisi fiilen siyasete girmemiş olsa da kendisine siyaseten bağlı olanların kurduğu Ahrar Fırkası kuruluşundan itibaren İttihatçıların tepkisiyle karşı karşıya kalmıştı. 31 Mart ayaklanmasından sonra Prens Sabahattin gözaltına alındı. Kısa bir süre sonra serbest bırakıldıysa da ülkeyi terk ederek Paris'e dönmek zorunda kaldı. İstanbul'a ancak savaştan sonra 1918 yılında dönebilen Sabahattin, bu sefer de 1924 yılında hanedan üyelerinin yurtdışına çıkarılması üzerine yeniden ülkeden ayrılmak zorunda kaldı. 1948'de İsviçre'de öldü.

Prens Sabahattin'in benimsediği Le Play-Demolins sosyolojisi pozitivizmin kurucusu Auguste Comte-Durkheim sosyolojisinin homojen toplum ve "genellikler" anlayışına karşı Le Play tarafından kurulan ve Demolins tarafından geliştirilen heterojen toplum, dolayısıyla "özgüllükler" anlayışına dayanıyordu. Bu iki akım da 19. yüzyılın sonlarında ve 20. yüzyılın başlarında Osmanlı aydınlarına ulaşmıştı. Comte-Durkheim sosyolojisini Ziya Gökalp, Le Play-Demolins sosyolojisini Prens Sabahattin benimsiyor ve yaymaya çalışıyordu.

Prens Sabahattin, Osmanlı toplumunun sorunlarının iki temel noktada düğümlendiğini düşünüyordu. Bunlardan biri eğitim sistemi ve sistemin yarattığı insan tipi, diğeri de yönetim sistemiydi. Fakat aslında bu iki sorunun

da kökeninde dünyada iki farklı toplum tipinin var olduğu iddiası vardı. Bu iddia, Le Play sosyolojisine Demolins'in katkısıydı. Demolins'e göre bu iki farklı toplum tipi, kamucu-cemaatçi toplumlar (formation communautaire) ve bireyci toplumlardı (formation particulariste).[52] Bu sınıflamada Asya, Afrika, Güney Avrupa, Güney Amerika ve Türkiye kamucu-cemaatçi toplum tipine; İskandinavya, İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri bireyci toplum tipine örmektir. Eğitim açısından bakıldığında, cemaatçi toplumlarda bireyler, aile ve devletin koruması altında kalacak şekilde yetiştirilirken; bireyci toplumlarda bireyler öncelikle kendi güçlerine dayanacak, kendi kendine yeten, kişisel girişkenliği gelişmiş insanlar olarak yetiştirilirler. Gözlemlere göre cemaatçi toplumlar geri kalmış toplumlar, bireyci toplumlar ilerlemiş toplumlardır.

Prens Sabahattin, Türkiye'nin kurtuluşunu kamucu-cemaatçi toplum tipinden, bireyci toplum tipine geçilmesinde, bunun için de eğitim sisteminin değiştirilmesinde görüyordu. Okullarda kadın erkek ayrımı gözetmeden, devlet ya da aileye dayanan tüketici memur tipi yerine, kişisel girişkenliğe dayanan üretici aydın tipi yetiştirilmeliydi.

Prens Sabahattin yönetim sorununu da bir sosyal yapı sorunu olarak görüyordu. Ona göre kamu hayatını özel hayata üstün tutan bütüncül yapılarda yönetim şeklinin mutlakıyet, meşrutiyet hatta cumhuriyet olması önemli değildi. Bu tür toplumlarda sonuç hep siyasal zorbalık ve sosyal yoksulluk oluyordu. 20. yüzyılın başında Osmanlı devletinde de çok uzaklardaki Meksika Cumhuriyeti'nde de aynı dramın yaşanmasının nedeni, hükümetleri bireylere üstün tutan bu bütüncül anlayıştı. Sabahattin bu analizini din alanına da taşıyarak, İslâmiyet'in ilerlemeye engel oluşturduğu yönündeki iddialara karşı, ilerlemeye engel olanın dinler olmadığını; dinlerin toplumların sosyal yapılarına göre farklı işlevler üstlendiklerini öne sürer. İspanya ve Fransa'daki Katoliklik iktidarı ele geçirmeye yarayan bir baskı aracı işlevi görürken, bireyci yapıda olan Amerika'da bir eğitim ve vicdan dayanağı işlevi görmektedir. Sabahattin aynı yaklaşımını Protestanlık, ahlâk, liberallik, demokrasi, sosyalizm, doğu-batı sorunu ve batılılaşma, milliyetçilik, fikrî ve kültürel üretim, özgül olarak Tanzimat döneminin yarattığı memur tipi, Osmanlı yüksek öğretimi, köylülük ve tarım, mülkiyet biçimi, üretim gibi konular-

52 Prens Sabahattin, *Türkiye Nasıl Kurtarılabilir?*, Elif Yayınları, 1965 İstanbul içinde Nurettin Şazi Kösemihal'ın "Önsöz"ü, s. 7. Fransızca isimleri doğal olarak aynı kaldığı halde bu iki toplum tipinin Türkçe isimlendirmeleri zaman içinde değişmiştir. Kösemihal, "kamucu" ve "bireyci" diyor. Hilmi Ziya Ülken, "Cemaatçi kuruluş (formation communautaire) ve infiratçı kuruluş (formation particulariste)" kavramlarını kullanıyor. "İnfirad", "ferd" kökünden geldiğinden, buna "ferdiyetçi" de diyebiliriz. Bkz. Hilmi Ziya Ülken, *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*, Ülken Yayınları, 3. baskı, İstanbul, 1993, s. 333. Bir toplumsal varoluş şekli kastedildiğinden "kamucu" kelimesi yeterince açıklayıcı değil. Bu yüzden burada "cemaatçi" kelimesini de kullandım.

da sürdürerek, tümünün aslında sosyal yapının bir yansıması olduğunu göstermek ister.[53]

Daha önce de vurguladığımız gibi, bunlar ve bunlara benzeyen konular Osmanlı aydınlarının çok uzak oldukları, ilk kez Prens Sabahattin sayesinde karşılaşıp tanıştıkları konular değildir. Derece derece bu görüşleri bilen ve paylaşan Osmanlı aydınları kuşkusuz mevcuttu. Nitekim bunların çoğu, Osmanlı Sosyalist Fırkası'nın yayınlarında da ele alınan konulardır. Bu görüşler bu haliyle İkinci Meşrutiyet'in şenlikli fikri ortamında tolere edilebilir bir tartışmanın unsurları olarak kalabilirdi. Ama dağılmakta olan bir devlet için, yüz yıldan beri milliyetçi ayaklanmalarla sarsılan Osmanlı devleti için Prens Sabahattin'in savunduğu siyasi-idari yönetim modeli, İttihatçılar tarafından entelektüel bir tartışmanın konusu olarak görülemezdi. Bu, hayati bir konuydu.[54]

Bireyci toplumlarda özel girişkenliğin kazandırdığı bağımsızlık yerel hayatın sağlam bir şekilde düzenlenebilmesine, bu da merkezî hükümetlerin gücünün daraltılmasına yol açıyordu. İngiltere'de, Kuzey Amerika'da, "bireyciliğin beşiği olan küçük Norveç'te", krallık, cumhuriyet, parlamentarizm, federalizm gibi değişik adlar ve hükümet şekilleri altında olsa da, yönetim hayatının benzer temeller üzerine kurulu olduğu görülüyordu. Bu temel özel hayatın gücü ve merkezî iktidarın yetkilerinin sınırlandırılmasıdır. Yerel yönetimlerin güçlü olduğu sistemlerde işlerin gerçek güce ve pratik bilgiye sahip kişiler tarafından yürütülmesi, ihtiyaçların kolaylıkla giderilmesini sağladığı gibi, "özel bağımsızlığın siyasal alandaki uzanımından meydana gelen bu etkinliği siyasal özgürlüğün en gerçek belirtisi ve aynı zamanda en güvenilir bir garantisi" olmaktaydı.

Sabahattin'e göre yönetim sistemleri de sosyal yapılardan kaynaklanıyordu. Özel hayatın bağımsız olmadığı cemaatçi toplumlar merkezî siyasal sitemleri, özel hayatın bağımsızlığı ve dayanıklılığı üzerine kurulu bireyci toplumlar adem-i merkezi siyasal sistemleri doğuruyordu. Sabahattin, bu adem-

53 Prens Sabahattin, s. 40 vd.

54 Prens Sabahattin'in kitabının 1965 tarihli bu baskısını yayına Muzaffer Sencer hazırlamış. Dilini sadeleştirmiş. Ancak ilginç olan bu değil. İlginç olan şu ki, Muzaffer Sencer, yayımlanmasının üzerinden 60 yıla yakın bir zaman geçtikten sonra bile, yayına hazırladığı bu broşür için yazdığı yazısında, Sabahattin'in adem-i merkeziyetçi özerk yönetim modeline itiraz etme gereği duyuyor. Bu modelin, "azınlıklar için siyasal bağımsızlık şeklinde anlaşılmış olması nedensiz değildir" diyerek böyle anlayanları da, böyle anlaşılmasına yol açan Prens Sabahattin'i de suçlamış oluyor. Sabahattin'i "Türkiye'nin kendine özgü yapısını gözden kaçırmak ve ülkeyi tarihsel gidişe aykırı bir doğrultuya sokmaya çalışmak"la suçluyor. Tarihsel gidiş kimi haklı çıkardı acaba? Bunlar, İkinci Meşrutiyet döneminde İttihatçıların da Sabahattin'e karşı kullandıkları argümanlardı. Günümüz suçlama literatüründe bunun karşılığı "bölücülük"tür. Tabii İttihatçılar "bölücüleri" eleştirmekle kalmıyor ya idam ediyor veya sokakta vuruyorlardı. Bkz. Muzaffer Sencer, "Türkiye'nin Sosyal Sorunları Açısından Prens Sabahattin", Prens Sabahattin, *Türkiye Nasıl Kurtarılabilir*?, s. 29.

i merkeziyet anlayışını İngilizlerin "self-government" olarak adlandırdıklarını söyleyerek ne kastettiğini de açıklığa kavuşturmuştur. Bu bakımdan merkezîleşmiş egemenliğin bir hükümdarın soyla geçen haklarına dayanmasıyla ulusal egemenlik hakkına dayanması arasında bir fark görmez. İkisi de istibdat sonucuna varmaktadır. Sorun, kamu hayatının, özel hayatı baskı altına alıp almamasındadır.[55]

Meşrutiyet Ortamı ve Ahrar Fırkası[56]

1908 yılının 23 Temmuz günü II. Abdülhamid'in anayasayı yeniden yürürlüğe koyduğunu ilan etmesiyle tarihimizde İkinci Meşrutiyet dönemi olarak adlandırılan dönem başlamış oldu. Bu zafer, hiç kuşku yok ki, İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne aitti. Gerçekten de İttihatçılar meşrutiyet mücadelesinde büyük bedeller ödemişler, dirençli ve kararlı bir mücadele çizgisini yılmadan sürdürmüşlerdi.

Anayasanın yeniden yürürlüğe konulması, meşrutiyet rejiminin yeniden başlamasıyla birlikte, bu rejimin en temel unsurunun, seçilmiş bir parlamentonun oluşturulması için hemen seçim hazırlıklarına başlandı. Hukuki altyapıyı hazırlamak için zaman kaybetmemek amacıyla seçimlerin 1876 döneminden kalma seçim kanunuyla gerçekleştirilmesi kararlaştırıldı. Bakanlar Kurulu, sonradan mecliste onaylanmak üzere Birinci Meşrutiyet döneminden kalma bu seçim kanununu yeniden yürürlüğe koydu.[57]

Ağustos ayında başlayan seçim çalışmaları Eylül ve Ekim aylarında en yüksek seviyesine ulaştı. Meclis-i Mebusan'ın 17 Aralık 1908 günü açıldığı göz önüne alınırsa, Birinci Meşrutiyet'in bu ilk dört ayı, toplumun deyim yerindeyse, bir arı kovanı gibi vızıldadığı, pek çok yeni olguyla ilk defa karşılaşıldığı, büyük hayaller ve ümitlerle, hayal kırıklıklarının peş peşe yaşandığı, 1913 yılına kadar sürecek olan gelecek çalkantılı yılların başlıca unsurlarının nüve halinde görüldüğü aylar olmuştur.

Meşrutiyetin ilanından sonra siyasal hayatın en önemli konusu İTC'nin statüsü oldu. Meşrutiyetin ilanından sonra da Cemiyet perde arkasında, gizlilik koşullarında kalmaya devam ediyordu. Meşrutiyet döneminin ömrü sadece iki hafta süren birinci hükümeti de, iki ay süren ikinci hükümeti de Abdülhamid tarafından kurulan ve sadrazamlığını geleneksel Osmanlı devlet adamlarının yaptığı hükümetlerdi. İTC, Selanik'ten yolladığı gizemli bir he-

55 Prens Sabahattin, s. 55.

56 "Ahrar", "hür" kelimesinin çoğul halidir. "Özgürler" demektir. Tunaya'ya göre siyasal partiler yelpazesinde "Liberaller" demektir. Tunaya, *Türkiye'de Siyasal Partiler*, cilt 1, 2. baskı, Hürriyet Vakfı Yayınları, 1988, s. 142.

57 Selçuk Gürsoy, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Seçimler ve Meclisler", *İktisat Dergisi*, sayı 374, Aralık 1997, s. 56.

yet vasıtasıyla bu hükümetler üzerinde etkili olmaya çalışıyordu. Bu aylarda İTC'nin İstanbul siyasetiyle, yani hükümetlerle başlıca sorunu, ordunun denetiminin kimde olacağı meselesinin dışa vurumu olan, Harbiye ve Bahriye Nazırları'nın Abdülhamid tarafından mı, yoksa sadrazam –aslında İTC– tarafından mı atanacağı konusuydu.

Bu çatışma, meclis açıldıktan sonra Kamil Paşa hükümetinin düşürülerek İTC'ye yakın olan Hüseyin Hilmi Paşa kabinesi kurulana kadar devam etti.[58] İTC bir siyasal örgüt olarak ortaya çıkmayıp, kendini "devrimin" tek ve gerçek sahibi olarak görerek gizlilik koşullarında kalıp hükümet politikalarına müdahale ettikçe toplumun özgürlükçü-liberal kesimlerinden tepki görmeye başlamıştı. Bu tepki İttihatçıların saldırgan bir seçim hazırlığıyla birleşince toplumsal gerilim hızla tırmandı. Ahrar Fırkası bu koşullarda Eylül ayının ortalarında kuruldu.[59]

İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Merkez-i Umumi'sini henüz Selanik'te gizlilik koşullarında tutmaya devam ettiği ve henüz İkinci Meşrutiyet'in ilk seçimlerinin tamamlanmadığı ve meclisin henüz açılmadığı günlerde kurulduğuna göre, Osmanlı Ahrar Fırkası'nı siyasal tarihimizin yasal süreçlerle kurulmuş ilk siyasal partisi saymamız yanlış olmayacaktır.

Tunaya, yer yer resmî tarih dilini kullansa da, çok değerli gözlem ve çözümlemelerden birini de Ahrar Fırkası konusunda yapar. Ahrar için, "meşrutiyetin siyasal hayatında ortak muhalefet çizgisini başlatmıştır" der, "Bu işlevi, boyutlarını aşan bir olaydır" diye de ekler. Bu çözümleme, "ortak muhalefet çizgisi" anlamıyla, Osmanlı Sosyalist Fırkası'nı da kapsamaktadır.

İkinci Meşrutiyet dönemdeki iktidar, yani İTC ile muhalefetin ilişkilerine baktığımızda bütün önemli muhalefet unsurlarının başlangıçta İTC ile beraber olduklarını görüyoruz. Bu da doğaldı. Bunun en önemli nedeni İttihat ve Terakki'nin kurulmasına öncülük ettiği rejimin, anayasal monarşi rejiminin, yani meşrutiyet sisteminin sonradan muhalefete geçen bütün siyasal unsurlar tarafından da benimseniyor olmasıydı. Bu benimseme, özgürlüklerin genişleyeceği beklentisiyle iç içeydi. II. Abdülhamid'in uzun istibdat yılları boyunca baskı altına alınmış olan tüm talepler, ulusal, dinsel, kültürel, siyasal, ekonomik tüm talepler, meşrutiyetin ilanıyla bir-

58 Bu sıkıntılı iki ayda başbakanlık yapmış olan Kamil Paşa geleneksel olarak İngiliz siyasetlerine yakınlığıyla biliniyordu. Seçimlerde Ahrar Fırkası'nın adayı oldu ama seçilemedi. Sonradan önde gelen İttihatçı karşıtlarından biri oldu. Osmanlı sosyalistlerinin de başbakan adayıydı. İttihatçıların 1913 başındaki Bab-ı Ali baskınında kafasına silah dayayarak istifası yazdırdıkları sadrazam da oydu.

59 Tunaya (*Türkiye'de Siyasal Partiler*, cilt 1, s. 142) ve Baran Hocaoğlu (*İkinci Meşrutiyette İktidar-Muhalefet İlişkileri 1908-1913*, Kitap Yayınevi, 2010, s. 77), 14 Eylül 1908 tarihini veriyorlar. Bu, miladi tarihtir. O zaman kullanılmakta olan Rumi takvime göre 1 Eylül 1324 günü. Bazen önemli olaylar Rumi takvimle anılıyor. Örneğin 31 Mart ayaklanmasını Rumi takvime göre isimlendirmiş oluyoruz: 31 Mart 1325. Miladi 13 Nisan 1909 gününe denk gelir.

likte kendilerini ifade etme imkânı buluyor, gerçekleşme beklentisine giriyorlardı. Ancak çok kısa bir süre sonra bu beklenti ve taleplerin tümünün İTC tarafından devletin bütünlüğüne yönelik bir tehdit olarak algılanması, merkeziyetçi –ve giderek milliyetçi– bir siyasal hattın benimsenmesi üzerine söz konusu talepleri temsil eden bütün unsurların muhalefet saflarına geçtikleri görüldü. İşte Tunaya'nın yukarıdaki saptaması bu noktada yaşama geçiyor, söz konusu muhalefet unsurları, merkeziyetçi-milliyetçi İTC karşısında derece derece adem-i merkeziyetçi Prens Sabahattin çizgisine yaklaşıyorlardı. Bu çizgi, azınlıkların ulusal demokratik talepleriyle örtüşmesi bir yana, liberal demokrat taleplerle de, örgütlenme ve ifade özgürlüğü talepleriyle de örtüşerek, bütün muhalefet unsurlarının ortak zemini haline geliyordu.

İkinci Meşrutiyet dönemindeki iktidar-muhalefet ilişkileri üzerine yakın zamanda yapılmış bir çalışmada bu modeli bütün açıklığıyla görmek mümkündür.[60] Bu çalışmaya göre meşrutiyet ülküleri adına ve çeşitli taleplerinin yeni rejimde karşılanacağı umut ve beklentisiyle meşrutiyetin başlarında İTC'yi destekleyen, birlikte hareket etmek isteyen, ancak İTC'nin merkeziyetçi-milliyetçi siyasetlere yönelmesi nedeniyle hızla İttihatçılardan uzaklaşarak muhalefet saflarına katılan kesimler olarak liberaller-demokratlar, muhafazakâr muhalefet, gayrimüslim dinî azınlık grupları, Ermeniler, Araplar, Arnavutlar, Kürtler saptanmaktadır. Bu model, kimi daha uzun sürmüş, kimi çok daha çabuk bozulmuş olsa da, İTC ile muhalefet unsurları arasındaki ilişki biçimini genel çizgileri itibariyle 31 Mart 1909 ayaklanmasına kadar açıklamaktadır.

Bu ilişki modeli o kadar geçerlidir ki, Prens Sabahattin'in kendisi, yani Teşebbüs-i Şahsi ve Adem-i Merkeziyet Cemiyeti (TŞAMC) bile bu ilişki modeline uygun davranmıştır. Başlangıçta, meşrutiyetin hemen başında, İTC ile TŞAMC arasında birleşme görüşmeleri yapılmış, birleşmenin sağlandığı kamuoyuna ilan edilmiş, ancak perde arkasında işler İTC'nin dayatmalarına ve baskılarına dönüşünce ipler kopmuş, bunun üzerine İttihatçılar TŞAMC'ye yönelik baskı ve tutuklamalara başlamıştır. Ahrar Fırkası, bu süreçten sonra kurulmuştur.[61]

Prens Sabahattin, meşrutiyetin ilanından sonra İstanbul'a dönmüş ve bir tür konferanslar dizisiyle kendi düşüncelerini açıklamaya ve yaymaya başlamıştı. Ama parti siyasetine, günlük siyasal mücadele içine girmekten kaçınmıştı. Ahrar Fırkası'nı kendisine yakın olan, bir kısmı Avrupa günlerin-

60 Bkz. Hocaoğlu, *İkinci Meşrutiyette İktidar-Muhalefet İlişkileri 1908-1913*.

61 Hocaoğlu, *İkinci Meşrutiyette İktidar-Muhalefet İlişkileri 1908-1913*'ün birinci bölümünde söz konusu muhalefet unsurlarını tanımlayarak İTC ile ilişkileri analiz etmektedir. İTC ile TŞAMC arasındaki birleşme görüşmeleri ve ilişkilerin bozulması için bkz. Hocaoğlu, s. 31-32.

den beri yanında buluna Jön Türk arkadaşlarıyla beraber İstanbul'da bulunan genç taraftarlarına kurdurmuştu. Partinin programı açıkça TŞAMC'nin uzantısı olduğunu gösteriyordu.

Klasik parlamenter demokratik-liberalizmin belli başlı taleplerinin yanı sıra adem-i merkeziyet ilkeleri de bütün açılığıyla programda yer alıyordu. Programda anayasanın ilgili maddelerinin uygulanarak Vilayet Genel Meclisleri'nin bir an önce toplanması ve yerel yönetimlere yetki devrine dayanan yetki genişliği ilkesinin eksiksiz uygulanması; mevcut idari taksimatın Meclis-i Mebusan kararıyla değiştirilmesi öngörülüyordu. Bütün Osmanlı unsurlarının mecliste adilane temsili, dinsel özgürlüklerin korunması, muhtelif cemaatlerin kendi okullarında Türkçe ile beraber kendi milli dillerini de okutmalarının serbest olması programın dikkat çeken maddeleriydi.[62]

Ahrar Fırkası kurulur kurulmaz, bu programı nedeniyle İttihat ve Terakki'nin bütün hışmını üstüne çekti. İttihatçılar, kendi sahip oldukları *Tanin* ve *Şûra-yı Ümmet* gibi gazetelerde adem-i merkeziyet tezlerini bölücülük ve vatan hainliği olarak ilan ediyor, Prens Sabahattin'in Rum Patrikhanesi ile görüşerek anlaştığını öne sürüyor, bütün vali ve kaymakamları seferber ederek Ahrar'ın taşradaki üyelerine baskı uyguluyor, Ahrar Fırkası adaylarının propaganda yapmasına engel oluyor, hatta bunları bazı bölgelere sokmuyordu. Seçmenlerin silahla tehdit edilerek Ahrar Fırkası'na oy vermelerinin engellendiği de öne sürülmüştür.[63]

Ahrar Fırkası seçimlerde başarılı olamadı. Sadece İstanbul ve çevresinde seçime katıldığı halde Ahrar'ın adayı olan Sadrazam Kamil Paşa dahi milletvekili seçilemedi. Muhalefet, özellikle gayrimüslim topluluklar, İTC'yi seçimlere müdahale etmekle suçladılar. Seçim sonuçları üzerinde yaşanan itiraz ve tartışmalar daha çok İTC ile Rum, Ermeni ve Arap adaylar arasında yoğunlaştı. Rumlar, İTC ile çatışmalı bir süreç yaşadıktan sonra seçim sonuçlarına en ciddi itirazı getiren kesim oldu; seçim sonuçlarına itiraz eden kesimler Ahrar Fırkası'nın da desteğiyle, Kasım ayında, İstanbul'da büyük bir yürüyüş düzenlediler.[64] Ermenilerin Hınçak kanadı baştan beri Ahrar Fırkası'yla beraber davranmıştı. Arap mebuslar da meclis açıldıktan sonra hoşnutsuzluklarını Ahrar muhalefetiyle birlikte davranarak ortaya koydular.

İkinci Meşrutiyet'in ilk meclisiyle ilgili bilgilerimiz yeterli değildir. Meclise toplam kaç milletvekili seçildiği konusunda da farklı rakamlar öne sürülmektedir. Bu rakamlar 260 kişi ile 323 kişi arasında değişmektedir. Fakat asıl eksiklik meclis açıldıktan sora milletvekillerinin siyasal tercihlerinin nasıl oluştuğu ve zaman içinde ne yönde değiştiği konusundadır. İlk bakış-

62 Ahrar Fırkası programı için bkz. Tunaya, *Türkiye'de Siyasal Partiler*, cilt 1, s. 155.

63 Hocaoğlu, s. 85-91.

64 Aykut Kansu, *1908 Devrimi*, İletişim Yayınları, İstanbul 1995, s. 295.

ta meclis tamamıyla İttihatçı bir yapıda oluşmuş gibi görünmesine rağmen, aslında İttihatçıların da kendi listelerinden meclise taşıdıkları milletvekilleri üzerinde tam bir hâkimiyet kuramadıkları kısa zamanda ortaya çıkmıştır. Meclisin açılmasından sonra Ahrar Fırkası mecliste Rum, Ermeni, Arnavut ve Arap milletvekillerine dayanarak bir meclis grubu kurmayı başarmıştır.[65]

Giderek yükselen gerilim sonucunda 1909 yılının 31 Mart (13 Nisan) günü patlayan ayaklanmayla İkinci Meşrutiyet'in bu ilk dönemi sona erdi. Ayaklanma sırasında bazı genç subaylar ve iki milletvekili ayaklanmacılar tarafından öldürüldü. Meclis dağıldı. İttihatçılar, Rumeli'de hazırladıkları "Hareket Ordusu"yla İstanbul'u kuşatarak birkaç gün süren çatışmalardan sonra ayaklanmayı bastırdılar. Sıkıyönetim ilan edilerek sıkıyönetim mahkemeleri kuruldu. Ayaklanmayla ilişkili olduğu gerekçesiyle II. Abdülhamid tahttan indirildi. Ayaklanmanın sorumluları olarak idam edilenler oldu. Meşrutiyetin yarısı meclisli yarısı meclissiz geçen ve 31 Mart ayaklanmasına kadar süren bu ilk sekiz ayı, bir tür demokrasiye geçiş denemesi olarak kaldı. 31 Mart ayaklanmasından 1913 yılında Sadrazam Mahmut Şevket Paşa'nın suikast sonucu öldürülmesine kadar sürecek olan dönem sıkıyönetim altında, İTC'nin muhaliflere karşı uyguladığı baskılarla geçti. Bu haliyle adeta bir tür diktatörlüğe geçiş denemesiydi. 1913 yılından sonra ise İTC'nin tek parti diktatörlüğü geldi.

Gazeteci Hasan Fehmi, Ahrar Fırkası'nın yayın organı olarak görülen *Serbesti* gazetesinin başyazarıydı. Başyazılarında meşrutiyet ilkelerini savunuyor, İttihat ve Terakki'yi eleştirerek ordunun siyasetten çekilmesini savunuyordu. Yeni hazırlanan basın kanununu antidemokratik bularak eleştiriyordu. Dış politika konularında Almanya ve Avusturya'yı eleştirdiği gibi İngiltere yanlısı Kamil Paşa'yı da eleştirmekten kaçınmıyordu. Abdülhamid'e "sen milletin hizmetçisisin" diyecek kadar cesur bir gazetecilik yapıyordu. Ekonomik konularda yazdığı yazılar nedeniyle bu konuda Türk basınına öncülük ettiği iddia edilmektedir. Hasan Fehmi, Galata köprüsü üzerinde vurularak öldürüldü. Katili yakalanamadı. Cinayeti İttihatçıların işlediğinden hiç kimse kuşku duymuyordu.[66] Ahmet Samim ise Prens Sabahattin'in teşebbüs-i şahsi ve adem-i merkeziyet çizgisinin genç kuşak izleyicilerinden biriydi. Genç yaşına karşın *Servet-i Fünun*'da yazıları yayımlanmıştı, Ahrar Fırkası'nın kurucularındandı ve partinin yayın organı olan *Osmanlı* gazetesinde de yazarlık yapmıştı. Ekim 1909'da yayımlanmaya başlanan *Sada-yı Millet* gazetesinin Ocak 1910'dan itibaren başyazarlığını yapmaya başlamıştı. Gaze-

65 Hocaoğlu, s. 108.

66 Alpay Kabacalı, *Türkiye'de Siyasal Cinayetler*, Altın Kitaplar Yayınevi, 1993, s. 90 vd. Kabacalı, bütün muhalif kamuoyunun İttihatçıları suçladığını yazsa da, cinayette Abdülhamid'in de parmağı olabileceğini ima ediyor. İnandırıcı değildir.

tenin sahibi Kozmidi Pandelaki idi ve Osmanlı Demokrat Fırkası'nı destekliyordu. Ahmet Samim 1910 yılının Haziran ayında Eminönü'nde öldürüldü. Katili yakalanamadı. Ahmet Samim'in öldürülmesinden sonra gazete bir daha yayımlanmadı.[67]

İştirak dergisinin 17. sayısı bu cinayet nedeniyle özel sayı olarak yayınlanmış ve dergi sıkıyönetim mahkemesi tarafından kapatılmıştı. Sosyalistler, bu cinayetin de İttihatçılar tarafından işlendiğine hiç kuşku duymuyor, Hasan Fehmi cinayetini de hatırlatarak, iki cinayetin de karakollara yakın bir yerde işlenmiş olduğuna ve katillerin aniden ortadan kaybolmasına dikkat çekiyorlardı. Ahmet Samim öldürülmeden hemen önce yakın arkadaşı Kıbrıslı Şevket'e bir mektup göndermiş, İttihatçıların kendisini vurmaya karar verdiğini ama ölümden korkmadığını, ölümü tevekkülle karşıladığını anlatmıştı. Tek isteği, Karadeniz'in dalgalarının göründüğü Demirciköy mezarlığına gömülmekti. Kıbrıslı Şevket, Ahmet Samim'in amcasına hitaben yazdığı bir mektupla beraber bu veda mektubu da *İştirak*'te yayınlanmıştı. İttihatçılar cenazeyi aileye vermeyerek Ahmet Samim'in bu isteğinin yerine getirilmesini engellediler. Cenaze, kurulduğunda Ahrar Fırkası'nın genel merkezi olarak gösterilen Hilal Matbaası'ndan askerler tarafından kaçırıldı. Şevket, arkadaşının vasiyetini yerine getiremedi.[68]

Prens Sabahattin'in adem-i merkeziyet çizgisinden ve Ahrar Fırkası'ndan etraflıca söz etmemizin nedeni OSF'nin bu çizgiyi tümüyle benimsemiş olması değildir. Adem-i merkeziyet konusunda OSF, programatik olarak da, pratik olarak da TŞAMC ve Ahrar Fırkası'nın gerisinde kalmıştır. İmparatorluğun en acil, en can yakıcı sorunu olan ulusal talepler konusunda bu kadar yayın içinde bir tek makaleye rastlanmaması, bu konuda suskun kalınması dikkat çekicidir. Bu durum OSF kadrolarının yeterli sosyalist birikimden yoksun oldukları şeklinde yorumlanabileceği gibi, Balkan Savaşı patlayınca aniden ortaya dökülen şoven zihniyetin de etkisi düşünülebilir. Buna karşılık –sosyalizm ve sınıf mücadelesi bir yana– emekçi sınıfların durumunun iyileştirilmesi, grev hakkı, iş güvencesi, çalışma saatleri vb. konulara da Ahrar Fırkası hiç yaklaşmamıştır. Bu boşluğu Ahrar'dan sonra, OSF'ndan önce, Osmanlı Demokrat Fırkası doldurmaya çalışacaktır.

Ahrar Fırkası'nın kurulduğu meşrutiyetin bu ilk aylarında Hüseyin Hilmi henüz İstanbul'a gelmemişti. İzmir'de *Serbest İzmir* gazetesini çıkarıyor ve gazetesiyle Ahrar Fırkası'nı destekliyordu.[69]

---

67 Mehmet T. Hastaş, *Ahmet Samim, II. Meşrutiyet'te Bir Muhalif Gazeteci*, İletişim Yayınları, İstanbul 2012, s. 71-77.

68 *İştirak*, Numara 17, 31 Mayıs 1326 Pazartesi, Sene -1-.

69 Mehmet Ö. Alkan, "Bir İttihat ve Terakki Muhalifi Olarak Liberal-Sosyalist Hilmi", *Tarih ve Toplum*, sayı 81, Eylül 1990, s. 47.

Osmanlı Demokrat Fırkası (Fırka-i İbad), İbrahim Temo ve Abdullah Cevdet

Osmanlı Demokrat Fırkası (ODF) 6 Şubat 1909'da kuruldu; İkinci Meşrutiyet döneminde kurulan ikinci partiydi. Birinci kuşak İttihatçılardan, İttihad-i Osmani Cemiyeti'nin Askerî Tıbbiye'deki kurucu beş kişisinden ikisi olan İbrahim Temo ve Abdullah Cevdet'in partisiydi.

Osmanlı Sosyalist Fırkası'nın önünü, kendisinden bir buçuk yıl kadar önce kurulan Osmanlı Demokrat Fırkası'nın açtığını söyleyebiliriz. Bu ön açma, programatik olarak emekçi sınıfların sorunlarının tutarlı bir dille ilk defa ifade edilmiş olmasıyla sınırlı kalmayıp, bu program unsurlarının canlı bir basın yaşamı aracılığıyla desteklenmesiyle de örnek oluşturuyordu. Toplumun geniş kesimlerinin işçi-emekçi sınıfının sorunlarına dikkatinin çekilmesinin de ODF ile başladığını söyleyebiliriz. Sonradan kurulacak olan OSF ile ortak kadroları da bulunuyor. ODF kurucuları arasında OFS'nin de kurucusu olanlar, ODF kurucusu olup da *İştirak* dergisinde yazanlar var. Ama daha önemlisi, 1910 yılında İttihatçıların OSF'ye karşı girişeceği acımasız saldırı ve baskıların, OSF'den önce ODF yöneticileri tarafından göğüslenmesi, ilk saldırı dalgasını onların karşılamak zorunda kalmasıdır.

Eski kuşak İttihatçılar ve onların temsil ettikleri siyaset anlayışıyla İTC'nin 20. yüzyılda geçirdiği dönüşümü ve siyaset anlayışını temsil eden yeni kuşakları arasındaki tutum ve anlayış farkı meşrutiyetin ilk günlerinde ortaya çıkmaya başlamıştı. İbrahim Temo'nun 1939 yılında yayımladığı hatıralarında bu farklılaşmanın ipuçlarını görmek mümkündür. Temo, meşrutiyetin ilanından hemen sonra Selanik'te İTC'nin genel merkezine gidiyor. Cemal (Paşa) ile genel sekreter Mithat Şükrü'nün (Bleda) yanında Temo, İttihat ve Terakki'den "Cemiyetimiz" diye söz edince Cemal (Paşa) araya giriyor: "Doktor, hangi cemiyeti murad ediyorsunuz? Bizim bu cemiyetimiz, sizin vatan haricinde çalıştığınız cemiyet değildir. Bu cemiyet Manastır ve Selanik mahsulüdür."

Anılarını yazdığında Temo için artık küçük Demokrat Fırkası'nın pek bir önemi kalmadığını tahmin etmek zor değil. Bu yüzden anılarında bu partisine pek az yer veriyor. 31 Mart ayaklanmasını anlatırken İTC'nin giderek yanlış yollara saptığını vurguluyor ve "Çok sürmedi, devleti ve vatanı, içinden çıkılamayacak bir politika bataklığına döndürdüler" diyor. Ayaklanma sırasında İTC'yi destekleyerek, ayaklanma için "irtica" kelimesini kullanıyor. Nitekim bu tutum, İTC içinden doğmuş bütün akımların ortak tutumudur. Abdullah Cevdet'in tutumu da bu yöndeydi. 31 Mart ayaklanması için benzer bir tutumu Osmanlı sosyalistlerinin yayınlarında da göreceğiz.

Temo anılarında ODF'nın kuruluşundan 31 Mart ayaklanmasını anlattıktan sonra söz etmeye başlıyor. Kuruluş gerekçesi olarak İTC'nin eski prog-

ramından uzaklaşmasını gösteriyor: "İşbaşına geçenler cemiyetin eski programına aykırı hareket ederek milletin özellikle Türklerin dışındakiler, cemiyetin değişen programlarını ve davranışlarını bir istibdad sayarak ve bundan hoşnut olmayarak uzaklaşıyorlardı" diyor. Milliyetçilik akımlarına karşı geleneksel Tanzimat Osmanlıcılığı siyasetini partinin kuruluş nedeni olarak bir kere daha ifade ediyor: "Türkiye'nin eski idaresinde Türklerden başka milletlerin hoşnutsuzluğunu çeşitli fikir ve mesleklere meyledip başka yollara sapmalarına engel olmak düşüncesiyle eski programımıza uygun bir 'Demokrat' fırkasının kurulmasına karar verdik." Söyledikleri parti programıyla tutarlıdır.[70]

Abdullah Cevdet ise İttihat ve Terakki'den, özellikle de meşrutiyetin ilanını sağlayan Makedonya-Ahmet Rıza grubundan Temo'ya göre daha erken bir tarihte koparak Mısır'da TŞAMC'ne katılmıştı. *İştirak* dergisi yayınlanmaya başlanıp ardından Osmanlı Sosyalist Fırkası kurulduğunda Prens Sabahattin 31 Mart ayaklanmasından dolayı yeniden Paris'e dönmüş bulunuyordu. Bu yüzden sosyalistlerin dergilerinde adına pek rastlanmaz. Ama İbrahim Temo'dan ve Abdullah Cevdet'ten saygıyla söz edildiğini görüyoruz. Aslında Abdullah Cevdet'in siyasal ve felsefi düşüncesi ile Osmanlı Sosyalist Fırkası arasında dikkat çekici bir örtüşme de gözlenir. OSF'nin teorik ve pratik siyaset anlayışı adeta Abdullah Cevdet'in hayatının ve düşüncelerinin yaşama geçirilmiş hali gibidir. Bu etkilenmenin Baha Tevfik üzerinden Osmanlı sosyalistlerine taşındığını düşünebiliriz.

Osmanlı sosyalistleriyle Abdullah Cevdet'in fikirlerinin örtüştüğü noktalar şöylece özetlenebilir: Birinci örtüşme İslâmiyet karşısında alınacak tutumla ilgiliydi. Osmanlı sosyalistleri gibi Abdullah Cevdet de materyalist olmakla beraber dinden toplumsal ilerlemede bir araç olarak yararlanmak istiyor, İslâmiyet'in toplumsal gelişmede bir rol üstlenebileceğine inanıyor, bu yüzden dine karşı saldırgan bir dil kullanmaktan kaçınıyordu. Din ile çatışmaya girmek yerine materyalist düşüncelerin İslâm'a aykırı olmadığını anlatmaya çalışıyordu. Ulemaya saygılı davranıyor, toplumsal ilerlemede ulemanın önemli bir rol üstlenebileceğini düşünüyor, onları kazanmaya çalışıyordu. Abdullah Cevdet, İslâm'ın dinsel ve toplumsal içeriğini birbirinden ayrıştırarak toplumsal içeriğinden yararlanmak gerektiğini düşünüyordu. Cenevre'de tanıştığı Muhammed Abduh'dan İslâm'ın saf haline dönülmesi düşüncesini de almıştı. Abduh'un yanı sıra, Cemaleddin Afgani ve Ali Suavi' ye de hayranlık duyuyordu. Aynı sorun sosyalistler için de geçerliydi. Onlar da dinin toplumsal işlevinin bu kadar baskın olduğu bir toplumda kendilerini materyalist bir öğreti olan sosyalizmin İslâmiyet'le çatışmadığını, aksine sosyalizmin pek çok

70 İbrahim Temo, *İttihad ve Terakki Cemiyeti'nin Kurucusu ve 1/1 No'lu Üyesi İbrahim Temo'nun İttihad ve Terakki Anıları*, Arba Yayınları, İstanbul, 1987, s. 208. Cümledeki bozukluk Temo'dan.

ilkesinin zaten İslâmiyet'te mevcut bulunduğunu kanıtlamak zorunda hissediyorlardı. Bu basit bir oportünist politikayı aşan bir konuydu.

Bir diğer ortak yaklaşım bireysel teşebbüs yoluyla kalkınma düşüncesiydi. Bu, başka pek çok konuyla bağlantılı olmasının yanı sıra hem Abdullah Cevdet'te hem OSF çevresinde rastlanan İngiltere sempatisiyle de ilgili bir durumdu. Abdullah Cevdet, aşırı bir Alman düşmanı ve İngiliz hayranıydı. Bu yaklaşımı özellikle demokrasinin ve parlamentarizmin vurgulandığı OSF yayınlarında da görüyoruz. Bireysel teşebbüs yoluyla toplumsal ilerlemenin ve gelişmenin sağlanması düşüncesi OSF çevresi tarafından –sonradan giderek silikleşmiş olsa da– en azından başlangıçta kabul edilen bir yaklaşımdır. *İştirak* dergisinin çıkışındaki "Meslek" başlıklı yazıda kişisel teşebbüse vurgu yapılması, şimdiye kadar haklı olarak bütün araştırmacıların dikkatini çekmiştir. Sosyalist olduğunu iddia eden bir derginin ilk sayısındaki ilk yazının, kurtuluşun ancak teşebbüs ve terakkiyle olacağını öne sürmesi –teşebbüs kısmı çok muğlak bırakılmış olsa da– dikkat çekicidir. Aslında Abdullah Cevdet bu konuya da toplumsal gelişme açısından yaklaşıyor, Henry Thomas Buckle'dan yola çıkarak toplumda oluşacak servet birikiminin düşüncenin de evrimini sağlayacağına inanıyordu.[71]

Osmanlı sosyalistleri, teşebbüs-i şahsi, yani bireysel girişim düşüncesiyle de ilişkili olarak, memuriyet düşmanlığı diyebileceğimiz tutum konusunda da Abdullah Cevdet gibi düşünüyorlardı. Abdullah Cevdet'e göre, memurluğa gösterilen istek ve memur seçimindeki düzen Osmanlı toplumunun sorunlarından biriydi. "Memuriyetperestliğin" Osmanlı toplumunun gelişmesini önleyici etkenlerden birisi olduğunu düşünüyordu. Bu konuda Prens Sabahattin ve Demolins çizgisinin takipçisiydi. Amaçları bir memuriyete girerek daha sonra uygun koşullarla emekliye ayrılmak olan genç toplum üyelerinin, özel girişime alıştırılmalarının sağlanması düşüncesi sık sık üzerinde durduğu bir konuydu. Bu konu, Baha Tevfik'in de en çok üzerinde durduğu konulardan biridir. OSF yayınlarında da izlerini görüyoruz.

Anarşizme yönelik ilgi de Abdullah Cevdet ile Osmanlı sosyalistlerinin kesişme noktalarından biriydi. Bu, önemli bir kesişme noktasıdır. Çünkü Abdullah Cevdet, anarşizme, Jön Türklerin içinde şiddet boyutunun ötesinde, bir siyasal felsefe olarak ilgi duyan bir isim olarak istisnai birisiydi. Jön Türkler anarşistleri "hak, hukuk, mal, mülk, analık, babalık, akrabalık tanımayan, çirkin ve canice yöntemler kullanan kimseler" olarak görürken; Abdullah Cevdet, Bakunin, Kropotkin ve Reclus'un kitaplarının kendisinin "İncil"i

71 Baha Tevfik'in yazılarıyla bir karşılaştırmayı aşağıda yapacağız. Abdullah Cevdet'in siyasal ve felsefi görüşlerini Şükrü Hanioğlu'nun, *Bir Siyasal Düşünür Olarak Doktor Abdullah Cevdet ve Dönemi* kitabından derledim. Bu kitabın 128-287. sayfaları Abdullah Cevdet'in düşüncelerinin analizini içermektedir. Sermaye birikimi sayesinde düşüncenin de gelişeceği tezi için bkz. s. 197.

olduğunu, devletin ortadan kalkmasını istediği ifade etmekteydi. Daha 1899 yılında anarşistlerin yayın organı durumundaki *Les Temps Nouveaux'da* yazısının yayımlandığını, bu ilişkinin uzun yıllar boyunca da devam ettiğini görüyoruz. Burada yazı yazdığı için Jön Türk çevrelerinden tepki görüyordu. Aynı zamanda Rus devrimcilerine ilgi duyan, Rus nihilistleriyle ilişki kuran tek Jön Türk'tü. Anarşist ve nihilist yöntemlere duyduğu yakınlıkla, bir diğer Osmanlı anarşisti olan Ethem Ruhi ile beraber Abdülhamid'e suikast yapmak için Osmanlı İttihad ve İnkılab Cemiyeti'ni kurmuşlardı.[72]

Abdullah Cevdet, Prens Sabahattin'e de hayranlık duyuyordu. Adem-i merkeziyet, yani yerel otoritelere otonomi verilmesi modeli Prens Sabahattin ve Abdullah Cevdet'in genel Jön Türk kitlesinden ayrıldıkları en önemli noktayı oluşturuyordu. Özellikle Ermenilerin taleplerine olumlu yaklaşmaları, milliyetçi kanatta ve ordu mensubu cemiyet üyelerinde büyük tepki doğuruyordu. Abdullah Cevdet, kesin olarak adem-i merkeziyet düşüncesini destekliyordu. Ancak sosyalistlerin bu konudaki tutumları yukarıda da değinildiği gibi muğlaktır. Sosyalistlerin, ulusal azınlıkların özgürlük taleplerine sempatiyle yaklaşmaları gerekir ve beklenirken, Osmanlı sosyalistlerinin Prens Sabahattin-Abdullah Cevdet çizgisinin en çok bu yaklaşımından uzak durmaları çok ilginçtir. İmparatorluğun parçalanma tehlikesine karşı geleneksel Tanzimat Osmanlıcılığı anlayışına daha yakın duruyorlardı. Yayınlar incelendiğinde de görüleceği üzere bu Osmanlıcılık anlayışı, Balkan Savaşı patlar patlamaz şoven bir Türk-Müslüman milliyetçiliğine dönüşüverecektir.[73]

Fransız ihtilali, feminizm ve kadın haklarına yönelik ilgi, toplumun eğitim düzeyinin yükseltilmesi (OSF çevresi buna işçi sınıfının eğitim seviyesinin yükseltilmesi diyordu), Batı'nın klasik eserlerinin halk kitlelerine ulaştırılması gibi konular Abdullah Cevdet ile OSF çevresinin ortaklaştığı diğer konulardır.

Programatik açıdan ODF'nin emekçi kesimlere dayanma tercihi de açıkça görülüyordu. Parti Nizamnamesi'nin 1. maddesinde Osmanlı milletinin çoğunluğunu oluşturan ve partinin dayanacağı kesimler olarak rençber, esnaf, amele ve köylüler sayıldıktan sonra 6. maddede partinin doğal üyeleri olarak "rençber, köylü, kayıkçı, mavnacı, fabrika ve şimendifer amelesi, bakkal, attar gibi bilumum efnaf ve zanaatkaran, kara ve deniz amelesi, telgraf ve posta müvezzi ve memurları, yani bilcümle say ü amel erbabı" sıralanıyor-

72 Hanioğlu, s. 247-256. Hanioğlu, Jön Türklerin Marksizme ilgi duymamalarını da anarşizme duydukları tepkiye benzer nedenlere bağlıyor.

73 *İştirak* dergisinin Balkan Savaşı başlar başlamaz yayımlanan 26 Eylül 1328 tarihli sayısı OSF liderliğinin milliyetçiliğinin analizi için hazine değerindedir. Bu sayıda milliyetçiliğin bütün argümanları pervasız bir şekilde sergilenir. Sonra özellikle Dr. Refik Nevzat'ın Paris'ten yazdığı yazıyla yeniden sosyalist "halkların kardeşliği" anlayışına dönülmeye çalışılır.

du.[74] On beş maddelik parti programı da benzer bir yaklaşımı yansıtıyordu. Programın özellikle 4. ve 5. maddelerinde partinin emekçi kesimlere özel bir önem verdiği hemen dikkati çekiyordu. 4. maddede çalışanların sermayedarlar tarafından ezilmemesi için partinin "sermayedarlar ile işçiler ve esnaf ve amele heyetleri arasında teşebbüsatta bulunacağı" hükmü yer alıyordu. Günümüzde bu madde çalışanların haklarının korunması bakımından çok esnek ve yetersiz bulunabilir ama 1908 grevleriyle sarsılmış Osmanlı topraklarında grevlerden hemen sonra kurulan bir partinin programına bu maddeyi koyması çalışanların haklarının sermayedarlara karşı korunacağının ilan edilmesinden başka hiçbir anlama gelemezdi.[75] 5. maddedeyse "çiftçi, amele, esnaf ve sair erbab-ı sanayi ve köylülerden alınan vergilerin düşürülmesi ve bilakis servetlerden alınan vergilerin arttırılması" yer alıyordu. 7. maddede partinin "hâkimiyet-i amme" ve "hürriyet-i tamme" altında fikir özgürlüğü, toplanma özgürlüğü ve basın özgürlüğü için çalışacağı vurgulanıyordu.

Nizamname ve program bir yana, bu çizginin partiye yakın basın organları aracılığıyla dinamik bir şekilde hayata geçirildiği de anlaşılıyor. Hatta, OSF yayınlarında ele alınan konuların tümünün ODF yayınlarına da konu olduğunu söyleyebiliyoruz. Tunaya, parti yayınlarını incelerken partinin çıkardığı gazeteler olarak şunları saymaktadır: İstanbul'da *Selamet-i Umumiye, Hâkimiyet-i Milliye, Muahede, Yeni Ses, Hukuk-u Beşer, Genç Türk, Azad* ve *Türkiye*; İzmir'de *Feryat;* Manastır'da *Hukuk-u İbad;* Halep'te *Ahali.* Aynı araştırmada bu yayınlarda ele alınan konularsa şöyle sıralanıyor: Meşrutiyet, parlamentarizm, anayasa, hâkimiyet-i milliye, ittihad-ı anasır, hak ve özgürlükler, eğitim öğretim ve halkın bilinç seviyesinin yükseltilmesi, partiye uygulanan baskı ve yıldırma politikalarını genel bir özgürlük sorunun parçası yapmaya özen gösteren yazılar, ülkenin sanayi, ticari ve zirai durumunun ve bu sektörlerde çalışan insanların durumlarına yönelik tespit, teşhis ve öneriler, genellikle çalışanların haklarının ön planda tutulduğu grev, lokavt ve çalışma hayatına ilişkin konular, dış ekonomik bağımlılık ve kapitülasyonlar, Balkanlar, Trablusgarp, meşrutiyet yanlısı hareketlere duyulan sempati, İran, Portekiz, İspanya.[76] OSF yayınlarıyla örtüşmekle beraber, ODF yayınları sayı olarak da, konu olarak da daha zengin bir yelpazeyi göstermektedir.

Abdullah Cevdet tam anlamıyla adem-i merkeziyet taraftarı olsa da ODF adem-i merkeziyet konusunda Ahrar Fırkası'ndan ayrılıyordu. Deyim, programda hiç geçmediği gibi, idari-siyasi taksimatla ilgili olarak programın sa-

74 Gökhan Kaya, *II. Meşrutiyet Döneminin Demokratları Osmanlı Demokrat Fırkası (Fırka-i İbad)*, İletişim Yayınları, İstanbul 2011, s. 115. "Say ü amel", *İştirak* dergisinde de çok karşılaştığımız bir deyimdir. "İş ve emek" olarak çevirebiliriz. Ben, "say ü amel erbabı" denildiği yerlerde "emekçi" kelimesini kullandım.

75 Program için bkz. Tunaya, *Türkiye'de Siyasal Partiler*, cilt 1, s. 179.

76 Tunaya, *Türkiye'de Siyasal Partiler*, cilt 1, s. 178.

dece bir tek maddesinde, bir tek muğlâk cümle yer alıyordu. Bu maddede, vilayetlerin daha küçük kısımlara taksim edileceği ve "nevahiye" tam yetki verileceği dışında söylenen hiçbir şey yoktu.[77] Bu durumu, Abdullah Cevdet'in hem parti kurulduğu sırada Mısır'da bulunması hem son yıllarında pratik politikadan uzaklaşmış olması sonucu bu konuda Abdullah Cevdet'in değil, İbrahim Temo'nun ağırlığını koymuş olmasıyla açıklayabiliriz. ODF, tam anlamıyla "Tanzimat Osmanlıcısı" diyebileceğimiz bir siyasal çizgiyi sahipleniyor ve savunuyordu. Bu Osmanlıcılık anlayışını benimseyenler imparatorluğu oluşturan bütün ulusal toplulukların, o günün deyişiyle, "anasır"ın, eşit yurttaşlık hakları temelinde, hukukun üstünlüğü ve anayasal vatandaşlık anlayışıyla bir arada, barış içinde yaşamasının mümkün ve gerekli olduğunu savunuyor; Osmanlı milletlerinin hak, hukuk, özgürlük, eşitlik, adalet gibi ilkelerin ve değerlerin yanında, toplumsal refahın da arttırılmasıyla ortak bir ideal ve kader birliğine erişebileceğine inanıyorlardı.[78] Bu yaklaşım, adem-i merkeziyet anlayışını tehlikeli buluyor ve dışlıyordu.

Bu anlamda ODF, Osmanlı sosyalistlerine, liberal Ahrar Fırkası'na olduğundan daha yakın duruyordu.

Ahrar, ODF ve OSF Çevresinde Yer Alan Genç Aydınlar

Burada anacağımız isimlerin çoğunun artık meslekten tarihçiler dışında kimse için bir anlam ifade etmeyeceği açıktır. Zira bu insanların çoğu arkalarında yeni kuşakların kendilerini tanımasını sağlayacak herhangi bir eser bırakmaksızın bu dünyadan gitmişlerdir. Dolayısıyla bu alt bölümde bu isimleri anmamızın nedeni bilinen ama yeterince açıklığa kavuşturulamamış bir olguyu daha açık hale getirmek: Osmanlı Sosyalist Fırkası'nı kuran ve partinin yayınlarında yazılar yazan genç kuşak aydınların neredeyse tümü Osmanlı liberalizmi diyebileceğimiz Prens Sabahattin-Abdullah Cevdet çizgisinden geliyorlardı. OSF liderinin İzmir'de gazetecilik yaptığı yıllarda kendi gazetesinde açıktan açığa Ahrar Fırkası'nı desteklediği kanıtlanmıştır. 31 Mart öncesinde başlayan bu tutum 31 Mart'tan sonra bu defa Osmanlı Demokrat Fırkası ile devam ediyor. Osmanlı Sosyalist Fırkası çevresinde yer alan genç aydınların neredeyse tümü aynı zamanda Osmanlı Demokrat Fırkası kurucusu, üyesi veya bu partiye yakın yayın organlarının yazarları olarak görünüyorlar. Ahrar'dan farklı olarak Osmanlı Demokrat Fırkası'nın programında ve yayın organlarında güçlü bir işçi-emekçi vurgusu da

77 Bu kelime Gökhan Kaya'nın yaptığı gibi "nahiyeler" olarak da okunabilir ama biraz geniş bir yorumla "yerel yönetimler" olarak da değerlendirilebilir. Bkz. Kaya, s. 125.

78 Kaya, s. 198. Yazarın ODF'nin yayın organlarını taradığı anlaşılıyor. Keşke birer fihristlerini de hazırlayabilseydi.

var. ODF'nin programındaki emekçi kesimlere yapılan vurgunun nedenlerini tespit etmek pek kolay görünmüyor. Bu kadar güçlü bir emekçi vurgusunun İbrahim Temo'dan da Abdullah Cevdet'ten de gelmesi mümkün görünmüyor. Bu anlamda ODF'nin kuruluşunda yer alan, aslında bu partinin gerçek dinamik gücünü oluşturan İstanbul'daki genç aydınlar çevresine biraz daha yakından bakmak gerekiyor.

Abdullah Cevdet ve İbrahim Temo, Osmanlı Demokrat Fırkası'nı meşrutiyetin ilanından kısa bir süre önce İstanbul'da bir grup öğrenci tarafından kurulan "Selamet-i Umumiye Kulübü" üyelerine dayanarak, onları bir araya getirerek kurmuşlardı.[79] Selamet-i Umumiye Kulübü'nün yazılı bir programı yoktu. Asıl amacını ve eylemini ülke içine gizlice sokulan Jön Türk yayınlarının dağıtılması oluşturuyordu. Genç öğrenci-aydınlar örgütlerine koydukları bu ismi tarihçi (Mizancı) Murat Bey'in Mekteb-i Mülkiye'deki Fransız İhtilali derslerinin etkisiyle devrimin "Konvansiyon" döneminin "Kamu Selameti Komitesi"nden esinlenerek seçmişlerdi. ODF'nin programında ve yayınlarında rastlanan işçi-emekçi ve köylü vurgusunun bu genç aydınlar çevresinden kaynaklanmış olma ihtimali yüksektir. ODF'de yer alan bu gençler arasında partinin kurucularından olan Pertev Tevfik ve ODF'nin İzmir şubesini kurmuş olan Hamit Suphi'nin yanı sıra Ferruh Niyazi, Ahmet Rıfkı ve Şahabettin Süleyman gibi sonradan Osmanlı Sosyalist Fırkası çevresinde yer alan gençler bulunuyordu.[80] Nitekim Pertev Tevfik ve Hamit Suphi, OSF'nin kurucuları arasında da yer aldılar. Ahmet Rıfkı ve Ferruh Niyazi'ninse OSF yayınlarında çok önemli yazıları yayımlandı. Şahabettin Süleyman'ın Vefa İdadisi'nde Fransızca öğretmenliği yaparken görevden alınması üzerine Maarif Nazırı'na hitaben yazılmış bir kınama mektubunun *İştirak* dergisinde yayımlandığını görüyoruz. Kardeşi Memduh Süleyman'ın da OSF yayınlarında yazıları var. Baha Tevfik, Şahabettin Süleyman, Memduh Süleyman, Hamit Suphi, adına bir ithaf vesilesiyle *İştirak* dergisinin birinci sayısında gördüğümüz Rasim Haşmet ve tabii OSF lideri Hüseyin Hilmi; bunların hepsi İzmir kökenliydi ve Hüseyin Hilmi hariç hepsi İzmir İdadisi'nden tanışıyorlardı.[81] Hüseyin Hilmi'nin öğrenim hayatına dairse ne yazık ki, ha-

79 Hanioğlu, *a.g.e.*, s. 288. Abdullah Cevdet'in 31 Mart ayaklanmasındaki tutumu nedeniyle Ahrar Fırkası'nı eleştirmesine de aynı yerde değinilir. Abdullah Cevdet'in (diğer İttihat ve Terakki kurucusu Ishak Sükuti gibi) Kürt olduğunu, "Bir Kürt" imzasıyla *Sada-yı Millet* gazetesinde yazılar yazdığını hatırlatalım. *Sada-yı Millet* başyazarı Ahmet Samim'den önce öldürülen gazeteci Hasan Fehmi'nin başyazarı olduğu *Serbesti* gazetesinin sahibi Kürtlüğüyle bilinen Mevlanzade Rıfat idi. Naci Kutlay, *İttihat Terakki ve Kürtler*, Fırat Yayınevi, İstanbul 1991, s. 92-97.

80 Tunaya, *Türkiye'de Siyasal Partiler*, cilt 1, s. 177. Hamit Suphi'nin partinin İzmir şubesini açtığı konusunda bkz. Kaya, s. 112.

81 Ciddi bir kaynak Rasim Haşmet'i "Türkiye'nin ilk sosyalist şair ve gazetecisi kabul edilmektedir" diye tanıtıyor. 1888 Selanik doğumlu olduğunu, Balkan Savaşları'na kadar Selanik'te yaşadığını, Selanik Sosyalist İşçi Federasyonu'nun yayın organı olan *Amele* gazetesinin Türkçe bö-

len hiçbir bilgi bulunmamaktadır.[82] Bezmi Nusret Kaygusuz hatıratında Demokrat Fırka çevresinde yer alan ve *Tenkid* gazetesinde yazı yazanlar arasında Baha Tevfik'in yanında Abdülhak Hayri, Emin Lami ve Hamit Suphi'yi de sayar. Memduh Süleyman ile Emin Lami'yi de OSF yayınlarında görüyoruz. *Tenkid* dergisi hakkında yapılan bir araştırmada yine OSF çevresinde rastlayacağımız ama Kaygusuz'un saymadığı ve *İştirak*'in en ünlü yazılarından birini yazarak *Şûra-yı Ümmet*'e karşı sosyalizmin aslında İslâmiyet'le bağdaştığını savunan Ahmet Nebil de bulunuyordu. Ahmet Nebil'in OSF yayınlarında başka yazıları da vardır. Ahmet Samim öldürüldüğünde yanında bulunan Fazıl Ahmet, yukarıda söz ettiğimiz Şahabeddin Süleyman, ilk hikâyelerinden birini *İştirak* dergisinde yayımlamış olan Refik Halid de yazarlar arasındaydı. Aynı araştırmada A. Cevdet'in de *Tenkid* dergisinde üç yazısının yayımlandığı saptanmıştır.

Pertev Tevfik, İttihat ve Terakki'nin muhalif basın üzerindeki baskılarının iyice yoğunlaştığı bir zamanda, 1910 yılının Ekim ayında *Muahede* gazetesini yayımlamaya başladı. Gazetenin başyazarlığını Şahabettin Süleyman yapıyordu. Yazılara neredeyse hiç imza konulmayan bu gazetede Ferruh Niyazi imzası görünüyor. 18 Ekim 1910 günü yayın hayatına başlayan gazete sadece 24 sayı yayımlanabilmişti.[83]

Yukarıda vurguladığımız kadro çizgisini en iyi temsil edenlerden birisi kuşkusuz Pertev Tevfik'tir. Meşrutiyetten önce "Selamet-i Umumiye Kulübü"nün kurucularından birisi olarak görünüyor. Ahrar Fırkası ile bir ilişkisini tespit edemedik ancak kendisi hakkında yapılan bir araştırmada 31 Mart ayaklanması sırasında Askerî Tıbbiye'de öğrenci olduğu ve ayaklanmadan sonra okuldan atıldığı yazılı. Askerî öğrenci olduğu için Ahrar Fırkası kurucusu olmamış olabilir. 1910 yılının Şubat ayında Osmanlı Demokrat Fırkası'nın, 6 ay sonra Osmanlı Sosyalist Fırkası'nın kurucusu olarak görüyoruz. Ekim ayında da *Muahede* gazetesini çıkarmaya başlıyor. Bu gazetenin başlığının altında "Demokrasi mesleğinin hadim ve müdafi" ibaresi ile birlikte "Journal demokrate" ibaresi de yer alıyordu. Kendisi ve gazetesi hakkında yapılan bir araştırmada sosyalist olmadığı, demokrat olduğu, sosyalistlere sadece manen destek olduğu ifade ediliyor. Gerçekten de meşrutiyetin demokrasiyle tamamlanması gerektiği, hukukun üstünlüğü, kanunlar karşısında eşitlik, basın özgürlüğü, Osmanlı Hıristiyanlarının kültürel, idari ve

lümünü yönettiğini görüyoruz. Fiilen OSF çevresinde bulunmamasının veya yazı yazmamasının nedeni bu olmalı. Bkz. *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi*, 3. baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2010, s. 864.

82 Bezmi Nusret Kaygusuz, *Bir Roman Gibi*, Gümüşsayak Matbaası, 1955, İzmir, s. 6. Şükrü Saraçoğlu, Hilmi Uran, Yakup Kadri, Ömer Seyfettin gibi isimler de İzmir'de aynı çevredeydiler.

83 Selçuk Şıkla, "Eleştiri Tarihimizde Tenkit Adını Taşıyan İlk Dergimiz", *Hece*, sayı 77/78/79, Mayıs/Haziran/Temmuz 2003, s. 617-621.

eğitimle ilgili sorunları gazetenin rutin olarak ele aldığı konular arasındadır. Gazete indeksinin incelenmesi bize anarşizm ve sosyalizm hakkında da yazılar yayımlandığını ortaya koyduğu gibi, hemen her sayıda Avrupa'nın çeşitli ülkelerindeki işçi hareketlerine ve grevlere de yer verildiğini gösteriyor. Gazetede anarşizme uzak, sosyalizme daha eğilimli bir tutum alınmıştır. İşçi-emekçi kesimin sorunlarına karşı yüksek bir duyarlılık gösterildiği de görülüyor. Sürekli olarak işçi hakları ve sendikal haklar savunuluyor.

Tahmin edilebileceği gibi Pertev Tevfik tam bir Prens Sabahattinci'dir. O da İbrahim Temo ve Osmanlı sosyalistleri gibi Prens Sabahattin'in yerel özerklik düşüncesine kapı açan adem-i merkeziyet anlayışını biraz yumuşatarak eşit yurttaşlık güvencesi ve dinî özgürlüklerin engellenmemesi noktasında bir Osmanlıcılık anlayışına dönüştürmüş olmakla beraber, teşebbüsi şahsi konusunda Prens Sabahattin'le tamamıyla hemfikirdir. Yazılarda Avrupa ülkelerinin gelişmelerini bireysel girişime borçlu olduklarını bizdeyse memurluk ve hükümet kapısı beklentisi olduğu vurgulanır.[84]

Paris'te "Radikal Osmanlı Partisi": Islahat-ı Esasiye-i Osmaniye Fırkası

Pertev Tevfik'i 1909 yılının sonlarında Paris'te sonradan Osmanlı Sosyalist Fırkası'nın Paris şubesini kuracak olan Dr. Refik Nevzat ile birlikte Islahat-ı Esasiye-i Osmaniye Fırkası (IEOF) adıyla bir parti kuruluşunda görüyoruz. Bu girişimin liderliğini Kürt Şerif Paşa olarak ünlenecek olan eski Stockholm büyükelçisi Şerif Paşa yapıyordu. İkinci Meşrutiyet döneminin –ve sonrasının– ünlü muhalifi ve yine bir Kürt olan Mevlanzade Rıfat da oradaydı. Tunaya, partinin Fransızca adının "La Parti Radical Ottoman" olduğunu, bunun o tarihte Fransa'da iktidarda bulunan "Radikal Sosyalist Parti"den esinlenme olduğunu belirtiyor. Bir de partinin başlıca elemanları arasında Bohor Bey'i de sayıyor. Bu, Osmanlı Sosyalist Fırkası yayınlarında sıklıkla yazılarına rastlayacağımız Bohor İsrael olmalı. Bohor İsrael'in *İştirak* yazılarının altında "Alliance Mektebi Müdürü" ibaresi yer alıyordu. Kendisi hakkında yazılan bir makalede doğru olarak saptandığı gibi Bohor, *İştirak* yazarları içinde sosyalizmin ekonomik teorisini en iyi bilen kişi olarak göze çarpmaktadır. Aynı araştırmada, Bohor'un 1912 yılının Ağustos ayında yayımladığı *Ceride-i Felsefe* dergisinde *Kapital*'in bir özet çevirisini yayımlamaya başladığı da saptanmıştır.[85]

---

84 Taner Aslan, "Pertev Tevfik ve Muahede Gazetesi", *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature And History of Turkish or Turkic*, c. 6/3, Yaz 2011, s. 523-565.

85 Mehmet Ö. Alkan, "Bilinmeyen Bir Felsefe Dergisi Ceride-i Felsefiye ve Bir Yahudi Sosyalist Bohor İsrael", *Tarih ve Toplum*, sayı 77, Mayıs 1990, s. 50. Tunaya, *Türkiye'de Siyasal Partiler*, cilt

Acaba Şerif Paşa'nın özel sekreterliğini yapan ve Mahmut Şevket Paşa suikastını Şerif Paşa adına organize etmekle suçlanan OSF kurucusu Pertev Tevfik de Kürt müydü? Aynı günlerde İstanbul'da aşağıda değineceğimiz "Mutedil Hürriyetperveran Fırkası" (MHF) kuruluyordu ve en etkili isimlerinden biri Dersim Mebusu Lütfü Fikri idi. Lütfü Fikri, Kürt'tü. Naci Kutlay, 1909 yılından itibaren İttihat ve Terakki ile Kürt aydınlarının arasının açılmaya başladığını saptıyor. İttihat ve Terakki'ye karşı oluşan muhalefeti bir de bu açıdan incelemekte yarar var ancak bu çalışmanın kapsamını aşıyor. IEOF'nin ve MHF'nin adem-i merkeziyete kesin olarak karşı çıkmalarında ve geleneksel Osmanlıcılık siyasetini savunmalarında bu oluşumların içindeki Kürt ağırlığının etkisinin ne olduğu üzerinde düşünmeye değer. IEOF ayrıca devletin resmî dininin İslâm olduğunu da programına koymuştu.

Şerif Paşa, Osmanlı devletinin Stockholm elçisi olduğu sırada İttihat ve Terakki'nin hem Prens Sabahattin hem Ahmet Rıza kanatlarına yardım ediyor ama bir yandan da İttihatçılar hakkında çeşitli duyumlarını içeren raporları II. Abdülhamid'e göndererek jurnalcilik yapıyordu. Şerif Paşa, 1909'de İTC ile arası bozulunca Paris'e kaçar. İttihatçılar, Paris'te aynı zamanda *Tanin* gazetesinin muhabirliğin yapmakta olan Mustafa Suphi liderliğindeki İttihatçı gençlere Paşa'yı izletir. Paşa'ya göre Mustafa Suphi'nin etrafındaki bu gençler kendisini öldürmek için hazırlık yapmaktadırlar.[86]

Islahat-ı Esasiye-i Osmaniye Fırkası'nın siyasal önemi nedir? İstanbul'dan kaçanların İstanbul'dan uzakta küçük bir grup olarak kurdukları ve adına "parti" dedikleri bu oluşumun, tahmin edileceği gibi İstanbul siyasetinde hiçbir etkisi olmamıştır. Lakin asıl önemi tam da burada, İttihatçılar hapis ve sürgün tehditlerinden uzakta kurulmuş olmasındadır. Hapis ve sürgün tehdidi olmadan yayımladıkları bildirge ve programları meşrutiyetin ilanının üzerinden bir yıldan biraz daha uzun bir zaman geçtikten sonra muhalefetin geçen zamanı ve İTC'nin iktidarını nasıl değerlendirdiğini, eleştirilerinin hangi noktalarda topladığını, muhalefetin programatik taleplerinin neler olduğunu ve İTC'den nerelerde ayrıştığını anlamak bakımından çok değerlidir. Şerif Paşa da, Refik Nevzat da, Manyasizade Rıfad da tecrübeli ve iddialı siyasetçilerdi. Genç olmasına karşın Pertev Tevfik'in de zamanın önemli siyasal simalarından olduğu açıktır. Bu kadronun yazarak ilan ettiği bir siyasal programı ciddiye almak gerekir. Fırka'nın, biri bizzat Şerif Paşa tarafından diğeri Rıza Nur tarafından 1913-1914 yıllarında yayımlanmış iki program metni mevcuttur. Rıza Nur'un yayımladığı *Islahat-ı Esasiye-i Osmaniye Fırkasının Siyasi Programıdır* başlıklı metin partinin siyasi programı, diğeriy-

1, s. 220-225. *İştirak*'in 18 Ağustos 1912 tarihli 7. sayısında derginin içeriğiyle birlikte çıkış haberi yer alıyor.

86 Kutlay, s. 99.

se Tunaya'nın deyimiyle 1789 Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Beyannamesi'nden yapılan bir uyarlamadır.[87]

IEOF'nin programı bir giriş paragrafıyla 18 maddeden oluşur. Giriş edebi bir deneme mahiyetindedir, üstünde durmaya değmez. Fakat programda OSF programı ve yayınlarında rastladığımız bazı temalara rastlanır. En önemlisi programın 17. maddesindedir. Burada "servet kaynaklarının" arttırılmasının önemine dikkat çekilerek, meşru ve zararlı olmayan her yolla en yüksek miktarda yabancı sermayenin ülkeye çekileceği ancak çalışanların çoğunun "milletimizden" seçilmesinin temin edileceği, "dahili sanayi'i ikaz için de" mevcut hükümetin politikasının tersine olarak ılımlı bir himaye usulünün takip edileceği anlatılmaktadır. Aynı maddenin devamında "amele sınıfının açılacak fabrikalar yüzünden düçar-ı mağduriyet olmamaları için sermayedarlara bir amele hukuku tanıttıracak kavanin vaz'ı (kanunların yapılması) meşagilimizin (uğraşımızın) bir kısmını teşkil edecektir" denilmiştir. Şimdi çok geri bir nokta gibi görünse de, işçilerin mağdur olmaması için kanunlar yapılması talebi 1909 yılı şartlarında işçi sınıfı lehine önemli bir talep olarak görülmelidir. Fakat programdaki işçi sınıfı ve emekçilerle ile ilgili tek cümle de budur.

Programın en çarpıcı maddesi hiç kuşku yok ki, mevcut (1908 seçimleriyle oluşmuş) meşrutiyetin ilk parlamentosunun "silah zoruyla teşekkül" ettiğini ve bu nedenle feshedilmesini, seçimlerin yeniden yapılmasını talep eden maddesidir. Bunun devamındaki 4. maddede anayasanın en gelişmiş, en medeni ülkeler örnek alınarak ve kendi toplumsal ananelerimize uygun olmak üzere yeniden düzenleneceği; fikir, basın ve toplantı hürriyetlerinin güvence altına alınacağı, seçim kanunlarının seçmenlerin vicdan hürriyetlerini temin edeceği yer almaktadır. Askerlerin sivil memuriyetlerde görevlendirilmemesi ve askerî harcamalarla eğitim harcamalarının dengelenmesi programın dikkat çekici maddelerinden biridir. O kadar ki, burada oranlar dahi yazılmıştır. Programa göre, askerî bütçe 14 milyonken, eğitim bütçesi bunun on dörtte biri kadar bile değildir. Bu yüzden, herhangi bir sınırda yapılacak herhangi bir istihkama veya donanmaya alınacak bir gemiye karşılık, "filanca vilayetimizde hiç olmazsa yirmi mekteb inşa edilmedikçe vatanımızın iktidar-ı selametinden emin olmak kabil değildir." Programın, eğitimin önemine Almanya örneğini vererek vurgu yapan en uzun maddesi bu 16. maddesidir.

Osmanlıcılık anlayışını açıklayan 1. maddede geleneksel Osmanlıcılık diyebileceğimiz "bütün anasırın" eşitliği ifade edildikten sonra "fakat hükû-

87 Programlar için bkz. Tunaya, *Türkiye'de Siyasal Partiler*, cilt 1, s. 226 vd. Tunaya, ikinci metnin de Rıza Nur tarafından yayımlandığını ama kendisinin Şerif Paşa'nın kitabından aldığını belirtiyor.

met-i Osmaniyenin din-i resmîsi de –fırkamızca– (din-i İslâm) olarak kabul edilmiştir" denilmiştir.

İttihat ve Terakki'den "cemiyet-i hafiye", gizli örgüt olarak söz edilen 9. maddede gereksiz borçlanmalarla ülkenin yıkıma sürüklendiği, 1910 yılında itibaren "karşılıksız ve fahiş bir suretde akd edilen" borçlanmaların geçersiz sayılacağı yer almaktadır. Askerlere siyaset yasağı, işkencelerin durdurulması, mesken dokunulmazlığı, sivil rütbelerin ilga edilmesi programın diğer dikkat çekici maddeleridir. Sonuç olarak bu, çok parçalı, belirli bir sistematikten ve bir dünya görüşünü ortaya koymaktan uzak, eklektik bir programdır. Bütün muhalefet unsurlarını yansıtmaya çalışırken aynı zamanda hemen hepsinin kendi içlerinde bir çekinceyle de karşılaştığı ve bu nedenle bir geri adım atıldığı izlenimi vermektedir. En temel özelliği, diğerlerinde olduğu gibi keskin bir İttihat ve Terakki karşıtlığıyla meşrutiyet düzeninin getirdiği temel hakların korunmasına yapılan vurgudur.

İkinci metin, bu çok parçalılığı ve eklektizmi gidermeye yönelik olarak tasarlanmış olmalıdır. İşçilerle ilgili madde burada daha açık olarak, "patronla sermayedarana karşı ameleyi himaye edecek" kanunlarla yardımlaşma ve kaza sigortası sandıklarının kurulacağı söylenmiştir.

1910 yılında IEOF ile ilişkili bir gizli örgütlenmenin Mahmut Şevket Paşa ile Talat'a suikast düzenleyeceği iddiasıyla başta Dr. Rıza Nur olmak üzere pek çok muhalif tutuklanmış ama bir kanıt ortaya çıkarılamamıştır.

Mutedil Hürriyetperveran Fırkası

1909 yılının sonlarına, 1910 yılının başlarına geldiğimizde artık siyasal ortamın İTC için dikensiz gül bahçesi olmayacağı ortaya çıkmıştı. Toplumda liberal, demokratik, muhafazakâr ve hatta sosyalist bir birikim vardı ve bu birikim kendisini ifade edebilmek için siyaset sahnesine çıkmak istiyordu. Ahrar Fırkası ile başlayıp Osmanlı Demokrat Fırkası ile devam eden İttihat ve Terakki'ye yönelik muhalefet hareketi meclis içinde de yankılanmakta gecikmedi. 1909 yılının sonunda Meclis-i Mebusan içinde İTC'den kopanlar tarafından Mutedil Hürriyetperveran Fırkası (MHF) kuruldu. MHF'yi yine meclis içinde kurulan Ahali Fırkası (AF) izledi.

Mutedil Hürriyetperveran Fırkası[88] 1909 yılının Kasım ayında İttihat ve Terakki listelerinden meclise gelmiş olan Arap, Arnavut ve Rum mebuslar tarafından kuruldu. Ahrar Fırkası sahneden çekilmiş olduğundan bu parti-

88 Tunaya, parantez içinde "Mutedil Liberaller" diyor. *Sada-yı Millet* gazetesinde parti için "Mutedil Liberaller" ifadesinin kullanıldığını belirtmekle beraber, Tunaya'nın buradaki "Liberaller" ifadesini "Hürriyetperveran" kelimesinin karşılığı olmaktan ziyade partinin siyasi yelpazedeki yerini vurgulamak için kullandığı açıktır. Bkz. Tunaya, *Türkiye'de Siyasal Partiler*, cilt 1, s. 209-213.

nin kuruluş çalışmaları basın tarafından yakından izlenmiştir. Partinin kuruluş sürecinde parti adının "Fırka-i İtidalkaran" veya "Fırka-i Mutedile" olacağı söylenmiştir. Her iki isimdeki ılımlılık vurgusu dikkat çekicidir. Bu ılımlılık vurgusunun hem topluma hem İTC'ye yönelik mesaj niteliği taşıdığı açıktır. Partini temel siyasal çizgisi milliyetçi akımlara karşı Osmanlıcı, ekonomide liberal-özel girişim taraftar olarak görünmektedir.[89]

MHF programının 2. maddesinde açıkça adını anarak "adem-i merkeziyet... yani federalizm" demek suretiyle bunun "maazallah" Osmanlı kitlesini böleceğini, bu nedenle fırkanın "bu nazariyeyi şiddetle reddettiğini" ve buna olanca şiddetle karşı duracağını ilan etmiştir. Adem-i merkeziyete bu kadar şiddetli bir karşı çıkış ancak fırkayı oluşturan mebusların büyük çoğunluğunun Arap olmasıyla ve bu Arapların çoğunun da İTC listelerinden meclise gelmiş olmalarıyla açıklanabilir. Yani, 1909 yılında Araplar hâlâ kendilerini Osmanlı İmparatorluğu'nun asli-yönetici unsurlarından biri olarak görmekte ve adem-i merkeziyet taleplerini asıl olarak gayrimüslim toplulukların bir talebi olarak ele almaktadırlar. Benzer bir tutum Kürtler için de geçerlidir. IEOF'nin de adem-i merkeziyete kesin olarak karşı çıktığını yukarıda görmüştük.[90]

İTC'nin uygulamalarından şikâyetlerini ve nasıl bir yönetim modeli beklentisi içinde olduklarını da programın 10. maddesinde görmekteyiz. 10. maddede savunulan, geleneksel Osmanlıcılık anlayışının biraz daha genişletilmiş bir halinden başka bir şey değildir. Bu maddede anayasanın öngördüğü "yetki genişliği" ilkesi uyarınca bir an önce İdare-i Vilayet Kanunu'nun düzenlenmesi ve "her vilayet meclisi umumisinin" yollar, sanayi, ticaret, eğitim konularında o vilayetlerin haklarını temin için çalışmaya başlaması talep edilmektedir.

Osmanlı milletinin birliği ve Osmanlı ülkesinin bütünlüğü programın en çok vurgulanan unsurlarıdır. Parti, Meclis-i Mebusan'da İTC'ye özellikle 1911 yılının sonlarında o sırada Harbiye Nazırı olarak kabinede bulunan Mahmut Şevket Paşa hakkında verilen gensoru önergesi sırasında büyük zorluklar yaşatmıştır. Dersim mebusu Lütfü Fikri ve Suriye mebusu ve sonradan Arap milliyetçiliğinin ünlü isimlerinden biri haline gelecek olan Şefik El Müeyyed partinin aktif unsurlarıdır. Zamanına göre de ağır sayılabilecek bir dille kaleme alınmış kısa parti programının hiçbir yerde işçi haklarından söz edilmediği gibi 16. ve son maddesinde sermayedarların haklarının korunmasından söz edilmektedir. Parti 1911 yılında kurulan Hürriyet ve İtilaf Fırkası'na katılmıştır.

---

89 Hocaoğlu, s. 168.

90 Bu noktada Hocaoğlu'nun, parti programının "gayrimüslim unsurların taleplerini ön plana çıkardığı" şeklindeki yorumuna katılmak mümkün görünmemektedir. Bkz. Hocaoğlu, s. 168.

Ahali Fırkası ve Mecliste Muhalefet

Ahali Fırkası, 1910 yılının Şubat ayında, Meclis-i Mebusan'a 1908 seçimlerinde İttihat ve Terakki listelerinden seçilmiş olan bir grup milletvekili tarafından kuruldu. AF kurulduğunda *İştirak* dergisi de yeni yayımlanmaya başlanmıştı. AF'yi kuran altı milletvekilinin İTC'den istifaları ve parti programının ilk defa basında yayımlanması 9 Şubat 1325, *İştirak*'in ilk sayısıysa 13 Şubat 1325 tarihlidir.

İştirak'in 9 Nisan 1910 (27 Mart 1326) tarihli 7. sayısında AF'nin kuruluşunu haber veren bir değerlendirme yazısı ve parti programının tamamının yayımlandığını görüyoruz. Yazı, "artık biz de yavaş yavaş uyanıyoruz" cümlesiyle başlıyor ve Meclis-i Mebusan'da peş peşe partiler kurulduğuna dikkat çekerek, "bunlar arasında halkımızın mizacına, ihtiyaçlarına en uygun parti yeni kurulmuş olan Ahali (Demokrat) Fırkası'dır" diye devam ediyor. Bu çok açık bir destek ve memnuniyet ifadesidir. *İştirak* aynı yazıda yeni partiye katılan milletvekili sayısını 42 olarak veriyor. Giriş yazısının ardından yeni kurulan partinin programı da olduğu gibi yayımlanıyor. Hürriyet, insan hakları, hâkimiyet-i milliye, meşrutiyet benzeri kavramların ve değerlerin önemine dikkat çekilen yazı, "Demokrat Fırkası bundan sonra gözyaşlarınızı silecek, ocağınıza merhem bulacak" denilerek sona eriyor.

Ahali Fırkası'nın kurulması İttihat ve Terakki içinde ve genel olarak İkinci Meşrutiyet dönemi siyasal hayatında bir sarsıntı yaratmıştır. 31 Mart ayaklanmasıyla kesintiye uğrayan meşrutiyet siyasal hayatının, 1910 yılının başından itibaren yeniden canlanmaya, şaşkınlığını üzerinden atan muhalefetin toparlanmaya başladığını görüyoruz. İttihat ve Terakki'nin uygulamaları var olan muhalefete yeni katılımları arttırmaktadır. İTC'ye yönelik en temel eleştiri, meşrutiyetin temel değerlerine aykırı davranması; basın özgürlüğü, ifade özgürlüğü, örgütlenme özgürlüğü gibi temel insan haklarını ve siyasal hakları ihlal etmesi, merkeziyetçi-Türkçü siyasetlere yönelmesi, adeta bir gizli-silahlı örgüt olarak varlığı sürdürmeye devam etmesidir. Bu dönemde İTC'yi merkeziyetçi siyasetleri nedeniyle en fazla uğraştıran konu Arnavutluk ayaklanması olmuştur.

İTC'den ayrılarak Ahali Fırkası'na geçen milletvekillerinin sayısının *İştirak*'te öne sürüldüğü gibi 42 kişi değil de 20-30 kişi civarında olduğu genel olarak kabul görse de, burada önemli olan sayıdan çok İttihat ve Terakki listelerinden meclise gelmiş çok sayıda milletvekilinin topluca istifa ederek yeni bir parti kurmalarının yarattığı şaşkınlıktır. Ahali Fırkası'nın liderliğini sonraki yıllarda İttihatçı karşıtlığıyla ünlenecek olan –ve Lozan Antlaşması'ndan sonra 150'likler listesine alınarak yurtdışına çıkarılan– Gümülcine Mebusu İsmail Bey yapmıştır. Gümülcine Mebusu İsmail Bey'in Hüseyin

Hilmi ile dostluğu olduğu da biliniyor. İttihatçılar, bir siyasal partinin listelerinden seçilerek meclise gelen bir milletvekilinin seçildiği partiden ayrılarak başka bir partiye katılmasını anayasal ve etik bir sorun haline getirmeye çalışarak bu yolda tabanlarını harekete geçirmek istemişlerse de girişimlerin etkili olamadığı görülmektedir.

Ahali Fırkası ile Mutedil Hürriyetperveran Fırkası meclis çalışmalarında İTC'ye karşı işbirliği yapmış, hatta bir ara birleşmeyi de gündemlerine almışlarsa da bu birleşme girişiminden sonuç alamamışlardır. Bazıları çok etkili olan gensoru önergeleriyle hükümeti ve İTC'yi zor durumlara düşürmüşlerdir. Trablusgarp Savaşı ve Arnavutluk ayaklanması sırasında verdikleri soru önergeleri mecliste sert tartışmaların yaşanmasına yol açmış, Arnavutluk harekâtının komutanı Cevat Paşa "hunharca ve gaddarca icraatları dolayısıyla" düelloya dahi davet edilmiştir.

Arnavutluk ayaklanması dışında Ahali Fırkası'nın en etkili olduğu tartışma Lütfü Fikri'nin sıkıyönetim mahkemesi tarafından tutuklanmak istenmesi üzerine Harbiye Nazırı Mahmut Şevket Paşa hakkında verilen gensoru önergesi sırasında yaşanmıştır. Mahmut Şevket Paşa'nın meclise gelmeyi reddetmesi üzerine muhalefet ısrarlı taleplerini sürdürmüş, Paşa ertesi gün meclise gelerek oturuma katılmıştır. Yaşanan tartışmalardan sonra Paşa görevinde kalmış ancak oldukça yıpranmıştır. Mahmut Şevket Paşa'nın 1913 yılında suikast sonucu öldürülmesinden sonra sıkıyönetim mahkemelerinde yapılan yargılamalar sonucunda Ahrar, Islahat-ı Esasiye-i Osmaniye ve Ahali Fırkası önde gelenlerinde Prens Sabahattin, Gümülcine Mebusu İsmail Bey, Pertev Tevfik ve Kürt Şerif Paşa gıyaben idama mahkûm edilmişlerdir.[91]

İştirak, 7. sayısında, Ahali Fırkası'nın programını "Meclis-i Mebusan'da Müteşekkil Ahali Fırkası Programıdır" başlığıyla yayımlamıştır. Parti programının 1. maddesinde de "... Ahali Fırkası namıyla Meclis-i Mebusan-ı Osmanide bir fırka teşekkül etmiştir" denilerek partinin meclis içinde kurulduğu özellikle vurgulanıyor. 1. ve 2. maddelerde hâkimiyet-i milliyenin, millet iradesinin ve meşrutiyet ilkelerinin önemine vurgu yapıldıktan hemen sonra, 3. maddede memurların kanuna aykırı hareketlerinin ağır şekilde cezalandırılacağının vurgulanmasını hiç kuşku yok ki, İttihatçı bürokrasiye yönelik bir tür şikâyet ve uyarı olarak anlayabiliriz. Seçim Kanunu, Ayan Meclisi'nin halk tarafından seçilmesi ve basın özgürlüğü ile ilgili maddelerden sonra gelen ve her halde sosyalistlerin bu partiyi kendilerine yakın görmelerine yol açan 9. maddede "Sermayedarlar ile işçilerin karşılıklı ilişkileri hakkındaki kanunun, işçilerin haklarını tam anlamıyla koruyabilecek bir hale getirilmesi için değiştirilmesi teklif edilecektir" denilmektedir. Burada kaste-

91 Pınar Taşer, "Mütareke Döneminde Divan-ı Harb-i Örfiler", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, AÜSBE, Eskişehir 2005, s. 28.

dilen Tatil-i Eşgal Kanunu olsa gerektir. Bir sonraki işçi, çiftçi, köylü ve yoksul esnaftan alınan vergilerin düşürüleceği, yoksulların meskenlerinden vergi alınmayacağı, servetlerden alınan vergilerin arttırılacağı maddesi de sosyalistlerin benimseyeceği bir maddedir. Siyasi ve idari düzen açısından çok ılımlı görülebilecek tek maddede, 19. maddedeyse "Vilayetlerin idaresinde yetki genişliği uygulanmakla beraber mülkiye yönetimi hakkında özel kanun talep olunacak ve müstakil vilayetlerin arttırılmasına çalışılacaktır" denilmiştir. Zaten bu konuda Osmanlı Sosyalist Fırkası programı da bundan daha ileride değildir. OSF programında sadece "yetki genişliğinin kabulü" denilerek geçilmiştir.

Sosyalistlere Yönelik Tutuklamaların Mecliste Tartışılması

Meclis-i Mebusan'ın 15 Kanun-ı Evvel 1326 (28 Aralık 1910) günlü oturumunda Gümülcine mebusu ve Ahali Fırkası reisi İsmail (Hakkı) Bey'in sadrazam tarafından cevaplanması talebiyle bir soru önergesi verdiğini görüyoruz. İsmail Bey başvuru yazısında basın özgürlüğü ve meşrutiyet ilkelerine karşın Osmanlı sosyalistlerinin yayın organlarına yönelik olarak uygulanan baskıların nedenleri hakkında açıklama istemektedir. Meclis tutanaklarına geçmiş olan başvuru yazısı şöyledir:

> "Memaliki Osmaniyyede hürriyeti matbuatın mevcudiyeti ve Meşrutiyetin hükümferman olduğu hükümet tarafından beyan edildiği halde Demokrat Parti katibi Umumisi ile Muahaze [*Muahede olmalı-S.G.*], Sosyalist, İnsaniyet, *İştirak* gazetelerinin müdiri meş'ul ve muharrirlerinin tevkif edilmeleri esbabının Sadrazamdan istizahına..."

Meclisin aynı günkü oturumunda konu meclis gündemine alınmış ve İsmail Bey'in soru önergesi mecliste okunmuştur. Okunan önerge tam olarak şöyleydi:

> "Hükümetin takip eylediği meslek idarei hazırayı tedvir eden Heyeti hükümetin mutlakıyet esasına müstenid usul ve kavaid dairesinde iaderei umur ettiğini ıspata kifayet edebilir. Geçenlerde Demokrat [*Fırka-S.G.*] Katibi Umumisi Fuad Şükrü Bey, heyeti Hükümet ve Bilhassa Dahiliye Nezaretini muahazeten neşrettiğibir makale üzerine tevkif olundu, elan mahpustur. Muaheze [*Muahede olacak-S.G.*] Gazetesi muharrirlerinden Pertev Tevfik, kezalik gazetesinde neşrettiği makalattan dolayı hapse atıldı ve aynı gazetenin muharrirlerinden Hamit Suphi, mücerrat, mezkur gazete muharriri bulunmak serriştesiyle tahtı tevkife alındı. Kazelik Sosyalist Gazetesi sahibi Hüseyin Vamık ve *İştirak* Gazetesi müdiri mesul ve muharriri Hüseyin Hilmi ve

İnsaniyet Gazetesi sahibi İsmail Faik Beyler, müteakiben hali mevkufiyete ilka olundular."[92]

İlk sözü alan Bağdat mebusu İsmail Hakkı Bey önergenin reddedilmesini, çünkü sıkıyönetim mahkemelerinin kararlarının mecliste tartışılmaması gerektiğini söyler. Ayrıca ciddi, namuslu kalem erbabının kalemlerini kendisinin de muhafaza edeceğini ama "Ateşe, kana batırıp da, memleketi tahrib edenlerin kalemini" burada hiçbir kimsenin müdafaa edeceğini tasavvur edemeyeceğini söyler. Hama mebusu Abdulhamir Zehravi ve Suriye mebusu Şefik El Müeyyed'in itirazları üzerine, anılan şahıslardan hiçbirini tanımadığını, tarafsız olduğunu söyleyerek sözlerini şöyle sürdürür:

> "Fakat onların birtakım gazeteleri var. Neşriyatını İdarei Örfiye heyecanamiz addediyor. İdarei Örfiyenin bu sureti telakkisini bu yoldaki tedbirini, bahusus tatkikatın hini cereyanında tenkid ve muahezeye selahiyetimiz var mı? Eğer bunu tenkide selahiyetimiz varsa, İdarei Örfiyyeye lüzum yoktur. İdareyi Örfiyyeyi Kanunu Esasiden çıkaralım deyiniz."

Tartışmayı İttihatçılar adına İzmir mebusu Seyit Bey sürdürür. İttihatçılar meseleyi sıkıyönetim mahkemesi de olsa, bir yargı kararı olarak ele alıp, yargı kararlarının mecliste tartışılamayacağı noktasına getirip geçiştirmek isterler. Muhalif mebuslarsa bu argümana karşı biraz hazırlıksız gibidirler. Lütfü Fikri Bey konuya hukuki bir yorum getirerek, mahkemenin gazete yayınını men etmekle kalmadığını, gazete çıkaranları tutukladığını, bunun da hükümetin sorumluluğunda bir işlem olduğunu, dolayısıyla yürütme organının yasama organına karşı sorumluluğu kapsamına girdiğini öne sürer.[93]

Yorgo Boşo'nun yaklaşımı da alaycı görünmekle beraber yasama-yürütme-yargı tartışması açısından ilginçtir. Yorgo Boşo, "Acaba biz mi İdadei Örfiyeden çıktık, yahut İdarei Örfiye mi bizden çıktı... Eğer biz İdarei Örfiyeden çıkmış isek rica ederim bir müddet için Meclisimizi tatil etmeliyiz..." der. Tartışma başka gazeteleri ve başka konuları da içine alarak uzadıkça uzar. Hatta bir ara bir mebus, Baha Tevfik'in *Eşşek* gazetesini anarak "Bu kişinin de muteber sayılıp sayılamayacağını" sorar. Sesler o kadar yükselir ki, zabıt katipleri konuşulanları yazamaz olur.

---

92 MMZC, Devre: 1, Cilt: 1, İçtima Senesi: 3, Ondozuncu İnikad, 15 Kanunevvel 1326 Çarşamba. Aynı günkü oturumda İstanbul mebusu Kirkor Zohrab'ın vapurlardan kömür yükleme boşaltma işçilerinin zam taleplerinin karşılanmaması üzerine greve gidenlerinin neden tutuklandıklarının Dahiliye Nazırı'ndan soruduğu dilekçesi de vardır. Zohrab bu işçilerin büyük çoğunluğunun, hemen hepsinin Kürt olduğunu belirtmektedir. Kirkor Zohrab 1915'te öldürüldü, mühendisti. http://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MECMEB/mmbd01ic03c001/mmbd01ic03c001ink019.pdf, s. 682.

93 Lütfü Fikri Bey, Paris Hukuk Fakültesi mezunuydu. Bkz. İhsan Güneş, *Türk Parlamento Tarihi-I. ve II. Meşrutiyet*, 2. cilt, TBMM Vakfı Yayınları, No: 150, 1998, s. 471.

Tartışmanın sonlarına doğru Lütfü Fikri Bey'in söyledikleri bugünden bakılınca İTC'nin oluşturmaya başladığı baskı ve yıldırma ortamının giderek ağırlaşmakta olduğunun daha iyi görülmesini ve anlaşılmasını sağlar. Lütfü Fikri, tutuklananların nerede tutulduklarının dahi bilinmediğin, bunun açıklanmadığını söyler: "O adamlar Emniyeti Umumiye İdaresinde mi, Başka yerde mi mevkuftur, Zaptiyede mi mevkuftur? Biz bunu bilmiyoruz. Bizim bildiğimiz şu ki, her halde bu gençler evlerinde değildir." Müzakerenin kafi görülmesi üzerine oylamaya geçilir ve önerge 50 kabul oyuna karşılık 53 oyla reddedilir. Aslında muhalefetin bu önerge ve görüşmeler vesileyle sıkıyönetim uygulamasını ve sıkıyönetim mahkemelerini toplumun gündemine getirerek tartışmaya açma fırsatını yeterince değerlendirmediği söylenebilir.[94]

Muhalefetin Çatı Örgütü Olarak Hürriyet ve İtilaf Fırkası

Hürriyet ve İtilaf Fırkası (HİF), Osmanlı Sosyalist Fırkası'ndan sonra, hatta OSF'nin ve yayınlarının artık çalışamaz hale getirildiği 1911 yılının sonlarında kuruldu. İttihat ve Terakki muhalefetinin bir araya gelmesiyle veya onları temsil etmek üzere kurulmuştu. Bu konuda yapılan bir araştırmada Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın kuruluşuna katılan siyasal partiler arasında Osmanlı Demokrat Fırkası, Ahali Fırkası ve Mutedil Hürriyetperveran Fırkası sayılıyor. Daha sonra Milli Meşrutiyet Fırkası'nı kuracak olan ve içlerinde Ahmet Ferit Tek ile Yusuf Akçura gibi isimlerin yer aldığı Müstakiller grubu, Prens Sabahattin ekibi ve bazı bağımsız Rum, Bulgar ve Ermeni mebuslar partiye katılmamışlardır. Ancak Prens Sabahattin'in Ahrar Fırkası'nda yer alan Dr. Rıza Nur'un HİF'nin önemli kurucu isimlerinden biri olduğunu görüyoruz. Kuruluşta, Rıza Tevfik ile Rıza Nur da bulunuyordu. 1910 yılının yaz aylarında kurulan OSF, HİF'nin kuruluşa katılmadı.[95]

HİF'nin kurulmasıyla, İkinci Meşrutiyet döneminin, 1913 yılının ortalarında Sadrazam Mahmut Şevket Paşa'nın öldürülmesiyle sona erecek yeni bir evresine girilmiştir. Bu dönemin içinde İstanbul araseçimi, Trablusgarp Savaşı, 1912 (sopalı) genel seçimleri, Halaskar Zabitan bildirisiyle ordunun siyasete müdahalesinin yeni bir türü, İttihatçıların iktidardan düşürülerek iktidarı kaybettiklerinde başlarına neler gelebileceğini kısmen deneyimledikleri bir ara dönem, Balkan Savaşları, İttihatçıların Bab-ı Ali baskınıyla iktidarı yeniden ele geçirmeleri ve Mahmut Şevket Paşa'nın öldürülmesi var. Sonrası, derin bir siyasal sessizliktir.

94 MMZC, s. 698'de kabul ve ret oyu veren mebusların isimlerini içeren tutanak da yer almaktadır.

95 Ali Birinci, *Hürriyet ve İtilaf Fırkası*, 2. baskı, Dergah Yayınları, İstanbul 2012, s. 58-62.

OSF, HİF'ye katılmamış olsa da 1912 seçimlerinde İTC'ye karşı HİF'yi desteklemiştir. Bu nedenle ve buraya kadar incelediğimiz muhalefet cephesinin altında toplandığı bir çatı olması nedeniyle HİF'nin programının konumuzla ilgili başlıca unsurlarına kısaca bir göz atmakta yarar var.

HİF'nin programı İkinci Meşrutiyet döneminde kurulmuş olan siyasal partiler içinde en kapsamlı olanıdır.[96] Dokuz başlık altında düzenlenen 71 maddeden oluşan program adeta bir hükümet programı niteliğindedir. Programın 1. maddesinde "Hürriyet ve İtilaf (Entente Libarele) Fırkası" denilmesi partinin kendini siyasal yelpazenin neresine yerleştirdiğini gösteren açık bir veri olarak kabul edilmelidir.

"Maksad-ı Teşekkülü", yani kuruluş amacı başlıklı tek bir maddeden oluşan birinci bölümde, gerçek anlamıyla meşrutiyetin sağlanmasına, muhtelif Osmanlı unsurları arasında gerçek bir siyasi birlik sağlanmasına ve Osmanlı vatanının duçar olduğu tehlikelerin ortadan kaldırılmasına çalışılacağı belirtilmiştir.

"Mevadd-ı Esasiye", temel maddeler başlığı altında aslında meclis iç tüzüğünde yer alması gereken bazı hükümlerin sıralanmasından sonra başka hiçbir açıklama yapılmaksızın, azınlıkların haklarını gözetecek bir seçim usulü oluşturulacaktır denilmiştir.

Bünyan-ı Devlet, yani devletin temelleri başlıklı üçüncü bölümde "Osmanlı devletinin dini İslâm'dır" denildikten sonra diğer din ve mezheplerin ibadet özgürlüklerinin güvence altına alınacağı, hiçbir unsurun diğerinin haklarını ihlal etmesine izin verilmeyeceği vurgulanmıştır.

Hürriyet ve İtilaf Fırkası'ndaki Prens Sabahattin düşüncesinin en güçlü yansımasını "Maarif-i Umumiye" başlıklı bölümde görürüz. Bu bölümde, köy okullarında ve ilkokullarda eğitim öğretimin "lisan-ı mahalli ile", o yörenin dili ile yapılacağı; okul programlarının yalnız memur yetiştirmeye değil, yeni nesilleri hayat mücadelesinde başarıya ve "teşebbüs-ü şahsiye" hazırlayacağı ve bu nedenle de daha ziyade pratiğe yönelik olacağı vurgulanır. Şahısların ve cemaatlerin tek tek veya müştereken okul açmalarına izin verileceği de bu bölümün dikkat çeken unsurlarından biridir.

"Dahili Siyaset" bölümü programın en kapsamlı bölümüdür. Bu bölümün ilk maddesinde, ülkenin çeşitli parçalarının merkeze bağlı ve ülke bütünlüğünün dokunulmaz olduğu vurgulandıktan sonra bazı Osmanlı vilayetlerinin özel kanunlarla yönetileceği belirtilir. Burada dikkatli okurlar için bir parantez açarak şunu belirtmemiz gerekir. Yüz yıldan beri ulusal taleplerle, özerklik talepleriyle sarsılan bir devlette daha 1908 yılında bile özerklik anlamına

96 Tunaya, *Türkiye'de Siyasal Partiler*, cilt 1'de parti programı 68 maddeden oluşmaktadır. Ali Birinci, Tunaya'nın 25., 26. ve 57. maddeleri yanlışlıkla yayımlamadığını saptamıştır. Ben, Birinci'nin yayımladığı metni esas aldım.

gelebilecek bir programatik ilkeyi savunmak oldukça zordu. Bunu Prens Sabahattin 1902 yılında, henüz Jön Türkler toplu olarak muhalefetteyken yapabilmişti. 1908'den sonra Bulgaristan'ın bağımsızlığını ilan etmesi, Girit'in Yunanistan'a katılması, Bosna-Hersek'in Avusturya-Macaristan tarafından ilhak edilmesi, Arnavutluk ayaklanması, Arap milliyetçi eğilimlerinin belirginleşmesi ve İttihatçıların bütün bu gelişmelerden sonra adem-i merkeziyeti çağrıştıracak herhangi bir yaklaşımı vatan hainliği olarak damgalamış bulunması, bu konudaki düşüncelerin açıklıkla ifade edilmesine engel olmaya başlamıştı. Programlardaki muğlâklığın birinci nedeni budur. İkinci neden, ne kadar adem-i merkeziyet çizgisine yakın olsalar da imparatorluğun asli-yönetici unsurları olarak Müslüman-Türk unsurlardan oluşan siyasal hareketlerin eninde sonunda bir noktada İttihatçılarla bu konuda benzer tutum takınmalarının doğal ve kaçınılmaz oluşudur. Bu, ülke bütünlüğüne zarar verecek programlardan kaçınılmasıdır. Osmanlı sosyalistleri bile programlarına bu konuda sadece "yetki genişliği uygulanacaktır" cümlesini yazıp konuyu öylece geçiştirmişlerdir. Hürriyet ve İtilaf'ın programında bu konudaki muğlâklıklar da imparatorluğu oluşturan çeşitli ulusal topluluklara temel ulusal haklarının tanınması ve yerel yönetimlerin güçlendirilmesi gereği ile ülkenin bölünme-parçalanma riski arasında bir denge tutturma gereğini açıkça yansıtmaktadır.

HİF programının "İktisadi Siyaset" başlıklı bölümünde özel ve şahsi teşebbüsün önündeki engellerin "külliyen" kaldırılacağı vurgulanmış ama işçi sınıfından hiçbir yerde, hiçbir şekilde söz edilmemiştir. Oysa işçi sorunu toplumun gündemindeki bir sorundur ve Osmanlı Demokrat Fırkası programında ne kadar ağırlıklı bir şekilde yer aldığını yukarıda gördük. Ama HİF programının hiçbir yerinde ne o zaman çok yaygın olduğu şekliyle işçi anlamda "amele", ne çalışanlar anlamına gelecek "erbab-ı sa'y ü amel" kelimelerine rastlanır.

"İştirakçi" Hüseyin Hilmi ve Osmanlı Sosyalist Fırkası

İştirakçi Hilmi hakkında o kadar az bilgi ama o kadar çok yazı var ki, insan Hilmi hakkında yazmak isteyince ne yapacağını şaşırıyor. Yazılanların çoğunun birbirinin tekrarı olduğunu bilsek de, tekrar edenler kendileri yeni unsurlar da katıyorlar. Bu şekilde yazılanlardan yola çıkarak Hilmi hakkında yazanlar da söz konusu Hilmi anlatısının bazı yanlarını öne çıkarırlarken bazı yanlarını da silikleştiriyorlar. Bu yüzden, Hilmi ile ilgili olarak yazılanların tümünü burada anmak gerekli ve mümkün değilse de, kaynak metinlere değinmeye çalışacağız.

Daha önce de değindiğimiz gibi, *İştirak* gazetesini çıkarıp Osmanlı Sosyalist Fırkası'nı kuranlar, "İzmir Grubu" diyebileceğimiz, İkinci Meşrutiyet ön-

cesinde İzmir'de aynı eğitim ortamında veya aynı sosyal çevrelerde yetişen ve yaşayan, II. Abdülhamid'in istibdat rejimine muhalefet ortak paydasında bir araya gelmiş olan bir grup genç Osmanlı aydınıydı. Meşrutiyetin ilanından sonra bu sefer İttihatçıların keyfî ve baskıcı uygulamalarına karşı Prens Sabahattin muhalefetini desteklediler. Kimi Ahrar Fırkası'na, kimi Osmanlı Demokrat Fırkası'na, kimi Osmanlı Sosyalist Fırkasına, kimi her üçüne veya ikisine de katılıyor, yayın organlarında yazıyorlardı.

Şunu yeniden hatırlatmalı: İştirakçi Hilmi, İkinci Meşrutiyet döneminde İstanbul'daki aydın-siyasetçi çevrelerde tanınıyor olsa da asıl etkili olduğu ve ünlendiği dönem, 1919 sonrası mütareke dönemidir. O dönemde kurduğu Türkiye Sosyalist Fırkası ile birkaç önemli grevin örgütlenmesinde etkili olduğu için siyasi çevrelerde çok tanınan biri haline gelmiş, nihayet 1922 yılında tabancayla vurularak öldürülmüştür. 1919-1922 dönemi Türkiyesi İstanbul'u, hem genel olarak siyasal ortam anlamında hem sosyalizm mücadelesi anlamında İkinci Meşrutiyet yıllarına göre çok farklıdır. Buradaki "çok farklıdır" ifadesi aslında yetersizdir; bambaşka bir dünya söz konusudur. 1919'dan sonra hem Osmanlı iç siyaseti hem sosyalizm mücadelesi İkinci Meşrutiyet dönemine göre bambaşka etkenler tarafından belirlenir hale gelmiştir. Osmanlı iç siyaseti açısından bakıldığında üç önemli unsur hemen ifade edilebilir. İstanbul'da sosyalizm mücadelesinin başladığı 1910 yılında İttihatçılar iktidardaydı ve OSF, İttihat ve Terakki muhalefetinin önemli unsurlarından biriydi. Mütareke döneminde İttihat ve Terakki tarihe karışmıştır. İTC tarihe karıştığı gibi iktidarda OSF çevrelerine yakın olan HİF taraftarları vardır. Bu, iç siyaset değişkenleri açısından birinci noktadır. İkinci nokta, çok yeni, çok değişik bir unsurun, işgal kuvvetlerinin Osmanlı iç siyasetine müdahil olmasıdır. Osmanlı İmparatorluğu'nun savaştan yenik çıkması ve Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasından sonra İngiliz ve Fransız işgal kuvvetleri İstanbul'a yerleşmiş ve bütün kontrolü ellerine geçirmişlerdir. Bu, bütün Osmanlı tarihi açısından eşi benzeri olmayan, ilk defa yaşanan bir deneyimdir. Osmanlı içi siyaseti açısından yepyeni bir başka durum 1919 yılından sonra bir çeşit ikili iktidar durumunun ortaya çıkmış olmasıdır. Bu ikili iktidar durumunu ortaya çıkaran bilindiği gibi Anadolu'da başlangıçta kongreler yoluyla, Nisan 1920'den sonra BMM vasıtasıyla kendi varlığını duyurmaya başlayan fakat özellikle 1921 yılı başından itibaren cephe savaşlarıyla da kendini ikinci bir iktidar unsuru olarak ortaya koyan TBMM hükümetinin varlığıdır. Özellikle Hürriyet ve İtilaf Fırkası unsurlarının iktidarda olduğu dönemlerde Anadolu-İstanbul çatışması bütün Osmanlı siyasal ve toplumsal hayatının başlıca konusu olmuştur.

Sosyalist siyaset açısından yaşanan değişim de olağanüstü köklü bir değişimdir. 1910 yılının sosyalizmiyle 1919 yılının sosyalizmi arasında neredey-

se hiçbir benzerlik kalmamıştır. 1910'da dünya sosyalist hareketinin çatı örgütü İkinci Enternasyonal'di; 1919 yılında İkinci Enternasyonal sadece çökmekle kalmamış, dünya komünist hareketinin yeni öncüsü Rusya Partisi ve onun önderi Lenin tarafından lanetlenmişti de. Birinci Dünya Savaşı, Avrupa sosyalist partileri içinde pusuya yatmış beklemekte olan milliyetçi eğilimlerin dışa vurumu için bir vesile olmuş ve savaş İkinci Enternasyonal'in dağılmasına yol açmıştır. Savaş öncesinde sadece Fransa'nın değil, dünya sosyalist hareketinin de en ünlü simalarından biri ve Osmanlı sosyalistleri üzerinde de o tarihe kadar tartışmasız bir şekilde en etkili figür olan Jean Jaures savaş başlamak üzereyken öldürülmüştür.[97]

Bu bakımdan 1909-1913 arasının Osmanlı Sosyalist Fırkası ve onun yayınlarının ele alındığı bu çalışmada mütareke dönemine, Türkiye Sosyalist Fırkası ve onunu yayın organı olan *İdrak* gazetesine herhangi bir referans yapmanın hiçbir açıklayıcılığı olmayacağı gibi, yukarıda andığımız değişimleri gözeterek ve açıklayarak yapılmayan referansların da, açıklayıcı olmaması bir yana, okuru yanıltma potansiyeli içerdiğini teslim etmek gerekir. Bu yüzden hem TSF'ye hem *İdrak* gazetesine hem de Hüseyin Hilmi'nin mütareke dönemiyle ilgili biyografik unsurlarına mümkün olduğu kadar değinilmemeye çalışılacaktır. Ama Hüseyin Hilmi hakkında yazanlar esas olarak mütareke döneminde kendisini tanıyanlar olduğu için, Hilmi'nin portresini oluşturmaya çalışırken bu ayrımı gözetmek biraz daha zor olmaktadır.

İkinci Meşrutiyet dönemi Osmanlı Müslüman sosyalizminin tartışmasız en önemli temsilcisi, Osmanlı Sosyalist Fırkası'nın kurucu lideri, *İştirak* gazetesinin sahibi ve sorumlu müdürü, *İştirak* gazetesi sahipliğinden ötürü "İştirakçi Hilmi" olarak anılan Hüseyin Hilmi'ydi. Hilmi hakkında kesin olarak bildiklerimiz; bildiğimiz ama tam olarak doğrulayamadığımız şeyler ve hiç bilmediklerimiz; bunların yanı sıra elimizde ilk defa burada kullanılacak olan, Hilmi'nin sağlığında yayımlanmış ve kahramanlarından ikisi Hüseyin Hilmi ile Baha Tevfik olan bir tiyatro oyunu var.

Şu ana kadar Hilmi'nin kendisi hakkında yazdığı hiçbir yazıya rastlanmamıştır. İstanbul'a gelmeden önce İzmir'de yaşadığı ve orada *Serbest İzmir* gazetesini satın alarak gazeteciliğe başladığını biliyoruz. Osmanlı arşivlerinde gazeteyi Bıçakçızade Hakkı Efendi'den Nisan 1908'de devraldığına dair bir belge mevcut. Aynı belgede kendisinden "Hacı Hüseyinzade Hilmi Efendi" olarak söz ediliyor.[98] Bir süre sonra, 1909 yılını Ocak ayında, ga-

97 Jaures'nin Hüseyin Hilmi ve Osmanlı sosyalistlerine mektubu için bkz. *İştirak*, sayı 6, 20 Mart 1326.

98 BOA, DH.MKT (Dahiliye Nezareti Mektubi Kalemi) Dosya: 1244, Gömlek: 26, Tarih: 1 RA 1326 (3 Nisan 1908).

zeteyi günlük olarak yayımlamak üzere ruhsat aldığını da bir başka belgeden anlıyoruz.[99]

İzmir günleriyle ilgili Bezmi Nusret Kaygusuz'un hatıraları Hüseyin Hilmi hakkında kronolojik olarak en eski ve en çok kullanılan tanıklıklardan biridir. Kaygusuz, Hüseyin Hilmi'nin "emniyet teşkilatında sivil memur" olduğunu da iddia ediyor:

> "Bir gün Hüseyin Hilmi ile beraber yanıma geldi [*Hamit Suphi'den söz ediyor-S.G.*]. Bıçakçı Zade Hakkı Beyin kapanmış bulunan Haftalık İzmir gazetesini çıkaracaklarını söyledi. En evvel inanmadım. Çünkü Hamit Suphi'de para yoktu. Yetim olarak büyümüştü. Hüseyin Hilmi ise, Emniyet teşkilatında sivil memurdu. Hatta biraz da korktum. Bu adamın bizi bir badireye sürüklemesi ihtimalini düşündüm. Bir hafta mühlet vermelerini söyledim. Tanıdıklarımdan yaptığım soruşturma neticesinde Hüseyin Hilmi'nin küçük bir mirasa konmuş bulunduğunu, tahsili zaif olmakla beraber, zeki, cür'etkâr ve istibdat idaresi aleyhdarı bir genç olduğunu öğrendim."[100]

Tarık Zafer Tunaya, Bezmi Nusret Kaygusuz'un Osmanlı Demokrat Fırkası'nın Hürriyet ve İtilaf Fırkası'na katılması sırasında Osmanlı Sosyalist Fırkası'na katıldığını söylese de ne yazık ki, bu yönde henüz bir kanıt bulunabilmiş değildir. Daha doğrusu, Kaygusuz'un kendisi Tunaya'nın bu iddiasını açıkça reddetmiştir. Kaygusuz OSF'ye katılmış olsa da olmasa da yukarıda açıklandığı üzere çoğunluğu İzmir'den tanışan bu bir grup genç aydın İstanbul'a geldikten sonra da aynı siyasal çevrelerde bulunmaya devam ediyorlardı. OSF'nin yayın organlarında isimlerine rastlanan Rasim Haşmet, Abdülhak Hayri, Emin Lami, Hamit Suphi, Abdülhak Hamid ile Baha Tevfik, Fazıl Ahmet, İlyas Macid aynı zamanda ODF'yi destekleyen Kaygusuz'un *Tenkid* gazetesinde de yazıyorlardı. Pertev Tevfik ve Ferruh Niyazi de bu grubun içindeydi. OSF'ye yönelik olarak 1911 yılında doruğa çıkan ve dergileri yayımlanamaz hale getiren baskılar sonrasında OSF Paris şubesini kuran Dr. Refik Nevzat da İzmirli tanınmış bir muhalif aydındı.

Şimdi, Hüseyin Hilmi hakkında sıklıkla dile getirilen bazı iddiaların kaynağı olması bakımından Kaygusuz'dan uzun bir alıntı yapmamız gerekiyor:

> "15 Eylül 910 tarihinde 'Osmanlı Sosyalist Fırkası' kuruldu. 'Türkiyede Siyasi Partiler' ismindeki tetkik ve tetebbu mahsûlünü yüksek bir zeka ve tahammül ile telif eden hukuk profesörü Tarık Z. Tunaya, bunun elemanları meyanında bizim Pertev Tevfik'i, İsmail Faik'i, Baha Tevfik'i, Hamit Suphi'yi, A.

99 BOA, DH.MKT (Dahiliye Nezareti Mektubi Kalemi) Dosya: 2708, Gömlek: 36, Tarih: 23 Z 1326 (16 Ocak 1909).

100 Kaygusuz, s. 25-26.

Rifkı'yı, Şirvanizade Tahir'i, Seyfeddin Arif'i saymaktadır. Hatta beni de bu gençler arasında müzahir sifatile karıştırmıştır. Baha Tevfik, ömründe hiçbir fırkaya intisap etmemiştir. Diğerlerinin de münasebeti fırka kurucusile tanışmak ve görüşmekten öteye geçmemiştir. Benim bildiğime göre, bu parti tek bir kişiden ibaretti. O da İzmir'den pek iyi tanıdığımız 'İştirak' gazetesi sahibi Hüseyin Hilmi idi. Bu adamın yegane gayesi şöhret yapmak ve büyükler katarına karışmaktı. O uğurda 'Serbest İzmir' gazetesini feda etti. Sosyalist fırkasını da o maksatla tesis etti. Sosyalizmi Türkiye'de tek başına temsil ettiğini herkese göstermek için daima kırmızı yelekle dolaşır dururdu. Bir zaman Paris'e kadar da bir seyahat yaptı. Orada Fransız sosyalist partisi lideri Jan Jöres ile temaslarda bulundu. Bu mülakatlar onun için daimi bir iftihar mevzuu oldu. Hüseyin Hilmi, Baha Tevfik'in elinde bir alet idi. Ona sosyalistliği öğreten, iştirak gazetesini neşrettiren hep Baha idi. Baha'nın onunla görüşürken ve alaydan ayrıldığını hiç görmedim. *İştirak*'in başında şu atasözü okunurdu: 'Biri yer, biri bakar-kıyamet ondan kopar.' Baha'nın bu mecmuaya imzasız bazı ufak tefek yazılar yazması mahza bir miktar para almak için idi. Sosyalist fırkasının Paris'te bir şubesi vardı. Onun da yegane kurucu ve azası doktor Refik Nevzat beydi. Bu zat, meşhur vatanperver İzmirli Tevfik Nevzatın kardeşidir. Refik Nevzat'ın, ne kadar azimkâr bir şahsiyet olduğu Paris'te çıkardığı 'Beşeriyet' gazetesini ve daha bazı risaleleri bizzat yazıp litoğrafya ile teksir etmesinden anlaşılmaktadır. Şubenin ayrıca siyasi ve idari bir programı vardır. Ve asıl fırkanın proğramından çok mufassaldır. Fransız sosyalist partisinin proğramından adapte edilmiş olduğu her satırından bellidir. Gerek Hüseyin Hilmi'nin, gerek Refik Nevzat'ın İttihad ve Terakki'ye karşı takip ettikleri muhalefet sistemi müfrit [*aşırı-S.G.*], müteassıp ve tehlikeli bir karakter taşımakta idi. Ben, muhalefeti demokrasi çerçevesinden harice taşırmamak taraftarı olduğum için, Refik Nevzat'ın benden yardım isteyen bir mektubuna cevap bile vermedim."[101]

Devam etmeden önce yine Kaygusuz'un hatıralarında yer alan, Osmanlı Sosyalist Fırkası'nın kurucularından biri olan ve görüldüğü gibi İzmir grubundan gelen Hamit Suphi hakkında küçük bir biyografik bilgiyi aktarmak istiyorum: İzmir grubuyla birlikte İstanbul'a gelip OSF'de yer aldıktan sonra muhtemel 1911 yılında o da sürgüne gönderiliyor. Sürgün dönüşünde, belki de Halaskar Zabitan günlerinde, yani İTC'nin iktidarı kaybettiği günlerde, Büyükada Belediyesi başkatibi oluyor. Evleniyor. Fakat savaş başlayınca yedek subay olarak Kafkasya cephesine gönderiliyor ve orada şehit oluyor.

Kaygusuz'un dile getirdiği aslında OSF'nin ve yayınlarının arkasında Baha Tevfik'in olduğu görüşünün doğru olmadığı gösterilmiştir. Baha Tevfik'in

101 Kaygusuz, s. 74-78.

adının OSF'nin ve Hilmi'nin arkasındaki gerçek yönlendirici olarak anılmasının nedeni, kendisinin bu genç aydınlar arasında ölümünden sonra da üzerinde konuşulan eserler bırakmış olan yegâne kişi olmasının yanı sıra, henüz yaşadığı zamanlarda da tanınan bir genç aydın olmasıydı. Baha Tevfik, 1881 yılında doğup 1916 yılında ölmüş, hayatının son altı-yedi yılı çok yoğun bir yayın faaliyetiyle geçmişti. Bu dönemde felsefe ve doğa bilimleri üzerine çok sayıda çeviri ve telif eser yayımlamış, çok sayıda derginin ve gazetenin sorumlusu olmuştu. Bunların arasında en önemlisi *Felsefe Mecmuası*'dır.[102]

Baha Tevfik'in *İştirak* dergisinde Hüseyin Hilmi imzasıyla veya imzasız yazılar yazdığı iddiası başka yazarlar tarafından da desteklenmiştir. Mehmet Ö. Alkan, *İştirak*'te Hüseyin Hilmi'nin kendi imzasıyla zaten bir tek yazısının yayımlandığını, Baha Tevfik'in yazdığı öne sürülen yazılarınsa Baha Tevfik'e ait olmadığını, Haydar Rıfat'ın (Yorulmaz) çevirisini yaptığı George Tournere'nin *Sosyalizm* adlı eserinden bölümler olduğunu göstermiştir. Alkan ayrıca Baha Tevfik'in sosyalist veya anarşist olarak anılmasını doğru olmayacağını, siyasal görüşlerinin olsa olsa liberal bir çizgide olduğu savunmaktadır ki, bu görüşüne çok fazla itiraz gerektirecek bir durum yoktur.[103]

Burada tanıklıktan kaynaklanan bazı doğrularla Kaygusuz'un kişisel görüşlerinden oluşan bazı yanlışlar iç içe bulunuyor. Önemli olan Hüseyin Hilmi'nin İzmir'de İttihat ve Terakki üyesi veya sempatizanı olmayıp meşrutiyet ilan edilir edilmez İttihat ve Terakki'nin Prens Sabahattin kanadına yakınlık duyan bir grup genç aydınla birlikte hareket ettiğinin ortaya konulmasıdır. İzmir'den İstanbul'a gelirken arkasında küçümsenmeyecek bir gazetecilik deneyimi olduğu da görülüyor. Hilmi'nin İzmir'deki gazetecilik deneyimiyle ilgili bir makalede sahibi olduğu *Haftalık İzmir* gazetesinin yazarlar kadrosu için şu saptama yapılıyor: "Gazetenin yazarları arasında Baha Tevfik, Fikri Tevfik, İsmail Subhi, Ahmet Nebil, Süheyl Feridun (Ömer Seyfeddin), Hüseyin Avni, İlyas Macid ve Hüseyin Refet gibi dönemin ünlü-önemli isimleri bulunmaktadır. Gazetede, kadın konusu ile kadın yazarlara da yer verilmiştir. Bu kadın yazarlar arasında Belkıs Senihe, Hikmet, Süheyl Hanım, Evliyazade Makbule, Refiyye Münevver ve Evliyazade Naciye hanım gibi adlara rastlıyoruz. Gazetenin yayını yaklaşık bir yıl sürmüş ve 1908'deki siyasal dönüşüm sırasında kapanmıştır."[104]

İTC ile Ahrar Fırkası'nın mücadele ettiği günlerde Hüseyin Hilmi açıkça Ahrar taraftarı bir tutum almıştır. İTC'nin Ahrar Fırkası'na yönelik saldırgan tutumu kınanmış, İttihatçıların birden bire zenginleşmeye başladıkları-

---

102 Burhan Şaylı, *Anarşizmin Osmanlıcası, Felsefe-i Ferd, Baha Tevfik*, Altıkırkbeş Yayınları, İstanbul 1992, s. 23-24.

103 Mehmet Ö. Alkan, "Baha Tevfik ve *İştirak*'teki İmzasız Yazıları", *Tarih ve Toplum*, sayı 83, Kasım 1990, s. 7/263.

104 Alkan, "Bir İttihat ve Terakki...".

na dikkat çekilmiş, buna karşılık Ahrar Fırkası üyelerinin "lekesiz tanınmış, namuslu kişilerden oldukları" vurgulanmıştır. Hilmi, Bu mücadelesi nedeniyle gazetesinin dağıtımının İttihatçılar tarafından engellendiğini örneklerle anlatmaktadır. *Serbest İzmir* gazetesinin son sayısı İttihat ve Terakki muhalefetinin doğra çıktığı bir sayı olmuş, İttihatçıların uygulamaları nedeniyle ülkenin yeni bir ihtilal ortamına doğru sürüklenmekte olduğunun yazılmasından on iki gün sonra 31 Mart ayaklanması patlamıştır. Hüseyin Hilmi'nin 31 Mart 1909 ile *İştirak*'in yayımlanmaya başlandığı Şubat 1910 arasındaki yaklaşık bir yıllık zamanda neler yaptığını şimdilik tespit edemiyoruz.

Hüseyin Hilmi'nin Kaygusuz'un ve diğer anı yazarlarının öne sürdükleri gibi tesadüfen ve ne olduğunu hiç bilmeden kendini sosyalist ilan ettiği görüşü de doğru görünmüyor. Daha İzmir günlerinde, reddetmek için de olsa sosyalizmi iyi bildiği görülmektedir. Somut ve siyasal bir anlamı olan budur.[105]

Hüseyin Hilmi hakkında pek çok olumsuz yargının oluşmasında etkili olan yazarlardan biri de Münir Süleyman Çapanoğlu'dur. Çapanoğlu, İkinci Meşrutiyet yıllarında henüz çocuk yaştadır ama mütareke yıllarında Türkiye Sosyalist Fırkası ve *İdrak* gazetesi çevresinde Hüseyin Hilmi ile beraber bulunmuştur. Sadece hafızasına dayanarak yazdığı için tarihlemeleri pek doğru olmasa da bu çok da önemli değildir. Çapanoğlu'nu okurken, özellikle burada bizim konumuz olan İkinci Meşrutiyet dönemiyle ilgili kendisinin doğrudan tanıklığı olmadığını akıldan çıkarmamak gerekir. Ama şu tanıklığının değerini de kabul etmek gerekir: "Benim kuşağım, o zamanlar 15-16 yaşındaki okul çocukları, sosyalizm sözünü ilkin bu partinin çıkardığı gazetelerden öğrenmiştir." OSF'nin kurucularını Tunaya'nın verdiği isimler olarak veren Çapanoğlu, Osmanlı toplumunda sosyalist bir partinin toplumsal dayanakları olup olmadığını tartıştıktan sonra Hilmi hakkında sonraları çok tekrarlanacak olan o cümleyi söylüyor: "Düşünün ki, bu partinin kurucusu ve tek kahramanı olan adam, sosyalizmin s'sinden bile habersiz kara cahilin biriydi." Partinin Baha Tevfik için bir eğlence, Hilmi içinse bir "geçim yolu" olduğunu ilk defa yazan da Çapanoğlu'dur.[106] Sonra durmadan tekrarlanıyor. Tabii insanın aklına, Çapanoğlu'nun "sosyalizmin s'sinden dahi habersiz olan bu kara cahille" mütareke döneminde nasıl olup da Türkiye Sosyalist Fırkası içinde birlikte yer aldığı, liderliğini kabul ettiği, gazetesinde çalıştığı sorusu geliyor. Buna rağmen satır aralarında başka bilgiler de var. İlk önce, nedense sonradan yazanların fark edip de yazdıklarını düzeltme gereği duymadıkları, Hilmi'nin polisliği meselesine Çapanoğlu açıklık getiriyor. Hilmi'nin polis memuru olduğu iddiasındaki tuhaflıkları kendisine sosyalist diyen yazar-

105 Alkan, "Bir İttihat ve Terakki Muhalifi...", s. 47.

106 Münir Süleyman Çapanoğlu, *Türkiye'de Sosyalist Hareketleri ve Sosyalist Hilmi*, Pınar Yayınevi, İstanbul, 1964, s. 48-60.

lar dahi hiç sorgulamadan tekrarlayıp duruyor. Kimse ne zaman polislik yapmış olabileceğini sormuyor. *Serbest İzmir* gazetesini 1907 yılında aldığına göre, eğer yaptıysa, bu tarihten önce olması gerekir. Yani bu durumda II. Abdülhamid'in istibdat yıllarında memuriyette bulunan bir gizli polistir. Ancak II. Abdülhamid'in gizli polisiyse meşrutiyetin ilanıyla, olmadı 31 Mart ayaklanmasından sonra etkisiz hale getirilmiş, açığa çıkmış olması gerekmez mi? II. Abdülhamid'in bir gizli polis memurunun burada anlattığımız istibdat karşıtı, liberal, bazıları daha o zamandan sosyalizme eğilimli bu genç aydınlar grubu içinde yer alması, bunların arasında kabul görmesi mümkün olur mu, hiç kimsenin aklına bu soruyu sormak gelmiyor. Bu türden sorular sormak kimsenin aklına gelmediği gibi, antikomünist tarihçilerin çoğalta çoğalta yazdıkları bu saçmalıkları kendilerine solcu diyen yazarlar daha da süsleyip püsleyerek yazmaktan çekinmemektedir. Örneğin Yalçın Küçük Türkiye sosyalist hareketi tarafından en çok okunduğu yıllarda, en çok okunan kitaplarının birinde, sadece Kaygusuz ve Çapanoğlu'na dayanarak *İştirak*'teki yazıların Baha Tevfik tarafından yazıldığını, Hüseyin Hilmi'yi Baha Tevfik'in yarattığını, "sosyalist hareketin ilk kez örgütlenmesini bir sahtekârın yüklenmesine önayak olduğunu", Beşir Fuad'ın ırmağının Hilmi'de cılızlaşarak "bir pisliğe aktığını" yazıyor. Üstelik "meşrutiyetten sonra İstanbul'da çok önemli grevler örgütlemiştir" diyerek tarihleri de karıştırıyor ama grevlerin Fransız sermayesine ait işyerlerinde olduğunu, İngiliz sermayesine ait işyerlerine dokunmadığı söyleyip, İngiliz ajanlığını da ima ederek. Yalçın Küçük, Hilmi için başkaca bir açıklamaya ihtiyaç duymadan "askerî polis" diyor.[107]

Oya Baydar, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi* için yazdığı Hüseyin Hilmi maddesinde cümlelerini, "söylenir", "rivayet edilir" filleri kullanarak kuruyor ve "bir süre İzmir'de polise bağlı bir işte ajan olarak çalıştığını" öne sürüyor; yaratıcılıktır. Bütün diğer bilinen iddialarla birlikte, İngiliz ajanlığı iddiasını da tekrarlamadan geçemiyor. Ama hiç olmazsa meşrutiyet dönemi etkinlikleriyle mütareke dönemi grevlerini birbirinden doğru olarak ayırıyor.[108]

Eskiler bir yana, henüz 2012 sonunda yayımlanmış çok yeni bir çalışmada da aynı şeyler tekrarlanıyor. Hamit Erdem, "Hüseyin Hilmi İzmirlidir. Hayatının 1908'den önceki döneminde önce İzmir emniyet teşkilatında sivil memurluk, sonra gazetecilik yapmıştır" diyor.[109] Sonuç olarak baktığımızda, Hilmi'nin hayatı tarihçilik ve tarih yazımı üzerine düşünmek için çok verimli bir ders niteliğindedir.

---

107 Yalçın Küçük, *Aydın Üzerine Tezler*, cilt II, 2. basım, Tekin Yayınevi, 1985, s. 499.

108 Oya Baydar, "HİLMİ (İştirakçi)", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, cilt 4, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul 1994, s. 73.

109 Hamit Erdem, *Osmanlı Sosyalist Fırkası ve İştirakçi Hilmi*, Sel Yayınları, 2012, s. 60.

Son yıllarda erler artık hafta sonu çarşı izinlerine resmî elbiseleriyle çıkarılmadıkları için genç kuşaklar hatırlamayabilir ama 40'lı yaşlarını geçmiş olanlar hatırlayacaktır: Hafta sonları erlerin çarşı iznine çıkmalarıyla beraber kollarında "askerî inzibat" anlamına gelen "AS.IZ." ibareli subay ve görevli erler de ortalığa çıkar, devriye gezerlerdi. Bunların görevi, başta erler olmak üzere kışla dışına çıkmış olan asker kişilerin askerî kanunların ve kuralların gereklerine uyup uymadıklarını denetlemek, uymayanları uyararak, gerekiyorsa alıp kışlaya geri götürmekti. Bu denetimler daha çok geçerli bir izin kâğıdının olup olmadığı, askerî kılık kıyafetlerinin yönetmeliklerde emredildiği gibi taşınıp taşınmadığı, girilmesi yasak olan içkili lokantalara, birahanelere, "uygunsuz" sinemalara girilip girilmeğinin denetlenmesi gibi konulardı. Bu görevi yapanlar da sıradan erler olup, belki bir sonraki hafta bu sefer kendileri çarşı iznine çıkmış olurlardı. Bir askerî sınıf olmayıp hem subaylar ve hem de erler için tamamıyla geçici olan bu görevi yapanlara "Askerî İnzibat" denirdi. Refik Halid, II. Abdülhamid dönemi hatıralarını anlatırken bir gün Galata köprüsü üzerinde Yıldız Sarayı'nın muhafazasında görevli iki Arap askerin verilmeyen maaşları yüzünden yol keserek, kasatura tehdidiyle kimseyi karşıdan karşıya geçirmediklerini, hatta üniformalı subayları bile durdurduklarını anlatır. Kimsenin, saraya bağlı bu iki askere bir şey diyemediğini, "Nedir yaptığınız? Ne rezalettir bu? Askere uyar şey mi?" diyen çıkmadığını, hatta Galata semtinde "fiskufücur yeri" çok olduğu için "boyunlarında o zamanki usulde parlak maden üzerinde 'kanun' yazılı inzibat er ve çavuşlarının" bile ortalıkta görünmediğini söyler. İşte boyunlarında yer alan "kanun" yazısı nedeniyle inzibat görevi yapan, ya da daha iyi anlaşılması için şöyle söyleyelim, askerliği sırasında inzibat nöbeti tutan bu askerlere bu nöbetleri sırasında boyunlarında yazılı olan "kanun" kelimesi nedeniyle "kanun neferi" denirdi.[110]

Aslında Münir Süleyman Çapanoğlu da bunu yeterince açık olarak yazıyor ama kimse görmek istemiyor: "Bu kurucular arasında (Hüseyin Hilmi, Hamit Suphi ve Baha Tevfik) İzmir'de meşrutiyetten bir iki yıl önce başlayan müşterek faaliyet sadece birbirleriyle tanışmaktan ve birlikte bir gazete çıkarmaktan ibaretti. O zamanlar bir 'kanun' neferi [askerî polis] olan Hüseyin Hilmi, küçük bir mirasa konmuş ve bu para ile Bıçakçızade Hakkı Beyin haftalık *İzmir* dergisini satın almıştı."[111]

Hilmi'nin askerliği sırasında "Askerî İnzibat" olarak görevlendirildiğini öğrenmiş oluyoruz. Hilmi'nin öğrenim hayatını bilmiyoruz ancak 1907-1908 yıllarının koşullarında okuma yazma bilen er sayısının yok denecek

110 Refik Halid Karay, *Bir Ömür Boyunca*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2011, s. 145.

111 Çapanoğlu, aynı yerde.

kadar az olacağını tahmin etmek zor değildir. Hilmi, belli ki okuma yazma bilen, eli kalem tutan bir er olması nedeniyle askerliğini yaptığı sırada "Askerî İnzibat" olarak görevlendiriliyor. Eğer bu çıkarsamamız doğruysa, buradan iki sonuç daha çıkarmamız mümkün görünüyor: Askerliğini ancak er olarak yapacak seviyede bir öğrenimi olduğunu ve 1907 yılında askerde olduğuna göre, 1885-1887 yılları arasında doğmuş olabileceği.

Hüseyin Hilmi'nin sosyalizmle ilk defa nasıl tanıştığı konusunda da değinilmesi gereken bir nokta Çapanoğlu'nun hatıratında yazdıklarında yer alıyor. Hilmi'nin 31 Mart ayaklanmasından sonra kaçarak Romanya'ya gittiği (bazı anlatımlarda bu gidiş babasından kalan bir mirası almak üzere, bazı anlatılarda babasından kalan mirası satarak gezmek üzere şeklinde aktarılıyor), orada bir gün bir işçi grevi ve gösterisi görmesi üzerine bundan etkilenerek sosyalist olduğu söyleniyor. Bunlar, gereksiz ve romantize edilmiş anlatımlardır. Baştan beri andığımız bu genç aydınlar çevresi içinde sosyalizmin ne olduğunu bilen isimler bulunmaktadır. Bunlar, daha İzmir günlerinden tanıdığı Baha Tevfik, Pertev Tevfik, Hamir Suphi'dir. İstanbul'a geldikten sonra Baha Tevfik'in etkisinin artmasının yanı sıra sosyalizmin ne olduğunu bilecek başka insanlarla da karşılaşmış olduğu kolayca tahmin edilebilir. Örneğin, *İştirak* dergisinin 1. sayısında Fecr-i Aticilerden Ali Canib'in önemsiz bir yazısını ithaf etmesi nedeniyle adına rastladığımız Rasim Haşmet bunlardan biridir. Keza dergiye çeviri yapan Haydar Rifat'ın da aynı çevrelerde yaşadığını tahmin etmek zor değildir.

Çapanoğlu'nun Hilmi'yi küçük düşürücü söylemleri bir tarafa bırakılırsa konuyla ilgili soğukkanlı gözlemlerde bulunduğu da görülüyor. En önemli saptaması Osmanlı Sosyalist Fırkası'nın İTC'ye daima muhalif kalmakla beraber, öbür partiler gibi sadece zulüm yapmak ve yeni bir istibdat kurmaya çalışmakla suçlamaması, bununla yetinmemesi, 10 Temmuz hareketinin, yani İkinci Meşrutiyet'in bir toplumsal devrim olmadığını iddia ettiğini yazmasıdır. Bu doğru. Özellikle *İştirak*'in ilk sayılarında sıklıkla rastlanan bu tema OSF'nin varlık nedenini de açıklamak üzere geliştirilen tutarlı bir temadır.

Yakın siyasi tarihimizde kendisi hakkında bu kadar az şey bilindiği halde bu kadar çok şey yazılan başka bir sima daha bulmak zordur. Yazılanların tümünü eleştirel bir süzgeçten geçirerek aktarmaya kalkacak olsak, bir tarih yazımı tartışmasına da girişmek zorunda kalacağımız küçük bir kitap boyutlarına ulaşabilir. O yüzden burada kesmekte bir sakınca yok ama konuyla ilgilenecek olanlara hatırlatmak babında üç yazardan daha kısaca söz ederek. Üçü de değişik derece ve şiddetlerde olsa da antikomünisttir: İlhan Darendelioğlu yaptığı işi aynı zamanda bir siyasal mücadele olarak da gördüğü için Çapanoğlu'nun anlatımındaki Hilmi aleyhine yazılmış her türlü olumsuz anlatımı aktarır. Yalnız başka hiçbir kaynakta rastlanmayan ve doğru gözük-

meyen bir iddiası var ki, okuyacak olanları uyarmak gerekir. Darendelioğlu, Hüseyin Hilmi için "sürgünden döndükten sonra, kendisini sürgün cezasına mahkûm eden İttihat ve Terakki Fırkası'na girmiştir" diyor. Bu, kesinlikle doğru değildir. Belki de, savaşın son zamanlarında Cemal Paşa'nın himayesiyle İstanbul'a dönebilen ve İttihatçı çevrelerle yakınlaşan Refik Halid Karay'la karıştırmaktadır.[112]

Fethi Tevetoğlu ise Kaygusuz ve Çapanoğlu'ndan bütün aktarmaları yaptıktan sonra, çok özgün bir katkıda daha bulunuyor. Jean Jaures'in mektubunda geçen "her türlü yardıma hazırız" cümlesinden yola çıkarak, mektupta olmayan bir kelimeyi oraya ekleyiveriyor ve "para da dahil her türlü yardım" haline getiriyor: "Evvelce zikrolunan Hüseyin Hilmi'nin Osmanlı Sosyalist Fırkası'nı bir geçim yolu yaptığı kaydı da böylece gün ışığına çıkar" diyor. Soğuk Savaş antikomünistlerinin en çok sevdiği argümanlardan biri olan, "kökü dışarıda" ve "dışarıdan para alıyorlar" argümanının Hüseyin Hilmi'ye kadar uzatıldığını görüyoruz.[113]

Yalnız Tevetoğlu'nun *İştirak*'in ilk on sayısıyla *Sosyalist* ve İnsaniyet dergilerine de göz attığını görüyoruz. Bazı hatalar ve eksikler olsa da aktarmaları genellikle doğrudur. Yine de, sosyalizm karşıtı bir Soğuk Savaş araştırmacısı tarafından 1910 yayınlarının nasıl algılandığını göstermesi bakımından şu alıntı açıklayıcı olacaktır:

> "Hüseyin Hilmi, şahsen cahil, bilgisiz, yalnız şöhret ve menfaat düşkünü bir kimse de olsa, bu ilk devrede görülüyor ki, 20 hafta devam eden İŞTİRAK dergisinde, hayli mühim yazıların neşrini sağlamıştır. Bunlar içinde Marksçı, ihtilalci, greve ve isyana tahrik edici yazılar mevcut bulunmakla beraber bu faaliyetleri ancak 'komünizme hazırlık ve geçiş devresi çabaları' olarak vasıflandırmak yerindedir. Fakat bu en 'masum' sosyalist devrede dahi 'komünistlerden para almak' söylentisi, bilahare Fransa'nın en ünlü komünist liderlerinden biri olmuş Jean Jaures'in 'her nevi muavenet ve müzaheret' teklifi; *İştirak*'te çıkan bir çok dikkate değer komünist yazılar ve Rusya'daki sosyalistleri savunan haberler ve nihayet din ve milliyet düşmanı Abdullah Cevdet'i 'muhterem, fedakâr, büyük' diye tavsif ettikten sonra onun: 'Melike-i hürriyetin huzur-u ulviyetine çıkmak için abdest almak lazımdır. Fakat hayfa ki bu abdestin kan ile alınması meşruttur' gibi laflarını, sosyalist hak ve hürriyet için 'kanla abdest almak şarttır' fikir ve düşünceleri olarak ileri sürmek, daha başlangıçtaki manzaranın renk ve manasını açıklayan işaretlerdir. İşte Türkiye'deki sosyalist ve komünist faaliyetlerin başlangıç yıllarında bu cephenin ya-

112 İlhan Darendelioğlu, *Türkiye'de Komünist Hareketleri*, 5. baskı, Toker Yayınları, İstanbul, 1979, s. 23.

113 Fethi Tevetoğlu, *Türkiye'de Sosyalist ve Komünist Faaliyetler*, Ankara 1967, s. 22.

yımı organları böylesine zayıf, az tirajlı, düşük seviyeli ve tesirsizdi; tanınmış kalemlerden, ciddi inceleme yazılarından yoksundu. 'Sosyalist' diye başlayan bu yayımlara dahi, başlangıçtan itibaren 'Karl Marks'ın, 'kan ile abdest alma'nın, 'Kızıl sancak'ın bulaştırıldığı esefle görülmekte ve meydana çıkmaktadır. Bunlardan bazıları, dışarıdan, yabancı kaynaklardan, 'her nevi muavenet' de görmelerine rağmen mühim ve müessir bir sonuç elde edememişler, Türk toplumunda 'bir küçük yaygara' dahi olamamışlardır."[114]

Darendelioğlu ve Tevetoğlu komünizmle mücadele derneklerinden gelen sosyalizm karşıtlarıdırlar ama Aclan Sayılgan'ın karşıtlığı farklıdır. O, Türkiye Komünist Partisi üyesi olarak cezaevine girip çıktıktan sonra hareketten ayrılır ve karşı saflara geçer. Bu bakımdan yazdıkları biraz daha içerdendir. Kendisinden önceki sol tarihle ilgili (sadece OSF kastedilmiyor elbette) ciddi araştırmalar olarak Tevetoğlu'nun, Mete Tunçay'ın ve A. Cerrahoğlu, yani Kerim Sadi'nin isimlerini saydıktan sonra kendi eserini "faydalı, ciddi dördüncü bir eserdir" diyerek tanıtır. Sayılgan, yapılması gerekeni yaparak, Hüseyin Hilmi'nin siyasi faaliyetini ilki 1910-1912, ikincisi 1919'dan ölümüne kadar olan dönem olmak üzere iki devrede ele alır. İzmir günleri için açıkça "kanun neferi" dedikten sonra sadece parantez içinde "polis" ibaresini ekleyip geçiştiriyor. Oysa "kanun neferi" dedikten sonra "polis" ibaresini eklemenin hiçbir mantıklı tarafı yoktur. Sadece yeni kuşakların "kanun neferi"nin ne olduğunu bilmediklerine güvenerek yaratılan bir şaibenin sürdürülmesine yaramaktadır.

Bazı imzasız yazıların Baha Tevfik tarafından "yazılmış olabileceğini" Sayılgan da tekrarlar. Bunları, genel olarak oluşan kanıya karşı çıkmama isteğine bağlayabiliriz. Fakat sonra yaptığı hatalar anlaşılır gibi değildir: Sayılgan, Hüseyin Hilmi'nin sürgünden döndükten sonra Hürriyet ve İtilaf Fırkası'na girdiğini öne sürüyor. İttihat ve Terakki'ye katıldığı nasıl doğru değilse, bu da doğru değil. Üstelik Sayılgan daha da olanaksız bir şey öne sürerek, Mustafa Suphi'nin de Hürriyet ve İtilaf Fırkası'na girdiğini iddia eder. Hüseyin Hilmi'nin 1912'de Rus sosyalistleriyle de temas kurduğunu öne sürmesi de inandırıcı görünmüyor. OSF çevresinin bu tarihlerde henüz İkinci Enternasyonal'le bile doğru dürüst bir temaslarının olmadığını biliyoruz.[115] Şu saptamasıysa her ne kadar sonraki döneme aitse de çok yerinde bir saptamadır:

"Mütarekede tekrar faaliyete geçen Hüseyin Hilmi'nin Başkanlığındaki 'Türkiye Sosyalist Fırkası' ile, Almanya ve Fransa'dan dönen sosyalist aydınların teşkil ettikleri 'Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası' ayrı birer önemi haiz-

114 Tevetoğlu, s. 62-66.

115 Aclan Sayılgan, *Türkiye'de Sol Hareketler*, 3. baskı, Otağ Yayınları, İstanbul 1976, s. 73-79.

dirler. 'Türkiye Sosyalist Fırkası' Lideri Hüseyin Hilmi'nin öldürülmesi ile, II. Enternasyonalin İstanbul'daki faaliyeti son bulmuş; Dr. Şefik Hüsnü (Değmer) ve arkadaşlarının kurduğu 'Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası' ile de III. Enternasyonalin günümüze kadar uzanan faaliyeti başlamıştır... Böylece II. Enternasyonalin Türkiye temsilcisi olan bir hareket söndü gitti."[116]

Basımı yeni ama içeriği pek de yeni olmayan bir başka çalışmada da Hilmi'nin İzmir'de gazetecilik yaparken sosyalizmin ne olduğunu bile duymadığı, "Sosyalistliğin Atisi" başlıklı yazının Baha Tevfik tarafından yazıldığı gibi yanlış bilgiler tekrarlanmaktadır. Yazar, bu bilgilerin yanlışlığının Mehmet Ö. Alkan tarafından gösterildiğinden habersiz gözükmektedir.[117]

Bilimsel çalışmalarda, tarih araştırmalarında, doğru ve nitelikli bilgiler ve çalışmalar arttıkça, gereksiz tekrarlamaların azalacağı açıktır. Mete Tunçay'ın Hüseyin Hilmi hakkındaki değerlendirmeleri meseleyi yerli yerine oturtan niteliktedir:

> "Meşrutiyet İstanbulu'nda solcu fikirler besleyen ve bunları yaymaya çalışan küçük bir aydın çevresi olmuştur. Bu çevrenin belkemiği, 'İştirakçi' namıyla ün salan Hüseyin Hilmi'dir. Özellikle mütareke yıllarında büyük teşkilatçılık örgütçülük yeteneğini kanıtlayan Hüseyin Hilmi'nin solculuğu ilk önce nasıl tanıdığı hakkında iki söylenti vardır: Romanya'da bir sosyalist nümayişi görüp ilgilenmiş; sosyalistliği İstanbul'da Baha Tevfik'ten öğrenmiş. Tabiatıyla bunların her ikisi de doğru olabilir. Zaten önemli olan çevrenin yayınlarıyla kendisini duyurmasıdır, hangi rastlantılarla bu işin başladığını araştırmak pek gerekli sayılmaz. Biraz materyalist, biraz da anarşist yönelimli ve hür fikirli bir genç olduğu anlaşılan Baha Tevfik, Hilmi çevresinin yanında kalmıştır. Bu çevrenin yayınlarında adları geçen daha başka birtakım kimseler varsa da, bu deneme içindeki ağırlıkları bilinmemektedir."[118]

Nihayet, Türkiye sol hareketleri tarihini, bu bağlamda Hüseyin Hilmi ve OSF'yi de akademik bir yetkinlik ve nesnellikle ele alan yeni bir tarihçiler kuşağının yetiştiğini de vurgulamadan geçmemeliyiz. Bu türden yazılardan biri de Y. Doğan Çetinkaya ile Foti Benlisoy'un makaleleridir. Yazarlar Hüseyin Hilmi ile ilgili burada ele aldığımız kaynakları eleştirel bir incelemeyle analiz ederek eksik, hatalı ve taraflı yanlarını ortaya çıkarmışlardır. Ancak Hüseyin Hilmi'nin İkinci Meşrutiyet dönemi yayın ve etkinlikleriyle mütareke dönemindeki yayın ve etkinlikleri aynı makale içinde ele alı-

116 Sayılgan, s. 93-98.

117 İlhami Yangın, *Osmanlı'da Sosyalizm*, Bilgeoğuz, İstanbul 2009, s. 190 vd.

118 Mete Tunçay, *Türkiye'de Sol Akımlar, (1908-1925)-I*, BDS Yayınları, 1991, s. 31. Ayrıca iyi bir özet olarak bkz. Mete Tunçay, "Hüseyin Hilmi Çevresi ve Osmanlı Sosyalist Fırkası", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, cilt 6, İletişim Yayınları, İstanbul, 1985, s. 1450.

nacaksa, bu iki dönemin tarihsel arka planlarının farklılığına daha açık olarak vurgu yapılmalı ve dikkat çekilmelidir. Çünkü bu iki dönemin farklılığının nesnelliği, Hüseyin Hilmi'nin öznelliğini bütün yönleriyle aşan bir niteliktedir.[119]

İştirak ve Diğer Yayınlar

Okura bir kere daha hatırlatmak isterim ki, bu kitapta OSF'nin bulunabilen tüm yayınlarının hem konu açıklamalı bir fihristi hem de dergilerin tümünün Latin harflerine çevrilmiş transkripsiyonları kısmen dilleri sadeleştirilmiş olarak yer almaktadır. Bu yüzden, bu yayınların içeriğine dair hiçbir fikir öne sürmek niyetinde değilim. Bu, malzemeler zaten kitapta yer aldığı için gereksiz bir girişim olarak görünüyor. Meraklı ve istekli okur söz konusu fihristten de yola çıkarak istediği sayıları ve istediği makaleleri okumak imkânına sahiptir. İçerikle ilgili değerlendirmeleri her okur kendi bilgi ve birikim düzeyi ile kafasındaki sorular çerçevesinde kendisi yapabilecek durumdadır. Ben bu alt bölümde sadece dergilerin yayım süreciyle ilgili kısa bir değerlendirmede bulunmakla yetineceğim.

İştirak dergisinin ilk sayısı Rumi takvimle 13 Şubat 1325, Miladi takvimle 26 Şubat 1910 tarihinde yayımlandı. Derginin yayımlanmadan önceki ön hazırlıklarına dair hiçbir bilgiye sahip değiliz. Aslında Hüseyin Hilmi'nin özellikle Mart 1909 ile Şubat 1910 arasındaki bir yıllık sürede ne yaptığını da bilmiyoruz. Doğrusu, 1910 yılının başında birdenbire *İştirak* dergisiyle karşımıza çıkıveriyor; "Sosyalizm Efkârının Mürevvicidir", "sosyalist fikirleri benimsemiştir" ibaresiyle. Bu, 16 sayfalık, zamanın ölçüleriyle hiç de amatörce olmayan, ilk sayısının hem kapağında hem iç sayfalarında Hüseyin Hilmi'nin aynı fotoğrafının iki kere basıldığı bir ilk sayıdır. İlerleyen sayılarda da hemen her sayıda bir iki fotoğraf basılmıştır. Dergi bu temel özelliklerini 1912 yılına kadar sürdürmüştür.

İştirak, Rumi 29 Mayıs 1326, Miladi 11 Haziran 1910 tarihine kadar haftada bir kere olmak üzere yayınını düzenli olarak sürdürür. 11 Haziran 1910 tarihli sayının kapağında *Seda-yı Millet* gazetesi başyazarı Ahmet Samim'in öldürüldüğü haberi bulunmaktadır. İki gün sonra, Rumi 31 Mayıs 1326, Miladi 13 Haziran 1910 tarihinde tümüyle bu cinayete ayrılmış bir özel sayı yayımlanır. Bu özel sayıda cinayetten ve sonrasında yaşananlardan dolayı İttihat ve Terakki ağır bir dille eleştirildiği için derginin yayını sıkıyönetim mahkemesi tarafından durdurulur. Sıkıyönetim mahkemesinin Hüseyin Hilmi'nin tutuklanması ve *İştirak*'in yayınının durdurulmasına dair *Tak-*

119 Foti Benlisoy-Y. Doğan Çetinkaya, "İştirakçi Hilmi", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce*, cilt 8-Sol, İletişim Yayınları, 2. baskı, 2008, s. 165.

vim-i Vekai'de yayımlanan kararında, Hilmi'nin otuz-kırk kadar dergiyi askerî dairelere giderek subaylara bizzat kendisinin ücretsiz olarak dağıttığı ifade edilmekte.[120]

Rumi 5 Ağustos 1326, Miladi 18 Ağustos 1910 tarihinde, *İştirak*'in yayınının durdurulmasından iki ay sonra, İbnül Tahir İsmail Faik'in sorumluluğunda İnsaniyet dergisi yayımlanmaya başlıyor. Kapağında "Fransa Meclis-i Mebusan Azasından ve Sosyalist Fırkası Reisi ve (l'humanite-İnsaniyet) Gazetesi Müdürü Jan Jores" ibaresiyle birlikte Jaures'in bir fotoğrafı yer alıyor.[121] Künyede ayrıca "Journal socialist l'humanite" ve "Sosyalizm Efkârına Hadim İnsaniyetperver Haftalık Gazetedir" ibareleri de bulunuyor. İnsaniyet'in bir hafta sonra yayımlanan 2. sayısında sıkıyönetim mahkemesinin *İştirak*'in yeniden yayımlanmasına izin verdiği şu açıklamayla okurlara duyurulur:

> "Karilerimize!
> İnsaniyet'imizin ilk nüshasında yazdığımız üzere gazetemizi Divan-ı Harpçe kapatılan (*İştirak*) Gazetesi yerine çıkarıyorduk. Halbuki yakın zamanda Divan-ı Harb-i Örfi tarafından verilen ve aşağıdaki yer alan karar üzerine (*İştirak*) Gazetesi önümüzdeki haftadan itibaren neşrolunacağından biz icabında yine çıkmak üzere şimdilik yayınımızı durduruyoruz.
>
> İştirak Gazetesi Müdüriyeti'ne
>
> Evvelce Divan-ı Harb-i Örfi kararıyla yayını durdurulmuş olan gazetenizin yayın durdurma cezasının süresi yeterli görülerek devamına müsaadesine ekseriyetle karar verildiği Divan-ı Harb-i Örfi'den kararlaştırılıp Harbiye Nezaret-i Celilesi'nin yazısıyla gönderilen mazbatada bildirilen karar gereğince gazetenizin yayınının devamına müsaade olunduğu beyan olunur.
>
> 5 Ağustos sene 326"

Rumi 18 Ağustos 1326, Miladi 1 Eylül 1910 tarihinde *İştirak* 18. sayısıyla yeniden yayımlanmaya başlıyor. Bu sayının kapağında "Alman Sosyalist Reisi Bebel'in Amele ve Sosyalistler ile Nümayişi" ibaresi ile Bebel'in bir fotoğrafı yer alıyor. Kapakta imzasız ama Hüseyin Hilmi tarafından yazıldığı apaçık belli olan kısa bir değerlendirme yazısı var; Hilmi, sıkıyönetim mahkemesine övgü dolu sözlerle teşekkürlerini sunuyor. Kendi yolunun doğruluk ve vatana hizmet olduğunu, bir "fedakâr-ı vatan" olarak ölmekten bile çekinmediğini, bu yüzden hapsedilmesinin, gazetesinin yayınının durdurulmasının vic-

120 Tunaya, *Türkiye'de Siyasal Partiler*, cilt 1, s. 262.

121 Rasih Nuri İleri, TKP'nin Genel Sekreteri Şefik Hüsnü'nün de sosyalizme Jean Jaures kanalıyla geldiğini söyler: "Doktor Şefik Hüsnü 1887 yılında Selanik'te doğdu, babası Hüsnü Paşa'dır. Lise tahsilini Selanik'te parlak bir şekilde tamamladıktan sonra Paris'e giderek Fen Fakültesi'ni ve Tıbbiye'yi bitirip 1912 yılında bir belkemiği kanseri hakkındaki tezini vermiştir. Tahsili sırasında Jön Türkler ile ilişki kurmuş J. Jaures yoluyla sosyalizme varmıştır." İleri, s. 63.

dan sahiplerini üzdüğünü belirten Hilmi, kendisinin hiç üzülmediğini çünkü vicdanının rahat olduğunu ve sıkıyönetim mahkemesini oluşturan heyetin adaletine baştan beri güvendiğini anlatmaktadır. Buradan Hüseyin Hilmi'nin bu Ahmet Samim özel sayısı medeniyle hapse atıldığını ancak beraat ettiğini de öğrenmiş oluyoruz. Bu, bildiğimiz kadarıyla Hilmi'nin ilk hapisliğidir. Refik Halid'in anlatımıyla da uyumludur; Refik Halid, *İştirak*'in Ahmet Samim özel sayısının o sabah en çok satılan gazete olduğunu anlattıktan sonra, Hilmi için, "yakalandı, zindanı boyladı" demektedir.[122]

İştirak'in R. 26 Ağustos 1326, M. 8 Eylül 1910 tarihli 19. sayısında gerekli başvuruların yapılarak Osmanlı Sosyalist Fırkası adıyla bir parti kurulduğu duyuruluyor. R. 2 Eylül 1326, M. 15 Eylül 1910 tarihli *İştirak*'in 20. sayısındaysa OSF'nin kuruluş bildirgesi niteliğindeki beyannamesi ve parti programı yayınlanıyor. Bu sayıdan sonra *İştirak* sıkıyönetim mahkemesi tarafından kapatılıyor. Yine 2 aylık bir aradan sonra, R. 11 Teşrinisani 1326, M. 24 Kasım 1910 tarihinde bu sefer *Sosyalist* ismiyle yeni bir dergi yayımlanmaya başlıyor. Sorumlu müdürü Namık Hasan'dır. Artık parti kurulduğu için ilk defa *Sosyalist*'in künyesinde "Osmanlı Sosyalist Fırkası'nın Naşir-i Efkarıdır" ibaresiyle parti yayını olduğu açıklanır.[123]

İki sayı sonra *Sosyalist* de sıkıyönetim mahkemesi tarafından kapatılacak, Namık Hasan iki ay hapis ve yirmi beş Osmanlı lirası para cezasına çarptırılacaktır. *Medeniyet*'in birinci sayısında ""Biz hapisten korkmuyoruz, fakat para... Para cezası bizce güç. Çünkü parasızlık sosyalistlik, sosyalistlik parasızlık demektir" denilerek Namık Hasan'ın para cezasının karşılanması amacıyla bir yardım kampanyası başlatılıp, yapılacak yardımların Hüseyin Hilmi Bey adına gönderilmesi istenmektedir.

Sosyalist kapatıldıktan sonra, *İştirak* kapatıldığında onun yerine çıkarılmış olan ve *İştirak*'in yayınına izin verilmesi üzerine "icabında yeniden çıkmak üzere" yayını durdurulan *İnsaniyet* dergisinin 3. sayısı yayımlanmıştır. Bu sayıda sorumlu müdür İbnül Tahir İsmail Faik'tir. 3. sayının tarihi R. 25 Teşrinisani 1326, M. 8 Aralık 1910'dur. OSF çevresi nihayet bu yayında sıkıyönetimin kaldırılması ve genel af talebinde bulunuyor. Başyazıda, sıkıyönetimin 31 Mart'ta "memleketin Abdülhamid taraftarlarından temizlenmesi" amacıyla getirildiği, "bu gerçekleştiğine göre" artık sıkıyönetime ihtiyaç kalmadığını öne sürülüyor. Bu sayıyla birlikte *İnsaniyet* de sıkıyönetim mahkemesi tarafından kapatılıyor.

İnsaniyet de kapatılınca yine İsmail Faik'in sorumluluğunda *Medeniyet* yayımlanır: R. 1 Kanun-ı Evvel 1326, M. 14 Aralık 1910. *Medeniyet*'in bu sayısında kapatılan *İnsaniyet*'in de sorumlu müdürü olan İsmail Faik'in sıkı-

122 Karay, s. 103.

123 Naşir-i Efkar tam çevirisiyle "fikirlerinin yayıcısıdır" anlamına gelmektedir.

yönetim mahkemesine çağrılarak sorgulandığı ve serbest bırakıldığı haberi vardır. Ayrıca Namık Hasan için başlatılan yardım kampanyasına katılan ve para gönderenlerin listesi de yayımlanmıştır. Listede Pertev Tevfik ve İsmail Faik ile "mevcut parası beş kuruştan ibaret olan bir sosyalist Kürd" de var. Pertev Tevfik 20, İsmail Faik 54, sosyalist Kürd mevcut parasının tümünü, 5 kuruş vermiştir.

Beş gün sonra *Medeniyet*'in ikinci sayısı da yayımlanıyor. Kapağında "On Dokuzuncu Asrın Mübariz-i İnsaniyeti Proudhon" ibaresiyle Proudhon'un fotoğrafı var. Bu sayıdan sonra *Medeniyet* de kapatılıyor. *Medeniyet*'in kapatılmasından sonra 1912 yılının Haziran ayına kadar sürecek olan bir buçuk yıllık yayınsız bir dönem başlıyor. Bu dönemde Hüseyin Hilmi sürgüne gönderilmiştir. Başbakanlı Osmanlı Arşivleri'nde bulunan Hicri 18 Rebülülevvel 1329, Miladi 19 Mart 1911 tarihli bir belgede Kastamonu'ya sürgün edilen Hüseyin Hilmi'nin "firarına meydan verilmemesi" için yazışma yapıldığı görülmektedir.[124]

1911 yılında OSF'nin ülke içindeki tüm çalışmaları durduğundan faaliyet Paris'e, Paris'te bulunan Refik Nevzat çevresine kaymıştır. Refik Nevzat, Paris'te Osmanlı Sosyalist Fırkası Paris Şubesi'ni kurmuş ve ilkel bir teknikle, el yazısı olarak *Beşeriyet* adıyla bir yayın çıkarmaya çalışmıştır. Teknik olarak çok ilkel olduğu gibi içeriğinde de kayda değer bir şey yoktur. Buna rağmen *Beşeriyet*'in de ülkeye girmesi sıkıyönetim mahkemesi kararıyla yasaklanmıştır.

İştirak'in ve diğer sosyalist yayınların durdurulduğu, Hilmi'nin ve diğer kadroların sürgüne gönderildiği 1911 ile 1912 yılının yarısını kapsayan bu bir buçuk yıllık aralıkta Osmanlı siyasal yaşamında önemli gelişmeler olmuştur. Bunların en önemlisi o tarihe kadar çok parçalı, dağınık ve zayıf bir halde bulunan muhalefetin, 1911 yılının sonunda Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nı (HİF) kurarak bir araya gelmesi olmuştur. HİF, R. 8 Teşrin-i sani 1327, M. 21 Kasım 1911 tarihinde kuruldu. Ali Birinci'ye göre HİF yetmiş civarında mebusla faaliyete başlamıştır. Fakat asıl başarısı partinin kurulmasından yirmi gün sonra İstanbul'da boşalan bir milletvekilliği için yapılan ara seçimi kazanması oldu. HİF'nin adayı ikinci seçmenlerin oylarıyla, 195'e karşı 196 oyla seçimi kazandı. Bu ara seçim muhalefetin kendine olan güveninin arttırdığı gibi İttihat ve Terakki çevrelerinde de uyarı ve alarm zillerinin çalmasına vesile olmuştur. Bu ara seçimden hemen sonra, 15 Ocak 1912'de, yeni seçimlere gidilmek üzere İTC'nin isteği doğrultusunda meclis feshedilmiştir.[125]

Siyasi tarihimize İttihat ve Terakki'nin baskıları nedeniyle "sopalı seçim"

124 BOA, DH. EUM. KDLK, Dosya: 11, Gömlek: 6.

125 Birinci, s. 117 ve 128.

olarak geçen 1912 genel seçimleri 1912 yılının Nisan ayında tamamlandı ve meclis Mayıs ayında açıldı. Seçimler sırasında Hüseyin Hilmi, Kastamonu'da sürgündeydi ancak Refik Nevzat'ın Paris'ten gelerek seçime katıldığı, İzmir'den bağımsız aday olduğu fakat seçilemediği öne sürülmüştür.[126] 1912 seçimlerinde muhalefetten meclise gelebilen milletvekili sayısı sadece on beş kişi civarındadır.

Meclisin açılmasından sonra İTC ile muhalefet arasındaki gerginlik giderek tırmandı. Bu sırada Trablusgarp'ta İtalyan işgaline karşı mücadele devam ederken Arnavutluk'tan da huzurluk haberleri gelmeye başlamıştı. Muhalefet bu sefer İttihat ve Terakki'yi kendi silahıyla, ordu içindeki İTC karşıtı subayların hareketlenmesiyle vuracaktır. Özellikle 1912 seçimlerinde yaşanan gerilimden sonra ordu İttihatçı ve İtilafçı subaylar olarak bölünmüş bir görüntüdedir.[127] Halaskar Zabitan adıyla İTC karşıtı gizli bir subaylar grubunun varlığı konuşulmaya başlandığı sırada hükümet istifa etti. Meclisteki İttihatçı çoğunluğa rağmen İttihatçı olmayan bir hükümet, "Büyük Kabine" olarak bilinen Gazi Ahmet Muhtar Paşa kabinesi kuruldu. *İştirak* bu ortamda yeniden yayımlanmaya başlandı. Bu ikinci dönemin ilk sayısı R. 7 Haziran 1328, M. 20 Haziran 1912 tarihlidir. Numaralandırma, 20-1 şeklindedir. Tarihini tam olarak saptamak mümkün görünmemekle beraber Hilmi'nin seçimlerden hemen sonra İstanbul'a dönmesine izin verildiğini varsayabiliriz. İstanbul'da ilk 1 Mayıs kutlaması da bu sırada, yeni meclis henüz çalışmaya başlamamışken yapılmıştır. *İştirak*'in R. 21 Haziran 1328, M. 4 Temmuz 1912 tarihli 20-2 sayısında yer alan haberde bu 1 Mayıs kutlamasında çekilmiş bir fotoğraf ve fotoğrafın altında "Pangaltı'daki 'Belvü' bahçesinde efrenci 1912 senesi Mayısının birinci günü Osmanlı Sosyalistleri tarafından idare edilen Bir Mayıs Bayramı" ibaresi yer almıştır. Derginin 20-3 sayısı da dahil olarak Temmuz sonlarına kadar yayımlanan bu üç sayıda güncel politikaya dair hiçbir haber veya yoruma rastlanmaması çok dikkat çekicidir. Doğrusu bu durum, acaba Hilmi henüz sürgünden dönmemiş olabilir mi diye de düşündürmektedir. Bu üç sayıda her ne kadar idari işlerle ve yazılarla ilgili olarak Hüseyin Hilmi'ye müracaat edilmesi belirtilmişse de sorumlu müdür olarak Salih Sırrı ismi görünmektedir.

İştirak'in 27 Temmuz 1912 tarihli (artık dergi kapağına "efrenci" ibaresiyle Miladi gün tarihi de basılmaktadır) "Birinci sene numero 1" sayılı nüshasıyla durum aniden ve keskin bir şekilde değişmiştir.[128] Bu sayısıyla birlikte

126 Refik Nevzat'ın yurda geldiğini, "Paris'ten bu seçimler için dönen" diyerek Ali Birinci öne sürüyor. Bkz. Birinci, s. 152.

127 İttihatçı ve İtilafçı subayların kalpaklarının bile farklılaştığına dair Cemal Kutay'ın rivayetini Tunaya aktarmaktadır. Bkz. Tunaya, *Türkiye'de Siyasal Partiler*, cilt 1, s. 321.

128 "Efrenci", "Frenklere ait" anlamında olup Miladi takvimi ifade etmektedir. Bu sayıdan Eylül sonuna kadar yayımlanan *İştirak*'lerden ben sadece sekiz tanesini görebildim. Benim görebildi-

dergi gazete formatında yayımlanmaya başlanır. *İştirak*'in İttihatçılar iktidardan düşürülerek baskı altına alındığı bu dönemde, yani 1912 yılının Temmuz ayından *İştirak*'in son olarak göründüğü 1912 yılı Ekim başına kadar olan bu üç aylık dönemindeki yayın çizgisine, muhalefet demek biraz hafif kalır gibi görünüyor. Buna, İTC düşmanlığı demek gerekir. İTC'nin iktidardan düşürülmesinden sonra ortaya konulan yayın çizgisinde muhalifliğin sınırları iyiden iyiye zorlanmış, adeta "intikamcı" veya "jurnalci" diyebileceğimiz bir yayın çizgisine geçilmiştir. Yeni hükümet, İttihatçılara karşı daha sert davranması yönünde durmadan kışkırtılmıştır.

Bu son üç aylık dönemde sosyalizmle ilgili hemen hemen hiç yazı yoktur. Dergiler tamamen günlük politikaya dair yazılarla doludur. Bunların çoğu yeni hükümetten İttihatçılara karşı daha sert önlemler almasını, İttihatçı memurların görevden alınmasını, İttihatçıların yüce divanda yargılanmalarını, meclisin feshedilmesini talep eden yazılardır. Başbakanlığa Kamil Paşa'nın gelmesini talep eden bir bakanlar kurulu önerisi listesi dahi yayımlanmıştır. Hüseyin Hilmi'nin sürgünde bulunduğu Kastamonu'nun valisi Emin Bey'in derhal görevden alınmasını talep eden bir yazıya her sayıda rastlanmaktadır. Sonunda Kastamonu valisi görevden alınarak Adana'ya gönderilmiş, *İştirak*, "Adana halkına yazık değil mi?" diyerek buna da itiraz etmiştir. Meclis feshedildikten sonra bu fesihten duyulan büyük memnuniyet de dergi sayfalarına yansımıştır.

Son bir nokta: Mehmet Ö. Alkan, *Tarih ve Toplum* dergisinin Mayıs 1990 tarihli 77. sayısında "Bilinmeyen Bir Felsefe Dergisi Ceride-i Felsefiye ve Bir Yahudi Sosyalist Bohor İsrael" başlıklı bir inceleme yayımlamıştı. Bu yazıda Alkan, *Ceride-i Felsefiye* dergisinin R. 9 Ağustos 1328, M. 24 Ağustos 1912 tarihli tek bir sayısını görebildiğini, bu sayının derginin ilk ve belki de tek sayısı olduğunu belirtmişti. Alkan bu dergide "İktisat-ı İçtimai" başlıklı bölümde *Kapital*'in özetinin özeti biçiminde bir çevirisinin yayımlandığı, bu çevirinin *Kapital*'in Türkçeye ilk çevrilme girişimi olduğunu saptamıştı. Alkan, *İştirak* dergisinin Eylül 1910'da OSF'nin programının yayımlandığı 20. sayısında Bohor İsrael'in "Karl Marx, Lasal, Lafarg, Bebel, Jores gibi büyüklerimizin eserlerini Türkçeye tercüme edelim. En evvel Karl Marx'ın *Sermaye* isimli eserinden başlamak icab eder" dediği yazıya da gönderme yaparak çevirinin altında M.A. imzası olsa da çevirinin Bohor İsrael tarafından yapılmış olması gerektiğini belirtir. Bu doğru da olabilir yanlış da; şimdilik M.A. isimli başka biri olup olmadığını bilemiyoruz. Benim asıl dikkat çekmek is-

ğim son sayı 23 numaralıdır. Bu durum Mete Tunçay'ın "9 Ekim 1912 tarihini taşıyan 20'nci (ve son?)" ibaresindeki soru işaretinin haklılığını ve yayının en azından 23. sayıya kadar devam ettiğini göstermektedir. Bkz. Tunçay, *Türkiye'de Sol Akımlar (1908-1925) - I*, s. 35. Hamit Erdem'in benim gördüğüm ve burada yayınladığım 1912-1. sayıyı görmediğini, diğer gördüklerinin benim gördüklerimle aynı sayılar olduğunu saptıyorum. Bkz. Hamit Erdem, s. 57.

tediğim nokta bu değil. *İştirak*'in gazete formatıyla yayımlanmaya başladığı 27 Temmuz 1912 tarihli 1912-1. sayısında yer alan küçük bir haber-ilanda, "*İştirak*'in Mecmua-i Fenniye ve İçtimaiyesi" başlığıyla "Otuz iki sahife olarak yakında yayımlamaya başlayacak ve Karl Marx'ın *Sermaye* adındaki meşhur eseri bu mecmuada tefrika suretiyle muntazaman yayımlanacaktır. Osmanlı mütefekkirleri için bu mecmuanın gayet mühim ve faydalı olacağını beyan ederiz" denilerek çıkacak olan bu derginin sanki *İştirak*'in teorik dergisi olacağı izlenimi verilmiştir. Bu ilanda dergi ismi verilmemekte, ancak 18 Ağustos 1912 tarihli 7. sayıda bu sefer "Ceride-i Felsefiye" başlığıyla "Önümüzdeki Perşembe gayet ciddi ve faydalı ilmi mecmua yayınlanacaktır" denilmektedir. Mehmet Ö. Alkan da 24 Ağustos 1912 tarihini verdiğine göre tarihler tutarlıdır. Sayfa sayıları da aynı gibi görünüyor. *İştirak*'in yayını Balkan Savaşı'nın kargaşası içinde Ekim 1912'de sona ermiştir. *Ceride-i Felsefiye*'nin de bir sayı çıkıp devam edemediği anlaşılıyor. Burada ikinci ilanda zaten ismi verilerek telaffuz edilmektedir ama birinci ilandaki "*İştirak*'in dergisi" iması dikkat çekicidir. Bohor İsrael bilindiği gibi OSF çevresindeydi.

Balkan Savaşı başladıktan sonra yayımlanan *İştirak* dergilerinden sadece iki tanesi elimizdedir. İlki, Karadağ'ın Osmanlı devletine resmen savaş ilan ettiği 7 Ekim 1912 gününden iki, savaşın fiilen başlamasından bir gün sonra, 9 Ekim 1912 tarihinde yayımlanan 20. sayıdır. *İştirak* dergisinin bu sayısı sosyalizm açısından da, siyasal ve askerî öngörü açısından da tam bir skandaldır. Sosyalizm açısından skandaldır çünkü sosyalistlerin milliyetçilik karşıtı tutumuyla da İkinci Enternasyonal'in Balkanlar'da patlaması muhtemel bir savaşı önlemeye çalışma politikasıyla da uyumsuzdur. Milliyetçilik açısından, Mete Tunçay kibarca "sosyal patriyotizm" dese de, yazılanlar alenen ırkçı-şoven milliyetçilikten başka bir şey değildir. Derginin kapaktaki başyazısında sosyalistlerin aslında savaşa karşı oldukları usulen hatırlatıldıktan sonra memleketin medeni ve ileri eserlerinin "bu dört vahşi, cahil kavmin hücum ve istilasıyla mahv ve heba olmaması için" savaşı desteklekdikleri ilan edilir. Sonraki cümle, "Tarihin bütün sayfalarını araştırınız orada bunlardan, bu dört korkak fakat katil hükümetlerden daha hunhar, daha zalim hiçbir hükümete tesadüf edemezsiniz" diye devam eder. Burada kastedilen vahşi ve cahil kavimler ile korkak ve katil hükümetlerden kasıt Karadağ, Yunanistan, Sırbistan ve Bulgaristan'dır. Bu halkların Osmanlı'dan bağımsızlıklarını kazanmaları da "Zira sırf ecnebi hediyesi olmak üzere istiklal eden dört vahşi kavim..." şeklinde değerlendirilir. Yazı, "Artık Osmanlılar bu şımarık çocukların ardı kesilmeyen taleplerine, makul olmayan taleplerine paydos diyor ve bütün cihana ilan ediyor. Bundan sonra Balkanlarda medeni, barışsever Osmanlı sancağından başka hiçbir kanlı, kızıl sancak gözükmeyecektir" cümlesiyle tamamlanır. Sonraki yazılar da heyecanlı bir savaş bülteni gi-

bidir: "Bir seneden beri harbe hazır olarak (Maydos) dağlarını ve tepelerini dolduran Osmanlı cengaverleri dünden beri bu vicdani ihtiyacını, bir dakika rahat göstermeyen vatanperver heyecanını teskin ve tatmin etmiş bulunuyor..." cümlesiyle başlayan saldırgan ve savaş kışkırtıcısı yazı, "dünden beri Osmanlı ufuklarını pür-neşe heyecanlandıran harp çığlıkları karşısında kabaran, taşan Osmanlı yiğitliği Karadağlıları durmadan geri çekilmeye mecbur etti...Yürü! Avn-i Alayke Avnullah." benzeri cümleler tekrarlanır.

Askerî açıdan da skandaldır zira hiçbir doğru öngörüye dayanmadığı çabucak ortaya çıkıyor. Şu cümle ne demek istediğimizi açıklamaya yeterlidir: "Edirne istihkamları kumandanı, Edirne ahalisinden bir kısmının hicret etmesi için emir vermiş! Biz bu emri cesaret ve metanetimize aykırı buluyoruz. Edirneliler, bütün Osmanlılar, bütün Müslümanlar gibi geriye değil ileriye hicret ederler. Çünkü onlar.. Osmanlı oğlu Osmanlı (Hizbu'l-Hakk) dırlar..." Kuşkusuz *İştirak*'in bu tutumunda o sırada iktidarda İttihatçıların değil, İttihat Terakki karşıtı bir hükümetin bulunuyor olmasının da payı vardır. Bu savaşta elde edilecek bir başarının İTC'nin ordu içindeki etkinliğini kıracağını, İTC karşıtı hükümetin durumunu sağlamlaştıracağını umduklarını tahmin etmek hiç de zor değildir. Fakat bilindiği gibi savaşın sonucu ağır bir yenilgi, yenilgiden de öte travmatik bir hezimet olmuştur. Daha Ekim ayı sonuna varmadan Osmanlı orduları bütün cephelerde altı yüzyıllık tarihinin en ağır, en sarsıcı yenilgisini alarak geri çekilmiş, 25 Ekim 1912'de ancak Çatalca önlerinde bir direniş hattı oluşturmaya başlayabilmiştir. Sonuçta bu savaşta Osmanlı devleti Meriç nehrinin batısındaki bütün Avrupa topraklarıyla Ege adalarını kaybetmiştir.[129]

İştirak'in savaş başlar başlamaz yayımlanan bu ilk sayısından iki gün sonra yayımlanan R. 28 Eylül 1328, M. 11 Ekim 1912 tarihli 23. sayısının başyazısı Dr. Refik Nevzat tarafından kaleme alınmıştır. Bu yazıda *İştirak*'in savaş kışkırtıcısı tutumunu İkinci Enternasyonal'in savaş karşıtlığı ve emekçilerin uluslararası dayanışması politikası yönünde bir tashih çabası dikkat çekmektedir. 20. sayının şoven-savaşçı diline karşılık bu başyazının başlığı "Biz Bila-tefrik Cins ve Mezheb Bütün Erbab-ı Mesainin Tevhid-i Ef'al ve Harekâtı Taraftarıyız!" şeklindedir. Başyazının başına *İştirak* imzasıyla konulan "Sosyalistler Kardeştir" başlıklı kısa açıklamada da "Şunu artık hatırlayınız ki; biz sosyalistler sizin felaketle sonuçlanacak cinayetlerinizin önüne bir engel oluşturacağız. Her gün yeni entrikalarla milletler arasına sokmak istediğiniz nifak, işçi kardeşlerin samimiyetine zerrece zarar veremez. Sosyalistler, daima kardeş, hatta zorla gittikleri harp saflarında bile yekvücut yaşarlar" denilerek iki gün önceki tutum biraz değiştirilmiştir. Bunu Refik Nevzat'ın bir müdahalesi sayabilir miyiz? Dergi iki gün içinde Paris'e Re-

129 Uçarol, s. 438-443.

fik Nevzat'a ulaşmış ve Refik Nevzat bunun üzerine yazmış olabilir mi? Bunu tam bilemiyoruz. Belki telgraf yoluyla bu mümkün olabilmiştir. Gerçi milliyetçilikten pek de ari ve uzak olmadığını bildiğimiz Refik Nevzat eğer yazısını 20. sayıyı görmeden yazdıysa da İstanbul'dakilerle kendisi arasında bir tutum farkı olduğu söylenebilir. O ya da bu şekilde, bana öyle geliyor ki, o sırada Paris'te bulunan ve İkinci Enternasyonal siyasetlerini ve Avrupa sosyalistlerinin savaş karşısındaki tutumlarını çok daha yakından izleyen ve çok daha iyi bilen Refik Nevzat bu önemli gelişmeler karşısında dergiye müdahale etme gereği duymuştur. Bütün bir dergiler külliyatında Refik Nevzat'ın kendi imzasıyla yazdığı yegâne yazı da budur. 20. sayıyı Hüseyin Hilmi'nin, 23. sayıyı Dr. Refik Nevzat'ın siyasi görüş ve tutumlarının bir yansıması olarak değerlendirebiliriz. Refik Nevzat yazısında Osmanlı Sosyalist Fırkası'nın, uluslararası barış taraftarı, "harbin büyük düşmanı" olduğunu vurgular. Müstemleke savaşlarından ve askerî tecavüzlerden nefret ettiğini ifade eder ve bu yüzden parti programının en esaslı maddelerinden birisini medeni devletlerin müştereken ve birlikte genel silahsızlanma konusunun teşkil ettiğini öne sürer.[130]

Hüseyin Hilmi'nin bu dönemde ne zaman ve kaç defa yurtdışına çıktığı da tartışmalı görünüyor. Bazı kaynaklarda, örneğin Kaygusuz'da, Hilmi'nin 1910 yılında *İştirak*'in 6. sayısında Jean Jaures'in mektubunun yayımlanmış olmasından yola çıkılarak, bu tarihten önce Fransa'ya giderek Jaures'le görüştüğü ima edilmektedir.[131] Çapanoğlu da OSF'nin kuruluş tarihiyle Jaures'in mektubunun kronolojisini karıştırmış olsa da aynı iddiada bulunmuştur.[132] Hüseyin Hilmi'nin 1910 yılında yurtdışına çıktığını veya çıkmadığını kanıtlayabilecek durumda değiliz. Aşağıdaki piyesteyse kendi ağzından, Mahmut Şevket Paşa cinayeti sırasında yurtdışında olduğu söylenmektedir. Bu bilginin doğruluğundan şüphe etmemiz için bir neden görünmüyor. Tarih 1913 yılının Haziran ayıdır. Hilmi yurtdışından dönerken daha bavulunu bile bırakamadan limanda tutuklanmıştır. Bu piyeste yazar, ya hatırlamadığı ya da Hilmi zamanında bunu kendisine bir sır olarak söylediği için, Hilmi'nin yolculuğunun gerekçesini "Viyana'da.... Kongreden..." diyerek başkaca bir açıklama yapmaksızın bırakır. İkinci Enternasyonal'in son kongresinin Basel'de 1912 yılının sonlarında toplandığını, kongre dışında yaklaşan savaş tehlikesine karşı Avrupa başkentlerinde savaş karşıtı gösteriler yapıldığını da biliyoruz. Belki de Basel'e gitmiş ve 1913 yılı başındaki Bab-ı Ali baskınından sonra oluşacak siyasal atmosferi görmek için birkaç ay İstanbul'a dönmemiştir.

130 Genel silahsızlanmayı "Terk-i Silah-ı Umumi" olarak ifade ediyor.

131 Kaygusuz, s. 77.

132 Çapanoğlu, s. 55.

Hüseyin Hilmi ve Baha Tevfik Bir Piyeste: "Hürriyet Kurbanları"

Bir araştırma sırasında bazen araştırmacı hiç beklemediği bir kaynakta çok değerli bir bilgiyle karşılaşabilir. Şanstır. Ben de bu araştırma sırasında Alemdar Yalçın'ın İkinci Meşrutiyet dönemi tiyatrosunu incelediği kitabında böyle bir bilgiyle karşılaştım.[133] Yalçın, "Hürriyet Kurbanları" isimli bir piyesten söz ederek, piyesin kahramanları arasında Hüseyin Hilmi'nin de bulunduğunu yazıyordu. Hüseyin Hilmi hakkında çok az şey bildiğimiz göz önüne alınırsa bunun ne kadar büyük bir sürpriz olduğu aşikâr. İhsan Adli'nin yazdığı bu piyesin gerçek olaylara ve gerçek kişilere dayanan otobiyografik nitelikte bir eser olması değerini daha da arttırıyordu. Üstelik söz konusu piyesin yayımlanma tarihi olarak Hüseyin Hilmi'nin henüz hayatta olduğu ve aslında kamuoyu tarafından pek de tanınmadığı 1918 yılı veriliyordu. Şansım devam etti ve söz konusu piyesi Beyazıt Kütüphanesi'nin Hakkı Tarık Us bölümünde buldum. Önce Alemdar Yalçın'ın piyesi tanıtan yazısından uzunca bir parçaya yer verecek, daha sonra da piyesin Hüseyin Hilmi ve Baha Tevfik'in yer aldığı bölümünü aktaracağım.

> "Bu devirde İttihat ve Terakki Cemiyetini ve temsilcilerini tenkit eden piyesler yazılmıştır. Bunlardan en mühimi Hürriyet Kurbanları'dır.[134] Kitabın yazıldığı tarihlerde Üskidar Mutasarrıfı olan, İhsan Adli Bey, kitabın girişine Şeyhülislâm Cemaleddin Efendi'nin kitab ve devrin siyasi hadiseleri hakkında mütalalarını anlatan mektubunu koymuştur.
>
> Mektuptan sonra ise piyesin vakıası hakkında izahat veren bir önsözü vardır. Piyes hakkında daha geniş malumat vereceği düşüncesiyle yazıyı aynen alıyorum:
>
> *Birkaç söz:*
> *Eserim kıymet-ı edebiyeden ziyade, kıymet-i hakikiye-i tarihiyeyi haizdir. Binaenaleyh ihtirasat-ı siyasiyenin bunda hiçbir rolü yoktur.*

133 Alemdar Yalçın, *İkinci Meşrutiyet'te Tiyatro Edebiyatı Tarihi*, Gazi Üniversitesi Yayın No: 70, Ankara 1985, s. 116-121.

134 Hürriyet Kurbanları, "Hadi'nin ruh-ı mazlumuna ithafen eser: İhsan Adli 3 perde 12 levha-i temaşa. "Şayan-ı ibret vakayi-i tarihiye ve hakayık-ı içtimaiyeyi mümasildir." Haile-i Mahmut Şevket, Hürriyet Kurbanları (Sayfanın alt kısmında): Bir milletin kuvve-i natıkası edebiyat ise, timsal-i edebin natıka-i zi hayatı da tiyatrodur." Namık Kemal.

Asmakla ve kesmekle bu ensal biterse
As, kes, yaşa, tek ferd olarak hak-ı vatanda
Sırtlan gibi meşhedleri gez, feth-i kubûr et
Emvata fütûhatını göster şu cihanda
İhsan Adli (Heliapolis 3 Ağustos, 1918)

Edirne Vilayet Matbaası 1335. 'Tekrar tab' hakkıyla tercüme ve sahnede temsil hakları şiddetle mahfuzdur."

İttihatçılar bu eserden kendilerine ne derece büyük bir hisse-i intikad ayırabilirlerse ayırsınlar, Kamil Paşa ve tarafdarını da bana; "Hissemize düşeni bize vermedin" diyemiyeceklerdir.

Birinci perdede vak'a-i içtima, hayalidir. Ancak efkar ve mütalaat-ı mevcuda birer hayal olmaktan uzaktır.

İkinci ve üçüncü perdeler –esasa taalluk etmeyen bir iki sani'a-i mükaleme istisna edilirse– rey'el ayn şahidi ve bilfiil kurbanı olduğum vukuatın canlı mümessilleridir.

Eserde eşhas-ı muhayyile yok gibidir. Bir çok zata bu tarz-ı teşhir belki de mübalağalı görünecek. Fakat ben bu eseri nesl-i cedide, mücib-i intibah, samim bir yadigar olsun diye yazdım.

Bir zaman sonra şahsıma bigane kalarak kari'lerimin hayat-ı mazlumiyetime, ihtirastan azade, halis bir iki katre-i teellim isar edeceklerini zannediyorum.

Heliapolis 8 Teşrini evvel sene 1918
İhsan Adli

Piyesin birinci perdesi Dr. Cavid Bey'in Beyoğlu'nda cadde üzerine bakan apartmanındaki kabul salonunda geçmektedir. Müellif, tiyatro tekniğini hesaba katmadan uzun bir işret masası tarifi yapar. Sofrada memleketin en güzide köşelerinin ünlü yemek ve meyveleri doludur. Masada ayrıca kristal içki kadehleri ve içki vardır.

Müellifin, piyesin başında da temas ettiği gibi hayali olan bu tablo cemiyetin ileri gelenlerinin karakterlerini ortaya koymak için çizilmiştir. Duvarlarda Fransız İhtilali liderlerinin tabloları ve Bastil Mahpesinin basılışını musavver tablonun bulunuşu Cemiyetin Fransız İhtilaline kayranlığını belirtmek içindir.

Cavid Bey aynı odada bulunan bürosunda çalışmaktadır. Bu sırada dahiliye memurin müdürü Şerif Bey ve dahiliye mühürdarı Fuad Bey içeri girerler. Daha sonra Fırkanın ileri gelenlerinden Talat, Enver, Cemal, ve Hayri Bey gelirler. İçki sofrasında hem memleket meselelerini görüşürken, hem de aralarında eğlenmektedirler.

Bu bölümde diyaloğdan çok tek tek konuşmalar vardır. Müellif hepsinin karakterini anlatabilmek için onları uzun uzun konuşturmaktadır. Konuşmalar içinde İhsan Adli Bey hakkında fikirlerini de söylerler. İttihad ve Terakki Cemiyeti içinde faaliyet gösteren İhsan Adli, aralarında çıkan fikir uyuşmazlığı sebebiyle cemiyetten ayrılmıştır.

Bu arada devlet ric'ali arasında yapacakları tayinleri, nezaretlere kimleri getireceklerini, Sait Halim Paşa'yı artık kullanmaktan vazgeçerek sadrazamlığın Talat Paşa'ya, Harbiye Nezaretinin Enver Paşa'ya, Şeyhülislâmlığın Hayri

Efendiye verileceğini söylerler. Mahmut Şevket Paşa'nın öldürülüşünü de istismar etmeyi düşünmüşlerdir. Müellif Mahmut Şevket Paşa'nın katlinde Cemiyetin parmağı olduğu intibaını vermektedir.

Bu bölümdeki fikirlere ilerde ayrıca döneceğiz. Burada bir de müellifin kendisi hakkında uzun malumatı Talat ve Enver Paşa'ların ağzından verdiğini görüyoruz. Müellif, İttihat ve Terakki Fırkasına uzun süre hizmet etmiştir. Hatta Makatib-i Aliye Kulübü'ne ve Beşiktaş Klübü'ne kayıt olmuş, buralarda çalışmıştır. Bu klüplere mektup göndererek istifa etmiş. Yeni gazetede Cemiyet aleyhine müstear isimle (Faruk Nevzat ve Ebul Hadi) yazılar yazdığı görülmüştür. Hürriyet ve İtilaf fırkasından adaylığını da koymuştur.

İkinci perde Aydın Vilayetinin Manisa sancağına bağlı bir kasaba hükümet konağında kaymakam odasında geçmektedir. İhsan Adli Bey İstanbul'dan buraya nefyedilmiştir. Meçhul bir şahısla yeni hükümet meselesini konuşmaktadırlar. Mahmut Şevket Paşa'nın öldürülmesi ve Talat Paşa'nın sadrazam olmasından sonra memlekette çok kan dökületeği kanaatindedirler. Bu sırada içeriye Manisa mutasarrıfı Tevfik Bey'le İzmir Polis Müdürü Cemal Bey girerler.

İhsan Adli Bey, onlara uzun uzun kazasındaki imar işlerinden bahseder. Harbiye'de okuduğu mühendislik derslerinden öğrendikleriyle çizdiği şehir planına göre geniş caddeler yapırmış, memlekete hizmet etmeye hazır herkesle münasebete geçmiştir. Bunları anlatarak partizanlığın memlekete getirdiği felaketleri anlatır.

Tevfik ve Cemal Bey bunları dinledikten sonra kendisinin İstanbul'a sevkine dair emri tebliği ederler. İhsan Adli Bey bunun kanunsuz hareket olduğunu iddia ederek müdde-i umumiye zabıt tutturmak isterse de bunun bir netice vermeyeceği anlaşılır.

Tablo değişerek, İstanbul Muhafızlığı hapishanesini gösterir. İhsan Adli Bey burada mahpustur. Başka hücrelerde işkence yapıldığı ve bir katilin yerini öğrenmek için bir adamın bayılıncaya kadar döğüldüğü işitilir. İhsan Adli Bey elinde süpürge ile koğuş temizliği yapmaktadır. Bu zat istibdadın işkencesinden şikayetle onu yıktıkları halde şimdi yine usulün hüküm sürmesine karşıdır. Fakat elinden bir şey gelme[me]ktedir. Kendisinin maruz kaldığı işkence de elindeki su tenekesini devamlı döküp yeniden doldurmaktır.

İhsan Adli Bey bu tutumun ne kadar yanlış olduğunu neferlere anlatınca onlar da bu idareye karşı memnuniyetsizliklerini söylerler. Fakat emir kuludurlar. Mülazım Hüseyin efendi gelerek İhsan Adli'nin Sinop'a gönderileceğini söyler.

Tablo değişerek dahiliye nezaretinde, nazırın odasının önünde bekleşenler arasında İhsan Adli Bey'in zevcesi Naciye Hanım ve çocukları Talat Paşa'yı görerek İhsan Adli Bey'in affını isteyeceklerdir. Memur ve müstahdem-

lerin mani olmalarına rağmen Naciye Hanım, Mühürdar Fuat Bey'den randevu almaya muvaffak olur. Fuat Bey'in hakaretleri üzerine Naciye Hanım bayılır. Büyük oğlu Fuat Bey'in üzerine yürürse de komiser ona mani olur. Naciye Hanımı ayıltırlar. Bu sırada gelen müsteşar İstanbul Muhafızı Cemal Bey'le görüşebilmesi için ona kartını verir.

Yine tablo değişir ve Cemal Bey'in makamı önünde bekleşen insanlar arasında Naciye Hanım da görülür. Haksızlık ve iftira ile felakete düşmüş kadınların durumu anlatılır. Bunlardan sonra tablo değişerek Cemal Bey'in makamı görünür. İşkence müdürü ve Cemal Bey aralarında çok laubali tarzda konuşmaktadırlar. Müdür, Cemal Bey'e hapishanede yaptıklarını İhsan Adli'ye nasıl koğuş temizliği yaptırdığını anlatır. Cemal Bey daha fazla işkence olması için İhsan Adli'yi eski arkadaşı Tevfik Hadi'ye götürmesini tavsiye eder.

Üçüncü perdenin ilk tablosunda Tevfik Hadi Bey eski arkadaşı İhsan Adli'yi karşısında ayakta bekleterek sözde önündeki evraklarla meşgul görünmektedir. Tevfik Hadi ile İhsan Bey cemiyet-i mukaddesenin Nur-ı Osmaniye'deki şubesinde beraber çalışmışlardır. Buna rağmen onu hiç tanımıyormuş gibi adını künyesini sorunca aralarında münakaşa çıkar. Bunun üzerine Tevfik Hadi iki polis çağırarak ifadeyi tamamlar.

Tablo değişerek nezarethane idarecisi Fuat bey'in makamını gösterir. Naciye Hanım çocuklarıyla birlikte kocasını görmeye gelmiştir. Fuat Bey, İhsan Bey'in çok asabi bir tip olduğunu, her şeye ve herkese karşı çıktığını zevcesine anlatır. Naciye Hanım da onu tasdik eder.

İhsan Adli Bey'le zevcesi yüksek sesle konuşmak şartıyla görüşmeye başlarlar. Avrupa'ya gitmeleri için müsaade çıkabileceğini, çıkarsa Mısır'a veya Fransa'ya giderek yerleşmeye karar verirler. Bu sırada *İştirak* gazetesi sahip ve muharriri sosyalist Hüseyin Hilmi Bey, polis tarafından getirilir.

Viyana'dan vapurla daha yeni gelmesine rağmen, Hüseyin Hilmi Bey, Mahmut Şevket Paşa'yı öldürmekten suçlanarak hapsedilmiştir.

Tablo değişerek İhsan Adli, Baha Tevfik ve Hüseyin Hilmi Beylerin kaldığı hücre görünür. Hüseyin Hilmi kaygısızca sırtını dönerek yatar. Baha Tevfik son derece renkli, menfaatperest bir tiptir. Eşek, Sıpa, Karagöz gibi mizah mecmuaları çıkararak para kazanmıştır. Talat Paşa tarafından bahsedilmesine [*hapsedilmesine?-S.G.*] rağmen, onun lehinde neşriyat yapacağını beyan ederek, kurtulmayı düşünmektedir. Bu sırada dışarıda infaz mangası siyasi suçluların infazını gerçekleştirir.

Tablo yine değişir. Sirkeci'de mahkumların Sinop'a götürülmek için vapura binişleri sırasında iki kabadayı İttihad ve Terakki Fırkasının bu tatbikatını tenkit ve münakaşa ederler.

Tablo yeniden değişerek Sinop'a gidecek olan 'Millet' vapurunun güvertesini gösterir. Güvertede İhsan Adli Bey, vapurun anbar kısmına inmeye iti-

raz eder. Bunun üzerine beş lira verebilenler kamaralara yerleştirilip, diğerleri anbara indirilir. Hüseyin Hilmi'nin parasını İhsan Adli Bey verir. Bir Ermeni vaiz de onlarla kamarada gidecektir. Vaiz İncil'den Hz. İsa'yı, baba'nın zulüm karşısında korumadığını anlatan kısmı okuyarak, zulme karşı direnmek gerektiğini anlatırken İhsan Bey'e İtalyan vapuruna gitmesini, zevcesinin onu beklediğini söyler. İhsan Adli Bey sevinçle oraya gider.

Son tablo da Marsilya'da İhsan Bey'in tuttuğu ufak evde cereyan eder. İhsan Bey ve kızı üzgün, Naciye Hanım ise ağlamaktadır. Küçük çocukları Hadi ölümcül hastadır. Hadi'nin hastalığı, doktorların ihmali üzerine bir hayli ilerlemiştir. Başka doktor da getirmesine rağmen çare bulunamaz. Hadi ölür. Naciye Hanım kendisini penceren atmak ister. Ancak İhsan Adli Bey, ona mani olur ve İttihatçılardan bu yaptıklarının intikamını mutlaka almaya yemin eder.

Tamamı 151 sayfa olan piyesin sonunda Heliapolis teşrin-i evvel 1918 tarihi vardır. Devrin siyasi hareketlerini, bu hareketin içinde bulunan bir insanın (gerçekleri kendi açısından ele almasına rağmen) anlatmış olması piyesi daha da enteresan bir hale getirmiştir. Ancak yazarın tiyatro tekniğine vukufu kafi olmadığı için dili ağır bir yazı dili halinde kalmıştır. Tiplerin tek tek ve uzun uzun siyasi meselelerde görüşlerini beyan etmeleri tiyatro üslubuna aykırı düşmektedir. Bununla beraber İstanbul muhafızı cemal Paşa'nın makamında bekleyen kadınların konuşmaları, idamların infazları ve İştirakçi Hüseyin Hilmi'nin tavırları son derece başarılı ve teatral unsurlar olarak göze çarpmaktadır."

Eşhas:

Talat Bey:	Edirne mebusu ve Dahiliye Nazırı.
Enver Bey:	Kahraman-ı Hürriyet; Harbiye Nazır Namzedi.
Cemal Bey:	Miralay; İstanbul Muhafızı; Bahriye Nazır Namzedi.
Cavid Bey:	Maliye Nazırı ve Selanik Mebusu.
Halil Bey:	Menteşe Mebusu; Meclis-i Mebusan Reisi; Nüzzardan.
Hayri Bey:	Niğde Mebusu; Evkaf Nazırı; Şeyhülislâm Namzedi.
Şerif Bey:	Dahiliye Memurin Müdürü.
Fuad Bey:	Dahiliye Mühürdarı.

(Dahiliye Müsteşarı Bey; Dahiliye Nazırının Ağası; Bir Komiser ve Polis)

*

* *

İhsan Adli Bey:	Kasaba Kaymakamı; Meclis-i Ayan Evrak Müdür-i Sabıkı.
Naciye Hanım:	İhsan Adli Bey'in Zevcesi.
Edibe:	İhsan Adli Bey'in Sekiz Yaşlarında Kızı.
Mazlum Hadi:	İhsan Adli Bey'in Altı Buçuk Yaşlarında Oğlu.

*
* *

Tevfik Bey:	Manisa Mutasarrıfı.
Cemal Bey:	İzmir Polis Müdürü.
Mülazım Hüseyin Efendi:	Muhafızlığa Merbut "İşkencehane-i Mahsus" Müdürü.
Manastırlı Rıfat Çavuş:	Hüseyin Efendi'nin Maiyetinde Bir Çavuş.
Tevfik Hadi:	Esafilden, Polis Müdüriyeti Kısm-ı Adli Müdürü.
F. Bey:	Divan-ı Harp'te Namuslu Nir Zabit.

*
* *

Baha Tevfik Bey:	Sabıkan Meclis-i Ayan Zabıt Kâtibi; Mekteb-i Mülkiye Mezunlarından ve Muharririn ve Mütercimin-i Osmaniye'den Zeki ve Hür Bir Genç.
Hüseyin Hilmi Bey:	(İştirak) Gazetesinin Sahip ve Muharriri; Memleketin Yegâne Sosyalisti!

(Salb olunacaklar [Damat Salih Paşa, ...ilh]; bir şahs-ı mechul; madrubin; muhafızlıkta kadınlar; menfiler; Haydar Reis ve refiki; kanun çavuşları; polisler; asakir-i nizamiye ve muhafaza; entarili adam; Ermeni Protestan vaizi ve saire).

Üçüncü Perde
Üçüncü Meclis
Zevat-ı malume, İştirakçi Hüseyin Hilmi Bey, onu getiren polis neferi ve kanun çavuşu

İştirakçi Hilmi (Bavulu odanın ortasına bırakarak F. Bey'in masası önüne dikilir. Ba'deha göğsüne şiddetli bir yumruk indirerek):

Bana bak, zabit efendi! Ben ne İttihatçıyım, ne İtilafçı; ikisinin de.... Şimdi söyletecektiniz!

[Odaya hayret istila eder.]

İştirakçi Hilmi [devamla]

Bana İştirakçi Hüseyin Hilmi derler; ben sosyalistim; Viyana'dan.. kongreden geliyorum! Hatta –İştirakçi değil miyim?– yol paramı adaşım sefir Hüseyin Hilmi Paşa'dan aldım! Görüyorsunuz ya bavulumu elimden yeni bırakıyorum. Beni vapurdan iner inmez Galata'da, rıhtımda yakaladılar. Ben Mahmud Şevket Paşa'yı vurduklarını Viyana'da gazetede okumuştum. Nazım Paşa'nın katlinde ne kadar değilsem, bu katilde de o kadar alakadar olmadığımı bilmelisiniz! Beni niye tevkif ediyorsunuz?

F. Bey [İştirakçi'yi ayaktan başa süzerek]:

Sosyalist efendi, size sükûn ve biraz da nezaket tavsiye ederim. Karşınızdaki adamın namuslu ve bi-taraf bir asker olduğunu bilerek hüsn-i idare-i kelam ediniz. Si-

zi tevkif eden ben değilim. Bana taalluk eden bir şikâyetiniz var veya olursa söylersiniz.

[gelen polise tevcih-i hitapla]

Polis efendi! Efendinin evrakını veriniz.

[Polis bir zarf uzatır; F. Bey zarfı açıp melfufuna göz gezdirdikten sonra polise]

Peki, siz gidiniz.

[Kanun çavuşuna]

Efendiyi içeri götürsünler!

[Hüseyin Hilmi Bey bavulu ele alarak yollanır. Kanun çavuşuyla kapıdan çıkarlar.]

F. Bey [İhsan Adli Bey'e]

Daha görüşmek istiyor musunuz?

[İhsan Adli Bey zevcesi kıyam ederler.]

İhsan Adli Bey

Lüzumu kadar görüştük hassaten teşekkür ederiz.

[İhsan Adli Bey refikasına dönerek]

Sıhhat ve metanetini muhafaza et; çocuklarıma iyi bak. Unutma ki inkılap hayatını yaşıyoruz. Fransa inkılab-ı kebirinde Lucile (DePlesi?) gibi genç ve kahraman kadınlar zevclerini (giyotin) e kadar takip ettiler! Oraya ne ben gitmek, ne de seni göndermek istemem. –hâşâ– ihtilalci değiliz. Bilakis memlekette kanunun, bir gün olsun, tamamı mer'iyetini görmek ümit ve hayaliyle yaşayan mazlum insanlarız.

[Eğilip sırayla çocuklarını öper.]

Hâdi [mahzunane annesine]

Anne! Bey babam bizimle gelmeyecek mi?

İhsan Adli Bey [oğlunu yeniden der-aguş ederek]

Hâdi yavrum, sen ve kardeşin şimdi annenizle gidiniz. İnşallah çok sürmez, yine sizi görürüm ve ömrüm oldukça sizden ayrılmam.

F. Bey [zile basmış olduğu cihetle bu esnada içeri giren çavuşa]

Yeni yerine götürünüz. Hanıma da yolu göstersinler!

(İhsan Adli Bey ve zevcesi selam vererek çıkarlar.)

–Perde iner–

–Levha-i temaşa değişir–

Üçüncü Levha-i Temaşa

(... üçüncü karyolada, üzerine pardösüsünü çekmiş, elbisesiyle İştirakçi Hüseyin Hilmi Bey uyumaktadır. İkinci karyolaya nazır dördüncüsünün mefruzunda kapı olup haricinde süngülü bir nefer nöbet beklemektedir. Odanın cephe-i rasıda müsadif duvarı üstünde, Harbiye Nezareti'nin avlusuna nazır demirli bir tek penceresi vardır. Odayı bir ufak hava gazı (yak)ı tenvir eylemektedir.)

Birinci Meclis

İhsan Adli Bey-Baha Tevfik Bey-İştirakçi Hüseyin Hilmi Bey (Uykuda)

İhsan Adli Bey

Fakat Baha! Seni neye tevkif ettiklerini ben anlayamadım. Senin muhalefetin ciddi bir muhalefet değildi. (Karagöz)de yazdıkların mizaha ait şeyler!

Baha

İhsan! (Talat)ın bana garezi olduğunu unutuyorsun. Beni ayan kitabetinden azlettiren (Talat) değil miydi? Said Paşa'ya yazdığı tezkire-i resmîye, evrak da senin elinden geçti.

İhsan Adli Bey

Doğru söylüyorsun; o tezkire değil, menfur bir ithamname idi!

Baha

Beni ahlâksızlıkla itham ediyordu değil mi?

İhsan Adli Bey

Bir nazırın, bir vali-i âmmın, senin gibi muktedir bir genci memuriyetinden azlettirmek, ondan intikam almak için bu derece sefil vasıtalara müracaatı, hadd-ı zatında su-i ahlâkın en merdud numunesidir! Bizde, insanın aleyhinde azv ve isnada değer hiçbir madde bulamazlarsa onu ahlâksızlıkla itham ederler.

Baha

Çünkü halk, bu gibi ithamlara her şeyden ziyade ehemmiyet verir. Birine mürteşi, hayırsız, katil, zalim demenin efkâr-ı ammede tesiri yoktur.

İhsan Adli Bey

"Efkâr-ı amme" dediğin efkâr-ı avam mıdır? Husule-i avam içi boş bir sefineye benzer; üzerine icra edilen tazyik, gemiyi muvazenede tutan (safra) kabilindendir. Sefinenin süvari ve kapudanıdır ki onu menzil-i maksuduna isal eyler. Gemi na-ehil korsanlar elinde parçalanmazsa bir gün elbette bir ehil süvari ve kapudanın eline geçecek, süfli gayelere doğru ilerlemekten kurtulacaktır!... Baha! Memlekette seni ve emsalini teftir eden nazarlar vardır...

Baha

Ayan reisi Said Paşa'nın, müşerri' nazarında sadece ke-en lem yekun değil nefretle telakkiye seza o isnad-ı müstehcini nazar-ı dikkat ve ehemmiyete alarak, beni bilâsebep kanuni memuriyetimden ihraç etmesine ne demeli?

İhsan Adli Bey

Ayan reisi Said Paşa denilen zat, memleketin cühela-yı eazımına nisbetle âlim sayılan ve yine mesela, ilim ve cehlini izhara medar olacak surette, müddet-i ömründe şakk-ı şefe etmemiş olan Kamil Paşa'ya nazaran, söz söylemeyi bilen bir adam-

dı; buna şüphe yok!.. Fakat şurası muhakkak ki Said Paşa, âlemde, esas muvaffakıyeti hud'ada gören yaltak, mekkar bir kalp ve nazara malikti. Seni azli, sana gareze mübteni olmaktan ziyade, muamelat-ı hissiyede Talat'a yaranmak, Talat'ı kazanmak maksadına matuf idi. Ortada sen bu kasd-ı temellukkariye feda oldun!

Baha

Esas itibariyle azlin bence ehemmiyeti yoktu. Ben hariçte kalemiyle yaşayabilecek bir adamım. Fakat, maatteessüf, memleketimizde ilime rağbet eden pek az! (Darwin)in, (Spencer)ın, (Bühner)in, (Hegel)in tercüme etmediğim asar-ı felsefesi kalmadı! Okuyan kim? Para kazanmak şöyle dursun, mesarif-i tabiyeyi temine imkân bulamıyordum. (Kuvvet ve Madde)nin Fransızca mütercim ve tabileri, Fransa'da yüz binlerce nüsha sarf ettikleri halde biz Türkçe tercümesinden İstanbul'da yüz nüsha bile satamamıştık! Muharriri olduğum (Karagöz) gazetesi gerçi rağbetten mahrum değildi. Ancak, gazetenin bütün kazancı, sahib-i imtiyazının cebine girdiği için, hisseme ayrılan mikdarla ben yaşayabilecek bir halde değildim. Kendi hesabıma evvela (Piyano) mecmuasını, daha sonra (Zeka) mecmua-i edebiye ve felsefiyyesini çıkardım, ki bunda senin de makalatın vardı. Her ikisi de kâfi derecede rağbete mazhar olamadılar. Ekseriyet halk, na-şinide şütum işitmek istiyor... (Talebe muvafık arz) kabilinden o sırada ben de –hâşâ huzurdan!– (Eşek) gazetesini çıkararak saika-i cev ile sadamı yükseltmek istedim! Vatka ki müvezziler: "Eşek, Eşek" avaz-ı dil-hıraşıyla Bab-ı Ali'den köprübaşına doğru sükûn ettiler, binlerce âdemlerin bu sadaya kulak kabarttıkları, baş çevirdikleri görüldü! Metaliki veren ya gazeteyi alıyor, ya pür hiddet köprüyü geçiyordu! İlk günü İstanbul'un içinde kırk bin nüsha sattım. Kırk bin nüsha bu, İhsan! Birer metalikten yüz lira eder, her nüshada yüz lira bir muharriri ihya edecek kadar çok para! Fakat aksilik olacak! Civan müvezziin biri, yolda Talat Bey'in yüzüne (Eşek) diye bağırmasın mı? İşte o gün bizim Eşek mort oldu! Arkasından (Sıpa)sını satılmaya çıkardım, (malum) olduğu üzere para etmedi. Ayan reisi Said Paşa'nın sadaretten istifasıyla İttihatçılar sükût ederek, Gazi Paşa'yı müteakip Kamil Paşa mevki-i iktidara gelince (Alemdar)a geçtim. (Alemdar Gazetesi çığırından çıkmış bir haldeydi. Onu bir yoluna koyayım dedim, derhal zem ve kadehi azalttım, hamd ve medhi çoğalttım. Herkes bir tarafı tutmuş gidiyor; ben de Kamil Paşa'yı tutamaz mıyım dedim; ben ona taraftar olursam o da bana, bittabi, taraftar olur. Artık gelsin methiyeler!.... Aç muharrir ne yazdığını bilir mi?..

Bir gün lehinde yazdıklarıma mağrur olarak Kamil Paşa'nın huzuruna çıkmak istedim; beni derhal kabul eder zannediyordum! Ağası azimetle önüme çıktı. "Paşa, mehamm umur ile meşguldür. Bir iş içinse müsteşar beyi görebilirsiniz" dedi! Müsteşar beyi mi? Ona ne söyleyebilirdim. Gittim, ertesi günü geldim; daha ertesi günü geldim, hâsılı bir gün pir-i siyasetin huzuruna çıkabildim. Bari ağzından bir tek söz alsaydım! Ağzı kapalı, muttasıl çenelerini oynar gördüm. Dedim ki: "Efendim, bendeniz Mekteb-i Mülkiye'den mezunum; haddim olmayarak gayet güzel Fransızca bilirim. Uluma, felsefeye dair müteaddid tercümelerim vardır. Kuvve-i kalemiyem ise malum fehimaneniz!... Bittabi Alemdar gazetesi menzur-ı devletleri oluyor!..." bu sözlerle kendisini medh ettiğimi, kendisine taraftar olduğumu anlatmak isteyerek neticede sefaretlerin birinde, üçüncü sınıftan olsun bir kitabete kayrılmağımı istirham ettim. Bizim ihtiyar oralı mı? Güya ben onun ücretsiz meddahı, babası yüzbaşı Salih

Ağa'dan mevrus ve müntakil esirzadesi imişim!... Bu kadar laftan sonra ancak kafa salladığını görebildim. Ne demek istediğini anlarsan anla! Ondan sonra bir daha yanına gidemedim. İttihatçılar gitmeme vakit bırakmadılar ki... Titrek kolundan tutunca pir-i siyaseti sokağa atıverdiler!

Hüseyin Hilmi [karyolasından fırlayarak Baha'ya]

Yağma vardı! Kamil Paşa (Muzaffer)i dururken seni Paris sefaretine katip gönderecekti; yoksa Mısır fevkalade komiserliğine başkatip yaparak (Said) Beyi'ni mi (Müellifin düzeltmesi, Paşa) açıkta bırakacaktı?!

[Hüseyin Hilmi bu sözleri söylerken pencereye doğru yürür ve gecenin karanlığında uzaklara atf-ı nazar tecessüs eder.]

İhsan Adli Bey [heyecanlı]

İştirakçi! Sen uyumuyor muydun?

Hilmi

Gevezeliklerinizden uyumak mümkün mü?

İhsan Adli

Neye pencereye koştun?

Hilmi

Ayak sesleri işitir gibi oldum.

Baha [İhsan Adli Bey'e]

Saatine baksana.

İhsan Adli [Saatine bakarak]

Saat, dörde beş var.

Baha

Sabah oluyor, nerdeyse gelirler. Bizi bu odaya koyduklarına ne kadar iyi ettiler.

İhsan Adli

Tarih-i inkılâbımıza ait feci, hevl-nak bir vakıanın re'yü'l-ayn şahidi olmak büyük bir şeydir...

Baha

Fırsat terettüb eder ve ömrümüz olursa gördüklerimizi yazarız değil mi, İhsan?

İhsan Adli

Ona ne şüphe!.. Bizi hapis ve nefyetmekle veya vatanımızdan ihrac ve teb'id eylemekle "zaleme-i İttihad" kendilerini emniyet altına almış olamazlar!..

[Baha yeniden pencereye koşar. Havada fecrin mukaddime-i inkişafı görülür.]

Baha

Geliyorlar ayak sesleri var!

[Hüseyin Hilmi ışığı söndürür; üç mevkuf pencerede birleşip harice bakarlar.]

İhsan Adli

Asker geliyor.

Baha

Evet, evet!

[Bu sırada filhakika muntazam hatavattan çıkan sesler işitilmeye başlar.]

Hüseyin Hilmi

Ne kadar çok asker! Ne büyük ihtiyat! Tevekkeli "elhain-i haif" denmemiş!

[Ayak sesleri askerin takarrübünü ihsas eder. Zabitin kumandası işitilir.]

Kumandan

Bölük .... Dur!..

Baha

Askerler, mahkumini aralarına almak için, yüz yüze iki sıra oldular!

Hüseyin Hilmi

Mahkûmuna benzer içlerinde kimse yok!

İhsan Adli

Durunuz [dikkatle pencereden uzağa bakar]. Dört beş süngülü asker muhafazasında beyaz gömlek giydirilmiş iki kişinin gelmekte olduklarını görüyorum.

Baha

Yaklaşıyorlar.

Hüseyin Hilmi

Pek fark edemiyorum ama, birisi Salih Paşa olacak.

İhsan Adli

Neye ötekiler yok!

Baha

Bilmem.

Hüseyin Hilmi

Gelen iki mahkûm askerin arasına girdiler.

İhsan Adli

Biçarelerin kolları arkadan bağlı!

Baha

Heyecandan duramayıp askerin arasında geziniyorlar.

[Bu sırada uzaktan tekbir sesleri gelmeye başlar.]

Sesler [uzaktan]

Allahü ekber! Allahü ekber! Lailaheillallah; Allahü ekber! Allahü ekber velillahilhamd!

İhsan Adli

Onu mütecaviz mahkumin beyaz gömlekleriyle bir müfreze-i askeriye muhafazasında geliyorlar.

[Mahkuminin bir ağızdan semaya ref' ettikleri tekbir avazaları her taraftan vuzuh ile işitilmeye başlar.]

Müşterek Avaze-i Tekbir [yüksek sesle]

Allahü ekber! Allahü ekber! Lailaheillallah, Allahü ekber! Allahü ekber! velillahilhamd!

Avaze-i Tekbir [tekrar eder]

Allahü ekber! Allahü ekber! Lailaheillallah, Allahü ekber! Allahü ekber velillahilhamd!

[Ses kesilir]

Baha

Askerin arasına girdiler; evvelki iki mahkum ile birleştiler!

Hüseyin Hilmi

Hepsinin de arkadan elleri bağlı: askerin arasında sıraya idhal ediliyorlar.

Baha [heyecanla]

Zabit geldi; kumanda veriyor. [Zabitin sesi işitilir.]

Zabitin Sesi

Hazır ol! – Sağa dön. – İleri marş!

[Mahkûmlar bir ağızdan tekbire başlarlar.]

Mahkumin Bir Ağızdan [yüksek fakat ağır]

Allahü ekber! Allahü ekber; Lailaheillallah; Allahü ekber; Allahü ekber; velillahilhamd!

[Asker ve mahkumin gözden nihan olurlar.]

Tekbir Avazeleri [gayet seri ve uzaktan]

Allahü ekber! Allahü ekber! Lailaheillallah; Allahü ekber; Allahü ekber velillahilhamd!

[İhsan Adli ve Baha Tevfik Beyler, Hüseyin Hilmi Bey her üçü ağlarlar.]

Hapishane Mülazımı [elindeki esami defterine bakarak]

İhsan Adli Efendi, Hüseyin Hilmi Efendi; haydi eşyalarınızı yükleniniz. [manidar bir tebessümle] Sinop'a gidecek kavafilin ikincisi sizi, dışarıda sıralanmış bekliyorlar.

[İhsan Adli ve Hüseyin Hilmi Beyler telaşla bavullarını hazırlarlar.]

İhsan Adli [Baha'ya]

Baha, belki bir daha görüşemeyiz, hakkını helal et.

Baha

Keşke beni de sizinle gönderselerdi; Talat'a –kerhen– hizmet ve mümaşat teklif ettim. O da kabul etti; vicdanım şu anda beni ta'zib ediyor.

İhsan Adli

Cebir ve ikrah ile içine girilen tarikin gayr-meşruu olamaz. Senin İstanbul'da kalacağından ben memnunum.

[Bu sırada İhsan Adli ve Hüseyin Hilmi Beyler hazırlıklarını itmam etmiş olduklarından Baha ile kucaklaşırlar.]

Zabit [her ikisine]

Hazır mısınız?

İhsan Adli Bey

Evet.

Zabit

Öyleyse yürüyünüz. [Zabitin ardı sıra çıkarlar]

–Perde iner–

–Levha-i temaşa değişir–

Dördüncü Levha-i Temaşa

(Perdenin küşadında: Harbiye Nezareti'nden Sirkeci'ye giden yol manzur olur. İkinci kafile olarak Sinop'a gidecek olan üç yüzü mütecaviz menfi yan yana ikişer sıralanmış; üstleri başları, hapishanelerde çektikleri eza, gördükleri işkenceyi mulin surette perişan; kiminin elinde, kiminin sırtında ufak tefek eşyaları olduğu halde, süngülü tüfekleri ellerinde iki sıra askerin arasında, Sirkeci rıhtımında kendilerini bekleyen (Millet) vapuruna doğru hatveden tezelzül oldukları görülür. Menfiler meyanında İhsan Adli ve Hüseyin Hilmi Beyler, ellerinde bavullar, temaşageranın nazar-ı dikkati önünden, muzdarıpane geçerler)

Beşinci Levha-i Temaşa

(Perdenin küşadında: Sirkeci rıhtımında Sinop'a müteheyyi-i azimet [Millet] vapurunun güvertesi manzur olur. Vapura çıkılan merdivenin üst başında iki süngülü nefer medhal ve mahrece hâkimdirler. Güvertede iki polisin merdivenden çıkarılan menfileri birer birer teslim alıp cebren ambara ittirdikleri görülür. İskeleden güverte-

ye is'ad edilen efrad-ı mazlume meyanında bir aralık İhsan Adli Bey ile Hüseyin Hilmi Bey temaşageranın nazar-ı dikkatine müsadif olurlar.)

Birinci Meclis
İhsan Adli Bey-Polisler

Polis [merdivenden güverteye çıkan İhsan Adli Bey'e eliyle ambarı göstererek]
Bu tarafa geliniz.

İhsan Adli Bey [hayretle]
Ne demek istiyorsunuz? Vapurda hür değil miyim!

Polis
Herkesin indiği ambara ineceksiniz.

İhsan Adli Bey [daha büyük bir hayretle]
Ambara mı ineceğim? Sebep?

Polis
Bize verilen emir budur! Her menfinin başında bir muhafız beklemez. Cümleniz ambara inince dikeceğimiz iki süngülü ile heyet-i umumiyenizi bir anda taht-ı muhafazaya almış oluruz.

İhsan Adli Bey [müstehziyane]
Bu kadar menfi, ambarı dibinden delerler diye korkmuyor musunuz?

Polis
Çok lafın sırası değil; haydi ambara ininiz.

İhsan Adli Bey
Yazın ortasında yüzlerce kişinin gaddarane istif edildiği bir ambara inemem. Maksat Sinop'a gitmek değil mi? Ben paramla kamara tutacağım işte para!
[İhsan Adli Bey cebinden bir avuç altın çıkararak polise gösterir.]

Polis [altınların cazibesi tahtında başkalaşarak]
Olamaz! Sonra herkes sizin gibi kamara tutmak ister.

İhsan Adli Bey
Ne beis? Süngülü neferlerinizden birini kamaranın kapısına dikersiniz.

İkinci Polis [itilafçı sıfatıyla araya girerek birinci polise]
Ambar, kamara ikisi bir. Kamara tutmak isteyenler bize beş lira göstersinler; onları bir yana ayırırız. Paraları olmayanlar tav'an kerhen ambara inerler.

Birinci Polis [İhsan Adli Bey'e]

Peki, siz şöyle bir yana çekiliniz.

[İhsan Adli Bey vapurun küpeştesine çekilir.]

[Bu sırada Hüseyin Hilmi Bey elinde bavuluyla güvertede görülür.]

Polis [Hüseyin Hilmi Bey'in İhsan Adli Bey'e işaret ettiğini görerek]

Beş liranız varsa ve isterseniz siz de kamaraya ayrılabilirsiniz.

Hüseyin Hilmi

Ben güvertede yatarım. Bir sosyalist denizde havanın açık veya bulutlu olduğunu aramaz!

Polis

Güvertede yatamazsınız. Ya beş lira verip kamaraya gireceksiniz, ya beş parasız ambara buyurursunuz.

Hüseyin Hilmi

Beş lirayı size mi vereceğim! Ben Viyana'dan gelirken şimendifer ücretini Hüseyin Hilmi Paşa'dan aldım...

Polis

Parayı bize değil, vapurun biraz sonra gelecek acentesine vereceksiniz.

İhsan Adli Bey [polise takarüble]

Bırakınız o vermezse, onun yerine ben veririm.

Polis [Hilmi Bey'e]

Peki, siz de ayrılınız.

[Hüseyin Hilmi Bey İhsan Adli Bey'in yanına ayrılır.]

İkinci Polis [peyderpey güverteye gelen menfilere nida eder]

Beş lirası olup kamaraya girmek isteyenler paralarınız hazırlasınlar.

[Menfilerden Protestan vaizliğinden matrud İstanbullu bir Ermeni Efendi ileri gelerek]

Vaiz Efendi

İstediğiniz para olsun! Beş lira mı istiyordunuz?

[Cüzdanı açıp içinden beş liralık bir Osmanlı banknotu çıkararak]

Alınız efendim: Daha isterseniz Osmanlı Bankası'nın çekini gösterebilirim.

Polis [bila-itiraz]

Siz de o iki beyin yanına!

[Ermeni Vaiz Efendi İhsan Adli ve Hüseyin Hilmi Beylerin oldukları cihete geçer.]

Osmanlı Sosyalist Fırkası, Beyannamesi ve Programı

Osmanlı Sosyalist Fırkası'nın kısa ömrü içinde Osmanlı ülkesinin herhangi bir yerinde örgütlendiğine, şube açtığına, herhangi bir etkinlik gerçekleştirdiğine dair elimizde hiçbir bilgi ve belge bulunmuyor. 1912-1 Mayıs anmasına dair *İştirak*'te yayınlanan fotoğraftan yukarıda söz etmiştik. O fotoğrafta "Osmanlı sosyalistleri tarafından idare edilen Bir Mayıs bayramı" denilmesi OSF'nin bu anmada bir payı olabileceğini düşündürtse de, OSF'nin bu etkinliğin neresinde ne oranda yer aldığını kestirmek güçtür. Mecliste OSF'ye katılan veya OSF üyesi olarak seçilmiş olan herhangi bir milletvekili olduğuna dair bir bilgi de mevcut değildir. Bu konularda OSF'nin bir önemi yoktur. OSF'nin önemi bir ilk olmasında, ortaya bir program koymasında ve ısrarlı bir sosyalist yayıncılık etkinliği sürdürmüş olmasındadır. Bu kitapta yayınların tümü ve *İştirak* dergisinde yayımlanmış parti kuruluş bildirgesi ve parti programı da yer almaktadır.

Aslında OSF'nin sosyalizm anlayışı, bu anlayışın kökenleri ve unsurları, kendini sosyalist sanan liberal bir parti olup olmadığı, İslâmiyet'le sosyalizmi bağdaştırma çabasında olup olmadığı, İslâmiyet'e nasıl yaklaştığı gibi sorular için şimdiye kadar verilmiş olan cevaplar da genel olarak yeterlidir. Sonuçta bu tartışmalar bir yorum tartışmasıdır. Bu konuların çoğu zaman suçlama ve eleştiri konusu olarak eş zamanlı sosyalist aydınlar ve örgütler arasında bile şiddetli tartışmalara yol açtığı göz önüne alınırsa, bundan yüz yıl önce, o da yoğun bir baskı altında ve kesintilerle olmak üzere sadece iki yıl varlık gösterebilmiş bir parti için bunları uzun uzun tartışmanın pek de gerekli olmadığı açıktır.

Mehmet Ö. Alkan'ın 1990 tarihli önemli makalesine yeniden dönmenin sırasıdır. Alkan bu makalesinde Hüseyin Hilmi'nin İzmir günlerine dair çok önemli bilgiler vermesinin yanı sıra, eldeki çok sınırlı verilerle de olsa Hilmi'nin düşünsel kaynaklarının neler olabileceğine dair ipuçlarını da araştırmaktadır. Alkan'ın bu makalesinde Hilmi'nin bir kara cahil olduğu, İstanbul'a gelmeden önce sosyalizmin s'sinden bile habersiz olduğu, gazeteciliğe ve siyasete şan şöhret peşinde koştuğu için girdiği yönündeki çok acımasız ve taraflı yazıların nesnel olarak doğru olmadığına dair çok güçlü bulgular vardır. Yukarıda da andığımız gibi Alkan'ın saptamalarına göre Hilmi'nin 1907 yılında İzmir'de sorumlu müdürü olduğu *İzmir* gazetesinde Baha Tevfik, Fikri Tevfik, İsmail Suphi, Ahmet Nebil, Süheyl Feridun müstearıyla Ömer Seyfeddin, Hüseyin Avni, İlyas Macid ve Hüseyin Refet gibi "dönemin ünlü isimleri" bulunmaktadır. Ayrıca gazetede kadın konusuyla Belkıs Senihe, Hikmet, Süheyl Hanım, Evliyazade Makbule, Refiyye Münevver ve Evliyazade Naciye gibi kadın yazarlara da yer ve-

rilmiştir. Bütün bu yazar kadrosunun bir kara cahilin yayınında toplanmayacağı açıktır.

Alkan, Hilmi'nin İzmir günlerinde sosyalizmden habersiz olduğu iddiasını da çok ilginç bir bulguyla çürütmüştür. Alkan, Hilmi'nin *İzmir* gazetesinin sosyalist olduğu yönünde bir eleştiri-suçlamayla karşılaştığını, Hilmi'nin sosyalizm konusunu bu eleştiriyi reddedecek kadar iyi bildiğini saptamıştır.

Aynı makalede yazar Hüseyin Hilmi'nin *Serbest İzmir* gazetesinde yazdığı bir yazıdan yola çıkarak siyasal düşünüşünün özelliklerinden birinin "İslâmi eşitlikçilik" olduğunu öne sürer. Hilmi'nin İslâmiyet'le ilişkisi konusunda genellikle *İştirak* dergisinin 4. sayısında yazdığı "Şûra-yı Ümmet'e Cevap" başlıklı makale kaynak olarak gösterilir. OSF kuruluş beyannamesinde de genel olarak sosyalizmin Osmanlı toplumunda yanlış, hatta gerçekte olduğunun tam tersi bir şekilde anlaşıldığı, oysa sosyalizmin dinî bakımdan da gerekli olduğu vurgulanmıştır. Ben, hangisi alınırsa alınsın, Hüseyin Hilmi'nin sosyalizmi İslâmiyet'le bağdaştırma veya siyasal düşüncesinin unsurlarından birinin de İslâmi eşitlikçilik olduğunu öne sürme bakımından yeterli malzemeye sahip olmadığımızı düşünüyorum. Günlük politikanın gerektirdiği pragmatist bir tutumun ötesinde ciddiye alınacak bir çaba görülmemektedir.

İTC'ye karşı Ahrar Fırkası'nı desteklemesinin ve Prens Sabahattin'i anımsatacak bir şekilde (ancak çok sınırlı olarak) yerelleşmeyi ve yetki genişliğini savunmasının Hilmi'nin siyasal düşüncesindeki İttihatçı karşıtı liberalizmi oluşturduğu hiç kuşkusuz doğrudur. Bu anlamıyla, İTC'nin baskıcı uygulamaları arttıkça doğal olarak Osmanlı Sosyalist Fırkası ve Hüseyin Hilmi'nin özgürlükçü liberal eğilim ve tutumları da genişlemiştir.[135]

Hamit Erdem daha yeni tarihli çalışmasında "İştirak Gazetesinin Anatomisi" başlıklı bölümde *İştirak* gazetesinin sol paydası altında birçok farklı düşünceyi bir araya getirdiğini belirterek, liberalizm ve İslâmiyet'in yanı sıra anarşizmi de eklemektedir. Bunu Baha Tevfik'in etkisi ve dergilerde Blanqui'nin, Bakunin'in, Proudhon'un, Francisko Ferrer'in anılmasına bağlamıştır.[136]

OSF'nin sosyalistliğiyle ilgili olarak kanımca en önemli ve aslında yeterli olan saptama Mete Tunçay'ın OSF çevresinin sosyalizm anlayışının "türdeşlikten (homojenlikten) uzak" olduğu saptamasıdır. Yayınların içerikleri için de eklektik diyebiliriz. Tunçay'ın saptaması şudur: "Hilmi çevresinin solculuğu hakkında yapılabilecek ilk gözlem, türdeşlikten (homojenlikten) uzak oluşu ve yerleşip oturmamışlığıdır. Onun için, o dönemdeki yayınların herhangi bir köşesine bakarak bütün akım hakkında genellemeler yaparken çok

135 Alkan, "Bir İttihat ve Terakki...", s. 47.

136 Hamit Erdem, s. 38.

dikkat etmek gerekir." Liberalizm ve İslâmiyet konusunda Tunçay'ın yaklaşımı da diğerlerine benzer içeriktedir.

Alkan da, Tunçay da bu çevrenin üzerindeki Fransız sosyalizminin etkisine dikkat çekmektedirler.[137] Bu etkinin tam olarak ne anlama geldiğini tartışabilmek için 19. yüzyıl boyunca ve 20. yüzyıl başlarında sosyalizmin içinde oluşmuş olan kanatların çok etraflıca analiz edilmesi gerekir. Şu kadarını söyleyebiliriz ki, *İştirak* çevresinin üzerindeki Fransız sosyalizmi ve/veya anarşizm etkisi Marksizmi dışlayacak dereceye varmamıştır. Dolayısıyla *İştirak* külliyatının tümü ele alındığında ortaya çıkan sosyalizm anlayışının Proudhon anarşizmini, Jaures üzerinden Fransız parlamenter sosyalizmini ve Karl Marx dolayısıyla işçi sınıfı devrimi ve üretim araçlarının toplumsal mülkiyetini içeren Marksist sosyalizmi bir arada içerdiğini söyleyebilecek durumdayız. Bunları ve başka sosyalist eğilimleri dergilerde saptamak mümkündür.

OSF'nin liberalliği veya İslâmiyet'i ele alış şekliyle ilgili tartışmalar tümüyle ve sadece dergilerde yazılanlara dayandığı için ben burada bu tartışmaya girmemeyi tercih ediyorum. Siyasal baskılar ve hatta doğrudan siyasal şiddet altında günlük siyaset yapmaya çalışan çok zayıf bir sosyalist grubun siyasal taleplerinin yüz yıl sonra liberalizm olarak değerlendirilirken dikkatli olunması gerektiğini belirtmekle yetinmeliyim. Üretim araçlarının özel mülkiyetine son verilmesi dışında herhangi bir siyasal ve toplumsal talebin liberalizmle ayrıştırılmasının bugün bile çok zor olacağının kabul edileceğini sanıyorum. İslâmiyet konusunda da elimizde analiz edebileceğimiz ciddi bir malzeme bulunmaması nedeniyle söyleyebileceğimiz fazla bir şey bulunmuyor. İttihatçıların –ve bütün 20. yüzyıl boyunca devam etmiş olan sosyalizm karşıtlarının– saldırılarına karşı bir savunma refleksi gibi görünüyor.

2012 yılının sonları itibariyle Osmanlı Arşivleri'nde Osmanlı Sosyalist Fırkası'nın kuruluşuyla ilgili bir belge bulunmuyor. Daha doğrusu, OSF ile ilgili hiçbir belge bulunmuyor. Dolayısıyla partinin kuruluş tarihi ve kurucularıyla ilgili bilgiler şimdiye kadar zaten defalarca yazılmış olanlarla sınırlıdır. Onları tekrarlamaya gerek görmüyorum. Sadece *İştirak* dergisinin 16. sayısından yola çıkarak partinin kuruluş tarihine ilişkin küçük de olsa bir ek bilgi verebilecek durumdayım. Bilindiği üzere OSF'nin kurulduğunu duyuran haber *İştirak* dergisinin R. 26 Ağustos 1326, M. 8 Eylül 1910 tarihli 19. sayısında yer almıştır. Bu haberde "Şimdilik Nur-u Osmaniye'de Hürriyet Matbaası denmekle maruf daire-i mahsusada olmak üzere bu kere Osmanlı Sosyalist Fırkası namıyla bir cemiyet teşkil edildiği ve keyfiyetin hükümete ihbarıyla mukabilinde cemiyetler kanununun altıncı maddesine muvafık olduğuna ve hükümetin tasdik-i resmîsine iktiran eylediğine dair tasdikname alınız edilmiş-

137 Tunçay, *Türkiye'de Sol Akımlar*, s. 32.

tir" denilerek partinin kuruluş işlemlerinin tamamlandığı açıklanmaktadır. R. 2 Eylül, M. 15 Eylül 1910 tarihli 20. sayıda da partinin kuruluş bildirgesi ve programı yayımlanmıştır. Bu durumda partinin 1910 yılının Eylül ayı başlarında kurulduğunu kabul etmemizin bir sakıncası görünmüyor.[138]

Ancak *İştirak* dergisinin R. 29 Mayıs, M. 11 Haziran 1910 tarihli 16. sayısında yer alan bir yazıda –ki bu sayı aynı zamanda Ahmet Samim'in öldürüldüğünü duyuran sayıdır– *İştirak* gazetesi muhabiriyle bir tramvay işçisi arasında geçtiği söylenen bir konuşma yer almıştır. Bu konuşmada *İştirak* muhabiri, tramvay işçisine tramvay grevinin neden başarısız olduğunu açıklarken, "Güzel söylüyorsun ama işçinin grevinin işe yaraması için bir sendikası olmalı. Bundan başka işçiyi idare edecek bir sosyalist komiteye dâhil olmalı. O vakit komite amele ne zaman grev yapacaksa ahvali ve sendikadaki parayı hesap eder, düşünür ona göre idare eder. Böyle sendikasız komitesiz olmaz. Sizi hep böyle ezerler. Grevinizden bir sonuç göremezsiniz" der. İşçinin, "Efendim, biz sendika yapmaya yeni başladık. Bir sosyalist komitesi var mı, yok mu?" diye sorması üzerine de, "Böyle bir komite yapılıyor. Nizamnamesi, beyannamesi yapıldı. Bir hafta sonra hükümete verilecek ve resmen tanınacak" diye cevap verir. Bu, açık bir bilgidir. Bu bilgi, Osmanlı Sosyalist Fırkası'nın kuruluş hazırlıklarının aslında 1910 yılının Haziran ayı başında tamamlandığını ancak Ahmet Samim cinayetinden sonra ortalığın karışması üzerine partinin kuruluşunun Eylül ayına sarktığını göstermektedir. Bilindiği üzere cinayetten sonra *İştirak* kapatılmış, Hüseyin Hilmi tutuklanmıştır.

Bilgi ve belge eksikliği nedeniyle burada partinin kurucularına Tarık Zafer Tunaya'nın veya Mete Tunçay'ın yazdıkları dışında birilerini ekleyebilecek veya çıkarabilecek durumda olmadığımızı da söylemeliyiz. Hüseyin Hilmi dışında kurucular, tümünün isimlerini yukarıdaki bölümlerde andığımız ve etkinliklerini ulaşılabilecek bilgiler ölçüsünde çözümlemeye ve anlamaya çalıştığımız *Sosyalist* gazetesinin sahipliğini üstlenecek olan Namık Hasan, *Muahede* gazetesini çıkaracak olan Pertev Tevfik, *İnsaniyet* gazetesinin sahipliğini üstlenecek olan İbnül Tahir İsmanil Faik ile Hamit Suphi'dir. Baha Tevfik'in partinin kurucularından olduğunu iddia edenler olduğu gibi, asla bir partiye kurucu veya üye olmadığını savunanlar da vardır. Asıl ilginci, *İştirak* dergilerinde partinin kurucularından hiç söz edilmemiş olmasıdır. Acaba neden partinin kuruluş haberinin verildiği sayıda veya kuruluş bildirgesiyle parti programının yayımlandığı bir sonraki sayıda, partinin kimler tarafından kurulduğu açıklanmamıştır?

---

138 Hamit Erdem, *İştirak*'in ilk sayısının 1910 yılında değil de, 1909 yılının Şubat ayında yayımlandığında ısrar ediyor. Ama partinin bu tarihten, yani Şubat 1909'dan 6 ay sonra kurulduğunu da söylüyor. Partinin kuruluş tarihini 1910 yılının Ağustos sonu olarak veren de kendisidir. Tutarsızlığı fark etmiyor. Bkz. Hamit Erdem, s. 47.

Hüseyin Hilmi'nin savaştan sonra Sosyalist Enternasyonal'in Bern Kongresi'ne sunduğu bir rapor bulunmaktadır. Hüseyin Hilmi bu kısa raporunda 1910 yılından başlayarak siyasal çalışmalarını anlatır. İlk cümlesi "Fırka, 1910 yılında kuruldu" diye başlayan bu raporda Hilmi on yıllık faaliyeti beş safhada ele alarak anlatır. Kendi rolünü vurguladığı ve üzerlerindeki baskıları biraz daha etkileyiciyi hale getirerek aktarmaya çalıştığı açıktır. Ne var ki, OSF'nin kurucularından burada da söz etmez.

HÜSEYİN HİLMİ'NİN SOSYALİST ENTERNASYONAL'İN BERN KONGRESİ'NE SUNDUĞU RAPOR

TÜRKİYE SOSYALİST FIRKASI TARİHİ[1]

Fırka, 1910 yılında kuruldu; resmî izin elde edip ardından işçi sınıfının örgütlenmesine başlamak için Türk hükümeti (İttihat ve Terakki) katındaki bütün girişimlerimiz boşa çıktı. Bu yüzden parti sadece teorik alanda çalışmak zorunda kaldı. Bu dönemde sosyalizmin ilke ve fikirlerini, yayın organları "Sosyalist", "İştirak", "Beşeriyet", ve "Medeniyet" gazeteleriyle yaymaya başladı.[2] Bu yayın organlarından her biri, çıkışından birkaç hafta sonra askerî mahkemeler tarafından kapatıldı ve sahipleri, sorumlu yöneticileri, yazı işleri görevlileri işkencelere uğradı, hapsedildi, sürgüne gönderildi, en ağır darbe de daima parti genel başkanına indirildi. Başkanları başta olmak üzere yönetim komitesi ve parti üyeleri umutsuzluğa düşmediler, sarsılmadan bu darbelere göğüs gerdiler. Fakat bu direnişe öfkelenen askerî mahkeme bütün parti üyelerini sürgün cezasına çarptırdı ve adaletin sesini kesmeye kalkıştı. Bu durum 1912'ye kadar devam etti.

II. Safha

Birçok girişim sonucunda sürgündekiler, işçi sınıfının örgütlenmesiyle uğraşmamak koşuluyla 1912 yılında serbest bırakıldılar. Bu, pratik alanda çalışmayı yasak etmek anlamına gelmekteydi. Parti yayın organı "İştirak" yayınlandı ve Jön Türk komitesinin (İttihat Terakki) hükümet etme biçimine, müstebit idaresine, saldırarak sosyalizm fikrini yaymaya başladı. Bu durum 1913 yılına sürdü.

III. Safha

Bu muhalefet Jön Türk komitesini (İttihat ve Terakki) öfkelendirdi. Komite o zaman görevi yıldırmak olan emri altındaki askerî mahkeme aracılığıyla gazeteyi kapattırdı, basımevine el koydu ve engizisyoncuları hatırlatan işkencelerden geçirdikten sonra

1 Haupt-Dumont, s. 191. Ben şimdiye kadar bu raporun gerçekliğini tartışan bir kaynağa rastlamadım. Benim dikkatimi Hilmi'nin İştirak'in yerine çıkardıkları *İnsaniyet* dergisini anmaması çekti. Hamit Erdem bu rapor için aynı yeri kaynak gösterdiği halde "1920 Cenevre Kongresi" diyor. Muhtemelen benim gözümden kaçmış olan bir düzeltme yapıyordur. Bkz. Hamit Erdem, s. 213.

2 Hüseyin Hilmi'nin *İnsaniyet*'ten söz etmemesi dikkat çekicidir.

bütün parti üyelerini Anadolu illerine sürgüne yolladı, bu işkenceler birkaç yoldaşın hayatına mal oldu ve sağ kalanlardan bazıları da bugün hâlâ sakattır.

IV. Safha

Dünya savaşı patlak verdiğinde, sürgündeki üyelerin görev ve yükümlülüğü şöyle özetlenebilirdi: Türkiye'nin savaşa katılmasını, devrin katil hükümetini, hükümdar ve meclisler nezdinde telgrafla protesto etmek.

Jön Türk hükümeti cinayet bataklığına gömüldükçe gömüldü ve Ermenileri katletmeye, Rumları sınır dışı etmeye, Araplara da baskı yapmaya başladı. Bütün bu cinayetleri fırka üyeleri yılmadan protesto ettiler, her telgrafın ardından baskılar daha da artıyordu. Söz konusu hükümet, aşağı yukarı her ay sürgün mahallini değiştirerek ve aradaki mesafeyi arkadaşlarımıza jandarma kırbacı altında yürüterek, protesto eden üyelerinin yaşama koşullarının daha da ağırlaştırılmasını emretti. Bu durum 1918 yılına kadar sürdü.

V. Safha

Mütareke imzalandı, hayatta kalan ve katlandıkları eziyetlere rağmen sosyalizmin kutsal coşkusunu içlerinde muhafaza etmiş olan üyeler başta başkanları olmak üzere İstanbul'a döndüler. Fakat ne kasalarında tek bir kuruş, ne de toplantı yapabilecekleri bir odaları vardı. Sefalet, acılar, savaş sırasında katlanılan yoksunluklar işçi sınıfını bezdirmişti. Ülkemizde topu topu, birkaç kuruluş ile işyeri güç bela ayakta kalabilmişlerdi ve oralarda da verilecek fazla iş yoktu. Ülkenin farklı unsurları arasında var olan kin ortaya yeniden çıkıverdi, siyaset tüccarları bu duyguları sistemli bir şekilde sömürdüler ve işçi sınıfının zararına büyük yararlar elde ettiler.

Türk hükümeti sallantıdaydı. İtilaf devletlerinden her biri kendi askerî hükümetini kurmuş ve kendi yasalarını uyguluyordu. Ortaya bir sorun çıktığında, hangi makama başvurulması gerektiği bilinmiyordu.

İtilaf devletlerinin temsilcileri bu devletlere bağlı patronları korumakta, gözetmekte, desteklemekteydiler. Patronlar, kapitülasyonlar düzeni çerçevesindeki bu bağımlılıkların kendilerine bahşettiği ayrıcalıkların zevkini çıkarıyorlardı. Bu kötü yönetilen imparatorluğun çözülüp kokuşmasını, genellikle ahlâkın bozulması izlemekteydi.

Hayat öylesine pahalılanmıştı ki, kişiler para konusunda en ufak bir fedakârlığı bile reddediyordu. Bütün bu engellere rağmen ve özellikle başkanın büyük çabaları sayesinde, parti örgütlenme mücadelesine başladı ve tam bir başarıya ulaştı, başka bir deyişle yeniden doğdu.

Herkes, tartışmasız bir şekilde yaptığı iyi bir eylemden ötürü gurur duyma hakkına sahiptir. Fırka da tramvay ve tünel işçilerini greve götürmekle ve altı ay sonra da hak kazanmakla gururlanabilir.

ŞİMDİKİ ÖRGÜTLENME

İstanbul'da: Elektrik şirketi işçilerinin, tramvay ve Tünel şirketi işçilerinin, tabakhane işçilerinin sendikaları;

İllerde: Hereke'de Halı ve Kumaş fabrikası işçilerinin, Konya, Eskişehir, Ankara işçilerinin, Edirne işçilerinin (bu sendika fiilen ortadan kalktı, çünkü bu il Yunanistan'a armağan edildi) sendikaları vardır.

Üyelerimizin sayısı: 5.000'dir.

ÖRGÜTLENME ÜZERİNE GÖZLEMLER

Mustafa Kemal'in milliyetçi eylemi, sanayiden çok bir tarım ülkesi olan Türkiye'de büyük önem taşıyan, illerdeki sendikalarımızla ilişki kurmamızı şimdilik engelliyor. Anadolu'da barış yeniden sağlanır sağlanmaz oradaki faaliyet alanımızı genişletmek için azami çabayı harcayacağız.

Partimiz, ilişikteki programında da görülebileceği gibi milliyet ve din ayrılığı gözetmeksizin herkese açıktır.

Şu an için, bir meclis bulunmadığından, bizim de siyasal bir örgütümüz yoktur. Daha sonra seçimler yapıldığında, sosyalist milletvekillerinin de seçilebileceğinden umutluyuz.

SONUÇLAR .

Bugün güçsüzüz, ama yarın güçlü olacağız. Çünkü sosyalizme inancımız sarsılmaz ve içimizdeki sosyalizm kutsal ateşi sönmez. İşte bu sebeplerden ötürü, ağabeylerimiz yerine koyduğumuz batı sendikalarının bizi korumalarına ve manevi yardımlarına ihtiyaç duyuyoruz.

Başkan
Hüseyin Hilmi
Merkezî Türkiye Sosyalist Fırkası

OSF beyannamesi partinin kuruluşuyla birlikte ihtiyaç duyduğu en genel çizgileriyle bir sosyalizm savusunu niteliğindedir. Günün toplumsal koşullarının adaletsiz olduğu ve sosyalizmin bu adaletsizliği ortadan kaldırmak için gereken bir dizi tedbirden biri olduğunu açıklayarak başlar. Devamında yardımlaşma, dayanışma, yaşam koşullarının iyileştirilmesi, temel hak ve özgürlükler gibi vurgularla tarif edilen sosyalizm anlayışı, üretim araçlarının mülkiyetinden ve devrimden de söz edilmediğine göre, tümüyle reformist bir sosyalizm anlayışıdır. Yoksulların korunmasının ayet ve hadislerle de desteklendiği ve emredildiği vurgusu da ihmal edilmemiştir. İmparatorluğu oluşturan çeşitli "anasır", yani ulusal topluluklar için beyannamede zikredilen görüş birlik, kardeşlik ve eşitlik çerçevesidir.

İkinci Meşrutiyet döneminde kurulmuş olan partiler içinde programı şekil olarak da içerik olarak da en basit olanı OSF'dir. Çok basit, bir cümlelik maddelerden oluşan 22 maddelik bir programdır. Mete Tunçay'ın da saptadığı gibi işçilerin çalışma koşullarının iyileştirilmesi yönündeki birkaç madde ve demiryolları, bankalar, madenler ve sigorta şirketlerinin millileştirilmesi ile temel tüketim maddelerinden alınan vergilerin kaldırılarak artan oranlı vergilendirme usulüne geçilmesini öngören maddeler dışındaki maddeler siyasal özgürlüklerle ilgili maddelerdir.

OSMANLI SOSYALİST FIRKASI BEYANNAMESİDİR[1]

Ağniyanın servetinin kırkta biri fukaranın hakkıdır.[2]
Ferman-ı İlahi
Ben-i Adem aza-yı yekdiğerend.[3]
Sa'di

İnsanlar, şimdiki gibi muhtelif ve mütezadd fikirlerde yekdiğerinden pek farklı, tabiatlarda yaratılmamışlardır.[4] Daima yanlış anlaşılan ve suiistimal oluna oluna hali hazırdaki şekl-i zaruri-i mütebayini tevlid eden ve İngiliz müellifi büyük (Hope)un[5] fikrince maatteessüf doğru olmadığı halde rücuu muhal olan içtimaiyet-i hazıra-i beşeriye o kadar berbad, o kadar mütefessihdir ki hayatı şu kürre üzerinde geçecek üç buçuk günümüzü kabil-i tahammül bir hale koymak için çok tedabir ihdasına ihtiyacımız, kat'i mübrem ihtiyacımız vardır. Mutlaka sonradan icad edilen hak gibi, hürriyet gibi, vazife gibi "Sosyalizm" denilen ve beşeriyeti mümkün olduğu kadar saadete, refahiyete isal yollarını düşünen meslek de o tedabir-i lazimeden biridir ki maksad iyi yaşamak için icab eden tedabiri bir şekl-i muayyen ve makule sokmak ve içtimaiyet-i hazırayı bir şekl-i saadetavere ifrağ etmektir.

Sosyalizm mülkümüzde bir su-i tefehhüm neticesi olarak pek fena, pek yanlış ve külliyen medlülüne zıd bir surette anlaşılmıştır. Halbuki: Sosyalizm günden güne daha feci, daha müşkül bir hale gelen cemiyetin aç ve sefil evlatlarının refahiyetini düşünür.

Sosyalizm mutlaka adalete mugayir olan hal-i hazır-ı iktisadiyi tashih etmek ister.

Sosyalizm sermayenin mahdud ve behemehal müstebid kimseler elinde bulunmasına itiraz ile "herkese hakkı kadar" kaidesini vaz'eder. Niçin milyonlarca adamlar birkaç kişinin esiri olsun. Bir taraftan milyonların temin ettiği ezvak güna günun sine-i huzuzunda tenbelce zevk-ü safaya dalan sermayedaranı, öbür tarafta onların emr-ü arzusuna tabi binlerce aç ve sefil, hastalıklı ameleyi düşünelim... Vicdan-ı mefruzu karartan layenkati iddia olunan ve cemiyet-i balayı saadete isal edeceği zannolunan ahlâka çıkmaz lekeler, kirler süren bu levha sosyalizmin hedef-i tarizi, isabetgah-ı tiğ-ı tenkididir.

Mütemeddin olduğu kadar adl-ü hakkaniyete de yaklaşmak isteyen her millet mülkünde müteaddid sosyalist fırkaları teşkil etmiş, amelesinin hak ve rahatını temine çalışmakta bulunuyor. Bu maksat ve mesleğin, bahusus ayat ve ahadis ile tekidi teşri edilen fıkaraperverinin dinen dahi tatbiki icab ederken, şimdiye kadar Türkiye'de mensi denilecek bir halde bırakılması asla tecviz edilemez.

---

1 Bu beyanname ve aşağıdaki "Program" *İştirak* dergisinin 20. sayısında yer almaktadır. Daha önce Tunaya ve Tunçay tarafından yayımlanmıştır. Bkz. Tunaya, *Türkiye'de Siyasal Partiler*, cilt 1, s. 256; Tunçay, *Türkiye'de Sol Akımlar*, s. 61.

2 Ağniya: Zenginler.

3 Ademoğulları birbirlerinin uzuvlarıdır.

4 "Yaratılmamışlardır" kelimesini Tunaya yanlışlıkla "parıldamamışlardır" olarak okumuştur.

5 Tunaya, "Hobbs"; Tunçay, "Hobbes" olarak vermiş.

İşte bu meslek-i mübinin mülkümüzde de i'la ve tervici için bir Osmanlı Sosyalist Fırkası teşekkül etmiştir.

Osmanlı Sosyalist Fırkası memleketimizde anasır-ı muhtelife arasında ittihad, uhuvvet, musavat esaslarına hadim ve yegane esbab-ı tefrika olan münaferat ve suitefehhümat-ı kavmiyenin izalesine saidir. Maksad-ı esasiyesinden birincisi resmî programında beyan olunduğu üzere ekseriyet-i azimeyi teşkil eden fıkara-yı ahali ve amele sunufunun muhafaza-i hukuk ve terfih-i hayatı, ikincisi ise yine aynı maksadın daha ziyade teshil-i husulü için tekmil yer yüzündeki işçilerle teşrik-i mesai ve tevhid-i hareketleridir.

Vatan ve insaniyet-i müşterekenin selamet ve saadeti ekseriyet-i azimeyi teşkil eden fukara sunufunun terfih ve iaşesiyle –yani buhran-ı hazır-ı iktisadinin ve binnetice sefalet-i umumiyenin izalesile– kaim olduğundan fırkanın evvela nazar-ı dikkate aldığı mesele[6] fıkaranın terfih ve temin-i maişeti kazıyesi olacaktır.

Amelenin temin-i refahiyeti ve teshil-i maişeti imalathanelerimizin teksirine ve her türlü vesait-i muhaberenin ikmaline ve amele sınıfları beyninde muavenet-i mütekabile sandıkları tesisine vabeste bulunduğundan Fırkanın her türlü teşkilat-ı ilmiye ve iktisadiye ile iştigal etmesi ve bu iştigalatının bihakkın iktitaf-ı semeratı[7] sulh ve müsalemet-i umumiyeye mütevakkıf olduğundan hükümetçe lüzum-u zaruri görülmedikçe muhafaza-i sükunet taraftarı bulunması tabi ve elzemdir. Zenginlik, binlerce milyonlarca lira sahiplerinin –ki bunlar servetlerinin nısfını bile verseler düçar-ı zaruret olmaları ihtimali yoktur– günde kazanacağı beş on kuruşa müftekar ve muhtaç olan amele ile aynı nisbet dairesinde vergi vermeleri hiçbir zaman adlü hakkaniyete muvafık olmadığı gibi cemiyetin ahval-i içtimaiyesine büyük darbeler dahi vurduğundan tekalif-i nisbiyenin ilgasile yerine teklif-i müterakkinin vaz'ı kadar tabi ve adil bir muamele olamayacağından fırkanın resm-i müterakki taraftarı bulunması bedihidir.

Zikrolunan bütün bu esasların kafil-i muhafazası olan serbesti-i matbuat ve tedrisat ve seyahat ve içtimaat esaslarının ayrıca müdaafasına lüzum görülemez. Bunlar bütün evlad-ı beşer için en mukaddes bilinen vazifelerdendir.

Binaenaleyh büyük bir hüsnüniyetin neticesi olan ve milleti teşkil eden ekseriyet-i azime-i fıkara ve ameleyi müdaafa ve himaye maksad-ı hayırperveriyle bütün düvel-i mütemeddine ve meşrutada olduğu gibi memleketimizde de teşkil ve[8] tesisine gayret edilen Sosyalist Fırkası bütün millet-i mübeccele-i Osmaniyeye tekmil ebna-yi cinsiyle birleşerek bu amal-i itilaf ve saadetcuyanenin kabulünü teklif eder.

OSMANLI SOSYALİST FIRKASI PROGRAMI

Hayat-ı içtimaide en mağdur bir kısım teşkil eden amelenin ve bunlardan pek geri kalmayan avamın hukuk-u hayatiye ve siyasiyesi temin edilmek ve şu aheng-i umumi-i terakkide kendilerine bir şehrah-ı salah ve refah istihzar eylemek üzere Fırka bunun için atideki programı tanzim eylemiştir.

---

6 Buradaki "mesele" kelimesi hem Tunaya'da hem Tunçay'da yer almamaktadır.

7 Tunaya ve Tunçay, buradaki "iktitaf" kelimesini "iktifaf" olarak okumuşlar. İktitaf: meyvesini toplama, devşirme. İktifaf: Yeterli bulma, aza kanaat etme.

8 "... teşkil ve..." kelimeleri Tunaya ve Tunçay'da bulunmuyor.

Madde

1. Her türlü intihabatın bila vasıta ve rey-i am usulile icrası
2. Matbuat ve içtimaat-ı umumiyeye hürriyet-i kamile verilmesi
3. İdam cezasının ref'i
4. İnsanların ihtiyacat-ı tabiiyesinden olan mevaddan alınan vergilerin lağvı
5. Resm-i müterakkinin kabulü
6. Şimendiferler, bankalar, madenler, sigorta kumpanyalarının millileştirilmesi ile her türlü inhisarın ref'i
7. Bir Osmanlının Türkiye'nin her tarafında intihaba hakkı olması
8. Tevsi-i mezuniyetin kabulü [yetki genişliği]
9. Vakt-i hazerde kuvve-i askerîyenin milislerden teşkili
10. Tecavüzi bilumum muharebelerden mücanebet olunması
11. Nokta-i nazarı muhafaza-i sulh ve sükun olmayan bilumum ittifaklara iştirak edilmemesi
12. Meclis-i mebusana aza intihabı için fikri mücadelat-ı siyasiyeye girişilmesi
13. Sosyalistliğin terakkisine hadim bilumum faideli nümayişlere iştirak edilmesi
14. Amelenin hukuk-u sarihasını pa-mal edercesine tertib edilen grev ve sendika kanunlarının ref'ü ilgası
15. Talim ve tedrisin her sınıf-ı içtimai için meccanen olması
16. Bilcümle masarifat-ı adliyenin ref'i
17. Bilumum amelenin haftada bir gün istirahat etmesi
18. Evkat-ı mesainin günde sekiz saate hasredilmesi
19. On dört yaşında ufak erkek ve on altı yaşından küçük kızların amelelikten men'i
20. Bir Amele Nezareti teşkili
21. Dahili ve harici bilumum sosyalist kongrelerine iştirak edilmesi
22. Bütün amele sendikalarına manen ve maddeten muavenet edilmesi

OSF Paris Grubu ve *Beşeriyet* Gazetesi

Parti yayınlarının sıkıyönetim tarafından durdurulduğu ve Hüseyin Hilmi'nin ve diğer OSF kurucularının sürgüne gönderildiği 1911 yılında, Paris'te bulunan Dr. Refik Nevzat liderliğindeki küçük bir grubun inisiyatif alarak harekete geçtikleri görülüyor. Dr. Refik Nevzat liderliğindeki grup Osmanlı Sosyalist Fırkası Paris Şubesi'ne dönüşerek önce *Siyaset-i Hazıra-ı Meşume* başlıklı bir broşür yayımlıyor. Başlığını "Mevcut Uğursuz Siyaset" olarak çevirebileceğimiz bu broşürde İTC'nin borçlanma eksenli maliye politikalarından başlayarak bütün güncel uygulamaları eleştirilmektedir. İTC'nin burjuvalığı, toplumsal bozulma, eşitsizlikler, savaş sorunu, milli hâkimiyet, seçimler, vergiler, işçi sorunları gibi pek çok konunun peş peşe sıralandığı ama sosyalizmden hiç söz edilmeyen bu broşür daha çok Refik Nevzat'ın siyasal-entelektüel kapasitesini yansıtıyor gibi görünmektedir. Bu, genel geçer bir kapasitedir.

Refik Nevzat eski bir Jön Türk'tür. Refik Nevzat, bu niteliğini vurgulamak için, *Beşeriyet*'in ilk sayısında ve 4. sayısında İttihatçıların önemli gazetesi *Meşveret*'i II. Abdülhamid yönetimine karşı mücadele için Paris'te kuran ve yayımlayan on kişiden biri olduğunu hatırlatır. Ünlü 1902 kongresine de katılmıştır. Hiç kuşku yok ki, önemli bir kişilik, önemli bir isimdir. Daimi bir muhalif olarak 1953 yılına kadar yaşadığı da göz önüne alınırsa çok renkli bir yaşam sürdüğü açıktır. Yaşamı boyunca vurguladığı gibi Refik Nevzat da İzmirli'dir. İzmir'in tanınmış Abdülhamid muhaliflerinden avukat Tevfik Nevzat'ın küçük kardeşidir. 1894 yılında Askerî Tıbbiye öğrencisiyken Paris'e kaçmış, Ahmed Rıza grubuna katılarak *Meşveret* gazetesini çıkaranlar arasında yer almıştır. 1904 yılında Paris Tıp Fakültesi'nden mezun olarak doktorluk diplomasını almıştır. 1908 seçimlerine İzmir'den katılmak için on dört yıl sonra ülkeye dönmüştür. Seçimi kazanamaması üzerine Paris'e dönerek Şerif Paşa'nın kurduğu ve içinde Pertev Tevfik, Mevlanzade Rıfat, Ali Kemal gibi İTC muhaliflerinin yer aldığı Islahat-ı Esasiye-i Osmaniye Fırkası'na katılmıştır.[139]

Refik Nevzat'ın sosyalizmi ne zaman benimsediğini saptamak kolay değildir. 1908 seçimlerine katıldığında yayımladığı kendisinin seçim programı niteliğindeki bir makalede yaptığı "hâkimiyet-i milliye" ve "kanun-ı esasi" vurgularına bakılırsa bu tarihte henüz tam anlamıyla sosyalizmi benimsememiş olduğu sonucu çıkarılabilir. 1908 seçimleri için İzmir'e geldiği sırada Hüseyin Hilmi ile –belki Baha Tevfik'le de– tanışmış olma olasılığı tabii ki çok yüksektir. Kimin kimi ne derecede etkilediğini saptayabilecek durumda değiliz.

Paris grubu *Beşeriyet* gazetesinin ilk sayısında belirtildiğine göre, *Siyaset-i Hazıra-ı Meşume* broşürünün satışından elde ettikleri gelirle yine *Le Humanite*'ye atıfla *Beşeriyet* ismini verdikleri bir gazete çıkarmıştır. Bu gazete elle yazılmış, okunması çok zor olan, taşbaskı birkaç yapraktan ibarettir. İşin ilginci, İttihat Terakki yönetiminin bu el yazısı zavallı gazeteye bile ülkeye giriş yasağı koyacak kadar gözünün dönmüş olmasıdır. *Beşeriyet*'in birinci sayısındaki "Teşekkür" başlıklı makalede *Siyaset-i Hazıra-ı Meşume* broşürünün OSF'nin fikirlerini yaymak üzere yayımlandığı, bunun gördüğü rağbet üzerine *Beşeriyet* gazetesini yayımlamaya karar verdikleri ifade edilmiştir. Risale ücretini gönderenlere ve o hasılatla *Beşeriyet*'in yayımlanmasını sağlayan okurlara teşekkür edilmektedir. Gazetenin ticari ve şahsi olmadığı, Türkiye'de sosyalizm fikrini yaymak üzere yayımlandığı vurgulanmıştır. *Beşeri-*

139 Cengiz Yolcu, "Beşeriyet Gazetesi ve Doktor Refik Nevzad", *Müteferrika*, sayı 40, Güz 2011/2, s. 117 vd. Yolcu, Refik Nevzat'ın Jean Jaures ve Emile Vandervelde ile dostluğu olduğunu belirtir. *Beşeriyet* içeriği için bu makaleden yararlanılmıştır. Refik Nevzat'ın 1912 seçimleri için döndüğü de söylenmişti. En azından biri doğru olmasa gerek.

yet, 15 Eylül 1911 ile 1 Haziran 1912 tarihleri arasında sadece altı sayı basılabilmiştir. 1912 Haziranı'nda İstanbul'da *İştirak*"in yeniden yayımlanmaya başlaması üzerine *Beşeriyet* sahneden çekilmiştir.

1911 yılında Ankara'da OSF Kütüphanesi'nin 1 numaralı yayını olarak *Sosyalizm ve Rehber-i Amele* broşürü yayımlanır. Broşürün Ankara'da yayımlanmasının nedeni İbnül Tahir İsmail Faik'in o sırada Ankara'da sürgünde bulunmasıdır. Broşürün kapağında yazarı olarak Doktor Refik Nevzat, yayın sorumlusu olarak "Osmanlı Sosyalist Fırkası Katibi İbnül Tahir İsmail Faik" imzaları yer almıştır. Broşürün başında İsmail Faik ve Refik Nevzat'ın birlikte imzasıyla bir sunuş yazısı yer alır. Kısa ama önemli ve açıklayıcı bir yazıdır. Bu sunuş yazısında, hükümetin ve meclisin çoğunluğunun burjuvalardan oluştuğu, bunların kendi çıkarlarına engel olarak gördükleri Osmanlı Sosyalist Fırkası'nın kurulmasına ve *Sosyalist, İnsaniyet, Medeniyet* ve *İştirak* olan yayın organlarının yayımlanmasına engel oldukları; kendilerinin bu baskılara rağmen halk arasında mevcut olan "zıddıyet-i sunufun", sınıf karşıtlıklarının, lağvedileceğine kalpten inandıkları, baskılar nedeniyle partinin merkezini Paris'e nakletmeye mecbur oldukları açıklanmıştır. Yazıda iki kere "proleter" sözcüğü de kullanılır. Bunun arkasından kısa bir açıklama da Refik Nevzat imzasıyla yer almıştır. Bu kısa açıklamada Refik Nevzat bu kitapçığı, Andre Hes ile Puvasson, Lafarg, Buvayyan'ın Fransız proletaryasını eğitmek için kaleme aldıkları eserlerin mütalaası neticesinde tercüme ve telif olarak kaleme aldığını belirtmektedir. Broşürün sonunda Refik Nevzat'ın yirmi yıldır Paris'te yaşaması nedeniyle işçi ve sosyalist teşkilatlarını bizzat yakından müşahede ettiği, bugün iktidarda bulunanlarla münasebetini keserek gerçek hürriyet uğrunda çalışmaya devam ettiği belirtilmiştir. Yine kendisi tarafından kaleme alınan *Köylü Kardeşlerimiz* isimli küçük bir broşürün de yayıma hazır olduğu açıklanmışsa da bu broşürün yayımlanıp yayımlanmadığı belirsizdir.[140]

Çeviri-telif karışımı olan bu kitapçık, *Sosyalizm ve Rehber-i Amele* broşürü, kuşkusuz İkinci Meşrutiyet sosyalizminin ulaştığı doruk noktasını temsil etmektedir. Sosyalizmin kökenini ve ne anlama geldiğini basit bir dille açıklamayı amaçlayan bu broşür, Marksizmle Proudhon'culuğun, parlamenter-reformist bir anlayışla sentezi gibidir. Hata payı içermesini göze alarak broşürün ortaya koyduğu sosyalizm anlayışını şöyle tanımlayabiliriz: Üretim araçları üzerinde özel mülkiyet ve kapitalist üretim biçiminin ortaya çıkışı, emek gücü, artı-değer sömürüsü, sermayenin niteliği vb. konularda Marksist; tüketim ve dağıtım konusunda kooperatifçi; işçi sınıfının genel oy mekanizmasından yararlanarak parlamentoda çoğunluğu sağlaması

140 *Sosyalizm ve Rehber-i Amele* broşürün tam metni için bkz. Tunçay, *Türkiye'de Sol Akımlar (1908-1925)-I / Belgeler 2*, BDS Yayınları, 1991, s. 38-60.

ve bu yolla iktidarı ele geçirmesi bakımından parlamenter-reformist bir sosyalizm anlayışıdır.[141]

OSF dokümanı olarak bir de 1912 yılının Şubat ayında OSF Paris Şubesi tarafından *Hatt-ı Hareket Beyannamesi, Islahat Programı ve Belediye Programı* yayımlanmıştır. 1910 programının basitliği göz önüne alınırsa, aslında bu belgeyi gerçek parti programı olarak kabul etmemiz gerektiği açıktır. Bu nedenle üzerinde birkaç söz söylememiz gerekiyor. Yalnız şu noktanın altını çizmeli: Tarık Zafer Tunaya, yayımladığı bu metne başlık olarak "Osmanlı Sosyalist Fırkası Paris Şubesinin 'Islahat Programı'" başlığını koymuş, dipnotunda "Hatt-ı Hareket Beyannamesi, Islahat Programı ve Belediye Programı, s. 6-9" demiştir. Mete Tunçay ve Hamit Erdem'in yayımladığı metin de budur. Buradan, bu yayımlanan metnin söz konusu broşürün tamamı olmadığı, sadece "Islahat Programı" kısmı olduğu sonucunu çıkarmalıyız gibi görünmektedir.

Islahat Programı dokuz bölüm altında toplanmış 46 maddeden oluşuyor. Her bölüm kendi içinde yeniden numaralandırılmıştır. Programın dili Refik Nevzat'ın zaman zaman duru ve akıcı, zaman zaman, özellikle kelime seçimleri bakımından süslü, gösterişli ve ağır dilini yansıtıyor.

Birinci bölüm, "Kuva-yı Mülkiyenin hâkimiyet-i amme veya ümmet esası üzerine zapt ve teshiri" başlığı altında genel olarak serbest seçim koşullarının oluşturulmasına dairdir. Buradaki yaklaşım *Sosyalizm ve Rehber-i Amele* broşüründe çizilen, işçi sınıfının serbest seçimler ve genel oy prensibiyle mecliste çoğunluğu sağlayarak iktidarı ele geçirmesi formülüne uygundur. Bu bölümün en dikkat çekici maddesi, olabilecek en yuvarlak, en muğlâk bir dille yazılmış olsa da, yerel yönetimlere dair bir talep içeren 6. maddedir. Bu maddede bir tür idari özerklik tanımlamaktadır.

"Mehakim-i adliyenin hâkimiyet-i amme ve hukuk-u ümmet üzerine teşkilat" başlıklı ikinci bölümde mahkemelerde jüri usulüne geçilmesi, idam cezasının kaldırılması, "mehakim-i berriye ve bahriyenin feshi" denilerek askerî mahkemelerin kaldırılması talebi yer almaktadır.

Üçüncü bölümde, "Hukuk-u eşhas ve ümmete tevfikan ailenin teşkili" başlığı altındaki iki maddede, kadınların hukuki eşitsizliğinin ortadan kaldırılması ve boşanmanın özgürlük ve eşitlik esasına göre hukuki düzenlemeye tâbi kılınması gereği yer almıştır.

"Talim ve tedrisin insaniyet, millet ve sanayiperverane bir suretle tesisi" başlıklı dördüncü bölüm başlığının altını doldurmaktan uzaktır. Beş maddede sadece eğitim öğretimin parasız olması ve devlet tekelinde olması düzenlenmiştir.

---

141 Broşürde Karl Marx'ın adı tek bir yerde "Babôf ve Sen Simon'un şakirtleri (Kobe, Oven, Furye, Sismondi, Karl Marks" olarak geçer. Proudhon'dan da "mülkiyet hırsızlıktır" cümlesinin yanlış anlaşıldığını açıklamak için söz edilir.

"Teavün-ü içtimai nokta-i nazarından vergi usullerinin izaa-i umumiyesi" başlıklı beşinci bölümde yer alan iki maddede bazı temel tüketim maddelerinden vergi alınmaması ve gelir üzerinden artan oranlı vergi uygulaması talep edilmiştir.

Altıncı bölüm, "Sanayide, ticarette, ziraatte say-ü amelin himayet-i kanuniyesi tahtında intizama alınması" başlığı altında işçilerin yaşam koşulları ve çalışma ilişkilerine yönelik düzenlemeleri içermektedir. Programın, on maddeden oluşan en uzun ve ayrıntılı bölümü bu bölümdür. Bir günlük hafta tatili, sekiz saatlik işgünü, kadın ve çocuklar için gece çalışmasının yasaklanması, on dört yaşın altındaki çocukların çalıştırılmaması, belediyeler tarafından asgari ücret tutarı belirlenmesi, işyeri sağlık koşullarının müfettişlerce denetlenmesi, işçi işveren uyuşmazlıklarında çözüm için oluşturulacak "sulh mahkemelerinde" işverenlerin yanı sıra işçilerin de yer alması, kadınlara altışar haftalık iki dönemde doğum izni verilmesi bu bölümün başlıca düzenlemeleridir.[142]

Yedinci bölümde, "Tabii ve iktisadi tehlike ve kazalara karşı teminat sigortaları yani 'Şirket-i İçtimaiye' teşkili" başlığı altında grev, ihtiyarlık, maluliyet, kaza ve hastalık zamanları için bir sosyal güvenlik "şirket-i içtimaiyesi", toplumsal şirketi kurulması, bu şirketin sermayesinin işverenler ve devlet tarafından konulması, iş kazalarına karşı hukuki düzenlemelerin yapılması ve söz konusu sosyal güvenlik şirketinin iş yerlerinde işçilerin de katılımıyla denetim ve kontrol hakkına sahip olması düzenlenmiştir.

Sekizinci bölüm, "Devletin, vilayetin, nevahinin sanayi ve ziraat umur-u nafia hizmet-i umumisine tevsi-i mezuniyet" başlığının çağrıştırdığı yerellere yetki devri düzenlemesini değil, başka konulara dair düzenlemeleri içermektedir. Altı maddelik bu bölümün birinci maddesi demiryollarının, maden ocaklarının, bankaların millileştirilmesini öngörür ki bu madde OSF programında da aynen yer almıştı. Bir iş bulma ajansının kurulması, genel sağlığın korunması, tarımsal üreticilere ortak alet edevat ve ortak arazi sağlamak üzere "depozito mağazaları" kurulması ve devlet hizmetlerinde çalışanlara da sendika hakkı tanınması bölümün içerdiği düzenlemelerdir.

Dokuzuncu bölüm, "Sulh-ü beynelmilel siyasetini takip ve müdafaa-i memlekete hadim teşkilat-ı askerîye-i cedidenin kabulü ile tatbiki" başlıklı bölümde daimi ordunun yerine milis ordusu oluşturulması, askerlik süresinin kısaltılması, Askerî Ceza Kanunu'nun yeniden düzenlenmesi, ceza olarak askerlik süresinin uzatılması uygulamasının kaldırılması, "tecavüzi harp"ten kaçınılması, barışçıl olmayan ittifaklardan çıkılması, sömür-

142 Refik Nevzat, hem *Sosyalizm ve Rehber-i Amele* broşüründe hem burada "usta" kelimesini bir tür işveren, patron anlamında kullanıyor. Tarihsel gelişim içindeki tarifinden yola çıktığımızda atölye sahipliği karşılığı olarak kullandığını söyleyebiliriz.

geci fikir ve uygulamalardan uzak durulması düzenlenmiştir. Jean Jaures'in askerî konularla yakından ilgilendiğini bildiğimize göre, bu bölümde onun yaklaşımlarının esas alındığını tahmin etmek zor değildir. Zaten düzenli ordu yerine milis ordusu önerisi, savaşların saldırgan savaşlar ve haklı savaşlar olarak sınıflandırılması, sömürgeci askerî harekâtlara karşı çıkılması, barışçıl olmayan ittifaklardan kaçınılması konuları Fransız sosyalistlerini olduğu kadar İkinci Enternasyonal'i de 20. yüzyılın başlarında en çok meşgul eden konulardandır.

Beşeriyet gazetesinin içeriği genel olarak *İştirak* ve OSF'nin diğer dergilerinin içeriğinden temelde bir farklılık göstermiyor. En belirgin özelliği Refik Nevzat'ın kişisel ağırlığının ve bu nedenle Avrupa sosyalist hareketleri, özellikle Fransa ve İkinci Enternasyonal çizgisinin daha da belirginleşmesidir. İnsan, yazmaya bu kadar istekli olan ve yazı yeteneği olduğu da görülen Refik Nevzat'ın 1910 yılı boyunca *İştirak*'te neden yazmadığını düşünmeden edemiyor. Bunun olası tek cevabı, 1910 yılında henüz İstanbul ile Refik Nevzat arasındaki ilişkinin netleşmemiş olabileceği gibi görünüyor.

Beşeriyet'te İTC'nin ve sıkıyönetimin baskıları sonucunda OSF'nin çalışamaz duruma getirildiğini ve yayınlarının engellendiğini anlatan iki yazı yer alıyor. İlki birinci sayıdaki *Beşeriyet* imzasıyla yayımlanmış olan ancak Refik Nevzat tarafından yazıldığı açıkça anlaşılan "Mukaddeme" başlıklı sunuş yazısıdır. Refik Nevzat bu yazıda Abdülhamid istibdadına karşı *Meşveret*'i çıkardıkları günleri anarak şimdi de benzer bir durumun yaşandığını, şimdiki hükümeti teşkil eden "burjuva takımından" uzakta, sıkıyönetimin darbelerine maruz kalmadan, hükümetin istibdat pençesinden uzakta, hakiki hürriyetin şehri olan "şu güzelim Paris'te" *Beşeriyet*'i yayımlamaktan dolayı mağrur olduğunu belirtmektedir. Beşinci sayıdaki "Beyanname" başlıklı yazıdaysa Osmanlı meclisinde bir sosyalist grup kurulacağı söylentilerine karşı Osmanlı Sosyalist Fırkası'nın zaten kurulmuş olduğu, *İştirak*, *Sosyalist*, *İnsaniyet*, *Medeniyet* ve *Muahede* gazetelerinin İstanbul'daki sıkıyönetim tarafından yayınlarının durdurulduğu, bu gazetelerin yöneticilerinin ve yazarlarının sürgüne gönderildiği, partinin siyaset yapmasının engellendiği hatırlatılmaktadır. Bu yazıda OSF'nin kurucuları olarak üç kişi, Hüseyin Hilmi, Namık Hasan ve İbnül Tahir İsmail Faik'in isimleri anılmaktadır. Yazının altında "Osmanlı Sosyalist Fırkası Paris Şubesi" imzası vardır.

Beşeriyet'te Refik Nevzat'ın dışında İsmail Faik, Hamid Suphi ve sürgünde bulunduğu Kastamonu'dan gönderilen bir telgraf vesilesiyle Hüseyin Hilmi'nin de isimleri yer almıştır.

Selanik Sosyalist İşçi Federasyonu ve OSF

Son olarak OSF çevresinin Selanik merkezli gayrimüslim Osmanlı sosyalistleri ve İkinci Enternasyonal'le ilişkilerine de değinmek gerekir. İlk olarak söylenmesi gereken aralarındaki şaşırtıcı kopukluktur. 1910 yılı ortalarında Hüseyin Hilmi'nin etrafındaki Osmanlı sosyalistleriyle ne Selanik merkezli sosyalist hareketin ne de İkinci Enternasyonal çevrelerinin tanıştığını; Selanik sosyalistlerinin ve İkinci Enternasyonal çevrelerinin Hilmi'yi ve İstanbul OSF grubunu tanımadıklarını görüyoruz.

1910 yılının Mayıs ayında, OSF henüz kurulmamışken Selanik Sosyalist İşçi Federasyonu (SSİF) Sekreteri Beneroya, Sosyalist Enternasyonal Başkanlık Komitesi (SEBK) Sekreteri Camile Huysmans'a *İştirak*'in bir sayısıyla birlikte kısa bir açıklama gönderiyordu. Beneroya, "Meşrutiyetin ilanından sonra ortaya çıkan sosyalist yayın organlarının, gerekli olanakların eksikliğinden ve bu tür yayınların yararını henüz kavramamış olan kamuoyunun teşvik etmemesinden ötürü teker teker yok olup gittiklerini bildirmek isteriz" diyordu. Ahmet Samim'in Miladi takvimle 10 Haziran'da vurulduğu, *İştirak*'in kapatılmasına sebep olan Ahmet Samim özel sayısının 13 Haziran 1910'da yayımlandığı göz önüne alınırsa, 18 Mayıs tarihli bu mektubunda Beneroya'nın "teker teker yok olup gidiyorlar" dediği sosyalist yayın organlarından hangilerini kastettiğini anlamak pek de mümkün görünmüyor. Hemen devamında "şu anda, elimizdeki bilgilere göre, İstanbul'da Türkçe çıkan tek bir sosyalist komünist dergi yayınlanmaktadır. Postayla bir sayısını gönderiyoruz" diyerek ikinci Enternasyonal'e *İştirak*'in bir sayısını göndermiştir.[143]

Beneroya, İkinci Enternasyonal'in Kopenhag Kongresi nedeniyle Huysmans'a gönderdiği SSİF'nin Temmuz 1909-Temmuz 1910 arasındaki faaliyetleri içeren yıllık raporunun başına yazdığı mektupta hükümetin işçi örgütlerini büyük bir baskı altına aldığını belirterek kongrenin Osmanlı hükümetinin Osmanlı proletaryası üzerindeki baskılarını kınayan bir karar bildirisini kabul etmesini talep etmiştir. Bu tarihler hem İstanbul'da *İştirak* çevresi üzerinde hem Selanik'te Federasyon üzerindeki baskıların yoğunlaşmaya başladığı tarihlerdir. Söz konusu yıllık raporda Beneroya, SSİF'nin faaliyetlerini uzun uzun anlattıktan sonra *İştirak*'ten de söz eder ama Hüseyin Hilmi'nin adını Ahmet Hilmi olarak yazmıştır: "Ayrıca, Ahmet Hilmi adında bir Türk'ün yayınladığı fakat şimdi kapatılmış olan İştirak başlıklı bir sosyalist dergi vardı" diye yazar. *İştirak* çevresine pek bir önem atfediyor gibi görünmemektedir.

Saul Nahum, Selanik Sosyalist İşçi Federasyonu'nun Paris'teki temsilcisiydi. 1910 yılının Ekim ayında, İstanbul'da OSF üzerindeki baskıların şiddet-

143 Haupt-Dumont, s. 73.

lenmeye başladığı günlerde SSİF'nin İkinci Enternasyonal Başkanlık Kurulu nezdindeki temsilciliğine atanmıştı. 1911 yılında Paris'te Refik Nevzat'la görüşerek Huysmans'a bu görüşmeyi anlattığı bir mektup yazmıştı: "Eğer bir sakıncası yoksa Refik'le birlikte çalışıp çalışamayacağımı ve kim olduğunu bana bildirebilir misiniz" diye sorması ilginçtir. Devamında, "Bu soruyu sorduğum için özür dilerim ama bu kişi hakkındaki bilgileri, tabii elinizde böyle bilgiler varsa, gecikmeden göndereceğinize güveniyorum. Selanik Federasyonu ilerliyor, bugüne kadar hiçbir şüpheli unsur girmedi, bundan böyle de girmemesi için ne kadar üzerine düştüğümü biliyorsunuz" diyor. Ben, Nahum'un, Refik Nevzat'ın Jön Türk geçmişinden dolayı bir güven sorunu yaşamış olabileceğini tahmin ediyorum. Enternasyonal Başkanlık Kurulu Sekreteri Huysmans'dan gelen cevap daha da ilginçtir: "Dr. Refik Nevzat'ı tanımıyorum ve hakkında size herhangi bir bilgi veremeyeceğim."[144]

Buna rağmen Nahum'un Refik Nevzat'la ilişkisini geliştirdiği anlaşılıyor. Refik Nevzat'tan İstanbul'da olup bitenler hakkında bilgi istediğini, Refik Nevzat'ın kendisine yazdığı bir mektupla İstanbul'da OSF çevresi üzerindeki baskıları tek tek isim vererek anlattığı görülüyor. Refik Nevzat'ın Nahum'a verdiği mektup "İsteğiniz üzerine, Türkiye'deki Müslüman militanların uğradığı baskıların durumunu bildiriyorum" diye başlıyor ve İsmail Faik'in Ankara'da sürgünde olduğunu, Hasan Namık'ın iki ay hapis ve 25 Türk lirası para cezasına çarptırıldığını, Hüseyin Hilmi'nin Kastamonu'da sürgün olduğunu anlatarak devam ediyor. Partev Tevfik için "*Muahede* gazetesinin eski yöneticisi", Hamit Suphi için "*İnsaniyet* gazetesinin yazı işleri müdürü" demekle yetiniyor.

Nahum, Refik Nevzat'ın mektubunu derhal Enternasyonal Sekreteri Huysmans'a iletiyor. Nahum ile Huysmans arasındaki bundan sonraki yazışmalarda, Enternasyonal'in Osmanlı sosyalistlerinden İttihat ve Terakki yönetimiyle aralarını bozmamalarını istemesi çok dikkat çekicidir. Nahum, Enternasyonal'in bu tutumundan dolayı, Refik Nevzat'ın mektubunu Huysmans'a ilettiği notta "Eyleminizi engellemek veya Jön Türklerle ilişkinizi şu ya da bu şekilde tedirgin etmek niyetinde değilim" dese de, tutumu Enternasyonal yönetimine göre daha radikaldir:

> "Sevgili Yurttaş Huysmans, Selanik'ten hakkında çok olumlu bilgiler aldıktan sonra, Dr. Refik Nevzat'la görüştüm. Bu sohbetten, Osmanlı sosyalizminin en ilgi çekici unsurlarından biriyle karşılaşmış olduğum intibasıyla ayrıldım. Jön Türkler de bunu iyi anlamışa benziyorlar ki, ilişikteki listede isimlerini bulacağınız –ve gelecekte af önerisi için bir yere kaydetmenizi rica edeceğim– militanları acımasız bir baskı altında tutuyorlar... Yanımızda Müslü-

144 Haupt-Dumont, s. 132.

manlar da bulunmadıkça Türkiye'de birlikten söz edemeyiz. Bilinen ve burada anlatmam gereksiz olan daha yüce nedenler olmasa bile gene de Müslüman militanları desteklememiz gerekecekti. Böyle bir destek son derece yararlı olacaktır. Hatırlamanız için Ahmet Rıza'ya Türkiye'de iki veya üç gazetede yayınlanan bir açık mektup gönderdiğimi ve Osmanlı meclis başkanının cevap vermeye bile tenezzül etmediğini tekrarlamak isterim. Bu, Benaroya'nın sınır dışı edildiği dönemde olmuştu."

Huysmans cevabında Jön Türklere saldırılmaması konusunda ısrar etse de Refik Nevzat'ın mektubunu Vandervelde'ye ilettiğini, kendisinden Ahmet Rıza'ya bir mektup yazarak baskıya uğrayanlar için müdahalede bulunmasını istediğini belirtir. Bu yazışmalar 1911 yılının sonlarındadır. 1912 yılının başında Ahmet Rıza'dan gelen cevap üzerine Nahum, Enternasyonal yönetiminin Jön Türklere saldırılmaması yönündeki politikasından dolayı Huysmans'a isyan ediyor: "Ahmet Rıza'nın arkadaşlarımızdan 'bu beyler' diye küçümser bir tarzda söz etmesine kadar, mektubun her bir tarafı insanı çileden çıkartıyor..."

1912 yılının başından itibaren yaşananları biliyoruz: Ocak ayında Osmanlı meclisinin feshedilerek yeniden seçimlere gidilmesi, Nisan ayında yapılan seçimlerin gergin ve çatışmalı bir ortamda gerçekleşmesi, seçimden zaferle çıkan İTC'nin iki ay sonra iktidardan çekilmek zorunda kalması, Temmuz ayında meclisin yeniden feshedilmesi, Balkan Savaşı felaketleri ve 1913 yılının Ocak ayında bir darbeyle, Bab-ı Ali baskınıyla, İTC'nin iktidarı yeniden ele geçirmesi; İttihatçıların darbeyle başbakan yaptıkları Mahmut Şevket Paşa'nın Beyazıt'ta makam otomobilinin içinde uğradığı silahlı saldırıyla öldürülmesi ve İttihat ve Terakki'nin tek parti diktatörlüğü, muhaliflerin hapisliği, idamı, sürgüne gönderilmesi: Dünya çılgınca Birinci Dünya Savaşı'na doğru yol alırken, bütün İttihat ve Terakki muhalifleri gibi birinci kuşak Osmanlı sosyalistleri de dağıtılmışlardı.

Bu ilk kuşak Müslüman sosyalistler çok azdılar.

Belki teoriden biraz uzak ama kafaları ve gönülleriyle yoksullara ve işçi sınıfına yakındılar.

İçtendiler. Dirençliydiler. İlktiler...

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

OSMANLI SOSYALİST FIRKASI YAYINLARI: *İŞTİRAK*, *İNSANİYET*, *SOSYALİST* VE *MEDENİYET* DERGİLERİ

Numara -1- 13 Şubat 1325 Cumartesi Sene -1-

İŞTİRAK[1]

Biri yer biri bakar, kıyamet ondan kopar
Sosyalizm Efkârının Mürevvicidir.
Journal Socialiste ICHTIRAK

Sahib-i İmtiyaz ve Müdür-ü Mesulü:
Serbest İzmir Gazetesi Sahibi: Hüseyin Hilmi
Directuer Hussein Hilmi
Maa Posta Seneliği 60 Kuruş
Altı Aylığı 40 Kuruş
Mekatib ve Evrak-ı Mevkute Vezir Hanında "Tevhid-i Anasır" Matbaasına gönderilmelidir

MÜNDERİCAT[2]

Meslek ..... İştirak
Tereddüt-ü Siyasi..... ??
Umumi Yalanlar ..... M. Nezye
Hayat-ı Avam..... A. Rıfkı
Sosyalizm Nedir?..... D. M.
Zenginlerimize..... A. Rıfkı
Sosyalizm..... Ali Canib
Blanki'ye ..... Hyran
Dünkü Fikirler XXX
Sosyalizm ve Köylüler ..... E. Lami

1 Dergilerin künyeleri çerçeve içinde ve özgün dili ve haliyle sadeleştirilmeden verilmiştir. Dergi kapağından başlayan yazılarda, söz konusu yazının sadece kapakta yer alan kısmı özgün haliyle bırakılmış, yazının devamı sadeleştirilmiştir.

2 İçindekiler. Bu sayının tam bir transkripsiyonunu Hamit Erdem yayımlamıştır. Erdem'le bütün yayınları kapsayan pek çok farklı okumamız mevcut. Bu, bir dereceye kadar olağan sayılmalı. Yazı başlıkları veya çok belirgin anlam farkı doğuranlar dışında bunların karşılaştırmasına girişmek ne yazık ki, mümkün olmayacak.

"Serbest İzmir ve İştirak Gazeteleri Müdürü Hüseyin Hilmi"

MESLEK[3]

Milletim nev-i beşerdir, vatanım ruy-ı zemin.

Temmuz inkılabından sonra memleketimizde istibdad-ı siyasi mahvoldu, yeni bir devre açıldı, tarih-i beşeriyete kanla, zulüm ile bir mersiye-i lanet yazan devr-i mezalim ademe karıştı, yalnız yadigarını dimağ-ı nas'ın derin noktalarında[4] bir iz, bir leke bıraktı, işte o kadar... Hayır o kadar değil? İstibdad-ı siyasi Türkiye'yi baştanbaşa tahrip etmiş, hayat-ı maddiyeyi[5] mahv ettiği kadar, fa'aliyet-i fikriyeyi mu'attal bir hale koymuş; hasta adamın a'za-yı

3 Derginin yayın amacının ve çizgisinin açıklandığı ilk yazıdır. Yayın hayatına yeni başlayan bir dergi veya gazetenin ilk sayısında "Meslek" başlığıyla, yayınlanma amacının ve yayın çizgisinin anlatılması o günlerin sık rastlanan bir uygulaması, bir tür gelenektir. Çıkış yazısı olması nedeniyle bu yazının diline dokunulmamış, özgün haliyle verilmiştir. Bu yazının transkripsiyonu daha önce Mete Tunçay tarafından yayımlanmıştır. Bkz. Tunçay, *Türkiye'de Sol Akımlar (1908-1925) - I / Belgeler* 2, s. 25.

4 Tunçay bu kelimeyi "tabakalarında" diye okumuş.

5 Tunçay, "hayat-ı maziyeyi" diye okumuş.

müdrike ve mümeyyizesini gubar-ı cehl ve vehm ile örtmüştü. Bu gün iki şeye fevkalade ihtiyacımız vardır ki: Hasta adam için bunlar iksir-i sıhhat olacak. Tahrip edilmiş kuvvesini tenmiye edecek, onu kavi ve fa'al kardeşleri gibi yaşatacak, sahne-i cemiyetde ona bir mevki-i bülend ve muhteşem hazırlayacaktır.

Teşebbüs ve Terakki...

Giyotin altında mevte muntazır iken, teşebbüsün mu'avenet-i mezalim bir berendazanesiyle kurtulan mahkum teşebbüsle terakki edecek ve bu itilasiyledır ki: eski insaniyetin eskimiş kava'idini mahv edecek, hayat-ı fikriyesine yeni bir meydan-ı fasih incila bulacaktır.

Teşebbüs ve terakki iledir ki: bu günkü beşeriyet dünkü devre-i mezalime payan vermiş, dünkü kanlı safhaları unutulmuş bir rüyanın kâbuslu dakikaları gibi kalmıştır.

Teşebbüs ve terakki iledir ki: dünkü müteferrik ve muharib insanların bu günkü ahfad-ı mütefekkiresi artık birleşmek, bir toprakta yaşadıkları, bir topraktan kazandıkları halde ittihat etmek lüzumunu hissetmişlerdir.

Teşebbüs iledir ki: bu gün sunuf-ı müdrike-i insaniyet rayet-i serbülendine: milletim nev-i beşerdir, vatanım ruy-ı zemin kelâm-ı hikmet beyanını yazmıştır.

İşte Avrupa'da daima terakki eden, terakki ettiği kadar mazhar-ı tebcil olan bu fikr-i mukaddese teb'an biz de "İştirak"i halka takdim etmekle müftehiriz. Maksadımız terakki ve te'ali, sunuf-ı makhure-i amelenin şerait-i fikriyesini i'la, hayat-ı maneviyeyi tenmiye, (ittihad)ı ta'mim, mevcudiyetimizi tahkimdir. İnsaniyete hizmet için olan şu teşebbüsümüz bizce büyük bir ehemmiyeti haizdir, ümid ederiz ki bu adım terakkiye, ittihada doğru olan hareketin girizgahı olacaktır.

İŞTİRAK

TEREDDÜD-İ SİYASİ

Toplumsal yaşam karmaşıktır. Bu yüzden "kanunsuzluk içinde bir intizam", karşıtlıklar içinde bir uyum yaşayan İngiltere gibi bir ülkenin deneyimlerinden yararlanmak gerekir. İngiltere'de, Fransa'da olduğu gibi kanlı olaylar olmamıştır. "Terörler, grevler" yaşanmamıştır. Zaman zaman krallar, zaman zaman "avam" gözetilerek işleri düzenlemişlerdir.

(Devamı var)

* * *

TAHLİL

Umumi yalanlar: Sen De Çalış, Sen De Kazan!...[6]

Hava gayet fena ve yağmurlu idi. Mercan caddesinin dizlerime kadar çıkan çamurları içinde yorgun ve romatizmalı bacaklarımla uzun uzadıya çırpındıktan sonra nihayet köprübaşına gelebilmiştim. İçinde dün akşamdan kalmış biraz kuru ekmek olan midemde bir sancı, bu sefil hayatımı düşünmekten dolayı başımda bir ağrı vardı.

Yanımdan geçen arabalardan saçılan çamurlar vücudumu örten yetersiz paçavraların içinde bu bitmez tükenmez yolları, tıpkı hayatım gibi kabullenmiş fakat acı çekerek geçip gidiyorken gelecek gibi geçmiş de gözlerimin önünden geçti. Ah, ben, niçin herkes gibi bir babaya, bir anneye sahip olarak büyümedim, niçin benim de herkes gibi cepleri liralarla dolu akrabam yoktu?

Çocukluğum pek sefil ve fakir geçti. Biraz okula gittim ve işte bu gün oldukça bilgili bir delikanlı olduğum halde hâlâ yoksulluk ve sefalet içindeyim. Ah acaba ben de zengin olabilecek miyim? Biraz sonra rastladığım epeyce varlıklı bir okul arkadaşıma bu düşüncelerimi anlattığım zaman gururlu bir şekilde parmağını kaldırdı:

Sende çalış, sen de kazan!.. dedi. Bu söz bende bir sihir etkisi oluşturdu. Evet ben de çalışacak, ben de kazanacaktım. Fakat şimdi ne yapabilirim. İlk önce aklıma devlet memuriyeti geldi. Giriş pek zor olduğu halde yine de düşünmekten kendimi alamadım. Üç yüz kuruşluk bir maaştan tutarak yirmi beş bin kuruşluğuna kadar hesap ettim. Bu dereceye gelinceye kadar geçecek aşamaları düşündüm. Beklenmeyen masrafları, hastalık vesaire gibi afetlerin yol açacağı giderleri düşündüm. Fakat yirmi, hatta otuz sene sonra bile servet denilebilecek bir toplama ulaşma ihtimalinin pek uzak olduğu apaçıktı.

Hayret ediyorum. Zanaat ve ticaret âlemlerini hatta faizciliği bile düşünmekten kendimi alamadım. Ticaret kâtipliği suretiyle bir mağazaya girsem, bu devlet memuriyetinin de çok altındaydı. Küçük bir sermaye ile ticarete girmek o kadar kısıtlı bir geçim yoluydu ki o yolla servet biriktirmeyi düşünmek bir nevi budalalıktan başka bir şey olamazdı. Yasal sınırları aşmamak koşuluyla yapılan faizcilik bile insanı zengin edemiyordu.

Aman Yarabbi! Meşru bir emek, kimseyi zarara sokmamak şartıyla yapılan bir ticaret servet biriktirmek hususunda pek yetersiz, pek sonuçsuz birer yoldu. Namuslu insanlar için bu yoldan zengin olmak kesinlikle mümkün değildi.

O halde bütün zenginleri ve onların nasıl büyük büyük servetlere sahip

6 Bu yazının devam ettiği derginin 5. sayfasında, Hüseyin Hilmi'nin kapaktaki fotoğrafı aynı boyutta yeniden yer alıyor.

olduklarını düşünmeye başladım. Miras da vaktiyle bir baba yahut bir akraba tarafından kazanılmış bir servetten başka bir şey değildi. Binlerce zenginler, milyonerler, hatta milyarderler bu varlıklarını nereden ve nasıl bulmuş oluyorlardı.

Artık tamamıyla anladım ki servet mutlaka hileyle, gayri meşru yollarla elde edilen bir sonuçtan başka bir şey değildi.

Bir kişinin cebinden yüz kuruşu çalmakla, birçok halka yüzde beş yüz kazançla eşya satınak arasında fark yoktur. Belki de bu daha hafiftir. Daha az zararlıdır. Daima birçok batıl inançlı insanlar yanlış düşüncelerin mağlubu olan insanlar, imtiyaz şirketi, tröst gibi yaldızlı sözler altında insanları ezen, rekabet diye ezerek kazanmak yolunu kullanan azınlık sınıfına karşı kaderine razı olmuş durumdadır.

Benim için ve benim gibi namusuyla çalışmak isteyenler için asla servet biriktirme yolu yoktur. Ben, sen, herkes, hep fakirler mutlaka o azınlık sınıfı çıkarına çalışmaya, didinmeye mecburdurlar. Mecburuz.

Sen de çalış, sen de kazan!.. sözü bir yalan, büyük ve müthiş bir yalandır!

M. Nezye

* * *

FELSEFE-İ SA'Y

Hayat-ı Avam: İşçiler ve Sefalet[7]

Gelişmiş ve medeni insanlığın yaşamının aşamaları incelenirse halk sınıfları arasında müthiş bir adaletsizlik vardır. Bu karışıklık insanlığın bir kısmını, büyük çoğunluğunu oluşturan işçi ve yoksul sınıfını, harekete geçmeye ve örgütlenmeye sevk etmektedir.

Dünkü gladyatör meydanlarının ölüm mahkûmlarından, işkence edilen savaş esirlerinden farkı olmayan işçiler, bugün refah içindeki zenginlerden farkı olmadığını, hatta zenginlerin sahip olduğu refahın, ihtişamın, debdebenin kendi emeğinin ürünü olduğunu anlamaya başlamıştır. Eskiden büyük sanayinin yokluğu, ürünlerin daha basit ve daha az kuvvetle üretilmesi dayanışma, emekçilerin birliği gibi fikirlerin yokluğu işçilerin ihtilalci hareketlere, grevlere, sendika kurmalarına engel oluyordu. Hâlbuki makineler motorlar icad edildi, atölyelerde bin kişi yerine bir makinist ile üç ateşçi çalışmaya başladı. Bir işçinin beş günde yaptığı işin üç saatte yapılmasının yolları bulundu. On dokuzuncu yüzyıl başında emeğiyle geçinen, evladından başka serveti olmayan işçiler müthiş bir buhrana uğradı. Birkaç düşünür, yoksulluğun servete, sefaletin mutluluğa karşı olan konumunu belirledi. Gittikçe şiddetlenen bu buhran bazı teorilerle beraber yeni bir akım, yeni bir par-

7 Bu yazının transkripsiyonu Kerim Sadi tarafından yayımlanmıştır. *Türkiye'de Sosyalizmin...*, s. 266.

ti doğurdu. Emek, emeğin hakkı, mülkiyet, veraset hakkında eski nazariyat tamamen değiştirildi. Birkaç defa yoksullar servete saldırdı fakat ortada muhafazakâr bir mevkide duran hükümet yine fakiri ezdi. Güçlüden yana oldu.

On dokuzuncu yüzyıl düşünürleri anlamışlardı ki politikadaki ekonomideki eşitsizlikleri ortadan kaldırmak, yani siyasi devrimi gerçekleştirmek toplumsal devrime bağlıdır. Toplumsal devrim ise mevcut toplumu esasından yıkarak yeniden örgütlemek, yoksulların ve işçilerin maddi ve fikri koşullarını yükseltmek, özel mülkiyeti[8] ortadan kaldırmak, artan oranlı vergileri[9] kabul etmekle mümkündür. İştirakiyyun[10] önce yoksulların ve işçilerin durumunu saptadılar. Görülüyordu ki ortada iki sınıf vardı. Biri zengin, tembel, müreffeh ve mütehakkim fakat amacına ulaşmış, diğeri fakir, çalışkan, güçsüz ve her haktan mahrum. Toplumsal devrim, bunların konumlarını değiştirecekti. Fakirlerle zenginler aynı tahsil seviyesinde olacak, genel oy hakkından yararlanacak, mahvedilen haklarını geri alacaklardı. Artık (sınıf mücadeleleri)[11] adıyla dünyayı titreten kavgada son sözü söyleyeceklerdi.

Artık bilinç yükselmişti. Artık zenginlerin üstünlüğü, sermayedarların baskısı ortadan kaldırılacak, insanlar eşit olacaktı.

Böyle olmadı, olamadı. İnsanlık eski durumunu sona erdiremedi. Fakat eski mezalim bir dereceye kadar hafiflemişti. Büyük bir kalp kuvvetiyle söylüyorum. Dünkü insanlık neyse, bugünkü insanlık da onun süslenmiş, "modalanmış" bir şeklidir.

Dünkü kanlı yaralar bugün temizlenmemiş ise de düşünürlerin çalışmaları bu kanları, bu yaraları temizleyecek, yarınki sabah, dünkü gecenin mezalimini unutturacaktır.

Bu bir giriştir. Bundan sonra her hafta Türkiye'deki işçilerden, sefaletten ve sefaletin sebeplerinden, sendika ve grev kanunlarından ve sendikalizmden bahsedeceğiz.

İşçi sınıfı ki, ülkemizin çoğunluğu onlardadır, onların hayatı memleketin hayatı demektir. Onların emeğiyle yaşıyoruz. Onların maddi ve fikri koşullarını yükseltmek, onları mahkûmiyet zincirlerinden kurtarmak görevimizdir.

A. (Ahmet) RIFKI

---

8 "Mülkiyet-i hassa" kelimelerini kullanıyor. Hassa: Bir kimseye, ya da bir şeye ait olan nitelik. Bütün kelime karşılıkları Ferit Devellioğlu'nun *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*'ından alınmıştır.

9 "Rüsum-i müterakki" deyimi Osmanlı Meclis-i Mebusanı'ndaki tartışmalarda ve Osmanlı Sosyalist Fırkası'nın programında da karşımıza çıkmaktadır. Gelir arttıkça vergi oranının da artmasını öngören, günümüzde gelir vergisi uygulamasının da esasını oluşturan, artan oranlı vergi anlamında kullanılmaktadır.

10 İştirakiyyun: Sosyalistler.

11 Mücadelat-ı sunuf: Sınıflar mücadeleleri.

* * *

MUSAHEBE-İ İÇTİMAİYYE[12]

Sosyalizm Nedir?[13]

İşçi sınıfının her türlü toplumsal hareketini küçümsemeyle karşılayan ve bu gibi olayları insanlık için büyük bir tehlike sayan kişiler ve düşünürler yakın zamanlara kadar dinlenir ve takdir edilirlerdi. Fakat artık inkâr edilemez ki, bu düşünce tarzı eskiden beri insanlığın ilerlemesinin önünde büyük bir engel oluşturmuştur.

Eski Yunan ve Roma'nın edebiyat ve felsefesi bu fikirlerle doludur. Yunanlılarda Solomon ve Sokrat aynı mütalaada bulunmuşlar, Romalılar da bu fikirleri aynen almışlardır.

Vakıa, Hıristiyanlık da ilk kuruluşunda özellikle fakirleri ve zavallıları korumaya çalışmış ise de, kilise güçlendikçe halkın korunmasından uzaklaşmış hatta Katolik kilisesi bu fikirlerle maddeten ve silah ile uğraşmaya kadar cüret göstermiştir.

Luther ve Calvin taraftarları da aynı saldırılara maruz kalmışlardır.

Anri En[14] [Henry Anne?] itiraflarında "bütün âlimler ve sanatçılar gibi ben de işçilerin ve bilhassa komünistlerin başarılarını görmekten üzüntü duyuyorum. Çünkü bunlar bu kadar senelerden beri insanlığın ürettiği toplumsal sonuçları, atalarımızın çalışmalarının sonuçlarını alt üst edecekler" diyor. Yine aynı [Anne?] "Şayet işçilerden biri benim elimi sıkacak olsa hemen gider o elimi yıkarım" ve "işçiler o kadar cahil ve hayvandır ki..." diyordu.

Bu sözler her ne kadar karşısında olsa da yine de bir gerçeği ifade ediyordu ki o da umumi banyoların kurulması nasıl pisliği temizleyecekse, umumi okulların açılması da aynı şekilde işçiler arasındaki cehalet ve hayvanlığı yok edeceği gerçeğidir.

Bu gerçek 19'uncu asır liberallerinin "işçilerin talim ve terbiyesi" teorilerine esas olmuş ve İngiltere'de 1866'da (K-a-r-l-i-l)'in reformlarına temel oluşturmuştur.

1830-1840 yıllarında liberaller tarafından işçiler için kurulan okullar Owen'cı sosyalistlere örnek olmuş aynı zamanda hem İngiltere'de hem Almanya'da çırak okulları ve işçilere mahsus müesseseler kurmuşlardır. Bunlardan her ne kadar bazıları radikal, yani var olan toplumsal durumun tama-

---

12 Hamit Erdem buradaki "Musahebe" kelimesini "Muhasebe" olarak okumuş. Musahebe, "sohbet, bir konu üzerine görüşme" anlamına geliyor. Burada, "toplumsal konuşmalar, toplumsal sohbetler" deniliyor. Diğeri "toplumsal muhasebe" olur. Hamit Erdem, s. 81. ve 288.

13 Kapakta yazar için "D.M." diyor ancak yazının sonunda imza yok.

14 Arap harfleriyle yazılan özel isimlerin okunmasının zorluğu telaffuz edildiği gibi yazılmasından kaynaklanır. Eğer yazılan isim, okuyan tarafından bilinen bir isim değilse, tam ve doğru olarak okunması neredeyse imkânsızdır.

men değiştirilmesi, diğerleri yalnızca ılımlı reformlar taraftarı ise de genellikle "bilmek muktedir olmaktır" ve "bilincin gelişimi insanı liberal yapar" yaklaşımlarında tamamen hemfikirdiler.

Eğer bu akım ileride izah edileceği gibi Lasal'ın (Lasalle) bir nazariyesiyle ikiye ayrılmasaydı bugün orta yerde sadece liberalizmi görecek, bunun yanı sıra daha sınırlı fakat yararlı olan sosyalizm muhtemelen dikkatimi çekmeyecekti bile

Liberaller derler ki: Toplum tabiat kanunlarıyla yönetilir. Tabiat kanunları değişmezdir. Tabiat kanunları asla insanlığın özgürlüğüne engel değildir. Bilakis bireysel kanunlarla toplum arasındaki ilişkinin ifadesidir. Varsın herkes kendi çıkarı için çalışsın. Birbirine karşıt gibi görünen kişisel çıkarlar gerçekte bir uyum oluştururlar ki ortaya bir düzenlilik çıkar. O halde eğer gerçekten insanlığın ilerlemesi arzu ediliyorsa mümkün mertebe bireysel girişimi[15] savunmak ve korumak, ona engel oluşturan prensipleri ortadan kaldırmak gerekir. Bunun da sonucu mesken dokunulmazlığı, emek dokunulmazlığı, geçim dokunulmazlığı, kısaca liberalizmdir.

Bu temel ilkeler o kadar yüksek, gerçek ve aynı zamanda o kadar basittir ki daima varlığını korur. Zaman ve mekânın bu konuda bir etkisi olmaz. Böylece her toplumsal olay kendisinden önceki bir olayın devamı, zorunlu bir sonucu olacağından, insanlığın manevi gelişimi tamamıyla incelenebilir. Bugün kurulmuş hiçbir şey yoktur ki onu insanlığın toplumsal durumu gerektirmemiş olsun. Çünkü tabiat kanunları kendisine karşıt olan her şeyi reddeder, çürütür, öldürür. Bilinmelidir ki "tabiatta zafer, ancak kanunlarına itaatle mümkündür."

Halbuki Almanya'daki mevcut toplumsal hareketin kurucusu olan Lasalle, 1864'te "eğer işçiler şahsen yine bugünkü gibi kalır, yani maddi ve manevi hiçbir gelişme gösteremezse bütün toplumsal reformların zahmete değmeyeceğini iddia eden ilk karşıtı ben olacağım" diyordu.

İşçilerin "talim ve terbiyesine" verilecek büyük önemi tercüme eden bu sözler, bilahare oluşturulan programlara esas olmuştur.

İşte bu surette işe başlayan sosyalistler bilahare yavaş yavaş mesleği büyütmüşler ve halkın siyasete olan merakı vesilesiyle siyasi işlere müdahale etmekten de kaçınamamışlardır.

Artık sırf eğitim ve ilerleme amacıyla toplanan çeşitli toplumsal kesimler seçim hakkından yararlanarak mecliste ücretlerin artırılması, mesai saatlerinin düşürülmesi ve işçilere mahsus bazı hakların tesisi çarelerini dü-

15 Derginin dipnotu: "Bu cümleyi biraz açalım: 'Herkes kendi emeği kadar kazansın, mülkiyet hakkı sınırlandırılsın ve mülkiyet hakkı büsbütün lağvedilmese bile bir kaideye bağlansın, sınırı belli olsun' sözü sosyalistlerin; 'mülkiyet hakkı kesinlikle meşru değildir' yaklaşımı komünistlerin; 'mülkiyet hakkı toprak ve taşınmazlarda meşru değildir' esası da nasyonalistlerin dayanak noktalarıdır. Şu kadar ki, bu partilerin hepsi genellikle sosyalist adı altında birleşirler."

şünmüşlerdir. Çünkü bilimsel gelişmelerin zorunlu sonucu olarak icad edilen makineler birçok işçiyi aç, sefil, çıplak bırakıyordu. Aynı zamanda sermayedarlar daha çok kazanıyorlar bu durum bir çelişki oluşturuyordu. Milliyete, mezhebe hiçbir şeye önem vermeyerek sosyalist adı altında toplanan ve tek dil ve tek ses olarak feryat eden işçilerin binlerce çeşit şikâyetleri şöyle özetlenebilir:

Toplumun mevcut yapısı adil değildir. Kötülükler içinde yüzüyoruz. Sermayenin az sayıda kimsenin elinde bulunması zararlıdır. Neden çok halk birkaç kişinin keyfine hizmet etsin? Mülkiyet hakkı bizi berbat ediyor.

Tabiatta her şey değişmeye mecburdur. Daima bir inkılâba doğru gitmekteyiz ve gitmeliyiz.

Bu feryatları duyurmak için gereken şey de sendikalar idi ki bilahare onlar da kurulmuştur.

Bugünlerde Alman sosyalistlerinin maddi ve manevi başarıları bütün dünyanın malumudur. Epeyce bir zamandan beri en çok taraftara ve siyasi işçi örgütlerine sahip olan bu ülke iki seneden beri en büyük sendika ve işçi basınına da sahip bulunuyor. Burada sosyalist partinin etrafında birleşmiş 550.000 ve bu sendika örgütüne mensup iki milyondan fazla işçi olduğu gibi günlük üç milyon satan sosyalist gazeteleri vardır.

Hatta son senelerde sosyalist milletvekilleri Reichstag'da epeyce güç ve nüfuz kazanmışlardır.

İşte bunlar, bu gibi kanıtlar gayet iyi kurulmuş ve son derece de yayılmış sosyalizm ve demokratizmin öyle açık delilleridir ki, bu akımlardan pek uzak bir kimse bile bu hususta çalışan birkaç bin kişinin varlığına inanır. Hâlbuki bu teşkilat ve halk kurumlarıyla uğraşan görevli ve gönüllü 30.000 kişi mevcuttur ki bu mükemmel bir ordu demektir.

Sosyalist partilerin gerek yardımlaşma cemiyetlerinde gerek siyasi örgütlerinde görülen intizam ve ciddiyet hayret edilecek derecededir. Bilhassa sendikaların grev ve ücret artışı gibi konularda faaliyet ve yararları o kadar aşikârdır ki, işçi kitleleri arasında güçlü bir dayanışma kurmakla beraber bütün mağdurları da müttefik bulundurur.

İşte burada inceleyeceğimiz konu işçileri böylesine bir araya getiren şeyin yine onların felaketini ve kötü kaderini icab ettiren aynı medeniyet olduğu ve bunun sebepleridir. Yukarıdan beri anlatmakta olduğumuz teşkilat ve tertibat ile medeniyet ve ilerleme arasında müşterek bir nokta varsa da herhalde bu gayet yüzeysel ve görüntüdedir. Çünkü sosyalizm teşkilatıyla bu akımının geneli içinde öyle hareketler vardır ki medeniyet nokta-i nazarından en büyük sosyalistler bile ona değer vermekten çekinirler.

Esasen medeniyet nedir? İnsanın esaretten kurtularak bazı harici ve tabiat kuvvetleriyle karşı karşıya gelebilmesi değil mi? İnsan, özgürlükle değer-

lenir. Medeniyete doğru atılacak ilk adım işçilerin sefaletten kurtarılması ile olur. Çünkü maddi olayların maneviyat üzerindeki etkileri inkâr edilemez.

İşte sosyalizm insanlığın adalete ilerleyişinin ilk gerçek davasıdır ki, başarılı olacağı açıktır. Hiç kimse iddia edemez ki işçiler on sene öncesine göre daha rahat yaşıyor.[16]

ZENGİNLERİMİZE

Bugün; açlıkla, kahır ve mihnetle
Fakr-ü zilletle, bin sefaletle
Uğraşan, çırpınan, koşan didinen,
Zulümat-ı hayat içinde sönen
Bir büyük fırka-ı harab var ki:
Onların aklı, fikri, idraki
Bir çürük evle bir dilim ekmek
Kazanıp ancak, ancak ölmeyecek
Kadar az radde bir maişetle,
Muhteris bir hayat-ı vahşetle-
Pençeleşmek... Bu işte ömr-ü sehl!..
Hepsi böyle ve hepsi böyle sefil...

Ey bu gün, muhteşem, sefa-alud
Zevk ve neşveyle daima mahsud
Evlerin zir-i sakf-ı nazında
Yaşayan zümre: zümre-i mesud!..
Adl-ü nasfetle bir kere düşünün
Bu muhkur, bu bi-neva, düşkün
Fırkanın sernüvişt zilletini
Siz bu gün herkesin saadetini
Gasp eden, öldüren ve mahzuzan
Sonra kendi hesabına yaşayan
Sanki; bir şirket-i cesimesiniz
Onlar ağlar söner, fakat, ah... siz!

A. RIFKI

16 Yazının sonunda bir Alman sendika gazetesinden aktarıldığı söylenen ücret artışları ve mesai saatleriyle ilgili bazı rakamlar verilmektedir.

* * *

SOSYALİZM

Rasim Haşmet'e

Ah eğer mümkün olsaydı; mümkün olsaydı ki. İnsanlık, evet asırlardan beri tarihini kanlı göz yaşlarıyla yazan insanlık bir sükunet merhalesine ulaşabilsin; işte o gün fakirler sürünmeyecek, yetimler ağlamayacaktı... O gün hayat o kadar yükselecekti ki, kim bilir, ihtimal bu günkü yoksullukları görmeyecek, ilelebet unutacaktı.

Ah mümkün olamadı; mümkün olamadı ki şu uzun zamanlardan beri süren yorgunluklarımızı biraz dinlendirebilelim.

Lakin uzaklarda, pek uzaklarda, ufuklarda bir teselli serabı insanlığın gözlerini kamaştırıyor. Bu taşkınlık içinde mırıldanıyor ki; daima yaralarınız kanayacak; daima yokluklar içinde çırpınacaksınız; fakat ben sizi yine avutacağım!..

– Bu nedir?

– Sosyalizm!

ALİ CANİB

* * *

GÖLGELER[17]

Blanki'ye

Sen: o büyük kahrediciliğinle bu idraksiz insanlığın dimağında bir uyarı yangını uyandırmak isterken:

Sen: O pervasızca mücadelenle bu kedilerden nankör, kurtlardan daha yırtıcı insanlığı kardeşlik vicdanıyla birbirine bağlamak isterken... Ömrünün o kutsal senelerini, her dakikası milyonlara değen hayatını, zindanlarda geçiren büyük dahi!

Ey muhterem fedakâr!..

Bugün dünya yine o bıraktığın dünya, insanlık o çok iyi tanıdığın insanlıktır. Zalimler güçleriyle zayıfları eziyor. Mazlumların feryatları gökyüzüne yükseliyor. Medeniyet perdesi altında öyle entrikalar, öyle cinayetler icra olunuyor ki sözlüklerin kötülük ve nefrete dair kelimeleri bunları anlatmakta aciz kalıyor.

---

17 Yukarıdaki "Sosyalizm Nedir?" yazısıyla birlikte derginin ilk sayısında Lassale ve Blanqui'nin anılmış olması *İştirak* çevresinin sosyalizm anlayışının, en azından başlangıçta, Marksizm dışı sosyalist akımlara daha yakın olduğunu gösteriyor. Yazı bittikten sonra, "Blanki'ye Dair Bu Nutuk Münasebetiyle" ibaresiyle Blanqui'nin kısa bir biyografisi veriliyor. Kısa biyografinin altında (H) imzası var. Buradan, bu yazının 1 Mayıs 1908'de Blanqui'yi anmak için yapılan bir konuşma olduğu sonucu çıkıyor. "Zindan" ibaresi ve "Hyran" imzası hakkında bir yorum yapma imkânı ne yazık ki yok; H-Y-R-A-N- harflerinden oluşuyor. H ile Y arasındaki sesli harfin hangisi olabileceğini kestiremiyorum. Dergilerde de bu şekilde kullanacağım.

İnsanlık kendisiyle hayvanlık arasındaki sınırı kaldırmak istiyor. Bu zavallı ahmak, beyinsiz insanlar cehalet ve gaflete kapılarak körlük, duygusuzluk girdapları içinde çalkalanıyor.

Kişisel çıkar, birlikten yoksunluk, kibir gibi rezil özellikler insanlığın asıl inancı haline geliyor.

Sefiller çoğalıyor, aileler dağılıyor. Fakirlerin emeğinin ürünlerini gaddar ve insafsız zenginler topluyor. Bin, yüz bin kişinin meşru hakları birkaç kişinin kasasında uyuyor. Harcanan bu kadar emeğe ve işe karşın dört kişinin gelirlerinde mühim bir artış görülüyor. İnsanlık hâlâ cehalet uykusunun pençesinde uyuyor. Hâlâ bu mezalimden kendine düşen payı yok etmek için çaba göstermiyor.

Sen ey muhterem fedakâr! Ey Blanki! Ey kahrolmuş, yenilmiş sınıfların koruyucusu. Yüksek düşüncelerinin emrettiği kutsal görevlerini yaparak (Perlaşez)'in[18] o sükûnetli mezarlığına çekildin. Fakat muhteşem namın seni sevenlerin, mukaddes hizmetini takdir edenlerin zihinlerinde kalıcıdır. Sen öldün, fakat namın ölmedi. Fikirlerin yaşıyor. Zalimler yüce emellere hizmet edenleri zindanlara sokarlar, zincirlere vururlar, fakat kutsal fikirler ruh gibi kalıcı, Allah kadar ezeli ve ebedidir.

– "Blanki'ye Dair Bu Nutuk Münasebetiyle" –

Loi-Ogüst-Blanki Nice'de doğmuştur. Aşırı fikirleri birçok felaketlere uğramasına sebep olmuştur. 1823'te ufak bir kavgada yaralanmış, iştirakkiyun mezheb-i siyasiyesinin reisi olduğundan 1832'de Martin Bernar ve Barbes ile beraber idama mahkûm olmuştur. 1848 ihtilali esnasında yine mahkûm olmuş, nihayet Fransa-Almanya savaşından sonra Komün ihtilalinde reis olduğu için (Novel Kaledonya)'ya gönderilmiş, sonra seçmenler ona oy vermiş ve milletvekili olup olamaması tartışılırken 1881'de Paris'te vefat etmiştir.

1 Mayıs bayramı sosyalistlerin ve komünistlerin büyük gösteriyle andıkları bir bayramdır. Paris'te bulunan çeşitli siyasi akımlardan insanlar ve anarşistler Blanki'nin Perlaşez'deki mezarına giderek konuşmalar yaparlar ve anısına tören düzenlerler.

Zindan 1 MAYIS 1908
HYRAN

* * *

18 Paris'teki ünlü Pere Lachaise mezarlığı.

DÜNKÜ FİKİRLER[19]

Batıl fikirler ateş böceğine benzer ki parıldamaları için mutlaka karanlığa ihtiyaç vardır. Yoksulların zararına olarak servet biriktirenlerin, keyfi için diri diri insan yaktıran bazı zalim Roma hükümdarlarından farkları var mı acaba?

İnsan için en lazım olan şey insanlıktır. Bilmelidir ki insanları birbirlerine bağlayan en birinci şart insanlıktır. Eşitliği tamamıyla kurabilmek için herkesin karnını doyurmayı düşünmeli.

HAYAT VE HAKİKAT

Sosyalizm ve Köylüler[20]

Pol Adam'dan[21]

–Toprak işleyenindir!–

Birleşik Sosyalist Parti'nin kongresinin programında ziraat meselesine ait maddeler vardı. Fakat bunların hiçbirisi halledilemedi.

Kongrede bu konuda önemli tartışmalar yaşandı. Özellikle çiftçilerin ve köylülerin dostu olan Komper-Morel'in uzun ve önemli bir raporu okundu. Sonunda meselenin halli gelecek kongreye bırakıldı.

Tarım meselesi bizde büyük önem taşır. Çünkü Fransa'da sosyalizm çiftçileri ve köylüleri yanına almadan asla başarılı olamaz. Bunun hallinde birtakım teorik zorluklar yaşamak tabiidir. Teşekkür olunur ki Birleşik Sosyalist Kongresi bu zorluğu yüzeysel olarak geçiştirmek yerine etraflıca incelemek istedi.

Tartışma köylülerin küçük toprak mülkiyeti etrafında yoğunlaşıyor. Bugün hiç kimse, hatta en aşırı sosyalistler bile bunların toprağına zorla yok etmeyi aklından geçirmez. İmtiyaz sahipleri ve onların savunucuları tarafından yayılan fikirler iftiradan ibarettir.

Fakat sosyalistlerin bu konudaki fikirleri de şüphe uyandıracak kadar çeşitlilik gösteriyor.

Bu konuda söylenenlerin esası şudur: Diyorlar ki, sosyalistlerin mahkûm ettiği şey kişisel mülkiyet değil, sermaye mülkiyetidir. Mesela şehirde yaşa-

---

19 İmza yok. Kapakta karşısında "XXX" işareti var.

20 Kerim Sadi, bu yazıyı, bir sonraki sayıdaki devamıyla beraber, "Emin Lami'nin çevirisi" olarak ve dilini sadeleştirerek aktarıyor. Ben daha sade ve daha kısa tuttum. Kerim Sadi yazardan hiç söz etmiyor. Bkz. *Türkiye'de Sosyalizmin...*, s. 259.

21 Bir sonraki sayıda yazar "Emme Bartu" olarak düzeltiliyor. Fransız Birleşik Sosyalist Partisi'nin kongresi vesilesiyle küçük köylü mülkiyeti bağlamında genel olarak sosyalistlerin mülkiyet konusuna bakışına değiniliyor. *İştirak*'in ilk sayısında köylülük ve toprak mülkiyeti konusunun Fransız partisi bağlamında da olsa ele alınması ülke gerçekliğiyle ilişki kurulması anlamında dikkate değer bir durum.

yıp da taşradaki tarlasını bir köylüye kiraya vermek sermaye mülkiyetidir. Fakat köylü olup da toprak sahibi bulunanlar kendi emek ve çalışmalarına tasarruf ediyorlar demektir ki, sosyalizm buna karşı çıkmaz.

Bu konular eleştirilere karşı masun mudur? Hayır.

Bunu ziraat programlarında kabul eden Gedistler bile küçük toprak sahiplerinin geleceği hakkında karamsardırlar.

Sosyalistlerin çoğunluğu büyük teşebbüslerin küçük teşebbüslerden daha faydalı, daha ucuz ve daha verimli olduğunu söylerler. Buna göre sosyalistler küçük teşebbüslerin kaldırılması taraftarıdır. Çünkü küçük teşebbüslerin yok edilmesi halinde genel servet büyüyecektir.

Esasen son yıllarda gerek sosyalizm taraftarlarının, gerek karşıtlarının esas mücadeleleri bu noktada toplanıyor.

(Devamı var)

* * *

Parladı bir hakikatı-ı akibet afakda
Şimdi her yer makes-i ulvi-yi zikr-i iştirak
Bir demokrat söyledi tarih-i cevherdarını
Sosyalistler çıktı dehre bir fikr-i iştirak[22]

Nureddin Rüşdü
1328

* * *

"Ruşen" Matbaası
****

22 Genellikle şiirleri sadeleştirmek, yazarın amacını ve yeteneklerini aşan bir sonuç ortaya çıkarabiliyor. Sadeleştirmeyince de anlamak çok zor oluyor. Bu dörtlük *İştirak*'in çıkışını müjdeleyen özgün bir dörtlük olduğu için diline dokunulmadı.

Numara -2- -20 Şubat 1325 Cumartesi - Sene -1-

İŞTİRAK

Biri yer biri bakar, kıyamet ondan kopar
Sosyalizm Efkârının Mürevvicidir.
Journal Socialiste ICHTIRAK

Sahib-i İmtiyaz ve Müdür-ü Mesulü:
Serbest İzmir Gazetesi Sahibi: Hüseyin Hilmi
Directuer Hussein Hilmi
Maa posta Seneliği 60 Kuruş
Altı Aylığı 40 Kuruş
Mekatib ve Evrak-ı Mevkute Vezir Hanında "Bekir Efendi" Matbaasına gönderilmelidir

MÜNDERİCAT

Tereddüd-i Siyasi: Ma-ba'dı... ??. Hayat-ı Avam: A. Rıfkı. Proudon: Tefrikamız E. Lami. Hükümetin Nazar-ı Dikkatine: Ermeniceden Mütercem Bir Şikâyetname. Sosyalizm ve Köylüler E. La. Manzum Tesellîler: Hyran. Aşk

TEREDDÜT-İ SİYASİ

(Geçen Nüshamızdan Ma-ba'd)

Bütün bu kanlı vakalar, bütün siyasi inkılâplar milli bir heyetin refah ve rahatı namına, yokluk içinde hayat suyu arar gibi cansiperane yapılmış işler olup hemen tümü meçhul mıntıkalarda icra edilen gece seferleri gibi, bir saat sonrasının ya bir dem-i saadet, ya bir dakika-i felaket olacağını bilemeyerek yapılmış, mamafih bu trajediler milletin bütünlüğüyle başarıyla sonuçlanmıştı.

Ne zaman ki Avrupa'da parlamentolar milletin fedakârları olarak iktidarın millete tabii olması görüşüyle istibdada karşı bir büyük harp açmış, İngiltere parlamentosunun tecrübesi bu milletin hukukunu nasıl muhafaza edebileceğini gösteren temel kaideleri temin ile Fransa'da, Almanya'da tatbik edilerek, o kanlı günler, o ümitsiz geceler bir saadet sabahına ulaşmıştır.

Artık istibdadın geri gelmesi değil düşüncesi bile imkânsız fikirler arasına girmiştir. Fakat insanlık yine de hakiki insanlık nokta-i nazarından toplumsal eksikliğini tam anlamıyla gidememiştir.

Parlamentolar siyasi hayatı sağlama bakımından idare usulünde hiçbir fedakârlıktan çekinmiyorlardı. Fakat Almanya, Fransa, İngiltere birbirleriyle yarışırcasına (barış istiyorsan savaşa hazır olmak) amacıyla maddi ve manevi gelişmeler sağlıyorlar. Bir Alsas-Loren için Fransa ilkokul sıralarından senato koltuklarına varıncaya kadar bütün millet tabakalarını intikam hissiyle donatıyor. Mamafih, bu toplumun saadetini sağlayacak bir teşebbüs değildir.

Savaş kuvvetlerinin arttırılmasının yanı sıra zindanlar prangalarla, küreklerle takviye ediliyor. Kışlalar kadar hapishaneler, hapishaneler şeklinde şehirler kuruluyor. (Devamı var)

HAYAT-I AVAM
İçtimai Çıbanlar

Açlık rehber-i seyyiatdır. (Dr. İbrahim Temo)[1]

Dünya tarihi incelensin, ihtilal sebepleri araştırılsın, milletler arası mücadeleler tahlil edilsin... Görülür ki asıl sebepler sefalettir, açlıktır. Başka hiçbir şey değil...

Dün Abdülhamit devrinin vergilerinden, her şeye birer nam ile takılan yardım yok bilmem ne gibi dolandırıcılıklarından bıkmış olan, memurların mezaliminden gına getiren, vergi vermekten evinde çanağı, ahırında öküzü, ambarında buğdayı, arpası kalmayan köylülerimiz 11 Temmuz zaferini kazanmışlardır.[2] Zulme dayanamayan halk zaman zaman Van'da, Kastamonu'da, Musul'da, Diyarbakır'da, Erzurum'da ihtilalci hareketlere başlıyorlardı. Zaten istibdat daha fazla yaşamazdı.

Bu zaferde yegâne müessir sefalettir.

Meşru haklarımızı aldık. Siyasi istibdat yıkıldı. Parlamento açıldı. Fakat toplumsal ve iktisadi durumumuz dikkate alınırsa taşralarda müthiş bir iktisadi baskı vardır. İşçilere sermayedarın tahakkümü, çiftçilerin üç beş kuruş yevmiye ile çalışmaya mahkûm edilmesi, iktisadi baskının varlığını gösterir. Ülkemizde sefalet vardır ve bu sefaletin sebebi de şahsi teşebbüsün yokluğunun sonucu olarak atölyelerin yokluğu, özel iş yerlerinde çalışan işçilerin az bir ücretle istihdamı, taşra çiftçisinin emeğine el konulmasıdır.[3]

Avrupa'da iş borsası var, işçi assosyasiyonları var, işçileri savunan güçlü,

---

1 Açlık kötülüğün, suçun rehberidir.

2 İkinci Meşrutiyet'in ilanı kastediliyor.

3 Burada "sanat yeri" anlamına gelen "Dar-ûs-sana'a" kelimesini kullanıyor. Fakat yazıda kastedilen, özel sektörün imalat yapığı yer anlamında, "atölye" kelimesinin uygun olacağı kanısındayım.

siyasi örgütlenmesi mükemmel bir parti var.[4] Fakat bizde işçileri, çiftçileri sermayenin baskısına karşı koruyan hiçbir şey yok. Abdülhamit döneminde uyuyan işçiler meşrutiyetin ilanından sonra birtakım girişimlerde bulunduysa da bu hareketler Avrupa'daki toplumsal hareketleri taklit olarak yapıldığı için basit ve ilkel idi. Bununla beraber işçi hareketleri Türkiye işçilerinin emek hayatını ve fikri kabiliyetini gösteriyordu ki: Bu toplumsal hareket geleceğe bakan gözlere ışık yayıyor.

Zaten bizde Türkiye'de eski bir adet var ki: yardımlaşma sandıklarının assosiyonların pek eskiden beri memleketimizde var olduğunu gösterir. Her esnafın (esnaf sandığı) adıyla bir kasası vardır. Dâhil olanlar oraya her ay yahut her sene bir miktar para verir. Bu paradan hasta düşenlere, felakete uğrayanlara yardım edilir.

Biz zanaat ve ticarette Avrupalılar gibi yüksek bir gelişme sağlayamadığımızdan, onlar gibi büyük fabrikalar ve atölyeler kuramadığımızdan ülkemizde işçi hayatı hemen hemen yok gibidir.

Bizde büyük kuruluşlar olarak demir yolları, boğazlardaki cankurtaran şirketi, tramvay şirketi gibi bir iki kuruluş var. Bu arada Şark Demiryolu işçilerinin grevi şirketi ne kadar korkuttuysa hükümeti de o kadar uğraştırdı. Nihayet silahlı kuvvetlerin yardımıyla mesele bastırıldı. Tramvaycılar da grev yaptılar. O da az zamanda bastırıldı. (Loriz Dibak) ticarethanesi, Şirketi Hayriye grevleri kısa sürede sona erdi.

Amaç neydi?

Şirketlerin baskısını kaldırmak, mesai saatlerini sınırlandırmak...

Fakat işçilerin hakkı olan bu grev meselesi suiistimal ediliyor. En adi sebeplere, kişisel işlere binaen grev yapılıyor.

Nihayet hükümet 23 Temmuz 1325 tarihinde bir kanun düzenledi. Kamu hizmeti gören her türlü müessesenin işçilerinin sendika kurmasını, grev yapmasını yasakladı.[5] Bu kanun işçi hareketi için engel oluşturuyor gibi görünüyorsa da incelendiğinde gerçek görülür. Çünkü...

Hükümet bu kanunla sadece sendika şeklindeki assosiyonları yasaklıyor ve işçilerinde sadece kamu hizmetinde çalışanlarına grevi yasaklıyor.

Demek ki, hükümet dayanışma sandıklarına karşı değildir. Ve kanun metninden anlaşılıyor ki, kamu hizmetinde bulunmayan işçilerin grev hakkı

---

4 Buraya eklediği bir dipnotla Fırka-ı Avam (Demokrat) parti programını övüyor: "Memleketimizin ahval-i iktisadiye ve ictimaiyyesine göre tertib edilmiş..." İngilizce, "birlik, dernek" anlamlarındaki "association" kelimesini Türkçe yazarak kullanıyor.

5 1908 yılında geçici kanun olarak çıkan, 1909 yılında kanunlaşan, 1936 yılına kadar yürürlükte kalan Tatil-i Eşgal Kanunu'ndan (günümüz Türkçesiyle "iş bırakılması, grev" olarak ifade edilebilir) söz ediyor. Tatil-i Eşgal Kanunu için "sadece kamu işyerlerinde grevi yasakladı" diyerek pek de karşı çıkmadığı gibi adeta bu yasakçı kanunu savunuyor. Belki de örgütlenme kapısını tamamen kapatmadığını göstermek istiyor.

vardır. Yani özel işletmelerdeki işçiler "harekât-ı ictimaiyyede" bulunabilir.

Biz bütün işçilerimize deriz ki:

Çalışın fakat ezilmeyin. Kanunların verdiği izin dahilinde emeğinizin hakkının kaybolmamasına gayret, düşenlere yardım insanlık görevi olduğu gibi, emekçiyi ezen sermayedarlara muhalefet de işçinin hakkıdır. Vatan sizin kollarınızın kuvvetiyle ilerleme ufuklarına doğru gidiyor. Yine tekrar ediyoruz el ele veriniz.[6]

A. RIFKI

SOSYALİZM VE KÖYLÜLER[7]

(Geçen Sayıdan Devam)

Fakat bu âlimane tartışmalardan hiçbir sonuç çıkmadı. Küçük ölçekte tutulan çiftçiliğin büyük çiftçilikten daha az verimli olduğu kanıtlanamadı.

Sosyalistlerin en çok istedikleri şey üretimi mümkün olduğu kadar az bir masrafla düzenlemektir.

Deniyor ki toprağı hiçbir kuvvet yaratmamıştır. Bu yüzden hiç kimsenin başkalarının zararına olan topraktan mülk edinmesi ve yararlanması uygun değildir. Toprak insanlığın ortak mülkiyetidir. Genellikle bu ilkeye karşı çıkılamaz. Fakat bunu doğrudan doğruya köylülerin küçük mülkiyeti üzerinde denemek ne demek?

Toprağın bütün insanlığın ortak mülkiyeti olduğunu söylemek bu büyük mülkiyeti bir parçadan oluşan bir işletme mülkiyeti haline getirmek demek değildir. Bu toprağın kısım kısım bölünerek ister şahıslara ister ortak bir kurula satılması lazımdır. Niçin köylü toprak sahiplerini bu imtiyazlılardan saymıyoruz. Onlar emekleriyle, toprağa karşı duydukları şiddetli aşk ile bu ayrıcalığa hepimizden daha layık değiller mi?

Şimdi gelecekteki toplumun kuruluş hikâyelerine ait incelemede bulunmayacağız Bütün sosyalistler ziraat politikasında küçük toprak sahiplerini ve küçük mülkiyeti korumaya mecburdurlar.

Şimdi sosyalizm bu küçük mülkiyet sahiplerine savaş mı açacak, yoksa bunları da koruması içine alarak savunacak mı? Bilmek lazım.

E. LAMİ

* * *

---

6 Yazarın kendisinin de yukarıda söylediği gibi 1910 yılında greve sahne olabilecek bir özel sektörden söz etmek mümkün değildir. Grev ancak demiryollarında, limanlarda, şehir hatları vapurlarında veya benzer "kamu" işletmelerinde veya hükûmetin "kamu hizmeti" saydığı işleri yapan işletmelerde söz konusu olabilirdi ki, kanun da zaten bunu yasaklıyordu.

7 Kerim Sadi tarafından 1. sayıdaki yazının devamı olarak kısmen sadeleştirilerek aktarılmıştır. *Türkiye'de Sosyalizmin...*, s. 261.

Geçen sayımızda başladığımız "Sosyalizm ve Köylüler" isimli makaleyi ünlü Fransız yazar Eme Bertu'dan aktarmaktayız. Geçen sayıda yanlışlıkla "Pol Adam" olarak dizilmiştir. Düzeltiriz.

* * *

HAYAT VE HAKİKAT
HÜKÜMETİMİZİN NAZAR-I DİKKATİNE
Feryad ve Figanımıza Kulak Veriniz Ey Basın Mensupları
Bursa İpek Tezgâhlarında Çalışan İşçi Kızlardan

Biz zavallı, sefil, talihsiz kızlar. Biz insanlığın nazar-ı dikkatinden uzak, sefalet derecesine düşmüş bedbahtlarız. Biz de toplumun bir parçası olduğumuz halde herkes bizden nefret eder. Eski çağ esirlerinin hayatına gıpta edecek kadar sıkıntıya düşmüşüz. Acaba sefaletin ortadan kaldırılmasını isteyen insanlık bizim halimizi görmüyor mu?

Emek ve çalışma denilen dünya kanunu bize ödülünü vermiyor. Daima eziyet, daima felaket, daima sefalet, işte bizim her günkü halimiz. Hassas insanlar, mevcut toplumun refah ve saadetini idare eden okumuş zümre işçi kızların feryadı karşısında niçin bu derece dilsiz.

Feryadımıza kulak veriniz ey özgür basının mensupları. Kalbinizde tecelli eden hissiyattan bizim için de bir merhamet payı çıkarınız. Biz o pejmürde çiçeklerdeniz ki baharı görmeden sonbahar yaprağına döneriz. Sayımız yalnızca Bursa'da beş bini buluyor. Gece gündüz çalışırız, çalışırız... tekrar çalışırız! Halimize kimse acımaz. Evet! Vücudumuzu kavuracak derecede çalışıyoruz. Bizim fabrikatörlerimizden olan şen ve şuh kızlar hayatın lezzetlerini tadarken, biz fabrikanın havasında ciğerlerimizi çürütür, sıcak sular içinde ellerimizi yakar, feryat ve figanlar ile kalbimizi kavururuz. Elde ettiğimiz karşılık kaba küfürler, ödülümüz yüzümüze atılan bir tokat, emeğimizin karşılığı bir parça kuru ekmektir.

Ah patronlar! Patronlar! Acaba Cenabı Allah bizi bu merhametsiz zenginlerin gasp eden ellerinden ne zaman kurtaracak. Acaba acılarımızın dinmesi için kime başvurmalıyız

Ey Osmanlı gençleri! Siz Osmanlının hürriyetinin elde edilmesi için harikulade fedakârlıklarda bulundunuz. Başarılı oldunuz... Fakat siz Osmanlının saadetinin ve özellikle bizim gibi bedbaht kızların kişisel özgürlüklerini elde etmekle de yükümlüsünüz. Fabrikatörler hem haklarımızı gasp eder hem de "hayvan", "köpek" gibi sözlerle bizi aşağılarlar. Bu hakaret bize değil sizedir. Fabrikatörlerimiz orta çağda vahşi yırtıcı hayvanların önüne atılan esirlerin canhıraş feryatlarını işitmekten zevk alan alçaklar gibi feryat ve figanımızdan lezzet hissediyorlar. Lakin bizim o hakaretlere tahammül edecek halimiz kalmadı. Bizim de namus ve haysiyetimiz var. Bizim namusumuz va-

tanın namusudur. Biz ilerde anne olup vatana hizmet edecek evlatlar yetiştireceğiz. Artık çektiğimiz yeter. Adalet, eşitlik ve hürriyetten biz de yararlanmak istiyoruz. Biz fakirliğimizden değil uğradığımız adaletsizlikten şikâyet ediyoruz. Biz niçin emeğimizin karşılığını almayalım. Niçin hakkımızı başkalarına yedirelim. Herkes kanun dairesinde haklarını savunabilir. Bizim hukukumuzu gasp etmek hakkını fabrikatöre kim vermiştir.

Artık çektiğimiz yeter. Biz fabrikatörlerin esiri değiliz. Onların verdiği para sadaka değil. Alın teri dökerek sarf ettiğimiz emeğimizin karşılığıdır. Fakat yanlış; karşılık değil, zehirdir... Gecenin saat dokuzundan sabahın birine kadar on yedi saat mütemadiyen çalışarak ancak altı kuruş yevmiye alabiliyoruz. Bunu fabrikatörlerin; direktörlerin, fabrika iş başılarının yüzümüze bağırdıkları kaba küfürleri ekleyerek düşününüz. Takdir ediniz yevmiyemiz kaç paraya gelir? Günde ancak yirmi dakika istirahatımız vardır. Gecenin saat dokuzunda herkes güzel zamanlar geçirirken ansızın fabrika bekçisinin keskin sesi sinirlerimize nüfuz edip vücudumuzu titretir. Ondan sonra derhal kalkarak ayağımızı taşlara vura vura bedbahtlığımıza ağlaya ağlaya fabrikanın yolunu tutarız. Biz çalışmaktan şikâyet etmiyoruz. Çalışmak bizim için mutluluktur. Dünyayı idare eden emek ve çalışmadır. Fakat emek hakkımızı gasp edenlere karşı ne gibi bir yol izlemeliyiz? Sabahleyin fabrikaya ayak basar basmaz merhametsiz direktör karşımıza çıkarak "kör olasınız; ayağınız kırıla, nerde kaldınız, sabah oldu" diyerek bize gayet zehirli kahvaltı ikram eder.

Geçende A... fabrikayı idare eden kişi zavallı bir kızın üzerine hücum ederek onu korkuttu. Bedbaht kız o anda bayılarak izinle evine gönderildi. Tam yirmi gün yatağa esir oldu. Merhametsiz fabrikatör bu müddet zarfında yardımdan kaçındığı gibi, kızın alacağını bile vermek istemedi. Daha iki gün evvel fabrikanın kâtibi on iki yaşında bir kızı burnundan kan gelecek kadar dövdü. İşte Türk, Rum, Ermeni, Musevi işçilerden oluşan hepimiz bu esef verici duruma son verilmesi, gece çalışmasının kaldırılmasını istiyoruz: bu hakkımızdır. Ey basın mensupları sizden yardım istiyoruz. İmdat, halimize imdat! Bizim hukukumuzu savunun, bizi şu fabrikatörlerin mezaliminden kurtarınız.

Bursa İpek Fabrikalarında Çalışan Beş Bin İşçi Kızı
ERMENİCEDEN MÜTERCİMİ: BEDİK[8]

---

8 Sonraki sayıların başyazılarını yazacak olan "Bedik" imzasına ilk defa bu yazıyı Ermeniceden Türkçeye çeviren kişi olarak rastlıyoruz. Söz konusunu kişinin bu yazı dolayısıyla *İştirak* çevresiyle ilişki kurmuş olma olasılığı yardır. Bütün çabalarıma karşın bu çok önemli imza hakkında hiçbir bilgiye ulaşamadım. Nitekim bu çalışmamın en önemli eksikliği budur. Ne acı, Osmanlının ilk sosyalistlerinden birisi hakkında hiçbir bilgiye ulaşamıyoruz. Arsen Arsin Hoca'ya ve sayın Zakarya Mildanoğlu'na içten yardımları için teşekkür ederim; "Bedik"in "Bedros" adının günlük kullanımdaki kısaltması olduğunu da onlardan öğrendim.

İştirak

Yerimizin kısıtlı olması nedeniyle bu insanlık dışı, bu barbarca muameleler hakkındaki görüşümüzü gelecek sayımıza bırakıyoruz. Yalnız şimdiden hükümetimiz bu haklı şikâyetleri dikkate alsın. O zavallı kızların istediği gibi bizim de arzumuz emek ve iş yapmaktan kaçınmak, tembellik etmek olmayıp, emeğin hakkını savunmaktır.

* * *

PROUDHON
On Dokuzuncu Asrın En Şanlı Mübareze-i İnsaniyeti[9]
Hayatı

Piyer Jozef Proudhon 1809 senesi Haziranı'nın 15. günü Bizanson'da fakir ve çiftçi bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi. Hayatı, on iki yaşına kadar hiç okula gitmeden kırlarda küçük ve vahşi bir serseri gibi düşünmekle, eşsiz güzellikteki doğayı gözlemekle, koşmakla, oynamakla geçti. On iki yaşında iyiliksever bir kişinin yardımıyla Bizanson Kolejine girdi. Hiçbir usule bağlı olmaksızın şiddetle ve arzuyla çalıştı...

Gerçek hayata ilk adımını Bizanson'un büyük bir matbaasında attı. Basit bir işçi olarak girdiği matbaada kısa süre sonra düzeltmen oldu. Lakin orada eğitimine ve araştırmaya devam ediyor düzeltmelerini yaptığı teoloji ve patroloji (mezheplerin din adamlarının bakış açılarını bilmek) kitapları onu meşgul ediyor ve aynı zamanda eski Yahudice dilini ve gramerini öğrenmeye çalışıyordu.

1831-1832 senelerinde Paris, Lion, Marsilya ve Toulon yoluyla bir Fransa seyahati yaptı. Birçok defalar açıkta ve işsiz kaldığı için ihtiyaçı pekâlâ biliyor ve böyle sefil ve koyu bir yoksulluk içinde bile kendisinden daha büyük ve daha yüksek şeylere ulaşmaya hakkı olduğunu görüyordu.

---

9 Kerim Sadi olduğu gibi aktarmıştır, *Türkiye'de Sosyalizmin...*, s. 263. Mübariz: 1. Döğüşe, güreşe kalkışan. 2. Kuvvetli münakaşaya girişen.

Bütün bu durumlar onu toplumu yakından incelemeye yöneltti. Ve işte bu incelemeler sonucunda müthiş bir cumhuriyetçi oldu. O sırada Falanster [Phelnstioe] unvanıyla [Fourier] tarafından kurulan sosyalizm okulunun fikir ve eserlerini iyi bildiği ve kabul etmediği için Bizanson'a döndüğü zaman kendisine bu fikirleri izleyen Empersial gazetesi tarafından gelen katılma önerisini reddetti. 1833'de Paris'e yaptığı ikinci bir Fransa turnesinden döndüğü zaman iki arkadaşıyla birlikte Bizanson'da bir matbaa kurdu.

Bu kuruluşta kendisinin sermayesi yalnızca zekâsıyla namus ve faaliyeti idi. Matbaa az bir zaman zarfında tehlikelere maruz kaldı ve nihayet 1837'de arkadaşlarından birisinin yaptığı bir delilik matbaasının derhal kapanmasına yol açtı. Fakat şans eseri olarak o esnada Bizanson Akademisinde bir memuriyet açıldı. Üç sene zarfında 1.500 franklık bir gelir sağlayan göreve adaylığını koyarak seçildi ve 1838 de Paris'e taşındı.

Bu esnada iki eseri yayımlandı. Bunlar gramer ve inançlarla ilgili araştırmalarının sonucuydu. Fakat Proudhon henüz yolunu belirlememişti.

Bir tabiat üstü uzmanı mı, yoksa bir gramerci mi, bir inanç âlimi mi olacağını henüz bilmiyordu. Proudhon, Bizanson Akademisi'ne yalnız bir şey vaat etmişti: "Kardeşlerim dediği işçi sınıfının fikri seviyesini yükseltmek ve yaşam şartlarını iyileştirmeye çalışmak." Lakin Paris'e gelip de iktisat bilimi ile uğraşmaya başladığı zaman üzerine aldığı yükün ağırlığını anladı.

Bu esnada Proudhon çalışıyor, aralıksız çalışıyordu. Muhafazakârların ve özgürlükçülerin iktisada dair olan fikirlerini ve eserlerini dikkatle takip etti. Aynı zamanda bütün sosyalist okullarının iktisat kuramlarını aynı dikkatle okuyor ve inceliyordu.

Proudhon yalnız araştırmakla kalmadı. Aynı zamanda eleştirdi. Bu çalışmasından iki eser doğdu: Birisi Mülkiyet Nedir?[10] (Qu'est-ce Que la propriete Recherche) yahut, Hukuk ve Hükümet üzerine İncelemeler, "sur le principe du droit et le gouvernement" isimliydi "1840". Diğeri ise o esnada iktisat öğretmeni olan Mösyö Blanqui'ye hitaben yazılmış bir mektup şeklinde idi.[11] Bu şiddetli eserler kamuoyunda önemli bir etki uyandırmakla beraber hükümeti kuşkulandırdı. Ve Proudhon'un bir Falanstreriyene karşı yayınladığı (Mülkiyet Sahiplerine Uyarı - L'avertissemeut aux Proprietaires) kitabı kendisinin cinayet mahkemesine sevk edilmesine yol açtı.

Bu dava kuvvetten hiçbir şey beklenemeyeceğine onu ikna etti. Bunun üzerine Proudhon, çalışmasını yoğunlaştırdı. Sen Simon ve Ogüst Komt fel-

10 Özgün metinde "Tasarruf Nedir?" Böylece "tasarruf" kelimesinin "mülkiyet" anlamında kullanıldığını bu örnek daha açık olarak doğrulamış oluyor. Yukarıda "Sosyalizm ve Köylüler" yazısında da aynı kelime aynı anlamda kullanılmıştı.

11 Louise Auguste Blanqui, felsefe ve tıp okumuştu. Ancak ağabeyi tanınmış bir liberal iktisatçıydı.

sefe okulunu incelediği gibi klasik iktisadı da öğrendi. Aynı zamanda Şarl Groyen'nden Alman felsefesini ne özellikle Hegel ve Feuerbach'ı okudu.

Bu esnada Lion'daki nehir taşımacılığı şirketinde önemli bir memuriyete tayin olundu. Ticari ve sınaî hayat, bankalar ve yatırımlar hakkında teori ve pratiğini de genişletti.

Bu çalışmasının sonuçlarını şu üç eserinde topladı: (İnsanlıkta Düzenin Kurulması-"La creation de l'ordre dans l'humanite 1843), (Trenler ve Nehir Taşımacılığı-Les chemns de fer et voie navigable 1845), (İktisadi Çelişkiler Sistemi Yahut Felsefe-i Sefalet 1845-Systemes des Contradictions ekonomiques ou Philosophie de la Misere.)

Fakat yayımladığı kitapların kendisine bilim adamları ve düşünürler arasında bir şöhret kazandırmakla beraber kamuoyunda gereken etkiyi yaratmadığını gördü. Toplumsal ve iktisadi görüşlerini yaymak için bir gazete çıkarmayı düşündü. Toplumsal sorunların çözümü hakkındaki görüşlerinin 1848'de yayımlamaya başladığı (Halkın Temsilcisi-Representant du Peuple) ve (Halk-Le Peuple) gazetelerinde açıklamaya başladı. Bu gazeteler olağan günlerde 50.000 ve olağanüstü durumlarda 70.000 nüsha satılıyordu. Bunları 1850 tarihinde çıkardığı ve olağan 20.000 satılan (Halkın Sesi - La voix du Peuple) takip etti.

Gerçi bu gazeteler hükümet tarafından birbirini ardınca kapatıldı ama kamuoyu üzerindeki büyük etkileri oldu.

E. LAMİ

Manzum Teselliler

BAKUNİN

Yine karşımda vech-i nevvarın
Hatırımda o yad-ı gam-ginin
Yine ufkumda şems-i efkarın
Bana eyler hakikati tebyin
Ey fedakâr-ı muhterem ismin
Kalb-i milletle berkarar olsun

***

Yine bak kainatta cevir ve keder
Yine her yerde gadr ü istibdad
Yine karşımda bin siyah cellad
Yine ufkumda bir büyük ejder
İstiyor her taraf mezar olsun

***

Yine bin zalimane bin meş'um
Entrik... Hak ü adl ise ma'dum
Nerde, nerde o sendeki cüret
Nerde eyvah üstündeki kudret
Dehşet-efza-yı rüzgar olsun

***

Ah ey hami-i sunuf-ı beşer
Ey fedakâr-ı adl ve hürriyet
Ah ey girdeban-ı pür dehşet
Ey büyük dahi-i hakikat-ı aser
Sana mersiyeler neşer olsun

***

Ah ey taziyane-i tahrib
Söndün onu etmeden tedip
Gadr-u gaddarı, zulüm ve bi-dadı
Ruhumun şimdi zar u feryadı
O büyük ruh ki selam eyler
Sana –nazmım ki ihtiram– eyler
Şu boğuk nale yadigâr olsun

HYRAN[12]

TERBİYE-İ ZİHNİYEDEN
USUL-i KESB-İ MA'LUMAT[13]

Bilimi tahsil etmenin asıl kaynağı kitaplar değildir. Bunlar insan doğasında var olan idrak ve ayırt etme kuvvetine yardımcı olan araçlar niteliğindedir. Derin araştırmalar sonucu bilinmeyeni keşfetmeye yarayan teleskopun faydaları asıl gözlerimizin ihmal edilmesi sonucunu doğurmaz. Bilginin asıl kaynağı deneyim, derin düşünme, pratik ve kişisel harekettir.[14]

Hayat deneyimi olmaksızın yalnız kitaplarla uğraşmak, üzerine yağmur veya güneş düşen fakat asla bir sapan tarafından sürülmemiş toprağa benzer. Madenlere dair bir kitap madenleri görmemiş kişiye doğru bilgi veremez.

---

12 1. sayıdaki "Blanqui'ye" yazısını yazan aynı kişi. 28 dizeden oluşan, Bakunin'e özgü hiçbir özel duruma değinmeyen, herhangi bir kahramana övgüler dizer gibi yazılmış basit bir şiir. Dipnotta "Bu büyük fedakârın siyasi hayatı gazetemizde A. Rıfkı tarafından yayımlanacaktır" deniliyor. Devamında "Abdülhak Hayri" imzasıyla "Ferrer İçin" başlıklı on dokuz dizeden oluşan başka bir şiir var.

13 Yazının başında "İngilizceden mütercem Fransızca bir eserden muktepesdir" ifadesinden anladığımıza göre bu bir çeviridir.

14 "Ef'al" kelimesinin sözlük anlamı "işler, ameller"dir. Yazarın kastettiği anlamda "pratik" olarak çevirmenin yanlış olmayacağı düşüncesindeyim.

Usulüne ve özel eğitimine uymak koşuluyla en eğitici kuvvet hafızadır.
Önce zihin açıklığı ve dikkat gerekir.
İkinci olarak hafıza kuvvetine en çok yardımcı olan şey intizamdır.
Üçüncü olarak da tekrar etmek...

AHMET RAŞİT

AŞK

Halk arasında esirin nasıl maddeye dönüştüğü, artı ve eksi iki buluttan şimşeğin ve yıldırımın nasıl çıktığı ne kadar esrarengiz, ne kadar meçhul ise bu da öyledir.[15]

Tarihini yazmak için taş yahut tunç devrine kadar çıkılmalıdır. Mizacı asabi ve kanlı, doğada benzeri yok, fakat her şeyle ilişkisi vardır. Arıya göre bal, çiçeğe göre renk, yılana zehir, yırtıcı hayvanlara av, balığa sonsuz bir deniz, bülbüle nağme...olur...

Şaire sorarsanız bilmez, filozof içeriğini tayin edemez. Ressam fırçayı elinden atar. Çocuk şaşırır. Büyükler anlayamaz. Kadınlar birbirine sorar. O herkese göre bir şeydir. Herkese göre bir "??"dir. Fakat nedir?..

Çeşitli görünüşleri vardır. Kadın erkek arasında geçerlidir. Huylara göre değişiklik gösterir. Panoramasına kadın yahut erkek peşinde dolaşan serseriler, sabahlara kadar masa başında yazı yazmaya yeltenen, uykusuz kalan zavallılar, annesinin yüzüğünü satıp küpesini rehine bırakanlar, yazı yazma görevini bir tarafa bırakıp okul arkadaşlarına, komşu kızlarına onun yüzünü överek anlatan süt kuzuları, masanın üstüne [Filana tutuldum, hayatıma son veriyorum, hakkınızı helal ediniz] tarzında bir vasiyetname yazarak beynine kurşun sıkan budalalar: daha neler neler görülür...

* * *

Bizi tebrik eden okurlarımıza ve arkadaşlarımıza samimi olarak teşekkür ederiz

***

Numara -3- 27 Şubat 1325 Cumartesi Sene -1-

İŞTİRAK

Biri yer biri bakar, kıyamet ondan kopar
Sosyalizm Efkârının Mürevvicidir.
Journal Socialiste ICHTIRAK

Sahib-i İmtiyaz ve Müdür-ü Mesulü:
Serbest İzmir Gazetesi Sahibi: Hüseyin Hilmi
Directuer Hussein Hilmi
Maa posta Seneliği 60 Kuruş
Altı Aylığı 40 Kuruş
Mekatib ve Evrak Bab-ı Ali Caddesinde Manzume-i Efkâr Matbaasına Gönderilmelidir.

MÜNDERİCAT

Uzun Bir Konferanstan: Hyran – Sosyalizmin Atisi: Bir Muhib. – Bedbinlik ve Hayat: A. Rıfkı. Bir İzah: İştirak. – Blanki'ye: A.S. – Ferrer İçin: – Dede Hasan'ın Vicdanı: Refik Halid.

FERDA[1]

Uzun Bir Konferanstan

İnsanlar, bugün takip ettikleri muhtelif mesleklerin, bend-i fikir eyledikleri müşevveş-i akaidin tesiri bî-süd'iyle arz üzerinde muhalif, zıd birer küme teşkil eden bir sürü gafillerdir ki: Hepsinin, her fırkanın maksadı temin-i saadet yahut celb-i menfaat, her partinin gaye-i hayali tervic-i efkâr ve def-i mazarrattır ve bunun böyle olduğunu ve olacağını en vazıh, en bedihi hakikatlerdendir...

İnsan nedir! Tabii, felsefi, tarifatı bir tarafa bırakalım. İnsan kâinatın en küçük ve en sefil bir cüzü olan seyyare-i arzın nim mütekâmil bir hayvanıdır. Taş devrinin bir mevlud-ı zaifi olan bu hayvan, evvela muzlim mağaralar köşelerinde sefil ve hayvanat-ı vahşiyeye has bir hayatın avan-ı gafletini imrar ederken, açlığa karşı otlarla, ağaç kökleriyle müdafaaya yeltenirken yavaş, yavaş, birleşmek, işbölümü yapmak gereğini hissetmiş ve önce küçük gruplar, sonra kabileler daha sonra güçlü ve düzenli hükümetler ortaya çıkmaya başlamıştır.

1 Ferda: Yarın, gelecek. Yazının sonunda imza yok, kapakta yazarı "Hyran" görünüyor.

İlk oluşumlarında ilkel ve vahşi olan bu topluluklar, rahat ve refahlarını sağlamak için çok basit olan alet ve barınaklarını, gıda ve temel ihtiyaçlarını iyileştirmek için çalışmaya başladılar. Demir ve tunç edevatı iyileştirmekle zanaata, toprağı işleyerek ürünü ıslah etmekle tüketmeye başladılar. Çöllerdeki yolculuklarında gökyüzünü kaplayan yıldızları rehber edinerek gökyüzü hakkında bir fikir sahibi oldular. Otlardan, köklerden ilaçlar yaparak tıbbın ilk temellerini attılar.

Dağınık durumdaki ailelerin birleşmesinden ortaya çıkan köyler, üremenin aşırı derecede artması sonucunda şehirler meydana geldi. Şehirlerin birbirleriyle ilişkisini kurmak için yollar yapıldı.

Bugün bilimde mutlak bir gerçek olarak görülen, kâinatı, ziraatı her şeyi etkileyen hayatın çatışma kanunu toplumlar, milletler için de geçerli olarak, birinin varlığı, diğerinin yok olmasına yol açıyor. Bu nedenle toplumlar, hükümetler arasında kanlı çatışmalar oluyor, birinin hayatı, diğerinin ölümüyle var oluyor. Savaşlar ve mücadeleler bir tarafın refahını, diğer tarafın sefaletini doğuruyor.

Kabil, hayatını Habil'in imhasında gördü ve biraderini öldürerek rakipten kurtuldu.

İnsanlığın ilk günlerinden, son asır medeniyetine kadar, tarih sayfalarında yer alan kanlı vakalar, savaşlar, sefaletler hep bu kanunun etkisiyle meydana gelmiş, hiçbir şey hayatın çatışma kanununun etkisinden kendisini kurtaramamıştır.

İnsaniyetin ilk asırlarında galiplerin sözü geçerli olmuş sonra toplumlar büyümüş, kuvvetlenmiş, bir iki asır önce hükümetlerin haksızlıklarını meşru bir perde ile örtmek isteyenler uluslararası hukuk adıyla görünüşte adil fakat gerçekte galipler haklıdır kuralından başka bir şey olmayan düzenlemeleri ortaya koymuşlardır.

Zaten yalancılık ve entrikacılıktan başka bir şey olmayan diplomatlığın sonucu olarak medeniyetin en gelişmiş şekli olan günümüze kadar bile hiçbir diplomatik mesele ne tarafsız bir mahkeme karşısında ne de böyle uluslararası kurallarla hallolunmuş, çoğunluğun fikri haklı da olsa haksız da olsa, azınlığa tercih edilmiş, azınlık haklı bile olsa çoğunluğun tahakkümü altında kalmış, böylece hak ve adalet öldürülmüştür.

İnsanlar aynı soydan geldikleri halde bu çatışma kanunu sonucunda muhtelif toplumlara bölünmüştür.

Buraya kadar bahsettiğim sebepler insanlar arasındaki nefreti açıklayamadıysa da tabiatın toplumlar üzerindeki etkisini açıkladı sanıyorum. İzlediğimiz ve hayalimiz olan birlik[2] yaklaşımı bu çatışmaları ortadan kaldırmakla

2 "İttihad-ı milli" diyerek, uluslararası bir birliği, dayanışmayı kastediyor. "Uluslararası barış" da denilebilir.

ve muhalif toplumlar arasında kalıcı bir dinginlik kurmakla mümkün olacaktır. O zaman aynı soydan türemiş olan insanlar çatışmadan kaçınacaklar uluslararası bir barış ve mutluluk ortamında yaşayacaklardır. Savaşlardan, mücadelelerden, entrikalardan nefret ve lanet edeceklerdir.

(Devamı var)

* * *

MUSAHABE-İ İCTİMAİYYE
Sosyalistliğin Atisi[3]

"Ol bize ab-ı hayat, ateş-i seyyal-i memat"[4]

A. C.

Sosyalistliğin yaygınlaşacağına artık şüphe yok. Sosyalistler günden güne artacak... Fakat sosyalistlik acaba barışçıl olarak mı, yahut savaşla mı kurulacak? Yani sermayedarlar kendi tekellerinde tuttukları üretim araçlarını kendi istekleriyle mi bırakacaklar yoksa zorla mı ellerinden almak gerekecek.

Bu suale bir cevap bulmak üzere, insaniyetin gelişme aşamalarını inceleyelim. Bu safahat; vahşet gibi, esaret, ecirlik gibi, kolektivizm gibi siyasi olarak birbirine dayanan bir durumdadır.

Tarih gösteriyor ki bir türden diğerine, bir toplumsal durumdan diğerine geçiş şimdiye kadar daima aynı şekilde olmuştur. Hiçbir toplumsal dönüşümün kuvvetli isyanlar, ihtilaller olmaksızın gerçekleştiği görülmemiştir.

Hiçbir diktatör yahut hiçbir ayrıcalıklı sınıf görülmemiştir ki kendi ayrıcalık ve çıkarlarından kendiliğinden vazgeçsin.

On Temmuz hareketi gerçi savaşla, kuvvetle fethedilmedi.[5] Alındı. Fakat Resne, Ohri, Drama, Serez ayaklandıktan sonra alındı.

Karl Marks tarihsel örneklere dayanarak demiştir ki: "Şiddet, eski toplumdan yenisini çıkarır".

Büyük bir gelişme seyri içinde ücretli işlilik başlamış, savaşsız, kansız meydana gelmiştir. Şu kadar ki, ücretli işçilik[6] bir bakıma köleliğin bir türüdür. Ondan bütün bütün başka, ona bütün bütün yabancı bir şekil değildir.

---

3 Yazar olarak kapakta "Bir Muhib" ifadesi var. Muhib: Seven, dost. Musahebe: Sohbet. Ati: Gelecek. "Toplumsal Sohbetler, Sosyalistliğin Geleceği" olarak çevirebiliriz. Gerçekte George Tournere'den Haydar Rıfat çevirisidir. Yazar, Osmanlı siyasal hayatına ilişkin güncel düşüncelerini yazının içine serpiştiriyor.

4 Abdullah Cevdet'ten bir dize: "Ölümün akıcı ateşi, bize hayat suyu ol."

5 1908 yılında İkinci Meşrutiyet'in ilanını kastediyor.

6 Ücretli işçiliği, "ecir" kelimesi karşılığı kullandım. Tam anlamı bu. "Esir" kelimesiyse bilinen "savaş tutsağı" anlamının yanı sıra, "kul, köle" anlamlarında da kullanılıyor. Yazının meramı bakımından "köle" anlamı uygun görünüyor.

Kölelik hafiflemiş, ücretli işçilik başlamış, köleliğin azalması oranında ücretli işçilik gelişmiştir. Ücretli işçilik kendinden önceki aşamanın yani köleliğin yerine kolaylıkla geçmiştir. Çünkü geçen zaman içinde hem köleler, hem köle sahipleri bu tarz hayatın daha yararlı olduğunu görmüşlerdir.

Hâlbuki günümüzdeki ücretli işçilikle insanlığın önündeki bir sonraki gelişme aşamasını oluşturan kolektivizm arasında böyle kolaylaştırıcı sebepler yoktur. Çünkü zenginler kolektivizm tesisinde hiçbir fayda beklemiyorlar! Geçmişte nasıl hiçbir büyük değişiklik kan selleri akmadan gerçekleşmemişse gelecekte de bütün büyük değişikliklerin ancak kan sayesinde, öldürmek sayesinde hayat bulabileceğine şüphe yoktur.

Ücretli işçilikse köleliğe oranla daha hafif olan 1789 büyük devrimiyle yaygınlaşmış gibidir.

İşte şu basit bilgilerden sonra önümüzdeki gerçekleşecek devrimin gürültüsüz patırtısız, sarsıntısız bir şekilde gerçekleşmesine ümit ve imkân var mıdır?

Enternasyonal örgütü,[7] binlerce zorlukla hayatını sürdürmüş, çeşitli ülkelerde defalarca boğulmaya, ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır. Bugün işçi sendikalarının önüne çıkarılmayan engel yoktur. Bu şartlar altında devrimin güzellikle ve kansız olabilmesi ve bütün tarihi örnekleri tekzip etmesi ihtimali var mıdır? Kuvvete dayanarak köleliğin kurulduğu tarihten beri insanlar özgürlüğü isyanlarla elde etmektedir

Bu gibi toplumsal isyanlar süs için... zevk için değil, gerekli olduğu için patlamıştır

Bizde Temmuz ayaklanması toplumsal bir ayaklanma olmamakla beraber bu gerçeğe tanıktır. Nitekim Fransa'da 1830 devrimi Fransızlara eskisinden geniş bir hürriyet sağladığı gibi, 1848 devrimi de Cumhuriyeti ve genel oy hakkını verdi.

Bizde her vesileyle alkışlanan "Ahali Fırkası", her biri başlı başına birer namus ve erdem örneği olan Hamdi'lerin, Mustafa Sabri'lerin, Gümülcineli'lerin, Sudi'lerin varlığıyla sağladığı büyük ümitlere rağmen bu konudaki yaklaşımının ne olduğunu henüz göstermemiş, fakat Doktor Temo'nun başkanlık etti "Demokrat" fırkasının hâlâ genel oy hakkı için mücadele ettiği bilinmektedir.[8]

---

7 "Cemiyyet-i Beynelmilel" diyor. Tam çevirisi "uluslararası örgüt", yazarın kastettiği ise İkinci Enternasyonal'dir.

8 Ahali Fırkası, Şubat 1910'da kuruldu. Lideri Gümülcine Mebusu İsmail Bey'di. Diğer sayılan isimler de İttihat ve Terakki'den ayrılarak bu partiyi kuran mebuslardır.. Bkz. Tunaya, *Türkiye'de Siyasal Partiler*, cilt 1, s. 234. Osmanlı Demokrat Fırkası da iki eski İttihatçı, Dr. İbrahim Temo ve Dr. Abdullah Cevdet tarafından 1909 yılında kurulan muhalefet partisidir. Bkz. Tunaya, *a.g.e.*, s. 171. Önceki bölümlerde ele alınmıştı.

İşte günümüzde çok önemli olan bu noktada, şimdilik genel oy hakkına varan şu küçük 10 Temmuz 324 ayaklanmamız belki de "Hüseyin Tosun"ların, "Hacı Şevket"lerin Erzurum ufuklarında bir iki sene önce ufak ufak başlatıp sağlam başarılarla fiiliyata getirdikleri küçük ayaklanmaların eseridir.[9]

Velhasıl hürriyet ancak savaşarak ve parça parça, büyük fedailiklerle elde edilir. Muhterem fedakâr büyük Abdullah Cevdet Bey haklı olarak söylemiştir.

(Melike-i Hürriyetin) Huzur-ı Ulviyetine çıkmak için de bir abdest lazımdır. Fakat hayfa ki bu abdestin kan ile alınması meşruttur.[10]

İşte bütün bu hakikatler ve her şey gösteriyor ki yoksulların, köylünün, halkın sermayedarlardan kurtuluşu barışçıl olmayacak.

Saat be saat yaklaşmakta olan, o güzel günlerin dehşet ve şiddetini mümkün mertebe hafifletmek, mümkün mertebe az kurban vermek, az kurban almak için yalnız bir çare vardır:

Sermayedarlar işçilerin, yoksulların, köylülerin örgütlenmesinin ne kadar sağlam olduğunu görür ve direnci ne kadar çabuk kırılırsa çatışma o derece hafif geçiştirilebilir. İftiharla söyleyebiliriz ki işçi örgütlenmesi günden güne genişlemektedir. Her şey gibi bu konuda da eşitlikten mahrumuz ve köylüler şimdiye kadar o kadar ezilmişlerdir ki, az zamanda büyük mesafeler almak mümkün olacaktır. Avrupa'da bu konudaki örgütlenmelerin göze çarpan başlıca noktalar şöyledir:

Bir kere sendika, bu esastır. Sonra iş borsaya[11] geliyor ki bu aynı şehirde bulunan muhtelif sendikaları birleştirir. Daha sonra o ülkeye ait aynı sanayi erbabını bir araya getiren "Sanayi Birliği" ki başında Paris'te "Merkezi Komite" vardır...

Karl Marks haklı olarak der ki:

"İşçileri ancak bizzat işçiler kurtaracaktır"

Bir gün gelecek ki mesela Fransa'nın bütün şehirlerinde aynı günde, aynı saatte "Birleşik Sanayi İşçileri Derneği" komitesinin bir emri okunacak. Aynı dakikada bir ihtilal fırtınası kopacak, ne varsa her şeyi silip süpürecek. Temizleyecek! Bu böyle olacak, birçok yerlerde olacak...

Bu gerçek karşısında bütün bütün çalışan sınıflara bir görev düşüyor: Da-

---

9 Hüseyin Tosun ve Hacı Şevket, İkinci Abdülhamit döneminin sonlarında Erzurum'da gizli siyasi etkinliklerde bulunan İttihat ve Terakki elemanlarıydılar. Hüseyin Tosun, Harbiye'de Fransızca öğretmeniyken yurtdışına kaçmış sonra gizlice ülkeye girerek Erzurum'a gelmişti. Hacı Şevket ise ulemadan liberal fikirleriyle tanınan biriydi. Erzurum olaylarından sonra tutuklanıp yargılandılar. Daha ayrıntılı bilgi için bkz. Kansu, s. 85.

10 "Hürriyet kraliçesinin huzuruna çıkmak için de abdest almak lazımdır. Fakat heyhat bu abdestin kanla alınması şarttır."

11 Burada kullandığı "borsa" kelimesine günümüzde karşılık gelecek bir kelime bulmak kolay değil. Meslek Odaları'na yakın bir anlamda kullanıyor.

yanışma ve birlik esasları üzerinde bir araya gelmek.[12] Sendikalar kurmak, kurulanlara üye olmak.

Bu iktisadi bir örgütlenme ise de bunun yanı sıra bir siyasi örgüt, bir sosyalistler gazetesi vardır ki parti yoksullar için olmakla beraber zenginleri de kabul eder. Ve bu zenginler en yüce gönüllülerin örnekleridir.

Mesela üretim araçlarının[13] bütün insanlığın ortak malı olduğuna inananlar partiye üye olmalıdır.

Ey günleri matbaaların harf sandıkları arasında geçen dizgiciler (müretttipler). Bu gerçekleri siz "Mürettipler Derneği" kurmaya çalıştığınız sıralarda anlamadınız mı?

Ey tramvaycılar, size birliğiniz, ayaklanmalarınız zarar mı veriyordu?

Ey Anadolu Demiryolları memurları, bir işaretiniz izin günü konusunu derhal çözmedi mi?

Ey biçare yazarlar...[14] Siz büsbütün divanelersiniz!

Ey biçare köylüler...Hani iskelelerde büyük şehirlerde sizin borsalarınız?

Ey İzmir köylüleri yemişlerinizi, çekirdeksizlerinizi hangi piyasaya teslim ediyorsunuz?

Ey Değirmendereliler siz en adi kabzımalların sağmal inekleri hükmünde bile değilsiniz?

Sizden biri İstanbul'a yüz küfe üzüm yollamış, doldurma, istif, bağlama, denize nakil, denizden İstanbul'a nakliye ve kabzımal hakkı çıktıktan sonra kendisi elli kuruş borçlu kalmıştır!

Birleşiniz, el ele veriniz.

Artık yeter...

Artık çalışkan fukaranın da gülmesi lazımdır.

* * *

BLANKİ

– Muhterem Doktor Temo'ya

Yüzünde azim, gözlerinde deha ışığı. Blanki, her övgüye layık olan o şanlı zeka. İnsan sevgin çok yücedir. Yokluk ve yoksulluk zamanının kanlı meselesi esas mesleği oldu.

Fakat o fırka ki fakir, mustarip, kahrolmuş refaha düşmanlık besler işte: Sınıf mücadeleleri?... Blanki işte maişet kitabının bu hazin sayfalarında okurdu paylaşma bilgilerini. Onun prensibi acılardan ve mezalimden kurtul-

---

12 "Teşarük" kelimesini kullanıyor ki, "ortak olma, ortaklık" anlamının yanı sıra Fransızcadan "associationnisme" karşılığı da var. Muhtemelen yazar bu anlamıyla kullanıyor.

13 "Vesait-i istihsaliye" tam tamına "üretim araçları" anlamına geliyor.

14 "Muharrir" kelimesiyle gazetelerde çalışanlar da dahil yaşamını yazı yazarak kazanan herkesi kastediyor.

manın yegâne çaresi halkın ayaklanması. Çatışma başladı Paris'te, öyle şiddetle. Blanki halkı ayaklandırdı. Ordunun ilk safında dehşetle hücum edip duruyordu. Lakin Blanki sonunda esir oldu. Blanki ezilmiş, çaresiz insanlığın saadetini göremeden öldü.

A. Rıfkı

GÖLGELER
BEDBİNLİK[15]

İnsanlık ilerledikçe, medeniyet insanlara refah ve düzen sağladıkça, bütün insanlığı tahrib eden, boğan bir hastalık var ki bundan iki bin beş yüz sene önce ortaya çıkan (Buda)'lara, yıkıcı mezhepler kuran (Mani)'lere[16] hükmetmiş, ilerlemiş, Şopenhor[17] gibi düşünürleri, Hartman gibi âlimleri pençesine almış bütün insanlığa etkisini yaymak için onlara yazdırmışdır.

Düşünce dünyasında büyük yer edinmiş, gençleri etkilemiş, hayata bağlı olması gerekenlerin akıllarını yaralamış, gençleri de, ihtiyarları da, filozofları da bilimcileri de zehirlerinden, darbelerinden esirgememiş, mantığa karşı ayaklanmış, şiire, edebiyata, felsefeye, siyasete, her şeye nüfuz etmiş, belki bir asır sonra da insanlık âleminde kendi hükmünden başka bir şey bırakmayacak. Belki bütün gelişmiş insanlık, zengin fakir ona inanacak, ondan başka her şey unutulacak, fikirlere, ahlâka yalnız o hükmedecek.

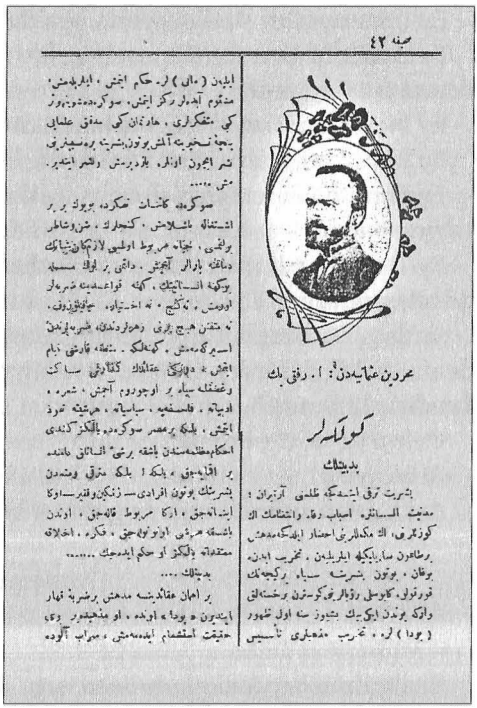
صفحه ٤٢

محررين عثمانيه دن: ا. رفقی بك

كوتوكسز

بدبينلك

"Muharririn-i Osmaniden. A. Rifkı Bey"

---

15 Bedbin: Kötümser.

16 Mani: Meşhur Çinli nakkaşın adıdır. Behram Şapûr zamanında İran'a gelip Zerdüşt ve İsa dinleri halitası olan batıl mezhebini neşre başlamış olduğundan idam olunmuştur. "Erteng", "Erjeng" adlı eserleri meşhurdur. Devellioğlu, s. 579.

17 Schopenhauer.

Kötümserlik....

Brahman inancına öldürücü bir darbe indiren (Buda) onda, o mezhepte bir gerçeklik görememiş, sayısı iki bine varan tanrılarından, o taştan yapılmış, elmasla donatılmış garip şekilli oyuncaklardan bir şey anlayamamıştı.

Bir gün bilmem kaçıncı tanrıya ibadet ederken Buda

– Senin telkin ettiğin inanç beni ikna edemez diyerek bir daha girmemek üzere mabedin kapısından çıktı.

Artık düşünmek lazımdı, düşündü. Arslan uğultularından hayat mücadelesini, yılan fısıltılarından zehirlenmenin hikmetlerini öğrendi.

Yakılan ölülerin gökyüzüne yükselen pis dumanlarında yokluğu, inildeyen ihtiyarların uğursuz tavırlarında hayatın kofluğunu, varlığın sefaletini okudu. Otuz sene süren bu tefekkürden bir tek şey öğrenebildi:

Yokluk!...

Yetmiş küsur senelik ömründe insanlığa hükmeden yalnız bir kuvvet görebildi:

Sefalet!...

İnsanlık tarihini titiz bir şekilde inceleyen görür ki her şeyde kan, her yerde matem vardır. Bütün insaniyeti tahrip eden kavgalar tabiatın bir mecburiyetidir. En küçük bir zerreden güneşe kadar her şeyde amansız bir keşmekeş, bir kavga zorunludur.

İşte bunun içindir ki, Buda dört yüz milyona varan takipçilerine koyu bir kötümserlik öğretir.

Bunun içindir ki: Schopenhauer iyiliğe saldırmış, yalnız kötülüğe inanmıştır. Bunu içindir ki Zola, insan hayatını bir kadavra gibi didiklemiş, onu tahrip eden hastalığın en kötü yanlarını ortaya çıkarmıştır.

İşte bunun içindir ki: (Bodler)'in (elem çiçeklerinden)inden[18] sefil bir koku duyulur.

İşte bunun içindir ki: Bakunin, Reklos, Kropotkin, Berçeçi, Lositini, kavga meydanına atılıp insanlara sefaletleri bildirmek için çalışmışlardır.

İşte bunun içindir ki çağımızın edebiyatı –bizde bile– feryattan, ağıttan, matem görüntülerinden ibaret kalmıştır.

Bunun içindir ki: (Kötülük görünüştedir) diyen (Layibnic)[19] taraftarları artık azalmaya başlamıştır.

Sebepleri ne?

İnsanlık dilenen, sürünen sefilleri görmüyor. Herkes kendi çıkarı için, başkasının zararına çalışıyor. Fakirlerin doğruluklarına yalancılık deniliyor, zenginlerin yalanlarına gerçek süsü veriliyor.

Ben zamirinden dışarı çıkamayan çıkarcılar emeğin hakkını öldürüyor.

---

18 Charles Baudelaire'in *Kötülük Çiçekleri*'ni kastediyor.

19 Leibniz.

Kendi kesesi doluyor, işçilerin maddi kuvvetleri mahvoluyor.

Sermayedar evinde, köşkünde rahat yaşıyor. İşçilerin kulübeleri alçalarak yeraltına giriyor.

Bu alçalış insanlığın bu adi kulübelerine mahsus olarak kalmıyor. İnsanlığın bu değerli ve çalışan organları böyle hakaret gördükçe, kuru bir ekmeğe, sefil bir hayata mahkûm kaldıkça alçalışı onu bu hale koyan insanlığa ait oluyor.

Sefiller böyle çoğaldıkça, aileler, fuhşun zilletine bulandıkça, işçiler bir esaretin pençesinde eğildikçe bu feryatlar daha çok artacaktır. Zavallı insanlığın iniltileri biraz daha yükselecek fakat insanlık alçalacaktır.

A. Rıfkı

SUS

Bir İzah

Her vakit söylüyoruz ki, servet fakiri sevmez, saadet sefalete düşmandır. Zenginler fakirleri hor görür, küçümser, çünkü onların sahip olduğu refahı, gelirleri, köşkleri, işçilerin ve fakirlerin emeğinin ürünüdür. Ve eşitsizlik gösteriyor ki: meşru yoldan elde edilmiş gibi görünen servet sermayedarların insanlığın ortak varlığından gasp edilmiş, hatta çalınmış şeylerdir.

Eskiden bütün ömürleri matemle geçen işçiler nasıl ki, birkaç düşünürün mücadelesiyle bir parça hayat kazanabilmişlerse, nasıl ki, sermayedarın tahakküm zincirlerini kırmışlarsa, yarın da yeryüzünün bütün zenginlikleri sınıf farkı olmaksızın bölüşülecek. O zaman ne işçi ne sermayedar kalacak.

Biz (İştirak)i halka sunmakla toplumsal bir çığır açtık, memleketimizdeki büyük bir eksikliğin, önemli bir düşünce akımının ilk adımını attık.

O zaman ne amele, ne sermayedar kalacak biz de(İştirak)'ı halka takdim etmekle, içtimai bir çığır açtık, memleketimizde büyük bir noksanın, mühim bir mesleğin ilk adımını attık. Vatanın emeğe, çalışmaya muhtaç olduğu bir zamanda başlangıç ile işe giriştik. Olabilir ki beğenmeyenler, hizmetimizi takdir etmeyenler bulunur. Biz buna üzülmeyiz, müteşekkir oluruz.

Nitekim memleketimizin en büyük zenginlerinden ve yüksek makamlardan birinin, en seçkin makamdaki bir siyasetçimizin bir yerde özellikle yanında birçok kişi varken gazetemizden bahsederken sosyalist fikirlerin Türkiye için zararlı olacağını, İştirak'in izlediği akımın faydalı değil zararlı olduğunu söylediğini sözüne güvenilir bir kişiden duyduk.

Orada bulunanlardan ilerici ve erdemli bir kişi kendisinin Avrupa'da bulunduğunu, bütün hükümet merkezlerinde çoğunluğa yakın bir durumda bulunan sosyalist ve işçi partilerinin lüzumlu partiler olduğunu, iştirak ve işçilerin birliği fikrinin kutsal olduğunu söyleyerek İştirak'i bu konuda öncü

kabul etmiştir ki, birincinin tutuculuğuyla ikinci kişinin halkı savunan gazetemiz lehindeki sözleri karşılaştırılınca konu okurlarımızın nazarında açıklığa kavuşmuş olur.

Hasetler ve dedikoduların bizim için hiçbir değeri yoktur. Çünkü karşısında karşıtı bulunmayan herhangi bir akım, herhangi bir gazete daima yanılır. Şa'ne-i Zülf-ü Sühandır İtiraz.[20]

İŞTİRAK

* * *

Hikâye: Dede Hasan'ın Vicdanı[21]

–Kardeşim Yakub Kadri'ye–

Merdiven aralığında asılı duran zincirli saatin göğsünden fena hırıltılarla sesi tıkanık öksürük çıktıktan sonra yine ufak eve hararetli bir İstanbul gecesinin sükûtu sarıldı, un fabrikası uzakların heva-i rükudunu[22] tekrar tepmelemeğe başladı.

Dede Hasan yer yatağından doğruldu; hanenin ikinci kat odalarıyla bir hizaya gelen hava gazının kafesten geçen ziyasını ak sakalını bir dama tahtası gibi siyah ve beyaz murabbalara[23] ayırdı, kireç duvara kocaman bir maşrapa şekli çizdi. Çok susamıştı. Soğuk bir su içmek için aşağıya küpe kadar gitmek lazım geliyordu, usulca kalktı, çıplak ayakları altında çatırdayan tahtaların melekesi sayesinde pek iyi tefrik ettiği sağlam ve çivileri düşmemiş yerlerine basarak zaten açık duran kapıdan sofaya çıktı, dışarıyı dinledi. Uzakta un kapanının gürültüsü vardı, yan odadan sütoğlu Memiş'in horultusu geliyordu, saatin asılı olduğu taraftan bu iki sese de hâkim kalın bir taktaka geceyi gündüze sürüklüyordu.

İdareyi bile yakmadı ve ateş gibi yanan ayaklarını zemin katının rutubetli toprağına basarak küpe yürüdü. Maşrapa tahta kapağın üzerindeydi, tülbendi sıyırdı, kolu uzandı. İçinde bir damla bile su kalmamıştı, teneke kap toprak boşluğun içinde her tarafa çarptı, sesler çıkardı, boş döndü.

O zaman ciğerlerini hançeresini kavuran, dudaklarını bir böcek kabuğu gibi kurutan susuzluğun verdiği ihtiyaç ve cüretle yine karanlıkta sokak kapısını açtı, ilk taharride[24] tesadüf eden Memiş'in çizmelerini önüne dayadı, köşe başındaki çeşmeye gitti; musluk yarı açık kalmıştı; seri damlalar yala-

20 "İtiraz, sözün saçlarının tarağıdır." Ahmet Cevdet Paşa'nın bir dizesi. Bkz. Ahmed Şimşirgil - Ekrem Buğra Ekinci, *Ahmet Cevdet Paşa ve Mecelle*, KTB Yayınları, İstanbul, 2007.

21 *Toplumsal Tarih* dergisinin Nisan 2013 sayısında yayımlandı.

22 Rükud-heva: Durgun hava.

23 Murabba: Kare.

24 Taharri: Ara, araştırma.

ğa düştükçe akord edilen bir kanun sesi çıkarıyor ve bu garip musiki, tenha, murdar sokağın baygın asabını geriyordu.

Yaklaştı, ağzını oraya uzattı içti. Şimdi taşkın sular sakalından sızarak açık göğsünün kılları arasından vücuduna yayılıyor, her tarafında ra'şeler[25] koşturuyordu. Bu o kadar tatlı geldi ki bileklerini sıvayarak bütün başını, ensesini, ayaklarını, her tarafını yıkadı, ıslattı, sonra döndü.

Hararèti geçmişti; fakat yine; sıkıntı, bir korku, içinde bir vehm[26] vardı. Sanki yüreği ağrıyor, beyninin üstüne bir sıklet çöküyordu. Çizmeleri kaldırırken birden Memiş'i hatırladı, bakkala olan borcunu, evden kaçırıp sattığı saati düşündü sonra bunların hepsini unutarak akşamki itiraflarına hasr-ı fikir etti. Artık yukarı çıkmadı, merdivenin ilk kademesine oturdu, henüz kurumayan elleriyle ıslak saçlarını, yüzünü örttü, mütefekkir kaldı.

Sütoğlu dört saat evvel "babalık, demişti, otuz bir Mart günü Ayasofya meydanında ben çok çalıştım, çok fedakârlık ettim, fakat kurnaz olduğumdan iz bırakmadım". Sonra acı acı gülmüş daha neler yaptığımı bilseler, bilseler" diye ilave etmişti.

Memiş Abdülhamid'e hizmet etmiş, parası için otuz bir Mart hadisesine karışmıştı, hâlbuki hürriyetle beraber başçavuş olmuş, muntazam aylığını almış, rahat etmişti. Kendisi bile altmış yaşından sonra gaip etmek derecesine gelen bir davayı kazanmış, şu eve o sayede yerleşmişti. Ta küçükten beri beslediği, anasız babasız bulup evladı gibi doyurduğu çocuğun akşamki itirafı onu ta yüreğinden yaralamıştı. Bu millete fenalık etmek emeliyle yaşadığı halde yine niçin her kabahatli cezasını görmek için divan-ı harbe çıkarılırken o burada veyahut kışlasında rahat ve yine aynı hislerle zalim uyuyup şişiyor?

Ellerini kulaklarından çekti, biraz doğruldu, dinledi. Karısı bu gece yoktu; Hasib Paşalara gitmişti; evde Memiş'le yalnızdı ve derinden gelen horultular onun korkusuz uyuduğunu gösteriyordu. Birden nasıl olduğunu fark etmedi, sanki ta içinden, pek yanından bir sesin kendisine "sütoğlun kabahatlidir, sana iyilik eden hükümete düşman oldu, nankörlük etti vazifeni yap..." dediğini ve sonra "git ihbar et" diye emrettiğini duydu.

Cahil dimağı bir divan-ı harbin ne derece şiddetli hükümler verebileceğini ihata[27] etmiyordu. Kendi kendine, Memiş'i ne öldürürler, ne tard ederler, diyordu, birkaç ay hapse atarlar cezasıdır çeksin!..

Acaba vicdanını mı dinliyordu? Bir türlü hal edemedi, fakat bu emir, bu hitap, bu sarih düşünce başka nereden gelebilir, bu derece kendisini hasta ve müteheyyic[28] eder miydi? Bir elini göğsünün soluna dayadı, başını omuzla-

25 Raşe: Titreme, titreyiş, [korku veya soğuktan] ürkme.

26 Vehm: 1. Kuruntu, yersiz korku. 2. Şüphe, tereddüt.

27 İhata: Tam kavrayış, anlayış, geniş bilgi.

28 Müteheyyic: Heyecana gelen, coşan, coşkun.

rı arasına gömdü daha derin düşündü. Tamamıyla karanlıkta idi; ne ufak bir ziya, ne bir gölge, ne bir hareket. Vicdanın ne olduğunu bulmak istedi, fakat bunu bir günah telakki ederek vazgeçti. . . Biraz daha durdu. Bir müddet karar veremedi, şakakları atıyordu ve Memiş'e karşı ta yüreğinden müthiş bir kinin uyandığını, fena bir husumetin ayaklandığını, onu tekmelerle kovmak ihtiyacının asabını yaktığını duyuyordu. Şimdi fena bir ihtiyar müfekkiresi[29] yukarıda horuldayan gence husumetler, felaketler hazırlıyor ve vicdan denilen mevhume bu fenalıkları ahlâk ve fazilet kafilesine ilhak ediyor, onları vazife şekline koyuyor, mücrim ve zalim adamı teselli eyliyor, muaf gösteriyordu.

Nihayet muammayı halletti; vicdanı emretmişti. Ona tabi olacaktı... Artık düşünmedi; karanlık, sükunet, ıssızlık içinde içine düşmüş, dinlemiş, kalbinde ona mevcudiyetini hissetmişti; zekasını, mefkuresini yormaya, tenkitler yapmaya lüzum yoktu. Yap diyordu, yapacaktı; kaç derse kaçacaktı.[30]

Hemen kalktı, altıyı çalmaya başlayan saati susturdu, yatağına girdi.

Ertesi günü Harbiye Nezaretine gidecekti.

İlk defası on üç adam asmışlardı.

Dede Hasan Memiş'i tevkif ettirdikten sonra artık rahat uyumuş, vazifesini ifa etmiş bir mahkeme reisi gibi azap duymadan birkaç hafta geçirmişti. Bir sabah erken kahveye çıktı.

– Duydun mu, dediler, neferleri asmışlardı.

Birden anlayamadı, onları hep bütün mevkufları birer birer salb[31] edecekler, hepsini öldürecekler miydi?

Kahvesini bitirmek o kadar güç ve uzun göründü ki sabredemedi, dışarı kaçtı. Herkes asılmışlardan bahsediyor, bazıları yerlerini tarif eyliyor, izahat veriyordu, Beyazıd'da, Köprübaşında, Kasımpaşa'da...

Acul[32] ve müteheyyic yokuşa tırmandı, tenha sokaklardan, su kemerleri altından maliyenin önüne çıktı. Çok kalabalık vardı. Yaklaşamıyordu yalnız dört beş beyaz tahta, dört beş beyaz torba orada, güneşin altında, koca bir mahşer'ülşekl[33] ortasında sabit ve muhkem yükseliyordu. Onlar, o cesetler, etrafını dolduran bu müteharrik[34] ve canlı adamlardan daha kuvvetli, daha cesur, daha metin görünüyordu.

---

29 Müfekkire: Düşünme gücü.

30 Metinde "y-a-r-b, diyordu, yapacaktı..." olarak yazılı. Anlatım bozukluğu da var.

31 Salb: Asma, darağacına çekme.

32 Acul: Aceleci, içi dar.

33 Mahşer: Çok kalabalık.

34 Müteharrik: Hareket eden, hareketli.

Dede Hasan vaktini geçirmekten korkarak Eminönü'ne indi. Araba, at, kadın, erkek ve er meydanı doldurmuştu? Hiç dinlenmeyen fena sesler vapur gürültüleriyle çarpışıyor; ortada muhayyib[35] bir insan kitlesi haddinden fazla uzanan başlarıyla maruf cesetleri didiklemeğe gelmiş.

(Ma-ba'dı var)

* * *

Manzume-i Efkâr Matbaası

Müdür-i Mesul Hüseyin Hilmi

35 Muhayyib: Mahrum kılan, yoksun bırakan.

Numara -4- 6 Mart 1326 Cumartesi Sene -1-

İŞTİRAK

Biri yer biri bakar, kıyamet ondan kopar
Sosyalizm Efkârının Mürevvicidir.
Journal Socialiste ICHTIRAK

Sahib-i İmtiyaz ve Müdür-ü Mesulü:
Serbest İzmir Gazetesi Sahibi: Hüseyin Hilmi
Directuer Hussein Hilmi
Maa posta Seneliği 60 Kuruş
Altı Aylığı 40 Kuruş
Mekatib ve Evrak-ı Varide Bab-ı Ali Caddesinde Manzume-i Efkâr Matbaasına Gönderilmelidir.

MÜNDERİCAT

Şûra-yı Ümmet'e Cevap. Hüseyin Hilmi. Büyük Bir Konferanstan Mabad. Düşün. Ulemadan Bir Zat Tarafından. Dede Hasan'ın Vicdanından Ma-bad: Refik Halid. Yetmiş Sekiz Yaşında Bir Rus Sosyalist Kadının Muhakemesi... Françisko Ferrer: Bedik. Fukara-i Ahalimize. Müjde: M...

ŞÛRA-YI ÜMMET'E CEVAP

Geçen hafta neşrolunan Şûra-yı Ümmette "Yeni Fırkalardan: Sosyalistler" Serlevha-i acaib'i altında iki sütunluk yeni bir garez numunesi intişar etti. Bu makalede memleketimizde bir de sosyalist fırkası teşekkül etmek üzere bulunduğu zikrolunduktan sonra kemal-i telaş ve heyecanla zavallı sosyalistlerin dahili ve zehirli birer mikrop oldukları, anarşistlerin süt biraderleri bulundukları ve daha bilmem muharrinin dimağ-ı herze-zadından doğmuş neler neler sayıklanıyor. Sosyalistlerin evham ve hayalattan başka hiçbir programları yokmuş, onların mesleği başkalarının ağzındakini kapmak, servet-i umumiyenin tesavi-i tevziini[1] temin etmek ve nihayet yağmacılık imiş. Fakat teşekkür olunurmuş ki Avrupa'dan bu taraflara doğru akıp gelen bu fesat karşısında kuva-yı hissiyesi sağlam, muazzam bir devlet, bir millet varmış!..

Şüphesiz ki gizli bir amaçla yazılan yahut yazdırılan bu makaleye cevap

1 Tesavi: Eşit olma. Eşitlik; Tevzi: Dağıtma, üleştirme.

vermek aslında ayıptır. Fakat halkı uyarma görevimiz bize o ayıbı da yaptıracak. Ne yapalım, insanlık için çalışıyoruz.[2]

Sosyalistliğin en evvel Hazreti İsa tarafından kurulduğu, Roma'nın, milyonlarını esirlerin tırnaklarıyla kazanan büyük zulmüne karşı kurulan bir dinin esas maksadı olduğu ve İslâmiyet'te dahi nice ayet-i kerime ve hadis-i şerife ile teyit ve tasdik olunan bu esasların zekât gibi bir uygulamaya da geçirilmiş olduğu düşünülecek olursa "sosyalistlerin maksadı yağmacılıktır" gibi münasebetsiz sözler biraz zor ağza alınır.

Bugün hiçbir sosyalist yoktur ki makale yazarının dediği gibi aniden birinin kapısını çalsın da, ben sosyalistim servetinin yarısını bana ver desin. Eğer biçare Alâeddin Cemil Bey böyle zannediyorsa pek çok aldanıyor demektir.

Bir taraftan servet sahiplerine tröstler, sendikalar ve sair kâr elde etmek için her türlü kuruluşları oluşturma hakkı verilirken, fakir ve aciz işçilerin bir yardımlaşma sandığı kurmasını çok görmek, günde milyonlar kazanan ve hiç şüphe yok ki işçisinin uykusundan, rahatından, hatta hayatından her gün zerre zerre çalarak gayri meşru bir surette servet biriktiren bir zengine karşı "biz günde ikişer kuruş fazla isteriz" diyen ve bu taleplerini grev gibi gayet meşru bir yoldan elde etmeye çalışan bir işçi niçin anarşist, niçin mikrop olsun!...

Ey insafsız zenginler, hatırlayınız ki siz bankalarınızda, kasalarınızda koruduğunuz o büyük meblağları kendi emeğinizle kazanmadınız. Siz yazıhanenizin bir köşesinde yaldızlı sigaranızı içerken, gazetelerin borsa sütunlarını incelerken, aşağıda işçileriniz, o binlerce aç, sefil, hasta, aciz insanlar, kimisi evde yiyecek parası olmadığı için kıvranan zavallı yavrucaklarını, kimisi ayakkabısız okula giden evladını, ciğerparesini düşünerek çalışmışlar, toz toprak içinde gözleriyle, tırnaklarıyla, bütün mevcudiyetleriyle didinmişler ve sonra akşamüzeri o zavallılar bu emeğin karşılığı olarak onar kuruşla, beşer kuruşla sefalet hanelerine dönerlerken, siz; akşama kadar geçirdiğiniz istirahat saatlerine karşılık milyon kazanarak köşkünüze, konağınıza dönmek için lastik tekerlekli, Arap atlı, büyük ve debdebeli arabanızı bekliyorsunuz. Fakat yarın o işçiler "size biz on kuruşa çalışmayız, on ikişer kuruş isteriz" derlerse biliniz ki haklarıdır. Ve her hak mutlaka yerini bulacaktır.

Ey gafil yazar!... Şimdi siz söyleyiniz bakalım. Servet sahibi, bu parayı nasıl bulmuş diye bir soru sorulursa ne diyeceksiniz. Meşru bir yoldan biriktirilmesi ihtimali olmayan büyük miktarlar için verilecek cevap şudur:

– Çalıştım kazandım.

Bu iki kelimede büyük bir hakikat vardır ki o da budur:

2 "Enna-i cinsimiz için" diyor. "Aynı cinsten olanlar" demek. Ben "insanlık için" dedim.

Meşru, gayrimeşru, madem ki kazandım artık bu servet benimdir, sen de çalışsaydın, sen de bir kolayını bulsaydın?..

Eve ben de bir kolayını bulsaydım değil mi? İşte biz peygamberin yüce şeriatının[3] hepimizi kardeş sayan emrine uygun olarak birlik olacağız.[4] Kimseye zararımız dokunmayacak, daha az çalışarak, yani biraz rahat ederek, daha fazla kazanmanın kolaylıklarını arayacağız. Gerekirse tümüyle işi bırakacağız. Ve böylece gayri meşru olarak elde edilen servetlerin hiç olmazsa bir kısmını emeğimize, insanlığımıza karşılık olarak geri almış olacağız.

İşte bizim bildiğimiz sosyalizm, iştirak, insanlığın eşitliği budur. Bize anarşist diyenlerin asıllarını araştırmak ve kendilerinin ne olduklarını anlamak lazımdır. Eğer Alâeddin Cemil Bey'in makalesi zannettiğimiz gibi bir aldanma yahut bir teşvik üzerine yazılmış ise zararı yok. –Çünkü o zatın bu hakikatleri bilmediğine hükmedemeyiz.– Yalnız vatandaşlarımıza karşı feci bir surette işlenen bu hatanın tamirini bekleriz.

HÜSEYİN HİLMİ

UZUN BİR KONFERANSTAN MA-BA'D

İskender'in dünya fetihleri, unutulmuş bir rüyanın, fakat kanlı, işkenceli bir rüyanın kâbuslu sahnelerinden başka bir şey değildir. İsa'nın yahut Davut'un doğaüstü mucizeleri bin bir gece masallarının hayalleri gibi aklı hayal üstü âlemlerde gezdiren birer menkıbedir. Teb ve Memfis, Babil ve eski Roma, solmuş zafer defnelerini başında muhafaza edebilmiş, ölmüş, organları çürümüş birer kahramandır.

Büyük Lui ve oğlu gözdelerinin zevkli kucaklarında zafer sarhoşluğu ve gurur ile uyuyan, fakat toplumun kanını emen birer sülüktür.

Napolyon insanlığın en hunhar bir mahlûku, galibiyet heveslerine feda ettiği mazlum kanları, yaktığı şehirlerden yükselen yangın alevleri, dul, yetim feryatları ile insanlık düşmanı, ateş saçan bir canidir.

Tarihler bu olayları gurur edasıyla yazarlar. Bir tarafta birkaç yalancı diplomat kişisel veya milli çıkarları için millet arasına anlaşmazlıklar bırakır, bu anlaşmazlıklar yavaş, yavaş kavgalara dönüşür, kanlar dökülür, insanlar vahşi hayvanların bile yapmadığı işleri yaparlar. Savaş meydanlarında kandan şelaleler, ceset yığınları oluşur, bir tarafın galibiyeti, diğer tarafın mağlubiyetiyle sonuçlanır. Galiplerin başları gururla gökyüzüne yükselir, şehirlerinde zafer şarkıları söylenir. Mağlupların maneviyatında kin ve garez oluşur işte o zaman iki taraf arasında savaştan daha şiddetli bir emare belirlemeye başlar ki o da intikam sevdasıdır.

3 "Şeriat-ı Gurre-i Ahmediye'nin".

4 "İttifak ve ittihad edeceğiz".

İşte genel tarih! Mitoloji döneminden başlayınız, şark milletlerini, Filistinlileri, Yunanileri, Romalıları, Avrupa hükümetlerini, velhasıl çağımıza kadar yaşayan devletlerin vukuatını incelersek, kandan, mücadeleden başka bir şey bulamayız.

Bugün ilk adımını atmakla iftihar ettiğimiz uluslararası barış[5] kutsal fikri genel bir kabul görecek olursa o zaman milli tarihlerin iftihar yahut üzüntü ile yazdıkları olaylar yarın unutulmuş korkunç kabuslar olarak kalacak, o zaman savaş ve çatışma yerini şefkat ve dostluğa, kin ve haset yerini samimi bir kardeşliğe bırakacak, savaş bütçeleri, ordu harcamaları, donanma teçhizatı, sınır anlaşmazlıkları, ulusal çatışmalar insanların akıllarından silinecek, işte o zaman şimdiye kadar hep söylenen ama pek görülmeyen genel kardeşlik, milli eşitlik, insanlığın özgürlüğü yeryüzüne hâkim olacaktır.

Biz şimdiden bu fikirlerin tohumlarını serpmeye başlayalım ki biz görmesek bile gelecek nesiller bu amaçlara ulaşabilsinler. Öyle ise çalışalım.

* * *

ULEMADAN BİR ZAT TARAFINDAN GÖNDERİLMİŞTİR[6]
DÜŞÜN

Düşün ey düşünen ruh. İnsanlık olgunluğa, mutluluğa ne zaman ulaşacak. Binlerce aile sefaletten ne zaman kurtulacak.

İnsanlar arasındaki bu nefretler, bu karşıtlıklar, bu düşmanlıklar, bu hırslar daimi ve çaresiz midir?

Bir sınırlı ömür, sayılı bir nefes için bu insanlığa reva görülen belalar, savaşlar, sefaletlerin varlığı iddia olunan uygarlığa göre büyük bir eksiklik değil midir?

Yeryüzü bir saadet cenneti ve gül bahçesine çevirmek mümkünken insanlık elem gözyaşları ve üzüntü içindedir, çünkü bir kişide görülen sevinç ve gülen yüze karşın, bin kişi üzüntülüdür. Bütün bu durumların gerçek sebebi (ihtiras) denilen kötülüktür.

Hep bu (ihtiras) denilen bela yüzünden bir siyasi dahi bir nam ve şan için milyonlarca insanın masum kanını dökmeğe, dünyayı allak bullak etmeye çalışır. Yine bu ihtiras yüzünden milyonlara malik bir sermaye sahibi binlerce işçinin alın terinin karşılığını hakkı derecesinde vermeme düşkünlüğünü gösterir.

---

5 Yine "ittihad-ı milli" karşılığı olarak kullanıldı.

6 Bir sonraki sayıda Karasi Mebusu Mecdi olduğu anlaşılıyor. Mecdi, 1865 yılında Balıkesir'de doğdu. Medrese eğitimi gördü. Balıkesir ve Hanya'da öğretmenlik yaptı. 1908'de Karesi mebusu seçildi. Meclis-i Mebusan'da kâtiplik ve ikinci başkanlık yaptı. Güneş, *Türk Parlamento Tarihi I. ve II. Meşrutiyet*, s. 655. Mecdi'nin bu yazısı asıl söylemek istediklerine bir tür giriş niteliğindedir. Sosyalizm ve Osmanlı'da sosyalizmin uygulanabilirliği üzerine düşüncelerini bir sonraki sayıda devam eden yazısında açıklamıştır.

Arap yarımadası cihadın talan eylediği bir devrede karanlık içinden çıkan bir güneş gibi insanlığa yayılan Peygamber-i Zişan-ı Arabi Nebiyi Akdes-i Kureyşi Mekke'den Medine'ye taşınıp insanlığı aydınlattığı sıralarda ilk icraatı Araplar arasında kardeşlik kurmak, yardımlaşmak ve sefalet sebeplerini ortadan kaldırmak olmuştu.

Bu ittihat-ı insaniyet, bu hakiki dayanışma ve yardımlaşmadır ki İslâmiyet'in Medine'de zikredilen insaniyet bayrağını az zaman içinde âlemin pek çok yerlerini gezdirmiştir. İnsanın aklı bin türlü eşsiz bilimsel buluşlar yapmış, elektrik ve buhar gibi iki büyük icat yaratmış olduğu halde gelişmiş ülkelerde binlerce nüfus açlıktan, fakirlikten helak olmakta, yoksulluğun pençesinden yakasını kurtaramamaktadır.

Bütün bu facialarn, acıklı hallerin kaynağı ise ihtirasa kapılmaktan başka bir şey değildir.

"İnsanlar birbirlerinin uzuvlarıdır" gerçeğini söyleyen Sadi gibi temiz ahlâk sahiplerinin azalmasıdır ki mevcut ilerleme dedikleri gösterişli mevhum insanlığı alçaklığın en dibine düşürmüştür.

FRANÇİSKO FERRER[7]
SERBESTİ-İ FİKR'İN ŞEHADETİ

Bir iki aydan beri bütün medeni âlemde müthiş feryatlar ve şikâyetler yankılanıyor. Paris'te kalpler ihtilal ve devrim günlerinin korkularıyla çırpınıyor. Medeni dünyanın, fikir özgürlüğünün, eşitlik ve hürriyetin muhafızları Paris'in ufuklarını kaplayan feryat ve figanlarına iştirak ediyorlar. Bütün hür memleketlerde gürültülü gösteriler ve kınamalar var.

Ağızlarda lanet ve şikâyet. Medeniyet! Hürriyet.....! Eşitlik! Adalet.....! Lakin ne olmuş, medeni dünya niçin böyle telaş ve heyecan içindedir. Nedir bu coşkunluk, bu feryat ve figanlar!

Evet! Garip, pek garip bir hal vuku bulmuş, uygarlığın yasakladığı iğrençlikler tekrar baş göstermiştir. İnsanlık ortaçağın o kana bulanmış günlerine geri dönüyor. Barselona'da fikir özgürlüğü mücahitlerinden biri tekrar kurban oldu: Tekrar taassup, tekrar mezalim...!

Şiddetli taassup altında insanlığı idare eden fikirler insanlığı daima zalimliğe ve taassuba yöneltip özgür düşünceye karşı savaş ilanı ile özgür düşünce sahiplerini mezalim ve işkencelere uğratan, onları darağaçlarına çıkaran engizisyonun öfkeli ve siyah pençeleri altında insanlık hâlâ inlemekte, feci bir şekilde kurban olmaktadır.

Bunlar din namına eziyet ve işkence vaazları veriyorlar. Kardeşlik, eşitlik, hürriyet ve adalet esasları üzerine kurulu din hükümlerini bozup keyif-

7 Katalan anarşist. İspanya'da idam edildi.

lerince değiştiriyorlar. Dinin kutsal hükümlerini her asırda, her devirde yaşayan tutucu rahiplerin uygulamalarıyla çarpıtmışlardır. Allah büyüktür. Allah haklı olanların koruyucusudur.

Barselona'da şehit olan kimdir? Françisko Ferrer'i neden katlettiler?

(1600) tarihinde Roma'nın "Campo dei Fiori" meydanında cellâtların şen ve neşeli bağırışları içinde büyük filozof "Çovardano Pruno"[8] yakıldığı zamanların çoktan geçmiş olduğunu söylediği o müthiş devirde geçerli olan zulümlere karşılık şimdi fikir özgürlüğü istediği için Ferrer kurban edildi.

Volter'lerin kırbaçlarından sonra uluslararası ruhbaniyyenin bin başlı ejderhasının telef edildiğini söyleyen Ferrer o amansız ejderhanın iftira pençesine kurban gitti. İste yirminci yüzyılın 1909 sènesi Ekim ayının on üçüncü günü Ferrer'in idamı haberi hürriyet ufuklarında çınladı. Düşünce hürriyeti sahiplerinin tatlı rüyaları bu defa da suya düştü.

İşte asırlardan beri müstebit hükümdarlar, prensler ile el ele verip düşünce özgürlüğüne karşı engel oluşturan ruhbanlar bu defa da taraf olduğunu dünyaya gösterdi.

Cinayet haberi bu defa da engizisyonun merkezinden, İspanya'dan geliyor. Engizisyon medeniyeti lekeledi. İspanya'da eski taassup hâlâ yürürlükteymiş.

İşte bir memleket ki, kelimenin gerçek anlamıyla ruhbanların zalim ve keyfi yönetimi altında inlemekte, yavaş yavaş çürümektedir. Orada okullar yerine manastırlar, ruhbanhaneler var, onlar halkı mahvediyorlar. Orada halkın yüzde yetmişi henüz okuyup yazamıyor. Ve zaten Barselona'da isyanın çıkmasına bu durum sebep olmuştur. Bu defa da hürriyete karşı olanlar galip geldi. Kral ve piskoposlar intikama karar verdiler. Bu defa da Avrupa dilsiz kaldı. Hürriyet fikrinin savaşçısı Francesko Ferrer taassuba kurban gidip bütün medeniyet âlemini ayağa kaldırdı. Şu özgürlük devrinde cellâdın satırı tekrar parladı. Mahkemede hiçbir delil elde edilmedi.

Evet Ferrer rahipler nazarında bir günahkâr idi. O mücahid-i hürriyete alçak nazarıyla bakarlardı. Neden bu!

– Zira Ferrer hürriyet fikrinin gelişmesi, toplumsal durumun iyileşmesi için toplumu eğitmek istiyordu. İşte Ferrer'in suçu!...

O yumuşak huylu, o üstün nitelikli, o sağlam Ferrer ki: Hürriyet uğrunda canını feda etti. Manastırlardan çıkan zehirli havadan telef olup gitti. Fakat hürriyet ve eşitlik taraftarlarının nazarında Ferrer bir mahkûm olmayıp keyfi ve zorba yönetimin kurbanıdır.

Paris'te gerçekleştirilen gösteriler bütün medeni dünyanın dikkatini çekti.

Yaşasın Ferrer!...

8 Giordano Bruno kastediliyor.

Rahipler, ruhbanlar elbette er veya geç düşünce özgürlüğüne tabi olacaklar, elbette Ferrer'in şahadeti bütün dünyayı üzüntüye boğacaktır.

Yaşasın mücahitler.... Binler yaşasın.

TROŞAK
MÜTERCİMİ "BEDİK"

DEDE HASAN'DAN MA-BA'D

balık sürüsüne benziyordu. Bu kitle kımıldamıyordu, yalnız kenarda ince bir ceryan fesleri, şapkaları sürüklüyor, bir taraftan girenler oradan çıkıyordu.

Hava gazı sütununa itka[9] eden maslubların[10] simasını teşhise çalıştı. Üçü de bir canlı kadar sarı ve zayıftı. İkisinin de başı zemine eğilmiş, yalnız birisininki semaya kalkmıştı. Yeni yükselen sıcak bir bahar güneşi zavallının göz bebeklerini ça-surlu[11] bir cam parçası gibi parlatıyor, açık kalan ağzını ta boğazına kadar aydınlatıyordu. Sanki fesih etmiş bütün bir mezaristan vardı; etrafa artık hayatta olmayanlara ait fena bir hava yayılıyordu.

Buradan da kaçtı; Kasımpaşa'ya uğradı. Memiş asılmamıştı. Memiş kurtulmuştu. Hâlbuki ona akşam haber verdiler ki daha yüzlerce cani aynı cezayı görecekler, şu cahil beşere aynı dersi öğreteceklerdi.

Geceleri hiç uyumuyor kafesini kaldırdığı pencereden serinlik alarak muttasıl tütün içiyordu ve sabahleyin camiden döndükten sonra artık eve uğramıyor; yalnız maslublardan, yeni asılacaklardan bahsedenleri dinleyerek, bu bahsi açarak, bu bahisten telziz[12] ederek yaşıyordu. Bazı ahbabı "Git de anlasana, senin Memiş ne oldu" diyorlardı. Cevap bile vermiyor, hicabının buna mani olduğunu kendi kendine bile itiraftan utanıyordu.

Karısı evde olmadığı geceler sofadaki saati susturduktan sonra sokaktaki lambanın ziyası girmesin diye perdeleri indiriyor, değirmenin gürültüsünü duymamak için kulaklarını tıkıyor ve yatağında iki büklüm kendini dinliyordu. Dede Hasan'ın vicdanı artık söylemiyordu.

Yatsı namazından dönerken ona haber verdi:[13] Dün senin Memiş'i gördüm, hapiste, selam söyledi "babam beni niçin gelip görmüyor, bir uğrasın da elini öpeyim dedi; gitsene... Dört gün gidip gitmemekte müterettid kaldı; nihayet bir gece harap eden sıkıntılardan sonra karar verdi, ertesi günü gidecekti, hâlbuki sabahleyin duydu ki, yine asılmışlar vardı.

---

9 İtka: Dayanma, dayanacak şey kullanma.

10 Maslub: Asılmış, asılarak öldürülmüş.

11 Muhtemelen "ça"dan sonra bir harf dizgide düşmüş veya yanlış dizilmiş. Ortaya çıkan bu kelimenin anlamını bulamadım.

12 Telziz: Lezzetlendirme, tatlandırma.

13 Kimin haber verdiği belirsizdir.

Beyazıd'tan geçerek Ayasofya'ya indi. İlk günlerden çok tenha idi, köşeyi dönünce üçerli beş direk[14] ortada sallanan ölüleriyle göze çarpıyor, şimdi artık bu alışılan temaşalar karşısında hiç durmayarak geçenler, işine koşanlar çoğalıyordu.

Yaklaştı, ta fasıla işareti olan ipe kadar sokuldu. Maslublardan üçü Meclis-i Mebusan binasına arkalarını çevirmişti, ikisi bir zenci ile zayıf bir çocuk, tam kürsü-i riyasetle karşı karşıya gelmişti.[15] Zencinin yanındaki Memiş'ti.

Dede Hasan ağladığını belli etmemek için cebr-i nefs[16] etti, uzaklaşmak istedi, fakat mıhlanmıştı, ayaklarını kurtaramıyor, elini kımıldatamıyor, büyüyen gözleriyle yalnız oraya bakıyordu.

Memiş'in kunduraları yerde sanki inip tekrar giyecekmiş gibi yan yana hazırlanmış duruyor, boynunu kesen ip derilerini toplayarak ta gerdanının altında bir yumru teşkil ediyordu. Onun gözleri kapalıydı. Şiddetli bir öğle güneşi gırtlağına kadar sokuluyor, açık kalan ağzının etrafında uçan sineklerin kanatlarını yaldızlıyordu. Nefer pantolonunun üzerine geçirilmiş maslub donu pek kısa geliyor, zavallı kolları, ta diz kapaklarına kadar uzayarak ona tehlikeli bir oyuna çıkmış cambaz şekli veriyordu.

Memiş'le yanında sallanan ak sakallı zencinin bir mana-yı tezyifle[17] sarkmış mor dili, mütekallis[18] dudakları canlılar karşısında bi-fütur, mağrur, sanki bir ıslık çalıyordu.[19] Hâlbuki Dede Hasan'ın sütoğlu aciz ve müteneddim[20] görünüyor, simasında ben ne yaptım, ben bilir miydim, şu hiç aklımla, bu na-tüvan[21] vücudumla ne kadar fenalık edebilirdim diyen meal-ı istizah[22] göğsüne ta'lik[23] edilen levhadan daha iyi, daha sarih okunuyordu.

Dede Hasan neden sonra düşündü, kendi kendine "Zavallı Memiş," dedi, astılar, zabitlerini kesenler, nazırları öldürenlerle bütün o kurşun atanların, kışladan kaçanların, isyan, ihtilal fikriyle ortaya dökülenlerin kabahati hep bir değil mi? Hepsi bir noktaya, bir emele hizmet etmek için hazırlanmamışlar mıydı? Bunların içinden bazıları fıtraten, ahlâken daha secaattar daha az korkak olduğundan daha çok iş görmüştü; öbürleri de, uslular da fırsat bulsalar, imkân görseler, o ahlâkta yaratılsalar bunu yapmayacaklar mıydı? Ka-

14 Üç ayaklı darağaçlarını kastediyor.

15 Meclis binası Ayasofya'daydı. Meclisin başkanlık kürsüsünü kastediyor.

16 Cebr-i nefs: Kendini zorlama, kendini zor tutma.

17 Tezyif: Eğlenme, alay etme.

18 Mütekallis: Gerilen, gerilmiş.

19 Cümle "Memiş'in..." diye başlamalı. "Memiş'le..." demiş.

20 Müteneddim: Nedamet duyan, pişman olan.

21 Na-tüvan: Zayıf, kuvvetsiz.

22 İstizah: Açıklama isteme.

23 Talik: Asma, asılma.

nun kimi tecziye[24] ediyordu mesela bir harpte, diğer bir ihtilalde cesaret ve besalet[25] telakki edilen fıtratı mı?"

Maslublardan bir ikisi rüzgârla veyahut iplerin yavaş yavaş açılan gerginliğiyle kımıldadılar. Memiş yan döndü; o zaman ihtiyar artık tamamıyla göremediği bu simada muhib bir mana-yı itab[26] buldu. Onun asılmasına kendisinin sebep olduğunu, bütün teessürlerinin bundan ileri geldiğini, onu hükümet tevkif etmiş olsa idi bu derece azap çekmeyeceğini hatırladı; kalbinde kızgın bir saile:[27] "Fenalık edenleri cezasız kalmaktan kurtarma ihbar et, vazifeni yap" diyen vicdanı, vicdan tesmiye etmekle aldandığı bu şey bugün ona: "Sen fenalık ettin; Memiş'i sen öldürdün, canisin" diyordu. O zaman düşündü ki o birinci sesi yüreğine sokan şeytandı, bu defa gözlerini yaşlarla doldurarak ona hitap eden asıl vicdan, asıl doğru histi. Zira birbirine bu derece muhalif bir kuvvete, bu derecede muarız bir esere nasıl vicdan denilirdi? Vicdan bu derece aldatır, bu kadar fenalıklara meydan bırakır mıydı?

Etrafına baktı. Adliyenin kapısında mühim bir faaliyet, bir hareket vardı, arabalar çıkıyor, hocalar giriyor, askerler dolaşıyordu. Karşıda çınarların gölgesine kurulan sedirli kahvelerde ise tembel adamlar kendilerinden biraz ötede sırıklara gerilmiş insanların fecaatini hissetmeyerek tarihten bir sahife okur gibi ölümü kendilerine mütekarib[28] görmüyorlar, sanki başka âlemde, başka devirde yaşıyorlardı. Güneş mütemadiyen ısıtıyordu. Maslubları ihata[29] eden mütecessisler[30] bardakları birbirine vurarak beyaz önlüğüyle dolaşan ayrancıya yaklaşıyorlar ve hararetlerini bastırdıktan sonra bıyıklarının rutubetini dilleriyle kurulayarak tekrar yerlerine, seyirlerine avdet ediyorlardı. Kimse Dede Hasan kadar oraya aşina değildi, yaklaşamıyordu.

Birden, tozları kaldırarak koşan bir süvari zabiti siyaset-gahın[31] önünde atından indi; neferlere bir iki emir verdi sonra kamçısıyla halka dağılmalarını işaret etti.

Gözler önde, sarkan müthiş ölülerin verdiği ders-i inkıyadla,[32] bir dakikada meydan boş kaldı. Bir asker gitmek istemeyen Dede Hasan'ı uzaklaşmağa icbar etti.

İpleri makaralardan çıkardılar; hamalların omuzlarından aldıkları murdar

24 Tecziye: Cezalandırma.
25 Besalet: Kahramanlık, yiğitlik, cesurluk.
26 İtab: Azarlama, tersleme.
27 Saile: Saldıran, soran.
28 Mütekarib: Yaklaşan, yakın.
29 İhata: Bir şeyin etrafını çevirme, sarma, kuşatma.
30 Mütecessis: Gizliyi gözetleyen, meraklı.
31 Siyaset-gah: Siyaset bakımından öldürülmesi gereken kimselerin öldürüldüğü yer.
32 İnkıyad: Boyun eğme.

tabutlara ölüleri elbiseleriyle yerleştirdiler, kapaklarını örttüler, on dakikada işlerini bitirip meydandan uzaklaştılar.

Yalnız darağaçlarını olduğu gibi bıraktılar. Dede Hasan Divanyolu yokuşunu tırmanan tenha yollarda tabutların arkasından uzun müddet baktı, sonra Kabasakal'ın, Salkımsöğüd'ün, Sarayiçi'nin öğle ezanı sesleriyle dolan tenha, ıssız sokaklarında, mahalleler arasında, merkez kenarlarında güneş batıncaya kadar dolaştı. Akşam namazını hiç tanımadığı harap bir mescitte kıldı, ilk önce onu vicdanı aldatmıştı şimdiyse Memiş'in ölümüne sebep olduğundan dolayı kendisine itab[33] ediyordu; Evet duyuyordu, kandilleri yanan bu ufak ve mazlum sukufun[34] altında sarih ve gayrikabil-i itiraz bir sesin "Hükümete onu sen ihbar ettin, susmuş olsaydın kurtulacaktı" dediğini işitiyordu.

Hâlbuki vicdan tesmiye ettiği belki, vukuf-ı sarih,[35] muktedir olduğu kadar düşünmesi ve düşündüğü gibi kabul etmesi ihtiyarı yine aldatıyor, yine çıkmaz sokaklara sevk ediyordu.

Zira: Divan-ı Harb Dede Hasan'dan evvel delailini[36] bularak Memiş'i tevkife karar vermişti, onu ihbar eden süt babası değil kendi harekâtıydı o halde...!

– Erenköy 325 Kanun-ı evvel –
REFİK HALİD

YETMİŞ SEKİZ YAŞINDA BİR RUS SOSYALİST KADININ MAHKÛMİYETİ[37]

İhtilalci ve sosyalist olmakla itham edilen Mösyö ve Madam Çaykovski'nin mahkemesi yakın bir zamanda Petersburg'da gerçekleşmiştir. Her ikisi ihtiyar fakat kalben ve fikren genç ve dinç, faal olup senelerden beri özgürlük uğrunda her türlü fedakârlığı göze alarak, Rus sosyalistleri arasında önemli bir yer edinmişlerdir.

Reis – Kaç yaşındasın?

Madam Çaykovski – Yetmiş sekiz.

Reis – Ne iş yapıyorsun?

Madam Ça. – Özgürlük için çalışıyorum.

Reis – Özgürlük ne demektir?

Ma. Ça. – Özgür yaşamak, özgür düşünmek, özgür çalışmak ve özellikle hak ve adaleti özgürce savunmak.

---

33 İtab: Azarlama, tersleme, yorma, zahmet verme.

34 Dukuf: Damlar, tavanlar, çatılar.

35 Bukuf: Anlama, bilme. Sarih: Açık, meydanda, belli.

36 Delail: Deliller.

37 Nereden alındığına ve kimin yazdığına veya çevirdiğine dair bir kayıt bulunmuyor.

Reis – Sen bir sosyalist olup mensup olduğun toplumun aklını karıştırmaya çalışıyorsun.

Ma. Ça. – Demek siz öyle kabul ediyorsunuz, fakat sosyalizm demek hak ve hakkaniyet, adalet, eşitlik demektir. Bunlar hem mevcut kanunların hem da tabii kanunların hükümlerindendir. Eğer beni hak ve hakkaniyeti korumakla suçluyorsanız pek ala. Bu sefer de hak ve adalet insanların adaletsizliği yüzünden mahkûm olsun. İnsanlık aslında özgürlüğe düşkündür. Lakin o özgürlük ne kadar çarpıtmalara uğramış, işte burada adaletgah denilen bu salonda bile nice haksızlıklar oluyor. Nice masumlar haksızlık yüzünden kurban gidiyor. Nice gözlerden matem yaşları akıyor, nice haklar gasp olunuyor işte. Adaletgahı koruyan siz... Ey Hâkim... Siz...! Şimdi beni mahkûm edeceksiniz, şüphesiz edeceksiniz.

Gerçekten de mahkeme Mösyö Çaykovski'nin beratına karar verdi, Madam Çaykovski Sibirya'ya sürgüne mahkûm oldu.

Mahkemenin sürgün kararı okunurken Madam Çaykovski soğukkanlılığını kaybetmeyip metanetle dinledi.

Karı koca birbirlerine sarıldıkları zaman etkileyici bir görüntü oluşmuş, bu görüntü beş dakika kadar davam edip orada bulunanların gözlerinden yaşlar akıttıktan sonra mahkeme başkanının emriyle Madam Çaykovski kaleye gönderilmiştir.

Bazıları Madam Çaykovski'ye Çar Hazretlerinin affına sığınmasını teklif ettiler ise de, cesur kadının yüz çizgileri üzerinde bir öfke belirerek:

"Hayır! Ben fikir özgürlüğünün, insan özgürlüğünün gerçek öğrencilerinden olup, hiçbir zaman hak ve hakkaniyeti ayaklar altına alamam. Çar'ın affına başvurmak hak ve hakkaniyeti ayaklar altına almak demektir. Affa başvurmaktansa ölmeyi bin kere tercih ederim" demiştir.

İhtiyar sosyalistin bu özgürce sözleri şaşkınlıkla karşılanmıştır.

İşte ikinci bir Ferrer... Belki ondan daha ulvi daha yüksek bir yer edinmiştir. Aralarındaki fark şudur ki birisi idama mahkûm oldu, diğeri ise Sibirya'ya sürgün edildi. Fakat değil mi ki Sibirya'ya sürgün edilmek de bir tür ölüm demektir. Madam Çaykovski elbette Çar Nikola'nın affına müracaat etmeyecektir. O cesur kadın elbette özgür düşüncenin, hürriyetin, eşitliğin, adaletin, kardeşliğin hükümlerini ayaklar altına alan zalimlere lanetler okuyarak sürgün köşelerinde ölmeyi tercih edecektir. Elbette hürriyet düşmanlarına baş eğmeyecektir.

Diyorlar ki, insanın ömrü bir çatışmadan, bir mücadeleden ibarettir.

Hayır! Bu, safsatadır. Bu, yanlış bir düşüncedir. Bu, varsayılan çatışmalar "bizden sonra tufan", zorbalar için geçerlidir.

Heyhat! Zavallı insanlık daima mahkûm, daima gözü yaşlı, daima inleyendir.

Güçlüler hak ve adaleti, hürriyet ve eşitliği daima idama mahkûm ediyorlar. İşte bir özgürlük kurbanı daha, zavallısı Madam Çaykovski... Yetmiş beş sene durmaksızın hürriyet uğruna hayatını vermişken dünkü çocuklar tarafından mahkûm oluyor. Zavallı ihtiyar kadın... Bir cinayet mi işledin acaba? Cemiyetin asayişini ihlal eden bir harekette mi bulundun? Hayır! Hayır! Bilakis toplumu sefalet ve felakete düşüren siyah gölgeleri defetmeye uğraşırken o siyah gölgelerin pençelerine kurban gitti. Bu defa da hürriyet mahkûm oluyor. Fakat ne zamana kadar! Elbette savaşanlar bir gün zafer kazanarak sonsuz hürriyetin heykelini dikeceklerdir.

FUKARA-YI AHALİMİZE MÜJDE

Evvelki gün Meclis-i Mebusan'da müzakere edilen emlak vergisi kanunu hakikaten dikkate değerdi.

Milletvekillerimizin[38] zavallı köylüleri korumak konusunda hükümet ile hem fikir olacakları belliydi. Bu esas itibarıyla dün Maliye Bakanı Cavid Beyefendi tarafından söz konusu kanun hakkında yapılan açıklamadan anlaşıldığı üzere şimdiye kadar ağır vergilerin altında inleyen millet, özellikle çiftçilerimiz fakirlikten kurtulacaklardır.

Cavit Bey hükümetin emlak vergisinde beş esas kabul ettiğini ve onlardan birincisi emlak ve arazi vergilerinin birbirinden ayrılması, ikincisi maarif ve teçhizat yardımlarının kaldırılması, üçüncüsü emlak vergisinin gelir üzerinden alınması, dördüncüsü verginin gayri safi gelirden yüzde on iki olarak alınması ve beşincisi emlak kaydı icrası olduğunu beyan etti.

Hükümetin halkın hukukunu koruma esaslarına dayanan tutumu teşekküre layıktır. Bu kanunda hükümet yoksul halkı dikkate aldığı gibi köylülerimize de büyük yararlar sağlamıştır.

Çiftçilerin zirai eşyalarını muhafaza ettikleri binaların emlak vergisinden muafiyeti meselesi ki şimdiye kadar meşrutiyetin maddi yararlarını takdir edemeyen halkımız varlığını sürdürecek kadar elde ettikleri cüzi bir geliri çoluğunun çocuğunun geçimini düşünmeyerek hükümete verirken bu sefer kendilerine bahşedilmiş meşrutiyetin faydaları tamamen kanıtlanacak ve köylülerimiz de memleketin milli hayatını yükseltecek olan ziraatın ilerlemesi için bütün varlıklarıyla çalışacaklardır. Hükümetin kabul ettiği ve meclise kabul için ısrar gösterdiği esasların meclis tarafından da kabul edileceğine şüphe edilmez.

Fakat Hükümet bu kanunda yalnız çiftçileri dikkate almıştır ki, diğer halk sınıflarının mali gücü de dikkate alınacak olursa onların da çiftçiler kadar yardıma ihtiyacı olduğu görülür.

38 Çok yaygın olan "mebus" yerine "milletvekili" kelimesi kullanılıyor.

İşte Kütahya Mebusu Ferit Bey bunu düşünerek kasabalarda yaşayan yoksul halkın da bu haklardan yararlanmaları gerektiğini söyledi. Şöyle ki:

"Bu kanunda (250) kuruş yıllık geliri geçmeyen haneler istisna edilirse hiç olmazsa yıllık geliri bin kuruşu geçmeyenlerin yüzde dokuz kuruş vergi ile mükellefiyeti adalete yakındır. Hükümet bütün rençperlerin ikametgâhının tekliften istisnasını teklif ediyor, encümen bunu kabul etmiyor. Bu fikre katılsam da yalnız bir noktada karşı çıkacağım ki rençperlere sağlanan bu istisnanın kasabalarda bulunan yoksullara da uygulanmasıdır. Bütün Osmanlıların senelik iki yüz elli kuruş geliri geçmeyen meskenleri için de istisna gereklidir. Çünkü bendeniz ikisi arasında bir fark görmedim."

Ferit Bey'in yaklaşımı doğrudur. Hakikaten günlük üç beş kuruş almak suretiyle hayatını sürdüren zavallı işçilerin meskenlerinin yıllık geliri iki yüz elli kuruşu geçmediği halde vergiye tabi tutulması eşitliğe aykırıdır.

Herhalde Meclisle hükümetin yaklaşımları birbirine yakın olduğundan anlaşma sağlanacağını ve Ferit Bey'in de işçiler hakkında söylediklerinin dikkate alınarak fakir halkımızın haklarına riayet edilmesini bilhassa istirham eyleriz.

M..

****

Manzume-i Efkar Matbaası

****

Müdür-i Mesulü Hüseyin Hilmi

Numara -5- 13 Mart 1326 Cumartesi Sene -1-

İŞTİRAK

Biri yer biri bakar, kıyamet ondan kopar
Sosyalizm Efkârının Mürevvicidir.
Journal Socialiste ICHTIRAK

Sahib-i İmtiyaz ve Müdür-ü Mesulü:
Serbest İzmir Gazetesi Sahibi: Hüseyin Hilmi
Directuer Hussein Hilmi
Maa posta Seneliği 60 Kuruş
Altı Aylığı 40 Kuruş
Mekatib ve Evrak-ı Varide Bab-ı Ali Caddesinde Manzume-i Efkâr Matbaasına Gönderilmelidir.

MÜNDERİCAT

1. Sosyalizm Sa'y ve Gayret: Bedik. 2. İştirakiyyun Sosyalist Mektebi: Bedik. 3. Amele Şarkısı: Muallim Cudi. 4. Ferrer-: A. Rıfkı. 5. Düşün: Karasi Mebusu Mecdi. 6. İşçilerimiz: A. Rıfat. 8. Eslafta Sosyalizm:...

SOSYALİZM VE SA'Y VE GAYRET:

Amele ve Mütefekkirin

Fakr-ü Zaruret

Rus Sosyalistlerinden meşhur (B-e-v-i-d-e-r L-a-r-o-d-a-m) diyor ki, "Biz er veya geç sahne-i mücadele ve mübarezede ilan-ı muzafferiyet ederek adalet ve müsavatın kavaid-i asliye ve esasiyesini herkese mütesaviyen öğreteceğiz". Zenginler, fabrikatörler miras-hârlar, az çalışıp yalancılık ve türlü türlü hilekârlığın irtikâbıyla çok para kazananlar mûma-ileyhin sözlerini her zaman kemal-i istihza ve la-kaydî ile telakki ederek "sen hak dediğini mürtefi bir dağın tepesinde veyahut ba'de'l-mevt makberetde aramalısın" demişler idi. Evet! Çirkin, meş'ûm ve menhus bir hayatın in'âm ettiği bütün servetlerden, lezzetlerden, zevk ve sefalardan istifade edenlerin ve her zaman onlardan lezzet-yab olanların hayat-ı mâddiyenin tabakat-ı esfelinde dolaşan murdar kafaların, kirli fikirlerin, lanetli zihinlerin düşündükleri, söyledikleri daima ve daima bundan ibaret olmuştur. İşte bunların safsatalarını, gösterişli ve debdebeli hayatlarını görenler ve işitenler elbette hayatın türlü çeşitli lezzetlerinden pay almak emeliyle insanlığın gelişme yolunda hak ve eşit-

lik esaslarını hazırlayarak ortaya koyan düşünürlerin bu esaslarını çiğneyip geçmek isterler.

(B-e-v-i-d-e-r L-a-r-o-d-a-m) asla hiddetlenmez, biz çalışmak, tekrar çalışmak ve hakiki adalet ve eşitliğin ilkelerini izlersek elbette: Hürriyet ve tam eşitlik zemini üzerine sosyalizm fikri gerçekleşecek olup insani ve toplumsal gerçekliklerin ışıkları her tarafa eşit olarak yansıyacaktır.

"Biz er veya geç kazanacağız, bu zafer maddi kuvvetlerle değil, hayır! Biz muzaffer olacağız. Zira binamız adalet ve hakkaniyet esasları üzerine kurulmuştur. Her ne kadar müthiş fırtınalar, aristokratların gaddarlıkları, karşı taraftan esen rüzgârlar her an ve zaman temellerimizi çürütmeye, binamızın damlarını çöktürmeye çalışacaklarsa da esasımız insanlığın en tabii ilkelerinden oluştuğundan sizin kirli silahlarınız, toplarınızın gülleleri, tüfeklerinizin kurşunları, ağzınızdan yayılan küfürler, kasalarınızda yığılı paralar hiç bir zaman bizim fikirlerimizi ve isteklerimizi ayaklar altına alamayacaktır." İşte Bevider'in son sözü.

Bugün dünyada, gerek medeni âlemde, gerek düşkün âlemde henüz haksızlık, adaletsizlik, eşitsizlik bütün kötülüğüyle hüküm sürmektedir. Her tarafta "Sen çalış ben yiyeyim, sen doğra ben kaşık sallayayım" sözleri fikirleri işgal etmektedir. Ah bu alçak fikirler bu mel'ûn sözler...!

Fakat acaba fikir ve yaşam özgürlüğünün savaşçıları yorulup yenilecekler midir?

Diyorlar ki:

– Onlar da bir gün müthiş ve keskin bir kılıcın son darbesiyle mahvolup gideceklerdir. İşte onların teselli ve kanaatleri! Lakin dünya baki kaldıkça hak ve eşitlik ilkeleri, hürriyet, tam adalet daima ve daima aydınlık ufuklarda yerleşmiş olacaktır. Napolyon'un kılıcı bir müddet etrafa dehşetler saldıktan sonra körlenip paslanır. Bismark'ın "Kuvvet hakkı ortadan kaldırır" yaklaşımı kısa bir süre sonra unutulur. Baki kalan daima hak ve eşitlik, adalet ve hürriyettir.

Niçin...! Milyonlarla insanlar sabahtan akşama kadar bellerini doğrultmaksızın çalışmalarına rağmen yine daima aç ve sefil bir haldedir. Diğer tarafta yüz kişi zevk ve safa âlemlerinde o zavallıların terleriyle oluşan emeklerinin ürünlerini insafsızca harcarlarken vicdan azabı hissetmiyorlar. Zavallı amele... Sabahtan akşama kadar çalış, alın teri dök.. Dök de despot fabrikatör senin şu halinden istifade etsin, senin emeğin onun zevk ve sefasının tatmininin kaynağı olsun.

Acaba bu durum eşitlik ve adalet sahnesinde, akıl ve mantık önünde, sonuna kadar kalıcı olacak mı?

Dünyada yoksullukla servet arasında var olan farkın ortadan kaldırılması eşitliği kurmak demek olacağından elbette akıl ve iz'ân, sahipleri, hürriyet

savaşçıları, merhametli kalpler toplumsal gerçeklikleri takdir eden düşünürler o farkı kaldırıp eşitliği kurmaya çalışacaklardır. O fark ortadan kaldırılmadıkça hak ve eşitlik ayaklar altında olacaktır.

Öncelikle lügatlerden ve fikirlerden silinecek pek çok kelimeler var. Zengin ne demek? Ben buna bir türlü mana veremiyorum. Lakin yoksulluğun ne olduğunu biliyorum. Zira her gün her saat milyonlarla zavallıların ah ve figanlarını işitip, gözlerinden akan gözyaşlarını gördüm. O yaşlar sanki kalbime akıyor o feryatlar duygularımı alt üst ediyor!

Ne güzel, ne tatlı hayat! Ne saadet..! İşte bir eşitlik zemini bakınız, orada ne fakir var ne de zengin, ne zulüm var ne de haksızlık, ne adaletsizlik, ne nüfuz var. Herkes tek dil, tek vücut çalışır. Herkes birbirinin emeğinden yararlanır, herkes kendi emeğinin ürününe sahip olur. Herkes toplumsal hayatın bütün nimetlerinden eşit olarak yararlanır. Hiç kimse zulüm görmez ve ezilmez. Herkes birbirini kardeş sayar. Hiç kimse zenginler tarafından ezilmez.

Orada hürriyet, tam eşitlik, kardeşlik geçerlidir. Orada gözyaşları silinir, feryat ve figanlar kesilir. Bugün hayal sayılan bu fikir bir gün elbette gerçek olacaktır. Bu fikirlerin gelecekteki zaferinden şüphe ve tereddüt edenler mezarlarının derin çukurundan bakarak gelecek nesilleri öveceklerdir. Bu fikir şimdilik elbette zenginlere ağır gelir. Lakin "genel zarardan kurtulmak için, özel zararlara razı olunacaktır." İşte cevabımız.

Günümüzün toplumsal düzeninin yanlış esaslar üzerine kurulmuş olduğunu her fikir ispat, her akıl teslim eder. Fakat itiraf etmek bazılarına zor gelir. Zira biri o yanlış esastan istifade eder, diğeri ise büsbütün mağdur ve perişan olur.

Çalış! Çalış! Sabahtan akşama kadar 2-3 kuruş için çalış. Çalış vücudun kavrulsun, zihnin perişan olsun. Buna rağmen emeğinin ürününü almak için de günlerce yalvar, saatlerce patronunun yazıhanesinin kapısında bekle. "Bugün yok yarın geliniz" "–Efendi bu akşam beş paramız yok cebimizde ekmek parası kalmadı, rica ederiz hiç olmazsa bir miktar para olsun veriniz". "Eşek herifler haydi def' olunuz diyorum size. Geberseniz de para yok bugün. Bu akşam aç kalınız..." İşte bir cevap. İşte toplumsal düzenin bozukluğu. Ve bunlara karşı söz söylemek yasaktır. Varsın fabrikatör istediğini yapsın. Varsın patron çalışanlarını cayır cayır kavursun kimin umurunda?

Mücadele, çatışma! Hayatta kendiliğinden çatışma yoktur. Onu icat eden gaddar, merhametsiz insanlardır. Biz bu hallerin ortadan kaldırılması ve işçilerin hakkını savunmak için sonuna kadar mücadele edip zafer için çalışacağız.

BEDİK

İŞTİRAKİYYUN "SOSYALİST" MEKTEBİ

Kıdem bakımından sosyalizm akımı liberal akımdan çok daha eskidir. İktisat biliminin esasları oluşturulmadan çok önce sosyalizm düşüncesi hâkimiyetini kurmuştur. Eski bilginlerden ünlü Eflatun bu akımın esaslarını oluşturmuş ve asırlar boyunca birçok filozoflar ve bilginler bu akımı izleyerek toplumsal hayatı düzenlemeye çalışmışlar ise de müthiş engizisyonlar, tutucu rahipler, despot hükümdarlar, zalim prensler, servet sahibi varlıklılar daima bu düşüncenin yayılmasına engel olarak bu yolda yürüyenlere karşı zulüm ve haksızlıklar etmişlerdir.

Fakat serbest fikir hiçbir vakit karşısındaki engellemelere boyun eğmez. O daima amacına ulaşmak için her türlü fedakârlığı göze alır. Sosyalizm fikri gelişmiştir ve gelişecektir. Despotlar ne kadar engellemeye çalışırlarsa çalışsınlar yine bu akım gelişecek ve bir gün zaferini ilan edecektir. İktisat biliminin ortaya çıkışından sonra sosyalizm daha hızla yayılmaya başladı. İktisat ile sosyalizm arasında senelerden beri devam eden nefret ve karşıtlık sayesinde bu akımın yolundan gidenler çoğalmıştır.

Çağımızda Fransa'da sosyalizm akımının gelişmesine en çok çalışan Sen Simon 1821 tarihinde yayımladığı "Usul-i Sınaat"[1] isimli kitapla adını duyurmuştur. Bu eserinde toplumun bütün sorunlarını bir bir saymış, zenginlere, aristokratlara lanet etmiştir. Meşhur Furye[2] 1822 tarihinde "Hakk-ı Tasarruf Nedir?"[3] eseriyle sosyalizm dünyasında önemli bir yer edinmiştir.

İngiltere'de Mister (Avin)[4] 1812'de, Almanya'da Karl-Marks (Sermaye) eserlerini yayınlayarak toplumsal sahnede devrimler meydana getirmişlerdir.

Son zamanlarda sosyalizm akımı en fazla Almanya'da gelişmiş olup "iştirak" usulü icat edildi.

Sosyalist akımın izleyicilerinin başlıca ilkeleri aşağıdakilerdir.

Birincisi – Genel olarak bütün Sosyalist akımlar mevcut toplumsal durumun hastalıklı olduğunu ve bu hastalık mikroplarının git gide toplumun daha geniş kesimlerini kemire kemire mahvedeceği.

İkincisi – Bütün emlak ve arazi, ticari, zirai ve sınaî varlıklar bazı merhametsiz sermayedarların kişisel tasarrufunda bulunduklarından dolayı toplumsal hayatta daima uyumsuzluk, düzensizlik bulunduğundan toplumun asli amaçlarına zarar verdiği.

Emlak ve arazinin, servetin özel ellerde toplanması elbette cemiyetin asayiş ve intizamını bozar. Çoğa malik olanlar hiçe malik olanları istedikleri gibi kendi menfaatlerine olarak çalıştırırlar, onların emek ve çalışmalarından

1 Saint-Simon'un *Sanayi Sistemi* kitabını kastediyor olmalı.

2 Chares Fourier.

3 "Mülkiyet Hakkı Nedir?"

4 Robert Owen.

kendileri istifade ederek servetlerini daha çok arttırırlar, kasalarında daha çok biriktirirler.

Üçüncüsü – Bir zaman gelecek ki özel mülkiyet[5] tümüyle ortadan kalkacak ortak mülkiyet geçerli olacaktır. Bu suretle herkes eşit olarak emek ve çalışmasından elde ederek hiçbir şikâyete meydan kalmayacak ve böylece toplumsal uyum çağına girilecektir.

Bu talepler ve ilkeler bakış açısından sosyalist akımları aşağıdaki gibi ayırabiliriz.

Birinci – İctimaiyyun:[6] bunlar her türlü eşya, emlak ve arazi için özel mülkiyet usulünün katiyen ortadan kaldırılmasını talep ederler.

İkinci – İştirakiyyun:[7] Bunlar yalnız üretimin hizmetindeki eşya ve varlıklar üzerindeki mülkiyetin ortadan kaldırılmasını talep ederler.

Üçüncü – Arazi sosyalistleri: Bunlar yalnız arazi ve gayrimenkul üzerindeki mülkiyetin ortadan kaldırılmasını talep ederler.

Son asır başlangıcında sosyalizmin yayılmasında emeği olan Tomas More, Sen Simon ve Furye gibi sosyalistlerin takip etmiş oldukları akım yok olmaktadır. Bunlar geleceğin toplumuyla ilgili olarak çeşitli fikirler, garip kuramlar ortaya koymuş ve o zaman etkili olmuşlardı. Şimdi bu akıma bağlı olanlara... boş fikirler besleyenler olarak bakılır.

Devamı var.
Bedik

AMELE ŞARKISI

Madem sefalet peder ve maderimizdir
Kanun-ı mesai rehimiz, rehberimizdir
Erbab-ı gına bizleri der-hatır eder mi?
Sözde bütün efrad-ı beşer daderimizdir
Sa'y ve amele, kesbe ibadet demiş Allah
Tebşir eden ol-vechile peygamberimizdir
Zincir-i mesai ki mine'l-mehdi ile'l-lahd
Dolab-ı hayat onda döner mihverimizdir
Hürriyeti ağuşumuza attı mesai
Miskinlik ise haric-i dar ve derimizdir
Ya Rabbi amele kullarınız hep fukarayız
Söndürme ki nur-ı keremin ahterimizdir

5 "Temellük ve tasarruf" kelimelerini kullanıyor. Temellük: Mülk edinme, kendine mal etme, sahip olma.

6 Buradaki sınıflandırmada günümüzde bu kelimeye yazarın kastettiği anlamı veren bir karşılık bulmak kolay değil. O yüzden olduğu gibi bıraktım. İctimaiyyun: Toplumbilimciler, sosyologlar.

7 İştirakiyyun: Sosyalistler.

Biz kulların ikdamıdır i'mar eden arazi
Köhne kürenin serveti tab ve ferimizdir
Biz sayd ederiz saile-i emvacdan inci
Elmasla mercan dahi dest-i averimizdir
Alem olur erbab-ı mesaiye musahhar
Biz onın oğlu, o bizim çakerimizdir
Ey zengin ey! işten eli mahrum birader
Sen, ben kuluz, Allah bizim Daverimizdir
Bir sofra kurup etmiş ona bizleri davet
Davet mütesavi, mütefavit birimizdir
Yekdiğeri gel imdi beraber sevelim gel
Gel gel ki muhabbet ezeli cevherimizdir
Hilkatte biriz, mayada bir aynı hamuruz
Ta ki bu garaz mani-i yekdiğerimizdir
Tesmim-i saadet eden ol kibir, bu kindir
Güya ki tabiatlarımız ezderimizdir
Gel öldürelim ejderi yekcan olalım gel
İşte bu maksad da bizim yaverimizdir
El birliği, dil birliği, can birliği lazım
Vahdetle ahiret, serimiz, efserimizdir
Nisyan edelim buğz ve adavetle şikakı
Terk et ki o yüz-i düşman bed manzarımızdır
Girmiş gibi güya iki can aynı vücuda
Yekcan olalım ta ki cihan pisterimizdir
Cem olsa bu kuvvetle o şefkat doğar ondan
Ferzend-i semavi ki saadetlerimizdir

MUALLİM CUDİ[8]

FERRER İÇİN

Asırlardan beri süre gelen ruhbanların tutuculuk ve baskısının bir timsali olan İspanya hükümeti, görüntüde meşrutiyet, ama aslında cizvit entrikalarıyla yine adalete bir darbe vurarak insaniyet âleminde kendine nefretler okutturdu. (T-o-u-r-k-e M-a-d-a)'nın, o büyük zalimin, işkence ve azaptan, zulüm ve cehaletten oluşturduğu engizisyonu tekrar ihya ederek insanlık dostu ve hürriyet hizmetkârı dehanın yok edilmesine sebep oldu.

Fas'a karşı açılan savaşın gayri meşru olduğunu iddia ederek genel grev ve

8 Güneş, *Türk Parlamento Tarihi*, s. 528'de biyografisi verilen "Cudi Efendi" olmalı. Muallim Cudi, 1856 yılında Merzifon'da doğdu. Medrese öğrenimi gördükten sonra Beşiktaş Askeri Rüştiyesi, Selanik Hukuk Mektebi ve İdadi'de Edebiyat öğretmenliği yaptı. 1908'da Amasya mebusu seçildi. Arapça ve Farsçayı çok iyi biliyordu. Şiirle ilgileniyordu. 1932 yılında vefat etti.

gösteri yapan Parselon[9] halkını tahrik suçlamasıyla (Ferrer)'i itham etti, adaletten yoksun zalim bir mahkeme de idama mahkûm eyledi. Cizvitlerin şeytanca baskıları altında esir olan (Mora) kabinesi bu hükmü onaylayarak Kral on üçüncü Alfons'a arz ile hükümdarın iznini aldı.

13 Ekim'de meşrutiyet alayının tüfeklerinden çıkan birkaç amansız kurşun hür, bağımsız düşünceli, insanlık dostu (Ferrer)'in dimağını yaktı, kavurdu. Bu suretle zalim İspanya, eski engizisyon dönemlerinde yok ettiği vücutlara bir kişi, bir zekâ daha ilave ederek bütün engizitörlüğün ve bütün diktatörlüğün bir örneğini, fakat kanlı, feci bir örneğini daha ortaya koydu.

(Ferrer) öldü, yok oldu. İspanya'nın gerçek hâkimi olan cizvitler, entrikacı ve zorba cizvitler büyük bir engeli ortadan kaldırdılar. Çünkü (Ferrer) mücadeleleriyle, okullarıyla, eserleriyle cizvitlerin tahakkümünü kırmış, İspanya'dan bu fesat tohumunun yok edilmesine azmetmişti.

Fakat bugün Paris'i, Roma'yı, Triste'yi, Napoli'yi titreten sesler, o öfkeli feryatlar (Ferrer)'in yol kardeşlerinin[10] matem ve intikam sesleridir.

"Ferer" öldüyse zarar yok! Adı ölümsüzler defterine geçti.

"Ferer" öldüyse zarar yok. Adı sonsuza kadar hürmetle anılacak, despot İspanya ile cizvitlerin baskılarına daima lanetler okunacaktır.

"Ferer" öldüyse insanlık onun yolunda giden binlerce fedakâr besliyor.

Samimi ve son selamlar.

Cizvitlerin baskılarına teessüf ve lanetler!...

A. RIFKI

SOSYALİSTLİĞİN ATİSİ[11]

Memleketimizde sosyalistler artmaya başlamış ve içlerinden bazı hamiyetli fedakârlar "İştirak" anlamlı adıyla amaçlarını ve yollarını yaymak ve savunmak üzere bu gazeteyi kurmuşlardır. İş bu raddeye geldikten sonra partiler hakkında yazmağa başlamakta olduğumuz şu makaleler silsilesinin sosyalistlik faslında, sosyalistliğin ihtilaller çıkarmak arzusunda olup olmadığını inceleyebiliriz.

Evet, sosyalistler ihtilal taraftarıdırlar yahut ihtilalcidirler. Çünkü emellerini barış yoluyla kabul ettiremeyeceklerini, kutsiyet ve ulviyetinden şüphe etmedikleri emellerini barış yoluyla uygulamaya koyamayacaklarını pek iyi anlamışlardır.

Sosyalistlerin en fazla ılımlı olanları, ıslahat ve tedrici gelişme taraftarı bulunanları dahi muhtemelen uygun bir zaman geldiğinde ister istemez kuvvet kullanmak gerekeceğini ve son engellerin muhtemelen değil, kesinlikle an-

9 Barcelona.

10 "Meslek kardeşleri" deyimini kullanıyor.

11 George Tournere'nin *Sosyalizm* kitabının Haydar Rıfat tarafından yapılan çevirisinden.

cak bu suretle kaldırılacağını takdir etmişlerdir. Fakat meselenin ruhuna kadar girmek, haklı ile haksızı ayırabilmek için, evvel emirde sosyalistler hakkında "ihtilalcidirler!" hükmünü verenlerin kim olduklarını anlamak lazımdır. Halk, işçiler, çalışkan köylü, bütün çalışan sınıflar toplumsal hayatlarından, durumlarından şikâyet ettikleri zaman, bunlar için "ihtilalci!" diyenler kimlerdir? Bugün refah ve saadetten, şaşalı servetlerden zevk içinde yaşayanlar ve orta sınıflar.[12] Fakat bunlar bir zamanlar baskı altında ezilirken, inlerken yavaş yavaş uyanarak ihtilal etmediler miydi? Ve bugünkü zalimlerin önemli bir bölümü o günkü mazlumların ileri gelenleri değil midir? Orta sınıflar daima ihtilalci olagelmiştir. Bunlar ihtilal sayesinde doğmuş, varlıklarını sürdürmeleri yine ihtilale bağlı kalmıştır. Orta sınıflar zulümlere uğradıkları feodalizm devrinden[13] ihtilal ile kurtuldu. Mutlakıyeti ihtilal ile yıktı. İşte şimdi çalışanlar da gerek orta sınıfları, gerekse sayıca hiçbir önemi olmayan zenginleri böylece yok edecektir. Şu halde ihtilalin, mevcut orta sınıflar yaptıklarında meşru ve makul olup da, bugün inlemekte olan insanlığın çoğunluğu mevzu bahis olunca kabul edilmez olması akılla açıklanamaz.

Şöyle böyle bir mevki sahibi olan orta sınıfları dinleyiniz, az çok bir tahsil görmüş ise yaptıkları inkılâbı, büyük ihtilal diye ne kadar ballandırarak, ne derece aşk ve şevk ile anlatırlar. Ama çalışanların yapmak istedikleri büyük ihtilal söz konusu olunca canları sıkılır, nefret ederler.

Sosyalistlikte ihtilalcilik olduğu meydandadır. Çünkü sosyalistler her şeyden evvel halen mevcut olan bir düzeni yıkmak azmindedirler. Fakat istedikleri, aradıkları bizatihi ihtilal değildir. İhtilal yapmak için çalışmazlar. İhtilal hedeflerine ulaşmak için bir yoldur, bu sebeple o yola girerler. Maksatları eşitliği sağlamaktır.

Sosyalistler kandan nefret ederler. Fakat insaniyeti kemiren birçok fenalıkların ancak kan içinde boğulabileceğini düşündüklerinden kan için fetva verirler. Kandan nefret ederler, mesela hiçbir sosyalist yoktur ki savaşı, uluslararası savaşı temelinden yok etmek istemesin. Çünkü sosyalist olmak, bütün savaşlarda dökülen kanlarla insanlık için azap veren yaralar açıldığına inanmak demektir. Hâlbuki ihtilaller yapmak, kıyametler koparmak azmindedirler, çünkü bu tufan ve ayaklanma içinde kuvvetli olanı adalete boyun eğdirmek, hak ve adaleti kurmak, insan haklarına[14] doğru yaklaşmak isti-

---

12 Burada kullandığı kelime "mutavassıtin". "Aracılar, orta halliler" anlamları var. Burjuvazi için kullanılıyor.

13 Burada "devr-i zeamet" deyimini kullanıyor. Sözlük anlamında "zeamet", Osmanlılar devrinde sipahilere verilen en büyük timar olarak gözükse de, yazarın "toprağa bağlılık" anlamında kullanarak feodalizmi kastettiği görüşündeyim.

14 "Hukuk-ı tabiiyye" terimiyle sık sık karşılaşılıyor. Sözlükte, "insanların yaratılıştan sahip oldukları hukuk" anlamı var. Bunu "doğal haklar" veya "insan hakları" olarak da ifade etmek mümkün.

yorlar. Orta sınıflar uluslararası savaşları kabul ederler. Bundan elde edecekleri çıkarları ararlar. Hâlbuki yakın bir ihtilal ihtimali içlerinde titreme yaratır.

Halk? Halk bir savaştan zaferle sonuçlansa bile kalıcı ve ciddi bir şey beklemez. Hâlbuki "kolektivizm"i kuracak bir ihtilal bütün emelleri tatmin edecektir.

Çalışanlar, sermayedarların hakka ve adalete aykırı olarak kendilerine mal ettikleri şeyleri geri alacaklar ve ortak mal olmak üzere tutacaklar, çünkü üretim araçları herkesin olması gerektiği halde birkaç kişinin tekelinde nasıl kalabilir. Bazı kimselerin toprağa, madenlere el uzatmalarının tabii hakların hangi noktasına dayandığı sorulmalıdır. "Burası benim, senin değil!" demek despotluktan başka nedir?

Makineler ve benzerlerine gelince bunlar bütün geçmiş nesillerle ilgili birçok araştırmalar sonucunda icat edildi. Yapılan her şey yüzlerce binlerce sene evvel bulunan en ufak bir noktaya bağlıdır. Hepimizin ecdadı bunları bulmakla ve geliştirmekle ilgilidir. Bu halde nasıl olur da bir imtiyazla, bir beratla filan şey filanın olacak. Bunların ortak mal olması hakka ve adalete daha uygun değil midir?

İşte bu düşünceler de gösterir ki sosyalistlerin aradıkları gasp edilmiş olan üretim araçlarının geri alınmasıdır. Ve bunu tabii haklar üzerine bina ederler. Özel mallar kimin elinde ise ondan geri alınır. Sermayedarlar geri vermekten kaçınmada ısrar ederlerse bu yüzden ortaya çıkacak kötülüklerin mesuliyeti kendilerine aittir.

Üretim araçlarının ücretini ödeyerek alınmasını öne sürmek büsbütün abestir. Bir adamın elinden zorla alınan şeyler tekrar satılır mı? Zaten kendilerinin olan şeyleri elde etmek için, bu şeyleri kendilerinden çalan ve kendi koydukları kanunların arkasına saklanan hırsızlara tazminat mı vermeleri gerekir? Bu mümkün müdür? Asla. Gereken şudur ki hırsızlar, gaspçılar çaldıkları malları iade edeceklerdir. Etmezlerse ellerinden zorla alınacaktır. Hak ve adalet bunu gerektirir.

Bir sınıf ulema "sabır! kan dökmeğe lüzum yok, zaman her şeyi karşılar, gelişme yavaş olmalıdır." diyor. Hayır. Bu ulema aldanıyor. Sosyalistler, ücretli işçilik devrinden kolektivizm devrine geçmek için gereken zamanın artık dolduğu ve zamanın geldiği fikrindedir.

Sosyalistler şu fikirdedirler ki herhangi bir gelişme yavaş yürüyorsa bunun sebebi ilgililerin rehavetidir? Başka bir deyişle, gelişmeyi hızlandırmak insanın elindedir. Çünkü gelişmeyi doğurtan kuvvetlerden biri de cesarettir.

Acaba zamanı mı? Acaba şu zaman uygun mu sorusuna asla yer yok. Zamanın olgunlaştığının en açık delili çalışanların ellerini ayaklarını bağlayan zincirleri parçalamanın bugün ellerinde olduğunu düşünmekten ibarettir.

Civcivin olgunlaştıktan sonra yumurtanın kabuğunu kırıp çıkması ne kadar tabii ise köylülerin, hamalların, bakkalların, bütün çalışkan halk sınıflarının yapacağı bu hareketi de o kadar tabiidir.

Çoğunluğu oluşturan sınıf çalışıyor, çabalıyor, nasibi daima mahrumiyet, daima eğilmek. Bunların meşru haklarının çalındığı meydanda. Çalınıyor, fakat kanun kisvesi, biz ayrıcalıklıyız diyenlerin yaptığı kanunların kisvesi altında çalınıyor.

Zenginler toplumsal değişmenin yavaş yavaş gerçekleşmesinin gereğini ve faydasını istedikleri kadar ileri sürmekte serbesttirler. Bugünün zenginleri dünkü derebeylerin, zorba hükümdarların kuvvet ve kudretini nihayet tedrici değişimle değil, ihtilalin çelik pençesiyle kırdılar. Yerlerine bu suretle geçtiler. Beş müstebit yerine beş yüz müstebit!

Bu hırsızlar yok edilecek! Evet, sermayedarlar çalıyor. Hem sermayedarlardan değil, asıl fukaradan çalıyor. Sermayedarların serveti fukaranın hakları tam olarak ödenmemek suretiyle artıp gitmektedir.

Zenginler saldırgandır, eziyorlar. Bir ihtilalin asıl sorumluları bu ihtilali yapanlar değil direnerek buna yol açanlardır.

Sosyalistler ihtilal taraftarlarıdır. Buna sebep ihtilali kesin ve yararlı görmeleridir. İhtilal gerekli, büyük bir felaket, fakat geçici bir felakettir. Devamlı bir felaketin yerine geçen, geçici bir felakettir.

Bir diş çekilirken büyük bir acı vardır, fakat diş ağrısından kurtulmak için bu yola başvurmaktan başka çare yoktur.

Tıpkı böyle ihtilal de ameliyattan, zorunlu bir ameliyattan başka bir şey değildir. İnsanlık daha sonra ancak bu ameliyat sayesinde daha az ıstırap, daha az sefalet çekecektir.

Sermayedarların şahsen suçlu olmadığı düşünülebilir. Buna mukabil teselli noktası şudur ki ihtilal sermayedarların şahsına değil, yalnız kurumuna yönelecektir. Bununla beraber, bu haklı akımın önüne çıkanlar elbette cezalarını çeker. Onlara acıya acıya cezaları verilecektir.

DÜŞÜN

Düşün ey insaniyet muhibbi ki mecmuatü'l-hükm-i kudsiyyet olan Nebiyy-i Mücteba Hazret-i Muhammed Mustafa usul-i İslâmiyet'ten olan hadis-i hüküm-perveranesinde – Kendi hoşuna giden şeyi kardaşına da hoş görmedikçe mümin sayılmazsın buyurmuştur.

Şimdi bu kavl-i celil üzerinde Allah aşkına seninle beraber biraz düşünelim. Birçok işinde birçok işçi çalıştıran servet sahibi bir kişi, o işçilerin emeğinin her dakikasından yararlanmaya çalışır, adeta dakika hesabıyla dinlendirir, hâsılı kendi çıkarını sürekli temin eder de, ücrette insafsız davranır. Çalışmak zorunda olan işçi de mecburiyet yüzünden her teklife eyvallah der-

se buna insanlık aklı, mantık razı olur mu olmaz mı? Şüphe yoktur ki olmaz çünkü o zengin kendisine yapılsa mutlaka hoşuna gitmeyeceği bir şeyi ameleye yaptırmış oluyor.

Fakat hürriyet ve meşrutiyetin yürürlükte olduğu ülkelerde her türlü ilerlemenin, her türlü güzelliklerin yayılacağı tabiidir. Bu kabilden olarak memleketimizde meşrutiyetin gereği olarak ziraat, sınaat, ticaret gibi medeniyetin unsurlarının sürekli gelişeceği gibi yer altında bulunan ve milyon milyon kıymetleri haiz bulunan madenlerin büyük bir faaliyetle saha-i servete dökûleceği şüphesizdir. Bunlar birtakım büyük medeni işlerdir ki memleketin hayatında birçok mühim eserler meydana getirecek ve sermayedarlarla amele arasında karşılıklı bir hukuk doğuracaktır.

Günümüzde memleketin bazı yerlerinde emeğinin karşılığından hakkıyla istifa edemeyen işçilerin haklarını savunmak insanlık gereğidir. Her fırkanın, her cemiyetin, her cemaatin bir akıl hocası, fikirlerinin aydınlatıcısı bulunması gerekli olduğundan, Osmanlı sosyalistleri de hayatını kol kuvvetiyle idame eden işçi kitlesinin haklarını aydınlatmaya çalışırsa insaniyete karşı mühim bir vazife ifa etmiş olur.

Bu hizmetin yerine getirilmesi olgunlukla[15] yerine yapılmasına bağlıdır. Bizde uygulanması mümkün olabilecek sosyalistlik bundan ileriye adım atamaz. Bundan ilerisi hem sosyalist fikrini taşıyanlara hem de memlekete zararlıdır. Her şeyde aşırılığın sonuçları vahim, itidalin sonuçları ise olumludur. İnsanların bütün eksiklerini tamamlamak bazı kimseler mümkün olmakla beraber genel için mümkün değildir. İnsanlığı eksikliklerde eşitlemeye kalkışmak ise toplumsal karmaşa doğurur.[16] (Şeriatta bu senin şu benim, tarikatta seninki benim benimki senin, hakikatte, ne senin ne benim) diye meşhur bir söz vardır bunun ikinci şıkkı noksanlıkları eşitlemeyi emrederse de bu çeşit sözler ruhun mensup olduğu ulvi âlemlerin görülmesi maksadıyla söylenmiş olup, yoksa buna göre bir hukuk oluşturmak için değildir.

Burada kalemimi dilsiz kılan önemli bazı konuları söyleyemediğimden derim ki her şeyden evvel bilinç seviyesi yükselmelidir. İşte bu yüzden memleketimizde sosyalistliğin uygulanabilir kısmını işçilerin haklarının savunulması, onları uyanık olmaya davetle sınırlı görüyorum ve bundan ileriye adım atılmasını tecviz etmiyorum.[17]

10 Mart 326
KARESİ MEBUSU MECDİ

---

15 "Kemal-i keremi ile zuhuruna vabestedir."

16 "Herc ü merc-i umumiyi münticdir."

17 Tecviz: Caiz görme, izin verme. Mecdi burada, bundan ötesinin zararlı olacağı konusunda, kendi kişisel görüşünü aşan bir durum olduğunu ima edercesine bu terimi kullanıyor.

İŞÇİLERİMİZ

Bizdeki zenginlerin çoğunun sahip oldukları mallar ya miras ya da olağanüstü hallerde edinebildikleri ufak sermayeleri büyütmek suretiyle ellerinde bulunuyor, bulunuyor da o kuvvetle çaresiz fukara ve işçileri eziyorlar. Evet, bugün Rumeli cihetindeki çiftlik sahiplerine, Anadolu'daki köy ağalarına, şehirlerin zorba beylerine bakalım. Bunların çoğunun murisleri vaktiyle bir şekilde zenginlik ve servet elde etmişler. Bu insafsızlar da zavallı yarıcıları, köylüleri, işçileri kızgın güneşin, yağmurun altında, akşamlara kadar çalıştırarak –ancak ölmeyecek kadar doyurmak için– kendilerine üçer dörder kuruş yevmiye veya cüz'i bir hisse verip emeklerinin ürünlerinin büyük kısmını şehirlerde rahatça yiyorlar, yaşıyorlar; yarıcılar, işçiler daha doğrusu nüfusumuzun büyük çoğunluğu bir azınlığın elinde zayıf, acı çeker bir halde bulunmakla beraber, durumlarını takdirden aciz bulunuyorlar. Tabiatın bağrından herkesin çalışması kadar ortak hakkı olduğunu anlamıyorlar.

Bazılarının sandığı gibi fakirler tembellik etmiyor, bilakis herkesten daha fazla çalışıyor, çırpınıyor ama maatteessüf ancak karnını doyurabiliyor! Acaba yoksulluk nedeniyle babaları anaları güzelce okutamamış, kendisi bir mirasa nail olamamış, meşru bir surette çalışarak yaşamak istemiş, büyür büyümez geçimini sağlamak zorunda kalmış olduğu için midir ki bunlar bu kadar eziliyor.

Bir işçi çalışa çalışa hayatını tüketiyor, karısı dul, evlatları babasız kalıyor, dileniyor sürünüyor, onlar da birer köşede ölüp gidiyor da çalıştıkları zevat onlara yardıma mecbur edilmiyor! Acaba sıklıkla rastlanan bu feci manzaralar herkesin ağzında dolaşan insaniyet, medeniyet kelimeleriyle bağdaşır mı?

Bizim aciz fukaramız, köylülerimiz de biraz olsun okurlar, iyi düşünecek bir kafaya malik olurlar, el ele verirler, haklarını meşru yollardan müdafaa ederlerse emeklerinden tam olarak yararlanabilecekleri için zavallıların mümkün olduğu kadar tahsillerini teşvik edelim. Fikirlerini uyandıracak girişimlerde bulunalım. O vakit şehirlerde, köşklerde yalnız kendi kişisel çıkarlarına bağlanmış olarak yaşayan mülk sahipleri, bazı gelişmiş şehirlerimizde bulunan fabrikatörler, patronlar, çalışanların mahvolmakta bulunan haklarını tanır! İşçilerimiz de bir dereceye kadar olsun zenginlerin, sermayedarların zorbalığından, baskısından kurtulurlar!

A. RIFAT

ESLAFTA SOSYALİZM[18]

Para saadet yaratır, iyi dağıtılırsa...
Zenginin çok yediği yerde fakir açlıktan ölür.
İnsanlar birbirlerinin organlarıdırlar.
Kardeşlik yalnız yollarda bağırmakla sağlanmaz. Biraz da maddiyata bakalım
Zenginin gönlü oluncaya kadar züğürdün canı çıkar!
Zenginin malı züğürdün çenesini yorar.

****

Manzume-i Efkar Matbaası

****

Müdür-i Mesulu Hüseyin Hilmi

18 Eslaf: Bir memurluk veya hizmette birinden önce bulunmuş olanlar, yerlerine geçilen kimseler, geçmişler.

Numara -6- 20 Mart 1326 Cumartesi Sene -1-

İŞTİRAK

Biri yer biri bakar, kıyamet ondan kopar
Sosyalizm Efkârının Mürevvicidir.
Journal Socialiste ICHTIRAK

Sahib-i İmtiyaz ve Müdür-ü Mesulü:
Serbest İzmir Gazetesi Sahibi: Hüseyin Hilmi
Directuer Hussein Hilmi
Maa posta Seneliği 60 Kuruş
Altı Aylığı 40 Kuruş
Mekatib ve Evrak-ı Varide Bab-ı Ali Caddesinde Manzume-i Efkâr Matbaasına Gönderilmelidir.

MÜNDERİCAT

Amele Kızları: Mustafa Nuri. Fransa Sosyalist Fırkası Reisi Mektubu: Sosyalist Mektebi: Bedik. Beşeriyetin Mağara Devri Yadigarları: Mahmud Sadık. Bir Şirketin Yirmi Altı Senelik Hayatı: Bedik. Küçük Hikâye: Emin Lami. Eslafta Sosyalizm.

AMELE KIZLARI

Bedbahtlık ve Felaket

Nafia Nazırı Hallacyan Efendi'ye İthaf

Müthiş bir fırtına bütün ağaçları kal' edecek derecede icra-yı şiddet ediyor. Hava soğuk, kar taneleri rüzgârın cereyanıyla cenkleşe cenkleşe yere düşüyor, bu ne dehşetli manzara Allah'ım! Güya ki dünya yıkılacak, bütün evler, binalar harab olacak. Sokaklarda ses seda yok, herkes yorganını başına çekmiş yatıyor. Zenginin, fabrikatörün kızı kuş tüyünden mamul sıcak yatağında yatmış ve rüyasında dil-dadesiyle muaşaka ve muanaka ediyor. Hayatın dağdağasından, mübarezesinden, felaketinden, fakr-u zaruretinden, fecayi-i ictimaiyeden bi-haber olan bu kız gündüzün sıcak odada nefis halılar üzerinde oturduğu zaman kalbini düşündüğü gibi, hiçbir düşüncesi derdi, belası olmadığından rüyasında da tekrar kalbiyle uğraşıyor. Hayat bu kız için tahammül edilmez bir cehennem olmaktan ziyade, bilakis bir neşe ve sevinç kaynağıdır. İşte fabrikatörün kızı ...!

Kar yağıyor, fırtına icra-yı dehşet ve şiddet etmekte, herkes uykuda...! Ne

müthiş manzara Allah'ım!. İşte sefil, alçak bir kulübe, rüzgârın şiddetli sarsıntılarıyla temelinden sarsılır, her taraftan açılan deliklerden rüzgâr içeriye girerek genç ve fakat solup sonbahar yaprağına dönmüş bahtsız, sefil kızcağızın odasını sokaktan farksız bir hale koyuyor. O sefil, talihsiz kız ise titriyor, bütün vücuduyla titriyor, kalbinde müthiş bir titreme var. Uykuda iken sefalet ve felaket onu daima rencide ediyor, üzüyor. Kâh ağzından bir ah çıkıyor, bu feryat ta kalbinin derinliklerinden gelerek fırtınaya karışıp gidiyor.

O esnada sokaktan keskin bir ses işitilir, bu ses sopa darbeleriyle yavaş yavaş şu sefil odaya yaklaşır. Bu ses kulaktan kalbe müthiş canhıraş tesirler ediyor. İşte bu gecenin sükûnet ve sessizliğinden zavallı, bedbaht işçi kızlarını ipek fabrikasına davet eden bekçinin hırçın sesidir ki kıyamet borusu gibi çınlıyor. Hayatta bundan daha müthiş, daha tahammül edilmez bir felaket, bir sıkıntı tasavvur edilemez. Bu ses şu ottan yapılmış sefil yatakta titreye titreye uyuyan kızın talih ve kaderinin, hayat-ı sefaletinin kara çizgilerini gösteriyor. Bu saatte, herkes istirahatta iken bu zavallı kızcağız felaket yeri olan fabrikaya gidip iki üç kuruş için ta ertesi günü akşamının saat birine kadar çalışacak, sızlayacak, ezilecek, o günkü sefalet hissesini de alacaktır.

Nihayet bekçi kapının önünde durarak yan yana bulunan üç sefalet hücresindeki kızların isimlerini veriyor.

Hatice – Agavani...! Marika...! Haydi vakit geldi. O anda müthiş canhıraş ses rüzgârın cereyanına kapılarak bir bilinmeze doğru uçup gider. İkinci defa... Daha şiddetle bekçinin ağzından kızların isimleri çıkar.Yine sessizlik!. Üçüncü defasında sese hücrenin kapısına vurulan müthiş bir sopa darbesi iştirak ediyor.

Öbür hücrede yatan koca karı korkular içinde derhal uyanır Ah... Allah belanı versin, kahrolasın kör şeytan! Bu havada ciğerparemi nasıl uyandırıp göndereceğim?

İhtiyar kadın dudaklar arasında bir iki lanet kelimesi daha çiğneyerek yorganını bir tarafa atar ve titreye titreye kandilini yakıp kızcağızı uyandırmağa gider. Ah müthiş dakika.! Keşke o aralık ciğerparesini rahatsız etmektense kederli kalbine bir hançer saplasaydılar. Bedbaht kadıncağız...! Pek ulvi bir şefkat hissiyle titreyen kalbini bir türlü yatıştıramıyor. Kızcağızı uyandırmak için adımları ileri gitmiyor. Allah'ım, evladımın bu derece felaketini göstermektense canımı al, zira bu yaşamak değil, bu hayat değil, adeta cehennemi bir eziyet. Fakat ne çare, ertesi günü çoluk çocuk ekmek ister, talih bu zavallılara böyle hükmetmiş.

Zavallı bedbaht kadın, sakin ol, o felaket felekten gelmiyor. O, cani, gaddar, merhametsiz insanların sana ve sefil yavruna çıkardıkları sefalet hissesidir. Allah Rahim'dir, zira bu felakete tahammül edebilmek için size kuvvet ve kudret veriyor. İnsanlar gaddar ve canidir, zira sizin şu içler acısı halinize

acımıyorlar. Sefalet, doğrudan doğruya toplumsal yaşamın sebep olduğu bir kötülüktür. Tabii gelişmeyi toplumsal gelişmeye karıştırmak isteyen insanlar her gün her zaman mezar kazmakla meşguldürler.[1]

Sefil kadın ciğerparesinin sefil yatağına yaklaşır. Onu uyandırmağa gidiyor, fakat yanına varıncaya kadar rahatsız etmemek, uykusunu haram etmemek, bir saniye rahatını ihlal eylememek için parmaklarının ucuna basıyor. Ey gaddar, merhametsiz insanlar...! Ey süs„ servet ve israf aleminde büyüyen kadınlar...! Vay! Siz... Siz... Ey aşk ve neşe, sevinç içinde deryalarında çırpınan genç ve şuh zengin kızlar, geliniz, şu acı manzaraları seyrediniz, işte burada toplumsal cinayetlerin en müthişlerine tesadüf edeceksiniz. Bir manzara ki, kalp ve vicdanınız var ise elbette ve elbette rencide edecektir. Altın ve elmaslar ile süslü ince parmaklarınızı bir kere şu validenin bir de ottan yapılmış yatakta titreye titreye uyuyan, sefalet ve keder vadilerinde koşan, uykuda iken bile kederli yüzünde sefalet ruhlarının uçuştukları görünen şu bahtsız, talihsiz kızcağızın, hayatının baharında iken sonbahar yaprağına dönmüş, yüzünde acı okunan şu sefilenin kalbine dokununuz, müthiş, pek müthiş çarptığını, çırpındığını hissedeceksiniz, parmağınız yanacak ve yüzünüz utançtan kızararak geri çekileceksiniz.

Nihayet kadıncağız sefilenin yanına varmıştır. Ah müthiş dakika! Elindeki kandili yavaşça tahtanın üzerine koyarak ve diğer taraftan dışardan içeriye nüfuz eden rüzgârdan sönmemesi için tedbir alarak yatağın yanında yere diz çöker. Kız yatmış... Mışıl mışıl uyuyor. Dağınık saçları rüzgârdan sağa sola uçuşuyor.

– Allah'ım bu ne sefalet! Şimdi şu masumeyi nasıl uyandırayım. Elem ile dehşetli bir cinayet, hem de ciğerpareme karşı, ah ben ne kara günlerde doğmuşum...! Kız uyandı. Gözlerini açarak etrafa baktı. Sonra yüzünde parlak bir gülüşle, titrek bir sesle,

– Bekçi geldi mi? Hâlâ kar yağıyor mu? Ah bu ne dehşetli rüzgar Allah'ım...!

– Kalk evladım, kalk, kaderin hükmü böyle imiş.

Şimdi fabrika yolunda dört beş masume titreye titreye yürüyor, hüzün ve keder...! Rüzgâr esiyor, kar yolları kapamış, rüzgâr mızrak gibi kemiklerine işliyor, düşe kalka ileri gidiyorlar. Nereye...? Ta şu tepede, işte bir ışık parlıyor, bir köpek havlıyor köyün haricinde.

Hançerini kalbime sapla çünkü artık bu hayattan usandım.

Ah... Kanlı, feci' cinayet. Bunun çıkardığı kan yalnız kalptendir. Veremli yüzlere rüzgârdan döküle döküle mosmor olurlar. Ah alçaklıkla dolu merhametsiz sermaye...! Bu genç kızları zevk ve sefanıza oyuncak, kızlarınızın karılarınızın şenlik ve eğlence israflarına alet etmişsiniz, değil mi? Ah sizi cani-

1 "Tekamül-i tabiiyi tekamül-i ictimaiye karıştırmak isteyen insanlar..." diyor.

ler, gaddarlar...! Geçim derdiyle yüklü perişan kalplerden yükselen feryat ve figanlar elbette bir gün hayatın zehirli suyunu size içirecekler. Şu mükellef hayatınız elbette ve elbette felaket ve yok olmaya dönüşecektir.

"Çekme elin ahını çekersin cezasını"

Bugün yüzünüzdeki sevinç ışıkları yerine bir gün elem ve kederler olacak. Zavallı kızların sefalet hatıraları bir gün sizi de hüzün ve keder denizine atacaktır.

İşte fabrikaya vardılar. Elleri ayakları tutmaz olmuş, donmuş, bir söz söylemeğe mecalleri yok. Şimdi de sıcak tavaların önüne geçip ellerini delik deşik edeceklerdir. İşte bir ses, kalpten yükselen bir sefalet nidası...!

– Ben bir sefil kızcağızım, halime merhamet yok mudur?

Bu ses yalnız felaket yeri, cinayet merkezi olan fabrikanın kemerlerinde yankılanır. Çalış, çalış sefil kız. Bu apaçık davada bir gün hak ve adalet dairesinde bakan ve gören bir hâkime tesadüf edersin. Toplumsal hayatta sefaletten, zulüm ve adaletsizlikten başka bir şey yoktur. Cinayet daima cinayet! Çalış 2 kuruş için. Ve fabrikatör senin emeğinden günde on kuruş kazansın.

BEDİK[2]

Fransa Sosyalist Fırkası Reisi ve İnsaniyet (L'Humanite) Gazetesi Sermuharriri Paris Meclis-i Mebusan Azasından Mösyö Jores'un Mektubu[3]

Paris, 26 Şubat,

Serbest İzmir ve İştirak Gazeteleri Müdürü Hüseyin Hilmi Bey'e,

Sizi an-samimü'l-kalb tebrik ederek devam-ı muvaffakiyetinizi temenni eylerim. Her nevi muavenet ve müzaherete hazır ve amade olduğuma emin olunuz, istediğiniz malumatın itası ve lazım gelen kütüb ve risailin irsali için cevabınıza muntazırım. Arzunuz veçhile fırkamızın programını gönderdik, bu posta ile alacaksınız.

Metin, gayur ve sabit-kadem olunuz. Bu meslek daima metanet, daima ciddiyet kabul ve tavsiye eder. Türkiyeli biraderlerimize selamlarımın arzını rica ederim.

JAN JORES[4]

---

2 Kapakta yazar olarak Mustafa Nuri diye tanımadığımız bir isim yer alıyor. Bir açıklama bulabilmiş değilim. Ama Bedik'in işçi kızların önceki mektubunun Ermeniceden çevirmeni olduğunu biliyoruz.

3 Derginin bu sayısındaki 85. sayfası tamamen bu mektuba ayrılmış. Bu açıklama kısmı çiçekli dallarla süslenmiş. Sayfanın altında kanatlarını iki yana açmış bir kuğu figürü var.

4 Mektubu Tarık Zafer Tunaya da yayımlamıştır. Bkz. *Türkiye'de Siyasal Partiler*, cilt 1, s. 259.

2- SOSYALİST MEKTEBİ

Bazıları ve hususiyetle kollektivistler sosyalizm akımı hakkında bir takım şartların teklifini kabul etmezler ise de, diğer taraftan gelecekte bu akımın nasıl ilerleyeceği hakkında bu fikri takip edenlerin en çok dikkati çeken beyanatı şudur ki, gelecekte oluşacak toplum bugünkü toplumun kucağında rüşeym halinde bulunup, tamamlanıp doğması için olgunlaşmış olmalıdır.

Dördüncü – Bu akımlar doğa kanunlarının mahiyet ve mevcudiyetini inkâr etmeyip ilkelerine uymak hususunda dahi tereddüt etmezler. Hâlbuki bunlara karşı olan iktisadiyyun[5] tabii kanunlara uymamakla itham ediyorlar. Bu mekteplerin izleyicileri tabii kanunlara kesinlikle uyarlarsa da liberal mektebi izleyicilerinin tabii kanunların içeriğine ilişkin anlayışlarına karşı çıkarlar. Liberal akım izleyicileri tabii kanunlarda sonsuzluk ve değişmezlik sonucunu çıkarırlarsa da sosyalistler tabiat kanunları demekle sürekli değişimi anlarlar.

Serbest mektebin izleyicileri iktisadiyyundan Basita'nın inandığı gibi insan toplumunu sonsuz ve değişmez bir dengede boşlukta duran hareketsiz gezegenlere benzetiyorlar. Sosyalistler ise bu benzetmeyi kesinlikle reddederek insan toplumunu doğumundan ölümüne kadar sürekli değişen bir hayvan veya bir bitkiye benzetirler. İktisadiyyundan ünlü Profesör Şarli Jid bu teoriyi bilim ve mevcut fikirlere tamamen uygun olduğunu kabul ve ispat etmiştir.

Marks mektebi iktisadi zeminde determinizmi, yani sebeplerin etkisine inanan felsefe yolunu kabul ettiği gibi iktisadi hayatın ve özellikle sınaî eserlerin toplumun bütün değişimi üzerinde büyük etkisi olduğunu kanıtlamaya gayret ediyor. Bu akımın izleyicileri biraz daha ileri giderek toplumsal düzenlemelerin en uzak ve en yüksek ve hatta siyasi, ilmi, ahlâki, mezhebi esasının toplumun değişimi üzerine büyük etkisi olduğunu kabul etmektedirler.

Marks'ın açık olarak ifade ettiğine göre "Üretim biçiminin değişmesiyle insanlar arasındaki bütün ilişkiler da değişmiş olur. Kol gücüyle hareket ettirilen bir değirmen içinde bağımsızlığı ve hürriyeti hâkim olan bir toplum ortaya çıkar, hâlbuki buhar ile çalışan değirmenler sermayedarların etkin oldukları bir toplum ortaya çıkarır ki orada haksızlık bütün iğrençliğiyle yüzünü gösterir. Orada hayat bazıları için bir tahammül edilmez bir yük, bazıları için de bir zevk ve neşe, eğlence ve refahtan ibaret kalır."

Marks izleyicileri bu teorilerini parça parça genişleterek Hıristiyanlığın ortaya çıkışı, Luther'in şikayetleri ve Protestanlığın Katolik alemine üstün gelmesi, bilimler, fikirler ve sanayide uyanış ve devrimlerin meydana gelmesi, Kepler'in teorilerini takip edenler ile İngiltere'de Whig ve Tori'ler arasında

5 İktisadiyyun: İktisatla uğraşanlar, iktisat uzmanları.

cereyan eden mücadele ve çatışmayı hepsini iktisadi sebeplere bağlamak istiyorlar.

Tarihi maddecilik[6] adı altında iktisat dünyasında pek çok tartışma yaratan bu inanç reddedilemeyecek gerçekler içeriri. İnsan bir işe teşebbüs etmek için öncelikle beslenmeye muhtaçtır. İşte bu bakımdan ilk dikkatimizi çeken iktisadi durumlar olup diğer durumlar onun temeli üzerine kurulmuştur.

Bunlardan başka bütün sosyalistler mevcut toplumun tümüyle değişmesi için bir devrimin zuhurunu zorunlu görerek, söz konusu devrimin ortaya çıkışının dahi pek uzak olmadığını beyan ederler. İnkılabiyyun[7] toplumsal koşulların temelinden değişimi için zorunlu gördükleri devrimin pek de kolay olmayacağını itiraf ederler ise de gerçek eşitliğin kesin olarak kurulması ve mevcut toplumu temelinden yıkmak için mevcut yöntemlerin tümüyle lağvedilmesi ve toplumsal cinayetlerden, gaddarların zalim ellerinden kurtuluşu için her halde ve her türlü fedakârlığı göze alarak devrimin gerçekleşmesine çalışacaklarına büyük ve kesin bir azimle karar vermiş olduklarını beyanda tereddüt etmiyorlar. Gerçekten de bir yöntemin değişmesi kolay değil. Sosyalistler devrimi gerçekleştirmek için büyük zorluklar ve engellere tesadüf edeceklerini beyan ederler. Bunu adeta koza kelebek halinde dışarı çıkmak için ipek böceğinin çektiği eziyetlerine ve yahut yumurtadan çıkmak hususunda civcivlerin hedef oldukları işkencelerine benzetiyorlar.

Acaba bu devrim, siyasi ihtilaller gibi bir savaşa dönüşecek mi? Acaba şimdiye kadar vuku bulan devrimler sırasında dökülen kanlar bu toplumsal devrim sırasında da dökülecek mi? İşte dikkat çekici, pek mühim bir mesele.

BEDİK

(Devamı var.)

BEŞERİYETİN MAĞARA DEVRİ YADİGÂRLARI[8]

İnsanlar bugün gördüğümüz derece-i servet ve medeniyete birden bire vasıl olmadılar ya! Mevcut medeniyetin bırakın insanlığın gelişiminin amaçladığı sınıra yakın olmasını, insanlığın amacına yönelmiş olduğunu tasdik etmek bile güçtür. Bunu tasdik etmeyenler çoktur. Nasıl tasdik edebilir ki. İnsanlar mağaralar içinde, kaya kovuklarında, tabiatta kendilerinden pek çok kuvvetli olan hayvanatın saldırılarına maruz ve bunlardan korkarak yaşadıkları asırların yadigârlarını hâlâ beyin hücrelerinde, tabiatlarında muhafaza ediyorlar, hâlâ bu etkiler altında yaşıyorlar. İnsan tabiatında zaman zaman

6 "Mezheb-i maddiyyun-ı tarihi" diyor.

7 İnkılapçılar, devrimciler.

8 "Yadigâr" kelimesinin sözlük anlamı "hatıra" olmakla beraber, yazar burada sanırım kalıntı demek istiyor.

ortaya çıkan ihtiraslar ve vahşi hareketler, toplumsal bir yapı oluşturmuş ve bu yapıda yaşayan, karşılıklı dayanışmayı ve kendi cinsine eşit muamele etmeyi taahhüt etmiş olan insanların biri birine karşı gösterdikleri çıkar saldırıları mağara devirlerinin yadigarı değil de nedir!..

Yalnız doğu milletlerinde değil, medeni milletler nezdinde de kadınların durumu ve mevkii düşünülürse, medeniyet ve insaniyet ne dereceye varmış olursa olsun henüz kadınlara –mağara ve kaya kovuklarında– reva görülen muamele görüntüde pek çok yaldızlanmış bile olsa, hakikatte onlara bir zevk ve ihtiras vasıtası, sahip olma esasına dayanan muameleden başka bir şey yapılmadığı teslim olunur. Bu da işte mağara devrinin yadigârıdır.

Yine o devirde, bir kovukta yaşayan iki üç insan tabii günlerce korku ile burada kapanıp kalmak mecburiyeti birçok zamanlar hissetmişler, idame-i hayat için ağaçlardan bir fırsat bulup topladıkları ve buraya yığdıkları meyvelerle, avlanabilip kovuğun bir köşesinde sakladıkları hayvanların etleriyle beslenmişlerdir. Kışın şiddetine maruz kalacakları uzun günleri de hesap ederek mümkün olduğu kadar fazla yığmak ve biriktirmek istemişlerdir. Şayet günlerce aç kalmış bir diğer insan bunlara müracaat etse kendi yiyeceklerini azaltmamak maksadıyla bunu kovmuşlar, biraz ısrar ederse öldürmüşler yahut kendi kovuklarında hayli yiyecek bulunduğunu öğrendiği, gidip başkalarına işaret vermesi muhtemel olduğu da bunların şüphesini ikaz ederek bu şüphe üzerine aç adamı telef etmişlerdir. Bir arada olan iki üç insan, yığınaklarının azaldığını, günlerce yeniden tedarikin müşkül olduğunu hissedince bir fırsat bulup birkaç gün fazla ömür sürebilmek için bir arkadaşlarını da ortadan kaldırmağa teşebbüs etmişler ve kaldırmışlardır.

İşte o vahşet devrinde her insanın hayat mücadelesinde yalnız kendi nefsini düşünmesi, birkaç insan bir araya gelse bile içlerinden en kuvvetlisinin tek başına geleceğini kurtarmak için onları telef etmek ve kendi hayatını temin eylemek için diğerlerini korkutması, esareti altına alması o zamandan insanlıkta eşitsizlik kapısını açtığı gibi, vahşi kalıntıları, fikri gelişimden evvel, menfaat hissini, kin ve öfkeyi, intikamı, öldürme ve cinayeti insanlar arasında, beyinlerinde biriktirmiştir.

Şahsi varlığını sürdürmek için bir kaya kovuğuna fındık ceviz yığmak, av etleri biriktirmek, bu biriktirilen yiyeceklerin aylarca yetebilecek bir mertebede olsa bile yine de bir zaman azalacağı ihtimalini düşünüp, bundan diğerlerine, açlıktan telef olanlara yahut açlığın şiddet ve tesiriyle kendilerini tehlikeye atarak yırtıcı hayvanların pençeleri arasında parçalananlara bir kırıntı olsun vermemek alışkanlığı insanlarda mal toplama hırsını büyüten ilk sebeptir. Yavaş yavaş cemiyetler teşekkül etmiş, insanlar mağaralardan, kovuklardan kurtulmuş, medeni eserler ortaya çıkmış, fakat o hırs gittikçe artmış, eksilmemiştir.

Kendini vahşi hayvanların nazarından, kendi soyunun saldırılarından saklayacak, koruyacak bir kovuğa, birkaç posta, birçok kuru meyve ile çiğ ete muhtaç olan insan git gide ihtiyaçların çeşitlenmesini, cemiyetler oluşunca bunlar arasında biriktirilecek malın değiş tokuş edilmesini görüp, kuvvetin yalnız kol gücüne münhasır kalmayıp türlü türlü entrikalarla kuvvet kazanmanın mümkün olduğunu da anlamıştır. Bu anlayışından istifadeler ede gelmiştir. Fakat bu hissiyat ve harekâtı mağara devri vahşetinin alışkanlığıdır.

Bugün kendisini, ailesini, evladını zorunlu ihtiyaçları tedarik suretiyle ferah geçindirecek bir raddeye gelen bir insan, hâlâ kendinden başka bütün insanlara karşı mağara devrinin yadigarıyla o kadar güvensiz ki, birikmiş malları bitecek ve biterse "Bir medeni toplumda" da hiçbir fertten yardım görmeyerek açlığından ölecek vehmine o kadar mağlup ki, milyonlar, milyarlar toplasa yine tatmin olamıyor. Medeniyetin ve toplumun bugünkü halini şu nokta-i nazardan muhakeme ederek insafla doğru söylemeli. Acaba mağara devrinden, o zamanki vahşetten şimdi ne kadar farklıyız? Hırslı olarak servet biriktirilmesi başkalarından daha fazla mal sahibi olma düşkünlüğü ve vahşi devirlerin yadigârından başka bir şey midir?

MAHMUD SADIK

BİR ŞİRKETİN YİRMİ ALTI SENELİK HAYATI

Reji Mukavelenamesini Tecdid Etmeli

Reji Şirketinin teessüs ve teşekkülünden beri geçen çeyrek asır zarfında geçirmiş olduğu çeşitli aşamaları ve yaptığı işlemleri nazar-ı dikkate aldığımız takdirde kendimizi pek karmaşık levhalara karşı buluruz.

Hakikaten; Reji hazine-i maliyeye bol gelir temin etmek mahiyetini haiz olan tütünü tekeline almak suretiyle o mühim mahsulden pek fena bir surette istifade ettiği gibi, iki yolla üretici sınıfı soydu, mahvetti.

Birincisi: Evvela: çiftçi ve rençperleri felaketin en müthişlerine hedef kıldı. İkincisi: Ahaliyi fahiş fiyatla tütünü satın almaya mecbur bırakmak suretiyle kendisine bol çıkar sağladı. Bugün Reji'nin yirmi altı senelik mevcudiyeti sayesinde memleketimizde tütün ziraatı neredeyse sona ermiş, mahvolmuş diyebiliriz. İhracat ticareti de yok, bunun yerine yabancı sermayedarlardan kurulu bir şirket mevcuttur ki Türkiye ahalisinin seneler zarfında müthiş işkence ve eziyetler ile kazanmış olduğu emek ve çalışmasının semeresini emerek semizlenmiştir. O zavallı rençperin elinden zaten yok denecek kadar az olan günlük geçimliğini bile gasp ettiği gibi çiftçilerin tek geçim yolu olan tütün mahsulünü bile mahvetmiştir.

Fakat bunlar Reji Şirketi'nin Osmanlı memleketine ettiği dolaylı kötülüklerden olup doğrudan doğruya olan maddi ve manevi diğer kötülüklerini de

dikkate alacağımız takdirde elbette Reji'nin mahiyeti hakkında sağlıklı bir fikir edinerek müthiş bir üzüntü hissederiz.

Evet! Evlad-ı vatanı yekdiğerine karşı silah atmağa, birbirini öldürmeye vesile olmuş ve böylece binlerle ocağın sönmelerine, harap olmalarına sebep vermiştir. Reji kolcuları ile kaçakçılar arasında Reji'nin teşekkülünden beri dağlarda, derelerde, tepelerde icra edile gelen vuruşmaları herkes, her Osmanlı bilir. Ve kalben üzülür.

Sanki bizim içinde olduğumuz sefalet ve felaket bize yetmiyormuş gibi bu Reji Şirketi de memleketimizde kanlar akıtmaya, binlerce haneleri kül etmeye meyil gösteriyor. Reji Şirketi işte memleketimizde bu derece kötülükler icra etti. Alabildiği kadar: her ne rast geldi ise: kan, ter ve milyonlarca lira: aldı.

Fakat hükümete ne verdi? Ne temin etti? O milyonlarca liralara, kanlara, terlere mukabil memlekete ne ifa etti? Hiç... Tekrar... Hiç, tekrar hiç! Ancak: fakirlik ve sefalet, işçi sınıfının iktisaden mahvı ve harabiyyet, bedbahtlık ve perişanlık, felaket ve sıkıntı! Reji Şirketi mukavelenamesinin hükümlerine uygun davrandı. O hem maliye hazinesinden ve hem de zavallı ahalimizden gasp ede ede milyonlarca liraları kasalarında yığdı.

Reji'nin yalnız bir başarısı vardır. Acaba o nedir? El-cevab:

İhtiraslı bakış açılarına göre bir liranın ticaretini Türkiye ziraatının ve milyonlarca işçinin hayatından daha kıymetli ve önemli addeden ecnebi sermayedarların servet kazanmalarına sebep oldu.

İşte bugün tekrar o şirkettir ki: Sakin, telaşsız ve ustalıkla sözleşmesini yenilemeye çalışıyor.

Fakat acaba Osmanlı hükümeti, özellikle de Meclis-i Mebusan'ımız Reji'nin şu uğursuz varlığının sürmesine müsaade edecekler mi? İşte asıl mesele buradadır.

Bu mesele ise hem memleketimizin iktisadi hayatı ve hem de devlet hazinesinin çıkarları noktasından önemli olup, diyebiliriz ki hayat ve memat meselesi olup, ciddi bir surette ele alınmaya değer. Fakat mebuslarımız evvel emirde Reji'nin hayatını ve geçmiş işlemlerini inceleyerek onun memleket hayatı bakımından yaptığı kötülükleri, karıştığı karanlık işleri ve diğer taraftan tekrar kanlı hayatlarını eski çığırına sokmak hususunda gösterdiği meyil ve atılımlarını görmelidirler.

Reji artık varlığını sürdüremez ve sürdürmemelidir. Reji senelerden beri zavallı çiftçilere bir zulüm ve felaket saçıcısı olmuş olup hür memleketin hür mebusları evvel emirde o bedbahtları bu şirketin haksızlık ve zulüm pençesinden kurtarmalıdırlar.

Hal bu merkezde iken hür matbuatımızın hür mensuplarını bu davayı üstlenerek mali gücünün etkisiyle milyonlarca halkın şikayetlerini küçümse-

yerek görmezden gelen, pençesine düşürdüğü avını bırakmamak için büyük bir azimle karar veren böyle bir şirkete karşı bedbaht çiftçi ve işçilerimizin haklarını müdafaa ve muhafaza etmek üzere her halde bize iştirak etmeğe davet ederiz.

AZAD AMARD
MÜTERCİMİ: BEDİK

İştirak

Evet! "İştirak" bütün vücuduyla size iştirak eder ve bu konudaki görüşünü gelecek nüshasında derinlemesine açıklamaya söz verir.

KÜÇÜK HİKÂYE:

KÖR!

Muharriri: Guy De Maupassant

Bu ilk güneşin gülümsemesi niçin bu kadar zevk verici? – Kürenin bu siyah ve sefil topraklarını yaldızlayan alevler bizi niçin böyle yaşamak saadetleriyle dolduruyor.

Sema o kadar mavi, sahra o kadar yeşil, evler o kadar beyaz ki gözlerimiz bu zinde, bu pür-hayat renklerin gönül alıcılığıyla etrafı sevinç ve neşe içinde görüyor. Ve ruhlarımızda engellenemez bir koşmak, sıçramak, gülmek arzusu veriyor.

Yalnız körler, gözlerinin önüne çekilmiş olan ebedi bir siyah perde ile bütün bu mutluluklara karşı dilsiz kalıyorlar. Ve bu, anlamadıkları nurani güneşin bahtiyar hararetleri yalnız ellerindeki zincire bağlı olan köpekleri tahrik eyliyor.

Akşamüstü, güneşin gurubunu müteakip bunlar kardeşlerinin veya hemşirelerinin koluna girip de evlerine dönerlerken, rehberleri: (Bugün hava pek güzeldi) demiş olsalar, buna "Evet havanın güzel olduğunu hissettim. Çünkü (Lulu) –Köpek ismidir– yerinde duramıyordu" cevabını verirler.

İşte ben bunlardan, tasavvurun üstünde feci bir felaket yaşamış birisini tanıdım.

Bu bir çiftçi ailesinden dünyaya gelmiş bir çocuktu. Peder ve validesi kendisini hayatın tahammül edilemez olmayan fenalıklarına, eziyetlerine kayıtsız yaşatmak için ellerinden gelen fedakârlığı sarf ettiği halde bu zavallı, gözlerinin tabiatın güzelliklerine karşı ebediyen kapalı kalmasından başka bir keder hissetmiyordu. Fakat ihtiyarların vefatını müteakip geçim sıkıntısı baş gösterdi. Hemşiresinden itibaren, çiftlikte bulunan herkes bunu, başkasının ekmeğini gasp eden bir gasıp telakki ediyordu. Her yemekte onu azarlıyorlar, hatta mirasına konan kayın biraderi bile bu zavallı körün yediği yemekleri pek fazla bularak, ona ölmeyecek kadar bir çorba verdiriyordu.

Onun gayet solgun bir siması ve ekmek içine benzeyen beyaz gözleri vardı. Ve bütün hakaretlere karşı o kadar kayıtsız kalıyordu ki, bunları hissedip etmediğinden herkes şüphe etmeye mecbur oluyordu. Ve bilhassa şimdiye kadar hiçbir şefkat görmemişti. Validesi bile kendisine dost olmayan nazarlarla bakmıştı. Çünkü tarla işlerinde çalışmayanlar, işlere yardım etmeyenler zararlı sayılırdı.

O ise yemeğini yemesini müteakip yazın kapının önüne, kışın ocağın karşısına oturuyor ve geceye kadar yerinden asla hareket etmiyor. Yalnız arada sırada, karşı konulamayan bir sinir kuvvetiyle kirpikleri gözlerinin beyaz kütlesi üzerine düşüyordu. Hayatına karşı bir vukufu, bir fikri, bir arzusu var mıydı? Bunu sormağa hiç kimse lüzum hissetmemişti.

Birkaç sene bu hayat devam etti.

Ve ondan sonra bu zavallı kör, etrafındakilerin ve hatta zevklerini, eğlencelerini tatmin eder bir oyuncak oldu.

Hatır ve hayale gelebilen bilcümle eğlenceler, gülünç şeyler bu zavallı kör hakkında tatbik edildi.

Bazen masanın üzerindeki çorbasını bitirmek üzere iken yanına birkaç aç kedi bırakılıyor ve bunlar yavaş ve sessiz dilleriyle zavallı körün gıdasını yuvarlarlarken etrafındakiler fena, vahşi kahkahalarla gülüyorlardı.

Hâlbuki kendisi, hiçbir şey söylemeksizin sağ eliyle önüne tekrar konulan çorbayı yer ve sol eliyle gıdasını sataşanlara karşı müdafaa ederdi.

Hatta bazen önüne yemek diye odunlar, yapraklar ve sair bin türlü yenilemeyecek şeyler veriliyor ve o zavallı bunların hiçbirisini anlamayarak yemek istedikçe etrafında acı kahkahalar yükseliyordu.

Sonra şakadan vazgeçtiler ve onu biraderi daima beslemekten bıkıp epeyce dövdü. İşte o dakikadan itibaren yeni bir oyuna başladılar. Pis adam ve diğer hizmetçiler daima çocuğun yüzünü okşarlar ve daha başka nazarlar atf ederler idi. Çocuk yüzüne uzanan ellerden kurtulmak için nereye kaçacağını, nerede gizleneceğini bilmiyor idi.

Nihayet çocuğu dilenciliğe kadar sevk ettiler, pazar günleri sokakları dolaşır ve rast gelenden para dilenir idi. Uzaktan bir arabanın sesini işittiği zaman derhal şapkasını çıkarır ve elini uzatarak:

– Merhamet! Merhamet! Rica ederim, diye haykırır idi.

Fakat köylü müsrif. Onun için çok haftalarca bir su bile alamıyor idi. İşte bu hal kendisine pek dayanılmaz geldi. Herkes nefret eder, kendisinden kaçar. Nihayet üzüntülü bir halde vefat edip artık görünmez oldu. Bir kış günü kar her tarafı beyaz bir örtüyle örtmüş idi. Biraderi çocuğun kolundan tutarak uzak bir sokakta dilenmeğe götürdü. Orada akşama kadar çocuk titredi. Gece olunca ömründe görmemiş olduğu adamların önünde baş eğmeye mecbur oldu.

Ertesi günü artık gelmedi. Uzun müddet bekledikten sonra öleceğini hissederek zavallı kör yürümeğe başladı. Fakat buzlar ve karlar üzerine nereye gideceğini bilmeyip meçhul sokaklara doğru gitmiş ve her günkü yolunu kaybetmiş idi. Kâh yoldaki çukurlara düşer, kâh ayağı kayar, bir ağaca çarpar... Beni kabul eden bir merhamet sahibi yok mu?

Aralıksız yağan kardan sokaklar bembeyaz olmuş çocuğun yürümeğe mecali yok. Nihayet bir meydancıkta oturdu ve bir daha yerinden kalkamaz oldu. Kar vücudunu örttü, işte ufacık bir tümsek... Oradan geçenler karlar altında küçücük bir vücudun, bir cesedin mevcudiyetinden haberdar değil idi.

Ebeveyni telaş ve endişeye düşüp sekiz gün kadar zavallıyı arattı. Ağladılar. Kış pek şiddetle geçiyordu ki az zamanda karların erimesi imkânsızdı. Bir pazar günü çiftçiler kiliseye gittikleri zaman na'şın bulunduğu yerde bir karganın uçtuğunu gördüler. Kuş siyah bir yağmur damlası gibi tümsek üzerine kondu. Ertesi hafta tümsek hâlâ aynı halde idi. Kuşlar tekrar uçuşuyorlar, kar şiddetle yağıyor. Şimdi kargaların adedi çoğalmış, müthiş sesler çıkarırlar, matemi sesler...! Yahut vahşi sesler!

Bir sokak çocuğu kuşların o noktada daima toplandıklarının sebebini anlamak için tümseğin yanına gitti. Bir odun ile karları karıştırdı. Artık zavallı körün cesedi meydana çıkmış idi.

O ceset tamamen donmuş, üzerinde kargaların gaga darbeleri vardı. Ben o müthiş, acı bir hatıranın tesiri tahtında güneşli günlerin güzelliğini bir türlü hissedemiyorum. İnsanda ne kadar müthiş felaketler vardır!. İşte ölüm bu felaketleri tanıyanlar için bir tesellidir...!

ESLAFTA SOSYALİZM

Bütün milletin hayatı ve mematı köylülerdir.

***

Her hükümette bütün köylülerin hayatı ziraat bankalarıdır.

***

Her köylü ve her şahıs niçin genel oydan mahrum kalsın.

***

Bir Osmanlı askere alınır, harbe sevk edilir, orada hayatına son verilir ve ailesi mahv ve perişan olduğu gibi bunun neticesini niçin göremesin.

***

Seçenler seçileni tayin ederler. O seçilenler bir kanun koyarlar ancak o kanun zenginler ile mütegallibenin fikirlerine göre düşünülmüştür.

***

Her yerde ihtilal yoksulluğun neticesidir.

***

Fertler için hür olmak insan olmak hakkıdır hayvan olmak hakkı değildir.

***

Zalimler zulüm yaparlar mazlumlar ise zamanını beklerler.

***

Farmasonluk mesleği mademki insaniyete hizmet ediyormuş hiçbir yerde hiçbir hükümetlerde niçin varlıklarını hissettiremiyorlar.

***

Sosyalistler niçin fikirlerini ortaya koyuyorlar çünkü maksatları insanlığın kardeşliği, yoksulluğun imhasıdır.

***

Acaba bizim işçi Bedros açlıktan ölüyormuş matbaa sahibi bunu düşünür mü?

***

Memleketimizde yoksulluğun imhası ancak şiddetle türeyen farmason cemiyetinin imhasına bağlıdır.

***

Zira farmasonlar müthiş zorbalık yaparlar. Kendilerinden olmayan bir adama vahşice bakarlar.

***

Farmason locaları Türkiye'nin her tarafında ve her şehrinde türemektedirler ve farmason cemiyetinin en büyük numarasını kazananlar otuz üç numaralılardır. İtalya'da Venerabil Fırkası'nı kuran Aryan cemiyetine mensup olanlar Türkiye'de loca teşkiline çalışıyorlar ve Türkiye'de bulunanların ekserisi bu partiye mensuplardır. Farmasonlar insaniyete hizmet etmediği gibi ileride zenginler ile fakirler arasında savaş açmak için adeta bir Napolyon kisvesine bürünüyorlar.

***

Napolyon bütün insanlığın bir hunhar adamı olduğu için bütün insaniyet bu canavara ilelebet lanet okuyacaktır ve okumalıdır.

****

Manzume-i Efkâr Matbaası

****

Müdür-i Mesulü Hüseyin Hilmi

Numara -7- 27 Mart 1326 Cumartesi Sene -1-

İŞTİRAK

Biri yer biri bakar, kıyamet ondan kopar
Sosyalizm Efkârının Mürevvicidir.
Journal Socialiste ICHTIRAK

Sahib-i İmtiyaz ve Müdür-ü Mesulü:
Serbest İzmir Gazetesi Sahibi: Hüseyin Hilmi
Directuer Hussein Hilmi
Maa posta Seneliği 60 Kuruş
Altı Aylığı 40 Kuruş
Mekatib ve Evrak-ı Varide Bab-ı Ali Caddesinde Manzume-i Efkâr Matbaasına Gönderilmelidir.

MÜNDERİCAT

Ceryan-ı Cedid: Bedik. Sosyalizm Nedir?: Kalmrot. Hayatı-ı Meşrutiyet, Ahali Fırkası ve Programı. Amele Havadatı

CEREYAN-I CEDİD[1]

Her memlekette ve hususiyle sınaatin terakki etmiş olduğu şehirlerde her şube-i sınaat erbabı tarafından hususi cemiyetler teşekkül etmiş olup bunlar daima sermayedaranın icra ede gelmekte oldukları haksızlık ve uygunsuzluklarına karşı mübareze ederek kemal-i tehalükle haklarını müdafaa etmektedirler. Müstehlik daima müstahsile arz-ı ihtiyac eder, iktisad âleminde müstahsilin işgal etmiş olduğu mevkii bi't-tabi müstehlikin mevkiinden daha parlak olması lazım gelir iken cemiyette her an ve zaman vuku bulan haksızlıklar, "Kuvvet hakkı payimal eder" meşum kaziyyeler ve paranın nüfuzu daima müstehliklerin mevkiini takviye eylemişlerdir.

Bundan akdem Avrupa'da henüz sınaatın layıkı vechiyle terakki etmemiş olduğu zamanlarda sermayedaran daima zavallı sınaatkârın, amelenin hukukunu gasp ederek kazandıkları paralarla etkilerini genişletirlerdi. O zamanlar hak denilen şey paranın kuvvetinden başka bir şey olmayıp buna nüfuz ve zorbalık dahi iştirak ederek zamanın iktisadi âleminin merkezi olarak amelenin, fukaranın, rençperin kafalarını eze eze onların mahiyetini çürütülürler ve böylece o zavallıların emek ve çalışmalarından kendileri istifade ederler idi.

1 "Yeni Akım".

Eski çağlardan beri amele ve çalışkan sınıfın geçirmiş oldukları çeşitli aşamaları incelediğimiz takdirde kanlı olaylara tesadüf edeceğimiz tabiidir. Bir vakitler bu zavallılara zorba şairler, toplumsal gerçekliklere vakıf olmayan edipler – "Ey sefil herif! Yaşam kavgasıdır bu, ne çare başa gelen çekilir" diye bir kayıtsızlık altında sözü dolandırmışlardır. Feci bir durumdaki bu hayat birbirini takip eden asırlar zarfında devam ede ede nihayet iktisat âleminde bir devrim ve ihtilal yaşanmasına sebep olmuştur, zira insanlık genel olarak hakkı koruyarak adalet ilkelerine uygun davranır. Sabahtan akşama kadar çeşitli işkenceler ve eziyetler ile çalışan amele ne vakte kadar emeğinin hakkını fabrikatöre gasp ettirecektir? Gaddar vurguncu nereye kadar bir rençperin bir sene zarfında kışın kar ve rüzgârın, yazın ise güneşin yakıcı, hararetli ışığı altında çalışa çalışa yetiştirmiş olduğu mahsulünü elinden zapt edecektir. Acaba insanlık adaleti ne zamana kadar bu haksız muamelenin, bu mezalimin devamına müsaade edecektir. İşte bunun için bir cereyan-ı cedid lazım. Zorba hükümdarlar hiçbir vakit idareleri altında ezilen halkın hukukunu müdafaa etmeği düşünmezler, vuku bulan haksızlıklara karşı gözlerini kaparlar. Daima zenginin, zorbalığa sebep olan alçakların, kendilerine boyun eğen ve itaat eden dalkavukların hukukunu müdafaa ederler, bu gibi şeyler toplumun ters istikameti olup insanlığın emeli olan nihai iyiliklere gitmektense: Bilakis cehalete, doğru yoldan sapma ve bozulmaya düşürürler.

Fakat cihanın yaratılışından beri kâinatı aydınlatan güneşin altında hiçbir hak yok olmaz. Nihayet bir gün gelecek ki: İşçi sınıfı hakkını savunup sermeye haydutlarını kahredecektir. Avrupa'da o inkılâp zamanları çoktan gelmiştir. Fakat bizde henüz rüşeym halinde olup istibdadın prangaları altında ezilen zavallı işçiler daima dilsiz kalmaya, daima suskun durmaya, haksızlığa karşı daima boyun eğmeye alışmış olduğu için, bir türlü başını kaldırıp da özgürlük güneşinin altında akıllarını ısıtmaya, fikirlerini aydınlatmaya cesaret edemiyor. Bazıları – "Memleketimizde henüz sanayi dalları, fabrikalar, imalathaneler kurulmadığı için şimdiden işçi hayatından bahsetmek, henüz rüşeym halinde bulunan bir şeye varmış gibi bakarak inkılâba, hak savunmasına teşvik etmek abes ile iştigal etmek, buz üzerine yazı yazmaktan başka bir şey olmadığını beyanla, hareketimizi küçük görüp kayıtsızlıkla karşılıyorlar. Acaba biz de o boş beyinliler gibi şu cahilce sözlerini küçümseyen gülüşlerle mi karşılayalım. Hayır! O zaman biz yolumuzdan dönmüş olacağımız için şimdilik yalnızca üzüntülerimizi bildirmekle yetiniriz. Bununla beraber biz dahi itiraf ederiz ki bizde henüz işçi hayatı yoktur. İstibdat bu koskoca memleketi bir iskelete çevirmiş, geniş ve verimli tarlalarımızdan, bereketli topraklarımızdan, sanayi kurmaya uygun su şelalelerimizden hiçbir suretle istifade etmemişiz. Memleketimizde sanayi yokluğu-

nun sebebi istibdat, tekrar istibdattır. Kim bunu inkâr edebilir? Fakat bundan sonra faaliyet göstereceğimiz takdirde elbette sınaat, ziraat gelişecek, işçi dernekleri kurulup herkes emeğinin hakkını savunacak, biz bunları elbette henüz rüşeym halinde düşüneceğiz. Bakınız bir anne hamileliğini hissetmiş olduğu için doğuracağı ilk ciğerparesini henüz rahminde rüşeym halinde iken onun ihtiyaçlarını, elbisesini, kundağını, beşiğini önceden hazır eder. Geleceğini hazırlar. Biz elbette şimdiden geleceğimiz için elzem olan şeyleri hazırlayacağız. Hazırlayacağız ki bir gün aydınlık ufuklarda o hayat belirdiği zaman hemen tanzim etmiş olduğumuz programı uygulamaya koyabilelim. Bu gibi şeyleri şimdiden düşünüp kesin bir yön izlememek ölüm çukuruna düşmek olacaktır. O zaman toplumsal hayatımızı mahveder ve milletin yüzünü kara çıkarmış oluruz.[2] Artık geçmişin acı veren manzaralarını unutup hürriyet elbisesini giyelim, yoksa toplumsal hayata gereken işler yapılamayacaktır. Hiçbir memlekette hiçbir hak hiçbir kimseden koparıp alınmamıştır.

Bir kere batıya bakalım. Her tarafta işçi örgütleri kurulmuş, sanayi birlikleri! Orada işçiler haklarını cansiperane savunuyor. Varsın fabrikatör onların hukukunu gasp edebilmek yollarını düşünsün. İşçiler artık öyle şeylere ehemmiyet vermez. Elverir ki hak ve hakkaniyet, kanun ve adalet dairesinde hukukunu müdafaa etsin. Yoksa kanun dışı hareketler elbette suçlanmaya neden olur. Bir şartla ki: O kanunlar hak ve adalet kaynağından oluşmuş olsun. Bugün işçiler haklarını savunmak için her türlü yola başvurur. Grevler, Mitingler, inkılâplar. İşte bunlar kanun ile beraber işçi haklarının koruyucusudur.

Birlik ve dayanışma toplumsal hayatta her türlü başarıyı sağlar. Bugün Avrupa'da işçi sınıfı birlik sayesinde haklarını korumakta başarılı olagelmiştir. İşçiler kendi hakkını kanun dairesinde müdafaa edebilmek için ne şaire ve ne de edibe ihtiyaç duyarlar. Amerika'da kurulan fabrikatör ve sermayedar sendikaları her ne kadar işçilere karşı her türlü mezalimi reva görecek şekilde hareket etme eğiliminde ise de, bir gün büsbütün yenilerek toplumun genelinin hak ve menfaatlerine boyun eğmeye mecbur olacaklardır. İnsan yaratılışında var olan olgunluğun ortaya çıkmasına en çok hak ve eşitliğin vesile olduğu tereddütsüz teslim olunur. İstibdat putu er geç işçilerin kuvvetli kollarının birliği altında ezilecek. Yalnız sağlamlık, zihin açıklığı ve birlik lazım. Sanayi zorbalığı genel bir ekonomi usulü olmayacaktır. Çünkü işçiler daima o istibdadı ortadan kaldırmaya çalıştığından, bu çatışmada zafer toplumun önemli bir unsurunu oluşturan işçilerin olacaktır. İşte bizde de senelerden beri uyuşmuş, donmuş bu büyük kitle hürriyet güneşinin hayat ve-

2 Günümüzde kullanılmayan bir deyim olarak "nasiye-i milleti jengdar etmiş oluruz" demektedir. "Milletin yüzünü kirletmiş oluruz" anlamındadır.

ren ışığının etkisi altında yavaş yavaş hareket etmeye başlamıştır.[3] O kitle az zaman zarfında nihayet bir sanayi inkılâbı meydana getirecek, biz de dünya iktisat sahnesinde mühim bir mevki alacağız. Şimdiye kadar bütün devrimler sırf siyasi amaçlara yönelikken, bundan sonra iktisadi amaçlara yönelecektir. Şimdiye kadar ihtilalcilerin amacı her hangi bir hükümetin şeklini değiştirmekten ibaret iken, bundan böyle toplumsal hayatın temeli olan iktisadın, işçi haklarının güçlenmesine bağlı olacaktır. Bu amaç çok kutsal ve çok değerlidir.

Önce bütün toplumun, sonra o toplumu oluşturan kişilerin mutluluğuna çalışmak, haksızlıkların, toplum düzenini bozan kötülüklerin ortadan kaldırılmasına çalışmak acaba bir cinayet midir? Hayır. Yalnız kendi çıkarlarını düşünüp "bizden sonra tufan" diyen gaddar ve zorbalar buna cinayet diyebilir. Fakat toplum harekete, ilerlemeye muhtaçtır. Kavga, mücadele lazım. Haklarını savunamayan kimse bu dünyada yaşamamalı. Eğer hakkını savunamıyorsan var git. Mezarın hazırdır. Sen ki: kendi hakkını savunamıyorsun toplumun hakkını hiç savunamazsın.

Herkes hürriyetin manevi silahıyla donanmış halde kavga meydanına gelmelidir. Bugün iktisat âleminde hâkim olan sermayedarlığın kuvvetini yenmek için fikirlerdeki toplum haklarının hikmetini anlatmalıyız. Yoksa toplumsal hayat kötülük, zulüm ve haksızlıktan kurtulamaz.

O habis ruh felakettir! Genel sefaletin tek sebebidir. O kan ve terle yoğrulmuş büyük ve melun bir varlıktır. Onu mahvederek etrafında uçuşan siyah kargaların kollarını, kanatlarını kırmalı. Bizim dayanağımız adalet. Silahımız hürriyet. Kuvvetimiz eşitliktir. İşbu bu üç yüce dayanağa kim boyun eğmez?

BEDİK

MUSAHABE-İ İŞTİRAKİYYE
SOSYALİZM NEDİR?
Amerikalı Bir Milyarderin Bir Sosyalist ile Mülakatı

Con. – Sosyalist efendi, iştirak ne demektir? Lütfen bu mesleğe dair bana biraz malumat verir misiniz?

Sosyalist – Sosyalizm demek her şeyde ortak mülkiyet demektir. Yani her şeyi ortaklaşa yapmak.

Co. – Zannedersem bu popülistler de aynı maksadı takip ediyorlar.

So. – Hayır, onlar yalnız telgrafların, demiryollarının ve mali kurumların ortak mülkiyetini isterler hâlbuki sosyalistler bütün üretim araçlarının ortak mülkiyeti ilkesinin uygulanmasını istiyorlar.

3 Yazıda "istibdat" denilerek II. Abdülhamid dönemi, "hürriyet" denilerek –kuşkusuz– İkinci Meşrutiyet'in ilan edilmesiyle başlayan dönem kastedilmektedir.

Co. – Ah ne diyorsun dostum. Benim mülkiyetimde bulunan tarlayı elimden zorla gasp edip de bir serkeşe mi teslim edecekler?

So. – Hayır, öylesi değil. Şimdi pek çok köylü ve çiftçi borcuna karşılık tarlasını, bağını veya bahçesini rehine bırakmış. O zavallı adam gece gündüz mütemadiyen çalışmak ve alnının terini dökmekle ancak geçimini sağlayabildiği ve bundan dolayı daima sıkıntıya düştüğü için ne yapacağını düşünür. Hâlbuki sosyalistlerin göstermiş oldukları ilke uygulandığı takdirde o çiftçi günde ancak dört beş saat çalışmakla kazandığı yevmiyesiyle pek müreffeh bir ömür geçirecektir.

Co. – Bu pek garip bir fikirdir dostum, az çalışmak ve çok para kazanmak arasındaki o acayip orana doğrusu aklım ermiyor.

So. – Hal-i hazırda pek çok ve boş ve hiç kimseye faydaları olmayan insanlar vardır ki çiftçinin emeğinin ürününden istifade ederler. Bunlardan başka birçok tüccar, dava vekilleri ve vaizler vardır ki bunlar da hiçbir şey üretmedikleri, üretim için hiçbir fedakârlıkta bulunmadıkları halde çok para kazanıyorlar. Herkes gibi siz de ortak yararlar için çalışmalısınız, her cumartesi akşamı yevmiyenize mukabil size hususi çekler verilecek. Her cemiyette ödeme için idare memurları bulunacak, verilen çekler isme yazılı olduğu için başkasının eline geçmesi mümkün olmayacaktır. Çeklerinizde altın, kuruş para yerine, gün, saat ve dakika işaret edilecek. O çekler ile genel ambardan ihtiyacınızı karşılayacak şeyleri alabileceksiniz. Şurasını da nazar-ı dikkate almalı ki o eşyayı çeklerde belirtilen çalışma saatlerinize göre alabileceksiniz. Şunu da unutmayalım: Bir işçi mükemmel bir makine ile günlük dört saat çalışırsa ailesinin bir hafta zarfındaki bütün giderlerini karşılayabilecektir.

Co. – Herkes eşit olarak aynı maaş veya aynı günlüğü mü kazanacak?

So. – Hayır dostum: İsterseniz günde 10-12 saat çalışıp o oranda daha fazla çekler kazanabilirsiniz. Bu suretle daha ziyade müreffeh bir hayat geçirip isteklerinizi karşılarsınız. Şimdi milyonlarca amele vardır ki gece gündüz çalıştıklarına halde istedikleri gibi ömür geçiremiyorlar.

Daha başka bir şey söyleyeyim: Amerika'da pek çok ailelerin uzak mahallerde akraba ve sevdikleri olup bir kere olsun gidip onları görmeyi arzu ederler ise de bir türlü yapamıyorlar. Bunun sebebi de ulaşım ücretinin yüksek olmasıdır. New York veya Boston'dan trenle San Fransisko'ya gitmek için 60-80 dolar (Tahminen 15 Osmanlı Lirası) ödemek zorundadırlar. Hâlbuki trenleri hükümetin mülkiyetinde bulunan ülkelerde, mesela Belçika'da bir sent ile (10 para) dört fersah[4] yer gitmek mümkün oluyor. Böylece sosyalizmde[5] yaşam şartları tamamen değişecektir.

4 1 fersah yaklaşık 4.5 kilometredir.

5 Burada "iştirak mesleğinde" deniliyor. Kastedilen sosyalizmdir.

Co. – Fakat dostum geçimin bu derece ucuzlaması halinde birçok tembeller çalışmaktan kaçınacaktır.

So. – Hayır, bu fikriniz de yanlıştır. Bizim kuracağımız usul sayesinde, bir sene zarfında bütün toplumda ne bir tembel ve serkeş ne de zengin ve milyarder artacaktır. Hükümet her bir şehrin büyüklüğü, ticaret derecesi ve nüfusu oranında işler tayin edip herkesin geçimini sağlamak çarelerini düşünecektir. O zaman "çalışmak ve geçinmek için bir iş bulamıyorum" diyecek bir adama tesadüf edilmeyecektir. Zira hükümet herkese haline uygun işler tedarik edip cemiyetin refah ve saadet halini temin etmek yolunu düşünecek. Bir kimsenin bulunduğu şehir, kasaba veya muhitte kendi haline uygun çalışacak bir iş bulunmadığı takdirde, komşu olan şehir veya kasabaya gidip orada her halde bir iş tedarik edebilecektir. İşte bütün bu çalışmaların güzel sonucu olmak üzere her memlekette boş ve işsiz adamlara nadiren tesadüf edilecek.

Co. – Fakat bu durumda toplum hırsızlık ve sair bin türlü kötülük yoluyla geçinmek yolunu tutan alçaklardan kurtulamayacaktır.

So. – O zaman hükümetin tavsiye etmiş olduğu işlerde günde bir saat çalışan bir amele bu hayatı hırsızlık sair yolla geçinmekten daha çok safalı ve zevkli bulacak. Zaten bizim ortaya koyduğumuz şartlarda çalışmaktan kaçınarak hırsızlık etmeyi düşünen bir adam tasavvur edilmez, farz-ı muhal olarak böyle bir adam bulunursa hakkında cezaların en şiddetlisi infaz edilecek ve toplum bu gibileri ağır işlerde kullanacak.[6]

Co. – Sizin şu fikriniz uygulamaya konulduğu zaman emin olunuz ki, hiç kimsede ilerleme fikri meydana gelmeyip, daha iyi olmak temayülü toplumda kaybolacaktır.

So. – Şimdiye kadar insanların kendi hallerini iyileştirmek konusunda gösterdikleri eğilimin sonucu bir kişinin zararına olarak diğerlerinin istifade etmiş olduklarından başka bir şey değildir.

Dostum, emin olunuz ki güçlü, metin bir fikirde, hassas ve merhametli bir kalpte tembellik, hırsızlık gibi kötülükler bulunmaz. Bir adam sabahleyin uykusundan kalktığı zaman her halde kendisine bir iş bir meşguliyet arar. O adam eğer toplumun yararına yönelik bir iş yapmazsa tabii toplumun hukukunu çiğneyen asayiş ve düzenini ihlal edici bir harekette bulunacaktır. Sosyalizmde insanlar hayırlı ve yararlı işler yapmaya gayret edip toplumun menfaatine olarak çalışmaya temayül göstereceklerdir.

Bir çocuğa bir iş havale ediniz. Faraza: Bir patates tarlasını sürmeyi tavsiye edip, çocuk bir gün çalışarak beş evlek kazmış olduğu halde ertesi günü "çocuk, işini bitir de komşunun çocuğuyla oyna" diyecek olursanız, emin olunuz ki çocuk işini bir an evvel tamamlamak için geceyi gündüze katarak ça-

6 Hidemat-ı şakka: Zahmetli ve kaba işler (Toprak kazmak, taş taşımak gibi).

lışacaktır. Biz de yaşımızı almış çocuklarız. Kişisel çıkarlarımızla beraber ortak çıkarlar için emek harcamak göreviyle mükellef olduğumuzu hissettiğimiz takdirde halimizi ıslah etmeğe ve emek ve çalışmamızı mümkün olduğu kadar verimli kılmaya eğilim göstereceğimiz tabiidir. Şimdi ise belirlenmiş bir yevmiye ile çalışan bir işçi akşam olduğunda ne alacağını bilir. Kendisi artık ondan fazla bir şey beklemez ise de patronu aynı yevmiyeye karşılık her gün ondan daha fazla iş talep edecektir.

Bu şartlar altında işçi gitgide ümitsizliğe kapılarak çalışmaktan kaçınacak, işi bırakacak ve topluma bir tembel, bir boş gezen, bir serseri daha ilave olunacaktır.

Co. – Her şeyin mesela fabrika, tren, mali kurumlar ve sairenin ortak mülkiyet altında bulunacaklarını beyan ediyorsunuz. Pek ala bu teşebbüslerin programını kim tanzim edecektir. O zaman sanayi, ticaret ve iktisadın terakkisine kim nezaret edecek?

So. – Bu gibi şeyler üzerine düşünmeye bile deymez. Hal-i hazırda hükümet posta ve telgraf işlemlerinde kendi memurlarını çalıştırır. Bu ise bizim zannettiğimiz gibi ufacık bir teşebbüs değildir. Hükümet bu işlemlerin düzenli olarak yürütülmesine gayret ediyor. O zaman hükümet ticaret, sınaat ve sair işleri de bu suretle idare edip insanları tahsil ettirerek oları kendi işlerinde istihdam ettirecektir.

Co. – Demek istiyorsunuz ki insanlar memurların emri altında bir ömür geçireceklerdir, değil mi?

So. – Sosyalizmde toplum kendi kendisini idare edip tam özgürlük ve eşitliğe sahip olacaktır. Bunun da ortak çıkarlar gereği olduğu inkâr olunmaz. On sekizden elli yaşına kadar olan herkes meşru mazeretleri hariç topluma hizmet etmek vazifesiyle mükelleftir. Elli yaşını geçirenlerse vakitlerini istedikleri gibi sarf etmeğe mezun olacaklardır, sanayiye yönelik bütün işlerde işçiler kendi iş başılarını kendisi seçip, bunlar işçilere ne kadar iyi davranırlarsa o kadar uzun müddet memuriyetlerini devam ettirecektir. Aksi takdirde çoğunluk oyu ile onları işten el çektirip yerine başkasını tayin edecekler. Bu suretle işçilerin başında daima iyi bir işbaşı bulunacak. Hâlbuki hal-i hazırda patron ve işbaşı adeta birer despottur. Bugün çalışkan işçi yarın iş bulup bulamayacağına emin olamaz. Bugün bir esirin, bir kölenin hali işçinin halinden bin kat daha iyidir. Kölenin efendisi hiç olmazsa onun gıdasını ve sair zorunlu ihtiyaçlarını temin eder. Yevmiye ile çalışan amele bugün her türlü güvenceden yoksun kalmıştır. Zengin hademesine ancak ölmeyecek kadar bir maaş veriyor. Bazen de "–Gidiniz, tekrar hizmetinize ihtiyaç duyana kadar açlıktan ölmezseniz size yine iş veririm" diyerek o sefillere yol verir. Hâlbuki o zenginin birçok köpekleri olup işçinin ürettiği gıdalar ile onları besler. Bir köle bin-bin beş yüz dolara (250-400 liraya) satılır, hâlbuki iş-

çinin on paralık kıymeti bile yoktur. Zenginlerin bu hareketi sorumsuz olarak zavallı işçileri kendi esirleri gibi çalıştırmaktan başka nedir?

Zavallı, ilânihaye onların esiri olmak için mi doğmuştur? Acaba onun kişisel özgürlüğü yok mu? Acaba onlar da kendileri gibi insan haklarına sahip değil midirler?

L. KALMROT

(Amerika'da yayımlanan Komitineyşin Gazetesi'nden)

Mütercimi, Jamanak Gazetesi muharrirlerinden Ardaşes Kalpakcıyan.

(Devamı var)

HAYAT-I MEŞRUTİYET

AHALİ FIRKASI

Artık biz de yavaş yavaş uyanıyoruz. Meclis-i Mebusan'da peyderpey partiler kuruluyor. Bunlar arasında halkımızın mizacına, ihtiyaçlarına en uygun parti yeni kurulmuş olan Ahali (Demokrat) Fırkası'dır. Muhterem mebus İsmail Kemal Bey'in başkanlığı altında kırk iki üyeden oluşan bu partinin gelecekte memleketimize yararlı ve güzel hizmetlerde bulunacağı tabiidir. Otuz üç sene mütemadiyen istibdadın sıkıntıları altında ezilen zavallı Osmanlılar henüz iki seneden beri geniş bir nefes alarak hayatın, insan haklarının, hürriyetin ne olduğunu anladılar. Fakat hürriyetin, insan haklarının ne olduğunu anlamakla söz konusu hakları layıkıyla müdafaa ve muhafaza edebilmek arasında pek çok farklar vardır. Her memlekette teşekkül etmiş olan demokrat fırkaları daima ve daima halkın haklarını müdafaa etmeyi hayati bir vazife gibi telakki ederek halkın ilerlemesi, bilimlerin halk arasında, ziraat, ticaret, sınaatin ilerlemesi uğrunda her türlü fedakârlığı göze alırlar.

Demokrat Fırkası halkın haklarını düşünür. Meşrutiyetin asıl temeli olan hâkimiyet-i milliye davasını müdafaa eder. Zira meşrutiyetle yönetilen ülkelerde her şeyde halkın istek ve iradesi ortaya çıkmalı. Demokrat Fırkası ruh-ı meşrutiyeti takip eder. Halkın zorla elinden alınmış haklarını iade etmek ve ettirmek hususunda gereken önlemlerin alınmasına çalışır. Cins, mezhep ayrımı yapmadan halk denilen büyük toplumsal kitleyi adalet, eşitlik, hürriyet ve kardeşlik hakkıyla yararlanmasının yolunu bildirir. Vuku bulan bütün haksızlıklara karşı koyan Demokrat Fırkası'dır.

İşte memleketimizde birinci defa olarak Berat mebusu İsmail Kemal Bey'in başkanlığı altında Demokrat Fırkası kuruldu.

Ey senelerden beri istibdat altında ezim ezim ezilen aziz vatandaşlar! Emin ve müsterih olunuz. Meşrutiyet hayatında güçlü bir adım daha attık. Demokrat Fırkası bundan sonra gözyaşlarınızı silecek, ocağınıza merhem bulacak. Aşağıda yayımladığımız Ahali Fırkası'nın programını dikkatlice okuyanlar partinin kuruluş amacı hakkında daha fazla bilgi sahibi olacaklardır.

MECLİS-İ MEBUSAN'DA KURULAN
AHALİ FIRKASI'NIN PROGRAMIDIR[7]

Birinci madde: Hâkimiyet-i milliye. Bir memlekette ahali tabir olunan ve kamuoyunun temsilcisi olan çoğunluğun mizaç ve ruh halinden kaynaklanan fikir ve arzunun sonucu olarak, milletin cins ve mezhep ayrımı yapılmaksızın ahali adıyla anılan önemli bölümünün meşrutiyetin bir gereği olarak hakları olan, hâkimiyet yetkilerini sağlamak ve geçen devrin hatırası olarak memleketin alışkanlıklarına yerleşmiş bulunan nüfuz sahibi kişilerin zorbalıklarının akıl ve hikmet dairesinde ortadan kaldırılmasına çalışmak üzere Ahali Fırkası adıyla Meclis-i Mebusan-ı Osmanî'de tevfikat-ı ilahiyeye müsteniden bir parti kurulmuştur.[8]

İkinci madde: Fırkanın ana hedefi millet fertlerini ayrım yapmaksızın hukukça tam eşitliğe kavuşturmak olup Meşrutiyetin bu önemli esası takip olunacaktır.

Üçüncü madde: Büyük ve küçük bütün memurlar görevleri sırasında kanuna aykırı hareketlere cüret ettikleri görüldüğü takdirde, sorumlulukları sözde bırakılmayacak, denetleme hakkı gayet ciddi bir surette kullanılarak ve öteden beri adet olan hoşgörüye son verdirilmeye çalışılacağı gibi, buna mukabil memurların kanun dairesinde ilerleme haklarını temin ederek, hiçbir memurun sebepsiz yere azline izin verilmeyecek ve memurların haklarının korunmasına özen gösterilecektir.

Dördüncü madde: Memlekette hükümran olacak kuvvet sadece kanun kuvvetinden ibaret olup her şeyde ve bilhassa Meclis-i Mebusan ile hükümetin karşılıklı konumunda tamamen kanun ve Meşrutiyet gerekleri dikkate alınacak dikkate alınacaktır.

Beşinci madde: Kanun-ı Esasi'nin hükümlerine uygunluğa son derece özen gösterilecek ve milli hâkimiyeti güçlendirmek amacıyla Ayanın kısmen halk tarafından seçilmesine çalışılacaktır.[9]

Altıncı madde: Ayanların seçim usullerine dair yapılacak kanunda Ayanların Meclis-i Mebusan'daki siyasi cereyanlardan birine bağlı olmayacakları bir tarzda seçilmeleri esasına çalışılacaktır.

Yedinci madde: Mebus seçim kanunu değişikliğinde hâkimiyet-i milliyeyi daha genişletebilmek için mebusların seçim tarihinden beş sene evvel seçim bölgelerine nüfus kaydını naklettirerek orada yerleşmiş olmak, vali ve muta-

---

7 Bu programı Tarık Zafer Tunaya buradan alarak aynen yayımlamıştır. Bkz. *Türkiye'de Siyasal...*, cilt 1, s. 242. Ben dilini sadeleştirerek kısaltım. Dili, zamanın diline göre de süslü ve ağırdır. Bunun herhalde en önemli nedeni, kurucularının Arapçaya yatkın ulemadan oluşmuş olmasıdır.

8 Tunaya'da kelime "tevkifat" olarak yer alıyor.

9 İki meclisten oluşan Osmanlı meclisinin, üyeleri padişah tarafından atanan Ayan Meclisi kastediliyor.

sarrıf ve kaymakam ve hükkam gibi önde gelen mahalli memurlardan olmamak şartı dikkate alınacaktır.

Sekizinci madde: Milletin dili olan basının özgürlüğünün bir kat daha teyidi için matbuat kanununun değiştirilmesi talep olunacaktır.

Dokuzuncu madde: Sermayedarlar ile işçilerin karşılıklı ilişkileri hakkındaki kanunun, işçilerin haklarını tam anlamıyla koruyabilecek bir hale getirilmesi için değiştirilmesi teklif edilecektir.

Onuncu madde: Çiftçi, işçi ve yoksul esnaf ve köylülerden alınan vergilerden indirim, servet vergilerinde artırım talep olunacağı gibi, mallar ve emlakten sahiplerinin yararlanma oranları göz önüne alınarak yoksulların meskenlerinin vergiden istisna ettirilmesine çalışılacaktır.

On birinci madde: Daima ama özellikle bütçede denklik[10] sağlanana kadar yüksek maaşlara ve lüzumsuz memuriyetlere millet hazinesinden yapılacak müsrifçe masraflara izin verilmeyecek ve geçen devirde milletin mallarını yağmaladığı anlaşılan memurların emeklilik hakkının düşürülmesi için kanun teklif edilecektir.

On ikinci madde: Gasp edilmiş mallar kimin yeddinde bulunursa bulunsun mahkeme yoluyla millet hazinesine bırakılması için kanun teklif edilecektir.

On üçüncü madde: Osmanlı ülkesinde bilinen dinlerin uygulaması serbest olmakla, her unsurun mensup olduğu dine ait hissiyatın saldırıdan korunmasına ve çeşitli Osmanlı unsurları arasında birliğin tesisine çalışılacaktır.

On dördüncü madde: Emlak ve arazinin sahiplik ve intikal hukuku mümkün olduğu kadar kolaylaştırılacak ve ziraatın ucuzlatılması için Ziraat Bankası'nın bağımsız milli bir banka haline getirilmesine çalışılacaktır.

On beşinci madde: Yüksek okul mezunlarının hakları korunmakla beraber memuriyete girişte yeterlilik göz önüne alınacaktır.

On altıncı madde: Devletin resmî dili Türkçe olduğu cihetle okul ve medreselerde Türkçenin mecburi olmakla beraber devletin resmî dininin İslâm olması ve İslâm bilimlerinin Arapça bulunması nedeniyle Arapçaya da özel bir önem verilmesi, diğer Osmanlı unsurlarının dillerinin de serbestçe okutulması ve öğretilmesi esası korunacaktır.

On yedinci madde: Memlekette eğitim ve irfanın yaygınlaşması için İstanbul ve merkez vilayetlerde yatılı okullar açılmasına çalışılacaktır.

On sekizinci madde: Vakıfların suiistimaline sebep olan usuller kaldırılarak vakıfların haklarının korunmasıyla beraber memleketin gelişimi göz önüne alınarak medreselerde din bilimleri eğitimine bir kat daha önem verilecek, bununla beraber asrın ihtiyaçlarına göre lazım olan fen bilimlerinin de ilavesine çalışılacaktır.

On dokuzuncu madde: Vilayetlerin idaresinde yetki genişliği uygulan-

10 Tevazün: Tartıda bir olma, vezinde bir gelme, denk olma. Tunaya, "tezavün" olarak okumuş.

makla beraber mülkiye yönetimi hakkında özel kanun talep olunacak ve müstakil vilayetlerin arttırılmasına çalışılacaktır.

Yirminci madde: Deniz ve kara ticareti ile ziraat ve sınaînin korunması ve ilerlemesi için her tarafta ticaret ve ziraat odalarının kurulması ve bunlara yeterli yetki verilmesine çalışılacak ve bir de hayvanları koruma derneklerinin kurulmasına gayret edilecektir.

Yirmi birinci madde: İşbu program icabı halinde partinin üçte bir çoğunluk kararıyla değiştirilebilecektir.

AMELE HAVADİSİ

İPEK AMELESİ HAKKINDA

İpek fabrikalarında çalışmakta olan işçilerin çalışma saatleri, sağlıklarının korunması, alacakları ücretin miktarı hakkında kaleme alınan talimatın Şûrayı Devletçe araştırılmakta olduğunu gazeteler yazmıştı. Alınan malumata göre ipek fabrikalarında istihdam edilen işçilerin çalışma saatleri sınırlandırılıp diğer işçilerin dikkate alınmaması uygun olmayacağı gibi, daha henüz gelişme devrine girmekte olan bir memlekette çalışma saatlerinin sınırlandırılması halinde memleketin iktisadi durumunun zarara uğrayacağı gerekçesiyle bunun kabulü uygun görülmemiştir. Yalnız genel hizmetlerde istihdam edilen işçilerden başka diğer işçilerin haklarının korunması için ayrıca bir nizamname çıkarılarak fabrikalarda erkek ve kadın, buluğ çağına gelmemiş ve gelmiş çocukların[11] tehlike ve uygunsuzluklardan korunması için gereken tedbirlerin alınmasının gerekeceğinin icap edenlere tebliği kararlaştırılmıştır.

İştirak

Henüz sen bluğ çağına ermemiş sabi ve mürahik işçiler için hususi bir nizamname. Bu da onlar hakkında olabilecek bazı uygunsuzlukların önünü almak içindir. Demek oluyor ki zavallı ameleyi günde on beş-on altı saat çalıştırıp emeklerini bütün manasıyla gasp eden fabrikatörler bu defa da hak ve adaletten yakalarını kurtardılar. Bundan anlaşılır ki işçileri yirmi dört saat mütemadiyen çalıştıracak olsalar hükümet onların hukukunu müdafaa etmeyecektir. Memleketimizde henüz fabrikalar tesis etmemiş, işçi hayatı yok, o yüzden çalışma saatlerinin tayini pek abes düşecek düşüncesiyle işçiler hakkında tanzimi kararlaştırılan nizamname de geçiştirilmek isteniliyor. Bu neden? Acaba memleketimiz ilânihaye işçisiz, fabrikasız mı kalacak! Veyahut günümüzde taşranın çeşitli yerlerinde, tesis ve inşa edilmiş olan ipek, un, tuğla, kereste, fabrikaları fabrika değil midirler? Bursa'da, Adapazarı'nda, Bağçecik'de, İzmit'te ipek fabrikaları var, yalnız Bursa fabrikalarında çalışan beş bin kız iş-

11 "Sabi" ve "mürahik" kelimeleri ikisi de çocuklar için kullanılmakta olup, "sabi", "üç yaşını tamamlamayan erkek çocuk"; "mürahik", "buluğ çağına ermiş, on iki yaşına basmış erkek çocuk" anlamındadır.

çinin feryat ve figanlarını, emek ve insanlık haklarını gasp eden fabrikatörlere karşı şikayetleri geçenlerde her gazetede okundu. Sabahın saat dokuzundan öbür akşamın saat birine kadar on altı saat mütemadiyen çalışıp da ancak iki üç kuruş kazanmak! Acaba bu hak mıdır? Eğer hak ise bunun kaynağı hangi akıldan meydana geldi? Biz ne yürürlükteki kanunlarda ne de tabii kanunlarda buna benzer haklara tesadüf etmiyoruz. Her memlekette ister gelişmiş olsun ister geri, az çok amele hayatı vardır. Zira amelesiz bir memleket tasavvur olunmaz, her yerde çalışanlar var. Demiryolu şirketlerinde, çiftliklerde, bağlarda, bahçelerde, fabrikalarda çalışanlara ne isim vermeli. Hepsine de memur mu demek lazım gelir? Azına yapan çoğuna da yapar. Azına yapmayan çoğuna hiç yapmaz. Şüra-yı Devlet heyeti hususu dikkatli bir araştırmadan geçirip adilane bir karar alırsa işçileri minnettar bırakmış ve zavallı işçi kızların gözyaşlarını silmiş olur, zira onlar da insanoğlu, onlar da Allah'ın kullarıdırlar. Onlar da istirahata muhtaçtır. Onların da kendilerine göre özel hayat zevkleri vardır. Nihayet ve nihayet onlar da insan haklarına sahiptirler. Şüra-yı Devlet heyetinin bu kararı elbette zavallı işçiler için beklenmeyen bir darbedir. Acaba Nafıa Nezareti bu karara boyun eğecek mi?

MUHTEKİRLER HAKKINDA[12]

Geçimlerini sadece ziraattan sağlayan Erzurum vilayeti çiftçilerinin bazı vurgunculardan yüzde dokuzdan fazla faiz ile borçlanmaları ihtiyaçlarını sınırladığından ve bu konuda bir ceza maddesi bulunmadığından bahisle bu sakıncanın ortadan kaldırılması için ceza kanununa bazı maddelerin eklenmesi Dahiliye Nezareti'nden gerekli makamlara bildirilmiştir.

İştirak

Osmanlı ülkesinde ziraatın mahvına, çiftçilerin perişan olmasına sebep olan istibdattan başka bu merhametsiz vurguncuların senelerden beri icra ede gelmekte oldukları haksızlık ve mezalimi nazar-ı dikkate aldığımız takdirde tüylerimiz ürperir. Biz susalım, zavallı, fakir rençper söylesin, neler! neler! anlatacak.

Bir liraya mukabil mahsul zamanında cebren beş altı lira alarak bedbaht rençperin bir sene zarfında karlara, fırtınalara, dehşetli rüzgârlara, güneşin yakıcı ışıklarına karşı sabahtan akşama kadar çalışa çalışa nihayet yetiştirmiş olduğu mahsule bakarak geniş bir nefes alacak ve yüzü biraz gülecek iken bir de merhametsiz, gaddar vurguncu başına dikilir. Merhamet ya hu! Hiç olmazsa birkaç gün emeğimin ve çalışmamın ürününü görerek çekmiş olduğum işkenceleri, dertleri, sıkıntıları unutayım. Hayır! Ben sana lira vermişim! İşte zehir saçan bir söz ki: Bedbaht rençperin kanını damarlarında kurutur. Tekrar sefalet başlayacak. Bir lira vermiş, karşılığında on liralık mah-

12 Muhtekir: Yolsuz kazanç elde eden, vurgunu, istifçi.

sulünü kaldırmak ister, bu kaldırmak hırsızlıktır, gasptır. Yarın öbür gün kış kıyamette bu sefil adam geçimini nasıl sağlayacak? Kimin umurunda, varsın gebersin. Ben kendi paramı almaya bakıyorum.

Hal bu merkezde iken çiftçiler nasıl refaha ulaşabilir? Bu memlekette ziraat nasıl ilerler? Geçimini, emeğini, varını yoğunu vurguncuya teslim etmek mecburiyetinde olan rençper nasıl alet ve edevat tedarik edebilir? Ceza kanununda bu konuda uygulanan maddeler maksada, yani vurguncunun ezmesini engellemeye yetmezse? Yeni kanunlar, yeni bir nizamname yapılmayacak mı? İşte bahar geldi, yarın öbür gün hasat zamanı gelecek, vurguncu bir lirasına karşılık zavallı rençperin on liralık mahsulünü, emeğinin ve çalışmasının ürününü gasp edecek.

Dahiliye Nazırı Talat Bey Efendi Hazretleri'nin bu noktayı dikkate alıp lazım gelen emirleri bir an önce vermesi şayan-ı şükrandır. Lakin daha başka tedbirler de alınacak olursa çiftçiler kendisine minnettar kalacaktır.

İZMİT TERSANESİNDE AMELE

Bahriye Nezareti'nin Nazar-ı Dikkatine

Tersaneden satılan eski gemiler sökülmek üzere İzmit Tersanesi'ne nakledilmişti. Bunları sökmek üzere İstanbul'dan bir takım işçiler de oraya götürülmüştür. Hâlbuki gemileri satın alanlar bunların sökme işini götürü olarak Kuzme adında birine havale etmiş olduklarından, İstanbul'dan giden biçare işçiler Kuzme'nin elinde esir ve sefil olmuşlardır. Adamcağızlar çalışırlar fakat gündeliklerinin ne olduğunu bilmiyorlar. Para isteyenlere Kuzme:

– Merak etmeyiniz paranız verilecektir diyor ve kendilerine bir meyhaneci, bir otelci, bir bakkal gösteriyor Amelelere bir taraftan verecekleri paraları, diğer taraftan bu vasıtalarla ellerinden tekrar toplayacaktır.

Şu esef verici hale Bahriye Nezareti'nin mani olacağını ve İzmit'teki işçilerin hakkını koruyacağını ümit ediyoruz.

(Marsilya grevi hakkında özel muhabirimizin mektubu geç ulaştığından gelecek hafta yayımlanacaktır.)

****

Manzume-i Efkâr Matbaası Hüseyin Enver ve Şürekâsı

****

Müdür-i Mesulü Hüseyin Hilmi

Numara -8- 3 Nisan 1326 Cumartesi Sene -1-

İŞTİRAK

Biri yer biri bakar, kıyamet ondan kopar
Sosyalizm Efkârının Mürevvicidir.
Journal Socialiste ICHTIRAK

Sahib-i İmtiyaz ve Müdür-ü Mesulü:
Serbest İzmir Gazetesi Sahibi: Hüseyin Hilmi
Directuer Hussein Hilmi
Maa posta Seneliği 60 Kuruş
Altı Aylığı 40 Kuruş
Mekatib ve Evrak-ı Varide Bab-ı Ali Caddesinde Manzume-i Efkâr Matbaasına Gönderilmelidir.

MÜNDERİCAT

Mesail-i İştirakiye, Tatil-i Eşgal: Bedik. Teessüratım: Hakkı Baha. Hayat-ı İctimaiye Topal: Fuad. Musahebe-i İştirakiyye. Sosyalistlerin Kusurları: H. R. Sosyalistlik Bir Emr-i Zaruri midir?: A. Macid. Marsilya'da Grev, Mektup. Hulusi. Havadis.

MESAİL-İ İŞTİRAKİYE

TATİL-İ EŞGAL[1] VE İTTİHAD-I SINAÎ

Bilcümle mahlûkatta olduğu gibi insanlarda dahi mübareze-i maişet ve mevcudiyet daima hükümfermadır. İnsanlar hayvanat-ı saire misillü münferiden yaşamağa mahkûm olsalar idi, kendilerini ihata eden bahayim ile daima mübareze edecekleri gibi, birbiri üzerine de hücum edecekleri tabii idi. Faraza: Bir vahşi elinde bir avı olan diğer bir vahşiye tesadüf ettiği zaman, onun üzerine hücum ederek avı kapmak için kendisinde bir cins-i tabii uyanıp elinden avı alabileceğine emin olduğu takdirde derhal üzerine hücum eder. Diğer taraftan öbür vahşi dahi avını düşmana kaptırmamak için her türlü vesait-i tedafü'kariye tevessül ederek onu mahvetmeğe gayret eder. İşte bu mübareze şahsi olup mübareze-i umumiye-i toplum mahiyetini haiz değil.

Hâlbuki insanlar toplum halinde yaşadıkları için insanların ilişkilerinde çatışma ve mücadele eksik değildir. Bu mücadelenin doğal sonucu olarak ge-

1 Tatil-i Eşgal, iş bırakma, grev anlamına geliyor. Zaman zaman "grev" kelimesi de kullanılmakla beraber genellikle bu deyim tercih ediliyor.

nel rekabet ortaya çıkar. Bu durumda özel mücadele genel çatışma içinde sona erip, işçi ve fabrikatör arasında toplumsal çatışma ortaya çıkar. İşçi sınıfı ücretinin arttırılmasını ve çalışma saatlerinin azaltılmasını talep eder. Bunun da sebebi toplumun günden güne ilerlemesi oranında çoğalmakta olan ihtiyaçlarını karşılamaktan ve haklarını korumaktan başka bir şey değildir. Diğer taraftan fabrikatör zengin sınıfı ise daha az para ile işçilere daha çok iş gördürmek arzuları içinde çırpınırlar.

Hal bu merkezde iken bu hak mücadelesine nasıl bir şekil vermeli? İşçiler kazanmak için ne gibi tedbirler almalı? Bunun en kolay yolu grevdir. Yani işçi kazandığı yevmiyesiyle zorunlu ihtiyaçlarını karşılayamadığı zaman birbirleriyle birleşerek ücretlerinin arttırılması ve çalışma saatlerinin azaltılması talebiyle fabrikatöre bir kâğıt verirler. Fabrikatör düşünür, hesap eder. Vuku bulan teklif işine gelirse kabul eyler, işine gelmediği takdirde red ile cevap verirse işçiler işten el çekip grev ilan eder. Demek işçide manevi bir kuvvet vardır ki fabrikatörün maddi kuvvetine karşı koyabilir. Avrupa'da işçiler grev ilan ederse hiçbiri aç ve sefil kalmaz, o zaman derhal işçi sandıkları açılarak her işçiye ihtiyaçlarına göre yardım edilir.

Grev toplumsal mücadele için en emin ve metin bir silahtır. Bazen özel grevleri genel grevler takip ederek toplumsal hayatta bir buhran hâsıl olur. Fabrikatörler dehşete, hükümetler telaş ve endişeye düşerler. Bu gibi ahvalde bir taraftan fabrikatör diğer taraftan işçi sınıfı karşı karşıya gelerek şiddetli bir çatışmaya girerler. Grev bir ferdin veya bir işçinin hakkını müdafaa maksadına matuf olmayıp bir fabrika veya ekseriya şehirde mevcut bütün fabrikalarda çalışan işçinin hukukunu müdafaa maksadıyla ilan edilir. Herhangi bir işçi kişisel haklarını müdafaa etmek için "Sanayi Birliği" komisyonlarına müracaat eder. Birlik kuvvettir, işçi özel olarak sermayedarlığa karşı koyamaz, o meşum kuvveti mahvetmek için herhalde birlik ve dayanışma lazım. Bizde henüz o kuvveti ortadan kaldıracak genel bir dayanışma yoktur, biz zengine, sermayedara, fabrikatöre boyun eğmeye alışmışız. Sanayi esirliği en çok bizde geçerlidir. İşçi ve çalışanlar sınıfı birbirlerinin hakkını müdafaa etmek, refahlarını sağlayıp medeniyetten istifade etmek yoluna gitmektense bilakis birbirimize karşı rekabet ilan ederiz. Faraza: Köylerden gelen işçiler şehirde günlük on kuruşa çalışan işçinin yevmiyesini düşürerek beş kuruşa çalışmağa razı olurlar. O halde fabrikatör, zengin, iş sahibi olanlar neden iftihar etmesinler? Bizde kendi mağduriyet zeminini kendisi hazırlıyor. Bizde işçi henüz hukukunu müdafaa edemiyor. Sanayi birlikleri, işçi haklarını koruyucu hiçbir dernek kurmayı düşünen yok, biz fakir doğmuş fakir öleceğiz. Bizde henüz toplumsal hayata vakıf işçi bulunmadığından daima kendi kendilerinin mağduriyetine sebep olurlar. Onlar şu hareketleriyle her zaman fabrikatörün ekmeğine bal sürerler. Avrupa'da bu gibi uygunsuz-

lukların önünü almak için her taraftan işçi birlikleri kurulmuş. Birlik kuvvet demektir, o sayede fabrikatör hem işçinin hukukunu tanımağa hem de toplumsal hakikatleri görmeye mecbur kalır. Sanayi birliği güçlü temeller üzerine kurulduğu takdirde sanayi hayatında ortaya çıkan uyanıklık sayesinde sermayedarlık er veya geç batışına yaklaşacaktır. Bizde ise henüz doğuşunu bekliyoruz. Grev maddi olarak önemli olduğu gibi, manen de büyük öneme sahiptir. Bir taraftan işçinin hukukunu müdafaaya vesile olup refah ve saadetlerini temin eder, diğer taraftan işçi arasında birlik, dayanışma, yardımlaşma sağlanmasına yol açar.

Bir işçi tek başına sanayi hayatında uyanış meydana getiremez. Fabrikatör ve sermayedar mevcut toplumun lehlerinde olan harekâtından istifade ederek bin türlü desise ve hilekârlığa başvurarak tek tek kişileri pek kolay mahvedebilirler.

Münevver fikirli, tecrübeli, hürriyetperver sosyalistler sayesinde günümüzde Avrupa'da işçi haklarını savunmaya yönelik dernekler teşekkül etmiş, her gün sermayedarlık denilen kötü kuvvete karşı mücadele etmektedirler. 1884 tarihinde vefat eden ünlü sosyalistlerden Karl Marks[2] bu konuda fedakârlık sarf etti. Kendisi işçi hayatını inceleyerek ilk defa olarak emek ve çalışma için mükemmel kanunlar ortaya koydu. İşçilere, haklarını koruma dersleri verdi. Bu dersler sayesinde işçiler fabrikatörün mezalim ve zulmüne karşı mücadele ilan etmeye ve böylece toplumsal gerçeklerle emeğin ve çalışmanın gerçek mahiyetini anlamayı başardı.

BEDİK

TEESSÜRATIM[3]

– Harp taraftarlarına –

Eski çağların cehaleti altında inleyerek ezilen çağımıza "medeni çağ" diyen riyakâr, miskin, mağrur ve kendini beğenmiş kalemlerden, yazamayan ve düşünemeyen ve bu anlayış yokluğunda mazur sayılan sefil zihinlere kadar, bir nefret ve merhamet silsilesi ile bütün bu aldatan ve aldanan insanlığa teessürlerimi haykırmak isterim.

Siz, siyasi simalar! Kalemlerinizin ucunda titreyen siyah bir damla ile koca bir memleketi kırmızıya boyarken vicdanınız, vazifesini yerine getirme inancı ile elbette müsterihtir değil mi? Mahvolan aileler, yetim ve sefil kalan çocuklar, yıkılan evler, tahkir olunan hürmetler, feryadlar, figanlar, va-

2 Burada aslında "Şarl Marki" yazıyor. İstanbul Taksim Atatürk Kitaplığı'nda bulunan orijinal nüshada sayfa kenarına önce Arap harfleriyle düzeltme yapılarak "Karl Marks", yanına Latin harfleriyle de "Marx" yazılmış. Marx 1883 yılında ölmüştü.

3 Teessür: Kederli ve üzüntülü olarak hissetme, içlenme; acı, keder duyma. Dergide şu dipnot yer almaktadır: "Teessüratım silsilesinin birinci, ikinci numarası Selanik'te neşr olunan Yeni Asır Gazetesi'nde derc edilmişti."

veylalar, sizin sağır vicdanınıza bir hürmet sesi, bir şükran sunuşu gibi yansır değil mi?[4] Gururunuzu inciten bir kelime için bir memleketi yakarken – fahiş bir sigorta ücreti bekleyen bir mal sahibinin yangına bakan bakışıyla– o cehenneminin karşısında ellerinizi ovuşturur ve geleceğin tarihçilerinden kendi adınıza bir takdir sayfası talep edersiniz değil mi? Fakat kimi himaye ediyorsunuz? İnsan toplumunu... Kimi idam hükmü ile mahkûm ediyorsunuz? Diğer bir insan toplumunu. Bir insanı öldürmek hakkını hiçbir şahsa vermezken, dahili kanunlarınızda idam cezası.

Fakat emin olunuz. Bir gün gelecek ki, bu zavallı insanlık bütün öfkesini size yöneltecek sizin hatalarınızı alkışlamayacak, ıslık çalacaktır.

Ortaçağda ruhbanların elinde itilip kakılan insanlık, şimdi de sizin elinizdedir. İlim ve irfan ile zevk ve ihtirasın bu mücadelesi hakikat lehine sonuçlandığı zaman, evet, işte o zaman insanlık kurtulmuş olacaktır.

Bursa 17 Şubat sene 325
HAKKI BAHA

HAYAT-I İCTİMAİYYE
BEDBAHT TOPAL

Toplum hayatı uygunsuz, gayr-i muntazam esaslar üzerine kurulmuş diyorlar. Ve diyorlar ki mevcut toplum bir cani, bir zalim, bir gaddar olup bütün kuvvetsizlerin, kısmetsizlerin hukukunu ayaklar altına alır, hayatı kemirir, toplum üyelerini müthiş işkencelere, eziyetlere, mezalim ve haksızlıklara hedef kılar. Güçlüler zayıfları ezmeye, haklarını gasp etmeye, onların ağızlarındaki lokmalarını dişleri, pençeleriyle koparmaya gayret ederler. Mevcut toplum yırtıcı hayvanlardan ejderhalardan daha vahşi, daha yırtıcı, daha kahredicidir. Bir zengin fukaranın elinden on parayı gasp etmek için bin türlü hilekârlığa, şeytanca oyunlara, namussuzluğa cüret eder. Çalışkan adamlar daima reddedilmiş, kovulmuştur. Para o haksızlıkların, hilekârlıkların, vahşetlerin yegâne aracıdır. İnsan idame-i hayat için gıdaya muhtaçtır. Emek ve çalışması sayesinde gıdasını elde eder. Fakat öteden insan namı altında bir canavar gelip gıdayı elinden gasp eder. Bu cemiyet için medenidir, ileridir, adildir diyorlar, nerde o adalet, o merhamet o medeniyet? Fukaranın hakkını gasp etmekle işçiye karşı her nevi mezalim ve haksızlığı reva görmekle medeniyet kurmak, yüz binlerce bedbahtların, sefillerin kanları gözyaşları ile yoğrulmuş bir servet meydana koymak! Alçak insanlar, hain fikir!

On iki yaşından beri fabrikanın kirli havası altında çalışmış, hayatında bir çalışmayı bir de fabrikayı tanımış, güya ki kaderi onlar olarak tespit edilmiş. Hiç kimse bu zavallıya merhamet etmemiş. Ah! İşte kirli bir işçi, kirli, pis bir

4 "Bir zemzeme-i tazim, bir neşide-i şükran gibi.." diyor. Aslında zamanında da pek kullanılmayan bu tür özentili, süslü laflar.

delikanlı, benzi solmuş, bunun yüzüne kim bakar? Zevkler ve hayatın neşesi o zavallı için adeta bir muamma, olağan üstü kuvvetlere sahip olan canlıların ulaşabilecekleri, yalnız onlar için elde edilebilecek nimetler sayarak kendi talih ve kaderine lanetler okur. Toplum hayatının insan kalpleri üzerine tesiri var mı? Bunu o toplumun yakıcı mahv ve harab edici zevklerinden lezzet bulanlara sormalı.

– Bugün nereye gittin Jako?

– Hiç fabrikaya gittim, akşama kadar çalıştım, şimdi oradan geliyorum.

– Akşamüstü Beyoğlu'na çıktın mı?

– Ne gezer... Onlar bizim gibi talihsiz sefil işçinin karı değil.

Fabrikatör süslü ve muhteşem arabasına binerek cadde-i kebirden[5] geçer, şen ve şuh kızlara gizli bakışlar atar. O bakışlar zavallı işçinin emek ve gayretinden elde edilmiş paranın, servetin kuvvetidir. O çalışıyor, buna yedirmek için, o alın teri dökülüyor, buna zevk ve safa zeminleri hazırlamak için. Toplumun hayat mücadelesi dediği o meşum kuvvet daima ve daima başı üzerinde çınlıyor.

Bir sabah da henüz uyanan kalbinin tek sahibini bulmuş olduğundan hayatta ilk defa olarak derin bir sevinç hissetmiş olduğu halde fabrikaya girip çalışmağa başlamış iken fabrikatör başına dikilir.

Bir emir... Vahşi, canhıraş, ta kalbin derinliklerine tesir eden bir emir!

– Jako şu çarkın kayışını geçirmeli.

Zavallı delikanlının iki ayağı birden kesilmiş idi.

Geçen gün gördüm. Kadın, kız, erkek cümlesi de hayatın lezzetlerini tadıyorlar, ince saz etrafa teraneler ile zevk ve safa saçıyor. Herkes güler, herkes neşeli, biri nişanlısı, diğeri aşığı, öbürü de dildadesiyle baş başa görüşür, tatlı sohbetler! Bu manzara toplumun cinneti, insanlığın kötülüğünün sonucudur. Hayatın zevkleri burada bütün acılığıyla, alçaklığıyla cisimleşir. İşçiden, fukaradan, zayıftan çalınan paralar burada ihtirasların giderilmesine harcanır. Melun insanlık!

Ku- ku- ri- ku! Hazin bir ses, ta kalbe işler bir matem nağmesi! Bir topal bu dilenmeye gelmiş, elinde bir kutu bir de ufacık sandalye var. Boyacı! Bedbaht delikanlı hem on para için kirli ayakkabıları boyayacak hem de kedi, köpek, horoz, tavuk seslerini taklit ederek arsız toplumu eğlendirecek. Gülerler. Bir daha taklit et ki paranı vereyim, bir daha köpek gibi havla!

İşte toplum, işte işçi hayatı, işte servet ve fakirlik arasında meşum bir sınır çizgisi. Zavallı delikanlı hayatının yarısını feda etmiş. Zengin aynı halde! Bir de sosyalistler kahrolsun diye bağırırlar. "Kahrolsun karşı çıkanlar"!

FUAD

---

5 İstiklal Caddesi'ni kastediyor.

MUSAHEBE-İ İŞTİRAKİYYE
SOSYALİZM NEDİR?
Amerikalı Bir Milyarderin Bir Sosyalist İle Mülakatı
(Geçen haftadan devam)

Co. – Zenginlerin ölünce mallarını ve tasarruflarını cebren ellerinden alacak mısınız? Dostum birçok zenginler var ki emek ve çalışmaları sayesinde meşru yollarla servet sahibi olmuşlardır. O halde yaptığınız hırsızlık olmaz mı?

So. – Dostum, servet biriktirmek bir tür hırsızlıktır. Hırsızlığın da çeşitli türleri vardır. Sizin bir dolarınızı çalacak olursam hakkımda ceza verilir. Hâlbuki alış veriş edip sizden bir dolar aldığım takdirde artık buna hırsızlık demeyip "kar" derler. Buna ne isim verirlerse neticesi sizin için birdir. Herhalde siz bir dolar kaybetmiş oldunuz. Şimdi hanenizde bir dolar saklamış olduğunuzu haber alıp o parayı çalmak maksadıyla içeri girsem beni vurup öldürmeğe hakkınız var. Fakat buna mukabil ben sizin menfaatiniz için bir gün çalışarak iki dolarlık servet yaratsam ve siz yalnız bir tanesini verecek olsanız o bir dolarını sizden cebren almağa hakkım yoktur. Zira bu takdirde size ziyan vermiş olurum. Siz o bir doları benden kanun ve nizam dairesinde meşru surette aldınız. Kâr da bir nevi meşru hırsızlıktır.

Co. – Ne diyorsunuz dostum? Demek tüccar size mal satarsa belli bir kâr elde etmeğe hakkı yok mu?

So. – Belli bir kârı meşruluktan nasıl ayırdığınızı anlamak isterim. Tacir evvelden günde ne kazanacağını ve ne kadar alış veriş edeceğini bilse muhtemel masraflarına göre kendisine belli bir kâr tayin eder. Fakat bu mümkün değildir. Hiç kimse alışveriş ve ticaretinin miktarını önceden tahmin edemez. Bazen veresiye satışlar olur, bazen ziyan eder. İşte bu sebepten dolayı müşterilerden çok para kazanmaya mecburdur. Sosyalizm mesleğinde geçim için zorunlu olan her madde, mal, eşya ve saire şimdikinden büsbütün başka şartlarda satılacaktır. O zaman bütün ticari eşyalar ortak yönetim ve ortak mülkiyette bulunacağından hiçbir kâr almaksızın satılacaktır. Her türlü eşya üzerine posta pullarında olduğu gibi değeri tayin ve işaret edilecektir. Şimdi postahaneye gidip size lazım olan pulu alarak üzerinde yazılan fiyata göre ödersiniz. İşte diğer bütün eşya dahi posta pulu gibi olacaktır. Genel ticarethanesinde pazarlıksız ve yorulmaksızın istediğiniz malı değeri karşılığında alırsınız. Görüyorum ki postahane dağıtıcıları kendileri için birer mahalle tayin etmiş olup gelen mektupları dağıtırlar. Postahanede yalnız lüzumu kadar memur vardır. Onlar günde sekiz saat çalıştıkları halde postahane işlerini saat gibi tanzim ederler. Memurların da maaşı önceden bellidir. Senede birkaç defa tatil ve izinleri vardır. Tabii hususi ticarethaneler de var. Onlar aynı mahallede birbirlerine karşı müthiş bir rekabet icra ederek bunun neti-

cesi olarak memurlar pek az para kazanıp ve her saat işlerinden çıkarılmak korkuları ile çırpınırlar. Sosyalizmde işsizlik korkusu olmayacaktır. Her işçinin mevcut halini düzelteceği gibi geleceğini de güvenceye alacak, toplu çalışmak usulü sayesinde herkes için çalışma saatleri azalacak, ücretler yükselecek, tatil günleri çoğalacak ve bütün dünyada refah ve saadet olacaktır. O zaman birtakım feci görüntülere son verilecek, sokaklarda, zenginlerin kapıları önünde yırtılmış elbiseler giyinmiş, sefil dilenci çocukları, saçları dağınık, ayakları çıplak, serseri kadınlar görmeyeceksiniz.

Co. – Fakat ıslahat meselesinin niyetten gerçekliğe dönüşmesini nasıl başaracaksınız?

So. – Özel mülkiyeti ortak mülkiyete dönüştürmekle başaracağız.

Co. – Nasıl? Hanemi, mağazamı, dükkânımı elimden gasp mı edeceksiniz?

So. – Evet, ya ne zannettin?

Co. – Fakat bedelini ödeyeceksiniz değil mi?

So. – Hayır.

Co. – Pekâlâ, fakat o halde hırsızlık etmiş olursunuz.

So. – Hayır, bu mümkün değil. Sizin hanenizin kıymeti nedir? Onun kıymeti tapu kâğıdında tayin edilen meblağın kıymetinden başka bir şey değildir.

Co. – Fakat ben o evi para ile satın aldım. Bir kimse bir ev, bir dükkân, bir arazinin bedelini ödeyip satın alırsa o kendi mülkiyetinde bulunmuş olur. (Devamı var)

SOSYALİSTLERİN KUSURLARI[6]

Diyorlar ki: Sosyalistler malların paylaşılması taraftarlarıdırlar.

Sosyalistlerin yüzüne bir suçlama olarak fırlatılmak istenilen en büyük kusur malların paylaşılması konusudur. Bu maddeten imkânsızdır, bunun delili de bir anda tesis edilen eşitliğin bir saat sonra bozulacağı hususudur.

Şu delile diyecek yok, doğru. Eksik bir şey varsa o da böyle lüzumsuz tartışmalara, akıl yürütmelere girmektir.

Çünkü bunu böyle söyleyenlerden evvel sosyalistler bilir ki malların paylaştırılması mümkün değildir. Bilmeyenler bilsinler ki sosyalistler "malların paylaşımı" taraftarı değildirler, sosyalistler "ortaklaşma" taraftarıdırlar.[7] Sosyalistlere mal paylaşımcısı diyenler ya ciddiye alınmayacak cahillerdir ya da uzak durulması gereken kötü niyetliler.

Sosyalistler "ortakçıdır", paylaştırıcı değil.[8] Bu ikisinin ortak noktası

---

6 George Tournere'nin *Sosyalizm* kitabının Haydar Rıfat tarafından yapılan çevirisinden.

7 Burada kullandığı kelime "teşrik", "ortak etme" anlamına geliyor.

8 "İştirakiyyun olup kassam değildirler". Kassam: 1. Mirasçılar arasında mirası taksim eden ve küçüklerin hakkını koruyan şeriat memuru. 2. Kısım kısım ayıran, kısım kısım veren.

yoktur. Bunlar birbirinin zıddıdır. Bir adam ortakçı olursa, paylaştırmacı olamaz. Bu kadar basit hakikatleri çiğnemek için yalnız cehalet kâfi olmayıp aynı zamanda hem cahil hem de garazkâr olmak lazımdır.

(Sosyalistler mülkiyet hakkını ortadan kaldırma fikrindedirler?) Bu böyledir. Birçok kimseler eski alışkanlıkları bozmamak, rahatlarını kaçırmamak için gözlerini kör, kulaklarını sağır ederler. Sermayedarlar mevcut durumu muhafaza etmek, günden güne yaklaşan yok olma zamanlarını durdurmak, bütün o meşru olmayan konumlarını kırıp berbat edecek olan ihtilal ateşini boğmak için hiçbir fedakârlıktan çekinmezler. Sosyalistler için bir takım serserilere sosyalistler "malların paylaştırılması taraftarıdırlar" dedirtirken diğer taraftan "sosyalistler mülkiyet hakkını kaldırma taraftarıdır" dedirtirler. Hâlbuki gerçek her türlü pis saldırıdan korunur. Ona saldırmak için sınıf hileleri düzenleyenlerin ellerinin her bir parmağından altınlar aksa ve bu sınıfa ait kişiler ne kadar ulemadan geçinenlerden seçilse hedefleri gerçekler olduğu için hezimet kaçınılmazdır. Bir akım eğer malların paylaşılması taraftarı ise mülkiyet hakkını kabul ediyor demek değil midir? Mülkiyet hakkını ortadan kaldırma taraflısı olan bir akım malların paylaşılmasını nasıl savunur? İşin en garip tarafı bazen sosyalistliğe hücum etmek isteyen şarlatanların sosyalistliğe aynı zamanda her iki suçlamada birden bulunmalarıdır. Bu dünyanın en gülünç manzaralarından birini teşkil eder, çünkü zıtların bir araya getirilmesinden başka bir şey değildir.

Birinci fıkrada sosyalistliğin "malların paylaşımı" taraftarı olmadığını görmüş idik. Şimdi sosyalistliğin mülkiyet hakkı konusundaki bakış açısını inceleyelim.

Kolektivizm: Kişisel emekle edinilen ve kimseye zarar vermeden kullanılan mallarla ve varlıklarla ilgili değildir. Kolektivizm sermayedarlığa özgü mülkiyet hakkını, yani bir kişinin menfaatine olarak başka kimseleri çalıştırmaya yarayan, hisse, temettü, faiz, kira geliri, iltizam suretinde kendi emeğine dayanmaksızın gelir getiren, bir kişiye başkalarını çalıştırma imkânı veren mülkiyet hakkını ortadan kaldırmak azmindedir.

Mevcut şartlar emlak ve akar sahibi olabilmek ihtimalini ortadan kaldırmıştır. Sermayedarların işçiye tahsis ettiği ücret işçi için açlıktan ölmeyecek surette yaşatacak ve vefatında iş başında yerine ikame edilmek üzere çocuk yetiştirebilecek kadardır.

Hâlbuki kolektivizm istisnasız herkesin üretim araçlarına iştiraki ve ancak emeğinin ürününe sahip olması ve kişisel mülkiyetin para getirmesini kabul etmez. Kolektivizme göre refah ve saadet yalnız çalışmanın ve emeğin sonucu olacaktır.

Ancak emek ve çalışmayla kazanılıp gelir kaynağına dönüşmeyen mal ve mülk saygıdeğerdir. Kolektivistler bu gibi mal ve mülke el sürmekten uzak-

tırlar. Fakat bir servet ki, bir başkasının emeği ve çalışmasıdır ve başkalarını çalıştırmaya yarar işte sosyalistler buna düşmandırlar. Buna savaş ilan ediyorlar. İlga etmek istedikleri "mülkiyet hakkı" budur. Çünkü bu türden servet halkı, çoğunluğu, çalışkan, sabırlı, namuslu olan çoğunluğu eziyor ve çoğunluğun bu zalim servete saygı göstermesinin bir anlamı yoktur. Halk bu mülkiyete rıza göstermez. Çünkü ender sayılabilecek bazı istisnalar hariç tutulunca halk için aynı hakları temin imkânı yoktur. Şimdi çalışkan, namuskâr halkımız için sermayedarların baskısından kurtulmak için tek bir çare kalıyor ki bu da mevcut mülkiyet hakkının değiştirilmesi, sermayedarlığa yönelik şahsi mülkiyete karşılık bir ortak kamu mülkiyeti kurmaktan ibarettir.[9]

Bu suretle kolektivizmin yaptığı yapacağı bir şeyden ibarettir: Şekil değişikliği!

İnceleme çerçevemizi genişleterek geçmişe bir göz atarsak esasen mülkiyet hakkının tek bir şekilde kalmadığını görürüz. Mülkiyet hakkı birbirini takip eden toplumsal ve iktisadi şekillerle beraber şekil değiştirmiştir. Mülkiyet hakkının bugünkü şekli bundan evvelki şekillerinden tamamen farklıdır. Feodalizm devrimde[10] geçerli olan mülkiyet hakkı bugünkü mülkiyet hakkına nasıl benzemez ise, kolektivizm devrinin kuracağı mülkiyet hakkı da bugünkü mülkiyet hakkına öylece benzemez.

Yeryüzünü oluşturan veya ona bağlı olan toprak, toprağın altındaki tabakalar, su, hava ve emsali her şey tümüyle yeryüzü sakinlerinindir. Bunlar onlardan mahrum edilince yaşayamazlar.

Hele iktisattaki kadar bilimsel itibarı her türlü tartışmanın üstünde olan Stuvart Mill, "Yeryüzü insan soyunun en önce gelen mirasıdır" diyor.

Meşhur Herbert Spenser'in şu sözleri özellikle üzerinde düşünmeye değer: "Yeryüzünün bir avuç toprağı üzerinde bile bir bireyin kendine ait bir tasarruf hakkı olduğunu kabul etmek, diğer parçalarının da aynı şekilde bazı kişiler tarafından sahiplenilmesin ve sonuç olarak bütün insanların hayatlarının devamının bir azınlığın emir ve rızasına bağlı olmasını kabul etmek demek olur."

İmdi toprağa ait özel mülkiyet yanlıştır. Toprak mülkiyette sahiplik kabul etmeyip, bütün insanlığındır. Eğer toprağın mülkiyetinde tekel kabulüne imkân olsaydı bu hakkı toprağı sürenlere, ekenlere, biçenlere verilmek, yani günümüzde geçerli olan usulün tam tersini uygulamak lazım gelirdi.

Halen kendine ait toprağı işleyenler azınlıkta, başkalarına ait toprağı işleyenler çoğunluktadır. Başkalarının toprağını işleyenler sınıfında çiftlik ha-

---

9 Tam anlamıyla "kamu mülkiyeti" olarak çevirebileceğimiz "mülkiyet-i amme" deyimi ilk defa burada kullanılmış oluyor.

10 "Devr-i zeamette" diyor. Daha önce, toprağa bağlılık anlamında, feodalizm karşılığı olarak kullanıldığına dikkat çekilmişti.

demesi, gündelikçiler, bekçiler, kazmacılar, sefil bir ücret karşılığında çalışan birçok kimseleri sayabiliriz. Hele ondalıkçılar, ortakçılar çiftlikleri kiralayarak çalışmalarının en halis kısmını araziye vermek üzere ömürlerini telef ederler.

Çalışanların çoluk çocuklarıyla beraber bütün ömürlerini yokluk içinde yaşamalarına ve inleyerek ölmelerine artık bir son verilmek lazım gelir.

* * *

Makinelere, alet ve edevata gelince bunlar bugünkü insanlığın bütününün hak sahibi olduğu, geçmiş dönemlerin çalışmalarının mirası, araştırmaların ürünüdür. Mevcut toplumda hiç kimse insanlığın ilerlemesine kendi ecdadının diğerlerininkinden daha fazla hizmette bulunduğunu iddia edemez. O halde bu alet ve edevat insanlık için ortak bir miras olup bunların bir azınlık tarafından kendi tekellerinde bulundurulması doğru olmaz, özellikle de bu tekel bir hırsızlık sonucu oluşmuşsa!

İktisadiyyun, sermayedarların hazinelerindeki asli unsurda hırsızlık ve gaspı inkâr edememekle beraber, bunu zaman aşımına tabi bulundurmak istiyorlar ki bu hal insanlık tarafından gülünç olmaktan başka nasıl karşılanabilir? İşlediği bir cinayetin tarih eski olan, eskimiş, şu kadar seneyi geçmiş olan bir kişi yakalandığı vakit zaman aşımı olabilir. Fakat bir cinayet ki sürüp gelmiş, vahameti, fecaati hatta halen insanlığın çoğunluğunu yakıyor, kavuruyor ve hâlbuki onu söndürmek, tahribatını ortadan kaldırmak da mümkün, artık böyle bir cinayeti zaman aşımına tabi tutmak özendirmek demek olur.

Hırsızlık fiili kaç sene evvel işlenmiş olursa olsun çalınan malları hırsızların sakladığı yerden güzellikle olmazsa cebren almak lazımdır.

Sermayedarlığa bağlı özel mülkiyetin kamu mülkiyetine dönüştürülmesi üretim araçlarının ortaklaştırılmasından başka bir şey değildir ki bu da sosyalistliğin temel ilkesi, asli hedefidir. Sosyalistlik hakiki hürriyete, hakiki adalete, hakiki eşitliğe, hakiki kardeşliğe böylece ulaşacaktır.

H.R.[11]

SOSYALİSTLİK BİR EMR-İ ZARURİ MİDİR?

İnsanların, daha hayatlarının ilk günlerinde, "ezmeyen ezilir" mefhumunca fikirlerini en evvel işgal eden şey hayat mücadelesi olmuştur. Daha o zamanlar iki buçuk kişiden ibaret olan insanlık birbirini ezmeye yarayacak edevat hazırlamaya başlayarak, tabiatta saklanmış defineden gözlerine ilişebilen taşları bir savunma aleti olabilecek hale getirmeye çalışmışlar, cilalı taş, tunç devirleri ve sair gelişme, ilerleme devirleri, yumruklarından daha kuv-

11 H. R., Haydar Rıfat olmalı.

vetli daha şiddetli bir silaha sahiplik olmuştur. O yeni nesil dehşetli bir ormanlıkta gizlenmiş en müthiş bir kaplana benzeyebilirdi. Kendi türlerini bile yiyecek bir mertebede bulunurdu.

Evolüsyon (İnkılab-ı beşer) gittikçe başka bir şekle girmeye insanlıkta babalarından kalan taştan kamaları, topları, silahları artık bir yeni devire sokmaya çalışmışlar, fakat bu işin kendi kol kuvvetiyle olamayacağını anladıklarından başkalarına ihtiyaç duymaya başlamışlardır.

İşte bu zamanda idi ki herkes kendi zorunlu ihtiyaçlarını bir şey karşılığında elde etmeye mecburiyet hissetmiş, en nadide kuşların tüyleri bir vakitler değişim aracı olmuş, sonradan bunlar da terk edilerek başka başka araçlara başvurulmuştur.

Böylece Âdem'in yaratılışından beri şimdiki zamanlara kadar en büyük göze çarpacak şey "işçi" adı altında geçim derdiyle pençeleşen bir bahtsız grubun varlığıdır. Evet, onlar kendi emeklerinin mükâfatını görseler ve nicesinde küçük kulübelerinde iki evladı ve bir ailesi ile şen bir zaman geçirebilmek için o akşamki ekmek paralarını tedarik edebilseler hiçbir vakit bedbaht olmazlar, hiçbir vakit yarınki göreceği işten kaçınmazlar, hiçbir vakit dermanı kalmayan ayak ve kolları ile adeta sürünürcesine evine giderken üzgün bir şekilde surat asmazlar. Demek oluyor ki, kendi kol emeğinin karşılığını isteyen bir rençper, bir işçi sırf kendi hakkını, kendi kazancını istiyor. Yoksa o çiftlik sahibinin, o fabrikatörün hamiyetinden bir şey istirham etmiyor, onun cimri gözlerinden şefkat dilenmiyor.

İstediği şey başından beri kendi kendine meydana gelmiş bir tabii kanunun uygulanmasıdır. İşte kendi emek hayatıyla, kendi ruh hevesiyle mübadele etmek istediği o maden parçaları neden, niçin meşru bir miktar takip etmiyor? Mesih zamanından evvel bile takip edilen şu eşitlik acaba ne vakit insafa varacak da herkes elinin emeğini, her fert şöylece kazancıyla istirahatı fikriyesini temin edecek.

Evet, bunları, bu tabii adaleti unutan, madenlerine düşkün zenginler elbet bir gün gelecek ki birçok acılar karşılığında topladığı o serveti ona istemeyerek bir sıkıntı olacak, evet bir sıkıntı olacak, zira aksakalıyla seksenlik bir dinç ihtiyarın emeğinin karşılığında kasasına yığdığı paralar, daha doğrusu açlıktan bir parça ekmek bulabilmek için çalışan bir zavallının ahları onu kendi kendine zehirleyecektir.

Maa-mafih şimdilik – bizde sosyalistlik gibi karanlık bir hücre-i içtimaide toplanmış dimağlar, ümidvar olmalı ki, yarın herkese sosyalistlik bir emr-i zaruri olduğunu anlatacaktır.

.1 Nisan sene 326 Haydarpaşa
A. MACİD

MARSİLYA'DA TATİL-İ EŞGAL

Özel Muhabirimizden
Marsilya, 8 Nisan

Öncelikle Türkiye'de sosyalizm akımının yaygınlaşmasına vesile olmak üzere "İştirak" adı altında bir derginin yayımına teşebbüs etmiş olduğunuzdan dolayı sizi bütün kalbimle kutlayarak başarılarınızın devamını temenni eylerim. Bundan sonra gerek Paris ve gerekse Marsilya'da vuku bulacak sosyalizm mücadelelerine ve işçi hayatına dair daima ayrıntılı bilgiler vereceğime emin olunuz. Malum olduğu üzere günümüzde hürriyet fikirlerinin en ziyade gelişmiş olduğu yer Paris şehri olup yavaş yavaş departmanlara, arrondismanlara ve hatta kantonlara varıncaya kadar yayılmaya başlamıştır. Sosyalizm akımı insanlığın fikri görünüşünün en son safhası olup günümüzde akıma henüz düşman gözlerle bakanlar eksik değilse de yavaş yavaş fikirlerde değişme ve umumi bir uyanış hâsıl olarak her taraftan kabul edileceği görülecektir. İnsan ilerler. Lakin bu ilerlemenin kaynağı nedir? Tabii fikir değil mi? Öyle ise bu hakikate vakıf olan her fert elbette er veya geç yüksek fikirleri kabule özen gösterecektir.

Toplumun haksız esaslar üzerine bina edilmiş olduğunu iddia eden düşünürlere karşı sermayedarlar daimi bir savaş zemini hazırlamışlardır. Bu savaş elbette bizim işimize gelir. Zira bir fikre, bir akıma, bir amaca karşı herhalde bir karşı çıkan olmalı yoksa ilerleme mümkün olmaz.

İstenilen şeyleri eleştirenler olmayınca hiçbir vakit hakikat ortaya çıkmaz. Biz sosyalistler her şeyin içeriğini gerçek nesnelerde aramak yolunu takip ediyoruz. Nesnelerin içerik ve gerçekliklerini anlayamayan insanlık ta yaratılıştan beri geçirmiş olduğu çeşitli aşamalarda ne haksızlıklara, ne zulümlere uğradı.

Emin olunuz ki sosyalizm demek hakikat ve ciddiyet demektir. Hakikat ise hürriyeti, adaleti, eşitliği ve kardeşliği içerir.

Bugün Marsilya'da bir coşkunluk hâkimdir. Hak yolunda tekrar genel bir mücadele ortaya çıkmıştır. Akıttığı gözyaşlarının kat kat bedelini almaya çalışan işçi sınıfı haklarını savunmak için sermayedarlığa karşı ateşten bir heykel dikmiştir. Bugün bahriye çalışanları greve devam ederek bu konularda adeta bir zorbalık siyaseti izleyen hükümet süngüler, tüfekler ile onları korkutmaya çalışıyor. Hükümet fukaranın ilelebet zenginin, fabrikatörün esiri olması taraftarıdır. Acaba o zengin dediğimiz insanoğulları müstesna bir yaradılışa mı mazhar olmuşlardır? Hayır! Tabiatta daima bir kölelik var ise de insanlar onu yok etmeye gayret ediyorlar.

Bahriye grevleri ilan edildiği zaman daima bir zorbalık eğilimi gösteren Mösyö Şeron bu defa da sert davranmaya karar vermiş olup vapur şirket-

leri maceranın akıbetini kendisinden beklerler. Geçen Kanun-ı Evvel ayında Mösyö Şeron Marsilya bahriye neferleri sicil idarehanelerine birer umum müfettiş gönderip çalışanların her türlü harekâtı ile sicil idarehanelerinin bütün kayıtlarının kontrol edileceğini ihtar etmişti. Hatta o zaman tayfaların çalışma saatleri ve diğer vazifeleri için özel bir nizamname tanzim edildi. Geçende her nasılsa nizamnamede bulunan hükümlere uyulmadığından dolayı Marsilya Mahkemesi tarafından birkaç ateşçi altışar gün hapse mahkûm oldular. İşte işçi hukuku bu suretle çiğnenmiş olduğundan dolayı akşam büyük bir miting yapılarak ertesi günü bütün bahriye çalışanları grev ilan ettiler.

Marsilya Limanı mücadele alanına döndü. İşçi bayrakları sokakları dolaşıp "yaşasın işçi birliği, yaşasın iştirak" diye bağırdılar. Akşamüstü Marsilya Polis Başkomiserliği tarafından bir emirname yayınlanarak işçilere işlerinin başına dönmeleri, kuvvet kullanılacağı ihtar edildi. İşçiler asla korkmadı ve fütursuzca greve devam etti. İkinci mektubumda olaylar hakkında ayrıntılı bilgi va'd ederim.

A. HULUSİ

ÜÇ YÜZ BİN AMELE İŞSİZ

Berlin'den gelen haberlere göre yirmi iki bin üyeden oluşan Alman inşaat şirketiyle dülger, hamamcı, duvarcı ve diğer işçilerden üç yüz bin kişiden oluşan diğer bir şirketin başkanlığında bir toplantı yapıp işçi ile sermayedarlar arasında bir anlaşma sağlamak için V-a-t-tu-yu Berlin'e göndermişlerdir. Gerçekten görüşmeler yapılmışsa da bu defa artık anlaşma sağlanması mümkün olmamıştır. V-i-y-d-f-l-t- başlıca üç meselenin halli için pek çok fedakârlıkta bulunmuş ise de iş sahiplerini kandırmaya muvaffak olamamış. İşte bundan dolayı işçi ile iş sahipleri arasında müthiş bir çatışmanın çıkmasından korkulur. Belki de üç yüz bin işçi işsiz kalacak, şirket bunların ücretlerini ödeyemeyeceğinden iş git gide vahimleşecektir. Bu hal böyle devam ederse bütün Almanya'da genel grev ilan edilecektir. Rivayete göre Hamburg, Berlin, Bremen, Magdeburg ve Silezya'da işçi ile iş sahipleri arasında anlaşma sağlanacaktır.

****

Manzume-i Efkâr Matbaası: Hüseyin Enver ve Şürekâsı

****

Müdür-i Mesulü Hüseyin Hilmi

Numara -9- 10 Nisan 1326 Cumartesi Sene -1-

İŞTİRAK

Biri yer biri bakar, kıyamet ondan kopar
Sosyalizm Efkârının Mürevvicidir.
Journal Socialiste ICHTIRAK

Sahib-i İmtiyaz ve Müdür-ü Mesulü:
Serbest İzmir Gazetesi Sahibi: Hüseyin Hilmi
Directuer Hussein Hilmi
Maa posta Seneliği 60 Kuruş
Altı Aylığı 40 Kuruş
Mekatib ve Evrak-ı Varide Bab-ı Ali Karşısında Adliye Hanındaki Daire-i Mahsusaya Gönderilmelidir.

MÜNDERİCAT

Sunuf-u İctimaiye-i Hazıranın Teşekkülatı: Bedik. Almanya'da Fevkalade Nümayişler: Fuad. Şûra-yı Ümmete Cevap: Ahmed Nebil. Çann Memleketinde: Mustafa Asım. Musahebe-i İştirakiyye: Almanya'da Amele Hayatı: Bedik. Meclis-i Mebusan'da Sosyalizm Münakaşatı: İştirak. İştirakın Tefrikası: Asu.

SUNUF-I İCTİMAİYE-İ HAZIRANIN TEŞEKKÜLATI MÜBAREZAT-I UMUMİYE

Bir sınıf işçi bir vazifeyi müttefikan ifa etmeğe karar verip hüsn-i imtizac ve itilaf dairesinde o vazifenin ifasına teşebbüs ederlerse mahsul-i sa'y ve gayretleri her türlü şikayat ve itirazattan müberra olduğu gibi ifa-yı vazife esnasında taksim-i amal sayesinde kavaid-i intizamda bir ıttırad hâsıl olur.

Bundan anlaşılıyor ki: Müttefikan ifa-yı vazife intizam-ı muişçiyi mucib olduğu gibi taksim-i amalin bil-kuvve vecdi sayesinde matlub olan muvaffakiyeti dahi temin edilmiş olur. Herhangi bir teşebbüsün kuvveden fiile isali için icra edilen muamelat ya muttarid veya suver-i muhtelife ile olur. Faraza: Bir sınıf işçi bir balyayı bir mahalden diğer bir mahalle nakletmek lüzumunu hissettikleri takdirde cümlesinin aynı hareketi icra etmeleri iktiza eder. Buna sa'y ve işte basit işbirliği ya da sıralı iş denir. Hâlbuki birtakım sandalyeler, masalar inşa etmek için bir grup işçi işbirliği yaparsa burada emek ve işin muhtelif şekilleri bakımından bir bölünme meydana gelir.

İşçilerden bazıları ağacı keserler, bazıları odunları yararlar, diğer bir takımı da tesviye eder. Nihayet tümünün ayrı ayrı emek ve çalışmaları neticesi olarak istenilen sandalye veya masa inşa edilmiş olur. İşte buna birleşik iş veya iktisat diliyle iş bölümü derler. Bu gibi işlemlerde başarı sağlamak için topluluğu oluşturan bireylerin birbirlerine bağlı olmaları, aralarında işbirliği olması zorunluluğu noktasından, mevcut toplumun toplumsal teşkilatının ne çeşitlilikte bulunduğunu araştırmak gerekir. İnsan hakikaten ve yaratılıştan toplum halinde yaşayarak, düzenli ilişkiler kurup, bu sayede toplumun amacına hizmet edecek derecede görev yapmaktan ibarettir. Zira toplumu oluşturan fertler birbirlerinden bağımsız hareket ederlerse de toplumun manevi örgütlenmesi nokta-i nazarından birbirinden ayrılmaz bir kitle teşkil ederler ki o kitlenin özgürce gelişmesi o kitleyi oluşturan parçaların ayrı ayrı gelişmesiyle sonuçlanır.

Acaba mevcut toplumsal örgütlenmede insanları birbirlerine bağlayıp bir kitle haline koyan kuvvet nedir? O kitlenin esas içeriği ne gibi cevherlerden hayat bulmuş? Eskiden beri insanların dillerinde destan olmuş bir darb-ı mesel vardır. "Balık daima derine, insan daima iyiye gider" Tabiatta bir doğurganlık vardır. Orada insanın ihtiyaçlarını karşılamasına, refah ve saadet halinin teminine medar olan her şey önceden hazırlanmıştır. Yani insan en esaslı ve gerekli olan kârını tabiattan temin eder. Bütün ihtiyaçlarını kolaylıkla temin ederek hayatını refah ve saadete bağlamak için herkeste hususi bir eğilim vardır. Nerede daha fazla kâr var, nerede zorunlu ihtiyaçlar kolayca karşılanıyorsa insan daima oraya koşar.

İnkâr edilemez bir gerçektir ki: İyi yemek, iyi yaşamak, hayatın bütün lezzetlerini tatmak velhasıl hayatın çeşitli aşamalarının bütün maneviyat ve maddiyatından istifade etmek "hayvan" olması nokta-i nazarından insanın tüm arzusunu teşkil eder. Bugün zenginin süslü muhteşem bir arabada oturup geçtiğini gördüğüm zaman: Elbette o refaha ulaşmaya derin bir arzu duyarım. Güzel bir binaya uzaktan hayretle bakarken kendi kendime "böyle güzel bir evim bir olsaydı" derim. Fakat acaba bu refah yolunu takip etmek neden bazılarına kolay, bazılarına zor olur, acaba bu durum doğrudan doğruya insanın kaderine mi bağlıdır? Onlar çalışmazlar, göz nuru dökmezler, rahatsız olmazlar ve bütün bu toplumsal sıkıntılardan uzak seçkin bir mevkie erişmiş olmalarına rağmen ek bir nimet olmak üzere rahat, ferah, müreffeh bir hayat sürerler. İşte toplumda geçerli olan eşitsizliğin esası ki: Toplumsal cinayetin nedeni bu olsa gerek. Bunlardan büsbütün ayrı bir sınıf teşkil eden halk ise istediği refah yoluna ulaşamayıp sıkıntılı dar yollardan geçmeye mahkûm olmuştur.

Mevcut toplumun esas teşkilatında eşitlik hakkaniyet bulunmadığı gibi maddi ve manevi kıymetleri ve meziyetleri takdir etmek kaidesi de geçerli

değildir. O kıymeti herkese eşit olarak taksim etmekt yerine toplumsal hayatı idare etmek zehabında bulunan bazı alçaklar arasında eşitsiz bir şekilde taksim edilmiştir. Kişisel çıkarlar genel çıkarlardan büsbütün başka bir şekil ve surette tezahür etmiş olup herkes kişisel çıkarlarının arkasında koşar. "İnsanın gömleği vücuduna daha yakındır" darb-ı meseli belki bu nükteyi işaret eder. Fil hakika ortak kamu çıkarından bahsedip bütün toplumun refahını temin etmek için vaaz verenler bile hitabet kürsüsünden indikten sonra özel çıkarın arkasını takip ederler. Bu da gayr-i ihtiyari bir hareket olup insan ile doğmuş ve toplumsal merkez bu suretle harekette devam ederse belki de insan ile beraber mahvolacaktır.

Bu gün ben bu yevmiye ile çalıştığım için bütün düşünmem arzu ve iştiyakım onun artması etrafında uçuşuyor. Ben de kişisel çıkarlarımı takip ediyorum. Liyakat değerini ve meziyeti takdir etmek! O... Ne gezer.

Mevcut toplumda değer: İhtiyaç değeri ve artı değer adıyla iki büyük sınıfa taksim edilmiştir.[1] İhtiyaç değeri işçiye, artı değer zenginlere aittir. Gelecek makalemizde iş bu iki değerin işçilerin hayatı üzerindeki etkilerinden bahsedeceğiz.

BEDİK

ALMANYA'DA FEVKALADE NÜMAYİŞLER SA'Y VE GAYRETİN MUZAFFERİYETİ HÂKİMİYET-İ MİLLET

Pazar günü İmparator Wilhem'in memleketinde büyük bir hareket ordusu var idi. Bütün memlekette fevkalade bir halet-i ruhiye olup sokaklardan, büyük caddelerden yüzlerce işçi garip bir sessizlikle geçip amaçladıkları yere doğru gidiyorlardı. Bunlar nereye gidiyorlar, maksatları nedir? Onlar haksızlığa, sermayedarların icra etmekte olduğu kötülüklere karşı kavgaya gidiyorlar. Onlar hükümetin uydurduğu garip, menfur yalanı yüzüne vurmaya gidiyorlar. Daha başka ulvi maksatları da var.

"Ahali Vekilliği" kutsal unvanını suiistimal eden menfaatperestlere karşı halkın hukukunu müdafaa edecekler. İşlenen toplumsal cinayetlerin faillerini yenmek için amaçladıkları yere doğru gidiyorlar. Nihayet kendileri için meydana çıkan vekillerin seçilmelerinde tam bir hürriyete nail olmaları için mücadele sahnesine koşuyorlar.

Halktan insanların Almanya'da icra ettiği bu hakiki gösteriler bütün dünyanın ve hususiyle medeni dünyanın hayretini mucip olmuş olup her taraf-

1 Marksist artı-değer kavramının karşılığı olarak "kıymet-i munzamm" terimini kullanıyor. Munzamm: Üste konan, katılan; ek. "İhtiyaç değeri"nden kastedilense, Marksist analizde işçilerin varlıklarını sürdürebilmeleri için onlara ödenen ücret olup, yazıda "kıymet-i ihtiyaciye" olarak ifade edilmektedir.

tan takdir ve kutlama telgrafları yağıyor. Böyle umumi bir nümayiş şimdiye kadar dünyanın hiçbir tarafında vuku bulmamış olduğu için ilk evvel başarıya Almanlar nail oldular. Bu da halk, çalışkan sınıf tarafından aristokratların, fukaranın emeği ve çalışması sayesinde geçinen zenginlerin haksızlıklarına vurulmuş müthiş bir darbedir. Üç dört yüz bin kişi hiç tahrik ve teşvik neticesi olmaksızın kendi arzu ve ihtiyarlarıyla gelip insan haklarını korumak için yerlerini almışlardır.

Evet! Halk ne kadar sükût ederse hak o derecede feda olmuş olur. Gasp edilmiş insan haklarının zalimlerden korunması için genel bir mücadele gereklidir.

Kalabalığın burada toplanmalarını bir zorlama sonucu olduğunu söylemek ahmaklıktır. Bunlar yüce bir fikrin muhafazası, hak denilen cevherin her hususta varlığını gösterebilmesini talep etmek maksadıyla dalga dalga gelmişlerdir. Millet, halk öyle bir kuvvet, öyle bir ittifaktır ki hiçbir zorba hükümdar onu kendisine, bütün arzu ve kişisel iradesine tabi tutamaz. Hükümetin hayatı halktır. O hayatın toplumsal hastalıklardan korunması için elbette ve elbette ahalinin arzu ve isteklerinin ortaya çıkması lazımdır.

O nümayişlerin manası veya daha doğrusu maksadı pek ulvidir. Maddiyat nokta-i nazarından müthiş neticelere ulaşacağını keşfeden korkaklar zaten kendi rahatlarına düşkün kimseler oldukları için nümayişe iştirak etmezler. İşte bunlar toplumsal gerçeklere vakıf olmayanlar olup dünyada iyi veya kötü hayatın mukadderata bırakılmış olduğuna kani olmuşlardır. Bu defa hükümet sosyalistlerin fikrini zımnen kabul eder gibi aldatıcı bir siyaset takip ederek aleni nümayişleri men etmek cinayetinden kaçındı. Zaten hükümet ile sosyalistler arasında adeta bir temas hâsıl olmuştur. Pazar günü toplanan kalabalıkların hürriyet feryatları yükseldiği zaman muarızları "Bunların silahı yoktur, ne ile hukuklarını müdafaa edebilecekler." diye vuku bulan nümayişlere alay ederek bakmışlardı. Fakat hükümet gerçeği uzaktan uzağa hayal meyal görmüş olduğu için muarızların şikâyetlerini dikkate almamıştı. Ve zaten bundan sonra hangi hükümet halk üzerine silah atmaya cesaret edebilecektir? İnsanların temel haklarını ayaklar altına almak hususunda zorbaların yağdırdıkları ateşe karşı hangi fikir, hangi kalp dehşete kapılmaz? Halkın nümayişleri hükümet nazarından Etna volkanlarından daha müthiş bir mahiyeti haiz toplumsal karmaşa gibi telakki olunur. Fakat hükümet pek ala bilir ki hak talep etmek salahiyeti halkın sahip olduğu hürriyetin yüksek aşamasını işgal eder. Talep hakkı halka verildiği gibi korumak da hükümete aittir.

Halkın dostları toplumsal sahnede onun muzafferiyetini görünce derin bir mutluluk hissederler. Düşman tarafı ise zorbalık heykelinin mahvolacağını hissederek saçlarını başlarını yolarlar.

Günümüzde Almanya'da sosyalistlerin sayısı olağanüstü derecede çoğalmış olup er veya geç toplumsal sahnede amaçlarına ulaşacakları şüphesizdir. Bizde ise heyhat! Henüz bir civciv bile meydana çıkmamış, sosyalist ne demektir? Bizde henüz toplumsal hayatın mahiyetini bile takdir edebilenlere nadiren tesadüf olunur. Bilmeyiz ve maatteessüf öğrenmek hususunda tereddüt ederek ahmak yüzümüze vurulan silleleri hissedemediğimizden daima tahammül, daima rehavet mesleğini takip ediyoruz.

FUAD

ŞÛRA-YI ÜMMET'E CEVAP

Kibirlerine yenik düşenler, gerçeklerin kabulünde laf kalabalığına başvurmaktan kaçınamazlar. İşte bu kural hayatın en birinci ıstırap sebeplerindendir.

Şûra-yı Ümmet'in geçen haftaki sayısında bir yazarı "İzah ve Maksad" adıyla yazdığı yazı ile bu kurala iyi bir örnek oluşturuyor. Alâeddin Cemil Bey herhalde aldatılmış olarak "Kanaat-i vicdaniye ve fikriye" adını verdiği bu makalesinde sosyalistleri soyucu şeklinde göstermek gereği duyuyor ve bu gereği "Şark hayatının müsaade edemeyeceği bazı ruh hallerini bize nakletmek isteyenlerin iyi hareket etmemiş olduklarına emin" bulunduğu için hissediyor, bununla büyük bir derunilik göstermek istiyor. Bugün fikri gelişmenin en yüksek kademesinde bulunan İngilizlerden büyük bir âlim, tutuyor bilmem kaç yüz sene sonra kömür madenlerinin biteceğini hesap ederek düşünce âlemini işgal ediyor, ortada toplumsal bir zarar görmüyor da, bizim zavallı Alâeddin Cemil Bey sosyalizmin zararlı olduğundan bahsediyor, belirsiz bir geleceğe bakarak ileriyi görmek istiyor.

Fakat Alâeddin Bey'e (Sosyalizmin felsefesi) sorulsa ne cevap verecek? Duracak mı? O vakit müsaadeleriyle ben söyleyeyim: Ne zaman ki insan dakikadan dakikaya tehdidine uğradığı tabiatın kahredici zorluklarıyla karışık zorbaların tecavüzleri önünde, nefsinin ihtiraslarına ulaşmak için karşılaştığı zorluklar, kol kuvvetine karşı gizli zaaflarla karşılık verme hileli yoluna saptı, işte bu dakikalar, bu acz içinde, doğruluktan sapmış teşebbüs arasında pek kara günlerle başlayan matem günleri zulümleri hayretinden istifade emelleri onların, o zorbaların tecavüzlerinden daha şiddetli, daha amansız bir hale dönmüş, işte o dakikadan beridir ki iki yüzlülük, sosyalizmin gerçek içeriğini gözlerden gizlemiştir.[2]

Sosyalizmi reddetmek için söylenen sözler daima, daima vicdana aykırı safsatalar olduğundandır ki bu sözleri söyleyenler daima onu semavi dinle-

2 Şimdiye kadar *Iştirak* sayfalarında pek rastlanmayan uzun ve karışık, az kullanılan kelimelerle dolu, meramını anlatamayan bir üslupla karşı karşıyayız. Halbuki güncel bir polemik yazısında daha net bir söylem beklenir. Lakin tartışmanın sosyalizmin İslâmi bakımdan yorumu olması nedeniyle Ahmet Nebil gibi bir din adamının yazısına başvurulması, onun da aynı üslup içinden cevap vermesi anlaşılabilir bir durumdur.

rin müfessirlerinin yorumları altında ezmek, fesada vermek ister. Alâeddin Cemil Bey bunu pek güzel yapıyor, makalesinde İslâm Şeriatının sosyalizme müsaade etmediğini söyleyerek çürük bir misal ile işi geçiştirmek istiyor. Çünkü biliyor ki İslâmiyet nokta-i nazarını takip ederse herhalde altından çıkamayacaktır. Çünkü bilakis Şeriat-ı İslâmiye sosyalizmi amirdir.

Sonra Alâeddin Cemil Bey sosyalizmi içtimaiyat nokta-i nazarından kirletmeğe çalışıyor ve müstehzi bir lisanla "Çünkü sosyalist adi bir iştirakçidir, yani para iştirakçisi" diyor. Sosyalizmi insanlığın toplumsal tabiatının bir gereği olmamak üzere ispata kalkışmak, varlıkta kaybolmuş duran bir şeyi yoklukta aramak, bir tartışma usulü için pek güzel bir mantık hilesi yani mugalâtadır. İnsanlığın bu günkü sınaî gelişme aşamasının maişet bakımından gelecekte yol açacağı yaralardan müteessir olmayan kalpler, mesela Alâeddin Cemil Bey, sosyalizmin gösterdiği gizli dertleri duymak istemez. Çünkü buna menfaatleri yoksa bile ihtirasları asla razı olamaz. Öyle ya! Kim bilir nasıl bir tesadüfün cilvesinin hazırladığı muhit içinde elde edilmiş nimetlerle sevinerek fukaraya karşı alaycı ve gaddarca gülenler, eğer yeterlilikleriyle seçilecek olsalar düşecekleri acz ve hüsran içinde, şüphesiz bu gururlara bu gösterişlere muvaffak olamayacaklardır. Mesela bir Alâeddin Cemil Bey çıkıp da Şûra-yı Ümmet'te böyle hakaretamiz makaleler yayımlattıramayacaktı. Mamafih Alâeddin Cemil Bey pek bir kurnazlıkta bulunuyor. İşçiyi tanımadığını anlatmak için riyaya müracaat ediyor: Onlara, işçiye bütün insanlar, beşeriyet acır, diyor. Ve acıdığı içindir ki sosyalistlerin işçiye menfaatten ziyade zarar verdiklerini düşünüp üzülmemek mümkün değildir diyor. Ne hoş aldatıcı bir şiir! Acaba işçiyi refaha kavuşturmak isteyenler sosyalistler değil de onlara böyle lafazan, hain bir surette acıyan Şûra-yı Ümmet yazarı mıdır? Bugün o yazar hangi işçiye sorsa sosyalizm bizim için bir kurtuluş ve hayat yoludur, biz ancak onların hazırlamaya çalıştığı aydınlık gelecek tesiriyledir ki bugün vazife diye omuzlarımıza yükletilen yükü, hem pek cüz'i bir meblağ mukabilinde ifa ediyoruz" cevabını almayacak mıdır? Fakat zavallı muharrir bunu düşünemiyor, inançlarına fena bir darbe indirmiş olduğu için başka türlü çarpıtmalara lüzum görüyor ve diyor ki: Maksat işçinin saadeti ise bu, işçi sendikalarıyla temin edilebilir. Ne kadar adi fikir! Acaba bilmiyor mu ki, işçi sendikaları işçinin saadetini ihzar ve temin için değildir. Bunun tek yolu sosyalizmdir ve işçi sendikaları ancak onların haklarını müdafaa, icap ederse ihtiyaçlarını kolaylaştırmak içindir. Ve bugünkü sendikalar ancak sosyalizmin emeğinin bir ürünüdür. Bunların böyle olduğunu bilse de Alâeddin Bey yine söylemeyecektir. Çünkü onun için önemli olan yalnız sosyalistleri batırmak, muhakeme yetenekleri az olanlara karşı hakikati başka şekilde göstermektir. Ve Alâeddin Cemil Bey iyi bilmelidir ki, âlemde kimse vicdana galip bir akıl iddiasıyla felaket sebeplerini kendi eliyle hazırlamak

istemez. İnsaniyetin hayvaniyetini mağlup etmek fazileti büyük bir fedakârlık olduğu için onu herkesten beklemek de bizim için büyük bir kabahattir.

Alâeddin Bey makalesinde, yine birçok üstün maksatlarla sosyalizmin suret-i teşekkülünü başka şekillere sokuyor ve "Sosyalizm gibi vasi manalı ve muğlâk" kelimeler altında toplanan fikirler diyor. Gerçi sosyalizmin nazariyatı pek geniştir, fakat hiçbir zaman muğlâk değildir ve uygulaması ise bugün pek büyük bir sadelik ve açıklıkla her devlet tarafından kabul edilmiştir. Makalede daha birçok düşmanlık, fesatlık var. Fakat biz kim bilir nereden toplanmış bu esassız iftiralara cevap vermek, meseleyi başka yollara dökmek istemeyiz. Şimdilik Şûra-yı Ümmet yazarına hakikati çarpıtmak istemesi gibi bir çocuklukta bulunduğundan dolayı teessüflerimizi beyan ederiz ve icap ederse gelecek nüshamızda daha açık ve etraflı mütalaatımızı yazacağız.

AHMET NEBİL

ÇARIN MEMLEKETİNDE

Sosyal Demokrat-İşçi Fırkası Azalarının Mahkûmiyeti

Moskova'da Sosyalist Revülusyonerlerin Muhakemesi

Sosyalistler zamanımızda daima yeni manzaralara yeni yeni hadiselere, zulmet, vahşet ve sonu gelmeyen haksızlıklara uğruyor.

Mayıs'ın beşinde Petersburg Cinayet Mahkemesi tarafından Simanof, Savinof, Başankof, P, Tatarin ve sair sosyal demokrat sınıfa mensup olanlar sürgüne mahkûm olmuşlardır. Acaba bu mahkûmiyete uğramak için o zavallıların kabahati ne imiş? İşçinin hukukunu müdafaa etmek maksadıyla Mayıs'ın birinde tertip edilecek gösteri törenlerine davet için hususi bildiriler neşrederek işçiye dağıtmışlar. Bu bildirileri neşretmek için sansürden müsaade almamışlar, işte özgürce bir hareket ki: Toplumun haklarını daima saldırıya uğratan zorbalar tarafından bir cinayet fiili gibi telakki edilerek suçlular hakkında barbarca en müthiş cezaları infaz ediyorlar. Acaba hür memleketlerin ceza kanunlarında bu gibi toplumsal işler için ceza infazını gerektiren kanunlar var mıdır? Acaba insanın bunları cinayet derecesinde telakki etmek için cevher-i aslisini kaybetmiş olduğuna ihtimal verilir mi? Ceza hukuku ve toplumun ortak menfaatlerini ihlal eden hareketlere karşı oluşturulmuş vasıtadan başka bir şey değildir. Demek olur ki ceza kanunları kötülük edenlere karşı oluşturulmuş bir tehdittir. Haklarını savunan hiç kimse ona hedef edilmez. Ortaçağın zulüm ve haksızlığında bile bu gibi haksızlıklara, tehditlere pek az tesadüf edilir. Bu gibi alçaklıklar toplumu oluşturan fertlerin temiz yüzlerini toplumsal mezalim ile kirletmek demektir.

Dava vekillerinin söz konusu evrakın Duma Meclisi tarafından önceden onaylanmış olduğunu beyan etmelerine rağmen hâkimler heyeti bağımsızlı-

ğını öne sürerek Simanof'u sürgüne, diğerlerini otuz iki ay ağır işlerde çalışmaya mahkûm etmiştir.

Moskova Cinayet Mahkemesi de Zenensof ve Aston isimli iki sosyalisti mahkûm etmiştir. Bunlar hep hafiyelerin ihbarları neticesi olarak icra edilmekte olan toplumsal cinayetlerdir.

MUSAHABE-İ İŞTİRAKİYYE
SOSYALİZM NEDİR?
Amerikalı Bir Milyarderin Bir Sosyalist İle Mülakatı

(Geçen haftadan devam.)

So. – Siz öyle mi zannediyorsunuz? Öyle ise dinleyiniz, bir gün bir beygire binip bir yere gittiğinizi gördüğüm zaman eğer sizden daha kuvvetli isem kolunuzdan tutarak aşağı düşürür ve ben ona binerim. Sonra bir yere giderek Corc'a satarım. İmdi o beygir Corc'un malı olmuş olur mu?

Co. – Tabii onun malı olmaz.

So. – Öyle ise emin olunuz ki eviniz ve diğer emlak ve araziniz için aynı halin vukuu muhtemeldir. Birinci defa olarak Avrupa'dan Amerika'ya göç edenler Hintlileri[3] katlederek arazilerini zapt ettiler. Bu zorla zapt etmekten ve gasptan başka bir şey değildir. Ve işte insanlar mezalim ve şiddetli zulümler neticesi olarak pek çok arazi ve emlağa sahip olup kasalarında binlerce lira biriktirmişlerdir. William Penn Avrupa'dan ehemmiyetsiz ve kıymetsiz şeyler getirip onların kıymetini takdir edemeyen Hintliler'in ellerinde bulunan çok kıymetli eşya ile mübadele ederler idi. Bir çocuğun bir cam parçasıyla oynadığını gördüğüm ve o cam parçasının çok kıymetli bir mücevher olduğunu bildiğim takdirde bir şeker parçası vermek suretiyle onu çocuğun elinden gasp edersem acaba ebeveynin elimden almaya hakları yok mu? Ecdadımız birtakım kanunlar tanzim ederek aldatma ve zorla gasp edilen emlak ve arazi için tapu senetleri vermeye hükümeti yetkili kıldılar. İşte o günden itibaren şimdiye kadar bütün gasp edilmiş senetleri verilmiştir. Fakat her hal u karda şimdiki emlak ve arazi sahiplerinin onları kendi tasarrufları altında tutmaya hakları yoktur. Onlar asla ve kesinlikle arazinin meşru sahipleri değildirler. Yukarıda beyan ettiğimiz gibi bu cümleden olmak üzere Corc... (Devamı var)

ALMANYA'DA AMELE HAYATI
ALMAN AMELESİNİN MUZAFFERİYETİ

Almanya'da inşaat müteahhitlerinden oluşan dernek tarafından bir müddetten beri işçiye karşı icra edile gelmekte olan haksızlıklardan defalarca bahsolundu. Cemiyet işçiyi büsbütün kendisine tabi tutmak, çalışma saatle-

3 Amerikan yerlilerini kastediyor.

rini istediği gibi tanzim ederek onları külliyen mağdur eylemek gibi menfur ve menfaatperestçe bir yol izliyor. Birkaç aydan beri işçi ve cemiyet arasında bazı mücadeleler vuku buldu ise de sendikaların arabuluculuğu ve müdahalesi bir dereceye kadar işi muallâkta bırakmış idi. Geçen Kasım ayında işçiler bir toplantı düzenleyerek bundan evvel tanzim edilmiş olan mukavelenamenin bazı maddelerini değiştirmeye karar vermiş idi. Hâlbuki bu hususta aralarında anlaşmazlık çıkıp işe kesin bir netice vermek için Mart'ın sonuna kadar beklemek gerektiği söylenmiş ve kabul edilmiş idi. Zira iki sene evvel işçi ile müteahhitler arasında tanzim edilen mukavelenamenin müddeti Mart'ta sona eriyordu.

Geçen hafta, Cuma günü işçi ve usta başıları tekrar bir miting toplayıp inşaat müteahhitlerinin haksızlığını kınamakla, haklarını savunmak için her türlü tedbire başvurmaya karar verdiler. Bunu müteakip Dahiliye Nezareti tarafından yayınlanan bir emirnamede sendikalar ile anlaşmayı işçiye tavsiye ile, olabilecek anlaşmazlık neticesi olarak memleketin asayişini bozacak olayların ortaya çıkması halinde bütün buna cesaret edenler hakkında cezalar verileceği açıklanmıştı. Diğer taraftan patronlar tarafından bazı yeni kararlar ve taahhütler içeren bir beyanname neşredilerek işçilere dağıtıldı. İşçinin her türlü hakkını savunan sendikalar beyannamenin içeriğini yetersiz bulup daha fazla taleplerde bulundular.

Binaenaleyh inşaat işçileri sendikası tarafından evvelce karar verildiği gibi dört yüz binden fazla işçi Berlin sokaklarında toplanıp dehşetli gösterilere başladılar. Avrupa gazetelerinin beyanına göre şimdiye kadar ne Almanya'da ve ne de diğer ülkelerde bu derecede akıllara durgunluk veren bir toplantı düzenlenmemiştir. Bütün duvarcılar, doğramacılar işçi elbisesiyle sokaklarda toplanıp ulaşımı imkânsız bir hale koymuşlar idi.

Acaba anlaşmazlık nereden çıktı? Bunun için şu sebepler öne sürülüyor.

İlk olarak: Patronlar bir toplantı yaparak bütün kararların işçi cemiyetinin genel merkez yönetimi tarafından verilmesine karar verdiler. Hâlbuki işçiler bunu kabul etmeyip, kararların yerel işçi heyetleri tarafından verilmesini istediler. Patronlar İsviçre'de cari olan usulü Almanya'da kabul ettirerek işçiye bir ölüm darbesi vermek yoluna gidiyorlar yani: Hakkında anlaşmazlık olan konuları genel merkez vasıtasıyla hallederek yerel talepleri geçersiz kılmak, bu yolla işçi haklarını çiğnemek istiyorlar. Genellikle merkez yönetimi anlaşmazlıkları halletmekte bazı zorluklarla karşılaştığında uzlaştırma yoluna müracaat etmek suretiyle işçinin taleplerini geçersiz kılmış olur.

Bundan başka patronlar günlük çalışma saatini on saat üzerine tayin etmeğe karar vermekle, tanzim ettikleri diğer bir mukavelename mucibince üç sene ücretlerin arttırılmamasını mevzubahis etmişlerdi. Bundan başka patronlar acemi işçilerin alacağı ücreti bir şarta bağlamamak için onlar hakkın-

da verilecek kararı mukavelenameden hariç tutmuşlardı. Dahası var, patronlar her gün işçiyi denetim altına almak istiyorlar. Bundan maksatları onların hariç ile ilişkilerini men etmeye matuf olsa gerek.

İşte işçiler bütün bu haksızlıklara karşı hukukunu müdafaa eylemek ve patronları zorbaca icraatlarından dolayı kınamak için mücadele meydanına geldiler. Bu manzara pek dehşetli olmasıyla beraber pek tatlı ve pek hoştur. Artık insanlarda haklarını müdafaa düşüncesi, yenilik düşüncesi yavaş yavaş uyanıyor. Şimdiye kadar Almanya'da işçi gösterilerine karşı hükümet silahlı güçlere müracaat eder iken bu defa sırf asayişin muhafazasını sağlamıştı. Hükümet genel olarak halkın hukukunu müdafaa edebilir. Eğer patronlara karşı mücadele etmek vazifesi hükümete yüklenirse artık ondan hiçbir şey beklememeli.

İşçiler grevin ilk iki haftası zarfında hiçbir yardıma ihtiyaç duymayacaklarını söylemişlerdir. Sendikalar grevin iki haftasında hâsılatlarının yarısını ve ondan sonra yüzde yirmi beşini işçiye dağıtmaya karar vermişlerdir.

Greve iştirak edenler şimdilik haftada on yedişer Mark alacaklar, örgütlü olmayıp greve katılan işçiler ise Nisan ayı zarfında özel bir yardım alacaklardır. Genel grev ilan eden dernek işçinin haklarını müdafaa etmek, taleplerinin patronlar tarafından kabul edilmeden işe başlamamak ve sonuna kadar dayanmak için her türlü fedakârlığı göze almışlardır. Şimdilik greve devam için işçi sendikasının kasasında yarım milyar frank mevcuttur.

Biz, zavallılar ise ne işçi hakkını müdafaa edebiliyoruz ne de işçi grev ilan ederse verecek hazır paramız var. Yaşasın hakkını müdafaa edebilen işçi, yaşasın sosyalizm!

MECLİS'İ MEBUSAN'DA SOSYALİZM MÜNAKAŞATI

Meclis-i Mebusan'ımızda yeni bir toplumsal faaliyet tecelli ediyor, yeni bir mesele ki bütün ehemmiyetiyle, bütün kuvvetiyle parlamentoda şiddetli tartışmalara, uzun ve patırtılı bir mücadeleye sebep oluyor.

Bunda, genel hayatla, toplumsal hayatla ilgili olan bu dikkate değer meselede, muhafazakâr mebuslarımızla, birkaç iştirak taraftarı[4] mebuslarımız arasında cereyan eden şiddetli tartışmalar mecliste ikinci defa olarak sosyalistlerden, sosyalizme ait meselelerden bahis olunmasına sebep olmuştur.

Birincisi: Grev ve sendikalar kanunu müzakere olunurken sosyalist fikirleri, işçi taraftarlığını sevdiği halde, sırf hükümete, işin sonuçlanmasına hizmet etmek amacıyla sosyalizmin ve o zamanlar yayımlanmakta olan (İşçiler Gazetesi)'nin aleyhinde bulunmuş olan eski Dahiliye Nazırı Ayandan Ferid Paşa'nın sosyalizm aleyhinde konuşmasıyla neticelendi. O zaman yine Çarşamba günü söz söyleyen bir mebus, sosyalizmi tamamıyla müdafaa etmiş

4 Sosyalist mebuslar kastediliyor.

fakat ne çare, ne çare ki işçinin emek ve çalışma hayatına bir darbe, müthiş bir darbe olan o nizamname çoğunluk tarafından tasdik olunmuştu.

Partilerin yavaş yavaş peş peşe ortaya çıkmasıyla parlamento hayatında yeni safhalar görüldüğünden, öyle ümit ederiz ki bundan sonra parlamentarizme alışmış olan mebuslarımız önemli konularda daha fazla faaliyet göstereceklerdir.

Çarşamba günü meclisi feveran içinde bırakan mesele iktisadi, toplumsal büyük bir meseledir ki, doğrudan doğruya küçük mülk sahiplerinin haklarını savunarak, sermayedarların ve köşk sahiplerinin biraz daha vergi ile mükellefiyetine sebep oluyor.

Bu bahsin mecliste ortaya çıkmasına sebep olan Zohrab Efendi "bu işin konuşulması benim için manevi bir başarıdır" sözleriyle başlayarak "binaen aleyh ben var olanı muhafaza için çalışıyorum. Siz geriye doğru gidiyorsunuz." sözleriyle ciddi alkışlara mazhar olmuştur.

Söz hakkı Zohrab Efendi'nin elinde olarak mükemmel bir tartışma yürürken:

"Anlaşmazlıklar nereden başlıyor, onu izah edersem. Anlaşmazlık arkadaşlarımız ihtimal oylamada onu tasdik etmeyecekler, fakat vicdanlarında, kalplerinde onu tasdik edeceklerdir." diyerek mecliste bir fırtına uyandırdı. Bunu takiben müterakki verginin ne olduğunu, medeni kanun ve şeriat hükümleri gereğince izah etti. Adalet tavsiye ederek sözü Maliye Nazırı'na bıraktı. Maliye Nazırı Kirkor Zohrab Efendi'nin sözlerini birçok yerlerde tasdik ettikten sonra Herbert Spencer'lerden, mutlak adaletten, hukuk eşitliğinden filan bahsetti. Hatta ikinci celsede Vartkes Efendi "Maliye Nazırı müdafaa ettiği meselenin doğru olduğundan değil, parlak sözlerinden alkışlandı. Ne Halil Bey ne de Cavid Beyefendi sosyalizmin ne demek olduğunu bilmiyorlar. Yahud bilmek istemiyorlar." deyince çoğunluk partisinde müthiş bir gürültü hâsıl oldu. Ve biraz sonra:

"Burada türlü aldatmacalarla sizi kandırmak isteyen Maliye Nazırı idi" diyerek Maliye Nazırı'nın meclisi iğfal ettiğinden, tatlı sözlerle işi laf kalabalığına, mugalâtaya boğduğundan bahsetti.

Biraz sonra mecliste şiddetli heyecan hâsıl oldu. Vartkes Efendi'nin: "Sosyalizmin asıl ve esaslarını bilmeyen adamlar sokakta ve burada şurada istedikleri sözleri söylemesinler"itirazıyla Mecdi Efendi'nin, Hamparsum Efendi'nin, Dağavaryan Efendi'nin, Tevfik Bey'in şiddetli bir surette feryatlarına sebep oldu. Ahali Fırkası'ndan Zeynel Abidin Efendi'nin söz hakkı gasp olunarak Reis Bey tarafından susturuldu.

Mecliste ikinci defa olarak görüşmeye konulan bu toplumsal ve iktisadi meseleden uzun uzadıya bahisler açacağız. Yalnız Reis Beyefendi'nin söz söylemek isteyen zevat hakkında gösterdiği tavırlar parlamentomuzda gö-

rülmek istenmeyen üzücü hareketlerdir. Söz hakkını gürültü ile bastırmak, amaçları kişiselleştirmek de hoşa gitmeyecek işlerdir. Hele Zeynel Abidin Efendi ile Hamparsum Murad Efendi'ye gösterilen muamelat üzücüdür.

Bu mesele hakkındaki fikir ve mütalaatımızı ileride uzun uzadıya beyan edeceğimizi okurlarımıza vaat ederek sözümüze son vermeye mecbur olduk. Yaşasın sosyalizm fikirlerini savunan değerli mebuslar. Yaşasın değerli Ahali Fırkası.

DERSAADET TRAMVAY ŞİRKETİ

Başlığımız pek acayiptir değil mi? Şimdi herkes gülecek. Tramvay Şirketi demekle ne anlaşılır? Acaba buna hakikaten şirket demeli mi? Eğer şirket ise nerede şirketliği? Dersaadet Tramvay Şirketi'ne şirket demek bir nevi aptallık demektir. Biz buna şirket demeyip zavallı beygirleri telef etmek için zalimlerden teşekkül etmiş bir cemiyet desek daha münasip olmaz mı? Biz bu şirketin rezaletinden bahsetmek istemiyoruz. Zira görülen köyün kılavuzu olmaz. Zaten bunun için sayfa doldurmak neye yarar?

İŞTİRAK'İN TEFRİKASI
KAHRAMAN KIZ
MUHARRİRİ: ASU

Birinci Kısım

A... Şehri'nin en zengin mahallelerinden birisinde yer alan geniş cadde üzerinde inşa edilmiş olan yüksek ve süslü binalar arasında emekli kumandanın evi mimari bakımdan hakikaten pek gösterişliydi. Dışardan: Bütün duvarları, pencereleri ve kapıları çeşitli vahşi hayvanların resimleriyle süslenmiş, bakanların gözlerini alır. İçinde: Bütün daireler, odalar, salonlar fevkalade bir surette döşenmiş olup evi ziyaret edenler saatlerce hayran kalırlardı. Bu bir hane değil adeta küçük bir saray, mimarlık sanatının en güzel ve en gönül alıcı örneklerinden biri olup ta uzak mahallerden gelen meraklılar saatlerce seyrederlerdi.

Akşam olmuş: Gece geniş karanlık örtüsüyle yeryüzünü örtmüş. O karanlıkta pek müthiş, pek korkunç gerçekler ve toplumsal cinayetler saklıdır.

Örtünün sahibi olan peri gecenin karanlığına karşı mücadele etmek için hiçbir silah ve savunma aleti olmayan zavallıların haline acıyıp gök kubbede asmış olduğu süsleri yaktı. O zaman müthiş ve korkunç karanlık içinde fevkalade bir manzara hâkim oldu.

Biraz sonra insanlar arasında seçkin bir mevkisi olan aristokratların, zenginlerin, prenslerin, kontların ve düklerin iskân ettikleri mahallelerde elektrik fenerleri etrafa ışıklar saçmaya başladılar.

Fenerlerden yayılan aydınlığın rengârenk şuleleri, etraftaki zengin hanele-

rin, büyük binaların cephelerine işlenmiş çeşitli tablolar üzerine aks ederek, yedinci gökyüzünün nurani güzelliği gibi görünüyordu. Burada güzellik ve temizlik, sanatın acayiplikleri birbirine karışarak parlak bir ibret manzarası ve yeni bir hayat oluşturmuştu. General'in sarayındaki manzara bu esnada dikkat çekici başka bir güzellik kazanmıştı. Elektrik ışıklarının rengârenk camlardan aks ettikleri ateş pınarları kış mevsiminde ağaçların çıplak dallarından asılmış billur damlalara benzerler.

Hanede tatlı bir sükûnet vardır, sanki içinde bulunanların cümlesi rahat bir uykuya dalmış. Bazıları da onların uykularını ihlal etmemek için yerlerinden bile hareket etmezler, bütün hizmetçiler beyaz ve temiz elbiseler giyinmiş olup bir odadan bir odaya gitmek lüzumunu hissettikleri zaman hane sahibinin emrine uygun olarak ayak parmaklarının ucuna basarlardı. Aşağıda yemek salonunda temiz giyinmiş sofracılar yemek masası üzerinde bulunan billur tabakları, fincanları bir acele, bir maharetle toplamakla iştigal ediyorlar, diğer hizmetçiler dahi toplanan sedef tabakları mahfazalarına yerleştiriyorlardı.

Büyük salonda, kadifeli bir koltuk üzerinde ihtiyar zabit beyaz tüylü güzel bir köpek ile eğlenip bu suretle kendi kendisini de sessizce oyalıyordu.

Meşhur bir ressamın türlü renklerle resmetmiş olduğu yarı çıplak iki kadın resmi arasında altın çerçeveli süslü bir duvar saatinin tik tak sesleri sükûneti ihlal ediyor idi. Bir de ansızın saatin zirvesinden altından yapılma bir bülbül başı çıkıp saatin sekiz olduğunu anlatmak için sekiz defa civ civ öttükten sonra tekrar başını çekip görünmez oldu. Subayın kucağında bulunan fino bülbülün sesini işitince yere atladı, kuyruğunu sallayarak saate baktı ve iki üç defa hav hav havladıktan sonra koltuğun altında gizlendi.

İhtiyar subay şaşkın hareketlerle etrafına bakınarak: – Vay, demek saat sekize gelmiş, dakikalar ne kadar da süratle geçip gidiyor? dedi.

Sonra derhal ayağa kalkıp cebinden bir altın saat çıkardı. (Devamı var)

****

Müdür-i Mesulü Hüseyin Hilmi

****

Manzume-i Efkâr Matbaası: Hüseyin Enver ve Şürekâsı

Numara -10- 18 Nisan 1326 Cumartesi Sene -1-

İŞTİRAK

Biri yer biri bakar, kıyamet ondan kopar
Sosyalizm Efkârının Mürevvicidir.
Journal Socialiste ICHTIRAK

Sahib-i İmtiyaz ve Müdür-ü Mesulü:
Serbest İzmir Gazetesi Sahibi: Hüseyin Hilmi
Directuer Hussein Hilmi
Maa posta Seneliği 60 Kuruş
Altı Aylığı 40 Kuruş
Mekatib ve Evrak-ı Varide Bab-ı Ali Karşısında Adliye Hanındaki Daire-i Mahsusaya Gönderilmelidir.

MÜNDERİCAT

Maliye Nazırı Cavid Bey ve Sosyalizm Reji ve Resm-i Müterakki: İştirak. Tarihi Telvis Edenler: Hulusi. Sosyalistlerin Bir Mayıs Bayramı: Asu. Ferrer'in İdamı Esaret-i Müteselsile: Bahaddin Musahebe-i İştirakiye

MALİYE NAZIRI CAVİD BEY VE SOSYALİZM REJİ VE RESM-İ MÜTERAKKİ[1]

İki haftadan beri Meclis-i Mebusan'ımızda cereyan eden müzakerat oldukça calib-i merak ve tecessüs idi. Adi bir sual, basit bir mesele, biraz düşünme ile sühuletle hallolunur. Garib bir muamma. Mebuslarımızdan bazıları avamı nasın hukukunu gözeterek emlak vergisinin taksimi kaziyyesinde adilane bir meslek takip ettiler. Yani bar-ı tekâlifi kuvvetsizlerin üzerinden kısmen kaldırıp daha ziyade kuvvetlilere tahmil etmek için bazı hürriyetperver mebuslarımız mecliste seslerini istima edemeyecek bir surette mücadeleye kalkıştılar. Meclis-i Mebusan'da teşekkül eden fırkalar maatteessüf müzakerat ve mücadelattan evvel takip edecekleri hatt-ı hareketlerini tayin edememişler veyahut her nasılsa kaziyye-i tayini meskutün anh bırakmışlar idi. Bazıları sermayedaranın, zenginlerin kuvvetlilerin, fukaranın kanını emen vurguncuların hukukunu müdafaa ederler. Bazıları ise fukaranın hukukunu muha-

1 Kerim Sadi sadeleştirerek yayınlamıştı. *Türkiye'de Sosyalizmin...*, s. 271. "Resm-i müterakki", günümüzde uygulanan artan oranlı vergi.

fazaya çalışırlar. Bunların sayısı gayet sınırlıdır. Ancak dört beş kişi var olup, her ne kadar istekle davalarını müdafaa ederler ise de ne çare ki o halkçı sesleri boğduran çoğunluk daima ve daima vurguncuların, zenginlerin, sermayedarların hukukunu zavallı işçinin hukukundan daha üstün tutarak meşrutiyet yolunda hak ve hissiyatı sarsıntıya uğratıcı garip bir yol izliyorlar. O zenginler zaten kendi haklarını müdafaa etmek için her türlü araca sahiptirler. Onlar insanların perestiş ettikleri para kuvveti sayesinde zaten toplumun hukukunu, büyük toplumsal teşkilatı, işçi olarak bilinen çalışanları ezmeye, çürütmeye, felakete ve sefalete düşürmeye kendiliklerinden hak kazanmışlardır. Dünyanın merkezi bu! İnsanlığın batıl inançları eşitlik tam olarak gerçekleşene kadar bu suretle devam edecektir. Yürürlükteki kanunlara riayet edip mukaddes tabii kanunları yok sayan iktidar erbabı! Elbette eşitlik gerçeklerini bildiklerine rağmen yine zamana uymak istiyorlar. Evet! Zenginler kendi haklarının müdafaası için başkalarına hiçbir vakit ihtiyaç duymazlar Fakat bu ihtiyaç duymamayı bir ihtiyaç ve zorunluluk gibi telakki eden muhterem mebuslarımızın büyük bölümü kim bilir ne sebep ve hikmete dayanarak daima ve daima onlara yardımcı olmak istiyorlar.

Zohrab, İsmail Hakkı ve Vartkes ve Ferid Efendiler işçilerin hukukunu müdafaa etmeye çalıştıkları için eleştirilere uğradılar İşte hak yolunda haksızlık, adalet yolunda... Fakat geleceğin muzafferiyetini temin etmek mahiyetini haiz olan başlangıçların bu günkü savunucuları elbette bir gün gelecek nesillere onun semeresini tattırdıkları zaman hatıralarına saygı gösterilecektir. Büyük bir hürriyet severlik özlemini işaret eden bu hareket elbette bir gün insanlığın zalimlerin ellerinden kurtuluşuyla sonuçlanıp toplumsal gerçekleri kendilerinden evvel takdir edenlerin hatıralarını alkışlayacaklardır.

Artan oranlı vergi[2] aleyhinde Maliye Nazırı Cavid ve Halil Beyler'in meydana attıkları sebeplerden hiç birinde bilimsel, mantıki, hükmi bir ciddiyet mevcut değildir. Parlak sözlere fikirlerin ciddiyeti de dâhil olursa ne ala olur. Mebuslarımızın çoğu da Cavid Bey'in yaklaşımını izlediler. Bunun da asıl sebebi sosyalizmin bazı mebuslarda uyandırdığı çocukça korku sonucu olsa gerek.

"Artan oranlı vergi zenginlerin, sermayedarların mağduriyetine yol açar." İşte bu söz Osmanlı düşünce tarihine ebediyen nakşedilecektir. Biz fakirlikle, biz senelerden beri mağdur kalmış, mağduriyet ve sefalette doğmuş ve aynı halde öleceğiz. Zira çalışanların haklarının korunmasında zenginlerin mağduriyetiyle sonuçlanacak yanlar bulup bunun da katiyen caiz olmadığı gibi yanlış bir düşünceye kapılırız. Zavallı işçi, sefil köylü zaten mağduriyet ve sefalet altında inliyor, varsın neye alışmış ise onda ileri gitsin. Ondan ayrılmasın, biz zenginlerin menfaatini gözeteceğiz? Fukara bize ne yapabilir? O zaten zayıf, önemsiz, dilsiz ve sessizdir.

2 Daha önce açıkladığım gibi "resm-i müterakki" karşılığı olarak kullanıyorum.

Ahali yavaş yavaş gözünü açıp kendi acılarının ve ıstıraplarının hafifletilmesine çalışanlar ile zenginlerin mağdur olacaklarından endişe edenleri görsün.

Açılan gözler daha başka pek çok şeyler de göreceklerdir.

Maliye Nazırı Cavid Beyefendi Hazretleri ticaret serbestîsi ve sermayelerin temerküzüne[3] taraftar olduğunu kendi ifadeleri ile ispat buyururlar. Yani sosyalizm akımını ve fikirlerini reddetmek ve onun kötü olduğunu ispat etmek ister iken o fikirleri geçerli kılar gibi tezat bir mevki kazanıyorlar. Cavid Bey'in sosyalizm esaslarından nefret ettiğini bilenlerce bu sözlerin pek garip bir halet-i ruhiye neticesi olduğu tabii ki tasdik edilmiştir. Cavid Bey bir taraftan sosyalizm akımını reddedip diğer taraftan ticaret özgürlüğü taraftarı olduğunu beyan eder. Bir taraftan az çalışmakla çok para kazanmak usulünü kabul edip diğer taraftan ise artan oranlı verginin aleyhinde güzel sözler söylüyorlar. Bundan açıklıkla anlaşılır ki, Maliye Nazırımız İngiliz liberalistlerin fikirlerini takip eder ise de muazzam sermayeler hâsıl etmek hususundaki fikirleri katiyen anlaşılmaz ve karmaşık kalıyor.

Ağır şartlarla borçlanma anlaşmaları yapmaktansa şu Reji denilen meşum kuvvetin mezalimine engel olmak daha yerinde ve adalete uygun olmaz mı? Acaba Maliye Nazırı Cavid Bey çiftçiler için ölüm kalım derecesinde olan bu meseleyi bir an gözlerinin önüne getirse müthiş mezalim, zulüm ve haksızlıklar, sefalet, bütün mahiyetiyle belirmeyecek mi? Acaba yüz binlerce sefillerin, felakete uğramışların, senelerden beri mahrumiyet vadilerinde feryat ve figanlar ile çırpınan fukaranın, kasılmış, kavrulmuş bedbahtların inleyişleri kulaklarında çınlayarak üzülmeyecek mi? Evet, Nazır Bey hamiyetli, merhametli güzel konuşan bir zattır. Bunları bir an dikkate alıp etraflıca düşünecek olursa elbette ve elbette onun cesaretli düşüncesi o bedbaht alana yönelecektir. Biz buna kesin olarak eminiz, fakat bize diyorlar ki: Maliye Nazırı Cavid Beyefendi hazretleri sosyalizm fikir ve akımından nefret ettiği için her şeyde şimdilik itidalli davranmak arzusundadır.

Eğer memleketimiz, çiftçimiz, işçimiz, nihayet çalışkan halkımız sonsuz mahrumiyetlere uğramak kaderine mahkûm ise de o zaman bu gibi nazariye ılımlılara göre ihtimal dahilinde görülür niteliktedir. Fakat biz sosyalistler mücadele sahnesinde o ılımlıları gülümseyerek karşılayıp "Biz hakikati ararız. Meşrutiyetin dört direği olan genel eşitlik, tam özgürlük, mutlak adalet ve sonsuz kardeşlik yolunu izleyip bunun için olanca gücümüzü harcayacağız" diyoruz. Bu yolun gerçek içeriğini kaydetmemek için bizde ciddi anlayış ve bilinç eksik değildir.

Bir hakkı teslim etme özlemiyle Ahali Fırkası Reis-i Muhteremi İsmail

3 Temerküz: Merkez tutma. Toplanma. Birikme, yığılma. "Sermaye birikimine" veya kastettiği anlama göre "sermayenin bazı ellerde toplanmasına" diye okuyabiliriz.

Hakkı Bey diyor ki, "Devlet ve milletin başına senelerden beri felaket kesilmiş olan Reji'den Maliye Nazırı Cavid Beyefendi Hazretleri maatteessüf hiç bahsetmiyor. Hükümetin Reji'nin imtiyazının yenilenmesi meselesinde bir emrivaki karşısında kalması muhtemeldir, hâlbuki Meclis-i Mebusan'ın çoğunluğunun fikirleri Osmanlılığı kemiren bu müessesenin imtiyazının uzatılmaması yönündedir." Bu ciddi parlak ve haklı sözleri hangi vatanperver Osmanlı alkışlamaz. Hangisi "Yaşasın serbest söz!" "Kahrolsun Reji" diye feryadını ayyuka çıkarmaz?

Bu Reji bize neler yapmamış ve sözleşmesinin yenilenmesi halinde neler yapmayacaktır! O kanımızı emmiş, vücudumuzu kemirmiş, servetimizi gasp edip bizi manen ve maddeten sefalet derecesine terk etmiştir. Evet! Biz dostlarımızı perde arkalarında bırakarak daima ve daima düşmanlarımızı besler, onların hukukunu müdafaa ederiz. Bütün Osmanlıların emeklerinin haklarını gasp eden bu meşum müessese hakkında hükümetimiz ne düşünür? Devirlerce, senelerce nimetten, servetten refah ve saadetten mahrum kalmış olan çiftçimiz uzaktan İstanbul'un ufuklarına beklentilerle bakarak "Ah, acaba Reji sözleşmesinin yenilenmeyeceğine dair verilen sevindirici kararın haberini ne zaman alacağız" diye yere diz çökmüştürler. Zavallı sefil köylü, bedbaht çiftçi, burada senin haklarını savunmaktansa bilakis kanını emen, hukukunu gasp eden, felaketine sebep olan vurguncuların, zenginlerin, sermayedarların haklarını savunmaya çalışıyorlar. Lakin emin olunuz hukukunuzu müdafaaya çalışan sosyalistler hiçbir vakit sahte dağdağalara, gerçekleri gizleyen parlak sözlere ehemmiyet verecek kadar budala değildirler.

Acaba Reji'nin dayanılmaz haksızlığı ne vakte kadar devam edecektir? Reji, özümüzü emmiş, ziraatımızı mahvetmiş, ocaklar söndürmüş, kardeş kardeşe karşı silah atıyor, şimdiye kadar bu yüzden elli altmış bin Osmanlı ölmüş, yüz binlerce ailelerin felaket külleri üzerine oturmuş olduklarını gören hiçbir merhametli kalp yok. Ne soran var, ne de tahkik eden. Süslü ve muhteşem binalarda zevk ve safa içinde vakit geçiren zenginler için içtiği nefis tütünün dumanını savurduğu zaman acaba o dumanın kan ve felaketten yapıldığını düşünür mü?

Ah, toplumsal hayatımızda ne kadar acı gerçekler vardır, biz hem mazinin hem de halin o acı acı tecrübelerinden ders almak istemiyoruz. Daima safsata, daima boş laflar, daima ihtiraslar, daima ve daima kişisel çıkarlar! İşte toplumsal hayatı kirleten kötülükler!

İşbu matem safahatı içinde zavallı bedbahtlara teselli verecek bir hakikat ışığı parlamıyor. Mebuslarımız bunu gitsin tütün ziraatıyla meşgul olan sefil rençpere "Reji ne yapıyor" diye sorsun. Ah, o zaman onun gözleri kederle yaşaracak, "kanımızı terimizi emip onlardan bir hamur yapar ve onu yutarak

damarlarını güçlendirir. O bir ticaret şirketi olmayıp bir cinayet şirketidir. Evet! Merhametsizlerden, hak tanımazlardan oluşan bir zalimler heyetidir.

Onun sözleşmesi Osmanlıların kanıyla yazılmış, çiftçinin felaket cephesine nakşedilmiştir" diye cevap verecektir. Zavallı köylünün şu isyankâr sözlerinden Reji Şirketi hiddetlenmesin. Zira hakikati saklamak icra edilen mezalim ve kötülüklerin tarih sayfalarına kanlı bir sayfa daha ilave etmek demektir. Hal bu merkezde iken biz köylü vatandaşlarımızın acı veren hallerine merhamet edip yaralarına merhem tedarik etmeye gayret etmez isek meşruti bir memlekette yaşadığımızı ne ile ispat edebileceğiz? Bakınız istibdat devirlerine Fransa köylerinde zavallı köylünün halini tarihçilerden biri nasıl anlatıyor.

"Köylüler vergi belasıyla hükümetin hışmına uğruyorlar idi. Angarya ile, diğer hukuk gasplarıyla da büyük mülk sahiplerinin, zenginlerin, gaddar sermayedarların vergi ödeyicileri oluyorlar idi. Çoğu yerde topraktan yapılmış, alçak damlı ve zemini döşenmemiş kulübelerde ikamet ediyorlar idi. Ekseriya ne kundura ne de yün giysi giyemiyorlardı. Çavdar, yulaf ekmeğiyle, güneydeyse kestane ile yaşıyorlar idi. Hatta kıtlık senelerinde hiç yiyecek bile bulamıyorlar idi. 1739 senesinde idi, Kral (Şartr) ruhban reisinden köylülerin halini sordu. Şu cevabı aldı: "Biçareler koyun gibi ot yiyorlar, sinek gibi de telef oluyorlar."

Bir kere Anadolu'muzu ziyaret edelim. Acaba Fransız tarihçinin şu söylediklerinden farklı bir hal görebilecek miyiz? İhtimal daha fazla sefaletlere, daha endişeli hallere, daha kara manzaralara tesadüf ederiz. Geçende gazetelere Tokat'tan gönderilen mektupta köylülerin açlıklarını ot ile bastırmakta olduklarını beyan kılınmıştı. Bu gibi esef verici durumları engellemek, bu acıları azaltmak için acaba hükümetimiz ne düşünüyor? Hükümet şimdiden önlemlere başvurmazsa sözleşme süresinin sona ermesinde sözleşmeyi yenilemeye mecbur olacaktır. Şimdi Reji iki senelik tütünü zaten yığmış olup iki sene zarfında çiftçilerden tütün almayacağı gibi satmaya dahi müsaade etmeyeceğinden çiftçi mahvolacaktır. Bu halde hükümet yeni bir felaketin önünü almak için ister istemez şimdiden sözleşme yenileme vaatleri vermeğe mecbur olacak. İşte bu mecburiyete maruz kalmamak için şimdiden yönetim tedbirleri alınmalı.

Maliye Nazırı Cavid Bey bütün söz ve konuşmalarında işçinin, fukaranın hukukunu büsbütün sahipsiz bırakmak istiyor, büyük sermayedarlara daha ziyade yardım etmeli, onlara her türlü kolaylığı göstermeli imiş, pek ala: Fakat küçük sermayedarların hukukunu denize mi atmalı? Meclis-i Mebusan'da çoğunluğu oluşturan parti Maliye Nazırı Cavid Bey'in nazariyesini takip ve kabul ederek daima ve daima borçlanma! Fakat emin olsunlar ki fazla borçlanmanın arkasında felaket sahneleri vardır. Biz otuz kırk seneler-

den beri onun acı acı tecrübelerini gördük. Memleketimizi bu derece perişan eden sebeplerden birisinin de borçlanma belası olduğunu unutmayalım. Zaten yeni borçlanmalar akdettiğimiz takdirde karşılık olarak ne göstereceğiz, nemiz kalmış ki gösterelim? Zohrab Efendi: "Bir ecnebi devletin bir lirası diğer memlekete giderse süngülü asker gibi etkisi olur" diyor. Ne tatlı, ne güzel söz! Zohrab Efendi bu sözü ile bütün parlak parlak sözlere, sahte dağdağalara karşılık verip zafer kazanmış oldu. Adalet huzurunda söz konusu olan şey haktır. Meclis-i Mebusan ise bir adalet divanı olup orada söylenen bütün ciddi, hakiki sözler elbette halkın ruhuna, kalbine, hissiyatına tesir eder. Ecnebi sermayesi, ecnebi parası memleketimize ne kadar da kolayca ve isteğimizle girerse de bela olacaktır. O müthiş bir tehlike olup toplumsal teşkilatımızı esasından altüst eder. Bütçede denklik sağlamak için borçlanmalara müracaat etmek lüzumu his olunuyor. His olunur ama bu lüzumun aynı zamanda felaket olduğunu nazar-ı dikkate alan yok. Milletvekilleri ekseriyeti teşkil eden halkın hukukunu müdafaa etmekten ise bilakis azınlığın hukuku tarafına gidiyorlar.

Şimdi soralım: İngiltere Hükümeti neden Mısır'a el koydu? Buna sebep olarak borçlanma belasından başka bir şey gösterilebilir mi? Maliye Nazırımız Cavid Beyefendi Hazretleri Lehistan tarihini pek ala okumuş olmalıdır. O koskoca hükümet ne sebeple mahvolarak parçalanmaya uğradı? Kral Istanbulaş'ın başından tacını düşüren borçlanma belası değil mi idi? Biz ise hâlâ tarihi tecrübelerden istifade etmeyip felaketimize yol açacak yollara müracaat ediyoruz. Henüz akıllanmadık. Meşhur iktisatçılardan olan Maliye Nazırımız acaba bu hususlar hakkında ne düşünür. Rus muharebesinin neticesi daha gözümüzün önünde durmaktadır. Elan Anadolu'daki bir iki vilayetimizin hayvan ve aşar vergileri o meşum borca gider. Zaten bu vergilerden başka elimizde ne kalmış? Diğer vergiler hepsi tekel altındadır. Şahidimiz olan Düyun-ı Umumiye, Reji ise gözümüzün önündedir. Yeni borçlanmalar ederek diğer vilayetlerin aşar ve hayvan vergilerini de onlara karşılık gösterdiğimiz takdirde artık koskoca ordumuzu, milyonlarca memuru ne ile besleyeceğiz. Bu gibi icraat doğru yönetim olur mu? Geçende akdetmiş olduğumuz yedi milyonluk borçlanmadan elimize ne geçtiği malumdur. Hesabı gazetelerde yazıldı.

Maliye Nazırı Cavid Bey'den sorarız ki, son borçlanma doğrudan doğruya Maliye Nezareti'nin kefaleti altında bulunup Düyun-ı Umumiye'yle ilgisi yoktur. Bu defa dahi edilecek borçlanma şüphesiz yine Maliye Nezareti'nin kefaleti altında olarak akdedilecektir. Maliye Nazırı Cavid Bey bakanlık makamında bulundukça borçlanma faizinin zamanında ödenmesi için çalışacağını farz edelim. Fakat acaba halefi olacak zatın ödeme şartlarına uyacağına dair bizi kim temin edecektir.

1895'de (L-V-R-A-N-D-V- V-N-V-S-T-İ-N-N)'in iki buçuk-üç milyon liralık alacağının Midilli gümrüğümüzün başına neler getirmiş olduğu malumdur. Hükümet memleket servetini öncelikle dışardan değil içerden aramalı. Borçlanma kurtuluş fidyesinden başka bir şey değildir. Maliye Nazırı Cavid Bey az çalışmak çok para kazanmak iştirakçi usulünü kabul ettiği halde niçin artan oranlı vergiyi kabul etmiyor. Zenginler senede birkaç yüz kuruş fazla emlak vergisi vermekle zarara uğramazlar. Bu cihetten onların hukukunu müdafaa etmek halkın hukukunu çiğnemek demektir. Doğru işler yapmak için her şeyde basiret, ciddiyet, tedbirli olmak lazım, yoksa gelişi güzel hareket etmekten türlü türlü felaket doğar.

Maliye Nazırı, Zohrab Efendi'nin ciddi sözlerine karşı cevap olarak diyor ki: "Memleketimizin sermayesi ne kadar artarsa, yani ecnebi sermayesi buraya gelir ise o zaman bizdeki ufak sermayelerin miktarı artar."

Bu cevapta ne hikmet vardır? Maliye Nazırı düşünmüyor mu ki büyük kuvvetler daima küçük kuvvetleri yutar. Avrupalı memleketimize sermaye ithal ederse hiçbir vakit maksadı bizim menfaatimize çalışmak olmayacağı gibi zımnen dahi hiçbir çıkarımız yoktur. İşte şehrimizde bulunan şirketlerin, büyük mağazaların icraatlarını daima görürüz. Avrupalı memleketimize sermaye ithal ederek küçük sermayeleri yutacak ve sermayedarları mahvedecektir. Zaten işçi, çiftçi bir millet olduğumuzdan hem o ecnebinin esiri olacağız ve hem de elimizde mevcut küçük sermayelerden hiçbir suretle istifade edemeyeceğiz.

İştirak'e gelince:

Maliye Nazırı Cavid Bey "sosyalizmin ilerlemesi insanlığın mahvı demektir" diyor.

Maliye Nazırı'nın sosyalizme karşı bu derece karşıt olmasında hikmet olsa gerek. Yani kendisi sosyalizm akımının mahiyetini zımnen takdir etmiş olmasıyla beraber maksadının gerçekleşmesinin imkânsız olacağı zannıyla açıktan karşıt gibi görünüyor. Meclis-i Mebusan'da beyan etmiş olduğu sözleri genelde sosyalizme temas eder idi. Her ne kadar onları reddeden bir yol takip ederse de netice itibariyle kabulden başka bir şey değildir. Farz edelim ki Cavid Bey sosyalizme külliyen karşıdır. Acaba bu akımın insanlığı mahvetmek özelliği bulunduğunu ne suretle ispat buyurabileceklerdir? Sosyalizmin değersizleştirilmesi maksadının gerçekleştirilmesi halinde insanlık eski felaketli geçmişi gibi yaşamaya devam edecektir. Zira onun gayesi o hakkın müdafaasıdır. Karşı olanlar insanlığın felaketini ve sefaletini arzu ederler, fakat bir taraftan hakkı müdafaa etmek ve diğer taraftan müdafaa sebeplerini reddetmek akla sığar bir hareket teşkil edebilir mi? Sosyalizm hak talep eder ve o hakka kavuşmak için taraftarları var kuvvetleri ile çalışırlar. Herkeste ilerlemeye ve yükselmeye bir eğilim vardır. Fakat bunlar amaçların gerçek-

leşmesine hiçbir vakit hizmet edemezler, o arzuların gerçekleşmesine vasıta olacak şeylere var kuvvetiyle sarılmak için müteşekkir olunacak daha başka istekler de lazımdır. Sosyalizmin yüksek amacı haksızlığa karşı mücadeledir.

Maliye Nazırı, Zohrab Efendi'ye hitaben diyor ki: "Siz zenginleri soyup fukaraya vereceksiniz."

Kendileri bir misal gösterebilir mi? Hangi memlekette sosyalistler zengini soyup fukaraya vermişlerdir? Sosyalistlerin asıl maksadı hak yolunda genel eşitliği talepten ibarettir. Genel eşitlik demek karşıtların iddia etmekte oldukları gibi birinden gasp edip diğerine vermek demek değildir.

Hâlbuki asıl meşum ve menfur teori şimdi tatbik edilmekte olup sosyalizmin asıl maksadı onun ortadan kaldırılmasıdır. Zenginin hukukunu müdafaa etmekle insan cennete gitmez, fakat daima haksızlığa uğrayan fukaranın hukukunu korumak mutlak adalet ve genel eşitlik ilkelerini tatbikten başka bir şey değildir. Sözün kısası alçakça kişisel arzulara son vererek genel çıkarlara hizmet etmek sosyalizmin ruhunu teşkil eder.

İşte bunun için ortak mülkiyet[4] kaidesini tatbik etmekten başka bir çare yok. Zengin o parayı toplumdan kazanmış kendisi ise toplumun bir ferdi olduğundan genelin hakkı olan bir şeyden tek bir şahsın münferiden istifade etmesi elbette akla uygun değildir. Medeni cesaret elde etmek için kişisel çıkarlardan soyunarak toplumsal bir kitle halinde bulunan insanlığın ortak çıkarlarını sağlamaya yönelmeli, tabiatta buna dair pek çok misallere tesadüf ederiz. İnsanlığın haksızlık, eşitsizlik kusurlarından kurtulması için herhalde sosyalizm akımını takdir etmelidir. Şimdi biz bunu insanlık düşmanı olanların reddetmesi sayıp onlardan nefret eder isek de ileride bizim evlatlarımız dört el ile sarılarak bize alayla güleceklerdir.

İşte o zaman insanlığın mahrumiyet ve mağduriyeti saadet ve refahla yer değiştirmiş olacak. Bunun için sosyalizmde hüküm süren heybetli birlik ve dayanışmaya salyalarını saçarak hakaret edenler bir gün elbette onun muzafferiyetini görüp "İşte hakikaten... Hak ..." diyeceklerdir.

TARİHİ TELVİS EDENLER[5]

Tarih yazıldı...

İnsanlığın sahte koruyucuları ve karanlık kuvvetler ittifak ederek tarih sahifelerini kirletiyor ve karalıyorlar. Ah o tarih... O tarih...! Okuduğumuz o kara sayfaları yazan dalkavuklar her devrin zorba ve zalim hükümdarlarına karşı buhurdanlar sallamışlar, budala ve dalkavuk hâkimler toplumsal gerçekleri takdir edip her şeyde ciddiyeti takip etmekten ise kim bilir ne gibi meçhul kuvvetlerin tesiri altında o gerçekleri bizden gizlemek cinayetini iş-

4 "Temellük ve tasarruf-ı umumi" deniliyor.

5 Telvis: Bulaştırma, kirletme, pisletme.

lemeye mecbur kalmışlardır. Onlarda vicdan, merhamet, akıl ve idrak... Hiç hiç bir şey yokmuş. Birbirini izleyen asırlar boyunca insanlığın acıları ve kederlerini damarlardan dökülen kanları, eza ve işkenceleri, maddi ve manevi heyecan ve üzüntüleri, hepsini unutulmaya terk etmişlerdir.

Tarih yazılır. Yazılır ama yazan kim? O tarih, hak ve hakikatin şahidi olmak üzere icat edilmiş o mahiyet, nankör insanların, zalimlerin ellerinde oyuncak olan dalkavuk tarihçilerin alçaklığıyla yazılmıştır.

Bir İskender, bir Napolyon, bir Anibal, bir Keyhüsrev bütün tarih sahifelerini işgal etmişler. İnsanlığa hizmetleri? Ve hiç ve hiç. Bunlar kan deryaları doldurmuşlar, muazzam bir insan kitlesini mahvetmişler. Ağızları kapamışlar. Esaret fermanları çıkarmışlar.

Şimdi de toplumsal gerçekleri takdir edip insanlığı esaretten kurtarmak için fedakârlığa hazır ve amade olanlara karşı mücadeleden geri kalmıyorlar. Bunca felaket, kalpleri hüzün ve kederlere düşüren mezalim ve haksızlıklara hedef ve olan insanlığı kurtarmak için insanlar ne düşünürler.

İşte sosyalizm tarihin gizlenen gerçeklerini ortaya çıkarmak için hak ve adalet sahnesinde mücadele edecektir.

"Ya hak ya ölüm, ya kan ya hürriyet" işte sosyalizmin son sözü...

Ey toplumsal gerçekleri takdir edemeyen sefiller! Rahatınızın kaçmasına üzülünüz, ölülerinizi gömünüz, biz sizi rahat bırakırız. Üzüntüyle çekildiğiniz köşenizde gözyaşları dökülmektense çekiliniz, siz mücadele sahnesinde felaketlere karşı kavga etme hakkına sahip değilsiniz. Bizim başka işimiz var, bizi rahat bırakınız Yıkıntıları tamir etmeye, kederle yaşlanmış gözleri silmeye, adalete ulaşmak için hak ve eşitlik kavgası vermeye ve diğer milyonlarca haksızlıkları ortadan kaldırmaya şiddetle ihtiyacımız vardır.

HULUSİ

SOSYALİSTLERİN BİR MAYIS BAYRAMI

Yarın batı takvimine göre mayısın biridir. Bilimsel sosyalizmin,[6] sosyal demokratların hürriyetçi sesleri çınladığı her memlekette emekçilerin "Ey bütün ülkelerin çalışanları bugün birlik olunuz"[7] sesleri duyulur. Her tarafta bütün teşkilat-ı sınaîye erbabı, bütün sosyal demokrat partileri tek bir kişi gibi hak meydanına adım atıp milyonlardan müteşekkil orduları üzerinde kırmızı bayraklarla sayısız kolların dalgalandığı görülür. O bayraklarda "Yaşasın bir Mayıs, beyne'l-milel sosyal demokrat" cümlesi nakşedilmiştir.

Bu şenlikli gösterilerden maksatları nedir?

Bu soruya kısaca cevap verelim.

1889 tarihinde hürriyetin ve yeni yüce fikirlerin tek merkezi olan Paris

6 "Fenni sosyalizm" diyor.

7 "Ey bütün memalikin efrad-ı mesaisi bugün ittifak ve ittihad ediniz!"

şehrinde aynı günde ve aynı saatte iki meclis toplanmıştı. Bunlardan biri süslü ve muhteşem bir sarayın altınlara ve süslere bürünmüş salonunda emeğin ve çalışmanın sonuçlarından faydalananlar en ala ve nefis meşrubatla zevk ve neşe içinde eğlenirlerdi. Parmaklarında parlayan mücevher yüzükleri bakanların gözlerini kamaştırır.

Diğer bir mahalde, gözlerden uzak kalmış bir sokağın köşesindeki bir kahvehanenin çıplak masası etrafında birkaç kişi toplanıp sessizce gizli meseleyi görüşüyorlardı. Bunların tümü de toplumsal nimetlerden kalmış sefiller, tümü de haksızlığın hakir kurbanları, sermayedarların ötede süslü salonda zevk ü safa âlemindekilerin zulüm ve haksızlıklarına oyuncak olanlardır. Bunlar muhteşem saraylarda, süslü kasırlarda ikamet eden insanların ikbal ve saadetini kollarının kuvvetiyle sağlayanlardır. Bu zavallılar, mağdur ve perişan, sefil ve hakir, aç ve çıplak, yersiz ve yurtsuz olup sanki sırf zenginin zevklerinin oyuncağı olmak üzere yaratılmışlardır.

Sarayda mutlu yamyamların zevk ve sevinçle sıçradıkları, raks ettikleri zaman iktisadi zorbalığın kurbanı olan toplumun önemsizler sınıfının bu yoksul temsilcileri sosyal demokrasinin bütün ilkelerine uymaya her sene mayısın birinde bu birliğin yüce törenlerini yapmaya yeminle karar verdiler.[8]

Yarın istibdadın olmadığı bütün memleketlerde bütün çalışanlar alın teri ile geçimini sağlayan, ikbal ve servetten mahrum olanlar, çalışmayı bırakıp Bir Mayıs töreni için neşe ve sevinç içinde birliğe koşarlar.

Bugün uluslararası sosyalist partisi manevi kuvvetini gösterir.

Yarın bütün sosyalistler meydana çıkıp yüksek sesle aşağıdaki taleplerde bulunurlar.

1- Tam siyasi hürriyet.

2- Savaşların kesin olarak ortadan kaldırılması.

3- Seçimlerde doğrudan gizli oy ve genel eşitlik.

4- Milli hâkimiyet.

5- Günde sekiz saat çalışmak usulünün kabulü.

6- İşçilerin hak ve çıkarlarını savunmak için yeni kanunlar yapılması.

İşte Mayıs'ın birinde mücadele meydanında işçinin bütün talepleri bundan ibarettir.

Yarın hürriyetin gönülleri avutan güneşinin ışıklarına kavuşan meşrutiyetin altında biz dahi Mayıs Bir merasimini yapmak yetkisine sahibiz. Bütün toplumun nimetlerinden mahrum olanların gasp edilmiş haklarını geri almaya çalışarak "yaşasın Bir Mayıs" haykırışlarını ayyuka çıkaralım.

Şu büyük memleketin her tarafında bulunan işçiye, ipek ve halı fabrikala-

8 1889 yılında Paris'te toplanan ve daha sonra İkinci Enternasyonal'in kuruluş kongresi olarak kabul edilen kongrenin efsaneleştirilmiş bir anlatımıyla karşı karşıyayız. Aslında 1 Mayıs için o tarihte her sene kutlanması kararı alınmamıştı.

rında çalışanlara, tren ve tramvay işçisine davet okuyalım, bütün haksızlığa kurban olanları bir noktaya toplayarak onlara seslenelim:

Ey sefiller! Gece gündüz her saat ve her dakika aralıksız esir gibi çalışmanıza rağmen bugün hiçbir şeye sahip değilsiniz. Birleşiniz, birlik harikulade bir kuvvettir. O sayede hukukunuzu müdafaa ediniz. Sizden vazife talep edenlere kendi vazifelerini yapmaya mecbur olduklarını bildiriniz. Bunları yapabileceğiniz takdirde siz de beynelmilel işçi cemiyetleri efradı gibi hep bir ağızdan, yüksek sesle "Yaşasın Mayıs Bir" diye bağırmaya hak kazanmış olacaksınız.

FERRER'İN İDAMI VESİLESİYLE: ESARET-İ MÜTESELSİLE

– Doktor Fazıl Berki Bey kardeşime-

Onlar, hâlâ bütün mümtaz beyinlerini, bütün muhterem ve yaratıcı zekâlarını, bütün sihirli nutuklarını anlayamayan kuru kafaların, damarlarına yerleşmiş tutucu sinirlerini gıcıklamaya sarf ederler. Ve ocaksız bir yangın alevi kızıllığıyla köpürmüş insan kanlarını göstererek: "Haydi, hâlâ duruyorsunuz öyle mi? Kan selleri kuruyor... Sizi burada alçakça yaşatan kanlarınızı bu ikiyüzlülük deryasına boşaltınız. Ve siz düşkün ve zavallı bizim hesabımıza hayatınızı, kanlarınızı dökerken, bakın, biz eskisinden daha mesut, daha ferah yaşıyoruz diyebilmek için çırpınırlar.

Berikiler, aydınlık ve ümitli bir hayatın mevcudiyetinden haberdar olamamışlardır. Atalet ve fikir tembelliği onlara o kadar güçlü olarak saplanmıştır ki biraz da aksiyon göstermek mümkün değil hülyaları arasına yaklaşamaz.

Gerçeğin ışığı, karartılmış vicdanlarını, yeni bir ses sağırlaştırılmış kulaklarını müteessir edemez. Eşitlik çağrısı yırtılarak haykırır. Artık etraf sanki taşlaşmıştır. Kımıldanamaz. Sızlanarak, yaralanarak sürüklenirler.

Bu sürükleniş esnasında gözleri, bazen insanlığa saldıran müthiş kolera, veba, verem bakterilerini araştırmakla ömrünü geçiren bilimcilerin akıbeti, kan selleri, ölü yığınlarıyla nihayetlenecek olan, içerisinde bir muharebe kararnamesi imzalanan köşklerin sarı duvarlarına sürtünür.

Ve daha biraz ötede, çareleri bulunmuş, tedavileri elde edilmiş hastalıkların ilaçlarını hazırlayan bir fabrikanın düdüğüyle barut yapan top ve gülle savuran ve yüzlerce varlığı bir anda yok edecek, savuracak olan savaş gereçleri yapan başka bir imalathanenin çığlığı, anlayamayan kulaklarını tırnaklar.

Ve kendilerini idare eden hayvani içgüdüleri her günkü hayat kavgaları önünde eser-i isyan gösterebilecek bir mahiyet kazanamaz. Berikiler gerçek koruyucu sandıkları en dehşetli zorbaların insan artıkları dolu pençelerinde didiklenerek, parçalandıkça onların da bir hayvani teslimiyetle ezilmek iste-

yen bu beyinsiz heriflere karşı tahakküm arzuları kaynar. Ve işte bu arzu da zorbaların ellerinde, insan, hep böyle birbirini takip ederek uzayıp giden bir esaret altında bir acı ile bunala bunala hiçbir canlının uğramadığı felaket ve zulümler bahtsızlığı içerisinde sürünür!

8 Nisan 326 Fındıklı
BAHAEDDİN

MUSAHEBE-İ İŞTİRAKİYYE:
SOSYALİZM NEDİR?
Amerikalı bir milyarderin bir sosyalist ile mülakatı
(Geçen haftadan devam)

Dahi cebren gasp etmiş olduğu beygirin meşru sahibi değildir, zira ben onu diğer bir zattan çalarak kendisine sattım.

Co. – Söylediğiniz deliller bizi ikna etmek için yeterlidir. Bununla beraber senelerce çalışmakla kazanmış olduğu bir şeyi sahibinin elinden almak meşru bir hakkı sona erdirmez. Buna ne diyeceksiniz.

So. – Bizim asıl maksadımız zenginin ve yoksulun hallerini peş peşe eşitlik ilkeleri gereğince düzeltmektir. Sosyalizmde idaremiz altında bulunan makineler ile günde beş saatten fazla çalışmak hak ve hakkaniyeti feda etmek demektir. On sekiz yaşından küçük ve elli dörtten yukarı olanlar asla çalışmayacaklardır. Eğer şimdikinden fazla makinemiz olursa o zaman çalışma saatleri daha da düşecektir. Zenginlere gelince:

Onlar da bütün servetlerini fukaraya dağıtmaya mecbur tutulacaklardır. Onlar çalışmaksızın ömürlerinin sonuna kadar eskisi gibi hayatın bütün lezzetlerini tadacaklar. Zaten şimdi zengin fabrikatör nasıl ömrünü geçiriyor? Onun bütün düşüncesi servetini, emlak ve arazisini artırmak amacında yoğunlaşıyor. Sosyalizmde zenginler çalışmak külfetinden büsbütün ayrı tutulacaklar. Aynı zamanda ise fukara sevinçle bolca vakit geçirmekte haklı olacaktır. O zaman bir nevi zarar veya maddi bir hasara tesadüf edileceği takdirde hiç kimse o hasar veya zarardan müteessir olmayacak. Zira onlar cemiyette eşit olarak taksim edilecektir.

Co. – İfa edilecek bütün hizmetlerin eşit olarak aynı şekilde karşılık almasına akıl erdiremiyorum. Mesela, senelerce çalışmış, her türlü fedakârlığı göze almış olan bir doktorun işçiye eşit bir maaş veya yevmiyeye layık görülmesi hak mıdır?

So. – Doktorun kendi sanatını öğrenmek için pek çok masraf yaptığını söylemek hatadır. Hayır! Ne doktor ve ne de bilim adamları dünyaya geldikleri zaman hiçbir şey beraber getirmezler.

Sosyalizmde bir tabip sanatı öğrenmek için ne kadar masraf edecek ise adi bir işçi okumak, yazmak, öğrenmek için aynı masrafı yapacaktır. Doktor

kendi sanatını umumun masrafıyla yapacak halk olmasa zaten doktorun sanatı neye yarar?

Doktor cemiyete muhtaçtır, cemiyet de doktora fakat bir tabibin gıda, barınma ve diğer ihtiyaçlar bakımından işçiden fazla bir şeye sahip olmaya salahiyeti yoktur.

Co. – Bir kimse sanatında ne derece maharetli olursa, ne kadar olağanüstü yeteneğe sahip olursa olsun, bunun ehemmiyeti olmayıp toplumun zaten kendi geçimini sağlayacağına emin olursa daha ziyade ilerlemeye, yeni şeyler öğrenmeye gayret edemeyeceğinden, bunun doğal sonucu olmak üzere yeni keşifler icra edilemeceği gibi makineler de eski hallerinde kalacaklar ve gerileyecekler, böylece mevcut medeniyeti temellerinden sarsılacağız.

So. – Azizim, şimdi hakiki bir medeniyet yolunda bulunduğumuz zannına sahip oldunuz, olmayınız, şimdiki bizim malik olduğumuz medeniyet fenni barbarlıktan başka bir şey değildir.

Hal-i hazırda herkes yeni bir keşifte bulunur ise de onu elinden gasp ettirip kendisinin emeğinin ürünü olan keşfinden istifade edemeyeceği korkusuyla meydana çıkarmak istemiyor. Bazıları da var ki yeni bir şey icat etmek için senelerce uğraşırlar, fakat maddi olanaklardan mahrum olduklarından dolayı nihayet tamamlayamadan ölürler. Sosyalizmde insanlar maddi zorluklara düşmeyecekler. Keşfettikleri şeyleri mümkün mertebe meydana çıkarmaya gayret edecekler. Sosyalist hükümet, kâşif ve mucitleri layık oldukları gibi ödüllendireceğinden yeni keşiflerde bulunmak arzusunun herkeste uyanacağı (devamı var)

Müdür-i Mesulü Hüseyin Hilmi
Manzume-i Efkâr Matbaası: Hüseyin Enver ve Şürekâsı

Numara -11- 24 Nisan 1326 Cumartesi Sene -1-

İŞTİRAK

Biri yer biri bakar, kıyamet ondan kopar
Sosyalizm Efkârının Mürevvicidir.
Journal Socialiste ICHTIRAK

Sahib-i İmtiyaz ve Müdür-ü Mesulü:
Serbest İzmir Gazetesi Sahibi: Hüseyin Hilmi
Directuer Hussein Hilmi
Maa posta Seneliği 60 Kuruş
Altı Aylığı 40 Kuruş
Mekatib ve Evrak-ı Varide Bab-ı Ali Karşısında Adliye Hanındaki Daire-i Mahsusaya Gönderilmelidir.

MÜNDERİCAT

Kuvve-i Teşriiye Kararından Rücu Ediyor: İştirak. İstikbal Sözleri: Jan Renar. Musahebe-i İştirakiyye. Memleket İştirake Muhtaçtır: A. Macid. Serbesti-i Sa'y ve Amel: B. İsrael. Tefrika: Asu.

KUVVE-İ TEŞRİİYE[1] KARARINDAN RÜCU EDİYOR DAMATLARA MAAŞ

Öteden beri memleketimiz garabetin merkez-i yegânesi olmuştur. Bunu herkes söyler ve söylemeyenler de tasdik ederler.

Geçen hafta kuvve-i teşriiye yani Meclis-i Mebusan damadlara tahsis edilen maaşların kat' edilmesine karar vermişti. Aradan bir hafta mürur etti ve garip halet-i ruhiye neticesi olarak şimdi de kararın feshi cihetine gidilerek "damadlara maaş tahsis etmek için mebuslarımız ekseriyet-i ara ile karar veriyorlar. Yani hakk-ı teşrilerini iskat etmek gibi bir harekette bulunuyorlar" soralım: Hangi memlekette bu gibi mesail ile iştigal edilir, hangi mebusan verdiği kararından rücu eder? Burada akli, hükmi, mantıki bir cihet var mıdır? Tekrar soralım, kuvve-i teşriiye ile hükümet arasında ne fark vardır?

Eğer hükümet, milletvekillerinden oluşan yasama gücü üzerinde etki etmekten geri durmayacak ve yasama gücü daima güçsüz ve dilsiz kalacaksa artık meşrutiyet nerede kalır, hükümet ne suretle bağımsızdır yasama gücü ne vakit hükümet üzerine nüfuz ve etki gücüne sahip olabilir? Biz bun-

1 Kuvve-i teşriiye: [Kanun yapma kuvveti]. Millet meclisleri [mebusan, ayan].

ları eğer Avrupa meşrutiyet ilkelerine tatbik edersek hiçbir hatt-ı fasıl bulamayacağız.

Hükümet ikide bir de istifa edeceğiz tehditleriyle korkutmak istiyor ve zan olunur ki mebusan bu tehditlerden korkarak "aman sizin dediğiniz olsun, nasıl isterseniz öyle yapınız"a delalet eder zımni bir hareket gösteriyorlar.

Millet-i Osmaniye ile hükümet meclis arasında adeta bir oyun olmuştur. Her memlekette yasama gücü hükümetten hâkimiyet-i milliye nokta-i nazarınca daha üstün, daha yüksek bir mevki sahibidir. Yani meşrutiyet yasama gücüyle, yasama gücü de meşrutiyetle var olur. Hükümet millet meclisi kararlarını ve kanun ve yönetmelikleri uygulamakla yükümlüdür. Lakin her nedense bizde her zaman hükümet yasma gücü üzerine etkide bulunuyor, bu neden? Biz buna cevap vermezden evvel hürriyetperver olduklarını beyan eden milletvekillerimize soralım. Milletin damadlara maaş vermeğe ne mecburiyeti vardır? Hangi memlekette böyle bir usul vardır? Onlar da bizim gibi milletin fertleri olup bizim gibi çalışarak geçimlerini sağlamaya mecbur iken bir hikmetten dolayı parasız nimetlere nail oluyorlar. Bu damadlar hanedan-ı saltanata mensup değildir. Meşrutiyetin üç kuvvetinin yegâne reisi olan padişahımız efendimiz hazretlerinin maaş-ı şahanelerini lüzumu kadar arttırarak o maaştan damad paşalara ve beylere maaş tahsis edilirse milletin hiçbir itirazı kalmaz. Fakat hususi bir kayd u şart veya daha doğrusu yeni bir kanun vaz' ederek o kanun mucibince damadlara doğrudan doğruya hazine-i maliyeden yani milletin cebinden maaş tahsis etmek kararını doğru bulmuyoruz. O paralar milletin türlü eza ve işkenceler ile çalışıp kazanmış oldukları onar paradan hâsıl olmuştur. O paraları millet devletin ilerlemesi için veriyor. Onları fuzuli sarf etmekten ise milletin cebinde kalsa daha iyi olmaz mı? Hiç olmazsa hükümferma olan müthiş felaket ve sefaletlere nihayet vermiş oluruz. Millet damadlar ile konturat mı etmiş? Şimdi her şeyi bertaraf edip meseleyi vicdan nokta-i nazarından düşünelim. Damadların tümü güçlü, dayanıklı ve servet sahibidirler. Onlar hiçbir vakit milletin yardımına ihtiyaç duymazlar, duysalar bile millet onların şahsi ihtiyaçlarını karşılamaya mecbur mudur? Mecbur ise o mecburiyet hangi kanun ile tayin edilmiştir. Taşraya bakalım: Gözlerden kanlı yaşlar dökülüyor, her ağızdan bir felaket inlemesi çıkıyor. Millet perişan olmuştur. Acaba her ne sebeptense damadların hukukunu muhafaza etmek mecburiyetini hisseden Maliye Nazırı Cavid Bey fukaranın feryad u figanını işitmiyor mu? Acaba milletvekilleri vicdandan, merhametten uzak mıdırlar? Adalet, merhamet, hakkaniyet bu memleketten büsbütün kalkmış mıdır? Kan ağlayan fukaradan cebren! baskılarla aldığımız parayı neden damadların ceplerine dolduralım. Hangi akıl hangi mantık, hangi hikmet buna izin verir? Milletvekillerimiz sıfatlarını değiştirsinler. Verilen karardan bir hafta sonra dönmek, yasama bağımsızlığı-

nı ayaklar altına almak demektir. Buna bir misal göstersinler biz de inanalım. Maliye Nazırı ve Meclis-i Vükela Reisi meclis-i milliyi tehdit ediyorlar, yani adeta muallim gibi ders veriyorlar. Günahtır, bu millete günahtır. Biraz da aklımızı başımıza toplayalım, yoksa bu hal üzere devam edersek halimize merhamet edenler değil yüzümüze bile bakmaya tenezzül edecek akıl sahibi kimse bulunamayacak.

Evhamı bırakalım. Söze mağlup olmayalım. Tesirden uzak kalarak meşrutiyetin dört direğini ciddiyet ve hakkaniyet dairesinde muhafaza etmeğe gayret edelim. Mebuslar!. Mebuslar!. Bu millet sizi hakları korumak üzere seçmiştir. Siz hâlâ nüfuz ve tesir tahtında iş görüyorsunuz. Milyonlarla gözler felaketten yaşarmış, artık onlardan kan akıyor, kan! Aklınızı başınıza toplayınız.

İŞTİRAK

İSTİKBAL SÖZLERİ

Dostum! Henüz yirmi yaşında olup gelecekte takip edeceğin mesleği düşünüyorsun değil mi?[2] Emin ol, zaten ışıkların parladığı yere bir dereceye kadar yaklaşmışsın. Bununla beraber ufkun aydınlığının hangi yönüne gideceğini bir türlü tayin edemeyip etrafına bakınıyorsun. Fikrini işgal eden meslekler dâhilen birbirine pek yakın iseler de, görünüşte birbirinden uzak olmak mahiyetini gösterirler, siz o görünüşe önem vermeyiniz. Bazı meslekler vardır ki başlangıçta birbirine pek yakın göründükleri halde bir yelpazenin bölümleri gibi git gide birbirinden uzaklaşırlar.

Aradığın yolu bulmak için bana ihtiyaç duyuyor musun? Ben, ayaklarım tozlu, yorgun argın bir seyyahım. Bir vakit, yirmi yaşında bulunduğum zaman senin gibi daima zihnim perişan, fikrim dağınık, müteredddid, endişeli bir halde bulunur idim. Bir heyecan-ı ruhi beni adeta bunamaya sevk etmiş olup verilen teselliler bir türlü etkili olmuyor idi.

Demek istiyorum ki sosyalizm nokta-i nazarından fikrini parlatmış olan her idrak sahibi kendi komşusunun hakkını tanımak vazifesiyle mükellef olduğunu hissederek o hakka taarruz edecek hiçbir kötü harekette bulunmaz. Sen pek ala bilirsin ki zenginin hakkı ne ise fukaranın dahi hakkı odur.

Fakat burada dikkat çeken başka bir nokta vardır. Siz o noktada durmak istemiyorsunuz. Seçtiğiniz yolda daima ilerlemeye arzunuz var değil mi?

Kabul ettiğiniz ilkelerin sizi o yolda sarp mahallerden geçirip nihayet emin bir toplumsal merkeze tesadüf ettireceğine emin olduğunuz takdirde tereddüdsüz o sarp mahalleri geçip ileriye doğru gitmeye çalışırsınız.

2 Yapılacak iş olarak "meslek" değil, bir siyasal-felsefi akıma bağlanmak kastediliyor.

Parlak bir fikre maliksin:

O halde ne maksatla bazı mecburiyetleri kabul etmemek gibi hallerde bulunursun? Bunun cevabını ben kendim vereyim: Zira hakikatler idrakinizde bir beğenilmeme uyandırır ve ikinci: Zira onları maneviyat nokta-i nazarından gayr-ı kâfi addediyorsun.

Yeni Ahid'de "birbirinizi seviniz" gibi güzel sözler vardır. Sen o sözleri kabul et, fakat bazı tutucu papazların anladıkları gibi anlama.

Hıristiyanlık âleminde eşitliğin adaletin hükmetmesi kaidesi vaz' edilmiş iken bilahare zorba, sırf şahsi çıkarlarını düşünen rahipler o yardımlaşma ilkelerini suiistimal etmiştirler.

Demokratsın:

Hakikatte insanların eşitliğe riayet etmedikleri şüphesizdir. Fakat insanlık eşitsizliğin ortadan kaldırılmasına mani olamaz. Fakir ve zenginin, sermayedar ve işçinin aynı kabahat için aynı şekilde cezalandırılmasını evlilik, veraset ve askerlik hizmetinde aynı kurallar tabi tutulmalarını arzu edersen toplumsal işlerin herkese eşit olarak dağıldığını pek ala bilir ve dağılmanın bütün tabakalara yayılmasını talep edersin. Herhangi bir vatan evladının söz hakkına, oy kullanma hakkına sahip olmasını, sözün kısası herkesin eşit toplumsal haklara sahip olduğu kaidesini kabul edersin değil mi? Fakat niçin iktisadi eşitlikten nefret ediyorsun?

Bunun şiddetli bir aptallık olduğunu söylemek zorunda olduğumu kabul et. Bu, eski alışkanlıklara saygıdan başka bir şey değildir. Bu adeta Amerikalıların hukuk eşitliğini kabul edip genişletmeyi arzu etmelerine rağmen zavallı zencileri o genel kuraldan hariç sayarak onların insan haklarını kabul etmekten kaçınmaya benzer. Burada biraz durup düşünmek, "Hayır insanlar hiçbir vakit adalet, eşitlik ve hürriyete riayet etmemiş ve etmeyecekler" demek istiyorsun değil mi? Fakat ben seni bu gibi beyanattan men ederim. Yürü, yürü! İlkelerin ister istemez seni ileriye sevk edeceklerdir.

Toplumun temellerinden sayılan hukuk eşitliği adına her ferdin aynı haklara sahip olduğunu kabulden imtina edemiyorsun. Herkes yeteneğine göre iş görmeli, topluma hizmet etmeli. Fukarayı aşağılayan alçaklar acaba bir gün aç ve fakir kalsalar toplumun uygunsuzluklarına dair neler söyleyecekler. İşte emin ol azizim ki: Her şey böyle gizlenir, bugün fakir olduğun halde her şeyde hakikati düşünürsün. Fakat yarın öbür gün iki üç bin lira kazanırsan o vakit havsalan değişir. Toplum bazı şeylerde hakikati düşünür. Faraza: İhtiyar askerlere ve memurlara emekli maaşı bağlamak suretiyle herkesin yaşamak hakkına sahip olduğunu zımnen tanımıştır. Bunlar toplumun yüce amaçlarının ilk safhaları olup git gide genişlemesi ihti-

maldir. Bu maksadın tohumları bereketli topraklarda ekilirse buğday taneleri gibi büyüyüp güneşin hararetli ışıları altında köklerinden toprağın kanını emerek, hürriyet havasını teneffüs ederek bir gün çiçeklerinin kokusunu hissettirecektir. Demokrasinin asıl maksadı eşitsizlik binaları üzerinde tesis edilmiş olan serveti mahvedip bütün toplumsal sınıfları birleştirmekten ibarettir.

İktisadi eşitsizliğin kayıtsız şartsız siyasi eşitliği içererek adalet terazisinde milyarder ile fukaranın aynı ağırlığa geleceklerini zannediyor musun? İlköğrenim kapıları gerek fakir ve gerekse zengin evlatları için açıktır. Fakat diğer taraftan fakir doğmak aptallığında bulunanlara karşı orta ve yüksek okulların kapıları kapalıdır. Fransa anayasası mucibince herkes milletvekili olabilir, fakat seçim mücadelesini için herhalde pàraya, fedakârlığa ihtiyaç vardır. Basın özgürlüğünden haberin var mı? O hürriyetin tamamen geçerli olduğuna inanmakla hata etmiş olursun. Zira o hürriyet zenginin, sermayedarın elinde oyuncak olmuştur. Emin ol ki gazetelerin büyük bölümü borçla yapılmıştır. Zenginler ayrıcalıklarını muhafaza etmek için pek çok kolaylık icat etmişlerdir. Görüyorsunuz ki iktisadi eşitlik olmadıkça diğer eşitliklerin olması mümkün değildir.

İşte sevgili dostum, hürriyet fikirlerini takip etmek ister isen demokrat ve sonra da sosyalist olmalısın. Zira insanlarda hürriyet ve eşitlik fikrinin istikrarı için sosyalizm ilkelerini tamamıyla tatbik etmek lazımdır.

JAN RENAR

MUSAHEBE-İ İŞTİRAKİYYE:
SOSYALİZM NEDİR?
Amerikalı Bir Milyarderin Bir Sosyalist İle Mülakatı
(Geçen haftadan devam)

tabiidir. En çok dikkat çeken bir şey varsa o da şudur ki sosyalizmde keşfedilen her yeni alet ve edevat toplum için yararlı olacaktır. O zaman hükümet lüzumu kadar makine inşa ettirecek ve bütün yeni buluşlardan amaç işçinin çalışmasını hafifletmeye yönelik olacaktır. Her ay keşfedilen yeni bir alet veya makine işçinin beş dakikasını azaltacaktır. Böylece birbirini takip eden keşifler sayesinde çalışma saatleri giderek azalacaktır. O zaman biz de istirahat için daha çok zaman bulacağız. Hayatın zevklerini tanıyacağız. İşte azizim, o zaman dünya şimdiki gibi bir tuzak olmaktan ise hakiki bir dünya cenneti olacaktır.

Co. – Fakat çalışma saatlerinin azalmasını niçin iyi görüyorsunuz. İnsanlar ne kadar boş kalırlarsa o kadar fena yollara saparlar, eski bir atasözü diyor ki "İşsiz adama şeytan iş bulur."

So. – O atasözü pek yanlıştır. Geçen sene altmış binden fazla zengin nefis-

lerinin ihtirasları için günahlar işlemek üzere Amerika'dan Avrupa'ya gidip yirmi milyon lira harcadılar. Onların işi gücü yoktu. Avrupa'da tiyatrolarda, eğlence mahallerinde vakit geçirmeye gittiler. O seyyahlardan hiçbiri kanuna aykırı hareketlerde bulunmadı ise de seyahatlerinin devamı müddetince ahlâki kurallara aykırı pek çok cinayetler işlediler. Fukara maddeten ne kadar zengine yaklaşırsa bu gibi cinayetler de o kadar sıklaşacaktır.[3]

Co. – Nazariyeleriniz az çok makul gibi görünüyorsa da onları uygulamaya geçirmekte başarılı olacağınız tereddütlüdür.

So. – Başarı kazanmamak mümkün değildir, insan gayret ederse her şeyde başarılı olur.

Co. – Zenginler para kuvvetiyle daima size karşı olacaklardır. Aranızda müthiş bir çatışma meydana gelecek, buna emin olunuz.

So. – Müthiş bir girdapta bir saman parçası ne ise zengin de toplumun büyük kitlesi içinde aynı şeydir. İnkâr olunmaz ki zenginler bazı ayrıcalıklara kavuşmuşlardır. Fakat ayrıcalıklar insanların koydukları kural ve kanunların sonucu olsa gerek, kanun olmazsa zengin bir gün servetini muhafaza edemez. Ahalisiz kanun olmaz. İnsanlar fena, uygunsuz kanunlar koymuşlarsa onları feshederek yeni kanunlar koymalıdırlar. Emin olunuz ki hal-i hazırda bilimler ve sanayi bu derece ilerlemişken işçi sınıfı hayvanattan daha sefil bir haldedir. Zavallı işçi!. Her gün her saat çalışır, hayat için zorunlu olan şeylerle zenginler için lezzetler üretir. Onlar sayesinde zengin hayatın her nevi lezzet ve zevklerine nail olsa da bedbaht işçi ancak yaşayabilecek kadar bir gıda tedarik edebilir.

Co. – Fukara işçi çalışıp ürettiği şeyleri zengine teslim eder diyorsunuz, acaba zengin onları bedava alıp olup onu mağdur mu ediyor? Hayır! Ne alırsa onun bedelini derhal öder.

So. – Efendim, siz pek yanlış fikirlere sahip olmuşsunuz. Zengin hiçbir vakit aldığı şeyin gerçek değerini ödemez. Şurası doğru ki: Zengin fukaranın eline günlük birkaç dolar kadar verir ise de o dolarları yaratan acaba kimdir? İşçi emeği ve çalışması sayesinde o dolarları üretir. Zengin ise kâr ve faiz adıyla onları işçinin elinden gasp ediyor.

Co. – Zengin olmazsa fukara hiçbir vakit iş bulamaz, işçiye kim iş tedarik edecektir.

So. – Hayır azizim yanılıyorsunuz. Fukaraya iş tedarik eden zengin değildir. Şimdi görüyorsunuz ki Amerika Birleşik Devletleri'nde cumhuriyet reisinden itibaren ta ufak memurlara varıncaya kadar maaşlarını millet yani halk tedarik ederek ödüyor, sosyalizmde de aynı suretle işçiye iş ve meşguliyet tedarik eden toplum olacaktır.

Co. – O zaman herkes ustabaşı olmayı arzu edecektir.

3 "Çok ve sık vuku bulan" anlamında "kesir-ül vuku olacaktır" diyor.

Co. – Bütün o işleri kaldırdığımız takdirde onlar için ne gibi işler tedarik edebileceğiz.

So. – Sosyalist hükümet onlar için pek çok iş tedarik edebilecektir. Bir kere inşaat işlerine muhtaç olduğumuzdan onların tamamlanması için milyonlarca işçi çalıştıracağız. Emin olunuz azizim, yalnız Misissipi Nehri dört-beş milyondan fazla işçiye iş tedarik edecektir. Demiryolların, elektrikli tramvayların inşası için yüz binlerce işçiye ihtiyaç var. İştirak usulü mucibince on sekizden elli yaşına kadar her fert günde dört saat çalışırsa toplumun bütün zorunlu ihtiyaçları karşılanmış olur. O zaman şimdi yalnız zenginlerin ulaşabildiği zevklere ve mutluluklara herkes eşit olarak ulaşabilecektir.

Co. – Koruma usulü Amerika'da tatbik edilirse Amerika halkının ikbal ve saadete nail olamayacağı söyleniyor.

So. – Onu söyleyenler ile iddia edenler yalancıdır. Farz edelim ki siz bir kunduracısınız. Ben de dışarıdan buğday getirip satarım. Size bir çuval buğday verip ona mukabil dört çift kundura alarak geldiğim yere dönerken birisi üzerime hücum ederek kunduranın bir çiftini elimden alırsa bu bir tür hırsızlık olmaz mı?

Co. – Şüphesiz.

So. – Pekâlâ, ben o kunduraları alıp bir yere gitmek istediğim zaman yolda gümrük memurlarına tesadüf ederek kanun namına onlardan bir çiftini elimden alsalar ne dersiniz?

Co. – Memurların hakkı var, zira onlar kanunen kendi vazifelerini ifa ederler.

So. – Eğer buna "hak" demeye cesaretiniz var ise aferin size, dostum bu kanunun izin verdiği bir tür hırsızlıktan başka bir şey değildir. Bazı adamlar ihtiyaçlarımızın bir kısmını tedarik ettikleri için biz de karşılık olarak onlara bir nevi hizmet ifa ederiz. İnsanlık ve toplum nokta-i nazarından bu tabii bir şeydir. Zira mevcut toplumsal şartlarda kendi bütün ihtiyaçlarını kendisi karşılayan bir kimse tasavvur edilmez. Yaşamak için üretmek kâfi değil, üretilen ürünleri mübadele etmek lazımdır. Mübadele de bir nevi ticarettir. Ticaret ise geçim sağlamanın tek yolu olduğuna göre onunla iştigal edenleri tazminata duçar etmek adalete uygun mudur? Gümrük vergisi bir tür nakit cezadan başka bir şey değildir.

Co. –Ecnebi bir memlekette üretilmiş ticaret maddelerinin Amerika'ya getirilip serbestçe satmak lazım gelse o zaman burada yüz binlerce işçi işsiz güçsüz kalacaktır.

So. – Yabancı ülkelerden ithal edilen bütün mallar ve ticari eşyalardan gümrük vergisi alınırsa büyük sermayedarlar git gide daha fazla servet biriktirip fukara daha ziyade ezilecektir. Yabancı ülkelerden Amerika'ya göç edip burada kendilerine iş güç etmelerine ve geçimlerini sağlamalarına müsaade

verilmesiyle ticari eşya ithal etmek arasında ne fark vardır? Buraya gelen yabancı işçi Amerikalı işçinin rakibi midir? Sosyalistlerde işçi arasında rekabet geçerli olmayacağından işçi tam bir serbestlikle geleceğinden emin olabilecektir. Hal-i hazırda işçinin en müthiş rakipleri makinelerdir. Bugün yirmi işçi çalıştıran bir imalathane sahibi yarın bir makine elde ederse işi iki işçi ile bitireceğinden o zaman on sekiz işçiyi tabii ki yanından çıkaracaktır. (Devamı var)

İKİ DOST ARASINDA

– Haberin var mı bugünlerde bir söylenti dolaşıyor.

– Hayrola bugünlerde ne gazete okuyorum ve ne de kimse ile görüşüyorum. İnzivaya çekildim.

– Meclis-i Mebusan tatile girdiği zaman Maliye Nazırı Cavid Bey Paris'e gidecekmiş.

– Acaba ne için gidecek?

– Borç anlaşması yapmak için Paris borsalarını gezecekmiş.

– Acaba borç bulmakta muvaffak olabilecek midir?

– Tabiidir ki Fransızlara bir menfaat gösterilmedikçe borç bulmaz.

– Türkiye'nin nesi kalmış ki Fransızlara bir menfaat gösterecek.

– Azizim ben bir şey düşünüyorum.

– Ne gibi.

– Geçenlerde Maliye Nazırı Bey Meclis-i Mebusan'da Reji'nin mütalaatını bekliyoruz demişti. Sakın Fransızlar tarafından Reji'nin sözleşmesinin uzatılması için bir teklifte bulunulmasın.

– Azizim Reji ile Fransızların ne işi vardır.

– Niçin böyle söylüyorsun. Osmanlı Bankası'nın sermayedarlarının çoğunluğu Fransızlardan oluşmuyor mu? Ve Reji ise keza. (Devamı var.)

MEMLEKET "İŞTİRAK"E MUHTAÇTIR

Grev olayları Osmanlılık muhiti içinde ancak Meşrutiyet'in ilk devrelerinde görülebilmiş, şarka bu mirası bahşeden, bu adalet kanununu tatbik ettiren yine batı olmuş, batının hür fikirlerinin himayesinin ürünü olarak ezilmeyi bir Allahın emri sayan Osmanlı işçisi arasında gelişmeye başlamıştır.

Henüz ilerlemenin başlangıcında bulunan bizler birdenbire her yönden olgunlaşarak belki şu otuz senelik toplumsal dönemimizde uyuşan kanlarımızı hemen hareket ettiremeyeceğimiz tabiidir. Üç seneye yakın bir müddet oluyor ki hürriyet nimetiyle iftihar ediyoruz. Bu epeyce uzun zamanda evvela matbuatı gözden geçirirsek alelade gazeteler arasında ciddi bir fikirle ve yolla yayın alanına atılan "İştirak" görülür ki işte bu muhterem gazete sosyalist fikirlerin taraftarı ve tercümanıdır. Sosyalistliğin çoğunluğun nazarında gördü-

ğü ilgisizlik bugün hükümetin maliye işlerinde husule gelecek en büyük değişimle inkılâba ciddi bir renk verir. Biz medeni bir toplum suretinde başımıza hükümet namı altında muhteşem bir kuvvet geçirmişiz. Ondan, onun gücünden her şey temenni ederek kendi elimizle bina etmiş olduğumuz istikbalimizin daha münevver ufuklara doğru ilerlediğini görmek en büyük arzumuzu teşkil ediyor. Bir kuvvetin çoğalması sağlam bir dimağla hemen sona ermeyen bir servete muhtaçtır. Bizler ise parasızlığın, yoksuzluğun hükmü altında inlerken ötede her nasılsa birikmiş bir hazineden, biri de eser-i tesadüf olarak birikmiş bir dimağdan istifadeyi tabii olarak telakki edemeyecek kadar safiyane düşünürsek adeta pek feci bir manzaranın esiri oluruz.

Her hükümet çıkarlarını temin edebilmek için doğrudan doğruya grevle sekteye uğrayan memleket ruhunu bu zarardan kurtarmak üzere birtakım kanunlar ve nizamlar tatbik ederek adeta sermayenin gerçek esasını teşkil eden işçinin o hür pazularını haksız bir zincire bağlayıp onları boyun eğici sabırla kıvrandırmaya mahkûm kılmıştır. Hakikatte memleketin düzenleyici kuvveti olan hükümet ilerlemeye vurulmak istenilen her darbeye sağlam bir darbe indirerek onu men ve o suretle iktidarını sürdürmeye hizmet etmeyi tabii bir emir görse de az çok yine eşitliği bırakmamak, her parti, her sınıf arasında eşit olarak etki ederek idaresinde bir denge oluşturarak işçinin hürriyetini koruması lazımdır.

Evet, bir işçi grev yaparak efendisine:

Ben gideceğim gibi arkadaşlarım da seni terk ediyor. Eğer hakkımızı verirsen işin de olur der. Şu masumane mütalaa birçok münakaşalar, kargaşalıklar neticesinde yine fabrikatörün kesesine inecek altınların adedini eksiltmemek üzere düzenlenir. Fakat beri tarafta ne oluyor. Fazlalık nereden geliyor? Orası bir bilinmezlik denizi içinde mahvolup örtülüyor.

İşçinin hakkı malın fiyatının artmasıyla yükseliyor. Hâlbuki zarar gören ya işçi ve yahut müşteri oluyor. Asıl kendisinden şikâyet edilerek iştirake davet edilen menfaattar kendi hissesine hiçbir ziyan gelmeksizin karşıdan bir seyirci gibi kayıtsız bakışlarla yine kendi bildiğini yapıyor. Her ne kadar idaresince bir fark görülüyorsa da geliri o farkı örterek her iki tarafı denkleştirip işçinin hakkını müşterinin istemeyerek vereceği fazlalıkla karşılıyor.

Bu usul umumiyetle en ziyade memleketimizde göze çarpan bir hakikattir. Bir işçi grevinin neticesi behemehâl halk üzerine tesir ediyor. Mamafih Avrupa'da da bu kaide cari ise de onların nasıl olsa harcamalarında bizim kadar tutumluluğa ihtiyaçları yoktur. Onun içindir ki bizi doğru yola davet eden hükümet yalnız mazlum işçiler üzerinde nizamat tatbik ederek o suretle işleri eşitlememeli, biraz da gelir sahiplerine ehemmiyet vererek onun da oturduğu yerde biriktireceği gelirini etraflıca düşünerek uzlaştırıcı bir çare bulmalıdır.

Bütün bu gerçeklerle beraber asıl düşünülecek nokta işsiz işçimize bir iş yaratmaktır.

İşte bir sayımızda yayımlanan "Sosyalistlik Bir Emr-i Zaruri Midir?" kısmı bugün bize en kesin yolun iş görmeğe koşan insanları iştirake davet ederek bir sermayedarın beyhude yere devran-ı servetiyle yekvücut bir müessese açmak, her gün emeğiyle iftihar edercesine kazanıp yıpranan vücutlarımızı biraz rahatlık ve tembellikle değil emekle dinlendirmek elzem olduğunu gösterir. Esasen sosyalistliğin geniş bir anlamı olduğu gibi her memlekette başka suretle tecelli eder. Bugün Avrupa'nın pek çok fabrikaları vardır ki bir kısmının işçisi aldığı yevmiyeden şikâyet ettiği halde bir kısmı da adamsızlıktan şikâyet eder. Fakat bizler umumiyetle emeğe ve çalışmaya yatkın kimseler olduğumuz halde bir yol göstericimiz yok ki herkes çalışmanın yolunu, kazanmanın kolayını öğrensin. Tabii bu durumda yanlış yoldan sakınmak için tek ümidimiz hükümet olabilir.

Bugün münevver dimağları itidal ve vatanın ilerlemesiyle beraber genel bir mutluluk temenni eden sosyalistler yalnız kendilerini değil bütün insanları düşündükleri içindir ki nimetler içinde bulunsalar bile yine iş bölüşümüne istekle sarılarak gelişmeyi, yoksulluğun sona ermesini temenni ederler.

Eğer arz ede geldiğim sosyalistliğin mülkümüz için en faydalı kısmı tatbik olunur ve sabahtan akşama kadar elinde maşa, küfesini doldurmaya çalışan bir zavallının nefret ettiği o hizmetten iyi bir iş bularak kayırılırsa daha iyi olur. Tabii bu da fabrikalar açmak, küflenmeye yüz tutan servetleri faaliyete getirerek işi ehillerine dağıtmakla olur.

İşte bu gömülmüş sermayeler makul bir vasıta ile fışkırtılır; telkin edilerek ikaz olunursa hem memleket sermayesi çoğalır ve hem de Avrupa'ya gönderilen yüz binlerce liralara bir son verilmiş olur.

8 Nisan sene 26 Haydarpaşa
A. MECİD

SERBESTİ-İ SA'Y VE AMEL[4]

Toplumun seçkin sınıflarına mensup olan iktisatçıların eserlerinde kölelik ve serflik için sahifeler dolusu mütalaalar yürütüldüğü halde ücretli kölelik kale bile alınmıyor.[5] Son derece gariptir ki ilk çağ ve orta çağ gibi en uzak mazilere ait facialar ayrıntısıyla tasvir olunuyor, hatta çeşitli milletlerin fertleri arasındaki ilişkiler ayrı ayrı tahlif ediliyor da gözlerimizin önünde kan-

4 Kerim Sadi bu yazıyı çok az sadeleştirerek yayımlamıştır. *Türkiye'de Sosyalizmin...*, s. 285.

5 Yazarın kullandığı kavramlar ve günümüzdeki karşılıkları şöyle: Esaret-i mutlaka (Esclavage): Kölelik; Esaret-i arziyye (servage): Serflik; Esaret-i ecriyye (salariat): Ücretli kölelik. Kerim Sadi kavramları günümüz diline çevirmeden olduğu gibi yayımlamıştır.

lı yaralarıyla birbirini takip eden esaret manzaraları görülmüyor düşmanlık nedeniyle görülmek istenilmiyor olmalı ki hal-i hazırda gün gibi aşikâr, en acı toplumsal gerçek, ücretlilik iktisadi usulünün esef verici hali olduğu iken bu bapda tek kelime söylenmesi adalete aykırı addolunuyor.

Yalnız üretimin sonuçlarından işçinin hissesi yerine bu çalışkan unsurun ücrete tabi bulunması uygun görülüyor. Güya bazı ahvalde patronlar teşebbüslerinde başarılı olamazlarsa iflas durumunda kanunen en evvel işçinin ücreti verileceğinden bunlar daima paylarını alırlarmış. Acaba ücretin saptanması konusu günümüzde zorbalıkla mı yoksa meşru ve adil olarak mı gerçekleşmektedir?

Bugün patronlarla işçi arasında her ne kadar bir sözleşme özgürlüğü varsa da bu özgürlük tabirinin altında gizlenenleri anlamamak artık ahmaklıktır. Zira sözleşme özgürlüğü rekabet özgürlüğüne bağlıdır. Mallar, bu iktisadi mücadele esnasında daimi bir arz ve talep dalgalanmasıyla talebe göre kâh lüzumundan fazla ve kâh noksandır. Sermayedarlara (mal) sıfatıyla satılan insan kuvveti –ki emek adını taşır– aynı kaideye tabiidir. Talep eden sermaye sahiplerinin ihtiyaçlarına göre bazen gerekenden fazla bazen eksik bulunması icap ederken git gide makine şeklindeki demirden kuvvetin insan kuvvetinin yerine kaim olması nedeniyle (emek) ismindeki malın kıymeti işçiyi daimi bir iflasa mahkûm edercesine düşük bulunur. Bu iflas sermayedarlar tarafından bir gasptır. Sermayedar sınıfı bütün şişmanlığını işçiyi zayıflatarak, zenginliğini işçiyi sefil bırakmakla meydana getiriyor. Cenap Şahabettin Bey'in dediği gibi: Bir kasa dolmak için yüzlerle ufak keseler boşalmalıdır. Şişmanlarla boş mideler namında iki toplumsal sınıf işte bu böylece meydana geliyor. Buna da Türkçe yamyamlık derler.

Dağ başında mağara içlerinde insanın fikir ve duygu seviyesi hayvanların düzeyinde olup genellikle maruz kaldığı açlık belasından kurtulmak için çok defa yamyam olduğu şüphesizdir. Şüphesiz o devrede insan toplumunun (fert toplum için, toplum fert için çalışmalıdır) temeli üzerine kurulu olmadığı zamanlardır. Eğer olgun medeniyeti gösteren bu temel kural geçerli olsaydı insanlar birbirlerini yemeyecekler ve münasebetlerini karşılıklı saygı ile tayin edeceklerdi. Heyhat ki o zaman vahşet zamanıydı! Şimdi? Yine vahşet zamanı! Gerçek özgürlük elde edilmedikçe vahşet yine kalıcıdır.

Ey (sosyalizm)in doğru yol olduğunu itiraf etmeyenler, söyleyiniz bakayım binlerle liraları havi demir kasalarına dayanarak zorbalık yapan güçlüler, ayda otuz kırk kuruşa işçi çalıştıran çiftlik sahipleri, derebeyleri, yüzde otuz iki faizle borç veren zenginler, halkı iğfal eden aracılar, gerçek üreticilerin haklarını gasp eden bütün bu asalaklar nedir? Çalışmada iştirak olsaydı bu kötü görüntüler, sefaletin doğurduğu haksızlıklar, tahrip edilen hayatlar, sönen ocaklar, bütün bu trajediler olacak mıydı?

C'est la lutte finale....[6]

Evet bu son kavgamızdır. Şimdiye kadar esaretten esarete yuvarlandık durduk. Artık esaretler silsilesinden iştirak dönemine gireceğiz. Emin olunuz ki bugünkü girişimiz yarınki gerçek parıltımızdır. Sosyalist toplumu biz icat etmiyoruz, çevre, genel olarak var olanlar, doğal olaylar, toplumsal durumlar bizim "iştirak" diye özetlediğimiz insanlığın gelecek tarihini bütün açıklığıyla tarif ve tasvir ediyor. Çalışalım, övünerek ve zevkle çalışalım da emeği esaretten kurtaralım.

Kasaba 8 Nisan 326
B. İSRAEL

İŞTİRAK'İN TEFRİKASI
KAHRAMAN KIZ
MUHARRİRİ: ASU

– Birinci Kısım –

2

– Evet! doğru tam sekiz, vay kör şeytan dedi. Ve müteakiben elektrik düğmesini bastıktan sonra, koltuğun altında gizlenen finoya hitaben:

– Sen de mi madam ile asilzadelerin şerefine tertip edilecek baloya gitmek istiyorsun? dedi.

O esnada sinesi ve kolları yarı çıplak, kumral saçlı ve beyaz tenli kuzeyli güzel bir hizmetçi kız yavaşça odaya girip, nezaketle:

– Ne emriniz var? efendim dedi.

– General mütebessim ve müstehzi bir tavırla:

– Ah, sen misin Chud, git hanıma söyle ki tuvaletini çabuk tamamlasın, pek geç kaldık.

Hizmetçi kız saygılı bir tavırla:

– Şimdi, bu dakikada, efendim diyerek dışarı çıktı.

General hiddetle:

– Cinsinizi de sizi de bu dakikada şeytan götürsün, kadın değil misiniz, dilinizden anlamak kabil değil diyerek tekrar finosuyla eğlenmeğe başladı.

Hizmetçi kızın gidişinden beri beş on dakikalık bir müddet geçmiş olduğu halde halen hanım meydana çıkmıyor idi. İhtiyar general yine elektrik düğmesine yaklaşıp bütün kuvvet ile bastı.

Hizmetçi kız telaşla içeri girip:

– İşitiyorum, efendim, işitiyorum diyerek kapının önünde saygıyla bekledi.

– Şeytan götürsün seni de. Hanımın ne oldu, nerede kaldı? Bir dakika dedik. O senin bir dakika dediğin kaç saate bedeldir? Haydi, git, bak ne yapı-

6 "İşte bu nihai mücadele".

yor? Eğer gelmeyecekse ben kendim yalnız gideceğim, şimdi artık iş işten geçti, kâğıt oyunlarının en hararetli vaktinde yetişemeyeceğim. Ondan sonra gidip de ne lezzet duyacağım. Haydi, çabuk git diyorum sana, karşımda budala gibi ne dikilmiş durmuşsun?

O esnada madamın sesi işitildi:

– Gulya, Gulya! Niçin o kadar titizlik ediyorsun, işte geldim, haydi yola çıkalım, dedi.

– Nihayet geldiniz mi? Oh çok şükür dedi ihtiyar kumandan ve finoyu kucağına alarak salondan çıktı.

– Biliyor musun Kaduşka, ben Gül'ü de beraber alacağım, zavallı hayvan o da bensiz usanacaktır.

– İhtiyar kumandan köpeğin adını Gül koymuş idi, onu bu isimle çağırırlardı. Köpek kucağında iken onu daima okşar, alnı ve başını öperek.

– Gülüm ümid ederim ki ayağın uğurlu olur da oyunda kazanırım. Dinle, Güdya, eğer birkaç düzine yüzlük koparırsam gülüm için bir yüzlük boyun bağı alacağım. Ah o parayı kazanmazsak halimiz yamandır. Emekli tekaüd maaşım günlük ihtiyaçlara yetmez oldu. Aksi takdirde zannedersem faiz getiren sermayeye el dokunduracağız, o zaman vay gele başımıza.

Zevcesi hiddetle.

– Ah artık yeter, Gulya? Şimdi de şikâyete kalkışmayalım. Altın kaynaklarının kurumuş olduğunu beyan edip neden o kadar gam çekiyorsun? Çok şükür bir kızın var o da ne müsrifedir, ne de süse düşkün.

– Ne kadar akıllısınız madam, doğrusu validenin rahminden yalnız olarak doğmuşsun. "Kızın müsrife değil imiş". Daha ne yapsın, Allah'tan bela mı istesin, ha ha ha. Hiç düşünemiyorsun ki yarın öbür gün onunla evlenmek isteyenler başımız üzerine dikilecekler. Bacak bacak üstüne atıp on bin, yirmi bin, otuz bin, kırk ve nihayet elli bin lira drahoma talep edip, vermezseniz, varınız kızınızı turşuya koyunuz, diyecekler. Lakin şimdi bu boş lakırdıları bırakalım, pek geç kaldık biliyor musun? Hizmetçiye hitaben:

– Mayna araba hazır mıdır?

– Evet efendim hazır, sizi bekliyor.

Hizmetçi kız bu sözleri söylediği zaman henüz madamın tuvaletini düzeltmekle uğraşıyordu.

– Güdya Belga da beraber gelmeyecek mi?

(Devamı var)

****

Müdür-i Mesulü Hüseyin Hilmi

****

Manzume-i Efkâr Matbaası: Hüseyin Enver ve Şürekâsı

Numara -12- 1 Mayıs 1326 Cumartesi Sene -1-

İŞTİRAK

Biri yer biri bakar, kıyamet ondan kopar
Sosyalizm Efkârının Mürevvicidir.
Journal Socialiste ICHTIRAK

Sahib-i İmtiyaz ve Müdür-ü Mesulü:
Serbest İzmir Gazetesi Sahibi: Hüseyin Hilmi
Directuer Hussein Hilmi
Maa posta Seneliği 60 Kuruş
Altı Aylığı 40 Kuruş
Mekatib ve Evrak-ı Varide Bab-ı Ali Karşısında Adliye Hanındaki Daire-i Mahsusaya Gönderilmelidir.

MÜNDERİCAT

Kanun ve İştirak: Bedik. Musahebe-i İştirakiyye. Amele Hayatı: Zeynel Abidin. Amele Davası: Satanik Dırdıryan. Şekavet-i İctimaiyye: Hulusi. Harekât-ı İntibahiyye: Naci. İttihad-ı Sınaiye: Hulusi. Tefrika.

KANUN VE İŞTİRAK

Meşrutiyetle idare olunan her memlekette herkes bütün icraat ve içtihadında serbest olup nekais, hataiyyat ve sair hukuk-şekknane muameleler bi't-tabii' kanunen mukayyed olup kanuna mugayir harekâtta bulunanlar hakkında infaz-ı mücazat cihetine gidilir. Kanunun emrettiğini yapmak ve nehiy ettiği şeyden içtinab etmek bütün memalik-i mütemeddinede cari ve makbul bir usul olup aksine ictisar edenler elbette medeniyetten bi-behre olurlar. Kanun cemiyet-i beşeriye için yapılmış bir vasf ve kuvvettir ki nizam ve intizam-ı âlemin muhafazasına ve hukuk-ı mütekabile-i beşeriyetin bi-hakkın müdafaasına medar yegâne ittihaz kılınmıştır. Demek her hükümet ve memleket-i mütemeddinede efrad-ı ahali o mahiyet-i maneviyeye karşı bir hiss-i ihtiram beslemek, onun ahkâm-ı mübeccelesine gerden-dade-i inkıyad olmak vazifesiyle mükelleftir. İnsanlar yeryüzünde terakki edip cemiyet halinde yaşamağı bir zaruret ve ihtiyac-ı mübrime olduğunu fehm ve idrak ettikleri zaman öncelikle insan ilişkilerinde bir ahenk ve düzenin olabilmesi için onların bütün hareketlerini, icraat ve işlemlerini kayıt altına almaya mecbur oldular ve tabiat kanunlarının hükümlerini sınırlandırarak

kabul edilmiş – yürürlükteki kanunlar adıyla insanlar için hususi kanunlar koyup onlara uyulması zorunlu bir içerik verdiler. Demek kanun şimdiye kadar bütün din bilginlerinin[1] verdikleri tariften hariç kutsal bir ahenge sahiptir ki o da birlik ve insanların karşılıklı ilişkilerinin bir sonucu olmasıdır. Bunun da mukaddes ve muhterem olduğunu hiç kimse inkâr edemez. Acaba eskiden beri konulmuş olan ilke ve kanunlar toplumun düzenini sağlamaya yeterli midir? Buna kesin ve açık bir cevap vermek için evvel emirde cemiyetin mevcut halini koyulan kanunlar ile tatbik etmeli. Ünlü hukukçulardan Montesquieu kanun için "eşyanın tabiatından doğan zorunlu ilişkiler"dir diye tarif ediyor. Kanun koyan, insan ilişkilerinden oluşan bütün işlemlerin halledilmesi amacıyla çeşitli kanunlar koyduğuna göre, yürürlükteki kanunların dağlar kadar büyük oldukları kolaylıkla anlaşılır. Kanun, adaletin sözünü geçerli kılandır. Fakat o dağ kadar kanunlarda ufak bir tepecik kadar adalet yoktur. Kanun koyanlar insanlığın mutlak adaletini göz önüne almaktansa daima aristokratların hukukunu hareketlerine rehber edinerek bütün toplumun hayatı olan amelenin, çalışkan sınıfının hukukunu hiçbir suretle göz önüne almamıştır. Eski toplum her hususta zenginlere, kuvvetli ve nüfuzlu olanlara karşı ayrıcalıklar vermiş olup genel eşitliğin esasını çiğnemiş ve birbirini izleyen asırlar zarfında bu fikirler kökleşmiştir. Eski Romalılar'da, Yunanlılar'da sosyalizm fikirleri bir dereceye kadar bulunur iken şiir ve edebiyatın, mitolojinin tesirine karışmış olup hiçbir suretle nüfuz göstermemiştir.

İşçi haklarını hor gören alçaklar fikirlerin yenilenmesine karşı kayıtsız ve dilsiz davranmışlar. Toplum tabiatın nimetlerini bile hor görüyor ve bu nimetlerin çeşitlerini tek bir sese dönüştürmek cinayetini bile işliyor. Her şeyi tabiattan iktibas etmek zehabında bulunan insanlık acaba dünyanın düzenini devamı için neden tabiattan ibret almıyor.

İşte bir hayat, bir hayat ki, düzensizdir. Fakirlik içinde olan bir kimse bilahare kaderin cilvesiyle servete kavuşursa derhal fikirlerini değiştirir. Para kuvveti insanın içinde bulunan merhameti ortadan kaldırdığı gibi adaletin küçümsenmesi ve unutulması da eksik değildir. İnsanlar "Eşitlik! Eşitlik!" diye bağırıyorlar. Soralım onlara nedir eşitlik? İnsanlıkta reddediş bütün kötülüğüyle hâkimken hak denilen kuvvetin mahiyetini takdir ile insanlığı idare eden asıl kanunların yüksek hükümlerini tatbik edenlere veyahut etmek azminde olanlara tesadüf etmek bir türlü mümkün olmuyor. Daima hak ve adalet, zulüm ve haksızlığa yeniliyor. Hak diye bağıranlar, hak yolunda vaazlar verenler onun kutsal içeriğini ağızlarında dolaştıranlar şahsiyete mağlup olup tatbik hususunda içeriği değiştirmek yolunu seçiyor. Toplumun ilerlemesi, medeniyetin yükselmesi emeğe ve çalışmaya bağlıdır.

1 "Erbab-ı fikh"

Emek ve çalışma ise sırf bir sınıf halka bırakılmış ise de asıl ondan istifade edenler onu yaratanların hukukunu gasp etmekten kaçınmıyorlar. Kanun suretinde tecelli eden kuvvet para denilen meşum kuvvetin göz kamaştırıcı tesirine karşı adalete yaklaşmak ve bu suretle esasında mevcut olan kutsiyeti çiğniyor. Adaletten, haklardan bahseden kimse bugün kaderin bir cilvesiyle başa geçince her şeyi unutur. Hakkı takip etmekten sarf-ı nazar hak talep edenlere karşı bir baskı uyguluyor. Ve derler ki sosyalizm bu dünyayı batıracak. Böyle diyorlar ve ahmakça kandırmaya çalışıyorlar. Tek bir el koskoca toplumu idare etmek ve onun zaten bozuk olan düzenini bir kat daha ihlale gayret ediyor. Toplumsal gerçekleri takdir etmek zehabında bulunurlar. Bir taraftan ağızlarından "hak" derler diğer taraftan kirli elleriyle onu idam ederler.

Yürürlükteki kanunlar insanlığın gerçek amacını tecelli ettirmek amacıyla konulmuş iken, uygulaması o amacın ihlaline yol açıyor. Yargılama hakkına sahip olanlar ekseriya haktan başka bir kuvvetin tesiri altında kanunları uygulamak yoluna giderler. Mevcut yapıda hakkını arayanlar tabii ki kanuna müracaat etmek lüzumunu hissederler ise de o kanun kim bilir hangi meşum bir baskının kanlı sonucu olarak daima gözlerden uzak, saklı tutulur.

BEDİK

MUSAHEBE-İ İŞTİRAKİYYE
SOSYALİZM NEDİR?
Amerikalı Bir Milyarderin Bir Sosyalist İle Mülakatı

(Geçen Haftadan Devam)

Co. – Ben öyle zannediyorum ki, eğer çok paramız olursa o vakit daha ziyade müreffeh ve mesut bir hayata malik olacağımız tabiidir. Parasız hiçbir muamele icra edilmez. Buna kesin olarak emin olunuz.

So. – Bilakis paranın cemiyete ne menfaat temin ettiğini anlayamıyorum. Bir banker cebindeki paralarını karıştırdığı zaman onların çın çın sesi kulağımda yankılanırsa da, o para onun cebinden çıkıp da benim ihtiyaçlarımı karşılamaz. Hal bu merkezde iken o paranın sesi bana ne tesir icra eder, hiç! İkinci şıkka gelince: "Paranın bolluğu toplumun saadet ve rahatını sağlar" demek aptallığın ta kendisidir. Zenginlerin iddia ettikleri gibi eğer para servet üretmeye hizmet ediyorsa yevmiye vererek işçi çalıştırmaktan ise kendi dolarlarını çalıştırsınlar. Bu da tabii ki zenginin işine gelir. Para ne işçi gibi alın teri döker, ne de az ve çok çalışmak hususunda itiraz eder ne de grev yapıp sermayedarların zararına yol açar. Dostum, emin ol ki para üretmek için emek, çalışma ve zihni meşguliyetler lazımdır. Toplumun refah ve saadetini temin etmek için yalnız bir vasıta vardır. Topluma hiçbir faydaları olmayan serserileri, tembelleri, boş gezenleri, işten, emek ve çalışmadan kaçınan-

ları toplumdan uzaklaştırmalı zira onlar diğerlerinin emek ve çalışmaları sayesinde ürettikleri servetten istifade etmek gibi müthiş bir cinayete, hırsızlığa saparlar. Size adi bir misal göstereyim:

Farz edelim ki on kişi denizde seyahatleri esnasında dehşetli bir fırtınaya tesadüf ederek ıssız bir adaya iltica etsinler orada ne para var, ne de servet üretmek için başka bir vasıta. Hal böyle iken onlar o ıssız adada mesut ve bahtiyar bir ömür süreceklerdir. Beraberlerinde tohum ve makine varsa el ele verip çalışacaklar ve toprağı ekip biçerek maişetlerini temin edeceklerdir. Şimdi farz edelim ki onlar her nasılsa emek ve çalışmalarının şeklini değiştirmiş olsalar, mesela onlardan biri asker, biri dava vekili, biri hâkim biri vaiz ve diğeri kanun koyucu olsa, bunlar tabii ki toprağı işleyemeyeceklerinden ötekilerine yük olacaklardır. Zira asıl çiftçi olanlar birlikte günde beş saat çalışıp temin-i maişete muvaffak olacaklar iken ötekilerin işini de yaparak ziyade müşkülata tesadüf edeceklerdir. Bir de farz edelim ki: Bu işler ile iştigal edenler günde beşer dolar kazanıp diğerlerine versinler, zannedilebilir ki bu suretle refahlarını sağlayabilirler? Hayır, dostum hayır. O yararsız dolarlar, toprağı imar etmek, bir mesken tedarik eylemek, müreffeh bir hayat yaşamak hususunda hiçbir yarar sağlamazlar.

İşte görüyorsunuz ki bazı serseriler hiçbir faydaları olmadığı halde vakit geçirirler. Diğerleri ise onların yerine çalışarak daha ziyade eza ve işkenceye duçar olacaklardır. Sosyalizm ahkâmınca çalışan ve çalışmak kuvvetini haiz olan bir adam cemiyete yararlı bir iş hâsıl etmez ise gasıp ve hırsız olur. İster meşru, ister gayrı meşru surette olsun, yine gasıp ve hırsızdır.

Co. – Eğer birisi bir yerden bir milyon dolar alıp bu suretle milyon sahibi olursa tabii ki bir hırsız olmaz, değil mi?

So. – Hayır, dostum, mesele paranın alınmasında değildir. O milyon sahibi yarın öbür gün bir milyonu günlük emek ve çalışma neticesi olarak üretilmiş olan bazı maddeler ve eşya ile mübadele ederse işte o zaman hırsızlık başlar. Bir milyon doları üretmek için kaç gün lazımdır. Farz edelim ki yüz bin günlük bir emek ve çalışmanın neticesi olsun, hâlbuki bizim milyon sahibi o para mukabilinde bir milyon günlük emek ve çalışmanın mahsulü olan bir şey almış olduğuna nazaran farkını çalmış oluyor. Fakat ne çare mevcut kanunlar buna müsaade ediyor. Bizim kanunlarımız dağlara benzer ise de küçük tepecikler kadar adaletimiz yoktur.[2] Biz hakikaten adil ve akil olursak kanunlara ihtiyacımız vardır. İhtiyacımız olsa bile sınırlı dairede... (Devamı var)

2 Bu "dağ-tepe" metaforunu "kanun-adalet" bağlamında yukarıdaki yazıda Bedik de kullanmıştı.

AMELE HAYATI

Bu başlığı yazarken acı bir his duymamak, şiddetli hafakanlarla sarsılmamak kabil mi?

Evet, amele hayatı, işte bu iki kelimeden oluşan kısacık cümle beşeriyetin ne acılarını, ne felaketlerini hissettiriyor.

Kışın pahalı kürklere, şallara bürünerek muhteşem konaklarda süslenmiş odalarda hayatını geçirenleri, mevsiminde zarif köşklere, yalılara taşınanları gördüğümüz, düşündüğümüz zaman:

İşte beşeriyetin saadeti... deniyor. Beri yandan inim inim inleyenleri, bir lokma için canını feda edenleri hiç de nazar-ı ibrete almıyoruz.

Ah ne olur.. bizler, bütün insanlar, saadetinin her tarafından mazlum kanları fışkıran refah içindekileri gördüğümüz zaman, o saadet anına kadar olan felaketi de görseydik... Fakat eyvah ki bu düşünce, bu derinlemesine bakış sınırlı sayıda aydınlık kalpli insanların yüreklerini parçalamaktan başka bir şeye yaramıyor. Çoğunluk gözlerine çekilen perde ile ayaklarının önünü görmüyor. Nerde kaldı ki uzaktakilere bakmaya muktedir olsun.

Ben de öyle değil miydim? Kâinatın hangi köşesine baksam burnumda bir saadet kokusu duyardım.

İşim gücüm tabiat manzaralarındaki, güzel sanatlardaki güzellikleri seyretmek ve bir mana anlamadan kitab-ı ömrün yapraklarını çevirmekti. Bu halim daha düne kadar sürüyordu.

Fakat geçenlerde fenni incelemede bulunmak üzere Yedikule gar deposuna gittiğimizde ocakların önünde çalışan işçilerin elim halini yakından görünce ne derece üzülmüş, bu sonsuz gökyüzünde mutluluk ışığı arayan hayal kanatlarımın ne kadar yüksekten uçtuğunu anlamış duruyordum. Birden bire Muallim Efendi'nin "Şunlar, şu halde yirmi seneden ziyade yaşayamazlar" demesi –beynime kızgın bir demir parçası saplanmış gibi– bütün varlığımı sarstı. Zavallıcıkların iki lokma bir ekmeği bile sade geceli gündüzlü çalışmaları, çırpınmalarıyla değil hayatları karşılığında kazandıklarının ne dehşet verici bir hakikat olduğunu düşündüm ve o görüntüyü acıyarak merhametle ve üzgün bir şekilde seyre koyuldum. Kapakları açılmış ocaklar lavlar fışkıran birer volkana benziyordu. Acı bir duman her tarafı kapladı. Artık gözlerim sulanıyor, zorlukla nefes alabiliyordum. Yavaş yavaş boğuluyordum. Zavallı işçiler ne o hayata kasteden ısı kaynağına, yoğun dumana bakıyor ne de geleceğin vahametini idrak edebiliyorlardı. Bu bilmezlikle yüzlerinde saf bir tebessüm beliriyor, durmadan çalışıyorlardı. Fazla duramadım. Üzüntü, kalbimde elim bir heyecan yaratmıştı. Dimağım mustaripti. Biraz dinlenmek ihtiyacını hissettim ve hemen dışarı fırladım.

Güneşin latif ışıkları biraz evvel yağan yağmurla şimdi çayırlığa o kadar cazip bir manzara bahşediyordu ki duygulanmamak mümkün değildi.

Bir tarafa çekilip gelişi güzel oturdum. Başım kendiliğinden iki elimin arasına düştü, beynim dimağım acı bir düşüncenin ağırlığı altında eziliyordu. Kendi kendime:

"Kim bilir, bu gece ne kadar nefsine düşkün beycikler odasını aydınlatan havagazının beyaz ışığı altında, sevgilisinin kucağına atılarak "Ah! İşte saadet..." haykırışıyla şehvet baygınlığına dalacaktır.

ZEYNEL ABİDİN

AMELE DAVASI

Acaba Onlar Vatanın Üvey Evlatları mıdırlar?

Ankara, 21 Nisan

Sadrazam Hakkı Paşa "Henüz memleketimizde ne Avrupa'da olduğu gibi mükemmel fabrikalar var, ne de milyonlarca işçi. Birçok işçi çalıştıran zenginler var ise de onlar da merhamet sahiplerinden işçilerin hakkını gasp etmezler" diyor. Acaba Sadrazam Paşa halkın her cins tabakalarını ne vakit nazar-ı dikkatten geçirdi ve ne vakit zenginlerin merhamet sahibi olduklarını anlayabildi? Doğrusu bu sözü memleketi idare etmek vazifesiyle mükellef olan Hakkı Paşa'dan beklemezdik.

Geçende Bursa ipek fabrikalarında çalışan beş bini aşkın işçi kızları esef verici hallerini anlatan bir telgrafı Nafıa Nezareti'ne göndererek meselenin cidden nazar-ı dikkate alınması ve fabrikatörlerin icra ede gelmekte oldukları haksızlıklara nihayet verilmesi talep olunmuştu.

Ah! Taktire şayan merhamet, ne ciddi icraat, ne çalışma özgürlüğü!... Doğrusu biz dünyanın en bahtiyar adamlarıyız. Yedi yaşındaki çocuktan yetmiş yaşındaki ihtiyara günde on altı saat mütemadiyen çalışmakla ancak birden beş kuruş yevmiye alırlar. Sanılmasın ki fabrikalarda çalışan bütün kızlar beş kuruş yevmiye alırlar, hayır, yüz fabrikadan ancak yüz elli kişi bu seçkin yevmiyeye ulaşabilir. Bugün Adapazarı'nda on iki fabrika var, beher fabrikadan ancak üçer beşer kız beş kuruş yevmiye alıyor. Yaz kış her zaman on altı saat mütemadiyen çalıştıkları halde ağızlarını açıp da hukuklarını müdafaa etmek için bir söz söyleyemiyorlar. Fazla olarak her birinin yevmiyesinden de yirmi para kesiliyor. Paşa hazretleri merhamet dediğiniz bu mu?

Bunlardan başka daha ne acı hakikatler var ki henüz siz bilmiyorsunuz. Acaba fabrikatörün zavallı ameleye karşı reva gördüğü mezalim ve haksızlıkları dikkate aldığınız var mı? Bugün nice işçi var ki henüz geçen seneden kalma yüzlerce kuruş alacakları var. Bunlar fabrikatöre müracaat edip istedikleri zaman ya dayak yerler ve yahut ağır küfürlerle kovulurlar.

Bu mudur vicdan ve merhametli denilen şey?

Acaba Meclis ve Bakanlar Kurulu ne maksatla sayıları ancak birkaç bin olan servet sahipleri ve fabrikatörlerin hukukunu müdafaa ve muhafaza edip mil-

yonlarla mağdur ve perişan işçinin amelenin hukukunu çiğnemek istiyorlar. Burada adalet var mıdır? Acaba işçiler vatanın üvey evladı mıdır ve yahut fukara doğmuş olduğu kendisine ebedi bir kabahat, vatanın şanına bir leke midir?

Ey memleketi idaresi ellerinde olan milletvekilleri, Bakan hazretleri!... Bu sevgili vatanın hakikaten ilerlemesini ve yükselmesini arzu ediyorsanız zengin ve fakir, fabrikatör ve işçiye o nazarla bakmalısınız. Her ikisinin hukukunu aynı suretle adalete uygun olarak muhafaza etmelisiniz. Yoksa Hamid ile avenesinin meşrutiyet sayesinde yapamadıklarını biz meşrutiyet adı altında fukaranın ve mağdur işçinin hukukunu unuttuğunuz için meşrutiyet düşmanlarını güldüreceksiniz.

(AZAD AMARİD) SATANİK DIRDIRYAN[3]

ŞEKAVET-İ İCTİMAİYYE

Hürriyete Bir Darbe

Böyle Şeylerle Uğraşır mısın Melun?

Geçen hafta zarfında Selanik'te müthiş, pek feci bir cinayet işlenmiştir. Toplumsal bir cinayet!... Herkes istediği gibi hareket ediyor. Sanki herkesin bir hak icrası, hüküm verme ve yargılama hakkı vardır. Adalet, hareket özgürlüğü,[4] vicdan özgürlüğü henüz bizden fersahlarca uzaktır. Ortada bir suçüstü durumu vardır. Nerede savcı ve diğer adliye memurları? Hepsi de şaşırmışlar, ne yapacaklarını, ne gibi bir hatt-ı hareket takip edeceklerini bilmiyorlar. Hiç olmazsa kanunu takip etmek de yok mudur? Adliye memurları kanun dairesinde vazifelerini hakkıyla yapmakla yükümlüdür.

İşte şayan-ı teessüf ve hayret bir hal, hükümete soralım hangi memlekette bu gibi suçlara karşı hükümet, adliye ve adliye memurları sessiz dururlar? Cürüm ne demektir? Ceza kanunlarında ve hukukunda suç özel olarak mı, yoksa genel olarak mı dikkate alınır. Suç, toplumun asayişini ihlal eden bir hal olup kamunun ortak çıkarlarını zedelediğinden tahkikat sonucunda fiil itibariyle nazar-ı dikkate alınır.

Toplumsal hayatın kaderini, özgürlüklerin zamanını bir şahsa veya hükümetten başka bir manevi şahsiyete teslim etmek ne demektir? Toplumun kuruluş amacını bilen her fert ve akıl sahibi herkes bu hallere teessüf eder. Fırka-i İbad (Demokrat)[5] tarafından Selanik'e bir görevli gönderilir. Fırkanın programı hükümet tarafından onaylanmış olup meşruiyeti kabul edilmiş olduğu halde sırf demokrasi mesleğine bir darbe vurmak ve bu memlekette

3 Kapakta tek "r" ile yazılmış. Bu durumda "Derdyan" olarak okunabilir.

4 Metinde birkaç defa "serbesti-i icraat" deyimini kullanıyor. İlk defa rastlıyoruz. Tam olarak çevirirsek "iş yapma serbestliği" anlamına geliyor.

5 Şubat 1909'da kurulan parti. Resmî olarak "Osmanlı Demokrat Fırkası (Fırka-i İbad)" adını kullanıyordu.

hareket özgürlüğü olmadığını ilan maksadıyla gizli bir kuvvetin teşvik ettiği bir alet olan Kolcu Hüseyin Efendi namında bir şahıs gece bu görevli üzerine hücum ederek öldürecek derecede boğazını sıkıp "Böyle şeylerle uğraşır mısın melun" diyerek zavallıyı tehdit eder. Dahası var. Selanik Valisi sanki kendini savcı yerine koyarak parlak bir konuşma yapar. Bu konuşma toplum tarihinde komik bir iz bırakacaktır. Vali Beyefendi'nin ifadeleri ne kadar garip ise o kadar da üzücüdür. Tuhaf şey. Vali hazretleri yargı kuvveti ne demek olduğunu bilmiyor mu? Yargı tarafından onaylanmış ve padişahın yüksek iradesine de sahip bir kanuna göre kurulmuş bir partiye karşı söz konusu gizli kuvvetin tecavüze ne yetkisi vardır? Buna hangi kanun, hangi adalet izin verir? Gizli bir kuvvetin yönetiminde kalmış olan bu vatan, bu vatan evlatları acaba ne zaman refah ve saadete kavuşacaktır. Bu olay sıradan bir kavga olmayıp toplumsal eşkıyalıktır.[6] Bir hal ki dost ve düşman, akil ve cahil herkes teessüf eder. Her memlekette çok sayıda farklı siyasal akımlar teşekkül etmiş olup aralarında mücadele eksik değildir. Bazen zor da kullanılır, bazen kan da çıkar, cinayetler işlenir. Fakat hükümetin herhangi bir partinin fikirlerini kabul ederek o partinin üyelerinden biri tarafından işlenen cinayeti cezalandırmaması görülmüş müdür?. O hükümetin şeref ve haysiyeti, yürütme gücü, yargı hakkı nerede kalır? O zaman hükümetin milletin temsilcisi olduğu gerçeği nasıl değerlendirilmelidir? İçinde farklı siyasetler oluşmayan hiçbir anayasal memleket düşünülemez. Farklı siyasi görüşlerin mücadelesinde hükümet tarafsızlığını tamamen muhafaza ederek toplumun asayişini ihlal eden bir halin vukuu takdirinde yürütme gücü vazifesini icra etmek vazifesiyle mükelleftir. Hükümet hiçbir kuvvetin tesiri altında bulunmamalı, aksi takdirde bağımsızlığını ihlal etmiş olur. Selanik Valisi bu tarihi ifadelerinden dolayı iftihar etsin..! Bu üzücü durum medeni, meşrutiyetin ve hürriyetin kaynağı olan vilayette vuku bulmuş olduğu için daha da üzücüdür.

Acaba demokrasi toplumsal hayatın kutsal amacına aykırı bir akım mıdır? Hayır! Bugün bu akıma vakıf olanlar onun mahiyetini hakkıyla takdir ederek memleketimizin ilerlemesi için yegâne vasıta olduğunu teslim ederler. Ne tuhaf ne garip haller! Gelişmiş bir şehrin merkezinde silahlı şahıslar tarafından siyasi bir partinin görevlisine saldırı vuku bulur. Hükümet işe müdahale ederek saldırgana hak verir. Demek oluyor ki şimdi kanunun aksi tatbik cihetine gidiliyor. Saldırıya cüret eden kişi iki gün sonra İttihad ve Terakki Cemiyeti görevlisi unvanını taşıyan bir kişinin kefaleti altında tahliye olunuyor.! Tam adalet diyoruz, buna dair meclis ne düşünür, bu kanun dışı harekete karşı ne gibi bir yol izleyecektir? Bu saldırı adi cinayetlere benzemez, pek mukaddes olan kanun ve temel hukukumuzu ihlal edici bir mahiyettedir. Teessüfler... Teessüfler. İlerleme yolunda, meşrutiyetin parlak günlerinde yine şiddetli do-

6 Yazının başlığı burada tekrar ediliyor. Şekavet: Eşkıyalık, haydutluk.

lu yağıyor. Bunu da hükümet düşünsün zira onun vazifesidir. O, gizli bir kuvvetin temsilcisi olmayıp koskoca bir milletin, çeşitli unsurlardan oluşan muazzam bir toplumsal kitlenin temsilcisi olduğunu unutmasın.[7]

NACİ

HAREKÂT-I İNTİBAHİYYE[8]

Terzi Amelesinin Tatil-i Eşgali

İşçilerimiz yavaş yavaş derin bir uyku ve rehavetten uyanmaya başladı. Her tarafta bazı küçük uyanış hareketleri görülüyor. Demek bizde de emeğin hakkını savunma kararlılığı varsa da bazı engellerden dolayı korumakta zorlanıyoruz. Söz konusu engellerin başlıca sebebi yoksulluktur. İşçilerimiz emeklerinin hakkını müdafaa edebilmek için bir tahammül kuvvetine muhtaçtırlar ki o kuvvet de bizde yoktur. Bu kuvvetin hakların savunulmasındaki etkisini göz önüne alırsak bizde şimdilik grevin gerçekleştirilemeyeceğini anlarız. Fakat gerçekleştirilemez ibaresinden grev yapmamalı fikri çıkarılmasın. Grev emeğin hakkının savunulması için yegâne bir alettir. Bugün bütün işçiler emek ve çalışmalarına karşılık hak ve kanun dairesinde karşılığını almak üzere fabrikatöre, servet sahiplerine, ustalara karşı bir karşı kuvvete sahip olmalıdır. Hâlbuki işçilerimiz grevin mahiyetini, asıl sırrını henüz takdir edememiş olduklarından dolayı körü körüne hareket ediyorlar. Yani grev müddetince geçimlerini sağlayabilmek için önceden önlem almayı düşünmüyorlar. Üç gün sonra ceplerinde para kalmadığı halde "biz vazgeçtik bu sevdadan" diyerek tekrar ustanın veya fabrikatörün haksızlık kemendi altına girecekler ve fabrikatör de tabii ki şımarıp "siz sonuna kadar benim esirimsiniz, çalışınız" diyerek daha da büyük yükler yükleyecektir. Bundan da anlaşıldığına göre işçi davasını kaybederek fabrikatör eski haksızlıklarına devam edecek. Bir de bu gibi ahvalde her şeyin vakit ve zamanını beklemeli. Yani ustalara, fabrikatörlere gerçekten zarar vermek ve hakkını kabul ettirebilmek için asıl zamanında işe başlamalı. Faraza terzi işçileri bu hafta zarfında grev ilan ederek yevmiyelerinin arttırılmasını talep etti. Bunlar geçen hafta Paskalya münasebetiyle işlerin birbiri üzerine yığılı olduğu zaman nerede idiler? Şimdi zaten terzilerin boş zamanı olup dükkâncılar bir iki hafta dayanabilirler. Her şeyde bir hikmet vardır.

Terzi işçileri Paskalya haftasında grev ilan etmiş olsalar idi taleplerinin derhal kabul olunacağı muhakkak idi. Halbuki şimdi ustalar dayanacaklar ve sendikası henüz teşekkül etmemiş olduğu hasebiyle işçiler de boyun eğmeye mecbur olup neticede hiçbir istifade hâsıl olmayacaktır.

---

7 *İştirak* sayfalarında İTC'ye yönelik ilk aleni eleştiri. Birkaç yıl içinde yaşanacak çatışmaların ilk habercisi niteliğinde.

8 İntibah: Uyanma, uyanıklık.

Terzi işçilerine sabır ve tahammül tavsiye eder ve emek haklarının korunması yolunda mücadele etmelerini arzu ederiz. O zaman elbette arzularına muvaffak olacaklardır. Ondan sonra derhal bir sendika kurmalı ve oraya haftada belli bir meblağ verip, haklarını savunma yolunu güçlendirmeli. Yaşasın grevci terzi işçisi kardeşlerimiz!

İTTİHAD-I SINAİYYE

"Birlik kuvvettir." Bugün sermayedarlara karşı işçi haklarını muhafaza eylemek üzere gelişmiş ülkelerde yegâne vasıta olarak grev usulü kabul edilmiştir.

Grev, gaddar sermayedarların nüfuz ve kuvvetini parçaladığı gibi hakların korunması bakımından da işçilere verilmiş yegâne silahtır. Zengin para kuvveti sayesinde zaten fukaraya karşı her türlü mezalim ve haksızlıktan geri kalmıyor. İşte buna karşı bir kuvvet, bir karşılık ve mücadele lazımdır ki o da grevdir.

Bizde henüz bunun maksadını anlayan ve takdir eden işçi pek azdır. Takdir edenler ve greve can atanlar da çekinirler. Zira birlik kuvveti bizde mevcut olmadığı için grev ilanı halinde muvaffak olamayacakları şüphesizdir. Bizde işçi henüz haklarını savunmaktan aciz olup fabrikatörün her türlü emir ve icraatına karşı boyun eğiyor. Hiçbir inkılâp yok. Biz henüz emek ve çalışma kaidelerini tatbik edenleri uzaktan müşahede ederek uygulamaya konulması hususundaki başarı veya başarısızlık yolunda müteredditadımlar atıyoruz.

Bugün bir sendika teşekkül eder. Bir nizamname tanzim edilir, bir iki defa toplanarak bazı kararlar verirler. Fakat üç gün sonra o nizamname, kararlar ve saire unutularak yeniden eski cehalet vadilerinde çırpınmağa gideriz. Biz toplumsal gerçekleri henüz hayati içeriğini bile takdir etmekten, toplumun amacını, insanlığın ne olduğunu, kişisel hakların kutsallığını bilmeyen cühelaya terk ederek başarılı olamadıkları takdirde zavallılara kızıyoruz. Sanki memleketimizde senelerden beri hürriyet varmış gibi daima mücadele sahnesinde kişisel hakların savunulması, işçi hayatıyla ilgilenerek her şeyi öğrenmişiz de. Bizim ilk vazifemiz işçilere toplumsal gerçekleri öğretip emek haklarını müdafaa etmek için araçlar vermektir. Öteden beri zavallı fukaranın hukukunu gasp ederek kasalarını liralarıyla doldurmuş olan zengin ve güçlüler bize karşı zor kullanacaksa da biz onları küçümseyerek karşılayacak ve var gücümüzle çalışacağız. Bizim hareket ve teşebbüsümüz kanuna aykırı değildir. Biz bilakis kanun ve adaleti takip ederek o kanunun ruhunu layıkıyla takdir etmeyen zorbaların kabahatlerini yüzlerine vuracağız. Bunun için de birlik ve dayanışma ve sonra kuvvet ve ciddiyet lazımdır. Zavallı işçilerimiz şimdiye kadar hakkın, emek ve çalışmanın, eşitliğin, örgütlenme

özgürlüğünün gerçek anlamını bilmediklerinden dolayı emeklerinin haklarıyla beraber zorbaların kölesi olmuşlardır. Şimdi de hâlâ korkuyorlar. Hâlâ kişisel haklarını müdafaa hususunda tereddüt ediyorlar. Bunda hakları vardır. Zira şu hürriyet ışığında bile daima engellere, daima zorlamalara tesadüf ettiklerinden "mukadderatımız böyle imiş" diye suskunluk vadilerinde çırpınırlar. Bizde işçi hayatı olmadığını iddia eden Şûra-yı Devlet Heyet-i Muhteremesi zavallı, mağdur işçilerin haklarını savunmayı içeren kanuni bir çare bulmak lütfünü bir türlü göstermek ve işçinin yüzünü güldürmek istemiyor. Geçende Bursa fabrikalarında çalışan beş bin amele kızların feryat ve figanlarının tercümanı olmuş idik. Nafıa Nezareti ne yaptı, bunun için ne çare düşündü? Hiç!

Biz Avrupalılar gibi ilerleme ve yükselme yolunda adım atabilmemiz için öncelikle emek ve çalışmanın mahiyetini takdir etmek vazifesiyle mükellefiz. Karşıtlarımız varsın bize karşı zorlama içeren tedbirlere başvursunlar. Hak yolunda her türlü fedakârlığı göze almışız. Bugün sözüne güvenilir bir zat konuşmasında sırf sözüne tesir vermek ve nüfuz ve tesirini arttırmak maksadıyla "ben ... iken bu memlekette iştirak ilerlemeyecektir" diye iddia ediyor. Biz de kalkıp ilerleme çarelerini düşünüyoruz. İlerleme ne ile olur, şartları nedir?

El-cevab: Emek ve çalışmayla, hak ve hakkaniyetle, ciddiyetle. Yoksa zorbalıkla, zorlamayla hiçbir vakit ilerleme olamaz. Evet! Tekrar ederiz. Biz memleketimizde emek ve çalışmanın mahiyetini takdir ettirmek hususunda elimizden geleni eksik etmeyeceğiz. Fakat öncelikle işçiler birlik olmalı. Günde on beş saat durmadan çalışmasına karşılık aldığı sekiz kuruş ise yirmi kuruş kazanmak hak ve yetkisine sahip olduğunu anlamalı. Bizimle iştirak etmeli. Uzun süre Avrupa'da ikamet edip sosyalizm akımının ruhunu emmiş olan bazı dostlarımız sermayelere, toplumsal mücadelelere dair makale yazmadığımız için bizi eleştirirler. Hakları var fakat biz henüz o gibi şeylerden bahsetmemekte haklıyız. Öncelikle emek ve çalışmaya karşı olan vazifemizi anlayalım. İtirazlara hedef olmayalım.

HULUSİ

İKİ DOST ARASINDA

– Devam –

Hep fikirlerinizi anlıyorum. Demek istiyorsunuz ki Maliye Nazırı Cavid Bey Fransa'dan borçlanma yapacağı zaman ister istemez Fransızlar Reji mukavelesini uzatırsanız size para veririz, uzatmazsanız vermeyiz diyecekler diyorsunuz.

Ona ne şüphe.

– Peki, azizim sonra meclis buna razı olacak mıdır?

– İster istemez.

– Hayır buna Meclis-i Mebusanımız razı olmaz. Zira geçenlerde Reji meselesi müzakere olunurken bütün mebuslar Reji'nin aleyhinde konuştular.

– Azizim fikrinizi bu kadar yormayınız. Bugünkü lodos yarın poyraza döner. İşte damatlar meselesi önümüzde bir misal.

– İyi söylüyorsun dostum, milletvekilleri Reji'nin menfaatini mi düşünecek yoksa hor hakir ve sefil yirmi sekiz otuz milyon Osmanlının hayat ve memadını mı düşünecek.

– Azizim onlar düşünmez demiyorum. Yarın Hükümet Meclis-i Mebusan'a gelip de ya bu mukaveleyi kabul edeceksiniz ve yahut istifa edeceğiz tehdidinde bulunursa buna ne diyeceksiniz.

– Bu meseleyi de Meclis-i Mebusan üyelerinin vicdanlarına havale ederiz. Elimizden başka ne gelir.

KAHRAMAN KIZ
MUHARRİRİ: ASU

Birinci kısım

-3-

– Hayır, imtihan yakın olduğu için dersleri ile iştigal etmektedir. Bilirsiniz ki bu sene son imtihanı verecek, bu gibi toplantıları, şenlikleri düşünmeye vakti olmadığı gibi ekseriya çayını kahvaltısını bile unutuyor. Zavallı kız acaba bu eziyetlerden, sıkıntılardan vakit kurtulacaktır?. Şeytan götürsün bu dersleri. Ciğer parem okuya okuya, yaza yaza eridi, tükendi, gözlerinin feri kaçtı. Yüzünde renk ve tebessüm kalmadı dedi Güdya.

– Bu hale müstahaktır. Ben ona yüz bin defa dedim ki, bu derece çalışmak iyi değil, bütün bunların sonu bir diploma elde etmek değil mi? Bütün bu eziyet ve işkenceler bir altın madalyaya nail olmak arzusundan ibaret değil mi?

– Mektep müdürünü pek yakından tanırım. O benim sözümden dışarı çıkmaz. Bütün derslerden en yüksek derecede numara vermesini söylerim. Bundan çok çok bir şişe rakı ve yahut bir yüzlük sarf edeceğim. Fakat kızımız böyle hiçten numara kazanmak istemiyor. Birkaç defa söyledim ise de bir türlü kandıramadım, şimdiden bu gibi eğlencelerden balolardan mahrum kalsın ki inatçılığın ne olduğunu anlasın.

– Kızımın hakkı var. O para ile satın alınmış diploma istemiyor. O bambaşka bir kızdır. Ben bunun için iftihar ederim ve gayet memnunum.

– Azizim bilmiyorsun ki şimdi bizde her şey rüşvet ile olur. Şimdiki zamanda para kuvveti her şeye galip gelir. O kuvvetten başka her şey abes, beyhude, önemsizdir. Rüşvetle kralı bile huzuruma getirtebilirim.

Bunu müteakip karı koca birlikte merdivenden indiler. Subayın kılıcı ba-

zen hafifçe yere temas edip bir şakırtı çıkarıyordu. Madamın ipekten mamul fistanı yere temas edince latif bir hışırtı hâsıl ederek zabitin hoşuna gider idi. Bu adeta rüzgârın buğday başaklarına temasından çıkan sese benziyor.

Büyük kapının önünde bir saatten beri beklemekte olan arabaya bindikleri zaman, madam oraya kadar kendilerine refakat eden hizmetçi kıza hitaben:

– Manya, biz saat ya birde ve yahut ikide muhakkak döneceğiz. Siz şimdiden sofrayı hazırlayınız. Aşçıya söyle yemeklere iyi dikkat etsin, sonra arabacıya emir verircesine seslenerek:

– Haydi, yola, beygirler sabit bir hızla yola koyulsunlar. Arabacı tevazulu bir tavırla (bu dakikada madam) diyerek beygirleri kamçıladı.

Hizmetçi kız bir müddet süratle gitmekte olan arabanın arkasından dikkatle baktıktan sonra derin bir ah çekerek başını salladı ve yavaşça: Ah işte dünyanın bahtiyarları, talihlileri...! Hayatın lezzetini zevkini tatmaya gidiyorlar, evet... Kanla elde etmiş oldukları servet sayesinde dünya zevklerine kavuşmuşlar. Ah boş dünya mahvol...! Sen haksızlığın, sahteliğin sonu gelmez mezalim ve kötülüğün merkezi olmuşsun. Bu alçak subay yüz binlerce vatan evlatlarını düşmanın ateşine top mermilerine maruz kılmış, para kuvveti karşılığında vatanını satmış, fakat sende hakikat, adalet bulunmadığı için ona bir mükâfat olmak üzere fazla olarak göğsünü nişanlar, süslü haçlarla donatmışsın. Bu sözleri kızgınlıkla söyledikten sonra kızcağızımız kapıyı şiddetle kapayıp merdivenden süratle yukarı koştu. Bir odanın kapısı önünde durarak yavaşça vurdu. İçeriden (giriniz) diye bir ses işitildi.

Manya içeri girip yazıhanenin önünde oturan matmazele yaklaştı ve ancak işitilir bir sesle:

– Gittiler... dedi.

Matmazel telaşla:

– Fakat azizem ne vakit döneceklerini bilir misin? Buna dair sana bir şey söylediler mi? (Devamı var)

****

Müdür-i Mesulü Hüseyin Hilmi

****

Manzume-i Efkar Matbaası: Hüseyin Enver ve Şürekası

Numara -13- 8 Mayıs 1326 Cumartesi Sene -1-

İŞTİRAK

Biri yer biri bakar, kıyamet ondan kopar
Sosyalizm Efkârının Mürevvicidir.
Journal Socialiste ICHTIRAK

Sahib-i İmtiyaz ve Müdür-i Mesulü:
Serbest İzmir Gazetesi Sahibi: Hüseyin Hilmi
Directuer Hussein Hilmi
Maa posta Seneliği 60 Kuruş
Altı Aylığı 40 Kuruş
Mekatib ve Evrak-ı Varide Bab-ı Ali Karşısında Adliye Hanındaki Daire-i Mahsusaya Gönderilmelidir.

MÜNDERİCAT

Sermaye ve İştirak: Bedik. Musahebe, Sosyalizm Nedir?: H. Meclis-i Mebusan'da Postalar Meselesi. Sermaye ve Sa'y-i Amel: Kasaba N B. İsrael. Çiftçilerimize Bir Nazar: Elmalı Belediye Reisizade M. Niyazi. Tramvay İşçisinin Tatil-i Eşgali: Mihra, Şaban, Pandeli. Tefrika.

SERMAYE VE İŞTİRAK

Nizam ve intizam-ı âlemin muhafazası için cemiyet-i hazıra ne gibi tedabir-i müessireye müracaat etmelidir? Bunun için elyevm efkâr-ı muhtelife hükümferma olup herkes mebdesini muhafaza edebilmek ve mihver-i intizamı o mebdeye rabt etmek kaydına düşmüş. Mebadi-i muhtelife-i mezkurenin hangisi istikbalde mazhar-ı muzafferiyet olacaktır? Buna dair kat'i bir fikir ve mütalaa beyan edebilmek için evvel emirde efkar-ı hazırayı yekdiğerinden tefrik edip hangisinin daha ziyade muvafık-ı akl-ı selim olduğunu nazar-ı dikkate almalıdır. Elyevm hükümferma olan sermayedarlık her türlü ictimai mebde'lere nazar-ı la-kaydi atf ederek para denilen kuvve-i meşumenin bütün füruatıyla ila nihaye şu zemin-i ictimaimizi istila edeceğini beyan ediyorlar. Ahval-i hazıra-i ictimaiyeye nazaran bu hal bir müddet daha devam edecek gibi ise de sosyalizm denilen meslek elbette bir gün fahr-i zafer şarkılarını söyleyecektir. Sermayedarlık bunca asırlardan beri toplumsal çevremizde geçerli olup sonu gelmez haksızlıklara, zulümlere sebebiyet vermiştir. Sermayedarlık yoksullukla servetin hududu üzerinde dolaşan habis bir

ruh olup asırlardan, senelerden beri kahredici pençeleri altında bütün dünyayı inletmiştir. Biz mevcut toplumsal hayatın uygunsuzluklarından şikâyet ettiğimiz zaman gaddar sermayedarlar bizi suçluyorlar, nefret ediyorlar. Sanki biz müthiş cinayetler işleyerek Hale kuyruklu yıldızının icra edeceği zannedilen şiddetli tahribat derecesinde dünyayı tahrip ederiz. Evet! Hakları var, bu dünyada herkes kendi fikrini muhafaza eder, onların doğruluk ihtimalinden haberdar olanlara pek az tesadüf olunur. Zira her hayatın, her görüşün bir istikameti vardır. Takip edilen hatt-ı hareket bozuk şekilli olsa bile onu takip edenin nazarında düz ve doğru görünür. Bugün sarf edilmekte olan bunca mesai tek bir amaç etrafında dolaşır. Yani para kazanmak. Sermayedar, fabrikatör, hâkim, doktor, memur, işçi nihayet herkes o lanetli şey için çırpınır, geçim derdi o maden parçasının gücüne karşı insanda bir hareket, bir saygı uyandırır. Sosyalizm dahi ondan tamamen nefret etmekte olduğuna rağmen onlar bile geçinebilmek için her hal u karda ona karşı gizli bir saygı gösterirler. Zira o kuvvet bir mübadele ölçüsü ittihaz edilmiş olup mevcut toplumun değişmesinden evvel mahiyeti henüz bilinmeyen ve rüşeym halinde bulunan diğer ölçülerin uygulanması mümkün değildir.

İşte muhteşem bir hayat, büyük binalar, servet ve saman, her taraftan ihtiram hissi. Daha ne? Ötede bir sefilin fakirliği benim mesuliyetimde olabilir mi? O da çalsın para kazansın ve neticede benim gibi kendisi için muhteşem bir hayatın zeminini hazırlasın. Ben para kuvveti sayesinde kanunlara bile etki ederim. Güzel, dilber kızlar, şen ve şuh huriler benim bir nazarıma nail olabilmek için ne türlü hareket edeceklerini bilemiyorlar. Ama onların hırs ve maksatları benden birkaç lira almaya yönelikmiş. Ben onu nazar-ı dikkate almam. Yeter ki onlar nefsimin ihtiraslarının yatıştırılmasına vesile olsunlar. Fukaranın evinde bu akşam ekmek yokmuş benim neme lazım. İnsanlar birbirlerine yardım etmekle mükellef imiş, bize böyle diyorlar. Fakat bu yardım her halde bir bedel mukabilinde olmalı, benim fabrikamda çalışmalı, bütün emir ve talimatlarıma uymalı, bana hizmet etmeli, bana pek çok para kazandırmalı ki ben de ona mukabil bir ücret vereyim. Evet doğrudur sefil herif!. Fakat bunlar için hususi kanunlar ve nizamlar vardır. Sen onlara riayet etmek istemediğin gibi, ekseriya yok sayıyorsun. Bu mudur senin adalet dediğin? Kendin kanunlara riayet etmediğin halde maddi kuvvet bakımından altında bulunanlardan riayet ve itaat bekliyorsun. Senin yakıcı, boğdurucu, hayatlar mahvedici icraatına tahammül etmek mümkün mü? Etrafına bak bir kere, her taraftan feryat ve figan, inlemeler işitmiyor musun alçak? Söndürmüş olduğun ocakların enkazları altından çıkan sesler iğrenç kulağını tahriş etmiyor mu? Duyguların alt üst olmuyor mu? Sen zevk ü safa âlemlerinde, şen ve şuh kadınlar ile hayatın semere-i lezzetini tattığın zaman tesis etmiş olduğun fabrikada zavallılar inleye inleye çalışıyorlar, sen onlara daima yırtıcı hayvanlar

gibi bakıyorsun. Sende insanlık duyguları denilen şey yoktur. Zira sen küçüklüğünden beri hak yemekle, fukaranın hukukunu çiğnemekle servetini biriktirmişsin. Şimdi de sermayedarlık düzeninin eskisi gibi devamını arzu ederek toplumsal hayatın çarkını döndürmeye gayret ediyorsun.

İşte insanlık o yamyamca arzularına mani olarak elbette kahredici ellerinizden kurtarmaya gayret edecektir. Naz ve nimetler içinde büyümüş ey alçak herifler, bir gün elbette ve elbette şimdi sahip olduğunuz bolluktan mahrum olacaksınız. Asırlarca müddet devam eden cehalet bir gün sosyalizm akımının gelişmesi ve yayılması sayesinde meydandan büsbütün kalkacak olursa o zaman tabii ki sermayedarlığın temelleri bozulacak, genel eşitlik hâkim olacak.

Alçaklar...! O zaman eşitlik yolunda siz de bizim gibi ortaklaşa nimetlere nail olacaksınız. Bugün kupkuru bir zeminde insanlığın istikbalini temin etmek için biz berrak kaynaklar arıyoruz. Fakat onları bulabilmek için her halde sizce mukaddes olan karanlık kaynakları mahv ve harab etmeliyiz. İnsanlığın ilerlemesi ve yükselmesinin dayanağı iştirakin aydınlık dairesine bağlıdır. İstikbal ve iştirak kutsal bir bağ ile birbirlerine bağlı olup bir gün o bağın güçlenmesiyle insanlık zaferini ilan ederek geçmiş hayatına üzüntü ve küçümseme yağmurları indirecektir.

BEDİK

MUSAHEBE-İ İŞTİRAKİYYE
SOSYALİZM NEDİR?
Amerikalı Bir Milyarderin Bir Sosyalist İle Mülakatı
(Geçen Haftadan Devam)

hükümferma olur. Bunun tabii neticesi olmak üzere mahkemelere, hâkimlere dahi ihtiyacımız olmayacaktır.

Co. – Fakat dostum, siz kanunsuz, muhakemesiz bizi anarşiye sevk edeceksiniz. O zaman insanlar birbirine zarar ve ziyan verecekler. Hülasa, ihtimal birbirini telef edeceklerdir.

So. – Şimdi kavga, cinayet, hırsızlık, haksızlık vuku bulmuyor mu?

Co. – Lakin dostum siz kanunu kaldırmakla bütün dünyayı anarşiye sevk edeceksiniz, o zaman insanlar birbirlerine mezalim, haksızlık, kötülük yapacaklar. Bu hususları niçin gözden uzak tutuyorsunuz.

So. – Şimdi cinayetler, hırsızlık, intihar gibi fiiller işlenmiyor mu? Mevcut kanunlar niçin bu gibi kötülükleri men edemiyor. Cezalandırmayla suçların ortadan kaldırılması arasında külli fark vardır. Toplumsal çevre mevcut kanunlar indinde izin verilen toplumsal suçlardan toplumsal nedenlere bağlı olanları temizlediğimiz zaman emin olunuz ki ortak kamusal çıkarlar ile adalete aykırı hareketlerin sayısı tedricen azalacaktır. Cinayetlerin büyük ço-

ğunluğu toplumun uygunsuz esaslar üzerine kurulu olmasından dolayı vuku bulur. Sosyalizmde ise herkes kişisel hak ve hukukuna kavuşmuş olacağından tabii ki diğerinin mal ve mülküne göz dikilmeyecektir. O zaman herkes yaşamını sürdürmek için elde etmiş olduğu araçları yeterli bularak toplumun asayişini bozmaktan çekinecektir.

Co. – Evet, hakkınız var. Hal-i hazırda her gün cinayetler işlenmekte ise de nihayet cezalandırılmayı düzenleyen kanunlar vardır ki herkes onun mahiyetine karşı titrer. Eşitlik kanunlarının tatbiki günümüzde tamamen mümkün olmamışsa da nihayet bir gün gelecek ki, insanlar haksızlıklar karşısında mutlak adalet ilkelerini tatbik temek cihetini iltizam edeceklerdir. Sosyalizmin getirdiği toplumsal düzenlemeler hiçbir vakit bozuk addettiğiniz toplumsal esasları tamire kâfi olamayacaktır. Adalet sağlayan mahkemeleri kaldırdığımız takdirde acaba toplumsal düzeni muhafaza etmek kabil olacak mı?

So. – Şimdi iki kişi arasında bir mesele ve yahut kanuni tabirle bir dava oluşursa her ikisi de mahkemeye müracaat ederler. Haklarını müdafaa etmek için hususi vekiller tutarak vekâlet ücreti verirler. Nihayet uzun uzadıya tahkikat ve muhakematın cereyanından sonra mahkeme kararı adı verilen hüküm oluşur. Sosyalizmde iki kişi arasında bir anlaşmazlık ortaya çıktığı zaman komşularından iki kişiye müracaatla ücretsiz olarak meseleyi hallettirecekler.

MECLİS-İ MEBUSAN'DA POSTALAR MESELESİ

Meclis-i Mebusan'da Osmanlı postahanelerinin milletin mektuplarını açıp sansür ettiklerine dair müthiş münakaşalar zuhura gelmiştir. Evet İştirak'in fikrine kalırsa niçin Posta Nezareti Maliye Nazırı'nın himayesi altında bulunsun. Niçin müstakil bir Nezaret olamasın. Şimdi mesuliyeti hangi Nazıra bağlayacağız. Maliye Nazırı'na bağlasak beni bu kadar sıkıştırmayın istifa ederim diyecek, Dahiliye Nazırı'ndan açıklama istesek "benim posta işleriyle alış verişim yoktur" diyecek, o zaman Meclis-i Mebusan kimi sorumlu tutacak. Ortada bir sorumlu olmadıkça daima Kanun-ı Esasi'ye bir darbe ile beraber yine mektupların açılmasına devam edileceği pek aşikâr bulunduğundan sorumluları hariçten mi arayacağız, dışarıdakiler bu gibi meselelerden son derece memnundur. Zira ecnebi postahaneleri meydandadır.

Ey muhterem mebuslar iyi düşününüz. Bu cinayet istikbalimiz için büyük bir darbedir. Eğer siz düşünmeyecek olursanız işlerimizi Cenab-ı Hakk'a havale edelim de kurtulalım.

SOSYALİZM NEDİR?[1]

Sosyalizm ne demektir? Bundan pek çok kişi bahseder de ruhuna vakıf olanlar pek azdır. Konu bir belirsizlikle ile örtülür durur.

1 George Tournere'nin *Sosyalizm* kitabının Haydar Rıfat tarafından yapılan çevirisinden.

Sosyalizm kelimesi Fransızcada ilk defa 1832 senesinde kullanılmış bulunuyor. Her kelimeyi Fransızcaya hediye eden, yahud İngiltere'de "Robert Owen"in yazılarında rastlayarak tesadüfle nakleden "Piyer L-vav-r-vav-" bu kelimeyi Fransızcada ifade ettiği manada kullanmayıp biraz değiştirmiştir. İngiltere'de sosyalizm, kapitalizmin[2] tam karşıtıdır. Fransızcada ise Piyer L.'nin kullanımına göre anarşist fikirlerini içeren ferdiyet (mdridalisme) karşılığı olmuştur. Hatta sosyalistliğin bugünkü temel esaslarını teşkil eden fikirlere en metin bir lisanla vücut veren "Azalus Babuf'a" bütün müddet-i hayatında sosyalist unvanı verilmemiştir. Çünkü henüz bu tabir yoktu. Fakat sosyalizm kelimesi Piyer L.'nin vaz' ettiği manada kalmayarak yavaş yavaş değişmiş ve daha ziyade küçümsenmiştir. Proudhon hatta 1848'de sosyalizmi henüz şu belirsizlikte tarif ediyor: "İnsanlığın iyileşmesi eğilimidir." Bu tarifin ne derece elastiki olduğu meydanda. Bu tarife göre sosyalist olmayan yoktur. Hatta bugün hükümdarlıkla yönetiminin savunucularına varıncaya kadar sosyalistli hak vermeyen kimse bulunmaz. Hâlbuki günümüzde yalnız her nevi irtica taraftarları ile değil hatta cumhuriyet taraftarları ile dahi hakiki sosyalistler arasında büyük fark olduğu, bundan da sosyalizm kelimesinin o manayı içermediği ve bu akımın daha dar ve daha açık ve doğru bir hakikat ifade ettiği anlaşılır. Sosyalistliğin gerçeği şudur: Üretim araçlarının bütün toplumca ortaklaşılması, bütün topluma ait olması. Üretim araçları tabirinden maksat toprak, madenler, taş ocakları, sular, mekânlar, makineler bütün alet ve edevattır. Her kim ki üretim araçlarının kişisel mülkiyetin ortadan kaldırılması ve ortak mülkiyet olması taraftarı değildir, sosyalist olamaz.[3] Sosyalizm, kolektivizm ve komünizm[4] namıyla ikiye ayrılır. Kolektivizmde yalnız üretim araçları ile emek araçlarının ortaklaşması kabul olunur. Komünizmde üretim araçlarından kullanılması mümkün olan her şeyin ortak mülkiyeti gereklidir. Ancak anarşizmin amacının da kişisel mülkiyeti lağvetmek olduğu düşünülürse günümüzde sosyalizmin Piyer L.'nin vaz' ettiği manadan ziyade ilk İngilizcedeki manasına yaklaştığı görülür. Sosyalizm anarşizmden ziyade kapitalizmin zıddı olmuştur. Hatta birçok sosyalistler nazarında anarşi insanlığın varabileceği en iyi halidir. Sosyalist Blanqui, "insaniyetin gelecekte varacağı güzel yer anarşidir" demiştir.

Herhalde sosyalistler insaniyetin hayali olan şu idareye gelebilmesini henüz pek uzak gördüklerini düşünüyor. Ve insanların anarşiye vasıl olmadan

2 "Kapitalizm" sözcüğü ilk defa kullanılıyor.

3 Marksist sosyalizmin diğer sosyalist akımlar karşısındaki en temel ayrımına, üretim araçlarında özel mülkiyetin kaldırılmasına vurgu yapıyor. Lakin yazının sonlarında yine gelecekteki sosyalist toplumun alacağı şekli anlatırken Proudhoncu tezlere yöneliyor.

4 "Komünizm" sözcüğünün ilk kullanımı.

kat' etmeye muhtaç oldukları kolektivizm ve komünizm safahatı olduğuna inanıyorlar.

Sosyalistlik nazarında insanlığın ilerlemesi bugün ve gelecekte şu aşamalardan geçmeye mecburdur. Vahşet devri, esaret devri, kölelik devri, ücretlilik,[5] kolektivizm, komünizm, anarşi.

İnsanlık günümüzde ancak ücretlilik devrine kadar gelmiştir. Önümüzdeki safha kolektivizmden ibarettir.

Bütün Avrupa milletlerinde sermaye günden güne daha sınırlı ellerde toplanmaktadır. Büyük fabrikalar, mağazalar, geniş topraklar küçük fabrikatörleri, ehemmiyetsiz tüccarı, fakir çiftçileri yıkmakta, emmekte... Onları adi ücretli işçi veya memur derecesine düşürerek sahip oldukları konumlardan uzaklaştırmağa mecbur kılmaktadır.

Bir avuç büyük sermayedarın bütün serveti ve üretim araçlarını kendi ellerinde toplayarak büyük bir hükümranlık halinde bütün insanlığı kendi emir ve iradelerine alet seviyesine indirecekleri zaman gittikçe yaklaşmaktadır.

Sermayelerin sınırlı ve az ellerde toplanmakta olması keyfiyeti sanayide, ticarette, ziraatta daha seri bir halde vukua gelmekte ise de bu da sermayedarların menfaatine dayanır. Çünkü sermayedarlar küçük çiftçileri, bahçıvanları tutmakta menfaattardırlar. Bir kere ağır faizlerle ve ekseriya vefasızca surette para verirler. Vurgun yaparlar. Sonra zirai alet ve edevatı çok yüksek fiyatlarla satarlar. Daha sonra ürünlerini gülünç bir bedel ile kapatırlar. Küçük çiftçinin, fakir bahçıvanın sermayedarın rekabetine karşı katlandığı sıkıntı, çektiği derin mahrumiyetlerin de büyük bir etkisi vardır. Fakat bir gün gelecek ki sermayedarlar daha fazla bir menfaat görerek her ne olursa olsun zavallı çiftçinin veya bahçıvanın o bir avuç toprağını da kapacak! Buna şüphe yoktur. O küçük çiftçi bahçıvan, zenginlerin bir işaretiyle yok olmuş olacak.

İnsaniyeti bu büyük tehlikeden kurtarabilmek için bir çare vardır: Toplumun bütün üyelerini üretim araçları ve mübadeleye aynı derecede sahip veya ortak sahip kılmak! İşte sosyalistliğin başlıca gayesi budur.

Sosyalizm devlet, hükümet, Meclis-i Mebusan, ayan, efendilik gibi şeyleri silip süpürecek, ile'l-ebed kaldıracak, toplum içinde her ferdin iktisadi hakları birbirine eşit olacak. İnsanların emniyeti için bir zabıta, bir de değiştirilmiş bir şekilde bir nevi mahkemeler bulunacak.

Bu şartlara iştirak etmiş olan çalışanlar arasında üretim sağlam esaslara bağlanacaktır. Halen işlemekte olan "İttihad-ı Umumi İşçi Cemiyeti" gelecekteki sosyalizmin örnek bir tohumu sayılabilir.

İşçi kendi sanatında olanlarla beraber bir sendika halinde olup bir şehrin veya bir mıntıkanın böyle muhtelif sendikaları bir yere gelir, iş borsasını vü-

5 "Ecirlik".

cuda getirir. Sonra aynı sanata ait bilcümle sendikaların birleşmesinden oluşan "Milli Birleşik Cemiyet" gelir. Her Milli Birleşik Cemiyet başında Fransa'da bir merkez komitesi bulunur ki, Paris'te toplanır. Velhasıl Fransa'da bulunan bilcümle milli sanayi birliklerinin ve iş borsalarının birleşmesinden Paris'te (Coul.G. du T.)yi vücuda gelmiştir.[6] Ve bunun da başında her milli birleşik cemiyetten her borsadan birer temsilciden oluşan "Birlik Komitesi" vardır.

Bugün Fransa'da sosyalistlik bilfiil teessüs eder etmez pek az sayıda insanın elinde bulunan üretim araçları bütün Fransızların ortak mülkü olacaktır. Diğer bir deyişle her Fransız geniş bir anonim şirketinin hisse senedi sahibi makamında bulunacaktır. "İttihad-ı Umumi İşçi Cemiyeti"nin Birlik Komitesi şu anonim şirketinin meclis-i idaresi hükmünü haiz olur. Komite şirket namına üretim araçlarını ve çalışma aletlerini idare ve her sendikaya ait olan kısmı (aletler, fabrika, arazi, maden vb...) o sendikaya teslim edecektir.

Diğer bir deyişle, komite, partilerin teşkilat ve idaresinin merkezini ifa edecektir. Komiteye bağlı büyük bir istatistik idaresi bulunacak, sendikalardan, sanayi cemiyetlerinden gelen raporlar üzerine gelecek senelerin tahminine göre her devre arasında tahmini harcamalara göre ve buna bir ihtiyat payı eklenmesiyle kayıtlı çalışanların taaddüdüne göre bütün ortaklar için günlük çalışma saatleri takdir edilecektir.

Her nevi emtia en yakın üretim yerinde doğrudan doğruya topluma ait mağazalara gelecek ve satış olacaktır. Sosyalistlikte toplumun bütün üyelerinin geçimi temin edilmiş addolunabilir. Vücudu müsait olanlar için iş bulmamak ihtimali yoktur. Vücudu müsait olmayanlar için beslenme ve diğer ihtiyaçlar ücretsizdir.

Sosyalistlikte para para getirmeyecek. Sanayiye, ticarete para koyup da yaşamak ihtimali bitecektir. Çünkü artık özel teşebbüse meydan verilmeyecek, emanetçilik kaldırılacak. Velhasıl çalışılarak kazanılan şey, yeniden kazanmaya değil ancak tüketime sarf olunacaktır.

SERMAYE VE SA'Y VE AMEL[7]

Toplumsal hayatta sermayenin elde ettiği büyük yer insan toplumu kadar geniş bir tapınma ve saygı ile çevrilidir. Müteşebbisler, yazarlar, düşünürler, devletler sermayeye öyle bir şerefli kucak açıyorlar ki ilk çağlarda putperestlerin secde ve iman ettikleri putlara gösterilen hürmet şimdiki debdebelerin binde birini teşkil etmez. Şüphesiz hal-i hazırdaki parlaklık medeniyetin ilerlemesinin neticesidir.

6 CGT-Fransa Genel Çalışma Konfederasyonu kastediliyor.

7 Bu yazıyı Kerim Sadi kısmen sadeleştirerek yayımlamıştı. *Türkiye'de Sosyalizmin...*, s. 287.

Yine bu devirde emek ve çalışmanın bulunduğu sefalet mevkii ise geniş bir aşağılama ve hakaretle sınırlıdır. Öyle ki çalışmak insaniyetin en büyük, en ulvi bir meziyeti iken bugün fakir ve sefil olmak için çalışmanın cisimleşmiş hali olan işçi sınıfına mensup olmak yeter. Hayati ihtiyaçların çoğalması karşısında şimdiki işçinin hali Firavun esirlerinin dayanılmaz acılarından, mazlumiyetinden farklı değildir. O şimşek gibi parlaklığın yanında bu koyu renkli hayatın gittikçe inleyen, gittikçe siyah olması yine medeniyetin ilerlemesinin eseri... değil mi? Saf ve samimi bur vicdan öyle düşünür ki esirlik geçmişe değil, zamanımıza mahsus, adaletsiz bir özelliktir. Sermaye ve emek:: İşte iki unsur ki gıda, giyim ve barınma gereçlerimizin arzularımızı okşayan eşyalarının üretimine, sınaat ve ticaretin gerçekleşmesine hizmet eder. Bu özelliklerinden dolayı hiçbir vakit önemlerinin gözden uzak tutulmaması gerekirse de maddelerin üretiminde önemli bir unsur olmalarına nazaran toplumdaki mevkileri itibariyle bu derece farklı bulunmaları o nispette mühim ve hayret verici değil midir? Sermayedar sermayesini, işçi de beden kuvvetini sarf eder. Biri diğerinden vazgeçemez. Bununla beraber biri gökyüzünde diğeri çukurun dibinde bulunur. Bunun sebeplerini aramak her ferdin insanlık vazifesidir.

Gerçekten bütün toplumun ihtiyaçlarını karşılayan maddelerin üretiminde sermaye ile emeğin hizmeti müşterek ise de, hakikat aranılacak olursa bu hizmette sermayenin hissesi nispeten hiçtir. Şaşırılmasın. Hangi teşebbüste olursa olsun meydana getirilen mahsul o işte başlangıçta olan işçi ve çalışanların emekleridir. "Kâr" adı altında sermayedarın elde ettiği paralar meşru addolunan bir hırsızlıktan başka bir şey değildir.

Fakat bu bir iktisat ve matematik meselesidir ki çözüm ve ispatı bir makalenin sınırlarının dışındadır. Arzu eden Karl Marks'ın eserlerini mütalaa edebilir. Ancak burada toplumun seçkinlerine hoş bir sadaka bahşetmek mecburiyetiyle yalnız şunu arz ederim ki her hangi bir teşebbüsten sermayenin hissesi hiç olmazsa emeğin hissesinden az olmalıdır.[8] Yani kârın büyük bölümü işçi ve çalışanların ücreti hesabına geçmelidir. Niçin?

Sermaye hangi şekilde bulunursa bulunsun cansız ve hareketsizdir. Emek ise canlı bir insan kuvveti olduğundan bu iki unsurun bir araya gelmesinden bir hareket, bir faaliyet oluşursa bu, kuvvetin o madde üzerine olan büyüleyici etkisinin sonucundan başka bir şey olamaz. İşçi kol kuvvetiyle sermayeyi harekete geçirir. Geçici olarak canlandırır. Sonra onu yerinde bırakarak doğurduğu hareketin hararet ve tesirinden bir mahsul, bir kâr meydana geti-

8 Kerim Sadi "olmamalıdır" olarak okumuş. Yazarın anlatımından da açıkça anlaşıldığı üzere, "sermayenin payı, emeğin payından daha az olmalıdır" demektedir. Bazen metinlerde dizgi hataları olmakla beraber, burada metinde de "olmalıdır" şeklindedir. Dergide 202. sayfada ilk sütunun sondan bir önceki paragrafında.

rir. O mahsul meydana gelince sermaye yine baki, fakat işçinin kuvveti harcanmış bulunur. Ve o harcanan kuvvet işte sermayeye katılarak bir madde fazlalığı şeklinde ortaya çıkar. Yahut o üretilen ürün işçinin harcadığı beden kuvvetinin cisimleşmiş halidir.[9]

Bu sonuçta etkisi olan sermayeye bir hisse verilecek olursa acaba ne oranda verilmelidir? İnsaflıca söylenilsin: Harcanan, yorulan, terleyen yalnız emek iken önce ve sonra ölü ve atıl olan sermayeye ne düşer? Harcanan emeğin geri alınmasından sonra kalan kısım değil mi? Bu da hiçtir. Bir şey vermek icap etse bile kârın az bir kısmı olmalıdır.

Heyhat ki putperest devrinde bulunuyoruz. Evet, toplumsal aşamalardan içinde bulunduğumuz şu sermaye devrinde paranın kutsiyetine, yanılmazlığına inanılır. İnanılır ki para iktisadi işlemlere mutlak olarak hâkimdir ve bu unsurun mutlakıyeti katiyen ortadan kaldırılamaz. Binaen aleyh debdebe ve gösteriş, hayatın şaşaası, sermayedarın köşküne sığınıyor. Herkes sermayeye tapıyor, herkes onu savunuyor. Gerçekten bir memlekete külli miktarda nakit sermaye girerse orada ticaretin, herkese ait kârın, inşaat işlerinin arttığı, harabelerin mamur olduğu, ziraat ve sınaat damarlarına taze taze bir hayat geldiği görülür. Bu değişimi müşahede edenler sihirli sebebiyetini sermayeye atfederler ve tabii görüntü bunlara hak verir. Fakat düşünelim: tedavülde bulunan nakdin kıymeti gerçek midir?

Hayır! Nakit bir değişim aracından ibaret. Asıl parayı teşkil eden maden hayatın idamesine hizmet etmez. Ve temsil ettiği kıymet mübadele olunan eşyaya aittir. Nakit, onların değiş tokuşunu kolaylaştırmak için insanlar tarafından var sayılan, itibari bir niteliğe sahip, cansız ve ruhsuz bir cisimdir. Acaba cansız bir cismin bir hâkimiyeti, bir mutlakıyeti, hürmete değer bir hali olabilir mi?[10]

Para kelimesi bana Ortaçağı hatırlatır. Bütün Hıristiyanlık âlemi papanın kutsiyetine, yanılmazlığına inanıyor. Onun bir emriyle haçlı ordularıyla etrafa dehşet saçıyor. İnanmanın ateşiyle bu ordular bir taraftan Kudüs-i Şerif kapılarına dayanıyor, yakıyor, yıkıyor, memleketler harap ediyor. Milyonlarca insan telef oluyor. Bir taraftan Hıristiyan olmayan Endülüs Araplarını İspanya'dan çıkarmak için şövalyeler Avrupa'nın her tarafından Pirene dağlarını aşıyor. Gözlerinde kan kaynaşıyor. Kendilerine vaat olunan cennete varmak için dünyayı alt üst ediyorlar.

---

9 Burada Marx'ın değer teorisinin özlü bir anlatımıyla karşı karşıyayız. Marx'a göre değeri yaratan sadece ama sadece canlı insan emeğidir. Sermaye tek başına asla değer yaratamaz. Onu harekete geçirerek değeri yaratan canlı insan emeğidir.

10 Burada yine Marx'ın değer ve para kuramının iyi özetlenmiş bir sunumuyla karşı karşıyayız. Marx'a göre paranın kendisi bir değer olmayıp, ancak metalarda birikmiş değeri temsil eder.

Kanlı amirleriyle cünd-i viga
Sonra artık alay alay üsera
Mutlaka bir muzaffer on mağlub
Çiğneyen haklı, çiğnenen ma'yub
Kahra alkış, gurura secde, ne kerem
Za'fü zilletle daima tev'em
Doğruluk dilde yok, dudaklarda,
Hayr, ayaklarda, şer kucaklarda
Bir hakikat, hakikat-i zincir,
Bir belağat, belağat şimşir,
Hak kavinin, demek şeririndir,
En celi hikmet: Ezmeyen ezilir...[11]

Ve bütün bu haksızlıkların kanlı sonucu bir hata idi ki saadete layık olan insanoğlu üzerine bir zorbalık ejderi kesilmişti. O da papanın ruhaniyeti, insanüstü olmak ve cennetle münasebette bulunmak özelliğidir. Bugün Vatikan Sarayı'ndan insan öldürmeler hakkında milyonlarca emir çıksa bile kimse yerinden kımıldanmaz. Ruhbanın o kuvvetini halkın batıl inançları oluşturuyordu. İnanmamak; işte onların dünya çapındaki ezici kuvvetine son veren en büyük kuvvet.

Hal-i hazırda "iştirak" akımını anlamayanlar sermayenin mutlak hâkimiyetine inanmış bulunuyorlar. Hâlbuki bu hâkimiyet bir varsayımdır. Yarın kimse buna inanmayacak. Ve hak ve adalet iştirak vadisinde hükümran olmaya başlayacaktır. Bu hakikati anlamak isteyiniz ey okurlar!

Kasaba 30 Nisan 326
B. İSRAEL

ÇİFTÇİLERİMİZE BİR NAZAR

Meslek ve işimizin geniş çevresi içinde, müthiş sefalet dalgaları altında ezilen, hayatını yoksulluklar içinde geçirmeye mahkûm olan bir sınıf varsa o da çiftçilerimizdir. Şimdiye kadar ne Osmanlı milletinin münevverler sınıfı ve ne de hükümeti bu muhterem çarıklı babalarımızı düşündü. Düşünmediği için de şimdiye kadar ekmek ve nimetleriyle beslendiğimiz velinimetlerimizin derdine çare, yarasına merhem bulmadı.

Kışın şiddetli soğuklarında, yazın kavurucu harareti karşısında on sekiz saat çoluğuyla çocuğuyla aç, sefil, çıplak durmadan çalışan! Mütemadiyen hayatın tasasına göğüs geren, Osmanlı milletinin mevcudiyetini altı yüz seneden beri bedenen muhafaza eden, parasıyla, evladıyla ayağı donsuz, başı

11 Dergide şiirin başına dipnot konularak "F. Fikret Bey'in bir şiirinden" denilmiş. Tabii ki "T" olmalı. Tevfik Fikret'in bir şiirinden.

fessiz muharebe ederek vatanlarını muhafaza eden bu muhterem sınıfa karşı meşrutiyet hükûmetimiz, münevverlerimiz neden, ne için kayıtsız kalıyor? Bilemiyoruz. Yine neden bu sınıfın ihtiyaçlarını karşılayacak, saadetini temin edecek zirai teşebbüslere girişmeye eli, kolu, fikri varmıyor. Varmıyor, düşünmüyor belki de düşünmek istemiyor.

Fakat bilmiyor mu ki, bu memleketin saadeti, serveti, muhafazası, yine bu muhterem çarıklıların himmetlerine, hizmetlerine bağlıdır. Düşünmüyor mu ki; bu sınıfı düşünmemekle memlekete, vatana karşı büyük hem pek büyük bir ihanet etmiş oluyor!.

Eşraf adı altında yaşayan bir sürü zalimlerin, bir alay hırsızların, birtakım zalim, gaddar zenginlerin oyuncakları olan yalnız hayatını onların vurgun keselerini doldurmaya, hükûmete vergisini, mirisini vermeğe, evladını sınırda kurşunlar karşısına göndermeye, hayatın bütün lezzetlerini ve dünya saadetlerini ebediyen ömründe tatmamaya mahkûm olan ve memleketimizin ekserisini teşkil eden bu sınıfı, çiftçilerimizi düşünmemek memleketimizin iktisadi kutsal vatanımızın bugünü ve geleceği için çok tehlikeli.

Acaba niçin bilinmiyor ve yahut ne için bilinmek istenmiyor ki insanlara artık kahrın, zulmün zorbalığın, tazyikin bir derecesine kadar muhtemeldir.

Acaba ne için düşünmüyoruz ki zorbalık her ne kılıkta olursa olsun fenadır. Susuz ovalarda, soğuk dağ başlarında hayattan ümidi kesen çiftçiler artık fazla tahammül edemezler.

Bunları, çiftçileri düşünmek zamanı çoktan gelmiş geçmiştir. Zararın yarısından dönmek de büyük bir ticarettir deyişi gereği hazinemizi dolduran, ordumuzu besleyen, namus-ı millimizi, haysiyet-i Osmani'mizi bütün medeni cihana karşı gücüyle gösteren bu sınıfın halini, ihtiyacını araştırarak çare olmaya gayret etmeliyiz. Bu gayretimizi çiftçinin saadeti için olmazsa bari memleketin selameti için, vatanın ilerlemesi için olsun düşünelim. Çünkü memleketimizin servet kaynağı yalnız çiftçiliktir.

Mektepler açmak, yollar yapmak, telefon, telgraf, velhasıl ne gibi ilerleme fikirlerimizi ortaya koymak, kuvveden fiile çıkarmak istersek isteyelim. Mutlaka paraya ihtiyacımız olacak ve binaen aleyh millet hazinesinin yoksulluktan kurtulmasına bağlı bulunacaktır.

Yoksa hastanın zararına olarak yaşayan mikrop gibi daima borçlanma mirasyedilikleri milletin geleceği için iyi olmaz.

Servet kaynakları bu kadar bol olan bir memlekette yoksulluğun bu kadar şiddetli olması servet kaynaklarının görülmemesi demektir ki bu da koskoca bir körlüktür.

Hatırımızdan hiç çıkarmayalım ki mazinin, halin, istikbalin borcunu ödemeyecek, derdini çekecek olan o çarıklı babalar bir gün gelecek ellerindeki sopalarla boynumuzu kıracaklardır. Zira şimdiye kadar onlar için hiçbir

şey yapmadın, teşebbüs de etmedin. Yalnız kulaklarını sürekli vaatlerle doldurduk.

Bari hiç olmazsa vaatlerimizden utanalım.

Elmalı Belediye Reisizade
M. NİYAZİ[12]

TRAMVAY AMELESİNİN TATİL-İ EŞGALİ

Geçende Tramvay Şirketi'nin bir anonim şirketi olmayıp zavallı işçiyi, memurların hukukunu mahvedici ve beygirleri telef etmek için teşekkül etmiş olan zalim bir şirkettir demiştik. Dersaadet Tramvay Şirketi artık haddini aşırdı. Böyle bir şirket hangi memlekette var? Avrupa'nın en küçük kasabalarına varıncaya kadar artık ortaçağa mahsus olan bu gibi arabalara çöp doldururlar.

İstanbul gibi bir şehirde ne vakte kadar bu şirket baki kalacaktır. Ne vakte kadar şehrimizin manzarasını kirletecektir. Tramvay arabalarının geçtikleri sokak ve caddelerden geçenler her gün belki her saat yeni bir çirkinliğe, kepazeliğe tesadüf ederler. Tramvay Şirketi Alman tebaasındandır.

İşte bu şirket işçi ve memurları artık icra edilen haksızlıklara tahammül edemeyip nihayet greve gitmeye mecbur oldular. Birkaç günden beri şehrimizin sokakları tramvayın yol açtığı kötü ve kirli manzaradan kurtuldu.

Tramvay memur ve işçileri tarafından Dersaadet Alman Sefiri'ne aşağıdaki telgraf gönderilmiştir.

(Tramvay Şirketi Alman teb'asından teşekkül etmiş olduğundan bizi onun gaddar ellerinden kurtarmanızı temenni ederiz.)

Bundan başka Padişah ile, Meclis-i Mebusan ve Ayan Başkanlığına, Sadrazam Hakkı Paşa'ya, Ticaret ve Nafıa Nazırı Hallacyan Efendi'ye, İttihad ve Terakki Fırkası Dersaadet Şubesi Reisi Halil Bey'e, Tanin Gazetesi başyazarı Hüseyin Cahid Bey'e, Zohrab ve Vartkes Efendiler'e hitaben aynı mealde aşağıdaki telgrafı göndermişlerdir.

"Tramvay Şirketi bundan önce vermiş olduğu vaatleri yerine getirmek istemiyor. Başımız üzerine Alman kondüktörleri koymak suretiyle bizi ve ailemizi büsbütün mahvetti. Artık ne yapacağımızı bilemiyoruz. Dün Alman tebaasından olan kondüktörlerin ahıra girdikleri zaman cümlemiz de bu hale tahammül edemeyip grev ilan ettik. Şimdi çoluk çocuğumuzla sokaklara düşmüşüz, biz ne vakte kadar bu şirketin haksızlıklarına hedef olacağız. Rica ederiz, halimize merhamet ediniz. Bu şirket hükümetle akdetmiş olduğu mukavelenin hükümlerine uymak istemiyor. Biz yalnız vatanımız için muharebe etmek ve ölmeğe hazırız. Haksız yere bu şirketin haksızlıkları, zulüm ve haksızlıkları yüzünden ölmeyi cinayet addederek, bu bapda merhametinize sığınırız.

12 Bir sonraki sayıda "Ferruh Niyazi" olarak düzeltiliyor.

İşte bu Tramvay Şirketi hükümetimizle bile eğleniyor. Soralım Ticaret ve Nafıa Nazırı'na, bu hale tahammül etmek mümkün mü, Osmanlı işçisi çalıştırmak istemiyor, kendisi Alman olduğundan bütün memurların, arabacıların, kondüktörlerin Alman olmalarını arzu eden bu şirket bizimle eğleniyor. Demek istiyor ki, "Sizin ne öneminiz vardır, ben hükümetinizle bile akdettiğim mukavele hükümlerine uymuyorum, sizin sözünüze de mi kulak asacağım?"

Bakınız ey muhterem Osmanlılar, bunlar bizim hukukumuzu, işçimizin hukukunu çiğneyerek bizi adeta alçak mahlûkat gibi kullanmak istiyorlar. Fakat biz kendi hukukumuzu müdafaa edeceğiz. Almanya'da işçinin kahrına uğrayan bu alçaklar bizim gibi sefillerden mi almak istiyorlar. Ah, toplumsal hayat! Bunlar da medeniyetin kaynağından gelip de bize ders verecekler değil mi? Fakat biz artık dersimizi öğrenmiş olup ders vermekte olduğumuzu onlara anlatacağız.

MİHRAN, ŞABAN, PANDELİ

İŞTİRAK'İN TEFRİKASI
KAHRAMAN KIZ
MUHARRİRİ: ASU

–Birinci Kısım–

4

– Evet matmazel, saat birde- ikide dönecekler, valideniz aşçıya söylediği zaman işittim.

– Pekala, demek oluyor ki beş altı saat kadar vaktimiz vardır. Matmazel Pulga ihtiyar zabitin yegâne kızı olup ancak on sekiz yaşında bulunuyordu. Sandalyenin üzerine oturmuş ve dizini yazıhaneye dayamış olup endişeli bir tavır ile Manya'ya bakıyordu. Boyalı bir camdan akseden mavi bir ışık yansımasıyla genç ve dilber kızın güzel yüzünü aydınlatıyordu. O esnada sessizce vuku bulan fikir alış verişi ile dakikanın ve manzaranın anlaşılmaz garipliğini, kutsiyetini bir kat daha arttırıyordu.

Madmazel Pulga gayet latif ve dilber olduğu gibi manalı bakışları, simasında daima görünen saflık ve yumuşaklık karşısındakinin his ve teveccühünü celp eder. Boyu biraz uzunca olup endam ve vücudunda hiçbir kusur yok idi.

Güzel başı üzerinde sallanan dağınık saçları yüzünün güzelliğini bir kat daha artırıyordu. Geniş alnı etrafında saçlardan müteşekkil siyah ve parlak bir taç ve bunun alt tarafında siyah kubbe şeklinde latif kaşları, meşhur bir ressamın becerikli ellerinden çıkan nadide resimlerde olduğu gibi iki simsiyah gözlerini süslerdi. Bu iki nadide ve ruhu okşayan gözlerinden nurlar akıyordu.

Fakat kirpikleri bakışlarına mani olurlar. Gözlerin alt tarafında kadife gibi bembeyaz yanakları sanki cennet çeşmelerinin latif kaynaklarından fışkıran berrak sularından sulanmış pek bir beyazlığın etrafında, iki hoş güle benzerler idi. Evrakı üzerindeki açık kırmızı bir renk bembeyaz mermerler üzerinde dağılarak bir misli daha görülmemiş nadide bir renk hasıl etmişler. Gözleri kamaştıran, kalpleri alt üst eden, hissiyatı mahveden işbu gülistan mermer şeklinde bembeyaz boynu üzerine ihtişamla durarak etrafa atfedilen bakışların ahengine göre hareket eden bir vaziyet almış idi.

Pulga birkaç defa odanın etrafında dolaştıktan sonra yazıhaneye yaklaşıp birbiri üzerine yığılmış kitaplarla defterlerin arasından nadide bir resim çıkarıp hayretle incelemeye başladı. O esnada derin bir heyecan içini alt üst etti.

Ah Marusa, benim kıymetli, nadide Marusa, diyerek resmi şiddetli bir arzuyla öpmeye başladı. Sonra hizmetçi kıza hitap ederek:

– Manya, çabuk. Dediklerimi yapmaları için arkadaşlarına malumat ver, fakat geç kalma zira beraber dışarı çıkacağız.

İkinci Kısım

Bütün şehir ışıklar içindedir. Elektrik telleri gagalarından asılan rengârenk ışıkların etrafa neşrettikleri şuleleri yüksek binaların süslü cephelerine aksederek düzgün bir sıra teşkil eden o muhteşem binaların zenginlerden meskûn olduğunu bildirir idi. Geniş caddenin ortasında muhteşem zengin arabaları harikulade bir süratle geçip bir dakika zarfında gözlerden uzaklaşırlar. Birbirini takip eden otomobillerin yıldırım gibi uçuşları zenginin hayat ihtişamına karşı fukaranın zihninde bir kızgınlık ihtilali uyandırır idi.

O esnada General Gulya İvanof'un arabasının kapısı açılarak iki kişi dışarı çıkıp kuzeye doğru seri adımlarla yürümeğe başladılar. Onlardan biri yakışıklı bir delikanlı olup subay kıyafetini giyinmiş diğeri ise dilber ve latif bir kız idi. Biraz ilerledikten sonra genç kız subayın koluna girip hasbıhale başladı. Bazen gülerek şakalar eder ve delikanlının hoşuna gitmeye gayret eder ise de genç zabit endişeli bir halde olup başını önüne eğmiş düşünceli bir halde yürümekte idi. (Devamı Var)

****

Müdür-i Mesulü Hüseyin Hilmi

****

Manzume-i Efkâr Matbaası: Hüseyin Enver ve Şürekâsı

Numara -14- 15 Mayıs 1326 Cumartesi Sene -1-

İŞTİRAK

Biri yer biri bakar, kıyamet ondan kopar
Sosyalizm Efkârının Mürevvicidir.
Journal Socialiste ICHTIRAK

Sahib-i İmtiyaz ve Müdür-i Mesulü:
Serbest İzmir Gazetesi Sahibi: Hüseyin Hilmi
Directuer Hussein Hilmi
Maa posta Seneliği 60 Kuruş
Altı Aylığı 40 Kuruş
Mekatib ve Evrak-ı Varide Bab-ı Ali Karşısında Adliye Hanındaki Daire-i Mahsusaya Gönderilmelidir.

MÜNDERİCAT

Kadınlar İçinde Fikr-i İştirak, Elmalılı Ferruh Niyazi, Tramvay Şirketinin Mezalimi, Elmalılı Ferruh Niyazi, Maarif Nezaretine Açık Mektup, F – R, Tophane İşçisinin Layihası, Orman Nezareti İlan-ı İflas Ediyor, A – H, Tıp Fakültesi Sada-yı Eninlerinden, Anadolu'da Açlık, İştirak

KADINLARIMIZ ARASINDA FİKR-İ İŞTİRAK

Bugün kariin-i kiramım yeni, yeni olduğu kadar garip, garabeti kadar da şayan-ı iftihar bir haber-i mühim karşısında bulunacaklar. Evet, evet yalnız muhterem kari' ve karielerimi değil bütün Avrupa efkâr-ı umumiyesini bile hayretlere ilka' edecek bir hadise-i içtimaiye.

Her zaman cihan-ı medeniyete karşı yeni yeni yenilikler, yeni yeni dehalar gösteren millet-i Osmaniye işte bugün âlem-i insaniyete karşı Osmanlı kadınları arasında sosyalistlerin bulunduğunu söylemekle iftihar edecek.

Ser-levhamızdan da anlaşılacağı veçhiyle Osmanlı kadınları arasında fikr-i iştirakin süratle intişar etmeğe başladığını görmekle müftehir bulunuyoruz. Kadınlarımız tarafından aldığımız müteaddit mektuplar, varaka-i takdiriyeler bizi münhasıran buna dair bir makale yazmağa, hemşirelerimizi takdir ve tebrik etmeğe mecbur ediyor. Pek acı surette itirafa mecburuz ki biz şarklılar Avrupa medeni ilerlemesinin herhangi şubesinde olursa olsun pek geri kaldık. Bu geriliğimizi, bu cehaletimizi yalnız erkeklere hasretmek ve yalnız onlardan hizmet beklemek elbette doğru olamaz.

Erkeklerin hayatını, benliğini tamamlayan seçkin bir sınıf vardır ki o da şüphesiz kadınlarımızdır.[1] Kadınların toplumsal âleme ettikleri hizmet pek büyüktür. Hâlbuki maatteessüf bizde kadınlara hiç önem verilmemiş hatta pek çoklarımız bu önemli sınıfı bir tam insan olmak üzere bile kabul etmemiştir. Fakat son zamanlarda Avrupa ve Amerika'da kadınların faaliyeti, hizmetleri bütün erkekleri hayretle kendine hayran bırakmıştır.[2]

Bilim alanında kadınlar şüphesiz erkeklerden pek geride kalmışlardır!

Hal böyle iken Osmanlı kadınlarının da az zaman zarfında gösterdikleri yenilenme ve ilerleme bu kadar engeller karşısında büyük, hem pek büyük bir başarıdır. Muhterem okurlarımı temin ederim ki Avrupa kadınlarında bile –çünkü vesaitleri pek mükemmeldir– bu kadar hızlı bir yenilenme ve gelişme vuku bulmamıştır.

Muhterem okurlarım! Emin olunuz ki, abartmıyorum. Belki biraz ileri gitmekle beraber bu sıradan kadınlarımızın bilgi seviyelerini pek yüksek buluyorum.

Osmanlıların geleceği için iyiye işaret olmak üzere kabul ediyorum. Ve eminim ki benim kanaatim efkâr-ı umumiye karşısında mahcup kalmayacaktır.

Bunu, bu iddiamı ispat için kadınlarımız tarafından aldığımız birçok mektuplardan yalnız birisini makalemizin altında yayımlayacağız.

Eminiz ki bizim gibi "sosyalist" yaşamak isteyenler daha doğrusu öyle yarım yamalak değil bütün manasıyla sosyalist olan meslektaşlarımız sevinç gözyaşlarını saklayamayacaklar.

Görülüyor ki muhterem hemşiremiz hakkımızda pek büyük bir teveccühte, pek fazla takdiratta bulunuyorlar. Bi'l-mukabele teşekkür etmekle beraber hizmet ettiğimizi değil vazifemizi ifa ettiğimizi söyleyeceğiz.

Ülkemizde birçok vatanperverlerin sebatlı mücadelesiyle ilan ettirilen anayasa Osmanlı gençlerine birçok vazifeler tahmil etmiştir ki herkes ve bilhassa gençler uhdelerine düşen bu kutsal hizmetin yerine getirilmesinden kaçınırlarsa insanlığa karşı borçlarını ifa etmemiş olurlar.

İşte biz de insaniyet için faydalı olduğuna kanaat-i vicdaniye hasıl ettiğimiz "sosyalizm" fikrinin yayılmasına gayret etmekle der-uhde ettiğimiz hizmeti ifa ediyoruz. Yoksa sosyalistliğin bu memleket için zararlı olduğunu iddia eden bazı "egoistler" gibi düşünmüyoruz. Mamafih bize muhalif olanları da itham etmeyiz. Bizim inancımıza göre herkes kendi imkânları elverdiği ölçüde hizmet ifa edebilir.

Muhterem okurlarımı temin ederim ki, "İştirak" hissesine düşen her fedakârlığı yapacak ve bunun mukabilinde hiçbir şey beklemeyecektir. Yalnız bir gaye ve emeli vardır ki o da:

---

1 "... ikmal eden sınıf-ı mümtaz"

2 Engüşt-ber-dehan: Hayran olmak, şaşırmak.

Bütün insanlığın birliğidir.

Kadınlarımız emin olmalıdır ki sosyalistler zavallı hemşirelerini düşünmeyi hiçbir zaman unutmamıştır. Fakat henüz on üç haftalık olan aciz gazetemiz çok önemli konuları ele aldı. Yoksa insan adı altında yaşayan birçok canavarların her gün fabrikanın pis boğucu havası içinde çalışarak yaşamağa mahkûm olan bir genç kızı ne suretle iğfal ederek kadınlık hazinelerini[3] mahvettiklerini zaten o zavallılar için çekilmez olan hayatlarını ne suretle felakete sürüklediklerini o biçarelere karşı ne gibi cinayetler ika ettiklerini biz biliriz ve bu gibilerine daima lanet ederiz.

İnsanlığa karşı fenalık yapmak isteyenler emin olsunlar ki sosyalizm bunların hepsine son verecek ve artık katiyen insaniyete yapılan cinayetlere yabancı kalmayacaktır.

Hatta daha ileri giderek diyeceğim ki, "Demokrat" Fırkası'nı teşkil eden gençler fabrikalarda çalışan, emek ve gayreti ile geçinen hemşirelerimizle evlenmelidirler.[4]

Bunu mensup oldukları fırkanın nizamnamesi emretmiyorsa insanlık[5] emreder. Ümit ederim ki aramızda hiçbir fark olmayan demokrat kardeşlerimiz bu teklifimizi kabul ederek insanlık âlemine karşı "demokratlığı" bir kat daha yükseltirler.

Binaenaleyh gayri ihtiyari olarak diyeceğim ki yaşasın demokratlar yaşasın sosyalistler yaşasın sosyalist Osmanlı kadınları.

Elmalı Belediye Reisizade
FERRUH NİYAZİ

İştirak

Geçen nüshamızda yazı heyetimizin muhterem üyelerinden Elmalı Belediye Reisizade Ferruh Bey'in "Çiftçilerimize Bir Nazar" başlıklı makalelerinin altında yanlışlıkla "M. Niyazi" dizilmiş ise de doğrusu "Ferruh Niyazi" olacaktır.

AYNEN MEKTUP:[6]

Efendim,

Yeryüzünde yaşayan insanları hakiki bir kardeşlikle birbirine bağlayacak ve Türkiye'de de bir genel kardeşlik kuracak olan "sosyalizm" fikrinin neşri-

3 "Hazain-i nisviyyelerini".

4 "Teehhül etmelidirler."

5 Burada "mahkeme-i kübra-yı insaniyet" emreder diyor. "Mahkeme-i kübra" deyimi kelime anlamı "büyük mahkeme" olmakla beraber "kıyamet günü" anlamında kullanılır. Önerisini güçlendirmek için başvurduğu bir abartma olarak görünüyor. Ayrıca bu öneriyi neden sosyalistlere değil de "Demokrat" partililere yaptığı da bir sorudur.

6 Kerim Sadi tarafından sadeleştirilerek aktarılmıştır. *Türkiye'de Sosyalizmim...*, s. 281.

ne elçi bulunan sevimli "İştirak" Gazetesi'ni büyük bir merakla mütalaa etmekte ve sevincimden çıldırmak derecesine gelmekteyim. Bence Türkiye'nin "L'Humanite"si olan saygın gazetenizin hayatını devam ettirmesini ve ilerideki çocuklarımızın yalnız bu hakiki ve nurlu yolda gitmek suretiyle birçok gazeteler çıkarmalarını dilerim.

Bundan başka: Memleketimizde kurduğunuz bu yeni yoldan dolayı yazarlarınızı "sosyalistliğe" meftun bir kadın sıfatıyla tebrik ederek bütün dünyadaki biz sosyalistlerin muvaffakiyetlerini temenni eylerim.

23 Mayıs 1910 Beyoğlu
MARGARİT

TRAMVAY ŞİRKETİ'NİN MEZALİMİ

Artık yeter.

İstanbul'un karmaşık ortamı içinde sekiz on günden beri ortaya çıkan toplumsal olaylar içinde en mühimi; Tramvay işçisinin grevi, bundan zarar gören işçi. Şirketin zavallı işçiye zorbalığı gibi hakikaten üzücü haksızlıklar, yolsuzluklar karşısında bulunuyoruz.

Şirketin şimdiye kadar bu millete verdiği zararları hükümete karşı yükümlülüklerini anlayıp görmek, bilmek mutlaka derin bir bakışa sahip olmak ve sonra da şirketin nizamnamesini gözden geçirmekle mümkündür. Bunlara karşı susmak bence bir azap altında ezilmek demektir. Şirketin yerine getirmediği yükümlülüklerini okurlara açıklamak lazım gelirse sahifeler dolduracağı ve bu doldurulan sahifelere hiçbir kimsenin kulak asmayacağı bence muhakkaktır. Yalnız meşrutiyet hükümetimizin dikkatine arz etmek istediğimiz işçinin mağduriyeti ve grev neticesi kapı dışarı edilen yirmi senelik on beş kadar emektarın acınacak halleridir.

Nafıa Nezareti'nin resmî yazısına bile ehemmiyet vermeyerek kabulden kaçınan şirket acaba hükümete karşı nasıl bir fikr-i tahakküm taşıyor. Eğer şirket, imtiyazından bahsederse hükümete karşı taahhütlerini ifa etmeyen bir şirketin imtiyaz hakları hükümsüzdür. İmtiyazın devamı taahhütlerin tam olarak yerine getirilmesine bağlıdır zannederiz.

Bir şirket yoktur ki on beş yirmi senelik emektarları tazminatsız olarak kapıdan dışarıya atsın ve sonra da Nafıa Nezareti'nin yazısına önem vermesin. Aman Ya Rabbi! Biz millet-i Osmaniye'nin bu donmuş kanlarımız, morfinlenmiş vücutlarımız ne zamana kadar sessiz kalacak. Tramvay şirketine bu kadar cüretkârlık nereden geliyor? Evet evet, taahhütlerini ifa etmediği halde mesul olmayan bir şirket on beş yirmi işçiyi mağdur etmekten niçin korksun? Fakat artık şirket de katiyen bilmeli ki, biz fazla susmayacağız. Bağıracağız, feryat edeceğiz ve asla susmayacağız.

İşte bu maksada binaen de şu satırları yazıyorum ey işbaşında bulunanlar!

Zavallı, biçare işçinin tercümanı olan şu satırlarımızı dikkatlice okumanızı rica ederiz. Millet-i Osmaniye'nin hukuku daima ayaklar altında geziyor. Vaktiyle Anadolu Demiryolları Almanya'dan birçok çocuklar getirerek Osmanlı memurları maiyetinde yetiştirdikten sonra memurlarını atmaya, birer türlü vasıtalarla istifaya mecbur ederek Almanları kayırmış, buna karşı da sessiz kalınmıştı.

Eğer tramvay şirketi Almanya'dan mütehassıs sürücüler getirerek Alman serserilerini kayırmak istiyorsa emin olsun ki bir lokma ekmek bulmayan bir millet karşısında bunu yapamayacaktır. Cami avlularında, kahve köşelerinde yatan zavallı işsizlerin listesini yapmak lazım gelirse epeyce bir yekun teşkil eder.

Kendisi aç olan bir millet hiçbir zaman kendi karnını doyurmadan başkalarının idame-i hayatına çalışamaz. Hükümet fukaraya iş bulmak mecburiyetinde iken her biri bir haksızlıkla işlerinden çıkarılan işçinin şikâyet çığlıklarına karşı bilmiyoruz ne için kayıtsız kalıyor. Ah! Bu zavallı sahipsiz millete kim acıyacak? Daha mı ecnebilerin baskısı altında yaşayacağız?

Şirket kimdir? Hangi taahhütlerini ifa etmiş de işçinin mağduriyetinde ısrar ediyor?

Her suretle iyi niyetine emin olduğumuz Hakkı Paşa'nın nazar-ı dikkatlerini celp ederiz. Tramvay şirketinin hareketlerine yalnız efradı millet değil mebuslarımız da maruz kaldıkları halde acaba ne için şimdiye kadar hükümetten açıklama istemiyorlar. İşte biz muhterem mebusların dikkatine aşağıdaki iki maddeyi arz edeceğiz.

On üçüncü madde: Şirket işbu mukavelenamedeki yükümlülüklerini tamamen veya kısmen ifa etmediği surette imtiyaz hakları uzatılmayacak ve teminat bedeli henüz iade edilmemiş ise hükümet tarafından el konulacaktır.

On dördüncü madde: Hatların her merkezinde yolcuların istirahatı, güneş ve yağmurdan korunmaları için yirmi kişilik olarak lüzumu kadar yer inşa ederek bunların her birine büyük bir saat koyacak ve şirketin ahalice bilinmesi arzu olunabilecek ilanlarını asacaktır. Meydan ve geniş caddelere şirket memurlarının barınmaları için belediyenin tayin edeceği yerlerde şirket tarafından gereken miktarda kulübe inşa olunacaktır.

Ey muhterem mebuslar!

Fukara ve zayıfların hukukunu gasp eden, elinden ekmeğini alan bir şirketin gaddar muamelelerine karşı sessizlikle mi karşılık vereceksiniz?

Siz kimsiniz? Ne için seçildiniz? Vazifeniz arabalarda, otomobillerde gezmek, koltuklu sandalyelerde oturmak mıdır? Düşünmüyor musunuz ki mahvolacak ortada fukaradır.

Elinden ekmeği kapılan ve birkaç nefer çoluk çocuk sahibi olan işçinin is-

yanına karşı sessiz mi kalacaksınız? Siz, siz mebuslar milletin derdine çare bulmazsanız! acaba kim bulacak?

Düşünmüyor musunuz ki Osmanlı milletinin ekseriyetini teşkil eden işçi, fukara, zayıflardır. Bunlar mahvolursa altınızdaki sandalyeleri kaybedeceğiniz hatırınıza gelmiyor mu?

Siz muntazam yataklarda yatarken, mükemmel yemekler yerken bu muhitte kaç bin işçinin peynir etmek bulamadığını biliyor musunuz?

Artık bu zulümkârlıklara, bu haksızlıklara ne vakte kadar kayıtsız kalacaksınız? Rica ederiz elinizi kalbinizin üzerine koyarak vicdanınızdan gelen sesi duyun. Çünkü zavallı milletin fazla tahammülü kalmamıştır.

ELMALILI FERRUH NİYAZİ

AÇIK MEKTUP

–MARİF NAZIRI EMRULLAH EFENDİ'YE–

Genç ve Büyük Bir Sima: Şehabeddin Süleyman Bey

Bu haftanın tarihinin özetinde muhtelif haksızlıklar arasında önemle göze çarpan noktalardan birisi de, tarafınızdan araştırma yapılmaksızın ve kanunlar ayaklar altına alınarak Vefa İdadisi Fransızca öğretmeni ve yeni neslin en seçkin simalarından Şehabeddin Süleyman Bey'in görevden azledilmesidir.

Malumunuz olduğu üzere bir memurun bu zamanda hiçbir esasa dayanmayan, yalnız bir amirin, bir nazırın keyfiyle vazifesine son verilemez ve bir insan nazır olmakla hatasız ve yanılmaz olamaz. O da diğer insanlar gibi kanunun tayin ettiği hudut dahilinde hareket etmeğe mecburdur. Eğer kanuna itaat etmeyecek olursa, yine o itaat etmediği kanun kendisine lazım gelen dersi verir.

Nazır Efendi! Artık açık konuşalım. Mekteb-i Sultani Müdürü Tevfik Fikret Bey hakkında reva gördüğünüz haksızlığı zannederim ki, siz de pek ala bilirsiniz, hiç olmaz ise vicdanınız bunu tasdik eder. İkinci haksız ve kanunsuz uygulamanız Şehabeddin Süleyman Bey'in azli meselesidir. Rica ederim sizden soruyoruz. Bu muhterem gencin ne gibi bir günah ve kabahati var idi? Vazifesini mi ifa edemiyordu? Yoksa size karşı diğer bazı adamlar gibi insanlığı ayaklar altına alarak yaltaklanmıyor muydu? Herhalde bizim bildiğimiz Şehabeddin Süleyman Bey yeterlilik bakımından pek nadir tesadüf edilir gençlerdendir. Bu olsa olsa size karşı diğerleri gibi baş eğmemesinden ileri gelmektedir. İyi bilmelisiniz ki, artık bir memurun amirine karşı vazifesi kanun dairesinde hareket etmektir. Yoksa hiçbir vakit ona karşı tabiatüstü bir mahlûk gibi davranması demek değildir.

Anlıyoruz ki, zat-ı âliniz yeni fikirlere ve aydınlara karşı zapt edilemez bir düşmanlık beslemektesiniz. Bunun en büyük delili Mekteb-i Sultani hadise-

si ile, Şehabeddin Süleyman Bey gibi memleketimizin iftihar edeceği bir genci kanuni sebep olmaksızın azletmenizdir.

Fakat bir parça etraflıca düşünülüyor mu ki, bu büyük gençler milletin istikbalinin ruhudur, ancak onların nur-ı irfan ve marifetiyle zavallı memleketimiz hayat bulacaktır. Biz böyle haksız muamelelerin sizin tarafınızdan yapılmasını beklemezdik. Bilakis gençleri, aydın fikirleri bütün varlığınızla muhafaza edeceğinizi ümit ediyorduk. Buna karşı teessüf etmemek için bir insanın mutlaka hissiz, her türlü yüksek fikirlerden mahrum olması lazım gelir. Fakat rica ederim sizden tekrar soruyoruz: Böyle haksız kanunsuz bir muameleye nasıl cesaret ediyorsunuz, bütün toplumun hukukunun kefili olan kanundan çekinmiyor musunuz? Artık zannederim ki, partinizin erkanı da bu son muamelenize, bu büyük haksızlığa tahammül etmeyecek, lazım gelen ... icra edecektir efendim.

Beyoğlu, 11 Mayıs 326
F.R.[7]

7143 NUMARALI 26 NİSAN 326 TARİHLİ TOPHANE FABRİKASI UMUM MÜSTAHTEMİ TARAFINDAN MECLİS-İ MEBUSAN RİYASETİNE TAKDİM OLUNAN LAYİHANIN SURETİDİR

Allah devlet ve milleti zeval ve melalden masun buyursun. Âmin.

Cümlemizin gelecek umudu vatanın yükselmesi ve milletin ilerlemesi ve vatan ve millete karşı fertlerin mükellefiyeti ve teşebbüs-i şahsidir. Hiçbir vakit bu kaide-i namus değişiklik kabul etmez. Zira adl ü ihsan bunda mütecellidir. Sultan Mahmud-ı Adli zamanında esasen bina olunup bazı ilericilerin fırsat buldukça geliştirdikleri beylik fabrikaları hakkında bugün milletin vekillerinin dikkatlerine ikinci defa olarak başvuruyoruz. Pek garip kalmış olan imalathanelere bağlı olan geçimimizi düşünmekten ziyade, bugünkü selamet ve çalışmaların yönüne bağlı olan gelecek için bu vazifenin tarafımızdan ifa edilmesini cüret sayacak bir daireye müracaat etmekte olduğumuzu bilerek yüce meclisin şanını takdir edenlerden bulunduğumuzu, şu müracaat-ı kat'iyemizle isbat ederek dilekçemizi şerefli heyetinize takdime teşebbüs eylemiş oluyoruz.

Yalnız Tophane Fabrikası imalatında istihdam olanlardan isek de sair imalathaneler hayatında da aynı sorunlar olduğu cihetle, maruzatımızda tecelli etmek için öncelikle bir örnek oluşturması bakımından Tophane'nin dikkate alınmasını ve diğerlerinin de peşinden takip olunmasını temin etmek istediğimiz aşikârdır.

Bugün mevcut binlerce işçi ki hep sizler gibi can besliyorlar. Bu sebeple şimdilik bu fabrikada ne terk-i maişet edebilirler ne temin-i sanat edebilir-

7 Falih Rıfkı olabilir mi?

ler. Evet, çünkü esirlerdir. Hususiyle Tophane İmalat Müdüriyetince alınacak iktisadi tedbirlere en ziyade bağlı olanlar biz değil miyiz? Çok kere fabrikaları anlamak için gelenler aldatılıyor. İşçi ile temas edilmedikçe bu fabrikalardan hakiki sesler duyulamayacaktır. Günümüzde müstahdem bulunduğumuz bu hidemat-ı adiye erbabından olduğumuz halde hakkımızda reva görülen muamelatı ten'kit ve tetkik edince işin içinde gelişmeye engel tasavvurlar tahakküm ettiği anlaşılır. Çünkü yalnız bu fabrikanın ilerlemesi değil bir tarafı yaparken daha mühim tarafı yıkmağa benzememek için çalışanların hukuk-ı medeniye ve mukadderat-ı milliyesini hakkıyla korumak yoluyla umum vatana ve millete ait olan ilerleme göz önüne alınmak lazım gelir. Hâlbuki ne fabrikanın ilerlemesi temin olunuyor ne işçi ilerliyor. Bugün himmet-i vicdaniye ve rahmet-i vataniye ile top ve tüfek imalatında modellerden alasını vücuda getirmek ve istenildiği kadar vücuda getirilebileceği vaadinde bulunmak ile hazine-i devlete gösterdiğimiz iktisadi çareyi reddedenler masraf yükünü arttırmaktan başka bir şey yapmadılar ve yapmayacaklar ve yapamayacaklardır. Tophane Nazırı Halil Paşa'nın pek açık olan vatanperverliği cümlesinden olarak Sübyan-ı Sanayi Mektebi tesis ve Avrupa'dan İngiliz ustalar celbiyle bugün üstün niteliklere sahip ustalarımızın yetişmesi temin olunduğu halde mutlaka ecnebi ustalara ve ecnebi imalathanelere arz-ı ihtiyaç için bizim ustalara iş ve para vermemek ve hariçten işçi sanatına koydukları kalabalıklar ile fabrikadaki her nevi suiistimalleri tek tek arz edecek olan işçiden başkası olmadığını tekrar ederiz. İşçiden sorulsun efendiler. Tarih-i Osmanî de bu hale şahadet eder. Bir acı hakikat vardır. Yeniçeri Ocakları niçin bozuldu, Kanuni devrinin büyük kanunlarını müteakip gül yüzlü talihi soldu. Devşirme usulü yerine hariçten efradın kabulü usulüyle bozulan esas terbiye işi bir raddeye getirdiği vücutları kaldırılıp en acı bir netice olan ecnebi kuvvetler getirildiği ihtiyaçtan değil miydi? Çocukluğumuzdan beri fabrikaya hayatımızı vermişiz. Her birimiz on yirmi otuz kırk elli senelik emektarlarız. Nasıl teessüf olunmaz ki işi işçi görür. İşçi biz olalım. İş görülmemekten devletin yevmiye zararını kim, ne ile telafi eder? Arz ettiğimiz tarihi misal yeter ki fabrikanın akıbetini size tayin etsin. Her ne kadar fabrikalara bakılmamış ise de yine ehl-i sanatın ciddiyeti ve gayreti semeresi olarak sistemler değiştikçe muvaffakiyetler artmış, eksilmemiş olup hatta pek az zamanda Yunan Muharebesi'ne üç yüz kıt'a mükemmel cebel topu yetmiş iki obüs topu yetmiş iki mantil topu seri ateşli olarak yetiştirilmişti.[8] Ve senelik 24'ü sahra ve 24'ü cebel seri ateşlisi dahi yetiştirileceği arz edilmiş de inanılmamıştır. Top ve tüfek imalatında gizlenmesi mümkün olmayan gayretler ortaya koymuş olan fabrikadaki işçiye beş altı kuruş yevmiyeli işçilerin iş için getirilmedikleri pek çabuk anlaşılır. İki ca-

8 1897 Osmanlı-Yunan Savaşı kastediliyor.

mi arasında kalmış bi-namaza da benzemiyoruz. Tehdit olunuyoruz. Adam yerini taşla kapatmak mümkündür. Ve böyle yapıp da işçi bırakmayarak ecnebi sanat ehline yol bulmak için bir mecburiyet hazırlıyor. Örtülü menfaate çalışıyorlar.

Diyorlar ki az para ile çalışmazsanız çok para verip Almanlar çalıştırılacak. Efendiler ceza, hakaret, eza, zaruret iledir ki biz onların, bizi tehdit edenlerin esirleriyiz. Zaten az olan yevmiyelerimizi azalttılar. Daha azaltmak istiyorlar. Sokaktaki küfeci ile fabrikadaki işçinin arasındaki farkı fark etmeyenler elindeyiz. Gördüğümüz kötü muamelattan şikâyetimiz duyulmuş olmaz. Cezalandırılıyoruz. Kovulmaya layık oluveriyoruz. Hâlbuki yakın uzak demeden ihtiyaç olan yerlere asker gibi sevk olunuruz da resmî günlerde çalışmadığımız için yevmiye alamayız. Hatta padişahımızın ziyaretleri münasebetiyle padişahımız efendimiz hazretlerine bile hürmetsizlik ettiler de o günün yevmiyesini işçiden kestiler. Padişahımızın teşriflerinde topları gözlerinden uzak tutmak gibi hoş olmayan tedbirler aldılar. Ya bu tedbirler hangi maksada dairdir. Evet, fabrikayı kendi istedikleri gibi görmek, gerçeği gizlemektir. Fabrikadan içeri giriniz mebus efendiler! Biz size birer birer gösterelim. Fakat bizi size sokmazlar. Siz orada bize sokulunuz. Bu talebimiz kanuni değilse kanun için hak haktır, kanunu infaz ediniz.

Biz ne istiyoruz? Efendiler hazretleri! Yarın ne olacağımızı soruyoruz ve namus sözü istiyoruz. Bu namusu millet meclisi bize ibraz edebileceğinden sığınacak yerimizi şüphesiz ki iyi tayin etik. Yanılmıyoruz işe göre ücret verilir. Ücrete göre adam kullanılır. Güvence nispetinde emek ve iş, emek ve gayret nispetinde muvaffakiyet gelir. Bizim şu gerçekler karşısında kaderimiz sizin anlayışınıza teslimdir. Ve ne icap ederse şan-ı vekâletiniz hakkıdır razıyız. Haklıysak hakkımızı, adalet istiyoruz. Sakat, hasta, ihtiyar olanlar hakkında bir lokma ekmek tedarikine yol yok. Ya çalışmalı ya çıkıp gitmeli hiç birimizin başka hiçbir yerde maişet tedarike kudreti yoktur. Evvel ve ahir sözlerimiz gösteriyor ki, durumumuz fabrikaya mahkûmiyet derekesindedir. Tahkik olunabilir ve olunsun diye feryat ediyoruz. Demiryollarında ya ikramiye veya emeklilikle güvence temin olunurlar. Her fabrika işçisine bir terfi yolu göstermiş iken biz o medeniyetten hissedar değil miyiz? Fabrikalardan anlayacağınız işler birkaç şey değil birçok şeylerdir. Yalnız bizim fabrikayı değil birçok fabrikalar anlaşılmalıdır. Bu da toplumsal, iktisadi hayat-ı mesut arayan işçinin hukukunu korumakla olur, işe başlamayan bir komisyon ile de olamaz diye her mebus efendiyi bu durumu göz önüne almakla mükellef sayarız.

İştirak

Tophane Fabrikası işçisinin Meclis-i Mebusan'a hitaben yazdıkları feryadnameyi mütalaa eden insaf ve namus sahibi kimselerin müteessir olmama-

sı kabil değildir. İstanbul'da Meclis-i Mebusan-ı Osmanî'nin yüz adım ilerisinde böyle muameleler icra edilir ise artık diğer yerlerde neler yapılabileceği ihtimali olduğu tasavvur buyrulsun. Herhalde pek sade, adeta bir işçi lisanıyla vesveseli cümleler olmadan yazılmış olan bu dilekçeye mebus efendilerimiz nazarında layık olduğu önem verilmelidir. Hiç olmazsa bir kere oradan gelip geçerken o fabrikaya uğrayarak bu zavallıların dertlerini yakından anlamalarını son söz olarak rica ederiz.

ORMAN NEZARETİ İLAN-I İFLAS MI EDİYOR?

Sahra-ı Cedid Tahaffuzhanesi[9]

Genel sağlığın korunmasının, havaya, suya, gıda maddelerine bağlı olduğu malumdur. Anadolu'ya gerek trenlerle gerek karadan gelen koyun, sığır, beygir, köpek gibi hayvanlardan hasta olanları Sahra-yı Cedid Tahaffuzhanesi'ne götürülür. Tedavi ve ameliyat icra edilir. İyileşen iyileşir, iyileşmeyen itlaf edilip gömülür. Bu tahaffuzhane on beş sene tutulmak şartıyla yaptırılır ve beşer sene de kontrata bağlanmasına karar verilmiştir. Geçen sene Temmuzunda ikinci kontrat biter. O zamandan beri Nezaret muhasebecisi Şevket Efendi bir iş çıkarmak yeni bir inşaat meydana getirmek ister yahut istemez de sevk-i hamiyetle herhalde burası elverişli olmayacaktır diye kontratın yenilenmesini öne sürer. Bunun üzerine tahaffuzhaneye lüzum olup olmadığı sorulur. Belediyenin baytar heyetinden sorulur. Heyet böyle bir tahaffuzhaneye değil, İstanbul tarafı için de iki hatta üç tahaffuzhaneye kesin ihtiyaç olduğunu bildirir. Bugün Orman Nezareti tahaffuzhaneyi kaldırır. Fakat nasıl yerine münasip mahallerde iki tane üç tane daha ziyade yapıldığından değil muhasebeci Şevket Efendi'nin delaletiyle kaldırıyor. Şevket Efendi'ye tahaffuzhanenin son birkaç aylık maaşını veren emlak sahibi de müracaatta bulunur. Baytar Heyeti biz sadece bilimsel bakımdan müzakere edebiliriz der.

Paranın verilmesi lüzumu tabiidir. Binaen aleyh ayrıca müzakere sonuçlanıncaya kadar paranızı vermelerini yazdık der. Osman Bey muhasebeciye müracaat eder. Bir sürü zorlukla karşılaşır. Nezaretle muhasebecinin şahsi husumetine dair dilekçe verir. Dilekçe muavinlikten muhasebeye havale edilir. Muhasebe uyutur. Osman Bey muhasebeciye gider. Paralarını veriniz der. Bir başka sahibi var imiş yahut ortaklarınız varmış. Buralarını anlayalım da baş üstüne der Osman Bey uğraşır. Osman Bey ile Muhasebeci Bey'in arası açılır. Neticede tahaffuzhanenin feshi cihetine gidilir.

Ey iş başındakiler bugün İstanbul gibi büyük bir şehirde hayvanat için bir tahaffuzhane yoktur, kalmamıştır. Muhtemel ki Sahra-yı Cedid Tahaffuzhanesi uygun olmasın. Kabil ki, kirası fazla olsun. Orman İdaresi Heyet-i Bay-

9 Tahaffuzhane: Karantina yeri.

tariye Reisi buralarını nasıl düşünmez. Ey İstanbul Mebusları hükümetin zayıf, naçiz bir uzvu genel sağlıkla ilgili olan böyle bir meselede memleketin genel hayatını bu kadar küçümsemiş ve mutlak bir hakkın istihsaline kişisel bir soğukluğun bu derece mani teşkil etmesi nasıl kabul olunur. Allah korusun. İşte yaz geldi. Artık hayvanlar sürü sürü birbirini takip eder ve edecek daha birçok tahaffuzhanede ameliyat icra edilmedi.

Bu ameliyat bugün nerede icra edilecek. Yarın inşaat için bütçeye ne vakit zam edilecek? Belediye memurları hasta olan beygirleri, uyuz olan hayvanları veba olan sığırları, hayvanları ne yapılacak. Ameliyat nerede icra edilecek ve nerede tedavi olunacak. Orman İdaresi iflas mı etmiştir? Ormanın bu kararına belediye ne diyecek? Bugün Orman İdaresi her hayvandan beşer para baytariye alıyor. Genel sağlığın bu baptaki alakası belediyeyledir. Binaen aleyh tahaffuzhanenin lüzum ve lüzumsuzluğu kararı belediyeye aittir.

Bugün bir çeşit birer küçük mebus olan Belediye Reisi ve azaları bu müthiş hakikat huzurunda sessiz mi kalacaklar. Her halde belediye tarafından uygulanacak hareketi gördükten sonra bu konuda ayrıntı verecek mütalaamız vardır. Orman İdaresi beş para alamayacak ve onun varlık nedenini düşünmeyecek mi? Yaşasın Muhasebeci Şevket Efendiler!

A. H.

TIP FAKÜLTESİ SADA-YI ENİNLERİNDEN[10]

Tıp Fakültesi denildiği zaman altındaki tuhaflıklar kamuoyu nazarında garip bir hikâye halini aldı. Daha doğrusu zihinler bile bu isimden iğrenmeğe başladı. Çünkü şimdiye kadar ne muallimler birbiriyle, ne de talebeler muallimlerle bir uyum hâsıl ederek iyi bir yönetim temin edebildiler. Manevi babalıklarını daima ortaya süren ve fakat daima talebenin zararına olarak hareket etmek isteyen muallimler meclisinde bir kısım parti –ekseriyet– fikrini tamamıyla talebeye kabul ettiremedi – ki değiştirmeden kabul edilmesi imkân haricindedir. Ne de talebenin ihtiyacını, ahval-i psikolojisini dikkate alan ve daima talebeye derin bir şefkatle bakan diğer fırkalar ekseriyeti teşkil ederek zavallı talebenin mağduriyetine son verebildi. Bugün basın yoluyla duyurmak istediğimiz çığlıklarımız, kalbi feryatlarımız geleceğimizi ve haklarımızı savunmak içindir.

Sene başından beri programsız –yalnız mevcut olan ders programı da pek çok değişikliğe uğramıştır– düzensiz bir şekilde derse devamda hür bırakılan talebe şimdi güya bir emri vaki karşısında bulundurularak istikbalin karanlık bulutlarıyla tehdit ediliyor. Ve buna da Avrupa'da emsal gösterilmek isteniliyor. Fakat heyhat!... Bazı muallimlerin dediği gibi Avrupa fikirlerini, ilkelerini, programlarını öğrenmek için mutlaka Avrupa mekteplerinde oku-

10 Enin: İnilti, inleme. "Sada-yı enin", "inleme sesleri" anlamına geliyor.

mak lazım değildir. Zamanımızda böyle bir ihtiyaca lüzum kalmamıştır. Basılan nizamname ve programları okuyup öğrenebiliriz.

Bütün sene programını, mesuliyetini bilmeyen talebeye Mayıs yedisinde ilan edilen bir program nasıl oluyor da sene başından beri tatbik edilmiş gibi kabul ettiriliyor. Ve her satırı biz zavallıları derin derin düşündüren cüzdandaki maddeler biz bi-çarelere mi tatbik edilmek isteniliyor. Ey manevi babamız olan muhterem heyet! Maksadınız fakültenin ilk kuruluşunu nazar-ı itibara alarak imtihan dersleriyle meşgul olan talebeyi tongaya düşürmekse teessüfle söyleriz ki manevi babalarımız pek ziyade aldanıyorlar! Çünkü talebeler derslerini bırakarak kitaplarını kapayarak üzerlerine yükletilmek istenilen dayanılmaz yükü atmak ve bunun için lazım gelen teşebbüslerde bulunmaya katiyen karar verdiler.

Bugün icat edilen yeni program ve cüzdanla talebenin birçok hakkı gasp ediliyor. Mesela sene başında talebenin mektebe ve laboratuarlara devam mecburiyeti kesinleşmediği halde talebenin hepsinin birden laboratuara hücum etmemesi için postalara taksim olunmuş ve devam mecburiyeti hiçbir zaman talebeye bildirilmemiştir. Bazı muallimler postalar vasıtasıyla tutulan isimleri derse devamı sağlamak için tuttuklarını ve binaen aleyh altı kere gelmeyenleri imtihana kabul etmeyeceklerini iddia ettikleri halde bir kısmı da katiyen böyle bir şeyden haberi olmadıklarını iddia ederek yalancılık edemeyeceklerini söylüyorlar.

Ne mantık! Hayret!

Eğer bu programı mektep sene başından beri kabul etmiş ise ne için bazı muallimler aksini iddia ediyorlar. Önemsiz konulardan dolayı koridora sekiz tane ilan asan idare acaba böyle talebenin hayat memat'ına ait olan bir mesele için bir ilan olsun niçin asmadı?

Bu programdan Maarif Nezareti'nin haberi olmadığını söylemek de ayrıca bir gariptir.

Yoksa muallimler meclisi müstakil ve hatasız mıdır?

Cüzdanın her bir satırıyla talebe muallim efendilere karşı teşvik ediliyor. Acaba bunda ne maksat var? Oh, artık bunu bilmeyecek ne var! Talebeyi ses çıkarmayacak bir hale koymak ve binaen aleyh muallimlikleri ömür boyu zapt etmek değil mi?

Heyhat! Ey üstad-ı muhteremler: Pek yanılıyorsunuz. Otuz üç sene sarhoşluk yaşayan bir millet iki senede ayılamaz. Hele hele bir dersten üç defa sıfır alan bir efendinin Harbiye Nezareti'ne teslimi gibi tuhaflıklara talebe ne diyor. Bu maddenin kabulü tarafına giden bazı muallimler kendilerinden başka bu memlekette doktor bulunmasın mı istiyorlar.

Eğer devam mecburiyetiyle iyi doktor çıkartmak iyi ders okutmak istenilirse muallimler heyetini bizleri önce memleketin en ücra köşesinden, dağ

başından ve sonra da postacı gibi hastane hastane dolaşmaktan kurtarsınlar. Bazen değil vapur parası, peynir ekmek parası bile bulamayan talebenin derse devamını mükemmel olarak sağlamak hayallerle uğraşmak ve yahut evlad-ı vatanı tahsilden nefret ettirmek demektir.

Şimdi heyet-i muhteremeye sorarız. Avrupa'nın hangi fakültesinde üç sıfır alan efendi Harbiye Nezareti'ne gönderiliyor. Kâh altı na-mevcut kah bir na-mevcut ve kah da on, yüz na-mevcutla talebe imtihana kabul ediliyor!

Biz de isteriz ki her gün her türlü ihtiyaçtan kurtulmuş olarak salim fikirle derse çalışalım ve muntazaman mektebe devam edelim. Mali seviyesi pek düşük olan bir milletin evlatlarından bunları beklemek abesle iştigal etmek demektir. Mektebe taksit veren hiçbir haliyle millete yük olmayan bir talebeyi alaya göndermek, kaydını silmek, bu ne demektir? Kayıt silmek tehdit demektir ki bu da meşrutiyetle kabil-i telif değildir.

Pek güçlükle açtırabildiğimiz mektebin açılışından şimdiye kadar sekiz ay geçtiği halde acaba muallimler meclisi uyuyor mu idi? Sabah uykusundan saat altıda kalkan mirasyediler gibi şimdi mi uyanıyorlar. Ahmed'in borcu Mehmed'den lazım gelmez. Vaktiyle para münakaşası edeceklerine programı bitirip sene başında ilan etseydiler ne biz mağdur olurduk ve ne de onların başı ağrır idi. Muallimler meclisinin düştüğü hatayı bugün talebe neden çeksin. Biz zavallılar bugün müracaat edecek, derdimizi anlatacak fakülte dahilinde bir merci bulamıyoruz. Hatta hakkını müdafaa etmek isteyen efendiler huzurdan bile kovuluyor.

Biz artık şimdiye kadar hayatın, tahsilin, idarenin her türlü zorbalığına katlandık ve dağ başına bile gitmeğe razı olduk ve gittik. Fakat bundan fazlasına tahammül etmeyiz.

Binaen aleyh son söz olmak üzere muallimler heyetine hitap ederek deriz ki cüzdanda mevcut yedinci, dokuzuncu maddeler lağvedilmedikçe cüzdanlar bu senelik kayıtsız şartsız imza edilmedikçe, bir dersten üç sıfır alanların alaya gitmesi gibi garip fikirler ortadan kaldırılmadıkça, velhasıl biz talebenin zararına olarak tatbik edilecek fikirlerden vazgeçilmedikçe, ya biz veya muallimler heyeti mektepten çekilmelidir. Çünkü artık biz bittik.

Talebe-i Tıp Cemiyet-i Aza-yı Fahrisinden
İmza Mahfuzdur.

ANADOLU'DA AÇLIK

Şu satırları ne gibi bir vicdan mecburiyetiyle yazdığımızı, aldığımız mektupların feryat eden satırlarını değerli okurlarımız bilse idi bizim gibi onlar da gözyaşlarını zapt edemezlerdi.

Çünkü insanca düşünen, insanları pek büyük bilen vicdan sahipleri, elbette Anadolu'nun en ücra köşesinde açlıktan ölen kardeşlerini, ot yiyen in-

sanları bütün vicdan-ı kalbiyle düşünür ve onların derdine ortak olmak için acele eder. Sivas Vilayeti dahilinde Milas'dan, Çavdar'dan, Raylı'dan, Burnaz'dan, Ortaören, Kışlacık, Yeni Arslan karyelerinden aldığımız mektuplarda deniliyor ki biz kışın samansızlıktan öküzlerimizi sattık, şimdi de tarlalarımız tohumsuz kaldı. Bu sene aç kaldığımız gibi gelecek seneye de bir şey hazırlayamadık. Ziraat Bankası'ndan borçlanma için İstanbul'da mebuslarımıza adam gönderdik, müracaat ettik, dikkate almadılar. Esasen mebusumuz Serdarzade Mustafa Efendi memlekete geldiğinde ziyarete giden köylülere bile yüz çevirmişti.

Şimdi bizim halimiz ne olacak, bir kısmımız da İstanbul'da bir iş bulabilir ümidiyle gittiler. Onlar da kahve köşelerinde açlıktan sürünüyorlar. Kimisi de hastanelerde tifodan ölüyorlarmış deniyor.

Ey Millet-i Osmaniye artık Anadolu'nun hali tasavvur buyrulsun. Buna ağlamak mı gülmek mi lazım gelecek? Acaba muhterem mebus Ziraat Bankalarının ne amaçla kurulduğunu biliyor mu?

Kendisi onar para onar para toplanarak biriktirilen paradan aldığı elli lirayı afiyetle yerken ne için seçmenlerinin halini düşünmüyor?

Ey köylüler! Düştüğünüz hatanın sıkıntılarını işte bugün çekiyorsunuz. Bir saatçi hiçbir zaman bir doktor olamaz. Eğer siz de işinizi ehline, mütehassısına tevdi etmiş olsaydınız elbette ve elbette müracaatlarınız neticesiz kalmaz, dertlerinize çare bulunurdu. Fakat sizin düşünemediniz, düşünmeyerek oy verdiniz. Böyle aklınızı başınıza toplamazsanız sırtınız abasız, ayağınız pabuçsuz gezmekten, ot yemekten kurtulamazsınız. Biz yalnız bu bapta hükümetin nazar-ı dikkatini celp ederek deriz ki Allah korusun bu açlıklar çoğalırsa milletin geleceği için acı, hem pek acı neticeler doğmasına sebep olur.

İnsanlar, insanlar, aristokrat burjuvalar. Siz şen ve şuh kadınlar içinde hayat sürerken diğer tarafından yine aç kalan, açlıktan ölen biçare zavallı insanlar için kalbinizde bir merhamet duymaz mısınız?

Ah sizlerde böyle bir hiss-i vicdani mevcut olsaydı elbette beşeriyet böyle müzayakalar içinde giryan-ı nalân çırpınmazdı.

İştirak

****

Müdür-i Mesulü: Hüseyin Hilmi

****

Manzume-i Efkar Matbaası: Hüseyin Enver ve Şürekası

Numara -15- 22 Mayıs 1326 Cumartesi Sene -1-

İŞTİRAK

Biri yer biri bakar, kıyamet ondan kopar
Sosyalizm Efkârının Mürevvicidir.
Journal Socialiste ICHTIRAK

Sahib-i İmtiyaz ve Müdür-i Mesulü:
Serbest İzmir Gazetesi Sahibi: Hüseyin Hilmi
Directuer Hussein Hilmi
Maa posta Seneliği 60 Kuruş
Altı Aylığı 40 Kuruş
Mekatib ve Evrak-ı Varide Bab-ı Ali Karşısında Adliye Hanındaki Daire-i Mahsusaya Gönderilmelidir.

MÜNDERİCAT

Müdafa-i Hak: Ferruh Niyazi. Sosyalistlik Niçin Teessüs Edecek? Sosyalist Fikirleri Hangi Devirden Başlar? A. Tramvay Kumpanyası Rezaletleri: Ahmed Nebil. Mizah Kısmı. Anadolu Şimendüfer Kumpanyası Mecidiye Çeyreği Almıyor: İştirak

MÜDAFAA-İ HAK

Bir memleket birçok vukuata, birçok içtimai mutalebata, birçok grevlere her zamandan ziyade inkılâbının ilk devrelerinde maruz kalır.

Çünkü daima ilerlemek, daima hatve-zen-i terakki olmak isteyen insanlar yine bu inkılâbı bu gibi saik-i zaruri ile yaparlar. Bir memlekette inkılâp olur olmaz o memleketin memurları nizamat ve kavanini zamana muvafık bir surette ıslaha çalışır. Diğer taraftan sınıf-ı ahali de ihtiyacatını ahvalini memurine bildirmek, hükümete arz edebilmek için uğraşır ve hatta bunun için pek çok teşebbüsatta bile bulunur.

Ba-husus meşrutiyetin ilk devrelerinde bulunan ahali mutalebatının suret-i mükemmelede nazar-ı itibara alınmasına pek ziyade dikkat eder. Bugün güneş gibi meydandadır ki, meşrutiyet idare tesisi insanların, ahalinin kafil-i saadetidir.

Bu nazariye bazı hükümetler istisna olsa da büyük ve küçük hükümetler nazarında kesinlik kazandığı için dünya üzerinde mevcut hükümetlerin büyük bir kısmı meşrutiyetle idare etmeye karar vermişlerdir ve bu suretle

memleketlerine bir refah sağlayabilmişlerdir. Bunun içindir ki zaman-ı meşrutiyette millet meclisinin tasdik ettiği kanunlar değişmez ve mükemmeldir.

İnkılâbın başlarında bulunan bir millette birçok buhranlara tesadüf edilir. Bunda onlar pek haklıdır. Çünkü mazinin kötülüklerini ortadan kaldırmak, o ortamda doğup büyüyen memurların kanını ıslah etmek pek kolay bir iş değildir.

Bu girişi zikretmekten maksadım memleketimizde şu zamanda vuku bulan birçok toplumsal hadisenin, hak aramak için öne sürülen taleplerin çok görülmemesi gerektiğini anlatmaktır.

Tarihe bakılırsa göreceksiniz ki insanların ortaya çıkışından bu ana kadar insanlar arasında pek büyük çatışmalar, kanlı olaylar gözümüze çarpar. Bunların, bu çatışmaların asıl sebepleri gasp edilen hakların geri alınmasından başka hiçbir şey değildir. Meşrutiyet nedir bilmezden evvel hükümetlerin idarelerine bakılacak olursa birçok adiliklere, birçok caniliklere tesadüf edilir. Hâlbuki meşrutiyet idaresinde bunlar şimdiye kadar görülmemiştir ve görülemez. Çünkü meşruti bir hükümet hürriyet-perver bir milletin bir temsilcisi olan vekilleri vasıtasıyla seçilen hizmetçilerdir.

Binaen aleyh meşrutiyet yönetiminde milletin arzusu hilafına hareket olamaz. Şüphesizdir ki bir milleti teşkil eden ahali birçok sınıflara mensup olur. Ve her sınıfa da birer merci tayin edilir. Ve o merci de etrafında bulunan arkadaşlarıyla o sınıfın ihtiyacını dikkate alır ve düşündüklerini nizam ve kanunlar perdesi altında onlara tatbik etmek ister. Eğer tatbik edilirse ne ala. Edilmediği takdirde mecburen değişiklikler yapmaya o sınıfın taleplerini dikkate almaya mecbur olur.

İşte bu gibi halat-ı ruhiye neticesi inkılâbın başında bulunan bir millette ufak tefek birçok sızıltılar, cereyanlar vukua gelir.

Bu haftanın toplumsal olaylarında en ziyade nazarımıza çarpan Tıp Fakültesi talebeleriyle muallimler heyeti arasında vuku bulan fikir çatışması neticesi ve talebenin buhranı.

İnkılâp olur olmaz memleketimizin bir Tıp Fakültesi'ne olan ihtiyacı hissedilmiş ve binaen aleyh tesis için birçok mütehassıs tayin edilmişti. İki senedir çalışan seçilmiş memurlar teessüf olunur ki bu müddet zarfında fakülte isminin icadından, mektebin Haydarpaşa'da dağ başında büyük bir bina dahiline naklinden ve kendilerine fakülteden bir maaş tahsisinden başka hiçbir şey yapmadılar. Şu geçen eğitim yılı esnasında uğraştılar. Bir program ve fakültede ile-l-ebed geçerli olmak üzere bir nizamname ortaya koydular ve hemen ilan ederek uygulamak istediler. İstediler ama uygulayamadılar. Garip olarak o nizamnamenin geçmişe yönelik olarak de geçerli olacağını ilan ettiler. Talebe hemen galeyana geldi. Temsilcilerini gönderdiler. İtiraz ettiler. Haklarını müdafaa ettiler. Değişmeyeceğinden başka bir cevap alamadılar.

Düşündüler taşındılar aynen kabul etmek hem tahsilden mahrum olmak ve hem de istikbalde gelecek talebelerin lanetlerine hedef olmak demek. Binaen aleyh toplanarak haklarını aramaya karar verdiler. Ve en nihayet geçen Pazar günü mektepte toplandılar. Sabahleyin talebe akın akın geliyor ve birinci dershaneye toplanıyordu. Sınıfta iğne atacak bir yer olmadığı halde koridorda bile talebenin sesi işitilmiyordu. Nihayet talebe cemiyeti heyetinin geldiği talebeye bildirildi ve heyet de kürsüye geldi. En evvel son sınıf temsilcimiz Hidayet Efendi söze başlayarak bugünkü toplantıdan maksat ne olduğunu anlattı. Ve sonra altıncı sene temsilcimiz Necmeddin Efendi taleplerin nelerden ibaret olduğunu söyledi. Müteakiben sekizinci sene temsilcimiz Hafız Vasfi Efendi cemiyetin belirlediği hareket tarzını ve kararı talebeye ilan etti. Uzun süre alkışlandı ve bu alkışlar büyük bina dahilini bir müddet çınlattı. Bundan sonra sıra muhterem konuşmacı Mehmed Nuri Efendi'ye gelmişti. Talebenin tahsil adabından ve toplumsal terbiyeden ayrılmayarak ağırbaşlılıkla hareket ederek haklarının alınması gibi pek mutena sözleri, pek büyük alkışlarla kabul edildi. Ve en sonra temsilci Osman Yaşar'ın pek doğru mütalaaları alkışlandı. Muallimler meclisi de toplanmıştı.

Muallimlere karşı savunmada bulunmak üzere seçilen heyet gönderildi. Ve talebe de sınıftan çıkarak koridora dağıldı. Beklenildi beklenildi. Saat on olmuştu. Meclisin kararlarını tebliğ için talebe çağrıldı. Talebe toplandı ve kararlar mecliste tebliğ edildi.

Taleplerin hiçbirisi kabul edilmemişti. Talebe tekrar sınıfa geldi ve birçok münakaşadan sonra alkışlarla itiraza karar verildi. Talebedeki birliğe baktım da yaşasın eskiden beri hürriyet isteyen talebeler dedim.

Geçen sayımızda yayımladığımız "Tıp Fakültesi Sada-yı Eninlerinden" başlıklı makaleye gazetemiz hacminin izin vermemesinden görüş bildirememişti.

Şimdi evvela idarenin teklifini ve talebenin taleplerini zikredeceğiz. İdare diyormuş ki: Nazari derslere devam mecburidir. Senede on iki na-mevcudu olanı imtihana kabul etmem. Laboratuara devam mecburidir. Senede altı na-mevcudu olanı yine imtihana kabul etmem. Talebe de buna karşı diyor ki "–Bizim esasen mektebe gelmekten amacımız çalışmak ve doktor olarak millete hizmet etmektir. Hâlbuki bizim maliyemiz bu kadar müsait değildir. Her gün vapur, tramvay, tünel parası vermek mecburiyetindeyiz. Senede yedi defa mecburiyetten dolayı mektebe gelemezsek gelmek için para bulamazsak ne için bir sene kaybedelim."

Biz bu bapta talebe efendileri pek haklı görüyoruz. Dağ başındaki mektebe gitmeye hastane hastane dolaşmaya mecbur olan ve aynı zamanda fakir olan bir milletin fakir evladından bu kadar bir fedakârlık beklenemez. Hatta duyduğumuza göre mektebin Haydarpaşa'ya naklinden birçok talebe mektebi terk etmiş Anadolu doktorsuzluktan ölürken binlerce ahali hastalıktan,

veremden, tifodan, frengiden mahvolurken talebeyi soğutmak elbette doğru olamaz. Eğer zenginler okusun fukaralar okumasın nazariyesi tatbik edilmek isteniyorsa pek büyük kusur ederler. Ayaklarını çok uzatıyorlar. Çünkü memleketimiz kâmilen fakirdir. Şimdiki aristokratların çoğunun babaları sorulursa pek fakir oldukları meydana çıkar. Daima vatanperverliklerini gösteren doktorlar elbette bu hususta ihtiyaçları dikkate alarak itilaf bulurlar.

İkinci olarak: Bir talebe bir dersten üç defa sıfır alınca mektepten kaydı silinecekmiş. Buna da talebe diyor ki, bütün ruhsal ihtiyaçlarımız arasında yüksek fen, tıp gibi gayet geniş bir alanda tahsil içinde bulunan bizlere bu müsaade azdır. Hiç olmazsa altı imtihan olsun diyorlar. İdare bu üç imtihan için üç sene kadar bir müddet veriyor. Hâlbuki talebe bunu bir tembelliğe teşvik olmak üzere kabul ediyor. Ve tahsil hayatları için bir leke olmak üzere kabul ediyorlar.

Bu hususta da talebeyi pek haklı buluyoruz. Muhterem heyete rica ederiz. Memleketimizin, vatanımızın durumu böyle dedikodularla vakit geçirmeye müsait değildir. Eskiden beri her suretle mevcudiyetlerini ispat eden ve istibdadın müthiş pençelerine bile tahammül eden tıbbiye talebelerini üzmeyelim. Meşrutiyet ve vatan için herkesten ziyade çalışan bu muhterem kardeşimizi gücendirmeyelim ve karşımızda bir çocuk olmak üzere tanımayalım. Bu muhterem kitlenin hepsi insaflı, doğru, hakka riayet eden insanlardır.

FERRUH NİYAZİ

SOSYALİSTLİK NİÇİN TEESSÜS EDECEK?[1]

İnsanlığın ilerlemesinin başlıca aşamaları şunlardır: Vahşet, esaret, hizmetkârlık, ecirlik,[2] kolektivizm, komünizm, anarşizm. Bu aşamaların ortaya çıkma sebeplerini her milletin kendi tarihinde, insanın tabi bulunduğu hayat şartlarında, çeşitli ihtiyaçlarda aramalıdır. Hayvanlardan pek az farklı olan ilk insanlarda hiçbir teşkilat yoktur. Çünkü buna bir ihtiyaç duymamışlardır. Yalnız başlarına yahut küçük göçebe halinde dolaşırlar, denizde, ormanlarda avlanarak karınlarını doyururlardı. Hiçbir yerde diğer bir taraftan daha fazla kalmaları için bir sebep olmadığından sık sık yer değiştirirler ve bu da bütün işlerde toplu bulunmalarına mani olurdu. Vahşet devresi denilen devre budur.

Uzlaşmanın, anlaşmanın en esaslı vasıtalarından olan lisanın oluşmaya başlaması ve mamut gibi devasa hayvanlara karşı kendilerini korumak için birleşme ihtiyacı insanlar arasında adeta birlikler vücuda gelmesini icap ediyordu. İşte bu icap ile beraber birbirini takip ederek insanlığın ilk sanatları doğdu. Taşlar yontuluyor, istenilen şekil ve kalıba sokuluyor, cilalanıyor,

1 George Tournere'nin *Sosyalizm* kitabının Haydar Rıfat tarafından yapılan çevirisinden.

2 Ücretli çalışma.

ortaya silahlar çıkıyordu. Taşlardan alet ve edevat yapıldı, avcılık ilerledi. İnsan zekâsının kıvılcımları büyük büyük hayvanları mağlup etmeye başladı.

Vurdukları hayvan derileri ile elbise yaptılar. Birtakım hayvanatı her istediği zaman elleri altında buluvermek üzere kendilerine bağladılar. Her insan kümesinin yanında o milletle büyük bir sürü hayvan beraber bulunur oldu. Mesut bir günde insaniyetin en mühim keşiflerinden olmak üzere ateş yakmak usulü bulunmuştu. İnsanlar ateş üzerinde egemenlik sağladıktan sonra pirinç, demir vücuda getirdiler. Sonuçta ve bu halde devamlı kulübeler yapıldı.

İnsanlık birçok ihtiyaçlarını, ekseriya birçok kişiler beraber çalışmak neticesi olarak şu ilk keşiflerle mutlu oldu. Fakat bunun neticesi olarak esaret devresi açılmış oldu.

Güçlüler güçlüsüzlere boyun eğdirdiler. Onları kendileriyle beraber ve kendileri için çalışmaya zorladılar. Çok geçmeden (güçlüler) efendiler bizzat hiç çalışmaz oldular. İtaat altına aldıkları adamlar çalışırken onlar nezaret etmek, onları daha çok ve daha dikkatle çalıştırmak efendiler için daha karlı idi. Bu minval üzerine (esaret) de insanların yeni ihtiyaçlarına tekabül etmiştir. Bu insanlığın ilk teşkilatıdır ve bir ilerlemedir.

Esaretle, yani birçok kulların tek bir iş için toplanmalarıyla bir adamın ve ufak bir zümrenin o halde yapamayacakları işler yapılmaya başlandı.

Ziraat de canlandı. Sanayi silkindi. Varlığını gösterdi. Muhtelif çiftçiler arasındaki münasebetler artıp, ticaret canlandı. Bütün bu ahval daha karmaşık iktisadi durum ile uyumlu olmak üzere insan çalışmasının mantıki bir mecraya girmesini gerektirdi. Bu suretle (efendi)lerin çoğu geniş arazilerin sahipleri oldular. Maiyetlerinde tam anlamıyla ordu gibi çok sayıda esirleri var idi. Bu esirleri toprağa bağlamayı daha karlı buldular. Bunlara gösterdikleri arazinin kira bedeli karşılığı hayvan, elbise gibi şeylere bağladılar. Şu halde sözünü geçiren kimseler için, efendiler için pek büyük bir kâr vardı. Daha az emek, daha az gayretle daha çok iş işlenmiş daha çok kâr temin etmiş oluyorlardı. Bu minval üzere giderek esaretin yerine kölelik kaim olmuş, muhtelif esnaf ortaya çıkmıştır.

Esnaf hayatının ilerlemesinin sebebi pek basittir. O zamanlar silah gibi, zirai alet ve edevat gibi, zorunlu ihtiyaçlardan bulunan eşya gibi hiçbir şey imal için makineler olmadığından ve her şey ancak elden çıkmak lazım geldiğinden üretim için birçok kimselerin ayrı ayrı birer zanaat dalıyla uğraşmaları lüzumu anlaşılmıştır.

Fakat bir zaman geldi ki, insanlar daha yüksek daha büyük emeller duydular. Günden güne artan ihtiyaçlarını tatmin etmek için dinlenmeyi feda ettiler. Bu temayül önünde çalışma hürriyetine karşı konulan bütün engelle yıkıldı. Al üst edildi. Her türlü teşebbüs kapıları her çalışan için arkalarına kadar açıldı. Ve bunlardan bir ürün bolluğu doğdu.

İşte liberallik de budur!

Alevli bir ihtilalin rahminden çıkan orta sınıflar bu bol ve ucuz ürünleri kendi tekellerine aldılar. Çalışanların elinde avucunda bir şeyler yoktur. Biçare halk elini, kolunu, ayağını, başını satarak, madenleri, servetleri ortalığı istila etmiş olan bir kısım aracılara çalışarak, karşılığında bir gündelik para alıyordu.

Efendi serveti nispetinde işçi kullanıyor. Bunların çalışmalarının ürünlerini kendi hesabına satıyordu. Yavaş yavaş bu efendilerin içinden bazılarının mühim bir derecede servet biriktirenlerin tezgâhları çoğalıp pek çok işçi çalıştırmaya başladılar. Bunlar büyük sermayedarların ilk ceddidir. İşte iş bölümü de ciddi olarak ilk önce bu fabrikalarda başlamıştır.

Bu usul yani ücretlilik, bir zamanlar içinde uygulanabilirdi. Ama ticaret pek bollaşmıyordu. Çünkü işçinin yegâne muavini henüz elleri, kolları, organlarıydı. Elde olan makineler henüz pek basit şeylerdi. Bu suretle halk kol kuvvetini satıyor, çalışıp yaşayabiliyordu. Ancak ahval bu merkezde kalamazdı, nitekim kalmadı. Su buharı keşfedildi. Büyük, mükemmel makineler icat olundu. Ve bu iki muvaffakiyet önünde eski üretim tarzı iflas etti.

Bilhassa elle çalışan tezgâhlar kalkıp, o heybetli, kuvvetli fabrikalar açıldı. Orada her şeyi, her işi makineler görüyordu.

Aynı müddette bir makine on kişinin, yüz kişinin, bin kişinin gördüğü işi görüyordu. Yalnız bu kadar da değil, makine başında zayıf bir kadın, küçük bir çocuk da oturup bir babayiğidin yerine geçiyor ve bu yeri almak için o erkeğin alacağı yevmiyenin yarısını, üçte birini kabul ediyordu.

Bu buharlar, bu makineler yapılan ürünlere öyle bir bolluk ve ucuzluk verdiler ki el ile işleyip geçinebilecek olan halk aç kaldı ve makineler başlı başlarına öyle bir surette ilerlediler, o derece basit o derece mükemmel oldular ki sair fabrikalarda istihdam edilen işçilere de yol verildiği görüldü.

Fakirler hakkında bir merhamet vazifesi his olundu.

Bunlar bir şeydi, derde deva değil, derdin acılıklarını duymamak için birer mesken, yetersiz tedbirlerdir ki büyük mütefekkirlerin, toplum bilim uzmanlarının nihayet mutlaka bulmak üzere aradıkları kat'i serumun o kadar acılıklar içinde beklenmemesine hizmet eder.

Ahval bu merkezde iken etkili olacak ilaç pek çok aramadan başka, pek çok tecrübelerden sonra işte nihayet bulundu.

İş şimdi yalnız tatbiktedir ki bu da çalışma aletlerinin ortaklaşmasından ibarettir ve her türlü engele rağmen kolektivizmin tesisi muhakkaktır.

Kolektivizm hakkında gösterilen tereddüt, her yeni tedavi usulünün özelliklerini ispat edinceye kadar his edilen tereddütten ibarettir. Kolektivizmin tesisini muhakkak olarak gösteren tarihi sebepler fenni, iktisadi ve ahlâki olmak üzere tetkik edilebilir.

Heyhat! Artık işçiler elini, kolunu, ayağını, başını satamıyordu. İnsan kuvveti kıymetten düşmüştü. Ve sefalet başladı.

Bir taraftan makineler hayret uyandıran büyüleyici süratleriyle insan kuvvetini aşağılamakta, her kolu birkaç yüz kişinin yerini tutmakta, diğer taraftan sefalet, büyük mağazalar satılamayan çeşit çeşit ürünlerle dolu olmasına rağmen sefalet inanılmaz bir derecede arttı.

Açlıktan ölen işsizlerin mükerrer isyanları üzerine kanunlar koyma gereği duyuldu. Toplumsal bazı düzeltmeler ve ıslahat yapıldı.

Esbab-ı Tarihiye

Devirlerin insanlığın hayat şartlarıyla ve ihtiyaçlarla ilgili olduğu ve şu andaki toplumsal teşkilatın makine devriyle uyuşmadığı izah edilmiş oldu. İmdi tarihin şahitliğiyle inanmak lazım geliyor ki şu anki idareyi genelin durumu ile uyumlu hale sokacak büyük değişim kaynamaktadır.

Zanaatların ortaya çıkışı nasıl ki esareti doğurduysa makinelerin gelişmesi de kolektivizme vücut vermiş olacaktır.

1831 ve 1848 Haziran ihtilalleri ve hatta 1871 siyasi isyanı sermayedarlık için son bir uyarı hükmündedir. Az daha kuvvetli bir ihtilal bu hayatın son yaprağını kapatacaktır.

İşçi sınıfı bu büyük savaş için daha ciddi bir surette tedbir vücuda getiriyor.

Her sanayi kolu sendikalar teşkil ediyor. Sendikalar birleşip tek bir kuvvet vücuda getiriyor.

Bütün Çalışanların Birleşik Derneği! bu teşkilat yüzünden grev suretiyle bir noksan kondu ki daha şimdiden kazanılan ufak tefek muzafferiyetler sermayedarlığın düşüşüne bir hüküm ve kolektivizmin icra-yı hükümet edeceğini haber veren ayrı ayrı işaretlerdir.

Hatta denebilir ki herhangi bir ülkede halkın muzafferiyeti komşu milletlerde de uyanışa yol açacak. Aynı zelzeleler her tarafta belirtilerini gösterecekleridir. Nasıl ki 18. asır inkılâbı Fransa'da olduğu gibi Avrupa'nın diğer ülkelerinde orta sınıfın az çok kurtuluşunu sağlamıştır.

Büyük Karl Marks'ın ulvi, heybetli daveti her tarafta layık olduğu itibar ve ihtiramı bulmaktadır. "Ey bütün memleketlerin insanları, el ele veriniz."

Halk her tarafta birleşmek bir vücut bulmak üzere Karl Marks kendilerine diyor ki:

Zincirlerinizden başka kaybedeceğiniz bir şeyiniz yoktur. Kazanabileceğiniz ise bütün bir cihandır.

Halk artık düşünüyor, korkunç kuvvetlerinin manasını anlıyor. Ve her şey gösteriyor ki tarih, insaniyet, ilerleme yolunda yeni bir aşamaya geçmek üzeredir.

Esbab-ı Fenniye

Tabiat bilimleri araştırmacıları canlıların hayat şartlarında hâsıl olan değişimler üzerine cismen ve manen değiştiklerini ispat etmişlerdir (trusformisme). Bu nazariye bilcümle canlı için (cioloqstes) bila-istisna kabul edilmiştir.

Nazariyenin esası Lamark tarafından oluşturulmuş, şahane bir surette kesinleşmiş ve H-y-g-l de D-a-r-u-z[3] ile aynı fikirde çıkmıştır.

Lamark hayat şartlarındaki farkların, değişiklik suretiyle bütün canlılar ve hayvanların şekilleri ve organları üzerine değişimlere yol açtığını teyit etmekle beraber hayat mücadelesinin de bunda alakadar olduğunu kanıtlamıştır. Sonuç olarak iki önemli kanun keşfedilmiştir. [1] Değişim kanunu, diğer deyişle yeni ihtiyaçlara uygun kanun, [2] Servet kanunu, diğer bir deyişle her yeniliğe karşı direnme kanunu. (Devamı var.)

SOSYALİST FİKİRLERİ HANGİ DEVİRDEN BAŞLAR?

Geçenlerde Meclis-i Mebusan'ın Müsakkafat Kanunu'nu[4] müzakeresi sırasında muhterem mebuslardan birkaçının beyanatı mecliste bazılarının asabiyetini harekete getirdi. Patırtı kopardılar.

Bunlar sosyalist fikirleridir! Biz meclise sosyalist fikirlerini sokmak istemeyiz! Dediler. Maliye Nazırı da nezaret mevkiinden sosyalist fikri aleyhinde bulundu. Bugün yalnız bizde değil nerede olursa olsun bir Nezaret mevkiinde olanlar sosyalist kaidelerini tamamıyla tatbik edemiyorlar. Bugün olmayan yarın vücut bulacak. Buna kalpten ile inanalım. Ancak maharet bugün yarın ne olacağını keşif ve tahmin edebilmektedir. Bir siyasi dâhiden beklenen en büyük kudret budur. Bu sebeple toplumun bugünkü durumuna göre bir mevki işgal etmiş olanlar gelecekteki değişimleri düşünerek ona göre lisan kullanmaları beklenir. İnsanlığın mutluluğuna çalışmaktan ziyade bir taraftan zenginlerin tasarruflarını temin etmek, sermayedarların, başkalarının emeğini işleterek nefislerine ayırdıkları serveti çoğaltmak maksadına yardım eden bugünkü kanunların gösterdiği yoldan ayrılmak yüksek yer tutanların elinden gelmiyor. Ve fakat bunlar için insanlığın mutluluğunu sağlayacak olan fikir ve girişimlere hor bakmaya da mecburiyet yoktur. Bugün, adeta matematik delillerle ispat olunabilir ki insanların tabi tutulmak istenildiği kanunlardan nizamlardan çoğu insanlığın ilkel devirlerinin, vahşet devrinin akıllarda bırakmış olduğu derin izlerin tesiriyle muhafaza olunuyor. İnsanların birtakımı hâlâ vahşet devrinin tesiri altında bulunuyor. Zalim bir hükümdarın adını bakileştirmek için, şöhret hırsıyla yüz binlerce esirleri senelerce çalıştırarak sivri tepeli bir taş yığını (piramit) meydana getirmesinden acaba insanlık ne istifade etti? Mihnet ve meşakkat içinde heder olan

3 Hegel ve Darwin'i olabilir.

4 Emlak Kanunu.

yüz binlerce hayat, işkenceler altında ezilen yüz binlerce vücudu neden kurban etti! Bugün o zalim hükümdarlar meydanda yok da onların halefleri var. Binlerce işçinin –insanlığın mutluluğunun kanunlarını temin edememek eksikliğinden istifade ederek mevcut toplumun yanlış ve ters esaslarından fırsat bularak– emeğini, zekâsını, maddi ve manevi kuvvetini kendi nefislerine ayırmak için milyonlar yığınlarla zalim hükümdarlar arasında ne fark var. İnsanlığın mutluluğunu gerçekleştirmeye çalışanların öncelikle düşünecekleri vahşet devrinin ihtiraslarından oluşan kanunları değiştirmektir. Bugün inkâr edilemez bir hakikattir ki kendini beğenmişlikten, hırstan doğan tasarruflara dört el ile sarılmak istenilerek çalıştıklarına rağmen gerek toplumsal kanunlar gerek insanlığın büyük çoğunluğu sosyalistlik esaslarına meyletmektedir. Eğer kanundan, hükümetten maksat insanlara mutluluk vermek ise sosyalistlerin maksadı da budur. "sosyalist fikirlerini sokmayız!" diye haykırmış olan mebusların maksadı vekâlet ettikleri milletin refah ve saadetinden başka bir şey olmadığına eminiz. Bu şikâyet nidası sosyalistliğin ne olduğunu bilmemekten, aslı faslı olmadığı halde çocukları umacı geliyor diye korkuttukları gibi sosyalistliği de umacı sanmaktan kaynaklandığına inanıyoruz. Yoksa körü körüne sosyalist ilkelerin neye matuf olduğunu bilmeden, bugün insanlığın nasıl bir cereyana tabi olmak istediğini anlamadan Avrupa medeniyetini on dokuz yirmi asır nasıl yanlış bir usule sapmış, artık insaniyet namına yönünü değiştirerek insanlık noktasına dönmek sırası gelmiş olduğunu anlamadan sosyalistlere ve sosyalist fikirlere karşı hakarete yarını düşünen, insaniyeti seven bir şahıs cesaret edememelidir. Sosyalist fikir ve ilkelere itiraz olunabilir. Münakaşaya girişilir. Hangi din ve mezhep var ki ilkeleri şiddetli münakaşalara maruz kalmış olmasın. Hâlâ da böyledir. Bir mezhebin taraftarlarının başka bir mezhebin taraftarlarını kendi inancına getirmek için akıl ve mantık delilleri ile iknaya çalışmasına –karşısındaki dinlediği halde– bir şey diyemez. Fakat hakarete de tahammül olunamaz. Hiç olmazsa medeniyet bu dereceye varmıştır. Bir mezhep erbabını diğerine hakaret ettirmemek raddesine kadar gelmiştir.

Vakıa sosyalist lafzı, sosyalistliğin yayılması yenidir. Fakat sosyalist fikri ta eski Yunanistan'da vücut bulmuştur. Tarihi bu raddeye kadar bilindiği için en eski misali eski Yunanistan'dan getirebiliriz. Eflatun'un tasavvur etmiş olduğu hükümet sosyalist fikrinin ilk tohumudur. Bir hükümeti idare edecek olan takımı her türlü tasarruftan, binaen aleyh bunun zımnında her türlü kendini beğenmişlikten, hırstan men etmiş olan Eflatun, sosyalistliğin fikrine uymaktan başka bir şey yapmamıştır. Yani insanların mutluluğu neye bağlı olduğunu anlayarak o istikamete doğru gitmek istemiştir. Tamamıyla gidemediği ve zamanının müesseseleri o surette bulunmadığı için Eflatun'un fikirlerinde sosyalistliğin insanları insanlığa sevk eden doğru yol

olduğunu gösterecek açıklık yok demeye kalkışanların bu hükmüne aklı başında olanlar iştirak edemezler. Çünkü yalnız Eflatun da değil, medeniyetin seyrini takip ederek, hayatın ıstırabına uğrayanların haline bakarak insanlığın çürük bir temel üzerine kurulmuş, yanlış yola sapmış olduğunu anlayarak doğru yolu bulmaya, insanların pek eski zamandan beri çalışa gelmiş olduklarını, sosyalistliğin fikir ve ilkelerine zekâ ve irfanın yardımıyla meylettiklerini anlarlar.

Roma'da soylular elinde hukukundan mahrum olarak kalmış olan avam takımının, esirlerin işkenceleri bu biçarelerin zaman zaman taşkınlıklarına sebep olmuştur. Roma'nın yöneticileri de en tehlikeli toplumsal hastalığın ne olduğunu anlamışlardı. Soyluların ihtirasları avamın tasarruftan men'iyle tasarrufun yalnız soylulara ayrılması gibi müthiş bir eşitsizlik muazzam Roma'yı da kahraman Romalıları da uçurumlara sürüklediğini fark etmişlerdi. Roma'yı kurtaracak sosyalistlik fikirlerinin o zamanki gelişmesi derecesinde tatbiki idi, yapamadılar. O koca Roma da yuvarlandı gitti.

Hıristiyanlığın ilk devresinde sosyalistliğin ne derecede insaniyete hizmet edecek bir surette yayıldığı ve bildirildiği malumdur. Hazreti İsa dinine bağlananları kendini beğenmişlikten, bencillik ve gururdan, hırstan, tasarruftan uzak tutuyordu. Hıristiyanlığın ortaya çıkış zamanındaki şeklinde sosyalistlik fikirleri açıkça fark olunuyordu.

İslâmiyet'in cinsiyeti bir tarafa bırakarak vaz' ettiği "bütün İslâmların birbirinin kardeşi olması" kaidesi sosyalistlerin yücelttiği ve insanların insanlığa yaklaşmak için tatbikine çalıştıkları bir kaidedir. Velhasıl sosyalist fikirleri, insanlığın istifade ettiği yanlış kaidelerin hiçbir zaman insanları mutluluğa ulaştıramayacağını fark edecek kadar eskiden, insanlığın fikrinde insaniyetperverlik meydana geldiği zamanda doğmuştur.

A.[5]

TRAMVAY KUMPANYASI REZALETLERİ

Hür ve medeni memleketlerde adalet dairesinde hareket etmeleri temel şartıyla imtiyazlar verilir. Ve bu imtiyazlar mutlaka birtakım kural ve şartlara bağlanmıştır. Bir şirket her halde bunları, bu kural ve şartları uygulamakla mükelleftir. Aksi takdirde milleti aldatmış, hükümetle alay etmiş olur.

Muazzam bir hükümetin alelade bir şirket tarafından haysiyet kırıcı muamelelere düşürülmesi ne büyük züldür, ne büyük adiliktir. Bir hükümetin aldanmasına rıza göstermesine, adi bir şirketin kayıtsızlıklarına "kayıtsız" kalmasına hiçbir vicdan hiçbir namuslu kalp yoktur ki "kayıtsız" kalabilsin. Bir hükümet milletin, halkın zararına bir işte kayıtsız kalırsa o vakit o hükümet olmaz. Aldatıcı bir şey, haysiyetsiz bir yük, münasebetsiz bir fazlalık

5 Ayın.

olur. Bu böyle iken bilmeyiz ki, bilemeyiz ki bir hükümet bir şirketin başına buyruk icraatlarına nasıl müsaade eder, nasıl meydan verir?

İşte tramvay kumpanyası. Milletin başına "püsküllü" bela oldu. Vagon diye kullandığı "öküz arabaları" göz önünde duruyorken, halkımızı daima taciz ediyorken öbür taraftan işçilerinin hukukunu çiğnemekten, onları ezmekten çekinmiyor, sıkılmıyor. Utanmıyor, artık insaf. Hükümet şirketin keyfi ve mutlaka milletin, hükümetin, insaniyetin zararına kendi na-meşru karı için zorbaca muamelelerine niçin ve niçin müsaade ediyor, nasıl meydan veriyor?

Şirket bugün mukavelename ve şartnamesinden kâmilen dışarı çıkmıştır. Buna niçin müsaade ediliyor? Tramvay şirketinin bütün iğrenç hallerini bu sahifelerde döküp saymak –tecrübemize göre– pek münasebetsiz, pek boş ve pek faydasız, lakin artık hükümetin işçinin haklarını çiğnemesine karşı bizim de sessizliğimiz bilelim ki bütün o zorbalıklara layık olmak demektir. Hâlbuki hiçbir Türk hiçbir Osmanlı hiçbir insan, hiçbir vakit ve hiçbir suretle sahtekâr bir şirketin keyfi muamelelerine, zararlarına asla layık değildir. Tahammül edilemez.

Artık insaf! Bakınız bütün bu ahvale kayıtsız kalan seyirciler ve okurlarımız, size bu şirket hakkında ayrıntılı bir açıklama daha yapalım. Bunları size madde madde sayalım:

Birincisi: Bu şirket hiçbir hak tanımaz. Direktör bir Alman subayıdır. Ve getirdiği adamlar hep ecnebi subaylardır. Mesela bir çalışan maruzatta bulunmak istese kabul şerefine! nail olamaz. Haklı haksız ve "gıyaben" cezalandırılır.

İkincisi: Bu şirketin işçiler ile akdettiği sözleşmenin bir bendinde "bir çalışan bir suç işlerse bir komisyon teşkil edilir. Muhakeme edilir. Suçu kesinleşirse atılır" mealinde bir şey var. Hâlbuki bu komisyon Alman, İtalyan, Yunan ecnebilerinden oluşur. Bunlar kendi adamları, kendi sevgilileri dururken nasıl evlad-ı vatana yani "Osmanlılara" hak dairesinde muamele ederler, nasıl insaf ederler?

Üçüncüsü: Bu şirket iki hafta evvel "Nafıa Nezareti'nin kararıyla!" diyerek on beş işçiyi attı. Ve bunlardan başka kimsenin kılına zarar gelmeyeceğini taahhüt etti. Bu bapta imza verdi. Bu böyle iken bu adi şirket hiç sıkılmadan on dokuz zavallı işçiye tamam dört gün iş vermedi. Maksadı işçinin işini bozmaktır. Onlara kolayca hücum etmek ve işten atıp perişan etmektir. Bugün böyle adamlar vardır. İspatı pek kolay.

Zavallı işçi! Gece gündüz çalışıyor vazife adı altında beş on kuruşa karşılık omuzlarına yüklетilen yükü çekiyor, bütün emeğini sarf ediyor. Sonra bütün emeğine karşılık bakınız neler alıyor:

1- Dizlerden sakatlık

2- Vücuttan düşüp hasta kalmak

3- Gençleri "sen hırsızsın" ve "sen dolandırıcısın" ithamlarıyla dışarı atmak.

4- İhtiyarlara "sen yaramazsın" diye tazminatsız ve ikramiyesiz kapı dışarı edip sefil ve perişan dilenmeye mecbur etmek!

Sıkıl, ey zorba şirket, senin bu işçilerin en kıymetli servet vasıtandır. Onların sayesinde sen bu kadar kazandın, bu kadar şiştin, utan!

Şimdi hükümete sorarız: Bu şirkete, mukavelename haricine çıkmasına nasıl müsaade ediyor? Bu şirketi niçin taahhütlerini yapmaya mecbur etmiyor? Hani ya bu şirket Voyvoda ile Çeşme arasındaki dar yolu genişletmeye mecbur idi. Hâlbuki büsbütün kapattı. Şişli hattının kuruluşunda bir heyet gönderilerek uygun olup olmadığı tahkik ediliyordu. Bugün bu hattın resmen kabul olunup olunmadığını bilmiyoruz. Bu kumpanya için Belediyenin bir özel memuru, bir komiseri bulunmak lazım ki vazifesi mukavelename hükümlerinin icra edilip etmediğini incelesin. Hâlbuki hiçbir inceleme yapılmıyor. Bu gidişle hiç yapılacağı yok. Artık insaf. Bu sahtekâr şirketin haksızlıklarına ne vakte kadar tahammül edelim. İşçilere olan mezalime ne vakte kadar sabredelim. Bu şirket kendi menfaati için hükümetin, milletin, insaniyetin hukukunu çiğniyor. Niçin bu kadar serbest ve başına buyruk bırakalım. Acaba bizim "hürriyet" dediğimiz yönetimin adalet emirleri tramvay şirketi idarehanesinden içeriye giremiyor mu, girmeyecek mi? Eğer hükümetimiz zavallı fakir ahaliye, halkımızın bu kıymetli bölümüne "hürriyet bu ise biz bunu istemiyoruz" dedirtmek arzusunda değil ise bu cüretkâr şirkete haddini bildirmeli, asli vazifesini ifaya, taahhütlerini uygulamaya mecbur etmelidir. Artık tahammül sınırını çoktan aştık. Artık yeter "hak" isteriz hak!

AHMET NEBİL

MİZAH KISMI

TANİN İLE İŞTİRAK ARASINDA

Tanin – Sosyalist dede, ne haber bakalım?

İştirak – Eyvallah benim zeki oğlum. Çalışıyoruz. Uğraşıyoruz. Bu ihtiyarlıkta sizden ihtiram ve hizmet bekleyerek rahat etmek isterdik ama siz yalnız kendinizi düşünüyorsunuz. Halbuki bizim karnımız tok değil.

Tanin – Öyle ise fena değil. Ahmed Rıza Beyefendi'nin ziyafetine memnuniyetle koşacaksın.

İştirak – Nasıl ziyafet. O Ayan ve Mebusan'a mahsus değil mi?

Tanin – Öyle ama gazetecileri de davet ettiler ya.

İştirak – A, benim haberim yok. Davetname falan gelmedi. Size geldi mi?

– Çok tuhaf. Bize, hep gazetecilere gönderdiler size gelmedi mi?

– Gelmedi.

– Canım dede nasıl olur?

– Ah, oğlum, biz derdimizi kimseye dinletemiyoruz. Gördün mü? Memleketimizin en büyük mevkiindeki bir zat bile bizim siyasi mevcudiyetimizi tanımıyor. Her gazeteye davetname gönderildiği halde bize gelmedi.

– Acaba niçin?

– Niçin olacak işin içinde sosyalistlik var da onun için. Bizi adeta mikrop gibi addediyorlar.

Hâlbuki bizim çabamız memleketin önemli bir kısmını oluşturan işçilerin hakkını temin maksadına yöneliktir.

– Canım efendi, belki gönderirler daha vakit var.

– Oğlum ben davetinde değilim. Zaten davet etseler de ben gitmem. Ben işçiyi düşünürüm. Onlar aç kalırken ben orada şampanya içemem. Fakat bizim de mademki bir mevcudiyetimiz, millete bir hayrımız var. Bizi de davet etmeli değil miydiler?

– Vakıa öyle ama Ahmed Rıza Bey aristokrasiyi çok sever de.

– Hakkın var, hakkın var. Onlar aristokrat. Biz zavallı sosyalistler, yine işçi lokantasında yemeğimizi yeriz. Yine öyle aristokratlığa yaklaşamayız. Bizim emeğimiz var.

– Mamafih ben Ahmed Rıza Bey'e söylerim. Hakikaten bir yanlışlık olmuş.

– Oğlum öyle değil. Bizi hatırlamak işlerine gelmez de onun için.

ANADOLU ŞİMENDÜFER KUMPANYASI MECİDİYE ÇEYREĞİ ALMIYOR[6]

Dün bir dostum Haydarpaşa İstasyonu'ndan Kızıltoprak'a gitmek için biletçiye bir çeyrek vererek bilet almak ister. Biletçi efendi buyurur ki, karşıdaki tütüncüye eksiğine bozdur, ondan sonra biletini veririm diye cevap verir. Evet, Türkiye Osmanlıların kendi memleketleri olduğu halde ecnebi şirketlerin zorbalığından kurtulamayacaktır. Sebeplerini nasıl araştıralım. Maliye Nazırı Cavid Bey diyor ki, behemehâl Avrupalıların büyük sermayeleri buraya gelmeli. Bizdeki olan küçük sermayeleri yutmalı ve Avrupa'nın iktisadi istilasına maruz kalmalıdır demek istiyor. Cavid Bey bunları düşüneceğine Osmanlı sikkesinin yabancı şirketler indinde ne kadar hor ve hakir olduğunu düşünerek şirketlerin çeyrek bozmam ve mecidiyeyi on sekizden alırım kaidesini kaldırmağa çalışırsa o zaman hükümette Nazırlık ediyor diyeceğiz.

****

Müdür-i Mesulü: Hüseyin Hilmi

****

Manzume-i Efkâr Matbaası: Hüseyin Enver ve Şürekâsı

6 Mecidiye çeyreği, gümüş mecidiyenin dörtte biri, yani 5 kuruşluk gümüş para.

Numara -16- 29 Mayıs 1326 Cumartesi Sene -1-

İŞTİRAK

Biri yer biri bakar, kıyamet ondan kopar
Sosyalizm Efkârının Mürevvicidir.
Journal Socialiste ICHTIRAK

Sahib-i İmtiyaz ve Müdür-i Mesulü:
Serbest İzmir Gazetesi Sahibi: Hüseyin Hilmi
Directuer Hussein Hilmi
Maa posta Seneliği 60 Kuruş
Altı Aylığı 40 Kuruş
Mekatib ve Evrak-ı Varide Bab-ı Ali Karşısında Adliye Hanındaki Daire-i Mahsusaya Gönderilmelidir.

CİNAYET-İ FECİA

"Sada-yı Millet" Ser-muharriri Ahmed Samim Bey Cuma gecesi bir dest-i hain ve hafi tarafından katl olunmuştur. Refikimizi taziyet ederiz. Ahmed Samim Bey zeki ve müsteb'id simalarımızdan biri idi.[1] Vaka-i cinaiye karakoldan iki adım uzakta vuku bulmuş olduğu halde katilin derd-dest edilememesi zabıta için ne kadar şeyn ve mucib-i teessüf olduğu gayr-i kabil-i inkârdır. İlk kurşun ta dimağa isabet etmesi maharetine delalet ediyor. Zabıtamız herhalde katili bulmalıdır. Aksi takdirde "İştirak" bunu bir siyasi cinayet addetmekte haklı kalacaktır. Ahmed Samim Bey'in katledilmesi ile Hasan Fehmi Bey'in katlinde mühim bir münasebet vardır. Birisi köprüde karakoldan biraz uzakta bir maharetli el tarafından, birisi de Eminönü'nde ve karakoldan biraz ötede.

Ahmed Samim Bey otuz yaşında kalemiyle öne çıkan bir gençti. Kendisinden daha birçok hizmetler bekliyorduk. Fakat ne çare, işte muhteris bir el onu bizden ayırdı. Bunun acısını bizim duyduğumuz kadar başkaları da duysa.

Ahmed Samim Bey kuvvetli kalemi, ateşli yazılarıyla çoktan beri dikkati çekiyordu. Sada-yı Millet Gazetesi ne kadar müteessir olsa layıktır.

Yalnız o değil, bütün gençler buna teessüf ediyorlar. Hatta daha doğrusunu söyleyelim, bütün yazarlarımızın "sıra bize geliyor" diye düşündüklerini gözlerimizle görüyoruz.

Cenab-ı Hak kederli ailesine sabır versin.

1 Buradaki "müsteb'id" kelimesi "uzak görüşlü" anlamındadır.

SOSYALİSTLİK NİÇİN TEESSÜS EDECEK?[2]

Geçen sayıda sonuç olarak iki mühim kanun keşfedilmiştir.

(1) Değişiklikler kanunu, diğer bir deyişle, yeni ihtiyaçlara, her yeniliğe karşı direnç kanunu, (2) Miras kanunu diğer bir deyişle her yeniliğe karşı mukavemet kanunu demiştik.[3] Aynı zamanda araştırmalar göstermiştir ki bu iki kanundan evvelkisi ikincisinden daha kuvvetlidir. Nitekim hayvan türünün durmaksızın değişimi bunu gösterir.

Toplum bireylerden oluştuğuna göre toplumun bireyler gibi bu değişim kanununa maruz bulunduğu ve her iki kanunun etkisine açık olduğu şüphesizdir.

İnsan toplumunun yaşam şartları sınaî ve zirai makineciliğin ilerlemesi neticesi olarak değiştiğinden, toplumsal şeklin de değişmesi ve yeni şartlara uyması gerekir. Tabiat böyle istiyor, böyle olacaktır. Miras kanunu, uygunluk kanununa engel olmak, onu durdurmak istiyor. Çünkü insanlar alışkanlıklarına bağlı kalmak isterler, geçmiş nesiller tarafından kendilerine miras, menhus bir miras olarak bırakılmış olan hurafelere açılmak isterler, hâlbuki büyük değişim kanunu galiptir. Af ve müsamaha bilmez, sonraya bırakmaz.

Sınıflar mücadelesinde halka ait olan büyük ordu sermayedarlar zümresinden kıyas ve tahmin olunamayacak derecede daha kuvvetlidir. Fazla olarak af ve müsamaha bilmez olan bu harpte halkın izalesi na-kabil olduğu kadar da gayr-i caiz bir unsur teşkil eder. Çünkü çalışan onlardır. Çünkü hâsılatın sebebi onlardır. Sermayedarlar bir şey husule getirmez. Onların hiç faydası yoktur. Onların ortadan kaldırılması kabil olduğu kadar da mahzurdan salimdir. Ve bu hakikat yarın bir emr-i vaki olacaktır.

İşte fenni sebepler de gösteriyor ki mevcut orta sınıfın çalışma aletlerinin şahsi mülkiyetine dayanan toplumsal şekli ömrünü tamamladı. Ve çalışma aletlerinin ortak mülkiyeti esasına dayanan yeni toplumsal şekle yerini bırakması zamanı geldi ki bu kolektivizm devri adı altında ortaya çıkacak ve hayat ışığını yayacaktır.

Esbab-ı İktisadiye

Bugün geçerli olan sermaye devrinde halk çalışıyor, mütemadiyen yıpranıyor, her şeyi yaratan kendisi buna karşı ancak açlıktan ölmeyecek kadar bir şey çıkarıyor ve nihayet en vazgeçilmez ihtiyacını ancak bertaraf etmiş oluyor. Çünkü sermayedarlar –fabrika sahibi, ticarethane sahibi, müteahhit, müteşebbis, ortak– parsayı topluyor. Bir zamanlar, ortada henüz esnaf

---

2 George Tournere'nin *Sosyalizm* kitabının Haydar Rıfat tarafından yapılan çevirisinden.

3 Çevirmen karıştırıyor. Geçen sayıda "değişikliklere direnme kanunu" dediği kanun "Servet Kanunu" olarak adlandırılmıştı. Burada "Miras Kanunu" olarak çevirdiğim kanun "Kanun-u Tevarüs" olarak geçiyor. Geçen sayıdaki "Servet Kanunu" yerine kullanıyor.

heyetleri mevcutken bu adam yahut bu adamın dedesi ne kadar çalışkan, ne kadar faziletkâr birisiydi! Sanatta hünerini göstererek bizzat çalışıyor, çıraklar yetiştiriyordu. Bir gün bu adamın torunu toplanmış olan paralarla tezgâh yerine fabrika kurdu. İşte bugün de bunun oğlu o fabrikayı büyütmüş bulunuyor. Bunun ecdadı vaktiyle faydalı idi. Fakat nesli bugün yaşıyor, çalışmıyor. Demek ki faydasız olmuşlardır. Yalnız faydasız olmakla kalmadılar, hatta zararlıdırlar. Çünkü karın çoğunu kendi nefislerine ayırmışlardır. Bu halde fizyolojide olduğu gibi, iktisadiyatta, kişisel hayatta olduğu gibi toplum hayatında geçerli olman, affetmez. Hâkim bir kanun varsa o da ya faydasız ve özellikle zararlı şeylerden uzaklaşmak, onları bertaraf etmektir. Yahut kesin hezimeti kabul etmektir. Çünkü mevcut toplumların teşkilatında artık bir yeri olmayan sermayedarların varlıklarının sona ermesi saati gelmiştir.

Bir zamanlar aristokrat diye de bir sınıf vardı. Bunlar gelirleri ile, saltanatları ile her vakit göze çarparlardı. Bunlar kendilerine bir gerek kalmadığı dakikadan itibaren kaybolmuşlardır. Derebeylik, tabi olanlar toprağı işlerken ve yalnız efendilerinin haklarının muhafazasına ve arzularına çalışırken bu sülale devam etmiş ve yavaş yavaş hükümdarlara kadar yaklaşarak işi dalkavukluğa dökmüşlerdir. Lakin masrafları ağır gelince süpürülmüşler ve sonra bu gibi çeşitli sebepler ile dağılmışlardır. İşte aynı haldir ki şimdi sermayedarların başına gelecek. Sermayedarlar bugün insanlığın sinesini istila etmiş hain, zararlı bir dumandır. Ve toplum bu pis dumanlara tahammül edemeyecek, acımasız bir rüzgâr darbesiyle onları savuracaktır.

Esbab-ı Ahlâkiye

"Sermaye" ismindeki muazzam kitabında sermayenin bedeli tesviye edilmiş temellerden teşekkül ettiğini inkâra mahal olmayacak derecede açık ve etraflı incelemeleriyle açıklığa kavuşmuştur.[4] Bu halde sermaye demek işçi sınıfının soyulması demektir.

Filvaki çalışanlara verilen yevmiye çalışarak yarattıkları eserin tam ve mantıki bedeli değildir. Adil değildir, öbür kısmı çalınmış, efendinin, çorbacının vurgun payını teşkil etmiştir. İşte sermaye, işçinin bu çalınmış hakkından oluşur ki biz buna bugün "servet" adını veriyoruz.

İşte bu tahlil basit şekliyle sermayedarların ne adi, kirli olduğunu yeter derecede gösterir. Evet, sermayedarlık, zulümkârlık, hırsızlık demektir. Bugün buna başka isim veriliyor. Toplum ahlâki telkinlerin sonucu olarak o kadar değişmiş ki bugün bu sahtekârlara hürmetle muamele ediyor. Bunları muhterem tanıyor, onları bilakis itham etmiyor. Kendilerinden ne şahsi, ne genel

4 Cümlede özne yok. Marx demiyor. Ayrıca cümle anlam olarak de bozuk. "Karşılığı ödenmemiş temellerden" demek istiyor olmalı. Ama "tesviye", "düzlemek, eşitlemek" anlamına geldiği için yanlış bir cümle gibi görünüyor.

haklar adına bir şey aramıyor! O halde bu kanunu, insanları "sermayedar" adı altındaki hırsızlara hürmet edecek kadar fena, menfur, adi olan bu iktisadi kanunu değiştirmek ve hatta insanları bu alçak dereceye indiren mevcut ahlâki kanunları yıkarak yeni bir ahlâk kanunu tesis etmek zamanı katiyen gelmiştir.

Sosyalistlerin bugün en büyük emellerinden biri mevcut insanlık usullerinin zararlı dertlerini umuma göstermek, umum nazarında bütün mevcut adiliklerin iğrenç bir kanuna dayanarak devam eylediğini göstermektir. Eğer bu gerçekleri hak isteyen insanların anladığı kadar sermayedarlar da anlar ise mevcut durum çürür ve biter. Çünkü sermayedarlar bir defa düşünecekler ki bu menfur gasıplıklarıyla yaptıkları bencillik ve kötülükler çıkar sağlamaktan başka bir şey değildir. Düşünecekler ki kendileri şüpheli bir kazancın neticesiyle şampanya içerler iken öbür taraftan gece gündüz çalışan, kendini üzen amele hor ve sefildir. Ve anlayacaklar ki, en büyük kuvvet, hak kuvvetti, adalet kuvvetidir

Diğer taraftan halk da anlayacak ki büyük haksızlıkların kurbanı oluyorlar ve mevcut durumu temelleriyle yıkmak, mukaddes bir haktır. O vakit zaten karşı konulması mümkün olmayan kuvvetleri katlanarak artacak, lazım gelen cesaret ellerinde bulunacaktır.

İşte görülüyor ki tarihi, fenni, iktisadi, ahlâki, ve her nokta-i nazardan ücretlilik devrinin sona ermesi katiyen zaruri ve yakındır. Eşsiz bir güneş insaniyete saadetini serpiyor, gerçek eşitliğin güzellikleri gözlere cennetler gösteriyor. Ve şimdi biz iştirak bolluğunun insanlığın karanlığına yeni bir mutluluk sabahı hediye edeceğine kani olarak çalışalım.

TABABET-I BAYTARİYE[5] VE CEMİYET-İ BEŞERİYEYE ETTİĞİ HİZMET

-1-

Hayvanat, insanlığın devamı için yaratılan mahlûkatın en mühimidir. Hiçbir şey yoktur ki insanlar dolayısıyla hayvanattan, bu aciz görülen mahlûkattan yardıma ihtiyaç duymasın. Ekiyoruz, biçiyoruz, güzel yiyoruz, rahat yaşıyoruz, acaba bunlar yalnız insanların emeği ve çalışmasıyla mı oluyor? Şüphesiz hayır. İnsanların her türlü mesaisinde hayvanat beraberdir. Hayvanatın ehemmiyeti hakkında ne kadar fazla söylense neticesi hep kendilerinin insanlara şiddetle lüzum göstereceğinden bu hususdaki mütalaamızı bu kadarla bitireceğiz. Makalemizin başlığı gösteriyor ki maksadımız tababet-i baytariye hakkında yazı yazmaktır. Tababet-i Baytariye mademki hayvanata hizmetçilik eden bir fendir, ehemmiyeti de tabii ki hayvanat kadar ve belki de ondan fazladır.

5 Baytarlık, veterinerlik.

Şimdiye kadar kendileriyle temasta bulunduğum baytarlardan işittiğim hep baytarlığın vatanımıza henüz bir hizmet edemediği bir menfaat temin eylemediği yolunda sözlerdir. Meclis-i Mebusan'ın Ziraat Nezareti bütçesini müzakere esnasında baytarlık mesleği için bir hayli artış yapıldığını gördük. İşte mezkur artış bu sene için fakir, zavallı millete, harap, çıplak, biçare memlekete ne gibi faydalar hâsıl eyleyebileceğini ve sair baytarlığa ait mütalaatımı yine baytarlardan edindiğim malumata göre ortaya koyacağım.

Osmanlı memleketlerinde eski dertlerden sığır vebası vardır. On beş yirmi senedir fasılasız hayvan öldüren hastalığın millete, hazine-i devlete ettiği zararın miktarı hakkında bir istatistik yapılsa insana dehşet gelir. Baytar değil isem de sığır vebası hastalığının hasarını görerek bunun hakkında bir fikir edindim. Meşrutiyetle yönetildiğimiz iki seneden beri hayli ilerlemesi lazım gelen baytarlık bir hastalığın bile önünü almaktan aciz bulunuyor. Hatta biraz hafiflemesine bile vesile olamıyor. Bu keyfiyet gazetelerin her gün sığır vebası haberleri yazmasıyla sabittir. İki aydan beri İstanbul'da gözümüzün önünde hüküm süren hastalık gittikçe şiddetlenmektedir. Bu hususta kabahat kimdedir? Baytar mı iş görmüyor yoksa hükümet mi meseleyi mühimsemiyor? Ve yahut hastalığa karşı alınan tedbirler mi yetmiyor? Sığır vebasına karşı iki mühim tedbir vardır. Biri karantina ki bizde ismi var cismi yoktur. Diğeri sığır vebası serumudur ki bunun da tesiri hakkında bir baytarın fikri diğerine muvafık olduğunu gördüm. Baytarların ifadesine nazaran bu serum meselesi yeni bir mesele değil imiş. Eskiden bazı tabipler bunun tesiri aleyhinde idare-i kelam ettiklerinden azledilerek envai felakete maruz kalmışlardır. Geçende Tanin Gazetesi'ne serum aleyhinde makale yazan bir baytarın da tekrarı halinde azledilmek üzere tevbih edildiği ve keyfiyetin umum baytarlara tamim olunduğunu İkdam'da okudum.

Evet, tesirinin muhakkak olduğunda müttefik bulunan baytarların bazısı iyileşme süresinin on gün, bazısı iki ay olduğunu, bazıları serum ihtiyacı kâfi miktarda karşılanamadığından sığır vebası bütün Anadolu'yu baştan aşağı istila eylediğinden serum kullanımında şiddetli bir Hayvan Sağlığı Nizamnamesi yapıp tatbik etmek daha uygun olduğunu söylüyorlar. Bir kısmı da serumun hazırlanış tarzı değiştiğinden tesirinin azaldığını, diğer biri basit usulde aşılamanın "yalnız serum zerk etmek", başka biri muhtelif usullerin "hem serumu hem virüsü zerk etmek" faydalı olduğunu bazısı da karıştırma usulünün virüsün deri altına şıringasının kıymetli bulunduğu söylüyor.

Serumun mucidi olan merhum Baytar Adil Bey ile Fransa'ya dönen Doktor Mösyö Nikol basit usulde aşılamanın bi't-tecrübe daha faydalı olduğunu ispat ederek bu usulü kabul etmişler imiş. Bilahare Adil Bey'in vefatı Doktor Nikol'ün dönüşü karıştırma usulünün kabulüne sebep olmuş. Hatta geçen sene bir ay tahsil için Fransa'ya gönderilen baytar efendilerden biri Mecmua-

i Fünun-ı Baytariye'ye yazdığı bir mektupta mevcut Doktor Nikol'ün karıştırma usulünün katiyen zararlı olduğunu söylediğini yazmış. Bu derece fikir anlaşmazlığı, baytarların felaketine sebep olan mezkûr serum hakkında Rusya'da bilimsel araştırmalarda bulunmak üzere altı yedi ay evvel Tiflis'e bir heyet-i baytariye gönderilmiş. Heyet dönüşünde nezarete mükemmel bir rapor vermiş. Bu rapor iki üç ayda bir iki defa güç toplanabilen Zabıta-i Sıhhiye-i Hayvaniye Komisyonu'na havale olunarak meselenin ilkbaharda İzmir Vilayeti'nde tetkik ve tecrübesine karar verilerek rapor çekmeceye atılmış! Serumun zerk edilecek miktarı hakkında bile anlaşmazlık varmış!

Şimdi Ziraat Nazırı'na sorarız. İlkbahar geldi gidiyor. Heyet ne vakit gidecek? Özellikle şu günlerde İzmir Vilayeti'nde sığır vebası da vardır. Bunun tecrübesinin her halde İzmir Vilayeti'nde yapılması ve bir heyet göndererek beyhude yere harcırah vererek hazine-i milletin zarar görmesi için Emr-i İlahi mi vardır? İki aydan beri İstanbul'da muhtelif mahallerde görülen sığır vebası nazar-ı dikkate alınarak niçin burada tecrübesi icra edilmiyor? İlgililerin ve komisyon azalarının işi gücü nedir? Vazifeleri yalnız azalık namına erişmek midir? Yoksa bu millete hep boşuna para sarf etmek mi mukadderdir? Komisyon ayda, iki ayda bir defa toplanacağına haftada bir toplansa ne olur? Toplantı ücreti lağvolundu diye gelmiyorlarsa millet aldıkları maaşı neye veriyor, hepsinin memuriyeti vardır, bunu biliriz. Fakat haftada üç dört saat de fazla bir iş görecek kadar kalplerinde hamiyeti bulunmayanları özellikle bütçesinde on milyon lira açığı olan bir milletten fazla para isteyenleri yalnız Osmanlılar değil bütün medeni cihan kınar.

Nazır Beyefendi zat-ı âlilerinin değerli bir insan olduğunuzu pek ala biliyorum. Senevî üç beş yüz bin lira zarar veren bir hastalık için ehemmiyetli bir rol ifa ettiği anlaşılan serum hakkında neden bu derece kayıtsız bulunuyorsunuz? Matbuat ile serum için bilimsel görüşmelerde bulunan kişileri azletmekle azarlayacağınıza meseleye bir an evvel katiyet verdirseniz daha iyi olmaz mı? Meşrutiyet yönetiminde herkes kendi fikirlerine sahiptir.

Bir baytarın serum ve saire için düşündüğü velev zararlı bile olsa Cenab-ı Hakk'ın kendisine bahşettiği aklı böyle düşünüyor diye onu cezalandırmak mı lazımdır? Herkes hürdür. İstediği gibi düşünür. İş onun düşündüğünü bilimsel olarak çürütmektir. Özellikle o baytarın yazdığı makale diğer baytarların mütalaasına tamamıyla uygundur. İstibdat devrinde olduğu gibi fikirlerini hükümetin keyfine uydurmayanlara zulüm mü edilecek? Heyhat ki meşruti yönetim buna müsaade etmez. Zat-ı âlileri bir meşrutiyet nazırı olduğunuzdan böyle kanun-i esasiye muhalif bir hareketin sizden gelmesini katiyen beklemeyiz. Bir ayak evvel bu serum meselesi halledilmeli. Tesiri, faydası var ise hükümetten, milletvekillerinden bu seneki beş bin lira artıştan başka tahsisat talep ederek çeşitli yerlerde hazırlama merkezleri açıl-

malı. Eğer serumun yararı hazırlanması için yapılan masrafa tekabül etmiyorsa bundan vazgeçmeli. Beyhude yere devlet hazinesini zarara sokmakta mana yoktur.

Sığır vebasının görülme sebeplerinden biri de karantina tedbirleri demiştik. Bu tedbirin uygulanabilmesi için öncelikle mükemmel bir Zabıta-i Sıhhiye-i Hayvaniye Nizamnamesi'nin vücudu şarttır. Maatteessüf hürriyetin ilanından bu ana kadar böyle baytarlığın esasını teşkil edecek olan bir nizamname bile kaleme alınamamış. Bu kere Şûra-yı Devlet'in uygulanamaz diye Ziraat Nezareti'ne iade ettiği nizamname her nasılsa yapılabilmiş! Fakat Zabıta-i Sıhhiye-i Hayvaniye Komisyonu'nun geçen sene yaptığı o nizamname bilinmeyen sebeplerden dolayı Şûra-yı Devlet'e gönderildikten sonra nezaretten tekrar geriye aldırılmış! İhtimal birçok tadilat da icra olunmuştur. Nizamname de bu suretle esasından çıkmıştır. Bir kere düşünmeli ki bir komisyon tarafından yapılan bir nizamname yine o komisyon tarafından değiştirilmesi lazım gelirken bir veya birkaç zatın istediği gibi tenkidine uğruyor. Ve kim bilir ne kadar emek sarfıyla vücuda gelen bir şey mahvolup gidiyor. Bu gibi önemli işler bir veya birkaç kişinin mesaisiyle yapılır mı? Elbet yapılmaz. İşte bunun için vatanın pek ziyade muhtaç olduğu şu nizamname bu sene çıkamadı. Bir sene geri kaldı. Sığır vebası da bir sene elde bulunan köhne nizamname ile istediği gibi tahribat icra edecek zararı kimedir? Yine kendimize değil mi? Bunun doğuracağı üzücü sonuçlar bilahare anlaşılacak ise de ne çare ki iş işten geçmiş bulunacaktır. Sığır vebası gibi devletin, milletin kanını emen bir hastalığın dehşetini, yayılma derecesini bildikleri halde şimdiye kadar esaslı bir nizamname bile yapıp meydana getiremeyen genç fen adamı baytarlarımızın şu haline doğrusu fen namına teessüf ederiz.

Nezaret bu konuda ağırdan alsa bile baytarlar harab vatanın imarı, fakir, ezilmiş olan milletin saadeti için kendileri bu konuda çaba göstermeleri gerektiğini takdir edip birleşerek memleketin ihtiyacına uygun bir nizamname yapıp nezarete vermemeleri şaşırtıcıdır. Bu vatan kendileri gibi gençlerden hizmet bekliyor. Vakıa bir nizamname yapılıp verilmekle nezaretin onu kabul etmesi lazım gelmez. Fakat ihtiyaca elverişli bir şey olursa onu da reddetmez zannederim. İşte sığır vebası ve diğer hastalıklar için fevkalade elzem olan nizamnamenin vakit öldürülmeden tanzimini Ziraat Nazırı'nın faaliyet, Zabıta-i Sıhhiye-i Hayvaniye Komisyonu'nun himmetinden bekleriz. Görülecek hizmet yine kendimizedir. Ecnebilere değildir. Kendine hayrı olmayanların kimseye hayrı yoktur. Millet nedir? Hükümet nedir? Zaten bir milletin ilerlemesi milletinin bireylerinin çalışmasının toplamından başka bir şey midir? Kendimize acıyalım. Zira artık kaybedilecek vaktimiz yoktur. Anglosaksonların, şu son yarım asırda Japonların akıllara durgunluk veren ilerlemesi acaba ne sayesinde meydana geldi? Yönetimde bulunanların gu-

rur, kendini beğenmesiyle değil belki hareketlerinde tevazuu ve fikir alışverişi sayesinde olduğuna emin olalım.

Diğer hastalıkların ortadan kaldırılması için Zabıta-i Sıhhiye Nizamnamesi yapılmakla iş bitmez. Bu hususta hükümetin kâfi miktarda esirgemeyerek ödenek vermesi de gerekir.

Sığır vebası senenin hemen sekiz ayında mevcuttur. Demek ki bir baytar da senede sekiz ay köy köy dolaşmaya mahkûmdur ve hiçbir memuriyette böyle her sene yedi sekiz ay seyyar olmak yoktur. Dağavaryan Efendi Ziraat Nazırı'ndan açıklama isterken diğer hastalıklar ve sığır vebasının ortadan kaldırılamaması sebepleri arasında baytarları da gösteriyordu.

Bazı vekillerimiz de kendisi tasdik ediyorlardı. Şu makalemizi muhterem vekillerimiz okurlarsa o vakit kabahatin, kusurun kimde olduğunu öğrenmiş bulunurlar.

Bir baytarın maaşı altı yüz yetmiş beş ve dokuz yüz, nadir olarak bazılarının da bin üç yüz elli kuruş imiş. Bir kazaya ve yahut bir sancağa hastalık için iki bin kuruş da harcırah tahsis olunurmuş! Harcırahı da baytar gittikten sonra güç bela alabiliyor imiş!

İnsaf edelim. Sekiz ay daima seyyar bir halde bulunan dağ taş, kar, fırtına, yağmur altında her türlü müşkülat içinde hayatını sürdüren bir memur ailesiyle birlikte kendisinin geçimini temin edebilen maaşını yolculuk masraflarına verirse bu adam ne yer, ne içer?

Ben birçok baytarlar bilirim ki bir maaşı gezmesine yetişemeyerek ve borç para da bulamayarak jandarma beygirde olduğu halde kendisi yaya olarak uşak gibi hastalık peşinde dolaşmıştır. Böyle bir memurun yapacağı iş mükemmel olur mu? Gördüğü hizmetten hayır beklenilebilir mi? O memur her köye gidebilir mi? Elbet gidemez. Belki de gitmediği halde bile gittim diye yalan söylemeğe mecbur kalacaktır. Çünkü ihtiyaç insana her şeyi yaptırır. Hükümet kendisi bunları düşünmelidir. Memur baytara bir köye gideceği vakit hesaba saymak üzere harcırah verilmelidir. Karnını doyurmaya mahsus verdiği parayı yola sarf ettirmemelidir. Gerçi bir memura gitmeden önce harcırah verilmesi nizama muhaliftir. Fakat bu gidiş gelişler diğer memurlarınki gibi bir iki beş on defa ayda yılda bir defa değildir. Bunda mecburiyet vardır. Harcırah bütçesi iki bin kuruşu geçer. Fazla saatler için harcırah verilmesi uzun uzadıya muameleye tabiymiş.

Maliye Nezareti'nden sormak, izin almak, merkezden o mahalle havale vermek lazım imiş. Baytar gitmezse mesul olurmuş! Bu nasıl olur? Sığır vebasının bu kadar hayvan bıraktığına da teşekkür edelim.

Baytarlara saatte beş kuruş harcırah verilip bunun da yüzde on beşi kesiliyormuş. Birçok baytarlardan işittiğime göre ekseri yerlerde almadıkları harcırahın iki mislini sarf ediyorlarmış! Rusya, Mısır hükümetleri sığır vebası-

nı böylelikle başlarından def etmediler. Memurlara ihtiyaca kâfi para verdiler. Kordon vaz'ı, gardiyan ücreti, fenni temizlik masrafı diye boşa hükümetin verdiği para bir iki vilayetin bile idaresini güç temin edebilir. Meşhur bir darb-ı meseldir. Kaz gelen yerden tavuk esirgenmez. Menfaat beklenilen icraatta da hükümet para vermekte tereddüt etmemelidir. Bu senenin bütçe müzakeresinde iki üç bin kuruş yüksek maaşlara hükümetin biner kuruş birden zam teklifini mebuslar kabul ediyordular. İstibdat zamanında yüksek memurlar bol bol para alırlar, keselerini doldururlardı. Küçük memurlar ise bilakis yüz iki yüz kuruşla. Memleketimizde iki üç bin kuruş maaş ailesi ne kadar kalabalık olsa bir adamı müreffehen idare eder. İki yüz kuruş ise bekâr da olsa yetmez. Ziraat Nezareti'nde büyük memurlara zam edildi. Evrak kaleminde az maaşlı bir eski memura üç dört yüz kuruş zam göze batarak reddedildi. Zabıta-i Sıhhiye-i Hayvaniye için Denizli Mebusu Gani Bey'in zam teklifi zerre kadar ehemmiyete alınmadı. Hâlbuki o zam hükümetin verdiğinin beş on misli olarak kazanç sağlayacaktı.

Toplumu her türlü fenalığa sevk eden ihtiyaçtır. Memurlara para vermekten maksat kimseye muhtaç olmaksızın karnını doyurmaktır. İki yüz kuruş bir adamın karnını doyuramaz. Böyle bir memur hayatın ihtiyaçları karşısında ahlâkını nasıl muhafaza edebilir. Vazifeleri evrak havalesinden, süslü odalarda oturmaktan başka bir şey olmayan büyük memurların üç bin kuruş maaşına bin kuruş birden zam etmeye bilmeyiz milletvekillerinin vicdanı nasıl müsaade ediyor? Bunda ne gibi bir hisse tabi oluyorlar? Beride en elzem olan şeyler derhal itiraza uğruyor! Galiba bu sene büyük memurlara zam yapmak moda olmalıdır. Belki gelecek sene ufak memurlar ile işe yarayacak zamların kabulü moda olacaktır. Kim bilir, acaba iki üç bin kuruş maaş alanlara zam olunmasa idi hükümet işleri görülmeyecek miydi? Ey millet! Ağla, mukadderatına ağla, kan ağla, bak ki hayatınız ve namusunuzu malınızı kendilerine tevdi ettiğiniz vekilleriniz nasıl iş görüyor?

Bir parça olsun düşünüyorlar mı? Asıl iş görecek zayıflara merhamet olunuyor mu? İş gören ufak memurlardır. Ey muhterem mebuslar, siz de vicdanen düşününüz. Düşününüz ki, milletin, biçare rençperlerin yazın güneşin hararet ateşi, kışın soğuğun altında toprağı çoluk çocuğuyla beraber tırnaklarıyla kazıyarak verdiği para latif köşklerde, envai sefahat içerisinde mahvedilmek için değildir. Vatanın, kendilerinin ilerlemesi, mutluluğu ve selameti içindir. Düşününüz ki, o fazla fazla verdiğiniz paralar milletin kendi yiyeceğinden, idaresinden kesilerek alınıyor. Düşününüz ki, millet o parayı icabında üstünde yattığı ot minderi, üzerine örttüğü çuvalı, yemek yediği çanak çömleği satarak, feda ederek veriyor. Kendisi her nevi mahrumiyete katlanıyor. İcabında aç kalıyor! Otuz milyon insanın hukuku bu suretle muhafaza edilmez.

Ziraat Nazırı büyük memurlara zam isteyeceğine sığır vebasının yok edilmesi için araştırmaların artırılmasına çalışsa idi hem kendini hem vekillerimizi vebalden kurtarmış olurdu.

Ey muhterem mebus Dağavaryan Efendi, şimdi gördünüz mü kabahat, kusur kimdedir? Sığır vebası ne sebepten yok olmuyor anladınız mı? İnşallah ümit ederiz ki ayanımız bunları nazar-ı dikkate alarak bu sene maaşı iki bin ve ondan yüksek olan maaşlara yapılan zamları red ile yukarıda arz ettiğimiz hayırlı, menfaatli işlere ayrılmasını talep eder.

Bu paraların ufak memurlara zammını teklif, ilerde bir kişinin zevkine, sefasına, tiyatrolarda, ötede beride eğlencesine zam olunan fazla paralar ile sekiz on bin memurların yoksuzluk içinde olan ailelerinin zaruretini bir dereceye kadar kolaylaştırır. Onları istekle çalıştırır. Ey büyük memurlar. Siz de biraz kanaatkâr olunuz. İhtiyaç içinde inleyerek sizi besleyen milletin parasına bu derece hırslı olmayınız. Sonra o millet iflas ederse beş bin kuruş değil beş bin para bile bulamazsınız. İki üç bin kuruş değil bir mangırı bile arar sınız. Bundan sonraki makalemizi baytarlık işleri müdüriyetiyle muavinlerinin Zabıta-i Sıhhiye Komisyonu'nun hayvan muayenesi baytarlarının görevlerine ve baytar idaresi ile komisyona bu fikrin nüfuz ederek istediğini yaptırdığına ve saireye ayıracağız.

NUSRET KÂMİL

MUHABİRLERİMİZDEN BİRİ İLE TRAMVAY AMELESİNDEN BİRİ ARASINDA

– Muhabir arkadaş: Siz geçenlerde grev yaptınız. Bunun iyi bir netice vermediği ve üstüne de eski emektarlarınızdan on beş kişinin tazminatsız olarak kapı dışarı edildikleri her taraftan söyleniyor. Bunun sebebini bana söyler misin?

– İşçi: Efendi, biz hukukumuzun müdafaası için grev yapmazdan dört ay evvel hükümete müracaat ettik. Nafıa Nazırı Hallacyan Efendi huzurunda şirket ve işçiler arasında bir anlaşma yazıldı. Biri hükümette, biri şirkette, biri de işçilerdedir.

– Pardon, bunda ne gibi şartlar var?

– Maaşlarımızın çoğalması var. Çalışma saatlerinin on ikiye indirilmesi var. Bir müfettişin jurnaliyle haksız olarak hiç kimsenin çıkarılmayacağı ve yapılacak komisyonda muhakeme edilerek kabahati meydana çıkarsa çıkarılması var, var...

– O mahkeme komisyonu sırf şirketin adamlarından mı bulunacak, yoksa işçilerden de üye bulunacak mı?

– Yok efendim, yalnız şirketin adamlarından ibaret olacak.

– A, öyle ise onlar hakkınızı gasp ederler. Niçin anlaşmaya işçilerden üye bulunması şartını koymadınız?

– Ah efendim, aradan üç ay geçti. Bu anlaşmaya katiyen bakılmıyor. O bizi aldatmak için yapılmış. İçindeki şeylerin hiçbiri yapılmadı. Hükümet bizim hakkımızı müdafaa etmiyor. Bizim topumuz tüfeğimiz yok. Grev yaptık güya bizim silahımız bu...

– Güzel söylüyorsun ama işçinin grevinin işe yaraması için bir sendikası olmalı. Bundan başka işçiyi idare edecek bir sosyalist komiteye dâhil olmalı. O vakit komite amele ne zaman grev yapacaksa ahvali ve sendikadaki parayı hesap eder, düşünür ona göre idare eder. Böyle sendikasız komitesiz olmaz. Sizi hep böyle ezerler. Grevinizden bir sonuç göremezsiniz.

– Efendim, biz sendika yapmaya yeni başladık. Bir sosyalist komitesi var mı yok mu?

– Böyle bir komite yapılıyor. Nizamnamesi, beyannamesi yapıldı. Bir hafta sonra hükümete verilecek ve resmen tanınacak.[6]

– İnşallah biz de o vakit sendikamızı komiteye bağlarız. Ve o sayede hukukumuz müdafaa olunur değil mi?

– Hay hay, hay hay. Hiç merak etmeyiniz. Hem biz şirketin rezaletlerini çok yazacağız. Elimizde gayet güzel malumat var. Bunları hep dökeceğiz, hükümeti ikaz edeceğiz. Sizin bu anlaşmanızın hükümleri yakında mutlaka yapılacaktır. Şirketinize kancayı takmayalım yoksa. Hadi bakalım, merak etmeyin. Siz çalışın. Herhalde bir kolayı bulunacak.

– Eksik olma efendi.

GADR MUAMELELERİNDEN[7]

Biz haber aldık. Bunun doğruluğunda şüphe yok. Bundan başka pek zalimane bir hareket, bir cüret olduğunda da şüphe yok. Zaten bu Türkiye'nin eski felsefesidir. "Hak kanun kötüdür! Ya ezmeli ya ezilmeli. Bu böyle. Bilmeyiz ki ortaçağda mı yaşıyoruz. Hâlâ mı vahşet? Hâlâ mı uykudayız? Artık uyanalım. Dev adımlarla ilerleyen Avrupa'ya bakın sonra bir de Şark'a bakın. Biz niçin böyle kalıyoruz. Çünkü adalet yok, çünkü hak yok, çünkü Şark'ta kuvvet ve binaen aleyh zulüm hüküm sürüyor. "En celi hikmet: Ezmeyen ezilir!" Geçen gün Beyoğlu'nda Kalyoncu Kolluğu'nda Yani İspilaki'nin fırınında çalışan on yaşında bir zavallı çocuğa fırıncı elli okka ekmek yükletmiş. Çocuk taşıyamıyor, fakat ne yapsın beli çökse yine götürecek. Bunu fırıncı bir hamala verememiş. Kim bilir para vermesin diye mi? Böyle biz zavallı çocuğa, insaf edelim, elli okka yük verilir mi? Hayvanlara bile dikkat edilir-

6 Yakında kurulacak olan Osmanlı Sosyalist Fırkası'nın haberine ilk defa burada, tramvay işçisiyle yapılan bu konuşmada rastlıyoruz. Zira yakında kurulacak olan Osmanlı Sosyalist Fırkası'nın hazırlıklarından söz ediliyor olmalı. Bir anlamda, kurucularının, partiye yükledikleri işlev de açıklanmış oluyor. Konuşmanın hayalî mi, gerçek mi olduğu açıklanmamış ancak hayalî gibi görünüyor.

7 Gadr: 1. Hainlik, vefasızlık. 2. Zulüm, merhametsizlik. 3. Haksızlık.

ken artık insanlara mı bakmayalım. Kim bilir, Avrupa'nın herhangi bir yerinde bir çocuğa bu muamele yapılsa herhalde fırıncıyı iki ay hapsederler. Bizde eminiz ki bir azarlamayla yetinilecek. Çocuk çıraktır. Fakat esir değildir, merkep değildir. İnsandır. Herkesin, her insanın hukukuna malik bir insandır. Bilmeyiz ki bir çocuğa böyle esir muamelesi etmeye nasıl müsaade eder. Bunu hiçbir polis, hiçbir memur görmedi mi? Korkarım bunlar bizi fena yapıyor. Bu adaletsizlik bizi berbat ediyor. Ayıptır. Biraz gözümüzü açalım, adil olalım. Çocukların hukukunu çiğneyeceğimize onları daha ziyade muhafazaya çalışalım. Yoksa vallahi bu gidişle herkesi güldürürüz. Medeni memleketlerde "hayvanları koruma" cemiyetleri var. Biz de Türkiye'de "insanları koruma" cemiyeti mi teşkil edeceğiz. Muhterem bir gazete "her işimizi hükümete gördürmek istiyoruz. Bu olmaz. Hükümetin kendi dertleri var." diye yazıyordu. Ama artık bunları da biz mi yapalım. Fırıncıyı biz uyarsak "hadi çek arabayı sana ne?" diyecek. Hükümetin zabıtası bunlara bir parça dikkat etmemeli mi? Bunlara bakmak vazifesini de biz alırsak o vakit zabıtaya bir lüzum yok. Daha iyi, bir anarşi içinde, asayişsiz yaşayalım. Ama insaf bu kadarı da olmaz. Heman Cenab-ı Hak ve Feyyaz-ı Mutlak Hüda-yı Müteal sözlerimize hüsn-i tesir buyursun. Âmin.

KÜÇÜK HİKAYE:
YAŞASIN İŞTİRAK...

İşte üç gün oluyor ki, cebinde on parası yok. Hayatını mahallelerinde bakkalın veresiye verdiği ekmek ve peynirle temin edebilir. Lakin ıstıraplarına, gençliğine ait ihtiyaçlar her saat biraz daha büyüdü. Hassasiyetini yatıştıramıyordu.

Bugün sabahleyin şiddetli bir sıkıntıyla uyandı. Kaç günden beri imtihanlarını vermek için uğraştığı mekteb-i hukukun daha tahammüle mecbur olduğu uzun senelerini düşündü. Karnı yine açtı. Yine bakkalın lütfuna iltica etmek icap ediyordu. Eski Vinerbank elbisesini giydi. Kenarları çatlamış kirli yakasını taktı. Burada bu sefil hanın köşesinde parmaklarının çoğunu örtemeyen çoraplarının üzerine yine aynı potinlerini çekerken, şık L-vav-s-t-r-in- potinli daima latif araba ile gezen insanları düşündü. Gözlerinin önünde nefis yemekler, zarif içkiler, temiz yataklar canlandı. Fakat, aman ya Rabbi bu toplum ne kadar adi, ne kadar hodbin ve haksızdı. Sırf insaniyete hizmet için mekteb-i hukuku bitirmeğe çalışan ve insanlar arasında hak ve adalet dağıtına fikriyle dimağını yoran bir genci neden böyle han köşelerinde aç ve sefil bırakıyor, neden hiç çalışmayanlara, hiç muhtaç olmayanlara bütün servet kaynaklarını açıyor, bütün altınlarını veriyordu. Hak bu muydu? Adalet bu muydu?

Bütün bu fikirler zavallı gencin dimağında gittikçe artan bir ihtilaç ile kaynıyor, hassasiyete dönüşüyordu. Ve şüphesiz ki bir gün gelecekti ki bu has-

sasiyet hareketle sonuçlanacak ve mutlaka bir felakete zemin olacaktı. Hani ya "vicdan" diye bağıran sahte, hani ya "yardımlaşma" feryadıyla ortalığı çınlatan o şarlatan menfaatperestler, bunlar şimdi nerede? Niçin kendisini aramıyorlar? Süslü arabalarıyla üzerine çamurlar saçarak gezmeğe çıkan hamiyetperver zenginler nerede?

Şimdi etrafında boşluklar açılıyor, uçurumlar hâsıl oluyor ve demir pençeli elleriyle ciğerlerini sökmek isteyen hayaller dolaşıyordu.

Ah yırtıcı insanlık, müfteris menfaat, çirkin ve sefil ihtiyaçlar... Siz, hep siz, ve hep size benzeyen melun ihtiyaçlar, hepiniz de beni buldunuz öyle mi? Beni boğmak istiyorsunuz. Yolumu kapıyorsunuz, gözlerimin önüne zulmetler, zulümler, cehennemler çekiyorsunuz.

Ben zavallı bir talebeyim. Hukuk Mektebi'nde, daha hakkın ne olduğunu anlamayan bu cahil, bu kinci, bu bencil toplumun haklarını korumak için çalışıyorum öyle mi? Asla, asla çalışmayacağım, insanlara da lanet olsun, onların hukukuna da. Evet, bilhassa bütün haksızlıkların kaynağı olan hukuk bilimlerine.

Nefret, nefret! Bu kadar kindar, bu kadar fırsatçı insanlıktan nefret ediyorum. Onların arasında utanıyorum, artık yaşamak istemem, bu akşam mutlaka öleceğim!

Kapıdan çıkarken tıpkı bir deli gibi bağırdı: Yaşasın intihar! (Devamı var)

****

Müdür-i Mesulü: Hüseyin Hilmi

****

Manzume-i Efkâr Matbaası: Hüseyin Enver ve Şürekâsı

Numara -17- 31 Mayıs 1326 Pazartesi Sene -1-

İŞTİRAK

Biri yer biri bakar, kıyamet ondan kopar
Sosyalizm Efkârının Mürevvicidir.
Journal Socialiste ICHTIRAK

Sahib-i İmtiyaz ve Müdür-i Mesulü:
Serbest İzmir Gazetesi Sahibi: Hüseyin Hilmi
Directuer Hussein Hilmi
Maa posta Seneliği 60 Kuruş
Altı Aylığı 40 Kuruş
Mekatib ve Evrak-ı Varide Bab-ı Ali Karşısında Adliye Hanındaki Daire-i Mahsusaya Gönderilmelidir.

28 Mayıs 326 Cuma,
Azizim Asım Bey,

Hürriyetin, hürriyet-i şahsiyenin bir nebze olsun kıymetini takdir etmiş bir fert tasavvur edemem ki teessüratınıza an samimül kalb iştirak etmesin. Karşısında bulunduğumuz fecîa vicdanların tahammül edemeyeceği bir cinayet, bütün alem-i medeniyetin nefret ve tel'inini celb eyleyecek vahşi bir harekettir. Emin olun ki hepimizden az taziyete muhtaç olan yine sizsiniz, zira hiç olmazsa vazife uğrunda şehit olan bir evladın ailesine bahşedeceği şerefle teselli olabilirsiniz. Bu şerefin derecesini bugün değilse gelecek takdir edecektir. Bu acı kayıptan dolayı asıl teselli olamayacaklar memleketimizin muhtaç olduğu şu mücadele vazifesini cesa-

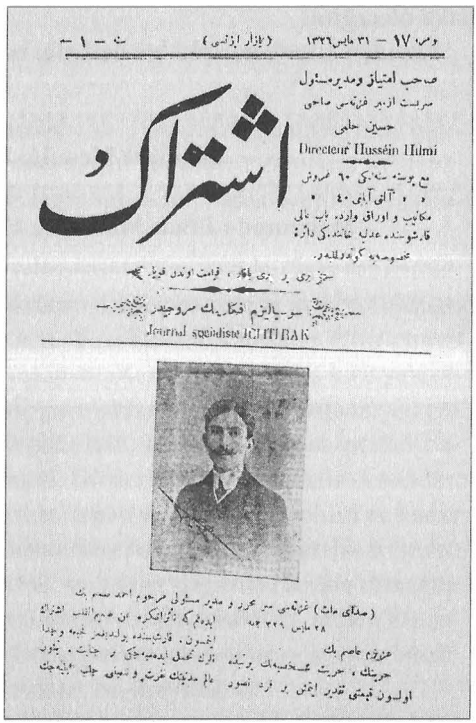
اشتراک

Journal socialiste ICHTIRAK

(Seda-yı Millet) Gazetesi Sermuharrir ve Müdür-i Mesulü Merhum Ahmed Samim Bey

ret yoksunluklarına binaen bizzat kendileri yapamadıkları halde hiç olmazsa böyle bir dostlarının varlığıyla iftihar eden bizler, vatanlarını seven zavallı gençlerdir. Onlar bu hareketli zekânın, bütün manasıyla gayret ve hamiyet olan bu kıymetli vücudun kaybı karşısında ilelebet hem kendilerine hem vatanlarına ağlayacaklardır.

Bunların hissini pek iyi anlıyorum. Çünkü kendime de ancak bunlar meyanında bir yer bulabiliyorum. Fakat bilirsiniz ki yaşamak için ümit etmek lazımdır. Binaen aleyh biz de ümit edelim. Hayatında ibraz ettiği mücadele cesareti ve yazı kuvvetiyle pek çoklarını faydalandıran, pek çoklarını aydınlatmış olan bu kıymetli vücudun ölümünün de anlamlı ve yararlı bir etkisinin olacağını ümit edelim.

Beni en çok üzen şey yayımlanmak üzere verdiğim şu vasiyetnamesindeki arzusunun hükümet tarafından sebepsiz yere engellenmesi oldu. Bu aziz hürriyet fedakârının gerek katlediliş şekli ve gerek katlinden sonra hükümetin davranışının bütün aydın dünyanın nefretini çekeceği açıktır.

Bu cinayetin vukuundan hayli evvel şahsını ve ismini hükümete ihbar edeceğim biri tarafından (Yani Birahanesi)'nde benim de işiteceğim suretle tehditlerde bulunulmuş ve vasiyetname içeriğiyle (Ahmed Samim)'in bana vuku bulan beyanatından da anlaşılacağı üzere bilahare yine bir başka şahıs tarafından muhalefete devam ettiği takdirde öldürüleceği kendisine tekrar edilmişti.

Fakat bunların ve bu gibi tehditlerin bu aslan yürekli genci vazifesinden bir an bile döndüremeyeceği işte bugün eserleriyle, konusu tehditlerin ciddiyeti ise kasten işlenen cinayetle olmuştur.

O ölmekle vazifesini tamamlamış oldu. Biz de malumatımızla hükümeti bilgilendirerek vazifemizi ifa edeceğiz. Böyle açık delil ve belgeler karşısında yine cinayeti birtakım saçma sebeplere bağlamak ve katilleri büsbütün başka yerlerde aramak failin ortaya çıkmasına mani olmak demek olacağından, buna meydan verilmemesi ve hakikatin açığa çıkması için sonuna kadar çalışacağım tabiidir efendim.

KIBRISLIZADE ŞEVKET

KARDEŞİM ŞEVKET[1]

Bu akşam fevkalade bir işim çıktı, gelemeyeceğim. Bunun için bilhassa affını rica ederim. Kardeşim tabii ki Şahabeddin de gelemez.

Sana gayet (Confidential) ve namusunuza tevdi edilmek üzere bir müjde vereyim; fakat bunun yayılması etrafımızda dolaşan tehlikeleri daha yaklaştırmaktan başka bir işe yaramaz.

1 Ahmet Samim'in öldürülmeden çok kısa bir süre önce yazdığı anlaşılan bu mektubun el yazısı aslı da derginin 259. sayfasında yer almaktadır.

İttihat ve Terakki Cemiyeti idama hükmetti. İdam olunacağım.[2] Bunu yarı resmî bir surette tebliğ eylediler. Haberiniz olsun. Yalnız arkadaşlarımdan bir şey rica ediyorum, bana Hasan Fehmi'ye yaptıkları gibi mükellef bir cenaze alayı tertip etmesinler.[3] Demirci Köyü'nde bir bayır tepesinde küçük ve garip bir köy kabristanı vardır. İstiyorum ki beni oraya defnetsinler. O mezarlığın kenarında gençliğimin en tatlı ve hülyalı birkaç saatini geçirdim. Fikrimin o küçük mezarlıkta olduğu kadar hiçbir yerde o kadar derince sükûna daldığımı bilemem. Mezarlığın bulunduğu tepeden köyler, tarlalar, etrafın uzaktan birer küçük ve yeşil demete benzeyen koruları, ormanları ve nihayet ta ileride Karadeniz'in kâh durgun ve mavi, kâh beyaz ve sonsuz yüzeyi görülür; cenazemin de orada kalmasını arzu ediyorum.

Emin ol ki kalbimde hiçbir korku duymuyorum. Bana dindarane bir tevekkül geldi ve ölmeye razı, hazırım. Yalnız ne zaman olacağını bilemiyorum. Yakında inşallah görüşürüz ve bunu size tafsilatıyla anlatırım. Gözlerini öperim. Nureddin'e selam, Edhem Beyefendi'ye ihtiram.

MERHUM AHMED SAMİM

Hayatında yalnız hürriyet, gerçek hürriyetten başka hiçbir şey düşünmeyen ve bu âşık olduğu fikrine ulaşabilmek için kurşunları, ölümleri bile küçümseyen Ahmed Samim'in hayatının feci şekilde sona ermesi namuslu, vatanperver simalar üzerinde sonsuz bir ölüm gölgesi çekerek derin üzüntüler bıraktı.

Bu muhterem, güzel, sevimli genci, yaratılışın bu müstesna dehasını alçak bir kurşunla toprak etmekten utanmayan, çekinmeyen katil, vahşi hayvanları bile utandıracak bu canavar insana semanın lanetlerini, bütün kahır ve gazabını davetten sonra Ahmed Samim'in nasıl altın bir kalp, nurani bir sima, yalnız kurşunla susturulabilecek sağlam, pervasız bir lisan, bir kalem olduğunu söyleyelim.

Ahmed Samim, gazetelerin yazdıklarının tersine doğumuna göre yirmi altı yaşında olduğu halde hayatı öğrenmişti. Samim, Mekteb-i Sultani'de, Robert Kolej'de tahsilini tamamlamış, daha genç yaşında Osmanlı edebiyatında mühim ve kıymetli bir mevki kazanmıştır.

Merhum en felaketli, en yaslı, en acı dakikalarında bile gülerdi. Onun için yalnız gülüş, yalnız hayatın güzelliği, fikrine tutkunluk vardı. Yanında bulunan arkadaşları onun huzurunda, bir huzur ve refah hissederler, onun sözlerinden bir lezzet sütü, sonsuz bir zevk içerlerdi.

---

2 "Ölümüme karar verildi, öldürüleceğim" anlamında.

3 1909 yılında öldürülen *Serbesti* gazetesi yazarını anıyor. İttihat Terakki'ye şiddetle muhalefet ediyordu. İttihatçıların öldürdüğü o zaman da yaygın bir kanıydı, günümüzde de genel bir kabul görmektedir. Hasan Fehmi hâlâ "Türkiye'nin ilk basın şehidi" olarak anılmaktadır.

Hoş ve şakacı olan bu zekâ, bu deha, vatanın ilerlemesi ve yükselmesi için, düşündüğü nazariyelerin önünde bütün ciddiyet ve vakarını, metanet ve cesaretini muhafaza eder. Kalbinin en ateşli temennileriyle yazılarını yazardı.

Samim hayatında hiçbir kimseyi gücendirmemiş ve herkese bir hürmet ve muhabbetle yaklaşmıştır. Ailesine, çocuklarına karşı derin, adeta taparcasına bir aşk ve muhabbetle bağlı, bütün gaye-i emeli iki küçük kızının terbiyesi, tahsili, hülasa vatana iki mühim anne yetiştirmekti.

Samim ile görüşüp de ona bağlanmayan, bilgisine hayran kalmayan kimse yoktur diyebiliriz.

Bugün gazetemizi hatırasına bir hürmet, bir ihtiram olmak üzere yalnız onun hayatına ve yazılarına ayırıyoruz. Ve bunu yapmakla zannımızca merhuma ait bir ufak vazifeyi ifa etmiş oluyoruz.

AHMED SAMİM'İN CENAZE ALAYI

Vakanın sabahı merhumun kanlara bulanmış muhterem naaşı mücadele hayatının ulvi bir kürsüsü olan Hilal Matbaası'na naklolunmuş, büyük daireyi derin bir yas ve sükût istila etmişti. Onu küçük yaşından beri şefkatle ve terbiyesiyle büyüten, en parlak istikbal temennileriyle azimle yürüdüğünü görerek göğsünü iftiharla şişiren sevgili amcası perişan bir halde cenazenin başında ağlıyor, on beş yirmi kadar arkadaşı ıstıraplı bir tevekkülle boyunları bükük, gözleri yas ve elemle dolu olarak ertesi günü, cenazenin naklini bekliyordu. Biçare babası da defin merasiminin kararlaştırıldığı üzere cumartesi günü icrasını arzu eylediğinden akrabasının yardımıyla idarehaneden uzaklaştırılmış ve bu haber yayıldığından merhumun defni –vasiyetinin icrası için– katiyen tehir edilmişti. Hâlbuki en ümit edilmez bir zamanda zabıta memurları gelerek hükümetçe cenazenin defnini bugüne uygun görüldüğünü haber verdi. Aksine hareket olunmak istenirse cebren haneye girilerek defin vazifesinin kendi taraflarından icra olunacağını da ilave etti. Bu cebir ve şiddete hiçbir mana veremeyen amcası ailesinin şimdi buldurulamayacağını söylemiş ve Şer'an cenazenin akrabaya ait olduğunu iddia etmiş ise de memurlar amirlerinden böyle emir aldıklarını ve hatta acele edilmesini beyan etmişlerdi. Bunun üzerine biri Zat-ı Şahane'ye diğeri de Sadrazam'a iki telgrafname çekilerek üzgün bir lisanla cenazenin ertesi günü defnine müsaade edilmesi rica olunmuştu. Fakat saat sekize kadar hiçbir cevap alınamadığından matbaanın kapıları kapatılmış, olacaklar beklenmeye başlanmıştı.

Saat dokuza gelmişti. Süvari ve piyade yüz kadar polis ve yine bir o kadar jandarma Hilal Matbaası'nı kuşatmış ve caddeden geliş gidişi yasaklamıştı.

Birden bire tenhalaşan sokaklara şimdi askerin nalçalı kundura sesleri, kılıç şakırtıları ve polislerin düdükleri işitiliyordu. Sivil memurlar gizli emirler veriyor, jandarmalar koşuyor, dışarıda korkutucu, feci bir baskının baş-

langıcı hazırlanıyordu. Hâlbuki bütün bu gürültüler beyhude, bu çabalar, bu silahlar gereksizdir. İçeride zavallı bir naaştan ve yirmi kadar felaketzededen başka kimse yoktu. Onlar da birer suskunluk ve hüzün heykeli gibi hareketsiz, mustarip yerlerinden kımıldamıyor ve gözleri sevgili Ahmed Samim'lerinin kanlara bulanmış ipek saçlar altındaki yüzüne bakarak, biraz sonra ayrılacakları bu muhterem naşı şimdiden hasret ve iştiyakla seyrediyorlar ve ağlıyorlardı. Nihayet matemzede hanede şiddetli bir çıngırak sesi yankılanarak polisler cenazenin teslimini talep etti. Bunun üzerine biçare amcanın perişan başı pencereden uzanarak gayet feci bir istirham sesiyle ikindi ezanlarının çoktan okunduğunu ve merhumun peder ve ailesinin şimdi buldurulması mümkün olamayacağını ve defnin yarına tehirinde bir beis olmadığını söylemiş ve Şer'an cenazenin akrabaya aidiyetini tekrar tekrar iddia etmiş ise de bütün bu sözler etkili olamamış ve jandarmalar kapıları kırarak yukarı hücum etmişti.

Saldıranlar silahlarını hazırlamış, komiserler tabancalarını çekmiş camları sarsan bir gürültü ile odaya girmişti. Hâlbuki askerler kim bilir nasıl bir telkinle hazırlandıkları çatışma sahnesi yerine karşılarında biçare bir tabut bekleyerek ağlayan on beş yirmi kadar felaketzede görünce artık bir adım daha atmayarak kapının önünde donmuş kalmıştı.

Vakanın fecaatine bağlı olan bu hadise herkesi büsbütün dehşete düşürerek tek kelime edilmesine imkân bırakmamıştı.

Şimdi hakiki hürriyetin muhterem müdafii, bu milletin en parlak ve mükemmel bir ferdi olan vatanperver Ahmed Samim'in tabutu dört hamalın omzunda merdivenleri iniyor, üzerinde ne bir şal, ne bir parça kumaş, arkasında akrabasından ne bir zat, ne bir arkadaş Bab-ı Ali Caddesi'ni çıkıyordu. Tabutun kapağı bağlanmamış olduğundan ikide birde açılıyor ve pencerelerden üzüntüyle bakanlar onun nurani şeklini, kefenini görüyordu. Bu gayet tüyler ürpertici ikinci bir üzüntü verici olaydı. Cenaze hayli uzaklaşmıştı ki yine kederli amca pencereden uzanmış ve komiserlerden birine "Allah aşkına" diye seslenmiş, "Ahmed Samim'in tabutunda hiç olmazsa bir fes bulunsun!"

Ve işte vatanın hakiki bir hürriyete kavuşması uğrunda canını feda eden bu yirmi altı yaşındaki genç, bir ömür mücadelenin tehlikeli safhalarında bir hayli zahmet çektikten, milleti için gözyaşı ve kendi kanını döktükten sonra, böyle çıplak bir tabut içinde kısmetsiz, her türlü şefkat ve hürmetten uzak, gömülmeye götürülüyordu.

MEBUSAN VE MATBUAT

Ahmed Samim'in katli Beyoğlu ve Avrupa siyasi çevrelerinde pek büyük heyecan yaratmış, yabancı muhabirler gazetelerine tafsilat vererek birçok mülahazat ve beyanatta bulunmuştur. Yine şehrimizde Alman, İngiliz, Fran-

sız, Rum ve Ermeni lisanıyla yayımlanan gazeteler doğrudan doğruya kişisel hürriyetler ve basın hürriyeti aleyhine işlenen bu cinayetten, bu tehditten uzun uzadıya bahsederek hükümeti vazifesini ifaya davet eylemişler, sütunlarını siyah çizgiler arasına alarak üzüntülerinin göstermişlerdir. Hâlbuki Türk gazeteleri ufak bir fikir beyanından çekinmişler, cenazenin nasıl garip bir surette defnolunduğunu pekâlâ bildikleri halde hatta birtakım yalan cümleler edecek kadar basın haysiyetini sefil derecelere indirmişlerdir.

Pek ziyade üzücü olan, gezdikleri yerlerde hükümet aleyhinde eleştirilerde bulunan mebuslar bile –bütün şiddetli arzularına rağmen– millette bir itiraz kelimesi, bir teessüf sarfına bile güçleri yetmemiştir.

Başka milletlerin olayları karıştırılırsa bunun gibi facialar akabinde gazetelerin fedakâr, doğru, milletin hukukunu savunan yüzlerce yazılar yazdıkları, baş makalelerini, haftalarca nüshalarını buna ayırdıklarını, milletvekillerinin Meclis-i Mebusan'da saatlerce nutuklar vererek meşrutiyeti savundukları görülür. Millet, kendisinin saadet ve selameti uğrunda canını feda eden evladının kahramanca kaybından dolayı yas ve ıstırabını vekillerinin ve gazetelerinin vatanperver ve doğru tutumları ile teselli eder. Onların gayret ve himmeti, onların sözleri ile kendilerini iyileştirirler.

Bütün bu hakikatler Ahmed Samim'in, bu emsalsiz fedakârın ne kadar ulvi, övünülecek bir makam kazandığını, hepimize ne derece meşrutiyete, vatana layık bir evlat olduğunu gösterir. Eğer o hayatta olsaydı böyle bir fecîa karşısında biz yine susarken o müdafaa kürsüsüne çıkar ve kamuoyunu ikazdan, vatan vazifesini ifadan zerre kadar çekinmezdi. Bugün onun makamını kazanacak, onun kadar azimli bir mücahit olacak kıymettar bir şahıstan mahrumiyet vatan için ebedi bir üzüntü, Ahmed Samim'in değerini ve yerini tayin eden en doğru bir ibre, bir ayardır.

AHMED SAMİM'İN ASAR-I EDEBİYESİNDEN BİR NUMUNE

–Valideme, Babama–

Derler ki: "Zamanın unutturamayacağı hiçbir elem yoktur. O, kendi yavaş elleriyle bütün acılarınızı size hissettirmeden sessizce kefenler. Seneler en elim ruh ıstıraplarına deva olabilir. Her bahar, her yaz, her mevsim yaralarınıza iyileştirici ve avutucu bir toz serperek geçer, onları kapatır, nasırlatır.

O halde seni niçin unutamıyorum? Hatırladıkça, düşündükçe niçin hâlâ ağlayarak titriyorum. Ah, bu ilk aşk! Bu size ilk gıdayı, ilk tebessümü, ilk muhabbeti, size hayatı veren kadının aşkı... Anne aşkı. İşte bütün bedbinliklerimin, hezeyanlarımın, asabiyetimin kaynağı senin yokluğundur. Ben öyle düşünürüm ki yaşasaydın böyle bedbaht, mustarip, sefil olmayacaktım. Benim için her şey başka, benliğim, hayatım, velvelesiz asude bir saadet içinde cereyan edecekti. Yanıldığım, aldatıldığım vakitler gelip kucağında her za-

man genç, her zaman pür hararet, usanmayan aşkının gönül alıcı kolları arasında ağlayacak, dinlenecektim. Ruhumun sığınağı, mabedi olacaktın. İşte muhabbetinde hayatın bütün dertlerine karşı metin bir siper tasavvur ederim. Onda tabiata benzeyen bir azamet vardır. O ilahi aşktır! Mevcudiyetimin en avare, en mesut dakikalarında, başkaları tarafından en çok sevildiğim dakikalarda bile yokluğu, aşkının yokluğunu unutamıyorum. Bu anlatılamaz bir his, bir ihtiyaç, ruhumda, hayalimde doldurulamaz bir uçurum...

Halbuki simanı bile hatırlayamıyorum. Nineciğim öldüğün vakit o kadar bebek imişim. Ne yüzünü, ne gözlerini, ne saçlarının rengini. Yalnız düşündükçe, seni silik bir görüntü içinde tanır gibi olurum. Fakat bu gördüğüm bir gölgeye, bir hayale benzer. Aralarında derin ve güneşsiz ormanların içindeki menekşelerin kalplerindeki solgunluğa benzer ışık parçalarıyla uzun ve ipeksi siyah saçlar, yine solgun bir çehre, mütefekkir siyah gözler, incecik, nazik bir burun, kansız, hararetli dudaklar, ufacık bir çene... Sonra yine hiç, bulutlar, yokluk, hakikat...

Uzak bir vilayetin siyah dağlar arasında unutulmuş, küçük bir köyünde hastalanmışsın; ölüm seni orada bulmuş. Bu ne acıdır! Tesadüf seni son bir sonsuzluk işaretinden, bir taştan bile mahrum etmiş. İşte mezarını da bilmiyorum. Bu, belki yüksek, sislerle, bulutlarla kucaklaşan, muhteşem, gün doğuşlarının, gün batımlarının ateşten huzmeleriyle tutuşan fırtınalı rüzgârlar, yıldırımlarla çarpışan bir tepededir. Kim bilir belki de karanlık bir servi ormanının çiçeksiz, dikenli bir köşesinde gizli. Üzerinde ne bir gül, ne bir zambak... Ne o naçiz, mahzun menekşelerden biri... Bütün diken, yosun...

Hayalim bu iki ziyaretgâh arasında çırpınır, tereddüt eder, düşünür, arar, yorulur... Sonra kederli bütün boşlukları, fezaları dolaşır ve nihayet rengârenk, münevver bulutlar içinde yorgun kucaklaşırız.

İstanbul - 20 Kanun-u Evvel 318 -

****

Necm-i İstikbal Matbaasında Tab' Olunmuştur[4]

4 Şimdiye kadarki bütün sayılar "Manzume-i Efkar" matbaasında basılmışken bu sayının "Necm-i İstikbal" matbaasında basıldığı ve bütün sayıların sonuna sorumlu müdür olarak Hüseyin Hilmi'nin adının konulduğu halde bu sayıda konulmadığı görülüyor.

Numero -1- 13 Şaban Sene 1328 Perşembe
5 Ağustos Sene 1326 Sene -1-

İNSANİYET

"Milletim Nev-i Beşer Vatanım Ruy-u Zemin"
Journal socialist l'humanite

Sahib-i İmtiyaz ve Müdür-i Mesul: İbnültahir İsmail Faik
Directuer İsmail Faik
Maa posta Seneliği 40 ve Altı Aylığı 25 Kuruş
Ve Memalik-i Ecnebiye İçin 10 Ve Altı Aylığı 6 Franktır
Mahal-i İdare: Nur-u Osmaniye'de İnsaniyet İdarehanesi

"Sosyalizm Efkârına Hadim İnsaniyetperver Haftalık Gazetedir"

Meslek

Kariler! Karieler!

Mesleğimiz pek sarih, pek vazıh, hatta ismimizden anlaşılabilir. İnsaniyet... Bu gazete insaniyeti, insaniyetin sunuf-ı makhuresini, alnının teriyle, kolunun sarf ettiği kuvve-i adeliyesiyle, elinin emeğiyle yaşayan işçileri, ameleyi, rençperleri himaye etmek, ezilen haklarını, gasp edilen meşru ve muhikk hukukunu müdafaa eylemek için çıkarılıyor.

Bu gazete; istibdadın, tahakkümün, zulmün, diktatörlüğün, ameleyi ezenlerin, hukuk-ı beşeri ayaklar altına alanların; hainlerin, alçakların düşmanıdır.

Bu gazete; hak taraftarıdır. Hedef-i hareketi terakki, maksadı saadet-i amele, meşalesi nur-ı vicdan, fırkası insaniyet fırkasıdır.

Bu gazete; cins ve mezhep farkı

انسانیت

Journal socialist l'humanite

مسلك

قارئلر! قارئلر!

Fransa Meclis-i Mebusan Azasından ve Sosyalist Fırkası Reisi ve (l'humanite - İnsaniyet) Gazetesi Müdürü Jan Jores.

gözetmez. Türk, Rum, Arap, Ermeni, Arnavut, Kürt, Çerkes, Yahudi, Laz olduğu gibi –vatanın menfaatlerine zararlı olmamak şartıyla– bütün insaniyetin çeşitli fertleri (Fransız, Amerikalı, İngiliz, Çinli, Avustralyalı, Hintli, Brezilyalı) ona göre birdir. Onun anlayışını şu mısra tayin edebilir:

Milletim nev'i beşerdir vatanım ruy-ı zemin

Maksadımız bu kadar mukaddes, emelimiz bu kadar saf iken, insaniyet bize, bizim mesai ve mücadelemize bulunuyorken bu emeli, mukaddes ve muazzeze saygı göstermeyecek fert zannederiz ki yoktur.

Büyük bir söz vardır:

"İnsanın azmi dağları yıkar, suları durdurur, her şeyi yapar." Bu! dağları yıkan insan azmi suları durduran insan metaneti emin olmalıdır ki yakın zamanda tahakküm zincirlerini, iktisadi zorbalık kelepçelerini kıracak, parçalayacak, yerine geniş, sonsuz (azadi)nin çiçeklerini, nurlarını serpecektir. Biz yalnız şu kelimelere ehemmiyet veriyoruz. Azim, sebat.[1]

İNSANİYET

İnsanlar ilk zamanlarında vahşi hayvanların hücum ve taarruzuna karşı koymak, ihtiyaçlarını karşılamak ve esasen huyları olan iştirak ve topluluk olma eğilimi ile küçük küçük heyetler vücuda getirmişlerdir. Ondan sonra bu heyetler de yekdiğerlerinden korkarak veya zorunlulukla tekrar birleşmişler ve heyetlerini genişletmişlerdir. Bilahare uzun zamanlar ve hâlâ yirminci asır medeniyetinde bile terk edilemeyen ve belki gittikçe medeniyetin gereklerindenmiş gibi genişleyen, savaşlara yol açan ittihat ve ittifaklara sebep olmuş bugünkü siyasi toplumlar insan tabiatında saklı bulunan toplum fikri ile beraber zorunlu olarak teşekkül eylemiştir.

İşte bugünkü toplumların hâlihazır mevcut canlı numunelerinin rüşeymleri o küçük heyetler, o ufak ailelerdir. İlk ilkel toplulukta reis her şey, maiyeti hiçbir şey idi. Bütün işler reisin fikriyle icra olunurdu. Fakat maiyetin pek az olmasından dolayı reis bütün kabileyi tanır ve daimi surette onlarla temasta bulunurdu. Burada hüküm ve kuvvet hep reise ait idi, kabileye dair her şekil, her mesele reisin fikriyle hal olunur ve bu mutlak bir hak olarak tanınırdı...

Bu suretle fikr-i insaniyet reisin dediği adalet her yapılan şeydi. Çünkü reis bütün iktidar ve ehliyetiyle o kabile arasında temeyyüz etmiş sert, bahadır, kahraman bir adam idi. Bunu vukua gelen bir muharebede ispat eylemiş ve mesela muharebenin en müşkül bir noktasında sevk-i heyecan ile okunu atarak ileri gitmiş ve bunun açtığı yolu dolduran sair halk işte buna bir şekilde tabi olmuşlardı, muharebeden sonra reis, o üstün mevkisini muhafaza etmiş ve artık ondan sonra o kabilenin tek reisi olmuştu. Hatta evladı buna varis, nefsini alan buna sahip idi...

1 "Azim" ve "sebat" kelimeleri koyu harfle dizilmiştir.

Bu heyetler genişledikçe reisin efrad ile olan münasebeti kesilmiş ve pek az bir kısım halkla sınırlı kalmıştı. Reisin başlangıçtaki kuvveti sonraki devrelerde daha da artmış ve artık bu sefer her hali tecrübeli bir ağızdan hüküm çıkarmaya ve yavaş yavaş sokulabilenlerin de bu fikre iştirak ettiği görülmeye başlamıştır. Bu dalkavuklar kendi sözlerinin de bir mevkii olmasını temin için reisi olağanüstü bir mahlûk gibi göstermeye ve adeta Allah'ın timsali gibi göstermeye başlamışlardır. Bunu temin için de reisin karşısında mesela yerlere kapanmayı adet etmişlerdi...

Bu suretle fikr-i insaniyet reisle beraber etrafındakilerin fikirlerine göre tahavvül eder bir hal almış ve adalet yine bu sınırlı sayıdaki fikirlerin mahsulü olmuştu. Uzun zamanlar devam eden bu hal ifratkarane efkârın tenviriyle her millette müteaddit zamanların aksi tesirler husule getirmiş ve artık "hakk-ı ilahi" demek kadar hezeyan edenlerin bu sefer o reisleri hapislerde, giyotin aletlerinde görmeğe mecbur olmuşlardır.

İşte bu zamanı idrak eden her millet yavaş yavaş bir fikrin veya onun etrafında dolaşanlardan birinin intikam fikriyle mevcut toplumun idare olunamayacağını iddia eden ve milletin artık o çocukluk devirlerini geçirdiğinden o reislere bir teşekkürle kendilerini bizzat idare edebileceklerini iddia etmişlerdir. Kimisi artık onları önceki hizmetlerine mükâfaten yerlerinde tutmuş fakat idare-i hükümetle iştigal eylememelerini temin eylemişlerdir. Kimisi ise onları bütün bütün kovarak daima millet olduğunu hatırlayacak olan bir adamı muvakkaten tayin etmişlerdir.

İşte bu hal dünya üzerinde ilk defa olarak 18. asırda zuhur etmiş ve İngiliz kavminin daha evvel başlattığı kavgaya Fransızlar atılarak milletin olgunluğa eriştiğini ispatla o, maziye karışan devirlerini birer birer ortadan kaldırmışlardır.

İşte biz bugün seviye-i akliye ve irfaniyemizle teslim edebiliyoruz ki toplumlar böyle teşekkül ve idare olunmalıdır. İhtimal bizden sonrakiler bu idareyi beğenmeyecekler. Başka bir şekl-i idare arayacaklardır. Fakat biz madem ki bugün bunu kabul etmişiz o halde daima tekemmül eden akıl ile bu hali tekemmül ettirmek isteyenlerdeniz.

Üç sene evvel Osmanlı İttihad ve Terakki Cemiyeti'nin öncülüğü ve arzusuyla pek geç kalmış olduğumuz halde biz de hürriyeti elde ettik yani idare şeklini mevcut fikirlere tatbik ile "hâkimiyet-i milliye" esasını kabul ettik.

Bugün Osmanlı'da meşrutiyet hükümeti hâkimdir.

Her meşruti hükümette yani hâkimiyet-i milliye esası ile idare olunan her millette birçok fikirler mevcuttur. İşte bu fikirler mahsul-i meşrutiyet olarak her taraf ve cihetten tezahür edecek ve bu suretle insaniyeti rencide edecek, insan kalbini ümitsiz bırakacak hiçbir hale meydan verilmemek istenilecektir. Bunun ayine-i tezahüratı ise fırkalar, cemiyetler, kulüplerdir. Bunlar bir

kısım halka tercüman olan vasıtalardır. Fakat bunlardan çoğunlukta olan diğerlerinin hukukunu güvenceye alarak işleri idare eder.

Hâkimiyet-i milliye esası cari olan her memlekette en mühim şeylerden biri de matbuattır. Zira o da kulüpler ve saire gibi birtakım halkın tercüman-ı hissiyatıdır.

Hakka, insaniyete muhalif gördüğü her şeyi kamuoyunun vicdanına bırakarak vazifesini yapar ve millet o hususta ne hüküm ederse ona göre iş görmek lazım gelir.

İşte biz de bu haktan istifade ederek bugün milletin büyük çoğunluğunu teşkil eden işçi ve amelenin hukukunu muhafazaya çalışacak ve fikrimizce insaniyete, hakka, adalete aykırı bir hareket zuhurunda onu anı müfekkirlerin vicdan mahkemelerine bırakacağız.

İşte "İnsaniyet" bu fikir ve emel ile bugün Matbuat-ı Osmaniye arasına katılıyor ve insaniyetin ilelebet savunucusu olduğunu bütün varlığıyla göstermeyi taahhüt eyliyor.

KOSKA
EBABİLİKZADE OSMAN ZEKİ

SOSYALİZM EFKÂRI

I

Sosyalizmin tarihçesini yapabilmek için evvela, bu akımın kaynağını bulmak lazımdır. Sosyalistliğin ortaya çıkışı ta "Eflatun" zamanına kadar gidersе de biz bundan sarf-ı nazarla çağımızın medeniyetinin kaynağı olan Fransa inkılâp ve büyük ihtilali sonraki kuruluşundan başlayacağız.

Malumdur ki, 17. ve 18. asırlarda Avrupa ve ez cümle Fransa ta 16. "Lui" zamanına kadar derebeyler, zadegânlar tarafından idare olunur, milletin her türlü hukukunu muhafazaya onlar çalışıyor idi! Fakat bilahare –ki Fransa büyük inkılâbı zamanında– ahalinin alt derecelerinde bulunanlara da bir hâkimiyet verilmek istenildi. Ve hatta bu sebeple kanun-ı esasilere "hâkimiyet-i milliye, tam eşitlik" gibi yüce kelimeler sokuldu. O halde dayanak noktaları bulunan "hâkimiyet-i milliye"yi kabul ettirmek için nutuklar, konferanslar ve hatta meclise layihalar verildi. Ez cümle bu meselede "Volter, Montan-y-u" gibi büyük adamlar ki İngiltere'ye gitmişler, oradaki "tam eşitlik, hâkimiyet-i milliye" yi kendi gözleriyle görmüş ve beğenmişler ve nihayet bu fikirleri ilk önce Fransa'ya onlar getirmişlerdir. "Montesqu" ise şu fikirleriyle İngiltere'yi övüyor onların eserlerini örnek almalarını mensup olduğu milletten rica ediyor idi. "Cihanın en hür bir memleketi olan İngiltere'de hükümdarın nüfuz ve iktidarı meclis-i mebusan ile sınırlandırıldığı için o hiçbir kimseye hiçbir suretle fenalık veya haksızlık edemez."

"Volter"e gelince; bu da şu sözleriyle firikleri aydınlatmaya bütün iktidar

ve kuvvetiyle çalışıyordu. "İngilizler, hür insanlardır, bunun için Allah'a arzu ettikleri tarz ve surette ibadet ederler. Çünkü İngiltere'de bütün mezheplere tam serbestlik verilmiştir."

Bu iki mücahidden sonra "Jan Jak Russo, Meliye, Mabilli, Morelli..." gibi birçok âlim adamlar, muhterem zatlar en önde olmak üzere her türlü hukuk ve tahakküme karşı ve haksızlıkların ortadan kaldırılmasını ve memleketlerine tam eşitlik ve adaletin gelmesini şiddetle talep ettiler ve daha bu kadarla yetinilse ne ise bundan sonra "Robespiyer, Birisso, Danton, Mara..." gibi birçok hatipler de bu fikirlerin müdafii oldular. İşte bunun içindir ki, o zamanın meclis-i milli azasından Mösyö "Gregora" meclis-i mebusanda "servet diyorsunuz, servet idare-i memleket için lazımdır. Fakat toplumda ondan mühim ve ondan daha elzem bir şey varsa o da fazilettir. Madam ki yine servet sahiplerini seçecektiniz o halde niçin istibdadı kaldırdınız? Bana kalırsa işleri soyluların elinde bırakmak, eski idareyi sürdürmek demektir. Hâlbuki meşruti hükümetin esas temeli, hâkimiyet-i milliye esaslarıdır. Her ne kadar avamın, amelenin servetleri yoksa da evvela onların saf ve nezih bir kalbi, sonra da vatanına karşı ifa eyleyecekleri hakiki fedakârlıkları vardır" demiştir. Bunun üzerine meclis-i millide beş, altı mebus daha bu suretle genel hakları gözetmişler, müdafaa etmişler ise de birtakım soyluların ekseriyetinden mürekkep olan meclis-i milli salonlarında bu sözler, latif ve ahenktar bir yankı husule getirmekten başka maatteessüf hiçbir şeye yaramamış ve nihayet azınlıkta kalınarak kabul olunamamıştır. Lakin bunun üzerine kamuoyundan hiç olmazsa pek çok kimseler bu fikri kabul etmeye başlamış olduklarından gazeteciler mensup oldukları gazetelerde hâkimiyet-i milliye esasını uzun uzadıya açıklayarak yararlarından bahsetmişler ve bu suretle daha birçok taraftar kazanmağa çalışmışlardır.

Bunun gibi Mösyö "Lostal" namındaki gazeteci gazete ile krala hitaben bir açık mektup neşreylemiştir ki, bunda "Ey Fransızların hürriyetini iade eden 16. Lui! Fransız milletinin hemen üçte birinden fazlası, yoksulluk içinde bulunmasından dolayı meclis-i milliye seçilemiyor ve hatta bundan vazgeçtik belediye bile onları bilhassa fakir olduklarından dolayı hakir addediyor! Fransızları, kralları olmak hasebiyle şu esaretten kurtar, haklarında reva görülen şu haksızlığın, şu eşitsizliğin ortadan kaldırılmasına gayret et. Kanun karşısında herkes eşitti diyen kanun esaslarımıza bu babda birçok maddelerden koyduğumuz halde niçin onlardan elan zenginlik talep ediliyor? Neden para, iktidar ve ehliyete takdim ve tercih olunuyor... İşte sana yakında takdim olunacak olan kanun layihasının tasdiki sırasında kralın; reis, milletin, hâkim ve mebusların ise birer hizmetkâr olduklarını bildir" kelimeleri yazılı idi. İşte bunlar böylece devam edip dururken ortada bir de Mösyö "Biriso"; "mülkiyet hakkı hırsızlıktır" bağırışlarıyla ortaya atılmasın mı o zaman mesele bir

kat daha alevlendi. Meşhur yazar "Tokvill" de bu babda "Büyük Fransa Devrimi" adlı eserinde "18. asırdaki bir Fransız köylüsüyle bir derebeyi arasında hiç fark olamazdı. Artık rençperler hiçbir zaman yine o eski derebeylerin, mütegallibelerin, barbarların, heveslerinin kurbanı olamazdı. Zira o da yardım istedi. O da vatanın bir avuç toprağına sahip olabildi, zira o da kişisel hürriyetini geri alabildi. Hâlbuki büyük Fransa devriminden en ziyade müteessir olan yine fakirler, sermayesizlerdir..." gibi sözlerle bu meseleye müdafi olduğunu anlattı. İşte bu suretle bir taraftan "Jebrenden" Fırkası, diğer taraftan muhalif olan "Jakoben" Fırkası kıyam ettiler ve en nihayet "Robespiyer"in muhakemesiz idamından bir gün sonra "jakoben, komün" ve mahkeme-i ihtilaliye azasından yüz kadar adam yine mahkemesiz idam edildiler. "Jironden"ler zaten düşmüşlerdi. Bunun üzerine "Babuf" ve "Sen Just" ortaya atılarak "servet sahibi olma hakkı elde edildi. Fakat hasbelkader doğuştan buna müsait olmayanlar da o haktan istifade etmelidirler diyerek mücadelede güçlü adımlar atmaya başladılar ve bu suretle büyük sosyalistlik için büyük roller icrasına ve "Babavizm" akımının tesisine hizmet etti. Ve hatta yayınladığı "Tribune de Pouple" Millet Kürsüsü adlı eserinde "mülkiyet, şahsi olamaz. Dünya paylaşılabilir değildir. Bütün insanlarındır, taşları, ağaçları yine bütün adamlarındır..." sözleriyle sosyalizmin ilk ve basit esaslarını, temellerini atmış ve bunun üzerine bu suretle bina inşa etmeğe başlamış idi. Fakat nihayet "Babuf" araziyi kâmilen cumhuriyete vermek, özel mülkiyet hakkını ortadan kaldırmak, toprağın gelirini eşitçe taksim etmek fikrini daima ileri süren bu mücahit (1793) anayasasını geri getirmek için "jakoben"lerle müştereken bir isyan çıkarmak üzere teşebbüslerde bulunduğu sırada hükümet tarafından tevkif ve mahkemesiz olarak idama mahkûm oldular ve binaen aleyh (1793) sırasında idam için "echafau" denilen idam makinesi üzerine çıkarıldığı sırada kendi kendisini ufak bir bıçakla öldürdü. Ve bu suretle o akımın takipçileri kalmadı zannedilir iken "Bunaruni" isminde birisi bu akımı sürdürme iddiasında bulundu. Lakin bunun ilk maksadı "radikalizm" esasına matuf idi. Yani gelirle orantılı vergiler alınması taraftarı idi. O zaman Fransa'da sosyalistliğin yayın organı olarak neşrolunan gazete "Paris İhtilalleri" namındaki gazete ile "Demirden Ağız" gazeteleri ve bir de eser neşretmeyen "Aileler Arasında Birlik ve Eşitlik Dostları Cemiyeti" idi ki "Paris İhtilalleri"nde yazılan ilk sosyalizm fikirleri ancak şu birkaç sözden ibaret idi! "Büyük servet sebepleri baki kaldıkça ahalideki eşitsizlik de bakidir. Güneşin doğuşundan batışına kadar durmaksızın 10-12 saat çalışan rençper ve çiftçilerle sair işlerin hali düzenlenmedikçe gerçek mutluluk temin olunamaz. Çiftçilerimizin mülkiyet hakkını lütfen düşünmek zahmetini ihtiyar etmeyen hükümetin yönetimi tabii ki istenilir şekilde olmaz. Binaen aleyh insan hakları hiçbir vakit sadaka olarak ihsan edilemez. Hürriyet ve meşrutiyet için canıyla, başıyla, kanıyla uğraşan birçok adamlar yoksulluk

içerisinde yaşadıkları halde vatan için hiçbir zahmet ihtiyar edemez. Zenginlerimiz zevk u saadetle köşklerinde vakit geçiriyorlar."

"Demirden Ağız" gazetesi ise yukarıda söylediğim gibi yine sosyalist fikirleri yaymak üzere şehit gazeteci (Fuşe) tarafından neşredilmekte idi ki, onda da buna dair "herkesin arazi sahibi olmaya hakkı vardır. Bir toplumun düzeni genelin hukukunu tanzim edecek kanunlara bağlıdır. Hakiki hâkimiyet ise her bir vatandaşın geçimini temine kafi miktarda malları olmakla kaim ve daimdir." sözleri var idi. Madam ki bu derece tafsilatlı olarak ve adeta "Büyük Fransız Devrimi Sosyalist Fırka Tarihçesi" şeklini alacak olan şu sütunlarda "Camil Demolen"in o sıralarda yazdığı bir makaledeki bazı sözlerini iktibas edelim: "Eğer zenginlerin dışındaki vatandaşların mebus olamaması kabul olunursa ne 'Jan Jak Russo' gibi filozof ve ne de 'Korney' gibi bir şair... mebus olamazlar."

Ey Ruhban! Anayasa şayet Hazret-i Mesih zamanında vaz' oluna idi onu da mı seçilmekten hariç bırakacak idiniz? Zira onun da maddi zenginliği yok idi. Hakiki vatanperver olanlar, devrime bizzat iştirak edenler, Bastil'i zabta gayret edenlerdir. Hâlbuki bunlar yoksulluklarından dolayı seçimlere katılamıyor ve bilakis memleketin felaketi zamanında yabancı, uzaktan seyirci olanlar ise oy kullanma hakkına sahip oldukları gibi mebus dahi oluyorlar. Bu adalet ve hakkaniyete uygun mudur? Sosyalistliğin ilk rağbete mazhar olması "1790" senesinde hükümetçe çiftçilere ağır kanunlar konulmaya başlanıldığı zamandır. Hatta bu babda küçük nümayiş bile yapılmıştı. Her ne kadar yukarıda verilen izahattan çıkarmak mümkünse de yine ayrıca olarak beyan edelim ki, "sosyalizm"in üç safhası vardır: (1)'incisi "Sen Simon" ve "Furiye"den başlayan ve son asrın ortalarına kadar gelen ve yukarıda isimleri geçen "Babuf, Bunaruni" gibi büyük sosyalistler zamanı ve onların yolu olup "1750"den başlayarak 1789'a kadar, (2)'ncisi "Lui Blank" tarafından tesis edilen akımdır ki taraftarları "Beker, Kapa, Karl Marks"dır.[2] Bu da 1833ten 1848e kadar devam etmiştir. (3)'üncüsü ise devam etmekte bulunan devirdir... Bugün sosyalistlikte en ileri gitmiş olan memleketler varsa onlar da "Almanya, Fransa, İtalya, Avusturya Macaristan" başta olduğu halde hemen bütün gelişmiş ülkelerdir.

İBNÜL TAHİR İSMAİL FAİK

SOSYALİZM ALEYHİNDE...

"İndepandanse Belj" gazetesinin haberlerine göre Almanya İmparatoru Wilhelm yakında bir gazete çıkaracak ve sahip, müdür, muharrirliğini yine

2 Karl Marx'ı bu şekilde, çok sert sözlerle eleştirdiği L. Blanck'ın taraftarı olarak anması ve sosyalizmin 1848'e kadar olan dönemiyle sınırlaması tuhaf. 1910 yılında, en azından Fransız sosyalizmi tarihinden bakan biri için bu durum hiç de şaşırtıcı değildir.

kendisi yapacak ve hem de özel bölümümüzde ayrıntısıyla yazdığımız gibi günden güne gelişen ve özellikle Almanya'da pek ziyade ileri gitmiş bulunan sosyalizmin aleyhinde yazacak ve "Rayhştag" seçimlerinde sosyalistlere karşı yayın yapacakmış. Eğer şu mesele gerçekleşecek olursa –ki pek ümit edemeyiz– biz de bizim yolumuzun aleyhinde bulunacak olan bu gazeteye (gerçekleri göstermek maksadıyla) cevap vermekten, fikir tartışmasına girmekten feragat eyleyemeyeceğimizi şimdiden beyan ederiz.

****

Manzume-i Efkar Matbaası

****

Müdür-i Mesulu: Ibnül-Tahir İsmail Faik

Numero -2- 20 Şaban Sene 1328 Perşembe
12 Ağustos Sene 1326 Sene -1-

İNSANİYET
"Milletim Nev-i Beşer Vatanım Ruy-u Zemin"
Journal socialist l'humanite

Sahib-i İmtiyaz ve Müdür-i Mesul
İbnültahir İsmail Faik
Directuer İsmail Faik
Maa posta Seneliği 40 ve Altı Aylığı 25 Guruş
Ve Memalik-i Ecnebiye İçin 10 Ve Altı Aylığı 6 Franktır
Mahal-i İdare:
Nur-u Osmaniyede İnsaniyet İdarehanesi

"Sosyalizm Efkârına Hadim İnsaniyetperver Haftalık Gazetedir"

MÜNDERİCAT

Zarfı Hürriyet Mazrufu İstibdat: Mehmed Akif – Herve'ye Selam: Yako Şauon – Tramvay Kumpanyasının Rezaletleri: İnsaniyet – Sosyalizm Efkarı: İsmail Faik – Kabahat Bizde mi Hükümette mi?

ZARFI HÜRRİYET MAZRUFU İSTİBDAT

Zavallı Mekteb-i Sultani Talebesi

Mekteb-i Sultani müdür-i sabıkı Tevfik Fikret Bey'in mektepten infikak-ı malumu üzerine müdüriyete tayin edilen Salih Zeki Bey bu kere mektebin umur ve intizam-ı dâhilîsini muhafaza maksadıyla(!) güya bir nizamname (!) tab'ettirmiş. Arkadaşlarımızdan birinin tavsiyesi üzerine yarısı beyaz ve yarısı kırmızı hürriyet kaplı (!) talimatnameyi okuduk. İyice tetkik ettik. Fakat nihayette bunun için geçmiş olan kıymettar dakikalarımıza teessüf eyledik. Zira Salih Zeki Bey Efendi evvel emirde mektepte (Sensor –Canseur–) usulünü kabul etmek ve bu suretle adat-ı istibdadiyeyi ihya etmek gibi bir haksızlıkta bulunmuş ve bundan sonra da (Lquestre habs-i münferid) tabir olunan ve İrlanda'da en büyük mücrimlere ve mesela idam ile mahkûm olanlara tatbik edilen bir cezayı mektep talebesine tatbik etmek istiyor... Eğer yapılan iş yalnız bunlardan ibaret olsaydı, biz fikrimizi ilave etmeden ve yal-

İnsaniyetperver ve Dersaadetde Münteşir Arapça-Türkçe İntikad Gazetesi Müdür ve Muharriri Bagdadi Abdülrezzak Efendi.

nız gazetemizle keyfiyeti yazacak ve bu babda sade merciinin nazarı dikkatini celbetmekle iktifa edecek idik. Hâlbuki iş görüldüğü gibi sathi değildir. Belki pek dakik ve hemen müdafaamıza layık bir mertebededir.

Evvela, mektep müdürü ile bu fikri kabul edenlere sorarız ki memleketimizde lisan-ı resmî Türkçe olduğu ve Mekteb-i Sultani de Maarif-i Umumiye Nezareti'nin himayesi tahtında bulunduğu halde niçin yapılan nizamname yalnız Fransızca olarak basıldı. Acaba Salih Zeki Bey Osmanlıların tümünü kendileri gibi Paris'te tahsil etmiş, Fransızcaya aşina mı zannediyorlar? Eğer bu fikirde iseler çok yanıldıklarını ve zanlarında hata bulunduğunu kendilerine ihtar etmeği bir vazife addederiz. Zira şu yazdıklarımıza bir delil olmak üzere geçenlerde o okula iki oğlunu kaydettirmek için müracaat eden Binbaşı Tevfik Efendi'ye Mekteb-i Sultani heyet-i idaresince verilen nizamnameyi tercüme için muharrirlerimizden bir zata vermiş ve Tevfik Bey Efendi'nin mektep idaresine karşı (efendim bunun Türkçesi yok mudur?...) demesi üzerine (on güne kadar basılacaktır!) sözüyle cevap verilmiş ise de on gün sonra mektebe gidildiğinde (hayır efendim Türkçesi olamaz, burada nizamname Fransızcadır!!..) gibi sözler ile de mukabelede bulunulmuştur. Şimdi hem Salih Zeki Bey Efendi'ye sorar ve hem de Maarif Nazırı Bey Efendi'nin nazar-ı dikkatlerini celbederiz ki bu memlekette lisan-ı resmî Fransızca mıdır? Türkçe midir?... Mamafih şurasını da itiraf edelim ki; biz bununla hiçbir zaman Fransızcanın aleyhinde değiliz. Fakat maksadımız nizamnameler, talimatnameler açık ve herkesin anlayabileceği bir surette, memleketin kabul ettiği lisan ile yazılmalıdır...

Gelelim ceza meselesine; şurasını her halde söylemek mecburiyetindeyiz ki; bir efendinin, derse çalışmamasıyla, bir talebenin, gürültü etmesiyle, göreceği ceza hiçbir zaman öyle suçlulara reva görülen ceza derecesinde ağır olmamalıdır. Zira o gençlerdir ki gelecekte milletin işlerini eline alacak, hükümet çemberini onlar çevirecek, memleket onların ehliyet ve iktidarların-

dan istifade edecek ve bütün beşeriyet onların rahle-i tedrislerinde eğitilecektir. Eğer müdür bey bu suretle yapmış oldukları nizamnamenin tatbikinden bir menfaat ümit ediyorlarsa pek yanılıyorlar. Zira bundan menfaat yerine zararlar doğar. Çünkü öyle yalnız tepesinde bir pencere bulunan ve güneş ışığından külliyen mahrum olan bir odada vakit geçiren gençten, bir çocuktan hiçbir zaman zihin ve fikir, beklenilmez... Zira (sağlam vücutta sağlam fikir) diyen alimlerimiz bu sözü birçok tecrübelere binaen söylemişlerdir... Son söz olarak söyleyelim ki, biz evladımızı, kardeşlerimizi hürriyet tedrisi içerisinde büyütmek, fikirlerini hürriyet ile yetiştirmek istiyoruz. Ve muharrirlerimizden birinin (Hürriyet mekteplere giremez) sözüne (hürriyet mekteplere giremezse zorbalık da mekteplerden çıkamaz mı) sözüyle cevap vermek arzu ediyoruz...

Sensör meselesine gelince: Meşrutiyetten beri çok şükür sensör âdeti Türkiye'de kaldırılmıştır. Yoksa müdür bey bunu yeniden ihya mı etmek istiyorlar. Bunu hiçbir vakit ümit etmeyiz... Eğer böyle ise vaktiyle Mekteb-i Sultani'de sensör usulünü kabul ettiğinden ve mektepçe edilen şüphe üzerine bir iki mektubu açmak zaruretinde bulunan eski ders nazır Cemil Bey'in aleyhinde Millet Ceridesi'nde yazı yazan, müdafaalarını göklere çıkaran kalem erbabı nerede... Yoksa elan şahsa göre mi hareket ediliyor. Madam ki suçlu (sensörlüktür) o halde Salih Zeki Bey'e karşı niçin kimse ses çıkarmıyor. Haydi diyelim ki; (birtakım sebeplerle bu usul kabul edilsin. Olamaz ya ne ise) Acaba Osmanlıların içerisinde bu iş için hiçbir adam yok mu? Ve yahut bulunamaz mı? Gariptir ki Salih Zeki Bey yüksek bir maaş ile sensör olmasını kabul etmiş ve bunun için de bir memur seçilmesi için Fransa Sefarethanesine müracaatta bulunmuş; acaba müdür bey bunları yaparken mektebin bütçesini ve mektebin Maarif Nezareti'ne bağlı bulunduğunu düşünmediler mi? Eğer bu memuriyet çok lazım ise vazifeyi bir gözetmene tevdi etmelidir. Yoksa ders nazırı ile ser-gözetmen arasında kalan bir mevki oluşturarak istibdat devrinde olduğu gibi fuzuli memuriyetler ihdasına teşebbüs edilmemelidir!...

Bize kalırsa Salih Zeki Bey bunu, pek doğru ve pek acı hakikatleri içeren atalar sözünden sayılan (gelen gideni aratır) sözünü tasdik ettirmek için yapmıştır. Her halde mercii olan Maarif Nezareti'nin bu konuda dikkatlerini celbetmeği bir insanlık vazifesi addederiz.

MEHMED AKİF

HERVE'YE BİR SELAM!

Asırlardan beri çatışma halinde bulunan hürriyet ve tutuculuk fikirlerinin mücadelesi, görünüşte medeni, hakikatte yoğun bir cehaletten başka bir şey olmayan şu 20. asırda fevkalade yayılmıştı. Çünkü: Hürriyet fikirleri o kadar yayılmıştır ki artık kabına sığmayan donmuş su gibi bulunduğu kabı çatlat-

makta ve deldiği yerden çıkmaya çalışmaktadır. Hürriyet ve medeniyet asrı diye anılan şu asırda hürriyet namına icra edilen kötülükleri, vahşetleri, ahlâksızlıkları düşünen insanlık artık kabul edemez.

Avrupalıların adalet ve medeniyet namına Afrika'da, Avustralya'da, Çin'de yaptıkları ve yapmakta bulundukları adaletsizlikler, vahşetler en vahşi bedevi kavimlere bile parmak ısırttırır.

Hiç düşünmüyoruz ki şimdi vahşi dediğimiz bu kavimler bir gün gelip de medeni olunca tarihleri üzerine atacakları ilk nazar, onlarda bizim aleyhimizde ne gibi hisler uyandıracaktır. Hiç düşünmüyoruz ki onlar ile muamele ve temasta bulunacak gelecek nesillerimize ilk fırlatacakları kelime "vahşi, katil, hunhar" olacaktır.

İşte biz gafil insanlar, bu gibi mühim noktaları nazar-ı itibara alarak çalışan büyük, adil, hürriyetperver insanlara hürmet göstereceğimiz yerde onlara bir alayla cevap vermekte ve eğer mesleklerinde devam ederlerse onları hapis ile, işkence ile idam ile tehdit eylemekteyiz. Eğer yine telkin ve nasihatlerine devam ederlerse tehditlerimizi pervasızca hayata geçiriyoruz.

Aydın insanlığın yüzlere varan kurbanlarından son ikisi Francesko Ferrer ile meşhur Anti-Patriyot Herve'dir.

Fransa'da bütün anayasa hukukçularının düşünce ve basın hürriyetinin tabii bir neticesi olmak üzere kabul eyledikleri halde görünüşte adaletin kaynağı fakat hakiki bir zorbalık ve eşitsizlik kaynağı olan mahkemelerden biri en fedakâr bir pederimizi, en gayretperver bir büyük biraderimizi kaleminden çıkan birkaç satır yazı için altı sene hürriyet-i şahsiyesinden mahrum ediyor.

Altı sene ne kadar uzun bir müddet, bu altı sene içinde sen ey koca dahi şu malul, şu sefil beşeriyete ne kadar büyük hizmetler edecek idin, ah sen ey muhterem adam, senin "toplumsal düzenin yokluğu, ihtilale doğru, toplumsal çare, vatansızlık" gibi hacmen küçük ve fakat hakikatte nice yüksek manalarla dolu olan kitaplarını okuyup da kalbinde bir yüce bir his uyanmayan bir kimse tasavvur olunabilir mi?

Sen ey muhterem zat, altı sene mahpusta yatıp çıkacaksın ve çıktıktan sonra namın yükselecek, alnın açık! Düşünen insanlık önünde arz-ı endam edeceksin. Ah senin halin bizlere nasip olsa.

Fakat Fransızlar, bu adaletsizlik, bu alçaklık önünde sessizliklerini sürdürürlerse ihtilalin, eşitliğin, hürriyetin kaynağı olan Fransa toprağı ve büyük ihtilali yaparak hürriyette diğer milletlere önder olan Fransız milleti için bir utanç olacaktır.

Yaşa! Sana selam-ı muhabbet büyük Herve!

Mekteb-i Hukuk ikinci sınıf birinci şube talebesinden
Yako Şauon

TRAMVAY KUMPANYASININ REZALETLERİ!

Mesleğimizin müdafii bulunan İştirak Gazetesi'nin son nüshalarında tramvay şirketinin bitmez tükenmez haksızlıklarından uzun uzadıya bahsedilmişti. Hâlbuki ahiren İştirak'in kapatılması üzerine her türlü icraatını tenkit edecek bir gazete bulamayan bu şirket fırsatı ganimet bilerek yine eski yanlış alışkanlıklarına dalmış, bu suretle işçi haklarını, umumi bir lisan ile ifade etmek lazım gelirse bütün şehrimiz halkını rencide etmeye başlamış ve nihayet yüz bulmuş şımarık ve hırçın çocuklar gibi her yaptığı azmış gibi bir de geçenlerde vuku bulan grevde birçok işçiyi kapı dışarı ederek yüzlerce ailenin perişan olmasına sebebiyet vermiş olduğu halde maatteessüf hiçbir kimse ses çıkaramamış ve yalnız kendi kendilerine ağlayıp sızlanmakla yetinmişlerdir. Haydi bunları bir tarafa bırakalım. Fakat Nafıa Nezareti'nin tasdikini haiz olmak üzere üç dört ay evvel şirket ile işçiler arasında yapılan sözleşme hükümlerini icraya hükümet şirketi niye zorlamıyor ve zorluyorsa acaba neden sonucu ve etkisi görülmüyor? Hâlbuki gerek sözleşmede ve gerekse cemiyetler kanununun 7. maddesinde (sermayedar ile işçiler arasında vukua gelen her türlü anlaşmazlığın neticesi olarak çıkarılan işçi yine Nafıa Nezareti'nin ısrarıyla tekrar alınır. Ve buna uygun hareket etmeyen şirket bu sebeple her gün için işçiye dağıtılmak üzere hükümete sermayesiyle orantılı bir meblağ verecektir...) deniliyor. Bunu hükümet ne için icra etmiyor? Ve yahut neden ifaya mecbur edilmiyor? Acaba hükümet kendi tebaasından, kendi evladından olan 34 kişinin sürünmesine ve bu sebeple yüzlerce aile sahiplerinin elan sefil, perişan bir halde serseriyane bir surette sokaklarda dolaşmalarına ve adeta dilencilik derecelerine geldiklerini gördükleri halde bir parçacık olsun merhamete gelmiyorlar mı? Yoksa bu şirkette hiç mi kalp, hiç mi vicdan denilen şeyden eser yok!... Acaba bunlar, bu haller millet ve memleket için bir zül, bir utanç değil mi? İşte bu söz anlamaz şirketi yeniden ihtar ediyoruz ve bunu da bir insanlık vazifesi addeyliyoruz ki; bir daha bu gibi yolsuzluklara meydan vermemekle beraber eski kötü alışkanlıklarından ve zorbaca icraatlarından vazgeçsin. Vakıa her ne kadar, (can çıkmayınca huy çıkmaz) derlerse de biz de şunu söyleyelim ki; (zaman en büyük müessir, en büyük düzelticidir. Zamana uymak ise açık bir hükümdür. Bugün millet böyle istiyor, ahali böyle olmasını teklif ediyor...)

Eğer tramvay şirketi yine bu haksızlıklarına nihayet vermez, söylediklerimizden hayâ edip de akıllanmazsa, o zavallı ve biçare işçiler yine perişan bırakılırsa insaniyet müdafii olmak münasebetiyle bu şirket hakkındaki bildiklerimizi hemen yazacak ve buna mukabil ne yapılmak lazım geleceğini de pak, saf ahalimizin vicdanlarına havale edeceğiz. Bize düşen vazife, doğru bildiğimizi, memleket için zararlı ve tehlikeli gördüğümüz şeyleri hiçbir şeyden korkmayarak, pervasızca okurlarımıza, Millet-i Osmaniye'ye arz et-

mekten ve bu suretle insaniyete hizmet eylemekten başka bir şey değildir.

Ha! Az daha şunu unutacaktım. Her şeyde (ağırdan almak) kanununa uyan bu muhafazakâr şirket iki aydan beridir (İştirak Gazetesi'nin ısrarıyla olsa gerek) Aksaray'da bir durak açmaya teşebbüs etmiş fakat her şeyde cibilliyetini, tiynetini, meziyetini göstermekten şirket her ne sebebe mebni ise birçok masraf ihtiyarından korkarak adeta (ağıl)a benzer bir surette temizlikten uzak, mikroplarla dolu bir durak! yaptırmış! Ey okurlar! Eğer görmedinizse lütfen zahmet buyurunuz da bir kere Aksaray'daki durağı görmeğe gidiniz. Ve eski eserleri seven bir dostunuz varsa onlara da tavsiye ediniz. Zira ilk ve ortaçağ yadigârından bir şeydir(!) Bize kalırsa şirket bunu (göz boyamak!) için yapmıştır. Lakin artık milletin gözü açılmış, fikri aydınlanmıştır. Böyle olur olmaz şeylere kapılmaz!...

İşte ey tramvay şirketi! Ya sıhhı şartlara uygun olmak üzere (Eminönü, Sirkeci, Sultanahmet, Çemberlitaş, Bayezid, Laleli, Aksaray, Taşkasap, Çapa, Şehremini, Topkapı)da mükemmel duraklar inşa ettir veya ettirmeye gayret et! Ve hem de mahv ve teleflerine sebep olduğun, zımnen caniliğini irtikap ettiğin işçileri de istihdam et yoksa insaniyet müdafii olan gazetemizin dilinden ve inim inim inlettiğin adamların ahından kurtulamazsın. Fakat şunu da söyleyeyim ki, yapacağın durakları (Aksaray)dakine benzetmekten utan! Zira biz yani millet böyle istiyor, bugün (Hâkimiyet-i Millet) vardır, (milletin arzusu) yüzünü göstermiştir. Her şey milletin isteğine uygun olmalıdır. Anladın mı? Ey tramvay şirketi(!) bugünlük bu kadar (!) icap ederse ileride yine yazarız. Fakat gayret et de yazdırmamaya çalış...

SOSYALİZM EFKARI I

[Geçen sayımızdan devam]

Sosyalistlik her ne kadar (yaldızlanmış bir hap) olduğunu ve hayal arkasında koşmaktan ibaret bulunduğunu söylüyorlarsa da bu pek saçmadır! Zira sosyalistlik, muarızlarının dediği gibi bir kısımdan ibaret değil, beş on kısımdan ibarettir ki onlar da başlıca "umumi sosyalistlik, amele sosyalistliği, demokrat sosyalistlik, kürsü sosyalistliği, hükümet sosyalistliği, Katolik sosyalistlik, Protestan sosyalistlik...."tir. Bizim kabul etmek istediğimiz ise resmî birinci nüshamızda yer alan Mösyö(Jan Jures)in geçenlerde Fransa Meclis-i Mebusanı'nda güya tahkir yollu: (Socialiste) diye tahkir etmek istedikleri sırada (Vous dites queje suis Socialiste, Messieur je me suis pas Socialiste je suis L humanitair) yani "benim sosyalist olduğumu söylüyorsunuz efendiler ben hayali sosyalist değilim, insaniyetperver sosyalistim" sözleriyle cevap vererek şiddetli ve sürekli alkışlara nail olduğu gibi hayali sosyalistlik değil, insaniyetperver sosyalistliktir... Ve insaniyete uygun olarak yapılmış ve yahut yapılmak istenilmiş ve bu sebeple programlarında dâhil olmuş

olan ilkeleri hangi kısım sosyalistlikten olursa olsun alıp tatbike gayret etmek ve bu vesile ile insaniyete hizmet etmektir. Yoksa birtakım saçma, hayalperestçe şeylerle hem uğraşacak vaktimiz yok ve hem de Türk olmak münasebetiyle kabiliyetimiz gereği hayallerine kapılmaya da ehliyetimiz yok... Efendim sözüme nihayet vermeden şunu da söyleyeyim ki: Bizim sosyalistlik çerçevesi altında yapacağımız ve yahut yapmaya gayret edeceğimiz şeyler ancak "sermayedarlar ile işçiler arasında ve daha umumi bir tabirle sermaye ile emek arasında sağlam bir bağ husule getirerek sermayedeki istikbalin mümkün mertebe önünü almak, şahsi sermayeler yerine (anonim) sermayeler ihdas etmek, zayıfları güçlü ve zenginlerin meşru ve makul bir surette emeklerinden istifade ettirmek, işçilerin maddi olduğu kadar manevi terbiyesine de hizmet etmek, idam cezasının kaldırılmasına çalışmak, işçilerin her türlü itirazlarını dinleyerek onlara muhakkak yol göstermek, bilumum tekellerin kaldırılmasına gayret eylemek, işçilerin esaretini yok etmek ve serbesti-i iktisadiye himmet etmek, bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler kaidesine uygun hareket eylememek, harplerin izalesine ve sulh ve barış teminine çalışmak, velhasıl beşeriyete, insaniyete hadim gördüğümüz, bildiğimiz şeyleri bila-perva yapmaktır.[1]

Meclislerinde sosyalistlerin olmadığı devlet belki İngiltere ve Amerika hükümetleri ise de zanneder isem şu son zamanlarda İngiltere'de 15-20 sosyalist mebus bulunmakta imiş... Fransa'da ise sosyalist mebuslar pek çok ve hemen hemen çoğunluk olduğu gibi tarihini hatırlayamadığım bir zamanda ise vaktiyle Mösyö (Komb) tarafından teşkil olunan kabine azası baştanbaşa hep sosyalist fırkasından idiler. İşte görülüyor ve anlaşılıyor ki bugün sosyalizme karşı herkes tarafından bir teveccüh, bir rağbet gösterilmekte ve genç, ihtiyar, kadın, erkek, zengin, fakir... Hemen herkes bu partilere dâhil olmakta, bu fikrin yükselmesini arzu eylemektedirler. Fakat bununla beraber şunu da arz etmek mecburiyetindeyim ki, bu kadar rağbete karşı pek çok da karşıtlar vardır. Ez cümle işlerin başında bulunanlar her nedense ekseriya bu fırkanın düşmanıdırlar!...

İşte yukarıdan beri söylediğim gibi yine tekrar edeyim, yine söyleyeyim ki bizim sosyalistlikten maksadımız "insaniyetperver sosyalistlik"tir!...

İbnül Tahir İsmail Faik

KARİLERİMİZE!

İnsaniyet'imizin ilk nüshasında yazdığımız üzere gazetemizi Divan-ı Harpçe kapatılan (İştirak) Gazetesi yerine çıkarıyorduk. Hâlbuki yakın zamanda Divan-ı Harb-i Örfi tarafından verilen ve aşağıdaki yer alan karar üze-

1 Burada, yakında kurulacak olan Osmanlı Sosyalist Fırkası'nın programının bir özeti verilmektedir.

rine (İştirak) Gazetesi önümüzdeki haftadan itibaren neşrolunacağından biz icabında yine çıkmak üzere şimdilik yayınımızı durduruyoruz.

İŞTİRAK GAZETESİ MÜDÜRİYETİ'NE

Evvelce Divan-ı Harb-i Örfi kararıyla yayını durdurulmuş olan gazetenizin yayın durdurma cezasının süresi yeterli görülerek devamına müsaadesine ekseriyetle karar verildiği Divan-ı Harb-i Örfi'den kararlaştırılıp Harbiye Nezaret-i Celilesi'nin yazısıyla gönderilen mazbatada bildirilen karar gereğince gazetenizin yayınının devamına müsaade olunduğu beyan olunur.

5 Ağustos sene 326

KABAHAT BİZDE Mİ? HÜKÜMETTE Mİ?

Memleketimiz öteden beri tuhaflıkların ve sefaletin kaynağı olduğu bütün Osmanlılarca malumdur. Bu sefer yine hükümetimiz tuhaflıklardan birisini kayıkçı işçilerine karşı tatbik etmek istediğini millet-i Osmaniye'ye arz etmeyi kendimize bir vazife addederiz. Hükümet ne istiyor? Şirketler yapsın, hepsi ecnebilerin eline geçsin ama vazifesi midir ki yüzlerce işçi açlıktan ölmüş. Zira o işçilerin çoğu Anadolu'nun en ücra köşelerinden mukaddes başkentimize gelen bedbahtlardır. Onlar, beş kuruş kazanıp orada bulunan ailelerine göndermek için burada gece gündüz üstü başı eskimiş, ayakları pabuçsuz çalışmakta bulunuyorlar. Zira bunların ekserisinin evlatları bugün ordularda hizmet-i askerîye ile mükelleftirler. Hükümet ise Sirkeci'den Galata Rıhtımı'na istimbot işletmek için birkaç kişiye imtiyazını vermiş, düşünmüyor mu ki istimbotların işlediği zamanda öteden beri sefalete alışmış ve ekseriyeti teşkil eden fukara ve işçiler karınlarını nasıl doyuracaklardır. Çünkü Türklerin insaniyete hizmet eder "tok açın halinden anlamaz" bir sözü vardır ki şimdi kabinemiz fukara ve işçilere bunu tatbik etmek istiyor. Hâlbuki bakanlarımız 150-200 lira maaşı nasıl aldıklarını düşünüyorlar mı? O paralar Türkiye'de ekseriyeti teşkil eden fukara ve işçilerin gözyaşlarıyla birer ikişer biriktirdikleri paralardan veriliyor.

Şimdi hükümetimize soralım. İstimbotlar işlediği zamanda bütün işçilere nasıl iş bulunacak hangi petrol kaynakları işletecektir. Ve bunların şimdi işletilmesi tabiidir ki katiyen imkânsızdır. Ve tabiidir ki senelere muhtaçtır.

Eğer ki hükümet fikrinde ısrar edecek olur ise acaba bu işçilerin hali ne olacaktır. Zannedersem adeta birer ölü gibi benizleri solmuş. Zaten kanı kurumuş olan bu amelenin bütün bütün kanı kurutulup da bir an evvel mezara girmeklikleri kolaylaşacaktır.

Fukara ve işçilerin istikbali mahvedilirse acaba bundan hükümete nişan veren bir şey var mıdır? Bu amele sefil, aç bi-ilaç kaldıkça acaba o koltuklu sandalyeleri bakanlarımız nasıl muhafaza edecektir. Çünkü bu memleke-

tin geleceği o beğenmediğimiz fukara ve işçilerin elindedir. İşte biz sosyalistler ne arzu ediyoruz biliyor musunuz? İlerlemenin devamını ve memleketimizde olacak ıslahatın ani olmasını, fakat bir işçiye diğer bir iş bulunmadıkça bir şirketin kurulmasını da olanca kuvvetimizle her vakit reddetmek öncelikli vazifemizdir. İşte meşruti hükümetimiz beş yüzü aşkın kayıkçı işçisini nazar-ı dikkate alaraktan ve ameleye iş bulduktan sonra bu işe teşebbüs etmelerini bilhassa tavsiye ederiz.

Numara -18- 19 Ağustos 1326 Perşenbe Sene -1-

İŞTİRAK

Milletim Nev-i Beşer Vatanım Ruy-u Zemin
Sosyalizm Efkârının Mürevvicidir.
Journal Socialiste ICHTIRAK

Sahib-i İmtiyaz ve Müdür-i Mesulü:
Serbest İzmir Gazetesi Sahibi: Hüseyin Hilmi
Directuer Hussein Hilmi
Muharriri Namık
Maa posta Seneliği 40 Kuruş
Altı Aylığı 25 Kuruş
Mekatib ve Evrak-ı Varide Nur-u Osmaniye'de (Hürriyet) Matbaasında Daire-yi Mahsusaya Gönderilmelidir.
Fiyatı - 20 paradır

KARİN-İ KİRAMA[1]

Mesleği doğruluktan ve bu vatan ve millete hizmetten ve bu emniyye-i halisesinin istihsali için ölmekten bile çekinmeyen bu fedakâr-ı vatanın ahiren hapsedilmesi, gazetesinin tatil olunması gibi giriftar edildiği ahval-i elime, eminim ki bilcümle hak-perestan ve ashab-ı vicdanı dilhun etmiştir. Fakat sizi temin ederim ki ben bundan katiyen müteessir olmadım. Çünkü vicdanım beni muazzeb etmiyor. Bilakis bahşettiği huzur o darbe-i nagehaninin tevlid etmesi tabii olan teellümat-ı maddiyesini telafi ediyordu. Maa-haza icra-yı adalete memur Divan-ı Harb-i Örfi heyetini teşkil eden zevat-ı kiramın hak ve hakikatten, adaletten başka bir şey tanımadıklarına da emin idim. Bu emniyet benim en büyük kuvvetimdi. Doğrusu bunda zerre kadar yanılmamışım. O adil heyetin icra ettiği tahkikat neticesinde masumiyetimi anladılar. Beraatıma, naçiz gazetemin tekrar yayımına karar verdiler. Şu münasebetle de adaleti, mukaddes meşrutiyetimizi alkışlar... Can-ı yürekten saygılarımı sunarım.

İştirak, bugünden itibaren yine mukaddes vatan vazifesine başlıyor. Mesleğinde sabit, değişmezdir. Yegâne dayanağı haktır. Bu uğurda hayatını adamıştır. Ve minellahü't-tevfik.[2]

1 Yazının altında imza yok ancak yazarın, "Beraatıma, naçiz gazetemin tekrar yayımına karar verdiler" ifadesinden, Hüseyin Hilmi olduğu sonucunu çıkarabiliyoruz.

2 "Allah yardımız olsun" anlamındadır.

DAHİLİYE NEZARETİ'NE AÇIK MEKTUP

Nazır Bey,

Trablusgarp'ta Nalut Kazası Kaymakamlığı'na Refet Bey namında biri tayin edilmiştir. Bu zat kimdir bilir misiniz? Bir doktor, evet sadece bir doktor... Birkaç sene evvel terfi ederek yüzbaşı rütbesiyle altıncı orduya tayin olunur. Ve bilahare vazifesi başına giderken Mısır'a firar eder ve nihayet herkes gibi o da gelir. Bir Osmanlı olmak sıfatıyla size sorarım ki bu zata ne gibi bir sebeple kaymakamlık veriyorsunuz? Eğer ki bu gibi haller sizin hoşunuza gidiyorsa, biz nefret ediyoruz.

اشتراک

Alman Sosyalist Reisi Bebel'in Amele ve Sosyalistler ile Nümayişi. (Bebel'in elindeki bayrakta "Das Freie Wahlrecht" yazılı. "Özgür seçme ve seçilme hakkı" olarak çevirebiliriz.)

Kaymakamlar mektepten mezun ve idare işlerine vakıf kişilerden seçilir. Hâlbuki Refet Bey doktordur. Hiç şüphesiz idare usullerine kendisinden daha vakıf birçok adamlarımız var. Onları bırakıp da hariçten bir zatı kaymakam tayin etmek bilmeyiz ki nasıl bir saik sebebiyledir. Eğer kaymakam olmak için yalnız teveccühünüzü kazanmak kâfi ise de bilelim de teveccühünüzü kazanma sebeplerini elde etmeye çalışalım. Memleketimizde kaymakamdan ziyade doktora ihtiyaç var. Bu zat çok kabiliyetli ise kendisine doktorluğa ait büyük bir mevki verebilirdiniz. Her şey gibi bu da elinizde. Fakat bir doktorun bizce kaymakamlığa tayin olunması idare kurallarını bilmekle uyuşmamakta olduğundan bu durumu arz-ı hale mecburiyet hasıl oldu.

NAMIK

HÜKÜMDAR-I ZALİM İKİNCİ NİKOLA

1905 senesi Mayısı'nın 22. günü zulüm ve haksızlıklara bulaşmış sarayının önüne kanun-ı tabiatın bahşettiği en büyük bir hakkı yani hürriyet ve meşrutiyeti talep için gelen masum halk üzerine ateş etmeği emrettiğinizi unutmayınız! Sen Petersburg, Sivastopol ve Kişinef'in mazlum bi-çare ahalisini sırf hırsının, servet, deddebe ve zulmünün idamesi amacıyla idam ettirdiğin halkın hayatını heves ve ihtiraslarının oyuncağı edinerek kanlar akıttı-

ğını unutma. Zalim, gaddar, bu kadar müthiş şikayet çığlıkları önünde yine lakayt, kanlı tahtında oturuyor ondan vazgeçmiyorsun.

Fakat bir gün –korkmuyor musun– adaletin eli seni yakandan yakalayacak. İnsanlık seni layık olduğun yere atacak. O zaman bilmem ki bunları düşünecek hatırlayacak mısın, bu kelimeler sana bir nedamet hissi getirecek mi? Şimdi uyuyorsun uyu fakat insanlığın adaleti emin ol yakında seni çarpacak.

VİTALİ

İştirak

"Bir gün dedirir zalimlere kudret-i Mevla"
"Tallahi lekad eserakellahü aleyna"

İTALYA'NIN BARİ ŞEHRİNDE NÜMAYİŞ

Bari'de ev kiralarının yüksek olması münasebetiyle halk ve işçiler tarafından bir gösteri icra olunur. Hükümet bu gösteriyi yasaklamak için polis ve jandarmaları halkın üzerine sevk ederek aralarında şiddetli bir kavga çıkartarak halktan beş, polislerden üç kişinin yaralanmasına sebebiyet verir. Bunun üzerine sosyalist mebuslarından Morgari başvekile bir telgraf çekerek fukara halk ile işçilerin mağduriyetini nazar-ı dikkate almayan vali ile polis müdürü hakkında cezalandırılmasını gerektiren kanun tatbik edilmezse dokuz bin işçi tarafından hükümetin icra etmediği kanunu icra edeceklerini bildirmiştir.

İTALYA'DA ZULÜM

İtalya'nın Bari Şehri'nde meşru haklarının talebi üzerine hükümetin zulmüne uğrayıp dört kişinin öldürülmesine ve kırk iki kişinin yaralanmasına sebebiyet veren hükümeti insaniyet namına protesto ile beraber orada bulunan sosyalist kardeşlerimize Türkiye'deki sosyalistler namına beyan-ı taziyet eyler ve muvaffakiyetlerini temenni eyleriz.

İKİ DÂHİ GAZETE

Gazetemizin Divan-ı Harb-i Örfice yayınının durdurulduğunu istekle yazan Tanin ve onun dalkavuğu İkdam acaba yeniden yayınlanmasını niçin yazmadılar. Diğer gazeteler aldıkları bu haberi memnuniyetle yazdıkları halde bu gazetelerin yazmaktan kaçınmalarının sebebi nedir?

Acaba matbuat-ı dahiliyeden kendilerine tebligat vuku bulmadı mı? Onu da zannetmem çünkü diğer gazetelere malumat verildiği halde onlara malumat verilmemek kabil midir? Burasını da matbuat-ı dahiliye düşünsün. Tanin neyse, çünkü o bir muhafazakâr partinin. Çünkü o sosyalistlerin düşmanı, çünkü ameleyi mağdur, perişan, sefil bırakanlarındır. Fakat sen!.. Ey İk-

damcı sana ne oluyor. Senin ne garazın var. Sen ki millete kendini hürriyetperver, tarafsız olduğunu ilan ettiğin halde niçin elan muhafazakârların dalkavuğu oluyorsun. Hiç olmaz ise muhafazakâr olduğunu herkese bildir de bütün millet de senin mahiyetini anlasın...

HASTA FİKİR![3]

Geçende neşr eylediğim makaleleri okuyan bir arkadaşım sermaye ve emek hakkında belirttiğim iktisadi görüşleri akla uygun bulmayarak "üslubunuz güzel ama fikriniz hasta!" diye görüş belirtti. İşte "sosyal demokrasi"den bahseden hiçbir eseri gözden geçirmeyen, ufkumuz olan Avrupa medeni ilerlemesinin felsefi gidişatından habersiz matbuat havasının aldatıcı havasıyla yaşayan bir genç ancak böyle düşünebilir.[4] Bu kabil efendilerin başlıca itirazları "sosyalizm"in Avrupa'ya mahsus bir meslek olduğu ve Şark'ın hayatına uygun olmadığıdır. Güya bir fikir hariçten memlekete ithal edildiği takdirde esasen ihtiyaç olmadığından uygulanamaz. Ve millete faydalı olamayınca fuzuli ve zararlı bir parti doğmasına sebep olur. Sosyalizm de bu türdenmiş.

Böyle umumi nazariyeler söylemek kadar kolay bir şey yoktur. Acaba hakikat bu merkezde midir?

Sosyalizm vakıa birkaç sözle tarif edilebilecek bir mesele değil ise de onun içeriğine vakıf olmayanların bile bildikleri bir şey var ki o da alelumum sosyalistlerin emeği sermayenin istibdadına karşı müdafaa ettikleridir. O halde çalışmak keyfiyeti medeniyetin gereği olarak her hayatın devam edebilmesinin yegâne sebebidir. Yeryüzündeki bütün toplumların yaşamaları onları teşkil eden fertlerin her ne suretle olursa olsun çalışmalarıyla vuku bulur. Zorunlu ihtiyaçların tatmini için üretilen maddeler ister ilkel, ister medeniyetin son sistemine uygun olsun hep insan emeğiyle vücuda gelir. Bu üretim fiilinde diğer yardımcı unsurların önemi nispeten azdır. Emek ve çalışma insanların elinde bulunan alet ve edevatla tabiatın sinesine tatbik olunan bir kuvvet olduğundan her yerde o kuvvetle orantılı bir sermaye bulunur. Bugün Osmanlı'da ziraat, sınaat ve ticaretin pek geride olmasıyla işçiyi düşünmemek, işçi kanunları tasarılarını düşünmeden reddetmeği icap eder.

Halkımızı iktisadi durumları bakımından tasnif etmek lazım gelse sınırlı sayıda birkaç eşraf ve tüccardan başka büyük bölümü alnının teriyle geçimini sağladığı görülür. Evlerimizi inşa eden, ekmeklerimizi yoğuran, kunduralarımızı diken, bezlerimizi dokuyan, bağ ve tarlalarımızı çapalayan, madamların ipeklilerini husule getiren, maden ocaklarında çalışan, her şeylerimizi yapan işçiler değil mi?. Onları düşünmek boşuna mıdır, zararlı mı-

3 Kerim Sadi yayımlamıştı. *Türkiye'de Sosyalizmin...*, s. 290.

4 Kerim Sadi, "mişvar-ı felsefe" kelimelerini yanlış olarak, "felsefi nişvarından" diye vermiş.

dır? Onlara göre fikirlerimiz yabancı fikirler midir?. Hayır, toplum hayatının en mühim kanadı olan bu işçiler sınıfının gasp olunan hukukunu –eğer gasp olunduğu ispat edilirse– müdafaa etmek insanlığa edilebilecek hizmetlerin en büyüğüdür.

Yalnız bir şey hatıra gelebilir: Niçin sosyalistler bilhassa işçileri düşünüyorlar da bütün milletin yekvücut olmalarını, birliğini arzu etmiyorlar. Bu mesele basit olmakla beraber mesleğimizin esasıdır. Milletin fertlerinin birlik ve ittifakı yekvücut büyük bir kitle teşkil etmeleri arzumuzdur. Fakat ekmek kavgasında birbirlerinin mecburen gözlerini çıkaran ve yaşamak için rekabetten ve kavgadan başka bir usul-i iktisadi tanımayan rakiplere, zaten ondan gayri bir usulün mevcut olmadığı bir devirde, ittifak ediniz, birleşiniz diye vaki olacak nasihatlerin ne derece faydasız olacağı açıktır. Esasta ayrılık olduktan sonra diğer konularda birlik olması mümkün mü? Mamafih bu toplumsal devrin karşısında olmakla beraber mevcut intizamsızlıktan şahısların asla kabahatli olmadıklarını nazar-ı itibara alarak çıkar çatışmasında süren kavgaların sona ereceği inancıyla kardeşler arasında düşmanlık telkin etmemek, onları birliğe davet vazifesinde kusur eylememek lüzumunu takdir ederiz. Zira en müthiş rakiplerin ruhlarından "insan" vasfı, "insaniyet" hassası katiyen silinmemek ve ebediyen o hassada birleşmek icap eder. Hatta birlik ve insaniyet sayesindedir ki fikir alışverişi ve hakların kabulü mümkün olur.

Birleşmeye imkân olmadığı nokta şudur ki insan iradesinden daha güçlü, dünyanın bütün kavga ve çatışmalarına sebep olan, hayatın sürdürülmesi ihtiyacı yolunda şimdilik rekabetten, harpten başka bir faaliyetin olmaması keyfiyeti, her gün, her dakika kişisel mutluluğun temini için birçok vatan kardeşlerine zarar verme mecburiyetidir. İşçi kendisini cüz'i bir ücretle çalıştıran sermayedarın fazla kazancını görür. Kendi bahtiyar olmazsa onu nasıl sevebilir? Ama sermayedar işçiyi "insan" sıfatıyla değil, çalışıcı bir kuvvet diye istihdam etmeğe hakkı vardır. Hatta işçinin işini yapacak bir makine bulsa onu hiç istihdam etmez. Herkes kişisel çıkarlarının teminini düşünmüyor mu? Bu cihet pek doğru olmakla beraber namuskarane çalışarak mutluluğa ulaşmayı kendisinde bir hak gören işçi bütün ihtişam ve mutluluğu sermayedarın ellerinde ve kendi mensup olduğu sınıfının sefalete mahkûm olduğunu müşahede etmekten dolayı bir infial ile asıl çalışan kendileri iken aralıksız sarf ettikleri emek kuvvetinin kıymeti takdir olunmayarak bir hiç pahasına çalıştıklarını anlar ve ekmeğini zor çıkardığı ailesinin felaketini hazin hazin seyrederken öbür tarafta zenginin kaymak yediğini görmekten elbette müteessir olur ve elbette ağlar.

Toplumun alt tabakasında bulunan işçi, başının üstündeki seçkin sınıfını omuzlarında taşıyor. Bunları yüksekte tutan onların kuvvetidir. Bunu idrak eden bi-çare çalışanlar en yorgun ve bedbaht bulunduğu anda nasıl şikâyet etmez. Nasıl haklarını talep etmez. Nasıl takatini bitiren o sınıfı toprağa dü-

şürmek için omuzlarını silkmez, nasıl, nasıl sükût edebilir?

Toplumu böyle iki iktisadi sınıfa bölmekle aralarında bir ayrılık meydana getiren hayattır. Sosyalistler bu ayrılığı müşahede ve idrak ederek kaldırılmasını arzu ediyorlar, istiyorlar. Seçkinler ile mahvolmuşlardan oluşan toplum "sosyal demokrasi" adı altında hak ve vazife eşitliği esası üzerine bir insaniyet tesis edilsin. Bu fikirlerin sağlıklı olup olmadığını yazılarımıza "hasta fikir" vasfını layık gören kardeşlerimiz yakında anlayacaklardır. Yalnız bu hususta fikir beyan edeceklerin fikirlerini matbuatta beyan etmeleri rica olunur.

Kasaba 14 Ağustos 326

B. İSRAEL

POSTALARIMIZ

Öteden beri postahanelerimizde havalename koli ve değerli mektup muamelesi icra ve kabul edilmektedir. İstibdat devrinden kalma ücret tarifesiyle postahaneler ifa-yı muamele ederek hayli beyhude hasar ve ziyan etmeğe sebebiyet verdirmek vicdana sığmayacağı gibi bulunduğumuz meşrutiyet devrine de hiçbir zaman yakışmaz. Bu işlemlerden dolayı postahanelerimizce alınan ücret hazineye gelir mi temin ediyor yoksa dostlar alışverişte görsün mü diyoruz?

Bunun için birkaç misal söyleyecek olursam ve ilgililerin dikkatini çekebilirsem kendimi bahtiyar addederim.

Memalik-i Osmaniye postahanelerinde olduğu gibi Kızıldeniz sahillerinde bu işlemleri yapan üç posta merkezi vardır ki, Yenbai'l-Bahr, Cidde, Hudeyde'dir. Mütalaamız deniz yoluyla olan mektuplaşmalara dair olduğundan üçüncü daireden sarf-ı nazar ediyoruz.

Postahanelerdeki tarifeler 323 senesinde yürürlüğe konulan tarifedir. Tarifede bin kuruşluk paket için iki kuruş ve bin kuruşluk değerli mektup için bir kuruş ücret alınmasını gösteriyor. Hâlbuki postalarımızı nakledecek hali hazırda vapurlarımız mevcut olmasına binaen Posta Müdüriyet-i Umumiyesi, Hidivi adlı posta vapuruyla bin kuruşa dört kuruş nakliye ücreti vermek şartıyla akd-i mukavele etmiş. O halde postahanelerde toplanan ücret geliri yetmeyeceğinden gelirin üzerine bir misli kadar meblağ zam edilerek vapur kumpanyasına nakliye ücreti veriliyor. Faraza Cidde Posta Merkezi'ne birisi bir milyon kuruş kıymette bir paket tevdi ederse tarife mucibince memur kıymetinden iki bin kuruş ücret alarak kabul eder. Bilahare mezkûr paketi sevk etmek için postahane dört bin kuruş ücret vererek Hidivi'ye, vapur kumpanyasına teslim eder.

Postahanenin bir paket hâsılatı beş yüz lira olursa bin lira ve değerli mektup hâsılatı beş yüz lira bulunursa bin beş yüz lira nakliye ücret olarak vapur kumpanyasına veriliyor. Bir parça da insaf edelim. İhmal ve gevşeklik vakti

geçmiştir. Şimdilik vapurumuz mevcut değilse niçin posta müdüriyet-i umumiyesi hal-i hazıraya nisbetle tarifeyi ıslah edip değiştirmiyor. Hâlâ istibdattan kalan tarifelerle ziyan mı çekeceğiz. Maliye Nezareti bu yolsuz muameleleri nazar-ı dikkat ve ehemmiyete alarak tarifeleri ıslah edip değiştirirse vatan ve millete karşı olan vazifelerini hakkıyla ifa etmiş bulunurlar yoksa...

HALİD

ROMANYA'DAN BİR SEDA

Geçenlerde Romanya'ya giden Osmanlı heyeti Sinaya'ya vardıkları zaman kendilerine bir ziyafet verilmiş ve yemekten sonra Bükreş Bank memurlarından biri hitabet kürsüsüne çıkarak.. Bizim Romanya'daki vazifemiz ancak aşağı tabakadaki ahalinin (yani avam ve işçile'rin) hallerinin iyileştirilmesine çalışmak ve onlara da bir mevki temin ettirmektir demiş. Bu sırada Karahisar mebusu Mustafa Salim Bey kürsüye çıkmış ve "Malum-ı Âliniz, 1326 bütçesi çok açık. Bu münasebetle avam ve ahali için bir şey yapmadık. İnşallah bundan sonra yaparız" diye bir giriş yapmış ve kim bilir ne güzel sözler söylemesini tasavvur etmişken hain ve müstehzi birkaç kahkaha sözünü kesmiştir. Mebus-ı muhteremin zeka ve dirayetini alkışlarız!...

Diğer Bir Seda

Gerek Köstence'de karşılamaya gelen zevata Bükreş İstasyonu'ndaki heyetin hararetli sözlerine mukabil Karahisar Mutasarrıfı Haydar Bey Efendi de bir nutuk söylemek ister. Bir daha, bir daha... Fakat kalabalık, insanı şaşırtıyor. Ayıp değil ya, Haydar Bey Efendi'de şaşırmış ve nutuklarında daima "Mukaddes Romanya İmparatorluğu" sözleriyle başlamış.

Arkadaşımın biri bu sesi işittikten sonra dedi ki:

– Amma abartıyorsunuz ha... O zat mutasarrıf, Osmanlı mutasarrıfı... Romanya'nın krallık veya imparatorluk olmasından ona ne...

– İyi ama bu kelimelerin manasını bilmeyen bir mutasarrıftan sen hayır gör...

– ?!...

HAKAYIK-I İÇTİMAİYYE, YER VE İNSAN

İnsanlara evvel emirde ne gereklidir. Hakikatleri öncelikle aramak ve sevmek ve sonra aranılıp bulunan ve sevilen hakikatler ölçüsünde eskiler[5] hakkında bir fikir hâsıl edip onlara hürmet ve riayet etmek mi, yoksa önce bu eskilere hürmet ve itibar mı edip sonra bunların her sözünü, her fikrini hak ta-

5 Burada kullanılan "eslaf" kelimesini bugünkü dilimizde karşılığını bulmak kolay değil. Sözlük anlamı, "bir memurluk veya hizmette birinden önce bulunmuş olanlar, yerlerine geçilen kimseler, geçmişler". Ben "eskiler" kelimesini kullandım.

nımak, iki defa iki, eder dört, bu hakikattir. Şimdi bu hakikati mi önce öğrenmeli ve sonra bunu tasdik edip etmeyenlerin akıl sahibi olup olmadığına hükmetmeli, yoksa önce iki kere iki ne eder hakkında fikir beyan eden bir zata hürmet ve riayet edip sonra bu hususta her ne dese mi kabul etmeli, biri diyor ki filan edib veya filan düşünür çok büyük ve muhterem bir zattır. Binaen aleyh her ne derse hakikat odur. Ben ise derim ki, filan söz ya filan fikir kendiliğinde aşikar, ayan, büyük ve muhterem bir hakikattir. Bu hakikati tasdik etmeyen velev edip ya düşünür namını hamil bulunsun fikrinde hata ediyor. Şark ve İslâm âleminin Avrupa'ya karşı olan en büyük kusurlarından biri de budur ki biz şahıslara hakikatlerin kendisinden ziyade hürmet ve riayet ediyoruz. Şahısları hakikatler ile değil, hakikatleri şahıslar sayesinde tanıyoruz. Bu sebeptendir ki bizde tenkit ilimi asla gelişmemiş ve hatta bu ilimden diyebilirim ki bizde hiçbir eser de yoktur. Bizde istediğin kadar övücü bulunur. Fakat bir fert yoktur ki tenkit ile meşgul olsun. Bundan böyle zamanımızın bir iktizası olarak hakikatleri öğrenmeliyiz. Velev o hakikatler Çin'de (Konfüçyüs'ün), Rusya'da (Tolstoy'un), Avrupa'da (Herbert Spenser'in) ağzından çıkmış olsun, ister hakikatler İbn-i Rüşd Ebu Ali Sina, Farabi, Molla-yı Rumi ya da Sa'di gibi muhterem eskilerin sözlerine mutabık gelsin ya da gelmesin.

Zamanımızda açık olan hakikatlerin en büyüğü budur ki, toplumları oluşturan fertlerden her biri insan ihtiyaçları için lazım olan mahsulâtı hâsıl etmek için çalışmalı, emek vermeli ve emeğinin karşılığı olan kazancı, hakkı tamamıyla elde edebilmeli, yani hiçbir insan mesaisinin mahsulünden, kazancından mahrum edilmemelidir. Her bir nizam, her bir kanun, her bir toplumsal şart ki bu kaideye uygun değildir, hak ve adalete aykırı olduğundan lağv ve iptal edilmelidir. Hâlbuki insanlığın büyük bölümünde bugüne kadar geçerli olan toplumsal usul (kapitalizm) yani sermayedarlık denilen usulden ibaret bulunduğu için mevcut olan kanunlar emekten ziyade sermayeye müsait oluyor. Ve binaen aleyh insan çalışmasıyla elde edilen kazanç sermaye üzerine yığılarak insanlığın çoğunluğu olan çalışanlar mahrum ve hüsran. Azınlıkta bulunan sermayedarlar ise servet ve saman içinde yaşıyorlar. İşte bugünkü "sosyalizm" elinden geldiği kadar bu usulü kaldırmağa çalışıyor. Sosyalistler demiyorlar ki, servet sahiplerinin mal ve mülkünü taksim edelim. Hayır, onlar diyorlar ki, öyle toplumsal nizam ve kanunlar koyalım ki bundan sonra herkes o mal ve mülkü, o serveti hak ve adalet dairesinde kendi alnının teriyle kazanabilsin.

(Devamı Var.)

****

Hürriyet Matbaası: Müdür-i Mesul Hüseyin Hilmi

****

Numara -19- 26 Ağustos 1326 Perşenbe Sene -1-

İŞTİRAK

Milletim Nev-i Beşer Vatanım Ruy-u Zemin
Sosyalizm Efkârının Mürevvicidir.
Journal Socialiste ICHTIRAK

Sahib-i İmtiyaz ve Müdür-i Mesulü:
Serbest İzmir Gazetesi Sahibi: Hüseyin Hilmi
Directuer Hussein Hilmi
Muharriri Namık
Maa posta Seneliği 40 Kuruş
Altı Aylığı 25 Kuruş
Mekatib ve Evrak-ı Varide Nur-u Osmaniye'de (Hürriyet) Matbaasında Daire-yi Mahsusaya Gönderilmelidir.
Memalik-i Ecnebiye İçin seneliği 12 ve Altı Aylığı 8 Franktır

TEBRİK

Bu kere hululüyle teşerrüf eyleyen Ramazan-ı Şerifi bilcümle İslâm kardeşlerimize tebrik etmeği İştirak Gazetesi bir vazife-i mukaddese addeder.

OSMANLI SOSYALİST FIRKASI

Maksad-ı tesisi gerek dahili ve gerek harici bilumum amelenin yekdiğeriyle münasebatta bulunmasını temin ve avamın mevki-i siyasi ve içtimaiyesini ıslah suretiyle bilcümle sermayedaran cem'iyyatını bir cemiyyet-i umumiye ve meşterekeye tahvil eylemek[1] ve merkez-i umumisi şimdilik Nur-u Osmaniye'de Hürriyet Matbaası denmekle maruf daire-i mahsusada olmak üzere bu kere Osmanlı Sosyalist Fırkası namıyla bir cemiyet teşkil edildiği ve keyfiyetin hükümete ihbarıyla mukabilinde cemiyetler kanununun altıncı maddesine muvafık olduğuna ve hükümetin tasdik-i resmîsine iktiran eylediğine dair tasdikname ahz edilmiştir.

Cemiyetin program ve beyannamesi gelecek nüshada aynen derc olunacaktır.

1 "... bütün sermayedar cemiyetlerini genel ve ortak bir cemiyete dönüştürmek..."

TÜRK MATBUATININ SERFİRAZLARI(!)[2]
WİLHELM'İN CESARETİ

Türk matbuatını şu son zamanlarda gözden geçiren zevat-ı kiram, mezkur gazetelerin öyle bir girive-i şahsiyata saptıklarını ve daha doğrusu birtakım savaik-i muhtelife ve hafiyenin taht-ı tesirinde kaldıklarını bi't-tabii hissetmişlerdir ki bu gazeteler de ez cümle "Tanin, İkdam, Tercüman"dan ibaret olsa gerektir. Zira, bunların herhangi günkü bentleri, sütunları, hatta havadisi bile mütalaa edilecek olursa olsun görülür ki her satırında daima garaz, daima kişisellik kokuları yayılmaktadır. İşte şu halleri gören ve esasen (matbuat hürriyeti)nin ne demek olduğunu daha henüz anlamayan bir kısım ahalimiz, matbuatın yegana vazifesi, gaye-i emeli, mutlaka garaz, iftira, siyasi ihtiras neticesi olarak birer şahsi kağıtlar ve yazılar olduğuna bu suretle on para vererek gazete diye aldıkları koca koca kağıt parçalarının adeta birer yalan ve hakaret belgeleri olduklarına kanaat-i vicdaniye hasıl etmeleri pek de uzak değildir. Hâlbuki bizim bildiğimize göre matbuatın vazifesi, kamu menfaati, işçi hakları, vatan menfaati, milletin ilerleme çarelerini hazırlamaktan ibarettir. Esasen işte bunun için değil midir ki alimlerimizden büyük bir zat:

Erbab-ı kalem marifet-amuz-ı ümemdir
Adab-ı ümem ma-hasıl feyz-i kalemdir.

diyerek bu fikri izah etmek istemiştir. Lakin maatteessüf söyleyelim ki, bugün basın âleminde kendini gösterenler kendilerine arkadaşları tarafından epeyce mühim bir mevki tayin eden bu gazetecilerimizde(!) muharrirlerimizde(?) hiçbir zaman burası düşünülmemiş veya bazı sebeplerle ve yalnız atışma, lanetleme, her sabah veya her akşam âlemi bıktırmakta ve nihayet terbiye-i milliyemize büyük bir darbe, toplumsal hayatımıza büyük bir eksiklik kondurmakta bulunmuşlardır. Lakin bizi kalbimizden kopup gelen bir seda pek ziyade düşündürüyor ve buna da cevap vermekten aciz bırakıyor. İşte o da acaba bu hay huy-ı şahsiyat daha ne zamana ne kadar sürecek? Bu muhalif olanlara düşmanlık ne vakit kalkacak? Basının hakiki vazifesi kaç sene sonra takdir olunacak?!!" gibi suallerden ibarettir. İşte biz bu suallerin cevabını yine andığımız gazetecilere, muharrirlere(!) havale edelim de asıl maksadımız olan şu sözleri de yazdırmağa bir vesile çıkaran (Tanin)e gelelim:

Bu tutucu ve garazkâr gazeteyi okuyanlarca malumdur ki, Tanin'in her sözü garaz, her yazdığı muhaliflerine düşmanlıktır. İşte buna delil olarak da Perşembe günkü nüshasında her nedense hüviyetini meydana çıkarmayan ve yalnız yıldızların olduğu imzasından anlaşılan bir muharririn üç yıldız

2 "Serfiraz" veya "ser-efraz" olarak kullanılan aynı anlamdaki kelime, "başını yukarı kaldıran, yükselten, benzerinden üstün olan" anlamına geliyor.

imzasıyla (gazeteler, krallar) başlığı altında karaladığı sözler gösterilebilir. Bakınız bu kirli sütunlardan oluşan Tanin, şu başlıklar altında neler yazmak istemiş; bunun için işte bendin girişini şuracığa aynen yazalım ve muhterem okurlarımızla birlikte okuyalım da bu babda bir fikir ve karar edinelim:

"Biz gazeteciler, artık istersek bundan sonra kollarımızı kabartarak yürüyebiliriz. Fakat evvel emirde Almanya İmparatoru Wilhelm Hazretlerine teşekkür: gazete sütunlarında köhne cihanın gariplikleriyle iştigal edenler bir hafta kadar evvel öğrenmişlerdir ki bilmem nereden gelen bir telgraf bize yeni bir haber veriyordu. Almanya imparatoru bilhassa son zamanlarda Almanya'da pek çok gürültü etmeye başlayan sosyalistler aleyhinde bir gazete çıkarmağa ve başyazarlığını da bizzat kendisi üstlenmeye karar vermiş!. İşte şimdi teşekkürümün sebebini anladınız zannederim. İmparator hazretlerinin velev fiiliyata ulaştırmamış olsalar dahi fikirlerinden böyle bir tasavvurun gölgesi bile geçmiş olsa yine biz gazeteciler için iftihar sebebi, şeref ve şan sebebidir. Bir imparatordan bir meslektaş!"

İşte ey okurlar! Tanin bu sözleriyle ne demek istiyor, biliyor musunuz? Türkiye'de intişar etmekte bulunan ve sosyalist fikirlerin taraftarı olan İştirak Gazetesi aleyhine yeni bir muhalif daha çıkacak. Ve binaen aleyh onun işçi haklarını müdafaa etmekte bulunan mukaddes sesini kendi küstahlığı ve Wilhelm'in de hükümdarlık kötülüğüyle Osmanlılara duyurtmayacak da güya sosyalistlik Türkiye'de tecelli etmeyecek? Ve yahut tehirine sebep olacak ve kendileri çobansız köy bulmuş misali istedikleri gibi oynayacak ve karşılarında hiçbir muarız, hiçbir muhalif bulmayacak?... Hâlbuki Tanin eğer –kendi iddiasına göre– hürriyetperver meşrutiyetçi olsa idi hiçbir zaman bu suretle kalem oynatmayacak ve bu gibi yazıları gazetesine sokmayacak idi. Zira müdafaa ettiği ve meslektaşlığına nailiyetiyle iftihar ettiği gazeteci Wilhelm, daha geçenlerde Königsberg'de bir nutuk irad ederek onda "hükümdarlık makamını milletten daha güçlü ve hükümdarın hâkimiyetinin milli hâkimiyetten daha yüksek olduğunu ve hükümdarların hâkimiyet hakkını milletin fertlerinden ve meclisten değil, belki ecdadından aldığını" söyleyerek bu sebeple 17 ve 18. asırlarda meydana çıkan teokratik tabiatüstü nazariyeleri bugünkü 20. medeniyet asrında yeniden ihyasına çalışacak derecede bir küstahlıkta, zorbalıkta bulunan ve 15. Lui'nin 1870 tarihindeki emirnamesinde yer alan ve daha o zaman bile millet tarafından külliyen kabul edilmeyen (tacımız Cenab-ı Hak tarafından ihsan edilmiştir. Kanun koymak hakkı bize aittir.) sözüne tabi olmak isteyen yarı müstebit bir imparatordan başka bir şey değildir.!

Biz şurasına teessüf etmekten kendimizi alamadık ki; Almanya ve bütün Avrupa'da bu mesele üzerine bilumum matbuat Wilhelm'e karşı şiddetli eleştirilerde bulundukları halde bizim vurdumduymaz istibdattan elan kur-

tulamaz olan ve hâlâ istibdat devri övücülüğüyle iftihar eden Türk matbuatımız –müstesnaları yok değil– müdafaa nerede, imparatorlara yaltaklanmaktan, krallara şakşakçılık etmekten başka bir şey yapmıyorlar. Ve nihayet böyle bir hükümdarın işçi haklarını, alnının teriyle, gözünün nuruyla çalışan işçilerin meşru haklarını mahvetmek üzere çıkarmak teşebbüsünde bulunduğu bir gazeteyi (!) daha şimdiden alkışlamaktan utanmıyorlar. İşte biz burada hazır sırası gelmişken imparatoru şu hareketinden dolayı bütün Osmanlı sosyalistleri namına protesto eder ve onu eleştiren bilumum medeni gazetelere de teşekkürlerimizi takdim eyler ve nihayet bizim fırsatçı Tanin'e de Wilhelmkarilikten kurtulamayarak sosyalistlere hakaret ettiğinden ve işçilerin haklarını ayaklar altına aldığından dolayı teessüf ve üzüntülerimizi fırlatırız!...

DÜNYA'DAN MUHAREBE KALKABİLİR VE DÜVEL-İ MEVCUDE YEKVÜCUD BİR DEVLET HALİNE GİREBİLİR Mİ?

Dünyada savaşlar kadar şayan-ı nefret ve beşeriyet için savaş kadar utanç duyulacak bir şey var mıdır? İnsanlığa hizmet eden insanların aynı zamanda insanlığı yok edenler olmalarını akl-ı selim nasıl kabul edebilir. Dünyadan savaşların kalkmasını arzu etmeyecek hiçbir insan, hiçbir fikir ve izan sahibi tasavvur olunabilir mi? Şüphe yok ki hayır.

Fakat medeni milletle arasında savaşların devam ettiği, insanların savaştan nefret etmekle beraber yine bir taraftan bu harab eden yola girdiği üzüntüyle müşahede olunmaktadır. Heyhat!.

Acaba dünyadan savaşlar kalkabilir mi? İşte bir toplumsal mesele ki cidden incelenmeye layıktır. İncelenmesi, uzun uzadıya muhakeme edilmesi lazımdır. Bu bir toplumsal hastalıktır ki tedavisi insanlığın bu hastalıktan kurtarılması gerekir. Biz de şu kısa makalemizde bu önemli konuyu ele alarak bazı görüşlerimizi paylaşmak istiyoruz.

Savaşın kalkabilip kalkamayacağını tetkik ve tayin için evvel emirde savaşı doğuran sebepleri, savaştan beklenilen neticeleri, hâsıl edeceği yarar ve zararları, ondan sonra savaşın kalkmasıyla hâsıl olacak faydaları, kalktığı halde uluslararası ilişkilerin alacağı şekli incelemek lazımdır.

Savaşı doğuran sebepleri etraflıca tetkik edebilmek için biraz evvele, ilk çağlara bakmak lazım gelir. O vakit insanların birer yırtıcı hayvandan hiçbir farkları yoktu. Birbirlerini boğar, öldürür. Kim zayıf ise ezilir, kim güçlü ise galip gelirdi. Hele muhtelif kavimler arasındaki ilişkiler o derece vahşiyane idi ki, bir kavmin fertleri diğer bir kavmin fertlerini can düşmanı biliri onları bir insan değil, bir canavar olmak üzere telakki ederdi.

Eski kavimler için savaş demek adeta kendilerine zararlı birtakım vahşi hayvanları avlamaktan, mahvetmekten başka bir şey demek değildi.

Savaşlarda esir edebildikleri adamları hayvanlar gibi en ağır işlerde istihdam ederler ve hatta bazen elleri bağlı olarak katletmekten hoşlanıyorlardı. İnsanların bu hali ortaçağa kadar devam etti. Fakat git gide herkesin insan olduğu, birbirinden farkları bulunmadığı, kendi menfaatlerini temin için diğerlerinin malına tecavüzün, memleket zapt etmek için birtakım yerleri harabeye çevirmenin, yüz binlerce insanların bir anda mahvına sebep olan savaşların pek münasebetsiz şeyler olduğu biraz anlaşıldı. Ve rast gele savaşılmamak fikri bir dereceye kadar kabul gördü. Bu suretle savaşlar biraz sınırlandırılmış oldu. Daha sonraları tedricen medeniyet ilerledikçe devletler hukukuna ait birtakım kaidelerin derece-i elzemiyeti anlaşılmağa başlandı. Ve milletlerarası ilişkiler düzele düzele hal-i hazırdaki şekle girdi.

Şimdi bütün devletlerin tek arzusu daima sulh üzere bulunmaktır. İki devlet arasında bir mesele ortaya çıktığı zaman her iki taraftan temsilciler tayin olunur. O meselenin barış yoluyla halli için son derece gayretlerde bulunulur. Meseleler muğlâklaşır ve barış yoluyla çözümü mümkün olamayacak bir şekil alırsa maatteessüf o zaman savaşılır.

Hakkaniyetle halline uğraşılıp da barışçıl olarak halledilemeyen meseleler hiç yok gibidir. Anlaşmazlık konusu olan meselelerin münasip bir surette hal edilememişlerine sebep, ya bir devletin haksız talepleri veya bir iki diplomatın şahsi ihtiraslarından başka bir şey değildir.

Bir devlete diğer bir devletin tecavüzü vaki olmadıkça hiçbir vakit savaş olmaz. Çünkü saldırgan olmadıkça savunmaya gerek yoktur.

Demek ki muharebe umumiyetle saldırgan ve savunmacı olmak üzere iki kısma ayrılır. Saldırgan hareket eden milletler genellikle kuvvetli, müdafaa halinde kalanlar da zayıftır. Neticede ekseriyetle kuvvetli zayıfı ezer galip gelir. Yani bu suretle vahşi bir hayvanı taklit etmekten başka bir şey yapmış olmaz. Saldırgan hareket eden devletin emelleri: Ya ülkesini genişletmek, yahut zayıf bulduğu milletin üzerinde birtakım imtiyazlar ve hâkimiyet hakkı kazanmak veya bir kıtanın ticaretinden istifade etmek, ahalisini tebaa yapmaktır.

Bir kere düşünülsün memleket kazanmak, bir diğerinin hakkını elinden almak ve saire için binlerce ailenin milyonlarca ciğer parelerini evlatlarını koparırcasına çekip alarak onların kısa bir zamanda mahvolmalarına razı olmak ne kadar büyük vahşet ve medeniyet için ne derecelerde utanç vericidir.

Geçmiş nesillerin bunca asırlardan beri döke geldikleri kanlarla kirlenmiş olan tarihi, insanlığın hiç olmazsa bundan sonra temiz sayfalarla teşkiline gayret edeceğimiz yerde yine kırmızıya boyamakta devam edersek, gelecek insaniyet bize lanet etmekten geri durmaz.

Bir kedinin bir kuşu yakalayarak parçalayacağı zaman onu kurtarmak için koşuyoruz da, hemcinsimizden iki koca ordunun hem de vahşi hayvan gibi

değil, medeniyetin, hak ve vazifenin, hukuk-ı medeniyenin neler demek olduğunu bilir ve pek güzel takdir eder iki insanlık ordusunun birbirlerini parçalamalarını, mahvetmelerini meşru görüyoruz. Okuyucularımın vicdanlarına müracaat ederek sorarım. Bir adam diğer bir adamı öldürmekle ne yapmış olur? Şüphesiz onun bina-yı vücudunu yıkmış. Yaşamak hakkını elinden alarak katili olmuş olur. Şu halde muharebelerde birbirlerini öldüren insanlar da yekdiğerinin yaşamak hakkını ortadan kaldırmış hemcinslerinin katili olmuş olmazlar mı? [Fikirlerimin yanlış telakki edilmemesini temenni ederim.]

Biz şimdi kalkıp da savaş fenadır binaen aleyh artık savaş etmeyelim, milli hukukumuz çiğnenirse dünyaya ibret dersi olmak üzere müdafaa etmeyelim demiyoruz. Vatan her şeyden muazzezdir. Bir santimetresine bile tecavüz vuku bulsa kanımızın son damlasına kadar uğraşarak onu müdafaa etmek en mukaddes en büyük vazifelerimizdendir. Fakat şunu demek istiyoruz ki kuvvetliler acizlere karşı haksız bir surette tecavüz ederlerse hem vicdanlarına hem de insaniyete karşı mesul kalırlar.

Bir devlet ne derece kuvvetli olursa olsun yine başka bir devlete tecavüz etmekten kaçınmalı, toprak elde etme hırsından kaçınmalı, cihangirlik hırsından vazgeçmelidir.

(Devamı Var)

EMİL FAKE'DEN: SOSYALİZM TARİHİNDEN BİR YAPRAK

Meşrutiyet ışığı ile beraber memleketimizde her türlü insani, toplumsal ve siyasi fikirler yer bulmağa başlamıştır. Çünkü istibdat devrinde insan değil hemcinsinin mevcudiyetini muhafaza etmek için teşebbüste bulunmak şöyle dursun kendi varlığı sürdürmekten bile emin değil idi.

İlan-ı hürriyetin memleketimize ithal eylediği fikir türlerinden biri de şüphesiz ki sosyalizmdir. Sosyalizmin dini ilkeler arasında mevcut olup olmadığını tetkik bu acizin yetersiz bilgisiyle mümkün değildir. Bu aciz yalnız Fransa'nın ünlü ediplerinden akademi azasından Emil Fake'nin 1907'de sosyalizmle Sosyalizm An Milnof Sanset? namındaki eserini mütalaa ederken Osmanlı okurları için muvafık gördüğü bazı fikirleri makale makale yazmaktan başka bir şey yapmayacaktır.

Kitap sosyalizm nedir sualine "insanlar arasında gerçek eşitlik temine matuf fikirdir" diye cevap veriyor. Binaen aleyh gerek insanları kanun karşısında eşit yapmak ve gerek herkesin hâkimiyet-i milliyeye aynı derece ve aynı şartlar altında iştirakini temin etmeye çalışan her meslek erbabı az çok sosyalisttir. Fakat doğal kuvvetler, insani kuvvetler, fikri kuvvetler, manevi kuvvetler arasında mevcut olan eşitsizliği tahribe kalkışmak ölçüyü aşan bir eşitlikçiliği göster ki artık bu gibi meslek erbabına sosyalist denilemez. Farz

edelim ki bu nevi ayrıcalıkların ortadan kaldırılmasına hizmet eden araçlar mevcut olsa dahi yine bunlar hiçbir hal ve zamanda sosyalizmin inceleme ve tartışmaları dahiline giremez. Bu türden eşitsizlikler tabii olup, sosyalizm yalnız tabii olmayan eşitsizlik ve haksızlıkları ortadan kaldırmaya çalışmaktadır. Ve bunun için en birinci arzusu, yegâne emeli, insanların hal-i hayatlarında malik olacakları şeyleri ebedi bir surette diğerine eşit olması ve yahut hiçbir kimsenin hiçbir şeye malik olmayarak her şeyin cemiyete ait olmasıdır.

Bu suretle kabul olunan sosyalizm pek eski olmakla beraber günümüze gelinceye kadar insanın malum olan tarihinde şaşırtıcı mücadelesiyle hiçbir suretle kıyaslanması mümkün olmayan pek az bir mevki işgal eylemiştir.

İlk evvel biz sosyalizm fikirlerini Eflatun'da görmekteyiz. Fakat Hâkim-i Şehr'e isnad olunan fikirler pek abartılı olup tabiat-ı esasiyeleri az çok tahrif edilmiştir. Eflatun'un, gayesi: "her şey müşterek olacak bir cemiyet teşkil etmek olmalıdır." Fakat "Cumhuriyet Republik namındaki eserinde kendi cumhuriyetini arzusuna muvafık teşkil ettiği zaman bir ortaklık (komünter) de tesis eylemeye yanaşmaz. Lakin cumhuriyetin başında hiçbir şeye malik olmayacak ve hatta aralarında zevceleri bile müşterek olacak bir toplumsal sınıf teşkil etmeyi de unutmaz. Fakat bu sınıf ahalinin umumundan teşekkül eylemez. Belki asilzadelerden mürekkep olur lakin kendilerini muhterem ve kuvvetli göstermek için bazı tarikat erbabı gibi her türlü mülkiyet ve tantanadan uzak tutarlar. İşte eski Yunan'ın parlak ve muhteşem tarihi içinde sosyalizme dair tesadüf olunan fikirler ve teşebbüsler bundan ibarettir.

Eski tarihin sahifeleri dikkatlice karıştırılacak olursa Eseninler (Makabiler zamanında mevcut olup mezhepleri ilk Havarilere pek çok benzeyen bir Musevi mezhebine mensup adamlardır) dahi komünist idiler. Fakat böyle olmakla beraber hiçbir vakit görülmemiştir ki vaaz ve nasihatlerinde kendi tabilerini komünizm fikirlerini, teorilerini tatbike teşvik ve tahrik etsinler. Bunlar adeta ortaçağ tarihinin incelenmesi sırasında tesadüf ettiğimiz Fransisken ve Benediktler'e bir dereceye kadar benzetilebilirler aralarında bir ortak şahsiyet, genel şahsiyet teşkil ederlerdi. Yani sırf kendileri için komünist idiler. Bunların teşkilatını gözünüzde daha iyi canlandırmak isterseniz üyeleri hiçbir şeye sahip olmayan bir çiftçi sendikası tasavvur ediniz. İşte bir manastır, işte bir Esenin Cemiyeti...

Eğer komünist cemiyetlerinin bir misalini görmek ister isen bu iyidir. Fakat sosyalistlerin fikri, gayeleri bu değildir. Sosyalistler isterler ki komünizm fikirleri bütün millete tatbik olunsun ve zaten kendileri başarılı bir şekilde tatbik olunabilir inancındadırlar ve genel kitleden ayrılıp da komünizm fikirlerini yalnız aralarında uygulamaya koymak isteyenlerin katiyen aleyhindedir.

İşte muhterem okurlarım gazetemizin hacmi esasen pek küçük olduğundan ve Emil Fake'nin üç yüzü aşkın sahifelik eserini bir makaleciğe sığdıramayacağından gelecek nüshada görüşmek üzere şimdilik oruvar!

Ayvansaray - 14 Ağustos 326 Mekteb-i Hukuk
Üçüncü Sınıf Talebesinden
YAKO ŞAUON

HAKAYIK-I İCTİMAİYYE, YER VE İNSAN

–Devam–

Buna şüphe yoktur ki, kazanılan servetin hak ve adalete uygun olup olmaması mevcut olan kanunlara ve nizamlara tabi bir keyfiyettir. Mesela bir gün hâkim kendi keyfince bir kanun koyar ki, memlekette kimsenin tütün ticareti etmeye hakkı yoktur. Tütün ticareti tekel altındadır. Ortaya bir "Reji" şirketi çıkar. Bu tekel sayesinde külliyetli servet kazanır. Şimdi hiçbir sosyalist bu "Reji"ye demez ki, "ey Reji gel senin kazandığın serveti paylaşalım". Lakin sosyalistlerin ve bütün toplumun hakkı var ki, hükümetten böyle adil olmayan kanunların lağvını talep etsinler. Bugün cihanı kaplayan sosyalizm gürültüleri kanunlar ve nizamlar hakkındadır. Yoksa kimsenin bugüne kadar kazanmış olduğu mal ve servet hakkında değildir.

Bakalım sosyalistlerin yer ve toprak hakkındaki fikir ve nazariyatları neden ibarettir. "Toplumun ihtiyaç gösterip tüketeceği maddeleri ortak olarak üretmek gibi bir esasa dayanan toplumsal usule (sosyalizm) derler." Sosyalizmde maişetin esası iki unsurdan ibarettir ki biri fertlerin ittifakı ve birliğinden oluşan toplum, diğeri de "toplumsal servetin kazanılması"dır. Toplumun toplumsal servete olan bağımlılığı hayatın gıdaya, maksadın araçlara olan bağımlılığı gibidir. Acaba toplumsal servetin esası nedir, ekonomi politik yani ilm-i iktisada göre toplumsal servetin üretilmesinin esası çalışmadır. Yani emek ve zahmettir. Ancak insan ihtiyacı için gereken maddi ürünlere sahip olmak için çalışma, yani emek ve zahmet, maddi araçlar yani üretim alet ve edevatına muhtaç bulunuyor. İşte bu maddi araçların başlıcası yer ve toprak olup fabrika makineleri gibi aletler ise ikinci derecede gelir. Sosyalist kaidesince toplumsal servetin üretiminde kullanılan üretim araçları bütün toplumun kendi malı olmak şartır. Hâlbuki kazanç araçları bakımından bu günkü toplum muhtelif sınıflara bölünmüştür. (Devamı Var)

****

Hürriyet Matbaası: Müdür-i Mesulü Hüseyin Hilmi

****

Numara -20- 2 Eylül 1326 Perşenbe Sene -1-

İŞTİRAK

Milletim Nev-i Beşer Vatanım Ruy-u Zemin
Zenginin Çok Yediği Yerde Fakir Açlıktan Ölür
Sosyalizm Efkârının Mürevvicidir.
Journal Socialiste ICHTIRAK

Sahib-i İmtiyaz ve Müdür-i Mesulü:
Serbest İzmir Gazetesi Sahibi: Hüseyin Hilmi
Directuer Hussein Hilmi
Muharriri Namık
Maa posta Seneliği 40 Kuruş
Altı Aylığı 25 Kuruş
Mekatib ve Evrak-ı Varide Nur-u Osmaniye'de (Hürriyet) Matbaasında Daire-yi Mahsusaya Gönderilmelidir.
Memalik-i Ecnebiye İçin seneliği 12 ve Altı Aylığı 8 Franktır

OSMANLI SOSYALİST FIRKASI BEYANNAMESİDİR[1]

Ağniyanın servetinin kırkta biri fukaranın hakkıdır.
Ferman-ı İlahi
–Ben-i Adem aza-yı yekdiğerend–
Sa'di

İnsanlar, şimdiki gibi muhtelif ve mütezadd fikirlerde yekdiğerinden pek farklı, tabiatlarda yaratılmamışlardır. Daima yanlış anlaşılan ve suiistimal oluna oluna hali hazırdaki şekl-i zaruri-i mütebayini tevlid eden ve İngiliz müellifi büyük (Hope)un fikrince maatteessüf doğru olmadığı halde rücuu muhal olan içtimaiyet-i hazıra-i beşeriye o kadar berbad, o kadar mütefessihdir ki hayatı şu kürre üzerinde geçecek üç buçuk günümüzü kabil-i tahammül bir hale koymak için çok tedabir ihdasına ihtiyacımız, kat'i mübrem ihtiyacımız vardır. Mutlaka sonradan icad edilen hak gibi, hürriyet gibi, vazife

1 Beyanname ve aşağıdaki Program daha önce Tunaya ve M. Tunçay tarafından yayımlanmıştır. . Her ikisi de kaynak olarak *İştirak* dergisinin bu sayısının yanı sıra *İnsaniyet* dergisinin 18 Teşrin-i Sani 1326 tarihli 1. sayısını da göstermektedirler. Metinlerle ilgili dipnotlar için bkz. daha önce yer verilen "Osmanlı Sosyalist Fırkası Beyannamesidir" başlıklı kutu, 195.

gibi "Sosyalizm" denilen ve beşeriyeti mümkün olduğu kadar saadete, refahiyete isal yollarını düşünen meslek de o tedabir-i lazimeden biridir ki maksad iyi yaşamak için icab eden tedabiri bir şekl-i muayyen ve makule sokmak ve içtimaiyet-i hazırayı bir şekl-i saadetavere ifrağ etmektir.

Sosyalizm mülkümüzde bir su-i tefehhüm neticesi olarak pek fena, pek yanlış ve külliyen medlûlüne zıd bir surette anlaşılmıştır. Hâlbuki: Sosyalizm günden güne daha feci, daha müşkül bir hale gelen cemiyetin aç ve sefil evlatlarının refahiyetini düşünür.

Sosyalizm mutlaka adalete mugayir olan hal-i hazır-ı iktisadiyi tashih etmek ister.

Sosyalizm sermayenin mahdud ve behemehâl müstebid kimseler elinde bulunmasına itiraz ile "herkese hakkı kadar" kaidesini vaz'eder. Niçin milyonlarca adamlar birkaç kişinin esiri olsun. Bir taraftan milyonların temin ettiği ezvak güna günun sine-i huzuzunda tenbelce zevk-ü safaya dalan sermayedaranı, öbür tarafta onların emr-ü arzusuna tabi binlerce aç ve sefil, hastalıklı ameleyi düşünelim... Vicdan-ı mefruzu karartan lâyenkati iddia olunan ve cemiyet-i balayı saadete isal edeceği zannolunan ahlâka çıkmaz lekeler, kirler süren bu levha sosyalizmin hedef-i tarizi, isabetgah-ı tiğı tenkididir.

Mütemeddin olduğu kadar adl-ü hakkaniyete de yaklaşmak isteyen her millet mülkünde müteaddid sosyalist fırkaları teşkil etmiş, amelesinin hak ve rahatını temine çalışmakta bulunuyor. Bu maksat ve mesleğin, bahusus ayat ve ahadis ile tekidi teşri edilen fıkaraperverinin dinen dahi tatbiki icab ederken, şimdiye kadar Türkiye'de mensi denilecek bir halde bırakılması asla tecviz edilemez.

İşte bu meslek-i mübinin mülkümüzde de i'la ve tervici için bir Osmanlı Sosyalist Fırkası teşekkül etmiştir.

Osmanlı Sosyalist Fırkası memleketimizde anasır-ı muhtelife arasında ittihad, uhuvvet, musavat esaslarına hadim ve yegâne esbab-ı tefrika olan münaferat ve suitefehhümat-ı kavmiyenin izalesine saidir. Maksad-ı esasiyesinden birincisi resmî programında beyan olunduğu üzere ekseriyet-i azimeyi teşkil eden fıkara-yı ahali ve amele sunufunun muhafaza-i hukuk ve terfih-i hayatı, ikincisi ise yine aynı maksadın daha ziyade teshil-i husulü için tekmil yeryüzündeki işçilerle teşrik-i mesai ve tevhid-i hareketleridir.

Vatan ve insaniyet-i müşterekenin selamet ve saadeti ekseriyet-i azimeyi teşkil eden fukara sunufunun terfih ve iaşesiyle –yani buhran-ı hazır-ı iktisadinin ve binnetice sefalet-i umumiyenin izalesile– kaim olduğundan fırkanın evvela nazar-ı dikkate aldığı mesele fıkaranın terfih ve temin-i maişeti kazıyesi olacaktır.

Amelenin temin-i refahiyeti ve teshil-i maişeti imalathanelerimizin teksi-

rine ve her türlü vesait-i muhaberenin ikmaline ve amele sınıfları beyninde muavenet-i mütekabile sandıkları tesisine vabeste bulunduğundan Fırkanın her türlü teşkilat-ı ilmiye ve iktisadiye ile iştigal etmesi ve bu iştigalatının bihakkın iktitaf-ı semeratı sulh ve müsalemet-i umumiyeye mütevakkıf olduğundan hükümetçe lüzum-u zaruri görülmedikçe muhafaza-i sükûnet taraftarı bulunması tabi ve elzemdir. Zenginlik, binlerce milyonlarca lira sahiplerinin –ki bunlar servetlerinin nısfını bile verseler düçar-ı zaruret olmaları ihtimali yoktur– günde kazanacağı beş on kuruşa müftekar ve muhtaç olan amele ile aynı nisbet dairesinde vergi vermeleri hiçbir zaman adlü hakkaniyete muvafık olmadığı gibi cemiyetin ahval-i içtimaiyesine büyük darbeler dahi vurduğundan tekâlif-i nisbiyenin ilgasile yerine teklif-i müterakkinin vaz'ı kadar tabi ve adil bir muamele olamayacağından fırkanın resm-i müterakki taraftarı bulunması bedihidir.

Zikrolunan bütün bu esasların kafil-i muhafazası olan serbesti-i matbuat ve tedrisat ve seyahat ve içtimaat esaslarının ayrıca müdaafasına lüzum görülemez. Bunlar bütün evlad-ı beşer için en mukaddes bilinen vazifelerdendir.

Binaenaleyh büyük bir hüsnüniyetin neticesi olan ve milleti teşkil eden ekseriyet-i azime-i fıkara ve ameleyi müdaafa ve himaye maksad-ı hayırperveriyle bütün düvel-i mütemeddine ve meşrutada olduğu gibi memleketimizde de teşkil ve tesisine gayret edilen Sosyalist Fırkası bütün millet-i mübeccele-i Osmaniyeye tekmil ebna-yi cinsiyle birleşerek bu amal-i itilaf ve saadetcuyanenin kabulünü teklif eder.

OSMANLI SOSYALİST FIRKASI PROGRAMI

Hayat-ı içtimaide en mağdur bir kısım teşkil eden amelenin ve bunlardan pek geri kalmayan avamın hukuk-u hayatiye ve siyasiyesi temin edilmek ve şu aheng-i umumi-i terakkide kendilerine bir şehrah-ı salah ve refah istihzar eylemek üzere Fırka bunun için atideki programı tanzim eylemiştir.

Madde

1. Her türlü intihabatın bila vasıta ve rey-i am usulile icrası
2. Matbuat ve içtimaat-ı umumiyeye hürriyet-i kâmile verilmesi
3. İdam cezasının ref'i
4. İnsanların ihtiyacat-ı tabiiyesinden olan mevaddan alınan vergilerin lağvı
5. Resm-i müterakkinin kabulü
6. Şimendiferler, bankalar, madenler, sigorta kumpanyalarının millileştirilmesi ile her türlü inhisarın ref'i
7. Bir Osmanlının Türkiye'nin her tarafında intihaba hakkı olması
8. Tevsi-i mezuniyetin kabulü

9. Vakt-i hazerde kuvve-i askerîyenin milislerden teşkili
10. Tecavüzi bilumum muharebelerden mücanebet olunması
11. Nokta-i nazarı muhafaza-i sulh ve sükûn olmayan bilumum ittifaklara iştirak edilmemesi
12. Meclis-i mebusana aza intihabı için fikri mücadelat-ı siyasiyeye girişilmesi
13. Sosyalistliğin terakkisine hadim bilumum faideli nümayişlere iştirak edilmesi
14. Amelenin hukuk-u sarihasını pa-mal edercesine tertib edilen grev ve sendika kanunlarının ref'ü ilgası
15. Talim ve tedrisin her sınıf-ı içtimai için meccanen olması
16. Bilcümle masarifat-ı adliyenin ref'i
17. Bilumum amelenin haftada bir gün istirahat etmesi
18. Evkat-ı mesainin günde sekiz saate hasredilmesi
19. On dört yaşında ufak erkek ve on altı yaşından küçük kızların amelelikten men'i
20. Bir Amele Nezareti teşkili
21. Dahili ve harici bilumum sosyalist kongrelerine iştirak edilmesi
22. Bütün amele sendikalarına manen ve maddeten muavenet edilmesi

NASIL ÇALIŞMALIYIZ?[2]

Sosyalist vasfıyla ortaya atılan mücahitleri tanımam. Mensubu olmakla iftihar ettiğim bu toplumsal akımın gerçeklerine ve nazariyatına ne derece vakıf olduklarını da bilmem. Çalışmaları nelerdir, nasıl ve ne yolda çalışacaklar, doğrudan doğruya, emekçi sınıfın haklarını seçkin sınıfına ve sermayedarların haksızlıklarına karşı ateş saçan bir lisanla müdafaa mı edecekler? Yoksa ibre-i mesailerini sınırlı bir daire dahilinde dolaştırarak "sosyalizm"e Türkiye'de dahi bir mevcudiyet, bir uzviyet vermeye mi gayret edecekler? Bütün bunlar tabii ileride göreceğimiz eser ve sonuçlarla malumumuz olacaktır. Ve fakat eserlerini mütalaa ettiğim ancak meslektaş sıfatıyla bu bilmediğim görüşmediğim arkadaşlara arz etmek isterim ki fikirlerimizin yayılmasında gayet (sistematik) muntazam bir hareket hattı almamız hem iştirak felsefemiz hem de çevremizin şartları gereğindendir.

Yolumuz ulvi ve mukaddes olduğu kadar büyük ve müthiştir. Bütün insanlığın değişmesi amacına yönelik olduğundan bilimsel yanlarına vakıf olmayan cühela, bazı malumatfuruş kimseler yahut hakikat düşmanı menfaat-

2 Aslında Bohor Israel'in yayımlanmak üzere yazdığı bir yazıdan çok, sosyalistlerin nasıl çalışması gerektiğini anlatan ve *İştirak* ekibine yol göstermeyi amaçlayan bir mektuba benziyor. Bu yazı kısmen sadeleştirilmiş olarak Kerim Sadi tarafından kısmen sadeleştirilmiş olarak yayımlanmıştır. Kerim Sadi ayrıca yazının içeriğini maddeler halinde yorumlamıştır. *Türkiye'de Sosyalizmin...*, s. 293.

perestler yalan yanlış anlamalarına nedeniyle yalnız "sosyalizm" kelimesini işitmekten dehşete kapılıyorlar.

Bir de o kimseler, yalnız meşrutiyet-i Osmaniye'yi meydana getiren çeşitli fırkaları tanıdıklarından o fırkanın programları hariç birtakım fikirler beslediğimizi görerek adeta meşrutiyet aleyhtarlığı, irtica taraftarlığıyla itham edenler de yok değildir. Hem bunların böyle düşünmeye hakları var. Zira kendilerinde değil "sosyalizm" gibi günümüz medeniyetinin en ileri toplumsal felsefesini, bilimsel ve siyasi düşüncesini, en adi bir şey idrak etmek kabiliyeti bile yok... Çevremizde halka okuyup yazmanın faydasını anlatabilirsek hizmet etmiş oluruz. Halkın işçi kısmı vakıa yol göstermemize muhtaçtır. Fakat hiçbir zaman unutmamalıyız ki işçiler kendi haklarını müdafaalarında malumatlı zeki, faal, müteşebbis, tecrübeli mücahitlerin muavenetine daha ziyade ihtiyaç duyar ve bu muktedir vatan öncülerini meydana getirmeyince amele ordusuna her ne suretle olursa olsun hareket emri vermek af olunamaz bir hata olur! Zalime, gaddar diktatörlüğe karşı amelede bir ihtilal hissi, bir mukavemet hissi uyandırmak kadar adaletli, muhik bir şey tasavvur edilemez! Evet, fakat bu hususta bir (metod) usul, muvaffakiyete saik bir (prensip) bir kaide takip etmek de şartur. Mesleğimizin ihtiva ettiği yüksek gerçekleri henüz hazmetmek kabiliyet ve istidadına maatteessüf malik olmayanlara fikirlerimizi telkine uğraşmayalım. Zira bundan menfaat yerine zarar ortaya çıkar. İşte bunun için en evvel milletin dimağı olan mütefekkir gençlerimizden milletin aydın sınıfı olan mekteplilerimizden sosyalizm havasıyla dolu bilimsel ve felsefi bir çevre vücuda getirmeğe gayret edelim. Elimizden geldiği kadar (burjuva) nazariyatını zayıflatmaya[3] davet edecek temel toplumsal ve iktisadi ilkelerimizi mütemadiyen neşr ile bütün makalelerimizin hukuki, toplumsal veya siyasi birer araştırma ürünü olmasına çalışalım. Hatta (Karl Marks, Lasal, Lafarg, Bebel, Jores) gibi büyüklerimizin seçkin eserlerini Türkçeye tercüme etmek üzere muktedir ve Fransızcaya vakıf arkadaşlarımızdan bir tercüme heyeti teşkili meselesi nice propagandamızın esaslı ve sağlam olması için en birinci bir ihtiyaç suretinde tezahür eder. Çünkü Türkiye'mizde sosyalizmin ancak ismi vardır. Bir de zenginin malını fukaraya vermek diye yanlış bir telakki... Bilimden, ahlâktan, toplumsal teşkilattan, tarihi olaylardan, matematik hesaplarından, doğal kanunlardan hissesi neden ibaret olduğu genel olarak bilinmeyen meçhul (partimizin) fırkamızın ruhunu teşkil edecek bu bilim ve felsefe binasını evvel be-evvel meydana getirmek, sonra o güneş merkezinden halkın kalbine adalet ve hakkaniyet ışığı yaymak lazım gelir. Neşriyatımızda asla ilim ve mantık dairesinden çıkmamak, hemfikrinizden olmayanlara karşı bir tahakküm ve tehdit

3 Kerim Sadi, kendi açıklamalarının 5. maddesinde buradaki, "inhaf: zayıflatma" kelimesini, "insaf" olarak okumuş. *Türkiye'de Sosyalizmin...*, s., 294.

kullanmamak sağlamaya çalıştığımız muvaffakiyetin gerektirdiği durumlardandır. Bu kaideden hariç olarak intişar edecek şeyler mesleğimizi anlamaksızın sırf nefislerine vurulan darbelerle birtakım kimselerin aleyhtarlarımız kesilmeye ve işçilerin çıkarları uğrunda sarf etmek isteyeceğimiz gayret ve çabalarımız hiç olmazsa geçici bir müddet için sonuçsuz kalmaya sebep olur.

Birtakım gençler vardır ki, toplumun mağdurlarına, kimsesizlere karşı hissettikleri merhametten dolayı "biz sosyalistiz" derler. Fakat kendilerine sınıflar mücadelesinden, ortak mülkiyetten, mevcut sermayenin bugünkü şeklinin lağvından, ücret kanunundan ve bunun acı sonuçlarından bahis olununca "Ha! Biz öyle sosyalistliği kabul etmeyiz" diyerek evvelki iddialarının sadaka hissinden, kuru bir laftan başka bir şey olmadığını ikrar ederler...

Hayatın bütün süreçlerini kapsayacak kadar geniş ve büyük olan yolumuzun ismini işitir işitmez yalnız zihni muhakemeleriyle mahiyetini anlamak iddiasında bulunanların ekseriya yüksek okul öğrenci ve mezunlarından zeki ve malumatlı efendiler olduğu düşünülürse çalışmalarımızda ne kadar ihtiyatkâr olmamız lazım olduğu sühuletle anlaşılır.

"Sosyalizm nedir? diye sual edenlere birkaç cümle veya bir sohbet ile cevap vermekten kaçınmalıyız! Ve demeliyiz ki "sosyalizm, evvela, bir ilimdir. Zira mütalaa sayesinde elde edilebilir ve bir toplumsal akımdır, taraftarlarının arasında yaşamak, her gün fikirlerinden, tarz-ı hayatlarından bir nebze istifade etmekle anlaşılabilir. Sohbet esnasında veya bir konferansta genellikle "sosyalizm"den bahsetmek yine fayda sağlamaz. Yahut sarf edilen gayret elde edilecek sonuç ile orantılı olmaz. Binaen aleyh "propaganda" esnasında sosyalizmin ancak bir noktasını bütün kesin delilleri ile mevzubahis ederek o noktada muhataplarımızı iknaya çalışmalıyız!...

Yukarıdan beri beyan ettiğim gibi muktedir arkadaşlarımızdan "tercüme heyeti" teşkil edilmek gibi hakiki bir emek ve hizmetin husulüne teşebbüs olunursa en evvel "Karl Marks"ın "Sermaye" ismindeki eserinden başlamak icap eder.[4] Sosyalist arkadaşların azlığı ve cümlesinin de İstanbul'da bulunmamasından dolayı mezkûr heyetin mutlaka bir yerde bulunması lazım değil, haberleşme ile işbölümü yapılarak tercümeye başlanabilir. Henüz yeni olduğumuz için tercümelerimizin böyle yardımlaşma ile icra olunması lazımdır. Aziz meslektaşlarımın bu hususta ki fikirlerini bilmek arzusundayım.

Alyans Mektebi Müdürü İSRAEL

---

4 Bütün yazıyı adeta satır satır özetleyerek analiz eden Kerim Sadi'nin bu çok somut öneriyi, Marx'ın *Kapital*'inin tercümesi önerisini analizine dahil etmemesi dikkat çekici. Bir diğer dikkat çekici nokta da B. İsrael'in Marx'ın eserini anarken, "Kapital" yerine, haklı ve doğru olarak "Sermaye" kelimesini tercih etmesidir.

DÜNYADAN MUHAREBE KALKABİLİR VE DÜVEL-İ MEVCUDE BİR DEVLET HALİNE GİREBİLİR Mİ?

(Geçen sayıdan devam)

Bir devlet için ne kadar utanç vericidir ki evvelce döktüğü kanlarla iftihar etsin, o devlet bilmelidir ki mazide döktüğü kanlarla iftihar etmek değil bilakis ağlamalıdır. Çünkü kan dökmekle belki insaniyete pek büyük hizmetler edebilmesi olasılığı bulunan adamların mahvolmalarına sebep olmuş; vatanın imarına sarf edilecek paralarla adam öldürecek, şehirler harap edecek, mamur memleketler batıracak, sanayii, ticareti, ziraatı sekteye uğratacak vasıtalar hazırlamıştır.

Savaşın doğurduğu fenalıklar o derece çoktur ki saymakla bitirilemez. Savaşan devletlerden galip gelenin bile birçok şehirleri, kasabaları, savaş gemileri mahvolmuş, yüz binlerce efradı telef edilmiş, milyonlarca altını zayi olmuş bulunur ki, bu büyük zayiatın telafisi senelerce hatta bazen asırlarca kabil olamaz.

Savaşların icra edildiği zamanlarda yani savaş zamanında bile orduların, donanmaların sebep olduğu masraflar bütçelerde mühim yekûnlar teşkil eder. Bu masraflar daha doğrusu zararlardan devletler o derece şikayetkardırlar ki birçok hükümetler silahlanmanın sınırlandırılmasının uluslararasında kabulü için son derece gayret etmektedirler.

Askerî masrafların ne derecelerde mühim bir yekûn tuttuğunu epeyce anlamak için bir devleti mesela Almanya İmparatorluğunu nazar-ı itibara alalım.

Almanya'nın kuvve-i askerîyesi barış zamanında 606 bin kara askeri, 33.520 deniz askerinden yani toplam 639.520 askerden müteşekkildir. Beher neferin senevî masrafı (50) lira farz edilse, yıllık askerî masraf 3.197.600 lira eder ki seferberlik zamanında Almanya ordusunun 4.350.000 mevcutlu olmasına nazaran bu masraf da 217.500.000 lira derecesini bulur.

Hâlbuki bu meblağa kara ve deniz manevralarının sevkiyat ve mühimmat masrafları dâhil değildir.

Şimdi bu kadar asker boşu boşuna insanların hemcinslerini tehditleri yolunda besleneceğine serbest bırakılsa ve her ferd senevî 4 lira kazansa genel servet 17.400.000 lira raddesinde artar. Ve askerî masraflara ayrılan mühim meblağ da insanlığın rahatlığını temin yolunda sarf edilir, insanlar da o vakit tam insancasına hem de pek rahat bir surette yaşamağa başlarlar.

Savaşın zararları bir dereceye kadar sayıldı. Şimdi savaşların kalkabilmesi çarelerini arayalım. Saldırı olmadıkça müdafaa, binaen aleyh muharebe olmaz demiştik; bu saldırı ortadan kalkabilir mi? Kalkamaz mı? Elbette kalkabilir... Ötekinin berikinin hukukuna tecavüz etmenin, kuvvetlilerin kuvvetlerine güvenerek zayıfları ezmelerinin, insaniyeti tahrip etmekten başka bir

şey demek olmadığını ve bunların pek fena şeyler hatta en büyük bir cinayet olduğu anlaşılınca saldırı anlayışı insanlığın düşüncesinden silinir. Şüphesiz müstesna olarak yine ötekine berikine saldıran fena insanlar bulunabilir. Fakat medeni insanlık o kişileri saldırgan aleyhine birleştirir ve cezalandırır.

Bütün devletler silahlarını nasıl terk edebilir? Mevcut devletler ittifakla tümünün mebuslarından müteşekkil bir olağanüstü medeni meclis teşkil edilip bütün cihan-ı insaniyete vekâleten her türlü anlaşmazlığı çözme yetkisi verilmekle.

Silahları bırakıp bütün dünya Amerika Cumhuriyeti'nin bugünkü idare usulünü takip edebilir.

Malumdur ki Amerika Cumhuriyeti: Cumhuriyetler idare-i dahiliyesi usulünün ikincisini yani merkezi olmayan idare usulünü takip eyler. Zira idaresindeki memleketler birtakım hükümetlere bölünmüştür. Her hükümet kendi iç kanunlarını kendi tertip eyler, zabıtaları ayrıdır, vergilerini kendi toplar, bugün Avrupa hükümeti memleketleri dahilinde neler yapabilmek hakkına malik ise her biri de o haklara maliktirler. Her birinin birer meclis-i millisi vardır. Ancak anayasa, askerî kuvvetler, gümrük, para basımı gibi hususlarda müşterek ve birleşiktirler.

İşte mevcut devletler de bu idare usulünü tatbik edebilirler. Her vilayet, her şehir, her kasaba hatta her köyün birer meclis-i medenisi olur. Her işlerini o meclis tanzim eder. Fakat hepsi aynı kanuna, temel kanunlara tabi olarak yukarıda izah olunan olağanüstü bir meclis-i medeniye tabi bulunurlar. Para işlerine iştirak ederler, gümrükler lağvolunur velhasıl bu idare usulü sayesinde vahşet, insanlar arasında ortaya çıkan husumetler ortadan kalkar ve bir genel kardeşlik altında yaşamağa başlarlar.

İşte ancak o vakit insaniyet olgunlaşmış ve medeniyet vaat ettiği faydaları temin eylemiş bulunur.

İSMET NEJAD

İştirak

Bu gibi hukuki ve toplumsal makalelerinize sayfalarımızın daima açık bulunduğunu beyan ile âlem-i insaniyet namına takdim-i teşekkürat eyleriz.

****

Müdür-i Mesulü: Hüseyin Hilmi

****

Manzume-i Efkar Matbaası

Numero -1- Perşenbe 11 Teşrin-i sani 326 Birinci Sene

SOSYALİST

Osmanlı Sosyalist Fırkası'nın Naşir-iEfkârıdır

"Milletim Nev-i Beşer Vatanım Ruy-u Zemin"

Sahib-i İmtiyaz ve Müdür-i Mesul: Namık Hasan

Adres: Dersaadet Cağaloğlu Hürriyet Matbaası

ABONE: Memalik-i Osmaniye İçin Seneliği:40 Altı Aylığı 25 Kuruş

Memalik-i Ecnebiye İçin Seneliği 11 Altı Aylığı 7 Kuruş

Umur-u İdare ve Tahririye İçin Hüseyin Hilmi Bey'e Müracaat Edilmelidir

Müessisleri: Sosyalist Fırkası Heyet-i İdare Azaları

Mesleğimize Muvafık Asar Ma'memnuniye Derc Olunur

La Sosialiste Orguane du partie Sosialiste Ottuman Directeur

Namik hassan

Şimdilik Perşembe ve Pazarertesi Günleri Neşrolunur

TEŞRİH-İ MESLEK

Bugün medeni Avrupa'nın toplumsal fikirlerine ve insaniyet müesseselerine bakılacak olursa orada, o bilinçli diyarda göze çarpacak mevzuata her adımda *mevzuat-ı maktule-i beşeriyeye* tesadüf edilir. Orada her toplumsal akımın tam bir serbestlik içinde tartışmaları ve mücadeleleri görülür.

Bu akımlar arasında, beşeriyeti tam bir refaha, medeni bir aydınlık noktasına ulaştırmak için fikri ve fiili mücadeleden dakika yüz çevirmeyen, ölümden bombadan asla korkmayan bir kurtarıcı fırka, azimli bir kurtarıcı zümre vardır ki, bunlar da günümüzde: Kollektivist, sosyalist, ilh... namlarıyla maruf ve meşhurdurlar. Esasen ve gaye itibariyle hemen hemen aynı noktayı hedef ittihaz eden bu fırkalar içinde, bugün en metin ve emin adımlarla ve muntazam bir programla hareket eden "Sosyalist Fırkası" olup bugün umum medeni Avrupa'nın her yerinde azim bir arzuyla kabul görmektedir.

İşte gazetemiz de, biz de yalnız sosyalizm efkârının naşiri ve müdafii olacak, her vakit hak ve hakikate karşı kavga ve mücadele edecek, onun yegâne mesleği ve mesleğinin tarifi:

(Milletim nev-i beşerdir, vatanım ruy-ı zemin) mısra-ı meşhurundan ibaret bulunacaktır.

SOSYALİST

HÜKÛMET VE ŞÛRA-YI MİLLET

Meclis-i milli üçüncü toplantı devresine girmek için davet edildiği zaman memleketin haline bir göz atmak lazım gelir idi.

Bu vazife bittabi matbuatın idi; halkın gizli dili olan matbuat ise zamanını övücü sözlerle geçiriyor. Devletin gerçek menfaatlerine en şanlı müdafi olması lazım gelen gazeteler her gün faydasız, boş yazılar ile doluyor ve bir hakikat bulmak, memleketin mevki-i siyasisini öğrenmek isteyen halkın isteklerine layık hiçbir şey bulunmuyordu. Abdülhamid'in mezalimine bir tekme vuran kurtarıcı kuvvete sonradan iltihak eden gafil bir topluluğun günahlı ellerinde kalan matbuata bakınız. Namus-ı vatanı müdafaa için en büyük bir mücadele silahı olan gazeteleri okuyunuz.. Ya bir partinin, bir kulübün övücülüğünü göreceksiniz.. Ya bir meşum siyasetin esiri olarak büyük bir şana şöhrete tapıcılığın serabıyla korkmuş ve pervasız!

Rusya'da Kanlı Bir Pazar Günü.

Toplumumuzun seçkin bir direği olan gazetelerde bu meddah dilsizliği varken hayat-ı meşrutiyetin sonsuz feyizlerinden nasıl yararlanacağımızı bilmem? Ufuklarında hürriyet güneşinin parladığına ve artık mezalim devrinin haydutluk kapılarının kapanarak memlekette bir kanun devri açıldığına bütün irfan ve vicdanımla imanım var... Lakin bu derin sükûn beni ürkütüyor. Ve nefsime soruyorum:

– Niçin bu kadar genç aydın şimdi birer sessizlik ve yeis köşesine çekilmiş... Ötede dilenciliğe tenezzül eden birkaç yazarın her gün efkâr-ı umumiyeyi oyalayan, yalan söyleyen sözlerine karşı mertçe bir karşılıkla ortaya çıkmıyorlar. Ve bütün yazdıklarının birer rüya, hamakat, yalan olduğunu bir bulaşık paçavrası gibi bu hamiyetsiz yazıcıların suratına fırlatmıyorlar!

Bu hasbıhal arasında bana doğru sözlü bir dost cevap verdi:

– Lakin memlekette bir sıkıyönetimin mevcudiyetini unutuyorsun!

İşte beni o zaman bir hakikate sevk eden bu refikime merhametle bakarak düşündüm:

Şûra-yı Ümmet'in ilk toplantısını hürmetle selamladıktan sonra! Memlekette 31 Mart hailesi meydana geldi. Bunun sebeplerini ve anlamını bize bu devrin tarihini yazacak olanlar muhakeme etsin.

Rumeli'den hürriyet sevdasıyla kopup gelen vatan evlatları köhne Bizans surları altında her tehlikeyi göze alarak memleketi bir hükümetsizlikten, bir toplumsal kargaşadan kurtardılar. Tabii bir buhran içinde yuvarlanan hükümeti sağlamlaştırmak için de idare-i örfiyeyi de ilan ettiler.[1] İdare-i örfiye ancak siyaseten lazımdı ve memlekette irtica denilen asayişi bozucu afete karşı hâkimiyetle sınırlıydı. 31 Mart hailesinin failleriyle taraftarlarını birer birer mahkemeden geçirdi. Biraz vakit sonra memleket eski sükûnuna dalarak her iş mecrasını aldı.

İdare-i örfiyenin de bir kanunu vardır. Onu teşkil edenlerin de vicdanı var, mantığı var. Kanunu var ve ben bunların bazısını pek yakından tanıdığım için oraya hiçbir tesir-i harici giremedi, girmedi ve giremeyecektir. Onlar da hürriyetin müdafiidir. Onların da bu memlekette hayatın ancak adaletle kaim olduğuna imanı vardır. Şu halde idare-i örfiye kararnamesini tetkik edince memlekette bunun mevcudiyetinin toplumsal hayatı sona erdirmek için değil belki kanunu sağlamlaştırmak için olduğu anlaşılır.

Acaba gazeteler hukuk-ı halkı, namus-ı vatanı müdafaa ederler, memleketin hayat-ı meşrutiyetine vurulan bu kadar miskin ve meşum darbeleri halkın gözü önüne koyarlarsa divan-ı harb-i örfi bunun faillerini cezalandırır mı? Bütün vicdanımla bağırırım ki hayır!

O halde bu gazetelerin, Osmanlı matbuatının şu anlamsız sessizliği nedir?

Memlekette bütün manasıyla kanun var mı? Hiç şüphe yok ki bu kadar kanlar, bu kadar canlar onun için terk edildiğinden vardır ve göğsümüzü gererek bağırıyoruz ki artık kanun devrindeyiz.

Vakıa hükümetin bir hareketini tenkit eden bir gazete ertesi gün kapanıyor. Biraz ileri giden de ahirete gönderiliyor mu diyeceksiniz?

Bu da yanlış!

Hükümeti vazifesini ifaya davet için açılan bu mücadelede sebat edemeyecek... Hükümetin adilane olmayan icraatına karşı yiğitçe müdafaa eyleyemeyecek olduktan sonra hayat-ı fikriyesinin sahibi olamayan bir gazeteden, bir mesleksiz gazeteden memleketine ne fayda gelir ki?!...

Yahut hükümet bütün yaptıklarında doğru ve adil mi?

Memlekette kanunu yasama gücü müdafaa eder. İcra kuvveti tatbik eyler. Efkâr-ı umumiyedir ki bu her ikisinin üstünde nezaret yetkisine sahiptir. Efkar-ı umumiyenin yol göstereni ise ancak matbuattır. Abdülhamid devrinin bütün mezalimini neden çektik? Çünkü evvela ümmetin idrak noktası matbuata hücum etti. Matbuatımız yoktu. Gazeteleri susturunuz, memleket sö-

1 31 Mart ayaklanmasını bastıran Hareket Ordusu'nu kastediyor.

ner, bütün varlık bir karanlık ve haksızlık içinde boğulur gider.

Kanun devri?

Evet, mazlum insaniyet, şurada burada çiğnenen, ezilen, şu her gün bir ihmalkârlık ile bir süprüntü gibi atılan zavallı insanlar bütün bu hayatın güçlüklerini ancak mevzuat-ı beşeriyeden olan kanununun unutturucu sayfalarında dinlendirebilmek hayaliyle müteselli oluyorlar. Bu bir hayal!. Çünkü kanunu tatbik eden kim? İnsan, zalim, cahil olan bir insan ki ihtiraslarına göre onu tefsir ve tatbik ediyor.

İşte bizde de böyle: Artık kanun devrini küşat eden Osmanlılar bununla övüneceklerdir

Lakin heyhat!

Bir sınıf-ı has ve müstesna var ki mukadderat-ı milleti dest-i kudretlerine aldıkları için kanun bunların ellerinde bir oyuncak kalıyor.

İyimserlikle idaremize bir bakınız.. Bütün toplumsal ve idari müesseselerimizde kötürüm bir ruhun çırpındığını göreceksiniz.

Genç Osmanlılar yalnız bir "şekil değişikliğine" muvaffak oldular. Usul-i idare ise hep eski, hep hasta ve kifayetsiz!

En çok düşünülmeyen, ihmal edilen kim? Rençperler, işçiler, esnaf değil mi?

Rumeli'ye, Anadolu'ya gidiniz, bir köy göremezsiniz ki üstünde bir baykuşun uğursuz kahkahası yankılanmasın!

Üstü sazla, samanla örtülü ocaklar, çatısı çökük murdar evcikler, içine girilince sefalet ve fakirliğin en çirkin siyah yüzüyle sığınmış sıska, cılız bir iki sarı-kara benizli kadın, çalışmasından avucunda onda ikisi ancak kalan bir peder, sonra namus-ı vatanı şanlı bir surette müdafaaya azmederek memleketine hasta, düşkün ve sakat bir ruhla dönmüş bir zavallı asker evlat!

Tarlalar metruk, yere ne ekildiğini tamamıyla tayin edecek bir istatistik yok. Ne halt ettiğini bilmez bir ziraat bankasının "muamele" namı altında köylüyü ürküten "gel git" usulü... Ötede aşarı iltizam edenlerin hırs-ı ihtikâr ile ezdikleri yine ahali, bir de yeni teşkilatı yalnız beyaz eldiven, şık elbise ve kalpak giymekten ibaret kalan eski zaptiyeliğin şekil değiştirmiş hali bir jandarma... Sonra köy köy her vakit bir eşkıyanın, gaspçının kahrından inler.

Sırtına temiz bir elbise giymiş... Bir gün olsun şu hayatta bir defacık fani bir tesellinin okşayışını görmüş bir köylü var mı?

Hâlbuki tesisat-ı içtimaiye sanki memur yetiştirmek.. memur beslemek... memur hukukunu muhafaza etmek için yapılmış... Meşrutiyet idaresi yalnız memurlar ile uğraşmış, her gün memurların hukukunu muhafaza için nezaretler, usul-i idareler... Bilmem neler ortaya koymuş ve bir gün olsun hükümet şu düşkün ahaliyi, işçiyi, rençperi katiyen düşünmemiş, düşünmemiş, düşünmemiştir. İspat edelim:

Üçüncü toplantı devresine giren meclis-i milli ne yaptı? Ve rica ederim, merkez dairelerinin sicillerini inceleyiniz. Dilekçe verenler, evrak, yazışmalar, buyruldu namı altında yağan bu kâğıtların yüzde sekseni mutlaka memurların kadro dırıltısı, tensik gürültüsü, teşkilat hırıltısı, tayin ve nasb, azl ve becayiş, emeklilik ve azledilme fırtınalarıyla dolmuştur. Her gün dairelere giriniz... Göreceksiniz simalardan yüzde sekseni hazine-i devlete musallat olmak için birikmiş zevat!

Meclis-i millinin dilekçe kayıtlarına bakınız. Ya memurların mağdur olduğundan, maaş almadığından, azlinden, nasbından şikâyeti ve yahut memurlardan şikâyet!

Şu anlatıyor ki bizden bir düşkün nesil, bir nesl-i atıl var ki ona başkası dayanmadıkça yaşayamaz. Ebediyen izzet-i nefsine, itimad-ı nefsine, idare-i şahsiyesine veda etmiştir.

Hükümet ise bu milyonları beslemek için her gün mustarip ve mütefekkir!

Günümüzün kanunu?

Üç senedir hangi orman işletildi, hangi maden açıldı? Hangi fabrika yapıldı? Ve şu düşkün ahali bu iktisadi ve ticari müesseselerden hangi birisini görerek yararlandı. Lakin memur olmak, memur yetiştirmek, memur beslemek için her şey yapıldı. Yaldızlı kartlar üzerindeki iltimas mektuplarıyla taciz edilmedik bir nezaret kalmadı.

Günümüzün idaresi? Bir mal müdürünü hırsızdır, eski zaman adamıdır, hafiyedir, jurnalcidir diye çıkardık, yerine bir diğerini tayin ettik. Çıkanın bin kuruş maaşı vardı. Girenin de bin!!! Şimdi hem giren hem çıkan bini alıyor. O halde: Bir mal müdürüyle bin kuruşa dönen bir yere bugün iki bin veriyoruz. Bunu kim veriyor? Ahali!

Vükela-yı ümmet, nüzzar-ı kiram!.

Yalnız memurları değil, ahaliyi düşününüz ki bugün bu millet sizden hesap istedikleri zaman... bugün siyasi hayatımız sona erdiği vakit mazinize dönünce orada kara bir pişmanlık ayıbı görünmesin!

Kanun devrindeyiz!

Ala. Buradaki sosyalistler bir "Osmanlı Sosyalist Fırkası" yapmak istiyorlar! Cemiyetler kanunu mucibince itası lazım gelen beyannameler verilmiş!

Bu beyanname divan-ı harb-i örfiye gönderiliyor! Nazır Bey!

Siz ki bütün vicdan ve irfanımla eminim, şu memleketin, zavallı devletin en fedakâr, en hamiyetkar, en namuskâr evladı, tabii olarak zalim senelerde hürriyet sevdasıyla yanmış, tutuşmuş bu kadar mesai ile ortaya çıkmış iken sizden bu beklenir mi?

Kanuna riayet lazımsa, bu fırkanın teşkili için divan-ı örfiye müracaat lazım mı? Hayır. Çünkü cemiyetlerin bir kanunu var iken artık her türlü mütalaa münasebetsiz, kanunsuz kalır. Zira kanun söyler iken herkes susmalıdır.

İstanbul Vilayeti, Şemsiyeciler Teavün Sendikası'na müsaade ediyor.! Beyoğlu mutasarrıfı bunu yasaklıyor. Sonra kanunu tatbike memur olan bakanlık susuyor, neden? Kanun Beyoğlu mutasarrıfından korkuyor mu?

O halde ey milletin vekilleri siz niçin susuyorsunuz?

Günümüzde meşrutiyet!?

Muhyiddin Bey sizi yakından tanırız. Biz hep bildiklerimizi söylersek size sükût düşer ve niçin düşeceğini siz pekâlâ bilirsiniz. Mekteb-i Harbiye'deki hayat-ı muhteşeminizin makamına kaim olan Beyoğlu mutasarrıflığı tamamıyla sizin için, zekânıza münasip bir memuriyettir. Lakin dikkat ediniz ki kanun sizden büyüktür. Kanun devrindeyiz, değil mi?

Osmanlılar!

Bu memlekette dikkat edelim ki hâkim hiçbir şahıs, şahsiyet, maddi ve manevi hiçbir cemiyet olmasın ve ancak kanun olsun.

Zira:

Kanun iledir ki bir millet yaşar.

MİLLET SOSYALİSTLERİ SEVMELİDİR[2]

Memleketimizde sosyalistleri sevenler pek azdır. Yani sevmeyenler ekseriyet-i mutlakayı teşkil eder. Bilim ve faziletten hisselenmiş olanların hiçe yakın bir nispette bulunduğu bir ülkede düşünürler zümresinin kamuoyu nazarında zararlı mahlûklar gibi tanınması şaşıracak şey midir? Bugün aydın çevrelerimizde ne bir edebi akım, ne mükellef bir felsefi ekol, ne de halk içinde en ilkelinden bile olsa bir bilim anlayışına sahip, zihnine azıcık faaliyet getirmiş bir kitle yoktur. Kapalılık ve cehaletten kurtulmayarak işlerini dış görünüş ve hissiyat üzerine tesis eden bir cemaat, bittabii' tabiat kanunları ve tarihi tecrübeler ile vücuda gelmiş bir yüksek felsefeyi anlayamaz, takdir edemez; böyle bir felsefeye fikren, kalben, amelen intisap ve iştirak edenlerin söz ve hareketlerine de bir mana veremeyerek acaba bunlar delirmiş mi diye şaşırmaları açıkça anlaşılır!

Evvela şu hata-yı umumiyi izale edelim: Herkes sosyalizmi bilmek iddiasında bulunur. Güya sosyalistler zenginlerin servetini müsadere edip fukara arasında taksim edecekler imiş. Bu ise mülkiyet hakkı nokta-i nazarından hükümetin yasakladığı bir keyfiyet olduğundan şüphesiz buna cesaret edenlerin emelleri bir hayalden, hayal-i hamdan ibaret imiş. Bunlar yaratılıştan hülyaperest olduklarından hayali hakikat sanarak takipte devam ve tesadüf ettikleri meşru engellere karşı daimi surette ihtilal ve kıyam ederler imiş...

Bu anlayışı tekzip ederim. Zengin olmak sosyalizm akımına aykırı değildir. Zira servet iki türlüdür: Meşru, gayri meşru. Meşru olan birikmiş emek-

2 Kısmen sadeleştirilmiş olarak Kerim Sadi tarafından yayımlanmıştır. *Türkiye'de Sosyalizmin...*, s. 308.

tir ki onu biriktiren kimsenin malıdır. Ona başka bir şahsın el sürmesi caiz olamaz. Beden ve akıl kuvvetiyle çalışarak, fakat zamanı gelince kendi istediği gibi sarf etmek üzere kazanıp biriktirmiş, bu sayede zengin olmuş, ancak ne zengin olurken, ne de olduktan sonra hiç kimsenin emeğinin hakkını gasp etmemiş. Buna hiçbir diyeceğimiz yok...[3]

Hem biz isteriz ki servet-i milliye hükümet tarafından birleştirilsin. Hiçbir suretle taksime uğramasın, çünkü haksızlık, adaletsizlik bu taksimden neşet eder. O halde zenginlerimiz müsterih olsunlar, kasalarına el sürmeyeceğiz. Yalnız vicdani kanunlar meydana getirerek tedrici ve meşru bir surette iktisadi meşrutiyetin kurulmasına çalışacağız.

Hükümet mülkiyet hakkını müdafaa eder, biz de insanın meşru yollardan kazandığı şeylerde mülkiyet hakkı olduğunu tasdik eyler ve bu hakkın müdafaası lüzumuna inanırız. Tabii, hükümet halledilecek birçok siyasi, toplumsal ve harici meseleler karşısında işgal altında bulunan bunca emlak ve arazinin meşru veya gayri meşru bir yolla kazanıldığını ayıramaz. Memleketimiz o kadar ıslahata, kamuoyumuz o kadar uyanışa, arazi ve beldelerimiz o kadar bakıma, felaketlerimiz o kadar sona erdirilmeye muhtaçtır ki birden bire mevcut teşkilatı alt üst edecek, esas bir inkılâp meydana getirmek imkân haricinde bulunur. Bu inkılâbın lüzumu, sebepleri, kaideleri, sonuçları evvela efrad-ı millet arasında müzakere ve münakaşa edilmeli, toplumsal gerçekler anlaşılmalı, halkın idrak seviyesi yükselmeli, şahsiyet, haysiyet, emek, ücret, mükâfat, vicdan, hayatın gerçekleri nedir anlaşılmalı. Milletin kalbi "ıslahat, ıslahat!" diye bağırmalı ve geçici icraatlarla sağlanamayan milli saadetin milletin gasp edilmiş olan haklarının geri verilmesinin iddiası zımnında değişiklikler yapmakla elde edilebileceğini mebusları vasıtasıyla duyurmalı.. Bahtiyar olmak istemeli ve bahtiyar olmalıdır.

İnsan toplumu, insan gibi bir canlıdır.

Bizim de bir şeklimiz, bir de ruhumuz var. Cemiyetin bir politikası bir de geçim meselesi mevcut. Politika şekil, geçim meselesi milletin ruhudur. Politikada meşrutiyet moda; geçim meselesinde meşrutiyet ihtiyaçtır. Bunun için biz siyasi meşrutiyetten sonra iktisadi meşrutiyet istiyoruz.!?

Acaba bu siyasi meşrutiyet istediğimiz genel mutluluğu sağlayabilir mi? Hayır! Dünyada yüzlerle senelerden beri parlamento usulüyle yönetilen milletler hâlâ sefalet, açlık diye boş midelerinin derinliklerinden çığlıklar koparıyor. En zengin bir medeniyete malik olan memleketlerde saldırganlar, serseriler, caniler en ziyade bulunuyor. Demek bu yaldızlı, yalancı bir medeniyettir. Her yerde kabineler peş peşe çıkıp düşüyor. Meclislerden bunlar yağ-

3 "Sa'y-i mudahhar" kelimelerini kullanıyor. Tam tamına "birikmiş emek" demektir. Yalnız, tabii ki Marx bunu "meşru servet" anlamında kullanmıyordu. Marx'ta zaten böyle bir ayrım da yoktur. Marx, "sermaye nedir" sorusuna, "birikmiş emektir" diye cevap veriyordu.

mur gibi yağıyor. O kadar milyon, o kadar mahsul, o kadar ekmek ile milletin karnı doyurulamıyor. Niçin bir İtalyan memlekette aç ve bi-ilaç kalıp Amerika'ya göç ediyor? Niçin Londra sokaklarında iş istiyoruz! diye haykıranlar yüz binleri buluyor? Niçin işçi ile sermayedarların mücadeleleri gittikçe şiddetleniyor. Niçin Berlin sokaklarında işçiler askerle çarpışıyor?! Ölüyor?! Bu biçareler buna niçin mecbur kalıyorlar? Hiç şüphe etmeyiniz bütün bu gürültüleri, bu kıyametleri, bu kanları, bu esef verici halleri ortaya çıkaran sefalet ve hakların elde edilmesi mücadelesidir.

Hükümet bayındırlık ıslahatı ve yolların ve beldelerin imarı ile uğraşarak birçok güzel şeyler meydana getirebilir. Fakat sermayedarların keyfi idarelerine bağlı işçi istihdam etmelerine mani olabilir mi? Bu sermayedarların arzu ettikleri şartlar, işçileri kölelere dönüştürmekten başka bir şeye yaramazsa işçilerin de fırsat kollayarak ve birleşerek çalışmalarının tam karşılığını almak için patronların karşısında taleplerini dile getirmelerine karşı gelebilir mi?

Bu taleplere patronlar rıza göstermedikleri takdirde bunlar greve giderlerse bir toplumsal kavga husule gelmez mi? Böyle bir hayat kavgasında kim galip gelirse gelsin neticesi genel itibariyle yine zarardır. Bir kere milletin mühim bir birimi atalete mahkûm oluyor. Orada fiili üretim vuku bulmuyor. Sonra bittabii işçilerin sendikası ne kadar zengin olursa olsun o kadar kişiyi iş başında oldukları zaman gibi iaşe edemez. Birçok mahrumiyetlere mecbur kılar, bazen grev o kadar uzar ve şiddetlenir ki binlerle işçi yardımlarla beslenir... Ve bu iktisadi anlaşmazlık esnasında ne fena hadiseler, ne çatışmalar zuhur eder! Bunlar hiç arzu edilmeyecek ahvaldir ki hayat makinesi durmadan doğuruyor. Gözlerimizin önüne koyarak ruhumuzu yaralıyor.

İşte bu dertlere bir deva bulmak istediğimiz için bize sosyalist derler. Toplumsal hastalıkları düşünmek, teşhise, tedaviye çalışmak en mukaddes bir vazifedir.

Acaba bu hastalık iyileştirilebilir mi? Genel mutluluk sağlanabilir mi? Kısaca cevap vereyim: Bireyler için sıhhat mümkünse toplum için refah ve iyileşme imkânsız olamaz. Bizim gibi ümitvar olanlar bu mutluluğun sağlanmasına; fecaat ve alçaklıkların ortadan kaldırılmasından umutsuz bulunanlar da toplumun tahribine çalışsınlar. Biz kötümserleri hatalı görür ve iyimserlere yardım elimizi uzatarak şimdiki felaket perdesini yırtmaya gayret eyleriz.

SAMİ

EN BÜYÜK DERTLERİMİZDEN REJİ

Zavallı anavatanın bağrını delen, ruhundan sarsan, necib Osmanlılardan binlerce babacan yiğitlerin kanını emen, onları sonsuz unutuluşlara gönderen katil Reji idaresi için birkaç satır yazarak teessürlerimi, kalbi kin ve nefretlerimi haykırmak, bağırmak istiyorum.

"Reji" kelimesini işittiğim veyahut söylediğim zaman hemen hayalime karanlık, kırmızı, feci etrafı kanla çevrilmiş kanlı bir dilsiz görüntü gelir.

Reji denilince! Beynimde kaynar suların şiddetli galeyanları gibi bir uğultu peyda olur. Gözlerimin önünden daima bir kâbus, mezalim geçer.

Reji dediğimiz zaman binlerce çıplak anaların, babaların dehşet-engiz hayali, feryat ve figanları vicdanımı sızlatır, beni ağlatır, müteessir eder.

Reji! Bu evsiz barksız kelime vatanı ta temelinden yıkan, bozguna uğratan, bu meşum ismin menfur yankısı vicdanımda uğursuzca çınladıkça şimdiye kadar vatan yiğitlerinden, millet aslanlarından, insaniyet kahramanlarından yetmiş bini aşkın heybetli ve fakat mazlum bir şehitler kafilesinin kanlı kefenlerle Allahın huzurunda bu kirli idareye, bu müsaadeyi, bu hain müsaadeyi bahşedenlere ebedi lanetler, ezeli nefretler yağdırdıklarını görürüm.

Evet! Biz Osmanlıların en büyük derdimiz, en büyük derdimizin de pek büyük derdi Rejidir. Bizi canen, bedenen, malen, iktisaden, şerefe-i haysiyeten, kanunen zarara uğratan Reji için son zamanlarda muhtelif mahaller matbuatında yazılar yazılmağa, cereyanlar husule gelmeğe başladı. Kamuoyunda uyanış doğdu. Meselenin tetkiki için de maliyede bir komisyon teşkil edildiğini de haber aldık, haricide işittiğimiz rivayetler muhtelif ve cidden şayan-ı teessüftür. Biz bu söylentilere inanmamakla beraber kemal-i serbesti ve cesaretle söylüyoruz ki bizim bu büyük derdimizi tazeleyecek, yenileyecek bir kuvvet bugün Türkiye'de yoktur. Ve olamayacaktır. Aksi takdirde köylü kardeşlerimiz bu meşum idarenin bunca seneden beri maruz kaldıkları sonsuz mezalimine artık son vermek üzere sopalarıyla, oraklarıyla Reji binalarını ta esasından tahrip edecekleri, kökünden söküp atacakları muhakkaktır. Ve bu haklı talep yolunda vaki olacak mücadelenin, isyanın teşvikçisi olacağımızı kemal-i iftiharla söyleyebiliriz. Bunun kurbanı olan mazlum şehitlerin sesleri, mahvolan ocakların acıklı feryatları, yetim kalan mini mini yavruların insanlığı yaralayan gözyaşları, bizi vazifeye davet ediyor.

Ey iş başındakiler! Biliniz ve katiyen anlayınız ki bu cinayet yuvasının katiyen kaldırılması için size imtiyaz süresinin sona ermesine daha iki şene kadar bir zaman var iken hitap ederek söylüyoruz, Reji kalkacaktır. Neticeden biz değil siz mesulsünüz.

FERRUH NİYAZİ

MATBUAT NİZAMNAMESİ

Bir milletin hürriyeti, meşrutiyeti üç mühim esas üzerine istinat eder. Söz hürriyeti, toplantı hürriyeti, yazı hürriyeti temel insan haklarındandır. Bir fert düşündüğünü söyleyemez, yazamazsa orada serbesti yoktur denilmek lazım gelir. Bundan bir müddet önce yazı hürriyeti özel bir kanunla şarta

bağlanmıştı. Onu müteakip toplantı hürriyeti ve söz hürriyeti şarta bağlandı. Demek ki gerçek özgürlük memleketimizde sağlanamıyor.

Katiyen aldığımız bir istihbaratımıza göre kabine reisi Hakkı Paşa tarihte her halde kendileri için pek iyi bir kayıt bırakmayacak bir teşebbüse alet olmakta imiş! Osmanlı matbuat kanunu düzenleniyormuş. Otuz seneden beri yoğun bir zulüm ve cehalet, istibdat altında her şeyi görmekten, işitmekten mahrum bırakılan bu millet-i muhtereme ancak geniş bir basın özgürlüğü sayesinde aydınlanacaktır. Dahiliye ve hariciyeye vakıf olamayan bir millet zulmette kalmış bir insan sürüsüne benzer. Kabine böyle bir şeyi isteyebilir, çünkü onlar makamlarını koruma hırsındadırlar. Fakat ey milletin vekilleri siz... Sizler ki hepiniz senelerce mağdurların ve mazlumların arasında bulundunuz, yaşadınız. Bunu da kabul edecek misiniz? Yarın siz de ezilmeye, ihmale, başka birtakım vukuata maruz kalacaksınız. Fakat o vakit bağıracak, feryat edecek hür vicdanlı gazetelerdir. Rıza Nur Bey ki elli bin Osmanlının hamiyetli bir vekil-i muhteremidir. O tevkif edildiği vakit riyakâr gazeteler hükümetin muvaffakiyetine methiyeler yazarlarken namuslu hür gazeteler katiyen günahsız olduğunu bar bar bağırarak ilan ediyorlardı. İşte gazetelerin çokluğunun fayda ve muhalif gazetelerin kıymeti bu gibi meseleler karşısında artar.

İnsan hakları öyle geniş bir nehirdir ki onun önüne set çekmek isteyen bütün engeller ve mezalim nihayet mağlup ve perişan olarak o cereyan-ı hakka engel olamaz.

Ey milletin vekilleri milletin dilinin bu kadar bükülmesine mani olunuz. Çünkü milletin dili, hakkın dilidir. Artık yeter, yeter. Bu milletin zulme, istibdada tahammülü kalmadı. Emin olunuz ki matbuata karşı konulacak şiddetli kısıtlamaları kabul etmeniz sizi resmî devlet dairesi derecesine, mevkiine indirecektir. Daima adil olunuz, adil. Size bir şey tavsiye ederiz. Hürriyetperver olunuz. Bir iş yapacağınız, bir karar vereceğiniz zaman vicdanınızın sesini dinleyiniz. Ne bize, ne de başkalarına uymayınız. Sizi doğru yola ancak vicdanınız sevk edecektir. Biz bu teşebbüsleri Osmanlı sosyalistleri namına olanca kuvvetimizle protesto ederiz.

SEDA-YI BEŞER

Genel Seçim dönemi yaklaşıyor, Avrupa'da genel gösterilere, resmî ve özel bayramlara her parti kendi şarkısını, marşını okuyarak iştirak eder. Fransa'da milli marş – herkesin malumu olan "Marseyyez" olduğu gibi aşırılar, anarşistler "Karmanyol" şarkısını okurlar. Sosyalist kardeşlerimiz ise yakın zamanda Fransa grevinde olduğu gibi "Enternasyonal" nağmeleriyle aristokrasinin paslı, küflü kulaklarına bir tenkit ve tehdit sesi telkin ederler... (Bir Mayıs) bayramında muhterem Bilanki'nin (pere-lachaise)deki kabrinde derin sevgilerini göstererek insanlığın o fedakârının adını hatırlatmak için top-

lanan kırk elli bin miktarındaki genç ve faal talebeler, muhaliflerin kalplerinde bir korku volkanı uyandırmak için bu özgürlük müziğinin ezgileriyle Paris ufuklarını doldururlar.

Kardeşler! Yarın seçimler başlayacak, her parti kendi grubunun marşını terennüm ederek seçim yerlerine gelecek... Niçin sosyalistlerin de bir özel şarkısı olmasın?!!

Kardeşler! Yarın (bir mayıs) özgürlük bayramı gelecek; işçilerimiz haklarını savunmak için dünyanın her tarafında yapılan gösterilere iştirak arzusunu duyacak... Ve hayattan bir kitle haline girerek tören yapacak. O mukaddes gün için bir marş, bir şarkı lazım değil mi?

Bunu nazar-ı dikkate alan bir kardeşimiz, [milletim nev-i beşerdir, vatanım ru-yı zemin] mısraını düzenleyerek (seda-yı beşer) namında bir marş güftesi kaleme almış, bunun bir kısmını gördük, ileride notasıyla, bütün güftesini okurlarımıza arz ederiz.

(Seda-yı Beşer)den Bir Kuple
İttihad etmesi lazım bu muazzam beşerin
Yıkılıp burc-ı nifak, etmeli dünyayı emin
Çalışan işçilere doğmalı bir şems-i nevin
Zulmü, cehli sokarak makbere, habide edin
Nakarat
Bize düstur-ı amel olmalı bu silk-i Güzin
"Milletim nev-i beşerdir, vatanım ru-yu zemin

Bir Sosyalist

KÖMÜR AMELESİNİN TATİL-İ EŞGALİ

Şu son zamanlarda Türk matbuatını işgal eden, sermayedarları epeyce düşündüren bir mesele varsa o da kömür işçilerinin grev yapmalarıdır. Malumdur ki işçiler sermayedarların her türlü haksız tazyikine karşı durabilmek hakkına sahiptir. Şu haldeki durumumuzla grevlerin bizce faydası yerine zararlarının görüleceği şüphesizdir. Biz bugün grev ilan eden işçilerimize itidallerini muhafaza etmelerini tavsiye ederiz. Zira muhterem işçilerimiz greve devam ederlerse zarar görürler. Çünkü memleketimizde –malum olan sebeplerden dolayı?!– henüz oluşmuş mükemmel bir sendikamız yoktur. Şemsiyeciler sendikası gibi ufak tefek sendikalar müstesna–, amele greve giderse onları idare edecek muntazam bir sendika heyeti, henüz güçlü ve güçlü olduğu kadar liberal bir hükümet ve aynı zamanda birçok senelerden beri kurulmuş bir sosyalist partisi yoktur. İşte bunun için amele zarar görür. İhtimal ki bizim şu söylediklerimiz ilk bakışta sosyalistliğe aykırı gibi görünür fakat ne çare ki vatanımızda, mukaddes vatanımızda sosyalistlik maalesef tama-

mıyla gelişemediğinden bizim bu tavsiyede bulunmakta şimdilik haklı nedenlerimiz var. İnşallah partimiz yükselir, vatanımız ilerler. Hükümetimiz daha ziyade liberal bir idare şekli alır. O zaman biz de grevler yapar, o grevleri bilfiil ve bizzat idare eder ve hatta kendi partimizin üyeleriyle onlara yol gösteririz. Türkçe, Ermenice, Rumca, Yahudice... velhasıl bütün gazetelerimizle onların hareketlerini alkışlarız. Fakat heyhat ki daha o zaman, o mutlu zaman henüz gelmemiştir, milletimiz o saadeti daha birkaç ay (!) için görmek şerefine nail olamamıştır.

Şimdi gelelim işçilerin taleplerine: İşçilerin istediği şeyi vapurdan mavnaya nakil için acenteler beher tonu başına (2.5) ve Pazar günleri ve geceleri için (3.5) kuruş ve bilakis mavnadan vapura nakil için (3) kuruş (10) para veriyor. Hâlbuki işçiler (3) kuruş (10) paraya (40) para daha zam ve (4) kuruş (10) paraya (30) para zam edilmesini istiyor.

Şimdi bunları açıklayalım. Acenteye sorarız ki kendi keselerini doldurmak, her birini gelecekte müreffeh bir şekilde yaşattırmak üzere çalışan, gece ve gündüz kan ter içerisinde çalışan biçare işçilere niçin bu kadar az bir ücret veriyorlar. Sonra bu verdikleri parayı niye doğrudan doğruya şirket kendi adamı vasıtasıyla verdirilmeyip araya vasıta olan ve zavallı işçileri soyup soğana çeviren onbaşılara verdiriyor. Bize kalırsa şirket ile onbaşılar arasında gizli bir anlaşma vardır ki onbaşıların yapmış olduğu hırsızlığa, biçare işçilerin hakkının gasp olunmasına hiç ses çıkarılmıyor. Şirket işçilerin şu taleplerinin yerine getirilmesiyle verilecek parayı yukarıda dediğimiz gibi bizzat kendi adamları vasıtasıyla verdirmesini insaniyet namına ihtar eder ve saf ve vicdanlı işçilere başlarındaki o vurguncu, hileci, dolandırıcı onbaşıları def etmelerini ve artık (onbaşı)ların değil (bir)başıların bile kırılması zamanının geldiğini ve bu gibi işlerinde kendi işlerini doğrudan doğruya kendileri görüp birçok zararlara hiç olmazsa uğramamalarını tavsiye eyleriz. Bizden yazmak ve tembih ve tavsiye eylemek, muhterem amelelerimizden de gereğince davranmak lazımdır...

Son söz olarak şunu da muhterem işçilerimizden rica edelim ki (küçük kuvvetler birleşince büyük bir kuvvet teşkil eder) kaidesince hiç olmazsa öyle sosyalistlik fikrince istediğimiz gibi büyük ve muktedir sendikalar teşkil edilinceye kadar siz kendi çıkarlarınızı temin ve her türlü ihtiyaçlarınızı kolaylaştıracak sendikalar yapınız. Ancak sizi kurtaracak, saadet yoluna ulaştıracak olan sizin birleşmeniz, el birliğiyle çalışmanızdır.

İBNÜL TAHİR İSMAİL FAİK

FERRER'İN HEYKELİ

20 Kasım 1910'uncu pazartesi günü papazların zulümlerine karşı kurban olan Ferrer namına Teiri'de bir heykelin açılışı yapılmış ve tören esnasında Fransa Cumhurreisi Mösyö Faliyer yakın zamanda Paris'te vuku bulan

grev meselesinde bilumum sosyalistlerin ve özellikle sosyalist mebuslarında muhterem Jores'in eleştirilerine hedef olan Mösyö Briyan da hazır bulunmuş ve Lakor isminde bir doğramacı tarafından kendisine bir saldırı vuku bulmuş, o esnada kaçmak isteyen Briyan'ın şapkası düşmüş ve işçi tevkif edilerek sorgulanmış, sorgusu esnasında Mösyö Briyan'a hiçbir kişisel düşmanlığı olmadığını ve yalnız yönetimine muhalif bulunduğunu beyan eylemiştir.

TOLSTOY'UN VEFATI

Rusya gibi meşrutiyete düşman ve sosyalistliğe katiyen muhalif bir memlekette yaşayan ve yine fikir ve kalem hürriyetine malik bulunan ve birçok zulme hedef olduğu ve bu suretle zindanlarda birçok seneler inlediği halde yine mahpuslarda kitap yazmaktan, fikir hürriyetini neşretmekten vazgeçmeyen büyük insan Tolstoy 20 Kasım 1910 Pazar günü 82 yaşında vefat etmiş ve bütün mütefekkir insanlığı üzüntüye boğmuştur.

Kendisi 1828 senesinde (Yasaya Yulyuta) şehrinde doğmuş olup eserlerinden en meşhuru (Harp ve Sulh, Çocukluğum, İtiraflarım, Anna Karenina, Diriliş) isimli kitaplar olup bu sonuncusu Osmanlı yazarlarından Baha Tevfik Bey biraderimiz tarafından tercüme olunmuş ve diğer eserlerinin de lisanımıza naklini Rusçaya aşina gençlerimizden beklediğimizi sırası gelmişken söylemeyi vazife sayarız. Zira bütün eserleri bütün lisanlara ve hatta Japoncaya bile naklolunmuştur.[4]

İDAM CEZASI

Fransa meclisinde sosyalist mebuslar hemcinsimiz olan insanları vahşi bir surette giyotinle kestikleri için protesto ile idam cezasının kaldırılmasını talep etmişlerdir.

İTALYA'DA SOSYALİSTLER

Milano kongresinde sosyalistler ikiye ayrılmışlardır.

Devrimci sosyalist mebuslarından "Ektor Çikuti, La Piryola, Pramyolinu, Lazri" ve gazetelerden de "Propaganda ve Protesto Armana" gazeteleri de mezkûr partiden istifa etmişlerdir.

İSPANYA'DA AFF-I UMUMİ

Mecliste "radikal" mebuslardan "Lerd" Ferrer'in idamı münasebetiyle hapsedilen ihtilalcilerin affını talep etmişlerdir.

---

4 Tolstoy, zindanlarda inlemek bir yana hapis bile yatmamıştı. Bütün önemli eserlerini bir toprak sahibi asilzade olarak kendi malikanesinde yazmıştı. Baha Tevfik'in çevirdiği *Diriliş* romanının o zamanki Osmanlı Türkçesiyle adı, öldükten sonra dirilmek anlamına gelen, "Ba's-ü Ba'd-el Mevt" idi.

PARİS BAŞVEKİLİ ALEYHİNDE

"Lyon'da Felander, Sakpoz da Yante, Tui Blazans mahallerinde Briyan'ın hareketini tenkit eden altışar bin kişiden oluşan üç miting yapılmıştır.

RİCA-YI MAHSUS

Hariçte sosyalist muhabirlere ihtiyacımız vardır. Taşradaki sosyalist kardeşlerimizin yardımlarını bekleriz.

MUHTEREM KARİLERİMİZE

Bu sayıyı alelacele çıkardığımızdan vuku bulan bazı küçük hataların affını rica eder ve gelecek haftadan itibaren her sayımızda sosyalizme dair güzel ve ateşli şiirlerle (politika panoraması) veyahut (takvimden bir yaprak) tarzında ufak bir parça bulunduracağımızı vaad eyleriz.

PİYANO GAZETESİ

İstanbul'un en mükemmel haftalık gazetesidir. Siyasi, ilmi, edebi, toplumsal, felsefi birçok makale ve haberleri içerir. Bütün düşünen insanlara Piyano'yu bir kerecik okumalarını tavsiye ederiz. Çünkü bir nüshasını okuduktan sonra takip etmemek mümkün değildir. Bu o kadar nefis ve âlimane bir gazetedir ki şimdiye kadar bildiklerinizi unutmaya çalışınız.

On üçüncü numara birçok mühim ve istifadeli yazılarıyla yayınlanacaktır.[5]

NESL-İ ATİ[6]

Osmanlı talebesinin fikirlerinin aydınlatılmasına ve haklarının savunmasına hizmet eden ilmi, fenni, toplumsal, edebi mecmua (16) sayfa, bir aya kadar yayımlanacaktır. Fiyatı 20 para.

NAMIK HASAN

5 *Piyano*, Baha Tevfik'in yayımladığı dergilerden biriydi.

6 Bu başlık iri puntolarla ve çıkacak gazetenin kendi logosu şeklinde verilmiştir.

Numero -2- Pazarertesi - 16 Teşrin-i sani Sene 326 Birinci Sene

SOSYALİST
Osmanlı Sosyalist Fırkası'nın Naşir-i Efkarıdır
LE SOCIALISTE
"Milletim Nev-i Beşer Vatanım Ruy-u Zemin"

Sahib-i İmtiyaz ve Müdür-i Mesul: Namık Hasan
Adres: Dersaadet Cağaloğlu Hürriyet Matbaası
ABONE: Memalik-i Osmaniye İçin Seneliği:40 Altı Aylığı 25 Kuruş
Memalik-i Ecnebiye İçin Seneliği 11 Altı Aylığı 7 Kuruş
Umur-u İdare ve Tahririye İçin Hüseyin Hilmi Bey'e Müracaat Edilmelidir
Müessisleri: Sosyalist Fırkası Heyet-i İdare Azaları
Mesleğimize Muvafık Asar Ma'memnuniye Derc Olunur
ORGANE DU PARTIE SOSIALISTE OTTOMANE
Directeur proprietaire NAMOUK HASSAN

Nüshası 10 paradır
Şimdilik Perşembe ve Pazarertesi Günleri Neşrolunur

İSTİFA DAİMA BİR SİLAH-I İSTİGNADIR[1]

Meclisin çarşamba günkü halini görenler, işitenler meşrutiyet namına, fikir ve söz hürriyeti namına bihakkın teessüf etmelidir.

Altı yüz bu kadar yıldır dünyanın mukadderatına hükmetmiş bir milletin seçilmiş temsilcileri karşısında müstehzi, nazlanan bir nazır! Bir nazır ki güya vücudu rahmet-i alem imiş gibi beğenirseniz alırsınız, beğenmezseniz istifa ederim, tehdidiyle şu; şimdi karşısında sıhhat-i umumiyeyi tehdit eden bir afetin çaresini bulmak ile muztarib bir millete bir lisan-ı tahakküm ile mukabele ediyor ve sonra arkasını dayadığı çoğunluk partisinin kuvvetine itimat eyleyerek dudakları biraz bükük, üzerinde bir alaycı ve küçümseyen bir gülüşle zavallı millete acıyarak izahat talep eyleyen muhalif mebusların yüzüne bağırıyor:

– Mantıksızdır. Para verir misiniz? Olmazsa istifa ederim.

Biraz mazi! ve biraz insaf ile maziyi karıştıralım:

Edirne'nin hava-yı hürriyetinde derd-i vatana mustarip birkaç genç var ki bunların bütün amacı vatanın selametidir. Bunlar hiçbir şey bilmiyorlar. Kah-

1 İstigna: Aza kanat etme tokgözlülük. 2. İhtiyaçsızlık. 3. Nazlanma; ağır davranma. 4. Çekinme.

reden bir idarenin ağızları kapayan zulmü ortasında bir fenalık, bir şey hissediyorlar. Bir şey ki keskin dişleriyle vatanın hayat ve mevcudiyetini kemiriyor. İşte bu gençler kötü bir tesadüfe, tecrübesizliğe, gençliğin korkmak, yılmak bilmez cesaretine kurban olarak Abdülhamid'in zindan-ı felaketine atılıyorlar. Yirmi yedi ay orada kaldıktan sonra her biri birer sürgüne gönderilirken şimdiki Nazır Bey de Selanik'e nakil olunuyor. Orada aynı hararet-i hamiyetle aynı maksad-ı gayri şahsi ile çalışanların arasında bulunuyor ve nihayet on beş sene sonra Osmanlı inkılâbının ilanına millette bir istidat hâsıl olunca bu gence de millet saygıdeğer bir mevki ayırıyor. Onu mebus yapıyor, nazır yapıyor. Buraya kadar çıkmağa katiyen ne salahiyeti, ne hakkı yok iken daima cömert ve âlicenap olan millet bu lutfu sunuyor. Ömründe dördünü bir yerde görmemiş olduğu halde ona avuç avuç altınlar, ikballer, nişanlar, sırmalı vüzera formaları veriyor. Bu yükseliş pek birden bire, pek ani ve zamansız oluyor ki bu sonradan görmenin de kötülükleri yavaş yavaş o ruhu zehirliyor, o bir zaman selamet-i vatan için düşünen dimağı bozuyor. Metanet-i ahlâk yıkılıyor. Yerine bir makam sevdası, mal sevdası, mevki sevdası geliyor ve bittabi tarafgirlik ve kötülük birbirini takip ederek birinci ruh-ı saf ve zindeyi öldürüyor. Şimdi meclis-i milletin hitabet kürsüsünden pervasızca bağırıyor:

– Canınız isterse, yoksa istifa hazır!

İş kasap hikâyesine döndü!

– Hürriyeti biz yaptık, biz getirdik, bu, biz sizin efendiniz olacağız! demek ise bu millet o hürriyete vedaya karar verir. Çünkü hürriyeti siz getirmediniz, o milletin meşru hakkı idi, geri aldı!

Gensoru sırasında, nazır galiba meclis-i mebusanı bir meclis-i idare zannediyor ki memleketin hayatını tehdit eden kolera afetine karşı soğukkanlılık denilemeyecek kadar berbat bir lakaydiyle cevap vermeğe tenezzül etmiyor.

Netice ne oldu! Hiç, Rıza Tevfik Bey, Doktor İsmet Bey'in, Zohrab Efendi'nin, İsmail Hakkı Bey'in bütün haklı talepleri, daima Lütfi Fikri Bey'in sözleri gibi hallaç tokmağı gürültüsüne karıştı. Sonra nazır, mağrur ve müstehzi bakışlarıyla meclis kapısından yaldızlı arabasına kurulmuş olduğu halde gülerek giderken arkada kalan galip partinin şişman reisi yüz yirmi kiloluk vücuduyla ona manidar bir bakışla bakıyor:

– Bu muzafferiyet de benim sayemdedir, partinin arzusu! demek isterken nazırın arabası hareket ediyor ve sokağın başından milletin niyetleri gibi beyaz ve sicimler ile bağlanmış muşambaya sarılı dört Osmanlı cenazesi kabinenin işleri ve hareketleri kadar siyah ve fena dört adamın sırtında bu şan ve şerefle şimdi meclis-i milletten eğlenerek çıkan nazırın arabasını selamlıyor... O sırada bir baykuş bu ikbal sarhoşunun, şu kolera afetine kurban olarak giden cenazeler ortasındaki mağrur vaziyetine bir kahkaha salıyordu.

Şimdi Dahiliye Nazırı mevkiinden emin, olmazsa istifaya hazır! Çünkü

Ayan azalığı kayd-ı hayat şartıyla onu bekliyor. Sonra hamiyeti kimseye vermek yok değil mi?

Dilenci gazetelerden biri bu ilköğretimi bile noksan, imlasında bin yanlış olan Dahiliye [*yırtık nedeniyle okunamıyor-S.G.*] ...fatihi yapmıştı. Abdülhamid, Yıldız'dan dışarı ayak atmadığı halde gazi olduğu gibi!

Hâlbuki işte Rumeli, Anadolu ve Arabistan!

Dahiliye Nazırı taraftarlarını yerleştirmek, ileride seçimleri kazanmak için şimdiden rastgele körcesine sadık kalacaklarına emin olduklarını memur yapmaktan başka, şu üç büyük Osmanlı kıtasının hayrına, menfaatine ne yaptı! Bir köylü şu nazırın zaman-ı idaresinde hayvanının çalınmadığını, bulunduğunu, tarlasına hücum edilmediğini, mahsulatı aşırılmadığını, tapucunun onu kovmadığını, Ziraat Bankası'ndan para almak için sıkıntı çekmediğini bir memurdan bihakkın şikayet edince dinlenildiğini, jandarmadan sopa yemediğini, mültezimden zulüm görmediğini, ıstırap çekmediğini, valiler, mutasarrıflar, kaymakamların onun derdini dinleyerek derhal işini yaptığını, arzuhali aylarca sürünmediğini hulasa memurlara taalluk etmeyerek halkın işine dair bir şey gösterilsin!

Sonra: Millet meclisinde bir alaycılık, sanki Talat Bey istifa ederse Osmanlı milleti mahvolurmuş gibi

Milli politika takibi yüzünden Rumlar küstü, bu milleti Osmanlı sayan yok. Van'a giden vali, Dahiliye Nazırı'nın emrinden ziyade Taşnaksutyun Ermeni Cemiyetinin tavsiyesine muhtaç! Arnavutlar ezildi, sustu. Çünkü Mazhar Bey gibi Allah'ın belasını, şahsını muhafaza etmek için koca Arnavutluk tarumar oldu ve şimdi de Trabzon'a vali gidiyor. Araplar baştan başa yüz çevirmiş, zira oralarda Dahiliye Nazırı kendi adamlarını dolduruyor. Ve binaen aleyh işte Dahiliye Nazırı hâlâ Meclis-i Mebusan'da:

– İsterseniz, işinize gelirse, çünkü istifa ederim diyor.

Bu mu meşrutiyet?

SOSYALİST

MEBUSLARIN NAZAR-I DİKKATİNE:

Maruz Olduğumuz Tehlike

Kim inanırdı, kimin hatırına gelirdi ki Abdülhamid devrinde kanlı kalemli sansürlerin işkenceler içinde bıraktığı fikir ve vicdanı, bugün kanuna boğdurmak için işleri elinde tutanlar arasında bir emel ve arzu uyansın?

Kim inanır ve beklerdi ki Rumeli vilayetlerinde sıkıyönetim kaldırıldığı, divan-ı harpler kaldırıldığı, asayiş kemalde bulunan şehrimizde dahi buna hazırlanıldığı bir sırada basın hürriyetine, söz hürriyetine, daha doğrusu bütün milletin saadetine darbe vurmak için fikir ve vicdana işkence ettirmek için yeni bir basın idamnamesi hazırlansın?

Evet, hiçbirimizin hatırına gelmezdi, gelemezdi. Basını bu kadar boğmak isteyeceklerini, kalem erbabını mahvetmek için bu derece heveslenecekleri-ni düşünemezdik. Biz zannederdik ki işbaşındakiler arasında, basının esaretine kanuni şekil vermek heves ve arzuları uyansa bile maziyi, üç yüz, beş yüz senelik maziyi değil, pek yakın zamanların elim olaylarını, basını boğmak isteyenlerin, kalem erbabını perişan edenlerin feci akıbetini nazar-ı dikkat ve ibrete alarak o emel ve arzudan feragat ederler. Fakat maalesef ki bütün istediklerimize, bütün ortada dönen rivayetlere nazaran; basın hürriyetini gasp etmek, gazetelerin adedini sınırlandırmak için iş başındakiler arasında uyanan heves ve arzu; bugün yürürlükte olan basın nizamnamesine bazı şiddetli maddeler ilavesi suretiyle yatıştırılabilecekmiş. Ve hepsinin neler olduğunu bilemediğimiz şiddetli maddelerden ikisi de sorumlu müdür olacakların yüksek okul mezunu olmaları ve gazete çıkaracakların nakdi kefalet vermeleri imiş.

Bugün yürürlükte olan basın nizamnamesinde böyle kayıt ve şartlar olmadığı halde her gün çıkan gazetelerin adedi sekizi geçmediği ve haftalık gazetelerin adedi de ancak bu derecede bulunduğu nazar-ı dikkate alınır ve bunun hür bir memleketin başkenti için adeta bir zülli olduğu düşünülürse söz konusu kayıt ve şartların ilavesinden sonra gazetelerin adedi kaça düşeceği derhal ortaya çıkar.

Basın ki, milletin fikirlerinin tercümanı, meclis-i millinin toplantı halinde olmadığı gün ve zamanlarda hükümetin denetleyicisidir. Onun olmadığı yerlerde hürriyet, adalet de olamaz. Binaen aleyh açıkça söyleyelim: Eğer basın nizamnamesine, iddia edildiği gibi şiddetli maddeler ilave olunursa; ey milletin vekilleri gözünüzü açınız! Zira millet meclisinin üstünde daima istibdada eğilimli bir kuvvet dolaşacaktır. Ve bizim vicdanımızı kapadıktan sonra sizi susturmak pek kolay olacağını da unutmayınız! Şunu da nazar-ı dikkatten uzak tutmayınız ki bir kanuna uyulması ve o kanunun saygı görmesi; onun adil bulunmasına bağlıdır. Halbuki muhterem meclisinizin huzurunda aşikâr olduğu üzere hafiflemiş, adeta eseri kalmamış olan koleranın –askerin manevraları münasebetiyle– yayılmasına sebep olanlardan, milli faaliyeti, genel hayatı tehlikeye atanlardan, saygı gösterilecek adil bir kanun yapmak kudreti beklenilmez.

SOSYALİZM İSTER Kİ, AMELE GÜNDE SEKİZ SAAT ÇALIŞSIN

Çalışma süresinin kısaltılması, sermayedarlık devri denilen bu meşum ve menfur devirde icra edilebilecek temel ıslahatların en mühimlerinden olup iktidarımız derecesinde gerek bu makalede ve gerek diğer makalelerimizde açıklamaya çalışacağımız üzere bu mesele ile hem işçilerin refahı hem toplumun devamı şiddetle alakadar ve bağlıdır.

İktisadi inkılâp; erkek, kadın, nakliye, ticariye amelesi, sıhhatlerinin, hürriyetlerinin, hakiki ve insani hayatlarının ve varlıklarının bağlı olduğu bir asli ve toplumsal meseledir. Varlığını ve hayatını sürdürmek için edilmesi icap eden masraflara nispeten bugünkü yevmiyeleri cüzi ise bu keyfiyetin sebebi aslisini ancak günlük çalışılan saatlerin fazlalığında aramalıdır. Çünkü bu sebeple çalışma kabiliyeti olan adamların pek azının alelacele ve önlerine gelen ilk fırsattan istifade eyleyerek kiraya verip, satıp diğerlerinin rekabetinden kurtulmalarıdır.

İş altında bulunan amele ordusunun arkasında başka bir işsizler ihtiyat ordusu var ki bunların his eyledikleri açlık ve sefalet ancak işte bulunan ve zayıf, kahrolmuş, usta başıların kırbaçları altında ezilen işçilerin zararına bir siyah rakip suretinde görülmektedir.

Çalışma sürelerinin kısaltılması neticesi olarak işçilerin, yedekler ordusu denilen işsizler kısmı azalacağı gibi birçok tehlikeler, kazalar, hastalıklar ile fabrikada durmak müddetleri dahi o nispette azalacağından, işçi o derecede hayatına karşı bir muhabbet, bir samimiyet, bir bağlılık peyda olur. Fabrikalarda, madenlerde, ocaklarda, atölyelerde, ne kadar ıslahat icra olunursa olunsun, teneffüs olunan, temas mecburiyetinde bulunulan havanın pisliği ile, üretim mekanları her vakit birer öldürücü yerden başka bir şey olmamış ve olamayacaktır.

Toplumsal örgütlenmenin haksızlığı, köhneliği sebebiyle bu öldürücü yerlerde her gün öldürülen ve kurban edilen, can veren adamlar binlerce mecburiyetler altında her sabah ölüm korkusu, ölüm tehdidi ile giren milyonlarca çaresiz ve kısmetsizlerdir.

Bir savaşta bir askerin kurtuluş ihtimali nasıl düşman kurşununun mesafesi dahilinden mümkün mertebe uzak bulunmak ise amelenin yukarıda sayılan kazalardan kurtulması çaresi de ancak en az müddet bu mahallerde kalmaktadır.

Kuvvetlerini ücret temini için satmak mecburiyetinde bulunmayacakları zamanı, işçiler kendi tahsiline, ailesinin terbiye ve idaresine tahsis eyleyerek memleketin iyi bir vatandaşı, beşeriyetin iyi bir uzvu olmaya gayret eyleyecektir. İnsan kendisini bir makinenin esiri yapan fabrika, atölye ve maden kömürü ocağının haricinde bulunmadıkça aile içinde, cemiyet içinde yaşamaz, yaşayamaz. Bütün bu durum ve muhakemeler, sosyalizm bir ilim haline gelmeden pek çok evvel anlaşılmışlardır.

İşte bunun içindir ki işçiler biraz siyasi iktidara sahip oldu mu bu vadide çaba göstermekte zerre kadar tereddüt eylememiştir. 24 Şubat ihtilali sayesinde Fransız işçileri –maatteessüf henüz resmen tatbikine teşebbüs edilmeyen– on iki saatlik günlük mesai kanununu neşrettirmeğe muvaffak olmuştur.

İngiltere'ye gelince; Traidunyonların şiddetli mücadeleleri esnasında hep bu noktaya ulaşmayı, hep bu neticeyi elde eylemeyi, hep bu yüksek gayeye ulaşmayı kendilerine amaç edinmişlerdir.

1889 Mayısında icra olunan uluslararası gösteriler esnasında elde edilmek istenilen taleplerin ve hakların başlıcalarından biri bu olmuştur.

Sekiz saatlik günlük çalışma süresiyle neler elde edilecek?

Sekiz saatlik günlük çalışma süresiyle; alet ve edevatın fevkalade gelişmesi sebebiyle uyanık ve kabiliyetli işçiler istihdam olunmakla beraber ihtiyaçlar için gereken ürünleri temin edebilecek.

Sekiz saatlik günlük çalışma süresi; işsizliğe mani olarak işçilerin yedek ordusunun azalmasını sağlayacak.

Sekiz saatlik günlük çalışma süresi; işsiz işçilerin çalışan işçilere ettiği rekabete bir engel olacağından bu keyfiyet ücretlerin yükselmesine sebep olacak.

Sekiz saatlik günlük çalışma süresi; işçinin ihtiyaçlarına yarayan eşyayı satan küçük tacirlere büyük bir menfaat temin eyleyecek ve bu küçük sermayelerin bekasına fevkalade yardımı olacak.

Sekiz saatlik günlük çalışma süresi; fabrikatörlere, büyük tacirlere büyük bir fayda getirecek, çünkü binlerce kan ve altın bahasına olarak temin için ta Asya, Afrika'nın en ücra köşelerine gitmeğe hacet kalmayacak, belki işçilerin büyük bir kısmının iş altına alınması ile evvelce millet arasında mevcut olmayan yeni bir kaynak temin eyleyecek.

Sekiz saatlik günlük çalışma süresi; çalışanların gayri sıhhi, tehlikeli, yeknesak bir çalışmanın yol açtığı kasvet ve kederi ortadan kaldırarak maddeten ve manen sarf eylediği kuvvetinin tamirine sebep olacak.

Sekiz saatlik günlük çalışma süresi; işçinin bir aile hayatı içinde vakit geçirmesine, fikren, aklen gelişmesine ve mensup olduğu sınıfa ve beşeriyete karşı borçlu olduğu vazifeyi bihakkın ifa eylemesine vesile olacak.

DERTLERİMİZ

Mazisini unutan bir millet yaşamaz. Bu bir hakikat-i tarihiyedir. Lakin mazisini unutmamak, ona yersiz bir taassupla sarılmak, babalarımız böyle yaparak muvaffak olduğu için biz de onlardan gördüğümüz gibi yaparak olduğu yerde mıhlanıp kalmak demek değildir. Unutulmaması lazım gelen mazi istikbal için yol gösteren mazidir. Yoksa daima: "Gelecek çıkınca ortaya, mazi silinmeli"

Ve madem ki, bugünün yarını hazırladığına kaniiyiz, geleceği kazanmak için maziden ibret, ders, tecrübe almalıyız. Onun içindir ki tarih daima devlet adamlarına doğru yolu gösteren bir kılavuz olmuştur.

Hayat bir sanattır diyen filozof çok aldanmıştır. Sanat için bir had vardır. Hâlbuki hayat için çember tasavvur edilmez. Her dem değişen bir mevcudi-

yet gösteren bir âlemde en ziyade toplumsal hayattır ki hem maziye bağlıdır, hem ondan kaçar.

Bugün toplumsal hallerinde bir iyileşme gördüğümüz üstün milletlerin şu ileri derece gelişmişliğe erişmek için kat ettikleri gelişme merhalelerinden geçmek Osmanlı toplumu için de mukadderdir. Onlar mazide bağlanmış gibi bir duraksayarak, fakat hissedilmez bir tedrici ilerleme ile ağır ağır bu merhaleleri aşmışlardır. Birden koşmak, yürümek değildir. Hâlbuki bir menzile birden koşanların çoğu yolda duraklar. Ağır giden ise yerine erişir. Mesela İngiltere'de Kromvel'i takip eden idare devirleri, buğday kavgaları, hükümetin daima göreneğe bağlı durmak için gösterdiği taassup ve şiddet şimdiki ilerleme çağı ile azalan mücadeleler hep İngiliz toplumunun hayrına sarf olunan mesainin neticesiydi. Onun için meşveret,[2] meşrutiyet o memlekette başka feyiz ile başka icatlarla tecelli etmiştir. İngiltere kadar gelişmiş bir surette sağlam bir meşvereti meydana getirmiş bir millet yoktur. Bugün muhafazakâr bir taassup ile atalarına ve mazisine bağlanmış görünüyor... Yıllarca bir fikri müdafaa için mücadelelerde bulunur. Onun hayırlı olduğuna genel bir kanaat oluşunca hissetmeden kabul eder.

"Hikmet-i hükümet" denilen esas-ı idare böyledir. Bizde de inkılab-ı mesudumuzdan beri hükümeti eline alanlar bu düstura riayet etmek mecburiyetindedirler. Hâlbuki görüyoruz ki her dairede her işimizde her şey sarkıyor. Hiçbir ilerleme yok. Bu neden? Bir unsurlar karışımı toplumumuzda hükümet milli bir politika takip etmekten vazgeçmiyor. Meclis gruplarına bakınız, siyasi, içtimai fırkalara, kulüplere giriniz. İsmi "Osmanlı" olmak üzere fertleri mutlaka bir unsurdan mürekkep bulunuyor. Mazisini, tarihini düşünerek, yanındakine adeta yabancı bakıyor. Biz Türkler ise zaten elimizde gardiyanlıktan başka bir şey kalmadı. Tanzimat-ı Hayriye'den sonra bu unsura ait olarak kalan da "memuriyet hastalığı" idi. Ne acı hal! Değil mi? Memleketin eğitim hayatına hizmet için mektebe giren yok. Bugün mekteb-i hukukun, mülkiyenin talebesi iki bini aşkın. Lakin tabii bilimler matematik şubesinde dört talebe var. Bu müthiş bir bozulmadır. İşte bu dertleri düşünecek zamandayız. Geniş, sonsuz hürriyet ve serbestîye malikiyetin esas şartı olan bilim hayatı üzerinde bizde maalesef bir kaba, tehdit eden bir el var.

Bir vatandaş göğsünü gererek dertlerimizi inceleyince "övücü"[3] gazeteler derhal hücuma başlıyor. Bu kirli berbat kâğıt parçaları şu geçici zamanda bir mevki, bir menfaat mevkisi temin edebilir. Emin olmalıdır ki bu millet onların aldatmalarını anlıyor ve bir gün, pek yakın bir gün gelecektir ki bu paçavra kadar ehemmiyeti olmayan yalancı gazeteler tard edilecektir. Bu ikbal ve menfaat mumu sönecektir. Biz bu perdeleri yırtarak mevkiimizin

2 Meşveret: Danışma, parlamento sistemi.

3 "Kasidesera".

olanca dehşet ve tehlikelerini göstermeğe karar verdik. Vakıa birçok saldırılara maruz kalacağız. Ne beis var! Sevda-yı hürriyetle çırpınan Osmanlılık namına her şeye bu tevekkülle katlanacağız. İşte şu girişten maksadımız artık bu dertlerin analizi zamanı geldiğini ilandır. Bu makaleler dizisi ile maziden geleceğe doğru takibi zorunlu olan hayat yolunu çizeceğiz. Sırasıyla bütün pislikleri, bozuklukları göstereceğiz. Bu mücadele meydanından bizi döndürecek bir kuvvet bulamıyoruz. Edeb dairesinde taarruz, nifak, tezvir olmamak şartıyla ilmi bir tartışmaya her zaman hazırız. Belki o zaman hakikat daha ziyade tezahür eder.

Bugünkü kanaat-i umumiye henüz değerlendirme noktasına gelmemiştir. Temayül edeceği tarafı bilemiyor. Uyanık bakışlara takip edeceği yolu göstermek ise her Osmanlının vazifesidir. Kapsayıcı bir bakışla bütün Osmanlılığın muhtaç olduğu, bozulma ve çürümeyi "dertlerimiz" başlığı altında neşre başlayacağız.

"El-hükmüllah"

KANUNSUZLUK VE AMELE SENDİKALARINA TAARRUZ

Selanik mebusu Vlahof Efendi'nin Jön Türk gazetesinin evvelki gün intişar eden nüshasında gördüğümüz bir mektubu bizi yine üzdü. Nasıl üzülmeyelim ki bugün bu memlekette kanunun üstünde bir zorbalık heyulası dolaştığını görüyoruz ve korkuyoruz ki, zorbalık heyulası; bugün kulüpleri kapadığı, kanun üstü ahval ve zalimce hareketlere cüret ettiği gibi yarın da ülke ve milleti ezecek cüretkarlıklarda bulunmasın!

Fransızca "Jön Türk" gazetesinde okuduğumuz bu mektupta muhterem mebus diyor ki:

"Muharrir bey!

"Rica ederim. Bu mektubu gazetenizde yayınlayınız! Haber aldığıma göre Selanik'te Sosyalist Federasyon İşçi Sendikaları hükümet tarafından engellenmiştir. Bu muamele kanuna uygun olmadığından Dahiliye Nazırı'nın bu hususta ne yapacağını anlamak istiyorum.

Anılan kanunsuz işlemlerin müsebbipleri cezalandırılmazsa bunu Meclis-i Mebusan'da soracağım."

İşte Vlahof Efendinin mektubu! Gerek bu mektup içeriğine, gerekse Selanik Sosyalist Federasyon Kulüpleriyle işçi sendikalarının engellenmelerine nazaran kanunun üstünde bulunan istibdat heyulası bu son günlerde de sosyalistlere musallat olduğunu maalesef görüyoruz. Ve bunu görmekle de endişeler içinde kalıyoruz. Bizi en ziyade endişeye düşüren cihet; her zaman söylemiş olduğumuz üzere kanunsuzluktur. Kanunun, hatta meclis-i millinin üstünde dolaştığını gördüğümüz bir kuvvettir.

Basını tazyik eden, kalem erbabını, vatanın gençlerini perişan etmek iste-

yen, kulüpleri, sendikaları kapayan, hâsılı kanunu nazar-ı dikkate almayan bu kuvvet; korkarız ki mebusları da dest-i tahakkümünde ezmek için vesileler aramasın!

Zira bugün kanuna ehemmiyet vermeyenlerin yarın o kanunu kabul ve tasdik edenleri hiçe saymayacaklarını kim inkâr eder?

Hükümetin Selanik Federasyonu Sosyalist Kulüpleri ve işçi sendikaları hakkındaki kanunsuz hareketini Osmanlı Sosyalist Fırkası namına protesto eder ve bu kanunsuzluğa artık nihayet verilmesini de şiddetle talep eyleriz.

ZAVALLI MÜLKİYE KAYMAKAMLARI

Dahiliye Nazırı Bey'e İthaf:

Şu son zamanlarda, eskiden görülmemiş bir şekilde keyfî hareketlerini arttıran ve yaptığı işe artık Meclis-i Mebusan'da da aleyhtar kazanan İttihad ve Terakki Fırkası mebuslarından, Dahiliye Nazırı Talat Bey'in meclis-i millimizin geçen tatil döneminden bu üçüncü toplantı devresine kadar geçen az bir zaman zarfında usul ve kanuna aykırı olarak yüzü aşkın mülkiye kaymakamı tayin ettiğini milletin feryadının yankısı olan sütunlarımızda; artık sükûta tahammülü kalmayan bir vicdanın inleme sesleri olarak bilumum mebuslara millete hitaben yazmayı mebuslarımızın bu bapta hem nazırdan açıklama istemelerini hem de günden güne ilerlemekte olan kanunsuzluğun, keyfi idarenin bu suretle önüne bir engel çekmelerini ricaya, kanunun verdiği salahiyete istinaden cesaret ettik.

Malumdur ki kaza kaymakamlığına istihdam; Mekteb-i Mülkiye'den diploma almış ve yahut imtihanla seçilmiş olanlar seçilme belgesi almadığı halde bilfiil on sene kaymakamlıklarda hizmet etmiş ve hiçbir suretle mahkeme altına alınmamış bulunanlara münhasıran olduğu (17 Eylül 318) tarihinde neşrolunan memur seçimi komisyonu nizamnamesinin birinci ve yirminci maddeleri ahkamından ve (yürürlükte bulunan kanun ve nizamların ileride vaz'olunacak kanun ve nizamlarla ortadan kaldırılmadıkça yürürlükte olacağı) anayasanın (118)inci maddesinde açıklanmış olan ve meşrutiyetin başından şimdiye kadar yukarıda zikrolunan nizamnameden başka memurların seçimi için yeniden bir nizam kanunu vaz'olunmamış iken Dahiliye Nezareti kanuna ve nizama aykırı olarak hariçten birtakım şahısları kaymakamlıklara tayin ettiği ve halbuki (150) kadar azledilmiş kaymakamlar olduğundan ve bunların tayin edilmemelerine de hiçbir kanun, sebep mevcut olmamakta bulunduğundan bunun bir an evvel kaide-i adalet dairesinde ve adl-i ihsan politikası mucibince halledilmesini, gerek mebusan-ı milletten ve gerekse Dahiliye Nezareti'nden insanlık, meşrutiyet kanunu namına talep eder ve kabul olunacağı ümidinde bulunduğumuzu Talat Bey'in vicdan-ı hamiyetlerinden bekleriz. Şimdi gelelim boş kaymakamlıkların birçoğunun askerî memurlara tevcihine:

Evvela askerlerin mülkiye işlerine müdahalelerinin burada saymak istediğimiz siyasi mahzurları, sonra bundan sarf-ı nazar yukarıda arz olunduğu gibi memuriyetler askerlere teklif ve tevcih olunduğu durumda mülkiye mezunlarının meşru haklarını gasp etmek gibi bir haksızlık? ve kanunsuzluk!!!

İkinci olarak askerlerle mülkiyeliler arasında –ekmek kavgasından dolayı– bir toplumsal ve iktisadi nefret doğurmak vardır?!!!...

İşte şu gibi mahzurlardan dolayı mülkiye kaymakamlığına askerler tayin edilmemelidir. Lakin biz bu meselede iktidar ve üstünlüğü nazar-ı itibara almıyoruz ve alamayız. Biz zira kanunda böyle bir mesele görmüyoruz. İhtimal ki o kaza kaymakamı tayin olunan memur askerler erbab-ı iktidardan olabilir. Bu ihtimal dahilindedir. Fakat şurasını da söylemek mecburiyetindeyiz ki onun iktidarı cihet-i mülkiyeden ziyade cihet-i askerîyeye aittir. Binaen aleyh bu gibi muktedir ve namuslu askerlerden orduyu mahrum etmemeli. Çünkü bugün bize mülkiyeden ziyade asker lazımdır ki bu da 327 harbiye bütçesine ilave olunan miktarın mülkiye bütçesinin fazla bulunmasıyla anlaşılır. Şurada şunu da hatırlatalım ki geçenlerde İştirak Gazetesi'nin (18) inci nüshasında tenkit eylediğimiz üzere Trablusgarb'da olan Nalut Kazası kaymakamlığına Doktor Yüzbaşısı Re'fet Bey'in gönderilmesi ve bu suretle yalnız diğer askerlerin değil doktor zabitanının bile kaymakamlıklara tayin olunması gibi gülünç harekette bulunulmasıdır. Belki o zat muktedirdir. Fakat her halde mülkiye mezunları arasında ondan muktedirler de vardır. Muktedirse kendi alanında görevlendirilmeli, mesela: Sıhhiye reisi, baştabip yapılmalıdır. Yoksa hiçbir zaman bu gibi mantıksız harekette bulunulmamalıdır. Zira bu; mülkiyeliler için adeta bir züll, bir hakarettir!...

Dahiliye Nezareti'nin garip hareketlerinden birisi de; bir hareketinin diğerine uymaması, bugün yaptığını yarın bozmasıdır. Şöyle ki: Dahiliye Nezareti memur seçim encümenince son olarak ittihaz olunan usule göre azledilmiş kaymakamların bundan böyle kendi memleketleri dahilinde münhal olan kazalara tayin olunmaması kararıdır.

Bize kalırsa "bir kavmin lisanına vakıf olanların tercih edilmesi" emrindeki hikmet-i ilahiyeye ve ba-husus her bir unsur ve milletin lisanına vakıf sefirlerin Taraf-ı Hazret-i Risaletpenahiden irsal buyrulmalarındaki sünnet-i seniyyeye muhalif olan şu kararın tatbiki her halde hatadan uzak değildir. Zira Hazret-i Peygamber bunda bir fayda görmüşlerdir... Ve onun için böyle yapmışlardır!... Haydi diyelim ki Mecelle'de münderiç (zamanın değişmesiyle hükümler değişir) kaidesince bu suretle hareket etmekte bir menfaat ümit edilsin de şu gibi usulün tatbiki mecburiyetinde bulunulsun?... O zaman yine deriz ki mademki bu usulün tatbiki zorunludur, oalde niçin bütün memurlar hakkında seyyanen icra edilmiyor? İşte bu gibi birinin bir memleket dahilinde tayin edilip diğerinin tayin edilmemesi gibi muamele icrası şu

içinde bulunduğumuz mesut meşrutiyet devrinin eşitlik ve adalet kaidesi ve adaletine asla uygun olamayacağından söylediklerimizin bir an evvel çaresine bakılarak birçok zavallı kaymakamların feryatlarına meydan vermemek lazım olduğunu beyan ile icap ederse gerek askerden ve gerekse kanuna aykırı olarak tam yeterliliğe sahip olmadığı halde hariçten tayin olunan kaymakamların isimleriyle bulundukları kazaları gerçeğin ortaya çıkması maksadıyla alenen yazarız.

Makalemize son vermeden şunu da söyleyelim ki usule aykırı olarak tayin olunan kaymakamların ne gibi bir tesir neticesi olarak tayin edildiklerini birçok vesikalarla ispat edebileceğimizi de söylemekten kendimizi alamayız ve muhterem mebuslarımızın bu bapta dikkatlerini çekmeyi de faydadan uzak görmeyiz...

BİR KANUNSUZLUK DAHA!

İki gün evvel emekçi haklarını anlatmak ile meşgul vatandaşlarımızdan birinin kömür işçileri onbaşılarının iftirası üzerine derdest olunarak caniler gibi hapishanede sekiz saat kadar tevkif olunduğunu üzülerek öğrendik.

Kanunlarımız, bir şahsın tevkifini gerektiren halleri açıklıkla tayin eylemektedir. Derdest olunan vatandaşımızın kanunda belirtilen hallerden hiçbiri ile isnat edilemeyeceğini bilir. Eğer hükümet bu suretle sosyalistleri korkutup propagandalarına mani olmak istiyorsa emin olsun ki muvaffak olamaz. Biz kanımızın son damlasını akıtıncaya kadar bu meslek uğrunda fedayı cana karar verdik. İçimizden birini tutarsanız, diğerimiz yine onun eseriyle yetinerek propaganda eder.

Yalnız hükümete karşı üzüntülerimizi beyan ile genç bir sosyalistin tevkifi dolayısıyla emniyet genel müdürlüğü ve Dahiliye Nazırı'nı Osmanlı sosyalistleri namına şiddetle protesto ederiz.

MAARİFİMİZ HAKKINDA

Bu kere vatanım bulunan Konya'ya seyahatimde oranın bir maarif zayıflığı altında inlediğini kendi gözlerimle müşahede ettim.

Biçare ahali! Cehalet içinde koşan kendi hesabını bilmekten aciz bir halde. Bu bizde maarifin ilerlemekte değil, bilakis gerilemekte olduğunu gösteriyor. Biz öyle ümit ediyor idik ki meşrutiyet ilan olunur olunmaz maarif sayesinde ahalimizden hiçbirisi cahil kalmayacak, herkes istekle evladını mekteplere gönderecek. Evet! Ahali evladını mektebe gönderecek. Fakat... Mektep yok. Niye; bu daha bizde ilerlemeye eğilim olmadığını gösteriyor.

Hürriyetimizin ilk devrelerinde yetişen nazırlarımız bir dereceye kadar çalıştılar. Ve öyle zannediyor idik ki bunlardan sonra gelenler bunlarla yarışacak edecek derecede çahşacaklar. Fakat zannımız bir "hiç"ten ibaret kalma-

dı. Dirayetli Maarif Nazırı beyefendi icraatlarını gösterdiler. Tabii bu icraatı nedir? Ve neden ibarettir? diye bir sual akla gelir. İşte icraatı: Mükemmel ve muntazam bir eğitim gören idadiyeleri liseye dönüştürerek onu adi bir rüştiye derecesine kadar düşürdüler. Dikkat buyurulsun! Bugün memleketimiz liseye muhtaç değil. Ancak ilköğretim okullarına muhtaçtır. Bugün İstanbulumuzda on ilköğretim okulu yapılsaydı tabii millet liseden göreceği menfaati ve istifadeyi bunlarda daha fazla görecekti.

Bugün Almanlar ile Fransızlara bakalım. Napolyon Bonapart'ın Almanlar ile muharebesinde Almanlar mağlup olduğu zaman bu mağlubiyetleri sırf cehaletten ileri geldiğini anladılar ve memleketlerinin her tarafında okullar kurmaya başladılar. Herkesi ilme teşvik ettiler. Mağlubiyetlerini unutmadılar. Nihayet ekseriyet itibariyle ilim öğrendiler. Tekrar Fransa'ya karşı ilan-ı harb ettiklerinde "Alsas - Loren" bölgesini kendi ilimleriyle zaptettiler. Zannedilmesin ki şimdiden sonra harp, top, tüfek, kılıç ile olacak. Hayır! Ancak plan ile, planı ise ilim ile vücuda getirdiler. Merhamet buyurun! Bugün bütün Anadolu cehalet içinde koşuyor. Ahali açlıktan, mektepsizlikten şikâyet ediyor. İnsan bunları görür de nasıl müteessir olmaz. Nasıl tahammül eder. Bedbaht vatanın eğitim gibi önemli bir mevkisini işgal eden nazır beyefendi inşallah bunlara bir son verir de yavaş yavaş ilköğretim okulları kurulmasına hizmet buyururlarsa elbette ve elbette millet yararlanır ve nazır beyimiz hiç olmazsa o cihetten millete bir hizmet etmiş bulunurlar. Yoksa millet daima ve daima "eğitim, eğitim!" diye bağırır ve nihayet "Bunun ehli değil isen çekil. Diğer birisi gelsin de hiç olmazsa o hizmet etsin" der. O zaman nazır bey bilemeyiz ne cevap verecekler. Milletin ilerleme ve yükselmesi eğitimle olacağını herkes tasdik eder. Her şeyden evvel eğitimi ıslah edip okullar açılmasına lüzum görülmelidir.

Halkımız da bu konulara istekli ve gayretli olurlarsa onlar da aciz vatanlarına tabii bir hizmet etmiş bulunurlar.

Yoksa... Eğitim gerilerse millet de geriler ve sonunda mahvolur, söner gider.

BİR KANUNSUZLUĞU TAMİR

Bir hafta evvel kömür amelesinin ilan eylediği grevde ihtilalci ve teşvikçi olmak üzere sekiz işçinin tevkif olunduğunu gazeteler yazmışlar idi.

Bu sekiz işçinin tümü Kürd unsuruna mensup olduğu ve Abdülhamid devrinde Kürd unsuruyla Ermeni unsuru arasında mevcut nefret fevkalade malum olduğu halde onları çıkarmaya çalışan muhterem mebus Zohrab Efendi olup Dahiliye Nezareti nezdinde yaptığı etkili teşebbüsler neticesinde hepsi tahliye olunmuştur. Bu vesile ile muhterem mebusa teşekkürlerimizi takdim ederiz.

İHTİLALLER

Portekiz'de iki ay evvel baş göstermiş olan kanlı bir ihtilalin diğer memleketlere bir misal olarak her gün ihtilallerin peş peşe geldiği müşahede olunmaktadır. Fakat acaba bu yapılan ihtilaller ve isyanların Portekiz ihtilali gibi mantıklı ve meşru bir sebebi var mı? Acaba isyan eden milletler Portekiz milleti gibi sefih, müsrif bir kralın, zorba, diktatör bir başvekilin idaresi altında mıdırlar? Tekmil asilerin temel maksatları hürriyet ve adalet midir?

Bunu elbet bize Avrupa ve Amerika gazeteleri ispat edecek. Gelelim ihtilallerin vuku buldukları mahallere:

Meksika ihtilalleri: Meksika'da bir ihtilal zuhur eylemiş ise de askerlerin tümü hükümete sadık kalmışlardır. Fakat Roma'dan gelen haberlere nazaran ihtilal fevkalade genişlemiş Meksiko şehri ile haberleşme kesilmiştir. Lakin hükümet telsiz, telgraf vasıtasıyla asayişin temin olunacağını ilan eylemektedir.

Brezilya ihtilali: Buna bir ihtilal demekten ziyade bir isyan demek icap eder. Burada asilerin miktarı üç zırhlı ve bir kruvazörün mürettebatından ibarettir. Bu kruvazör ve zırhlılarda bulunan tayfalar isyan ederek zabitlerinden bazılarını katl, bazılarını hapis ve bazılarını da denize atmışlardır. Bunlar hükümete bildirip bir müddet beklemişler ise de arzularının yerine getirilmeyeceğini anlayınca derhal şehri bombardıman etmişler, asilerin bu bombardımanlarına istihkâm ve kalelerde mevcut asker mukabele eylediğinden bunlar da ateşi muhtelif yönlere çevirerek pek çok tahribatta bulunmuşlardır. Ateş birkaç saat devam ettikten sonra kesilmiş ve kruvazör ile zırhlılar açık denizlere açılmışlardır.

Bazı siyasi sebeplerden dolayı hükümet pek çok ileri gitmenin iyi bir netice veremeyeceğini anladığından bunlar hakkında aff-ı umumi ilan eylemiş ki bu hususu senato kabul eylemiştir. Fakat meclis-i mebusan henüz bir karar vermemiştir.

Peru ihtilali: Roma'dan gelen telgraflar Peru'da bir ihtilal vuku bulduğunu haber vermekte ise de bunun nasıl ve neden olduğu hakkında kâfi malumatımız olmadığından bu kadarcıkla iktifa ederiz.

SERMAYEDARLIĞIN BİR İSTİBDATI

Şemsiyecilerin bir sendikası olduğu herkesçe malumdur. Şemsiyeciler iki hafta evvel patronlarının, direktörlerinin tahammülü aşan muamelatı üzerine grev ilan eylemişler ve on gün kadar grevde devam ile taleplerinden bazılarını elde ettikten ve bazılarından vazgeçtikten sonra işleri başına geçmişlerdir.

Patronların şartlarından biri de işçiler iş başına geldiği zaman sendikadan çekildiğine dair bir kâğıt imzalaması keyfiyetidir. Kapitalizmanın ne derece müstebidce hareket eylediğini ispata kifayet eder zannındayım.

Anayasa ve meşrutiyet herkese örgütlenme hakkı bahşeylediği halde bu keyfi hareket eden patronlar, işçilerine verdikleri küçük bir yevmiye sebebiyle onlardan; bu mukaddes, bu yüce haktan vaz geçtiklerine dair bir kâğıt alıyorlar –ki gerçekte bunun hiçbir önemi yoktur–.

Bu hususta en ileri giden Avrozdi Bak, Mehmed Balcı ve kardaşları ve iki sene evvel bir çırak olan Moiz Govakil'dır.

Avrozdi Bak herkesten dana kurnaz davranarak amelenin gizliden sendikaya yapacakları yardımlara mani olmak için şimdi Avrupa'da bulunan Katib Herman'ın teşviki ile fabrikasında çalışan işçilerin her ay yüzde beşlerini kontrolsüz olarak yazıcı nezdinde bırakmağa mecbur olduklarını beyan eylemiştir.

Bazı işçiler buna itiraz ile sandık hesaplarının idaresi ve teftişi zımnında kendilerinden de bir iki kişinin tayinini talep etmişler ise de yazıcı Yervant ile Vasil bu keyfiyetin Mösyö Bak'ın arzularına karşı bir isyan hareketi gibi telakki olunacağını söyleyerek işçileri tehdit ve vermeme arzusunda bulunanları ayrı bir deftere kaydetmeye başlar.

Şimdi işçilere hitap ile deriz ki: Siz haftalıklarınızı canınız, teriniz, kanınız, hayatınız pahasına alıyorsunuz; size hiçbir kimse bir para ikram etmez, bedava bir kuruş bile vermez, patronların o eski yaldızlı haplarını yutmayınız, gözlerinizi dört açınız boş yere para vermeyiniz? Oraya yatırılan paranın kefili kimdir? En büyük hakkınız olan grev esnasında o paraya dokunabilecek misiniz? Bunları tayin etmedikçe para vermeyiniz hem ne hacet patronların sizin cemiyetlerinize karışmağa...

RUSYA'DA TALEBE NÜMAYİŞİ

Binlerce üniversite talebeleri ellerinde "idam cezası lağv edilmelidir" ibaresi olan kırmızı bayraklar olduğu halde (Novski Pruskit) meydanında toplanarak büyük bir gösteri icra eylemeye karar vermişler ise de gerek bir askerî müfrezenin ani vuku bulan bir hücumu ve gerek zabıtanın müdahalesi neticesinde talebe dağılmaya mecbur olmuştur.

Fakat talebe evvelce gösteri yapmadan dağılmamaya namusları üzerine yemin ettiklerinden Marseyez, Enternasyonal marşlarını veya Ebedi şarkısını söyleyerek ayrılmışlardır.

Sosyalist

Bu kadar şiddetle istibdadın yürürlükte olduğu bir memlekette üniversite talebelerinin toplanarak bir miting yapmaya karar vermeleri hakikaten büyük bir medeni cesarete malik olduklarını ispat eder.

Halbuki teessüf ile beyan ederiz ki, bizde üniversite talebesi ve bilhassa hukuk şubesi üçüncü senesinin bir kısmı büyük adamların akrabalarından

aldıkları talimat ve tembihler üzerine bazı mütefekkir ve münevver gençlerin teşkil ve tesis eylemiş oldukları ilmi bir cemiyete aza seçimini pek çok patırtılar ile engellemişler ve teneffüs esnasında cemiyetin kuruluşunun gereği hakkında söz söylemek arzusunda bulunan bazı arkadaşlarına sert sözler söyledikleri haber alınmıştır. Bu keyfiyet üniversite talebesi ve bilhassa hukuk öğrencileri için üzücü ve utanç vericidir.

Adresler:

Fransızca bilen arkadaşlarımıza özel bir kolaylık olmak üzere Fransa'da yayımlanan başlıca sosyalist gazetelerinin adreslerini yazıyoruz ki, isterlerse haberleşebilsinler.

Muhterem Mebus Jan Jores'in idare ettiği "L'Humanite" Gazetesi (16 Ru de lakarvasan)dır.

Muhterem Mebus Jül Kesd'in idare ettiği "Le Socialisme" Gazetesi (15 Ru viskoneti)dir.

Fransa Sosyalist Partisinin yayın organı olan "Le Socialiste" Gazetesi: Adresi (16 Ru De Lakorderi)dir.

Biraz revülosyoner fikirler takip eden ve Gustav Herve'nun adresi altında bulunan "La Gar Sosyal Gazetesi: Adresi - La Geurre Sociale (116 Ru Montmater)dir.

NAMIK HASAN

Numero -3- Perşembe - 25 Teşrin-i sani Sene 326 Birinci Sene

İNSANİYET
Osmanlı Sosyalist Fırkasının Naşir-i Efkarıdır
L' HUMANİTE
"Milletim Nev-i Beşerdir Vatanım Ruy-u Zemin"

Sahib-i İmtiyaz ve Müdür-i Mesul
İbnültahir İsmail Faik
Directuer İsmail Faik
Adres: Dersaadet Cağaloğlu Hürriyet Matbaası
Abone: Memalik-i Osmaniye için seneliği 40 ve Altı Aylığı 25 Guruş
Memalik-i Ecnebiye İçin seneliği 11 ve Altı Aylığı 7 Franktır
Umur-u İdare İçin Hüseyin Hilmi Beye ve Tahririye İçin Müdüre Müracaat Edilmelidir
Mesleğimize Muvafık Asar Ma'memnuniye Derc Olunur

ORGANE DU PARTIE SOSIALISTE OTTOMANE
Directeur proprietaire İsmail Faik

Nüshası 10 Paradır Şimdilik Perşembe ve Pazartesi Günleri Neşrolunur

Fotoğraf: Alman Sosyalist Fırkası Reisi Bebel[1]

AFF-I UMUMİ MESELESİ VE İDARE-İ ÖRFİYE

Sıkıyönetimin ilgası ve genel af ilanı havadisleri –ki Hakkı Paşa'nın sadrazam olduğu zamanda da gündemdeydi– şu son günlerde yine kamuoyunu hayliden hayliye işgale başladı.

Bazı kimseler sıkıyönetimin daha birkaç sene devamı lüzumunu(!!?) ve genel af ilanının henüz zamanı olmadığını(!!?) iddia ediyorlar ise de bu gibiler iyiyi kötüden ayırmaktan aciz bir sürü çocukça konuşanlar olup halbuki ülkenin selameti ve milleti düşünenler; birinin ilgası ne kadar lazımsa diğerinin ondan evvel ilanı lüzumuna da o derece kati'dirler.

Herkesin malumu olduğu üzere sıkıyönetimin ilan ve uzatılmasına başlıca sebep; 325 senesi martının otuz birinde ihlal olunan asayişin iadesi ve memleketin Abdülhamid taraftarlarından temizlenmesi idi.

1 Bebel'in elinde yine "Das Freie Wahlrecht" yazılı bayrak var.

Bu emele; Cenab-ı Hakk'ın inayeti ve milletimizin meşrutiyete sadakati sayesinde ulaşıldı.

Elhamdülillah şehrimizde asayiş bugün kemaldedir. Ve asayiş berkemal olduğu gibi bir irtica zuhuruna dahi ihtimal verilecek ortada hiçbir hal, hiçbir endişe olmasa gerektir.

Gerçi bundan dört beş ay evvel –siyasi midir? şahsi midir? sebebi resmen henüz anlaşılamayan– bir cinayet vuku buldu. Onu müteakip de gizli bir cemiyet keşfedildi. Hatta bu cemiyet meselesinden dolayı pek çok kimseler lekelenecekler gibi oldu. Bir mebus; aylarca tevkif olundu. Fakat bu cemiyetin de pek önemli olmadığı anlaşıldı, itiraf edildi. Bu yüzden endişeye mahal olmadığı yarı resmî surette beyan olundu.

Bu gizli cemiyetin (irtica)cı değil (ihtilalci) oldukları söylendi. Böyle söyletmekle de Avrupa'daki düşmanlarımıza karşı demek istenildi ki:

– "Görüyorsunuz ya! Memleketimizde fesatçılar var, ihtilalci var, her şey var. Fakat reaksiyoner (mürteci) yok. İşte bu; bizim meşrutiyetten artık nasibedar olduğumuza en büyük delildir."

Gizli örgütün dahi (irtica)cı olmayıp fesatçı bir cemiyet olduğu hükümetçe anlaşıldıktan sonra içimizde kime mürteci denilecek?

Abdülhamid taraftarlığıyla, eski idareyi istemekle kim itham edilebilecek?

Biz öyle zannederiz ki Abdülhamid'i ve onun keyfî ve katilce idaresini hatır ve hayalinden geçirecek bir kimse yoktur. Meğer ki; akıl kuvvetleri dağılmış divaneler ola!

Binaen aleyh bayatlayan, pek kokan (irtica) ve (mürteci) kelimelerini dillerden, gazete sütunlarından kaldırmak uygun değil midir? Engel ortadan kalkınca yasağın da kalması gerekmez mi?

Biz her şeyin, her kuvvetin üstünde olan kamuoyuna soruyoruz: "Sıkıyönetimin devamına lüzum var mı? Genel af ilan edilmeli mi? Edilmemeli mi?"

Kamuoyu bize diyor ki:

"Sıkıyönetimin devamı, bizim, meşrutiyete ısınamadığımızı düşmanlarımıza karşı ilan etmek demektir ki bu; bize pek ağır gelir. Genel affa gelince: Şimdiye kadar vuku bulan suçların genel af perdesiyle kapanması elbet hayırlıdır."

İşte kamuoyu bugün bu merkezdedir.

Kamuoyunun cereyanını takibe mecbur olan hükümet; bu hususta ne yapmak lazım geleceğini bir an evvel düşünmelidir. İnsanların anlayışını tatmin için ne yolda icraatta bulunmak lazımsa o tarz-ı hareketi ihtiyar eylemelidir. Yoksa (irtica) ile (mürteci)ler için ilan ve uzatılmış olan sıkıyönetim hükümleri; söz söyleme özgürlüğünde, özgür neşriyatta bulunan vatanın özgür kimselerine tatbik edilirse hükümet ve hükümetin dayandığı kuvvet; kamuoyunun azarına uğrar. Boynundaki esaret zincirini kollarının gücüyle kı-

rarak Yıldız Köşkü'nün tahakkümcülerini dağıtan bu millet; artık kahır ve zorbalık altında ezilemez. Canilerin, katillerin, şakilerin pençesinden kurtulan bu muazzez millet, artık hiçbir kimsenin kurbanı olamaz. Tarihe bir kere bakılsın! Hürriyet havalarıyla ayaklanan milletlerin boynuna esaret zinciri geçirmek mümkün olabilmiş midir? Hayır... Yüz bin kere hayır...

O halde sözümüze son vererek şöyle diyoruz: Yazarları, özgür kişileri kahır ve perişan etmek değil; adedi günden güne çoğalan konuşanların dilleri bile kesilecek olsa sonuç yine varacağı yere varır. Bu; gerçekler ortadayken hükümetin bu mühim noktalara önem vermemesi ve birtakım uygunsuz tedbirlerle korktuğu kamuoyuna büyük bir şiddet vermesi nasıl bir hükümete anlayışına dayalıdır anlayamıyoruz?!

İNSANİYET

KEŞKÜL-İ SİYASET[2]

Keşkülümüze atılan hediyeler:
Rusya'dan; zulüm ve cehalet.
Almanya'dan; ders-i felaket
Fransa'dan; akl-ı feraset
İngiltere'den; tab'-ı nefaset
Avusturya'dan; ru-yi kehanet.
İtalya'dan; bi-mana-i hakaret
Japonya'dan; icad-ı sekerat
İran'dan; nedamet
Sırbistan'dan; sahte şecaat
Romanya'dan; kuru şefaat
Bulgaristan'dan; enva-ı şekavet
Yunan'dan; fikr-i sakamet!
İspanya'dan; metanet
Portekiz'den; selamet.
Amerika'dan; saadet.
Belçika ve Flemenk'ten; İsveç'ten, Danimarka, İsviçre'den ticaret, sekerat.
Fas'tan Tunus'tan, Cezayir'den; ibret!
Türkiye'den; sefalet?

VADİ-İ ŞAHSİYATTA DOLAŞMAK![3]

324 senesi 10 Temmuz'undan şimdiye kadar söylenilen, işitilen sözler arasında kulağa vakit vakit şu kelimeler de çarpıyordu:

2 Keşkül: 1. Dilenci çanağı. 2. Bir çeşit süt tatlısı.

3 "Meseleleri kişiselleştirmek" anlamında kullanılıyor.

– Şahsiyatla uğraşmayalım!

Böyle söyleyenler; kendilerini, ideallerini haklı göstermek için diyorlardı ki:

– "Biz artık hürüz. Hürriyetten her hususta istifade etmeliyiz! Bu ülkenin ilerlemesine çalışmazsak hayat yolunda pek büyük acılara tesadüf ederiz. Memleketimizin, milletimizin ilerlemesine ve yükselmesine çalışmak için de el ele vermekliğimiz lazımdır. Maziyi unutmalıyız! Bu, büyük günlerde o küçüklükleri, o küçük meşguliyetleri bir tarafa bırakalım! Şahsiyatla uğraşmak bizim şanımıza düşmez."

Gariptir ki üç seneden beri böyle söylenildiği, maziyi unutalım! Şahsiyatı bırakalım! denildiği halde yine de şahsiyatla ilgili konularda pek çok şeyler söylendi. Hatta Meclis-i Mebusan'ın geçen toplantı devresine birbirinin cemaziyel evvelinden başlayıp rebi-ül ahiresinde karar kılan mebus beyler, efendiler görüldü (!) ve yine pek gariptir ki maziyi unutalım! Şahsiyatı bırakalım! diyenler idi ki şahsi konulara giriyorlar, bu hususta onlar yol açıyorlardı.

Şimdi bir şey soralım:

– Şahsiyatla uğraşmak iyi midir? Fena mıdır?

Buna verilecek cevap şüphesiz budur:

– Elbet fena!

Filhakika şahsiyatla uğraşmak hususiyle bizim için – pek fenadır.

Fakat fenalığı cidden itiraf etmekle beraber maatteessüf söyleyebiliriz ki bir hakikatin ortaya çıkması için insan bazen birinin, yahut birçok kimselerin şahsiyatlarını söz konusu etmek zorunda kalınıyor. İstemeyerek, gönül arzu etmeyerek, mecburiyetten şahsiyat vadisine düşüyor. Ve tereddütsüz diyebiliriz ki vadi-i şahsiyatta dolaşmak bazen pek büyük hakikatlerin ortaya çıkmasına vesile oluyor. Evet; vesile oluyor da mesela herkesin göreneğe uyarak takdir ve prestij eylediği bir adamın mahiyeti anlaşılıveriyor. Böyle bir hakikatin ortaya çıkması ülke ve millet için bazen hayırlı oluyor... Deniliyor ki:

– Şahsiyatla uğraşmayalım. Maziyi unutalım!

Peki! Öyle olsun! Unutalım! Şahsiyatla uğraşmayalım! Vadi-i şahsiyatta dolaşmayalım! Ama... Bakınız! Şu satırları yazdığımız sırada kabinenin düşüp düşmediğini bilmiyorduk. Genel kanıya göre kabine tamamıyla düşmese bile kısmen bakan değişiklikleri yaşanacak. Her halde hükümet içinde yeni simalar görülecek. Bittabii bütün halk bu zevatın kimler olduğunu, mesleklerini, iktidarlarını, eğitimlerini, geçmiş hayatlarını bilmek ve öğrenmek ister. Böyle istemek de hakkıdır. Halka öğretecekler, bildirecekler ise gazetecilerdir, yani biziz!

Mesela kabine tamamıyla düştükten yahut bakanlık değişiklerinden sonra yeni heyeti teşkil edenlerin, sadrazam başta olmak üzere milletin mukadde-

ratını ele alan bu kişilerin ta mahalle mektebinden, çocuklarından başlayarak, gençliklerini Avrupa'da geçirdikleri hayat dönemlerini dikkatle gözden geçirir ve bugünkü meslekleriyle o geçen hayat devirlerini mukayese edecek olursak, bugünkü mesleklerinin mülk ve milletin geleceğine hizmet edebilecek bir tarzda olup olmadığını anlayacak, sonra da gazetecilerden hizmet bekleyen halka:

– İşte bugün sizi ve bizi idare edenlerin özgeçmişleri! diyecek olursak fena bir harekette mi bulunmuş sayılacağız?

Yahut yüzlerindeki alçaklık ve hıyanet lekelerini örtmek için sahte yüzle ortaya atılan ve zaman zaman ihtiraslı, rüşvetçi, kendi gözündeki kazığı görmeyip de başkalarının gözündeki çöpü göstermeğe çalışan cahil cüretkârların, namuslu insanlar indinde makbul olabilecek bir özgeçmiş göstermeye muktedir olmayanların, mazilerini, hallerini, gösterecek olursak yine fenalık mı etmiş addolunacağız?

O halde ey şu muazzez vatanın muhterem evlatları! Sizi ve bizi idare edenlerin, sizi ve bizi aldatmaya çalışanların kimler olduğunu bilmeyeceğiz. Anlamayacağız. Fakat ne için? Bir hakikati söylemek için kimden çekineceğiz? 30 milyon halkın vekilleri hepsi bir arada toplandığı, mütalaalarını açıktan açığa söyledikleri halde biz mi susacağız, kimden çekineceğiz? Çerkes Mehmed'den mi? Fehim'den mi? Beyoğlu mutasarrıfı Hamdi'den mi? Yoksa Yıldız Köşkü'nden mi?.... Bilmiyor muyuz ki:

"Evvel saltanatın yeller eser şimdi yerinde"

O halde meşrutiyete, basın özgürlüğüne, söz hakkına güvenerek bir iki söz söyleyelim

Malum olduğu üzere Meclis-i Mebusan'ın pazartesi günkü toplantısında mebuslardan bazı kişiler basın haklarında reva görülen uygunsuz tedbirleri tenkit ettiler. Bu tenkitçiler içinde Amasya mebusu İsmail Hakkı Paşa ile Şam mebusu Şefik El-Müeyyed Bey de vardı. Bu iki zatın ikisiyle de şahsi tanışıklığımız olmadığı gibi şahsımıza ait olarak kendilerinden beklediğimiz hiçbir şey de yoktur. Fakat matbuat hakkında ikisinin de söylediklerinin doğru ve zamana uygun olduğunu görememek için insanın burnundan ötesini görememesi lazım gelir.

Şefik El-Müeyyed Bey eleştirilerinde biraz ileri vararak demiş ki:

"Anayasa birçok konuları güvence altına almıştır. Mesela en evvel söz hürriyeti... Sizden ve sadrazamdan sorarım. Hele tatil esnasında bu memlekette söz hürriyeti var mıdır? Söz hürriyeti ancak Meclis-i Mebusan'dadır dediler. Sonra memlekette basın hürriyeti var diyorsunuz. Bendeniz basını ağzıma almağa çekinirim. Efendiler! Basının istibdat devrinde ne dereceye indiğini bilirsiniz! Ben derim ki bu tatil müddeti zarfında basın; istibdatta bulunduğu dereceden daha aşağı bir dereceye düşmüştür."

Basın mensuplarının duçar oldukları hakareti gören, sonra birtakım gazetelerin muhafazakârlık adı altında dalkavukluk ettiklerini, yazarlarından bazılarının ciddiyet maskesi altında hükümetin meddahı olduğunu takdir eden vicdan sahiplerinden soralım?

– İsmail Hakkı Paşa ile Şefik El-Müeyyed Bey'in eleştirileri haksız mıdır!

İşte "Tasvir-i Efkar" işte "Sabah", işte, "Tercüman-ı Hakikat!" varakparesi!

Bir kere bu gazetelerin içeriğine bakılsın! Bir kere de memleketin hali göz önüne alınsın! Hükümetin icraatı göz önüne getirilsin. İsmail Hakkı Paşa ile Şefik El-Müeyyed Bey'in eleştirileri haklı mıdır değil midir? İş o zaman ortaya çıkar.

"Lakin kime anlatırsın eyvah!"

Evet, kime anlatırsın! Hakkı teslim ettirmek kabil olamıyor ki!... Buna bir örnek mi istersiniz? İşte! Tercüman-ı Hakikat varakparesinin salı günkü nüshasında yer alan baş makale (!)... Bu baş makalede Şefik El-Müeyyed'in eleştirilerine cevap verilmek istenilmiş.

Fakat öyle bir cevap ki kişisel menfaat ile malul bir beyinin mahsulü olduğu için okuyanların vay haline!...

Biz bu hususta pek çok sözler söyleyebilirdik! Ötekinin berikinin mazisi ile uğraşanların hem mazi defterlerini açarak şu zamandaki yeni devrimizdeki maskaralıklarını, vurgunlarını, hırsızlıklarını ortaya sererek mahiyetlerini âleme bildirirdik! Ve böyle kimselerin şahıslarını söz konusu ederek vadi-i şahsiyatta dolaşarak sevgili vatanın masum evlatlarını kimlerin, nasıl riyakârların, hırsızların iğfal ettiğini söylerdik. Fakat gazetemizin hacmi şimdilik müsait olmadığından bu bapta yazacaklarımızı geleceğe bırakıyoruz. Bununla beraber son söz olarak deriz ki:

Kendilerine birtakım insani ve ilmi meziyetler takarak, hatta bu meziyetlerin varlığına da inanarak icap ettikçe yüksekten söyleyenler, hamiyetten, insaniyetten, namustan, vatanperverlik muhabbetinden bahsedenler cesurca, mertçe bir söz söyleyebilmek için kendilerini bir parça hatırlamalı. Herkesin huzurunda makbul olabilecek bir hayat resmi göstermeli? Bir özgeçmiş kâğıdı yazabilmelidirler. Acaba böyle bir özgeçmiş göstermeden yazılan şeyler hayali olmaktan başka bir meziyete sahip olabilir mi?

EMRAZ-I İÇTİMAİYYEMİZDEN[4]

Milletimizin giriftar olduğu toplumsal hastalıkları vicdani üzüntülerimle yazıyorum:

Devletlerin ilk oluşumundan, yıkılışlarına kadar olan geçmiş olaylarını

4 "Toplumsal Hastalıklarımızdan". İmlası da, dile de çok bozuk, içeriği zayıf, anlamsız bir yazı. "Bir Sosyalist" imzasına bakılırsa, kendini sosyalist sayan bir okur tarafında gönderilmiş olabilir.

mütalaa etmek halen bizim için faydalı olmadığını iddia edecek hiçbir kimse tasavvur olunamaz. Onun için devlet ve milletlerin hayat safhalarını kısaca muhakeme edecek olursak kendimizi güzel yollar bulmuş, yanlış yönleri reddetmiş görürüz ki bir milletin gelecekteki refahı ancak bu suretle sağlanabilir. Şimdi, bizim tarih incelemeleri neticesinde elde ettiğimiz gerçekler ikidir: Biri ilerleme, diğeri gerilemedir.

Önceki ikincisini söyleyelim: Milletlerin, devletlerin her an ilerlemenin nimetlerini düşünerek refah ve saadete ulaşmaları geçmiş tecrübelerindendir. Onların geçmişleri gelecek için bir ders-i ibret hazırladığını, kendi vicdanları gibi kendilerine malumdur. Mazide yaşadıkları üzücü haller, mazi içindir. Mazi geri gelirse ancak o zaman bulunurlar onun için gelecek kendilerine nasıl lazımsa; geçmiş tarihten istifade için o kadar elzem bulmuşlar, hatta geleceği küçülterek; gelecek bize hal olacak bir gaflet kuyusudur diye söyler ve düşünürler.

Mazisini pek iyi bilen, ondaki hataları idrak eden kavimlerin, niçin geleceği ferah olmasın? Bir kere düşünelim. O millet, geçmiş devirlerindeki – gelecek için zararlı halleri mahvetmiş, geleceğe saadet yolu bulmuş, yıkımına sebep olacak konuları pek güzel anlamış, hissiyat-ı milleti öğrenmiş olsun da, gelecekten korksun! Kabil midir?

Fakat şurası da akla gelir. Mazisini bilir, halini görür. Geleceğini anlar bir millet üzerine kâinatı bir mezarlığa çevirmek emeliyle kurulmuş güçlü bir devlet gelip o milleti mahvederse buna hiçbir şey denemez. Bu öyle bir haldir ki masum bir adamın idam cezası alarak, hak namına, hakikat namına bir cellâdın bir katilin kurbanı olmasına benzer ki; bundan dolayı ise, insanlar, mazlumu müdafaa etmediklerinden cihan-ı insaniyette mesuldürler. Bir milletin diğer bir üstün millet tarafından mahvedilmesi cihan-ı insaniyete mühim bir vazife yükler. O da o güçlü ve ezici devletin ortadan kaldırılmasıdır.

Devlet ve milletlerin ilerleme sebeplerini söyledik. Biraz da gerileme konularını zikredelim...

Devlet veya millet, geçmişini dikkate almaz, ondan ibret alarak, geriye değil ileriye gitmek fikrini takip etmezse, yıkılır.

Maziden ibret almak, pek büyük maharet olduğu gibi gerçek bir yenilenme göstermek de millet için refah sebebidir.

Milletlerin, devletlerin refahlarını sağlayan yenilenmeleri sağlayan adamlar medeni devletler nazarında değerlidir.

Fakat bizde yenilik taraftarları hükümetimizin değil milletimizin bile nazarında ehemmiyetsiz, gayri makbuldür.

Zira, milletin gözünü mazinin ilerlemesi değil, gerilemesi kapamıştır.

Maziden ibret yerine gelecek için gaflet alıyorlar.

Fakat sırf ahalinin cehaletinden, eğitime meraklı olmamasından ileri geli-

yor. Cehalet, bilime zaten düşman olduğu için bilim ve eğitim insanlarının ümidi olmuyor.

Fikirlerinde, içtihatlarında devam ediyorlar. Buna bir misal olarak Devlet-i Osmaniye'nin altı yüz senelik hayatını gösterebiliriz. Bu altı yüz senelik bir zaman zarfında o kadar yenilenme taraftarları gelmiştir ki, kendileri gibi namları, fikirleri, meslekleri, içtihatları da unutuşlara karışıp gitmiştir! Çünkü devlet her yeniliği temel maksadına aykırı görüyor. Bütün kuvve-i iktidarıyla kahrına çalışıyor. Maziyi, istikbal için bir ders-i ibret diye değil, sefalet, felaket için bilirler. Sözüm zan gibi gelirse, halimizi hakikat olarak göstermediğini kim iddia edebilir?.

BİR SOSYALİST

BİZ DE BÖYLE MÜNASİP GÖRDÜK

"Tanin" gazetesi okurlarından aldığını beyan ederek üç dört günden beri birçok bakan listeleri neşretti. Ve bu listelerin hemen ekserisinde Hüseyin Cahid Beyefendi'nin isimlerine tesadüf edildi.[5] Diğer listelerde de (Kamil Paşa, Said Paşa) vesaire görüldü. İtiraf edilmelidir ki; bütün bu listelerde isimleri görülen zevat içinde tarafsızlara nadiren tesadüf ediliyordu. "Tanin" Gazetesi bundan bahsettiği sırada:

"Gerekli yeterliliklere sahip çok insan olduğunu, tarafsız kişiler arasından gerekli niteliklere sahip kabineler teşkil edilebileceğini iddia eden muarızlarımızın bir tane liste tanzim edip kamuoyunun karşısına çıkarmaya cesaret edememeleri şayan-ı dikkattir" diyor. "Tanin"in bu mütalaasını bir dereceye kadar haklı gördük. Ve haklı gördüğümüz için de şöyle tarafsız ve hariçlerden bir kabine teşkil ettik:

Sadrazam	Londra Sefiri Tevfik Paşa
Şeyhülislâm	Cemaleddin Efendi (önceki)
Hariciye	Viyana Sefiri Reşid Paşa
Dahiliye	Reşid Akif Paşa
Harbiye	Mahmud Şevket Paşa
Maliye	Eski Maliye Muhasebecisi Abdurrahman Bey
Adliye ve Şûra-yı Devlet	Dava Vekillerinden Abdurrahman Adil Bey
Bahriye	Halil Paşa (eski)
Maarif	Tevfik Fikret Bey
Evkaf	Tanınmış Âlimlerden Şevketi Efendi
Ticaret ve Nafia	Kapril Noradinkyan Efendi
Orman Meadin ve Ziraat	Mavrokordato Efendi

5 *Tanin* başyazarı Hüseyin Cahid Yalçın

HARBİYE NEZARETİNİN NAZAR-I DİKKATİNE:

Malumunuzdur ki Süleymaniye'de Bozdoğan Kemeri civarında büyük bir arsa vardır.[6] Mısırlı Mustafa Fazıl Paşa arsası namıyla anılan ve günümüzde Harbiye Nezareti'ne ait bulunan mezkûr arsanın kapısı gece gündüz açık bulunmasından bilistifade içeriye birtakım uygunsuz kimseler girivermiş. Buradaki ağaçlar ve saire tahrip olunuyormuş. Bundan başka üzücü olayların olması da ihtimal dışı değildir. Binaen aleyh güvenlik ve genel sağlık noktasından mezkûr arsa kapılarının kapanması lazımdır. Bu babda nazar-ı dikkatinizi celb eyleriz.

DAHİLİYE NAZIRI VE SERFİCE MEBUSU

Meclis-i Mebusan'ın dünkü müzakeresi pek münakaşalı geçmiştir. Bilhassa Dahiliye Nazırı Talat Bey'le Serfice Mebusu Boşo Efendi arasında vuku bulan münakaşa mecliste büyük bir tesir hâsıl etmiştir. Boşo Efendi, Dahiliye Nazırı hakkında bazı uygunsuz kelimeler söylediği gibi Talat Bey de cevap vermekte gecikmemiştir. Mecliste bu gibi münakaşalar pek de memnuniyetle görülecek hallerden değildir.

Dalçef Efendi meclis görüşmelerinde hitabet kürsüsüne çıkarak Rumeli ve Makedonya'da işlenen cinayetleri tek tek saymıştır.

REJİ AMELESİ

Tütün Rejisinin Cibali Fabrikası İşçi İttihad Cemiyetinden aldığımız bir mektup hakkındaki mütalaamız bu sayımızda yer olmaması nedeniyle gelecek nüshaya bırakıldı.

BAKUNİN[7]

Yine karşımda vech-i nevvarın (aydınlık yüzün)
Hatırımda o yâd-ı gamginin (kederli hatıran)
Yine ufkumda şems-i efkârın (güneşli güzel fikirlerin)
Bana eyler hakikati tebin (hakikati söyler)
Ey fedakâr-ı muhterem ismin
Kalb-i millette bir karar olsun

Yine bak kâinatta cevr ü keder (haksızlık ve keder)
Yine her yerde gadr u istibdad (acımasızlık ve zorbalık)

---

6 OSF lideri Hüseyin Hilmi, tam on iki yıl sonra, 1922'nin Kasım ayında, tam da bu tarif edilen yerde öldürülecektir.

7 Hiçbir tarihselliği olmayan bu gibi şiirleri sadeleştirmenin bir anlamı olmuyor. Dize sonlarına açıklamalar ekledim.

Yine karşımda bin siyah cellad
Yine ufkumda bir büyük ejder
İstiyor her taraf mezar olsun

Yine bin zalimane bin meşum
Entrik... hakk u adl ise ma'dum (hak ve adalet ise aşağıda, düşük)
Nerde, nerde o sendeki cüret
Nerde eyvah o sendeki kudret
Dehşet-efza-yı rüzgâr olsun (dehşet arttıran rüzgar olsun)

Ah ey hami-i sunuf-ı beşer (sınıfların koruyucusu)
Ey fedakâr adl u hürriyet
Ah ey gird-bad-ı pür-dehşet (dehşetli kasırga)
Ey büyük dahi-i hakikat-i eser
Şana mersiyeler nisar olsun (mersiyeler yazılsın, saçılsın)

Ah ey taziyane-i tahrib (yıkan, bozan)
Söndün iyi etmeden te'dib (söndün haddini bildiremeden)
Gadr-i gaddarı; zulm ü bidadı (hainleri, zalimleri)
Ruhumun şimdi zar u feryadı (inleyen feryadı)
O büyük ruhuna selam eyler
Sana –nazmım ki ihtiram– eyler
Şu boğuk nale yadigâr olsun (inilti yadigar olsun)

HYRAN

MUALLİM ARAYANLARA

Orta öğretim derecesinde herhangi ulum ve fününa ait ders görmek arzu edenler, yüksek okul öğrencilerinden yetenekli muallimlerimiz mevcut olduğundan, tahsil etmek niyetinde bulunanların gerek şifahen ve gerekse yazılı olarak idaremize bilgi vermeleri ilan olunur.

KURTULAMAYACAĞIZ GALİBA?!

Memleketimizde alınan veyahut alınmayan sıhhi tedbirlere bakarsak koleradan galiba kurtulamayacağız!

Sokaklar pis, her taraf kirli...Umumi helalar pis, sıkışanlar, köşe başı, duvar kenarı, ağaç dibini budur deyip salıveriyor!... Lağım kanalları açık! Belediye uykuda!... İkaz edilseler bile aldırmıyorlar. Bu cümleden olmak üzere Kumkapı Nişancasında Ermeni Kızlar Mektebi Sokağındaki kanallar üç yerinden çökmüş, yayılan pis kokular yüzünden o civardan geçmek mümkün olamıyor... Mahalleliden bazıları ikinci belediye dairesine müracaat etmişler... On

gün olduğu halde hâlâ bir tesiri görülmemiş. Kanallar halen açık... Şimdi ne dersiniz? Koleranın şehrimizden yok olacağına ihtimal verir misiniz?!

SOSYALİZM NEDİR?

Ünlü İngiliz şairlerinden "Jak London" kendi şiirlerinden birinde, çoklara göre yeni bir fikri çürütmek için ona karşı hayal olduğu itirazını öne sürmenin kâfi olduğunu söylüyor. Muhterem şairin ifade ettiği fikirler her ne kadar abartmalıysa da, onda hakikate yakın esaslar bulunmasını itiraf etmekten geri duramayız. Zamanımızda ameli[8] bir zata sosyalizmden bahsettiğimiz esnada "ah o bütün bütüne bir hayaldir" deyip bağırır ve simasında bir tebessüm belirir ve daha ileri gidip "ondan bahsetmek o kadar kıymetli olan düşüncelerinin ve hayatta daha faydalı surette kullanılması mümkün olan zamanın kaybedilmesi olduğunu" söyler.

Bir sual – "Hülya" nedir? Niçin beyan olunmuş bir fikir "hülya" oluyor?.

Bu ameli zatlara göre bir hülyadır çünkü, nazari olup hayatta gerçekleşmesi mümkün değil. Bu manaya göre tarihin sahifelerini isimleri ile süsleyenler kendi zamanın hayalcileri idiler. "Kolombus" bir hayalci ve onunla alay edenler ameli idiler. "Robert Estefnisteyn"in karşı trenin şimendüfer üzerinde geçmekte olduğu vakit orada bulunan bir ineğin mahvolmasına itiraz edenler ameli ve "Robert Estefnisteyn" hayalci idi. "Moris"in elektrik ve "Markoni"nin telsiz telgraflar rüyalarını alaya alan zevat ameli idiler ve nihayet sosyalizm bir hülya ve o akımı takip edenler dahi hayalcilerdirler(!). Onlar geleceğe bakıp orada ne sefaleti ve ne de muharebelerin kızıl perdesini görmek arzu ediyorlar! O günlerde ne çocukların açlıktan ve ne de kadınların yürek acısından heyecanları duyulacak. O günlerde insaniyetin eski zamanlardan beri kendisinde beslediği kardeşlik rüyaları hakikate dönüşecek. Eğer hayalci tabir olunan sosyalistlerin hayalciliği bu kabilden ise bunda bir hakikat mevcut olup o ameli adamlar dahi böyle tabir etmekten haklıdırlar. Lügatin bu manasına nazaran sosyalistlerin hayalci olduğu bir hakikattir. Onlar "Linfoli"nin, "Markoni"nin "Moris"in hayallerini temsil ediyorlar; yalnız onlar cemiyeti yeni esaslar ile mükemmel bir hale sokmak ve onun için yeni bir program tanzim etmek niyetinde değildirler. Sosyalizm kendi karşıtlarının da itirazına rağmen kendinde "Eflatun" gibi hatalardan arî bir cemiyet-i insaniye meydana getirmek amacı besleyemez. O gelecekteki toplumun bugünkü toplumdan doğduğunu kabul edip ona dair tafsilat da veremez. İtiraz edenler, o ameli zatlar daima o asr-ı saadette sosyalizmin galip geldiği esnada olacakları daima tafsilatla anlamak arzusunda bulunurlar. Bu da cevaben bir sosyalist, sosyalist temellerinde müesses bir cemiyetin ne ve nasıl olduğunu bilmekten aciz kaldığını itiraf ettikten sonra muhataba 19. asrın şan u şerefi olan "Dar-

8 "Ameli" kelimesini teoriyle, "hülyalarla" uğraşmayan, pratik kimseler anlamında kullanıyor.

vin'in" tekemmül nazariyesi[9] gösterir. Bu nazariye vasıtasıyla bize malum olan hakikat toplumda bütün değişimlerin tedricen vuku bulup asırların eseri olduğudur. Cemiyetin şimdiki şekli bir veya birkaç kişinin fikirlerinin neticesi olmayıp, uzun asırların tekemmülü sayesinde husule gelmiş, bugünkü durumdan doğmuştur. Bugünkü durumdan yola çıkarak gelecekle ilgili bazı şeyler söyleyebiliriz. Sosyalistin ümidi hülya değil bugünden kaynaklanmıştır. Birçok kişiler sosyalistlerden istediğine ve onların neşrettiği gazete ve kitaplardan okuduklarına göre, sosyalizmin bütün bütüne bir hülya ve insaniyetin bu kadar dertlerinden tekemmül eden bugünkü toplumu harap ve bitap edip onun yerine yeni bir toplumun esaslarını koymak niyetinde olmadığını anladıktan sonra hayrette kalıyorlar. Sosyalistlere göre bir (Oven)in veya (Marks)ın birkaç fikri ile dünyayı bir cennete dönüştürmek mümkün değil. Sosyalizm bir tekemmüldür. Tekemmül-i insaniyeye dair bir nazariyedir ve bu nazariyeye göre hayvanlıktan insaniyete ve esirlikten hürriyete doğru gitmek için hayli derecelerden geçip tabiatın bütün kuvvetlerine galebe etmeli. Gezegenimizde sosyalizm iktisadi etkiler altında husule gelen yeni bir safha. Medeniyetin yeni bir devridir. İşte bilime dayanan bir sosyalistin sosyalizme dair kabul ettiği fikirler bunlar olup toplumda husule gelecek değişimleri ayrıntılarıyla beyan etmemesi de garip değil.

14. asırda derebeylikten kapitalizm devrine geçileceği zaman çokları toplumun alacak olduğu şeklin yeni bir safhasını beyan edenlerin yanına gidip onları o safhanın ayrıntılarını tarif etmekte aciz kaldıkları için alay etmeye başladılar. Sosyalizm de aynı cevabını verip kapitalizmden doğan yeni bir toplumun meydana gelmekte olduğunu bize söyler. Ve o toplumun ana hatlarını tarif edip bununla yetinirler. O cemiyette kadınlar ne olacak?. Hükümet nasıl şahıslara bu veya şu işi nasıl gördürecek bu suallere eski sosyalistler gibi hayalciler cevap verebilirler.[10]

VAHAN VASFİ

EMNİYET-İ UMUMİYE MÜDÜRİYETİ'NİN NAZAR-I DİKKATİNE

Geçenlerde "İmdad" namıyla bir varakpare yayınlandı. Söz konusu varakparede sosyalistler hakkında yazılan makale içindeki şu fıkrayı pek dikkat çekici gördüğümüzden dikkatlerine arz ediyoruz. Gereğinin yapılacağına ümidimiz berkemaldir!.

"Hay zavallılar Hay! Lakin unutmayınız ki bugün boş zannettiğiniz mey-

9 Evrim teorisi.

10 Bu yazıda çok dikkat çekici olan yan, yazarın, Karl Marx'ın çok önem verdiği bir konuya vurgu yapmasıdır. Marx, gelecekte oluşacak sosyalist toplumun ayrıntıları hakkında konuşmayı ilkesel bir tutumla reddediyordu. Bunu, gelecekteki toplumun ayrıntıları hakkında bugünden konuşmayı, ütopyacılara özgü bir tutum olarak görerek eleştiriyordu. Bu, Marksizmin bugün bile çok anlaşılmayan, özellikle anti-Marksistlerin Marx'a haksızlık ettiği konularından biridir.

danın görünmeyen bir köşesinden bir kuvvet çıkar ve ilişirse meydanda sefil ve hakarete uğrayarak kalacaklar, şiddetli bir tokat yiyecekler çok olacaktır."

"İmdad" Gazetesi'nin şu beyanatından memleketimizde geçenlerde keşfedilen gizli örgüt gibi bir gizli örgüt daha olduğu anlaşılır. Birinci gizli örgütü açığa çıkarmakla ülke ve milletin selametini sağlayan zabıta kuvvetlerinin görünmeyen köşenin de kuvvetini bulup çıkaracağı şüphesiz olduğundan şimdilik bu kadarla yetiniriz.

–AÇIK MEKTUP–
SADRAZAM PAŞA'YA

Meşrutiyetin bahşettiği konuşma özgürlüğü ile zat-ı âlinizin nazar-ı dikkatine üzücü bir olayı arz etmek istiyorum:

Anadolu'da taraf taraf eşrafın icra ettikleri mezalimin feci bir örneğini bu defa "Finike"den gelen namuslu zevat üzüntüyle hikâye ettiler. Her türlü mesuliyeti alarak hukuk-ı umumiye namına feryad ediyorum.

Finike eşrafından Süleyman Ağazade İdris Ağa Finike'nin (Bağyaka) isimli köyünde üç yaşından yedi yaşına kadar üç yetim ve yetimenin ve bir beli bükük ninenin sahip bulundukları beş dönüm arazi üzerine on beş sene uğraşarak yapabilmiş oldukları bahçe ile bütün servetleri olan bir kulübeyi Finike Nahiye Müdürü Hamdi Efendi de hazır olduğu halde kâmilen cayır cayır yaktırıyor; caniler gibi mahvediyor da hükümet bu caniyi yakalamıyor ve mağdur zavallılar da hükümete müracaat etmekten korkuyorlar, çekiniyorlar.

Senelerden beri mezalim yapan bu adam bu suretle cinayetler irtikâp ediyor da kanun bu adamı terbiye etmiyor! Hükümet çaresiz fukaranın hukukunu muhafaza etmiyor. Binlerce aileyi sürgün, tazyik ile mahveden bu zalim –belgelerle ispat ederim– halen cinayetinde devam ediyor. Haccac-ı Zalimi,[11] Nemrud'u taklit ediyor da hâlâ serbest araba ile, atlarla gururlu geziyor. Nazar-ı dikkatinizi bu meseleye şiddetle celb ederek adaletin tatbikini istirham ediyorum.

Elmalı Belediye Reisizade
FERRUH NİYAZİ

BİR SANAYİ TALEBESİNİN
MEDENİYET-İ HAZIRAYA KARŞI NAZARI
Terakki Ne İle Olur; Şeraiti Nedir?

(Geçenki nüshamızdan devam)

Nitekim imalat-ı harbiye fabrikalarına yapılan teşkilat gibi zorla yapılan muameleler de uygun değildir. Ben artık buna teşkilat dahi diyemeyeceğim!

11 Haccac: Irak valisi olup, Hz. Muhammed soyuna ve taraftarlarına eziyet eden Yusuf bin Sakafi'nin unvanı; Devellioğlu, s. 305. Haccac-ı Zalim olarak anılırdı.

Çünkü (Eski hamam eski tas, eski halvet eski kurna) acaba "Müdür Paşa" halimizi bilmiyor mu? Fabrikamızı teftiş esnasında koğuşlarımıza gelip hali pür-melalimize insaf etmedi mi? Haydi diyelim ki; –bazı sebeplerden– tamamen halimize vakıf değil. Acaba? elindeki hangi iyi bir nizamnamemize güveniyor? Bunca senedir haksızlık ve zulüm altında ezilen biz amelecikler daha bu esaretleri, nizamsızlıkları görecek miyiz? Biz hayatımızın en mukaddes devresini gençliğimizi böyle (13, 14) sene baskılar altında mı geçireceğiz? Biz neyiz Paşa hazretleri!? Asker mi? Mektepli mi? Hademe mi? İşçi mi! Amele mi yoksa... miyiz? Biz de bu vatan evladı değil miyiz? Öteden beri çekmiş olduğumuz mezalimde herkesin mesut olduğu şu meşrutiyet devrinde artık çekemeyeceğimizi ihtar etmeye ve vicdanımdan kopup gelen zorlayıcı bir kuvvet üzerine cesaret ederek ve bu cesaretin bana Allah tarafından geldiğini hissediyorum. Asker isek niçin askerce vazife ile mükellef değiliz, hademe isek askerlikle münasebetimiz ne? Mektepli isek hademelikle aşçılıkla münasebetimiz ne? Amele isek (10,11) saat bunca seneler esir gibi çalışacak isek askerlikle hiçbir münasebetimiz dahi olamayacağını söylüyorum. Çünkü: Askerlik vatandaşların ifasına mecbur oldukları bir vazife-i mukaddesedir. Yoksa askerin eline silah vermeyerek "askersen vazifene git! Günde 11 saat çalış!" demek hiçbir medeni memlekette görülmüş, işitilmiş şeylerden değildir. Mamafih şu (13 sene) zarfında ne türlü hayat sürdüğümüz dahi şu kadarlık tafsilatı vermeyi hissettim. Arkadaşlarımızın hepsi bir seviyede olmamakla beraber kimisi çile ocağından çıkmış gibi saç ve sakala bürünmüş, kimi koğuşundan reislikle çıkmış gibi, kimi mecburen çalışarak, çabalayarak sanatındaki emeğinin semeresi olarak hariçte veya fabrika dahilinde usta namı altında çürüyüp gitmektedir. Bunlara da sebep süre çok uzun, ve dersler, nizam ve intizamın hiç yok olmasıdır. Binaen aleyh: esef verici halimizi anlatmaya ne sütunlar, ne de kitaplar yeter. Ve şu üzücü halimizin ortadan kaldırılmasını zat-ı âlinizin namus ve vicdanlarına havale eyleriz.

Gelelim bugünkü medeniyete: Görülüyor ki, insanlar daima ilerledikçe ve geliştikçe o kadar da ihtiyaç gözükmekte fakat yine zengin, fukara unvan altında yaşatılıyor. Zengin ne demek??? İnsanlarda kin ve garaz gibi kötü ahlâkların sebebi hep toplumsal hayat değilse nedir? Bilmediklerimizden değil midir? Ah, toplumsal hayatımızda ne kadar acı hakikatler var. Biz hem mazinin hem de halin o acı acı tecrübelerinden ders almak istemiyoruz. Daima safsata daima gösterişçi icraat, daima ihtiraslar, daima ve daima şahsi menfaatler!. İşte toplumsal hayatı kirleten kötülükler!!!

Bir hakikattir ki, "haksızlığın, zulmün gezdiği yerlerde felaket yüz gösterir". Eğer biz Osmanlılar memleketimizin gelişmesini, halkımızın saadetini, Osmanlı nam ve unvanını yükseltmek, ilerleme yoluna doğru adım atarak ilerlememiz, velhasıl muvaffakiyet, bütün ümitlerimiz; muhterem mu-

kaddes işçilerin, sanatkârların çoğalmasına, onların emeğine ve çalışmasına bağlıyor. Saadet ve gelişme onların ellerindedir. Sanatkârlar yapabileceği şeyi değil, yapılamayacak şeyleri husule getirmişlerdir. Ey memleketin idare işlerini ellerinize alan milletvekilleri!! Bu aziz vatanın hakikaten ilerlemesini ve yükselmesini arzu ediyorsanız!? İnsanın vücudunun her bir zerresi aynı vücutla kaim olacağına ki nasıl çabuk kanaat hâsıl ediyorsanız o halde bu Tıbbiyeli, şu Harbiyeli, öteki Hukuklu, bu insanların sıhhatine bakar herkes her ferd vatana hizmet eder. Hepsi de bu vatanın zerresidir deyip herkesin hukukuna aynı surette adalet kaidesine uygun olarak muhafaza etmelisiniz. Ve hakkımızda meşrutiyete layık bir tarzda ıslahat icra etmelisiniz. Sizden bunu bekliyoruz. Memleketimizde az bir emek ile büyük iş husule gelmesi maarif ve sanayinin yaygınlaşmasına çalışmakla beraber her şeyden önce nazar-ı itibara alınmalıdır. "Rüzgar esmeyince yaprak kımıldamaz" Bir sanayi talebesinin bugünkü medeniyete karşı olan nazarı işçilerin tek vücut olarak mağduriyetlerinin giderilmesine çalışmaktır. "gerçek medeniyet ise işçilerin maddi sefaletten! kurtulmasıyla olur".

İNSANİYET

Yukarıdaki istirhamname hakkında bütün samimiyetimizle ilgili merciinin insanlığına dikkat çekmeyi bir insanlık vazifesi sayar ve muhterem ve mukaddes işçi kardeşlerimize de (biraz daha sabır) eylemelerini halisane teklif ile çok yakında taleplerinin yerine getirileceğini aldığımız söz üzerine kendilerine müjdeleriz.

İsmail Faik

Numero -1- Pazartesi 1 Kanun-u evvel Sene 326 Birinci Sene

MEDENİYET
Osmanlı Sosyalist Fırkasının Naşir-i Efkarıdır
"Milletim Nev-i Beşerdir Vatanım Ruy-u Zemin"

Sahib-i İmtiyaz ve Müdür-i Mesulü İsmail Faik
Adres: Dersaadet Cağaloğlu Hürriyet Matbaası
Abone: Memalik-i Osmaniye için seneliği 40 Altı Aylığı 25 Kuruş
Memalik-i Ecnebiye İçin seneliği 11 ve Altı Aylığı 7 Franktır
Umur-u İdare İçin Hüseyin Hilmi Beye ve Tahririye İçin Müdüre Müracaat Edilmelidir
Mesleğimize Muvafık Asar Ma'memnuniye Derc Olunur
ORGANE DU PARTIE SOSIALISTE OTTOMANE
Directeur proprietaire İsmail

Fotoğraf: Sosyalist Gazetesi Müdür-i Mesulü Hasan Namık Bey

İSLÂM SOSYALİSTLERİN TEBRİĞİ

Mübarek Kurban Bayramı'nı bilumum Müslim kardeşlerimize tebrik eder ve gazetemizin bayram münasebetiyle gecikmesinden dolayı mazur görülmemizi rica eyleriz.

İHTİYAC-I TEKÂMÜL

Ta ilk çağlardan beri insanlar zulmün, tahakkümün, zorbalığın kahrından kurtulmak için çalışmışlar, uğraşmışlar, pençeleşmişler ve nihayet her devirde o tahakküm ve zorbalığı hafiflete hafiflete birtakım safahat geçirmiş ve nihayet şu bulunduğumuz hale, nispeten gelişmiş ve medenileşmiş hale ulaşmışlardır.

Tabii ki şu halimiz, şu devrimiz, bir gaye değildir. Gelişme kanunu gereğince insanlar ve bilhassa varlıklar daha türlü türlü günler, güne gün safahat geçireceklerdir. İşte o yenilikleri, o istikbal yollarını hazırlamak için bir toplumun arasından meydana atılanlar, bilim ve yenileşmeye sarılan çevrelerini, hemcinslerini ikaz ve aydınlatmaya çalışırlar. Çağımızda, zamanımızda inkılâp ve yenilik ihtiyaçları daha ziyade artarak bütün bu ihtiyaçların ayrı ayrı yollardan takipçileri dernekler, siyasi partiler şekillerinde mücadeleye atılmışlardır.

Herkes, her fert hür ve müreffeh yaşamak ister ve onun için çalışır. Hâlbuki diğer taraftan –muhterem bir edebiyatçının tabiriyle– (her kalp ötekine "biraz çekil nefes alayım!" der.) Ve böylece herkesin kendi için, kendisini biraz daha yükseltmek için, başkalarının refah ve rahatından mümkün mertebe çalmak, gasp etmek için çalışması bir rekabet doğurarak toplum içinde çatışma ve mücadelelerin baş göstermesine sebebiyet vermiştir.

Bu suretle karşıt olarak mücadele edenler kısım kısım ayrılarak birer program oluşturmuş, o programlar dahilinde birer grup, birer ordu gibi hareket etmeğe başlamışlardır ki bu ordulara, heyetlere parti veya fırka denilmiştir.

Meşrutiyet kanunlarıyla idare olunan toplantı, yazı, söz hürriyetlerinin mubah telakki edildiği bir hükümette bu temel insan hakları her şeyden mukaddes, her haktan yüksek ve kıymettar sayılmıştır. Herkesin bir düşüncesi, kanaati vardır. Ve o düşünce düşünceden ibaret kaldıkça –velev ki fena olsun– serbest bırakılmıştır. Bu kutsal haklardan bazıları:

"İnsan şahsiyeti dokunulmazdır" sözüyle pek etraflı, pek mükemmel bir surette ifade etmişlerdir. İnsanlık gittikçe bir serbestîye doğru ilerlemektedir. Ve temel hakları elde edildikçe insanlar daha ziyade ilerlemiş, daha ziyade yükselmiş. Daha ziyade insan olmuş olacaklardır.

İlerleme, yenilik ve bunların neticesi olan inkılâp madam ki tabii kanunlardandır o halde birtakım kısıtlamalar, cebir ve tehdit ile tabii kanunlara acaba mani olmak kabil midir?

Çağımızın bilimlerle, yeni teorilerle aydınlanan beyinleri şüphesiz böyle bir şey kabul edemez.

Her asırda, her zaman ve her türlü yenilik ve değişimler iyi karşılanmadığı gibi şuleleri söndürülmek için birtakım engellere de maruz kalmışlardır. Fakat o engellerin hiçbirisi ilerlemeye engel olamamış, bilakis, inkılâpların daha çabuk husul bulmasına sebebiyet vermiştir.

Bu beyanatımızı ispat edecek birçok belge vardır. Fransa devrim tarihini açacak olur isek yenilikçilerin seslerinin kestirilmesi, susturulması için ne vesaite müracaat edildiği görülür. Daha başta uzak misallerden sarf-ı nazar ederek kendi çevrimizi nazar-ı dikkate alalım. İnkılâp fikirleri yayılmasın diye, önceki devirde nelere nelere, tehdid ve zulümlere müracaat ediliyordu. Fakat bunların, bu insanları insanlıktan çıkaracak ahvalin hiçbirisi eski hükümetin devamına yardım edememiştir.[1]

Bir milletin adalet içinde yaşayabilmesi için fertler arasında toplumsal dayanışmaya şiddetle riâyet edilmesi elzemdir. Milletin fertleri birbirlerinin haklarına hukukuna saygı göstermezse o millet arasında adalet bağı gevşer ve keyfi idare baş gösterir.

Biz ki, biz Osmanlılar ki bugün aydınlanmaya, ikaza şiddetle muhtacız;

1 Tabii ki Abdülhamid devrini kastediyor.

matbuatımızın, bilhassa hür meslekli matbuatımızın, fikir akımları arasındaki mücadelelerine saygı göstermeye çalışmalıyız. Çalışmalıyız da memleketimizde nezih sonuçlar, yüksek hizmetler ifa edebilecek esaslı partiler, mücadele yolları açılabilsin.

Hâlbuki bugün biz Osmanlılar inkılâbın ilk zamanlarında çalışıyoruz ve fedakârlıklarda bulunuyoruz. Henüz böylece kötümser olmayarak iyimser olacak, çalışacak bir sırada bulunuyoruz. Binaen aleyh her türlü garazdan, kötülükten azade olarak nezih bir siyasi terbiye dairesinde tuttuğumuz yollarda ilerlemeğe çalışmalıyız. Bilginlerden birisi diyor ki:

"Altın çağ mazide değil, gelecekte, istikbaldedir."

KEŞKÜL-İ SİYASET

Kabinenin aleyhinde yazı yazmakla kabineyi tenkit etmekle şöhretli birisi yazdığı bir makale münasebetiyle bir gün hükümetin pençesine düşer. Böyle dehşetli bir muhalifin hakkında kanuni takibat yapılmakta olduğunu haber alan kabine, işe şiddetle tesir ederek muhalif hakkında hatırı sayılır bir ceza verdirir. Maznunu ziyaret eden arkadaşları cezadan dolayı ümitsizliğe kapılıp kapılmadığını ve bu cezanın kendisini susturup susturmayacağını sual ederler.

Ellerini ovuşturarak der ki:

– Çok şükür, hamd olsun, başa geçtiğinden beri kabine bizi itham etmekle ilk defa bir iş yapabilmiş oldu.

İNSANİYET GAZETESİ MÜDÜRÜ

Partimizin nezareti altında olarak yayınlanmakta iken (Caka ve Tahakküm) başlığıyla neşrettiği bir makaleden dolayı sıkıyönetim tarafından süresiz olarak kapatılan "İnsaniyet" gazetesi sorumlu müdürü İsmail Faik Bey Pazar günü sıkıyönetim mahkemesine çağrılarak sorgulanmış mezkûr makale hakkında verdiği izahat kâfi görülerek kendisi serbest bırakılmıştır.

Sıkıyönetimin basın ve basın mensupları hakkında böyle adilane davranmaları memnuniyet vericidir.

CİHAD YOLUNDA...[2]

Sosyalist gazetesi sorumlu müdürü ve Osmanlı Sosyalist Fırkası üyelerinden Hasan Namık Bey neşriyatı yolunda iki ay hapis ve yirmi beş Osmanlı lirası nakdi cezaya mahkûm edilmiştir.

Cihad iki türlüdür; fiili ve teorik cihad. Fikri yolunda, düşünceleri uğrunda mahkûm olmak, ölmek o kadar şerefli, o derece zevkli bir felakettir ki işte bu yolda pervane gibi canını verenler buna bir delildir. Biz hapisten, hiç-

2 Kerim Sadi tarafından yayımlanmıştır. *Türkiye'de Sosyalizmin...*, s. 306.

bir şeyden korkmuyor, hükümetin emirlerine uyuyoruz. Fakat para... para cezası. İşte burası bizce güç. Çünkü parasızlık sosyalistlik, sosyalistlik parasızlık demektir.

Fedakâr arkadaşımız Hasan Namık dolandırıcılık, sahtekârlık ve sair bu gibi adi meseleler için değil, milli bir mesele için mahkûm olmuştur. Binaen aleyh böyle millet için mahkûm olan fedakârlara milletin yardım etmesi lazımdır. Binaen aleyh (Hasan Namık)ın para cezasına iştirak etmek için birçok hamiyet sahibi yardımda bulunmak teklifinde bulundular. Ve birtakımları da şimdiden yardımlarını göndermeye başladılar. Biz de bu nüshadan itibaren arkadaşımıza yardımda bulunacak hamiyet sahiplerine bir sütun tahsis ettik. İştirak eden cömert kişilerin isimlerini aşağıda yayınlıyoruz.
Gönderilecek yardımlar İştirak Gazetesi sahibi ve Sosyalist Fırkası üyelerinden Hüseyin Hilmi Bey adına gönderilmelidir.

Para Kuruş	İsimler
20	Karesi Mebus-ı Muhteremi İbrahim Vasfi Efendi
20	Muahede Gazetesi Müdürü Pertev Tevfik Bey
40	Medeniyet Gazetesi Müdürü Hamid Bey
40	Mülkiye Kaymakamlarından Nazım Bey
5	Mevcut parası beş kuruştan ibaret olan bir sosyalist Kürd tarafından
54	İnsaniyet Gazetesi Müdürü İsmail Faik Bey tarafından

AMELE HİMAYE İSTER

Bir hükümet her şeyden evvel müşfik bir peder gibi evlatlarını, teb'asını sefaletten kurtarmaya, refaha ulaştırmaya çalışmalıdır. Ve bu suretle idaresinden haksızlığı, düzensizliği, sefaleti kaldırmaya çalışan hükümetler hallerinden, istikballerinden emin olarak gelişebilirler, ilerleyebilirler. İşte bu cümleden olmak üzere her memlekette, her medeni hükümette muhtelif sınıflar arasında bir de işçi sınıfı, işçi hayatı vardır. Bunların da diğerleri gibi siyasi hallerde mühim bir tesirleri vardır.

Geçmişte bizde değil işçi hayatı, zenginler sınıfının bile hayatı yoktu. Bu sebepten ahali haklarından, mevcudiyetlerinden bihaber idiler. İnkılâptan sonra en evvel uyanan, haklarını aramak, emeklerinin hakkını güvence altına aldırmak için grevler yapan bu mağdur sınıf idi. İşçi hayatı bizde pek seri adımlarla ilerlemektedir. İleride birtakım yolsuzluklara, işçilerin şikâyetlerine mahal kalmaması için kendilerinin mağduriyetten korunması için çalışma saatlerini ve saireyi düzenleyen bir kanunun şimdiden yapılması elzemdir. Muhterem mebuslarımız nazar-ı dikkatten uzak tutmamalıdırlar ki Osmanlı milleti hemen ekseriyetle denilecek bir halde çalışanlardan, işçi sını-

fından müteşekkildir. Meclis-i Mebusan'ımızca tanzim edilen ve bir iki vilayette pek nadir tatbik edilebilecek, faydaları gayet sınırlı (pirinç kanunundan) ve sair şu anda tatbiki gayri mümkün olan birtakım nizamnamelerden ise (işçi hakları)nı güvence altına alan nizamname tanzim edilmiş olsaydı memlekete, bilhassa mazlum işçi sınıfına bir hizmet, bir iyilik yapılmış olurdu. Mamafih henüz toplantı döneminin başlarında bulunuyoruz. Eğer böyle bir nizamname tanzimine çalışılırsa işçilere bir lezzet-i meşrutiyet ve hürriyet tattırılmış olur.

DÜNKÜ FİKİRLER

Batıl fikirler bir tür ateş böceklerine benzer ki parıldamaları için mutlaka karanlığa lüzum vardır. Fukaranın zararına olarak servet sahibi olanların vaktiyle keyfi için diri diri insan yaktıran bazı zalim Romalı hükümdarlardan farkları var mı acaba?...

İnsan için en lazım olan şey insanlıktır. Diğer meziyetler hep ikinci derecede kalır.

Bilinmelidir ki insanları birbirlerine bağlayan en birinci şart, insanlıktır.

Eşitliği tamamıyla tesis edebilmek için herkesin karnını doyurmayı düşünmeli.

Biri yer biri bakar kıyamet ondan kopar.

Zenginin çok yediği yerde fukara açlıktan ölür.

MUSEVİ MUHACİRLERİ

Beyrut'ta yayımlanan "Remoyil" Gazetesinin beyanına göre İstanbul'dan hükümet tarafından gönderilen bir telgrafname Filistin topraklarında Musevi muhacirlerin iskânına müsaade edilmemesi tavsiye kılınmıştır. Para ile arazi satın almalarına dahi müsaade edilmeyecektir. Buna müsaade eden memurların adliyeye teslim edilecekleri rivayet olunuyor.

DÜVEL-İ MUAZZAMANIN MÜZAKERATI

Roma'dan gelen olan haberlere göre dünya barışını ihlal etmesi olasılığı olan Makedonya konusu hakkında düvel-i muazzama arasında müzakereler cereyan etmektedir.

HEVRAN AHVALİ

Beyrut ve Şam'dan gelen son haberler endişe vericidirler. Hevran konusu git gide karışıyor. Dürzîlerin ihtilalci harekâtına son verilmiş, ayaklanmanın bastırılmış olduğu şayiaları dönerken bir de ansızın asilerin yeniden müthiş bir ayaklanmaya başlamış oldukları haberleri bela şimşeği gibi ulaştı. Görünüyor ki gizli bir kuvvet bunlara yardım ediyor. Zira gelen haberlere göre

yeniden birçok silah ve mühimmat elde etmiştirler. Asilerin adedi günden güne çoğalıyor. Bunlar tahribat dairelerini genişletmek için Hicaz Demiryolu'na hücum ederek tahribat ve şiddetli hasar icra etmişler. Asiler bununla da yetinmeyip Şam'dan gelen katar üzerine hücum ederek yolcuları soymuşlar. Bazılarını esir makamında alıkoymuşlar ve makinist ile kondüktörü dahi katletmişlerdir.

Sabotaj haberi hükümete ulaşır ulaşmaz Dahiliye Nazırı Suriye Valisiyle telgraf muhaberatına başlamış ve isyanın bastırılması için hemen şiddetli tedbirler alınmasını emretmiştir. Sevk edilen askerin Kerkük'e varışı zannolunduğu kadar kolay olmayacaktır. Hevranlı asiler bütün kuvvetlerini orada toplayarak şehri her tarafından kuşatma altına almışlardır. Bazı rivayetlere göre asiler şehir dahilinde bulunan hükümet memurlarını da öldürmüşlerdir. Arnavutluk'ta olduğu gibi burada da asilerin tenkili için hükümet gereken tedbirlere başvurmaya karar vermiştir.

TUĞRASIZ MAHKEME OLUR MU?

Önceki padişahın tahttan indirilmesiyle Osmanlı padişahı olan Sultan Reşad Han Hazretleri adına donatılan mahkeme salonlarına asılmak üzere Denizli'ye gönderilen tuğralı levhalardan hukuk mahkemesine ait olanını hukuk mahkemesi reisi vekili Vasıf Efendi'nin şimdiye kadar astırmadığı, savcı muavini Vedat Bey tarafından görülerek vekil efendiden resmen açıklama istendiğini haber aldık.

PATENT VERGİSİ

Bazı gazetelerin beyanına göre Osmanlı ülkesinde ikamet eden ecnebilerden patent vergisinin tarhı için bayramdan sonra Hariciye Nazırı Rıfat Paşa yabancı devlet elçileriyle müzakereye girişecektir.

"TRİBUNA GAZETESİ" TALAT BEY ALEYHİNDE

"Tribuna Gazetesi" Talat Bey'in Meclis-i Mebusan'da Boşo Efendi aleyhinde söylemiş olduğu yakışıksız sözlerden dolayı aleyhinde şiddetli bir lisan kullanmış ve memuriyetinden tardı hususunda bilcümle Hıristiyan mebuslarının birleşerek teşebbüslerde bulunmasını beyan etmiştir.

SOFYA'DA TÜRKÇE GAZETE

Sofya: 11 Kanun-u Evvel – Yakında Sofya'da "Sofya Muhaberatı" namıyla bir gazete neşredilecektir. Gazetenin neşrinden maksat Türkiye-Bulgaristan yakınlaşmasını kolaylaştırmaya yönelliktir. Bulgaristan ve Yunanistan arasında Türkiye'ye karşı bir itilafın hususuna dair duyulan şayiaların katiyen aslı esası yoktur.

ŞEŞİ BEŞ GÖRENLER

İnsan; meslektaşları arasında ağzından çıkanı kulağı işitmeyecek, şeşi beş görecek kadar zavallılara tesadüf ettikçe –tuttuğu yolun ulviyeti ve haysiyeti namına– üzülmeden duramıyor. İnsan nasıl üzülmesin ki, üzücü olan bu haller basın sahasına henüz yeni atılmış heveskârlardan değil basın dünyasının ahu babalarından, birtakım edebi ve ilmi meziyetleri omuzlarına yüklenenlerden kaynaklanıyor.

Kim ne derse desin! İnsan: Bir kere taraflılık şaibesine bulaşmasın! Bir kere bu dereceye düşmesin! Düştü mü; artık ondan hakikat namına bir söz duymayı beklemek boş olur. İşte "Tasvir-i Efkâr" gazetesi de –gerçeğe vakıf olan herkesle beraber bizim de acıdığımız– taraftarlık şaibesiyle kirlenmiş zavallılardandır.

Malum olduğu üzere Hakkı Paşa kabinesi 63 reye karşı 123 rey ile iktidarda kaldı. Meclis-i Mebusan'dan muzafferane çıktı. Kabinenin bu haliyle elde ettiği bu güvenoyunu büyük bir muvaffakiyet suretinde telakki etmek biraz saflık olmakla beraber hükümeti savunan gazetelerin bunu alkışlayacakları tabii idi. Ve tabii olan bu alkışlar icra edildi. Alkışçıların içinde "Tasvir-i Efkâr" da vardı. Fakat maalesef hükümetin her icraatının övücüsü olan bu gazete; ağız ile kulak arası dört parmaktan ibaret olduğu halde birinden çıkanı diğerinin işitemeyeceği kadar çocukluklar gösterdi.

Bakınız Tasvir-i Efkâr 28 Teşrin-i Sani Pazar tarihli nüshasında ne diyor:

"Dün (cumartesi) Meclis-i Mebusan-ı Osmanî'nin kararı suretinde tezahür eden milli zaferde dâhil ve harice güven verecek bir isabet vardır. Hükümetin iktidarını sağlamlaştıran çoğunlukla, düşürmeye çalışan muhalif partilerin hepsine saygımız var. Çünkü bu mücadele bizde siyasi ve toplumsal terbiyenin ilerlemiş olduğunu en açık delilleriyle gösterdi. Söyleyenlerle dinleyenler daima bir noktayı nazar-ı dikkat önünde bulundurmuşlardır ki o da memleketin haysiyeti ve menfaatidir."

Görülüyor ki, "Tasvir-i Efkâr" şuraya kadar olan söyledikleriyle gerek çoğunluk partisine, gerek muhalif partiye saygı gösterir gibi görünüyor. Hatta söyleyenlerle dinleyenlerin memleketin haysiyet ve menfaatini göz önünde bulundurduklarını da itiraf ediyor. Fakat biraz sonra hava değişiyor. Azınlığın beyanlarını, çoğunluğun dört gün üç gece dinleyerek bazı gerçeklerin ortaya çıkması galiba "Tasvir-i Efkâr"ı biraz gücendirmiş olmalı ki hiddetleniyor. Bir kere hiddet damarlarındaki kan galeyana geldi mi sinirler bozulur. Taraftarlık tesiri altında dört açılan gözler şeşi beş görmeğe başlar. Konuşma yeteneği öyle bir fikir ve bakışın elinde altüst olunca meydana dökülecek sözlerin vay haline! Misal mi istersiniz? İşte "Tasvir-i Efkâr" biraz yukarıda dediğimiz gibi çoğunluğun muhalif partiyi dört gün üç gece dinlemiş olması "Tasvir-i Efkâr"ın canını sıkmış olmalı. Yukarıdaki sözlerinin ardından şöyle başlıyor:

"Çoğunluk partisi mücadeleden yalnız galip değil, büyük çıkmıştır. Bu mücadelede maddi olmaktan ziyade manevi bir büyüklük görülüyor. Zira dünyanın hiçbir tarafında çoğunluk, azınlığın köksüz beyanatını dört gün, üç gece dinlemeye tahammül edecek kadar fedakârlık göstermemiştir."

İşte "Tasvir-i Efkâr" burada saçmalıyor. Şeşi beş görmeğe burada başlıyor. Çünkü dört gün üç gece temelsiz beyanatta bulunduğunu iddia ile bizim meclisin azınlığını cahil yerine koyarak küçümsemeye yeltenirken işi dünyanın her tarafına yayıyor. Ve o sözlerinden de meşrutiyetle idare olunan memleketlerin parlamentolarındaki azınlığın hep temelsiz beyanatta bulundukları anlaşılıyor. "Tasvir-i Efkâr"ın bu icraatına hayret edilmez de ne yapılır? Amasya mebusu İsmail Hakkı Paşa'nın, Rıza Tevfik Bey'in, İsmail Bey'in, Lütfi Fikri Bey'in beyanatı arasında mecliste bulunan "Tasvir-i Efkâr"ın kulağına acaba hiçbir hakikat vasıl olamamış mı? Bunların hepsi temelsiz miydi? Fakat evvelce de dediğimiz gibi insan bir kere taraflı olmasın!

İnsan bir kere bu hallere düşmesin! İşte "Tasvir-i Efkâr" bu dereceye düşmüş zavallılardandır. Bununla beraber biz öyle zannederiz ki taraftarlık ve şahsi menfaat; insanı bu derecelere düşürmemelidir. Hususiyle milletin fikirlerinin ve hislerinin tercümanı olan gazetecileri şeşi beş görecek bir hale getirmemelidir.

Gazetecilik; vicdanı temiz olanların yaşayabileceği bir muhit olduğunu yazı yazanlarımız, gazete idare edenlerimiz artık bilmelidirler. Gazetecilik, muharrirlik gibi yüce bir sıfata düşmanlık karıştırılmamalıdır. "Tasvir-i Efkâr" acaba düşünmedi mi ki beyanatını (temelsiz) addettiği azınlık, otuz üç, otuz dört oy daha temin edebilmiş olsaydı bugün kendisinin her icraatını alkışladığı kabine çoktan düşecekti. Ve acaba "Tasvir-i Efkâr" hiç düşünemiyor mu ki beyanatını (temelsiz) tabiriyle küçük düşürmek istediği azınlık içinde kamuoyunu etkileyecek surette konuşanlar bulundu.

Fakat bunları düşünmek, düşünebilmek; tarafsız bir beyin gerektirir. Yoksa eksikli olanlar düşünemezler, anlayamazlar. Daha açıkça söyleyelim: Şeşi beş görürler. Sözlerimizin sırf kalbi olduğuna inanmayanlar, belki de şahsiyata yoranlar ihtimal ki bulunur. Fakat okurlarımız "Tasvir-i Efkâr"ın söz konusu makalesiyle bizim sözlerimizi karşılaştıracak olurlarsa hakkın ne tarafta olduğu ortaya çıkacağından bu hususta şimdilik bu kadarla yetiniriz.

MATBUAT KANUNU YAHUT İLK HÜCUM TÜRKİYE'NİN HÜR EVLATLARINA

Meşrutiyet ve istibdat... Bu ne demek nasıl hak? Bugün de mi fikirlere, ağızlara kelepçe? Bugün de mi hürriyete, adalete işkence? Bugün de mi eli kalem tutanlara zindanlar? Demek millet bugün dahi keyfe kurban olacak. Cenab-ı Hak bize vicdan, hukuk vermişken fenalıklar, tehlikeler karşısın-

da "sus" demek bizim birer mezar taşı olmamızı istemek, ruhumuzda feryat eden hamiyete hakaret, bizi esir etmekliğe cesaret... Böyle bir hak size kimden verilmiştir, nereden? Matbuatta taşkınlık var. Dedikodu kalkmalı – eğer maksat bu olsaydı, plan böyle olmazdı. Hürriyeti öldürecek maddelerle dolmazdı. Hayır, bunlar birer maske, birer adi bahane asıl sizin hücumunuz şu talihsiz, zavallı meşrutiyet binasının üstüne!... Lakin bunu biliniz ki, şu Türkiye toprağı meşrutiyet hukukundan eğer mahrum kalırsa onu yine bir istibdat pençesine alırsa, şu Avrupa mutlaka ki bizi taksim edecek. Ah o zaman ne taç, ne taht, ne Osmanlı bayrağı ne de vatan... Hepsi hepsi gidecek!..

[Tarık Gazetesi]

EKALLİYETİN MUVAFFAKİYETİ

Bir haftadan beri kamuoyu ve siyasi çevreleri şiddetle iştigal eden kabinenin düşmesi veya güvenoyu alabilmesi meselesi cumartesi günü bir neticeye ulaştı.

Kabine 63 güvensizlik oyuna karşı 123 güvenoyu kazanarak mevkiini sağlamlaştırdı. Kabine düşsün düşmesin bir haftadan beri Meclis-i Mebusan'da devam eden tartışmalar hakikaten Meclis-i Mebusan-ı Osmanî'mizin hayatında ilk defa rastlanan önemli bir olaydır. Binaen aleyh bu bapta biz de birkaç söz söylemek istiyoruz.

Bu kadar uzun süren tartışmaların sonucunda hükümet yine mevkiini muhafaza edecekti. Bunu herkes biliyor ve söylüyordu. Çünkü "Tanin" bunu alenen söyledi ve yazdı. Fakat bunu da hatırdan çıkarmamalıdır ki muhalif mebusların eleştirileri kamuoyunu ikaz etti. Aydınlattı. Ve hatta diyebiliriz ki kabinenin de vazifesine pek hiddetle önem vermesine sebep olacaktır.

Fakat her ne olursa olsun Hakkı Paşa kabinesi manevi olarak düşmüştür.

Meşruti bir hükümetin kabinesi milletin çoğunluğunun itimadına dayanarak işleri yürütür, işte bu çoğunluğu elde edebilen kabine de bütün manasıyla bir meşrutiyet kabinesidir. Hâlbuki Hakkı Paşa kabinesi durumunu muhafaza etmekle beraber bu çoğunluğu elde edemedi.

Meclis-i millimizde iki yüz küsur mebus bulunduğuna göre kabinenin çoğunluğu elde edebilmesi için mutlaka yarısından bir fazlasının güvenine mazhar olması lazım gelirken Hakkı Paşa kabinesi bu başarıyı elde edemedi. Hakkı Paşa'nın bu başarısızlığının gerçek nedeni muhaliflerin itiraz ve eleştirileridir.

Biz bu bapta muhalif partilerin başarılarını pek büyük bulur ve samimiyetle alkışlarız. Hakkı Paşa'nın da itiraz ettiği gibi meclis-i millimizde muhalif partilere şiddetle lüzum vardır. Fakat şu şartla ki o partiyi teşkil edenler hakiki bir muhalif ve hakikaten mesleklerine saygılı olsunlar. Biz bu gibi kişileri çoğunluktan ziyade azınlık içinde görüyoruz. Çünkü muhalif parti-

yi teşkil eden kişiler zaten çoğunluk partisinin en mühim üyelerinden iken bu gibi bir mecburiyet karşısında bulunarak bu partileri oluşturmuşlardır.

Hatta sırf bu vatanperver fikirlerinin gerçekleşebilmesi için de birçok iftiralara maruz kaldılar. Fakat bunların ne ehemmiyeti olabilirdi. Hâlbuki çoğunluk partisini teşkil eden kişilerin büyük bir kısmı parti nedir, partizanlık nedir takdir etmedikleri, bilmedikleri halde sırf mevkilerini korumak için dizginlerini teslim etmişlerdir ki; bu da memlekete karşı bir cinayettir. İnsan hakikaten bir düşünce sahibi olmalıdır. Muhalifler de, çoğunluk da, hangi partide olursa olsun hakikaten kendilerine ait bir düşünceye sahip olanlar şayan-ı tebriktir.

Zaten çoğunluk partisinin başarısızlığına başlıca sebep de budur. Parti hem hariçte hem dâhildeki üyelerini gütmek mecburiyetindedir.

Şu sırada kamuoyunu şiddetle sarsan bir mesele varsa o da Rıza Nur'un kendisini müdafaa etmemesidir. Buna çoğunluk partisi teessüfle iştirak etti. Ve bir arkadaşlarının maruz kaldığı küstahça muameleye karşı zımni bir iştirak gösterdi. Bizim fikrimize kalırsa Rıza Nur Bey kendisini müdafaa etmemekle pek büyüklük gösterdi. Rıza Nur kendisini yine kendisi müdafaa etmeyecek çoğunluk da dâhil olduğu halde bütün arkadaşları müdafaa edecekti. Maatteessüf böyle olmadı. Binaen aleyh bu gibi arkadaşlar arasında halinden şikâyet etmek pek iyi olmazdı. Biz bu bapta kamuoyundaki yanlış telakkilerin şu suretle tashihini gerekli görüyoruz. Muhaliflerin başarılarını yine kendi faaliyetlerinden bekleriz.

Cibali Reji işçilerinin hukukları ayaklar altına alındığından bahisle aldığımız bir mektup insanları müteessir eder. Fikrimize kalırsa meşrutiyeti memleketimizde pek esaslı surette yerleştirmek için milletin çoğunluğunu oluşturan işçilerin haklarının müdafaa edilmesi lazım gelir. Ta ki çoğunluk meşrutiyete ısınmış olsun. Bilmiyoruz ki bu zavallı mağdur sınıfın esef verici hallerini nazar-ı dikkate almak da memleketine bir fenalık mıdır? Biz bu bapta yine ilgili makamın insaniyetle dikkatini çekeriz.

ALMANYA'DA SOSYALİSTLER

Geçen gün birkaç bin işçi tekrar Berlin sokaklarında toplanarak gençlerin toplantı özgürlüğüne engel olan zabıtaya karşı gösteriler yaptılar. Berlin polis müdüriyeti hükümete vermiş olduğu bir beyannamesiyle söz konusu derneği bir siyasi parti gibi göstermişti. Akşamüstü büyük bir miting yapılarak hararetli konuşmalar yapılmış ve mitingde hazır bulunan polis baş komiseri başkana hitaben hükümet aleyhinde şiddetli eleştirilerde bulunan hatiplerin konuşmalarına müsaade etmeyeceği gibi hepsini de tevkif edeceğini beyan etmiştir.

Başkan cevaben, mitingin hiçbir siyasi maksat ve içeriği haiz bulunmadığını beyanla kendisinin dahi resmen hazır bulunmaya salahiyeti olmadığı-

nı, aksi takdirde gerek kendisini ve gerekse beraberinde bulunan gizli zabıta memurlarını cebren dışarı çıkarmak zorunda kalacağını beyan etmiştir. Polis komiseri derhal toplantıya son verilmesini emretmiş ve on sekiz yaşından küçük bütün gençleri tevkif eylemiştir. Bunun üzerine orada bulunanlar arasında şiddetli bir gürültü hâsıl oldu. Gizli polis ve yakında bulunan karakoldan gelen asker güçlükle asayişi sağlayabildi.

BİR TEMENNİ-İ MEHSUSA
MEBUSAN-I KİRAMA

Hükûmet memurlarından kefalet talep edilmesinin ne kadar merhametsizlik olduğu aldığımız bir yazıda bildiriliyor. Biz de, lazım gelen makamın dikkatine arz eyliyoruz. Memurlardan kefalet talep eylemek; o zavallılara haksız yere güvensizlikle yaklaşmaktır. Zannederiz bugün hiçbir hükûmette, kurumlarda, bankalarda böyle yanlış bir usul kabul ve tatbik edilmediği halde günümüzde bu meseleye, istibdada ait bu hale son verilmediğini görmekten üzüntü duyuyoruz. Yalnız biz değil, bütün çaresizleri koruyanlar da müteessir olurlar. Nasıl olmasınlar. Bakınız, yazıda deniyor ki; "dört çocuk babası, aile sahibi, bir zatım, fakirim, kimsesizim, yalnız namusluyum. Mensup olduğum daireden aldığım maaş beş yüz kuruştur. Zor bir vazifem var. Aldığım yetersiz maaş ile gördüğüm vazife arasındaki tezattan bahs eylemeyeceğim. Yalnız rica ve istirham edeceğim ki: Benim gibi, tecrübe edilmiş namuslu, kıdemli bir memurdan iki yüz elli liralık bir kefil talep eylemek ne demektir. Acaba ben o kadar lira tedarik edebilsem zavallı milletin, boş hazinesine hiç olmazsa 400-500 kuruşluk bir zarar vermem? O kadar liralık bir kefil tedarik eylemek mecburiyetinde kalınca bu gibi işlerle meşgul aracılara müracaat olunacak!

Heyhat! Hiçbir kanuna, nizama bağlı olmayan bu insafsız herifler, yekten kefalet bulmak için 35-40 lira kadar bir ücret talep ediyorlar ki; tedariki müşkül, pek müşkül(!) asıl derdin büyüğü şimdi, para –tabii sarraflardan alınacak– bulsam maaşım yüz kuruşa düşüyor. Eğer bulamasam, tabii kefalet veremeyeceğimden hemen atacaklar. İşte görülüyor adalete sığmayan bir mağduriyet!

Gerçi kefaletsiz olamaz diye bir itiraz vaki olursa, kefalet hiçbir hırsız, alçak memur için tesir eylemez. Zira 500 liralık bir kefil verebilir, fakat 1.000 lira çalar.

Namus, cevher-i namus, kefaletin en zengini, en sağlamıdır. Yoksa her bir memurumuz, vefasızlık göre göre belki baştan çıkarsa onu itham edecek elimizde bir eseften başka bir şey kalmaz!

Avrupa medeni ülkelerini taklit edebileceğimiz en mühim ve mukaddem bir mesele varsa o da zavallı namuslu memurlarımızı böyle mantıksızlıktan

acilen kurtarmaktır. Çünkü, bu nedenle atılmış, ocağı sönmüş, biçare kalmış faal, namuslu, yalnız evet fakir binlerce memurlarımız açıkta, diğer kısmı da, sarrafların, vurguncuların amansız ellerine düşerek kefil bulmuş, memur olmuş ise de onlar da diğerleri gibi mağdur, kederli, yalnız vatan sevgisiyle çalışıyorlar?!

Her iki hal de günah, yazık hem de pek yazıktır diyebiliriz.

Bu Sene Avrupa Hükümetlerinin İçtima Nihayetlerinde Mebuslarına Verdiği Tahsisat

Avusturya	mecidiye 5
Macaristan	senevi 266 lira [İngiliz]
Bulgarya	yevmiye 95 kuruş
İtalya	hiçbir şey vermiyor!
Norveç	yevmiye 80 kuruş
İsveç	senede 66 lira [İngiliz] içtima-ı fevkalade için de 66 kuruş
Rusya	yevmiye 226 kuruş
Flemenk	senede 166 lira [İngiliz]
Almanya	senede 150 lira [İngiliz]
Belçika	senede 160 lira [İngiliz]
Yunanistan	senede 72 lira [İngiliz]
Romanya	yevmiye 95 kuruş
Portekiz	hiçbir şey vermiyor!
İspanya	keza' hiçbir şey vermiyor!
Fransa	senede 360 lira [İngiliz]
Danimarka	yevmiye 108 kuruş
Sırbistan	yevmiye 72 kuruş
İsviçre	yevmiye 95 kuruş
İngiltere	senede 500 lira [İngiliz]

Amerika Birleşik Cumhuriyetleri: senevi 1500 [İngiliz] lirası veriyor.

Seçim bölgelerini gezmeleri için mebuslara verilen harcırah:

Almanya, Romanya, Portekiz, İspanya, Sırbistan, İtalya, Danimarka: Bu hükümetler paso verirler.

İsviçre: Hiçbir şey vermez.

Fransa: 2.400 Frank

İngiltere: Bu notları aldığımız zaman daha bir karar vermemişti.

Avusturya: Başkent mebusları dışındakilere harcırah verecek. Fakat miktarını daha henüz tayin etmedi.

Rusya, Bulgaristan, İsveç, Norveç: Başkente gelinceye kadar her mebusa mesafesine göre harcırah veriyor.

Yukarıdaki cetveli yayımlamaktan maksadımız Avrupa hükümetleri ile Türkiye arasında bir mukayese yapmak içindir. Görülüyor ki Avusturya ve Almanya gibi büyük devletler mebuslarına, bizden pek zengin oldukları halde ancak yevmiye beş Taler [bir Taler takriben bir mecidiyedir] verebiliyor. Almanya ise, yıllık (150) lira verebiliyor ki bu da ancak bizim altı ayda vermekte olduğumuz tahsisatın yarısıdır. Şurası da unutulmamalıdır ki bu sefer borçlanmayı Almanya'dan yaptık. Bazı yerde de mebuslar bir şey almıyor. Neden? Onların, o mebusların paraları mı çok? Hayır... Öyle değil fakat hamiyet var!

Bu hususta muhterem mebuslarımızın nazar-ı dikkatini celp ederiz.

SOSYALİZM NEDİR? - 2[3]

Sosyalizme karşı öne sürülen itirazlardan biri de sosyalizmin toplumun fertlerini eşit seviyeye yükseltmeye çalışmalısıdır. Bizim ameli karşıtlar daima "o mümkün olacak şey mi, insanlar yaratılıştan birbirinden farklı olarak doğarlar, nasıl bir çiftçi ile bir (Şekspir) eşit olabilir" derler. Buna cevaben "bir sosyalist kendisinin onların zannettiğine rağmen tam eşitliğe taraftar olduğunu beyan eder. Bir sosyaliste malum olan şey budur ki dünyada fikir ve ahlâki kuvvetler arasında tam eşitlik tesis etmek mümkün olmayıp, bazıların bedence büyük ve diğerlerin küçük olduğu gibi akıl ve ruhça da eşitsizlik daima mevcut olacaktır. Dünyayı tam eşitlikle ile temin etmek hülyası felsefe taşı gibi bir rüya olduğu kime malum değildir.

Tabiatın kanunu, eşitsizliktir. Dünyanın, dağların, derelerin ve ovaların cemiyetinde dahi yansımaları var. Sosyalistlik devrinde bu eşitsizlikler azami sınırına düşürülecek çünkü şimdiki kapitalizmde insan aklı en ziyade baskı altında bulunup iktisadi şartları onun yükselmesine mani olmuştur.

Sosyalizm yalnız eşitlik taraftarı olup hürriyet ve kardeşliği inkâr etmeksizin onu da inkâr etmek kabil değildir. Sosyalizmin takip ettiği yalnız fırsatlarda eşitliktir. Toplum kendinde bulunan her bir ferde medeniyet ve ilerlemeye doğru gitmek için aynı vasıtaları, aynı fırsatları vermeli.

Eğer hayat bahçesinde çiçeklerin, letafet, renk ve koku olarak aynı derecede olmamaları gerçek ise, onların bol ve parlak olması için adalet namına aynı fırsatları vermeye borçlu olduğumuz daha büyük bir hakikat olduğunu itiraf etmekten geri durmamalıyız. Dünyada bir çocuk doğuyor. Bu çocuk dünyaya gelir gelmez iktisadi şartların baskısı altında ezilmeye başlıyor. Kendindeki yeteneklerin ortaya çıkmasına fırsat bulamıyor. Sefil kalıyor. Bu bir adaletsizliktir. Sosyalizm bu adaletsizliği ortadan kaldırmaya çalışıyor.

3 Kerim Sadi sadeleştirerek yayınlamıştır. *Türkiye'de Sosyalizmin...*, s. 313.

İktisadi şartlara verilen ehemmiyet ediplerin zannından pek çoktur. Hayat olgunluğa doğru kendi kudretini ondan elde edecek. Hayatın kökleri iktisadi şartlardadır. Birincinin büyümesi ikincinin bahşettiği gıdaya bağlıdır. Sosyalistlerin talep ettiği bu gıdanın eşit olmasıdır. Maksadımız mukaddes olduğundan o maksada doğru koşmalıyız! Zira o eşitliğe ermeyince kardeşlik şarkısını söylemek mümkün değildir.

VAHAN VASFİ

Adresler

Fransızca bilen arkadaşlarımıza özel bir kolaylık olmak üzere Fransa'da yayımlanan başlıca sosyalist gazetelerinin adreslerini yazıyoruz ki isterlerse haberleşebilsinler.

Muhterem Mebus Jan Jores'in idare ettiği "L'Humanite" Gazetesi (16 Ru de la Kroasan)dır.

Muhterem Mebus Jül Kesd'in idare ettiği "Le Socialisme" Gazetesi (15 Ru Viskoneti)dir.

Fransa Sosyalist Partisinin yayın organı olan "Le Socialiste" Gazetesi: Adresi (16 Ru De Lakorderi)dir.

Biraz revülosyoner fikirler takip eden ve Gustav Herve'nun adresi altında bulunan "La Guerre Sociale Gazetesi: Adresi - La Geurre Sociale (116 Ru Montmater)dir.

Avukat Şeref Bey

Birkaç günden beri şehrimizde bulunan yetenekli Osmanlı yazarlarından ve namuslu kişilerden, avukat.

İtalya'da sendikalistlerin yayın organı olan La Propaganda gazetesi adresi: Palas Biyangi Napoli

İtalya'da ünlük L'Aventi gazetesi adresi: Napoli L'Aventi

Viyana'da Sosyal Demokrat Partisinin yayın organı: Arbayter Vien

****

İsmail Faik

Numero -2- Pazartesi 6 Kanun-u evvel Sene 326 Birinci Sene

MEDENİYET

Osmanlı Sosyalist Fırkasının Naşir-i Efkarıdır

"Milletim Nev-i Beşerdir Vatanım Ruy-u Zemin"

Sahib-i İmtiyaz ve Müdür-i Mesulü İsmail Faik

Adres: Dersaadet Cağaloğlu Hürriyet Matbaası

Abone: Memalik-i Osmaniye için seneliği 40 Altı Aylığı 25 Guruş

Memalik-i Ecnebiye İçin seneliği 11 ve Altı Aylığı 7 Franktır

Umur-u İdare İçin Hüseyin Hilmi Beye ve Tahririye İçin Müdüre Müracaat Edilmelidir

Mesleğimize Muvafık Asar Ma'memnuniye Derc Olunur

ORGANE DU PARTIE SOSIALISTE OTTOMANE

Directeur proprietaire İsmail

Nüshası 10 Paradır Şimdilik Perşembe ve Pazartesi Günleri Neşrolunur

Fotoğraf: On Dokuzuncu Asrın Mübariz-i İnsaniyeti Proudhon

SADRAZAM PAŞA'NIN İSTİFASI

Sağlam kaynaklardan aldığımız haberlere göre Sadrazam Hakkı Paşa istifa etmiştir.

JÖN TÜRK'ÜN TATİLİ

Memleketi müdafaa yolunda neşriyatta bulunduğundan dolayı (yayını durdurulan) Jön Türk gazetesine vaki olan muameleyi bütün Osmanlı sosyalistler namına protesto eder ve kapitülasyonları kaldırmak istediğimiz bir sırada yabancıların iç işlerimize müdahale etmelerinin ne dereceye kadar siyasete uygun olduğunu öğrenmek isteriz.

MATEM-İ EBEDİ

Bu memleket, bugün Ahmed Şuayib Bey gibi fazıl bir kişiyi daha kaybettiğinden dolayı hakikaten üzgündür. Sosyalistler; kendisinin bütün dostlarına, aydınlara ve kederli ailesine bu ebedi kayıp dolayısıyla beyan-ı taziyet eder.

KEŞKÜL-İ SİYASET

Bir gün ağanın birisi tatlıcı dükkânında baklava yiyormuş; o sırada oradan geçmekte olan biçare bir köylü istekle baklavaya baktıktan sonra baklava yiyen ağaya demiş ki:

– Ah efendi bunun yemesi ne güzel olur ya!...

Bunun üzerine ağa bu sözden hoşlanarak köylüyü yanına çağırıp şöylece konuşmaya başlamışlar:

– Bunun yenmesinin güzel olduğunu nereden biliyorsun sen hiç bundan yedin mi?

– Hayır ben yemedim ama efendisi yerken dedem görmüş bize naklederdi!

İşte bunun gibi şimdi de mevcut kabinenin adalet ve cömertlik politikasından, onun lezzetinden bahsede ede bir türlü bitiremiyorlar. Birisi çıksa da adalet ve cömertliği nerede gördüğünü Hakkı Paşa'dan sorsa hiç şüphe edilmez ki o da bu köylü gibi:

– Dedem dedesinden işitmiş de bize faydalarını anlata anlata bir türlü bitiremezdi diyecek!...

DÜŞÜNMEYEREK YAZI YAZANLAR!

İnsan düşünüyor da memleketimizde ara sıra ortaya çıkan tuhaf işlere ağlamaktan başka bir şey yapamıyor. Gazete sayfalarında bazen öyle jurnalcilere tesadüf ediliyor ki ilerlemeye, yükselmeye parlak bir geleceğe doğru ilerlemek isteyen bir milletin öyle boş şeylerle uğraşmasına üzülüyor insan.

Türkçe şiirler yazarı muhterem şair Mehmed Emin Bey'in meşrutiyetten önce basın nizamnamesi tanzim edilirken Resimli Kitap'la neşrettiği "İlk Hücum" isimli uyarı feryadını bu sırada neşretmiş olan Trabzon'da yayımlanan (Tarık) gazetesinden alarak yayımlamıştık. İstanbul gazetelerinden biri Cuma nüshasında (matbuat hürriyeti) başlığıyla yazdığı yazıda o hürriyetperver şiiri aldıktan sonra daima yaptığı gibi hiç düşünmeden şu değerlendirmeleri ilave ediyor.

"Çünkü bu naklettiğimiz satırları başka türlü izah etmek kabil değildir. Fikirlere; ağızlara kelepçe vuruluyormuş; hürriyete, adalete işkence ediliyor, eli kalem tutanlar zindanlara gönderiliyormuş. Eserler ocaklarda yakılıyormuş. Şu satırları kimin yazdığını bilmiyoruz. Fakat zavallının dengesiz bir akıl sahibi olduğunu görüyoruz."

Eğer Hüseyin Cahid[1] Bey'in bütün yazdığı yazılar, böyle düşünülmeden, soruşturup araştırılmadan yazılıyorsa –ki bu gibi yazıları onu ispat ediyor– biz o yayına, o gazeteye verilen fazla öneme acırız. Bir mebustan bilhassa bugünkü siyasette tesiri olan bir gazeteciden böyle önemiyle orantı-

1 *Tanin* gazetesi başyazarı Hüseyin Cahid Yalçın.

sız bir yayın doğrusu hiç beklemezdik. Tanin yazarı o kendini beğenmişliğinden biraz sıyrılıp da memleketinde neşredilmekte olan gazeteleri, risaleleri hiç olmazsa Resimli Kitap gibi en meşhur risaleleri mütalaa zahmetinde bulunsaydı o şiirin ne vakit, neye karşı, kimin tarafından yazılmış olduğunu öğrenir ve şimdi de başka suretle yazardı. Şair şiirinde ağızlara kelepçe vuruluyor, hürriyete, adalete işkence ediliyor ve saire demiyor; matbuat kanunu yapılıp da böyle mi olacak diyor! Acaba Tanin yazarı her mısradaki kinayelerin farkına varmamış mı? Acaba Cahid Bey bu kadar çaptan düştü mü, yoksa maksatları hakikati tahrif etmek ve bu suretle kendi fikirlerine alet etmek midir? Ve sonra Tanin şairin dengesiz bir akıl sahibi, belki bir deli olduğunu söylüyor.

Türkçe şiirlerin muhterem yazarını herkes bilir ki kendileri Türklerin en aydın, en muhterem şairlerindendir. Şimdiye kadar yazdıkları şiirlerinde hep toplumsal hayatımızın yaraları için ağlamışlardır. Bugün Sivas valisi olan kendisini Tanin de, Tanin çevresi de pek yakından tanır. Hatta kendileri hakkında Tanin sayfalarında birkaç defa takdir yazıları da görülmüştü.

"Bugün bu şikâyetleri gazetelere yazabilen, hükümete bu kadar alçakçasına hücum edebilen ve hiç kimse tarafından muhatap alınmayan adamların acaba istediği matbuat hürriyeti nedir? Bu adamlar daha ne yazmak istiyorlar? İstedikleri hürriyet nedir? Herkesin namusuna tecavüz ederler, şahsiyete girerler, bakanların şahıslarını, siyasetlerini tenkit ederler, memurlar aleyhine, hâkimler aleyhine, subaylar aleyhine sövüp sayarlar, hükümete söylemediklerini bırakmazlar, hatta ahlâksızca, alçakça iftiralara kalkarlar, yine memnun değiller.!"

Bu gazetenin üslubuna, nezaket ifadesine doğrusu pek hayran olduk. Derler ki, "insan karşısındakilerde daima kendi tabiatlarını ararmış!" acaba bu "alçakça hücum" sözünü Cahid Bey gazetesinin sütunlarına nasıl yakıştırabildi sorarız? Herkesin namusuna tecavüz eden, şahsiyata giren, bakanların hatta sadrazamların şahıslarını tenkit eden, aşağılayan, memurlar aleyhine sütunlar dolduran bir gazete aranırsa Tanin'in koleksiyonunun mütalaa edilmesini tavsiye ederiz. Fakat subaylar aleyhine; işte Tanin burada bizzat kundakçılık ederek subayların fikirlerini muhaliflerin aleyhine çevirmek istiyor! Bugüne kadar muhalif, tarafsız hiçbir gazete subaylar aleyhinde bir kelime yazmamışlar ve o muhterem meslek mensupları hakkında övgüyle söz etmekten hiçbir vakit geri durmamışlardır. Bir hakikate dayanmayarak yazılıveren bu sözler münevver subaylarımız nezdinde de, izan sahipleri arasında da gülümsetmekten başka bir şeye nail olamazlar. Cahid Bey makalesinin bir yerinde diyor ki:

"Bugün her canı isteyen kendisine bir hürriyet kahramanı süsü vermeğe kadirdir. Bundan ucuz, bundan kolay bir şey yok. Ne olur, bugünkü kahra-

manlar beş sene evvel şu hamiyetlerini gösterselerdi de zorba idareden beş on sene evvel kurtulsaydık."

Herkesin bir hürriyet kahramanı olmaya çalışması milletimiz için; istikbalimiz için iftihar edilecek bir meseledir. Buna hiçbir kimsenin kızması icap etmezken kim bilir neden bu hal bazılarının hiddetini celp ediyor. Bu kahramanların beş on sene evvel ortaya çıkmaları meselesine gelince; Cahid Bey'e tavsiye ederiz, gözlerini açıp etrafına dikkatlice baksın! Bugün mücadele meydanına atılarak her şeye karşı sine açanlar münevver gençlerdir. Onların mücadele zamanları bu zamandır. İşte bu sebeptendir ki kendilerine düşen vatan borcunu ifaya çalışıyorlar. Fakat biz; bu suali sahibi olan Cahid Bey'e tavsiye eder: "Ey yegâne kahraman ve hürriyet savunucusu olarak kalmak isteyen Tanin yazarı sen ki bugün hürriyet bekçiliğini kendine ayırmak istiyorsun; yaşın müsait olduğu, hiç engelin olmadığı halde – niye siz meydana atılıp da istibdadı kaldırmaya çalışmadınız; biz ve bugün hürriyet için çalışan birçok gençler o vakit tahsil ile meşguldüler. Büyük hürriyet mücahidi Manyasizade Refik Bey tarafından davet edildiğiniz halde siz neden cihada iştirak etmediniz? Binaenaleyh eskiden niye çalışmadınız gibi sualleri o vakit namusuyla çalışmış olanlar sormalıdırlar. Bu hususta ancak size susmak düşer!..

Hamiş:

Tanin yazarı (matbuat hürriyeti) başlığıyla yazdığı makaleden sonra uyanarak şiirin sahibini öğrenebilmiş! Fakat uyuyarak, kırdığı potu ikinci makalesiyle tamire çalışmışsa da heyhat!...

İTTİHAD VE İŞÇİLER MEYANINDA TAKSİM-İ AMAL[2] KAİDESİ

İnsanlık akilâne bir surette bileşip de başladığı işte karalı olduğu takdirde kendisinin yüz misli şahısların teker teker vücuda getiremeyeceği bir iş ifa eder. Bir kayığı suya indirmek lazım gelse on kişi birer birer arkasından itecek olsa yerinden bile oynatamazlar. Fakat hepsi birden iterlerse, kayığı yüzdürmeğe muvaffak olurlar. Bu da birlikten ortaya çıkan faydaları gösterir.

İşbölümü kaidesi kendi kendine vücuda gelen bir iştirak ve birlik üzerine kuruludur. Mesela ekmek yapan fırıncı ile onun çocuklarını talim ve terbiye eden muallim insanın maddi ve manevi gıdasını hazırlamak fillerini icra ederler. Binaenaleyh asla vakıf ve haberdar olmadıkları hizmetlere iştirak eylemiş olurlar. İşbölümünü her biri daima bir işi yahut o işin yalnız bir kısmını icra etmek üzere işçiler arasında işlerin bölünmesidir. Bir demirci bütün sene çivi yapmakla meşgul olur ve bu çivileri mübadele ederek muhtaç olduğu eşyayı tedarik eder. Şu misal işbölümünün birinci suretini gösterip buna "sanatın hususiyet kesb etmesi" denilebilir.

2 İşbölümü.

Herkes en ziyade yetenekli ve eğilimli olduğu işe zaman ayıracağından ve diğer şahıslar da onun o işi icra etmesinden yararlanacağından işin hususiyet kesb etmesi kendi kendine vaki olur. Yaşama tarzları pek sade olan vahşi kavimlerde erkeler avlanma ve kadınlar yemek ve elbise tedarik ve ihzar ederlerdi. Fakat zanaatlar gelişince işler aile fertleri tarafından icra olunsa bile yine demircilik, dökmecilik gibi bazı özel sanayiler ortaya çıktı. Sanayinin hususiyet kesb etmesi zamanla hatta Mısır'da veraset usulüyle birleşerek her bir sanat ve mesleğin ırsi olarak evlada intikalini mucip olduğu gibi orta çağda da imtiyazlar ile beraber amele hayatının ortaya çıkmasıyla neticelendi.

İşbölümü üretim gücünü arttırarak ve binaenaleyh mahsulâtın fiyatını o nispette düşürür. Bugün bin toplu iğnenin yüz paradan beş kuruşa verilmesi, bir deste oyun kâğıdının otuz paraya ve sapından kurulur saatlerin yirmi, otuz kuruşa alınması işbölümü kaidesinin sonuçlarından olup layıkıyla düşünülürse akla hayret gelir. İşbu fayda ve sonuçların ortaya çıkışı çeşitli olup başlıca sonuçları aşağıda arz ederim.

Birincisi: İşçi daima aynı işi tekrar eylediği için meleke gelişir.

İkincisi: İşin ve alet edevatın değişimi sebebiyle vukuu zaruri olan gecikmelere meydan kalmayarak vakit zayi olmaz.

Üçüncüsü: Her iş yalnız bir alete muhtaç olmasıyla alet ve edevat hususunda tasarruf vaki olur. İşbölümü yapılmadığı halde icra olunacak hareketlerin adedi nispetinde alet ve edevata ihtiyaç oluşur.

Dördüncüsü: işçilerin her birine en iyi görebileceği iş tevdi olunarak haiz oldukları çeşitli yeteneklerden en iyi şekilde istifade edilir ve binaenaleyh el emeği de daha iyi olur. Zira herkes gördüğü işin büyüklüğü ile uyumlu bir ücret alacağından en basit ve hafif işler, işçilerden kuvvetsiz ve maharetsiz olanlara ve hatta üzücüdür ki kadınlarla çocuklara verilerek az masrafla vücuda getirilir.

Beşincisi: İşin düzenli bir harekete muhtaç bulunan kısımları için amele yerine makineler kullanılır.

Altıncısı: İcra olunan işler birbirlerine denk olacağı cihetle, işbölümü işçiler arasında eşitlik sağlanmasına yol açar. Mesela işçilerden biri bünye olarak kuvvetli diğeri zayıf olur. İkisi de aynı işle uğraşacak olsa kuvvetlinin gördüğü iş zayıfınkinden iki kat fazla olacağından ve herkesin çalışmasına göre karşılık alması hakkaniyetli bulunduğundan ötekinin alacağı ücret berikinin ücretinden iki kat fazla olur. Fakat ikisi birleşerek işi aralarında taksim ettikleri halde birincisi toprağı ekip biçer, ikincisi yemek ve elbise tedarik eder ve binaenaleyh mahsulden ikisi de müştereken faydalanır. Bu suretle o iki adam maişetini temin ve elbisesini tedarik ettiği gibi, ifa olunan hizmetler birbirine denk bulunduğundan eşit ücret almış olur. Her şahsa en faz-

la yetenekli olduğu iş gördürülürse, insanın yeteneklerinin her türünden istifade olunur. Ve genel mahsulün vücuda gelmesi hususunda herkesin yardımlaşması oluşur. İş bölümü kaidesi mevki-i tatbike konuldukça mahsulün kaynağı genişler. Mübadele gelişir. İlişkiler artar. Mesela müşteri az olan bir köyde demire müteallik bütün işleri nalbant yaptığı halde büyük bir şehirde bu işler nalbant, sobacı, makineci, alet ve edevat ve kasa imaline mahsus fabrika sahibi gibi sanatkârlar arasında bölüşülür.

Bundan böyle işçiler ve işçilerin aralarında husule getirdikleri işlerin, bilinmesi elzem olan birçok vazifelerin neden ibaret olduğu hakkında kendi araştırmalarımı muhterem işçi kardeşlerime gücümün yettiği kadar, dilimin döndüğü kadar izahat verebileceğimi va'd eylerim.

M. A.

DAHİLİYE NAZIRI TALAT EFENDİ'YE

Kuruluşundan beri hasis emeli uğrunda binlerce vatan evladını mahveden ve muazzez vatanımızı al kanlarla boyayan, binlerce anayı babayı gözyaşları ile malul eden ve binlerce kadınları dul ve masumları öksüz bırakan ve binlerce babayiğidi zindanlarda inletmeye sebep olan "Reji idaresini", şu gönlümüzü avutan meşrutiyet devrinde adalet yoluna sevk etmek meşruti hükümetimizin en esaslı vazifesinden iken, maatteessüf bu vazife ifa edilmedikten başka bu mahut idareye daha başka imtiyazlar bahşedilmeğe başlanıyor.

Söz konusu idarenin imtiyaz süresinin sonuna birkaç sene kaldığı ve yenilenmesi ... [*sayfa kesik-S.G.*] muvaffak olacağı da beklenmediğinden ... [*sayfa kesik-S.G.*] kalan hissedarlar ve direktörler bazı ... [*sayfa kesik-S.G.*] müracaat ve nihayet Paris'te irad ettiği nutuklar ile şöhretli olan bir avukatın yüz lira maaş ile İstanbul Başmüdürlüğü'ne tayinine delalet buyrulması üzerine Reji bir istikbal ümidi içinde yuvarlanmaya başladı. Bu zat ömründe değil rüyasında bile görmediği bu avı elden kaçırmamak ve ecnebi direktör ve hissedarlara tesir-i nüfuzunu göstermek amacıyla yüzlerce vatan evladından oluşan çalışanlara reva gördüğü muameleye tahammül edilmeyerek yüzlerce mühür ile Dahiliye Nezareti'ne verilen dilekçeler tesirsiz kaldığı ve hatta zatı alilere mağruren ve memleketimizde meşrutiyet ilan olunduğunu unutarak bütün çalışanlar arasında "bana bir şey yapamazsınız Allah'a dilekçe veriniz" diye bağırdığını telgrafla Dahiliye Nezareti'ne arz ettiğimiz halde o telgrafı kendisine vermek doğru bir muamele midir ve yüzlerce çaresizi kurban etmek meşrutiyete uygun mudur? Bugün yüzlerce emektarlar o kişinin haksız muamelesinden gözyaşı döküyorlar! İnsaf?

İmza mahfuzdur.

METİN OL! ZAMANA UYMA

Kardeşim Ahmed Avni'ye

Dün muhalif iken bugün muhalefet ettiği tarafa geçiveren, dün sütunlar dolusu yazılar yazar, muhaliflerinin bütün tavırlarını ve hareketlerini, iç ve dış siyasette tuttukları yolu şiddetle tenkit ederken bugün ayda beş on kuruşun hatırı için sükût eden, dün hamiyetten bahsederken bugün; Şinasi merhumun "insanın ve dilin mıknatısı" dediği paranın cazibesine kapılan dönek kişilerden bahsolunduğu sırada hayretle, yadırgayarak, esefle melûl melûl boyuncuğunu bükerek zekâ ışığı parlayan gözlerini gözlerime dikti de mahzunane, ümitsizce:

– Hep menfaat-i şahsiye!

Dedi! Sonra uzun, derin derin düşündük. O mahzun bakışlarındaki ızdırabı, ne düşündüğünü, münevver fikrinden ne geçtiğini anlıyor ve müteessir oluyordum. Biliyordum ki bütün ümitlerin, bütün hülyaların, bütün hayat zevkin kırılmış, ta esasından harap olmuştu. Çünkü saf ve nezih kalbinde mevki tutanlardan biri gözünden düşmüştü. Ve; o düşüş idi ki sana:

– Hep menfaat-i şahsiye! dedirtmişti.

Ey şu harabenin on yedi bahar görmüş ... [*sayfa kesik-S.G.*] evladı! Bugüne kadar tecrübesiz idin! Görünüşe bakarak hüküm veriyordun! Zannediyordun ki vatan sevgisinden, millet düşkünlüğünden, menfaatleri küçük görmekten dem vuranlar sırf vatan için, şu zavallı harabe için, sadece millet için, şu biçare boynu bükük millet için çalışıyorlar. O zaman bütün görüntüye, bütün o şarlatanlıklara bakarak hüküm verirken: Öyle zannediyordun ki bugün yüksekten atıp tutanlar hayatlarını memleket için, millet için fedaya hazırdırlar.

Bu hususta haklı idin! Çünkü görünüşe bakarak hüküm veriyordun! Çünkü tecrübesiz idin! Aldanıyordun! Fakat artık bugün tecrübelerinle anlıyorsun ki hemen her şey menfaat-i şahsiye üzerine kuruludur. "Para" denilen o hasis şeyin kalp ve vicdanlarda oynadığı rol pek büyüktür.

Sen bu acı tecrübeleri daha bugün görmeye başladın! Saf ve pak kalbin daha bugün yaralandı. Nazarında mevki tutanlardan birinin değerden düşmesi, hem de beş on kuruşun hatırı için düşmesi seni daha bugün müteessir etti:

– Hep menfaat-i şahsiye! dedirtti. Fakat ben –ben ki şu dünyaya senden on iki sene evvel gelmek bedbahtlığında bulunmuşum– bu acı tecrübeleri senden daha önce gördüm. Vatan evlatlarının, vatandan sonra yaşamamaya yemin etmiş olan birçoğunun namusunu, hamiyetini, vicdanını satın alırlarken vatanın her mahvoluşuna kan ağlardım. Ve kalp ve ruhumda pek büyük mevki işgal edenlerin menfaat-i şahsiye önünde alçaldıklarını gördükçe yüreğim bir kat daha sızlar, hayatımızdan, hayat-ı memleketten, istikbalimizden, istikbal-i milletten ümitsiz olurdum:

– Ya Rabb! derdim; namus, hamiyet, vatan kelimeleri hep yalan mı?

İşte yavrum! Bugün de tesadüf ettiğimiz bu dönek kimseler, "insanın ve dilin mıknatısı" olan paranın cazibesine kapılan bu hercai çocuklar; birçok temiz simaların da şüpheli görünmesine vesile oluyorlar.

İstikbal için bu; hayırlı bir alamet değildir. Dün fena gördüğü ve böyle gördüğü için sütunlar dolusu yazılar yazdığı halde bugün beş on kuruşa karşılık sessiz kalan, dün mensup olduğu bir yerden umduğunu bulamadığı için bugün başka tarafa geçiveren, hâsılı menfaat-i şahsiye önünde fırıldak gibi dönüveren kimselerden memleket için, millet için bir fayda gelmesi tasavvur edilemez. Hele bu haller; milletin geleceği olan gençler arasında görülürse vatanın ihyası ümitlerinin temelinden kırılmaması kabil değildir.

Şu satırları hiçbir partinin, hiçbir cemiyetin leh veya aleyhinde söylemek için yazmıyorum. Çünkü bilirsin ki hiçbir tarafa, hiçbir kimseye mensup değilim. Bunları sırf senin için yazıyorum.

Bugün görüyorum ki söylemek için, yazmak için sende bir heves, bir şevk var. Yarın tahsilini tamamlayıp da yazmaya başladığın zaman metin ol! Zamana uyma! Hiçbir tarafa bağlanma! Menfaat-i şahsiye önünde fırıldak gibi dönme! Para, o hasis maden parçası; zekâ ışığı parlayan gözlerini kamaştırmasın! Kalp ve vicdanı para ile satın alınmışlardan olma! Eğer böyle yaparsan herkesin kalbinde muhterem bir mevkii tutar, muazzez olursun!

Bir gün gelip de hasta vücudumu, heyecanlı sinirlerimi, yorgun beynimi dinlendirmek için bir köşeye çekildiğim, matbuat alemine üzgün baktığım bir sırada senin öyle tarafsız, düşmanlıktan uzak bir beyinle, vicdanı tertemiz olarak çalıştığını görürsem, bilir misin kardeşim! Ne kadar bahtiyar olacağım. Ne kadar sevineceğim?

LONDRA'DA TAHDİD-İ TESLİHAT KONGRESİ[3]

Londra'da toplanan silahlanmanın sınırlandırılması kongresinde (26.000) kişi hazır bulunmuştur. Bunlar arasında sosyalist parti liderlerinden pek çok zevat bulunduğu gibi bilhassa Fransa sosyalist reisi: Mösyö Jores, Belçika sosyalist reisi Vandervelde, İngiliz sosyalist reisi Gerhard, Alman sosyalistlerinden pek çok lider vesaire de bulunmuştur.[4]

Fransa sosyalist reisi Mösyö Jores'in silahlanmanın sınırlandırılması zımnında vuku bulan beyanatı şiddetle alkışlanmıştır.

Kongrede; bu hususta cereyan eden müzakereler neticesinde şayet bir

3 "Tahdid-i teslihat" için "silahlanmanın sınırlandırılması" diyebiliriz.

4 1910 yılında savaş tehlikesi acil bir sorun olarak bütün ağırlığıyla belirmeye başlamış, Jaures bu konudaki çalışmasını *Yeni Ordu, Ulusal Savunma ve Uluslararası Barış* başlıklı bir kitap olarak yayımlamıştı. İkinci Enternasyonal'in 1910 yılındaki en başta gelen konusu savaş ve silahlanma meselesiydi.

harp vuku bulur ise bütün işçilerin genel bir grev yapmaları kararlaştırılmıştır.

Kongrede Japonya'da idama mahkûm edilen yirmi sekiz sosyalist revülüsyonerden dolayı protesto edilmesi karar altına alınmıştır.

Kongrenin sonunda herkes "Enternasyonal" marşını söylemiştir.

Amerika milyarderlerinden, Sör "Karnici" silahlanmanın sınırlandırılması için propaganda yapılması zımnında elli milyon frank tahsis etmiştir.

Sosyalist Gazetesi Müdürü Namık Bey'in İanesine İştirak Edenler

Avusturya Sefarethanesinde İbrahim Efendi	5 kuruş
Bir Bulgar sosyalist	5 kuruş
Napoli'de Propaganda Gazetesi tarafından	95 kuruş
Avni Bey	10 kuruş
Bir küçük sosyalist Şükran Nami Bey	20 kuruş
İştirak Gazetesi sahibi Hüseyin Hilmi Bey	54 kuruş

İNSAFIN O YERDE NAMI YOK MU?

Meclis-i Mebusan bayram münasebetiyle cumartesi günü tatil olundu. Pazar arife idi. Dört gün de bayram. Bayramdan sonra da Cuma...

Şu halde Meclis-i Mebusan altı gün toplanmamış oluyor. Bu müddet zarfında mebuslarımız elbet istirahat etmişlerdir. Malum olduğu üzere kanun-ı evvelin dördüncü gününe tesadüf eden cumartesi günü mutad olduğu üzere meclis-i umuminin toplanması lazım gelir idi.

Acaba niçin toplanmadı? Niçin meclisin toplantısı pazartesiye ertelendi.

Hiç düşünülmüyor mu ki, görülecek, bakılacak pek çok işi vardır!

Teessüf! Cidden teessüf olunur.

Bizim; bir dakika bile harcayacak zamanımız olmadığını borçlanma suretiyle ve bin müşkülatla tedarik olunabilen paradan her ay ellişer lira alan mebuslarımızın nazar-ı dikkatten uzak tutmamaları lazım gelir idi. Bu hususta söyleyebileceğimiz bir şey varsa o da budur:

İnsafın o yerde namı yok mu?

İDAM MESELESİ

Japonya'da idama mahkûm edilen (28) sosyalist revülüsyonerin idamını bütün Osmanlı sosyalistleri insaniyet namına protesto eder ve Japonya'nın böyle bir vahşeti irtikap etmeyeceğini umarız.

Amele Şarkısı

Madem " " " peder ve maderimizdir
Kanun-ı mesai rehimiz rehberimizdir

Sa'y u amele, kesbe ibadet demiş Allah
Tebşir eden olvechiyle peygamberimizdir...[5]

MUALLİM CUDİ

İCRAAT-I ÂLİMANEDEN

Geçen sene Mekteb-i Sultani müdüriyetinden istifasını veren bir büyük şairin yerine Maarif Nezareti tarafından tayin edilen iş bilir bir müdür-i âlim (!) mektebimizin eksiklerini tamamlayacak, programlarını tanzim ve tertip eyleyecek, talebeye –mektebin yanması, Beylerbeyi'ne nakil, hürriyetin ilanı, istifa meselesi, grev tertibi gibi birtakım kargaşalıklar içinde yuvarlanan zavallı talebeye– hakiki bir fikri terbiye verebilecek ümidini besleniyordu.

Fakat heyhat!... Bu ümitlerimizin ne kadar boş, ne kadar renkli hülyalar olduğunu şimdi anlıyoruz.

Bu istifa ve tayin meselesi senenin en mühim bir zamanında vuku bulmuş, yani mektebin tatiline henüz iki üç ay kadar bir müddet kalmıştı. Biz zannediyorduk ki şairlikle itham edilen(!) icraatı hayalcilikle, toplumsal hayatımıza uygun olmamakla, ham hayal olmakla eleştirilen muhterem Tevfik Fikret Bey'in tanzimi olan programların yerine ciddi programlar tertip edilecek, hoca namından başka hiçbir meziyeti haiz olmayan (!) bazı zevatın yerine hakiki bir tahsil görmüş muktedir zevat tayin olunacak.?!!

Teessüf, binlerce teessüf ki bunlar tercüme sayesinde iktisap edilmiş bir şöhretin sahibi Salih Zeki Bey'in ilim ve irfanı haricinde, kendi yeterliliğinin çok üstünde olan şeylerdi. Bunları anlatabilmek için maalesef size bahsetmek mecburiyeti altında bulunduğum mektebin hal-i hazırını biraz tetkik etmek, zavallı velilerin ne kadar maharetle aldatıldığını göstermek lazımdır.

Yukarıda: Bu istifa ve tayin meselesi senenin en mühim bir zamanında vuku bulmuş, yani mektebin tatiline henüz iki üç ay kadar bir müddet kalmıştı, demiştim.

Salih Zeki Bey bize programları ciddi bir surette tetkik ederek mektebin muhtaç olduğu şeyleri vücuda getireceği ümidini veriyordu. Ve ortada bu ümidimizi teyit eden bir hadise de vuku bulmuştu. O da: Salih Zeki Bey'in mektebin o vakit bulunduğu halini bozmayarak yapacağı önemli değişiklikleri tatil zamanına ertelemesiydi.

O sene mektebin idadi derecesinde olduğu, Çarşamba günleri talebenin konuşma kabiliyetini artırmak amacıyla (talebeye) verdirilen konferansların lağvı, talebenin sıhhatlerinin korunması için geceleyin yemekten sonra yapılan yarım saat kadar bir istirahat zamanının ilgası gibi düşünülmeden yapılmış, bir şey yapabilmek için gösterilmiş boş yeniliklerden başka mektepte hiçbir ciddi icraata girişilmedi. İmtihanlar burada tekrarından utandığım ve

5 28 dizelik bir manzume. Çalışmak ibadettir, birbirimizi sevelim temalı. Dili ağır ve süslü.

icabında açıklamayı taahhüt eylediğim birtakım mantıksızlıklarla icra edildikten sonra mektep tatil olundu. Şimdi tatil devresi içinde bulunuyorduk. Ve zannediyorduk ki Salih Zeki Bey mektebin mezunlarından bulunan ikinci müdür Salih Arif Beyefendi'nin yardımıyla mektebin her türlü eksiğini tamamlayacak!!!

Heyhat ki bu fikrimiz de diğerleri gibi boşmuş.

Tatil zamanında ne yapıldı?

Bu suale hakiki bir cevap verebilmek kabil değildir. Fakat göze çarpan birtakım yanlış icraatlardan bahsedelim de görünüz. Bir âlim nasıl cahilce icraatlara tevessül ediyor.

Salih Zeki Bey mektebe tayin olunduğu zaman muhterem müdürümüz Tevfik Fikret Beyefendi'nin istifası üzerine galeyanda bulunan mektebin düzenini sağlamak için Mösyö Duli zamanında tatbik olunarak bilahare kullanımdan kaldırılan programı yeniden yürürlüğe kondu. Fakat bu pek aceleye geldiği için o programın muhtelif noktaları değiştirilerek yeni bir inzibatname icat etmek lazım geliyordu. Ve bu yapıldı. Fakat nasıl bilir misiniz? Burada tekrarı bile üzücü olan bu berbat nizamnameden size uzun uzun bahsetmeyeceğim. Çünkü tetkik ve tenkide şayan bir önemi haiz değildir. Ve onun içindir ki zarfı hürriyeti, mazrufu istibdadı temsil eden bu nizamname diyebilirim ki bugün hemen hemen kullanımdan düşme derecelerine gelmiştir. Ben şu hususta fikrimi özetleyebilirim. Salih Zeki Bey ve Salih Arif Beyler bu nizamnameyi sırf göz boyamak, Mekteb-i Sultani'nin de bir nizamnamesi var, diyebilmek için yapmışlardır.

Bu iki kafadar, bu iki düşüncesiz müdür, Fransızca bastırdıkları bu nizamnameleri velilerin eline teslim ederken düşünmüyorlardı ki herkes kendileri gibi Fransızcaya aşina değildirler. Zaten (İnsaniyet) Gazetesinin bu nizamnamenin tenkidinden dolayı etekleri tutuşan bu müdür beyefendiler, o gazetenin yayımlanmamasından istifade ederek eski düşüncesizliklerini ele alarak tembelliklerinde devama başladılar. Evet, hakları da vardı. Çünkü icraatlarını teftiş ederek onları mesul edecek bir vakit yok idi. Hayır yok değildi. Yok derecesindeydi.

Mekteb-i Sultani'ye tayin edildiği zaman şimdikine yakın bir perişanlık gösteren Emrullah Efendi Maarif Nezaretini idare edecek bir iktidara sahip değildi. Bu iddiamızı ispat edebilmek için zavallı idadi mekteplerine, şimdiki halde mekteb-i sultaniyeye bakmak, maarifi gözden geçirmek yeter.

Tevfik Fikret, Mustafa Cemil ve Salih Keramet Beyler zamanında mükemmeliyeti göz kamaştıran, fakat teessüf olunur ki, takdir edilmeyen ve takdir edilse bile bir azınlık tarafından olan bu mükemmeliyetin büyük bir tezadı bugün zavallı mekteb-i sultanide bütün varlığıyla görülüyor. Ve bizleri ağlatıyor.

Bu nizamnamenin basılmasından sonra Salih Arif Beyle Kalavas Efendi Avrupa'ya seyahate çıktılar. Salih Arif Bey Avrupa'ya seyahat edeceklerine mektebin eksiklerini tamamlamaya çalışsalardı her halde vatana büyük bir hizmet etmiş olurlardı. Fakat size temin ederim ki Salih Arif Bey ile Kalavas Efendi Avrupa'ya seyahat etmekten başka hiçbir şey yapmamışlardır. Çünkü mektebin durumu bunu ispat eder. Salih Zeki ve Salih Arif Beylerin ikmale kalan talebe hakkındaki mantıksızlıklarını şimdilik anmadan geçeceğim. (Yalnız bizi bunları açıklamaya mecbur edecek olurlarsa...) tatil bitti ve nihayet mektep açıldı.

İlk bakışta talebe büyük bir intizamsızlık içinde şaşırdı kaldı. Çünkü ne ders programları var, ne de Türkçe hocaları var, hâsılı bir kargaşalıktır ki devam edip duruyor. İki hafta sonra ders programları verilebildi. Fakat nasıl programlar?

Hükümleri yok hükmünde, çünkü iki hafta sonra bunu bir diğeri iptal ediyor ve yine iki hafta sonra da bunu bir başkası fesih eyliyordu. Bugün size diyebilirim ki mektebin ne muayyen programları ne de birçok derslerin hocaları vardır.

Arapça, resmî yazışma, tarih, fıkıh, kanunlar, Farsça, iktisat hocaları sene başı yoktu. Arapça, kanunlar, Farsça, iktisat hocaları iki üç hafta sonra gelebildiler. Fakat resmî yazışma, tarih, fıkıh hocaları hâlâ yoktu. Nihayet resmî yazışmaya hoca tayin edilebildi. Fakat bunun bir hafta sonra değiştirildiği haberini aldık. Bundan başka bir de genel sağlık dersi icat olundu.

Şimdi soralım ki tarih ve fıkıh ne oldu? Bunların hocaları, ne vakit gelecek? İşte muallimler bu merkezde. Programların değiştirilmesine gelince o da yukarıdaki numunede görülüyor ve sizi temin ederim ki, şimdiki halde talebe yarın ne ders okuyacaklarını yine bilmiyorlar. Çünkü muayyen bir ders programı yok. Sonra hocalar her gün değiştiriliyor. Yalnız bu kadar olsa ne ise, bu değişikliklerden talebe gibi muallimler de haberdar değil. Mesela bir hoca sınıfa geliyor, ders anlatmaya başlıyor. Sonra bir diğeri geliyor yine aynı sınıftan içeri giriyor. Hocalar hayret ediyor, talebe gülüyor. Sonra hoca gidiyor, mektep idaresine müracaat ediyor. Programın değiştiği haberini alıyor. İşte böyle, ne hocaların idareden, ne idarenin hocalardan, ne de talebenin programlardan haberi var.

Hulasa bir kör dövüşüdür ki, devam edip gidiyor. Artık bu hallere (bilemem eyleyecek hande midir, girye midir) kaidesince gülmek mi yoksa ağlamak mı icap ediyor bilemem. Yalnız bildiğim bir şey vardır ki o da bizim harcanan, mahvedilen istikbalimizdir.

Bunlardan başka bir de geçen günü maarif haricinde memuriyeti olan muallimlerin hocalıktan muaf tutulduklarını (!) tebliğ etti. Zaten mektebin en yetenekli, en muktedir hocaları bu karar üzerine gelmiyorlardı. Şimdi ise ge-

ride kalanlar çıkarılıyor. Şimdi bu kabahatleri kime yükleyelim? Ben diyeceğim ki: Mektebin programlarını tanzim ve tertip etmediğinden dolayı müdür ve ikinci müdür beyefendiler hazretleri (!) sorumludurlar. Buna karşılık denilecek ki biz programları tertip ettik, hocalar tayin eyledik, ama maarifin kararı bunları iptal eyledi. Öyle ise biz de diyebiliriz: Hamiyetli memurlar hiçbir zaman vicdani kanaatleri haricinde iş görmezler. Nasıl ki muhterem Fikret Beyler öyle yaptılar.

Eğer Salih Zeki ve Salih Arif Beyler bu kararı kabul etmemiş yahut istifalarını vermiş olsa idiler şüphesiz eleştirimize uğramayacak ve herkes tarafından takdir ile alkışlanacaktılar. Madem ki böyle yapmadılar, bakanlığın kararını körü körüne kabul ettiler öyle ise bütün bu kabahatler, bütün bu mesuliyetler onlarındır.

Şimdi soralım: Ders programları ne vakit yapılacak?

Disiplin programları ne vakit tertip edilecek? Ne vakit gelmeyen ve yahut gelmemeye mecbur edilen hocaların yerine ciddi ve hakiki bir fikri terbiye almış muallimler tayin olunacak? İşte bu suallerin cevabını ve dirayetli (!) müdürün mantıki eleştirilerini bekleyerek hakikatin ışıklı yüzü çamurla sıvanamayacağını alakadar olmam hasebiyle ihtar etmeyi bir vatanseverlik vazifesi addeylerim.

BİR SULTANİYELİ

SOSYALİZM NEDİR?

3

Sosyalizme karşı öne sürülen itirazların en mühimlerinden biri de, güya onun toplumsal hayatta bir düşmanlık husule getirmek arzusunda bulunmasıdır. Sosyalistlerin hayli yerlerde sınıflar mücadelesinden bahseylemeleri bir hakikattir. Onlar ahaliye kendi gerçek menfaatlerine vakıf olup onu müdafaa etmenin kutsal vazife olduğunu açıkça beyan etmişler. Fakat bu samimi beyanatları neden sosyalistlerin eskiden beri toplumda mevcut bulunan sınıfları birbirine karşı tahrik etmelerine bir delil addolunuyor? Toplumsal hayatta sınıfların mevcudiyeti kimin sayesindedir? Acaba onlar da sosyalistlere isnat olunan tahriklerin sonucu mudur? Fakat bu sınıfların mevcudiyeti sosyalistlerden daha eski olduğunu tarih gösteriyor. Mülkiyet hakkı dünyada icat olunduktan sonra bu sınıfların da, yani bir taraftan serveti üreten ve insanlığın çoğunluğunu teşkil eden emektar ... [*sayfa kesik-S.G.*] taraftan da bu servete sahip olan azınlığın ... [*sayfa kesik-S.G.*] bir çatışması toplum bilimlerinden bize ... [*sayfa kesik-S.G.*] olduğunu kimse inkâr edemez. İşte eski zamanlardan beri tarih-i umumiyi teşkil eden büyük inkılâplar bu çatışmaların neticeleridir. Çağımızda medeni dünyada üretim ve nakliye araçlarının gelişimi sayesinde servet kaynakları tedricen burjuva sınıfı denilen azın-

lığın elinde birikiyor. Diğer taraftan bu kapitalizm yani sermayedarlık denilen devirde sermayenin birikmesi sayesinde yeni bir sınıf, işçi sınıfı adında, daima sefalete duçar olmaya mahkûm kişilerden meydana gelip günden güne sayıları artıyor. Bir milletinin servetinin o memlekette bulunan azınlığın elinde toplanması tabiidir ki serveti üreten çoğunluğu, azınlığın hükmü ve nüfuzu altında bulunduracak, çoğunluk tebaa durumunda olacak ve bu iktisadi ve toplumsal şartlar iki sınıfı daimi bir çatışmaya sevk edecektir.

Memleketimiz olan Türkiye günümüzde öyle bir iktisadi devrede bulunuyor ki bir taraftan üretimde sermayedarlık usulü baş göstermekte ve diğer taraftan eski üretim tarzı peyderpey ortadan kalkmaktadır. Bu şartlar altında memleketimizde dahi yeni bir sınıf husule gelmekte olup Meclis-i Mebusan'ımızda vekillerimiz bunu görmek istemezlerse de memleketimizin her tarafında ve bahusus Bursa vilayetinde çalışmakta olan beş bin işçinin zulümden şikâyet eden sesleri bunun bir hakikat olduğunu ispat etmektedir. Bizde de bu sınıf mücadelesi başlıyor.

Öyle ise toplumsal hayatta mevcut olan düşmanlık suni surette, tahrikler neticesi olmayıp tarihin her bir devrinde iktisadi ilerlemenin sonucudur. Medeniyete doğru attığımız her bir adım, her bir devir yeni bir sınıfın eski sınıfa galip gelmesidir. Sosyalizm sebep değil neticedir. Sosyalizm ahalide bencillik ve düşmanlık tohumları ekmeyip bilakis kendisi zamanımızda mevcut olan çatışmanın neticesidir. Onun amacı işçi sınıfının hâkimlere galip gelmesini temin etmektir.

Bazı itirazlara rağmen sosyalizm bir sınıfın istibdadı yerine başka bir sınıfın istibdadını kurmak arzusunda değildir. Burjuva sınıfının iktisadi istibdadını ortadan kaldırıp onun yerinde işçi sınıfının hâkimiyetini temin etmek emelini besleyemez. Hayır, onların arzusu istibdadı mahvetmektir. Bunu temin etmedikçe işçi sınıfının saadet ve refahını temin etmek mümkün değil. Kardeşliğin iktisadi temeli budur.

Çatışma ve rekabetin başlangıcı üretim araçlarında özel mülkiyetin ortaya çıkmasıyladır. Onun sona ermesi de o üretim araçlarının umuma ait olmasına bağlıdır. O vakit çatışmanın asıl sebebi ortadan kaldırılmış olur.

VAHAN VASFİ

****

İsmail Faik

Numara 1-20 7 Haziran 1328 Perşenbe Sene -2-

İŞTİRAK[1]

Milletim Nev-i Beşerdir Vatanım Ruy-u Zemin
Sosyalizm Efkârının Mürevvicidir.
Journal Socialiste ichtirak
Onbeş Günde Bir Perşembe Günleri Neşrolunur Sosyalist Gazetesidir
Nüshası 1 kuruştur

Sahib-i İmtiyaz Hüseyin Hilmi
Umur-u İdare ve Tahririye İçin Hüseyin Hilmi Beye Müracaat Olunur
Abone Şeraiti: Dâhilde Seneliği 30 Kuruş Hariçte 8 Franktır
Müdür-i Mesul Salih Sırrı
İdarehanesi Bab-ı Âlide Ebussuud Caddesinde Daire-yi Mahsusa
Mesleğe Muvafık Her Nevi Evrak Kabul Edilir

İŞTİRAK'İN GÜZEL BİR MAKSADI

Osmanlı Sosyalist Kütüphanesi namı altında sosyalizm efkârına aid bir külliyat vücuda getirmek niyetindeyiz. Amelenin hayatına, cemiyet-i beşeriyenin saadet-i atiyesine esas olabilecek kavaid ve nazariyat-ı içtimaiyeyi bu kütüphane ile karilerimize göstermek anlatmak istiyoruz. *Sosyalizm Rehber-i Amele* namındaki ilk risale intişar etmiştir.

SOSYALİZM NEDİR VE MAKSAD-I TEŞEKKÜLÜ

İşte memleketimizde henüz manası anlaşılmayan bir kelime... bunu her sınıf halk kendi kendisine tefsir etmiş, kendi anlayışı çerçevesinde bir mana vermeye çalışmıştır. Fakat bütün bu anlayışlar, bütün bu manalar birkaç menfaatperestin gerçeği örtmek için ortaya atıverdiği yalanları ihtiva eder. Hatta bazıları sosyalistlerin birer gasıp olduğunu, malları ve paraları aralarında taksim etmek için teşekkül etmiş çetelerden ibaret bulunduğunu söylemekten çekinmez.

Sosyalizm bu gibi kötü niyetlilerin iddia ettiği gibi iki üç şahsın şahsi men-

1 Kapağında Karl Marx'ın yer alması nedeniyle yaygın olarak kullanılan bu sayının tamamı Mete Tunçay tarafından yayımlanmıştır. Tunçay, *Türkiye'de Sol Akımlar (1908-1925) - I / Belgeler-2*, s. 26-37. Kapağında Marx olduğu halde derginin bu sayısında Marx'ın özel olarak ele alındığı bir yazı bulunmamaktadır. Sadece başyazının sonunda Marx'ın günümüzün bilimsel sosyalizminin kurucusu olduğu vurgulanır. Tunçay özgün halini yayımlamıştı, ben burada da kapaktan sonrasının dilini sadeleştirdim.

faatlerini idame maksadı ile tesis ettirilmiş bir kitle olmayıp; insanların cemiyet halinde yaşadıkları zamandan itibaren bu güne kadar mütegallibenin işçi sınıfı üzerinde icra etmekte olduğu istibdadı yok etmek emeliyle kendi kendine büyümüş bir kurtarıcı fikirdir. Asırlardan beri edilen uzun tecrübeler[2] neticesinde sermayenin günden güne bir azınlığın eline geçmekte olduğu ve bu suretle işçi sınıfının birer esaret mevkiinde kaldığı görülüyor. Sermaye haddi zatında emeğin bir ürünüdür. Emek olmayınca sermaye ve emekte iştirak bulunmayınca büyük bir serveti hazırlamak gayri mümkündür. Bir fabrikayı fabrika eden, bir madenin hisse senetlerinin yükselmesine sebep olan hadisat oradaki amelenin emeğidir. Eğer amele olmamış olsaydı hiç şüphesiz fabrika vücuda gelmez, madenin hisse senetleri de haddinden fazla bir fiyatı bulmazdı. Binaenaleyh kapitalistlerin oturdukları yerde olayım o rahat görsün! Niçin? sualini amelenin emeğiyle binlerle lira kazanması herkesi düşündürmüş gayr-i ihtiyari ben çalışayım o kazansın neden! Fi'l-hakika biraz itidal ile düşünülecek olursa bundaki eşitsizliği takdir etmemek mümkün değildir. Ve her akl-ı selim, kapitalistlerin birer gasıp, fahiş faizci mevkiinde bulunduğunu tasdik eder.

اشتراک
Sah: Dr. ibrahim Kiray
journal socialiste
ichtirak
Almanya'da Sosyalizmin Mucidi Karl Marks.

İşçiler sermayedarların keyif ve arzusuna, zorbaca heveslerine tabi olmaktan, onların her istediğini yapmak, her verdiğini kabul etmekten kurtulmak için ancak bir kitle halinde haklarını savunmanın kabil olacağını anlamışlar, bu vechile teşkil ettikleri cemiyetle sosyalizm fikrini vücuda getirmişler ve aşağıdaki ilkeleri insanlığın selameti namına kabul etmişlerdir.

1. Mülkiyetin ortadan kaldırılması için işçilerin bir kitle halinde siyasi ve

2 Tunçay, "tecarüb-ü medide" yerine, "ticaret-i medide" olarak okumuş. O zaman, "uzun tecrübeler" yerine, "uzun ticaretler" olur.

iktisadi örgütü. 2. Uluslararası İşçiler Birliğiyle ortak hareket. 3. Sermayedar toplumunun ortaklık ve sosyalizm toplumuna çevrilmesi.

İşçiler, bu sayede sermayedarlara karşı teşkil ettiği sendikalarla kendi hakkını müdafaa etmiş oluyor, bazen vücuda getirdiği grevlerle büyük, hakikaten büyük sermayeye malik fabrikaların iflasına sebebiyet veriyor. Hatta işçi sendikalarının faaliyeti yalnız kapitalistleri değil, hükümetleri de düşündürmeye başlamıştır. Bunun için hükümetler işçilerin emeğini müdafaa ve muhafaza etmeye mecburdur. Çünkü amelenin yegâne silahı olan grevler kapitalistler ile beraber hükümetleri de zarara uğratır. Almanya'da "kartel" Amerika'da "tröst" şirketlerine karşı Almanya ve Amerika hükümetleri gelecekte doğabilecek sakıncaları göz önüne alarak işçiler birleşinceye kadar onların haklarını himaye maksadıyla bir kanun tertip etmişlerdir. İşte sözün kısası sosyalizm doğrudan doğruya eşitsizliğe, esarete karşı bir isyan olup kuruluş maksadı işçi sınıfının kapitalistler karşısında meşru haklarının korunmasıdır.

R.S.[3]

İLK SOSYALİST KİMDİR?

Bu sualin cevabını pek yakınlarda aramak son birkaç asrın müellif ve diplomatları arasında bulmaya çalışmak asla doğru olamaz.

Sosyalizm akımı gayet eski bir toplumsal akımdır ki, ilk kaynağını ilk çağların meşhur felsefecilerinden alır. Yazılı tarihin ilk sosyalist olmak üzere tanıdığı zat Yunan âlimlerinden Eflatun'dur.

İhtimal ki daha evvel de iştirak düşüncesini dile getirerek beyan etmiş birtakım âlimler gelmiş, geçmişti. Fakat bizim ilk sosyalist olarak eserleri ve sözleriyle tanıdığımız zat ancak bu büyük hâkim, bu büyük filozoftur.

Eflatun'un nazarında ferdin hiçbir önemi yoktu. Her şey bir ortak hükümet tarafından idare edilmeli idi. Siyasete büyütülmüş bir ilim ve ahlâk nazarıyla bakar idi ki, bu ahlâk da ruh ilimi üzerine dayanırdı.

Yine bu âlim, âlimleri hükümetin aklı, savaşçıları kalbi ve kuvveti, sanatkârları ve rençperleri isteği, arzusu olmak üzere kabul eylemişti. Fakat bu suretle ayırmak, yani sanatkâr, âlim ve muharip gibi vasıflar husule getirmekle bir ihtilafın vücuduna sebebiyet vermemelidir. Hükümetle ferdi birbirinden ayıran şey mülkiyet hakkı ile ailedir. "Senin ve benim" kavgası ve sonuç olarak hususiyet ve şahsiyet hükümetin birliği bakımından gayet zararlıdır. Aile dahi hususiyete, bencilliğe ve bu suretle bölünmeye yol açar. Bunları katiyen ortadan kaldırmalıdır. Ve hiç olmazsa savaşçılar ve vatan müdafileri, askerler mülkiyet hakkından uzak kalmalıdırlar. Kadınlar onların nezdinde umumi olmalı, fakat bu umumiyet bir umumi şehvet olmaktan ziyade vatanperverlik ve ahlâki menfaate hizmet edecek bir umumiyet olmalıdır.

3 Mete Tunçay, "[Rıfat Süreyya?]" notu eklemiş.

Çocuklar dahi umumi olmalı ve hükümet tarafından talim ve terbiye edilmelidirler. Bu çocuklar cimnastik ve dans vasıtasıyla kuvvetlendirileceği gibi, musiki vasıtasıyla da ruhlarında bir yumuşaklık hâsıl edilecektir. Bunun için de onlara gösterilecek birtakım şairlerin ve sanatkârların eserleri üzerlerinde şiddetli bir sansür icra edilmelidir. Siyasetle çocukların terbiyesi birbirinden asla ayrılamazlar. En iyi hükümet iyilerden müteşekkil olan hükümettir. En iyi millet de en iyilerden müteşekkil olan millettir. Çünkü böyle bir hükümette böyle bir millette ancak akıl ve zekâ hükümet eder. İşte aristokrasi budur. Fakat teessüf olunur ki böyle bir hükümet asla uzun müddet devam edemezdi. Demokratlığın aşırılığı demek olan zulüm hüküm sürmeye başlar. Bu ise tahkire şayan olan birtakım hırsların sınırı aşması demektir, birtakım, insanların en adisidir. Yine hükümeti hakiki ilme ve hakiki siyasete vakıf olan kimseler idare ederlerse insanlar o zaman mesut ve bahtiyar olacaklardır.

Eflatun aynı zamanda ceza kanununa dair de mütalaalar yürütmüştür. Nazarında ceza bir kimsenin kurtuluşudur. O kimsenin kaybedilmesi değildir. Suçlu ıslah edilmelidir, fakat ona işkence edilmemelidir.

Yukarıdan beri en mühim fikirlerini göstermiş olduğumuz bu ilk çağ alimi bu gibi sözleriyle ve bilhassa "her şey umumi olmalıdır, hatta eller, hatta gözler ..."gibi pek aşırı bazı tavsiyeleriyle sosyalistliğin ilk esaslarını koymuştu. Fakat her şey gibi Eflatun'un sosyalistliği de başlangıcında hatalı ve zararlı bir halde bulunuyordu. Çünkü ferdin ve ferdiyet nazariyesinin tamamıyla aleyhinde bulunuyor ve bu suretle şahsa hiç önem verilmemek kaidesini tesis etmiş oluyordu. Hâlbuki hal-i hazırda sosyalizm böyle körü körüne bir ortaklıktan ibaret değildir. Ve olmamak gerekir.

Bütün bilimler ve bütün toplumsal akımlar yavaş yavaş geliştiği ve ıslah olunduğu gibi sosyalizm akımı da yavaş yavaş gelişmiş ve son zamanlarda Karl Marks gibi toplumsal âlimler tarafından tamamıyla bilimsel şekle sokulmuştur.

Bununla beraber bu akımı şu mükemmel şekle ulaştıranlara nasıl şükran borçluysak yine bu akımın hatalı olmakla beraber ilk defa olarak temellerini koyan büyük Eflatun'a da öylece şükran borçluyuz ve bunun için onun muhterem adını yayınımıza bir şükran başlangıcı olarak kabul ettik.

İŞTİRAK

SEFALET-İ BEŞERİYE

Toplumsal sefaleti doğuran sebepleri inceleyebilmek için uzaklardan, ta ilk zamanlardan aramak icap eder.

Herhangi bir kıtanın, herhangi bir memleketin toplumsal hayatını tetkik ediniz; her yerde göreceğiniz sefalet hali, her taraftan işiteceğiniz ses işkencedir. Mamafih bu böyle olmakla beraber bütün bu ıstırapların tabiatta mev-

cut olduğuna kani olmak, bazı şahısların zannettiği gibi hayatın ayrılmaz parçası olmak üzere kabul ve telakki etmek doğru, mantıki bir hareket olamaz.

Batıl inançların toplum dahilinde bir yer tuttuğu günden beri başlayan esaret hayatı, ilk zamanlar o kadar hissedilmemiş ise de son birkaç asır zarfında layıkıyla, olanca şiddetiyle hissedilmiş, artık insanlığın birkaç kişinin keyfine hizmet edemeyeceği anlaşılmıştır. Hatta hükümetler bunun izalesi çaresini düşünerek on sekizinci asrın ortasına doğru Ceneve'de bir kongre toplamışlar, insanlığın bu işkencesine artık bir son vermek istemişlerdi. Fakat bu kongre yine birtakım eski inançlara kapılmaktan kendini kurtaramamış, ahlâki kuralların amansız cereyanları arasına kapılmıştı. Hatta bu sırada Jan Jak Russo bunların bir hizmet edeceğini ümit ederek bir yazı göndermiş ise de maatteessüf bir papazın ahlâk kuralları üzerine bina ettirdiği beyanatı uygun kabul ederek bu suretle meselenin hal edildiğine kani olunmuştu.

Acaba bugünkü açlık, bugünkü tahakküm bu suretle halledilebilir miydi?... İşte esaret taraftarları için itiraf edilmesi güç bir mesele...

Bunu te'vil etmeyerek itiraf etmek, bu günkü ahlâki inançları alt üst etmektir ki kendileri için korkulacak bir hal doğurur. Ahlâk kurallarının mevcut şekli şahsi menfaat üzerine bina edilmiş bir bencilliklerden ibarettir. Öyle bir bencillik ki daima itiraf ettiği vakar, şefkat yardım gibi maddelerin yanına şükran hissi, saygı hissi vesaire gibi esasları koymakla tasdik ettiği merhamet ve şefkati zorbalığa çevirmiş oluyor. Vicdan hadd-i zatında fiili bir muhakemenin teşekkülünden ibaret olduğu halde bu muhakemeye nüfuz etmek her hareketi vicdana ortak ettirmek ne kadar hürriyetperver kanunlar olduğunu ispat eder!..

Yirminci asrın ahlâk kuralları fikirlerin ve duyguların adeta gelip gelmesiyle husule getirdiği fiil olmalıydı. Her cismin bir kuvvetin tesiri altında hareket ettiği kabul edilirse, her fenalığın sebebi nazar-ı itibara alınmalı, fenalığı yapan değil sebepleri mahkûm olmalıdır. Russo diyor ki: "Gasp edenler herkese ait olan ağaçların meyvelerini yalnız kendilerine ayırmamış olsalardı bugünkü cinayetler, bugünkü fenalıklar vücuda gelmez, insanlık mutlu ve rahat bir hayat sürerdi." Binaenaleyh bugünkü işkence tabiata aykırı olarak türemiş inanışların kökleşmesinden doğuyor, ve bunlara karşı hareket edenler kötü ve vicdansız telakki ediliyor. Alman filozoflarından Niçe'ye kötü vicdanın ne olduğunu sordukları vakit "yalnız başına hayatını sürdürmekte olan insanların ilk insan toplumunu kurdukları zaman hakkın önüne geçmeyle başlar" diyor. İnsanlık kollarıyla, aklıyla bu yıpranmış köhne adetleri baltalar, eski kirli kanunun yerine kurtarıcı bir rehber koyarsa o zaman zevki, sanatı, yenilikleri anlar, ancak bu sayede rahatını temin edebilir.

R.S[4]

4 Mete Tunçay, "[Rıfat Süreyya?]" notu eklemiş.

KARA VİCDAN[5]

Mazileri, müstakbeli, her hali düşündüm
Tarih-i beşer, safhaları geçti gözümden
Geçtikçe gözümden geçen amali düşündüm
Vicdan-ı beşer ateş alır gamlı sözümden
Vicdan kanatan vahşet-i ef'ali düşündüm...

Karesi Eski Mebusu MECDİ

HAKAYIK-I İÇTİMAİYE

Bütün insan toplumunun muhtelif unsurlardan oluşan muazzam bir kitle olduğunda eskiden beri bilcümle sosyologlar ortak görüştedirler. Bu kitleyi oluşturan unsurlar daimi surette birbirlerine bağlı olup birinde hâsıl olan bir değişimden diğerleri derhal etkilenirler. Aralarındaki fark ne kadar çok olursa olsun yine bu bağlılıklarını ihlal etmez, bir hanenin bir kısmı çökme eğiliminde olduğu takdirde o kısmın o haneye bağlı olmadığını iddia etmek akla ve mantığa aykırı olduğu gibi muazzam insanlık kitlesini oluşturan unsurların birbirinde büsbütün ayrı mahiyetleri haiz olduklarına kail olmak toplumsal gerçekleri gizlemekten ve yahut takdir edilmemesinden ileri gelir..

Toplum bilimlerinin bölümlerini incelediğimiz zaman tümünün konusunu o kitle oluşturduğu gibi, amaçları da insanlığın ilerlemesi ve yükselmesidir. Vakıa insanlığın birleşik bir unsur olmayıp muhtelif unsurlardan oluşmuş ve binaenaleyh aralarında külli fark bulunduğu görülür ise de asli mahiyeti itibariyle görünüşte olan o farklar ortak amacı ihlale kâfi değildir. Bir hanenin çeşitli kısımları arasında pek çok farklar görülebilir. Bir oda diğer odaya nazaran büyük ve inşa tarzı daha mükemmel olur, bir katı girintili çıkıntılı iken diğer kat geniş ve yekpare olur. İnşaat için kullanılan maddeler birbirine benzemez. Taş, tuğla, kiremit, tahta, kereste, mermer taşı, demir ve saire arasında cins ve nevi nokta-i nazarından hiçbir benzerlik yoktur. Cümlesi de birbirinden büsbütün farklı maddelerden oluşmuş iken birleşip bir hane teşkil ettikten sonra birbirinden ayrılması mümkün olmayan bir kitle halinde girerler. İnsanlığı da farklı maddelerden oluşan o haneye benzetebiliriz.

Eğer o kitle arasında esas itibariyle fark olunmuş olsa idi bütün unsurların tabii kanun ve kaidelere tabi olmaları bakımından da birbirinden farklı olmaları gerekirdi. Tabiat herhangi bir kanunu insan toplumunu teşkil eden bütün unsurlar için uyulması zorunlu kılmıştır. Mesela doğruluğun iyi, yalancılığın ayıp olduğunun genellikle bütün dünyada kabul edilmiş olması tabiat gerçeğidir. Tabiat kendisinden hiçbir unsuru mahrum kılmamıştır. Gü-

5 35 dizelik bir manzume.

neş mahsul ve amil-i tabiat olduğu için cihanın her köşesini eşit olarak aydınlatır. İşte görünüyor ki tabiat insan kitlesini oluşturan unsurlar arasında hiçbir fark koymayıp cümlesini de aynı nimetlerden yararlandırmıştır. Her memlekette kanunlar, örf ve adet bakımından az çok farklar görülür, fakat bunlar yalnız iklim icaplarından olup asıl toplumsal maksat üzerine asla tesir icra etmezler. Memleketler arasında yerleşen ticari, toplumsal, iktisadi ilişkiler doğrudan doğruya bu maksada hizmet eder. Bir patron ile işçi arasındaki münasebet toplumsal olup işçinin emek ve çalışmasına karşılık yevmiye, haftalık ve yahut aylık vermesi o münasebetin tek vasıtası veya daha doğrusu sebebidir. Bu sebep ekseriya anlaşmazlık konusu olur. İşçi kendi emek ve çalışmasıyla aldığı ücret arasında hakiki bir eşitlik görmediği, bulmadığı için patrona karşı haklarını muhafaza mecburiyetinde bulunuyor ki bu hakkı da o münasebetin düzenleyicisi olmuş olur. Toplumsal hukukun konusu hayatın temeli olduğu için herkes o hakkını muhafazaya mecburdur. Benim diğerinin kâr ve kazancı için çalışmama hiçbir kanun ve nizam zorlayamayacağı gibi vicdan dahi müsaade etmez. Herkes hayat mücadelesi, geçim temini nokta-i nazarından tabii hukukunu müdafaa ve muhafazaya mecburdur ki bu mecburiyet işçinin özel hayatıyla toplumsal hayatı idare eden bir amildir. Binaenaleyh hal-i hazırda toplumsal hayatta ortaya çıkan inkılâplar insanın tabii haklarıyla ve doğrudan doğruya insanlığın ilerlemesi ile alakadardır.

Biz meslek ve prensibimiz olan sosyalizmden, gürültülü, velveleci sosyalizmden değil hakiki ve toplumsal sosyalizmi takiple, bu bakış açısından mütalaa edeceğiz.

B. K.

JAN JAK RUSSO VE NAZARİYAT-I İÇTİMAİYESİ

18. asırda toplumsal fikirler ve felsefede büyük bir tesir ve nüfuz icra eden büyük simaların en mümtazı Jan Jak Russo'dur. Russo, bugünkü ve yarınki hükümet şeklinin yani demokrasi ve sosyalizminin en büyük müdafii, en büyük mühendisidir.

Meşrutiyet usulü, hâkimiyet-i milliye gibi bugünkü toplumun temel nazariyesini teşkil eden toplumsal ve siyasal fikirler filozofun ruhundan düşüncelerinden ileri gelmiştir.

O bütün ortaya koyduğu nazariyatta yaşadığı muhiti söylemiş, şahsiyeti, ilhamını, hülasa baştan aşağıya ruhunu nazar-ı itibara almıştır.

"Toplumsal Sözleşme" yazarı (Jan Jak Russo) 1712 Haziranın 28. günü Ceneve'de dünyaya geldi. Validesini hiç bilmez, çünkü oğlunu dünyanın sefaletleri, alçaklıkları arasına atarken kendisi ruhunu teslim etmiş, bu fena âlemden ayağını çekmişti. Babası pek çabuk babalık koruyuculuğundan

mahrum etti; kendisini "Busey'de" ikamet eden amcasının yanına bir pansiyoner gibi gönderdi.

İşte Russo hayata karşı olan tavsiye ve muhabbetini daha küçük yaşında iken burada kazanmıştır. Biraz daha sonra bir sanata intisap etmek üzere kendisini çıraklıkla bir esnafın yanına verdiler. Ruhen hayalci, haksızlık önünde kalbi mağrur ve asi, iyiliğe fevkalade meftun olan Russo, tabiatını anladığı zaman kaba, adi ustasından nefret etti, toplum ve insanlık hakkında düşünmeye başladı. Bundan sonra Russo'nun hayatı bir serseri hayatı olur. Bin türlü sanatlara mesleklere başvurmuş, otuz sekiz yaşına geldiği halde henüz bir mesleğe sahip olamamıştı. Nihayet Madam Dûpez adındaki bir kadının yanına kâtiplik vazifesiyle girdi. Hayatını bu kâtiplikle temin edebiliyor, sabırlı ve mütevekkil yaşıyordu. O zamana kadar İtalya'da, İsviçre'de uzun müddet dolaşmış, hatta bazı günler dilenmişti. Bir gün Dijon'daki Didero'yu ziyarete gitti. Orada Didero'nun masası üzerinde "De Merkür" Gazetesi'ni karıştırırken Dijon Akademisi'nin "Bilimlerin ahlâkı iyileştirdiği veya bozduğuna" dair düzenlenen yarışmanın ilanını gördü. Didero'yu Madam Dûpez'nin yanında tanımıştı. Bu mevzu onun pek ziyade nazar-ı dikkatini celb etti, düşündü, nihayet bilimlerin ahlâkla uyuşmadığına karar verdi. Yazısını Dijon Akademisi'ne gönderdi.

Bu yarışma neticesinde fikrinin garip ve acayip olmasına rağmen birinciliği kazandı. Mükâfata nail oldu. İşte o zaman yazı dünyasında Dijon Akademisi'ne karşı büyük kin ve isyan baş gösterdi. Russo, bu akademi dolayısıyla kendisine vaki olan hücumlara ehemmiyet vermiyor, icap ettikçe rakipleriyle çarpışıyordu.

Russo, bu yazısında maarif ve edebiyatı, bilimleri ve sanayiyi eleştirdikten sonra topluma, medeniyete hücum etmişti. Russo'nun bunlara karşı olan ikinci hücumu "Tesis"in girişindedir. Bu yarışmadan sonra akademi yeni bir ikinci yarışma daha ortaya atmıştı. Bu yarışmanın konusu "insanlar arasındaki eşitsizliğin kaynağı" idi. Russo, bu sefer de yazısını yazdı. Akademiye gönderdi. Russo'nun ortaya koyduğu nazariyatın yeniliğine rağmen akademi yazı dünyasında husule gelmesi muhtemel isyandan korkarak birincilik mükâfatından bu eseri mahrum bıraktı.

Bu yazısında Russo diyor ki:

"İyi teşekkül etmiş bir devlette insanlar; maddidir, âlimdir yahud daha ziyade mahirdir bahanesiyle böyle bir hükümet diğer fertlerden ayrılmaz. Yalnız ayırma insanların akil ve kâmil olması suretiyle olabilir. Hatta bu son ayırma şekli de hatalıdır. Çünkü insanları hilekâr ve ikiyüzlü yapar"

MEMDUH SÜLEYMAN

(Devamı Var)

HANGİ FELSEFE?

Memlekete "Teceddüd-i İlmi ve Felsefi" kütüphanesi gibi zengin bir irfan hazinesi armağan eden Baha Tevfik Bey "Zeka"da neşrettikleri bir makalelerinde bizde felsefenin bugünkü halinden ve felsefi cereyanlardan bahsederlerken bizde felsefeye karşı gösterilen ilgiyi güzelce tahlil ediyorlar ve birinci makalenin sonlarında diyorlar ki:

"Garb felsefesine gelince bu hususta duracağız, çünkü artık dünyanın her tarafı birleşti, bir tarafta elde edilen bir muvaffakiyet süratle diğer taraflara yayılıyor ve gelişmiş milletlerin edebiyatları gibi felsefeleri de diğer milletlerin edebiyat felsefelerine nüfuz ediyor. Hatta onu tamamıyla işgal ediyor. İşte şimdi biz bu vaziyetteyiz. Avrupa'dan gelen felsefe cereyanlarına maruz bulunuyoruz. Acaba bu cereyanlara karşı ne yapmalıyız? Müdafaa mı etmeli? Yoksa açılmalı mıyız? Ve ne yapıyoruz?"

Mesele pek küçük ve ehemmiyetsiz bir şey olsa en sondaki suallere birer sudan cevap verilirdi. Lakin ben bu cevapları bir haftada bile hazırlayacağımı ümit etmediğim için tahlillere girişmeğe mecbur oldum.

Dünyanın her tarafının birleştiğini iddia etmek bir nazariye gibi kabul edilebilir, ulaşım araçları ve ticari ilişkiler bütün ülkeleri birbirlerine görünen birtakım bağlarla bağlamışsa da bu bağların felsefi cereyanlara vasıta olacak kadar kuvvetli olmadığı açıktır. Mesela: Bugün Avustralya Kıtası'na yahut Hindistan'a yeni Avrupa felsefesinin nüfuz ettiğini ve yayıldığını iddia etmek pek saçma bir hayal derekesinde kalır. Görünen ticari ve diplomatik bağlardan başka bazı manevi engeller vardır ki onlar milletler arasında anlaşmak meselesini güçleştirir.

Bugün Hindistan'ın içerilerine gerek Osmanlı, gerek diğer milletlerin İslâmlarının girmeleri yasaktır; bu yasak sırf Türkiye'den gelecek cereyanlara engel olmak fikriyle konulmuştur.

Dünyanın, daha doğru bir fikirle dünya fikirlerinin bazı asli meselelerde birleştiğini; hemfikir olduğunu pek basit bir surette kabul edebiliriz. Bu böyle kabul olununca milletlerin en zekilerine, en araştırmacılarına has olan "felsefe" cereyanlarının da binde iki (bizde on binde iki) kişi tarafından tetkik veya kabul edildiğini anlayıveririz. Uzaklara gitmeye ne hacet? Kaç kişi felsefe ile uğraşıyor? Üniversitemizde felsefe ne âlemde ve felsefi kütüphanesinden başka hangi kitapçı felsefi bir iki eser yayınladı!

Felsefe; edebiyat gibi diğer kavimlerin felsefesine nüfuz eder deniliyor. İnsanın dünya üzerinde sürdüğü hayat devri kadar bir devre sahip olan felsefenin bugün Aristo ve Eflatun zamanında bulunduğu halde kalması; bugün yeni fikirler diye bize yutturulan yaldızlı ve süslü hapların dünkü felsefelerin rötuş edilmiş suretleri olduğu ortadadır.

"Panteizm" hâlâ Hindistan'ın rümuz şeklini muhafaza ediyor; Demokrit'in

yadigârı olan atom nazariyesi çağımızın maddeci felsefesinin babası oluyor... Şopenhaver "Buda"dan; Niçe "Zerdüşt"ten; Spinoza, İbnü'r-Rüşd'den irfan alıyor; demek ki: Felsefe âleminde bugünkü fikirlerin babası dünkü fikirlerdir, felsefi fikirler birbirine bağlı ve devamlıdır.

Esasen bütün felsefi düşünceler –manevi olsun, maddi olsun– muhtelif asıllardan değil, bir asıldan zuhur etmiştir. Maddeci felsefe ile Panteizm arasında fark, sırf kelime ve tabir ihtilafından meydana gelmiştir. Spiritüalistleri, bütün felsefi akımlardan ayıran ihtilaf da sırf marazi bir fikir ihtilafından ibarettir. Yoksa hakikat ne safsata bir mantıkla ne de metafizik ilkelerle yıkılabilir. Hakikat daima hakikattir. Felsefenin çeşitli milletlere nüfuzunu engelleyen engeller arasında inançlar da şayan-ı dikkattir. Avrupa'dan gelen felsefe cereyanlarına karşı vaziyetimizin ne olacağını biraz düşünelim!

Ve mevcut sanatımız nazar-ı dikkate alınacak olunursa müstakbel bir felsefi akım teşkil edecek bir felsefemiz yoktur, bu da tabiatıyla olamayacaktır. Çünkü inkılâp ve ihtilal fikriyle yorulmuş olan dimağların ne güçlü bir edebiyatı, ne de bir felsefesi olabilir. Ve Volter'in, Russo'nun inkılâp fikirleriyle yaşayan 18. asrın felsefesi büyük ihtilalin ortaya çıkışıyla iflas etmiş ve ta 19. asrın ilk çeyreğine kadar ne esasi bir sanat siması görünmüş, ne de ruhları yaşatabilecek bir felsefe ortaya konmuş...

Bugünkü toplumsal durumumuz bugün felsefi bir şahsiyet göstermemize müsaade etmiyor ve Avrupa felsefesi tamamıyla, inceleyip araştırmadan almaklığımız da olmuyor, olamıyor... Çünkü Şark ile Garb başka, başka şeyler... İşte mani... bu!.. Gelecek nüshamızda ne yapacağımızı tetkik ederiz.

A. R.[6]

MİLYARDARLERE KARŞI AMELELER

8- Tramvay işçileri. – Müthiş bir grev. – İşçi Sendikaları. – Tröst. – Tröst nedir?. – Petrol nehirleri. – İşçi hayatı. – Dünyanın en zengin adamı. – Ateşler içinde bir sefine...

(Filadelfiya) Tramvay çalışanları, şirketin zorbaca hareketlerine isyan ederek grev yapmışlar ve nümayiş olarak tramvay ahırlarını dinamit ile havaya uçurmuşlardır. Patlama o kadar şiddetli olmuştur ki sekiz yüzden fazla araba parçalanmıştır. Her ne kadar polis ve jandarma olay yerine yetişerek mani olmaya çalışmışlar ise de bütün gayretleri boşa gitmiş ve nihayet nümayişçilerle aralarında kanlı bir çatışma vukua gelmiştir.

Bu çatışmada biri kadın olmak üzere yirmi kişi ölmüş ve birçokları da yaralanmıştır. İşçileri bu gibi grevlerle nümayişlere sevk eden ve neticede birçok kimselerin vefatına, yaralanmasına sebebiyet veren şey büyük bir sermayeye malik bulunan anonim şirketlerine karşı koyamamalarıdır.

6 Mete Tunçay, "[Ahmet Rıfkı?]" notu eklemiş.

Amerika'da bulunan şirketlerin, ticaret evlerinin tümü tröst halinde idare olunur. Bunlarla işçi sendikaları ve işçi birlikleri arasında daimi bir mücadele hüküm sürer.

Evvela tröstün ne olduğunu ve ne suretle vücuda geldiğini okurlarımıza arz edelim:

Vaktiyle beş fabrika arasında müthiş bir rekabet husule gelir, birbirlerine nispetle fiyatları kırdıkça kırarlar. Tabii ki neticede hepsi zarar eder. Nihayet buna bir çare düşünürler. Ve birleşmeye karar verirler. Fabrikalara birer kıymet takdir ederek ortaya çıkan yekûn miktarında tahvil çıkarıp aralarında yarı yarıya taksim ederler. Ve fabrikalardan üçünü kapatırlar. Şu suretle masraflar azalır ve hâsılat artar. Bundan sonra açılan fabrikalar rekabet edemeyeceklerini anladıklarından onlar da tröste dâhil olurlar.

Hal-i hazırda Amerika'da 39 milyar sermayeli 427 tröst vardır.

1909 senesinde yalnız et tröstü 500 milyon franktan fazla bir para kazanmıştır. Meşhur Karnici'nin[7] idaresinde bulunan çelik tröstü imalathanesinde 30.000 işçi çalışmaktadır. Şeker tröstü 37.000 işçiye maliktir. Pamuk, yün, kömür tröstleri böyle...

Tröstleri idare edenler, isterlerse halkı aç bırakabilecekleri gibi halkın nüfuzuna karşı da gelebilirler...

Petrol tröstü direktörü H. Rokfeller 50 milyon franka mahkûm olmuştu. Fakat nasılsa yakayı kurtardı. Zaten ne yapamaz ki. Rokfeller gibi bir milyarder için hâkimlere bir iki milyon verip yakayı sıyırmak güç bir şey mi? Petrol tröstü, bütün rakiplerini mahvetmiştir. Birçokları da iflas edeceklerini anlar anlamaz ona katılmak zorunda kalmışlardır. Rokfeller; ilk evvel gazları kaynaklarından tren istasyonlarına kadar yer altı kanalları vasıtasıyla naklediyordu. Bilahare demiryolu şirketiyle arası açıldığından kanalları sahile kadar uzattırmıştır. Şu suretle nakliye masrafından kurtulduğundan ahaliye gayet ucuz bir fiyatla gaz satmaya muvaffak olmuş ve rakiplerini kendisine katılmaya mecbur bırakmıştır.

Bununla beraber, işçinin fakirliği artıyor. Şu son zamanlarda yiyeceğe ait şeyler yüzde 9-16 nispetinde artmıştır. Tröstlerin aleyhinde birçok kanunlar yapıldığı halde bunlar hâkimleri birer suretle elde ederek tam olarak uygulanmasına engel oluyorlar.

Mamafih işçiler de kendilerini müdafaa ediyorlar. Uğraşmaktan geri kalmıyorlar, sermayelerinin fazlalığı sebebiyle tröstler işçinin grevlerine ehemmiyet vermezler, tekliflerini kabul etmemekte ısrar ederler.

Binaenaleyh işçiler de buna bir çare düşünmüşler ve sendikalar tesis etmeğe başlamışlardır. Bu yolda vücuda gelen sendikaların adedi 252'den faz-

7 Mete Tunçay parantez içinde "Carnegie" notu eklemiş. Önceki sayıda silahlanmanın sınırlandırılması için yaptığı büyük bağıştan söz edilmişti.

ladır. Kadın hizmetçilerin, dadıların, çamaşırcı kadınların, hatta kahvehanelerde hizmet eden 10-15 yaşındaki çocukların bile sendikaları vardır. Bunlar sendikalarına yıllık 6-40 frank kadar bir para verirler. Bu sayede bazı fabrikalar işçinin gündeliğini bir misli artırmak zorunda kalmışlardır.

Başlıca demir fabrikaları, "Pitsburg"da kâindir. "Tomskin" fabrikaları günde 80 bin metre ray imal eder. Ve bunun için 60 bin işçi istihdam eder. Karnici imalathanesinde 20 binden ziyade işçi vardır. Son istatistiklere nazaran "Pitsburg"da yüz bin işçi bulunmaktadır. Ekserisi, öteberi taşımakla geçinir. Şu suretle günde ancak bir dolar kazanabilirler. Amerika'da her şey pahalı olduğundan bu paralar ile maişetlerini temin edemezler, sefalet içinde kalırlar. Sabahtan akşama kadar ağır bir yük altında çalışan bu zavallıların hali cidden şayan-ı merhamettir. "Pitsburg"un pis, havadan, ışıktan mahrum evlerinde 16 kişi bir odada ikamet ederler. Sıhhatleri bozulur. İri ve yarı, güçlü ve kuvvetli olarak Amerika'ya göç eden biçareler 40 yaşına pek güç varırlar. Bir kazaya uğradıkları zaman mensup oldukları fabrikadan tazminat gibi, ikramiye gibi bir şey de alamazlar.

İnsan severliğiyle ünlü olan "Karnici" milyonlar sarf ederek "Filadelfiya"da umumi bir kütüphane tesis etmiştir. Fakat bu şehirde henüz bir hastane yoktur. Güç hal ile belediye, düşkünlerin geceyi geçirmelerine mahsus bir yer vücuda getirmiş ise de ihtiyaca kâfi değildir.

Hâlbuki çelik tröstü senede 700 milyondan fazla kazanıyor. Böyle bir memlekette tabiidir ki grev çok olur. Buna hayret olunmamalıdır. Grevlerin en müthişi 1894'te vukua gelmiştir. Servet sahipleri grevcilerin saldırılarından kendilerini korumak için New York'un en ünlü özel polislerinden birin çağırmış, polis memuru maiyetine bin kadar hususi memur alarak bir vapura binerek nehir yoluyla "Filadelfiya"ya gelir. İşçilerin tehditlerine rağmen sahile çıkmak ister. Bunun üzerine grevciler yüzlerce fıçı gazı bir rıhtıma dökerek ateşlerler. Vapur ve polisler alevler arasında kalır ve bin zorlukla canlarını kurtarırlar. Bu vakanın hususi polis memurlarına bir ibret dersi olduğunu ve o vakitten beri bu gibi işlere katiyen müdahale etmediklerini söylemeğe lüzum var mı?...

NİÇİN TÜRKLERDE CEHALET DAHA ZİYADE?

Şimdiye kadar bu meselenin hallini, bu sualin cevabını hiç düşündünüz mü? Belki... Fakat eminim ki bu mesele çok iştigal edilecek mühim, hem de milletin hayatı, tefekkürü, dimağı nokta-i nazarından ilk önce halledilmesi icap edecek meselelerdendir.

Okuyup yazmanın Türkler arasında yayılmasına en ziyade büyük bir mani teşkil eden şey bir kelimedeki harflerin ayrı ayrı yazılacak yerde birbirine bitiştirilerek bitişik yazılmasıdır.

Mesela harflerden "vav"ın okumadaki vazifesini tamamıyla anlayabilmek için bir talebe ancak muhakemesine tamamıyla sahip olması lazımdır.

İşte size bir sürü kelime: Hepsi de "vav" ile yazılıyor: uzun, üzüm, öyle, olmak... Şimdi bir ibarede bir talebe bu harflerden mürekkep kelimelere tesadüf ettiği zaman okumada henüz tamamıyla bir meleke elde etmemiş ise ne suretle okuyacağında şaşırıp kalır. Binaenaleyh bir Türk yazısını okumayı öğrenmeden evvel lisanın sözlüğünü ezberlemek mecburiyetindedir.

Diğer taraftan bu mecburiyet Arapça ve Farsça kelimelerde daha ziyade şiddetini gösterir. Hatta bugün Türkçe lisan uleması arasında Arapça bir kelimenin telaffuzu şekli hakkında birçok ihtilaf vardır. Mesela aşk kelimesi gibi ki bunu bazıları ışk suretinde okumağı telaffuz etmeği daha muvafık buluyorlar.[8] Sözlüklerin kanıtlarını delillerini gözümüzün önüne sürüyorlar.

Üçüncü bir zorluk da lisanımıza –katiyen hiçbir münasebeti olmadığı halde– bazı zorlamalarla dâhil olan Arapça ve Farsça kaidelerdir. En çok Farsça ve nadiren Arapça bağlaçlarla yapılan birleşik kelimelerde okuyanlar iki akli faaliyet karşısında kalıyor. Evvela bağlacın bu kelimelerinin sırrını halletmek için kafa yoruyor, sonra yazarın ne demek istediğini anlamaya çalışıyor. Binaenaleyh lisanımız bir halk lisanı olamıyor. Vakıa her memlekette seçkinlerin lisanıyla halkın lisanı, halka ait eserlerle seçkinlere ait eserler arasında pek çok fark varsa da bu fark hissiyatın uyuşmamasından ileri geliyor. Gramer kaideleri katiyen değişmiyor. "Gramer"in kaideleri sabittir, değişmezdir. Yazıların tümü bu kaidelere tabi oluyor.

Türkiye'de cehaletin tamamıyla ortadan kaldırılması için en büyük çare evvela okuyup yazmayı kolaylaştıracak bir yazı şekli kabul eylemek, sonra da ana lisanımızda –her türlü gelişmeyi dikkate alarak– icap eden ıslahata girişmektir. Bu hususta o kadar kendimi yetkili addetmediğim için daha uzun mütalaa yürütmekten kaçınıyorum. Her halde bu hususta uzun müddet uğraşmış olan muhterem zatların mütalaasını dinlemek bence daha uygun olur zannındayım.

A. R.

İştirak

Lisanın ıslah ve iyileştirilmesine ait makalelere İştirak'in sütunları tamamıyla açıktır. Harflerin ıslahı için gönderilecek makaleler herkesin anlayacağı bir surette yazılmış olmak şartıyla gazetemizin sütunları arasına girebilir. İştirak tamamıyla Türkiye'de ciddi ıslahat ve değişikliklerin en büyük savunucusudur.

---

8 Farklı telaffuzu yazıyla ifade etmek mümkün olmadığından, yazar tam da sözünü ettiği zorlukla burada bizzat karşılaşıyor.

SOSYALİZMİN HÜLASASI
–Şefel–[9] Tercüme
Birinci Bab

SOSYALİZMİN FİKR-İ ESASİSİ

1904 senesindeki Almanya'nın Rayhştag meclisine yapılan seçimlerde "kırmızı hayal" en adi meyhanelere kadar nüfuz ederek siyasi mücadeleye konu oldu. Fakat en garip nokta gerek politikacılar, gerekse sosyalistlerin taraftarları bu akım hakkında velev özet olarak bile olsun bir fikir edinmemişlerdi. Bu seçimler esnasında şuna kani olduk ki sosyalizm hakkında her taraftan her nevi mübalağalı ümitler, yanlış kusurlar yayılıyor. Sosyalizminin düşmanları, hatta "Yeni Kitab-ı Mukaddes"ın sayısız müminleri şüphelendikleri, nefret ettikleri ve yahut iman ettikleri şeyin esası hakkında bir fikre malik değiller.

80 yaşında olduğu için bundan sonra başkasının emeğiyle geçineceğini göz önüne alarak karısıyla beraber Fransa'da intihar eden "Karl Marks'ın" damadı, meşhur sosyalist "Pol Lafarg" (Paul Lafargue) [Fotoğraf bu sayının 8. sayfasında yer almaktadır.]

Kamuoyunu bu karışık durumdan kurtarmak için sosyalist teşkilatının tabiatı ve maksadı hakkında kati ve doğru bir fikir vermek mecburiyeti, hususiyle bu ağır meseleyi kuşatan yanlış düşünceleri ve bilgisizliği dağıtmak mecburiyeti şiddetle baş gösteriyordu. İşte B-e-n-u-v-a-m-a-l-o-n tarafından Fransızcaya tercüme edilen Alman "Şefel"in "Sosyalizminin Özeti" adlı eserini adetlerimize ve mahalli kurallarımıza göre değiştirerek ve kısaltarak tercüme ediyoruz.[10]

Bu vazifeyi ifa edebilmek için toplumsal hareketi dikkate alalım:

---

9 Her ne kadar burada "Ş-g-l" harfleriyle yazılmışsa da, metnin içinde tercümenin Alman "Ş-f-l" den yapıldığı belirtiliyor; "Alman Şefel'in... eseri" denilmiş. Bu, "Scheffel" olmalı. Şegel olarak veya Mete Tunçay'ın yazdığı gibi "Şegl" olarak okunabilir.

10 Bu ilginç tercüme anlayışından şüphe edebilecekler için özgün metin şöyle: "Adat-ı metin ve kavanin-i mahalliyemize nazaran tadil ederek tasarrufen tercüme ediyoruz."

Sosyalizminin esasını, çekirdeğini teşkil eden iktisadi kaideyi, onu her türlü siyasi ve dini görüntüsünden soyutlayarak inceleyelim; şüphesizdir ki, burada en evvel bahsedilen iktisadi meseledir, yani midenin doldurulması...

Binaen aleyh sosyalistlerin maksatları, her şeyden evvel, mevcut iktisat usulünde esaslı bir değişiklik vücuda getirmektir.

İşte uluslararası sosyalist hareketlerin temel maksadıyla sosyalizminin maddi iktisadi programı bundan ibarettir; bunun için de şahsi sermaye yerine müşterek bir sermaye usulünün ikamesi lazımdır. Yani toplumun bütün üyeleriyle, üretim araçlarının gelişimi tamamlanarak ortak mülkiyet kaidesi üzerine kurulu olan üretim usulü ile daha çok birlik sağlamış, milli emekten vücuda gelen bir toplumsal şekil teşkil etmektir.

Bu ortaklaşa üretim şekli, müştereken elde edilebilmesi mümkün olan servetin tümünü ortaklığın müdüriyetinin gözetimi altında her bir kimsenin emeği oranında toplum sayısına yahut makul ihtiyaca göre taksim etmek suretiyle iktisadi rekabeti ortadan kaldırır.

Bazı sosyalist rehberlere her ne kadar sevk ettikleri yollar karanlık ve birbirine uyumsuz gibi gözükürse de, en basit şekline indirildiğinde çağımızdaki sosyalizminin maksadı işte bu iktisadi rekabetin ortadan kaldırılmasıdır.

Bugün sermayedarlardan müteşekkil devletlerde şahsi menfaatlerine ulaşmak üzere sermayedar olan bir kimse milli üretimin büyük bir kısmını serbestçe kullanmak üzere uhdesine alır ve toplumun etkisine duçar olmaz yahut ancak kendi menfaatlerine çalışan diğer kişilerin rekabetinden ileri gelen etkilerine maruz kalır.

Bilakis sosyalist bir devlette bir taraftan servetin üretilmesine müsait olan araçlar toplumun müşterek malı olacağından ortak emeğin teşkilatındaki hususi kuvvetlerin tümünü ortadan kaldırmak için işiler ortak olarak idare edilecek, diğer taraftan da bu ortak emeğin ürünlerini her kimsenin emeğinin derecesine yahut da ihtiyacının derecesine göre taksim edecektir; sonuç olarak şahsi sahiplik mevcut olmayacak, zayıf lakin yalnız toplumsal olarak ortak sermaye ile oluşan mübadele ve üretimin müesseselerinden bir genel emek bulunacaktır. Böyle bir toplumda bir taraftan artık ne bir şahsi kar, ne de diğer taraftan şahsi ücret bulunabilir. Çalışanlar emekleri oranında istifadeye nail olurlar.

İhtiyaçların karşılanmasına lazım olan her mahsulün miktarı resmî tahkikat ile tayin ve bu resmî tahkikat müdür olan komitelerle satmaya yetkili nezaretler vasıtasıyla icra edilecektir.

Toplumsal üretim de bunların verecekleri malumata göre tanzim ve tayin olunacaktır. Ürünlerinin fazlalığı ihtiyaca göre genel depolar olan mağazalarda saklanarak ihtiyaç zamanında dağıtılacaktır.

Sermayedarlık akımına muhalif olarak en genel manasıyla iştirakiye mesleğinin en doğru manası işte bundan ibarettir.

Hal-i hazırda hiçbir kanuna tabi olmayan rekabete muhalif olmak üzere de, toplumsal emek teşkilatının hülasası da kezalik budur. Sosyalistler diyor ki bu rekabet servetin üretiminde akli olarak toplumsal bir vazife icra edecek yerde bilakis servetin üretim ve dolaşımını mümkün olduğu kadar kardan fazla hisse almak arzusunda bulunan rakiplerin perişan ve keyfi hareketlerine terk ediyor.

Beynelmilel sosyalist hareketi önderleri ve hususiyle Karl Marks "Sermaye" adındaki kitabında, sosyalizminin programlarını birleştirmeye çalışıyor. Fakat mütalaa etmeyi ve düşünmeyi bilen her bir kimse sosyalizminin esas maksadı olarak arz ettiğimiz temel kaideyi nazar-ı itibara alacaktır; bu da iktisadi idarenin ferdi ve sermayeye ait olarak yaptıkları tafsilatlı eleştirilerden meydana gelir; kezalik malların maddi kıymeti gibi nazar-ı itibara alınan emek ile emek zamanı yahut da ihtiyaca göre özel gelirin dağıtımı ve bölüşümü ve paranın ilgası hakkındaki sosyalist ilminin nazarisinden ileri gelir.

Bundan dolayı ferdi olarak nazar-ı itibara alınan üreticiler sermayedar olacak yerde birer işçi, birer emekçi olurlar; zira üretim araçları –yahut sermayeler– artık şahsen mülk edinilemezler. Kezalik ne şahsi işverenler, ne de bir müteahhidin yanında ücretle çalışan kimseler mevcut olur.

Sonuç olarak artık bugünkü toplumsal şeklin esaslı bir yanı olan gelir ve ücret payı tanınmaz; lakin gelirin tümü her bir kimseye –aynı tahmin esası üzerine– müsaade edeceği iştirake ait üretimin hissesini eşit olarak gösterir, yani gelir, mutlak surette emeğin geliri olur.

Genel yarar için hizmet edecek ve aynı zamanda bu hizmete binaen doğrudan doğruya malların üretiminde bulunamayacak kimseler, mesela hâkimler, nezaret memurları, öğretmenler, sanatkarlar, alimler cemiyete ifa ettikleri emek nispetinde milli üretimin bir kısmını ihtiyaçlarını istifa etmek için alacaklardır.

Toplumun yeniden teşekkülüne ait bu planı ilk defa ele alan bir okur onu iyice anlamak zahmetini ihtiyar etmelidir. Hatta biz bile bu planın ruhuna nüfuz etmek için pek çok zaman sarf ettik.

Mamafih bu fikirler diğerlerinden daha çok kendisine taraftarlar bulmuştur. Bu fikirlere inanan kimse her kim olursa olsun dağları yıkar. Sosyalist Fırkası'nın hususi bir teşkilatı, uluslararası gelişmeye eğilimi vardır. Her gün bu partiye bir çok yeni inananlar dâhil oluyor. Parti gelecekte kesinlikle galip olacaktır.

Buna binaendir ki, herkes için mevcut toplumsal teşkilata düşman fikirlerden ileri gelen bu akımın ruhuna –hiç olmazsa kâfi derecede rakibi anlamak için– nüfuz etmelidir.

(Devamı var)

SOSYALİZMİYE DAİR NEŞR EDİLEN ASAR-I CEDİDE

Osmanlı Sosyalist Fırkası Kütüphanesinin ilk eseri olan Refik Nevzat Bey'in *Sosyalizm ve Rehber-i Amele* adlı eseri yayınlanmıştır. Bu akımın taraftarları ile bu akım hakkında bilgi edinmek isteyen kimselere bu eseri İştirak tavsiye eder.

Davanız var mı? Özellikle bu dava hukuk, ceza ve ticaret davalarına mı ait. Taşrada mı bulunuyorsunuz, İstanbul'da takip edilecek bir işiniz var mı? Varsa hiç durmayınız, Sirkeci'de tramvay caddesinde Madam Liza apartmanında hususi yazıhanedeki

Dava Vekili Abdülrezzak Bey'e

müracaat ediniz. Bu avukatı okurlarımıza pek ziyade tavsiye ederiz.

İŞTİRAK'İN MÜSABAKASI

Sosyalizmin gelişimine dair bir makale yazılacaktır. Bu makale gazetemizin üç sütununu geçmemelidir. Birinciye zarif mürekkepli bir kalem, ikinciye İştirak'in birinci senesi koleksiyonu, üçüncüden beşinciye kadar da kütüphanemizin kitaplarından birer adet verilecektir.

Kupon: 1

Birinci Müsabaka

Sultan Beyazıt'ta, Maliye karşısındaki "Hukuk" kitapçısı.
Bilcümle kitaplarınızı bu kitapçıdan alınız hem ucuz hem menfaatinizi temin etmiş olursunuz.

Numara 2-20 21 Haziran 1328 Perşenbe Sene -2-

İŞTİRAK

Sosyalizm Efkârının Mürevvicidir.
Milletim Nev-i Beşerdir Vatanım Ruy-u Zemin
Jaurnal Socialiste ichtirak
Onbeş Günde Bir Perşembe Günleri Neşrolunur
Nüshası 1 Kuruştur

Sahib-i İmtiyaz Hüseyin Hilmi
Umur-u İdare ve Tahririye İçin Hüseyin Hilmi Beye Müracaat Olunur
Abone Şeraiti: Dâhilde Seneliği 30 Kuruş Hariçte 8 Franktır
Müdür-ü Mesul Salih Sırrı
İdarehanesi Bab-ı Âlide Ebussuud Caddesinde Daire-yi Mahsusa
Mesleğe Muvafık Her Nevi Evrak Kabul Edilir

SERVET VE SERMAYE-İ HAZIRANIN SURET-İ TEŞEKKÜLÜ ve SOSYALİZM FİKRİ

Batıda yakın vakitlere kadar devam eden (feodalite) usûlünün aristokratlara bahşettiği ayrıcalıklar, mevkilerini fevkalade güçlendirmiş, onların gasp, hırsızlık, eşkıyalık suretlerinde tecelli eden her türlü kötülüklerini meşru tanınmış idi.

Bütün Avrupa'nın istibdat ve keyfi idare altında inlediği devrelerde bile aristokratlar ve burjuva adı verilen zorba sınıflar her türlü mecburiyetlerden vareste ve muaf bulunduklarından sürekli servetlerini arttırmakta, mesut ve müreffehane yaşamakta ve emekçiler ise durmaksızın çalışmalarına rağmen yıllık gelirlerinden tür-

اشتراک
Jaurnal socialiste
ichtirak

Efrenci 1909 Senesinde Sırbistan'ın Payitahtı Olan Belgrad Şehrinde İnikad Eden İlk Sosyal Demokrat Kongresi Azası.

lü devlet kesintilerini vererek gelirlerinin önemli bir kısmını kaybetmekteydiler.

İşte bu baskıların ve zorlamaların neticesi olarak çalışanların ve çiftçilerin hem emval ve emlaki, hem de sermaye ve gelirleri mütemadiyen çalınmakta ve gasp edilmekte ve buna mukabil zorba sınıflar büyük servetlere ve gelirlere ulaşmaktaydı.

Bu sırada Fransa'da bu tahakküm ve istibdatlara karşı isyanlar, ihtilaller baş gösteriyor. cumhuriyet ilan olunarak vaktiyle aristokratların gasp ettikleri emval ve emlak geri alınıyor ve tekrar kraliyet ve istibdat devirleri açılarak aristokratlar yine hırsızlığa başlıyordu. Bu devirde sanayi ilerleyerek (kapitalizm) devri açılıyor. Serbest rekabet yüzünden küçük sermaye sahipleri iktisadi mücadele alanında zorba ve hırsız sermayedarların, mütecaviz ve gasıp patronların baskısı altında eziliyor, sınıflar arasındaki bu eşitsizliği, bu adaletsizliği gören bilim ve hamiyet sahipleri de servetin dağılımı öncesindeki yolsuzlukları değiştirmek ve düzeltmek için mücadele meydanına atılıyordu.

Lui Blank, Ledru-Rollin adında meşhur iki sosyalist (Islahat - Reforme) isminde bir gazete çıkarıp sermaye sahiplerine hücum ediyor ve milli atölyeler kurulması ve işçilerin esaret kemendinden kurtulması ve durumlarının iyileştirilmesi hakkında uzun, derin fikirler beyan eyliyorlar. Ara sıra işçi grupları da patronların istibdadına karşı isyan ediyorlardı, şu halde sosyalizmde iki unsurun rol oynadığı nazar-ı dikkatimize çarpıyor:

1. Unsur fikri ki, bilim erbabının eserleriyle servetin dağılımı şiddetle eleştiriliyor.
2. Unsur fiili ki, işçi örgütleri tarafından patronlara karşı hak talebi suretiyle ortaya çıkıyordu.

İskoçya patronlarından (Robert Owen) bile servetin dağılımı evvelîsindeki adaletsizliği ve işçiler hakkında icra edilen gadir ve haksızlığı takdir ve teslim etmiş ve maiyetindeki işçilerin mümkün mertebe durumlarının iyileşmesi için ücretlerini arttırmış ve çalışma sürelerini azaltmıştı. (Robert Owen) bunu diğer patronlara örnek olmak üzere yaptı ise de – maatteessüf kimse iştirak etmedi. Hatta (Robert Owen) hükümet nezdinde birçok teşebbüslerde bulunduysa da etkili olmadığından nihayet işçileri haklarını talep etmeye davet etti. Büyük bir miting akdedildi, sermayedarlar kınandı.

Meşhur Karl Marks her memlekette sosyalistlerin ayrı ayrı hak talep etmelerinden hiçbir sonuç hâsıl olmadığını görmüş ve (Sermaye - Capital) adlı kitabında: "Milliyet ve din mevzu-ı bahis olmaksızın bütün sosyalist gruplar birleşerek ve birlikte davranarak maksatları uğrunda müştereken çalışmalıdırlar" demiştir.

Büyük ve mütefekkir sosyalist Karl Marks'ın şu bilgece sözü bütün iştirakiyyunca (comonistes) yol gösterici olmaktadır. Her memlekette bu gaye-

ye doğru geniş ve büyük adımlar atılıyor ve uluslararası sosyalist cemiyetleri kuruluyor ve umumi kongreler toplanıyor.

İşte günden güne kuvvetlenen ve sınırlarını genişleten bu grup yakın bir gelecekte toplumun mevcut şeklini değiştirerek insanlık arasında geçerli olan eşitsizliği ortadan kaldıracak, bütün insanları –kısmen olsun– eşitlik ve hakiki adalete kavuşturacaktır.

Üsküdar: 12 Haziran sene 328
AKİF HİKMET

SOSYALİZMİN MENABİ'İ[1]

Sosyalizm insanlık âleminin istikbal ufuklarında bir saadet kucağı açarak şu mazlum insanlığı dinlendirmek maksadıyla teessüs eden bir mevcudiyettir. Konusu zulmün ortadan kaldırılması, gayesi insanlığın saadetidir. İnsanlığın olgunlaşma sebepleri, tabii ve medeni hukukun bütün insanlara dağıtılması hakkında çizdiği program hakikaten insaniyet için bir teselli olmakla beraber hakiki saadet namına pek kıymetli vasıfları haizdir. Meşhur bir sosyalist hatibi bu hususdaki mutalaatını şu yolda tasvir ediyor. "Bugünkü mantıksız medeniyetin her türlü icaplarına katlanan biz insanlar ne kadar acınacak bir haldeyiz. Hayatımız hukukun himayesindedir zan olunmasın. Biz mazinin sürükleyip getirdiği na-meşru bazı gelenekler için çalışıyoruz. Hayatta insanlık namına mevcut nimetlerin birçoğu çapulcu, sefahatperver birtakım insanların istifadesinde mahvoluyor. İnsan nesli, alnının teriyle kazandığı tabiat servetini başkalarına bağışlayacak kadar mesut mudur? Hayır, hiçbir vakit. Çünkü kazanılan milyonların temin ettiği zevk ve safahatla, milyonlarca insan zulüm şarkısını söylerken böyle bir halden bahsetmek mümkün müdür?"

Bu sözler tetkik edilirse görülür ki mealinde beşeriyetin ruhi ihtiyacını tasvir eden bir hakikat var. Biz de deriz ki bugünkü toplumsal şartları beğenmek ancak ihtiyaçlarını karşılayacak bir çevrede yetişen bir kimsenin karıdır. Bu hal tıpkı sefil bir aile içerisinde yetişen bir kimsenin hayatın tesadüf ettiği mahrumiyet ve meşakkatlere lakayt kalmasına benzer, o çaresizin kalbindeki arzusunu saadetini yavaş yavaş mahvetmiş, yerine hayatın bütün meşakkat ve ıstıraplarını tabii gören bir his bırakmıştır.

Bugün aristokrasinin taraftarı olan birçok kimseler hâlâ böyle düşünüyor. Onlara göre insanlar arasındaki farkları tabiatta aramalıdır. Bugünkü kanunların müessisi tabiattır. (Lassalle) yazdığı bir mecmuasında bu kimselere şu yolda cevap veriyor.

"Eşitlik insanların en tabii bir hakkıdır. Ne arzın yetiştirdiği bitkiler ve ne de madenlerden ihraç edilen maddeler eşitlik kanununun haricine çıkamaz.

1 Sosyalizmin Kaynakları.

Nefes alma hakkı, konuşma hakkı nasıl bütün insanlara mahsus bir hak ise, geçimini sağlama hakkı, saadet hakkı da öylece bütün insanların hakkıdır."

Sosyalizm hakkında nazariyat vadisinde o kadar söz söylenmiştir ki ciltlerce kitap yazılsa yetmez. Biz bu sütunlarda evvela sosyalizmin esasını, kaynağını, sonra da insanlık arasında yaygınlaşmasını inceleyeceğiz.

Sosyalizm insan kalbinde de mevcut bir özelliktir. İnsanları kibir ve gurura, zorbalığa sevk eden sebepler arızidir. Yanlış bazı mülahazalar İnsanlar arasında yayılarak bugünkü eşitsizliği vücuda getiren en büyük birer amil olmuştur.

İnsanlar ilk oluşumlarında, yani ilk toplulukları oluşturduklarında nasıl emeği ve çalışmayı faydalı surette kullanamamışlar ise nazariyat vadisinde de öylece hatalara düşerek kendi toplumsal saflıklarını muhafaza edememişlerdi. Bu pek tabii ve zaruri bir haldir. İlkel bir surette yaşayan bir toplumun salim ve basiretkâr hareket edebilmesi mümkün değildi. Hayatın hakiki mahiyetine vakıf olanlar bu sözleri tasdik ederler.

Şimdi sosyalizmin ne suretle yaygınlaştığından bahsedeceğiz. Fakat burada mevzu bahis edeceğimiz sosyalistlik toplumun bugünkü oluşumu itibariyledir. İnsan hayatının bütün safahatı üzerinde göz gezdirerek âlimane bir surette genişçe mütalaa etmek sınırlı sayıda kimselerin cesaret edebileceği bir şey olduğundan haddimiz haricindedir. Bugünkü sosyalizm devletler hukuku, demokrasi fikirleriyle vücut bulmuştur. Devlet fikirleri yayılarak insan ilişkilerinin genelleştiği sıralarda bütün açıklığı ve illetiyle kendini gösteren bir mesele vardı ki o da devletlerin birbirlerini tanımaları ve karşılıklılık hukukunun tesisine yardım eylemeleridir. Bunu incelersek iki sonuç çıkar:

1- Devletlerin hukuk ve karşılıklı ilişki kurmaları dünya milletlerinin hürmete layık olduğuna kanaat hâsıl olduğunu gösterir.

2- Toplumun, devletin hukukunu tanımak ferdin hukukuna hürmet etmeyi gerektirir. Çünkü devlet ve toplum tahlil edilirse fert çıkar.

Hakikaten böyle oldu. İlk zamanlarda devletler topluluğunun ilişkileri çirkin maksatlara oyuncak olmuştu. Fakat ne olursa olsun devletlerin anlaşmaları günden güne iktisadi, toplumsal bir şekle dönüşerek eski ilişkilere mündemiç olan savaş fikirleri yavaş yavaş yok olmuştur.

İşte kişisel hukuk buradan zuhur ediyor. Ve sosyalizm sağlam temellerini bu esas üzerine kurmuştur. Şimdi netice itibariyle halledilecek bazı meseleler vardır ki mühim kısımlarını aşağıda özetliyoruz.

-1- İnsanlara hayat hakkında istifade edebilmeleri ve temin-i saadet edebilmeleri için mümkün mertebe toplumsal hak ve vazifelerini öğretmek. Memleketlerindeki tabiat hazinesini kullanmaktan aciz olan Çinliler bu halde kaldıkça Avrupalıların oralara doğru tevcih ettiği iktisadi politikanın önüne durmak mümkün müdür?

İkinci olarak; servet ve para meselesi halledilmelidir.

Üçüncü; toplumsal vaziyetin zararlı olan kısımları üzerinde tadilat yapılmalıdır.

Sosyalizm zannedildiği gibi bugünkü medeniyet binasını tahrip etmek arzusunda değildir. Eski sosyalistlerin bu hususdaki yanlış mütalaalarını yeni teori bize pek güzel bir surette izah ediyor. Meşhur sosyalist Karl Marks diyor ki "yarının görünüşlerini bugünkü sebeplerde aramalıdır. Genel kuvvetin yavaş yavaş hâkim olması pek meşru bir keyfiyettir." Yeni teori bu vadide büyük, ciltlerle kitaplar teşkil ederek bilimsel sosyalizm adı altında büyük bir önem kazanmıştır.

Sosyalizm ve demokrasi adı altında konumuzun ikinci kısmını teşkil eden sohbetimizi diğer bir nüshada yayınlayacağız.

M. ALAEDDİN

SOSYALİZMİN TERAKKİYATI VE İSTİKBALİ[2]

Malumdur ki kâinatta bir tekâmül-i tedrici[3] kanunu vardır. Bu kanun her an başka başka şartlarda çevreler vücuda getirir. Bu çevrelerin içinde mevcut olan canlı ve cansızlar değişime katılırlar. Bu değişimi, gelişimi jeoloji bize tamamıyla gösteriyor. Tabii insanlar da bu evrim kanununun tesiri altındadırlar. Onlar da yavaş yavaş değişirler, gelişirler. Bizim burada bahsedeceğimiz organlarının gelişimi değil: Belki hayatının aşamalarının değişimidir.

Tarih öncesini bilmiyoruz. Bundan sonraki devirleri inceleyelim. Görürüz ki yavaş yavaş birçok toplumsal şekiller oluşuyor. Ve bu toplumsal şekiller içinde bulunan şahıslar kendilerine birtakım maddi, manevi bağlılıklar arayıp buluyorlar. Bu uyumsuzluk sebebiyledir ki birbirine garaz oluyorlar. Ve bütün kuvvetlerini, birbirlerini mahva sarf ediyorlar. Öyle zamanlar oluyor ki binlerle insan birden toprakların altına gömülüyor. Birçok aileler mahvoluyor. Daima insanın hayatı hiç durmayarak şu suretle geçiyor. Birçok yaralar açılıyor. Nehirlerle kanlar akıyor. Bütün insanlık yerlere serilmiş ağlıyor. İnsan artık bu hayatlardan bıkıyor. Nihayet birtakım dahiler çıkıyor. İnsanın artık başka bir hayata dâhil olması lüzumunu hissediyor. Ve bunun için de birçok teşebbüslerde bulunuyor. Bu teşebbüsler bazen faydalı oluyor. Ba-

2 Yazıyı yazan Ruşen Zeki imzasını ilk defa görüyoruz. Yazının dili dikkat çekecek kader temiz, sade ve akıcı. Bu sayının arka kapağındaki ilandan, Ruşen Zeki'nin bu makaleyi geçen sayıda ilan edilen yarışma üzerine gönderdiği anlaşılıyor. İnsanı zaman zaman basitliğiyle, zaman zaman vurucu ve etkili saptamalarıyla şaşırtan bir yazı. Örneğin bu kadar erken bir tarihte sosyalizmin karşısına çıkabilecek bir akım olarak milliyetçiliği ele alması ve "milliyet denilen bağlılık insanlık için bir felakettir" saptamasını yapabilmesi dikkat çekicidir. Sonraları TKP çevrelerinde yer almış bir Ruşen Zeki bulunmaktadır.

3 "Tekamül-i tedrici", "yavaş yavaş meydana gelen gelişim" anlamına geliyor. Daha önceki sayılarda Darwin vesilesiyle bu deyimimin "evrim" karşılığı olarak kullanıldığını görmüştük.

zen de hiç tesirini göstermeyerek onlar da mahvolup gidiyor. Bu teşebbüsler tesiriyle insan eski hayattan tedricen uzaklaşıyor. Ve yeni bir hayata girmeğe başlıyor. Bu hayat yine birtakım patırtılar ve gürültülerle devam ediyor. Bu da insanı mesut etmeğe kâfi gelmiyor. Bu hayatın elinde insanlık yine ağlıyor. Epeyce zaman bu hayatta sızlandıktan sonra yine birkaç dahi çıkıyor, onlara yol gösteriyor. Onlar zaten bu hayattan bıkmış oldukları için memnuniyetle ayrılıyorlar. Lakin bu tabii en evvel münevver kısmına bilahare halk kısmına tesir ediyor. İnsanın hayatı daima bu suretle devam etmiş ilelebet de bu suretle devam edecektir. Muhtelif çevrelerde aynı kanunun aynı adetlerin tesiri altında hiçbir vakit yaşanamaz. Çünkü tabiat başka şartlarda bir çevre vücuda getirmiştir.

Hâlbuki o adetler, o kanunlar eski çevre için vücuda gelmiştir. Mümkün değil o şartlarla yeni çevrede yaşanamaz. Yaşanır.. Lakin nasıl?.. Sefaletle.. Ağlayarak.. Çünkü o hayat onu bunaltır. O zavallı insanlık bir dayanağı olmadığı için ondan kurtulamıyor. Daima ağlıyor..

İşte bugün de aynı hayat, aynı hadise karşısındayız. İnsanlığın bu tarzdaki hayatı istikbal için kafi değil.. Artık bu hayat eskidi. Bunu yenilemek lazımdır. Çünkü başka bir zaman, başka bir çevre gelmiştir. O çevrede başka şartlarla yaşamak lazımdır. Lakin insanlık beşeriyet şu düşük hayatından nasıl ayrılabilir. O mutlaka birtakım dayanaklar bulmaya muhtaçtır. Hâlbuki bugün o yollar ufkumuzdan yeni doğuyor.

O yeni kanunlar, o yeni dayanaklar acaba nedir? Milliyetperverlik mi? Hayır, çünkü milliyetperverlik insanlığı yine eski hayatında bırakır, çünkü eski kanunlardan ne farkı var. Yine insanlık ayrı ayrı toplumsal heyetler halinde yaşayacak değil mi? O halde yine o kanunlar, o haksızlıklar, o menfaatperestlikler devam edecek. Yine güçlü zayıfı ezecek, denilecek ki bu hal insanların yaratılışındandır. Böyle olsa bile biz niçin çalışıyoruz, biz niçin ilerleme ve gelişmeye doğru yürüyoruz. Hep bu uğraşmalar akıl kuvvetini, insan hayatını iyileştirmek için değil mi?..

Eğer onlar yaratılıştan ise insan hayatı da sabit olarak kalacak, bunun için hiç boşu boşuna uğraşmayalım. Ben bunun hissiyata tabi ve tesir ile değişeceğini kabul ediyorum. O his nasıl etkiler altında ezilmiş ise o suretle bir şekil alır ve yine etki vukua gelirse bu şekil yine değişir. Konudan ayrılıyoruz. Arz edeceğim şu ki milliyet denilen bağlılık insanlık için bir felakettir. Çünkü onu aynı hayatta yine asırlarca süründürecektir. O halde yalnız evet yalnız insanın imdadına koşacak bir şey varsa o da sosyalizmdir. Sosyalizm; oluştuğu günden itibaren hemen bütün münevver kısım tarafından kabul görmüş daima her tarafta hüsn-i kabul görmüş, vakıa bu fikir birçok tekmeler yemiş, hatta taraftarlarını bile bazen üzmüş, en ziyade sosyalistleri rahatsız eden ekonomist şarlatanları olmuştur. Sonra bu fikre bir garaz daha çık-

mış; bu o kadar küçük değil o da milliyet fikri, diyebilirim ki en ziyade sosyalistlerin önüne birçok engeller koyan bu iki şey olmuştur. Bunlardan biri ekonomistler,[4] ikincisi milliyetperverler.

Bir asır kadar zamandan beri bu fikirlerle çarpışa çarpışa nihayet bu ana kadar gelmiş ve onları hemen hemen mağlup etmiş, şimdi hal-i hazırda bir sosyalizm meydanda duruyor, bunun ilerlemesine bakarak istikbalinin emin olup olmadığını düşünelim, hal-i hazırda ilk evvel nazarımıza Almanya denilen muazzam bir hükümet çarpar. Dünyadaki dengeyi idare eden hükümetlerden birisi de budur. Burada sosyalizmin kökleri memleketin her tarafına yayılmıştır; bütün hükümet tamamıyla sosyalistlerin eline verilmiş, çünkü mecliste çoğunluk onlardadır; böyle azim bir kuvvetin dünyada nasıl inkılâplara sebep olacağı pek aşikârdır.[5] Bunu izaha kim hacet görür.

Fransa'ya geçelim; burada da sosyalizm tamamıyla denilecek mertebede gelişmiştir. Hemen yakın zamanda onun da bir sosyalist hükümeti olacağı kuvvetle ümit ediliyor. Fransa'da hükümetin mekteplerde talebeye tatbik etmek istediği ve ettiği program bunu pek ala gösterir, bu program da şudur: Bütün mekteplerdeki talebeyi hükümet yalnız bir şeye bağlıyor; o bağlılık da insaniyettir; onlara insanları sevmesi için birçok fikir veriyor; şimdi şu his ile yetişen genç dimağlar istikbalde nasıl inkılâplara sebep olacağı yine izaha ihtiyaç yoktur.[6]

Amerika'da; orda artık bu fikrin tatbikatına bile başlanmış, her gün seri adımlarla terakki ediyor;[7] İtalya'ya geçelim; orada da büyük bir ilerleme görülüyor; hatta tesirini bu savaşta gösterdi.[8] Avusturya da yine böyle, Avrupa hükümetlerinin hemen hepsinde bu fikir hızla gelişiyor. İstibdat içinde bulunan Rusya'da bile ilerliyor. Hatta iki senelik bir hükümet olan Bulgaristan'da bile ne kadar başarılar elde ettiler. Koca bir payitahtın mebusluğunu sosyalistler kazandı. Bayraklarını Sofya'ya diktiler, yakında elbette meclise dikecekler. Uzatmaya ne lüzum var; gençlik artık tamamıyla o köhne hayattan ayrılmak mecburiyetini hissediyor ve ayrılıyor. Evet, gençlik bütün insanlığı kardeş gibi sevmek ve onların imdadına koşmak kendisine farz olduğunu tamamıyla anladı. Bunun içindir ki artık sosyalizm, zamanın binlerce kuvvetiyle yayılıyor. Bundan başka bugün bütün insanlığın hayatı hemen sosyalistlerin elindedir. Çünkü bütün sanayi onlara bırakılmış. Onların ye-

---

4 Burada "muktesid" kelimesini kullanıyor. Sözlük anlamın "tutumlu" olmakla beraber, Fransızcadan "ekonomist" karşılığı da veriliyor.

5 1903 yılından sonra oy oranı en yüksek parti Almanya Sosyal Demokrat İşçi Partisi olmakla beraber, Almanya'da hükümetin sosyalistlerin elinde olduğu iddiası doğru değildir.

6 Fransa için çizilen tablo da gerçeklerle bağdaşmıyor.

7 ABD için öne sürdüğü bu iddia da, "tatbikine başlanmış" iddiası da tabii ki doğru değil.

8 Muhtemelen Trablusgarp Savaşı'nda İtalya'nın Libya'yı işgalini protesto eden İtalyan sosyalistlerini kastediyor.

gâne kuvvetleri olan grevler âlemi titretiyor. İngiltere, Amerika, Almanya... grevleri bu hakikati tamamıyla gösteriyor.

Yalnız bir engel var. O da milliyetperverlik... Biz ümitsiz olmayacağız. Uğraşacağız. Onu yıkacağımıza eminiz. Çünkü sosyalizmin önüne duracak dünyada hiçbir kuvvet kalmamıştır. İşte sosyalizmin gelişimini anladık. Bu gelişimi görüp de istikbalden emin olmayacak hiçbir âdem tasavvur edemem. Yalnız mazinin gelenekleri içinde boğulmuş olanlar bunu inkâr ederler. Artık insanlığın hayatını tamamıyla değiştirmek zamanı gelmiştir. Bunu yapacak yani insanlığı daha iyi bir hayata sevk edecek sosyalizm fikridir.

10 Haziran 328-Fatih

RUŞEN ZEKİ

TARİHÎ SAHİFELER:
(SOSYAL DEMOKRASİ)NİN ZUHURU

19. asrın öncesindeki keşifler, harikulade ve büyük ilerlemeler, toplumsal düzeni bozarak "sosyalizm meselesini" doğurmuştu.[9] Yani: Sermaye ile emek, işçi ile sermayedarlar arasında makbul ve güven veren bir hal çaresi bulunmamıştı. İlkel makineler, hemen bütün insanları besler iken, şimdi (buhar makineleri) keşf olunmuş, el işlerine lüzum kalmamıştı. Bu değişim genel toplumsal hayatta büyük bir tesir icra ederek, insanlığın sefaletine sebep olmuştu!.

İşçilerin ücreti azalıyor, zavallılar geçimlerini sağlamaktan bile aciz kalıyorlardı!..

İşte, "sosyalizm meselesini" doğuran, bu gibi üzücü sonuçlardır.

Bugünkü bilimsel sosyalistliğin muhterem kurucuları, (Karl

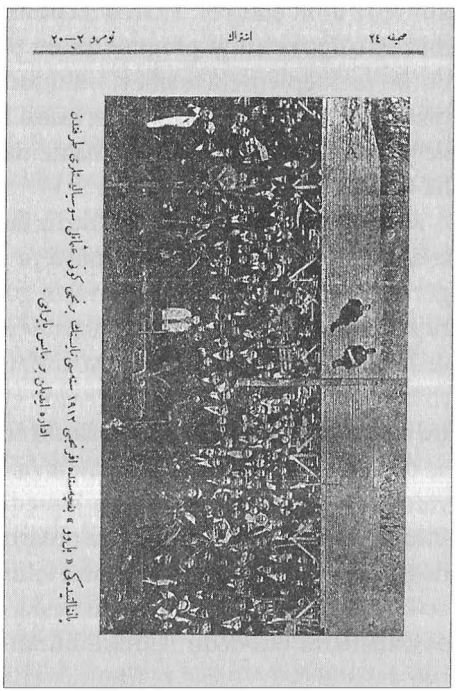

Pangaltı'daki "Belvü" bahçesinde efrenci 1912 senesi mayısının birinci günü Osmanlı Sosyalistleri tarafından idare edilen Bir Mayıs Bayramı.

9 Bu dipnot, yazının kendi dipnotudur: "Sosyal demokrat kelimesi; Latinceden alınan 'sosyal' kelimesiyle, Yunancadan alınan ve 'hâkimiyet-i amme' demek olan 'demokrati' kelimesinden mürekkeptir. 'Sosyalizm' toplumsal hayata tesiri olan her şeydir. 'Demokrasi' puludokrati ile aristokrasinin zıddıdır."

Marks) ile (Friedrich Engols)dir.[10] Karl Marks, Musevi mezhebine mensup yetenekli, çalışkan bir yazardı. Almanya'dan, coşkulu yazılar yazdığı ve konuşmalar yaptığı için defalarca cezalandınlan, en nihayet sürülen bu büyük deha, bu temiz vicdan, 1864'te Londra'da kurulan (Beynelmilel Amele Sendika)sının[11] başkanlığını yaparak ve insanlık alemine pek mühim ve kıymetli hizmetler ifa ederek, 1883'te Londra'da ölmüştü.

Friedrich Engels, Marks'ın samimi dostlarından ve çalışma arkadaşı olup (500,000) marklık büyük bir servet bırakarak (5 Ağustos 1895)de Londra'da vefat etmişti.

Almanya'da sosyal demokrasi – Almanya'da ilk defa olarak (Sosyal Demokrat İşçi Fırkası'nın) kurulmasına teşebbüs eden ünlü sosyalist liderlerden (Ferdinand Lassal)dır. (18 Nisan 1825'te Braslau'da doğmuş ve bir düello neticesinde (31 Ağustos 1864'te vefat etmişti.) Bunun çizdiği program mucibince 1863'te (Alman Genel İşçiler Birliği) Allgemeine Deutche Arbestor Verein[12] Cemiyeti tesis olunmuştu. Diğer Alman işçi partileri 1863'te bu örgütle birleşerek 1869 senesinde Eynsbah (Eisenbach)'da toplanan kongrede bütün Alman işçi partileri (Sosyal Demokrat İşçi Partisi) adı altında toplanmışlardı.[13] (1875) senesinin mayıs ayında (Almanya Sosyal Demokrat İşçi Partisi) Social Democratiche Arbeiterpartei Deutchlands kurulmuştu.[14] (1878) senesinde sosyal demokratların aleyhinde Alman hükümeti bir kanun çıkarmış ise de, bundan zarar gören sosyalistler değil, yine Almanya hükümetidir![15] Kanunun ilgasından sonra, yani (1890)'da tahminen bir buçuk milyon sosyalist sesleri işitiliyor, hükümetin zorbaca icraatları acı feryatlarla tenkit olunuyordu.

Alman hükümetinin olağanüstü çabasına rağmen sosyal demokratların büyük bir nüfuzu vardır. Almanya'da icra olunan son seçimler sosyal demokratların kesin zaferi ile tamamlanmıştır. Sosyal demokratların bu başarısı insanlığın geleceği için bize memnuniyet ve ümit veriyor. Evet! Biz, sebat ve metanet ile gayret ve cesaret eder isek, yakın bir gelecekte da bu pis iktisadi zorbalık kelepçelerini kıracağız, parçalayacağız, yalnız cesaret, yalnız metanet, sebat lazım!...

Hak ve hakikat daima galiptir. S-p-i-k-r'in dediği gibi: "Hak ve hakikat mezar ile gömülse bir gün muhakkak ortaya çıkar."

---

10 Engels'ten ilk defa söz ediliyor. Latin harfleriyle "Engols" olarak yazılmış.

11 Birinci Enternasyonal kastediliyor.

12 Latin harfleriyle "Arbestor" yazılmış. "Arbeiter" olmalı.

13 "Eisenbach" değil, "Eisenach" olmalı. Marx ve Engels'in etkisiyle, Bebel-Liebknecht ikilisinin kurduğu Alman Sosyal Demokrat İşçi Partisi.

14 Gotha'da Lassale grubuyla Bebel-Liebknect grubunun birleşmesi.

15 Bismacrk'ın "Anti-Sosyalist Kanunu"

Avusturya'da sosyal demokratlar – Avusturya'da eğitim reformlarının geç olmasından dolayı, sosyalist hareketi de nispeten geç başlamıştı. Hakiki bir sosyalist programı ancak 1891'de Viyana'da vuku bulan sosyal demokrat toplantısında oluşturulabildi.

Avusturya'da ünlü sosyal demokrat liderler şunlardır: Doktor Adler, Friç Osterliç, Doktor İnkver, Yanukarpalis'tir.

Avusturya'da ilk defa olarak 1897 senesinde (14) sosyalist mebus seçildi! (1906) seçimlerinde ise (87) sosyalist mebus başarı gösterdi.

Ne ümit veren başarılar!...

BRANKO MELCANAPULOS

Hamiş – Muhterem okurların, gelecek sayımızdaki "Bir Nakîse-i İçtimaiye" başlıklı makaleyi dikkatle okumalarını rica ederim. B. M.

SOSYALİZMİN SURET-İ TEKEMMÜLÜ

Muhterem "İştirak" Gazetesi'ne[16]

Sosyalizm hakkında geniş bir fikir vermek için tarih öncesi devirlerden başlayarak –hiç olmazsa seri bir bakışla– toplumsal aşamaları ve gelişmeleri inceleyip zamanımıza kadar gelmeli.

Muhterem "İştirak"'in sahifeleri tafsilata müsait olmadığından birkaç kelime ile fikrimizi özetleyelim.

Sosyoloji bize gösteriyor ki tarih öncesi devirlerde insanlar eşitlik içinde yaşarlardı. Herkes çalışır ve çalışmasının sonuçlarından istifade ederdi. "Benim" ve "senin" fikri yoktu. Yiyeceklerini birlikte hazırlarlar, eşit olarak paylaşırlardı. Herkesin tabiatın nimetlerinden eşit bir surette istifade etmeye hakkı vardı. Bir yerde toplanıp da tasvir ettiğimiz tarzda yaşayan insanların teşkil ettiği ilkel topluma "komün" ismini verirler. Henüz o vakit toplumsal sınıflar mevcut değildi.

Vakit geçtikçe her komünün ihtiyaçları da çoğalmaya başladı. Her komünün kendi mallarını ve mülklerini başka komünlere karşı muhafaza etmek ve icabı halinde başkalarından yağma etmek için savaşçılara ihtiyacı vardı. Askerlik ortaya çıktı.

Tedricen her ferdin başka fertlerle olan alakası girift bir hal alıyordu. Bir kimse satın almak istediği şeyin kimde bulunduğunu ve satmak istediği şeyin de kimin tarafından alınacağını tayin etmekte güçlük çekiyordu. Bunun üzerine tüccar sınıfı meydana geldi.

Kadınlar erkeklerle beraber ava, tarlaya, hatta muharebeye bile giderken,

16 Bu sayıda hiçbir açıklama yer almamasına rağmen bir sonraki sayının arka kapağındaki küçük bir ilanda bu yazının da *İştirak*'in düzenlediği yarışmaya Şaban isimli birisi tarafından gönderildiği anlaşılıyor.

fizyolojiyeleri gereği olarak evde kalıp ekin ekmek, biçmek, yemek pişirmek ve çocuklara bakmak gibi nispeten daha hafif işleri görmeye mecbur oldular. Yani kadın ve erkek –ifa ettikleri vazifeleri nokta-i nazarından– ayrıldılar. Ailelerin oluşumu buradan başlıyor.

İcra edilen yağmalar neticesinde savaşçıların getirmiş oldukları malları komün arasında taksim etmek için bir adama ihtiyaç var idi. Bu adam ancak komünün en yaşlısı olabilirdi. Bu iş ona verildi. Vakit geçtikçe artık bu vazife o kimse ve ailesi için bir "monopol" yani imtiyaz şeklini aldı. Kendisi öldüğünde bu vazife oğluna kalıyordu.

Taksim ederken en çok kısmı kendi ve ailesi için saklıyor.[17] Bu imtiyaz sahibi bütün komün içinde mümtaz bir mevki işgal ediyor. Kendini komün üyelerinden yüksek görmeğe başlıyordu. Yavaş yavaş komün üyeleri arasında hakikaten onun ve ailesinin büyük ve kadir olduğu inancı kökleşmeye başlıyor idi. Bu aileye yakın, akraba ve hısım olanlar da tabiatıyla yararlanıyorlar komünün yönetici kısmını oluşturuyorlardı. Zorbalar sınıfı böyle oluştu.

Komünizm mahvolmuştu... Artık ganimetler bütün fertler arasında taksim edilmiyordu. Halk çalışıyor, halk harbediyor, halk kazanıyor, zorbalar ise hiçbir şey yapmadığı halde her şeye sahip oluyordu. Eski kavimler tarihlerinde, halk ve soylular arasındaki kanlı mücadeleler bunu bize pek güzel gösteriyorlar.

Gösterdiğimiz tarzda, insanlar komünizmden özel mülkiyete ve sonra özel mülkiyetin bir türü olan "feodalizm"e geçmiştir. "Feodalizm" Roma Hükümeti'nin yıkılmasından başlayarak orta çağın sonlarına kadar devam etti. İnsanı hayvandan ayıran üretim araçları yani alet ve edevat zaten icat edilmiş, ilerleyip genişlemekte, (manufaiture) –el ile imalat– gelişmekte idi. Üretim çoğaldıkça serbest bir ticaret ihtiyacı hissediliyordu. Hâlbuki feodalizm buna büyük bir engel teşkil ediyordu. Bir memleketten diğer bir memlekete hatta aynı bir memleketin bir mahallinden diğer bir mahalline mal göndermek adeta imkânsız idi. Çünkü feodaller gasp ediyorlardı. Krallar feodallere karşı zaaf göstermekte idiler. Tüccarlar krallara yardımda bulunup onlarla ittifak ettiler. Yeknesak bir hükümette hiçbir engele maruz kalmaksızın istedikleri yerde ticaret edeceklerine emin idiler. Barutun icadı feodalizmin mahvına büyük bir sebep teşkil etti. Orta çağdaki o büyük saraylar, toplara dayanamayarak yıkıldılar. Ortaçağın sonunda (miladi 1453) feodalizm mahvoldu bitti.

Artık engel kalmamıştı. Şehirler arasında muntazam alışveriş başladı. Amerika keşfedildi. (1492) Avrupa hükümetleri muntazam deniz seferleriyle yenidünyanın ve adalarının değerli madenlerini elde edip zenginleştiler. Ticaret yayılarak dünyanın bir tarafından öbür tarafına kadar dağılmak-

17 Yazının dipnotu: "Özel mülkiyetin kökeni budur."

ta idi. İnsan ihtiyaçları daima çoğalmaya yüz tuttu. Makine keşfedildi. Pek az zaman zarfında yaygınlaştı. Makinelerin kullanılması neticesi olarak üretim, ihtiyaçları geçti. Fabrikatörlerin –ürünlerini satabilmek için– dış pazarlara ihtiyaçları vardı. Hükümetler –her vakit için zorba sınıfın savunucusu– kanlı muharebelerle birbirlerinin elinden araziler kapmaya başladılar. Amerika, Avustralya, Afrika ve Asya'nın birçok kısımları Avrupa'nın sömürgeleri oldular.

Bu kadar geniş bir ticaretten kim yararlanıyordu? Yalnız bir seçkin sınıf, fabrikatörler yani ünlü adıyla, "burjuvazi"!.

Evet, tabiatın, bütün insan türü için, sinesinde sakladığı sonsuz servet yalnız bir azınlık sınıfının eline geçmekte idi.

Bu kadar imtiyazlarla beraber burjuvazi sınıfı henüz memnun değildi. İktisaden hâkim olduktan sonra siyaseten de hâkim olmak istiyordu. Feodalizmin bir diğer şekli olan asiller ve ruhban sınıfı bu emeline mani oluyorlardı. Burjuvazi, asiller ve ruhbanın, çalışmayıp münhasıran halkın kesesinden yaşadıklarını halka anlatıp onu kendi tarafına çekti. Bunların ortadan kaldırılmasıyla işçilerin daha çok refah ve saadetle yaşayabileceklerini söyledi. İşçileri desteğini elde etti. Kendi amaçlarına engel olan iki kısım cemiyetin de siyasi kuvvetini kırdı. Dünyaya hâkim oldu.[18] Fakat kendini o mevkie çıkaran işçileri unuttu ve bütün kuvvetiyle ona karşı çıktı.

Hâkim sınıfın tarih öncesi devirlerden zamanımıza kadar geçirmiş oldukları aşamaları kısaca gördük. Mağlup sınıfın da bu devirler esnasında uğradığı değişimleri birkaç kelime ile anlatalım:

Bu aşamalar esaret, serveyaj (ırgatlık) ve işçiliktir.

Esaret muharebe neticesidir. Komün esnasında esaret (geniş manasıyla) yoktu. Bir komün başka komünlerden getirmiş olduğu adamları yerdi. Biraz geri gelirsek göreceğiz ki insanlar artık insan etini yemeye başlıyorlar. Bu halde tutulmuş olan esirlerin ne faydası olabilirdi? Onları öldürmekten başka bir çare düşünemediler.

Bu hal ilk çağın başlarına kadar sürdü. Sonra insanlar, esirleri öldürecekleri yerde istihdam etmeyi düşündüler. Bu zamandan itibaren esir mal gibi satılmaya başladı. Çünkü artık faydasız değildi. Roma ve Yunan tarihleri esaretin mahiyeti hakkında pek güzel malumat verip Karl Marks'ın "Tarih, hâkim ve mahkûm iki sınıf arasındaki çatışmadan ibarettir" sözünü tasdik ederler.

Orta çağa, feodalizme kadar bu hal böyle devam etti. Feodalizm devrinde esirlerin hayat şartları biraz yükseldi. Feodalizmin icabından olarak ırgatlık usulü tatbik edilmeğe başladı. Irgatlığın esaretten farkı "serf"lerin (ırgatlar) araziye bağlı bulunmaları ve arazi ile birlikte satılmaları idi.

18 Yazının dipnotu: "İngiltere'de 1618'de, Fransa'da ise 1789'da vuku bulan inkılaplar bunu bize pek güzel gösteriyorlardı."

Feodalizm mahvolunca bu da kalktı.[19]

Hâkim sınıfların son şekli bugünkü "burjuvazi", esaretin son şekli de bugünkü "işçilik"tir.

JAN JAK RUSSO

(Devam)

Yazar, toplumsal eşitsizliği şu suretle tarif eder: "Kendisine itaat ettirmek, daha muktedir, daha ziyade mazhar-ı rağbet olmak, yahut daha zengin bulunmak gibi diğerlerinin zararına olarak bazı kimselerin nail olduğu imtiyazdır."

Russo, bu eserinde barış halini vahşet halinde görmüş ve cemiyette savaş halinin gayr-i tabii bir şey olduğunu öne sürmüş, insan türünün ilerlemesini inkâr etmiştir zannedilir. Fakat keyfiyet bunun aksinedir. Bunu takip eden eserlerinde "toplumsal sözleşme" yazarı, insanları, onlardaki gelişme kabiliyetinden dolayı, pek ziyade tebrik ve takdir eder. İlerlemeye ve gelişmeye rağmen ona göre medeniyet sınırlı olmalı, eğitim, güzel sanatlar, bilimler ve hususiyle sanayi –Industrie– bu gayeden çıkarılmalıdır. Terakki yalnız malların ve servetin eşit olarak taksiminden, tesir kanunu ile insanlığın sefaletinin azaltılmasından, toplum halinde yaşayanları bütün sıkletiyle ezen fenalıkların daha serbest ve daha sade bir hayatla hafifletilmesinden ibaret olmalıdır. Russo'ya göre toplumu teşkil eden ve toplumla beraber insanlar arasındaki eşitsizliği husule getiren şey "mülkiyet hakkı (propriete)"in tesisidir. Ve bu mülkiyet hakkının tesisi ile başlayan eşitsizliği insan toplumlarındaki harp hali takip eder. İşte mevzu kanunu da mümkün olduğu kadar istilayla sonuçlanan bu mücadelelere bir nihayet vermektir. Kanun zengin ile fakir, zayıf ile güçlü arasında birbirlerine hürmet etmek için ahdedilmiş bir sözleşmeden başka bir şey değildir.

Bu fikir Russo'nun siyasi fikrini teşkil eden mukavelenin esası, kaynağıdır. İnsanların kâffesine hürriyet ve hayatlarını temin eden bu mukavele mevcut toplumda tamamıyla muhafaza edilmiş midir? İşte insan toplumunu yeniden tesis etmek isteyen Russo kamilen bu mesele ile meşgul olur. Mukavelenin şartlarına riayet edilmemiş olduğunu göstermeye çalışır.

Mademki mülkiyet insanlar arasında bir mukavelenamenin neticesidir, binaen aleyh insanlar tekrar birleşerek o mukavelenameyi değiştirebilirler, bundan daha mantıki bir cümle nasıl olur?

Bana kalırsa Russo'nun bu fikri dermeyan etmesi zamanın tesir ve icabıdır. Çünkü ihtilalden evvel Fransa'da mülkiyet usulü pek çok suiistimallere uğruyordu. Belki Russo mülkiyet usulünü imha etmek istemiyordu.

---

19 Yazının dipnotu: "Feodalizmle birlikte Avrupa'dan kalktı ise de Avrupa'nın birçok sömürgelerinde uzun müddet devam etti. İngiltere sömürgelerinde 1843'te, Fransa sömürgelerinde 1848'de Birleşik Amerika'da 1865'te, Brezilya'da 1888'de... esaret lağvedildi."

Mamafih "Emil"in sahifelerinde şu cümlelere tesadüf edilir: "Hiçbir şey yapmamak için ödemede bulununan bir rantiye nazarlarımda yoldan geçen yolcuların zararına hayatını sürdüren bir eşkıyadan farklı değildir. İşsiz güçsüz vatandaşların tümü birer serseridir." Kezalik Russo tehlikeli zannettiği mirasa da pek çok hücum eder; mirasın ilga edilmesi taraftarıdır.

Mülkiyet ve toplumsal eşitsizliğin fena neticeleri diye nitelediği şeyin ortadan kaldırılmasının en birinci çaresi vergilerdir, "fazla servet sahibi olan kimsenin vergisi ihtiyaçlara sarf edilir, ta ki bu adam zorunlu ihtiyaçlarına kadar lazım olan bir meblağ ile yetinsin" diyor. "Münazara hakkında d'Alembert'e Mektup"u aynı şiddetli cumhuriyet fikirleriyle doludur. "Sanayi Hakkında Nutuk"un eki olan bu eserde şairleri ahlâk adına eleştiren Eflatun'un fikirleri ile "Kalvinizm"[20] in büyük bir tesiri vardır. Mamafih iffet hissinin doğuştan olmadığını ispata da bu mektupta çalışır.

Russo'nun toplumsal fikirlerini açık olarak "Toplumsal Sözleşme"sinde görürüz. İnsanlar toplumsal hale ancak bir mukavele neticesinde dâhil olmuşlardır. Toplumsal sözleşme yazarına göre "çocuklar şahsi hayatlarını koruyabilecek bir yaşa ulaşıncaya kadar babalarıyla yaşarlar. Onlara dayanırlar, lakin bu ihtiyaç ortadan kalkınca doğal bağ da aradan kalkar. Eğer evlatla baba aynı şekilde beraberce kalırlarsa artık bu bağ tabii değildir, ihtiyari ve iradidir. Binaenaleyh aile de ancak bir sözleşme ile vücut bulur. Ailenin tüm üyeleri serbest ve eşit olarak doğduklarından hürriyetlerinden ancak faydaları (Utilite)leri için feragat ederler.

Devamı var.

TEFRİKA

–Devam–

Binaenaleyh şimdi bizce daha açık, daha ayrıntılı olarak yukarda zikrettiğimiz sosyalizmin temel ilkelerini izah etmek icap eder. Evvel emirde oldukça mühim bir rakibi mağlup edebilmek için tarafsız olarak bu rakibin ne istediğini, ilkelerine göre ve ne istemekte olduğunu iyice öğrenmelidir.

Bu hususta doğru bir fikre malik olmak için de hiçbir zaman hararetli kafaların şahsi dileklerini nazar-ı itibara almamalıdır. Çünkü bu yorumlar temel kaidelerin kati bir neticesi değildir. Temel kaidelerden kastedilen şeyi, yani kaidenin verebileceği en mantıki, en akli kısımları nazar-ı itibara almalıdır. Kendi hissemize ait olmak üzere mümkün olduğu kadar maddi bir surette sosyalist fikrini göstermeğe çalışacağız.

Sosyalizm tarafından teklif edilen düzenlemelerin pek çok zorluklarla gerçekleşebileceğini evvel emirde herkes bilmelidir. İkinci derecedeki bu kimseler tarafından atılan bir sürü lakırdıların, kelimelerin geçici bir tahrikten

20 Yazının dipnotu: "Protestanlığın bir mezhebidir."

başka kıymetleri yoktur. Bütün bunlar temel konuların haiz oldukları kıymete malik değildir.

Gerek Şarl Furiye'nin, gerekse diğerlerinin eski garip planları –her ne kadar çağımızdaki sosyalizm fikirlerine uygun olsalar da– artık bir program şeklini alamazlar. Şüphesiz kolektivizm asrımızda daha mantıki bir şekilde ilerliyor fakat en seçkin liderleri de bunun ne olduğuna tamamen vakıf değildirler. Hatta bu meslekte ferdiyet ve iktisadi hürriyet akımlarının ilkeleriyle az çok uyumlu düşüncelerinde Lassale bile bu suretle hareket etmiştir.

Şahsi sermayenin çoğalmasına mukabil kolektif bir sermayeden ileri gelen amaçlara gelince hareketlerinden en ziyade haberdar olan lider bilhassa Karl Marks bu nokta hakkında olağanüstü bir tedbir, tedbirli bir siyaset ile bahsediyor.

Bunlardan hiçbirisi şüphe etmiyor ki, kolektivist yeni tertibin gerçekleşmesi pek uzaktır. Pek ala biliyorlar ki, bu hareket mevcut toplumsal düzenlemesinin tenkit ve inkâr edilmesi lazım olan başlangıcındadır. Mümkün olduğu kadar halkın müessir kelimelerle vicdanını ikaz etmeye mecbur olduklarını pek ala biliyorlar. Tekrar biliyorlar ki, üretimin mevcut şekli pratik sonuçlara ulaşmalı, yani küçük emlak tamamen büyük sermayedarlar tarafından yutulmalıdır.

Ve bu suretle de iştirak maksadı gerçekleşmelidir.

Almanya'da hususiyle köylerde bu tekâmül henüz vukua gelmemiştir. Her ne kadar emekleriyle yaşayan halk savaşların alevleri arasına atılıyorsa da bu savaşların sosyalist liderleri bilahare vaki olacak daha büyük savaşların başlangıcı olduğunu pek ala biliyorlar. Ve buna binaendir ki mevcut düzenin tamamıyla kolektivizm şeklinde değişimini bekliyorlar. Tertip edilecek program tafsilatı hakkında işte o zaman karar vermek için birçok şartları dikkate almak icap edecek. Sosyalist liderlerin programa taalluk eden şeylerdeki çekincesi o kadar şayan-ı hayret bir şey değildir. Bu partinin tedbirli ve zeki reisleri daima tahrikin benzer merhalelerinde aynı suretle hareket etmişlerdir.

Her nokta-i nazardan en doğru, mühim tarif Karl Marks'ın sermaye eleştirisinin sonundaki özetidir.

Karl Marks bu kitabında diyor ki:

"Bugünün büyük sermayesi emeğin ve özel mülkiyetin hakikaten beraberce iç içe olduğu, emeğin, üretim araçlarının hakiki sahibi bulunduğu küçük mülkiyetin yıkılmasından ve tahrip edilmesinden neşet eder.

Binaen aleyh bunun neticesi olarak küçük mülkiyet mahvolur. Birçok insanlar aç kalır.

"Sahibinin kişisel emeğiyle kazanılan ve özel emeğinin şartlarıyla münferit ve müstakil fertlerin mutabakatı üzerine müessis olan özel mallardan şe-

kil itibariyle serbest bir halde bulunan fakat diğer bir kimsenin emeği üzerine dayanan sermayedarların özel emlakları mevcut olmuştur.

Bu değişim eski toplumu alt üst etti. Eski emekçiler bu suretle sermayedar olunca sermaye mücadelesi daha ziyade büyüdü. Nihayet o raddeye geldi ki büyük sermayeler, küçük sermayedarları yutmağa başladı.

"Büyük sermayedeki üretim araçlarının mütemadiyen bir merkeze toplanması sayesinde bir sermayedar, sair birçok sermayedarları imha ve ifna ediyor. Fakat aynı zamanda da emeğin ortak faaliyeti sureti gittikçe büyük bir ilerlemeye mazhar oluyor."

Sermayenin tekelleşmesi nihayet üretim biçimine bir mani oluyor.

"Değişim o kadar uzun ve o kadar zor gerçekleşmiştir ki şahsi sermayenin müşterek mülkiyete dönüşümü bu kadar uzun bir müddete, bu kadar müşkülata duçar olmaz. O dönüşüm esnasında bazı gasıplar tarafından halk kitleleri mülkten mahrum edilmiştir. Şimdi de halk kitleleri tarafından bu gasıplar mal ve mülkten mahrum edileceklerdir."

Bundan daha açık ve aşikâr bir surette bu meseleden bahsedilebilir mi? Eleştiri maksadına matuf olan bu partiler sosyalizmin esas maksadını herkesin anlayabileceği gibi gösteriyor.

Evvel emirde bu partiler gösteriyor ki yeni akım henüz başlangıç halindedir. Halk sınıfı liderleri büyük sanayinin her şeyi bir merkeze toplamaya olan eğilimi toplumsal ve siyasi bir kuvvet teşkil etmek üzere halk sınıflarını müşterek bir merkeze toplayacağına kani olmuşlardır. Binaenaleyh ezilen gayr-i memnun milletleri kurtaracak olan sosyalizm için bugün hiçbir ufak tehlike mevcut değildir.

Yukarıdan beri zikrettiğimiz mütalalar halkın sermaye iktisadıyla siyasi idaresinin "disiplin"e ne kadar muhtaç olduğunu pek ala gösterir.

Aynı zamanda sosyalizmin şimdilik yegâne maksadı özel sermayenin emekçilerin ortak emeğine dönüştürülmesi olduğu da anlaşılır.

İkinci Bab

Usul-i Tahrik – Sermayenin Tenkidi – Hakk-ı Mülkiyet Bir Nevi Sirkattir – Hal-i Hazırdaki Maliye – "Feodalite" Sermayesinin Tedricen İştira Edilmesi.

Bahsimizi nazar-ı tetkikimizden bir defa daha geçirmeden sosyalizmin düstur-ı esasisini bir defa daha zikredelim. Devamı Var

Galata'da Kuledibi'nde Camii Sokağında Ragıb Paşa Hanı'nda Dört Numaralı Dairede Amele Kulübü

Dersaadet Tetebbuat-ı İctimaiye Cemiyeti

Dersaadet Jene Jaket İşçileri Cemiyeti

" Şemsiye İşçileri Sendikası

Döşemeci İşçileri Cemiyeti

Mücellid İşçileri Cemiyeti
Erkek Terzi İşçileri Cemiyeti
Doğramacı " "
Berber
Ticaret ve Sanayi "
Bira Fabrikaları
Eczacı
Sigara
" Cibali Reji İşçileri

MÜSABAKA

Geçen haftaki yarışmamız yine geçerlidir çünkü yarışmanın şartlarına tamamıyla uyulmamıştır. Gönderilen makaleler gazetemizin üç sütununu geçiyordu. Mamafih makaleler arasında Fatih'de Ruşen Zeki Bey'le Şaban efendinin makaleleri mazhar-ı takdir olmuş ve buna binaen gazetemizin sütunları arasında yayınlanmıştır. Kendilerini tebrik ederiz.

* * *

Tashih Ederiz

Karasi eski mebusu Mecdi efendinin "Kara Vicdan" isimli şiirindeki otuz birinci beyit mürettib hatası sonucu "Sayid-i beşeri görmek için nale güzinim" şeklinde dizilmiş olduğundan "Sayid" kelimesinin "y" harfi fazladır.

Necm-i İstikbal Matbaası
Müdür-i Mesulü: Salih Sırrı

Numara 3-20 5 Temmuz 1328 Perşenbe Sene -2-

İŞTİRAK

Sosyalizm Efkârının Mürevvicidir.
Milletim Nev-i Beşerdir Vatanım Ruy-u Zemin
Jaurnal Socialiste ichtirak
Onbeş Günde Bir Perşembe Günleri Neşrolunur
Nüshası 1 kuruştur

Sahib-i İmtiyaz Hüseyin Hilmi
Umur-u İdare ve Tahririye İçin Hüseyin Hilmi Beye Müracaat Olunur
Abone Şeraiti: Dâhilde Seneliği 30 Kuruş Hariçte 8 Franktır
Müdür-ü Mesul Salih Sırrı
İdarehanesi Bab-ı Âlide Ebussuud Caddesinde Daire-yi Mahsuse
Mesleğe Muvafık Her Nevi Evrak Kabul Edilir

Mezkûr bomba hadisesini ariz amik ve amik tasvir eder ve Rusçadan tercüme edilen "Tahliskâr Bir Bomba" unvanlı eseri genç ve mütefekkir dimağların efkâr-ı hürriyetperveranelerine takdim eder ve kemal-i hahişle okunulmasını tavsiye ederiz. Bütün kitapçılarda altmış para fiyatla füruht edilir.

نومرو ۳ — ۲۰ ۵ تموز ۱۳۲۸ پنجشنبه سنه ۲

اشتراک

Jaurnal socialiste ichtirak

یده نمراندوق سرژك عربه‌سنه آتیلان وسیله موتی اولان بومبا حادثه‌سی

Rusya'da Grandük Serj'in Arabasına Atılan ve Sebep-i Mevti Olan Bomba Hadisesi

MEFKÛRELERİM – 1

Duyduklarına inanarak fikirlerini yayanlar olduğu gibi menfaatleri gereği olarak hakikati tahrif edenler de pek çoktur. Bir sosyalizm meselesi var. Zirai, sınaî, edebi, felsefi, siyasi muhitlerde, toplantılarda, gazetelerde, hemen her yerde bu meselenin açılmasına tesadüf ediliyor. Gerçek mahiyeti her ne türlü olursa, şüphesiz incelemeye değer.

Toplumsal meseleler genellikle halk arasında lüzumundan fazla yayılır. Fakat tahlil ve araştırma zahmetini ihtiyar edenler nadir olduğu için ekseriya yanlış olarak telakki edilir. İşte sosyalizm bu felakete uğradı. Hem bu akım bir kısım halkın çıkarlarına uygun olmadığından daha fazla tahrife uğradı.

Menfaat saikıyla fikir öne sürenlerin sözlerine kimse güvenmez. Lakin yalan yanlış telakkilere dayanarak filozofluk ve malumatfuruşlukta bulunanlara bakılacak olursa sosyalizmin zenginlere ait malların ve paranın taksiminden ve mutlak bir eşitliğin tesisinden ibaret olduğu işitilir. Ve böyle bir taksimden hiçbir sonuç elde edilemeyeceği gibi, aynı olmayan insanlar arasında da eşitlik kurmak arzusunun bir ham hayalden ibaret olduğu tarzında bir kesin hüküm verildiği görülür.

O tarif, bu hüküm, bu anlayış tarzı elbette yanlıştır.

Vakıa zenginlerin mallarını ve paralarını taksim etmekte bir mana yok. Çünkü kuvvetlerin ihtilafı ve zekâ özel mülkiyet zemini üzerinde az bir müddet zarfında tekrar eşitsizlik meydana getirir. İnsanların doğuştan eşit olmadıklarını da herkesten evvel sosyalistler itiraf eder. Fakat sosyalizm bu demek değildir.

Aziz okurlarım, pekâlâ bilirsiniz ki bilim hakikat demektir. Ne zihnimi, ne de sevgili gözlerinizi beyhude yere yormak için meseleyi bilimsel olarak açıklayacağım. Maddeyi hareket ettiren nedir?

– Kuvvet.

Hayatımıza lazım olan maddeleri topraktan üreten, fabrikada şeklini değiştiren ve avucumuza kadar getiren nedir?

– Yine kuvvet.

Kuvvet üç türlüdür:

1. Çekim kuvveti, hararet gibi tabiattaki kuvvetler.
2. Makine kuvveti.
3. İnsanın beden ve akıl kuvveti.

Tabii kuvvetlerle husule gelen şeyler tabiatta kalır. Onları beşer kendi kuvvetiyle oradan çıkarıp kullanıma uygun bir hale getirir. Makineler yine insan kuvvetinin eseridir. Demek oluyor ki hayatımızı temin eden kuvvetlerin başlıcası kendi kuvvetimiz, yani emek ve çalışmamızdır.

Çalışmak için zemin ve alet lazımdır. Toprak, bina, makine ve saire olmazsa emeğin uygulanma alanı bulunamaz. Arazi, binalar, nakliye vasıtaları hep

birtakım kanunlara ve resmî imtiyazlara tabi bulunuyor. Durumun değişmesiyle kanunların da değişmesi tabii olduğundan kanunlar şüphesiz değişmeye mahkûmdur. Binaenaleyh bugün yürürlükte olan arazi, emlak, veraset kanunlarıyla imtiyazlar ve muhtelif mukaveleler bir gün büsbütün başka bir şekle sokulmuş olacaktır. Acaba vaki olacak değişikliğin neticesi iyi mi veya fena mı addolunmak iktiza eder? Mevcut toplumsal durum ve bu ahvali meşru gösteren kanunların kötülükleri malumdur. İnsanlığın felaket tablolarıyla dolu olduğunu inkâr edecek bir insaf sahibi tasavvur edilemez. Misal olarak ikinci bir kişinin tarlasında ücret mukabilinde çalışan bir kimsenin toplumsal şartlarını gözden geçirelim. Bu misalde üretime hizmet edecek iki unsur müşahede edilir: Tarla ve emek gücü.

Bunlar mahsulün meydana gelmesi için biri diğerinin ayrılmaz parçasıdır. Ne tarlada kendi kendine buğday biter, ne de çiftçi tarlasız buğday yaratabilir. Üretim fiili nokta-i nazarından ehemmiyetleri müsavi olan bu iki unsurdan biri –yani toprak– bir şahsın malı olduğu için dikkate değer bir toplumsal hadise husule geliyor. Görüyoruz ki arazi sahibi çiftçiye bir ücret veriyor. Tabii bunda zımni bir sözleşme mevcuttur. Çiftçi vücut kuvvetini bu ücret mukabilinde tarla sahibine satıyor. Ancak açıklanmaya muhtaç bir nokta kalıyor. Mukaveleyi tanzim, ücreti tayin eden kimdir? Eğer bu ciheti mal sahibi ile işçi istişare ederek kararlaştırırlarsa ne ala. Fakat hakikat böyle değil... İdaresizlik, hercümerç zamanından beri istila suretiyle arazi ve emlakin büyük kısmını ele geçirmiş, bu sayede de mülk sahibi olmuş bir zenginler sınıfı vardır ki kendi kanun makinesinden çıkardığı veraset kanunuyla bütün memleketi o sınıfa ayırıyor.

Bu istila ve veraset muameleleri kanuni bir hale sokulunca tabii ki alım satım muamelatıyla bir kısım şahıstan diğerlerine intikal eden mallar adaleti temin edemez. Zira o mallar yine sermaye sahibi olan sınıfa mensup kişilere para mukabilinde verilir.

İmdi emek ve çalışmanın tatbik zemini olan arazi ve maddeleri bu suretle ele geçiren servet sahibi bir sınıf karşısında işçi bedeni kuvvetiyle donatılmış ise de zenginlerle mukavele akdine giriştiği zaman şöyle bir halde bulunur: Mal sahibi kendine en uygun ve işçiye en fena olan şartları koyar. İşçi bu şartların uygun olmadığına dair bir söz söylemez. Eğer söyler ise patron derhal işçiye "şartlar budur, istersen kabul et, istemezsen git" der. Çünkü mal ruhsuz, cansız bir maddedir. Ba-husus, toprak, makine gibi şeyler, icabında günler, haftalar ve hatta aylar bekleyebilir. İşçinin kuvveti kıymetlidir. Altından gümüşten daha kıymetli, fakat bekleyemez. Hayatta bulunan bir vücut dahilinde her an kullanılıyor. İşçi onu kaybederse hayatına son vermiş olur. Sermayedar bu halden bi'l-istifade ona cüzi bir ücret teklif eder. O da mecburiyetten onun emrine uyar ve esaret zincirini kendi eliyle boynuna geçire-

rek sefalet mahkûmiyetine katlanır. Kuvvet sermayedarda olduğu için hakkı da o kazanıyor. Bu muhakkak.

Eğer biz, sermayedar ile işçi arasında tarafsız ve insaf sahibi daha doğrusu bilimsel bir sıfatla ikisi arasındaki mukavele hakkında bir fikir öne sürmek istersek, bu muamelede zorbalık olduğunu itiraf etmeliyiz.

İnsanlar arasında her an ve zamanda zorbalık ve zulüm ile iş görmek mümkün olduğu gibi taraflara uygun şartlarla, fecaatlere meydan vermeksizin insancasına hareket etmek de mümkündür. Yani iktisadi zorbalığı ebedi bir felaket gibi addetmek için ortada hiçbir sebep yok. Bu zorbalığın lağvı esaslı bir değişiklikle başarılabilir. O da üretim araçları ile emeğin birleşmesinden ibaret. İşte sosyalizm: Özel mülkiyetin ortak mülkiyete dönüştürülmesi lüzumunu ispat ve bu dönüşümün ne suretle vukua gelebileceğini izah eden ilimdir.

Bu makalede bu ilmi yalnız tarif ettik, tabii ki bir ilmin yalnız tarifini öğrenmekle yetinen kimse gerekli malumatı elde etmiş addedilemez. Tarife dayanarak mülahazada bulunmak doğru değildir. Binaenaleyh bu satırlarımı okumak zahmetini ihtiyar eden aziz okurlarıma bunları takip edecek "Mefkürelerimi" dikkatle takip etmelerini rica ederim.

İbnü'l-Hak

SOSYALİZMİN TARİHİ[1]

Bu tarihe girizgâh olmak üzere evvel emirde sosyalist olmayanları dinleyelim:

Hükümdarlıkların türleri ve nasıl ele geçirildikleri:

İnsanları idare etmiş ve etmekte bulunmuş olan büyük küçük bilcümle devletler ya bir cumhuriyet veya hükümdarlık şeklindedirler. Hükümdarlık ya irsidir, yani aynı aile, aynı mahalde hükümet etmektedir yahut yenidir. Yeni hükümdarlık ya "büsbütün yeni" olur; "Milan"da "Fransuva Sforza"nın hükümdarlığı gibi. Ve yahut yeni hükümdarlık bunu ele geçiren hükümdarı kendi memleketlerine ilhak etmiş veya bağlanmış olur. Napoli Kraliyetinin İspanya Kralına ait bulunması gibi.

Bu suretle ele geçirilen hükümetlerde fetih yoluyla ya bir hükümdar vasıtasıyla veya serbest yani kendi kanunları ile idare edilmiş bulunur ve bunlar ya "bir başkasının askerî gücüyle" ya "kendi silah kuvveti" ile ya "şansın yaveriyle'" ve yahut "fazilet göstermekle" elde edilir.

Miras yoluyla saltanat – Burada yalnız hükümdarlıkları mevzu-ı bahs

1 Başlığı "Sosyalizmin Tarihi" olmakla beraber, sosyalizmle hiçbir ilgisi olmayan böyle bir yazıya, her zaman yer darlığından şikâyet eden bir yayında, tam beş sayfa ayrılması çok saçma görünüyor. Yazının altında M. T. imzası var ve başka hiçbir açıklama yok. Ama bugün rahatlıkla saptayabiliyoruz ki, bu yazı Machiavelli'in "Prens" kitabından yapılmış çok keyfi ve özensiz bir aktarma. Dili de ağır ve savruk.

ederek hükümet usulü ve devleti muhafaza vasıtaları hususları tetkik olunacaktır.

Peş peşe aynı ailenin tabiiyeti altında yaşamaya alışmış olan ülkelerin muhafazası yeni fetholunmuş ülkelerin muhafazasından daha kolaydır. Çünkü yapılacak şey ecdat tarafından takip edile gelen eski usulleri idame ve zamanın gereklerine uydurmaktan ibarettir. Bir surette ki, böyle bir varis hükümdar bir miktar anlayış sahibiyse olağanüstü bir hadise zuhur etmedikçe tahtını muhafaza eder. Ve böyle bir hadisenin zuhuru halinde de gelecekte gasıbın uğrayacağı en ufak bir felaketten istifade ederek tahtını geri alır. Ez cümle İtalya'da (Dük Ferrar)ın 1484'te Venedikliler ve 1510'da Papa İkinci Jul tarafından edilen hücumlara mukavemetler gösterebilmesi hükümetine uzun zamanlardan beri bağlı bulunması sayesindedir. Çünkü öteden beri icra-yı saltanat eden hükümdarın tebaasını üzmesine pek o kadar mahal ve sebep bulunmaz. Ve bu münasebetle hakkında muhabbet beslenmesi galiptir; eğer fevkalade engeller ve binaenaleyh özel sebepler yok ise bu muhabbetin vücudu büsbütün muhakkaktır. Bu muhabbet dolayısıyla bu hükümdarın ailesine tacın ve tahtın zamanında, ne suretle intikal eylediği hatırası uzun saltanatın istikrarında örtülü ve unutulmuş olarak kalır.

Bir hükümdarın miras edindiği ülkelerine yeni bir ülke ilhak eylemesi. – Ancak hükümdar orada öteden beri icra-yı saltanat eden bir aileden olmayıp da yeni ise o vakit gerçek müşkülat baş gösterir. "Büsbütün yeni" olmayıp da "ilhak" suretinde ise bilcümle istilalarda zuhur eden intikal meselesi vardır. Gerçi insanlar daha iyisini bulmak amacıyla hükümdarlarını memnuniyetle değiştirir ve bu ümid ile hükümdar-ı hakikilerinin üzerine silahlı olarak yürürler, hâlbuki aldandıkları muhakkaktır. Bu vadide bütün tecrübeler çok geçmez, hal ve mevkiin fenalaştığını kendilerine gösterir, esasen bunun böyle olması tabii bir durumdur.

Çünkü yeni gelen hükümdar askerlerini şımartmak... Veyahut muzafferiyetin her zaman ayrılmaz parçası olan saldırılara meydan vermek suretleriyle yeni tebaasını elbette üzer. İmdi büyük hükümdarlığı elde etmekle ve ümitsiz kalan, zarar gören kimselerin bila-istisna cümlesi düşman oldukları muhakkaktır. Ancak o hükümdarlığa yükselmesini temin için yardım etmiş olan özel sınıfın gerçek hâsılatını muhafaza etmekteki imkânsızlık da o nispette muhakkaktır. Çünkü onların dinledikleri, bekledikleri şeylere had ve payan yoktur. Onlar hakkında cebir ve şiddet de istimal olunamayıp minnettar bulunulmak vazifedir. Çünkü ordu ne kadar güçlü olursa olsun yeni bir ülkeye selametle girmek için o özel sınıfın ve hatta bilcümle yerel sakinlerin yardımına ihtiyaç vardır. Nitekim Fransa Kralı 12. Lui, Milan şehrini bir hücumda zabt ve fakat yine bir hücumda zayi eylemiştir. Ve hatta kralın birinci defa çıkarılmasına yalnız "Sforza"nın askerî kuvveti yetmiştir. Çünkü, krala

şehirlerin kapılarını açmış olan halk teşebbüslerinde aldandıklarını, ümitlerinin heba olduğunu görmüş ve yeni hükümdarın iki yüzlü idaresine tahammül edememiştir. Zaten şu bir gerçektir ki isyan etmesiyle tekrar feth ve zabt olunan memleketler bir ikinci defa pek güç zayi edilir. Çünkü hükümdar isyanı vesile ederek emniyet ve asayişin yerleşmesi hususunu nazar-ı dikkate alır. Suçluları şiddetle cezalandırmakta ve şüphe edilenleri layıkıyla gözetleyerek ve zayıf noktaları takviye etmekte tereddüt etmez. Nitekim (Ludvik) Fransa'dan "Milan" şehrini birinci defa geri almak için şehir sınırına gelip ahaliye sesini duyurması yettiği halde şehrin daha sonra bir ikinci defa istirdadı için Fransa her tarafı ittifak içine almak ve ordularını İtalya kıtasında tek bir ferdi dahi kalmamak üzere çıkarmak lazım gelmiştir.

Bununla beraber Fransa bu kıtayı birinci defa olduğu gibi ikinci defa da kaybetmiştir. Bu kaybın sebepleri de başka bir şey değildir. Şimdi böyle bir yerin korunması için Fransa kralı tarafından veya bir benzer bir durumda bulunacak herhangi bir hükümdar tarafından ne yapılmak lazım geldiğinin izahına geçelim:

Bir hükümdarın kendine kalan memleketleri ilhak eylediği yeni yerler ya kendine kalan memleketlerle hudut ve oradakiler aynı lisan ile konuşanlardır veya değildir. Eğer hem hudut ve aynı lisanı konuşuyorlarsa muhafazası pek kolaydır.

Çünkü bu halde eski hükümdarın hanedan üyelerini yok edivermekten başka bir tedbire ihtiyaç duyulmaz ve zaten eski şartlar korunarak adetlerin uyumsuzluğuna meydan verilmemek kaydıyla insanlar bir arada sükûn ve sükûnetle yaşarlar. Birçok zamandan beri Fransa'ya ilhak edilmiş olan Borgonya, Britanya, Gaskonya, Normandiya bu babda birer misal teşkil eylemektedir. Gerçi bu yerlerin lisanları yekdiğerinden az çok farklı ise de ahlâk ve adetleri büsbütün birdir ve telif ve istinasları kabildir. Bunları zabt ve ilhak eden herhangi bir hükümdar muhafazaları için yalnız iki şart ile mukayyet bulunur ki birincisi eski hükümdarın bütün hanedan üyelerini yok etmek. İkincisi mahalli kanunları değiştirmekten uzak durmaktan ibarettir.

Ancak fethedilmiş ülkelerin lisan ve adetleri farklı bulundukları takdirde mesele kolaylığını kaybeder. Ve bu halde başarı şansın yaver gitmesine ve büyük bir maharete bağlıdır.

Bu babda alınması gereken tedbirlerin en mühimi fatih hükümdarın fethettiği memlekete gidip yerleşmesidir. Şu suretle tasarruf daha emin ve daha devamlı esaslara bağlanmış olur. Ez cümle (Devlet-i Aliyye)ce ittihaz kılınan her türlü tedbirler ile beraber Yunanistan ülkesinin muhafaza olunabilmesi orada esaslı bir uyuma bağlıdır.

Çünkü mahallinde bulunuldukça karışıklıklar daha başlangıcında görülür ve vakt-i saatinde tedbirler alınır. Hâlbuki mahallinde bulunulmadığı halde

karışıklıklar haber alınıncaya kadar bastırma çareleri mahvolabilir.

Fethedilen ülkede bulunmanın bir fazileti de oralarını gayri meşru menfaatleri adına yağma etmeye eğilimli memurların eline bırakmamak suretinde tecelli eder ve yeni tebaa gerekli mercilere her zaman doğrudan doğruya başvurmak kolaylığına mazhar bulunur.

İmdi bu ve bu gibi sebepler dolayısıyla fethedilen ülkenin eski halkı eğer munis adamlarsa yeni hükümdarlarını sevmeleri ve fena adamlar ise yeni hükümdarlarının hiddet ve dehşetini celbetmekten korkmaları pek tabiidir.

Alınacak tedbirlerin ikincisi fethedilen memleketlerin anahtarı mesabesinde olan bir iki mevkie tebaadan birilerini yerleştirmektir. Bu tedbire müracaat edilmediği takdirde çok fazla asker ikamesi zaruridir. Hâlbuki oranın ırkından bir sınıf halkın sevk ve ikamesi hükümdar için ne müşkülatı ne de fazla masrafı gerektirmez. Ve bu halde fethedilen memleket ahalisinden az bir kısmı yani toprakları ve evleri göç edenlere verilmek üzere ellerinden alınmış olan kısmı darıltılmış olur.

Zaten bu suretle üzülenler fakir birtakım kimseler olduklarından bunlardan hiçbir zarar gelmez. Ve bilakis tesadüfen kurtulanlar memnun ve bir tasavvur ederlerse aynı felaketin kendi başlarına da gelebilmesinden endişeli bulunurlar. Bir surette ki muhacir ikamesi az bir masrafa mal olmakla beraber sadakat-i umumiyeyi teyit eder ve hoşnutsuzların miktarı hiç derecesinde bulunur.

Şu da bir gerçektir ki, eski sakinler ya tek bir vücut teşkil edilecek surette hükümdarın asli tebaasıyla birleştirilmeli ve yahut tamamen yok edilmelidir. Onları ya bertaraf etmeli, ya öldürmeli, çünkü felaketlerin intikamını alınmak tehlikesi vardır. Bir insana hücum onun gelecekte intikam almasına meydan bırakmayacak surette ciddiyetle icra kılınmak lazımdır.

Fakat kendi tebaasından muhacir sevk olunmayıp da asker sevk olunacak olursa masraf artar. Ve bütün mahalli gelirler ancak kışlaları besleyebilir, bir derecedeki fütuhat kâr yerine ziyan verir. Askerin şımarmasına meydan verilmemek üzere sık sık yerleri değiştirilmek icap edeceğinden hâsıl olacak rahatsızlık umumi olduğu gibi bu suretle hükümet aleyhinde gizliden gizliye beslenen düşmanlık daha geniş tutuşturulmuş, yani muhacir ikamesi ne kadar faydalı ise asker ikamesi o derece zararlı olunabilir.

Fethettiği ülkelerin adetleri kendi memleketinin adetleriyle uyumsuz olan hükümdar fethettiği memleketlere civar olan hükümetlerden zayıflarını kullanmak ve kuvvetlilerini zayıflatmak çarelerine tevessül eylemeli ve hele kuvvet ve kudretçe kendi derecesinde bulunan bir yabancı devletin bu yerlere karışmasına imkân verilmemelidir. Çünkü bu kabil bir devletin hoşnutsuz tebaa tarafından kendi tarafına çekilmesi pek muhtemeldir.

Mesela Romalılar Yunanistan'a "Etulli"ler tarafından çağırılmış ve her ne-

reye ayak basmışlarsa yerliler tarafından minnetle kabul olunmuşlardır. Fethedilen ülkelere herhangi tarafta her ne zaman bir ecnebi ayak basmış ise oranın eski sakinleri kendilerini mahkûm millet addederek o ecnebi ile hemen ittifaka meyletmesi ezeli bir kaide hükmündedir ve bu minval üzere bir ecnebi milletin hâkimiyet kurması mümkündür.

Romalılar fethettikleri memleketlerinde bu kuralları uygulamışlardır, oralara muhacirler sevk eder ve kuvvet ve kudretçe yüksek tabakaları iştigal etmiş sınıfların güçlenmesine meydan vermeksizin hali aslileri üzerine kullanır. Zorbaları devirir ve buralarda yabancıların nüfuz etmelerine imkân bırakmaz idi. Bu babda misal olarak göz önüne Yunanistan'ı alalım.

Devamı var

M.T.

Üsküb'de 1910 Efrenci Mayıs Bir'de Sosyalist Bayramı.

İSTİKBAL'DE SABAH-I İŞTİRAK[2]

Fikrim görüyor azim bir nur
Yok kimsede ihtiras-ı menfur
Fikrim görüyor cihan-ı diğer
Her dilde uhuvvet ve muhabbet
Her ferd o cihan içinde mesrur...

İstanbul-Aşıkpaşa, 30 Haziran sene 32
Sabık Karesi Mebusu ABDÜLAZİZ MECDİ

BİR NAKISE-İ İÇTİMAİYE

Mevcut toplumsal şartların zorunlu bir neticesi olarak, zararlı sonuçlara yol açan birçok toplumsal ayıplar, eksiklikler vardır. Fikri gelişmenin önemini henüz takdir edemeyen toplumlarda görülen bazı toplumsal ayıplar vardır ki, bunlar, sebep ve etkilerini sathi bir fikir ile inceleyenlere doğuştan

2 30 dizelik bir manzume. Derginin 41. sayfası çerçeve içine alınarak tamamen bu şiire ayrılmış.

gelen kusurlarmış gibi görünüyor!... Ben, –dindar olsun olmasın– hiçbir toplumda –ilerlemeye engel– yaratılıştan gelen bazı toplumsal kusurlara inanmam. Her kavim, her toplum ilerlemeye dayanır. Ancak burada nazar-ı dikkate alınacak mühim nokta o toplumun toplumsal şartlarıdır.

Türkler –ne yaparlar ise yapsınlar– hiçbir vakit ilerleyemezler diyen bazı dalkavuklar var ya, işte bunlar sathi fikirli adamlardır. Evet, itiraf ederim ki, Türkler, ilerleme sahasında layık olduğu derecede adım atamadılar. Fakat bunu Türk kavminin kabiliyetsizliğinde değil, başka birtakım toplumsal ve belki siyasi sebep ve etkilerde aramalıdır.

Bu mühim konu, ayrıca incelenmeye değer. Ben burada misal olarak zikrettim.

Konum istisnasız bütün toplumlarda mevcut olan toplumsal ayıplar olduğundan, bu babda daha ziyade fikir belirtemeyeceğim.

Bugün kesinleşmiş bir hakikattir ki, şimdiki toplumsal şartlar dahilinde sosyalizm, ulvi amacına ulaşamayacaktır. Bilhassa sermayedarların esareti altında ezilen orta tüccarları kurtarmak o kadar müşkül bir vazifedir ki, 1893'te özel bir parti müzakeresinde Almanya Sosyal Demokrat Partisi reisi August Bebel bunu itiraf etmiştir: "Biz, namuslu adamlar gibi, bilhassa küçük tüccarlara şunu alenen söylemeliyiz: Sizi sefaletten kurtarabilmek için, mevcut toplumsal şartlar dahilinde araçlarımız yoktur. 1890 senesinde [Sachoiche Arbeiterjoitung] adındaki sosyalist gazetesi bir makalesinde şöyle diyordu: "Bizim en büyük ve en ağır vazifemiz, küçük tüccarları mahvolmaktan muhafaza ve himaye etmektir. İşte bunun için araçlarımız olmadığı halde elimizden geldiği kadar çalışacağız." Bu manidar sözler, iddiamı ispat eder.

Binaenaleyh mevcut toplumsal hayatta esaslı değişiklik taraftarı olan sosyalizm, ancak bu büyük ulvi gayeyi azim ve sebat ile takip ederse başarı sağlayabilecektir. Bugünkü toplumsal hayat o kadar miskin, o kadar kirli esaslar üzerine kuruludur ki, bu hayat tarzının devamı, bütün halkın, bütün çalışkan insanlığın mahvolmasına sebebiyet verebilir!...

Eğer bugünkü hayat tarzı devam eder ise, bütün insanlık ilkeleri bütün ulvi amaçlar birkaç canilerin, birkaç hırsızların amansız pençesi altında kalacak, halkın hakları, insanlığın hakları, saadet ve selamet ümitleri sönecek, ebediyen unutulacaktır. İşte bunun için diyorum ki, yegane kurtuluş çaresi insanlığı bugünkü sefaletten, insaniyeti bugünkü toplumsal hayatın korkunç neticelerinden kurtarmak için, mesut bir saadet devri kurmak için çaba harcamaktır. Bu da, ancak mevcut toplumsal hayatın esaslarını yıkmak, temellerini tarumar etmek ile olabilir. İşte, bizim temel vazifemiz budur. Emin olalım ki, insanlığı esaret zincirlerinden kurtarmak için maddi teşebbüsler ve cesur hareketlerle çalışmaz isek, başarı sağlamak bir hayalden başka bir şey olamaz. Yeryüzünde yalnız kendileri yaşıyormuş gibi, şahsi menfaatleri-

ni temin uğrunda her türlü rezaletleri, her türlü gayri meşru vasıtaları kullanmaktan perva etmeyen ve karşılıklı insanlık vazifelerinden nasibini almamış olan hırsızlar, hayat hakkına bile layık olmadıkları halde saadet hakkına sahiptirler!...

Bakınız, bugünkü hayat tarzının şu insafsız neticelerine bakınız!.. Bu vicdansız insanlar, hemcinslerini öldürmek ve ezmekten ne zevk alıyorlar! Ben eminim ki, bu gibiler için hayat, tahammül edilmez ağır bir yükten başka bir şey değildir. Heyhat ki, bu böyle olmakla beraber ikbal ve talihten yararlanmışlardır. Fakat, bu yalancı saadet, bu refah başarısı neye yarar?. Demokrasi yazarlarından Leon Tolstoy "Dinim" adlı eserinde insanlığın üst sınıfları hakkında bakınız ne diyor: "Yoksulluk hakikatte bir saadettir; emek ve çalışmak saadetin temel şartlarından olduğu halde dünyamızın bütün bahtiyarları –rütbeli ve zengin– cümlesi de emek ve çalışma huyundan mahrumdurlar. Bunlar, hiçbir fedakârlık etmeksizin emeğin ve bedeni çalışmanın ortadan kaldırdığı hastalıklara karşı daima mücadele ederler. Yakından tanıdığınız zengin adamların zevcelerinin yüzüne bakınız. Onların çoğu solgun simalı, zayıf, malul ve kuvvetsizdirler. Onlar genç iken vefat etmezler. Hayatta iken zaten ölüm belası etrafında dolaşırlar. Onların ölüm cetveline bakınız. Bazıları beyinlerini patlatırlar. Bazıları da çürüyerek mahvolup giderler..." Bu büyük insan sever muhterem sima yine aynı eserinde mevcut medeniyet hakkında şu korkunç satırlara tesadüf eder: "Cengiz Han zamanında yalnız ölmek isteyenleri öldürürlerdi. Ölümden korkanlar ise, huzur ve rahat ile hayatlarını sürdürürlerdi. Bugünkü medeniyet, Cengiz Han'dan daha gaddardır. Bugünkü medeniyet âlemi herkese katl ve itlaf emri verir. O müthiş emri alan ifadan kaçınırsa kendisi telef olur. Şimdi zorlama var. Fakat Cengiz Han zamanında böyle gaddarlıklar yoktu. Bu meşum zorbalıklar akıl ve vicdan sahipleri tarafından ne için müşahede olunmuyor. Bu hallere, bu müthiş cinayetlere karşı ne yapmalı? Hiç! Medeniyet, ilerlemiyor, geriliyor.

Mevcut toplumsal ve siyasal durumu dikkatle incelersek Tolstoy'a, o büyük üstada hak vermemek mümkün olamaz.

İnsanlığın gelecekteki mutluluğunu teminat altına almak isteyenlerin en büyük vazifeleri –yukarıda söylediğim gibi– toplumsal hayatın temellerini tarumar etmektir. Bu önemli insanlık görevinin ifası birçok fedakârlıkların, birçok cesaretlerin gösterilmesine bağlıdır. Şüphe yoktur ki, insanlık için bir saadet devri vardır, fakat şimdiki devir, o gelecek saadeti sağlamak için fedakârlık gösterilecek devirdir.

Mevcut toplumsal şartlar ile hayatın, hiçbir ehemmiyeti, hiçbir gerçek mahiyeti yoktur. Çünkü hayat ve saadet hakkına layık olmayanlar sahiptir, layık olanlar sahip değildir! Saadet, yalnız bir toplumsal sınıfa ayrılmış. Herkes kendi saadeti, kendi maişeti için değil, sınırlı birkaç zalim kişilerin saa-

deti, büyük ve muhteşem sarayları, lastikli arabalar içinde, zevk ve sefa alemlerinde vakit geçirebilmesi için çalışıyor!.

Yirminci asırda hayat, budur!. Kim bilir, bugünkü toplumsal durum devam eder ise, hayat nasıl karanlık, nasıl esrarengiz bir şekil alacak?

Her insan sever herkesin gelecekteki saadetini temin etmek istiyor. Fakat bunun için, bu yüce amaç için cesaret, metanet ve fedakârlık gösteren pek az. İşte genel toplumsal ayıp budur. Emin olunuz, bu toplumsal kayıtsızlık insanlığın gelecek hayatını tehdit ediyor.

Başkasının emeğiyle geçinmek istemeyen meşhur ve cesur sosyalist Pol Lafark intihar etmesiyle ne güzel bir metanet örneği, ne şayan-ı takdir bir ibret dersi göstermiştir! Ancak bu gibi ulvi cesaretler, bu gibi büyük metanetler, insanlığı kurtarabilir. Yoksa, bugünkü toplumsal kayıtsızlık değil!.

Tekrar ediyorum: İnsanlık için, bir saadet devri vardır. Fakat şimdi devir, o gelecekteki saadeti elde etmek için fedakârlık gösterilecek devirdir. Fedakârlık zamanıdır. Binaenaleyh, dünyanın insanlık severleri şu kelimelere önem vermelidirler: Azim, sebat, metanet ve fedakârlık!

Beyoğlu 14 Temmuz 1912.
BRANKO MELCANOPULOS

SOSYALİZMİN SURET-İ TEKEMMÜLÜ

Geçen Sayıdan Devam

Bir sınıf halkın daimi amir ve gasıb, diğer sınıf halkın ise daima mağdur olduğu her devir düşünürlerinin dikkatini çekmiştir. İlk çağlardan beri bazılar esareti pek tabii bir şey gibi telakki etmişler, bazıları ise esaretin, insaniyet için büyük bir afet olduğunu iddia etmişler. Esaretin bir diğer şekli olan ırgatlık mahvolduktan sonra bazıları, sınıflar arasında nifak ve tahakküm kalktı, artık herkes hür ve mesut yaşayabilecek hülyasına düştüler. Gerçekte manen esaret kalkmış idi ise de, iktisaden esaret baki ve belki daha şiddetlenmişti. Bugün işçi sınıfına (proletariat)[3] sermayedar sınıfına (Bourgeoisie) esirdir.

Burjuvazinin, tahayyül etmek bile mümkün olamayan bir süratle ilerlediğini, işçi sınıfının hayat şartlarının git gide fenalaştığını, arazi ve sanayinin genel bir merkezileşmeyle azınlığın elinde kalmakta olduğunu ve buna karşı işçi sınıfının seneden seneye milyonlarca artmasını gören birçok adamlar, pek ziyade şayan-ı teessüf olan bu halin önünü almak için cidden düşünmeye başladılar. Eşitsizlikten doğan felaketi tasvir ederek mevcut iktisadi düzene karşı şikâyetle insaniyetin saadeti umumi bir eşitlik ve kardeşlikle elde edilebileceğini beyan eden bu kimselere, "sosyalist" adı verildi.

3 Yazının dipnotu: "Proletaryayı Marks şöyle tarif ediyor: 'Proletarya iş buldukça yaşayan, ve emek sermayeyi artırdıkça iş bulan bir işçi sınıfıdır.'"

On sekizinci asrın sonunda İngiliz "Robert Owen" (1771-1858) ve ikisi de Fransız olmak üzere "Sen Simon" (1760-1825) ve "Furiye" (1772-1837) bu kabildendirler. Bunlara bilahare "ütopist sosyalistler" adı verildi.

Çünkü bunların inancına göre sosyalizme ulaşabilmenin yegâne yolu dini ve insaniyetperverliği, propaganda ile padişahlardan başlayarak bütün insanlar arasında yaymak ve insanları manevi bir samimiyet ve ahlâkla birbirine bağlamaktı. Artık o vakit burjuvazi işçilere acıyacak, servetinden vazgeçecek... Ve sosyalizm hükümran olacaktı(?). "Ütopi" adıyla anılmaya pek layık bir fikir.

Bu düşünce tarzı yanlış idi. Propagandanın, sözün, dinin, edebiyatın, ahlâkın, insan düşüncesinin hizmetinde bir kelime ise "ideologie"nin iktisadi düzen üzerine tesiri olamaz. İdeoloji iktisadi düzeni değiştiremez. Bilakis ideolojiye rengini ve şeklini veren iktisadi düzendir.

On dokuzuncu asrın ortalarında Almanyalı Karl Marks (1818-1883) ve yine Almanyalı Friedrich Engels (1820-1895) özel araştırmaları neticesinde birbirlerinden habersiz olarak ayrı ayrı bu hakikate ulaştılar. Sosyalizmi, ütopiden çıkarıp bilimsel bir temel üzerine kurdular.[4] İşte bu nazariye ve mütalaaların toplamına (materialisme chistorigue), bu nazariyeye bağlı olanlara "Marksist"ler yahut "sosyal-demokrat"lar derler. Herkesçe bilinen ve zamanımızda sosyalizm akımları arasında birinci mevkii işgal eden budur.

Materyalizm Historik nedir?

Burada materyalizm historik'i tarif etmeyeceğiz. Çünkü o bir cihan, pek geniş bir bilim toplamıdır. Bütün felsefi, toplumsal, iktisadi meseleler hakkında Materyalizm historikin ayrıca bir anlayış tarzı vardır. Biz burada yalnız Materyalizm historikin bir kısmı olan bilimsel sosyalizm nokta-i nazarından sosyalizmin nasıl geleceğini tarif edeceğiz.

Marks ve Engels zamanında iki büyük toplumsal sınıfın –burjuvazi ve proletaryanın– yani işçilerin aralarındaki mesafe ve çatışma bütün şiddetiyle yaşanıyordu. Sermayedarlar arasındaki rekabet zayıfları mahv ile sermayeyi nispeten küçük miktarda bulunan adamların eline topluyordu. İşçilerin miktarı seneden seneye çoğalıyordu.[5] Bunun neticesi ne olacaktı? Mevcut toplumsal düzen sonsuza kadar devam edip gidecek mi idi?

---

4 Yazının dipnotu: "Marks ve Engels'in sosyalizm hakkındaki nazariyelerine bilimsel sosyalizm (socialisme seientifiirie) namını verirler. Birçok meselede de mütalaaları vardır."

5 Yazının dipnotu: "Sosyalist bir gazeteden aldığım aşağıdaki rakamları naklediyorum: Amerika Birleşik Cumhuriyetleri'nde 1900-1910 tarihine kadar fabrikalarda çalışan işçilerin adedi 4.714.763'ten 6.615.046'ya yükselmiştir. Yüzde kırk artış var demek. Yine on sene zarfında işçilerin ücreti yüzde yirmi iki artmış ise de en zorunlu ihtiyaçlarını karşılayacak maddelerin (ekmek, et, elbise...) fiyatı yüzde kırk oranında artmıştır. Görülüyor ki, işçilerin ücretinin artması sadece görünüştedir."

Marks ve Engels buna "hayır!" cevabını veriyorlar. İki sınıf arasındaki çatışma gittikçe şiddetlenecek, işçi sınıfı sayıca çoğalmaya devam edecek, burjuvazi ise sayıca az, hâlbuki servet bakımından sonsuz bir kuvvete malik olacaktır. İşçi sınıfı büyüdükçe kuvvetlenecek, parlamentoları kendisi tarafından göndermiş olduğu mebuslarla dolduracak... Hükümetin mevcut şeklini değiştirecek. Şu halde bir an evvel sosyalizmi getirmek için işçi sınıfının birliği elzemdir. İşçi sınıfı genel bir birlikle burjuvaziye galip gelecektir.

Marks ve Engels uzun uzadıya araştırmalarının neticesinde bu hakikate ulaşıp ömürlerinin sonuna kadar bu yolda çalıştılar.

Acaba sosyalizm bize ne verecektir? Mevcut hayatımızdan şikâyet etmeye hakkımız var mı? Sosyalizm esasen bir "ütopi" değil midir?

Bu suallere ayrı ayrı cevap vermek bizi pek uzaklara götürecek ise de sosyalizm fikrinin açıklanması için mühim sualler olduklarından bir iki sözle de bunlara cevap verip zaten pek ziyade uzayan mütalaalarımıza son verelim: Sosyalizm her şeyden evvel umumi bir eşitlik verecek. Biri apartmanlarda oturuyor, otomobillerle geziyor iken diğeri küçük barakalarda, hasta, bir parça ekmek karşısında titremeyecektir. Biri diğerine hiçbir vakit baş eğmeyecektir.

Kabiliyeti ve istidadı olan ileri gidecek, yükselecektir. Yoksa bugünkü gibi müsamaha ile kayırmalarla kabiliyetsizler ileri sürülmeyeceklerdir.

Herkes çalışıp kendi emeği oranında yetinecek. Hâlbuki şimdi böyle değildir. İşçi emeğinin neticesini alamıyor. Fabrikatör büyük kısmını gasp edip işçiye açlıktan ölmeyecek derecede bir şey veriyor.

Talim ve terbiye ise parasız olacaktır.

Hal-i hazırdaki hunhar savaşlar kalkacak, bütün insaniyet bir muhabbet, bir samimiyetle birbirine bağlı olacaklar.

Milletler üzerine felaket saçan askerlik kalkacak.

Yukarıda dediğimiz gibi mevcut hükümet şekilleri kalkacaklar. O vakit yalnız insanlığın amaçlarını gözeten bir yönetim bulunacak.

Mevcut toplumsal düzenin neticesi olan cinayet, hırsızlık, intihar, fuhuş, yalan, riya kalkacak.

İşte sosyalistlerin bütün insanların ele geçirmesini istedikleri hakların en önemlileri bunlardan ibarettir.

Yukarıda saydığımız şeyler insaniyetin temel haklarındandır. Bu haklar insaniyetin elinden gasp edilmiştir. Sosyalistler bunu iade etmek istiyorlar. Fena mı yapıyorlar?

"Bilimsel sosyalizm" bir "ütopi" değildir. O coşkun bir şelale gibi coşup hükümetleri cidden uğraştırıyor. Sosyalizm hal-i hazırda bir hakikattir. Bunu kabul edelim.

ŞABAN

ŞEREF İÇİN!

Bir sonbahar gecesi idi. Semanın parlak siması karanlık bulutlarla kapanmıştı. Bu karanlık, sükûnetli gecede, Andre hanesini zilinin çıkardığı acı bir çığlık bu büyük mahallenin ufuklarında çalkalandı. Bir iki dakika sonra kapının hafif gıcırtısı arasında boğuk fakat dik bir cümle işitildi. [Askersin. Tabur yarın hareket ediyor.] Hayatını, fabrikanın müthiş makinelerinin çıkardığı uğultularla boğan bu zavallıyı, sabahleyin iki çocuğuyla familyasının feryat ve hıçkırıkları uğurladı. Zavallı, ailesinin sefaletine sebep olacak bu uğursuz halin ... topların... kurşunların hedeflerine varıncaya kadar çizdikleri sefalet tablolarının ondan akıttığı yaşlar arasında hafif hafif ilerledi. Kalbinde yaşattığı aile saadeti hisleri keder yığıntılarıyla örtülmüştü. Dokuz ay müddet devam eden harp bu zavallı aileyi hiçbir haber alamamaktan dolayı üzüntüyle sefaletin boğucu dumanları arasında iğrenç çehresi karşısında titretti.

Cumartesi günü idi ki sabah gazeteleri (32) puntoluk harflerle harbin sona erip askerlerin trenlere bindirilerek pazartesi günü gün batmadan önce saat onda istasyona varacağını ilan ettiler.

Pazartesi sabahı güneş ışıklarının henüz pencere aralıklarından nüfuz etmeye başladığı bir zamanda zavallı valide iki yavrusuyla istasyona doğru süratle ilerledi. İstasyon bir mahşer günü gibi idi. Hepsi üzücü bir bekleyişle trenin varışını bekliyorlardı. Zavallılardan ibaret bu yığının etrafı süngülü askerlerle kuşatılmıştı. İki dakika sonra mızıkanın çaldığı selam havası arasında kral özel yerine oturdu. On dakika sonra trenin acı acı feryadı bu insan yığınını epeyce salladı. Mızıka şarkılarının gözlerden yaşlar akıttığı esnada tren istasyona geldi. Trenden yaralı ve hastalar ve diğerlerinin isimleri tam bir sükûnet içinde çınlıyordu. Valideler masumlarını kollarıyla kaldırmışlar, hayatlarının daha ilk saf devresinde bu elim manzaranın acı duygularını (istikbalde yalnız kendileri için değil herkes için vahşetten mütevellit üzüntülerini insanlık için ne müthiş olduğunu anlamak için) aşlıyorlardı. Son isim bu zavallı Andre familyasının gözlerinden kan akıttı. Müthiş bir feryat ufuklara doğru ilerlemeye başladı. Kral yine bir selam havası arasında muhteşem arabasına gülümseyerek binerken kalabalık arasında şöyle bir feryat işitildi.

[Ey kral... Sen bizleri bu bi-çare masumlarımızla yalnız şan.. şerefin!. için inlemeye mahkum ettin. Kalplerimize felaketin yakıcı kıvılcımları saçılırken bu ciğer yakan manzara karşısında ağlayacağın yerde utanmadan gülüyorsun değil mi? Seni ey.. seni.. Hayatını bizim feryatlarımız boğacaktır.]

Asker süngüleriyle yaptıkları bir saldırı neticesinde bu kargaşalık arasından bir masumunu elinde diğerini kucağında tutmuş bir kadıncağız çıkardılar. Andre'nin familyası bu zavallı kadın hâlâ devam ediyordu.

(Evet! Evet! Kral.. İşte o hain bizi açlıkla ölmeye mahkûm...) Bu anda şid-

detli bir darbe kadını istasyonun düz koridoruna serdi. Bu korkunç manzara karşısında ahalinin (yazıktır.. utanmazlar.. neden vuruyorsunuz, ufak damlaları intikam yetiştirecek.. İntikam. Kahrolsun alçaklar.. Kahrolsun kral..) cümleleri süngülerle karşılanıyor, ahali süngülerle ağlayarak dağılıyordu.

Birkaç dakika sonra başı beyaz bantlarla sarılı, kan içerisinde bir sedye ile hastaneye doğru getiriliyor, zavallı iki masum da dik bıyıklı, şişman, gözleri dönmüş hainliğin timsali bir polis tarafından sürükleniyordu. Son darbe zavallı validenin alnını çatlatmış, yaralar doktorların uğraşmasına rağmen kronik bir hale gelmiş, velhasıl iki üç gün sonra iki masumunu kolları arasında sıkmış zavallıları, rabbin adaletine takdim tazarruunda bulunduğu esnada düşmüş (ah zavallılar) sedası o muhterem vücudun bu pis murdar beşeriyet arasında çıkardığı son çığlık olmuştu.

Hastanenin insaniyetperver direktörü tarafından yetiştirilen iki masumdan büyüğü olan kız hayatının beşeriyetle olan temasını keserek sırf ruhaniyetle uğraşarak terk-i hayat edebilmek için manastıra iltica eylemiş, ne çare ki ana, baba, kardeşinin yası o masumu da iki ay sonra bir sessizlik çukuruna ebediyen gizlemek üzere atmıştı. Küçüğü, Jack'ın hayatı kendisini yalnızlığın müthiş uçurumlarına sürükleyen sebeplerden intikam almak için kızgın ve dargın bir sükûndan başka bir şey değildi. Bir şenlik gecesi paltosunun altına gizlediği bomba ile kralın bahçesinde süratle ilerledi. Henüz saray kapısından giriyordu ki kapıcının dur emrine aldırmaması üzerine atılan bir kurşun zavallının mevcudiyetinden saf ruhunu ayırmış, onu sarayın muhteşem, kanlı, korkunç kapısı önünde bir iki saniye kıvrandırmıştı. İşte bir şan ve şeref hissi!.. Böyle nice kapıları çözülmemek üzere bağlamış, nice hanelerin pencerelerini açılmamak üzere matemi siyah bir tülle örtmüştü.

İşte bir aile gibi koca beşeriyet sekiz on kişinin emelleri altında inliyor. Yalnız onların şerefleri için kardeşliği unutarak boğuşuyorlar. Ah zavallı!.. Ahmak beşeriyet..

Fındıklı-SALİH MEHMED

Üsküdar'da Dağıtım Merkezimiz

Vapur iskelesinde Cemiyet Kütüphanesi sahibi Abdalı efendide Osmanlı Sosyalist Kütüphanesine ait kitaplar bulunur.

Ahmed Şevki
Diş Mütehassısı
Dersaadet'de Divan Yolunda Sultan Mahmud türbesi karşısında numara 3

* * *

Sosyalizm

Sosyalizm hakkında lisanımızda gayet kısa fakat tamamen açıklayıcı bir kitap Haydar Rıfat Bey Efendi tarafından tercüme edilmiştir.

Birinci Sene Numero 1 Cumartesi 13 Şaban Sene 1330 Cumartesi
14 Temmuz Sene 1328 27 Temmuz Efrenci sene 1912

İŞTİRAK[1]
"Milletim Nev-i Beşerdir Vatanım Ruy-u Zemin"

Organe du Parti Sosialiste Otoman ICHTIRAK
Osmanlı Sosyalist Fırkasının Naşir-i Efkarıdır
Şimdilik Cumartesi ve Çarşamba Günleri Neşrolunur

Proprietaire et Directeor Responsable
HUSSEIN HİLM

Sahib-i İmtiyaz ve Müdür-i Mesul
Hüseyin Hilmi

Adresse: Quartier de la Sublime Porte Rue Ebou-sououd
İdarehanesi: Bab-ı Ali'de Ebussuud Caddesinde
Daire-i Mahsusa
Mesleğimize Muvafık Her Nevi Evrak Kabul Edilir
Derc Edilmeyen Evrak İade Edilmez

MAKALE-İ MAHSUSA
YAPILACAK İŞLERİMİZ

Dört seneden beri milletin seviye-i idrakini kendi aciz idarelerine karşı zırhlı bir siper gibi kullananlar, zannederiz ki artık dokuz Temmuz'da birdenbire parlayan meşrutiyet güneşiyle gözlere batacak derecelerde ayân olan aczlerini anlayabilmişlerdir.[2]

1 Bu sayıyla birlikte dergi formatı terk edilerek haftada iki defa yayımlanan siyasi gazete formatına geçilmiştir.

2 1912 yılının bahar aylarında yapılan ve siyasi tarihimize "sopalı seçim" olarak geçen seçimler sonucunda İTC neredeyse tümüyle meclise hâkim olmuştu. Ancak büyük tartışmalar içinde muhalefet seçim sonuçlarını kabullenmemiş, ordu içinde kurulan gizli bir grup olarak "Halaskar Zabitan" grubunun çeşitli muhalif yayın organlarında bildiriler yayımlaması üzerine Sait Paşa hükümeti istifa etti. Yerine "Büyük Kabine" olarak bilinen Gazi Ahmet Muhtar Paşa kabinesi kuruldu, İTC mecliste çoğunlukta olmasına karşın siyasi olarak muhalefete çekidi. *İştirak*, görüleceği gibi, Gazi Ahmet Muhtar kabinesini desteklemekte, ayrıca meclisin de hemen feshedilmesini istemektedir. Zaten birkaç gün içinde meclis de feshedilecek, önde gelen İttihatçılardan bazıları tutuklanacak, pek çoğu da kaçarak saklanacaklardır. Bu durum Birinci Balkan Savaşı'nın sonuna, 1913 yılının Ocak ayındaki Bab-ı Ali baskınına kadar sürecektir. Baskından sonra İTC iktidarı tamamen ele geçirecek, sosyalistlerin de içinde olduğu bütün muhalefeti susturacak, önderlerini sürgüne gönderecektir. Yeni hükümet üyeleri ve hükümet programı için

İdare ettikleri meşruti hükümeti sıkıyönetim hükümeti haline getirdikten sonra, sanki meşrutiyet sıkıyönetimden ibaretmiş, lav etmeyi düşünmek şöyle dursun, lağvına dair fikir beyan edenleri vatan hainliği ve mürtecilikle ithama kadar cür'et ettiler. Heyet-i vükelâsına sorulduğunda "idare-i örfiyeyi kaldırırız ama mesuliyeti kim kabul edecek" gibi gayet korkunç bir cevap ile karşılık verilirdi. Sanki mesuliyet hissine kendilerince çok önem verilir de. Bu vakte kadar ortaya çıkan meselelerde mesuliyet kelimesinin hangi harfi tatbik edildi. Neyse bunları karıştıracak değiliz. Biz burada memleketin ihtiyaçlarını yeni kabineye arz edeceğiz. Zira bir kabinenin değişmesiyle veyahut bir fırkanın sukutuyla bu işler düzelmez. Nitekim Abdülhamid'in sukutuyla tahayyül ettiğimiz refahın ve hürriyetlerin hiç birisi hâsıl olmadı. Şahısların değişmesine güvenilebilseydi bugün biz hiç olmazsa Bulgaristan kadar olsun bir intizam ve gelişme gösterebilirdik.

Daha açık konuşalım mı bugün biz, hepimiz topumuz, istibdat mektebinin öğrencileriyiz. O mektepten şahadetname alanlar ileri gelenlerden oldu, ileri gelenlerden olamayanlar ahrar[3] olduk!..

Muhterem ordu, Abdülhamid'in elinden hürriyeti kuvvet ve metanetle aldı, bize teslim etti. Ve biz hürriyeti dört senede öyle bir hale getirdik ki yüz yıllık koca karıya döndü. Biz diyerek hepimizi dâhil etmem güce gitmesin. Ordu hürriyeti, milletin tümüne vermişti. İttihatçılar da milletin ferdidir. Onların elinde hürriyetin bu hale geldiğini görüyor, hissediyorduk. Fakat görmek ve hissetmekten sonra yapabilecek işleri bir türlü düşünemiyorduk. İşte ordu bu sefer de o zavallı hürriyeti bize iade etti. Şimdi bize soracak olurlarsa ki ne oldunuz? Vereceğimiz cevap, dört sene evvelki hale rücu' ettik. Fakat telafisi mümkün olmayan zararlarla.

Ordu bu sefer de hürriyeti kurtarıp getirdi. Ve yine bize teslim etti. Çünkü asker artık siyasetle iştigal etmeyecek. Fakat eğer bu sefer de zaten hasta olan hürriyeti verem etmeye uğraşırsak artık bizim için yok olup gitmek muhakkaktır. Millet hürriyetini, kendisi idare edecek ve kurtaracak gayz ve himmeti elde ettikçe hürriyet tehlikededir. Hürriyet verilmez, alınır. Fakat yalnız ordu ile değil bütün milletle.... Sonra biz görüyoruz ki hürriyeti hep biz bozuyoruz ve ordu ihya ediyor. Of ne acı hakikat....

Hükümet bilmelidir ki şahısların değişmesiyle iş görülmez. Prensipler değişmeli. Milyonlarca mesafeleri ihtiva eden arazi bomboş duruyor. Anadolu'daki toprakların altı üste gelmedikçe bu millet kurtulmaz gariptir ki boş arazinin karşısında milyonlarca da boş ahali duruyor... Hükümet küçük bir

---

bkz. İhsan Güneş, *Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Türkiye'de Hükümetler*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2012, s. 127.

3 Ahrar, "hürriyetçiler" demek ama bir de parti var: Ahrar Fırkası. Gönderme her iki anlama da geliyor.

himmet sarf edecek olursa bu arazi işler ve ahali çalışır ve bu yüzden hükümet iki kat faydalanır. Hem iğtişaşdan[4] kurtulur ve hem hazinesi dolar....

Gariptir ki meşrutiyetin ilanından beri kuvvetli bir hükümetten bahsedildi mi derhal yapacağı kanunlardan bahsedilir. Evet, kanunlar elzemdir fakat her şeyden evvel, o kanunları kimler kimlere tatbik edecek buraları hiç düşünülmez.

Serseri(lik) Kanunu yapanlar serseriliğin ortaya çıkış sebeplerinin kanundan evvel değilse bile kanunla beraber olsun tetkik etmeli değil mi idiler. Kanunlar genel rahatlığı o zaman sağlar.

Köylü bir senelik yiyeceğini çıkarmak için tarlasını ekmek biçmek ister. Parası bulunmazsa ne yapacak. Vurguncu sarraflara müracaat edecek. Nitekim Anadolu'nun büyük bölümü böyledir. Rehin mukabilinde olduğu halde dört liraya sene başı dört lira daha faiz veren halk yaşayamaz olur. Ve ondan vergi tahsil eden hükümet iflah bulmaz.

Hükümet Anadolu'da kooperatif şirketler, küçük sendikalar teşkil etmeli, köylü az faizle istediği parayı oradan alabilmeli. Biz hükümetimizden ne bir Grand Opera, ne de Sarayburnu'ndan Haydarpaşa'ya asma köprü istemiyoruz. Çünkü bunları temenni etmek şimdi şu hal itibariyle hayali temenni etmektir. Biz işçileri, rençperleri köylüleri biraz rahat ettirebilirsek büyük iş görmüş oluruz.

Bugün milletin velinimeti köylüler, rençperler, işçilerdir. Ekmeği bize onlar verdikleri gibi, hürriyeti getiren de onlardır. Yaşasın işçiler.

EMNİYET ve SÜKÛN

İş başından çekilenler ortalığı rahatsız etmek, hâlâ kendilerinde kuvvet olduğunu göstermek için ortalığa birtakım yalan şayialar çıkarmakla meşgul oluyorlar. Bundan bütün maksatları ortalıkta sükûn ve asayiş yok dedirtmektir. Hâlbuki bunda son derecede aldanıyorlar. Yeni hükümet metanet ve olgunlukla tedbirler alıyor. Biz hükümetten daha ileri gitmesini zaman kaybetmeden derhal kat'i ve sarih surette zabıtaya vaziyet etmesini bekleriz. Bugün hâlâ birtakım memurlar birtakım türediler vardır ki onlar asayiş ve intizamı, emniyet ve inzibatı muhafaza etmek değil bilakis karıştırmak emeliyle hareket ediyorlar. Bunları hemen değiştirmek lazımdır. Bunun için hükümetimizde demirden el görmek isteriz. Eminiz ki kabinede bu demirden el vardır. Evet, sosyalizm hürriyet, meşrutiyete taraftardır. Fakat sosyalizm aynı zamanda gasıpların, hak düşmanlarının da düşmanıdır. Onun için bir sosyalist de ister ki emniyet, asayiş, inzibat temin olunsun. Filhakika her şeyden evvel dikkat olunacak nokta emniyet ve inzibatın, sükûn ve asayişin muhafa-

4 İğtişaş: Duruluğu, saflığı kaybolma. Burada paranın değerinin düşmesi, enflasyon anlamında kullanılıyor.

zasıdır. Bugün sıkıyönetim kalkmıştır. Bu ne büyük bir saadettir! Sıkıyönetimsiz yaşamak saadetine mazharız. Aynı zamanda halkın emniyet ve sükûnunu sağlayacak tedbirler de alındı. Fakat biz radikal gideceğiz, daha kat'i hareket olunmasını, daha seri tedbirler alınmasını, masumların değil suçluların cezalarını bulmalarını teklif edeceğiz.

YENİ KABİNEDEN BEKLEDİKLERİMİZ

Osmanlı milletinin bugünkü şevkinin devam edebilmesi için yalnız İstanbul'da değil vilayetlerde de her şeyden evvel bazı mühim icraatlar bekleriz.

Hukuk-ı milleti dört seneden beri ayaklarının altında çiğneyen eski hükümetin taşradaki kollarının da daha açık söyleyelim, İttihad ve Terakki Fırkası'nın vilayetlerdeki şube temsilcisi gibi çalışan bazı valilerin de birer suretle yaptıkları zulümde devam edemeyecek halde bulundurulmalarını talep ederiz. Geçen seçimde hükümetin millete bütün zulüm ve şiddetiyle yüklendiği vakit hükümet vazifelerini yüz üstü bırakarak fırkanın bir propagandacısı sıfatıyla uğraşıp çabalayan ve bu hususta millete envai işkence ve zulmü mubah addeden bu cemiyet yadigârları hakkın bükülmez kolu ve dönmez yüzü karşısında bulunduklarını anlamalıdırlar. Bunlar meyanında bilhassa Kastamonu Valisi Emin Bey'in o zamandaki haddini aşan şiddetini bütün tafsilatıyla kabinenin gözü önüne koymayı gereksiz görüyoruz.[5]

Bu Vali propagandacılıkta kendisine refakat eden posta başmüdürü, istinaf savcısı, cinayet mahkemesi reisi, mektupçu, polis müdürü, mekteb-i sultani müdürü beylerin bir İttihad ve Terakki Cemiyeti yardakçılığıdır ki artık o memlekette vazifeye devam etmeleri hükümet namusu bakımından hiçbir suretle uygun olamaz. Diğer vilayetlerde de vazifelerini unutarak parti menfaatleri için millete hatır ve hayale gelmeyecek envai mezalimi icradan geri durmayan büyük idare memurlarının da bu suretle cezalarını çekmelerini arzu ederiz. Milletin sessizliğinden güç alarak zavallıları memleketten memlekete sürmek, kanunsuz olarak hapishanelerde tevkif ettirmek gibi hareketlerin failleri herhalde cezalandırılmalıdır. Biz yeni ve milletin menfaatlerini muhafazaya çalışan faal kabinemizin icraatlarının [*bir kelime okunamıyor*-S.G.] temenni ederiz. Ve ümid ederiz ki bu temenniyatımız kabul olur.

KEŞKÜL-İ SİYASET

Dün Bab-ı Ali caddesinde büyük bir kalabalık gördüm. Merak bu ya, ahaliyi yararak sokuldum. Birisi bağırıyor.

---

5 Hüseyin Hilmi'nin 1911 yılında Kastamonu'ya sürgüne gönderildiğine değinmiştik. Kastamonu valisiyle arasında o günlerde kalma bir husumet muhtemelen Hüseyin Hilmi'de bir intikam hissine dönüşmüş görünüyor. Bu dönemde ısrarla bu vali hakkında işlem yapılması için yeni hükümet üzerinde baskı kurmaya çalıştığını görüyoruz.

– Efendiler seyrediniz, içeri giriniz. Bir yaratılış ucubesi, bir tabiat garibesi!

İçeriye girip çıkanların manzarası adeta arı kovanı gibi idi. Ben de girdim. Bir de ne göreyim hayret, bir kemik demetini teşhir ediyorlar.

– Hakikaten bir insan lakin vücudunda ne et kalmış, ne adale! İskelet! Ben bu iskelete bakarken birden bire ne oldu. Birtakım bulutlar yükseldi. Hazin bir sesten sonra kemikleri doldu, rengi geldi. Güzellik başladı. Her taraftan yükselen alkışlar arasında bu güzel yüzün masumiyetine bakıyordum. Merakla bu halin ne demek olduğunu, bu afetin kim ve isminin ne olduğunu yanımda bulunan bir pir-i kâmile sordum!

– Oğlum! Basın hürriyeti! dedi.

Hemen cebimde 324 den kalma bir hürriyet rozeti ile (Yaşasın Matbuat) yazılı bir kart vardı. Ben de naçiz bir hediye olmak üzere takdim eyledim.

ZT. AN

MECLİS FESHEDİLİRSE...

Memlekette icra-yı faaliyet etmekte bulunan hamiyet kuvveti, Said Paşa kabinesinin gücünü kırdıktan sonra önemli taleplerin, milli emellerin en elzemi olan meclisin, "Meclis-i Milli"nin feshi meselesi geliyor..

Said Paşa'nın –ne gibi bir siyasete tabi olduğu bilinmeyen– hükümet darbesi ilk meclisin yerinde yeller estirdikten sonra 328 seçimi başladı ve Arnavutluk'ta ıslahat yapmak (!) fikriyle seyahat eden eski Dahiliye Nazırı Hacı Adil Bey bu hususiaki cüret ve cesaretiyle epeyce işler başarmak istidadını gösteren Edirneli Talat Beyi halef olarak yerine vekil bıraktı.

Seçimler başladı; fakat bu; bir seçim değil, bir curcuna idi... Gürültülü nümayiş yapanlar hükümet partisi taraftarları olduğu için takdir ediliyor, muhalif partiye oy vermek isteyenlerse tokatlarla karşılanıyordu.

Üçüncü Fatih seçim bölgesinde binlerce Rum vatandaş sandığın miadından evvel kapanmasından dolayı oy kullanamadı. "Fener" de anlaşmalı partinin fedakâr evlatları gazinolara hücum ederek yazı makinelerini parçaladı, camları kırdı. Polis saldırganları tutmadı, taarruza uğrayanları yakalamakla bi-taraf olmadığını; emirler tahtında hareket ettiğini gösterdi.

Balat'tan iki üç refikiyle geçen şair A. Rıfkı; sabıkalı Kör Rıza'lardan, Sandalcı Hızır'lardan sopa yedi. Ve polis bir şey yapmaktan kaçındı.

Aksaray'da muhterem bir Mevlevi dedesi –Şakir Dede– başındaki tarikat tacı yerlere atılmak suretiyle hakaretlerle tokatlar ve tekmeler altında yerlere yuvarlandı. Yusuf Paşa İmamı Memiş Efendi'nin kolu kırıldı, yüzü –kabak oyulur gibi– bıçakla yaralandı. Bir binbaşı emeklisi; vatanın en eski bir emektarı –Hacı Halid Bey– saldırıya uğradı. Galata kalafat yerinde Hacı Mehmed Efendi'nin mağazasına hücum ve katibi tevkif edildi, bu; İstan-

bul'daki seçim safhaları!.. Vilayetleri, sancakları, kazaları kaale almıyoruz...

Mevcut meclisin meşruiyeti hakkında her ne söylenirse söylensin, sadarete çekilen telgraflar, protestolar, kırılan kafalar, ezilen vücutlar, yapılan suiistimaller ortada gün gibi duruyorken (meşruiyet) meselesi mevzu bahis olamaz..

İstanbul halkının elindeki [*bir kelime okunamıyor-S.G.*] tezkereleri tetkik olunursa kaç kişinin oy veremediği meydana çıkar.

Onun için bu gayri meşru meclisin feshini talep ediyoruz ki bu talep tamamıyla milletin kalpgahından kopan bir arzudur, bir emeldir...

Kabine heyeti bu meseleyi, bu mühim meseleyi nazar-ı dikkate alarak kanuni sebeplere dayanarak meclisin feshi ve yeniden seçim yapılmasını sağlamalıdır. Çünkü otuz milyonluk toplum gayri meşru bir yasama kuvvetinin tahakkümüne esir olamaz.

Meclis feshedilirse...

Osmanlı milletine düşen vatan vazifesi o zaman başlayacaktır...

O zaman tabii hükümet bi-taraf bir durumda kalacak, teftiş heyeti geçen seçimlerdeki gibi cereyanlara tabi bir fırıldak, bir makine halinde olmayacak... Herkes kullanacağı oyda, fikrinde serbest bırakılacak... İşte o zaman milletin oyunun hangi cihete, hangi tarafa eğilimli olduğu ortaya çıkacak.

Mukaddes ve meşru hakkımız olan seçimleri kullanmak, hakkıyla kullanmak zamanı geldi. Siz seçkin Osmanlı milletinin nasıl bir siyasi terbiyeye, nasıl bir ahlâka malik olduğunuzu göstermek için kimsenin düşüncesine, seçimine müdahale etmeyiniz. Herkes seçiminde, hakkını kullanmada serbest bırakılsın ki: milletin oyu, ümmetin emelleri, hedef ve gayesi bütün şaşaa ve tantanasıyla kendini göstersin...

M. GAZANFER

HALASKAR-I VATAN-I ZABİTAN GRUBUNA BİR İFTİRA[6]

Meclis başkanlığına Halil Bey'in aşçısı vasıtasıyla bir tehditname gönderilmiş!.. Zavallı mensuplar bu tehditnameyi kendi kalplerinin zehirlerini akıtmak için tam bir fırsat addederek ağızlarına geleni söylemişler, bu münasebetle de mecliste ateşli! nutuklar irad edilmiş. Her mensup, ihtiraslarının bütün kuvvetiyle bağırmış, çağırmış... Özel makalede yer aldığı üzere "Hakikatin zulmetle olan mücadelesi" şayan-ı ibret surette vuku bulmuş!.... Haki-

6 Halaskar Zabitan grubunun meclise yönelik bildirisinin İttihatçılar tarafından düzenlenen bir komplo olduğu öne sürülüyor.

kat demekten maksadımız ihtiraslı kimselerin safsata vadisinde söyledikleri sözlere rağmen hepimizin anladığı, hissettiği şeylerin tümü idi. Çünkü bizim delillerimiz bu yazının İttihatçılar tarafından tertip edildiğini gösteriyor ki alçaklığın bu derecesini irtikap etmek pek az kimselerin karıdır, bu münasebetle meşrutiyetin ilk senelerinde İttihad ve Terakki! Cemiyeti'nin himmet-i üstadanesiyle! husule gelen bir vakadan bahsetmek istiyoruz Meşrutiyetin başlarında "Fedakâran-ı Millet" namı altında bir cemiyet teşkil etmişti, bu cemiyetin azası zindanlardan, menfalardan kurtulup gelen cemiyet üyeleri ile vatanın birçok güzide evlatlarından mürekkep idi. İşte bu cemiyetin meşrutiyet hayatındaki mevkiini çekemeyen İttihadçılardan! bazıları bu cemiyete görünüşte katılmışlar ve cemiyetin sırlarını çalarak "Fedakâran Millet ihtilal çıkaracaktır. Vesait hazırdır" mealinde beyannameler tertip ile mühürlemişler idi. Aynı zamanda da hükümete ahvali haber veren bu hafiyeler Fedakâran-ı Millet kulübünü bastırarak kulübün çekmecelerine bıraktıkları buna benzer evrakı bu suretle hükümete tevdi ettirerek birçok insanın işkenceler altında kalmasına, evlerin basılmasına ve hamile kadınların çocuk düşürmesine sebep olmuşlardı. Fakat adliyenin tahkikatı meselenin alçakça tertip edilmiş bir fırka manevrası olduğunu meydana çıkarmış ve birçok aileleri keder âlemlerinden kurtarmıştı. Fakat İttihad ve Terakki'nin o zamanki nüfuzu bu sefil entrikanın Şeref Sokağı Kulübü[7] marifetiyle çevrildiğinin ortaya çıkmasına mani olmuştu. Tekrar ediyoruz. Delillerimiz bugünkü hareketin İttihad ve Terakki himmetiyle husule getirildiğini ispat ediyor. Azimperver hükümetimizin meseleyi etraflıca araştırarak kararını vermesini bekleyerek lafı daha fazla uzatmaya lüzum görmüyoruz.

İTTİHAD VE TERAKKİ'NİN DÜNKÜ SAVLET-İ MEZBUHANESİ[8]

Dün meclis mühim bir müzakere safhası geçirdi yeni inkılâp vatanın dört köşesinde alkışlanırken yalnız Fındıklı Sarayı bu milli tezahürata rağmen eski şekil ve kıyafetini muhafaza ediyordu. Dört taraftan taşan hamiyet seli elbette bu nankör muhitin hesabını görmeye mecburdur. Çünkü orası hâlâ korkunç baykuş sedaları gibi vatanın mukadderatı üzerinde bedbahtça saldırılar göstererek gelecekte tehlikeli bir felaket hazırlamak istiyordu.

Dün mecliste hamiyetin miskinlikle olan mücadelesi bize Fransa inkılâp kahramanlarının kahramanlığını hatırlattı evet, Fransa'da da böyle olmuştu. Orada da mert bir milletin tezahüratına rağmen Fransa'nın zalim, nankör olan Jakobenleri tıpkı bizdekiler gibi o büyük inkılâbın şiddeti önüne durmaya kalkmışlardı. Fakat tarih-i inkılâp bize gösteriyor ki zulmet daima nur karşısında erimiş, miskinliğin son çırpınışları hamiyetin seli önün-

7 İttihad ve Terakki Cemiyeti'nin merkezi Şeref Sokağı'ndaydı.

8 Savlet: Hücum, saldırma. Mezbuhane: Son ümit ve son kuvvetle çırpınış.

de geri çekilmiştir. İşte İttihad ve Terakki'nin dört senelik müstebidce icraatı yüzünden vatanın gelecek ufuklarını karartan siyah bulutlar elbette bizim için pek felaketli bir gelecek hazırlıyordu. Ve bu güzel sevimli vatanın istiklalini, namusunu omuzlarına yüklenen bu büyük millet elbette istikbalinin vahametini hakkıyla takdir ediyor idi. Bugün hakikat tecelli etti. Ve bu dehşetli tezahüratın önüne geçmek isteyen bedbahtlar bu hareketleriyle kendilerinin düşüşlerini güçlendirmekten başka hiçbir şeye muvaffak olamayacaklardır. Bugün bütün bir millet Fındıklı Sarayı'nda kendilerine yine büyük bir kuvvet atfeden İttihad Terakki meclisinin artık tarihi bir hatıra olmasını istiyor. Şurasını da ilave edelim ki İttihad Terakki meclisinin bugünkü vaziyetini muhafaza etmesi memleket için vahim bir fesat işi olacağı gerek millet, gerek hükümetçe takdir edildiğinden birkaç güne kadar feshedileceği şüphesizdir.

* * *

İştirak'ın mecmua-i fenniye ve içtimaiyesi açıklaması

Otuz iki sahife olarak yakında yayımlamaya başlayacak ve Karl Marx'ın "Sermaye" adındaki meşhur eseri bu mecmuada tefrika suretiyle muntazaman yayımlanacaktır.

Osmanlı mütefekkirleri için bu mecmuanın gayet mühim ve faydalı olacağını beyan ederiz.

EMNİYET-İ UMUMİYE MÜDÜR-İ UMUMİSİ RASİH BEY İLE SAHİB-İ İMTİYAZIMIZIN MÜLAKATI[9]

Sahib-i imtiyazımız – Dersaadet'in ahval-i hazırası hasebiyle emniyet-i umumiye ve zabıtaya ait malumat verebilir misiniz?

Rasih Bey – Dersaadet'in ahval-i umumiyesinde şayan-ı endişe bir şey yoktur. Gayr-ı kanuni hiçbir muameleye meydan verilmeyeceğini de temin ederim. Merkez memurlarının azil ve tayin ve değiştirilmelerine dair şayi' olan rivayetlerin aslı ve esası yoktur. Asayişin muhafazası ve kanun dairesinde icra-yı muamele etmeleri hususu kendilerine resmen tebliğ edildi. Kanunlara aykırı bir surette vaki' olacak en ufak bir hareketlerinden ve halk arasında meydana gelecek asayiş hallerinden dolayı memur ve polislerin mes'ul tutulacağına ve onların zulüm ile değil, kanun ile tecziye edileceklerine dair ayrıca tebligat-ı lazıme icra edildi.

Sahib-i İmtiyazımız – Askerlerin mülkiye işleri ile iştigal etmeleri hakkındaki kararlara yönelik malumat verebilir misiniz?

Rasih Bey – Askerî hiyerarşiye mensup hiçbir ferdin mülkiye işleri ile iş-

9 Yazıda imza yok ama "sahib-i imtiyaz" Hüseyin Hilmi'dir.

tigal etmemesi kararlaştırılmıştır. Asker yalnız askerî vazifesini ifa ile iktifa edecek, idareden katiyen elini çekecektir. Benim askerî sıfatıma rağmen bu mülki memuriyette bulunmam geçici olup kabinenin bu günlerde fevkalade meşgul bulunması hasebiyle ehliyet ve liyakati uygun bir memurun henüz tayin edilememesinden dolayıdır. Yakında tayin edileceği muhakkak olan iş bu memurun tayininden sonra kendim de bu vazifeyi terk ile zabıta işleri ile asla ilgilenmeyeceğim.

HİNDİSTAN FELEMEKİ'NDE ÇİN AMELESİ İHTİLALİ

Hindistan Felemenki adalarından Banka'da bir kalay madeninde çalışan altmış kadar Çin işçisi gayet fena şartlar altında çalıştırılmakta olduğundan bahisle bazı taleplerde bulundukları ve söz konusu talepler kabul edilmediği için tatil-i eşgal ederek yüksek sesle şikâyet eylediler. İşçileri yatıştırmaya teşebbüs eden memurlar ise işçiler tarafından tahkir edildikleri gibi, bunlar galeyana gelerek hükümet konağına hücum ve bir kişiyi katlettiler. Mahalli hükümet işçiler[10] üzerine askerî kuvvet sevk etmiş, fakat onlar şiddetlerinde sebat ederek askerlere karşı da göğüs gerdiler. Çatışmada işçilerden üçü maktul ve on beşi yaralı düşmüştür, biraz sonra yaralılardan üçü daha vefat etmiştir.

İştirak

Banka adası kalay madeninde çalışan Çin işçilerinin bu derece heyecana gelmesi şüphe yok ki kumpanya tarafından kendilerine icra edilen zulüm ve ezadan kaynaklanmıştır. Yoksa her türlü savaş aletleriyle donanmış olan hükümete karşı bu gibi çaresizler kıyam etmez. Memleketimizdeki sermayedarların bu hadiseden ibret almaları gerekir.

PORTEKİZ SOSYALİSTLERİ CUMHURİYETİ MÜDAFAA EDİYORLAR

Portekiz Sosyalist Fırkası Merkez-i Umumisi uluslararası komiteye[11] atideki mektubu göndermiştir: Lizbon 13 Temmuz 1912

Cumhuriyetin ilanını müteakiben toplanan dördüncü milli meclisimizde yeni yönetimin güçlenmesine mani olacak, mevcudiyet ve gelişmesini tehlike altına sokacak hiçbir harekete girişilmemesine karar verilmiştir.

Her ne kadar hükümet kamu çıkarlarına ve bilhassa işçi ve sosyalistlere karşıt bir tarz-ı siyaset takip etmiş ise de, Portekiz Sosyalist Fırkası kararından dönmedi ve hareketinde sebatkâr oldu.

Hal-i hazırda müstebit ve muhafazakâr İspanya hükümetinin cinayetkarane yardımlarıyla Portekiz'de kraliyeti geri getirmek iddiasında bulunan kral

10 Metinde "işçi" olarak yer alıyor. Diğerleri "amele"ydi.

11 İkinci Enternasyonal'in Uluslararası Büro'su.

taraftarlarına karşı cumhuriyetin müdafaa ve faaliyetini aksatmamak maksadıyla "müdafaa-i cumhuriyet" namına halkın menfaatlerine ve hürriyete aykırı olarak yapılan kanunların feshini talep etmek üzere icrası gerekli olan mitinglerin ve sair girişimlerin şimdilik ertelenmesine Sosyalist Fırkası yönetimince karar verilmiştir.

İspanya'da kraliyet taraftarlarının bir dayanak bulup cemiyet teşkil etmelerine mani olmayan Kanaleyas kabinesinin desteğini Portekiz sosyalistleri medeni milletler karşısında şiddetle protesto ederler. Portekiz Cumhuriyeti aleyhinde İspanya tarafından uluslararası hukuk çiğnenerek izlenen bu yolu kınıyoruz. Kanı pahasına cumhuriyeti tesis eden Portekiz milletinin şeref ve haysiyetinin bu suretle ayaklar altına alınmasına asla tahammül edemeyiz. Bu millet yeni tarz idareyi idameye katiyen azmetmiş.

Biz sosyalistiz ve ebediyen sosyalist olacağız, lakin cumhuriyet tehlikede olduğundan onun müdafaasına koşarız.

Binaenaleyh İberya yarımadasında ruhbaniyet ile kraliyetin yeniden kötülükler icra etmesine sebep olacak surette İspanya hükümetinin muhafazakârlara olan yardımına karşı beynelmilel sosyalist merkezine mensup tüm sosyalist partilerinin naşir-i efkârları olan gazeteleriyle protestolar yağdırmalarını parlamentolarda bu hususta gereken teşebbüslerde bulunmalarını, mitingler teşkil etmelerini rica ederiz.

Portekiz cumhuriyetinin düşmesi Avrupa medeniyeti için gayet müthiş bir geri adım olacaktır. Beynelmilel Sosyalist Fırkası ile halkların kamuoyları bu felaketin vukuuna mahal bırakmamalıdırlar.

Protekiz Sosyalist Fırkası
Merkez-i Umumisi Namına
Katib SEZAR NORGEYRA

Engizisyon mezaliminin kaynağı olan İspanya'nın liberallik iddiasında bulunan şimdiki Kanaleyas kabinesinin ne kıratta bir kabine olduğu yukarıdaki mektuptan anlaşılıyor.

Zalimlerin elinden kurtulmak isteyen, hürriyet haklarını elde etmek arzusunda bulunan milletler ayaklanınca iktidarda bulunan canavarları elbette devirir.

İspanya, Portekiz'deki irtica haydutlarına yardım etmekle yeni cumhuriyeti tesis eden bu seçkin milletin meşru emellerine engel olacağını tasavvur ediyor ve Kanaleyas'ın başkanlığı altında bulunan güya hürriyetperver kabinesini ihtiraslarına alet ediyor. Osmanlı sosyalistleri bu cinayetlerin karşısında hak ve hakikatin daima galip ve muvaffak olacağına emin ve Portekiz kardeşlerimizin mücadeleleriyle alçak mürtecilerin bütün teşebbüslerinde mağlubiyetten başka bir şeye nail olamayacaklarına ümitvardırlar. Kanaleyas çe-

tesinin bu mürtecilere yardımcı olmasını şiddetle protesto eder ve Portekiz sosyalistlerine kardeşçe selamlarımızı göndeririz.

Osmanlı Sosyalist Fırkası Namına
HÜSEYİN HİLMİ[12]

İTALYA SOSYALİST FIRKASININ ON ÜÇÜNCÜ KONGRESİ

Bir zamandan beri İtalya Sosyalist Fırkası üyelerinden bazıları, asli inançlarına aykırı olarak kraliyet hükümeti ile müttefik olarak çalışmaları imkânını tasavvur ve icra ederek, bazı konularda yardımcı olmak lüzumunu dermeyan eylemekle hakiki sosyalistlerden fikren ayrıldılar ve kendilerine "Reformist" sıfatı verdiler.

"Reform" kelimesinin esas manası ıslahat demek olduğundan kamunun ve işçilerin menfaatlerine yönelik bir surette vaki olacak ıslahattan inkılâpperver sosyalistlerin dahi gayet memnun kalacakları ve bu gibi faydaların oluşmasına en evvel kendileri taraftar ve yardımcı olacakları açıktır. Mamafih işçi sınıfın can düşmanı olan aristokrat ve sermayedarlardan müteşekkil kabinelerle birlikte çalışmalarına, mevcut şartlarla bakan, başbakan olmalarına imkân tasavvur edilemez. Ancak fikirlerini, akidelerini bertaraf ederek sosyalistlikten istifa ederlerse, o zaman C-i-v-l-i-t-i kabinesi ile değil en müthiş eşkıya kafilesi ile beraber de hem-hal olabilirler.

Reformistlerin az çok hırs, makam düşkünü kimselerden ibaret olduğu hükümet erkanıyla ve özellikle Kral Victor Emanuel ile olan münasebetlerinden anlaşılıyor. İtalya tarafından hükümet-i Osmaniye'ye ilan-ı harb edildiği vakit bu yarı sosyalistler hakiki mücahitler gibi şiddetle protesto etmek değil, hatta harbin gereksizliğini beyan eylemek için kendilerinde kuvvet ve cesaret bulamadılar.

Fırkayı bu gibi unsurlardan tasfiye etmek gerekiyordu. İşte bu muamele Regio Emilya adlı yerde toplanan on üçüncü kongre tarafından ifa edilmiştir.

Kongrede temsil edilen (23282) azadan (12590)'ı onların ihracı lehinde oy kullandılar, (8735)'i kendilerine yalnız kınama cezası verilmesine taraftar oldular, (1957)'si de oy kullanmadı. Sonuçta Bi'l-netice:

Bislati, Bonemi, Pordeka, Kabrini, Kanepa, Bertezi, Badaloni, Delosbarbu, Piyotero, Ciyesa, Giovanni, Feri, Nofri, Meraloni, Grazbadi, Barenini, Trapaneza, Varazini, adındaki üyelerin kaydı silinmiştir.

Bunlar derhal "İtalya Sosyalist Reformist Fırkası" namıyla diğer bir parti tesis ettiler. Balada ismi zikredilen Kanepa "Il Lavoro" gazetesinin sahibi olmakla yeni fırkanın bir yayın organı mevut demektir. İnkılâpperver sosyalistlere gelince onlar da meşhur yazarlar ve muharrirlerden Baçi ile Avan-

12 Kerim Sadi, Portekiz'den gelen mektupla beraber Hüseyin Hilmi'nin notunu da yayınlamıştı. *Türkiye'de Sosyalizmin...*, s. 300.

ti Gazetesi'ne sahiptirler. Birilerinin sesi "yaşasın sosyalizm!" diğerlerin ise şüphesiz "yaşasın kral, yaşasın harp" olacaktır. Reformistler açıkça bunu yapmasalar da hareketleriyle bunu ima edeceklerdir.

Kongre aynı zamanda farmasonlukla sosyalistliğin asla bağdaşmayacağına ve bunlarla birlikte iş yapmanın faydasız olduğuna karar vermiştir.

ARNAVUTLAR VE YENİ MEŞRUTİYET

Son inkılâbın sebeplerini açık bir lisan-ı hamiyetle tasvir eden bu güzide eseri bütün Osmanlılar okumalıdır. Fiyatı bir kuruştur. Meşrutiyet Kütüphanesi'nde dağıtılır.

SOSYALİZM ZEMAN VE MUAVENET-İ MÜTEKABİLESİ

Fransa'da sosyalistlerin yayın organı olan "Humanite" gazetesi, son gelen nüshalarında Fransa'nın muhtelif şehirleriyle yabancı memleketlerde bulunan sosyalist fırkalarının karşılıklı muavenet ve Solidarité sayesinde günlük olarak yayımlanan söz konusu gazetenin hacminin altı sayfaya çıkmasının kararlaştırıldığı ve bu babda vuku bulan muhtelif ve müteaddit sosyalist ictimaatında sosyalizm erkânından pek çoklarıyla hatip Jaures söz alarak konuşma yaptığını ve bu suretle tekemmül ettirilen gazetenin sosyalist fırkalarının elinde sosyalist hukuk ve gayelerinin müdafaası zımnında daha ziyade kuvvetli ve mükemmel bir silah ve cihaz mevkiine yükseltildiğini memnuniyetle okuduk.

BUHRAN-I HAZIRDA SOSYALİSTLERİN NOKTA-I NAZARI

Humanite gazetesi, memleketimizdeki buhran-ı vükeladan[13] bahsettiği sırada siyasi durumu sosyalistlik nokta-i nazarından inceleyerek Türkiye buhran-ı vükelası nasıl ve ne suretle sona ererse ersin başa geçecek kabinenin mütecaviz İtalyanlara karşı savaşı devam ettirmekten başka hiçbir şey yapamayacağını beyan ediyor.

ŞÛRA-YI ÜMMET Mİ ŞÛRA-YI CEMİYET Mİ?

Bugün kalplerimizin bütün varlığıyla yeni meşrutiyeti alkışlarken bakışlarımız gayr-i ihtiyari olarak millet meclisine çevriliyor. Çünkü Millet Meclisi'nin hürriyetimizdeki mevkii pek muhterem, pek ulvidir Millet Meclisi otuz altı senelik istibdat devrinin önüne duran mukaddes bir kale, Millet Meclisi Osmanlıların meşrutiyet hayatından bekledikleri saadeti istikbalin ufuklarına altın nakışlarla yaldızlayan mukaddes bir mevcudiyettir.

Millet Meclisi hayattan beklediğimiz saadetlerin feyiz kaynağı iken bugün Millet Meclisi namı altında toplanan kimselerin şu iki üç aylık mesaile-

13 Hükümet bunalımı.

rini göz önüne getirir isek bütün ümitlerimizin ne kadar safça olduğunu elbet tasdik ederiz. Bugünkü meclis değil midir ki hürriyetimizin dilini feci bir sessizliğe dönüştürdü. Bugünkü Millet Meclisi değil midir ki otuz beş seneden beri istibdadın bütün ocaklar yakan fecaisini yüklenerek hakarete uğrayan zavallı matbuatımızı zalimane kısıtlamaların esaret pençesine teslim etti.

Binlerce cemiyet üyesi zindanlarda inlerken, vatanın en hürriyetperver evlatları sürgünlerde felaketlerin amansız pençesinde kalırken bütün bu mezalim yetişmiyormuş gibi millet de kısıtlamaların vücuda getirdiği kâbus-ı elim altında yaşatmaya mahkûm eden bugünkü meclisin ümit cephemizde, ufukların muhteşem semasında yaşayan asıl Millet Meclisi ile elbette büyük, pek büyük bir farkı vardır.

Millet Meclisi hürriyetimizin en ulvi tezahüratını terennüm eden bir fikir yurdudur. Bu meclis ise millet muhabbetini takdir edemeyen birtakım cahillerin garip bir karikatürü, milletin felaketini yazan, yazıp da milletin hukukuna indirdiği darbeden habersiz olan bedbaht birtakım kimselerden mürekkep ve gülünç bir şekildedir.

Ey mebus kıyafetini takınıp da hürriyetimizin en muazzez bir timsal-i muazzamı olan Millet Meclisi'ne dahil olan bedbaht kimseler.... İşte size ihtar ediyoruz sokaklarda köpürüp taşan şenlik sesleri sizin kalbinizde hiçbir tesir yapmıyor mu, görmüyor musunuz istikbal perdelerini açmış, istikbalperver bir milleti kucağına almak istiyor.

Yaptığınız zalimane kanunların vatanın bütün ufuklarında husule getirdiği yankılar tüylerinizi ürpertmiyor mu? Matbuata koyduğunuz kısıtlamalara rağmen bugün matbuatın söylediği hürriyet kasidesi mevcudiyetinizi tanımayan bir milletin tezahürat-ı hürrriyetperveranesi değildir de nedir.

Ey Osmanlı Milleti!

Bugün sana da büyük bir vazife düşüyor. Her tarafta haklarını kullanmak isteyenlere karşı eski hükümetin indirdiği gaddar darbeler ile tayin edilen bugünkü mebuslara karşı vatan vazifeni ifa etmek için tertip edilen mitinge davet ediliyorsun. Mukaddes vatanın selameti namına sana tevdi' ettiği bu ulvi vazifeyi hakkıyla ifa edeceğine eminiz. Son söz olarak şunu diyelim ki koca bir milletin hukukunu tanımayıp da kendi istibdadını kabul ettirmek isteyen cemiyetin bu zavallı bedbaht mensuplarını gözümüzün bebeği, hürriyetimizin ocağı olan Millet Meclisi'nden atmalıyız. Çünkü hak, adalet devresi artık geldi.

AMELE HAYATI[14]

Aristokrat tabiatlı, benlik müptelası kimselere ne vakit sosyalizmden bahsedilirse bu mesleğin Avrupa'ya mahsus olduğu, henüz bir amele hayatı

14 Kerim Sadi tarafından yayınlanmıştır. *Türkiye'de Sosyalizmin...*, s. 302.

mevcut olmayan Memalik-i Osmaniye'de bundan bahsetmek zamanının hulul etmediği cevabı alınır.

Filhakika beyzadelerin yakın muhitinde yani yemek salonlarında, tiyatro ve balolarında, hâsılı zevk ü sefa ile dolu hayatlarında ehemmiyetli bir işçi faaliyeti mevcut değildir. Fakat memleketin geneline geniş bir nazarla bakılırsa hepimizi yaşatan ziraatın işçiler tarafından icra edildiği, bütün memleket dahilinde hayatı sürdüren, milleti geçindiren eski usûl mahalli sanayinin yine işçiler tarafından ifa edildiği görülür.

Asalet-füruşlara sorarız: acaba ziraat, ticaret, sınaat bizim memleketimizde Avrupa kadar ilerledi mi? Acaba Türkiye'deki sermayedarlık Avrupa ve Amerika'ya nispetle sıfırdan farklı mıdır? Çiftliklerimizde ne suretle ekilip biçilir, Hazret-i Âdem zamanında kalma sabanlar ve oraklarla değil mi? Fabrikalarımızın adedi kaçı bulur? Madenlerimizin kaçta kaçı işletiliyor? Bizde sermayedarlık ilkel bir halde bulunduğu için sermayedarlara işlerini ileriye götürmelerinin münasebetsiz olduğu itiraz makamında söyleyebilir mi? Hayır! Ne sanayi ve mali müesseselerin meydana gelmesine, ne de işçi teşkilatının vücuda getirilmesine mani olunamaz. Para sahipleri için onlar ne kadar lazımsa mevcut işçiler için bunlar o derece, hatta daha zaruridir.

İşçi ilerlemesini patrondan bekleyemez:

Bu muhakkak, ölmeyen kuvvetle geçinecek kadar on iki bazen on altı saatlik çalışmasına karşılık aldığı cüzi yevmiyelerle bir gün patron olamaz, bu da kati. O halde madden ve manen terakki edebilmek için yalnız bir çaresi kalıyor, o da birleşerek mücadele etmektir.

Batı ülkeleri büyük bir örnek olarak karşımızda duruyor: Oralarda sermayedarlık ile sosyalizm aynı zamanda gelişmiştir. Biri diğerinin gelişip büyümesine mani olmadı.

Bugünkü toplumu oluşturan sermayedarlık ile amele sınıflarından birinin mazlum, mahvolmaması genel yarar nokta-i nazarından elzemdir. Lakin biri geliştirilir diğeri cılız bırakılırsa iktisadı zorbalık bütün dehşetiyle hüküm sürer.

Beyzadeler yalnız şehrimizdeki un fabrikalarını bir ziyaret etseler şüphelerini az buçuk terk ile hakikate temas ederler. Zira bu fabrikalarda günde on, on iki kuruşa mukabil gün doğumundan geceye kadar ve gün aşırı olmak üzere de geceleri uykusuz kalarak çalışan işçilerin fabrika sahibine mümkün mertebe yüksek bir kâr temin etmek için ne sefalet, ne rezalet, ne şartlar içinde uğraştığını, didindiğini açıkça görecek.

Şık beylerimiz bir kere de ceket terzilerinin atölyelerini lütfen ziyaret etsinler; yaz günü her tarafı kapalı ve yalnız dibinde kuş kafesi kadar ufak bir penceresi olup, tavanı alçak ve bu tavana asılı büyük bir lambanın ışık ve hararetiyle hem bir hamama hem bir kümese benzeyen cehennem gibi bir yer-

de elli altmış gencin yan yana nasıl terleyerek, üzülerek göz nuru döktüklerini görsünler... Denilecek ki bu pek tabii. Fakirlik ve sefalet ezelidir. Evet, ama kendi nokta-i nazarımızdan pek tabii olan bu hal toplumun yararını düşünmekle mükellef olan hükümet ile nefislerini düşünmek hakkını haiz bulunan işçilere göre tabii olmasa gerek!...

Bizim memleketimizde işçi hayatı yok muymuş? İşçi var ya.. Bunları bilgili kılmak, onlara hayat bahşetmek bir parça gayret ve himmete bağlıdır. Sosyalist arkadaşlarımız bunu asla göz ardı etmeyecekler ve az zamanda göreceğiz ki sermayenin heybeti karşısında çalışanlar tam birlikleriyle, diğer ülkelerde olduğu gibi burada da mevcudiyetlerini ispat edeceklerdir.

Emek felsefesinin muvaffakiyeti karşısında ince sesli, gelin yürüyüşlü beylerimiz lal ve hayran kalacaklardır.

İBNÜ'L HAK

Feshane fabrikasından aldığımız bir mektupta işçilere son derece haksızlık edilmekte olduğu yazılıyor. Bu halin devamı adalete ve insanlığa uygun olamayacağından ilgililerin nazar-ı dikkatini şiddetle celb ederiz.

SİGARA KAĞIDI İŞÇİLERİ CEMİYETİ

Evvelce Kuledibi'nde Cami-i Şerif Sokağı'nda Ragıp Paşa hanında dört numaralı daire-i mahsusa da iken bu kere Balat'ta Hızır Çavuş Mahallesi'ne naklettikleri haber alınmıştır.

* * *

İnkılab Kütüphanesi'nin Rusça'dan tercüme ettiği "Tahliskâr Bir Bomba" unvanlı eseri genç ve mütefekkir dimağların hürriyetperver fikirlerine takdim eder ve okunulmasını tavsiye ederiz bütün kitapçılarda altmış para fiyat ile bulunur.

* * *

İLANAT

NESL-İ ATİ

Osmanlı talebesinin hukukunu müdafaa ve ilmi, edebi, felsefi, içtimai, fenni konuları içeren "Nesl-i Ati" risalesini okurlarımıza tavsiye ederiz. On altı sayfa ve bir kabı bu sene edebiyat şubesinden diploma alan efendilerin muallimleriyle grup halinde çıkarttıkları fotoğrafı ilave suretinde hediye edilmektedir. Bu fedakârlığa mukabil nüshası yalnız "yirmi" paradır.

* * *

Çizme hakkındaki merakım hasebiyle icra eylediğim araştırmalar neticesinde Tophane'de Boğazkesen'de Defterdar Yokuşu'nda kunduracı Osman Zeki Efendi'ye imal ettirmiş olduğum bir çift çizmenin metanet ve zarafet nokta-i nazarından Avrupa'da ve diğer mahallerde imal edilmekte bulunan çizmelere üstün olduğunu bütün silah arkadaşlarıma beyanı vazife bilirim ve bu hususun gazetenizle ilanını temenni eylerim efendim.

BİNBAŞI ALİ RIZA

****

Müdür-i Mesul: Hüseyin Hilmi

****

Sada-yı Millet Matbaası

Birinci Sene Numero 2 16 Şaban Sene 1330 Çarşamba
18 Temmuz Sene 1328 27 Temmuz Efrenci sene 1912

İŞTİRAK

"Milletim Nev-i Beşerdir Vatanım Ruy-u Zemin"

Organe du Parti Sosialiste Otoman ICHTIRAK
Osmanlı Sosyalist Fırkasının Naşir-i Efkarıdır
Şimdilik Cumartesi ve Çarşamba Günleri Neşrolunur

Proprietaire et Directeor Responsable
Hüseyin Hilmi

Sahib-i İmtiyaz ve Müdür-ü Mesul
HUSSEIN HİLM

Adresse: Quartier de la Sublime Porte Rue Ebou
İdarehanesi: Bab-ı Alide Ebussuud Caddesinde Daire-i Mahsusa
Mesleğimize Muvafık Her nevi Evrak Kabul Edilir
Derc Edilmeyen Evrak İade Edilmez

اشتراک

"Osmanlı Alem-i Siyasetinin La-yemut[1] Bir Siması" Büyük Kamil Paşa Hazretleri

1 La yemut: Ölmez.

MAKALE-İ MAHSUSA

Çok Düşünüyoruz

Meclis-i Mebusan'ın feshi artık zorunludur. Zira bu meclisle oluşacak herhangi bir kabine pek az zaman zarfında layık olduğu çukura yuvarlanacaktır. O Meclis-i Mebusan ki toplandıkları günden beri kabul kabul diye bağrışmaktan başka bir fazilet gösteremediler. Kırbaçlarla tayin ettirilen bu gayrı meşru topluluk daha ne vakte kadar Fındıklı'da milletin paralarını alıp menfaatleri uğrunda sarf edeceklerdir. Geçenki nüshamızda dediğimiz gibi bir senelik ihtiyacını temin edebilmek için vurguncu sarraflardan almış olduğu yüzde yüz faizle tarlasını ekip sene başı borcunu faiziyle ödeyen biçare köylülerden, çiftçilerden alınan vergilerle lastikli arabalarda gezen bu na-meşru mebuslar daha ne vakte kadar meşruiyet iddiasında bulunacaklar. Bunların bir saat bile durdurulmaları caiz değil iken hâlâ boş laflarla vakit geçirmek onlarda meşruiyet sıfatının mevcut bulunduğunu zımnen olsun itiraf etmek demektir. Her taraftan yükselen çığlıkları duydukça hâlâ yerlerinden kımıldamayan bu Fındıklı misafirleri mevkilerini korumak için her türlü tedbire tevessül edecekleri bellidir. Geçen hafta uydurdukları bir mektubu Meclis-i Mebusan başkanlık kürsüsünden millete karşı ilan edenlerin şimdi de başka bir teşebbüste bulunduklarını haber aldık.[2] Öteye beriye bıraktıkları birtakım evrakta güya "Askeri Müdafaa Meşrutiyet Cemiyeti" adıyla başka bir cemiyet kurulmuş. Bu cemiyetin maksat ve gayesi meşrutiyeti müdafaa etmekmiş. Eğer Halaskaran gurubu sahne-i faaliyetten çekilmezseler bunlar yapacaklarını bilirlermiş. Dikkat edilsin vakit geçtikçe bunlar her türlü gayri meşru yola müracaat ediyorlar. Bunlar halka anlatmak istiyorlar ki, ordu iki kısma ayrılmıştır. Fakat düşünemiyorlar ki, artık pek geç kaldılar. Ordu tümüyle siyasetten çekilmiştir. Bunlar meşrutiyetin başında Fedakâran-ı Millet Cemiyeti'ne karşı yapılan ayıpların başka tarzda birer numuneleridir. Bunlar devletin, servetin ellerinden bağıra bağıra gittiğini gördükleri için tahammül edemiyorlar. Ve iyice biliyorlar ki, Meclis-i Mebusan mevcut şekliyle devam edecek olursa her halde emellerine nail olacaklar.

Dört seneden beridir meşrutiyeti kendi emellerine oyuncak eden bu menfaatperestler öyle kolay kolay susmayacaklardır. Hükümetin, meşrutiyet esaslarına fevkalade riayetkâr olması, yani eski defterleri karıştırmaması bunların cesaretlerini arttırdı. Hatta bunu takdir edecekleri yerde hükümetin zaafına, aczine yorarak âlâ bildikleri yaygaralara başladılar. Biz bunu yine fena görmüyoruz. Ve hükümeti bu meslekte devama teşvik ederiz. Çünkü meşrutiyet demek muhalif partilerin de lisanını serbest bırakmak demektir. Bunlar görsün anlasınlar ki, gerçek meşrutiyet taraftarları vatana edilen fenalıklarla uğraşıp, kendi şahıslarına karşı yapılan alçaklıkları katiyen ara-

2 Yine Halaskar Zabitan bildirisinin İttihatçıların uydurması olduğunu ima ediyor.

mıyor, sormuyor, hatta onlara kendi aleyhlerine kullanılmak üzere matbuat ve söz hürriyeti gibi keskin silahları bile, kendi eliyle teslim ediyor. Çünkü hükümetin gayrı meşru bir emeli yoktur ki, onun ifşa edilmesinden korksun. Hesabı temiz olan muhasebeden korkmaz.

Meclis-i Mebusan'ın feshi muhakkaktır ve lakin biz bu meclisin yerine gelecek diğer meclisin birtakım toplumsal şartları taşımasını isteriz. Mebuslar böyle avukatlar, tabipler, hocalardan ibaret kalırsa bizim için ilerleme mümkün değildir. Sözümüz yanlış anlaşılmasın onların da lüzumu var. Fakat onlar memleketin tabii ihtiyaçlarını bir ziraatçı gibi takdir edemezler. Mecliste en aşağı birkaç ziraatçı bulunmalı. Hele şurasını millet nazarına arz ederiz ki biz de Meclis-i Mebusan'ımızda İngiltere parlamentosu gibi işçilerin haklarını savunmak için kırmızı gömlekleriyle oturur beş on işçi mebus görmedikçe ona her türlü manasıyla meclis diyemeyiz.

Bütün partilerin şu yakın olan seçimlerde bu noktaya dikkat etmelerini kendi dünya görüşümüze ait bir vazife gibi telakki ederiz. Bu milletin velinimeti köylüler, çiftçiler, rençperler ve işçilerdir. O köylüler, o çiftçiler ki, gerektiği anda çiftini çubuğunu, çoluğunu çocuğunu terk ederek her türlü tehlikeye göğüslerini gererler.

DEVR-İ TEREDDÜD

Mahmud Şevket Paşa'nın istifasıyla başlayarak Said Paşa kabinesinin istifası şeklindeki düşüşüyle neticelenemeyen buhran, şimdiki halde tereddüt döneminde bulunuyor demektir.

Osmanlı ülkesini bir ıslah ve saadet vadisine ulaştırmak, gerçek meşrutiyetin ayrılmaz parçası olan kanun devrinin kurulması için çalışan kuvvet: Kabinenin düşmesiyle henüz vazifesini tamamlamış olmadı.

Ahalinin talebi, milli arzunun bugün yeniden seçimlere başlamak meselesidir.

Olaylar sessizce ve temkin ile cereyan ettiği için: Hükmedebiliriz ki bu meclis sükunetle... [*sayfanın son satırı okunamıyor-S.G.*] olunacaktır.

Biz olayları, olayların ruhunu anlamak için meseleleri layıkıyla inceleyelim:

Geçenki makalemde bu meclisin nasıl bir gayrı meşru vaziyette bulunduğunu söylemiş ve seçim yolsuzluklarını, atılan sopaları, kırılan kafaları, kolları, memurların ve cemiyetin diğer şahıslarının suiistimallerini kısaca yazmıştım.

Bu buhranın sebebi olan, feshin zeminin hazırlayan münasebetsizliklerin tekrarıyla vaktinizi işgal etmek istemem. Şu kadar söyleye[3]

3 Kapak sayfasındaki yazı buradan hiçbir açıklama yapılmaksızın kesiliyor ve altından "Keşkül-i Siyaset" başlıklı yazı başlıyor. Burada kesilen yazı ikinci sayfada, "Keşkül-i Siyaset yazısı bittikten sonra onun altından devam ediyor.

Bu günlerde, bu tereddüt günlerinde bazı şayialar yayılarak kamuoyunda bir yangın, bir ateş uyandırılmak isteniyor... Güya meclis fesih edilirse İttihad ve Terakki Cemiyeti ihtilal çıkaracakmış. Ayaklanmalarla bu hareketin intikamını alacakmış...

Bundan daha adi bir şayia olamaz, çünkü: Hiç ümid edilmez ki memleketin gelecek kaderiyle az çok alakadar olan bir cemiyet memleketi ateşler içinde bıraksın, birçok günahsız kanların dökülmesine sebep olsun...

Millet-i Osmaniye bundan hiç telaşa düşmemelidir. Kanun kuvveti her şeyin üstündedir. Memleketi düzen altında tutan kanunlar en ufak bir taarruzun bile cezasını verir...

Farz edelim ki böyle bir ihtilal teşebbüsü olsa bile ihtilalcilerin eline bir şey geçmez; üste memleket elden gider. Temenni ederiz ki; asayişi ihlal edecek teşebbüslere tevessül edilmesin...

Temenni ederiz ki: kimsenin burnu kanamasın.

Yine temenni ederiz ki: ıslahata doğru atılan bu adım men edilmek istenilmesin...

Çünkü: evvelce söylediğimiz gibi otuz milyonluk toplum üç beş kişinin oyuncağı değildir, memleket de bir yazar bozar tahtası zan edilmesin...

Çünkü: elli altmış bin Arnavut [*son iki kelime silik olduğundan okunamıyor-S.G.*]

M. GAZANFER

KEŞKÜL-İ SİYASET

Herkes birbirini tebrik ediyordu, her tarafta bir sevinç, bir mutluluk göze çarpıyor, "yaşasın meşrutiyet" sesleri ufukları titretiyordu.

"Ufukları titretiyordu" derken hatırıma bir fıkra geldi. Eski İran şairlerinden H-l-a-k-m-a-n-i dermiş ki: Ben bir sahip-i lisan ... [*kopya üzerindeki karalamalar nedeniyle okunamıyor-S.G.*] her kelimeyi istediğim gibi istimal eden ne ... [*bir iki kelime okunamıyor-S.G.*] geliyorum diyecek yerde hane derim.

Gerçekten böyledir ve böyle her kelimeyi istediği gibi ve istediği makamda kullanırmış...

İşte yaşasın meşrutiyet sesleriyle ufukların titrediği bir gün idi. Herkes olanca mesudiyetle gülüyor, eğleniyordu; ben de bu olağanüstü sevinç arasında sokakları dolaşıyorken bir yolun kenarına çömelmiş birçok fakirler gördüm. Bunların ağızları kulaklarına kadar açılmış bir halde idi. Garipsedim. Sordum.

– Arkadaşlar! Sizin ağızlarınız niye bu kadar açılmış!...

Cevap verdiler:

– Bilmiyor musunuz biz matbuat heyetiyiz, hamdolsun yeni kabine sayesinde ağızlarımız böyle açıldı.

– İyi ama yalnız açık ağızlı olmak, para etmez, insana budala derler, aynı zamanda bağırmak da lazımdır.

– Geçici kanunlar kalkarsa istediğiniz olur, lakin onlar kalkmayınca sıkıyönetimin kaldırılmasını alkışlayan bu açık ağızlar filhakika budalalıktan başka bir şey yapmış olmazlar...

Bu cevabı çok doğru buldum ve başımı... [*son satır okunamıyor-S.G.*]

Kabine meclisin feshi için Said Paşa'nın kullandığı pis araca teşebbüs etmeyecektir. O pis araç ki: Said Paşa tarafından birinci Meclis-i Mebusan'ı dağıtmak –daha doğrusu düşme endişesiyle titreyen İttihad ve Terakki'yi kuvvetlendirmek– için kullanılmış bir plan, bir kanun hilesinden başka bir şey değildir.

Mevcut hükümet meclisle arasında bir ihtilaf, bir anlaşmazlık çıkararak meclisi fesih etmemelidir. Milletin en güvendiği kişilerden olan Said Paşa'nın kullandığı silahı kullanmak beklenmez. Çünkü ne kadar kanun süsüyle süslense yine hiledir. İşin içinde bir (Makyevel)lik vardır.

Onun için böyle âdi yollara başvurmak yerine küçüklükten, adilikten münezzeh olan kabinenin mertçe, vicdani bir teşebbüsle meclisi fesih etmesi bekleniyor. Şahsi menfaatleri genelin menfaatlerine tercih ve feda eden müstebit taslağı, tahakküm budalası, diktatör yardağı birkaç kişi, alçak bir azınlık istisna edilirse, bütün millet-i Osmaniye meclisin feshinde aynı görüştedir.

Son derece gergin bir halde bulunan kamuoyu ancak meclisin feshiyle sakinleşecektir.

KEŞMEKEŞE NİHAYET VERMELİDİR!

İtiraf etmeliyiz ki, üç buçuk seneden beri liderlerine itaatten başka bir şey bilmeyen cahil bir partinin idaresi altında türlü kahır ve mezalime uğramış olan bu zavallı millet-i Osmaniye'nin sırtında bugünkü müthiş keşmekeşi taşıyacak kuvvet kalmadı.

Yine itiraf etmeliyiz ki uğradığı baskıların dehşetine tahammül edemeyerek varlığına sahip çıkmak için azimle feveran eden millet-i Osmaniye'nin galeyanını "sükûn ve kanun" kabinesi adı verilen yeni bakanlar heyetimiz henüz yatıştıramadı. Bugün şu memleketin hayat ve memadında alakadar olan her ferd endişeyle titriyor ve bütün kuvveti gözlerine toplayarak geleceğin olaylarına bakıyor. Hiç kimse –belki istikbalden emin olduğu halde– halden emin değil, diğer bir tabirle "sükûn ve kanun" kabinesi endişelerimizi gidermeye muktedir olamamıştır. Siyasetin en büyük amillerinden olmak üzere tanınmış olan ecnebi gazeteler bile yeni kabinenin heyecan ve galeyanı yatıştırmaya kâfi gelemediğini ve eğer Türkiye'deki buhran ortadan kaldırılmazsa iyi neticeler husule gelmeyeceğini beyanda müttefik bulunuyorlar.

Matbuatın özgürlüğünü iade etmekle buhranın pek cüzi bir kısmı giderilmiştir. Esasen biz kabinemizin bir kanun kabinesi olduğunu kabul ve takdir etmekle beraber katiyen bir sükûn kabinesi olmasına razı değiliz. Her çehrede görülen tereddüt milletin de buna razı olmadığını göstermektedir. Bir hürriyetçi fikrin hayırlı neticesi olarak vukua gelen Arnavutluk ayaklanması en alevli zamanda bulunurken, bizzat hükümet bile karşısında dayanacak kanuni bir kuvvet bulamıyorken, kabinenin hâlâ müzakerelerle vakit geçirmesine memleketin hali nasıl müsaade eder anlamıyoruz. Biz kabinemizin "kararlı bir kanun kabinesi" olmasını istiyoruz.

Memleket gayet mühim bir buhran geçirirken dört seneden beri milleti her manasıyla ezmiş olan İttihatçıların memleketi batırmaya kastetmişçesine ahaliyi tahrik ve heyecana sevk etmeye çalışmaları hiç şüphe yok ki kabinemizin kararlı davranmamasından, milletinden aldığı gücü göstermemesinden ileri geliyor!!

Bunların dört senedir yaptıkları yetişmemiş gibi buhranı olanca kuvvetleriyle sürdürmeye ve "mademki biz yaşayamadık, kimseyi de yaşatmayacağız" demek istiyormuşçasına ortalığı körüklemeye çalışmaları kabinemizin hâlâ müzakerelerle, hâlâ bilmem heyet yollamaya uğraşmasından aldıkları küstah cüretten ileri gelmiyor mu?[4]

Kabine bizi ne zamana kadar bekletecek? Bu buhran ne zaman yatıştırılacak? Kabine bilmeli ki (sayfanın sonundaki satır okunmuyor) gönderiliyor. Değil mi?

Fakat ey muhterem kabine! Emin ol ki, Arnavutluk nasihat değil icraat istiyor. Eğer siz Arnavutluk'da ve dolayısıyla bütün vatanda sükuneti geri getirmek istiyorsanız bu netice heyet göndermek, daha Türkçesi boşu boşuna harcırah vermekle husul bulamayacaktır. Bugün Arnavutluk'un ve daha doğrusu bütün vatanperver ve hürriyete tapan milletin istekleri meydandadır. Biz size bizi buhrandan kurtarın, şu keşmekeşe bir nihayet verin diyoruz.

Siz bize nasihatçi yollamaktan, müzakerelerle vakit geçirmekten başka bir şey göstermiyorsunuz! Artık bu hale tahammülümüz kalmadı. Ya bu milleti kurtarmak için ciddi tedbirler almalı yahut çekilmelisiniz.

İşte herkes ve bütün Avrupa sizin geçit kabinesi olduğunuzu söylüyorlar. Anlaşılıyor ki, sizin de yegane faydanız geçidi geçmemize vasıta olmanızdır. Siz sıkıyönetimi kaldırmaktan başka bir şey yapmamakla, bu fikri pek hak-

4 Unutulmamalıdır ki, seçimlerden İTC ezici bir üstünlükle çıkmış, Said Paşa hükümeti güvenoyu almasına rağmen istifa etmiş, bunu üzerine padişah hükümet kurma görevini Gazi Ahmet Muhtar Paşa'ya vermişti. Tamamen padişahın tasarrufuyla ortaya çıkan bu hükümeti *İştirak*'in demokratik süreçlerle kurulmuş bir hükümetmiş gibi göstermeye çalışarak desteklemesi, desteklemekten de öte, İttihatçılara karşı daha kararlı adımlar atması yönünde teşvik etmesi dikkat çekici.

lı olarak herkese verdiniz. Eğer bunun aksini ispat etmeyecekseniz çekiliniz. Çünkü millet geçit kabinesiyle değil hakiki kabine ile ve bu kabinenin icra edeceği tedavilerle, yapacağı tedbirlerle kurtulacaktır.

Hülasa: bugünkü halimiz pek endişelidir. Vakit kaybetmeye gelmez. Ciddi tedbirler, kararlı teşebbüsler lazımdır. İttihatçılar henüz bir şey yapmadığınızı görerek bu milleti kurtarmak azmiyle ortaya atılanları blöf yapmakla ithama kadar varmak ve hâlâ blöflerde bulunmak küstahlığını yaparken biz susamayız! İcraat istiyoruz icraat....

MUKTEZA-YI HÜKÛMET-İ İNKILAB[5]

Bugün kamuoyumuzu haklı olarak işgal eden en mühim işlerden biri de valilerin değiştirilmesi meselesidir. Duyduğumuza göre bu meclis fesih olunduktan sonra en mühim iş valiler meselesi olacaktır.

Kosova valisi Mazhar Bey Arnavutların ayaklanması karşısında istifaya mecbur oldu. Onun yerine kanunlara bağlı, yetenekli bir zat tayin olundu. Kosova'ya giden yeni vali Galip Paşa Kastamonu'da vali iken seçimler sırasında azlolunmuştu. Kendisini yakından biliriz. Eminiz ki Galip Paşa'nın Kosova vilayetine tayini ora halkına olumlu tesir edecektir. Bugün Kosova'da ve memleketin herhangi bir tarafında bir vali kanunun, meşrutiyetin, hükûmetin ciddiyet ve haysiyetinin timsali olmalıdır. Ahali valide adaletin, hak severliğin, yerel adetlere saygının bir temsilini görmelidir. Millet partici, tarafgir vali istemiyor. İşte Kosova valisi Mazhar Bey esasen iyi ve muhterem bir zat olmakla beraber biraz partici olduğu için çekildi. Şundan da anlaşılır ki halk valilerin birçoğundan şikâyetçidir. Bu valiler geçen seçimlerde dehşetli suiistimaller yaptılar. Kanun, nizam, halkın temel haklarını tanımadılar. Vicdanlarının sesini dinlemediler. Bizzat propagandaya çıktılar.

İttihat ve Terakki'yi muzaffer etmek için hatıra hayli gelmedik yollara, kanunsuzluklara müracaat ettiler, hâlbuki şimdi onların dayanağı olan o idare usulü değişti. Bugün İttihat ve Terakki hükümeti artık ortadan kalkmıştır.

Şimdi millet 10 Temmuz 1324'te tasvir ettiği mesut ve ferah idareyi istiyor. Emin olunuz ki bu inkılâbın taşralarda husule getireceği etkiler pek güçlü olacaktır. Tazyik altında bulunan ahali hak ve adalet talep edecektir. Yeni seçimlerde hakkına, oylarına uyulmasını isteyecek ve geçen seçimlerde pek fena hareket etmiş bulunan valileri görevden ayrılmış görmek isteyecektir. Bu noktayı yeni kabine kemal-i ehemmiyetle takdir etmelidir. Biz Kosova vilayetindeki değişikliği takdir ederiz.

Fakat isteriz ki memleketin selameti, taşranın sükûn ve asayişi namına zorunlu görürüz ki, bugün pek fena tanınmış, adeta İttihat ve Terakki'nin tem-

5 "İnkılap Hükûmeti Lüzumu" olarak çevirebiliriz. Eski Kastamonu valisini yakından tanıdığını söylediğine göre yazının Hüseyin Hilmi tarafından yazılmış olması ihtimali yüksektir.

silcisi addolunabilecek valiler derhal, tereddütsüz değiştirilmelidir. Bu valiler eğer değiştirilmezse taşralarda sükûn ve intizamı korumak mümkün olamaz.

İstanbul vilayeti de dâhil olduğu halde hemen valilerin birçoğunu değiştirmeli. Bu değiştirmek dört sene evvelki değişikliklere benzemez. O vakit öteye beriye mahiyeti pek malum olmayan kimseler de gönderiliyordu.

Bugün akıl ve mantık alır mı ki "biz İttihat ve Terakki valisiyiz, onu muzaffer etmeye çalışacağız" diyen adamlar meclisin feshi kararlaştırıldığı bir vakitte hâlâ yerlerinde kalsınlar. Eğer bu valilerde siyasi haysiyet varsa, eğer ikbal için değil fakat meslek ve vatan düşüncesi için valiyseler istifa edenler pek çok olmalıdır. Mesela İzmir, Konya, Kastamonu, Bağdat, Trabzon valilerinin yerinde olsaydık eski kabinenin istifasını işitir işitmez, Fransa'da B-i-r-i-y-a-n kabinesinin düşüşünü öğrenir öğrenmez derhal istifasını veren Cezayir valisi [Mösyo Jöpar]ı örnek almalıdırlar.

Siyasi hamiyet bunu gerektirir. Kısacası, Dahiliye Nezareti bu valiler meselesini katiyen halletmelidir. Kabine şüphe etmesin ki herkesten evvel biz kendisini alkışlayacağız.

MEŞHUR SOSYALİST ANTİMİLİTARİST GUSTAV HERVE

Paris'te "toplumsal mücadele" adında haftalık mühim bir gazete yayımlayan ve güçlü fikirleriyle ünlü olan Gustave Herve mevcut toplumların kötülüklerinden bahseden bir makale yayımlamasından ötürü hürriyetin merkezi addede geldiğimiz Fransa'nın merkez idaresinde 26 ay mahpus yatmıştır.

Hükümetlerin, istedikleri gibi, işlerine uygun geldiği gibi kanun koyma istidadına sahip olmaları adaletin daima haksız tatbik edilmesine sebebiyet verir.

Herve şimdiye kadar ne ahlâka, ne kamu menfaatlerine aykırı hiçbir harekette bulunmadı. Yalnız toplumsal fikirlerini yaymakla zaman geçirdi. Lakin milli hayatı ellerinde bir oyuncak gibi kullanmak, milletin milli kuvvetinden istifade ederek daimi surette yüksek makamlarda bulunmak arzusunu besleyen yöneticiler işlerine gelmeyen hakikatlerin ortaya çıkarılmasına asla rıza göstermeyerek bu fikirleri yayımlayan yazarları bittabi sevmez ve onları zulüm pençesine düşürmeye gayret eder.

Gustav Herve Fransa'da bu gibi sebeplerden dolayı en çok zulüm ve eza gören yazarlardan biridir. Bu hal kendisinin akılsız ve tedbirsiz değil, cesur ve fedakâr olduğuna delalet eder. Bu adamı hapis susturamaz, gazetesini katiyen yayımlamaktan geri bırakamaz; hem, makalelerin çoğu Herve tarafından yazılmak şartıyla... Bu mücahit en büyük saadeti vicdani kanaatlerini ifade etmek ve yazmakta bulduğundan, hiçbir vakit yolundan geri dönmez ve bunu ispat etmek için, baskı altında bulunduğu zamanlar daha çok propaganda yapar.

Herve ile beraber arkadaşları Oben, Bruço, Blanşar, Evroy, ve Lebry hapis ve tutukluluktan kurtulmuşlardır. Görülüyor ki dünyanın her tarafında ve en ziyade medeni addolunan ülkelerde doğru söyleyenleri avlamak, tazyik altında bulundurmak yönetenlerin sık sık başvurduğu bir yoldur.

İsimleri yukarıda zikredilen arkadaşlar büsbütün tahliye edilmiş zannedilmesin. Guormelok, Ruye, Vinyov, Leru, Jakmen, Domolen, Fanduv, Grandye hâlâ mahpusturlar. Bunların hususi hayatlarını tanıyanlar melek tabiatlı olduklarını teslim ederler. Fakat basiret gözleri gurur ve ihtişam ile kamaşan ve dolandırıcılığı, hırsızlığı büyük mikyasta ve kanun dairesinde icra eden yöneticiler bu masumları ağır suçlulara mahsus zulüm hücrelerinde yaşatıyorlar.

Bu kere hürriyete kavuşan arkadaşımız Gùstav Herve ile muazzez arkadaşlarına tebriklerimizi ulaştırır ve zalimlerin pençesinden henüz kurtulamayan sevgili mücahitlerin en kısa zamanda hürriyet havasını teneffüse muvaffak olmalarını temenni ederiz.

İŞTİRAK

MUHTEREM "İŞTİRAK" VASITASIYLA ERZURUM MEBUSU VARTKES EFENDİ'YE AÇIK MEKTUP[6]

[*Yazının ilk satırı dergi sayfasının son satırına denk geldiğinden okunamıyor-S.G.*] gazetesiyle mektubumu yazıyorum. Saikim vicdanımdan başka hiçbir kuvvet olamaz. Ben ne İtilafçı, ne de İttihatçıyım: Ben "Sosyalist revolüsyonerim, ölünceye kadar inkılâpçıyım: Sizin hayatınızı insanlığın selametine vakfederek nasıl felaketlere, tehlikelere göğüs gerdiğinizi bilenlerden ve takdir edenlerdenim.

Abdülhamid'in devrinde Van hapishanesinden Ergani madeni zindanına nakledilirken çektiğiniz işkenceleri Bitlis'te gözümle gördüm. Kalbimle ağladım.

Bir semerli beygirle, kollarınızdaki kelepçenin baskısıyla acı çekerken gururluydunuz.

Çünkü: insanlık sevdasının kalbinizde sonu gelmez bir surette temerküz ettiğine katiyen eminim. Bütün bu acılara niçin tahammül ettiniz? Hiç şüphesiz insanlığın saadetine hizmet etmek için değil mi?

---

6 Vartkes Seregülyan, Erzurum mebusuydu. Tehcir sırasında yargılanmak üzere Diyarbakır'a gönderilirken yolda öldürüldü. İttihatçıların Halaskar Zabitan hareketiyle iktidardan uzaklaştırıldığı bu zor zamanlarında İstanbul mebusu Zohrab'la birlikte onları desteklemişti. Bu yazıda Vartkes'in meclise müdahaleyi kınayan demokrat tutumunu eleştiriliyor. Halaskar bildirisinin yine uydurma olduğu ima ediliyor. *İştirak* ekibi, İTC'nin iktidardan düşürülmüş olmasından duydukları sevinçle, bu düşüşün de aslında demokratik olmayan bir yoldan, bir tür karşı-darbeyle gerçekleşmiş olmasını hiç umursamadıkları gibi, meclise yönelik tehditleri eleştiren Vartkes'e de kızıyorlar. Ne yazık ki, birkaç ay sonra İTC'nin karşı-darbeye bir karşı-darbesi, Bab-ı Ali baskını sonrasında sürgün yollarına düşeceklerinden henüz habersizler.

O halde nasıl oluyor ki: Meclis-i Mebusan Reisi Halil Bey'e güya [Halaskar-ı Zabitan Grubu] tarafından gönderildiği iddia olunan mahut mektubun meclisinizde kıraatini heyecanınıza yenildiğiniz de felakete uğramış bir milleti kurtaran mukaddes insanları "Şantajcılıkla" ithama kadar vardınız? İşte görüyorsunuz ya: mektubun bir uydurma eseri olduğu zamanın geçmesiyle sabit oluyor. Eğer bu mektup fedakâr kurtarıcılarımız tarafından gönderilmiş olsa idi şimdiye kadar maksat icra edilirdi. Zanneder misiniz ki o meşrutiyet taraftarı subaylar –mecburiyet elvermedikçe– gayri kanuni harekette bulunsunlar. Vartkes: yoksa siz de mebus sandalyesine âşık mısınız? Yoksa siz de maaş zamanını bekleyen muhafazakârlardan mı oldunuz. Bunları sizden katiyen ümit etmeyiz ve edemeyiz.

Rusya'nın Duma'sından hiçbir farkı olmayan mecliste Osmanlı Sosyalistleri sizi görmeyi uygun görmezler. Siz milletin arzusuyla bir mebus olmalısınız ve böyle mebuslara refakat etmelisiniz ve öyle olması lazımdır "Taşnaksagan" komitesine mensup olan sizler istisna edildiğiniz halde bugün o muhterem Meclis-i Milli'de oturmaya kak kazanmış pek az mebus bulabiliriz.

Sosyalistlerin zorbalarla işbirliği edemeyeceğini benden daha iyi bilirsiniz.

17 Temmuz 32

FUAD NAZMİ

MEMALİK-İ OSMANİYE'DEKİ BULGAR MUALLİMLERİNİN KONGRESİ[7]

Selanik'te 5 Temmuz tarihinde Bulgar öğretmenlerin kongresi toplanmıştır. Bu kongrenin toplantıları 11 Temmuz tarihine kadar devam etmiştir. Bu hususta elde ettiğimiz malumat aşağıdadır:

Türkiye'de 1900 civarında Bulgar (son satır okunmuyor) olur. Kongrede bu cemiyetlerden yalnız (21)inin delegeleri bulunuyordu. Diğer cemiyetler maliyeleri müsait olmadığından temsilci gönderemediler.

Kongrede aşağıdaki konular görüşülmüştür:

1. Merkez-i umumi raporu
2. Yayın organları (Oçetlesky Glas) adındaki gazetelerini idareye memur komisyonun raporu
3. Teftiş heyeti raporu
4. Öğretmenleri baskı altında bulundurmak isteyenlerin yayını olan gazeteye boykotaj icrası
5. Cemiyetin iksar hahaneye karşı vaziyeti
6. İlk ve yüksek okul öğretmenleri meselesi

7 Hamit Erdem nedense bu sayıda son yazı olarak bu yazının başlığını almış, bundan sonraki yazıların başlıklarını almamıştır. Bkz. Hamit Erdem, s. 102.

7. Öğretmenler cemiyetlerinin beynelmilel merkez-i umumisiyle ilişkisi[8]

Kongrede ele alınan meselelerden Bulgar öğretmenlerinin, halk eğitimini gayet hür bir sahada ifa etmek niyetinde bulundukları ve eski müesseselerin köhne âdetiyle katiyen ilişkilerini keserek kendilerine teslim edilen talebeyi hakiki medeniyete yakışan serbest bir eğitim tarzı ile yetiştirmeyi arzu ettikleri anlaşılır.

Bir milletin evlatları öğretmenlerinden aldıkları eğitime göre parlak veya karanlık bir istikbal sahibi olurlar. Adeta, milletin vicdanı hocalara tevdi ediliyor. Onlar bizi çocukluğumuzda ne gibi bir ilim ve itikatla terbiye ederlerse büyüdükten sonra o suretle hareket ediyor, o fikirler, o hislerle yerimizi tayin ediyoruz.

Eğitimin zamanın icaplarına uygun olarak icrasını temin etmek müderrislerin, yani öğretmenlerin vazifesidir. Öğretmenler eğitim işlerinin ne getirilmesi lüzumuna dair müzakerelerde bulunmayacak olurlarsa, eğitim meselesi tacirler, kayıkçılar veyahut politikacılar tarafından mı halledilsin?

Meşrutiyetin başlarında Bursa ve İzmir ve ihtimal diğer vilayetlerde dahi birtakım öğretmen cemiyetleri teşkil etmiş ve faaliyete başlamıştı. Lakin neticede bu teşebbüslerin yukarıdaki ihtiyaçları layıkıyla takdir edemediği anlaşıldı.

Azim ve niyetlerinde kararlı olan Bulgar öğretmenlerini bu bakımdan tebrik eder ve örnek olarak görürüz. İnşallah yakında diğer okulların öğretmenleri de aynı maksat için birleşmeye muvaffak olurlar.

BİR SOSYALİST

AMELE MENAFİİ İHTİRASAT-I SİYASİYENİN FEVKİİNDEDİR[9]

Reji fabrikasının ameleye karşı vuku bulan haksız muameleleri Reji işçilerini bundan bir buçuk sene önce greve mecbur etmişti. Zavallı (son satır okunmuyor) uğrunda o birkaç kuruşu da terk ederek Reji'ye iş görmemeye karar verdikleri zaman İttihaT ve Terakki'nin şakşakçılarından Yunus adında birisi işçiler grev esnasında iken fabrika haricinden 80 kişi getirerek fabrikada çalışmaya başlamaları üzerine işçilerin teklifi fabrika direktörü tarafından reddedilmiştir. Reji işçilerinin kazanmamasına sebep olan Yunus üç bin kişinin grevde kazanamamalarına ve birçok ailenin refah hal ile yaşayamamalarına sebep olmuştur. Şimdi de bu Yunus ve avanesi İttihat ve Terakki Cemiyeti vasıtasıyla işçilerin gündeliklerini arttıracağını, eski Maliye Nazırı Cavid'in Bey işçi kulübüne gelip konferans vereceğini, işçilerin taleplerini hükümet kabul ve arzularını karşılayacağını beyan ederek bir kongre top-

8 İkinci Enternasyonal'le ilişki kastediliyor olmalı.

9 "İşçilerin menfaatleri siyasi ihtirasların üstündedir."

lattırmışlar ve bu suretle iki aydan beri işçileri kandırmaya devam etmekte bulunmuşlardı. Hiçbir neticeye ulaşmayacağı pek tabii bulunan bu kongrenin ameleyi kandırmak suretiyle devamı herhalde esasen pek ziyade sıkıntıda bulunan işçileri heyecana getirerek şu anki hükümetin başına bir iş açacağını pek tabi buluyoruz.

Zaten cemiyetler kanununa göre bütün cemiyetlerin defterlerini teftiş etmek hükümetin kanuni hakkıdır. Binaenaleyh iki seneden beri işçilerin menfaatini gözeteceğiz diyerek işçilerden toplanmış olan paraları beş-altı kişi aralarında taksim etmek suretiyle işçi sendikasını iflas ettirmişlerdir.

Şimdi kongre vasıtasıyla işçilerin yevmiyelerini arttırmak bahanesiyle yine işçi ... (okunmuyor) ve işçileri birbirine düşürmek için birtakım sefilâne muameleler icra etmektedirler. Binaenaleyh hükümet bir an evvel işe müdahale ederek bi-çare işçilerin menfaatlerini İttihat ve yardakçılarının ellerine bırakmamasının pek makul olacağı fikrindeyiz. Yalnız hükümet fenalığın bir an evvel önünü almak için hesap defterlerini inceleyerek ve işçileri dolandırmak amacıyla toplanan kongrenin, işçilerin menfaatleri bakımından bir an evvel dağıtılması hususunda İstanbul Polis Müdüriyet-i Umumiyesi'nin dikkatini çekeriz.

CEMİYET-İ MÜRTECİYENİN SEREZ ÇETESİ İSTANBUL'DA[10]

Bu bir avuç alçak kendi şahsi menfaatlerinin kaybolduğunu görür görmez başta ismi bizce malum bir kodaman olduğu halde İstanbul'da gizli cemiyet kurmakla görevlendirilmiştir.

Eğer bu alçaklar ufak bir ihtilal teşebbüsünde bulunurlarsa birçok masum kanı döktürdüklerinden dolayı ip cambazlığı edecekleri gibi hiçbir şeyde kazanamayacaklarına emin olsunlar. Zira ihtilal vukuundan sonra da İttihad-ı mürteciye çetesinin nam ve nişanı da Memalik-i Osmaniye'den kaldırılacaktır.

HIRS-I CAH UĞRUNDA

Eğitim çevrelerimizde düzen ve intizam bakımından ilk sırayı işgal eden bilim müesseseleri arasında en evvel göze çarpan öğretmen okulları oluyor. [*Bir satır okunamıyor-S.G.*] göreceğiz. Bu müesseselerin parasız olması edebiyat ve tabiat gibi birçok şubelere ayrılması, eğitim usulünün intizama girmesi ve bilhassa Tevfik Fikret Bey'in orada edebiyat dersi vermesi hep Satı Bey'in birer emek eseri idi.[11]

---

10 "Cemiyet-i mürteciyye"; "gerici cemiyet", İştirakçilerin İTC için kullanmaya başladıkları sıfatlardan biri. Ama en çok "Şirket-i İnhisariyye" yani "Tekelci şirket" sıfatını kullanıhyorlar.

11 Satı Bey, Tevfik Fikret'e yakın bir eğitimciydi. 1909-1912 yılları arasında Erkek Öğretmen Okulu'nun müdürlüğünü yaptı. 1912 başlarında Maarif Nazırı'yla anlaşamayarak istifa etti. Bkz.

Filhakika talebeye karşı tamamıyla bir peder muamelesi eden eski müdür istifa ettiği zaman bütün talebe fevkalade müteessir olmuş kendisinden ağlayarak ayrılmıştı.

Şimdi ise okulda eski düzenin yavaş yavaş kaybolduğunu işitiyoruz. Bu hususta Maarif Nezareti'nin nazar-ı dikkatini celb ederiz.

HÜKÜMETİN MECLİS-İ MEBUSAN'A BİR TEKLİFİ

Mevcut hükümetin Meclis-i Mebusan'a evvelce kabul ettikleri otuzuncu maddenin aksini teklif edeceğini haber aldık. Muhtar Paşa Kabinesi'nin bu teklifi; (Meclis-i Mebusan'ın feshi, Meclis-i Ayan'ın onayının da olması şartıyla Hukuk-u Mukaddes-i Hazret-i Padişahîdendir" tarzında vuku bulacaktır.

Kabinenin şuna da dikkatini çekeriz ki genel af meselesi bu kadar ertelenmemeli. Biz fenalık edenlere aynen fenalık edilmesi taraftarı değiliz lakin, sürgünlerde inim inim inleyen hakiki hürriyet taraftarları dört seneden beridir bu kadar fenalık edenlerin yine karyolalarda yattıklarını ve kendilerinin düşünülmediklerini görecek olurlarsa insaf edilsin memnun olurlar mı? "Divançe-i Dehri" yayımcısı olarak Kastamonu'ya sürgün edilen fedakâr şair Kürdizade Ahmed Ramiz Efendi gibi hamiyetli bir vatandaşın sürgünde ve milletin paralarını hainane bir surette israf edenlerin konaklarda oturmaları hassasiyet ve meşrutiyetle uyumlu mudur?

SİVİL POLİSLER

Devr-i sabık, "güya-hürriyet"de[12] matbaaları teftiş için, gençleri araştırmak için, muhalifleri takip için birçok sivil memurlar tayin edilmişti. Açıkçası hafiye demek olan bu memurlara delil memurları adı verilmiş ve adeta istibdat devrindeki usul yeniden kurulmuştu. Mademki artık yeni kabinemiz kanun kabinesidir. Ve devrimiz de kanun devridir, artık istibdatta ve mevkilerini bu gibi sefil vasıtalarla muhafaza etmek ümidinde bulunanlara mahsus olan bu gibi muamelat lağvedilmeli ve delil memurları (!) ortadan kaldırılmalıdır. Millet parasının hafiyelikte kullanılmasına razı değil...

Mustafa Ergün, "Satı Bey Hayatı ve Türk Eğitimine Hizmetleri", *İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, sayı 1, 1987, s. 4.

12 Bilindiği gibi, "devr-i sabık" deyimi ikinci meşrutiyetin ilk yıllarında Abdülhamid dönemi için kullanılan bir deyimdi. İttihatçılar iktidardan uzaklaştırıldıklarından dolayı burada İttihat ve Terakki yönetimi için kullanıldığını görüyoruz. "Güya hürriyet" demesinin nedeni o.

ZAVALLI HAYAT

Refahı, hayatın saadetini işçi ne vakit tadacak. Güneşin şiddetli hararetinde çalışan o, makinenin kızgın, cehennemi sıcağında uğraşan o! Fabrikanın tehlikeli makinelerine kâh kolunu, kâh [*sayfa sonu satır silik, okunamıyor-S.G.*] diyerek yiyecek! Yirminci asır-ı medeniyet! İnsaf ediniz, sizin saadetinizin; bahtiyarlığınızın saltanatlarınızın, temin, takviyesine hep o muazzez vücutlar o kuvvetli kollar, o yorulmak bilmeyen işçilerdir. Onların sizi düşündüğü kadar acaba, siz de binde bir, onları düşünüyor musunuz? Ne gezer! İşte bir misal, işte bir numune!..

Hükümet-i Osmaniye'nin gelirinin önemli bir bölümünü teşkil eyleyen [pul-damga] kısmıdır.

Muhterem okurlar!. Sizi pul matbaasına ait yolsuzluklarla vicdana davet edeceğim işte; matbaayı teşkil eyleyen yirmi-otuz memur ile bir o kadar işçidir.

Memurların sefaletlerine karşı bir şey diyemem. Çünkü kalemleriyle kendi hukuklarını müdafaa edebilirler. Maksadım bi-çare kalan işçilerdir. Ne hokkaları ne de kalemleri var! Yalnız namuslu bir azimle vazifelerine sarılmış, bir lokma için günde dokuz-on saat sürekli olarak çalışmaya mahkûmdurlar. Almakta oldukları yevmiyeler otuz seneyi geçenler, ustabaşılar dâhil olduğu halde ancak iki-üç kişi kadar yirmi-yirmi beş kuruştur. Geri kalan bi-çareler de –en az emektarı otuz, yirmi, on beş senedir– hiçbir suretle lekelenmemiş, sadakatle çalışmış olduğu halde on, on beş kuruş günlük alıyorlar. Hastalık, bayram, özel günler ve cuma ve saire günleri yevmiyeden mahrum kalırlar.

Malul yetmişlik ihtiyarlar beyaz sakallarıyla ameleler arasında görülür. [Tard ederim] tehdidiyle susturulan bu çaresizler şimdiye kadar feryatlarını, ıstıraplarını gemleyebilmişlerdir. Bu muhterem, namuslu işçilerin refah ve saadetini hükümetten şiddetle talep eyleriz. Zira en adi bir fabrika, sivil bir müessesede bu kadar zulüm icra edilemez. Bu hal meşrutiyet hükümetimiz için ayıptır.

Öyle müdürleri 50, yöneticileri 30, 40 lira alan bir hükümet matbaasında işçiye 10 kuruş yevmiye vermek insaniyete uygun değildir.

Zannederiz ve ümit ederiz ki şimdiye kadar unutulan, namuskâr işçilerini hükümet hatırlar ve herhalde uygun bir maaşla istikballerini temin yoluna gider. Aksi takdirde işçinin meşru silahı ve hak arama yolu olan greve sarıldığı zaman mühim bir anlaşmazlık ortaya çıkarsa o vakit hükümetin ve bilhassa Düyun-ı Umumiye'nin durumu zorlaşır.

Çünkü milyonca liralık nakdi evrakı on kuruş ile işleyecek ne bir işçi bulabilir, bulsa bile hırsız olur. Şimdilik dikkati çekmekle yetineceğiz.

[*İlk satır okunamıyor. Dolayısıyla yazının başlığı okunamadı-S.G.*]

bu garip yoldaşına acımamazlık edemiyor. Sermuharriri İsviçre'ye doğru bir gezinti yapmak istedi. Halefini o kadar müşkül bir mevkide bıraktı. Zavallı halef bu durumda ne yazdığını ne yazacağını şaşaladı. Başyazarın bu bir hafta zarfında yazdığı makalelerini okursak kendisinin mantıksızlığa doğru o derece doludizgin gittiği anlaşılır ki kendi yakınları bile bu durumun farkına vararak kendisini dostça uyarmaya lüzum gördüler.

Biçare Tanin. Bir zamanlar senin muhterem yazarların Bab-ı Ali'nin o asırlık koridorlarında gezerken, bastıkları yerin tarihi birer kısmeti olduğunu hayal ederlerdi. Bugün o eski haşmet saçtığın günlerin nerede!....

O günler ki her biri senin ikbal cephende yeni yeni süsler nakşederdi:

Sırtındaki İttihat Terakki definesinden her gün bir şeyler bulup ikbal serginde teşhir ederdin...

Debdebeli sarayların, muhteşem salonların ikbal havasıyla elde ettiğin o zamanki huyların bugünkü elim düşüş ile acaba ne hal kazanacak.

Fakat "Tanin" sen ağlama, senin ikbalin o kadar parlaktı ki bugünkü düşüşüne rağmen seni senelerce izzet sarayında yaşatabiliyor, kendini üzme! Siyasi mücadelen! Hiç unutulur mu, buraya dönmesen bile senin Tanin'in, hele bugünkü Tanin'in o derece keskindir ki İsviçre'de de olsan yine işitiliyor.

M. Gazanfer imzasıyla geçen nüshamızda seçim yolsuzluklarına ait bir makalede [Aksaray'da Şakir Dede Efendi] darp edildiğini yazmış idik. Kendilerinden aldığımız bir mektupta durumu şöyle anlatıyorlar:

Seçim günü Aksaray Oğlanlar Dergâhı bitişiğinde bulunan seçim mevkiinde bulunuyor idim.

O civarda bulunan Sucu Hayri Efendi'nin dükkânının önünde bir iki dostla hasbıhal ediyor idik. Seçim yeri biraz ötede olduğundan bir arbede zuhur etti. Birkaç eli sopalı herifler rast gelene saldırıyorlar! Bir Kürdü yerlere serdiler, bir genci fena halde tepelediler. Nihayet durmakta olduğum yere geldiler. Postahane paket memurlarından Remzi adlı şahıs elinde bulunan sopayı olanca şiddetiyle başıma indirdikten ve beni yerlere serdikten sonra etrafıma toplananların arasından hayatımı kurtarabilirim ümidiyle hemen –esasen vaka jandarma karakolunun önünde olduğundan– karakola iltica ettim. Ne yazık ki yardım yerine, şahsen tanıdığım bir jandarmanın tokatlarıyla karşılandım...

Diğer Hacı Halid Beyefendiye gelince. Kendileri [*son satır okunamıyor-S.G.*] esefle okuduk. Binaenaleyh saldırganlardan üçüncü dairede temizlik

memuru Hasan Efendi'nin dâhil bulunduğunu açıkladığından bu kadar hakaretler, intizamsızlıklara karşı, acaba Meclis-i Ayan'da bağıran Edirneli Talat Efendi hâlâ inat edebilir mi?

* * *

ÜÇ MİLYON LİRA

Bugün güvenilir yerlerden haber aldığıma göre seçimlerde İttihat ve Terakki Cemiyeti milletin üç milyon lirasını harcamışlar!

Yazık milletin paracıklarına.

METANET

İştirak

Eğer bu kadar harcadıkları muhakkak ise onları Allah kahretsin.

GELİYOR! GELİYOR! GELİYOR!

KİM?

Türk Arsen lüpeni = Nahit Sami = nin sergüzeştlerini havi fevkalade merak verici hakiki milli bir roman olan = Gece Kuşları = Perşembe günü birinci kitabı neşr olunacaktır.

Bu romanı okurlarımıza tavsiye eyleriz.

İLANLAR

NESL-İ ATİ

Osmanlı talebesinin fikirlerinin aydınlatılmasına hizmet etmek üzere neşredilen bu mecmuanın birinci forması yayınlanmıştır. On altı sahife ve bir kabı ihtiva ettiği halde fiyatı yirmi paradır.

İçeriği: Darülfünun ve İhtiyacı – Coğrafya – İlk Öğretim – On Temmuz Manzumesi – Son Sistem Muharrirlik – Mektepte İlk Gece başlıklı makalelerle Kristof Kolomb, Napolyon Bonapart Sorbon Darülfününu, Haydarpaşa Tıp Fakültesi'nden bu sene mezun olan efendilerin resimleridir.

"İttihad ve Terakki'nin İflası"

Cumartesi günü dağıtıcılardan arayınız. Fiyatı yirmi paradır. Dağıtım Merkezi: Bab-ı Ali caddesinde İstephan Efendi'nin kitapçı dükkânıdır.

TEVSİİ TIBAAT MATBAASI

Bab-ı Ali karşısında Adliye Hanı numara on dokuz.

Her nevi haftalık ve günlük gazete ve kitap gayet nefis olarak tab' olunur ve fiyatlarımız gayet ehven olduğundan teşrif edecek zevat-ı kiramın herhalde memnun olacaklarını ümit ederiz.

Müdür-i Mesul: Hüseyin Hilmi

****

Tevsii Tıbaat Matbaası

Birinci Sene Numero 4 5 Ramazan Sene 1330 Pazar
25 Temmuz Sene 1328 7 Ağustos Efrenci

İŞTİRAK
"Milletim Nev-i Beşerdir Vatanım Ruy-u Zemin"
Organe du Parti Sosialiste Otoman ICHTIRAK
Osmanlı Sosyalist Fırkasının Naşir-i Efkarıdır
Şimdilik Cumartesi ve Çarşamba Günleri Neşrolunur

Proprietaire et Directeor Responsable Hüseyin Hilmi

Sahib-i İmtiyaz ve Müdür-ü Mes HUSSEIN HİLM

Adresse: Quartier de la Sublime Porte Rue Ebou
İdarehanesi: Bab-ı Alide Ebussuud Caddesinde Daire-i Mahsusa

Mesleğimize Muvafık Her nevi Evrak Kabul Edilir
Derc Edilmeyen Evrak İade Edilmez

HURUC-I ALE'S SULTAN[1]

Bu ayın yirmi ikinci pazar günü akşamı irade üzerine Meclis-i Mebusan fesih olmuştu.

Tekelci şirket[2] işbu irade-i celile-i padişahîyi yok sayarak hiçbir resmî sıfatları kalmadığı halde kabineye gıyaben güvensizlik beyan etmek gibi bir küstahlığa cüret etmişlerdir ki bununla padişahın emrine karşı asi olmuşlardır.

Tekelci şirketin bu red hareketi kanunen sorumluluk sebebi olduğu gibi şer'an dahi sultana isyan demek olacağından işbu hareketin kanunen ve şer'an suç olacağı açıktır. Halifeye karşı ilan-ı isyan ve husumet eden bu alçaklara artık selam vermek dahi gayri caiz olduğundan ona göre davranılması ve bunlardan külliyen uzak durulması elzemdir.

BUNLAR GİTTİ GELENLERE BAKALIM

Nihayet meclis feshedildi. Milletin siyasi haklarını kendi sefil amaçlarına alet edenler için tarihin ne büyük bir ibret dersi! Kendilerine diplomat, hu-

1 Sultana isyan.

2 "Şirket-i inhisariyye" daha çok tütün tekelini elinde bulundan Reji idaresi için kullanılan bir tabirdi. "Tekelci şirket" anlamına gelen tamlamayla İttihat ve Terakki Cemiyeti kastediliyor.

kukçu, allame sûsû veren bu cahil çocuklar cehaletlerini ve o cehaletlerinin sonuçlarını ne çabuk gördüler. Hâlbuki bizim bildiğimiz diplomatlar değil böyle iki ay ötesini hatta iki asır ilerisini, maziden ibret aldıysa hale bakarak istikbali keşif ve tayin eder. Bizim acemi beylerimiz burunlarının dibini bile görmediler. Veyl... Veyl o insanlara ki bunların yaldızlı sözlerine, manzum ve kafiyeli lakırdılarına aldanarak tekrar kendilerini seçmek ahmaklığını göstere..

Ey millet... Bu vakte kadar meşrutiyetin bu gibi inceliklerine vakıf değildik. Yaptığın hatalar cehalet ve kötü niyete bağlandı. Fakat bundan sonra yapacağın hareketlerde göstereceğin en küçük hata, seni tarihte ehliyetsiz[likle], liyakatsizlikle itham edecektir. Çünkü büyüklerimiz diyor ki ikinci tecrübe sırf cehaletten ileri [Devamını getirmemiş]

Ey millet! Sen bugün seçeceğin adamların her türlü harekâtından mesulsün çünkü senin sandığa atacağın bir kâğıt milletin hayatı ve memâtı hakkındaki hamiyet-i kat'iyyeyi imzalamak demektir. Mesuliyetinin büyüğünü anlıyor musun: Edeceğin hata ile yalnız kendini değil gelecek nesli de beraberce mahvedeceksin. Var olsun o seçmen ki kendinden evvel vatanını milletini düşünür ve ona göre oy pusulasını sandığa vicdanı ile atar.

Valilerin, mutasarrıfların kırbaçları korkusuyla yahut mütegallibenin iltifat ve inayetlerine mazhariyet sevdasıyla vicdanını ayaklar altına alan bedbahtlar bilsinler ki mader-i vatan onlara ilelebet lanet okuyacaktır.

Zira bunlar ekseriyeti teşkil eder etmez yine eksisi gibi kendi fikirlerini kabul eden ne kadar çapulcular varsa derhal başa geçirerek milletin elini, ağzını, kolunu birtakım geçici kanunlar, örfi idarelerle sımsıkı bağlayacaklardır. Artık medeniyet âlemine karşı bizim katiyen yüzümüz kalmayacaktır. Bunlar değil hükümetin ilmi makamlarına hatta İslâmiyet'in mübarek makamlarına bile ellerini uzattılar. Kendi hasta fikirlerine baş eğmeyen Konya postnişinini bile değiştirip cemiyetlerine hürriyetin ilanından sonra katılan eden sansür memurunu çelebi yapmaya cüret ettiler.

Evvelce kırbaçlarla, sopalarla mebus toplayanlar bu sefer de dört seneden beridir milletin etinden tırnağından söküp topladıkları altınlar kuvvetiyle kendilerine taraftar toplayabileceklerini kulüplerinde müzakere ederek teselli oluyorlarmış.

Anlıyor musun ey millet!.. Bu sefer de vicdanını altınlarla satın alabileceklerini tasarlıyorlar. Sen bu tôhmetin şan ve şerefle üzerinden atıldığını, elmas gibi parlak olan vicdanının öyle kanlı altınlarla satın alınmayacağını âleme ilan etmelisin.

Siz de ey bir müddet mebus kisvesi altında milletin mukadderatıyla oynayan kiralık vicdanlar! Artık çekilin, çekilin de hürriyetin narin çocuğu biraz kendisini toplasın...

MECLİSİN SEDDİ VE İNTİHABAT-I CEDİDENİN İCRASI[3]

Memleketin selameti namına gerçekleşmesini şiddetle talep ettiğimiz iş oldu. Su-i stimalâtın timsali, haksızlığın müdafii, tekelci şirketin (*sayfanın son satırı okunamıyor-S.G.*] ...eden kimselerden kurtulduk. Bütün bu su-i istimalâta karşı göz yuman, su-i istimal sayesinde Fındıklı'ya[4] gelebilen kimselerin memuriyetlerinin devamı, bütün değişikliklerin esassızlığı, neticesiz kalması demektir. Çünkü bu meclisin bugün devamı, millet meclisi unvanı altında bu şahısların toplanması, milletin henüz haksızlıkların en büyüğünden kurtulduğunu gösteriyordu.

Meclis-i Mebusan ise cemiyetin bir kulübü hükmünde kaldıkça ne kabine iş görebilir, ne memleket, ne ahali sükûn ve emniyetle yaşabilirdi. Her dakika manasız heyecanlarla millete eziyet eden, kabineye müşküller, zorluklar çıkaran, bakanlar heyetine karşı itimatsızlığını gösteren bir meclis devam ettikçe milletin istediği ıslahatın gerçekleşmesi imkânsız oluyordu. İşte dün bütün bu endişeleri ortadan kaldıracak olan mühim olay gerçekleşti. Milletin selameti, adaletin zuhuru namına kâinatın alkışlayacağı (tabii şirket-i inhisariyye bundan hariçtir) iş husule geldi. Meclis kapandı, bitti. Bu adaletin, meşrutiyetin en büyük muzafferiyetidir. Haksızlığın timsali olan bir heyetin memuriyetine, meşrutiyet hükümlerine uyarak son vermek adeta memleketin havasını temizledi. Fındıklı'da toplantılar takip ettikçe memleketin havasında bir ağırlık, bir rahatsızlık vardı. Bundan kurtulmak bugün herkeste bir sevinç olarak görülüyor. Artık bugünden itibaren yeni seçimler devresi başladı. İşte vakit bu vakittir. Zalimlere, tekelci şirketin tahriklerine karşı hükümetin bize sağladığı meşru vasıtalar dairesinde çalışalım! Bugün muvaffakiyetin alnı açık olarak önce hakka, sonra kanuna dayanarak çalışanlar gider, onun için bugünden itibaren hepimiz manasız dedikoduları, çocukça uğraşları bırakalım, şu dakikada mühim bir işe davet olunduğumuzu, milletin selametini pek ziyade alakadar eder, mühim bir döneme dâhil olduğumuzu takdir edelim. Seçim devresi başladı. Durmamalı, halkı gerçeklere dair, İttihat ve Terakki tekelci şirketinin kötülükleri hakkında etraflı ve mükemmel surette aydınlatmalıyız. Millete hakikati anlatmak vazifemizdir. İstibdadın, meşrutiyet düşmanlığının timsali olan İttihat ve Terakki komitesinin Meclis-i Mebusan'a hatta bir mebus bile göndermemesine çalışalım! Biz adalet, meşrutiyet taraftarı bizim yeni mebuslarımız tam manasıyla adam olmalı ötekinin, berikinin kuvveti karşısında zebun olmamalı titrememeli, anlamalı, iş nedir, siyaset nedir, hak nedir, millet nedir bilmeli. Cahil, işinden haberi olmayan, menfaatçi, fırıldakçı alçakları da seçmeyelim.

Hülasa Osmanlı milletinin serbest bir seçim icra olduğu vakit fazilet sahibi kimselerden oluşan bir meclis teşkil edebileceğini bütün dünyaya ispat ede-

3 "Meclisin Kapanması ve Yeni Seçimlerin Yapılması".

4 "Fındıklı"dan kasıt orada bulunan meclistir.

lim, çalışalım, çalışalım. Meşrutiyetin muhafazası, ilerlemesi, milletin muhafaza-yı hak ve şerefi bize bunu emrediyor.

YENİ YENİ ERACİFLER VE MUCİB-İ TELEHHÜF KÜÇÜKLÜKLER[5]

İttihadın temsilcileri yeni yalanlara başladılar. Güya kendileri yönetimden çekilirler, Meclis-i Mebusan fesih olunur ise istibdat geri gelecek, Abdülmecid tahta çıkarılabilecekmiş. Bunun için muhterem cemiyet hükümetten feragat edemezmiş!.

Askerin büyük bölümü kendilerini destekliyormuş. İttihadın düşmesi meşrutiyetin düşmesi demekmiş! İşte, kulaklarımız doldu meşrutiyetin (Kapak sayfasındaki bu yazı burada kesilerek 2. sayfadan devam ediyor. Ancak ikinci sayfanın ilk satırı okunmuyor.)...malumsa da hiç utanmadan memleketin sükûnete muhtaç olduğu şöyle bir zamanda halkın zihnini karıştırmak uygun olur mu?

Hiç anlamıyorlar ki Allah korusun bu memlekette kopacak bir ihtilal bizim için ne kadar vahim neticeler doğuracaktır. Allah göstermesin ilk patlayacak silah memleketimizde ateş değil bir yığın kül bırakacaktır. "Eğer biz ipliğimizi boyayalım da memleket, millet ne olursa olsun" diyorlarsa emin olsunlar, kendi tahrikleriyle ortaya çıkacak felaket yine kendi kafalarında bomba gibi patlayacaktır.

Ey ikbal düşkünü ittihatçılar, çok şükür herkes sizin bu entrikalarınızı, batıl fikirlerinizi anladı. Millet sizin yalanlarınıza artık inanmaz. Hamid devrini müteakip dört seneden beri ettiğiniz kötülüklerin vahim sonuçları milletin nazarında her türlü çirkinlikleriyle durmaktadır.

Vah zavallılar! Sizin su utanç bulaşmış düşüşünüze, makam hırsıyla çırpınışınıza gülmemek, acımamak kabil olmuyor.

KEŞKÜL-İ SİYASET

"Nağme-i Hürriyet"

Güftesi [İttihadın] Bestekârı [T-u-r-e-d-y-a-r]

Dün

Yaşasın hürriyet, adalet, müsavat, uhuvvet[6]
Yaşasın hürriyet, adalet, müsavat, ...
Yaşasın hürriyet, adalet,.....,.....
Yaşasın hürriyet, ...,.....,.....

Nakarat

Yaşasın cemiyet!... Hep bir ağızdan
Haydin ileri, bir asır geri!!...

5 "Yeni yeni yalanlar ve üzücü küçüklükler".

6 "Hürriyet, adalet, eşitlik, kardeşlik".

"Terane-i Meşrutiyet"
Güftesi [Milletin] Bestesi [Ordu]
Bugün
....., ..., ..., ..., uhuvvet
....., ..., ..., müsavat, uhuvvet
....., ..., adalet, müsavat, uhuvvet
....., hürriyet, adalet, müsavat, uhuvvet
Yaşasın hürriyet, adalet, müsavat, uhuvvet
Nakarat
Yaşasın millet.... Hep bir ağızdan
Yıkıl şuradan a sersem seni

AMELE KARDEŞLERİME
Devamı:
İngilizler bunları vaktiyle düşünmüşler işçilerin istirahatını, yevmiyesini diğer milletlere oranla daha adil bir şekle sokmuşlardır. Bu suretle şunu anlamışlardır ki işçinin çalışma zamanı azalınca vaktini meyhanelerde değil, diğer eğlence yerlerinde geçirdiğidir. Binaen-aleyh günün kısalığı ile bir işçinin daha ziyade iş çıkardığı, daha ahlâkî hareket ettiği görülüyor. Hatta İngiltere'nin birçok yerlerinde çalışmanın yedi saat olması İngilizlerin bu husus hakkında ne kadar insaflı davrandıklarını gösterir. Bunun için İngiltere'de çalışma saatleriyle gündeliklerin miktarını aşağıda veriyoruz:

Taş kırıcılar bir saat zarfında	"5" kuruş alıp haftada "50" saat çalışır:	
	Kuruş	Saat
Kazancılar	4	53,5
Heykeltıraşlar	5,5	49,5
Demirciler	4	53,5
Kurşun dökenler	5	49
Demir dökmeciler	4	53,5
Duvarcı çırakları	3	52
Duvarcılar	5,5	52
Doğramacılar	5	50
Basmacılar	4,5	50
Duvar resimcileri	4,5	51

Bunlardan anlaşılır ki zaman kısa olduğu halde gündelik pek fazladır. Belçika'da bir işçi sabahtan akşama kadar çalıştığı halde aldığı gündelik gayet azdır. Mamafih bunda hayatı, maişeti de nazar-ı itibara alma ile (o zaman, çok para demekle izah edilebilir) Sidney ile Melborn'da bir işçi günlük on

frank ile on bir buçuk frank kazandığı halde lokantada büyük koca bir tabak yemeği iki kuruşa yiyebilir.

Bunun içindir ki oralarda çalışan işçi günlüğünün istediği her şeyi, arzu ettiği her malı almak hususunda tereddüte düşmez. Biz burada bu kadar çok bu kadar fazla gündeliğin şimdi verilmemesi taraftarı olmakla beraber, her halde işçilerin çalışma zamanlarının düzenli, nispeten az olmasını isteriz. Bir işçiye verilecek para ister ayda, ister haftada, ister günde verilsin amele için hiçbir fayda temin etmez. Bilakis onun sıhhatini gözetmek icap eder ki o da çalışmak saatlerinin azaltılması, İngiliz haftasının tasdikidir.

Hâlbuki kapitalistler İngiliz haftasını ameleye vermedikleri gibi çalışmanın azaltılması hususunda itiraz etmeyip birtakım hilelere sapıyor. İşçiyi saat hesabıyla çalıştırmak istiyor. Faraza on saat çalışan bir işçi günde yirmi kuruş alıyorsa, saatte iki kuruş kazanıyor demektir ki sekiz saat çalışacak olursa kazanacağı yirmi kuruştan dört kuruşunu kaybeder. Bu da işçinin bütçesinde hakikaten büyük bir gedik açar.

Eğer kapitalistlerin meramı işçilerin menfaatini gözetmekse çalışma zamanlarının azaltılmasıyla İngiliz çalışma haftasını tatbik etmelidirler.

İngiliz haftası: Bu usul evvela İngiltere'de tatbik olunduğu için ismine "İngiliz haftası" demişlerdir. İngiliz haftası cumartesi günü öğleden sonra edilen tatildir. Bu sayede işçiler haftada elli saat çalıştığı gibi bir gün daha kendisini dinlendirecek, ailesiyle beraber mesut, müsterih, rahat bir hayat yaşayacak zaman buluyor demektir.

İngiliz haftasının gerek ahlâkî ve gerekse toplumsal birçok faydaları vardır. Makine sanatında bir günkü ilerlemeler neticesi erkeklerden başka birçok gündelikçi kadınların da fabrikalarda çalıştıkları görülüyor.

Bu hal-i hazırdaki ilerlemenin bir eseridir ki: Bir kadın ev işlerini tamamladıktan sonra kocasının getirdiği para ile teşkil ettiği bütçesinde denge sağlamak için gündelikle çalışmak mecburiyetinde kalır. Bu suretle kadınlar makinecilikte hakikaten büyük bir faaliyet gösterip otomobil fabrikalarında, inşaatın bazı hafif kısımlarında birçok gündelikçi kadınları görüyoruz. Pazar günleri gerek kadın ve gerek erkekler için aile günü olduğundan o günkü ziyaretlerde ne erkek fakir ailesinin noksanlarını ikmal edebilir ne de kadın.

Devamı var.

* * *

[İkinci sayfanın üçüncü sütununun başından başlayan bu yazının yine ilk satırı çıkmadığı için başlığı okunamadı.-S.G.] Millet-i Osmaniye'nin vuku bulan şiddetli bir hareketi üzerine beş sene evvel elde edilen hürriyetin bu müddet zarfında ne gibi aşamalar geçirmiş olduğu dünyadan en az nasibe-

dâr olanların bile elbette malumudur. İlk zamanlarda Avrupalılar bizi alkış ve takdire gark ediyorlardı.

İnkâr olunamaz ki bu takdir edenlerin başında dünyanın en hassas, en insaniyet-perverleri olan sosyalist kitleleri mevcut idi. Fakat yavaş yavaş bu takdirler kayboldu. Onun yerini genel bir tenkit aldı. Çünkü bu takdir edenlerimiz zannediyorlar idi ki inkılâpçılar Türkiye'de de ayrı bir idare kuracaklardı. Maatteessüf tersi oldu. İnkılâbı yapanlar oligarşi usulünün ifrat derecesine gittiler. Neticesi iflas oldu..

Şimdi ikinci bir inkılâp oluyor. Bu zamanda herkesin uhdesine düşen bir vazife vardır. Ben de işçi sıfatıyla uhdemize düşen vazifeyi mümkün mertebe açıklamaya çalışayım. Avrupa'da görüyorsunuz ki işçinin kendisine mahsus birçok siyasi ve iktisadi müessesesi vardır. O müesseselerin bir de temeli vardır ki o da sendikalardır. Siyasi partilerin en ünlü, en nüfuzlu üyeleri, işçi gazetelerinin en meşhur yazarları, kooperatiflerin en mahir idare memurları hep sendikalardan çıkar.

Sendikalar Avrupa'da işçi hayatının bir fideliğidir. İşçi, sendikalar içerisinde patrona karşı harp ede ede hakkını almaya hazırlanıyor.

Sözümü unutmayayım, Türkiye işçileri için sendikalar pek lazımdır inancındayım. Bunun için sendikanın ne suretle tesis olunacağını, ne suretle idare edileceğini ve ilerlemesi için hangi kuvvetlere malik olması lazım geldiğini mümkün mertebe kısa ve fakat bir açıklıkla beyan edeyim.

Sendikayı zeki, biraz okumuş bir işçi, arkadaşlarının patronlara karşı olan hoşnutsuzluklarından istifade ederek pek çabuk tesis edebilir.

İdaresi ise işe yeni başlayan ve hiç tecrübe sahibi olmayan işçi için biraz müşkül ise de bu da işçiye yardım eden bazı mütefekkir unsurlardan istifade olunarak telafi olunur.

İlerlemesine gelince asıl ruh buradadır. Bir sendikanın ilerlemesi okuduğuma ve tecrübeme göre üç kuvvet ile olur. Bunlardan birincisi – ittifak yani işçilerin çoğunluğunun sendikada bulunması, ikincisi – işçiler içinde akıllı, az çok okumuş adamların bulunması ki bu da zaman ve propaganda ile olur. Üçüncüsü – para yani kasanın bomboş tam takır bulunmamasıdır.

İşte ben bu programı takip eyliyorum ve işçi arkadaşlarımdan bazıları beni tahkir ederek sosyalist diyorlar.[7]

Evet, ben sosyalistim. İşçilerin kurtuluş çaresi ancak sosyalist bayrağı altında birleşmektir. Eğer buna verilecek cevap evet ise ben bu tahkiratı gururla ile kabul ederim. Çünkü [*son iki satır okunamıyor-S.G.*]

İSAK SABAH

---

7 Tahkir: 1. Hakaret etme. 2. Hor görme, küçük görme. Cümle yoruma açık olduğundan kelimeyi olduğu gibi bıraktım.

DAHİLİYE NEZARETİNİN NAZAR-I DİKKATİNE[8]

Geçen seçimler sırasında Karaman Kaymakamı Zühtü Efendi kaza ahalisinden oy hürriyetine sahip olduklarını ve hükümetin seçime müdahaleye katiyen hak ve salahiyeti olmadığını beyan eden kişilerden otuz dokuzunu validen aldığı emir üzerine işkencelerle İstanbul sıkıyönetim mahkemesine sevk eylemiş idi. Bu otuz dokuz zattan birisi tahliye edilmiş beşi de vefat eylemiştir. Bu babda ahalinin vuku bulan şikâyet ve iddiaları dikkate alınmayarak ve bu hadise üzerine firaren buraya gelmiş olan kaymakam Zühtü Efendi memurîn kaleminden gösterilen lüzum üzerine terfi ederek Alaiye Kaymakamlığı'na tayin olunarak memuriyet yerine sevk olunmuştur.

Esasen memurîn kalemine müracaat eden memurlara memurîn kalemi müdürü "dâhil misin, hariç misin" sualini sorduktan sonra hariç olduğunu beyan edenlere "size memuriyet yoktur" dediği cümlece malumdur.

Hatta geçenlerde Garzan Kaymakamlığı'na tayin olunan Mekteb-i Mülkiye mezunlarından Şaban Efendi otuz ay mağdur edildikten sonra, Şeref Efendi Sokağı'na kayıt ettirilerek memur tayin olunduğunu yana yakıla bizzat idare hanemize müracaatla beyan etmiş idi.[9]

Zühtü Efendi'nin Alaiye'ye tayin edilmesi ise parti ihtirasından başka birde genel hukuka aittir ki açıktan açığa kanun ve hukuka darbedir. Bu ve emsali memurlara ve bunlara müsaade etmiş olan memurlar kalemi müdürü haklarında kanuni yollara başvurulmaz ise bu seçimlerde suiistimalden kurtulmak kabil olamayacağını sizin hakka riayet eden dikkatinize sunmayı hamiyet icabı addeyleriz.

HİLMİ VE EŞREF İMZALI PARTİZAN MUKALLİDLERİNE

İdarehanemize bırakıp kaçtığınız ve geçen nüshamızda yer bulunamadığından bu sayıda yayımlayarak cevap vereceğimizi size gazetemizle bildirdiğimiz pis yazınızı "Hak" gazetesinin geçen günkü nüshasında gördük, memnun olduk. Çünkü o gazete nazik üslubunuzun (!) gazetemize basılması gibi gazaptan bizi kurtardı!

Gelelim içeriğe: Siz ve sizin gibiler birer gramofon plağı gibisiniz ki başkalarından aldığınız şarkıların anlamını bilmeksizin söyler durursunuz. Sizler partizan da değil partizanlığı idrakten de mahrumsunuz. Partizan taslağısınız. Biz, hükmediyoruz ki sizler bir meslek sahibi olmakta müteredditsiniz.

---

8 Bu yazı, iktidardan düşürülen İttihatçılar hakkında başlatılan kampanyanın bir "cadı avı"na dönüşme potansiyeli içerdiğini gösteriyor. Sosyalistlerin de buna katılmaya yatkın olduğunu görüyoruz. *İştirak* sayfalarında bir de yeni seçimlerin yapılacağına duyulan inanç dikkat çekiyor. Biliyoruz ki, yeni seçimler yapılmadı. İktidar, Bab-ı Ali baskınıyla yeniden İttihatçıların eline geçti.

9 Şeref Sokağı'nda bulunan İTC kastediliyor. "Dahil-hariç" meselesi de cemiyete üyelikle ilgili olmalı.

Bizzat kendiniz de ne meslek takip ettiğinizi bilmezsiniz.[10] Şu kadar var ki kimin arabasına binerseniz onun düdüğünü çalanlardansınız. Bu hakiki sözlerimizi sizin de lisanen değilse bile –eğer varsa– vicdanen itiraf edeceğinize şüphe yoktur. Evet, biz Yunus namında birisinin birtakım entrikalarla Reji amelesine hainlikler ettiğini yazdık. Bu neşriyatımızın gerçek olduğunu bugün ortaya çıkan meseleler ispat ediyor.

Şimdi kanun devrinde yaşıyoruz.[11] O adam isterse mahkemeye müracaat edebilirdi. Biz de iddiamızı ispat edemediğimiz takdirde ceza görürdük. Fakat sizin gibi iki herze vekilin avukatlığına şaşırmamak elden gelmiyor. Şimdi sıra hezeyan varakanızın yazarına geldi. Zira pek iyi biliyor ve anlıyoruz ki, siz iki kelimeyi bir araya getirip söyleyemeyecek, yazamayacak cahillerdensiniz.

Ey melun varakanın yazarı! Sana hitap ediyoruz: Size İttihat ve Terakki şakşakçıları dememize hiddet buyuruyorsunuz! Sizlerin şakşakçılığınızı şu kaz gibi gak gaklarınız daha ziyade anlatmaz mı? Yunus'un kim olduğunu öğrenmemizi tavsiyeye cüret ediyorsunuz. Gözüken köye kılavuz istemez. İşçileri İttihat kulüplerinde toplantıya davet ve bu suretle işçilerden İttihatçılara zehir tedarik etmeye teşebbüs etmesi kim olduğunu göstermeye kâfidir. Çünkü: İttihat ve Terakki ve buna benzeyen komiteler ancak bir "burjuva" partisi olabilirler. Böyle komitelerle işçilerin ittifak ve işbirliği edemeyeceğini bize "Sosyalizm Kapital"leri pek güzel anlatıyor.

Zenginler örümcek, fakirler sinektir. Nasıl ki örümcekler ağ kurarak sinekleri avlarlar, zenginler de fakirleri ellerindeki para sayesinde canlı makine gibi kullanır ve ezerler. Bizim gazetenin kâğıdına yönelttiğiniz bedbahtlığı yalanlarla doldurduğunuz efsanelerin bî-çare kâğıdıyla size iade ederiz. Bir de diyorsunuz ki "sizin gibi adi muhterislere bu gibi hükümet sırlarını açıklamak İtalya ordusuna açıklamakla aynıdır.

Eyvah! Bu hükümet sırları ki, birtakım menfaatperestlerin yalan dolanlarına alet olan sizin gibi kişiler biliyor. Yazık bu millete ki, sizin gibilerine oyuncak oluyor. Veyl o işçilere ki emek ve iş adı altında tertip ettiğiniz şeylere alet oluyor. Sizler iki elden başka dayanağı olmayan bî-çare işçilerin kanını emen pis kokulu tahtakuruları, sülüklersiniz. Teşvik ettiğiniz vakanın sonucu olarak işte bugün işçi Rejiye değil, Reji işçiye grev ilan etti. İşçiler işsiz kaldı. Bunlar ne yiyecekler ne içecekler? Hani sendikaya ihtiyat olarak ödedikleri meblağlar nerede? Yalnız kendileri değil, çoluk çocukları da açtır. Hani o işçi dostu İttihat ve Terakki? Niçin işçilerin hukukunu müdafaa etmiyor. İşçilerin iaşesine neden çare bulmuyor? Artık yetişir, söylemek is-

10 Burada "meslek" derken, bir siyasal akıma bağlanmaktan söz ediliyor.

11 Siyasal hayatımızda Cumhuriyet döneminde de kullanılan bir karşılaştırma olarak "ihtilal devri-kanun devri" deyimlerinin bu dönemde kullanılmaya başlandığını görüyoruz.

temiyoruz. Bütün ahval ve iddiamız inkâr edilemez birer gerçektir. Son söz olarak size şurasını da ihtar edelim: Siz kendi entrikalarınızı başka vasıtalarla çevirmeye çalışınız. İşçilerle oynamayınız. İşçi bir tufandır. Bir kere coşarsa önünde durulmaz. Sözün kısası Allah bizi ve bizim gibileri değil, sizi ve sizin gibi işçilerin haklarını ayaklar altında çiğnemeye sebep olan kuvvetlere yardım edenleri kahretsin.

YAZILAN BOZULMAZ!

Perşembe günkü Meclis-i Mebusan müzakerelerini mütalaa edenler pek açık olarak görürler ki İttihat ve Terakki Fırkası'nın kabineye karşı aldığı vaziyet henüz eskrim talimine başlayan acemi bir oyuncunu vaziyeti gibidir. Hamlenin ne taraftan geleceğini bildiği halde siper almaya muktedir olamayarak daima ric'at! Daima şaşkın vaziyetler ile rakibini mütarekeye hatta yalvararak barışa davet ediyor. Kabine ise olduğu mevkiden bir milimetre bile oynamayarak vaziyetini katiyen bozmuyor. Acaba bu kuvveti kabine nereden alıyor. Bu da pek açık, pek sarihtir. Kabine iki kuvvete dayanıyor ki birincisi – kanun kuvveti – ikincisi de otuz beş milyonluk millet! İşte bu iki kuvvete dayanan güçlü bir kabinenin karşısında çırpınmak, uğraşmak ne kadar beyhude olacağı pek malumdur. Çünkü teklif edilen kanun maddesinin mucidi kimdir?

Hoca Nasreddin'in dediği gibi tuzla ekmek yemeği ben icat ettim, ama kendim yiyemiyorum kabilinden olan bu hale insan hem acıyor, hem de gülüyor. İkincisi efkâr-ı millet demiştik. Evet bugün bütün millet-i Osmaniye açık olarak diyorlar ki: Biz, Osmanlı İmparatorluğu'nun millet meclisine vekil göndermedik. Hükümet kendi kendine tayin etti, bu vekiller gayrimeşrudur. Oy hakkımız ayaklar altında ezildi. Meclisin feshini, yeniden seçimlerin yapılmasını talep ederiz. Mebuslar da buna cevaben –bu gibi şikâyetlerdendir biz yerimizden oynamayız– diyerek inat ediyorlar. Davetsiz misafirin yatağını kapı dışarı atmışlar misafir de ev sahibine (yahu bundan galiba istenmediğim anlamı çıkar) demiş ve yatağını omuzlayarak yine eve girmiş. Millet-i Osmaniye'yi teşkil eden haritalarda gördüğümüz şehir, kasaba, köylerin haricinde mi bulunuyor? Arnavutluk, Anadolu, Arabistan hatta payitaht seçimleri meydanda. Gazete sütunlarını dolduran şikâyetler göz önünde, bu şikâyet edenler Osmanlı değil mi? Seçim hukukça pek malum bir şeydir ki vekiller kendilerine zorla vekil tedarik edemezler. Bunun için şimdi deriz ki: Eğer meclisin meşruiyeti iddia ve o iddianın ispatı millet nazarına arzu olunuyor ise buhranın şiddetlenmesine sebep olmaksızın muhterem mebusların istifa edip seçim bölgelerine dönerek yeniden seçilip göğüslerini gere gere Fındıklı Sarayı'nın kürsüsünde saatlerce laf söylemek hakkına malik olsunlar. Yoksa kanun ve millet karşısında çırpınmak pek beyhude gay-

ret! Yalnız birkaç gün daha vakit kazanmaktan başka bir şeye yaramaz. Çünkü yazılan bozulmaz.

HÜSEYİN F.

İştirak

Hak ve hakikat kaybolmaz. Bugün işte yazılan bozulmadı.

İŞTİRAK GAZETESİ MÜDÜRİYETİNE

Kardeşim,

İşçilerden mebus bulunmasını arzu ettiğinizi 2 numaralı ve 18 Temmuz 328 tarihli gazetenizin baş makalesinde gördüm, siz mebuslukta geziyorsunuz. Biz ise burada bundan bir sene evvel güç hâl ile tasdik ettirebildiğimiz programımızla dört bini aşkın işçi kardeşlerimizin hukukunu korumak maksadıyla kurduğumuz kulübümüzü seçimi idareye gönderilen eski Dahiliye Nazır ve Gümülcine Mebusu Hacı Adil Bey'in özel kâtibi, vilayet tercümanı İbrahim Efendi ve Gümülcine Mutasarrıfı Mazhar Müfid Bey'in vaad edilen koltuklara mazhar olmak üzere çalıştıkları İttihat ve Terakki mebuslarına rey vermediklerinden dolayı küskün olarak ve dört bin işçinin hukukunu hiç nazar-ı itibara almayarak, Edirne Vilayeti'nden de elde ettikleri bir emirle güya cinayet işlenmiş gibi kulübümüzü kapattırmışlardır. Nafakamızdan kesmek suretiyle telgraf çekerek istirhamda bulunulduğu halde Dahiliye Nazırı olan Gümülcine mebusu Hacı Adil Bey'in mebusluğuna muhalefet ettiğimizden dolayı izin verilmedi. Cevaplı verdiğimiz telgraflara bile cevap alamadık. Bugün de kulübün kurulmasına muvaffak olamadık. Geçen günden kaymakama kazaya müracaatla defterde kulüp kasasının birkaç para alacağı olduğundan tediye edilmesini rica eylediğimiz halde sizin kulübünüz yoktur sizi hükümet tanımaz diyerek kovulduk. Şunu demek isterim ki bizde işçiyi esarete sevk etmekle veyahut kendi şahsi menfaatinin teminine hizmet etmeyenleri tepelemekle (okunamayan bir kelime) olunurken nasıl oluyor da mebus çıkarabilir? İnşallah adalet devri geldiğinden kulübümüzün kurulmasına müsaade buyrulur da esarete mahkûm dört bin işçinin hukuku kurtulmuş olur.

Baki ihtiram

19 Temmuz 328

İskeçe'de Tütün Amelesi Osmanlı İrtibat ve Terakki Cemiyeti Eski Reisi

MEHMET ŞEHABEDDİN

İştirak

Eski Dahiliye Nazırı Gümülcine Mebusu Adil Bey'in özel kâtibi vilayet tercümanı İbrahim ve Gümülcine Mutasarrıfı Mazhar Müfid Beylerin seçimler esnasında İttihat ve Terakki Fırkası'nı kazandırmak emeliyle dört bin işçinin

hukukunu ayaklar altına almalarına, bunun binlerce emsalini gördüğümüz cihetle hayret etmeyiz. Fakat bugün bahşolunan kanun devri bu gibi menfaatperestlerin istedikleri gibi keyfi hareket edemeyeceklerini güvence altına almalı; bunlar, eski mevkilerinden kaldırılmalı ki istedikleri gibi serbestçe hareket etmesinler! Artık İttihat ve Terakki şakşakçılarının ipliği pazara çıkarılmalı, kaybolan işçi hakları iade edilmeli.

Engellenen kulübün de bir an evvel kuruluşuna müsaade edilmesi için mahalline acele emir verilmesini Dahiliye Nezareti'nden talep ederiz.

MUHTEREM İŞTİRAK GAZETESİ'NE:

Cumartesi günü yayınlanan 3 numaralı nüshanızda Reji işçi cemiyetinin eski idare heyeti üyelerinden bulunduğum sırada hırsızlık ettiğimi yazıyorsunuz. Eski idare heyetinde katiyen üye sıfatıyla bulunmadım. Şimdiki idare heyeti azasından bulunuyorum. Birtakım kötü niyetlere gazetenizin alet olması şayan-ı teessüftür. Lütfen şu tekzip yazımın gazetenizin bir köşesinde yayınlanması istirham olunur efendim.

Reji Fabrikası Harman Sınıfı Amelesinden **BEKİR**

İştirak

Bize öyle haber verdiler, işte tekzibinizi yazdık, mamafih yine tahkikatta bulunacağız.

* * *

Bir sadık Arnavut imzalı mektup sahibine: Hüviyetinizi bildirmedikçe mektubunuzu yayınlayamayacağız.

İŞTİRAK GAZETESİ MÜDÜRİYET'İ ALİYESİNE

Gazetenizin 20 Temmuz 28 Cuma günkü nüshasında umumi hapishaneden (Bütün mahpuslar namına) imzalı yazıyı okudum. Başka gazetelere de gönderilen şu yazının gazetenizde yer bulmasını istirham eylerim.

İnsanlık hali olarak haysiyetimi ve hukukumu müdafaa nokta-yı nazarından gerçekleşen bir cinayet meselesi üzerine altı sene kalebentlik cezasına mahkûm edildim. Bu meseledeki mazeretim verilen cezanın türü ve derecesiyle görülür. Kalebentlikle kürek mahkûmiyeti arasında büyük bir fark bulunduğu hukukçularca meçhul değildir. Cezanın türüne göre hapishanenin başgardiyanlık dairesinde bulunan kalebentlere mahsus olan bir mahalde bulunuyorum. Mektup sahibi Ziya bulunduğumuz mevkide kalması için vaki olan müracaatı kabul edilmediğinden memurlara kırgındır. Bendeniz de sözü uzatıyorum.

Adı geçen Ziya Kasım Paşa tahsil şubesi memuru iken şube kasasından

(1.496) lira çalarak firar ettiği esnada yakalanmış ve bir sene hapse mahkûm edilmiştir. Kanun gereği herkes cezasına göre farklı mahallerde bulunduruluyor. Hakikat bundan ibaret efendim.

Büyük Reşit Paşa Ahfadından NİZAMEDDİN

DERSAADET İSTİNAF MÜDDEİ UMUMİLİĞİ CANİB-İ ÂLİSİNE

Efendim Hazretleri

19 Haziran sene 1326 tarihinde gizli cemiyete mensup iddiasıyla sıkıyönetim tarafından tutuklanarak medeni dünyanın hiçbir noktasında emsali olmayan gaddarane, vahşiyane işkence ve beş buçuk ay süren tutukluluktan sonra suçsuzluğuma rağmen on sene kalebentliğe mahkumiyetle iki sene Midilli'de süründürülerek [*son satır okunamıyor-S.G.*] ...bendeleri gibi bir memura değil, en hunhar en müthiş canilere bile reva görülmeyen ve âlem-i insaniyetin lanet ve nefret-i ebedisine seza olan yezidane, firavunane işkencelere uğratılması mağduriyet derecemi göstermeye kafidir. Eski Harbiye Nazır Mahmut Şevket Paşa'nın emri üzerine hapishane ıstılahınca (Domuz topu) denilen ve insanı hayat ile ölüm arasında bırakan dehşetli işkenceyi hakkımda tatbik ve Bekir Ağa'nın hücrelerinde haftalarca inletmek, akşam devriyelerinde de envai küfür ve tahriklerden çekinmeyen eski hapishane memuru üsteğmen Salim Efendi ile işkenceleri icraya kendisini teşvik eden Fatih ve Redif Fırkası Kumandanı Miralay İsmail Hakkı, eski merkez kumandan muavini eski Binbaşı Pertev, Dersaadet ve Beyoğlu eski Polis Müdürü Azmi ve Giritli Kemal, Teğmen Şeref, Jandarma teğmenliğinden istifa etmiş Gani, (bugün İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin vilayât temsilcisi) darb esnasında feryadımı engellemek için ağzıma oturup baygınlığıma sebebiyet veren eski inzibat askerî memuru Bursalı İsmail Efendi'yle Mahmut Şevket Paşa'nın mahkemeye celbi, şahitlerin beyanıyla sabit olacak işkenceden dolayı kanunen müstahak oldukları cezalara çarptırılmak suretiyle vatanımızda hakiki meşrutiyetin tamamen mevcudiyetini Osmanlı ecnebi kamuoyuna karşı göstermek babında emir ve ferman sizindir.

Yeni siyasi mağdurlardan ve Ticaret Nezareti eski kâtiplerinden,

ASIM

İştirak

Yirminci asrın engizisyonunu denilecek şu dilekçeyi milletin nazar-ı ibretine arz eder ve kanuni icaplarının icrasını da Adliye Nezareti'nden bekleriz.

REJİ FABRİKASININ TATİL MESELESİ

Bazı gazetelerin yazdığı gibi Reji işçileri grev ilan etmiştir. Taleplerini münasip bir surette dile getiren işçilere kızan direktör fabrika kapılarını kapatarak cumartesi gününden beri işçileri fabrikaya kabul etmemektedir. [*Ke-*

lime tam olarak okunamıyor-S.G.] ...işçileri arkadaşlarının kabul edilmemesi üzerine arkadaşları iş başına kabul olununcaya kadar işi bırakmışlardır. Reji idaresinin o haksızlığına karşı fabrika hamalları da işçilere destek olmak için karar vermişler. Unkapanı polis merkezi işçilerden güzellikle çalışacaklarına dair teminat talep ediyormuş. Bu teklife işçiler katiyen razı olmamaktadırlar.

DİVAN-I ALİ[12]

Şanlı, şerefli bir hareketle geleceğimizi kurtaran muhterem ve muazzez kuvvetin ne derecede saygı ve hürmete şayan olduğunu izaha hacet göremiyoruz. Birkaç kişinin oyuncağı olmuş koca bir devletin hayat ve namusunu kurtaran bu kuvveti tebrik ederiz. İşte "*İştirak*" bütün mevcudiyet ve samimiyetle bu kuvveti alkışlar, meşrutiyetin koruyucusu olarak telakki ettiği muhterem kabineden bir istirhamda bulunmayı vecibeden addediyor. Malumdur ki otuz üç senelik istibdat zulmünden sonra millet 10 Temmuz 324 tarihinde hayata dönmüştü. Yalnız bu hayat kendisine fayda vermekten ziyade (sülük) gibi kanını emen birkaç derbederlere yaramış oldu. İzzet Paşaların, Ebulhüdaların, Kara Tahsin'lerin otuz üç sene zarfında yaptıkları alçaklıkların bu derbederler tarafından yapıldığını gördü.

Bugün, yeniden azimle hayatını elde eden millet bu gaspçıların defter-i amalini yoklamaya girişiyor. Abdülhamid'in hazinesinden, eski devlet adamlarının servet ve sâmânından, borçlanmalardan, madenden, donanma ianesinden, şirketlerden ve ellerine geçirdikleri büyük meblağların hesabını açık alnıyla istemekle beraber, hamiyet perdesi altında icra olunan hıyanetlerden, vatan evlatlarını birbirine düşüren felaketlerin gerçek sebeplerini talep ediyor. Masumların kanını heder eden, ocaklar söndüren, bî-günahları haksız yere darağacına çeken canilerin günah defterlerini yoklamak ve canilerin yaptıkları işlerin sonuçlarını gördürmek için divan-ı aliye istiyor. Yüce Divan'da cezaları verilecek cinayet erbabı firar edebilirler. Çünkü Allah korkusu olmayanların âr ve hayâsı olamaz. Binaen-aleyh gayrimeşru bir suretle milletin kesesinden para yığanların, Abdülhamid'in hazinesinden elde ettikleri mallar ve paraları Avrupa'da sayfiyelerde, balolarda, kafeşantonlarda, tiyatrolarda icrayı sefahatlarına meydan verilmeyerek, fakir milletin hakkı için şiddetli nezaret altına alınmalarını ve Yüce Divan'a teslimlerini talep ederiz.

İÇTİMA EDEN ZABİTLER

Hürriyet-i ebediye tepesinde birtakım subayların toplanarak garip taleplerde bulundukları gazeteler tarafından her gün yayınlanıyor. Bunlar vatanı yıkılmaya sevk edenlerin milletin umumi arzusuyla mezalim mevkilerinden devrilmesini bu suretle icra vasıtası oldukları cemiyetin kendilerine te-

12 "Yüce Divan". *İştirak*, İttihatçıların Yüce Divan'da yargılanmalarını talep ediyor.

min ettiği menfaatlerin ellerinden gittiğini gören İttihadın nimetiyle yetiştirilmiş olan birtakım subaylardır.[13]

Zorba İttihat partisi zindancılık, cellâtlık, [*ilk satır okunamıyor-S.G.*] ... cinayetlerini geride bıraktığını düşünmek zahmetinde bulunmuyorlar. Memlekete şimdiye kadar bu tekelci şirketin açtığı yaraları düşünmeleri lazım gelirken düşünememeklik yüzünden sırf üç beş derbederin menfaatine alet oluyorlar. Kendilerinin de var ise de hiç kabilindendir. Binaenaleyh Osmanlı ordusundaki subaylar yalçın kayalar, balta girmeyen ormanlarda eşkıya takibi ile milletine hizmet için sarf-ı mesai ile parlak kılınçlı askerler her şeyden mahrum mudurlar? Onlar da bu Osmanlı vatanının öz evladı değil midir? Siz Edirne, Niğde, Anadolu'da yaşamışsanız onlar da Osmanlı vatanının memleketlerinde doğmuşlar, bu milletin ekmeğini yiyerek o kılıçlara nail olmuşlardır. Buna mukabil de işte bugün memleketlerine hizmet ediyorlar. Onları takdir ederiz, siz ve sizin gibilere ise hiç bir şey söylemek icap etmez.

MEŞİHAT-I ULYAYA AÇIK MEKTUP[14]

Muhtaç olanlar ve hak edenler adıyla Şeyhülislâmlığın iznine mahsus oldukça mühim bir miktardaki meblağın ilim ve ilmiye ile hiçbir münasebeti, din ve ilme katiyen bir hizmeti olmayıp, ancak dini şer ve fesatlarına alet ederek muhalifleri kâfirlikle suçlamaya kadar vararak Müslümanlar arasına nifak sokmak İttihat ve Terakki lehinde propagandacılık etmekte bulunan Harun Efendi vesaire gibi birtakım cahillere ayrılmış ve hakikate gerçekte hak edenler mağdur ve mahrum bırakılmış olduğunu bilmeyen kimse olmamakla, millet hazinesinin artık böyle milletin zarar ve kötülüğü yolunda israf ve savrulmasına mahal kalmamak üzere şimdiden, yani aybaşı gelmezden evvel keyfiyetin zat-ı sami-i hazret-i meşihatpenâhîlerinin nazar-ı dikkatlerine arzını hamiyet gereği addederiz.

İSMAİL HAKKI-HÜSEYİN FERİD[15]

ZEKİ BEY'İN KATİLLERİ

Erkân-ı İttihattan Talat, Cavid, Derviş ve Teğmen Şerafettin ve atılmış olan Yüzbaşı Muhtar Efendi'nin Zeki Bey'in cinayetinde ilgili bulundukları bunca delil ve emare ile sabit iken, o zaman her nedense davaya dahil edilmeyen adı geçenler hakkında kanuni takibat icra edilmesini kamuoyu savcılıktan istirham ve talep ediyor.

13 *İştirak*, Halaskar Zabitan olayından sonra İttihatçıları iktidardan uzaklaştıran kuvvetin hangi kuvvet olduğuna, niteliğine hiç değinmeyerek, sanki halkın demokratik bir hareketiyle devrilmişler gibi kabul etmek ve öyle göstermek istiyordu. Ancak bu tutum doğal olarak dayanaksız kalıyordu. Burada ilk defa "milletin umumi arzusuyla" deniliyor.

14 "Meşihat-ı Ulya". Şeyhülislâmlık makamı.

15 Altta bu ikisinin avukatlık bürosu ilanı var.

HÜKÜMET-İ ADİLEMİZİN NAZAR-I DİKKATİNE

Bağdat eski valisi Cemal Bey'in müstebitçe muameleleri hakkında dava vekili Süleyman Efendi tarafından çekilen bunca telgraflar Nezaret evrak odasında mahfuzdur. Kendisinin bu defa idarehanemize çektiği 20 Temmuz 328 tarihli telgrafnamesinde muhterem hükümete şikâyetnamesinin dikkate alınmasını [*ilk satır okunamıyor-S.G.*] ...beraber efrad-ı askerîye arasında propaganda ederek askerleri subaylar aleyhine teşvik etmekte oldukları haber alınmıştır. Hükümetin nazar-ı dikkatini önemle celbederiz.

İZMİR VE EDİRNE BELEDİYE REİSLERİ

Ahali-i mahalliyeyi hükümet aleyhinde tahrik ve tezahürata teşvik ettikleri anlaşılan söz konusu vilayetlerin belediye reisleri derhal değiştirilerek haklarında kanuni takibat icrası emredilmiştir.

İştirak

Birçok vilayetlerdeki valilerimizin de elan tekelci şirket propagandacılığı yapmakta oldukları haber alınıyor. Hükümetin dikkatini bilhassa celbederiz.

HALİL BEY UTANMIYOR

Eski Fındıklı cemiyeti tekelci şirketi reisi Menteşe'li Halil'in[16] kabineye güvensizlik (!) oyu verildiği ve mebusanın tarafından süresiz olarak tatil edildiğini bildiren telgraf padişaha sunulduysa da açılmaksızın reddedilmiş ve huzura kabulünü de istirham ve rica etmiş ise de padişah hazretleri hâlihazırda mebusan reisi sıfatıyla kimseyi tanımadığından kabul edemeyeceklerini buyurmuşlardır.

İDARE-İ ÖRFİYE İLAN EDİLDİ

Dersaadet ve Bilad-ı Selase'de[17] sükûn ve asayişin bir kat daha takviyesi zımnında hissedilen lüzum üzerine ramazan bayramının dördüncü günü akşamına kadar sıkıyönetim ilanı hususundaki hükümet kararı padişah hazretleri tarafından irade buyrulmuştur.

TESHİL-İ UMUR İDAREHANESİ[18]

Genç ve muktedir Avukatlarımızdan (Hüseyin Ferid, İsmail Hakkı) beylerin tesis etmiş oldukları bu yazıhaneye müracaat edecekler her bakımdan memnun kalacaklarından işi düşeceklere tavsiye eyleriz. Beyazıt'ta Balmumcu hanında 7 numaralı odada.

---

16 İttihatçı Meclis Başkanı Halil Bey kastediliyor.

17 İstanbul, Bursa ve Edirne.

18 Teshil: Kolaylaştırma.

ÖMER NACİ

Tekelci şirketin temsilcisi Ömer Naci Bey Edirne'de kulüpte konferans vereceği esnada subaylar aleyhinde birtakım fena sözler sarf ettiğini haber alan muhterem ordu subayları hemen haddini bildirmek üzere koşmuşlarsa da temsilci yakayı ele vereceğini hisseder etmez ortadan kaybolmuştur. Korkarım Avrupa'ya firar etmiştir.

Müdür-i Mesulü: Hüseyin Hilmi

Birinci Sene Numero 7 5 Ramazan Sene 1330 Pazar
5 Ağustos Sene 1328 18 Ağustos Efrenci

İŞTİRAK
"Milletim Nev-i Beşerdir Vatanım Ruy-u Zemin"
Organe du Parti Sosialiste Otoman ICHTIRAK
Osmanlı Sosyalist Fırkasının Naşir-i Efkarıdır
Şimdilik Pazar ve Cumartesi Günleri Neşrolunur

Proprietaire et Directeor Responsable HUSSEIN HİLMI

Sahib-i İmtiyaz ve Müdür-ü Mesul Hüseyin Hilmi

Adresse: Quartier de la Sublime Porte Rue Ebou
İdarehanesi: Bab-ı Alide Ebussuud Caddesinde Daire-i Mahsusa Mesleğimize Muvafık Her nevi Evrak Kabul Edilir
Derc Edilmeyen Evrak İade Edilmez

MAKALE-İ MAHSUSA

KABİNE HASTALANDI

Zavallı vatan, marazını keşfedecek, emrini yerine getirecek ciddi bir evlat bulamadın. Bir kısmı sadaretten gelme tecrübeli(?) olan hal-i hazır kabinesinden birçok hizmetler ümit olunurdu. Ya iyi niyetleri yok yahut birbirlerine güvenleri yok ki, hiçbir işte kararlı hareket gösterilmiyor. Daima tereddüt ve evham ile vakit geçiriliyor: işte bu sebeple Dahiliye Nazırı'nın istifasından dolayı kabinenin bir gözü sakatlandı. Geçici olarak, konuşulanları durdurmak için olmalı ki Damat Şerif Paşa Dahiliye'ye getirildi, vatanın dertleri ve milletin endişesi büsbütün arttırıldı. Dahiliye Nazırlığı o kadar önemli ki, diğer bakanlıklar vücut ise, ise Dahiliye, Hariciye de onun ruhudur. Böyle bir yere şimdiye kadar bir gün tecrübe ve başarısı görülmemiş bir zatın, namus ve irfan sahibi olduğu muhakkak ise de katiyen şu sırada seçiminde ve tayininde biz hiçbir isabet görmüyoruz. Çünkü Bab-ı Ali ne saray-ı hümayun ve ne de Enderun değildir. Bunun böyle olacağını biz evvelden tahmin ediyorduk. Çünkü birbirleriyle tümüyle şahsi rekabetleri mevcut olan bu kabine evvela hatır için kurulmuş. Sonra başkanın askerlik mesleğindeki başarısı ve vatanseverliği hakkında hiçbir kimse şüpheye düşemezse de bir asker Napolyon da olsa yine askerdir. Kabine başkanlığı, milletin mizacını ve ihti-

yaçlarını takdir edebilecek, idari ve siyasi birçok emek ve tecrübesi geçmiş, siyaset denilen şeytan dolabında zorluk çekmeyecek kişilere verilmeli. Bahriye işlerine aşina birçok kişiler var iken oğlunu bahriyeye getirmesi halka göz düşürecek işlemler olup Osmanlı hayatına haki olan böyle Bakanlar Kurulu'nda bir baba ve oğulun bir arada bulunması bilmeyiz ki başka yerde görülmüş müdür?[1] Mademki birçok dedikodular, anlaşmazlıklar nedeniyle kabinenin vücudunda çıbanlar çıkmaya başlamıştır, herhalde hava değişikliğine olan ihtiyaç takdir edilir. Mevkii daha ehil, daha tecrübeli ve milletin güvenine layık bir zata – ve bugün herkesin hürmet ve muhabbetini taşıyan siyasi dahi büyük Kamil Paşa Hazretlerine verilerek hamiyet ve vatanperverlik ispat buyrulmalı. Çünkü bukalemun gibi envai renge girenler kâh İttihatçı, kâh İtilafçı görünenler, son inkılâpta pek çok çalışkanlığı, özellikle meclisin feshinde pek mühim yararlığı, yaygaracıları susturmakta takdire şayan fedakârlığı gösterenler şimdi de bir başka kıyafette başka bir tavır ve hareket-te görülüyorlar ki cidden endişe vericidir. Evet madem ki, bir muhabbetsizlik ve hastalık esasen vardır. Bu defa da nüksetmiştir. Şimdiden sonra uyum gösterilmesi katiyen mümkün değildir ve bu gidişle, bu tereddütle, bu keşmekeşle millet gemisinin selamet sahiline yetiştirilmesi beklenemez. Karanlık yollardan, çıkmaz sokaklardan, bilinmeyen tehlikelerden, körebe oynar gibi hükümetin peşinden gelen gözleri kapalı bedbaht milletin, biçare vatanın gerçekten layık olan kişilerin ellerine bırakılması hamiyetli vatanseverlerden beklenir, hatta milletin selameti noktasından istirham olunur. Çünkü bu gidiş iyi gidiş değil.

HALASKAR KABİNE

Artık açıkça anlaşılmış gibidir ki Hüseyin Hilmi Paşa yine başa geçebilmek için gizli dolaplar çevirmektedir. Zavallı [*son satır okunamıyor-S.G.*] binlerce vatan evladı, iplere çıkarttırılmış, tımarhanelere(?) düşürülmüş idi.

Eğer bu facianın noksanı var da tamamlanmak isteniliyor ise milletin artık tahammülü, takati yoktur. Bunun için halaskar bir kabineye şiddetle muhtacız.[2] Çünkü büyük tehlike içindeyiz. Herkes bir tarafa çekiyor. Vatan, millet unutuluyor, şahsi emeller düşünülüyor. Bu sebepten dolayı hizmeti beklenen kişilerin listesini aşağıda kamuoyunun dikkatine sunuyoruz. Bu kişiler görev almaktan kaçınırlarsa memleketin selametini, milletin saadetini ar-

1 Kabinede üç eski sadrazam vardı: Kamil Paşa, Şûra-yı Devlet; Hüseyin Hilmi Paşa, Adliye; Avlonyah Ferit Paşa, Dahiliye. Gazi Ahmet Muhtar Paşa, Bahriye Nazırlığı'nı oğlu Mahmut Muftar Paşa'ya vermişti. Bu yüzden bu kabineye "baba-oğul kabinesi" de denilmekteydi. Bkz. Tunaya, *Türkiye'de Siyasal Partiler*, cilt 3, s. 107.

2 *İştirak*'çiler burada bir tür kelime oyunu yapıyor."Halaskar" kurtarıcı demek olup, aynı zamanda İttihatçıları bir bildiri yayımlayarak iktidardan çekilmeye zorlayan subaylar da kendilerine "Halaskar Zabitan" diyorlardı.

zu etmiyorlar deyip katiyen siyasi hayatlarına veda ettirmeli, hatta memleketten kovmalı.

Sadrazam	Kamil Paşa
Şeyhülislâm	Cemaleddin Efendi
Şûra-yı Devlet Reisi	Ferid –yahut– Reşid Akif Paşa
Dahiliye Nazırı	Ferid yahut Reşid Akif Paşa yahut Halep eski valisi Reşid Bey
Hariciye Nazırı	Reşid Paşa yahut Noradunkyan Efendi
Harbiye Nazırı	Nazım Paşa
Adliye Nazırı	Mahkeme-i Temyiz İstida Dairesi Reisi Hacı Emin Bey
Maliye Nazırı	Abdurrahman Efendi
Maarif Nazırı	Murad Bey
Nafıa Nazırı	Hulusi Bey
Ticaret Nazırı	Hariciye Nezareti Ticaret Müdür-i Umumisi Nikolaki Efendi
Orman Maden Nazırı	Maden Müdür-i Umumisi Hoca Ali Efendi
Evkaf Nazırı	Halep eski mebusu Mustafa Bey
Telgraf Nazırı	Müdüriyete dönüştürülerek Saba Paşa

HÜSEYİN HİLMİ PAŞA VE JÖN TÜRK

O muhterem ve mukaddes gazilerimizin, şehit ve mücahitlerimizin mezarlarından tek ses olarak ve tek vücut olarak (aman bizi çiğnetmeyin) diye feryatları kulaklarımızı tırmaladıkça, biz şahsi menfaatler arkasında koşmaktan bir an bulamıyoruz ki devlet ve milletimizin saadetine çalışalım. Çalışmak, fedakârlık gösterilmek ve icap ederse ölmek zamanları işte bu gündür.

Mısır'ın batısından Fas çöllerine; Cidde sahillerinden pay-i taht kıyılarına varıncaya kadar bütün limanlarımız, şehirlerimiz, bombardıman korkusundayken icap eden teşebbüslere başvuracağı yerde İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin ülkemize musallat ettiği organlarından (Jön Türk) gazetesiyle mülakatlar, roller ve gizli gizli toplantılar meydana getiriyorlar.

Hüseyin Hilmi Paşa'ya siyaset ve dirayetçe asırlarca hükümet dersi verecek derecede tanınmış Kamil Paşa gibi dünyanın bütün güvenine mazhar olmuş bir siyasi dâhinin vatanperver fikirlerine muhalefet etmesi bütün millete, kamuoyuna karşı muhalefet ve daha doğrusu tecavüzdür.

Jön Türk gazetesi Beyoğlu'nda hem de Fransızca neşrolunan malum bir gazete olduğu halde paşanın devletin resmî ve gayrı resmî gazeteleriyle fikir-

lerinin neşretmeyerek sermayesi yabancı devletlerden gelmiş bir gazeteyi niçin tercih ediyorlar. Eğer İttihatçı iseler Tercüman-ı Hakikat ve eğer hürriyetperver iseler İkdam veya Tanzimat sayfaları emirlerine her vakit amadedir. Acaba "Jön Türk"ün tercih edilmesinde ve bu gazeteye karşı bu kadar samimiyet göstermesindeki hikmet nedir.

Bütün ümmet ve herkesin genel ayaklanmasıyla vücuda getirilen (Kapak sayfasındaki yazı burada kesiliyor, ikinci sayfanın başından devam ediyor.) Sevgili İngiltere ve Fransa ile ittifak ederek düşmanlarımıza karşı durmaya heveslidir.

Kalem erbabı gazeteleriyle her gün bunu talep eder. Irak'tan İşkodra'ya kadar bütün millet bunu talep eder. Bunu yalnız paşa istemez.

Hüseyin Hilmi Paşa pek ala biliyor ki sadarete Kamil Paşa geçerse kendisi Jön Türk taraftarı olduğundan ilelebet Ayan iskemlesinde kalacak ve belki de Divan-ı Ali'ce suçlanması gündeme gelecektir.

Makedonya'da unsurları birbirlerine karşı ayaklandıran bu sadaret sever vekil burada da partileri birbirine karşı kullanarak mevkiini güçlendirmek istiyor. Bu dirayetini, bu zekâ ve faaliyetini ortak menfaatler uğrunda sarf etseydi, bütün milleti ona taraftar eder ve belki de bir zaman arzu ettiği o makama hakkıyla nail olurdu.[3]

KEŞKÜL-İ SİYASET[4]

Üç günden beri bizim aşçıbaşı meydanda yok? Çok arattırdım. Ne gören var ne bilen. Yatağını, eşyasını, toplamış, kimseye haber vermeden savuşmuş! Yalnız merak uyandıran tarafı benim duvarda asılı kullanılması mümkün olmayan antika bir karabina ile çocuğun lastik topunu birlikte götürmüş, canım sıkıldı! Neyse diğer bir işçi tedarik ettik. Lakin bugün işin rengi değişti. Yazıhaneme bir mektup bırakmışlar, yazı, karalama tertibinde olduğundan merakla açtım!

Başında eski aşçıbaşınızdan! İmza yerine bir kıyma satırı! İçeriği ise, pek tuhaf diyor ki!

Şimdi hürriyet var! Ben sizden memnunum! Fakat evinizde çok tahtakurusu, pire bulunduğundan rahat uyuyamıyordum. Hem de ramazan geldi. Maaşım az! Bunların nazar-ı dikkate alınmasını, temin için balta! bıçak, top,

---

3 Ilginç bir bürokrasi ve siyaset geçmişi olan Hüseyin Hilmi Paşa sivil kökenliydi. II. Abdülhamid döneminde "vezir" rütbesini kazanmıştı. 1902-1908 yılları arasında bulunduğu Rumeli Genel Müfettişliği görevi sırasında İttihatçılarla da iyi ilişkiler kurmuştu. 1909 yılında Dahiliye Nazırlığı ve Sadrazamlık yaptı. O yıllardan beri Kamil Paşa'ya siyasi rakip durumundaydı. 1912'de Gazi Ahmet Muhtar Paşa kabinesinde yer alması ve meclisin feshinde sadrazama destek olması İttihatçılarla arasını açtı. 1912'de Viyana'ya Büyükelçi olarak gönderildi. Savaş yıllarında da görevine devam etti. 1923'te orada öldü.

4 Yazı, Halaskar Zabitan olayına göndermedir.

tüfek ile dağa çıktığını misal olarak ta Rumeli'den dağa yeni çıkmış ve çıkacakları göstererek beni tehdit ediyor! Cevabını istiyor. Ben de şöyle yazdım: Oğlum! Dağa çıkmak geçici bir şeydir. Çünkü yaz bitiyor. Kış geliyor. Kar yağar yağmaz sen kendiliğinden... [*Son satır okunamıyor-S.G.*]

KAHRAMAN-I HÜRRİYET NİYAZİ BEY'E[5]

Devam

Gerek de Hevran'da, Arnavutluk'ta, Yemen'de –iki tarafta da vatan evlatları olduğu halde– verilen şehitlerin, dul bırakılan Fatmacıkların, kolu kesilmiş, bacağı topal olmuş Mehmetçiklerin, yetim bırakılan ... [*Okunamıyor-S.G.*] sefil – ana babamız nerede ... [*Okunamıyor-S.G.*] bulunup ciğerler parçalayan yavrucukların gözyaşlarıyla temizlenmesi mümkün olmayan kirli çehrelerimi yıkayacaksın? Borçtan bıktığı halde bir taraftan daha borçlanmalar ile ve milletin menfaatlerine hizmet edecek hiçbir yere sarf edilmeyip, vatan mamur olmasın, millet borçtan kurtulmasın. Çünkü, gözü açıldı aklını başına aldı mı; bizden hesap sorar korkusunda bulunan ve işte dört senede yüz milyon lira sarf edilip yüz paralık yararlı ve ciddi bir iş göremeyen ve esasen görmek arzusu olmayıp –yavaş yavaş iflas ederek– böylelikle Siyonistlerin emellerine hizmet edenlerin –ihtimal ki bilmeyerek– alçaklıklarına ortak olarak vatanın en büyük haini mi olmak istiyorsun? Trablus kumandansız, askersiz, topsuz, tüfeksiz bırakmış, binlerce vatan evladının şahadetine, milyonlarca Allaha inananların musibet ve felaketine sebep olan ve ne için olduğu anlaşılmayan beş on şarlatanın kamuoyu nazarında mahkûm olmuş şahısların cinayetten –masumiyetleri ortaya çıkıncaya kadar canidirler– kendine de pay mı çıkarmak istiyordun? Memuriyet almak isteyenler ödemeleri falan mağazaya yapsınlar diye Nazır bulunduğu daire divanhanesine yazdırıncaya kadar meşrutiyete aykırı filler gösteren, evvelce bir çift pantolon görmez iken dört sene yüz binlerce liralık mağaza ile alakası olduğu rivayet edilen kimselerin [*son satır okunamıyor-S.G.*] eşhasını toplayıp her memlekette bir siyasetgah hükmünü alan, her gün vatan evlatlarından birisinin ocağına kundak atan, hükümeti Darülaceze gibi cahil ve ehil olmayana verip mensuplarına adalet diğerlerine düşmanlıktan başka bir meslek takip etmeyen, kanun her memleketin ittihat şubesinin idare heyeti, hükümet bunların en dişli azası demek olan kişilerin şimdiye kadar yaptıkları fenalıklardan kendilerine bir şey mi ayırmak istiyorsun? Millet bir tarafta zaruretten, sefaletten kıvrandığı halde vatanının muhafazası için dişinden tırnağından arttırarak verdiği yardımların bir kısmını kendilerine getirilen yankesicilerin işledikleri alçaklıktan alakadar olmak mı istiyorsun? Kalemimin hayâ edece-

5 Bu yazı Hamit Erdem'in fihristinde gösterilmemiş. Başka sayılarda gösterilmeyen başka yazılar da var.

ği bir hali cebren irtikâp eden ve bin kuruş maaşa geçirmek suretiyle devlet çarkını çeviren kimselerin melanetlerinden yararlanmak mı istiyorsun? Şimdilik milyonlarla –gazetelerin dahi gösterdiği üzere– hırsızlıklara ve şimdiye kadar vuku bulan bütün suiistimallere alakadarım mı demek istiyorsun? Kötü yönetimlerinin neticesi olarak ayaklanan ve buna hoşgörüyle ve anlayışla karşılık verilmeyerek tahribine çalışılan Arnavutluk için Anadolu kökünden oynatılmış, lüzumsuz yere milyonlarımız atılmış, kollarından tutturarak binlerce askerimiz telef ettirilmiş. Bahçeler, tarlalar sattırılarak yahut vurgunculara rehin bıraktırılarak bedeller kabul edilmiş, millet bıktırılıp usandırılmış, ciğerleri yanmış, şaşırıp kalmıştır.

Bunların faali mi olmak istiyorsun? Bahçende yetiştirdiğin nadide gülün, büyütüp beslediğin bülbülün şimdi katili olmak mı istiyorsun? Hiçbir tehdide baş eğmeyen tarih pek acı hakikatler, kanlı almanak, sergüzeştler kayıt ettiğinde ondan kork. Menfaatleri için isyan bayrağı açmak istediğin kimseler fiillerinin cezasından korkuyorlar da yaygara yapıyorlar, sana ne oluyor. Yaptıkları sorulmasın diye ellerine geçeni mebus seçmişlerdi ve hiçbir şeyi sürdürmeyeceklerdi, hepsini, hepsini daha pek kirli çamaşırları, kapatacaklardı. Cürüm cezasız kalmayacağı için akıbet korktuklarına uğradılar fakat sana ne oluyor rica ederim söyleyiniz size ne oluyor.

Eğer sizin de bir korkunuz var ise ki –başka hiçbir suretle yorumlanamaz– âlicenap milletimiz sen ve senin gibi geçmiş hizmetleri olan evladını değil, hâlâ milletini hayvan telakki eden o zavallıları bile affeder. Yoksa öncülüğünü beklediklerini söyleyerek kamuoyunu korkutma hevesinde bulunan Edirne ve Serez ve Drama'da dahi sizi takip edecek oldukları söylenilen reaksiyonların bayraktarlığını sizden değil mahut dervişten [*bir satır okunamıyor-S.G.*] bir boyunduruğa girmeyecek meşru haklarına tecavüz edecek veya niyetinden geçirecek olan her kim olursa olsun kazasını üzecektir.

YEDİ BELA

AHMET RIZA BEY'İN PARİS HAYATINDAN BİR SAHİFE
Manastırlı İsmail Hakkı Bey'e İthaf
Millet-i Osmaniye'nin Nazar-ı İbretine
Mazilere Doğru!...

Esas meslek ve teorisi – mevcut dinlerin telakki tarzına aykırı olarak Allahın birliğini külliyen inkâra müesses olan (pozitivistlerin) yayın organı (La Revue Positiviste İnternationiale) dergisinin 1 Teşrin-i Evvel 1906 tarihli nüshasının 308. sayfasında eski "Meşveret" yayıncısı ve halen Ayan üyesi olan Ahmed Rıza Bey'in bir nutku vardır ki, başlığında: "Piyer Lafit'in[6] Mezarı Üstünde Ahmed Rıza Bey'in Nutku!" ibaresi vardır.

6 Pierre Laffitte, Fransız pozitivist.

Meşveret eski yayıncısı Piyer Lafit'in mezarı üstünde görülen, yani din aleyhtarı bulunan pozitivistlere hitaben irad ettiği bu nutka şöyle başlıyor:

"Benim azizim dindaşlarım! İslâmiyet'in ikinci nesline mensup olan Araplar, en uzak yerlerden gelerek Mekke'yi ziyaret etmeyi ve Muhammed'in ağzından yayılan sözleri, bizzat işitmiş olan halifesinden dinlemeyi en mukaddes bir vazife tanımışlardı ki onun ifasıyla kendilerini bahtiyar addediyorlardı.

Böyle bir saadetten benim de nasibim var imiş ki diğer bir dinin kurucusunun halifesini Paris'te ziyaret şerefine kavuştum. Çünkü "Piyer Lafit" sayesinde idi ki ben Auguste Comte'u tanıyıp takdir etme saadetine mazhar olmuştum.

Paris'e gelişimde benim (pozitivizm) dini hakkındaki fikirlerim belirsiz ve tamamlanmamıştı. Doktor Robine'nin eğitimimin temeli olan seçkin eseri bendeki maddiyat tapıcılığı henüz kâfi derecede sarsmamıştı. Dini inanç mazimden ise henüz kurtulmuş olduğumdan, yeni bir dini kabule hakkıyla hazırlanmamıştım. Bu sebepten idi ki, 1891 tarihinde Auguste Comte'un mezarı üstünde irad ettiğim konuşma iki (pozitivistin) serzenişlerini davet etmişti.

Bu iki zat, bende kâfi derecede dindarlıktan eser göremediklerini söylemişlerdi. Hâlbuki ben yalnız kâfi derecede değil, hatta hiç de dindar değildim, daha doğrusu hissiyat-ı diniye ben de katiyen dengelenmemişti.

Binaenaleyh malik olduğumuz şu din mübini [*bir satır okunamıyor-S.G.*] ...tazimat eyleyelim!"

Görülüyor ki vaktiyle Paris'in "Palas Monj" aleminde Meşveret yayıncısı bir pozitivist iken, şimdi de Osmanlı Meclis-i Mebusan'ının dindar reisi bulunan Ahmed Rıza Bey, pozitivistlere hitaben: "Benim aziz dindaşlarım!" manalı seslenişiyle başlayan şu hutbesinde neuzübillah – yeni bir dinin kurucusu addettiği Auguste Comte'un halifesini, Piyer Lafit'in mezarını Paris'te ziyaret şerefine mazhar olduğundan dolayı kendisini sanki hacc-ı şerif etmiş olmakla bahtiyar addediyor ve Paris'e ilk vasıl olduğu zamanlarda dini inanç mazisini hangisi ise ondan yeni kurtulmuş olduğu için; yeni bir dini kabule daha hakkıyla hazırlanmamış olduğunu ve o zamanlar kendisinde hiç dindarlıktan eser bulunmadığını ilan ve itiraf ettikten sonra, yeniden yeniye takipçisi olduğu şu yeni dinin yani dinsizliğin önderlerinden addettiği Piyer Lafit'e hürmet arz edilmesini tavsiye etmekle mübarek nutkuna son veriyor!!..

Eğer din-i Mübin-i Muhammedi demek idiyse, o halde Ahmed Rıza Bey, İslâm dininden istifa ederek yeni bir dine girmesi demek oluyordu. Eğer bundan muradı: "Doktor Robine'nin eğitimimin temeli olan seçkin eseri bendeki madde tapıcılığı henüz kâfi derecede sarsamamıştı..." açık itirafından da anlaşıldığına göre, yalnız din-i İslâm değil hiçbir dine bağlı olmayıp

da maddiyyun mesleğine bağlı idiyse; o halde Ahmed Rıza Bey (materyalist) likten çıkarak (pozitivist)liğe, yani bir dinsizlikten istifa ederek ikinci bir dinsizliğe girmiş demek olmaz mı?

Böyle olduğu halde, Osmanlı Meclis-i Mebusanı'nın başkanlık kürsüsünde arz-ı endam edeliden beri beş vakit namazı edada kusur etmediği rivayet edilen Ahmed Rıza Bey, her iki dinsizlikten bıkarak din-i İslâm'a avdet etmişse; o halde hiç olmazsa gusülsüz, abdestsiz namaz kılmak suretiyle hem dini; hem de Allah'ı tahkir etmemesi lazım gelirdi. Hâlbuki gusülsüz; abdestsiz namaz kıldığı söylentilere göre sabit olan Ahmed Rıza Bey'in artık biz hangi dine bağlı olduğu hakkında aciz kaldık.

Namaz kılmanın yalnız din-i Mübin-i Muhammedi'ye mahsus bir ayin olduğunu biliyorsak da gusülsüz; abdestsiz namaz kılmak! kaidesinin hangi din ve mezhebe ait olduğunu gösteremedik.

Yalnız âlemde mevcut olan dinlerle, dinsizliklerin birinden diğerine seyahatten usanmış olan Ahmed Rıza Bey'in artık kendi fikir ve meşrebince yeni bir din kurarak yeni bir din peygamberi olmaya karar verdiğine hükmedebilsek de kendisine şeytandan başka hiçbir kimsenin halife olmaya tenezzül etmeyeceğinden eminiz.

ESBAB-I SUKUT[7]

Abdülhamid'in zorba hükümetini yıkarak Osmanlı meşrutiyetini geri alan bir kuvvetin böyle elim bir düşüş ile mahv ve perişan olması, meşrutiyet tarihlerinde görülmemiş ibret verici olaylardandır.

Takip ettiği hareket hattını beğenmediği bir kuvvete karşı isyan ederek, onu tarumar etmek için çalışan bir kuvvetin, bir mücahitler heyetinin emelleri ve fikirleri muarızı olan diğer kuvvetten daha yüksek, daha pak, daha saf olur. Bilhassa eğer bu kuvvetlerden biri meşrutiyetçi, diğeri müstebit olursa, bu nazariye daha ziyade geçerlidir. Olmazsa, ikinci kuvvetin uzun bir zaman için başarı sağlaması mümkün olamaz. Bu, çeşitli tarihi olaylarla kanıtlanmış kesin bir gerçektir. Bu gerçeğin kesinliği o derece sağlamdır ki, tabii kanunlardan bile sayılabilir. İlerleme güneşinin ısıttığı yerlerde, uyanış ışığının parladığı münevver çevrelerde, kötülük ve bozgunculuk takip eden hiçbir kuvvet kabul bulamaz. İcra-yı hüküm ve tesir edemez.

(İttihad ve Terakki)'nin bile vatanseverlik emelleri beslediği zamana kadar değil yalnız Osmanlılar nazarında ve hatta bütün hürriyetperver dünya nazarında yüksek ve mühim ve saygın bir mevkisi vardı. Bittabi eğer cemiyet es-

7 Başlıkta ve metnin içinde kullanılan "sukut" kelimesi geniş çağrışımları olan bir kelime. Sadece iktidardan düşmeyi değil, gözden düşmeyi, yapılan bir görevden ayrılmayı, çocuğun ölü doğmasını da içeriyor. Halen kullandığımız "hayal kırıklığı" anlamındaki "sukut-u hayal" deyimindeki kelime de aynı.

ki yolunda namusluca sebat etse idi, bugün düşmezdi! Bundan da bütün Osmanlılar memnun olur, memlekette bu duruma düşmezdi. Fakat heyhat!...

Meşrutiyet uğrunda ne dehşetli, ne tahammülsüz felaketleri büyük bir azim ve sebat ile karşılayan bu mücahitler kafilesi neden Abdülhamid'in müstebit idaresini temelinden yıkmadı da, onun o bulaşık esasları üzerine hükümet kurdu. Neden inkılaptan sonra fikir ve anlayışını değiştirdi?!.

İşte bu müthiş suale verilecek cevap, İttihad ve Terakki'nin bugünkü elim düşüşünün sebeplerini açıklamaya kâfidir. Her şeyden evvel, İttihad ve Terakki'nin hükümette takip edilecek açık, kesin ve güçlü bir programı yoktu. Ma-mafih İttihad ve Terakki'nin bir siyasi parti olması münasebetiyle aleni ve siyasi bir programı vardı. Fakat mateessüf bu program hiç de dikkate alınmıyordu! Memleketin bir tarafında ortaya çıkan isyanlarda ise, isyanın sebeplerini anlamak lüzumu hissedilmezden evvel, hemen askerî harekât icra olunmak usulü benimsenmişti!.... Hâlbuki diğer taraftan cebir ve şiddetin geçici bir tesiri haiz olduğu unutuluyordu! İnsanlık tarihinde şimdiye kadar vukua gelen inkılaplar [*son satır okunamıyor-S.G.*] araştırırlar, nasıl oluyor da o kadar gafil davranıyorlardı!... Doğrusu ya, (İttihad ve Terakki) idare tarzını benim aklım hiç almıyor!. Şunu itiraf etmek icap eder ki İttihad ve Terakki ileri gelenleri "bir günlük beylik de beyliktir!" yaklaşımıyla hareket ediyorlardı!

Dört senelik zorbaca icraatları İttihad ve Terakki'nin inkılâptan sonra amaçlarını değiştirdiğini pek açık olarak gösteriyor. Zaten, muhterem mücahit Manyasi Refik Bey'in vefatından sonra, cemiyet, ortak çıkarlı bir anonim şirketi olmuştu. O büyük vatansever hayatının son günlerinde cemiyetin geleceği için pek de memnuniyet veren ümitler göstermiyordu. Ne kadar doğru tahmin ediyorlardı!. Cemiyetin pek kısa müddet zarfında fikir ve anlayış değiştirmesinin tek hikmeti vazife esnasında sıklıkla rastlanan ve ortak selametin en büyük düşmanı olan (menfaat)dır!.. Evet! O zavallıları girdaba sürükleyen menfaatti; (İttihad ve Terakki) adlı yalancı (evet, yalancı diyorum. Çünkü dört seneden beri nerede ittihad. Nerede terakki!...yoksa, daha dört sen mi lazımdı!...) altında toplanan şirket-i inhisariye, menfaatperest idi. Bugünkü İttihad ve Terakki liderlerinin prensipleri şu idi: "hayat mücadelesinde başarılı olmak için bütün araçları kullanarak bütün engelleri yıkmak!.." Tam bir vicdani kanaatle söylüyorum ki; İttihad ve Terakki memleketi yıkılma tehlikesinden kurtarmak için münasip, kat'i ve emin çareler düşünecek, bu en mühim meseleye çare bulacakken, onlar geçimlerini temin, zevk ve sefa için çareler, imkânlar, vasıtalar arıyorlardı!. Bu maskeli meşrutiyetperverler işte böyle bir fikir besledikleri için idarede başarılı olmadılar ve akıbet elim bir sukut ile tepelendiler.

Şu anki milli görünüş Osmanlı toplumunun zulüm ve haksızlığa artık

kat'iyyen tahammülü olmadığını kesin olarak ispat etti. Son derece mükemmel bir teşkilata malik olan ve milletin parasını gayri meşru emelleri için sarf eden zengin bir heyetin, onu bu surette terk etmeye mecbur olması, doğrusu ya, meşrutiyet tarihimizde fevkalade bir hadise olarak anılacaktır. Büyük, aciz, fakir fakat saf ve temiz bir toplumu, zalim bir tekelci şirketin amansız pençesinden kurtaran vatanperverleri tebrik ve takdis etmeyi vecibeden addederim.

Artık, ilerlemenin esas şartı olan meşruti idareye kavuştuk. Şimdi en ziyade mühim mesele ilerlemektir. İlerlemek için zamanın gereklerine uygun hareket etmek lazımdır. Eski inanç ve adetlere bağlılık ilerleme için engel teşkil eder.

Tarihte bir çok milletler vardır ki; şaşılacak ilerlemeler gösterdikleri halde adetlerini zamanın ilerlemesine göre değiştirmedikleri için bilim ve irfan âleminde mühim bir yer edinememişlerdir. Tarihi mevcudiyet göstermek kuvvetini haiz olmayan milletlerin eski adetleri üzerine hiçbir medeniyet tesir husule getirmemiştir. Şunu da unutmamak icap eder ki; yirminci asır ile on dokuzuncu veya on sekizinci asırda vuku bulan inkılâplar arasında esaslı ve mühim farklar vardır.

BRANKO MELCANOPULOS

MİLLETİN BAŞ BELALARI

Dört seneden beri bi-çare vatana açtıkları dertler, bedbaht milleti uğrattıkları felaket yetmiyormuş gibi istibdatçı İttihatçıların Serez, Drama ve Edirne'de birtakım iyiyi kötüden ayırmaktan aciz – baldırı çıplakları iğfal ve Türklük mahvoluyor, batıyor gibi yalanlarla milletin sinirlerine dokundukları ve Niyazi Bey'in dağa çıkmasını müteakip onlar da oralarda karışıklık çıkarmak için uğraşacakları haber alınıyor. Türklük hiçbir vakit mahvolmaz ve batmaz. Esasen batması için uğraşan yine bu cemiyetçilerdir. Dört senede yirmi harbe sevk eden, binlerce şehit verdiren, vatan evlatlarını birbirine öldürten, boğduran ve çeşit çeşit adlarla türlü türlü tekliflere boyun eğdiren, yüz güldürmeyen yine cemiyet değil mi? Şimdi de –hâlâ son damarını koparamadık– demek isteyen, hâlâ kanını hem de bir damla kalan kanını içmek için yutkunup duran, canını almak için dişler sıkan, vatanı temelinden yıkmak için uğraşan bu cemiyet değil mi. Hükümetin bu babda birçok vesikalar elde ettiğini haber alıyoruz, icraatındaki rehavete hayrette kalıyoruz.

Yoksa milletin mezarı başında mersiye okumaya mı hazırlanıyorlar.

PARA İLE ALINMIŞ YALAN ŞAHİDİ

Tercüman-ı Gayr-ı Hakikat,[8] Edirneli Talat Efendi'nin söz konusu –adliye kuvvetine nüfuz isteğini içeren– mektubunu inkâra yelteniyor. Tuhaf olan

8 *Tercüman-ı Hakikat* gazetesine gönderme.

şurası ki asıl neşreden biz olduğumuz halde İkdam'a saldırıyor. O mektup doğrudur. Doğru değildi de neden büyük vatanperver Şerif Paşa tarafından neşredildiği vakit sahibi tekzip edemedi – Tercüman – sen para ile tutulmuş bir yalan şahidisin. Eğer sende zerrece vatan ve millet sevgisi olsaydı milletin sandığını dolandırmazdın. Artık millet nazarında mevkiin yoktur. En evvel kendini müdafaa et de ondan sonra başkasına şahitlik etmeye kalkış. Şimdiden sonra şahitliğini mahkemelerde yap. Aldatmalarınıza kapılacak; yaldızlı haberlerinizi yutacak kimse kalmadı. Yakında pek mühim esrar [*son satır okunamıyor-S.G.*] ...mukadderatıyla oynamaktan, aldatmaktan vazgeçin. Gelecek nüshamızda yine mühim bir vesika neşredeceğiz. Bugün küçültmek istediğiniz Şerif Paşa'nın nasıl bir vatanperver olduğunu kendi şahitliğimizle ispat eyleyeceğiz.

Bahriyede birisinin yazısından istifade ettiğinizi de meydana koyacağız. Tercüman bize demeli ki biz para ile akı kara söyler, yalan şahidiyiz. Yahut her alçaklığı yaptıktan sonra şarlatanlıkla ayıbımızı örter ... deniz.[9] Başka çare yok.

NORVEÇ SOSYALİST FIRKASININ YİRMİ BEŞİNCİ SENE-İ DEVRİYESİ

Norveç Sosyalist Fırkası bu ayın yirmi ikisinde yirmi beşinci sene-i devriyesine girmiştir. Bu münasebetle fırka Norveç sosyalistlerinin bu müddet zarfındaki eserlerine dair bir kitap neşreylemiştir.

Sosyalist Partisi'nin kuruluşuna lazım olan esas çoktan beri memlekette mevcut idi. Yabancı ülkelerde sosyalizm faaliyetini uzun müddet takip etmiş olan "Markosi Tran" adında bir mücahit 1848'de faal bir propagandaya girmişti. Fakat gerek Tran, gerek arkadaşları takip ve tevkif edilmiş ve faaliyetleri akim kalır gibi olmuştur. Bilahare onun arkadaşlarından bazıları tekrar çalışmaya başladılar ve 1885'te ilk sosyalist kuruluş Kristiyanya'da teşkil edilmiş ve bir cemiyet daha husule getirilmiştir. Bu kuruluşlardan evvel yayına başlayan küçük bir sosyalist gazetesi partinin yayın organı olmuş ve önemli bir gelişmeye ulaşmıştır. 1887'de hakiki işçi partisi kuruldu ve 1889'da "Sosyalist İşçi Partisi" adını almıştır.

Partinin Gelişimi

Aşağıdaki liste Norveç yoldaşlarımızın[10] ilerlemesini en iyi nutuklardan daha iyi açıklar:

---

9 Hakaret yerine üç nokta bırakılmış.

10 Burada kullanılan kelime "refik"; "arkadaş" ve "yoldaş" anlamları olmakla beraber, sonraki komünist kuşak tarafından "yoldaş" anlamında kullanılmıştı. Ben şimdiye kadar "arkadaş" olarak çevirdim, ancak burada "yoldaş" daha uygun.

Tarih	Üye Sayısı
1892	3.000
1900	10.000
1905	16.000
1910	32.000
1912	36.000'i aşkın.

Yakın zamanda Storting'de[11] vuku bulan seçimlerde sosyalist parti 98.000 oy almıştır, yani oy verenlerin yüzde yirmisi. Parti adaylarının on biri kazanmıştır.

Meclis-i Mebusan'daki muvaffakiyetlerinin başlıcaları kadınların seçim hakkına sahip olmaları, devlet memurlarının günde yalnız sekiz saat çalışmaları, eczahanelerin millileştirilmesi olup bu son muvaffakiyet Norveç gibi bir memleket için fevkalade bir ehemmiyeti haizdir.

Norveç sosyalistlerinin belediye ıslahatı da anılmaya değer. Bazı ortak hizmetler belediyenin idaresi altına verilmiş ve mektepler hayli ıslah olunmuştur. Hal-i hazırda parti ikametgâhlar meselesini müzakere ile meşguldür.

Yirmi beş sene... [*son satır okunamıyor-S.G.*]

DEVLETLÜ NECABETLÜ YUSUF İZZEDDİN EFENDİ HAZRETLERİ

Cennet mekân Sultan Abdülaziz Hazretleri'nin şehzadelerinden Yusuf İzzeddin Efendi Hazretleri akıl hastalığına tutulduğundan[12] bir ay tedavi için Tirol ve İsviçre'ye gitmeleri için padişah tarafından izin buyrulmuştur.

Meclis-i Mebusan'ın ilk toplantısında Yusuf İzzeddin Efendi Hazretleri'nin tedavisi için lazım gelen hekimler ve masraflar için ayrıca tahsisat talep olunacağı öğrenilmiştir.

ŞİRKET-İ İNHİSARİYENİN BİR DELALI DAHA[13]

Selanik'in saray müderrisi Yusuf Ziya Efendi adında birisi İttihad namına propaganda için Bursa'ya geldiği ve Maarif Müdürü ile iş birliği yaptığı haber alındı. Tuhaf değil mi ki millet artık İttihadı, İttihad değil İttihad namını alet ederek kendilerini de berbat edenleri devirdi. Artık aldanacak gafil, tehlikeye basacak cahil kalmadı. Bizim acıdığımız bir cihet var ise ilmiye sıfatı sahibi kimselerin hâlâ zavallı milleti kandırmak için çalışmalarıdır. Bu gibilere Allah akıl, fikir versin.

---

11 Norveç Parlamentosu.

12 "İllet-i cünun" deniliyor. Cünun: Delirme, çıldırma, delilik.

13 Dalal: Sapıklık.

ADALET KANUN GÖRMEK İSTERİZ.

Kangırı[14] sandık emini olup hakkında isnat edilen suçu işleyen başkası olduğu halde sahipsizliğinden dolayı liva idare meclisince [*iki kelime okunamıyor-S.G.*] ...sefalet, zaruret çektirildiğinden sonra [*okunamıyor-S.G.*] ...aya mahkum edilmiş olan Hafız Mehmed Efendi'nin masumiyetine şüphemiz yok ise de Kastamonu Valisi Emin Bey gibi bir adamı adalete davet edebilmek topun tüfeğin varlığına bağlı olduğunu bilir ve fakat vilayet ileri gelenlerinden ümidi kesmeyiz. Vatan evlatlarına, özellikle böyle zavallılara acımalı, kanun hakkıyla tatbik edilerek asıl suçlular cezalandırılmalı.

KILAVUZ

Şehreminliğinden Beyrut Valiliği'ne gönderilmiş olan Hazım Bey'in Dahiliye Nazırlığı için en uygun bir zat olduğu Hüseyin Hilmi Paşa tarafından – Dahiliye Nazırı seçimi esnasında bakanlar kurulunda şiddetle tavsiye olunmuştu. Filhakika Hazım Bey de Hüseyin Hilmi Paşa'nın fikrindeki isabeti ispat etmiş oldu. 24 Nisan 325 de Yıldız'a hücum edenlere bizzat rehberlik ve otuz üç senelik bir müddetin birikimi olan milyonların milletin mahvı için öncülük etmiştir. Böyle milletin fedakâr... Kılavuzları var iken eminiz ki hiçbir tehlikeye uğramayız. Zira Dahiliye Nazırı olabilecek adam böyle dahili işleri iyi bilmeli ve böyle alık kişileri tavsiye ederek tanımayanlara tanıtmak lütfunda bulunanlara da teşekkür eylemeli.

RASATHANE

Maarif Nezareti müsteşarı Salih Zeki Bey'in geçen dönemde senelerce Rasathane Müdüriyetiyle taltif edildiğini ve buna mukabil rasathanede [*iki satır okunamıyor-S.G.*] modelinde bir rasathane inşası için projeler hazırlamaktaymış.

İZMİR MAARİF MÜDÜR-İ ESBAKI

Maarif eski Nazırı Emrullah Efendi İzmir'de bulunduğu vakit maarif sandığından çaldığı altınları alarak firar etmek esnasında iken tevkif edilmiş. Muhakemesi her nedense padişahın emriyle icra olunmamıştı.

Şimdiki Maarif Nazırı Bey eğer İttihatçı değil iseler bu evrakı tamamıyla meydana çıkararak devletin mallarını kurtarırlar.

Aksi takdirde halkın ağzında dolaşan dedikodulara biz de itibara mecbur olacağız.

Eski Debre muhterem mebusu Basri Bey evvel ki günü Manastır'a gitmek için Dersaadet'ten hareket etmiştir.

14 Şimdiki Çankırı. O zaman Kastamonu vilayetine bağlı Kangırı sancağı.

HARBİYE NEZARETİ'NİN NAZARI-I DİKKATİNE

Harbiye imalathanelerinde ve fabrikalarda çalışan işçilerin aylıkları mecidiye on dokuzar kuruştan verildiği halde Feshane fabrikasında çalışan işçilere aylıklarının mecidiye yirmişer kuruştan verilmekte olduğunu hayretle haber aldık. Birkaç paranın peşinde saatlerce çalışan bir zavallının bu mecidiye farkından önemli bir zarara uğrayacağı ve adil olmayan şu halin tarafınızdan uygun görülmeyeceği tabiidir.

Vakıa önceden böyle oluyormuş ise de işçilerin emekliliğine ait bir sandık bulunup mezkûr para orada korunuyormuş.

Bilahare sandık lağvedilmiş acaba şimdi nerede korunuyor.

Top fabrikası işçileri alaturka sabah saat ikide vazifeleri başına gelerek akşamüzeri avdet eyledikleri halde kalem efendileri saat altıda işe başlayıp arada bir saat de tatil ettikten sonra saat dokuzda işten el çekiyorlar.

Adalet ve eşitliğin tatbikine himmet-i meşrutiyetperveranelerini temenni eyleriz.

KAPAKLI KAYNAYAN BİR TENCERE

Kurulması tasarlandığı haber alınan hükümet partisinin temelleri Adliye Nazırı Hüseyin Hilmi Paşa tarafından atılmakta olduğu doğrulanıyor. Çünkü bir kaymakamlık bile çok görülen Kamil Bey Dahiliye müsteşarlığına ve seçimlerde pek mühim fedakârlığı görülen Edip Bey de Emniyet Genel Müdürlüğü'ne paşanın isteğiyle getirilmiş ve müsteşarın her gün bir defa işini, namusunu, hakkını çiğnemiş olan Bitlis ve Kastamonu valileriyle Kangırı Tokat mutasarrıfları vesaire gibi kimselerin milletin selameti için memuriyetlerine devamı uygun olmadığını beyan ettiğimiz halde –zulümkarlıkta tecrübeli oldukları için– yakın zamanda oynanmak istenilen rolde efkâra hizmet ettiler ümidiyle yerlerinde tutulmuş oldukları anlaşılıyor.

Biz ne kanunperestlik ile terk-i mevki mecburiyetinde bulunan Ziya Paşa'dan şu sırada böyle bir muamelenin yani milleti hor görenleri sahiplenmeyi ümit ve ne de Atina Valisi iken –Hazret-i Peygamber'den sonra peygamber gelmesi lazım gelse idi Abdülhamid gelirdi– gibi meddahlıkta bulunanlardan başka bir şey beklemezdik.

MİLLETİN MALI OYUNCAK DEĞİL

Merkez Telgraf ve Posta Müdürü Sadık Bey'in odasında komiteye mahsus telgraf ve telefon makinesi zor ile kaldırılabilmiş ise de Edirneli Talat Efendi'nin evine bağlı olan telgraf ve telefon telleri henüz duruyor.

–Her ikisi de Talat Efendi'nin yetiştirmesi olan– Merkez telgraf ve posta

müdürü ile Selanik merkez posta müdürü Hamdi Efendi marifetiyle komiteye ait haberleşme temin edildiğini haber alıyoruz. Yeter artık, milletin malı çocuk oyuncağı olmadığı gibi devletin gelir vasıtaları böyle hususi zarar noktasında kullanılmaya tahammül edilemez. Bu makineler ne suretle konulmuş, ne sebebe dayanarak bırakılmıştır. Ve bir de Talat Efendi'nin mutemedi olan nezaret memurlarından birisinin bir ay izin alıp, müddeti geçtiği halde henüz memuriyeti başına gelmediği ve Talat Efendi'nin –Rumeli'de– emellerine hizmet ettiği anlaşıldığından müsamaha edildiği cihetinde alakadar olan memurların müdüriyetinden tahkikini muhterem vekil Nazır'dan ehemmiyetle rica ederiz.

TASHİH VE İTİZAR

Seçimlerde milletin haklarına tecavüz edenler arasında Kastamonu polis müdürü Rıfat Bey hakkında da yanlışlıkla bir şey yazıldığı anlaşılmış. Hâlbuki kendileri tarafsız, hakikaten vazifeşinas bir zat olduğu halde bilmeyiz ne gibi bir teessür ile böyle müessif bir halin vukuuna meydan verildi, özür dileyerek düzeltiriz.

YANKESİCİLİK

Geçen seçimlerde milletin haklarını gasp ve hırsızlığı gösteren mühim bir vesikayı gelecek nüshamızda kamuoyuna teşhir edeceğiz.

HAPİSHANE-İ UMUMİDEN ALDIĞIMIZ BİR TAZALLÛMNAMEDE DENİLİYOR Kİ:[15]

İki yüz hapis barındıramayacak bir dairede dört yüz kişi balık istifi yatıyoruz. Allah göstermesin bir kolera zuhur ederse bu dört yüz [*bir satır okunamıyor-S.G.*] ...eğer hakikaten ölüme mahkum isek niçin hemen imha edilmeyip de böyle yavaş yavaş azaba duçar ediliyoruz? Depremde tersane kısmındaki olan birinci, üçüncü ve altıncı koğuşların duvarları çatladı. Hele altıncı koğuş oturulamaz durumda. Bir de, gardiyanların, özellikle de Posbıyık Mehmed ismindeki herifin sözlü saldırıları tahammül olunacak raddeyi çoktan geçmiştir. Halimize hükümet acımazsa bari Allah acısın.

İştirak

İttihad şirketinin rüşvetçi müdür ve memurları ile eski evkafçı Hayri Bey'in mensupları var iken orada intizam mümkün değil!

* * *

15 Tazallûm: Sızlanma, yanıp yakılma.

Yeni Çeşit Osmanlı Tuhafiye Mağazası
Müdür ve sahibi: Antovan Fozyan
Dersaadet Kalpakçılar Başında Numara 70

Çamaşır takımları, son moda şemsiyeler, kolalı Frenk gömlekleri, envai tuhafiye ehven fiyatla satılır. Okurlarımıza bu mağazayı bir kere ziyaret etmelerini tavsiye ederiz.

* * *

Ceride-i Felsefiye

Önümüzdeki Perşembe günü Ceride-i Felsefiye adındaki gayet ciddi ve faydalı bir mecmua-yı ilmiye yayımlanacaktır. Bu mecmuayı bilumum erbab-ı irfana tavsiye ederiz. Olağanüstü önemine binaen içeriğini aşağıda sunuyoruz:

1. Muhterem Karilerime
2. Şey ve Sebep
3. Menşe-i Arz
4. Usul-ü Hazır İktisadı
5. İktisad-ı İctimai ve şerhi

* * *

Fünun ve Felsefe – Doktor Abdullah Cevdet Bey'in önemli eserlerinden olan bu kitap üçüncü defa olarak bir hayli eklemelerle yayımlanmıştır. Fiyatı 3 kuruştur.

* * *

"İttihad ve Terakki'nin İflası"

İttihad ve Terakki'nin dört senedir icra etikleri fenalıkları açık bir ifadeyle izah eden bu kitabı okurlarımıza tavsiye ederiz Nüshası azalmıştır. Her kitapçıda 10 paraya satılmaktadır.

Dağıtım yeri Bab-ı Ali caddesinde kitapçı İstephan Efendi'nin kitapçı dükkânıdır.

Davanız Var Mı?

Sirkeci'de Tramvay Caddesi'nde Madam Liza Apartmanı'nda 5 ve 6 numaralı yazıhanede bulunan Dava Vekili Abdülrezzak Bey'e müracaat ediniz. Her nevi davayı duayı deruhte edip son derece süratle takip ve neticelendirir.
Müdür-i Mes'ul: Mehmed Hilmi[16]

16 Yanlışlıkla "Mehmed" yazılmış olmalı.

Birinci Sene Numero 8 19 Ramazan Sene 1330 Pazar
19 Ağustos Sene 1328 Eylül 1 Efrenci

İŞTİRAK
"Milletim Nev-i Beşerdir Vatanım Ruy-u Zemin"
Organe du Parti Sosialiste Otoman ICHTIRAK
Osmanlı Sosyalist Fırkasının Naşir-i Efkarıdır
Şimdilik Pazar ve çarşamba Günleri Neşrolunur

Proprietaire et Directeor Responsable HUSSEIN HİLM

Sahib-i İmtiyaz ve Müdür-ü Mesul Hüseyin Hilmi

Adresse: Quartier de la Sublime Porte Rue Ebou
İdarehanesi: Bab-ı Alide Ebussuud Caddesinde Daire-i Mahsusa
Mesleğimize Muvafık Her nevi Evrak Kabul Edilir
Derc Edilmeyen Evrak İade Edilmez

[FOTOĞRAF] NAZARGAH-I MİLLETE GÜNÜ GEÇMİŞ FAKAT ZAMANI GELMİŞ BİR VESİKA-I MİLLİYE[1]

İttihad tekelci şirketinin icrada kusur etmediği hırsızlıklardan bir numune olan iş bu resim geçen seçimlerde Kumanova[2] da yani Arnavutluk'ta seçimler sırasında Hürriyet ve İtilaf Fırkası'na oy verildiğini gören teftiş heyeti, kanlı tırnaklarını, mülevves parmaklarını milletin namusu demek olan oy sandıklarına sokarak mevcut oyları azınlıkta bırakacak derecede çalmış ve yalnız 267 oy bırakılarak güya maksada nail olabilmiş!!. Yani çeteleri namına bir mebus tayin etmişlerse de ikinci seçmenleri hayrette bırakan bu hırsızlığı, namussuzluğu ortaya çıkarmak için "Mücahede-i Milliye" gazetesinin muhterem mesul müdürü Salih Zeki Beyefendi ile Kumanova Hürriyet ve İtilaf Fırkası reisi Hacı Hüseyin Efendi'nin vatanperverce gayretlerinin sonucu olarak gerekli makamlara 884 imza ile, yani ikinci seçmenler adına müracaat eylemişler, fakat satılmış vicdanlarda kanuna riayet aramak, beyhude yorulmak olduğundan toplarla, tüfeklerle karşılık görmüşlerdir! Yazık!

1 1912 seçimlerinde Kumanova'da oy çalındığını öne süren bu yazının altında fotoğrafta oy pusulaları görülüyor.

2 Günümüzde Makedonya Cumhuriyeti sınırları içinde bulunmaktadır.

MAKALE-İ MAHSUSA

Afâk-ı Vatan[3]

Potsdam ve Baltık mülakatı gibi vatan ufuklarında çakan şimşeklerden, İtalya harbi gibi millete düşen yıldırımlardan, siyasi rekabet ve ihtirasların-dan dolayı doğu ve kuzey batıdan esen sağanaklardan meydana gelen Karadağ borası, Bulgar fırtınası, tekelci şirketin parmağıyla Rumeli'de patlayan bomba ve dinamit gibi Sandinski kasırgası, zavallı vatanı, temelinden oynatabilmek için olanca kuvvet ve şiddetleriyle çalışıyorlar. Doğu ve kuzey batıdan kutuplarından esen rüzgârlar dehşetli tufanlara dönüşerek –kendisini de süpürüp götürecek– istilayı fark edemeyerek güya bir sonuç elde edebilirmiş gibi kendisini kaldırıp vatanın duvarına çarpıyor ve hiçbir te'sir hâsıl edemeyeceğini hâlâ anlayamıyor. Müthiş bir belanın habercisi alametler ne çiftlik sahibinin ve ne de korucularının –önemi derecesinde– dikkatine çarpıyor. Ve akşam saat on bir olduğu halde gece gelecek mutlak musibete karşı hâlâ acele bir tedbire tevessül edilmiyor, edebileceklere de ehemmiyet verilmiyor. Ve yalnız bu kadarla kalır artmaz etmez zannolunuyor.

Evet bulutlu havalarda kiremitlerini değiştirmeye teşebbüs ederek onu yağan yağmurdan her tarafı çürüyüp dayanamayacak bir hale getirilmiş olan vatan ya bu felaket ile –hafezanallah– çökecek, çöktürülecek, içinde bedbaht halk alt üst edilecek, ettirilecek veyahut gaflet ile önem vermemezlik ile, ve yahut da makam ve şöhret hırsı ile menfaat hissi ile yine milletin kaderi çoluk çocuk eline düşürülecek, veya düşüttürülecek. Bu sefer, evet işte bu sefer hükümet burcuna masum kelleleri asılarak her taraf alkanlara boyanacak.

Abdülhamid yalnız aleyhinde bulunanı parçalardı. Cemiyet, kendine mensup olmayan bütün vatan evlatlarını düşman bilir, mahvına yürürdü. Abdülhamid hafiye kullanırdı. Cemiyet bütün üyelerini hafiyeliğe sevk etmek isterdi. Abdülhamid bendegânını taltif ederdi. Cemiyet bütün mensuplarını mesut ve bahtiyar ediyordu.

Abdülhamid hiç olmazsa düşmanlarını boğdurur ve sürgün ederdi. Cemiyet tırnaklar söktürüyor. Şehir içinde adam öldürtüyordu. Abdülhamid hiç olmazsa zeki adamları kullanıyordu. Cemiyet ne kadar gafil, sakil var ise onları istihdam ediyordu. Abdülhamid yalan ile dolap ile mevcudiyetini muhafaza edebiliyordu. Cemiyet Trablus'u verdikten sonra diğerlerini de verdiriyordu. Abdülhamid otuz üç senede otuz üç bin kişi öldürdü ise cemiyet otuz üç ayda elli bin nüfus öldürttü. Belki daha fazla. Abdülhamid 33 senede yirmi beş milyon lira borçlandıysa cemiyet dört senede kırk milyon borç aldı.

3 Yaklaşan Balkan felaketi hissedilmekle birlikte, neredeyse bunun suçlusu olarak da İTC görüldüğünden oklar yine onlara çevriliyor. Geçmiş seçimlerle ilgili olarak İTC suçlanmaya devam edilirken, *İştirak* hâlâ yeni seçimlerin yapılacağını umarak, yapılacağını sandığı yeni seçimler için de şimdiden İttihatçıları suçlamaya başlıyor. Oysa Balkan Savaşları'nın patlamasına bir buçuk, Bab-ı Ali baskınına beş ay kaldı!

Abdülhamid zamanında az çok şikâyetten korkuluyorken cemiyet bu kapıyı da kapadı. Abdülhamid ne yaptıysa cemiyet iki mislini yaptı. Hatta onun noksanını tamamlamaya savaştı.

Milletin hâlâ son nefesinde gözleri var ki seçimlerde her fedakârlığı icraya, hatta milyonlar serperek maksatlarını elde etmeye hazırlanıyorlar. Öyle ya, milletten alınmış yine milletin bir kısım gafil, menfaatperestleri vasıtasıyla zavallı milletin boğazına zincir geçirmeye yelteniyorlar, her tarafta tasfiye yapılmadıkça semercilikten, hamamcılıktan, uşaklıktan.... bilmemnelikten eşraf sıralarına geçirilmiş ve bilmemnecilikten nerelere çıkarılmış ve bütün milletin kaderini kendi heves ve melanetlerine göre devam ettirmekten başka emel beslemeyen birtakım serseriler, kötü fikirliler temizlenmedikçe katiyen cemiyet, siyasi bir parti halinde telakki edilemez. Kamuoyu nazarında mahkûm olan bu partiye[4] [*ilk satır okunamıyor-S.G.*] felaketine imza koymak, milletin ırz ve namusunu pazara çıkartmak, paralarını almak, paraya aldanmak ise beytullaha top, arş-ı âlâya dinamit atmak, sahipsiz vatanın elde kalanını satmaktır ki bunu yapacaklar evvel ve ahir hakkın ve halkın nazarında zan altında olacaktır.

Çünkü millet-i Osmaniye'de bir uyanma hisseden Avrupa, artık meşru haklarını müdafaaya liyakat gösterdiler diye şimdilik sabırla ve seçimlerin neticesini bekliyor. Bu defa da paralara, tehditlere aldanacak olursak felaket kuyumuzu elimizle kazmış olacağız.

Ve kimseye de bahane bulamayacağız. Yani İttihad'a – Buyrun efendim astığınız kestiğiniz az geldi, tamamlayın demiş olacağız, evet şimdi millet namına milletin hukukunu müdafaa eden bizler iplere –hem de güle güle– iplere çıkacağız. Fakat millette derman kalmayıncaya kadar vukuu bulacak mezalime sabır edecek olan Avrupa, akıbet demir elinin müdahalesini uzatıp, yeter artık, bu zavallı mahlûklar sizin elinizde esir değildir diyecek, işte o zaman kıyamet kopup Osmanlılar özellikle de İslâmlar – ekser Osmanlılara, lakayt, atıl olup tembellerin, meşru haklarını bilemeyen, müdafaa edemeyenlerin artık geçinmeleri imkânsız olduğu için diri diri gömülmek üzere hazırlanan felaket mezarı gösterilecektir.

[*ilk satır okunamıyor-S.G.*] ...başka hamisi kalmayacak biçare Müslümanlar, bedbaht Müslümanlar, zavallı Müslümanlar, Asya'ya, ortaya çıktıkları beşik olan Asya'ya değil can düşmanı cani olan Rusya'ya, yırtıcı canavarın kucağına, ırz ve saltanatın hasmı olan zulüm ocağına, nemrut cehennemine, firavun yatağına düşecek, bu felakete, bu ebedi lanete sebep ve müstahak olanlar milletin kanıyla tarihe adını yazdıracak ve Allahın huzuruna domuz suretiyle, şeytan kıyafetiyle çıkacaktır.

---

4 Kapak sayfasındaki yazı burada kesiliyor. İkinci sayfadan devam ediyor.

KEŞKÜL-İ SİYASET

Dün gece mahalle kahvesinin ağa pikesine şöylece yaslanmış bir ihtiyar efendi, büyük fincanına uzanan buruşuk dudaklarıyla sade kahvesini içiyordu, bitirdikten sonra: Acı haller hakkında yorumlarda bulunurken, caddeden bir ses yükseldi!

"Tanin! Tanin! Yazıyor!"

İhtiyar yerinden zıpladı, yanındaki arkadaşına:

– Birader saat henüz dört buçuk, bu ne Tanin'i! Yoksa bu "gecelik" Tanin mi?

Arkadaş:

– Yok azizim! Bu Tanin bizim eski Tanin herkesin bildiği Tanin! Lakin gündüz çıkmaya yüzü kalmadığından karanlıktan istifade ediyor!

YILDIZ-I SANİ NERESİYDİ[5]

31 Mart hadisesinde Cavid ve Cahid beyleri eteklerinin altında koruyarak Odessa yoluyla Avrupa'ya firarlarını sağlamak gibi hizmette bulunan Cağaloğlu'nda sakin meşhur Matarani ailesinden Madam Viktoria'nın evi milletin kaderinin, her türlü meselelerin görüşüldüğü ve mahrem kararları almaya mahsus ikinci bir Yıldız haline konulmuş, her şey orada; yakmak, yıkmak, asmak, kesmek, imtiyaz ve memuriyet verilmek için sorumsuz bir heyet, gayrı resmî bakanlar, gayrı resmî Bab-ı Ali, daha doğrusu engizisyon mahkemeleri haline getirilmiş idi. Bu kadının hizmetlerine mükâfaten olmalı ki koca Irak kıtası, çıkası gözlerini vatana dikmiş olan Siyonistlere bahşedilmek derecesine gelmişti. Çünkü meşhur Brom madeni meşhur vatanperverler!.. tarafından nasıl kapatıldı ise Irak kıtası da hali [*son satır okunamıyor-S.G.*] ...yarım asır evvel ekilen tohumun dört sene evvel verdiği filizlerin gayret ve himmetleri ile Siyonistlere verilecek, Osmanlı ülkesinin büyük bir parçası bedavaya bağışlanıverecekti.

Milletin bütün alçakça felaketine hüküm ve karar verilen bu uğursuz eve yine tekelci şirket bakışlarının toplandığı ve bir fırıldak çevirmek için pek çok görüşmelerde bulundukları haber alınıyor. Bu hususta hükümetin şiddetle nazar-ı dikkatini celbediyoruz.

KABİNE HEYET-İ MUHTEREMESİNE

İttihadın önde gelenlerinden eski Maarif Nazırı Emrullah Efendi'nin İzmir Maarif Müdürü iken çaldığı 1200 lira için verilen karar –yani altı ay hapis, on sekiz ay memuriyetten mahrumiyet ve paranın tahsili– Şûra-yı Devletçe de tasdik edilmişken bu kişi okul arkadaşı olan eski Bab-ı Ali Hukuk Müşavir, Abdülhamid'in mütercimi, kulu, kölesi, meşrutiyetin... dördüncü sadra-

5 Sani: İkinci.

zamı! ciğerler yakıcı Trablus'un kahramanı Hakkı Paşa tarafından kollanarak Meclis-i Maarif azalığına tayin ettirilmişti.

Meşrutiyetin ilanı sonrasında döneklerin de kendi fikrinde olduğunu anlayıp büyük sandalyeler kapacağını bildiği için – kendisini şaibeden kurtarmak emeliyle tekrar Şûra-yı Devlete müracaat etmiş ve çuvala sığmayan mızrak Şûra-yı Devletçe de saklanamayarak hüküm yine tasdik edilmiş idi. Bu mahkûm zat iki defa millet vekâletini ve iki defa da Maarif Nezareti'ni elde etti. Öyle ya arayan soran olmazsa gitgide yankesiciler, tulumbacılar bakan olur. Ey muhterem kabine, sizden kesin ve fiili icraatlar bekliyoruz. Hiç olmazsa hükmü verilmiş ve mahkeme aşamalarından geçerek cezası itiraz ve temyiz edilmesi mümkün olmayan bir kesinlik kazanmış olan adamın bari hükmünü icraya bir cesaret gösterin.

MALİYE NEZARETİ, ÇOLUK ÇOCUK MEKTEBİ OLMUŞTU

Maliye Nezareti'ni arapsaçı gibi karmakarışık eden Cavid Bey Ziraat Bankası'ndan işe yeni başlamış ve maliye usullerine gayrı vakıf birtakım mensup gençleri doldurarak çoluk çocuk mektebine çevirmiş, muamelatı karma karışık bir hale getirmiş. Türkçe bilmeyen, iki kelime bile söyleyemeyen Nesim Ruso Efendiyi özel kalem müdürlüğüne kadar yükseltilmişti. Neticeyi sezerek tönbeki rejisi komiserliğini yakalayarak, hem kendisini hem de namuslu memurları kurtaran bu kişinin tahribatına mahal kalmamış ise de diğerlerinin terfi ve ilerleme için tecrübe ve melekeleri olmadığı halde milletin parasını çekmeye gelen, vicdani sorumluluk hissetmeyen tufeylilere ale'l-husus birçok namuslu emektar bulunduğu halde yine ahir mahalden celbedilen Beyoğlu, Üsküdar muhasebecilerine [*son satır okunamıyor-S.G.*] ...boşalttırmaya hâlâ göz yumulacak mı? Nazır beyefendi! Devlet daireleri Darülaceze ve İttihad'ın çiftliği değildir. Ehil olmayanların, baş belalarının defini bekleriz.

İNTİHAB YİNE ŞÜPHELİDİR
ŞEHREMİNİNİN ŞİDDETLE NAZAR-I DİKKATİNE

Mebus namıyla yalnız parmak kaldırıcı bir yalan şahidi tedarik edilmek için geçen seçimlerde başarıya alet olabilecek belediye heyetlerinden olmak üzere yörenin imam ve muhtarları birer suretle elde edilmek çaresine tevessül edilmiş ve her tarafta baskı ve tehditle –herkesin bildiği üzere– en evvel beledi, sonra sopa oyunuyla mebus seçiminde başarı elde edilmişti. Numune istenilirse Teşvikiye mahallesinde mukim, Sirkeci'de Emir Cami-i Şerif İmamı Hüseyin Efendi'nin Beyoğlu Evkaf tahsildarlarından Rıza namında cemiyetin aletlerinden olan bir şahıs gece saat dört buçukta karanlık bir mahalde önüne geçerek "hoca efendi sen itilafçılara kazandırmaya çalışıyormuşsun, memleket ateş içinde imametin elden gideceği bir şey değil, çoluk çocu-

ğun var" diye tehdit ve mezkûr mahalle imamı Nuri Efendi'yi dahi korkutarak maksatlarına nail olmuşlardı. Sopa ile adam sırasına geçirilen bu adamların yapacağı işten hayır gelir mi. Ve geçen seçimlerde gözleri korkan ve yine sandık başında eski heyeti görecek olan millet serbestçe oy verebilir mi. Böyle seçim heyetlerine de bilmeyiz ki bir resmî sıfat verilir mi. Şehremini Paşa'nın bu husus için şiddetle nazar-ı dikkatini celbeder ve yapacaklarını ehemmiyetle bekleriz. Yoksa seçimler gelecekte de endişe uyandırıyor.

HASBİHAL[6]

İslâmiyet fikir ve vicdan serbestîliği içinde herkesle anlaşmayı gaye bilmiştir.

Bu hakikat muazzam ebedi muvacehesinde unutulmaya karşı kahramanca sebat ve metanetini koruyan, zamanın değişmesiyle ahkâmın değişeceği kaidesini tekzip ve ihlal eyleyen –hakikat her zaman hakikattir– şu ferman-ı ilahi karşısında durup tefekkür geçirmek lazımdır.

Herkes hak ve hürriyetine nail olduğundan bunun sonsuza kadar muhafaza ve idamesine itina ve ihtimam iledir ki adli bir idare teessüs etmiş; adilane hükümler insanlığa hâkim olabilmiştir.

Esasen Hıristiyanlık bizim telakkimiz gibi de değildir. "Cihad" ilanı insanlığın selametini ihlal eden; insan haklarını gasp edenler içindir. İtalyanlar gibi [*son satır okunamıyor-S.G.*] ...adalet uygulamak ancak fikri murakabe kabil olabilir.

Bize hoş gelmeyen fikirlerin, işlerin, uygun olmadığı, ortadan kaldırılması gerektiği zehabına düşerek yok kabul etmek, zulmü ve zulmün tabii neticesi olan izmihlali davet etmektir.

Elbette Olur Ev Yıkanın Hanesi Viran

Mademki hükümetler kabul edilmiştir, onlardan adalet beklemek haklıdır. Âlem-i İslâm'ın maarifperver Halifesi Harun Reşid; (Arapça satır okunamadı) ... diyerek bu hakikati teyit etmişti.

Şimdi bize düşen vicdan vazifesini zulüm icra etmesi mümkün olan hükümetlerin hasarlarını hafifletmek cihetine matuf olmak lazım gelir. Bunun için yegâne etkili çare uzun toplumsal mücadelelerden sonra keşfedilen "murakabe" keyfiyetinin teessüs ve ferman-ferma olmasını temin etmektir.[7]

Her türlü tesirat, fikri kanaatlere muvakkaten bir muhalif akım vermesiyle neticelendiğinden bilahare birçok ihtilaflara, hatta isyana sebep oluyor ki, bu da tabiidir. Her tesir; ne kadar hafif olursa olsun mukavemete maruz

---

6 Bu, ayetlerle desteklenen bir tür dinî sohbet. Dili Arapça ağırlıklı. Doğal olarak, ayetlerin Arapça yazılanlarının transkripsiyonu yapılmamıştır. Yazı özetlenmiştir.

7 Murakabe: 1. Bakma, gözetme, göz altında bulundurma. 2. Kendi iç alemine bakma, dalıp kendinden geçme. 3. Denetleme, kontrol.

kalması muhakkaktır. Bu mukavemetten müteessir olmamak, gerçeğe bağlı kalmak ve vicdan serbestliğine riayet etmek ile mümkün olabilir... İnsanlığın saadetine matuf olan din-i İslâm bütün bu konularda ... birkaç kelime cem etmiştir..

İŞTİRAK CERİDE-İ MUHTEREMESİNE

Muhterem kabinemizden temennilerimiz.

Şimdiye kadar birkaç türedinin elinde adeta oyuncak yerine konulan millet bu kere hakiki bir meşrutiyet devresinin inkişafını ve vatanın selameti için adımlarının atılmakta olduğunu anladıkça muhterem kabinemize karşı herkesin kalbinde derin ve hürmetkâr hisler doğuyor.

Her biri yalnız tarih-i Osmanî'de değil; yabancı ülkelerin tarihlerinde bile seçkin şanlı mevkiler kazanmış bu şerefli kabinemize hayırlı muvaffakiyetler dileriz.

Muhterem İştirak'ın eski sayılarından birinde İzmir ve civarında seçimler sırasında yapılan meşrutiyete aykırı işler ve bunların müsebbiplerine dair yazılan yazı dikkatimi çekti ve minnet duydum. Evet: bahis buyurduğunuz kişiler taraflı hareketlerinde devam edip gitmekte ve gizli gizli toplantılar yaparak halkı kandırmaya ve artık ebediyen milletin gözünden düşen İttihad taraftarlarının gelecek seçimlerde başarılı olmalarına –hem de resmî elbiselerini tehdit aleti olarak kullanarak– gayret etmektedirler.

Bu defa keyfiyet azledildiği müjdesini memnuniyetle aldığımız Vilayet Jandarma Alay Kumandanı Muhyiddin Bey (İttihadçılara bu Muhyiddin Bey'in meziyetleri sorulursa: "Ah.. Bilmezsiniz, onun Bulgaristan'ı bile hayretlere düşüren komitacılıktaki dehasını! Bilmezsiniz" diyerek içini çekerler...) memuriyet yerini terk ve refakatine maiyet memurlarından olup öteden beri İttihad komitasının seyyar propagandacılığında çalışan Enver Efendi'yi de alarak aslında tarafsız olan ve fakat şimdiye kadar kaza jandarma zabiti Tahsin Efendi hempalarının kandırmalarından kurtulamayarak İttihatçı görünen ve namuslarıyla, iyi ahlâklarıyla temeyyüz eden muhterem Nazilli ahalisini aldatarak yine bu kazaya dönüp yeni kabinemizi protestoya dair telgraflar keşide ettirmeye gayret ederlerse de, hakikatin ışığıyla zihinleri bir kat daha parlayan Nazillilerin hiçbirisinin bunların söylediklerine zerre kadar önem vermediğini:

Felek bize neler etti
Postlarımız elden gitti...

Nakaratıyla boyunları bükük merkez vilayete doğru gitmişlerdir. Hamdolsun adil hükümetimiz Muhyiddin Bey'i oradan atmıştır. Fakat kaş yapayım derken göz çıkaran ve Hıristiyan unsurlarla (ve bilhassa Ermenilerle) İslâmlar arasında nifak ve soğukluk tohumları saçan ve eski nüshada da kendisin-

den bahsedilen kaza jandarma zabiti Tahsin Efendi de oradan kaldırılmayınca evvelce de arz edildiği gibi gelecek seçimlerin selamet ve tarafsızlığını temin etmek mümkün bulunmadığından kabinemizin nazar-ı lütuf ve basiretlerini bu noktaya da celbe cesaret eylerim.

V. N.

Hamiş:

Varlıkları seçimlerin layıkıyla yapılması bakımından zararlı daha bazı yadigârlar dahi varsa da onlar reislerden bulunmak itibariyle zaten ilgililer tarafından gözden uzak tutulmayacağı tabii bulunduğundan isimleri yazılmamıştır.

KIZIL SANCAK

Şikeste olmalı zulmün kanatları mutlak,
Budur fakirlere serlevha-i cihad ancak
Senin füyuz-ı nevininle bir sabah olacak
Sen ey alamet-i tahlis! Ey kızıl sancak!
Görün de kahr-ı taaddiyi mahvedip yık! Yak!

Evvelce "Nara-i İkaz, Harb, Blamki'ye, Sada-yı Beşer" ve sair manzumeleriyle sosyalistlerin müthiş savunucusu olduğunu gösteren Kamarad A. Rıfkı Bey bu kere "Kızıl Sancak" ismindeki şarkılarını bize göndermişlerdir; en sıkı, en korkulu zamanlarda bize dehşetli şarkılarıyla inkılâp dersleri veren bu sosyalist şairi tebrik ediyoruz.

BİLMEYİZ NASIL UTANDIRMALI?

Hiçbir edebi kıymetleri, insani meziyetleri olmadığı halde mensubiyetleri sayesinde yüksek, yüksek yerlere çıkmış, çıkartılmış olan Kastamonu yazı işleri müdürü ve istinaf savcısı birer vesile ile İstanbul'a gelmişler. Yılan gibi ayağını göstermeyen mektupçu, gücü yettiği kadar İttihad'ın emirlerine hizmet etmiş, ekmeğini yediği milletini unutmuştu. Millete fenalık yapmayı baba mirası bilen savcı ise varlığını, mevcudiyetini cemiyete vakfetmiş. Azıcık muhalefette bulunacakların mahvı için elinden ne gelirse ifasından, ceza reisi ise bununla yarışmaktan çekinmemiştir ki –Allah insanı bunların mahkemesine değil, Şeddad'ın[8] cehennemine düşürmesi daha hayırlıdır– zulüm ve şiddette acıması olmayan savcı geçen sene tekelci şirketin kongresine temsil-

8 Şeddad: Yemen'de Ad kavminin hükümdarı. Büyük binalarla ve bu arada cennete benzetmek arzusuyla yaptırdığı İrem Bağı ile ün yapmıştır. Bu bağdaki köşke girmek nasip olmadan Tanrı gazabına uğrayarak hepsi yer ile bir olmuştur; Devellioğlu, s. 983.

ci gönderilmişti. Şeytaniyet ve melanette oldukça ihtisas ve melekeleri olan bu akreplerin, yine temsilci sıfatıyla geldikleri, izin süreleri sona erdiği halde kongrenin toplanmasını bekledikleri haber veriliyor.

Bunlar milletin memurları mı cemiyetin uşakları mı? Yeter artık sıkılmak bilmezlerse Mısır Çarşısı'nda biraz hayâ tozu alsınlar bari.

MALİYE NEZARETİ'NİN NAZAR-I EHEMMİYETİNE YAĞMA HASAN'IN BÖREĞİ

Kandilli'de kâin merhume Adile Sultan'ın sarayı Kızlar Sultani Mektebi ittihaz olunmak üzere –Ahmed Rıza Bey'in istirhamı üzerine– Abdülhamid tarafından bahşolunmuş idi. Evlad-ı vatanın tahsiline tahsis edilen bu saray, birçok nadide eşya ve eski eser ve sanat eserlerini havi olduğu halde Ahmed Rıza Bey tarafından zapt edilmiş geniş bahçe, koru, orman ve saray müştemilatından olan Vaniköyü'ndeki sahilhane tasarruf olunuyor ve kayıkhanesi, dükkân arsaları, deniz hamamı, arabalığı da kiraya veriliyor. Sahipsiz bedbaht memlekette herkes istediği gibi at oynatıyor. Yağma Hasan'ın böreği. Mektep vesilesiyle bir de piyango tertip edilmiş ve külliyetli para çekilmiştir. Bu paralar ne oldu bilmeyiz. Sorulan suallere sükûttan başka cevap yok. Sarayın bazı kısımları –göz boyama türünden– onarılıp boyanmış ise de bu kimin emri ve hangi komisyonun kararıyladır bilmeyiz yalnız bir parçası bin liraya alındığını tespit ettiğimiz eski eserler ile eski ve kıymetli eşyanın deftere geçirilip geçirilmediğini de bilmiyoruz. Diğer eşyanın yani Mebusan reisine mahsus konak eşyasının hesabı sorulmadan hayhaycılar kapatmaya, milletin malını aşırttırmaya çalıştılar idi. Bu ne olacak, bunun hesabını kim arayıp soracak, şimdiye kadar alınan kiralar, toplanan yardımlar nerede kalacak. Millet ipten kuşağa indi, vatanın her gün bir direği çalınarak yıkılmak derecesine geldi. Hâlâ insaf yok, soranlara ehemmiyet veren yok, hayâ yok, millete sahip yok, vaktiyle milletin malına sahip çıkmalı, kira hesaplarını, piyango paralarını sormalı. Abdurrahman Bey Efendi bunu da ehemmiyetle nazarınıza koyuyoruz. Sonra sizden de hesap sorulacağını unutmayın. Zira göz yumanlar ihanete ortak olur.

BAHA TEVFİK BEY TETEBBUATI

Eşek Gazetesi başyazarı Baha Tevfik Bey Efendi'nin askere alınmak üzere olduğunu üzüntüyle haber aldık. Mademki i'fa-yı hizmete mecburdur bari süvari [*son satır okunamıyor-S.G.*] ...veya beygir hakkında araştırmalarda bulunup döndüğünde terfi ederek katır veya beygir adıyla gazete çıkarmaya muvaffak olsa...

Matbuatın böyle mühim bir uzvunun geçici de olsa kaybından müteessiriz.

İsmi	San'atı	Mahal-i Azimeti	Mev'ud Mükâfatı
Zühdü Efendi	Semime Müderris	Tosya Kazası	Niyabet Namzedi
Evliyazade Hacı Ziya Efendi	Ziyaiye Müderrisi	Daday	Mekteb-i Sultani Muallimi
Tenekecizade Mehmed Efendi	Nukud-ı Mevkufe Kâtibi	Arac	Zamm-ı Maaş
Kaybandizade Halid Efendi	Mebus Mahir Efendi Çırağı	Devrakani	Tahsisat-ı İlmiyyeden Maaş
Şeyh Zahid Efendi	Neşbendi Şeyhi	Duragan ve Gerze'ye	.... cı Kadı Tekkesi Postnişinliği
Şeyh Ata Efendi	Hazret-i Pir Şeyhi	Taşköprü'ye	Meclis-i İdare Azalığı
Fetihcizade Nuri Efendi	Nukud-ı Mevkufe ve Eytam Müdürü	Merkez Vilayet	Kayd-ı Hayat Şartıyla Memuriyette İbka
Sivaslı Hemdem Dede	Sabık Mevlevi Şeyhi	Akkaya	Mevlevihaneden Bin Kuruş

Hâlâ mevkiinde tutulan Kastamonu Valisi'nin seçimler hakkındaki tertibatının, daha doğrusu milleti iğfal etmek için ilmi ve ruhani sıfatlarıyla va'z ve nasihat vesilesiyle gönderdiği kişilerin yerlerini ve söz verilen mükâfatı yukarıda yayınlıyoruz. Bunlardan Kaybandı oğlu Halid Efendi vaaz esnasında Aşağı İmaret Camisinde İttihad'a muhalefette bulunanları kâfirlikle suçlamaya bile cüret etmiş ise de gramofon plakları gibi kurmakla işleyen, para ile tutulmuş bu gafillik derhal cemaat tarafından zembereğine basılarak rezil edilmiştir. Fakat her tarafta böyle akıllı insanlar bulunacağına emin miyiz? Evvel ve ahir söylüyoruz... [*son satır okunamıyor-S.G.*]

Kanun devrindeyiz. Kanunsuz değil, kanunen bu felaket düşmanlarının kafalarını ezmek istiyoruz ki işte kanuna tecavüzlerini de arz eyliyoruz.

Vali her ne suretle olur ise olsun geçen seçimde cemiyet adaylarının kazanması için emirler ve şifrelerle tehditlerde bulundu. Hatta Kangırı belediye reisine ve mahkeme azasından İsfendiyarzade Ziya Bey'e adaylıklarını cebren geri aldırdığını ispat edeceğiz, işte kanuna tecavüz.

Kangırı mutasarrıfı, Koçhisar nahiyesi ikinci seçmenlerinden Köseköy'lü şeyhin mahkemeye ait –ve makamına hiçbir ilgisi olmadığı halde– ihtilaflı

tarlası için müdüre hükümet adaylarına oy vermek ve kisve ve sıfatından istifade ile diğer ikinci seçmenleri kandırmak şartıyla defalarca telgrafnameler çekmiş – ve Kastamonu eski valisi Hüsnü Efendi'nin seyretmesi ve Liva'nın yazı işleri müdürü ve seçimlerin düzenleyicisi, cemiyetin hafiyesi olan biri ki pederi açlıktan ölecek derecede sefalette bulunduğunu bildiği halde şefkat göstermeyenin millete ne gibi muhabbeti olur. Böyle bir vicdansız marifetiyle de; seçim belgelerine ikinci seçmenlerin künyeleri attırılmış – yani milletin hak, hürriyet ve hâkimiyetine tecavüzle, kanunu çiğneyerek emir ve maksatları hilafına hareket eden kişilerin kim olduğu anlaşılmak ve sonra o zavallı hakkında meslekleri icabı bir melanette bulunmak istenilmiş. Bu nasıl ... [*Katlanma yeri nedeniyle bir satır okunamıyor-S.G.*] hacet yok. Çünkü evvelki iddiamızı tekzip edemediler. Ve inkâr edemezler. Böyle vicdansız memurların; milletin meşru haklarıyla oynayan İttihad bendelerinin hâlâ yerlerinde bırakılması, meşrutiyete, millete hakarettir. Kanun kabinesi işte sizi kanuna davet ediyoruz.

Ekmek ve nimetiyle yetiştiği bu milletin mahvına ve yıkılmasına çalışan bu tufeylilerin, bu muzır mikropların, makamlarında kalmaları ömür boyu kaydıyla değil ya? Sorumsuzluklarını sağlayan bir kanun da yok ya! Utanmak bile nasip olmayan bu kötülerin gayretleriyle, melanetleriyle önümüzdeki seçimlerde fesat olmaz mı? Ve yine birtakım ar ve hayâdan yoksun şahıslar sıkılmadan mebusum diye gelmez mi? İnsaf edin de milleti bu kadar hakir görmeyin, bir iki kişi için bir milyon halkı da gücendirmeyin.

GELECEK NÜSHAMIZDA

İttihad ve Terakki önde gelenlerinden bazılarının geçmişteki özel durumlarıyla masumluğa geçiş şekillerini ve siyonistlere neden bağımlı olduklarını ve siyonistliğin emellerini içeren pek mühim bir makale yayınlayacağımızı şimdiden muhterem okurlarımıza ilan eder ve okurlarımızın o nüshadan hatıra olarak birer tane edinmelerini tavsiye ederiz.

Kastamonu Valisi Emin Bey'in İttihad ve Terakki Cemiyeti'nden istifa eylediğini haber aldık. Tuhaf değil mi bu adam cemiyete dâhil olurken programlarına göre cemiyete sadık kalacağına, programından ayrılmayacağına dair yemin eylemiş olacak. Böyle olmadığı halde önceden vicdan sahibi biri gibi çekilmiyor da şimdi tazyik üzerine –istihbarımıza göre– istifası sahih ise yemininden dönmüş olacağı gibi şer'en de nikâh yenilemesi lazım gelir. Ve hem de yemininde bile sabit ve sadık olamayan böyle bir adama nasıl olur da emniyet ve kuru bir kağıdına itimat edilir, Allah'ı inkara cüret eden kula, özellikle kuru lafa, boş kağıda ehemmiyet verir mi?.

ZİYARET

Kangırı mutasarrıfı, milli bayramda hükümet memurlarını yanına alarak mahalli Hürriyet ve İtilaf şubesini ziyaret etmiş. Açılış töreni icra edilirken resmî davete ehemmiyet vermeyip hatta girecek olanları bile azledeceğini söyleyen mutasarrıfın ne yüzle ziyarete gittiğini anlayamadık. Yoksa Kangırılılar ile alay mı ediyor. Artık böyle renksizlerden hayır beklememeli.

Kastamonu orman müfettişlerinden Hulusi Bey'in geçen seçimlerdeki rezaletleri örtmek gibi bir melanet maksadıyla Vali tarafından Ayancık'a gönderilmiş olduğunu haber aldık. Vicdan ve bağımsızlığına vakıf olduğumuz Hulusi Bey'in böyle dolaplara alet olmasına ihtimal vermiyoruz.

KAMİL PAŞA HUZURDA

Ağustos'un üçüncü günü huzur-ı âl-i cenap-ı padişahîye Kamil Paşa hazretleri kabul ve üç saat kadar mülakat ve iltifata mazhar olduğu ve tarafsız ve tesirden masun müstakil bir kabinenin teşkili irade buyurulmuş ise de seçim sonucuna kadar affını istirham eylediklerini Paris'te yayımlanan ve sosyalistlerin yayın organı olan L'humanite gazetesinde okuduk.

Evet, ne zaman vatan bir tehlikeye uğramış ise zavallı Kamil Paşa –temizlik memuru imiş gibi– bin rica ile mevki ikbale getirilmiş, baytarlar ile tedavi edilen milletin yaraları – kangren olup vatanın vücudunu mahvetmeden mecburen uzuvları keserek Osmanlı'nın hiç olmazsa hayatı muhafaza edilmiş, ettirilmiş hizmeti –bilenler için– pek büyük olduğu halde – bu büyük adam, pisliği temizledikten sonra kovulmuş, tahkir edilmiş, nihayet dar zamanlarda yine yalvarılmış yakarılmış derdimizde merhem bulmak için getirilmiştir. Felaket günü dostu, millet babasıdır.

Bu tedbirli vezirin vatanperveranesinin düşmanı, ilim ve irfanın amansız düşmanı olan şarlatanlar memleketimizin mahv ve yıkılma sebeplerini [*sayfanın ilk satırı okunamıyor-S.G.*] ...Bosna ve Hersek'i, satmış, Bulgaristan'a bağımsızlık vermiş diye olmadık hezeyanlarda, akla gelmedik iftiralarda bulunmuşlardır.

Bu defa da başbakanlığa gelecek olsa, müzakeresine başlanılan Trablusgarb da Kamil Paşa tarafından satıldı denilecek, suçlamalara bir bilezik daha ilave edilecek. Fakat Kamil Paşa gibi vicdanından başka hiçbir kuvvete bağımlı olmayan bir zat, millete hizmetten çekinmez. Yalnız milletten beklediği bir fedakârlık varsa, meşrutiyete layık bir kavim olduğumuzu ispat ve gelecek seçimde vatanımızın ihtiyacını anlamış, namuslu, milletini seven mebus çıkarabilmektir. O zaman kendisi sadarete gelir. Getirilir, hizmetlerine,

iftihar edeceği vatanperverlik sayfalarına yeni hizmetleriyle yeniden berrak, altın ile süslenmiş bir yaprak daha ilave eyler.

ALLAH ENCAMIMIZI HAYREYLEYE

Tezahürat-ı Umumiye-i Osmaniye üzerine milletin başından atılan İttihad ve Terakki'nin[9] hayata dönmesi için Hüseyin Hilmi Paşa'nın kabine üyeleri arasında saçtığı nifak tohumu –çünkü hakiki bir meşrutiyet kurulunca İttihad'ın elinde oyuncak olan milletin felaket ve musibetine büyük sebeplerden birisi olmak cihetiyle mesuliyetten kurtulmak için– ortaya çıkan cereyanın gittikçe genişlediği görülüyor.

Şahısları malum olan –ki şimdiden sonra artık her şeyi yayınlamaya tahammülümüzü kesen– bu zevatın bir parça da millete açılmalarını rica ederiz. Çünkü dört sene içinde her türlü fecaati yapan, yapanları himaye eyleyen İttihatçılar, cemiyetin ileri gelenlerini, milletin kaderini evlerinden idare edenleri, siyonist hizmetçilerini atmalı ve bunları kanunun pençesine kendi elleriyle teslim etmeli ve meşrutiyete olan bağlılığını kanıtlamalı ki ondan sonra bir siyasi parti, hem de vatanperver bir parti olarak telakki edelim. İttihad'ın ceberut sandalyesini sarılıp düşürmemek isteyen malum şahısların bazıları vaktiyle yine büyük makamlarda özellikle Mahmud Muhtar Paşa, Birinci Kolordu Kumanlığı'nda bulunmuş ve Otuz Bir Mart hadisesini his ve idrak edemediği gibi, isyanı da bastırmaya muvaffak olamamış iken, şimdi hiç münasebeti olmayan Bahriye Nezareti'ne alınmış, mutlaka büyük makamlarda bulunmuşlar, büyük rütbe kazanmışlardan başkası iş göremezmiş gibi valilikler, mutasarrıflıklar için mutlaka eskilerden kimseler aranılıyor bulunamazsa, askerlerimize müracaat ediliyor. Ezcümle Otuz Bir Mart'ta Harbiye Nezareti'nde bulunan ve asker olma cihetiyle ancak bir kolordu kumandanlığı yapabilecek olan Salih Paşa Nafıa Nazırlığı'na getirildi. Bu (ilk satırda okunamayan kelimeler var)... şahsa... fakat vicdanına emin olduğumuz zat mı layık, Salih Paşa mı, Bahriye Amiral Halil ve Hüsnü Paşalar mı layık; yoksa Ceneral Mahmud Muhtar Paşa mı, adliyeye Halim Bey mi layık, yoksa temyiz mahkemesi istida dairesi reisi Hacı Emin Bey mi, evkafa Mahmud Fevzi Paşa'mı layık. Yoksa tarafsız muhterem hoca Şevketi Efendi veyahut Haleb eski mebusu Mustafa Efendi mi?

Kabine için bile layıkları bulunamayarak ahenk ve intizam temin olunamazsa tabii ki valiler, mutasarrıflar da bulunamaz. Hâlbuki memleketimizde inziva ve istirahat köşelerine saklanmış, büyük rütbeler, memuriyetler yağ-

9 İTC'nin seçimlerden büyük zaferle çıkmasına rağmen Halaskar Zabitan olayı üzerine iktidardan uzaklaştırılmasının meşrulaştırılması konusunda sıkıntı çekildiği açıktır. *İştirak*, bu uzaklaştırmayı "halkın genel isteği" gibi ifadelerle açıklama çalışıyor. Burada da bunun bir örneğini görüyoruz..

masında uzak kalmış nice zevat var. Mutasarrıflık, valilik değil kabineyi bile teşkil edebilir. Böyle namuslu kimse biz şu işe layığız diyemezler, bilgileriyle, yetenekleriyle açıktan iftihar edemezler. Bunları araştırıp bu milleti artık nalbantlardan kurtarmalı, eğer bulunamıyor görülemiyorsa, basının yardımına müracaat etmeli. Bizim öğrenebildiğimiz bu gibi kişilerin bir listesini gelecek sayımızda yayınlayacağız. Bakalım İttihad'ın Nur-u Osmaniye kulübu başkanlığından Bitlis Valiliğine gönderilen Nedim Bey'in yerine Ahmed Reşid Paşa tayin edilmiş –ki bu da aynı kulüpte reistir– dama taşı gibi bir kaldırılıp biri konulan İttihatçılara belki şimdiden sonra bir son verilir ve gelecek seçimler bu suretle tehlikeden kurtarılır yoksa Allah acısın, perişan halimize.

YUSUF İZZEDDİN EFENDİ HAZRETLERİ

Veliaht hazretlerinin tahrib edilmiş olan sinirlerinin yatışması için [*okunamıyor-S.G.*] ...da doktor "Funrid"in sanatoryumunda tedavi olunmakta iken İedlah Hof'a nakil ile oranın latif ortamından istifade ettiğini Noye Fraye Presse gazetesi yazıyor.

Dava Vekillerinden Melcanopulos Efendi lütfen idarehanemize teşrifiniz rica olunur.

Emlak ve Arazi Komisyoncusu

Alım ve satım muamelatında bulunmak arzu buyuran kişilerin Çarşı-yı Kebir'de Kürkçüler içinde Sami Bey'in yazıhanesine müracaat eyledikleri takdirde memnun kalacakları beyan olunur.

****

Tevsi-yi Tıbaat Matbaası

****

Müdür-i Mes'ul: Hüseyin Hilmi

1 Eylül Sene 1328 Eylül 12 Efrenci
Birinci Sene Numero 12 2 Eylül Sene 1330 Cumartesi

İŞTİRAK
"Milletim Nev-i Beşerdir Vatanım Ruy-u Zemin"

Organe du Parti Sosialiste Otoman ICHTIRAK
Osmanlı Sosyalist Fırkasının Naşir-i Efkarıdır
Şimdilik Pazartesi ve Perşembe Günleri Neşrolunur

Proprietaire et Directeor Responsable HUSSEIN HİLM

Sahib-i İmtiyaz ve Müdür-ü Mesul Hüseyin Hilmi

Adresse: Quartier de la Sublime Porte Rue Ebou
İdarehanesi: Bab-ı Alide Ebussuud Caddesinde Daire-i Mahsusa
Mesleğimize Muvafık Her nevi Evrak Kabul Edilir
Derc Edilmeyen Evrak İade Edilmez

MAKALE-İ MAHSUSA
MES'ULİYET-İ VÜKELA

Bizde sadece lafzı olan bakanların mesuliyeti, yalnız kanunda olup henüz uygulanamayan, kanunumuzda yazılı ve fakat şimdiye kadar hiçbir kimseye nasip olmayan bakanların mesuliyeti, acaba bir kerecik olsun, velev tecrübe velev latife tarzında bir defacık tatbikini görmek şerefi bakalım kime nasip olacak.

Otuz üç sene yaktı, yıktı, boğdu, öldürdü, astı, kesti, sattı harab etti diye envai suçlamalarda bulunduğumuz Abdülhamid bakanları hakkında da bir şey yapılmamıştı, yaptırılmamıştı, bunun sebebi, acaba ileride biz de bunlar gibi yapacağız, millete akıl öğretmeyelim, yol göstermeyelim mi idi, yoksa her birisinden eşkıya tarzında kurtuluş fidyesi alırcasına külliyetli paraları çekilerek, milletin dilinden korkulduğu için uzaklaştırarak idare-i maslahat mı idi. Madem ki onlar hırsız, namussuz idi, onların parasını almak; serbest bırakmak onların cinayetlerinin ortağı, belki daha büyük melanet irtikâbı demek değil mi? İnkılâptan maksat bunalmış, hürriyete susamış millete hizmet değil kavga yorgan üstüne sayılmaz mı?

Abdülhamid'in otuz üç senelik baskılarından ziyade dört sene zarfında

icra-yı tahribat eden İttihat hükümetine ne yapıldı kapaklı kaynayan tencerelerin, gizli dönen fırıldakların, saklı çevrilen dolapların elbette bir gün aşikâr olacağına eminiz. Fakat satılan, hiç şüphe yok ki satılan Trablusgarp'ımızın, sevgili vatanımızın tellallarına ne yapıldı. İtalya'da sefaret etmiş, vazifesi milletin hukukunu muhafaza değil, soysuz kadınlar peşinden dolaşmaktan, âdi ve avama mahsus yerlerde vakit geçirmekten; yeşil çuha üzerinde briç oynayıp şahıs değil namus-ı Osmaniye'yi küçük düşürmekten başka bir iş ile meşgul olmayan Hakkı Paşa gibi evinin işlerini bile düşünebilmekten aciz, gafil, gösteriş düşkünü bir adam sadarete getirilmiş, [*son satır okunamıyor-S.G.*] ...yapmakla, kötülükleriyle âleme dehşet veren cellat kıyafetli bir caniyi millet meclisine tahkim ve milletin vekillerine hakaret ettirmekle, milletin bahçesinde yetişen Samim gibi bir fidanı katleden alçakları elde ettirmemekle beraber hem katil; gözleri önünde ve hem de milletin ekmeğiyle yaşayan resmî sıfat taşıyan bir cellâdı koruyup kollamakla – inkâr edilirse ispat edeceğimiz üzere bakanlar kurulunda müzakere olacak meseleler hakkında İttihad partisi reisi Halil beyden emir almadıkça karar vermemek gibi– gizli kuvvetler elinde oyuncak olmakla; redif namıyla Kosova sahrasına toplattırdığı vatan evlatlarını bedel toplayıp, soymakla, soydurmakla, Trablus'umuzdan askerî kuvvetimizi, silahlarımızı, topunu kaldırmak daha doğrusu İtalya'ya ihsan etmek, bağışlamak ile ispat etmişti. Hani bakanların mesuliyeti nerde?

Vatanın her noktasını kötülüklerin matemhanesi, milletin her bir kısmını melanet üzüntüsünün esiri eden bu kabinenin ikbal günleri bir felaket devri, musibet zamanı. Beş milyon lira ile yapılan Çırağan Sarayı yangını, "G-r-k" de binlerce vatan kuzularının mahvı; Hevran'da binlerce zavallının idamı, Arnavutluk'ta binlerce kahramanın katli –herkesin konuştuğu üzere Trablus muharebelerinin mesuliyetlerini mucip vesikaları imha için– Bab-ı Ali yangını, binlerce vatandaşlarımızın, biçare kardeşlerimizin felaket sebebi olan Kumkapı, Vezneciler, Mercan yangınları gibi trajediler, hep bu meş'um kabinenin zamanında vuku buldu, fakat kime ne oldu.

Hakkı Paşa Avrupa'ya, Mahmut Şevket Paşa Ayana, Sadrazam Paşazade Mahmut Muhtar Paşa kabineye, Rıfat Paşa Paris'e gönderilerek rahatladılar. Yetişmez mi sebep oldukları felaket, yetişmez mi açtıkları sefalet yaraları, mazileri lekeli, kesin hükümlerle suçlanan kimseler içinde siyasi dehası kabul edilen Kamil Paşa hazretlerinin bulunması ve işlere katılmasını –kendilerinde bir prensip var ve siyasi hislerini muhafaza eyler bildiğimizden– bundan sonra bulunmasını münasip görmeyiz. Ya başlı başına bir kabine teşkil ile tehlikeleri def etmeli veyahut baba oğul [*son satır okunamıyor-S.G.*] ...çekilmek hamiyetsizlik değildir. Çünkü bu kabine Kamil Paşa kabinesi telakki ediliyor ki, iyisi gelirse başkasına, fenası gelirse kendisine olacağından, Trab-

lus için şerefiyle mütenasıb bir sulh akdi mucip olur. Zira şimdi de yapılacak sulhta yine imzası bulunacaktır. Milletin fikirleri zehirleniyor aleyhine cereyanlar hazırlanıyor, bilinmeli.

RÜYA[1]

Oradan ayrıldım.

Yolda bir dostumâ tesadüf ettim. Zavallı adamcağız, sesimi işitiyor, alık, alık, etrafına bakıyor yahu neye alıklaştın! Yüzüme baksana işte yanında duruyorum dedim!

Nerdesin? Görünmüyorsun? Yoksa cism-i latif misin?[2]

Düşündüm; başımdaki yün külah hatırıma geldi... Demek beni görünmez eden, o idi; hemen aklıma günlerden beri zihnimi işgal eden sözü edilen parti heyeti geldi, – hemen doğruca Hürriyet ve İtilaf Fırkası Merkez-i Umumiyesi'ne gittim! Kapı açık imiş, beni gören soran olmadı, evvela kâtiplerin yanına çıktım, taşraya tamimler yazıyorlar, uyanık olmalarını bildiriyorlardı; idare heyetine girdim.

Şaban ayında yaptırılmış eski zaman işi tahta kılıç kıyafetli bir şahıs, Sabri! Tükenmiş, sarıklı bir zât, codur codur hiç kimseye söz düşürmeyen ufacık birisi, kaderine razı bir sima; çoğunluğun arzusuna uygun hareket eden âli bir vücud Fikri! Lütfü! Sakallı bir zât, hasbıhal ediyorlardı.

Birisi, efendim, valiler değişti, mutasarrıflar baki bu olur mu? Ma'haza dışarılarda memurların kulübe olmasa da arzuya devam ve milleti iğfal için gayret ediyorlarmış!.. Milletin gözü hükümetten yılgındır. Memurlar zavallı halkın fikrini karıştırmak için şimdiden birçok iftiralarda bulunuyorlarmış, bunların yalan olduğunu ispat etmeliyiz!... Diğeri adam sen de onlar artık acizdir! Görmüyor musunuz? Her gün bir suçlama, her an bir haber çıkarılıyor? O Tanin midir ne karın ağrısıdır? Ağzına geleni yazıyor da bir şey yapılmıyor! Anadolu'da, Rumeli'de, ahaliye gösterseler, halk onu –hükümet tekzip etse de etmese de– gerçek telakki eder, çünkü yine öyle matbu bir gazete veyahut hükümetin resmî emri olmalı, halk gazete aldı mı onu hükümetin emri bilir yalan olsa hükümetten yazdırırlar mı der. Öteden diğer bir zât, muhalif gazeteler de onlar hakkında yazıyor görmezler mi, diyordu.

Birçok düşüncelerden sonra, bunların mütalaalarına, bir de millet idare edeceklerine, tembelliklerine, uyuşukluklarına hayrette kaldım.[3] [*Son*

1 Muhtemelen bir önceki sayıdan başlayan bir yazı. Özellikle imlasının bozukluğu ileri derecede. Rüyasında görünmez olarak Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın merkezine gidiyor. Orada, zamanın tanınmış siyasetçilerinin konuşmalarını dinliyor. İttihatçı Nesim Ruso beliriyor. Bazı ünlü İtilafçıların öldürülmeleri gerektiğini anlatıyor.

2 Cism-i latif: Cinler, melekler.

3 Birinci sayfadaki yazı burada sona eriyor ve bir sonraki yazı başlıyor. Yazı, ikinci sayfadan devam ediyor.

satır okunamıyor-S.G.] imiş gibi herkes bir telaşta, sebebini bir türlü anlayamadım.

Birisi geldi hürmet gördü hademeye "baba beyefendi geldi mi buradalar mı?"

Hademe, "içeride efendim diğer beyefendiler de var."

Merak ettim kimler olacak. Hemen peşinden ben de girdim. Baktım dört kişi oturuyor. O, buyurun Ruso Efendi dediler ki, bunun Nesim Ruso olduğunu anladım.

Dört kişiden birisi köşeye saklanmış, esmer kıyafetli sakallı çehre zift gibi yani yüzüne bir kara su dökülmüş de henüz silmemiş, silmeye vakit bulamamış. Istrancalı kıyafetli bir adam ortada genç, oynak hevai Nesim ile serbest bir hayat geçirmiş şuh meşreb ateşpare bir vücud, yanında fındık sıçanı gibi ufacık, kertenkele gibi dişleri dışarıda; palyaço gibi bir ötekinin bir berikinin yanına gider şakşaki, derin derin, yanık yanık dertleşiyorlardı. Sakallısı aman efendim artık uyumanın zamanı geçti ne tedbir düşünülecekse diğerleri gelmeden çaresine bakalım.

Genç, şimdi deli balta gelir ona bir koltuk verdik mi kâfi, bayılıyorum budalanın saflığına.

Ruso Efendi, o da olmasaydı biz şimdiye kadar hiçbir iş göremezdik. Allah razı olsun, deli dolu maksadımıza hizmet ediyor ya.

Fındık sıçanı, kerameti ondan biliyor [*bir satır okunamıyor-S.G.*] ...benim renk vermemezliğe, onun ahval-i ruhiyesine nüfuz etmekliğime yoksa aptal bir anlarsa çok fena olur iyisi mi ona şimdiye kadar yaptığımız gibi sureti haktan görünmeli, hissiyatını gıcıklamalı, asabını tahrik etmeli, tehevvüre getirmeli. O idare heyetine tahakküm eder. İstediğimiz gibi taşraya emri verir, verdirir evvela onu burada kurmalı ki, içeride işlesin.

Sakallı, pekâlâ ne gibi bir karar ve emir verdirelim.

Evvela, şimdi her ne kadar hükümet bir şey yapmıyor ise de yarın seçimler neticesinde İtilafçılar kazanacak olur ise, nasıl en evvel geçen devrin adamlarını affetmişler ise, sonra istibdadı geri getirecekler. Bizim kanunen ?.. astığımız, astırdığımız mürtecilerin hesabını soracaklar. Abdülhamid'i tahta oturtacaklar, Trablusgarb'ı satacaklar, şeriatı kaldıracaklar. Biz nasıl ki otuz bir Mart'ta Avrupa'ya kaçıp yakamızı kurtarmış isek şimdi, yani seçimlerin neticesinde yine kaçarız. Fakat sizler gibi aziz kardeşlerimize acıyoruz. Görüyor musunuz, meydanı boş buldular da gazetesiyle her gün valimizi, mutasarrıfımızı, sizin emrinize tabi olan memurlarımızı azlettiriyorlar. Böylelikle yarın hepinizi azledecekler. Yine emin olun yalnız azil ile iktifa etseler bir şey değil. 31 Mart vakasında telgraf çeken mahallerin bütün efradını celbederek asacaklar. Şimdilik vatanın saadetinden, milletin selametinden başka bir emel beslemeyen, sizin gibi evladıyla, fedakârlarıyla, va-

tanperverleriyle muazzez – kardeşleriyle iftihar eden, hayatını, mevcudiyetini, ebediyetini sizin namusunuzla medeni cesaretinizle, hamiyet ve vicdanınızla daim ve kaim bilen İttihad ve Terakki hayır! İttihad ve Terakki değil vatan, gözleri bağlanan millet sizden evet! İşte şimdi sizin gibi hakiki evladından hizmetler bekliyor. Biz vatan için, millet için kaçmayı ar, ölmeyi vacibü'l-iftihar biliriz fakat ölsek ecdadımızın huzuruna kara çehre ile, miskin vaziyette çıkacağız. Tarihinde namlarımıza lanetler okutacağız, çünkü şimdiden âdem-i merkeziyet tatbikine, Arnavutluk'a imtiyazlık verilmesine başladılar, yarın Lütfü Fikri Kürdistan'ı, Şükrü El-Asli vesaire Arabistan'ı, vatanı ayıracak – parça parça yapacaklar. Bunun için vatanın kahramanlarını şimdi vazifelerine davet ediyoruz, en cesur, en metin, ve tarih-i cemiyete altın yaldızlarla adını yazdıracak vatanperverler bir gün mesela filan gün hükümete karşı grev ilan, yani istifa ile hükümeti işlemez olarak bırakıvermeli, hemen seçimler için cesaretle ve hamiyetle çalışmalı ve başarısı şüpheli olan, mukaddes... cemiyetimize muhalefeti ile bilinen mesela Lütfü Fikri, Mustafa Sabri, Amasya eski mebusu İsmail Hakkı gibi şahısların daha memlekete varmalarından evvel memleketin selameti adına ortadan kaldırılmalarına çalışmalı.

Açıktan öldürülmeleri cemiyetimiz üyeleri tarafından yapılmış olmakla yine birçok suçlamaları mucip olacağından, mümkün ise yollarda, hatta otellerde, hanlarda bunların fırsatları düşürülerek zehirlenmeleri çaresinin temini ve fakat şüpheyi davet etmemek üzere kıyafetin tebdili.

Devamı Var

KEŞKÜL-İ SİYASET

Batılı bir dostum, İstanbul'a geldiğinde beni davet ederek Osmanlıların hiçbir hususta var olamayacağını, bir buluş yapamayacağını iddia etti. Bazı hususu müzakerattan sonra ben:

– Nasıl dostum, bizim milleti eski fikirle mi görüyorsunuz!

– Evet! Maalesef öyle. Bakınız medeniyet meydanına hiçbir eser koyamadınız!

– Katiyen reddederim. Ben de, size birçok eserler göstererek sizi insafa davet edeceğim. Sizin keşifleriniz bunların yanında hiç kalır! Bakınız, biz, sıcak su ile (40) derece hararette buharla yirmi otuz milyon liralık bir saray (Çırağan) yaktık! Sağır, dili olmayan bir nazır, mebus, diğer bir nazır mahkûm yerine masum. Yaptık! Harp sahnesi görmemiş birini mübariz, Manyasi merhumun davetinden kaçan bir Cahid'i hürriyet savaşçısı olarak tanıttırdık, âlimi cahil, cahili fazıl, cömerdi hasis, hasisi zengin ettik. Daha tabiatın güneşinde en fakir köylüye bir mendilini altmış paraya kurutturduk! Vergi aldık. Daha söyleyeyim mi azizim! Velhasıl, beş yaşında bir tıfıl nazendeyi ihtiyar,

bir pir-i na-tüvanı[4] genç, genç Türk! yaptık anladın mı? Acaba dünyada bizim kadar buluş yapan kim olabilir.

EĞER KANUN VARSA

Evet tekrar ediyoruz edeceğiz daima edeceğiz, Kastamonu valisi Emin Efendi madem ki Adana'ya gönderilecekti. Madem; niçin kaldırıldı. Neden beyhude harcırah verilecek, Adana cezasını savdı. Adana kurbanlarını verdi, Adana hissesine düşen felaketi gördü. Adana da memleketin bir parçası, Adana halkı da milletin fertleri, yazık değil mi, günah değil mi, niçin millet yoktan hakarete şayan görülüyor. Niçin vatan evlatları aşağılanıyor. Bu adamın himaye eden kim, anlayamadık.

Hakkında suç sayılan birçok iddiamız var. Ne birisini tekzip edebildi ve ne de davada bulundu. Bu baş belası Kastamonu'da olan hizmetini ifa!..etti diye mi şimdi Adana'ya da kundak sokturulmaya gönderilmek isteniliyor. Bizim yazdıklarımız hep vesika ve doğrulanması zor olamayan meseleye müstenittir. Kangırı ... [*Son satır okunamıyor-S.G.*] nakibzade Fevzi Efendi'yi tehdit etmişti. O mutasarrıf ki hazine vekili dava vekillerinden Müftüzade Osman Efendi'yi şubeden istifa etmediği için azlettirmişti. O mutasarrıf ki aczinden, milletin tezahüratından korkarak Kangırı'ya idare-i örfiye kurdurmuşçasına, vilayetin, Çerkeş'in, Tosya'nın polis, jandarmasını celp etmişti.

O mutasarrıf ki İttihadın, hayır İttihad değil, sülük gibi milletin kanını emen sefil, asalak mikropların elinde oyuncak olmuştu. O mutasarrıf ki hükümete bir tane İttihatçı görürse kolundan tutup atacağını söylemiş, hükümet dairesini bir İttihad evine çevirmiş – lakin İzzet Efendizade Mustafa, Keşzade İsmail Efendi gibi namusuyla müftehir olanlara diş geçirememiş idi. İcabında daha pek çok yanlışlarını meydana koyacağımız bu mutasarrıf da hâlâ duruyor. Biz diyoruz ki yazdıklarımız fırsata, menfaate, maksada mebni değildi. Milleti, meşrutiyeti hor görenler mes'ul olsun, emsalleri ibret alarak bir daha yapmasın, bu hali görmek isteriz. Eğer Osmanlılarda hakiki meşrutiyet ve hükümet adaleti varsa, vatanın ilerlemesi ve yükselmesini temin edecek medeni müesseselerin en esaslı kısımları üzerine fikir çalışması yapılarak, ihtiyaç duyulan kısımlarını ıslah edilmeli.

ZIRAAT BANKALARI

Bu memleketin gelecekteki mesudiyetini temin edebilecek, mevcut müesseselerden en mühimi şüphe yok ziraat, ziraat bankalarıdır.

Teşkilat ve genişliğiyle vatanın en ücra köşelerine kadar nüfuz ve istila etmiş olan bu müessesenin de –her idari müessesemiz gibi– ıslaha muhtaç olduğu, kuruluşunda büyük etkisi olan milletin fakirliğini ortadan kaldırma,

4 Na-tüvan: Zayıf, kuvvetsiz.

sanayimizde; ticaretimizde; hususi hayatımızda bile pek büyük bir hakkı olan muazzez vatanın geleceğinin kurtarılması ulvi amacının ürünü olan bu kutsal esasa dayanmış iken son senelerin sefil mirası olarak, işlemlerin insanları küçümseyerek yapıldığı muhakkaktır.

Memleketimizin nehirleriyle, kırlarıyla, ruha ferahlık veren samimi tesiriyle en hissiz kalpleri bile yüksek hislere çıkararak vücuda getirebilecek muhteşem manzarasıyla cihanın en mümtaz bir bereket unsuru olduğu [*Son satır okunamıyor-S.G.*] müteselsile Osmanlı Afrikası'na doğru yayılan insan kitlesi bu gerçeğin en açık şahidi olarak kabul edilebilir.

Bolluğun müstesna nehirleriyle yıkanan bu tabiata rağmen şarklılar talihleri ve ikballerinin sürekli kesilmesi karşısında haşin bir vuruşla bitap düştüğü için midir ki; nedir? Tabiatın kudretine teslim olarak kımıldanmak istemiyorlar. Milletin; fikri ve hissiyatı yükseltilmeye, maddi ve manevi olarak güçlenmesine çalışılmak lazım gelirken, bunların bilhassa memurlar tarafından icra edilmesi gerekirken, ahlâk! diye çırpınıldığı halde, mukaddes ve âli tanınmış olan cihan dinimizin muhterem mütefekkirleri tarafından kainatın araştırılması, insanlığın mutluluğu noktasından kabul edilen dinimiz ihmal ediliyor. Geleceğimiz olan ziraat bankalarının şehir himayesi altına alınması gerekir.

Ziraat bankaları milletin ihtiyaçlarını babaca bir şefkatle karşılamak için tesis etmiştir. Senelerden beri afetler ve kuraklıklarla ezilen millete ziraat bankaları yardımcı oluyor.

Ziraat bankalarının esas ve maksadı memleket hayatının asli unsuru olan ziraatın, çiftçiliğin gelişmesi ve halkın refah ve rahatlığı iken maalesef bugünkü nizamnamelerinin hatalı ve insaniyetperver bir zekânın ürünü olduğuna şüphe edilecek kadar noksan ve amansız olduğu üzüntüyle görülüyor.

Günümüz medeniyetinin umumi refahtan ziyade hususi refaha önem verdiği görülüyor. Binaenaleyh bu noksan ve karışık nizamnameleri... Mesela Romanya devletinin ziraat bankalarına mahsus nizamnamesini tahlil edersek bize nispetle daha insani, daha mükemmel bir hukukperver felsefe üzerinde kurulu olması gözlerimizi kamaştırır.

Son senelerde ferdi ve toplumsal ihtiyaçların şaşılacak bir hızla ilerlediği kabul olunursa banka memurlarının mevcut maaşlarını kendilerinden beklenen namuslu vazifenin icrasına mani olacağı teslim edilebilir...

Zirai araçlarıyla memleketinin iki büyük hayat unsurunu, harp kuvvetleri, ziraat partilerinin ilerlemesini vücuda getiren Romanya ziraat bankaları insani ve ulvi bir emel ile ve elli sene vade ile borç verdiği bizim meclis-i millimiz müzakerelerinin birinde bir mebus tarafından açıklanarak dikkatler bu önemli toplumsal meseleye çekilmek isteniyordu..

Ziraatları ilerlemiş ve gelişmiş memleketlerin nizamnameleri, insani bir gaye ile incelenerek kendi şartlarımıza göre değiştirilip tamamlanarak bu memlekete bir parça hayat verilmek iktiza ediyor..

TAŞRA AHVALİ

Geçen seçimlerde valinin tehdidi üzerine adaylıklarını geri alan Kangırı belediye reisi ile Baliye muhtarının kanunsuz tevkifini valinin tazyiki neticesiyle tasdik eden mahkeme azasından Ziya Bey kabus-ı felaket olan valinin vilayet ufkundan kaldırılmasından bir hürriyet havası, bir meşrutiyet nefesi idrak ile tekrar adaylıklarını hazırlanıyorlarmış, hatta belediye reisi şimdiden istifa ile ikinci seçmenleri elde etmek çarelerine tevessül etmiş, millete hizmet edebilecek bir adam ne valinin tehdidine baş eğer, ne de bilenerek kanun ve vicdanı çiğner, milletini ezer. Bugün uzaktan bir valinin tehdidine karşı koyamayan yarın –Hafazanallah– vatanın taksimi, milletin mahv ve yıkılması için göreceği tehdide tereddütsüz imza koymaktan, oyunu vermekten başka elinden bir şey gelmez. Her ikisi de İttihad mensuplarından olup belediye reisine vaktiyle müracaat ederek hak nerede görürsen oraya hizmet et diyerek namuslu bir eşraf tarafından adaylıktan çekilmemesi rica edildiği halde cesaret göstermemiş imiş bir mebustan medeni cesaret, ilim ve irfan ve vukufiyet ve izan gibi kemalat-ı insaniye bulunmak lazımdır.

Bu sıfatları haiz olmayanlar, cebir ile, hatır ile gelenler, milletin ihtiyacını bilmeyenler yalnız aylık alıp kabul, kabul, demekten başka vazife deruhte etmeyenler kovuldu, yine kovulacak. Millet hakiki tercümanını, tıbbi mütehassısını, öz evladını buluncaya kadar kovulacak. Teşhir olunacak, tahkir olunacak, zira milletin dermanı kalmadı. Vatanın tahammülü kalmadı Darülaceze gibi herkes gözünü milletin boş kasasına dikmiş layık mı değil mi düşünmez, kendisi mutlu, millet kahrolmuş ehemmiyet vermez, kendisi mesut, vatan sevinçli olsun aklına bile getirmez. Nice fazilet ve irfan sahibi kimselerin beşiği olan Kangırı artık şimdiden sonra olsun gözünü açar da, ne kendisine ve memleketine hakaret ettirenleri, ve ne de riyakâr kedi gibi el etek öpenleri seçmez. Gelecek nüshamızda bir mebusta bulunması lazım gelen vasıflar hakkında izahat vereceğiz.

TARİHTEN İBRET ALINIZ!

İttihad ve Terakki'nin para kuvveti ve cebir ve tehdit ile (fakat emin olsunlar, gerçekler para ile, cebir ile men edilemez.. Tecrübeden ibret dersi almadılar mı, zorbaca teşebbüslerin zararlarını takdir edemediler mi, hâlâ!.. Allah akıl ... [*Son satır okunamıyor-S.G.*] taraftarı olan kısmı –ki İttihad kongresinde 13 muhalif oya karşı 66 oy ile karar altına alınmıştır– siyasi hatalarını itiraf etmek hem partilerin, hem memleketin selamet ve saadeti namına lazım

iken, bilmem hangi fikir ve mütalaaya binaen onlar yine bildik iftira politikasına devam ediyorlar!..

Bu garip muammayı halletmekte epey müşkülat çektim. Hem seçimlere iştirak edecekler; hem de komitacılıktan bir türlü vazgeçmiyorlar!. Hakikaten bu, pek garip bir muammadır: insana bir fikir ve teşebbüsün faydalı veya zararlı olduğunu en açık ve en emin bir surette gösteren tecrübedir.

Dört seneden beri komitacılık ettiler, bu bedbaht memleketin saadeti için çalışan muhterem ve cidden vatanperver yüzleri mahv ve yağma etmeye mahsus çeteler, eşkıya çeteleri, vücuda getirdiler, astılar, kestiler, fikri ve medeni ilerlemeye pek muhtaç olan memleketimizde, maarifin yayılmasını men ettiler.

(İttihad ve Terakki, kendine emin bir gelecek hazırlamak için, bütün mekteplere, şahsi menfaatleri uğrunda her türlü gayri meşru emirlere kayıtsız şartsız itaat eden birtakım satılmış vicdanlar, insanlıktan çıkmış aletler müdür olarak tayin ederek, genç fikirleri, genç ve taze dimağları zehirlemeye çalıştılar. "Gazete, hele muhalif gazete, roman velhasıl sizin ders kitaplarınızdan başka kitaplar okumayın, onlar sizi zehirler!.." diyen müdürler olduğu gibi, Ali Kemal Bey'in, o cesur ve muhterem mücahidin mühim eserlerini mütalaa eden talebeleri, utanmadan okuldan atan müdürler de oldu. Bunları düşünüyorum da; hamiyetten, vatanperverlikten dem vuran alçakları tarihin lanetine terk etmekten başka çare olmadığı için insaniyet namına pek ümitsiz oluyorum!..)

Netice, bu rezaletleri icra eden bu tekelci şirket aleyhinde, Osmanlı kamuoyunda genel bir nefret husule gelmiş ve hakikaten meşrutiyetin bekçisi olan Osmanlı ordusunun yardımıyla şirket kırılmış, tarihe, tarihin bütün cinayet hadiselerine kanlı bir sahife ilave edilerek, pek elim ve pek sönük bir surette düşmüştür![5] Şimdi kendi partilerinin düşme sebebi olan o meşum hareket hattını hâlâ takip etmek ne manaya gelir?..

Ben öyle zannediyorum ki; (İttihad ve Terakki) denilen tekelci şirketin hakiki mahiyeti bu garip muammanın sebebidir, anlaşıldı ya!..

Memleketin yegâne hayat sermayesi olan namus ve vicdan erbabını lekeleyerek umumun gözünden düşürmek için envai yalanlar icat etmekte olağanüstü bir maharet gösteren muhalifler, iktidarda bulundukları zaman, bu tarz yanlışları da tecrübe etmişler ve maske altına gizlenerek, güya umumun selameti namına (!..) muhaliflerini, o büyük, temiz vicdanları hainlikle itham ederek, milletin canına açılan korkunç çukura her gün birkaç kazma daha vurmaya çalışmışlardır!..

5 Burada Halaskar Zabitan müdahalesi ordunun meşrutiyetin bekçisi olmasıyla açıklanıyor.

Hiçbir akıl ve vicdan sahibi tasavvur edemem ki; İttihad ve Terakki'nin dört seneden beri takip ve tatbik ettiği o meşum siyaset tarzı cemiyetin yüce amaçlarıyla uyumlu olmadığını itiraf etmesin.. Fransa'da meşhur (Turgo)'nun takipçilerinden biri: "Hürriyeti tesis için beş sene istibdat lazım!" demişti. İttihad ve Terakki de aynı fikirde idi. (Tanin) başyazarı Hüseyin Cahid Bey, gazetesi sütunlarında Japon hürriyetçilerin şarkın o mesut topraklarında hürriyet esaslarını nasıl kökleştirdiklerini inceleyerek, bize bu tarz hareketi tevecüh etmiş, İttihad ve Terakki nazırlarından Selanikli Cavid Bey de Trabzon'da bir nutkunda: "Meşrutiyeti yerleştirmek için on sene parti ve muhalefet olmamalıdır!.." demişti. Zaten tahttan indirilmiş olan padişah da tamamen aynı fikirde idi: "Meşrutiyetin lüzum ve faydaları inkâr edilemez. Fakat daha vakti değil!.." derdi. Bu görüşün sağlam hiçbir fikir ve esasa dayanmadığını benim ile beraber, bütün ilim ve irfan erbabı teslim eder. Bu, [*bir kelime okunamıyor-S.G.*] ...toplumun medeni seviyesini, zamanın gereklerini dikkate almayarak, körü körüne işleri idare etmek demektir ki; toplumların aynı kanunlarla idare olunması nasıl gayrı mümkün ise, bu da fikri ilerlemenin önem derecesini henüz takdir edemeyen toplumların yükselme değil, batma sebebi olur.

Her defa söylüyorum: muhtelif zaman ve mekânda vukua gelen inkılâplar arasında esaslı ve mühim farklar vardır. Devrimler tarihi muhtelif milletlerin uyanma sebep ve amillerini ve medeni hayatın yayılma ve genişlemesini tayin eder ve açıklar.

İlk siyasi inkılap memleketi yıkılmaktan kurtarmak azmiyle bazı aydın fikirli kişiler tarafından vücuda getirilmişti.. Eğer o vakit meşrutiyet ilan edilmese idi, (Reval)'de tanzim olunan (taksim planı) tatbik olunacaktı.[6] O halde, inkılaptan maksat ne idi?.. (Hakiki meşrutiyetin) ilanı ile memleketi bölünme tehlikesinden kurtarmak değil mi?.. Binaenaleyh, memleketin yegane kurtuluş çaresi (hakiki meşrutiyetin) ilanında iken, "Meşrutiyeti yerleştirmek için on sene istibdat lazım!.." demekten ne mana var!..

Bir muammadır!..

Vicdan ve akla uyarak hareket etmeyen bu serseri politikacılar, (namuslu muhalefet!) adı altında bilhassa bu son günlerde, kamuoyunu aldatarak tekrar ikbal mevkiine gelmek için, kullandıkları çirkin vasıtalar, tamamen aksi neticeler hasıl ettiğini anlayamadılar mı?!.. Bütün tarihi hadiseleri unutalım, şu dört sene zarfında meydana gelen olaylardan ibret dersi almak yok mu?.. Yarabbi, bu ne büyük cinayettir!..

---

6 İkinci Meşrutiyet'in ilanı için İTC'yi harekete geçiren, Haziran 1908 tarihli İngiltere Kralı VII. Edward ile Rus Çarı Nikola'nın Reval'deki görüşmesi. Osmanlılar, bu görüşmede İngiltere ve Rusya'nın Osmanlı devletini parçalamak için anlaştığına inanıyorlardı.

Hem bunlar kimi kandıracaklar, bütün sırlara vakıf olan aydınları mı, yoksa kendi serseri siyasetlerinin neticesi, kurbanı olan ve aç, çıplak, sefil ve perişan kalan milleti mi?!..

(Namuslu muhalefet!) masum fikirleri aldatmaya yönelik esassız, asılsız ve sırf uydurmadan ibaret ihtilal neşriyatı demek değildir, zannederim. Namuslu muhalefet, meşrutiyet usul ve kaidelerine göre, hükümetin hatalarını araştıran, onu meşruiyet dairesinde denetim altında bulundurmak demektir. İttihad ve Terakki bu büyük vazifeyi bi-hakk ifa edebilmek için siyasi parti halinde bulunması [*iki kelime okunamıyor-S.G.*] ...hepimiz selameti umumiye namına temenni ediyoruz.. Fakat maalesef İttihad partisinin ıslah olunacağına dair, bize emniyet bahşedecek hiçbir teşebbüs, hiçbir emare yoktur! Gerek (Tanin)in kavgacı yayınları, gerek İttihatçı propagandacıların gayri meşru faaliyeti İttihad ve Terakki'nin malum anlayışında devam etmeyi karar altına aldığını açıkça ispat ediyor!.

Bu bedbaht memleketin ne hazin, ne meşum bir talihi vardır ki; kendi evlatları bile, sırf şahsi menfaatleri uğrunda yok oluşun girdabına sürüklüyorlar!..

Bilmiyorlar mı ki; her Osmanlının şahsi menfaati bu memleketin idame-i mevcudiyeti ile kaimdir. Bilmem, geçici sefahatlerden, yalancı saadetlerden ne zevk alıyorlar!..

Hiç şüphesiz, toplumun ilerlemesi ve yükselmesi fertler arasındaki ahenksizliği, nifakı ortadan kaldırmak ile olduğu ve bir memleketin hakiki saadeti, kavga ve bölünmeleri terk ederek birlik sağlamakla kabil olduğunu bugün bilmeyen veya bu tarihi gerçeği inkâr eden kimse yoktur. İttihad ve Terakki, dört seneden beri takip ettiği zararlı siyasetini kendi gözleriyle müşahede ettiği halde, hâlâ aynı hattı takip etmesinde hiçbir anlam göremiyorum.

Vicdan ve akıl, insanın şahsi menfaat ve saadeti için, diğerlerinin iyiliğini arzu etmemeyi emretmez. İşte bunun içindir ki; memlekete hakkıyla hizmet etmek isteyenler, vatandaşları arasında manasız nifak ve kavgayı izale etmeye gayret edecekleri yerde, bilakis bunun çoğalmasına çalışırlarsa, o zavallı memleketin ikbal ve istikbalinden ümitli bulunmak nasıl mümkün olabilir?

Bugün aydın bir Osmanlı'nın asli vazifesi; sahip olduğu aydınlık fikirleri neşretmektir. Münevver bir Osmanlı, tarih mütalaası ile memleketin gelecek hayatına ait olayları anlayan ve bunun gereklerine karşı uyanık olacağından, memleketin takip ettiği maksadı ve gelişim seyrini anlayarak siyaseten gidilmesi lazım gelen genel istikameti tayin ederek hükümetin mesai ve icraatını takdir edebilecek, düşündüklerini cesaret ile söyleyerek, sırası gelince oy pusulası ile istediğini ortaya koyabilecektir.

Madem ki; hakiki kanaat ve vicdanlara uymak şarttır. Mademki; barika-i hakikat müsademe-i efkârdan çıkar, memlekette bu mühim şartlara istina-

den husule gelecek olan fikri ve siyasi anlayışlar elbette umumi selameti temin eder.. Bittabi eğer buna taban tabana zıt bir hareket hattı tayin ederler ve makul ve makbul bir surette (Osmanlı Birliği) tesis edilmezse, tamamen aksi neticeler hâsıl olarak, umumi felakete yol açacağı da görülür. Esasen, tarih de bu değerlendirmeyi ispat etmektedir. Bizans'tan, Roma'dan hatta Endülüs İslâmi hükümetinden bahsetmeye hacet yok, yıkılış sebepleri hepimizin malumu olan İran ve Fas İslâmi hükümetlerini hatırlayalım. Sonra bu miskin adamlara; bu fakir memlekete acıyalım!..

İşte namus ve vicdan erbabına son sözümüz "Tarihten ibret alınız!"

BRANKO MELCANAPULOS

MEN DAKKA... DUKKA[7]

Lynch meselesinde koca bir Arap unsurunun, Bağdat halkının nefretini kazanan, vicdan ve namus erbabını melunca bir maksatla siyaset meydanına sürükleyen, fikir ve vicdanlarıyla vatanın iyiliğinden başka bir endişe takip etmedikleri için hoşa gitmeyen vatanın güzide fertlerine her gün hakaretler, zulümler, şeytanlıklarla ellerine kelepçeler, bacaklarına prangalar takarak Selanik, İstanbul sokaklarında tüfek, dipçik okşamalarıyla zindandan zindana sürükleyen, hükümetin haysiyetini muhafazaya memur orduları birbiri aleyhinde harekâta sevk eden, (İttihad ve Terakki) yüce adı altında gizlenen gaddar, hunhar bir emel [*son satır okunamıyor-S.G.*] ...sarih haksızlıkları vicdan ve hamiyet altına sararak riya kusan makalelerle milleti iğfal eden, Türklük koruyucusu geçindikleri halde adedi "60.000" e varan Türkleri zindanlarda tahammülsüz işkencelerle ezen, (Trablusgarp) gibi gülşen bir vatanı sefil maksatları uğrunda İtalyanların kırk beş senelik iktisadi faaliyetlerinin anlattığı istila niyetlerine karşı gözlerini kapayarak, kulaklarını tıkayarak büyük, affedilmez bir gafletle en ilkel savunma araçlarından mahrum bırakarak saltanatlarının devamı için satmaktan hayâ etmeyen İttihad sermayedarlarından Cavid, Cahid, ve Talat Beylerin resmî bir zabit nezareti altında Divan-ı Harp'ten hapishaneye nakledilmesi hakaret ve telakki edilerek birtakım vaveyla koparılıyor.

Bizde İttihad'ın Divan-ı Harb'i olan (Tasfiye-i Osmani komisyonunu üç beş defa ziyaret edenlerdeniz; ki biz böyle arabalarla ve zabit ile değil, Trablus'u satmış, hazineler boşaltmış, imtiyazlar çarpmış; reji ile birleşip milletin hayatına kastetmiş; ianeleri yemiş; zırhlı bedelinden istifade etmiş; borçlanmalarda şahsi pay ayırmış, hülasa milletin felaketine yol açmışız, alçaklık etmişiz gibi süngülerle, hakaretler altında, yollarda şehitler bırakarak ıslak koğuşlarda inletilmiş idik.. Acaba biz insan değil mi idik?.

7 İttihatçılara karşı çok tipik bir intikamcı yaklaşım. İttihatçı iktidarda Bekirağa bölüğüne atıldığını anlatan yazarın Hüseyin Hilmi olma ihtimali var

Her türlü insani yardımdan mahrum Bekir Ağa Bölüğü'nün canavar yuvasına benzeyen rutubetli, dar, kasvetli bodrumlarına kirli bir paçavra gibi atılan vatan evlatlarına... Aziz vatana büyük bir samimiyetle bağlı bizlere karşı şu anki hükümetimiz gibi şefkatli ve insanca bir muamele takip etselerdi muhakkak haşmetlerini karartan ikballerinin bugünkü ebedi batışı karşısında kurbanlık feryatlar etmeyeceklerdi. Bu feryatlar memleket asayişini ihlal, meşru hükümeti küçük düşürecek mahiyette yayınlar kendi mezalimleri zamanında muhalifler tarafından çıkarılsa idi iplere çekilen masum vatan evlatları gibi zorla, kuvvetle, tehditle birer "idam fetvası" çıkartmak işten bile değil iken, kendileri gibi hareket etmeyi adalete ve vicdana aykırı bulan şu anki hükümetten şefkat ve insaniyet gördüklerinden o kurbanlık feryatları şahsi menfaatlerinden dolayı olduğunu görmek gerekir.

MECLİS-İ VÜKELA

Bayramın üçüncü günü olağanüstü toplanacak ve iç meseleler, bilhassa günden güne önem kazanan doğu Anadolu ahvali hakkında müzakere edeceklerdir.

HAKKIMIZDA DAVA[8]

Meclis-i Mebusan'ın aleyhimizde hakaret davasında bulunduğu beyanıyla eylülün altıncı günü Dersaadet [*son satır okunamıyor-S.G.*] ...bu bir haktır. Ne isterlerse yapsınlar, ne suretle dava ederlerse etsinler çok görmeyiz. Çünkü Meclis-i Mebusan diye miskinler tekkesine çevirdikleri Fındıklı (Yaran) kulübüne toplananlar, milletin hakiki vekilleri, mebusları değildi. Kendilerini zor ile, kırbaç, tehdit ile adam olmadıkları halde adam sırasına sokturmuş (Ali Galip, Rıfat, Zeynelabidin, Müfid, Şahin) vesaireler müstesna olduğu halde çoğunluğu teşkil eden ve mebus olmadıkları, istenmediklerini anlamadıkları için tezahürat-ı milliye ile kollarından tutulup atılıncaya kadar, orada vakit geçirdiler, parmaklarını milletin gözüne geçirdiler idi.

İttihada mensup, meşruiyetini iddia ve ispat edecek –Halil Halid Bey'den başka– bir kişi çıkmalı da yalnız başına davada bulunmalı idi. Yükün ağırı mandaya yükleniyor gibi, kendisine güvenemeyenler de yüklerini bir hamala yükletmişler. Savcı Bey'in kanunen vazifelerine tevessülden ve hakkımızda davayı takip ile memleketimizde kanun devri açıldığını ibraz ettiğinden dolayı tebrik ve iftihar eyleriz. Fakat bir cihet kalıyor ki, kanunen engellenmesi lazım gelen "Yaran Kulübü"nün feshini amir padişah iradesi bir gün evvel tebliğ kılındığı halde, hükümetin, Ayan'ın kararını, padişahın fermanını

8 Muhtemelen *İştirak*'in 4. sayısındaki Hurûc-ı Ale's-Sultan yazısına karşı açılmış bir dava söz konusu.

tanımayıp, kabineye adem-i itimad gibi küstahlıkta yetkileri olmaksızın hükümeti küçük düşürenlerin [*bir satır okunamıyor-S.G.*] ...isterdik.

Tan Gazetesinden Okunmuştur: İSKENDERİYE'DE YUNANİLER

İskenderiye'deki Yunaniler bir miting akdetmişler ve mitingde Mısır ve Sudan'ın birçok şehirlerinden temsilciler hazır bulunmuştur. Mitinge iştirak edenler Yanya vilayetinin Arnavutlaştırılması hakkındaki niyet ve temayülleri protesto etmekle beraber, Yanya valisinin tayininin gayr-ı kabil olduğu hakkında bir beyannameyi oylayarak eski haklarına riayet ettirmek için Yanyalıların her türlü fedakârlığa amade bulunduklarından bahisle söz konusu bölgeye Yunanlı bir valinin tayini hakkında talepte bulunmuşlardır.

Ajans Furniye

İştirak

Yahu; orası Yunanistan vilayetlerinden değildir...

Rica-yı Mahsusa

Birçok fedakârlıkla mevcudiyetini sürdürebilen gazetemizin hayatını sürdürebilmesi için maarifperver abonelerimizden ve taşradaki bayilerimizden gazete bedelini gecikmeksizin ödemelerini rica ederiz.

****

Tevsi-i Tıbaat Matbaası

****

Müdür-i Mes'ul: Hüseyin Hilmi

Birinci Sene Numero 20 — 27 Şevval Sene 1330 Çarşamba
26 Eylûl Sene 1328 — 9 Teşrin-i evvel Efrenci

İŞTİRAK
"Milletim Nev-i Beşerdir Vatanım Ruy-u Zemin"
Organe du Parti Sosialiste Otoman ICHTIRAK
Osmanlı Sosyalist Fırkasının Naşir-i Efkarıdır
Her Gün Akşamları Neşrolunur[1]

Proprietaire et Directeor Responsable HUSSEIN HİLM

Sahib-i İmtiyaz ve Müdür-i Mesul Hüseyin Hilmi

Adresse: Quartier de la Sublime Porte Rue Ebou
İdarehanesi: Bab-ı Alide Ebussuud Caddesinde Daire-i Mahsusa
Mesleğimize Muvafık Her nevi Evrak Kabul Edilir
Derc Edilmeyen Evrak İade Edilmez

HARP VE HÜCUM

Bir aydan beri gerek hükümet-i Osmaniye ve gerekse Avrupa efkâr-ı umumiyesini işgal eden Balkanlar'da harp düşüncesi dün Karadağ'ın harp ilanıyla açık ve kat'i bir renk aldı. Artık herkes harp tehlikesiyle değil harbin takınacağı safahatı incelemekle meşgul olacaktır. Aynı zamanda bu harp Osmanlılara açık ve hakiki bir hareket hattı tayin ediyor. O da harp ve hücum... Osmanlı memleketlerinde bu kelimenin ihtiva ettiği kurtuluş manasını kabul etmeyecek, ecdadından kendisine irsen intikal eden bu kelimenin arkasından gitmeyecek hiçbir fert tasavvur edilemez. Hatta biz sosyalistler harbin amansız düşmanı olduğumuz halde sırf medeniyete, medeniyetin ilerlemesine hizmet etmek maksad-ı hayırhahıyla bu harbe bütün mevcudiyetimizle taraftarız.

Nasıl taraftar olmayız ki! Gerek hayatımız ve gerekse memleketin birçok köşelerinde vücuda getirdiğimiz medeni ve ileri eserler bu dört vahşi, cahil kavmin hücum ve istilasıyla mahv ve heba olacaktı!

Tarihin bütün sayfalarını araştırınız orada bunlardan, bu dört korkak fakat katil hükümetlerden daha hunhar, daha zalim hiçbir hükümete tesadüf edemezsiniz.

1 Balkan Savaşı'nın ilk günü. *İştirak* günlük bir akşam gazetesine dönüşmüştür. Saldırgan ve savaşçı bir dil hâkimdir.

Mamafih Osmanlılar bunların gafilce harekâtından, düşünülmeden ilan edilmiş harbinden memnun ve sevinçlidir. Çünkü Balkanlarda senelerden beri hüküm süren karışıklık ilan-ı harp dolayısıyla kendi mevcudiyetini, siyasi mevcudiyetini kaybetti. İşte bu sebepten hükümet-i Osmaniye Osmanlı memleketlerinde tatbik edeceği ıslahatın temelini atmakla iftihar eder. Zira sırf ecnebi hediyesi olmak üzere istiklal eden dört vahşi kavmin, istilacı fikirleri önüne bir set çekip bu suretle memlekette bitmek tükenmek bilmeyen ihtilallerin, çetelerin, daha sair gizli komitaların melanet etmelerine mani olacaktır. Artık Osmanlılar bu şımarık çocukların ardı kesilmeyen taleplerine, makul olmayan taleplerine paydos diyor ve bütün cihana ilan ediyor. Bundan sonra Balkanlarda medeni, barışsever Osmanlı sancağından başka hiçbir kanlı, kızıl sancak gözükmeyecektir.

İŞTİRAK

HARP VE MUZAFFERİYET

Bir seneden beri harbe hazır olarak (Maydos) dağlarını ve tepelerini dolduran Osmanlı cengaverleri dünden beri bu vicdani ihtiyacını, bir dakika rahat göstermeyen vatanperver heyecanını teskin ve tatmin etmiş bulunuyor.

Dün haydutlar, vahşi, canavar Karadağlıların melun saldırılarına karşı kahramanca kükreyerek bu dakikada bütün o alçakça hücumları def ettiler; namert düşmanının kalpgahına doğru baştanbaşa silahlı Arnavutların "40.000" kişilik müfrezesiyle (Çetine) yolu üzerinde beş saatlik yer işgal ettiler. Düşmanını aralıksız hezimetlere duçar ederek ilerliyorlar: Şimdiye kadar daima (anlaşmaları bozarak) ilan-ı harp etmiş olan bu (haydutlar hükümeti) yine aynı tarzda hudud-ı hakani'yi tecavüz etti; daima medeniyet; daima sulh diye bağıran Avrupa medeniyet âleminin bir hazin sessizliğiyle karşılandı. Hakkımıza tecavüz edilmiş olması bize muzafferiyete iman için kuvvet vermiştir. Biz şimdiye kadar bütün muharebelerimizi savunma için yaptık. Çünkü biz insanlığı tahrip etmek istemiyorduk.

Bu âlicenap azmimiz; düşmanlarımızın cüretini arttırdı ve dünden beri Osmanlı ufuklarını pür-neşe heyecanlandıran harp çığlıkları karşısında kabaran, taşan Osmanlı yiğitliği Karadağlıları durmadan geri çekilmeye mecbur etti...

Yürü! Avn-i Alayke Avnullah.[2]

* * *

BULGAR KRALI TEHDİT OLUNUYOR

Kral Ferdinand'a ilan-ı harp eylemesi veyahut istifa etmesi talebiyle birçok tehdit mektupları gönderilmekte imiş.

2 "Allah yardımcın olsun".

ŞEHRİMİZDEKİ KARADAĞLILAR

Şehrimizde bulunan Karadağ tebaası bugünden itibaren memleketimizden def edilmektedir.

BALKANLAR VE HARP

Balkan hükümetleri ilk defa blöfle başlayan harp hazırlıkları karşısında Osmanlıların süngülerini görür görmez ne vahim, ne fena yola saptıklarını idrak ederek bu hale nedamet etmişlerdir. Bu cümleden olmak üzere Yunanistan'ın tarafsızlığını ilan edeceği şayiası Balkan ittihadının yelkenlerini suya indirmiştir.

* * *

İTALYA VE SULH

Balkan ahvalindeki karışıklığın harbe sürüklenmesi nedeniyle Ticaret Nazırı Reşit Paşa'nın İtalya ile sulh akdetmek üzere İsviçre'ye hareket edeceği haber alınmıştır.

DEVLETLER VE SULH

Büyük devletler İngiltere'nin olumlu cevabıyla Balkan ve Osmanlı hükümetleri nezdinde ciddi teşebbüslerde bulunmaya karar vermiştir. Balkan hükümetlerine Avusturya ve Rusya devletleri elçileri vasıtasıyla tebligatta bulunulacağı gibi beş devlet de Bab-ı Ali'ye aşağıdaki beyannameyi tebliğ edecektir.

1. Balkanlarda statükonun değişmeyeceği.
2. Rumeli'de ciddi ıslahata teşebbüs edilmesi.

İstihbaratımız göre Avusturya ve Rusya'nın Sofya elçileri dün Geşof kabinesine büyük devletlerin kararını tebliğ ile lazım gelen teşebbüslerde bulunmuşlardır.

* * *

AVRUPA POSTASI

Harp hasebiyle Avrupa Postası Dersaadet'e Köstence yoluyla ve Romanya vapurlarıyla icra edilecektir.

ESBAB-I HARP

Evvelki gün Karadağlılar tarafından hudud-ı hakani'ye tecavüz edilmekle ne gibi muamelede bulunulacağı Osmanlı kumandanlığı tarafından Harbiye Nezareti'nden sorulmakla, Harbiye Nazırı Nazım Paşa bakanlar kuruluyla müzakerede bulunduktan sonra hücum edilmesi emrini vermiş, bunun üzerine Karadağ Kralı Dersaadet'teki elçisine ilan-ı harp edilmesi emrini ita etmiştir.

OSMANLI GERİ DEĞİL İLERİ HİCRET EDER..

Edirne istihkâmları kumandanı, Edirne ahalisinden bir kısmının hicret etmesi için emir vermiş! Biz bu emri cesaret ve metanetimize aykırı buluyoruz.

Edirneliler, bütün Osmanlılar, bütün Müslümanlar gibi geriye değil ileriye hicret ederler. Çünkü onlar... Osmanlı oğlu Osmanlı (Hizbu'l-Hakk) dırlar..

MÜLAKAT

İstanbul Gazetesi muharrirlerinden biri Bulgaristan askerî ataşesi ile mülakat ederek aşağıdaki sualleri sormuştur.

– Karadağ'ın ilan-ı harp ettiği kesin midir?

– Evet doğrudur.

– Bulgaristan'ın da Bab-ı Ali'ye bir nota tebliğ edeceği söyleniyor.

– Buna pek çok ihtiyaç vardır. Zira Türkiye-Bulgaristan münasebetleri günden güne fena bir hal almaktadır.

* * *

KARADAĞ SEFİRİ YOLDA

Karadağ sefiri Romanya vapuruyla memleketimizden hareket etmiştir.

* * *

BULGARİSTAN NE VAKİT HARP İLAN EDECEK?!

Siyasi çevrelerde inanıldığına göre Bulgaristan, ordusunu tamamen seferber hale koyduğu zaman Bab-ı Ali'ye ültimatomu tebliğ edecektir.

* * *

ZANNETTİKLERİ GİBİ ÇIKMADI!

Bulgaristan'da ordunun noksanlarından dolayı birçok generaller hırsızlık töhmetiyle mahkeme altına alınmaktadır.

ROMANYA-RUSYA

Rusya Çarı, Romanya Kralı'na bir mektup göndererek Umum Rus Ordusu Mareşalliğini kabul ettiğinden dolayı son derece memnun olduğunu, bu suretle iki milletin daha samimi, daha dost bir hayat süreceğini beyan etmiştir.

DARÜLFUNUNLULAR MEYDAN-I VEGA'DA[3]

İki gün evvel (Harp! Harp!) diye İstanbul sokaklarını çınlatan Darülfünunluların saf kalplerinin nidalarının şimdi kurşunlarıyla (Darülharp'ı) titremesi ferman-ı şahane ile tebliğ olunuyor. Bugünden itibaren Darülfünunlular gazaya iştirak etmek mecburiyetinde bulunuyorlar...

Harp Herkes İçin. Çünkü Vatan Hepimizindir.

BULGARİSTAN'DA VAHŞET! MEDENİ HIRSIZLIK!.

Medeni (!) Bulgarlar Bulgaristan'daki İslâm ahali üzerine her gün yeni bir taarruzla saldırılıyor.. Dün akşam gelen bir habere göre bu (Avrupa vahşetleri)nin mezalimini insanlığın önüne koyuyoruz. Bulgar askeri birçok Müslüman köylerine taarruz ederek bin türlü cinayet irtikap edip kadınların boynundan mücevheratını çalıyorlarmış.

* * *

Edirne'den aldığımız hususi bir mektupta: Muayyenli ve muayyensiz bütün efrad-ı nizamiye, redif, ve müstahfızlar silah altındadır. Yaşı tutmayan gençler gönüllü olarak alaylar teşkil etmişlerdir.

* * *

ERMENİ PATRİKİ

Ermeni Patrik'i bugün saat altı buçuk raddelerinde Sadrazam Paşa hazretlerini ziyaret ederek kendi milletinden kırk beş yaşında bulunanların ne suretle askere alınacaklarını öğrenmeye çalışmışlar.

İFADE-İ NAHSUSA

Gazetemizi bugünden itibaren muktedir bir heyet tarafından akşamları neşrediyoruz. Okurlarımız İştirak'imizde en son havadisleri bulabileceğinden emin bulunsun.

Şunu da müjdelemeyi unutmayalım ki harp meydanına gönüllü olarak gi-

3 Vega: gürültü, patırtı, kavga, savaş.

den arkadaşlarımızın göndereceklerini vaat ettikleri mektupları ve telgrafları okuyabileceklerdir.

HİNDİSTAN'DA HEYECAN

Hindistan Kalküta, Lahor ve Bombay gibi büyük şehirlerinde gayet büyük ve önemli mitingler akdedilerek Bulgar, Sırp, Karadağ, Yunan düşmanlar aleyhine şiddetli nümayişler icra edilmiştir. Miting heyetleri aynı zamanda Osmanlılara karşı olağanüstü samimi hislerini içeren telgrafları İngiltere parlamentosuna göndermişlerdir.

Müslümanlar harp yardımında bulunmak üzere gruplar teşkil ederek azaları seçmişlerdir. Hindistan'da heyecan fevkalade şiddetli bir hale gelmiş ve taraf taraf gönüllüler teşekkül ederek harbe iştirak etmek kesin olarak kararlaştırılmıştır. Miting heyetleri başkanı reis-i umumisi Seyyid Ali Baha-ul Puri hazretleri Londra'da bulunan Cemaat-i İslâmiye'ye bu babda ne yapılmak lazım geleceğine dair telgrafla müracaat eylemiştir. Aynı İslâmi hissiyat diğer İslâm memleketlerinde de tezahür etmektedir.

* * *

Bulgarların Bulgaristan'da bulunan Müslüman halka karşı icra ettikleri mezalime dair gazetelerimizde ilan edilen haberler Avrupa'da dehşetli bir surette yankı uyandırmıştır. O kadar ki Bulgaristan hükümeti sair haberler hakkında yaptığı gibi bunu da derhal tekzibe mecbur olmuştur. Mamafih Bulgarların vahşetlerine eskisi gibi bir devam ettikleri muhakkaktır.

Bu sabah Karadeniz Boğazı'ndan gelen iki Yunan tüccar gemisi liman dairesin tarafından tevkif edilerek Kız Kulesi şamandırasına bağlanmıştır.

* * *

Karadağ üzerine ani olarak hücum eden Yakovalı Ali Rıza Bey'in muzafferiyetten muzafferiyete koşmakta olduğuna dair gelen haberler kesin ve resmî olarak tahakkuk etmiştir. Bu babda bütün Avrupa gazeteleri muhabirleri gazetelerine mufassal telgraflar keşide etmişlerdir. Muzaffer Osmanlı askerleri ile beraber milli şan ve şerefimizi ilan eden muhterem Arnavutlara bizden selam ve ihtiram olsun. Yaşasın birleşmiş Osmanlılar.

* * *

BULGAR HUDUDUNDA

Mustafa Paşa'dan gelen mektuba göre Bulgarlar hududa yığınak yapmakta ve hududa yakın köyler ahalisinden elli, altmışar kişiden ibaret silahlı çeteleri etrafta dolaştırmaktadır.

* * *

CASUSLAR

Makedonya'daki Osmanlı Sırplarını karışıklığa teşvik etmekte iken iki Sırplı derdest edildiği gelen telgraflardan anlaşılmıştır.

* * *

SİİR'TEN:

İŞTİRAK GAZETESİ'NE

Hamdolsun memleketimizin emniyet ve asayişi yerindedir.

Sadece seçimlerde eskisi gibi tahrifat ve baskı icra etmek gibi iblisçe maksatlarla mutasarrıfımızın etrafına topladığı birkaç sefil yalancının İttihatçıların emellerini gerçekleştirmek zımnında, bu kere de seçimleri erteletmek talebinde ısrar etmektedir. Amaçlarını engellemek mutasarrıfın değiştirilmesiyle hâsıl olur mamafih sevk olunacak askerin masraflarını millet sebep olanlardan müttefiklerden arayacaktır baki irade:

Mehmed, Abdülhamid. Yusuf, Abdülhamid. Bahaedddin Süleyman, umum ahali namına meşayihten Sadettin, Abdülkerim, eşraftan İsmail, İbrahim, Abdülkerim, ulemadan Mehmed, Abdi, Ahmed, Nasreddin, İsmail Abdurrahman, Hakkı, Abdi, Mustafa, Mehmed.

İştirak

Vatan tehlikede bulunduğu şu zamanda bile mi hâlâ nifakda devam edilecek. Gereken makamların şiddetle nazar-ı dikkatini celb ederiz.

* * *

YANYA RUMLARI

Yanya vilayeti Rumları hükümetin taahhüt eylediği ıslahatları kesin bir azimle icra edebileceğine inanmışlar ve Yunanistan'a saldırı için emir beklediklerini beyan etmişlerdir.

* * *

Ayan Reisi Ferid Paşa Sadrazam Paşa ile görüşmüştür.

* * *

Umum topçu redif müfettişi Şükrü Paşa Sadrazam Paşa ile görüşmüştür.

* * *

Beyoğlu mutasarrıfı Dahiliye Nazırını görmüştür.

ZİYARET-İ HIRKA-YI SAADET

Emirü'l-mü'minin ve vekil-i Resul-ı Rabb'ül-Âlemin Padişahımız Efendimiz Hazretleri bugün öğleden sonra Topkapı Saray-ı Hümayunu'na giderek Hırka-i Saadet-i Hazreti Peygamberi'yi ziyaret eyleyerek yine saraylarına dönmüşlerdir.

YUNAN DONANMASI

Yunan hükûmeti donanmaya rast geldikleri Osmanlı gemilerini tevkif için emir vermiştir.

BOMBA

Selanik'ten bildiriliyor. Sarıköy istasyonuyla Semenli arasında demiryolu hattı altına yerleştirilmiş iki tane bomba bulunmuştur.

HAYDARPAŞA ŞİMENDÜFERİ

Güvenilir kaynaklardan işittiğimize göre Anadolu şimendifer hattı yarından itibaren Haydarpaşa ile Konya arasındaki yolcu trenleri işlemeyeceği gibi, Haydarpaşa ile Pendik arasındaki yerler için de günde bir tren hareket edecektir.

MÜLAKAT

Avusturya sefiri ve Romanya tercümanı Hariciye Nazırı ile mülakat etmiştir.

BULGARİSTAN SEFİRİ

Bulgaristan elçisi Mösyö Sarafof dün Rusya elçiliğine giderek elçiyle uzun müddet görüşmüştür.

Çetine'de ilan-ı harp dolayısıyla halk kralın ve veliahdın sarayları önünde büyük gösteriler yapmış, hatipler vatanperverane konuşmalar yapmışlardır.

Halkın gösterilerinden sonra Kral hayvana binerek askerle beraber harbe giden veliahtı prens Piyer'i ve Harbiye Nazırı'nı uğurlamıştır. Bu sırada mızıka vatanperverane havalar çalmıştır.

İştirak

İnşallah bir hafta sonra yine aynı Kral huzurunda kanlı yaşlarla mersiyeler söyleyeceksiniz.

BUGÜNKÜ GÖNÜLLÜLER

Tanin başyazarı Hüseyin Cahit, eski Nafıa Nazırı Cavit ve Halacyan efendi ve Meclis-i Mebusan eski reisi Halil ve parti reisi Seyyid ve Ahmed Agayef beyler Harbiye Nezaretine müracaatla gönüllü olarak harbe iştirak edeceklerini arz ettikleri ve Selanik eski valisi Hüseyin Kazım Kadri Bey de bu kişilere katılmak üzere Harbiye Nezareti'ne gitmiş ise de Nazır Paşa hazretlerini bulamadıkları idarehanemize bildiriliyor.

BALKAN NASIL HARP EDECEK?

Sofya'da temin edildiğine göre Balkan hükümetlerinin tümü Bab-ı Ali'ye tevdi edecekleri ültimatomları ayrı ayrı vereceklerdir. Sofya'da henüz ültimatom için bir hazırlık yoktur.

* * *

RUSYA HARİCİYE NAZIRI

Rusya Hariciye Nazırı Mösyö Sasanof Berlin'e gitmek üzere Paris'ten ayrılmıştır.

FRANSA BAŞVEKİLİ

Mösyö Poinkare Paris'teki Bulgar ve Yunan elçilerine sulhun devamı lazım geldiğini ve harp vukuunda hükümetlerinin tamamıyla tarafsızlığını muhafaza edeceğini beyan etmiştir.

TAKİBAT

Darülfünun talebelerinden bazılarını teşvik edip bir olayın çıkmasına sebebiyet vereceği esnada mani olunan isimleri bizce malum İttihatçılar hakkında kanuni takibat icra edileceği haber alınmıştır.

* * *

NAFTİYAN EFENDİ

Bodgoriçe Osmanlı Konsolosu Naftiyan Efendi İstanbul'a avdet etmek üzere Bodgoriçe'den hareket etmiştir.

* * *

POLİS MÜDÜRÜNÜN MUSİB EMRİ

Polis müdürü hüviyeti meçhul Bulgarlar hakkında uyanık hareket edilmesi hakkında kesin emir ita eylemiştir.

* * *

GELENLER

Merhum İsmail Paşa'nın haremi prens hanım efendi hazretlerini tedavi için Mısır'a giden Babayan Paşa dünkü Romanya postasıyla şehrimize avdet etmişlerdir.

BUGÜNKÜ SON GELEN TELGRAFLAR

Sofya 8 Teşrin-i Evvel: Rusya ve Avusturya elçileri bugün öğleyin Sofya kabinesine büyük devletlerin kararını tebliğ etmişlerdir.

§

Bulgar Ajansı:

İTALYA VE TÜRKİYE MUSALAHASI

Harbiye Nezareti memurlarından birisi sulh için Uşi'ye gitmiştir. Bab-ı Ali koridorlarında İtalya ile Osmanlı hükümeti barış antlaşması imzalanması keyfiyeti sonuçlanmış gibi telakki ediliyor. Ziraat ve Ticaret Nazırı Reşid Paşa Hazretleri yarın Lozan'a gitmek üzere hareket edecek ve kati olarak temin edildiğine göre antlaşmayı imzalayacaktır.

§

OSMANLI AJANSI:

Bulgaristan Makedonya'nın muhtariyetini ilan ediyor?!!

Bükreş 8 – Kenyadof kendisiyle mülakat eden gazete muhabirlerine aşağıdaki beyanatta bulunmuştur: "Osmanlı hükümetinin ıslahat hakkındaki vaat ve sözleri zaman kazanmak için uydurulmuş esası olmayan sözlerden ibarettir. Binaenaleyh en güzel hal çaresi harptir" demiştir.

Sobranya meclisi reisi Danof şunu ilave etmiştir: "Biz Makedonya'nın tamamıyla muhtariyetini talep ediyoruz. Bu muhtar idareye tayin edilecek vali Belçikalı yahut da İsviçreli olmalıdır."

İştirak

Kız evinde düğün var, oğlan evinde haber yok.

* * *

Sadrazama 5 Teşrin-i Evvel 1912 tarihiyle Duryan'daki İslâm Encümeni tarafından Royter şirketi vasıtasıyla çekilen telgrafnamenin suretidir:

Duryan Müslümanları Teşrin-i Evvelin dördüncü Cuma günü Cuma namazından sonra toplanarak Osmanlı askerinin galibiyeti için dua etmişlerdir. Balkanlarda bir savaş çıkması durumunda Natal İslâm ahalisi bütün İslâm âlemi ile birlikte Osmanlı hükümetine yardım etmeye hazırdırlar

* * *

Adapazarı'nda beş bin kişilik miting akdedilmiştir.

* * *

"Osmanlılar! Arş Tuna'ya!"

Bugün yayınlanmıştır. Okurlarımıza tavsiye ederiz. Fiyatı on paradır. Dağıtım merkezi Bab-ı Ali Caddesinde Kitapçı İstepan Efendi'dir.

"Tevsi-i Tıbaat" Matbaası

Müdür-i Mesul: Hüseyin Hilmi

28 Eylül Sene 1328 — 11 Teşrin-i evvel Efrenci
Birinci Sene Numero 23 — 1 Zi-l-ka'de Sene 1330 Cumartesi

İŞTİRAK
"Milletim Nev-i Beşerdir Vatanım Ruy-u Zemin"
Organe du Parti Sosialiste Otoman ICHTIRAK
Osmanlı Sosyalist Fırkasının Naşir-i Efkarıdır
Her Gün Akşamlan Neşrolunur

Proprietaire et Directeor Responsable HUSSEIN HİLM

Sahib-i İmtiyaz ve Müdür-ü Mesul Hüseyin Hilmi

Adresse: Quartier de la Sublime Porte Rue Ebou
İdarehanesi: Bab-ı Alide Ebussuud Caddesinde Daire-i Mahsusa
Mesleğimize Muvafık Her Nevi Evrak Kabul Edilir
Derc Edilmeyen Evrak İade Edilmez

MAKALE-İ MAHSUSA
SOSYALİSTLER KARDEŞTİR[1]

Deniliyor ki, siyaseten harp lazımdır! İşitiyoruz ki vatan ölmek istiyor!

Siyaset, bu aşufte; Kleopatraların, Safoların daha bilmem kimlerin melanet arkadaşları olan bir kadın, öyle bir kadındır ki: bir saniyelik ihtirasa mağlup olup onun yanına gitmek, hayatı, namusu, mukaddes tanıdığınız her şeyi uçurumların sonsuz derinlikleri arasına terk etmektir.

Tarihin kirli, kanlı sayfalarını araştırınız orada siyasetin yalancılığıyla, hilekârlığıyla sönmüş, mahvolmuş milyonlarca, milyarlarca ocaklar bulursunuz. Onun her busesi altında bir zehir, her hareketinde bir kan vardır.

Fakat heyhat ki, zavallı insan elan buna, bunun birkaç cinayetine alet olmaktan, bu uğurda varlığını ortadan kaldırmaktan kurtulamıyor.

İki kişinin birbirleriyle darılmasından, aralarındaki anlaşmazlıklardan benim ve zavallı bir çiftçinin ne kabahati olabilir!

Osmanlı'nın ve bütün dünyanın herhangi bir köşesinde bir köyüne gidiniz; orada fakir öküzleriyle o günlük yevmiyesini tedarik edebilmek için bin

1 Savaş başladığında ortaya çıkan milliyetçi-saldırgan dilin daha ılımlı ve özenli bir dile dönüştüğü görülüyor. Paris'te bulunan Refik Nevzat'ın bu vesileyle ilk defa bir başyazı yazdığını görüyoruz.

müşkülatla çalışan bir çiftçiye, zavallı aciz bir köylüye rast gelirsiniz, ona sorunuz? Harp nedir? Bilmez. Vatan nedir? Cevabını veremez. Sonra bu fakir adamı siyaseten harp lazımdır diye hududun barut dumanları içindeki meşum havası arasına bırakınız. Orada arkasında bıraktığı yetimlerin açlığından ölüm halinde iken çıkardığı inlemeleri duya duya ölsün!. Medeniyet bu mudur?!..

Avrupa'nın medeniyet için çalışan ricaline sorarım? Derim ki; siz medeniyet ve sulh ve karşılıklı barış için yüz binlerce cinayeti irtikap etmekten, kendi keyif ve arzunuz uğrunda milyonlarca çaresiz insanı öldürmekten çekinmeyen muhterem(!) rical..

Şunu artık hatırlayınız ki; biz sosyalistler sizin felaketle sonuçlanacak cinayetlerinizin önüne bir engel oluşturacağız. Her gün yeni entrikalarla milletler arasına sokmak istediğiniz nifak, işçi kardeşlerin samimiyetine zerrece zarar veremez. Sosyalistler, daima kardeş, hatta zorla gittikleri harp saflarında bile yekvücut yaşarlar.

İştirak

BİZ BİLA-TEFRİK CİNS VE MEZHEB BÜTÜN ERBAB-I MESAİNİN TEVFİD-İ EF'AL VE HAREKÂTI TARAFTARIYIZ![2]

Dâhilde milli emekçilerin kuvvetini, milli toplumsal muhiti uyandırmakla meşgul olarak, hariçte siyasi, iktisadi, toplumsal temellerin değişmesi için uğraşan, genel barışın istikrarı için çalışan, ve bunun bir kurtuluş sebebi olması için gayret eden, değişik milletlerin emekçileri arasında husule gelecek, gelen ve gelmiş olan Beynelmilel Birlik'in emekçileri işbirliği edecektir. İşte o vakit yeryüzünde siyasi harp denilen meşum meseleler ve sermayedarların menfaatperestliklerine nihayet verilecektir. Ve bu sayede insanlığın genel saadeti de yeryüzünde hakiki surette ortaya çıkacaktır. Yoksa devletlerin münasebetleri iktisadi ihtiraslarına maruz kaldıkça, memleket dahilinde ortaya çıkan toplumsal değişikliklerden hiçbir semere, olumlu netice husule gelemez.[3]

Hariçteki beynelmilel emekçi teşkilatıyla işbirliği yapmayan toplumsal ve siyasi teşkilatlar memleket dahilinde ne kadar kuvvetli, nüfuzlu olursa olsun, insanlığın üzerine çöken türlü büyük belaları engelleyemezler ve buna malik değildirler. Buna malik olduklarını iddia etmek cesaretinde de bulunamazlar. Nasıl bulunabilirler ki, tesis ve teşkil ederek siyasi parti haline ko-

2 "Cins ve Mezhep Ayrımı Olmaksızın Bütün Çalışanların Birliğine Taraftarız"

3 Refik Nevzat'ın *İştirak* sayfalarında görülen ilk yazısı. Paris'te yaşadığı için Fransız Sosyalist Partisi ve İkinci Enternasyonal içinde sürmekte olan savaşla ilgili tartışmaları yakından izliyor olmalı. *İştirak*'in savaş başladığında yayımlanan ilk sayısındaki savaş kışkırtıcılığı içerikli yayınına müdahale etme gereği duymuş olabilir. Ancak, yazısı redakte edilmeden basılmış gibi. İfadeler bozuk ve cümle içlerinde anlamsız, yarım bırakılmış ifadeler var.

yabildikleri cemiyetleri, insanlığın feshedilmiş binası üzerine kurulu şu andaki toplumu takviyeden başka bir şeye hizmet edemiyor. Hâlbuki asıl fenalık içinde yaşadığımız sarsılan toplumsal binadır ki zaten mahkûmdur; bunun için bu yıkılan bina üzerine kurulacak siyaset zavallılığa mahkûmdur. En evvel binayı takviye eylemeli, ta ki üzerine kuracağımız o, hane, köşk, insanlık saadeti mahkûm, kötü, sakil, zeval olmasın. Buna memleketimizdeki siyasi partiler muktedir olabilecekler mi? Memleket dahilinde kurdukları siyaset binası hariçte işbirliğine muktedir midir?

Düşünsünler, vicdanlarıyla hasbıhal etsinler. Nasıl muktedir olabilirler ki kurdukları parti bir sınıfın, bir seçkin sınıfın, tembel bir sınıfın gayri meşru toplumsal imtiyazlarını temsil eyliyor. Bunu temsil ettiği için muktedir değildirler. Muktedir olan yalnız bir parti vardır, çünkü muhtelif memleketlerde aynı maksat ile, aynı arzu ile birleşmiş, emekçi orduları vardır.

Bundan dolayıdır ki fırkamız, Osmanlı Sosyalist Fırkası, sulh ve uluslararası barış taraftarıdır, harbin büyük düşmanıdır. Müstemleke savaşlarından ve askerî tecavüzlerden nefret eder. Bunun içindir ki, programının en esaslı maddelerinden birisini medeni devletlerin müştereken ve birlikte "Genel Silahsızlanma"[4] meselesi teşkil eder. Bunda muktedir olacaktır. Buna malik ve muktedir olabilmek için birçok araçları vardır.

Onlardan birincisi milis usulüdür. Yani istikbaldeki saadet gününün ve beklenen devletler arasındaki ve barışın hızlandırılması için harp fikri üzerine kurulu daimi orduların, milis yani "milli ordu" usulüyle düzenlenmesidir. Bu düzenleme çalışmak emelini, bütün millette bütün toplumsal, siyasi, iktisadi kuvvetlere dayanmaktan, müracaattan bekler. Ancak bu sayededir ki milli istiklali, hâkimiyet-i milliyeyi hariçten gelen her türlü taarruzlardan muhafaza edebilecektir. Muhafaza ve müdafaa edebilmek için bütün mevcudiyetiyle gayret edecektir. İşte ancak ve yalnız bu sayededir ki, yani milli ordu sayesindedir ki hâkimiyet-i milliye denilen temel direk mümkün olabilecektir.

Bu da müracaat edeceğimiz kuvvetlerdendir. Osmanlının milli mevcudiyet ve hâkimiyet şartlarından biri de ecnebi memleketlerin emekçileriyle işçi ve gündelikçilerinin siyasi ve toplumsal teşkilatlarıyla işbirliğidir. Çünkü bu işbirliği sayesinde hariçten gelen saldırılara karşı gelecektir. Bir taraftan sosyalizm mesleğinin gerçekleşmesini sağlayacak olayların ortak olarak hazırlanmasına yardım edecek, diğer taraftan emekçilerin beynelmilel birliğini sağlayacaktır. İşte, muhtelif memleketlerin emekçileri arasındaki bu birlik, muhtelif ecnebi milletleri arasında bir düşmanlık yerine özgür mutlu bir insanlık döneminin vusulünü hazırlayacaktır. Bu hazırlama insanlığın genel ilerlemesinde tek toplumsal vasıta olacaktır. İşte bu muhtelif sebeplerden

4 "Terk-i Silah-ı Umumi".

dolayıdır ki "Osmanlı Sosyalist Fırkası" bütün emekçilerin ve işçilerin beynelmilel birliğiyle seçkin sınıflar elinde batırılan sivil yönetimin[5] ele geçirilmesini, üretim aletlerinin sosyalizm mesleği üzerine elde edilmesini, yani mevcut sermaye toplumunun sosyalist toplumu haline dönüştürülmesini takip etmek mücadelesiyle siyaset meydanına atılıyor.[6] Gayret bizden, bize iltihak manevi yardımda, fikirlerimizin meşruiyetinden emin olan vatandaşlarımızdan, emekçilerdendir.

Paris,
Doktor Refik Nevzad

HARB TAFSİLATI

Tehir Edilmiş

Bulgaristan'da hududa gönderilecek topçu alaylarının bir kısmı hududa sevk edilememiş, sevkiyat geri kalmıştır.

HARB KATİDİR; NİYETİMİZDEN VAZGEÇMEYİZ

Bulgaristan dün yabancı devletlere elçilikleri aracılığıyla aşağıdaki beyanatta bulunmuştur:

Hükümet-i Osmaniye'ye Avrupa büyük devletlerinin teşebbüsleri, baskıları ve müdahalesi neticesi olarak daima ıslahat fikrini ileriye sürmüş fakat hiçbir zaman vaat edilen ıslahatı uygulamaya koyamamıştır. Binaenaleyh Bulgaristan hükümeti büyük devletlerin ifa edemediği bu vazifeyi kendisi üstlenir ve askerî yığınağını tamamlayarak müttefikleriyle beraber Türkiye'deki Hıristiyan milletlerin huzurunu sağlamaya hadim olmak üzere Makedonya'nın muhtariyetini Bab-ı Ali'ye tasdik ettirinceye kadar muharebeden çekinmez. Biz bu niyetimizden vazgeçmeyiz, harb katidir.

İştirak

Halep oradaysa arşın burada. Savaş meydanında Osmanlılar Makedonya muhtariyetinin ne olduğunu mükemmel öğretirler.

SENİCE'DE

Senice'de vukua gelen müsademede Bulgarlar epeyce telefat vererek çekilmişlerdir.

KÜÇÜK KRAL PİYER

Bulgardan bildirildiğine göre Sırp Kralı Piyer yakında Niş'e gidecektir.

5 "Kuvva-i mülkiye" tamlamasını kullanıyor.

6 "İştirakıyun veya ictimaiyun" diyor.

MAHMUT ŞEVKET PAŞA

Eski Harbiye Nazır Mahmud Şevket Paşa kendisine teklif edilen kumandanlığı reddederek kabul etmemiştir.

HARB MUHABİRLERİ

Harb muhabiri sıfatıyla Paris'te yayımlanan "Jurnal" gazetesi, Mösyö Polieri'yi Dersaadet'e göndermiştir.

HENÜZ KARAR VERMEMİŞLER

Avusturya ile Rusya elçileri tarafından Bulgar kabinesi nezdinde icra edilen teşebbüslere verilecek cevap Balkan müttefik devletleri tarafından henüz karar altına alınmamıştır.

DEUTSCHE BANK

Bazı ecnebi gazetelerin havadisine göre Deutsche Bank hükümet-i Osmaniye'ye 7,000,000 lira borç verecektir. Henüz bunun doğruluğu bizce meçhuldür.

SOFYA'DAKİ AVUSTURYALILAR

Askerlik çağına dahil olan Avusturyalılar hükümetin kendilerini çağırması üzere Avusturya'ya gitmek üzere hareket etmişlerdir.

AVUSTURYA VE RUSYA İMPARATORLARI

Avusturya ile Rusya imparatorları arasında vaki olacağı ilan edilen görüşme yetkili çevreler tarafından şiddetle reddedilmektedir.

OSMANLI GÜMRÜK HÂSILATI

Maliye Nazırı Abdurrahman Bey Efendi'nin beyanatına nazaran sene-i haliye teşrin-i evvel ve teşrin-i sani gümrük varidatı tahminen iki buçuk milyon lira miktarındadır.

MAKRİKÖY VE AYASTEFANOS İÇİN

Rumeli şimendiferlerinin askerî sevkıyat nedeniyle işletilmemesi Makriköy ile Ayastefanos hattı üzerinde ikamet eden kimselerin gidip gelmek için zorluk çekeceklerini göz önüne alan muhterem Şehremini Cemil Paşa hazretleri Osmanlı Seyr-ü Sefain Şirketi'nden iki vapurun bu tarafta işletilmesini talep etmiştir.

BULGARİSTAN KARADAĞ'A İKRAZ EDİYOR

Bulgaristan hükümeti Karadağ harp masraflarına kullanılmak üzere bir milyon frank borç vermiştir.

İTALYA VE BALKANLAR

İtalya hükümeti Karadağ'a yardımı hakkındaki haberleri tekzip etmiştir. Mösyö Titoni Balkanlardaki statükonun muhafazası taraftarı olduğunu beyan ediyor.

ATİNA BANKASI

Atina Bankası henüz muvakkaten tatil edilmemiş ise de bu hususta emir verildiği haber alınmıştır. Direktör Mösyö Boskoviç ecnebi tebaası olduğundan birkaç memur ile beraber Dersaadet'te kalacaktır.

BANKALAR

Memleketimiz mali müesseselerinden birçok kişi kendi paralarını almaktadır. Bu hususta en fazla para veren banka Atina Bankası olup, şimdiye kadar Atina Bankası'ndan 154000 lira alınmıştır.

BULGARİSTAN BAŞTA

Yunanistan ve Sırbistan hükümetleri büyük devletlere verilecek cevabı Bulgaristan vasıtasıyla ita etmeye karar vermişlerdir.

İSKOPÇİNA MECLİSİ[7]

İskopçina Meclisi askerî masraflara sarf edilmek üzere 45000000 franklık bir borçlanmaya razı olmuştur.

FİGARO GAZETESİ

Figaro gazetesi neşretmiş olduğu bir makalede hükümet-i Osmaniye'nin taleplerinin neden ibaret olduğu malum ise de Bulgaristan'ınkinin meçhul olduğu ve bu meçhuliyet arasında ordusunu seferber hale koymasını garipsiyor ve diyor ki: Şimdiye kadar hiçbir devlet bu kadar meçhulât üzerine askerini seferber hale getirmemiştir.

SOSYAL DEMOKRATLAR

Fransa'da sosyal demokratların mürevvici olan La People gazetesi yazmış olduğu makalede şöyle diyor! "Hükümetlerin yanlış hareketleri insanlığa her gün yeni bir yara açmaktadır. Hal-i hazırdaki Balkan meselesi medeniyet ve ilerlemeye yüz sene daha mani olacaktır."

7 Sırbistan meclisi.

14 BULGAR CASUSUNUN TEVKİFİ

Edirne'den saat dörtte gelen trenden çıkan Bulgar tebaasından Yanko Popof ile Kozma, edilen şüphe üzerine polis tarafından tevkif edilmiştir.

Dün akşam saat sekizde vasıl olan trenden çıkan on iki Bulgar da tevkif altına alınmıştır. Bunların Bulgar casusu olduklarını güvenilir kaynaklardan haber aldık.

RUSYA VE AVUSTURYA

Rusya ve Avusturya hükümetleri tarafından Sırbistan'a müştereken verilen notada sulhu ihlal etmemeleri tavsiye olunduktan sonra hükümet-i Osmaniye'nin Berlin muahedesinin 23'üncü maddesini Rumeli'de tatbik edeceğini taahhüt edip, derhal seferber hale vazettiği ordusunu terhis etmesini talep etmişlerdir. Mösyö Pasiç buna bakanlar kurulu ile müzakereden sonra cevap verilebileceğini söylemiştir.

BUDAPAŞTE HİRLAP NE DİYOR?

Budapeşte Hirlap Gazetesi'nin istihbarına göre evvelki gün Romanya Harbiye Nazırı manevra için Romanya ordusunu silâh altına davet etmiştir. Askerler peyderpey Tuna'ya gitmektedir.

AVUSTURYA HARİCİYE NAZIRI

Macar Meclisi Avusturya Hariciye Nazırının beyanatını kâfi görerek kendisine güvenoyu vermiştir. Kont Brechtold nutkunda gerek Avusturya Macaristan hükümetinin ve gerekse kendisinin barış taraftarı olduğunu ve daima bunun için çalıştığını söylemiştir.

BULGARİSTAN HUDUDUNDA

Londra 10 – Osmanlı Ajansı Ajans Royter'in beyanına atfen Bulgaristan hududundaki Temirok ile Kilise mevkiinde müthiş bir çatışmanın yaşandığını bildiriyor.

DÜNKÜ MÜLAKATLAR

Avusturya sefiriyle Fransa sefiri dün Hariciye Nazırı Noradonkyan Efendi ile mülakat etmiştir.

Dün Kamil Paşa ile İngiltere ve Fransa sefirleri uzun müddet mülakat ederek mevcut durum hakkında görüş alışverişinde bulunmuşlardır.

Bulgaristan ve Sırbistan sefirleri Yunanistan sefarethanesine giderek sefir, Mösyö Griparis ile Balkanların durumu hakkında epey bir müddet görüşmüşlerdir.

TEŞEBBÜSE VERİLECEK CEVABIN MAHİYETİ

Resmî çevrelerde söylendiğine göre Balkan müttefik devletleri Avusturya ve Rusya sefirleri tarafından vaki olan teşebbüse cevap olarak aşağıdaki taleplerde bulunacaklarmış:

Makedonya vilayetinin Balkan hükümetleriyle büyük devletlerin teftişi altında olmak üzere muhtariyet idaresinin temin edilmesi ve bu muhtariyetin ilanı için büyük devletlerin Balkan müttefik hükümetleriyle müştereken Bab-ı Âli'ye bir nota tevdi edilmesi, bu suretle hareket olunduğu takdirde Balkan ahvalinde bir sulh ümit etmek mümkün imiş.

KARADAĞ'IN İHTİYATSIZLIĞI

Diplomatlar Karadağ'ın ilan-ı harpte pek erken davrandığını ve bunun ihtiyatsızca bir hareket olduğunu söylüyorlar.

SIRPLILAR KORKUYOR!

Muharebeden sonra Osmanlı askerlerinin ileriye doğru hücumundan korkan Sırplılar huduttaki şimendifer raylarını, yirmi kilometre içeriye kadar sökmüşlerdir.

KADIHAN TEPESİ

Kadıhan'da Bulgarlar her gün yeni birçok askerler toplamaktadırlar. .

Harbin buradan başlayacağı cihetle ara sıra Kadıhan'daki karakollarımıza tecavüz ederek ufak ufak çatışmalar vukua gelmektedir.

YUNANİSTAN DAİMA KORKAK

İngiltere ve Fransa'nın Yunan denizinde deniz nümayişi icrası Yunanistan'a tarafsızlığını ilan ettirecektir.

BAB-I ALİ CEVAP VERİYOR

Bab-ı Âli büyük devletlerin vermiş olduğu notaya bu akşam bir cevap verecektir. Bu suretle harbin pazartesiye kadar olup olmayacağı tahakkuk edecektir. Hükümet-i Osmaniye Makedonya'da tatbik edeceği ıslahatı kendi tebaasının refahı için yapacağı cihetle, buna hiçbir devletin müdahale etmesine müsaade etmeyecektir.

SIRPLILAR

Sırplılar hududumuza hücum için kendi hudutları dahilinde birçok noktada asker toplamaktadır.

KARADAĞ YAPIYOR

Karadağ kuvvetlerini Graginç ve Lakora mevkilerine toplayıp Osmanlı ordusuna buradan hücum etmek niyetindedir. Mamafih ordunun son derece mükemmel bulunması Karadağ'ın toplu bir surette hücum etmesine mani olmaktadır.

YUNANLILAR

Yunan hudut köylerindeki ahali her gün içeriye doğru hicret etmekte berdevamdır.

BULGARLAR NİÇİN GECİKTİ

Bulgarların ilan-ı harpte bu kadar gecikmesi Türkiye'nin onlardan evvel seferberliğini ikmal edip İtalya ile sulh etmek üzere bulunmasıdır.

NEUE FREİE PRESSE

Büyük devletler Balkanlarda sulhun idamesi maksadıyla nota vereceği bir günde Karadağ'ın Türkiye'ye ilan-ı harp etmesini Avrupa ile bir alay etmek olarak telakki ediyor. Ve diyor ki: Bir ay evvel Petersburg'da kendisini Rusların tabi'i olduğunu beyan eden kralın, Rusya'nın emrini almaksızın ilan-ı harp etmesi tuhaftır. Her halde bunun diğer Balkan hükümetlerinin teşvikiyle husule geldiği umulur. Mamafih Karadağ'ın bu suretle hareketi henüz Balkanlar'da sulhun ihlaline sebep olamaz. Şunu itiraf etmelidir ki, Karadağ bu hareketiyle Balkan meselesini daha gergin bir hale duçar etmiştir.

BULGAR HUDUDUNDA

Bulgarlar her güne yeni birtakım hücumlarla Osmanlı askerini meşgul etmektedir. Mamafih tekmil hücumları sonuçsuz kalmaktadır.

BRANE MÜSADEMESİ

Brane çatışması elan devam ediyor. Dağlılar kesin bir hezimete uğramak üzeredir.

İTALYA İLE SULH

Reşid Paşa Tan Gazetesi muhabirlerinden birine İtalya ile sulhun idamesi maksadıyla icra ettiği teşebbüsün hiçbir netice husule getirememesiyle harbin önüne geçilemeyeceğini beyan etmektedir. "Berliner Tageblad" ufak bir Karadağ istediğini yapmaya muvaffak olursa Avrupa'nın hiçbir hükmü kalmadığını söylüyor.

MECLİS-İ HAS-I VÜKELA

Bugün Bab-ı Âli'de büyük devletlere verilecek notanın müzakeresiyle meşguldür. Herhalde Balkan hükümetlerinin arzusuna göre hareket edilmeyeceği kat'idir.

BULGAR TERCÜMANI

Bugün Bulgar tercümanı ezani saat dokuzda Bab-ı Ali'ye mühim meseleler hakkında görüşmeye gelmiştir.

KARADAĞ KRALININ NUTKU

Karadağ Kralı'nın beyanatı her tarafta dehşetli dedikodulara yol açmaktadır. Türkiye'nin elinden hayatlarını kurtarmak istediği Malisörler Karadağ Kralının beyanatını açık ve mertçe hareketleriyle tekzip etmişlerdir.

Malisörler Osmanlı hükümetine daima arz-ı hizmet edeceklerini ve vatanın hiçbir köşesini ecnebi ayağı altında çiğnetmeyeceklerini beyan edip, hükümetlerine karşı daima sadık ve her emre amade bulunduklarını temin etmektedirler.

BALKANLILAR

Büyük devletlerin çeşitli teşebbüslerine rağmen Balkan hükümetleri elan harp edeceğini ilan etmektedirler. Avrupalıların teşebbüsleri sonuçsuz kalmıştır.

İŞTİRAK'İN TEFRİKASI

Memleketimizin geçirdiği bu buhranın sebepleri maziden başlar. Bu buhran her zaman şark meselesi mevzu bahis oldukça baş gösterir. Bütün Osmanlıların alakadar olduğu bu meseleyi açıklıkla kamuoyunun gözü önüne arz etmek ve Avrupa'nın Osmanlılara karşı ittihaz ettiği hareket tarzını göstermek maksadıyla "İştirak" bu günden itibaren Fransa muharrirlerinden Ronenyo'nun "Avrupa ve Osmanlı İmparatorluğu" adındaki eserini muktedir muharrirlerimizden Memduh Süleyman Bey'e tercüme ettirmeye başlamıştır. Tefrika suretiyle neşredilecek olan bu eseri kemal-i dikkatle takip etmelerini okurlarımızdan Osmanlı namına rica ederiz.

İLAN

BALKANLAR VE ŞARK MESELESİ

Memleketimizin geçirdiği bu buhranın esasına vukuf etmek isteyen hakiki vatanperver Osmanlılara ciddi bir araştırmayla kaleme alınan ve bu mühim eseri şiddetle tavsiye ederiz. İçeriği şöyledir: Balkanların coğrafi vaziyeti, Balkanların tarihçesi, Balkanlar ve Şark meselesi.

Fiyatı "10" paradır

"Tevsi-i Tıbaat" Matbaası
Bab-ı Âli karşısında Adliye Hanı üstünde 19 numaralı dairededir. .
Kitap, risale ve günlük gazete vesaire basılır.

****

Müdür-i Mesul: Hüseyin Hilmi

****

Tevsi-i Tıbaat Matbaası

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

OSMANLI SOSYALİST FIRKASI SÜRELİ YAYINLARININ KONU AÇIKLAMALI FİHRİSTİ: *İŞTİRAK*, *İNSANİYET*, *SOSYALİST* VE *MEDENİYET* DERGİLERİ

İŞTİRAK
SAYI 1
13 Şubat 1325[1]
Sahib-i İmtiyaz ve Müdür-i Mesulü: Serbest İzmir Gazetesi Sahibi Hüseyin Hilmi

Yazının Başlığı	Yazar-Çevirmen Adı	Yazının Konusu
Meslek	İştirak	Geleneksel çıkış-tanıtım yazısı: "İsdibdat-ı siyasi Türkiye'yi baştan başa tahrip etmiş, hayat-ı maddiyeyi mahvettiği kadar, fa'aliyet-i fikriyeyi de mu'attal bir hale koymuştur... Bugün iki şeye fevkalade ihtiyacımız vardır ki, hasta adam için bunlar iksir-i sıhhat olacak: Teşebbüs ve Terakki."
Tereddüd-i Siyasi	İmza yok. Kapakta "??" işareti	İngiltere'de Fransa'da olduğu gibi "terörler, grevler", kanlı olaylar olmamıştır. İngiltere deneyiminden yararlanmak gerekir.
Umumi Yalanlar: Sen de Çalış Sen de Kazan!...	M. Nezih	Bir tür öykü: Okumuş ama işsiz bir genç, zengin bir okul arkadaşıyla karşılaşır. Bu karşılaşmanın düşündürdükleri. Çalışarak zengin olmanın imkansızlığı, servetin ancak hileyle ve gayri meşru yollarla elde edilebileceği.
Felsefe-i Sa'y Hayat-ı Avam: İşçiler ve Sefalet	A. Rıfkı	"Eski ürünler daha az kuvvetle üretilebiliyordu. Bu yüzden işçiler arasında dayanışma sınırlıydı. Makineler, motorlar icat edilince işçiler müthiş bir buhrana uğradı. Toplumsal devrim gündeme geldi. Bundan sonra her hafta Türkiye'deki işçilerden ve sefaletten, sendika ve grev kanunlarından bahsedileceğiz."
Musahebe-i İçtimaiye: Sosyalizm Nedir?	Kapakta D. M.	Sosyalizmin eski Yunan, Roma ve Hıristiyanlıktaki kökleri. 19. yüzyılda işçilerin bilincinin yükselmesi. Lasalle ve Alman sosyalistlerinin büyük başarıları.
Manzum Teselliler: Zenginlerimize (Şiir)	A. Rıfkı	Şiir. 24 dize. Önce işçilerin yoksulluğu ve sefaleti, sonra herkesin saadetini gasp eden "zümre-i mesudun" yaşamı ele alınıyor.
Sosyalizm	Ali Canib (Rasim Haşmet'e)	Birkaç cümlelik kısa bir yazı: "İnsanlık acılarından kurtulamamıştır fakat onu avutacak olan sosyalizmdir."
Gölgeler: Blanki'ye	Hyran	Auguste Blanqui'nin mezarı başında yapılmış bir anma konuşması. Blanqui'nin kısa bir biyografisi eklenmiş. "Ey muhterem fedakâr: Sen o pervasız mücadelenle bu kedilerden nankör, kurtlardan daha yırtıcı insanlığı kardeşlik vicdanıyla birbirine bağlamak isterken.."
Dünkü Fikirler	Kapakta "XXX" var	Servet biriktirenler diri diri insan yakıtan Roma hükümdarları gibidir. Eşitliği sağlamak için herkesin karnını doyurmak gerekir.

1 Kapakta ve 5. sayfada "Serbest İzmir ve İştirak Gazeteleri Müdürü" Hüseyin Hilmi'nin fotoğrafı var.

Hayat ve Hakikat, Sosyalizm ve Köylüler	Kapakta "E. Lâmi", yazının sonunda Pol Adam. (2. sayıda Emme Bartu)	(Fransız) Birleşik Sosyalist Parti kongresinde yapılan tarım ve toprak mülkiyeti tartışmaları. "Toprak işleyenindir. Fakat sosyalistlerin bu konudaki fikirleri çeşitlilik gösteriyor."
(Başlık Yok)	Nureddin Rüşdü	*İştirak*'in çıkışı vesilesiyle dört dizelik bir şiir: "Parladı bir hakikat-ı akibet afakda..."

İŞTİRAK
SAYI 2
20 ŞUBAT 1325
Sahib-i İmtiyaz ve Müdür-i Mesulü: Serbest İzmir Gazetesi Sahibi Hüseyin Hilmi

Yazının Başlığı	Yazar-Çevirmen Adı	Yazının Konusu
Tereddüd-i Siyasi	"??"	İngiltere'nin parlamento deneyimi Fransa ve Almanya'da tatbik edilmiştir. "Fakat şimdi bu üç devlet savaşa hazır olmak amacıyla birbirleriyle yarışırcasına maddi ve manevi gelişme sağlıyorlar."
Hayat-ı Avam, İçtimai Çıbanlar	A. Rıfkı	"İhtilalların, milletler arası mücadelelerin asıl sebebi, sefalettir, açlıktır. Dün Abdülhamit devrinin vergilerinden, dolandırıcılıklarından bıkmış olan, memurların mezaliminden gına getiren, vergi vermekten evinde çanağı, ahırında öküzü, ambarında buğdayı, arpası kalmayan köylülerimiz 11 Temmuz zaferini kazanmışlardır. Zulme dayanamayan halk zaman zaman Van'da, Kastamonu'da, Musul'da, Diyarbakır'da, Erzurum'da ihtilalcı hareketlere başlıyorlardı. Zaten istibdat daha fazla yaşamazdı. Siyasi istibdat yıkıldı fakat iktisadi istibdat devam ediyor. İşçileri, çiftleri koruyan sendikalar yok."
Sosyalizm ve Köylüler (Geçen sayıdan devam)	Elif. La (Emin Lami) Yazının sonunda, geçen sayıda verilen "Pol Adam" isminin yanlış olduğu, yazının Emme Bartu'dan çevrildiği belirtiliyor.	"Tartışmalardan bir sonuç çıkmadı. Küçük çiftçiliğin büyük çiftçilikten daha az verimli olduğu kanıtlanamadı. Sosyalizm (toprakta) küçük mülkiyet sahiplerine savaş mı açacak, yoksa bunları da koruması altına mı alacak, bilmek lazım."

Hayat ve Hakikat, Hükûmetimizin Nazar-ı Dikkatine. Feryad ve Figanımıza Kulak Veriniz Ey Müntesibin-i Matbuat. Bursa Harir Destgahlarında İşleyen Amele Kızlardan	Bursa Harir Fabrikalarında Çalışan Beş Bin İşçi Kızı (Ermeniceden Mütercimi: Bedik)	Bursa ipek fabrikalarında çalışan işçi kızların çalışma koşullarını anlatarak yardım ve destek çağrısı yaptıklan bir tür açık mektup: "Biz zavallı sefil, talihsiz kızlar. Eskiçağ esirlerinin hayatına gıpta edecek kadar sıkıntıya düşmüşüz. Daima eziyet, daima felaket, daima sefalet, işte bizim her günkü halimiz... Artık çektiğimiz yeter. Biz fabrikatörlerin esiri değiliz.."
Proudhon: On Dokuzuncu Asrın En Şanlı Mübariz-i İnsaniyeti Hayatı	E. Lami	Proudhon'un biyografisi. Yazının içinde Proudhon'un fotoğrafı var.
Manzum Teselliler Bakunin	Hyran	28 dizelik bir şiir.
Ferrer İçin	Abdülhak Hayri	Ferrer için yazılmış bir şiir ancak Ferrer hakkında hiçbir bilgi vermiyor.[2]
Terbiye-i Zihniyeden, Usul-ı Kesb-i Malumat	Ahmet Raşit (Çeviri)	"Bilimi tahsil etmenin asık kaynağı kitaplar değildir. Teleskopun faydalan gözlerimizin ihmal edilmesi sonucunu doğurmaz. Bilginin asıl kaynağı, deneyim, derin düşünme ve pratiktir."
Aşk	Yok	Aşk hakkında kısa bir yazı: "Şaire sorarsanız bilmez, filozof içeriğini tayin edemez,, ressam fırçayı elinden atar. Çocuk şaşırır, büyükler anlayamaz. Kadınlar birbirine sorar. O herkese göre bir şeydir. Herkese göre bir '??'dir. Fakat nedir?"

2 Ferrer, 1909 yılında Barcelona'da idam edilen bir eğitimciydi. Bkz. Hobsbawm, *İmparatorluk Çağı*, s. 116.

İŞTİRAK
SAYI 3
27 ŞUBAT 1325
Sahib-i İmtiyaz ve Müdür-i Mesulü: Serbest İzmir Gazetesi Sahibi Hüseyin Hilmi

Yazının Başlığı	Yazar-Çevirmen Adı	Yazının Konusu
Ferda: Uzun Bir Konferanstan	Kapakta: Hyran	İnsanlık tarihinin gelişimi içinde uluslararası hukukun oluşumu hakkında: "İnsaniyetin ilk asırlarında galiplerin sözü geçerli olmuş sonra toplumlar büyümüş, kuvvetlenmiş, bir iki asır önce hükümetlerin haksızlıklarını meşru bir perde ile örtmek isteyenler uluslararası hukuk adıyla görünüşte adil fakat gerçekte galipler haklıdır kuralından başka bir şey olmayan düzenlemeleri ortaya koymuşlardır."
Musahabe-i İçtimaiye: Sosyalistliğin Atisi[3]	Kapakta: Bir Muhib	Sosyalizmin barışçıl yollarla kurulmasının mümkün olup olmadığı: "Sosyalistliğin yaygınlaşacağına artık şüphe yok. Sosyalistler günden güne artacak... Fakat sosyalistlik acaba barışçıl olarak mı, yahut savaşla mı kurulacak? Karl Marx 'şiddet eski toplumdan yenisini çıkarır' demiştir. Velhasıl hürriyet ancak savaşarak ve parça parça, büyük fedailiklerle elde edilir. Muhterem fedakâr büyük Abdullah Cevdet Bey haklı olarak söylemiştir. (Melike-i Hürriyetin) Huzur-ı Ulviyetine çıkmak için de bir abdest lazımdır. Fakat hayfa ki bu abdestin kan ile alınması meşruttur."
Blanki (Muhterem Doktor Temo'ya)	Kapakta: "A. S.", içeride A. Rıfkı	Şiir. Blanki'nin Paris Komünü günlerinde ön safta savaşması. Sınıf savaşı.
Bedbinlik (Kapakta "Bedbinlik ve Hayat")	A. Rıfkı[4]	İyimserlik ve kötümserlik üstüne. Schopenhauer, Leibniz, Mani, Buda, Bakunin, Kropotkin, Charles Baudelaire vs...
Bir İzah: Sus	İştirak	*İştirak* hakkında konuşan önde gelen bir siyasetçinin, sosyalizmin Türkiye için zararlı olacağı yönündeki sözlerine cevap: "Biz (İştirak)i halka sunmakla toplumsal bir çığır açtık, memleketimizdeki büyük bir eksikliğin, önemli bir düşünce akımının ilk adımını attık."

3 Değindiğimiz gibi, Çapanoğlu, Kaygusuz ve onları tekrarlayanlar, Hüseyin Hilmi kör cahil olduğu için *İştirak*'teki bazı yazıların Baha Tevfik tarafından yazıldığını öne sürüyorlardı. Bu yazı da onlardan biriydi. Mehmet Ö. Alkan, bu yazının ve 5., 8., 13.,15. ve 16. sayılarda gösterilen yazıların Baha Tevfik tarafından yazılmadığını, George Tournere'nin *Sosyalizm* kitabının Haydar Rıfat tarafından yapılan çevirisi olduğunu göstermiştir. Mehmet Ö. Alkan, "Baha Tevfik ve ...", s. 7/263.

4 Yazının başında A. Rıfkı'nın fotoğrafı var.

Hikâye: Dede Hasan'ın Vicdanı (İthaf: Kardeşim Yakup Kadri'ye)	Kapakta Refik Halid	31 Mart ayaklanması günlerini konu alan bir öykü. Hasan Dede'nin, kendisine 31 Mart ayaklanmasına katıldığını itiraf eden sütoğlunu ihbar edip etmemesi yönünde yaşadığı vicdan azabı. İhbar etmeye karar vermesi. Oğlu hapisteyken; ayaklanmaya katılanların idam edilmeye başlanması.

İŞTİRAK
SAYI 4
6 Mart 1326

Sahib-i İmtiyaz ve Müdür-i Mesulü: Serbest İzmir Gazetesi Sahibi Hüseyin Hilmi

Yazının Başlığı	Yazar-Çevirmen Adı	Yazının Konusu
Şûra-yı Ümmet'e Cevap[5]	Hüseyin Hilmi	Şûra-yı Ümmet'te Alâeddin Cemil imzasıyla çıkan sosyalizm karşıtı yazıya cevap: "Bugün hiçbir sosyalist yoktur ki makale yazarının dediği gibi aniden birinin kapısını çalsın da, ben sosyalistim servetinin yarısını bana ver desin. Eğer biçare Alâeddin Cemil Bey böyle zannediyorsa pek çok aldanıyor demektir. Biz peygamberin yüce şeriatının[6] hepimizi kardeş sayan emrine uygun olarak birlik olacağız. Kimseye zararımız dokunmayacak, daha az çalışarak, yani biraz rahat ederek, daha fazla kazanmanın kolaylıklarını arayacağız. Gerekirse tümüyle işi bırakacağız. Ve böylece gayri meşru olarak elde edilen servetlerin hiç olmazsa bir kısmını emeğimize, insanlığımıza karşılık olarak geri almış olacağız."
Uzun Bir Konferanstan Ma-ba'd	Yok	Tarihte ve günümüzde uluslararası çatışmalar ve bu çatışmaların ortadan kaldırılması için çaba gösterilmesi gereği: "Bugün ilk kademesini atmakla iftihar ettiğimiz uluslararası barış fikri genel bir kabul görecek olursa o zaman milli tarihlerin iftihar yahut üzüntü ile yazdıkları olaylar yarın unutulmuş korkunç kabuslar olarak kalacak, o zaman savaş ve çatışma yerini şefkat ve dostluğa, kin ve haset yerini samimi bir kardeşliğe bırakacak, savaş bütçeleri, ordu harcamaları, donanma teçhizatı, sınır anlaşmazlıkları, ulusal çatışmalar insanların akıllarından silinecek, işte o zaman şimdiye kadar hep söylenen ama pek görülmeyen genel kardeşlik, milli eşitlik, insanlığın özgürlüğü yeryüzüne hâkim olacaktır."

5 Kerim Sadi bu tartışmayı aktararak Hüseyin Hilmi'nin bu yazısına değinmiştir. Konunun üst başlığını "İslâmiyet ve Osmanlı Sosyalistleri", Hüseyin Hilmi'nin yazısına değindiği bölümün başlığını da "Sosyalist Lider Hüseyin Hilmi dinde dayanak arıyor" olarak koymuştu. Kerim Sadi'nin bu bölümdeki analizinin Osmanlı Sosyalist Fırkası ve Hüseyin Hilmi hakkında İslâmiyet bahsinde abartılı bir yargı oluşmasına yol açtığı kanısındayım. *Türkiye'de Sosyalizmin...*, s. 131.

6 "Şeriat-ı Gurre-i Ahmediye'nin".

Düşün	Ulemadan Bir Zat Tarafından (Bir sonraki sayıda "Karesi Mebusu Mecdi" olduğu anlaşılıyor)	İnsanlar arasındaki nefretlerin, düşmanlıkların, sefaletin nedeni olarak ihtiras: "Hep bu (ihtiras) denilen bela yüzünden bir siyasi dahi bir nam ve şan için milyonlarca insanın masum kanını dökmeğe, dünyayı allak bullak atmaya çalışır. Yine bu ihtiras yüzünden milyonlara malik bir sermaye sahibi binlerce işçinin alın terinin karşılığını hakkı derecesinde vermeme düşkünlüğünü gösterir."
Françisko Ferrer Serbesti-i Fikr'in Şehadeti	"Troşak" Mütercimi "Bedik"	Françisko Ferrer'in idamı hakkında: "Cinayet haberi bu defada engizisyonun merkezinden, İspanya'dan geliyor. Engizisyon medeniyeti lekeledi. İspanya'da eski taassup hala yürürlükteymiş."
Dede Hasan'dan Ma-ba'd	Refik Halid	31 Mart konulu öykünün devamı. Hasan Dede'nin sütoğlunun idam edilmesi ve yaşadığı vicdan muhasebesi
Yetmiş Sekiz Yaşında Bir Rus Sosyalist Kadının Mahkûmiyeti	Yok	Mösyö ve Madam Çaykovski isimli iki yaşlı sosyalistin Petersburg'da yargılanmaları. Mahkemede sosyalizmi savunmaları ve Sibirya'ya sürgün cezasına çarptırılmaları.
Fukara-yı Ahalimize Müjde	M.	Meclis-i Mebusan'daki Emlak Vergisi Kanunu görüşmeleri hakkında.

İŞTİRAK
SAYI 5
13 Mart 1326
Sahib-i İmtiyaz ve Müdür-i Mesulü: Serbest İzmir Gazetesi Sahibi Hüseyin Hilmi

Yazının Başlığı	Yazar-Çevirmen Adı	Yazının Konusu
Sosyalizm ve Sa'y ve Gayret: Amele ve Mütefekkirin Fakr u Zarüret	Bedik	Bir tarafta sabahtan akşama kadar çalışan ama aç ve sefil halde olan milyonlar, diğer tarafta çalışmadan yaşayan zenginler: "Milyonlarla insanlar sabahtan akşama kadar bellerini doğrultmaksızın çalışmalarına rağmen yine daima aç ve sefil bir haldedir. Diğer tarafta yüz kişi zevk ve safa âlemlerinde o zavallıların terleriyle oluşan emeklerinin ürünlerini insafsızca harcarlarken vicdan azabı hissetmiyorlar. Zavallı amele..."

İştirakiyyun "Sosyalist" Mektebi	Bedik	Saint-Simon, Fourier, Owen, Karl Marx'ın eserleri; sosyalistlerin talepleri ve sosyalist akımlar hakkında: "Çağımızda Fransa'da sosyalizm akımının gelişmesine en çok çalışan Sen Simon 1821 tarihinde yayımladığı 'Usul-i Sınaat'la isimli adını duyurmuştur. Bu eserinde toplumun bütün sorunlarını bir bir saymış, zenginlere, aristokratlara lanet etmiştir. Meşhur Fourier 1822 tarihinde 'Hakk-ı Tasarruf Nedir?' eseriyle sosyalizm dünyasında önemli bir yer edinmiştir. İngiltere'de Mister (Avin)[7] 1812'de Almanya'da Karl-Marks (Sermaye) eserlerini yayınlayarak toplumsal sahnede devrimler meydana getirmişlerdir."
Amele Şarkısı	Muallim Cudi	38 dizeden oluşan bir şiir. Marş için güfte. Güçlü bir dinî söylemle işçilerin birliğine vurgu.
Ferrer İçin	A. Rıfkı	İspanya'da Ferrer'in haksız idamı, engizisyon benzeri uygulamalar, Cizvitlerin entrikaları vs.
Sosyalistliğin Atisi	İmza yok. Yazı kapakta gösterilmiyor.	Sosyalizmin kurulması için ihtilalin zorunlu olduğu, çünkü üretim araçlarına sahip olanların bunlara zaten haksız yere sahip oldukları, bu nedenle zorla ellerinden alınması gerektiği: "Evet, sosyalistler ihtilal taraftarıdırlar yahut ihtilalcıdırlar. Çünkü kutsiyet ve ulviyetinden şüphe etmedikleri emellerini barış yoluyla uygulamaya koyamayacaklarını pekiyi anlamışlardır."
Düşün	Karesi Mebusu Mecdi	İşçi haklarını savunmanın bir insanlık görevi olduğu: "Günümüzde memleketin bazı yerlerinde emeğinin karşılığından hakkıyla istifa edemeyen işçilerin haklarını savunmak insanlık gereğidir. Her fırkanın, her cemiyetin, her cemaatin bir akıl hocası, fikirlerinin aydınlatıcısı bulunması gerekli olduğundan, Osmanlı sosyalistleri de hayatını kol kuvvetiyle idame eden işçi kitlesinin haklarını aydınlatmaya çalışırsa insaniyete karşı mühim bir vazife ifa etmiş olur. Memleketimizde sosyalistliğin uygulanabilir kısmını işçilerin haklarının savunulması, onları uyanık olmaya davetle sınırlı görüyorum ve bundan ileriye adım atılmasını tecviz etmiyorum."
İşçilerimiz	A. Rıfat	İşçilerin yaşamlarını sürdürebilmek için çalışmak zorunda olmaları, sermayedarların zorbalığından kurtulmaları için bilinçlenmeleri gerektiği: "O vakit şehirlerde, köşklerde yalnız kendi kişisel çıkarlarına bağlanmış olarak yaşayan mülk sahipleri, bazı gelişmiş şehirlerimizde bulunan fabrikatörler, patronlar, çalışanların mahvolmakta bulunan haklarını tanır! İşçilerimiz de bir dereceye kadar olsun zenginlerin, sermayedarların zorbalığından, baskısından kurtulurlar!"
Eslafta Sosyalizm	Yok	Zenginlik ve fakirlik üstüne 6 deyiş, atasözü.

7 Robert Owen.

İŞTİRAK
SAYI 6
20 Mart 1326
Sahib-i İmtiyaz ve Müdür-i Mesulü: Serbest İzmir Gazetesi Sahibi Hüseyin Hilmi

Yazının Başlığı	Yazar-Çevirmen Adı	Yazının Konusu
Amele Kızları Bedbahtlık ve Felaket Nafia Nazırı Hallacyan Efendi'ye İthaf	Bedik (Kapakta Mustafa Nuri olarak yazılmış!)	İpek işçisi bir genç kızın öyküsü. Soğuk bir kış sabahında sefil bir barakada uyanarak fabrikaya gidişi: "Çalış, çalış sefil kız. Bu apaçık davada gün hak ve adalet dairesinde bakan ve gören bir hâkime tesadüf edersin. Toplumsal hayatta sefaletten, zulüm ve adaletsizlikten başka bir şey yoktur. Cinayet daima cinayet! Çalış 2 kuruş için. Ve fabrikatör senin emeğinden günde on kuruş kazansın."
Fransa Sosyalist Fırkası Reisi ve İnsaniyet (L'Humanite) Gazetesi Sermuharriri Paris Meclis-i Mebusan Azasından Mösyö Jores'in Mektubu	Jean Jaures	Jaures'in Hüseyin Hilmi'ye mektubu.
2-Sosyalist Mektebi	Bedik	Sosyalist akımlar ve Marksizm hakkında açıklamalar: "Tarihi maddecilik[8] adı altında iktisat dünyasında pek çok tartışma yaratan bu inanç reddedilemeyecek gerçekler içerir. Yani insan bir işe teşebbüs etmek için öncelikle beslenmeye muhtaçtır. İşte bu bakımdan ilk dikkatimizi çeken iktisadi durumlar olup diğer durumlar onun temeli üzerine kurulmuştur."
Beşeriyetin Mağara Devri Yadigârları	Mahmud Sadık	İnsanların ve toplumların insanlığın ilkel dönemlerinden kalma alışkanlıkları, özellikle kadınların durumu, servet ve mal biriktirme konusu: "Medeniyetin ve toplumun bugünkü halini şu nokta-i nazardan muhakeme ederek insafla doğru söylemeli. Acaba mağara devrinden, o zaman ki vahşetten şimdi ne kadar farklıyız?"
Bir Şirketin Yirmi Altı Senelik Hayatı Reji Mukavelenamesini Tecdit Etmeli	Azad Amard Mütercimi Bedik	Tütün rejisinin kötülükleri hakkında: "Ahaliyi fahiş fiyatla tütünü satın almaya mecbur bırakmak suretiyle kendisine bol çıkar sağladı. Bugün Reji'nin yirmi altı senelik mevcudiyeti sayesinde memleketimizde tütün ziraatı neredeyse sona ermiş, mahvolmuş diyebiliriz."
Küçük Hikâye: Kör	Guy De Maupassant	Öykü. Dilenciliğe zorlanan kör bir çocuğun sokakta donarak ölmesi.
Eslafta Sosyalizm		Köylülük, zorbalık, farmasonluk vb. hakkında

8 "Mezheb-i maddiyyun-ı tarihi".

İŞTİRAK
SAYI 7
27 Mart 1326
Sahib-i İmtiyaz ve Müdür-i Mesulü: Serbest İzmir Gazetesi Sahibi Hüseyin Hilmi

Yazının Başlığı	Yazar-Çevirmen Adı	Yazının Konusu
Cereyan-ı Cedid	Bedik	Avrupa'daki işçi sınıfının tarihiyle Türkiye işçi sınıfının durumunun karşılaştırılması: "İtiraf ederiz ki bizde henüz işçi hayatı yoktur. İstibdat bu koskoca memleketi bir iskelete çevirmiş, geniş ve verimli tarlalarımızdan, bereketli topraklarımızdan, sanayi kurmaya uygun su şelalelerimizden hiçbir suretle istifade etmemişiz. Memleketimizde sanayi yokluğunun sebebi istibdattır. Şimdiye kadar bütün devrimler sırf siyasi amaçlara yönelikken, bundan sonra iktisadi amaçlara yönelecektir."
Sosyalizm Nedir? Amerikalı Bir Milyarderin Bir Sosyalist ile Mülakatı	L. Kalmrot (Mütercimi Ardeşes Kalpakçıyan)	Bir milyarder ile bir sosyalistin mülakatı. Milyarderin soruları sayesinde sosyalist sosyalizme dair görüşlerini açıklamış oluyor. Bu sayıdaki konular mülkiyet hakkı, çalışma süreleri, ücret vb.
Hayat-ı Meşrutiyet Ahali Fırkası	Yok	Ahali (Demokrat) Fırkası'nın kuruluş haberi ve kuruluşundan duyulan memnuniyet: "Artık biz de yavaş yavaş uyanıyoruz. Meclis-i Mebusan'da peyderpey partiler kuruluyor. Bunlar arasında halkımızın mizacına, ihtiyaçlarına en uygun parti yeni kurulmuş olan Ahali (Demokrat) Fırkası'dır."
Meclis-i Mebusan'da Kurulan Ahali Fırkası'nın Programıdır	Yok	21 maddelik parti programı.
Amele Havadisi İpek Amelesi Hakkında	İştirak	*İştirak*'in genel olarak Türkiye'de çalışma saatlerinin uzunluğuyla ilgili yorumu: "Memleketimizde henüz fabrikalar tesis etmemiş, işçi hayatı yok, o yüzden çalışma saatlerinin tayini pek abes düşecek düşüncesiyle işçiler hakkında tanzimi kararlaştırılan nizamname de geçiştirilmek isteniliyor."
Muhtekirler Hakkında	İştirak	Erzurum çiftçilerinin faizci ve vurgunculardan şikâyetiyle *İştirak*'in genel olarak çiftçilerin faizcilerden şikâyetlerine çözüm bulunması için Dahiliye Nazırı Talat Bey'e çağrısı ve teşekkürü.

İzmit Tersanesi'nde Amele Bahriye Nezareti'nin Dikkatine	Yok	Gemi sökûm işinde çalıştırılmak üzere İstanbul'dan İzmit'e götürülen işçilerin durumu hakkında: "İstanbul'dan giden biçare işçiler Kuzme'nin elinde esir ve sefil olmuşlardır. Adamcağızlar çalışırlar fakat gündeliklerinin ne olduğunu bilmiyorlar."

İŞTİRAK SAYI 8
3 Nisan 1326
Sahib-i İmtiyaz ve Müdür-i Mesulü: Serbest İzmir Gazetesi Sahibi Hüseyin Hilmi

Yazının Başlığı	Yazar-Çevirmen Adı	Yazının Konusu
Mesail-i İştirakiyye Tatil-i Eşgal ve İttihad-ı Sınaî	Bedik	İşçi sınıfının mücadelesinde grevin ve işçi sınıfının birliğinin önemi. Marx'ın işçi sınıfına öğrettikleri: "1884 tarihinde vefat eden ünlü sosyalistlerden Karl Marx bu konuda fedakârlık sarf etti. Kendisi işçi hayatını inceleyerek ilk defa olarak emek ve çalışma için kanunlar ortaya koydu. İşçilere, haklarını koruma dersleri verdi."
Teessüratım Harb Taraftarlarına	Hakkı Baha	Savaş taraftarı "siyasi simaların" insanlık adına eleştirisi: "Mahvolan aileler, yetim ve sefil kalan çocuklar, yıkılan evler... Fakat emin olunuz. Bir gün gelecek ki, bu zavallı insanlık bütün öfkesini size yöneltecek sizin hatalarınızı alkışlamayacak, ıslık çalacaktır."
Hayat-ı İçtimaiye Bedbaht Topal	Fuad	Zengin-yoksul çelişkisine değinen bir giriş bölümünün ardından fabrikada çalışırken iki ayağı birden kopan Jako isimli birinin ayakkabı boyacılığı ve dilencilik yapması üzerine. Kurgu mu yoksa yazarın tanık olduğu gerçek bir olay mı belirsiz bırakılmış.
Sosyalizm Nedir? Amerikalı Bir Milyarderin Bir Sosyalist ile Mülakatı	Geçen Sayıdan Devam	Mülakat devam ediyor. Bu sayının konuları: Servetin kaynağı, kâr elde etmenin meşru olup olmadığı, sosyalizmde tüketim mallarının nasıl dağıtılacağı, özel mülkiyet.
Sosyalistlerin Kusurları	H. R. (Haydar Rıfat?)	Sosyalistlere yöneltilen "malları paylaştıracaklar" suçlamasına cevap. Malların "paylaştırılmayacağı", "teşrik edileceği", yani "ortaklaştırılacağı": "Sosyalistler 'ortakçıdır', paylaştırıcı değil. Bu ikisinin ortak noktası yoktur. Bunlar birbirinin zıddıdır. Bir adam ortakçı olursa, paylaştırmacı olamaz."

Sosyalistlik Bir Emr-i Zaruri midir?	A. Macid	İnsanlığın ilkel dönemlerinden günümüze geçim ve mübadele, işçilerin ortaya çıkışı, emeklerinin karşılığını alamayışları, ilahi adalet, sosyalistliğin bir gün kaçınılmaz olarak gerçekleşeceği: "Maamafih şimdilik bizde sosyalistlik gibi karanlık bir hücre-i içtimaide toplanmış dimağlar, ümidvar olmalı ki yarın herkese sosyalistlik bir emr-i zaruri olduğunu anlatacaktır."
Marsilya'da Tatil-i Eşgal (Muhabir-i Mahsusumuzdan)	A. Hulusi	Önce *İştirak* çıktığı için kutlama, ardından bundan böyle Marsilya ve Paris'ten işçi haberleri gönderileceği sözüyle Marsilya'da sürmekte olan liman işçileri grevi hakkında coşkulu haberler: "Marsilya Limanı mücadele alanına döndü. İşçiler bayraklarla sokaklarda dolaşıp 'yaşasın işçi birliği, yaşasın iştirak' diye bağırdılar."
Üç Yüz Bin Amele İşsiz	Yok	Almanya'da inşaat işçileriyle işverenler arasında anlaşma sağlanamaması üzerine üç yüz bin işçinin işsiz kalması ve genel grev olasılığı.

İŞTİRAK
SAYI 9
10 Nisan 1326

Sahib-i İmtiyaz ve Müdür-i Mesulü: Serbest İzmir Gazetesi Sahibi Hüseyin Hilmi

Yazının Başlığı	Yazar-Çevirmen Adı	Yazının Konusu
Sunuf-ı İçtimaiye-i Hazıranın Teşkilatı Mübarezat-ı Umumiye	Bedik	İşbölümünün yararları, günümüz toplumlarının örgütlenme biçimi, değer, ihtiyaç değeri ve artı-değer (kıymet-i munzam): "Mevcut toplumda değer, ihtiyaç değeri ve artı-değer[9] adıyla iki büyük sınıfa taksim edilmiştir. İhtiyaç değeri işçiye, artı değer zenginlere aittir. Gelecek makalemizde iş bu iki değerin işçilerin hayatı üzerindeki etkilerinden bahsedeceğiz."
Almanya'da Fevkalade Nümayişler Sa'y ve Gayretin Muzafferiyeti Hâkimiyet-i Millet	Fuad	Almanya'da sosyalistlerin siyasi gücü, gösterilerinin etkileri: "Günümüzde Almanya'da sosyalistlerin sayısı karşılaştırılamayacak derecede çoğalmış olup er veya geç toplumsal sahnede amaçlarına ulaşacakları şüphesizdir. Bizde ise heyhat! Henüz bir civciv bile meydana çıkmamış, sosyalist ne demektir?"

9 "Kıymet-i munzamm".

Şûra-yı Ümmet'e Cevap	Ahmed Nebil	Şûra-yı Ümmet'te Alâeddin Cemil'in sosyalizm ve sosyalistler hakkında yazdığı yazıya, özellikle de sosyalizmin İslâm şeriatıyla bağdaşmayacağı görüşüne cevap: "Sosyalizmi reddetmek için söylenen sözler daima, daima vicdana aykırı safsatalar olduğundandır ki bu sözleri söyleyenler daima onu semavi dinlerin müfessirlerinin yorumları altında ezmek, fesada vermek ister. Alâeddin Cemil Bey bunu pek güzel yapıyor, makalesinde İslâm şeriatının sosyalizme müsaade etmediğini söyleyerek çürük bir misal ile işi geçiştirmek istiyor. Çünkü biliyor ki, İslâmiyet nokta-i nazarını takip ederse herhalde altından çıkamayacaktır. Çünkü bilakis Şeriat-ı İslâmiye sosyalizmi amirdir."
Çarın Memleketinde: Sosyal Demokrat Amele Fırkası Azalarının Mahkûmiyeti Moskova'da Sosyalist Revolûsyonerlerin Muhakemesi	Yok	Petersburg Cinayet Mahkemesi'nde 1 Mayıs bildirisi dağıtmak suçundan yargılan sosyalistler hakkında.
Sosyalizm Nedir? Amerikalı Bir Milyarderin Bir Sosyalist ile Mülakatı	Geçen sayılardan devam	Mülkiyet konusunda konuşmaya devam ediyorlar. Avrupa'dan Amerika'ya göç edenlerin yerli halkın (Hintliler olarak çevrilmiş) topraklarına zorla ve hileyle el koymaları.
Almanya'da Amele Hayatı Alman Amelesinin Muzafferiyeti	Yok	Almanya'da inşaat işçileri sendikasıyla işverenlerin anlaşmazlık noktaları, dört yüz bin işçinin gösterisi, grev kararı ve yine Türkiye'deki işçi sınıfı örgütlülüğünün geriliğine hayıflanma: "Biz, zavallılar ise ne işçi hakkını müdafaa edebiliyoruz ne de işçi grev ilan ederse verecek hazır paramız var. Yaşasın hakkını müdafaa edebilen işçi, yaşasın sosyalizm!"
Meclis-i Mebusan'da Sosyalizm Münakaşatı	Yok	Meclis-i Mebusan'da Kirkor Zohrab, Cavid Bey, Vartkes, Mecdi, Hamparsum, Dağavaryan, Tevfik Bey ve Ahali Fırkası'ndan Zeynel Abidin'in katıldığı sosyalizm tartışması hakkında: "Yaşasın sosyalizm fikirlerini savunan değerli mebuslar. Yaşasın değerli Ahali Fırkası."
Dersaadet Tramvay Şirketi	Yok	Tramvay şirketi hakkında: "Dersaadet Tramvay Şirketi'ne şirket demek bir nevi aptallık demektir. Biz buna şirket demeyip zavallı beygirleri telef etmek için zalimlerden teşekkül etmiş bir cemiyet desek daha münasip olmaz mı?"
İştirak'in Tefrikası: Kahraman Kız	Asu	Öykü. Aristokratların ve zenginlerin ikamet ettikleri bir mahallede ihtiyar bir generalin sarayında akşam olmaktadır.

İŞTİRAK
SAYI 10
17 Nisan 1326
Sahib-i İmtiyaz ve Müdür-i Mesulü: Serbest İzmir Gazetesi Sahibi Hüseyin Hilmi

Yazının Başlığı	Yazar-Çevirmen Adı	Yazının Konusu
Maliye Nazırı Cavid Bey ve Sosyalizm Reji ve Resm-i Müterakki	Kapakta "İştirak" imzası	Mecliste Zohrab, Vartkes, İsmail Hakkı ve Ferid ile Maliye Nazırı Cavid Bey arasında yaşanan sosyalizm tartışması vesilesiyle borçlanmalar, Reji, Anadolu'da açlık ve yoksulluk ve sonunda sosyalizm savunması: "Maliye Nazırı, Zohrab Efendi'ye hitaben diyor ki: 'Siz zenginleri soyup fukaraya vereceksiniz.' Kendileri bir misal gösterebilir mi? Hangi memlekette sosyalistler zengini soyup fukaraya vermişlerdir? Sosyalistlerin asıl maksadı hak yolunda genel eşitliği talepten ibarettir. Genel eşitlik demek karşıtların iddia etmekte oldukları gibi birinden gasp edip diğerine vermek demek değildir."
Tarihi Telvis Edenler	Hulusi	"Tarihin zorba hükümdarları, bir İskender, bir Napolyon, bir Anibal, bir Keyhüsrev bütün tarih sahifelerini işgal etmişler. İnsanlığa? Ve hiç ve hiç. Bunlar kan deryaları doldurmuşlar, muazzam bir insan kitlesini mahvetmişler. Ağızları kapamışlar. Esaret fermanları çıkarmışlar."
Sosyalistlerin Bir Mayıs Bayramı	Kapakta: Asu. Yazının sonunda imza yok	Yarınki 1 Mayıs vesilesiyle 1 Mayıs'ın tarihi, 1889 yılında Paris'te biri bir sarayda, diğeri bir kahvehanede işçilerin yaptığı gizli toplantıda her sene Mayıs'ın birinci günü kutlanmaya karar verilmesi ve "Uluslararası Sosyalist Parti"nin talepleri: "Şu büyük memleketin her tarafında bulunan işçiye, ipek ve halı fabrikalarında çalışanlara, tren ve tramvay işçisine davet okuyalım, bütün haksızlığa kurban olanları bir noktaya toplayarak onlara seslenelim. Ey sefiller! Gece gündüz her saat ve her dakika aralıksız esir gibi çalıştıklarınıza rağmen bugün hiçbir şeye sahip değilsiniz. Birleşiniz, birlik harikulade bir kuvvettir."
Ferrer'in İdamı Vesilesiyle Esaret-i Müteselsile	Bahaeddin	İnsanlığın durumu hakkında; kan döken alçaklar, zorbalar, savaşlar, ölü yığınları; diğer yanda acıyla esaret altında hayatlarını sürdürenler.
Sosyalizm Nedir? Amerikalı Bir Milyarderin Bir Sosyalist ile Mülakatı	Devam	Mülakat devam ediyor. Sosyalizmde çalışma saatleri, emeğin değeri, ücretler vb.

İŞTİRAK
SAYI 11
24 Nisan 1326
Sahib-i İmtiyaz ve Müdür-i Mesulü: Serbest İzmir Gazetesi Sahibi Hüseyin Hilmi

Yazının Başlığı	Yazar-Çevirmen Adı	Yazının Konusu
Kuvve-i Teşriiye Kararından Rücu Ediyor Damatlara Maaş	İştirak	Meclis-i Mebusan'da damatlara ödenen maaşların önce kesilmesi, bir hafta sonra yeniden bağlanması üzerine eleştiri yazısı: "Milletin damatlara maaş vermeğe ne mecburiyeti vardır? Hangi memlekette böyle bir usul vardır? Onlar da bizim gibi milletin fertleri olup bizim gibi çalışarak geçimlerini sağlamaya mecbur iken bir hikmetten dolayı parasız nimetlere nail oluyorlar."
İstikbal Sözleri	Jan Renar	Yirmi yaşında bir gence hitaben yazılmış, insanların eşitliği üzerine: "İşte sevgili dostum, hürriyet fikirlerini takip etmek ister isen demokrat ve sonra da sosyalist olmalısın. Zira insanlarda hürriyet ve eşitlik fikrinin istikrarı için sosyalizm ilkelerini tamamıyla tatbik etmek lazımdır."
Sosyalizm Nedir? Amerikalı Bir Milyarderin Bir Sosyalist ile Mülakatı	Devam	Milyarderle sosyalist çalışma saatleri, işçilere iş bulunması, kamu yatırımları, gümrük vergisi vb. hakkında konuşmaya devam ediyorlar.
İki Dost Arasında	Yok. Yazı kapakta da yer almıyor.	Hayalî iki kişinin kısa bir konuşması; Maliye Nazırı Cavid Bey'in borç bulmak üzere Paris borsasına gideceği.
Memleket "İştirak"e Muhtaçtır	A. Macid	Osmanlı'da işçi sınıfının durumu, meşrutiyetle beraber görülen canlanma, grevler, bizdeki sosyalizmin taşıması gereken özellikler hakkında: "Sosyalistler yalnız kendilerini değil bütün insanları düşündükleri içindir ki nimetler içinde bulunsalar bile yine iş bölümüne istekle sarılarak gelişmeyi, yoksulluğun sona ermesini temenni ederler."
Şerbesti-i Sa'y ve Amel	B. İsrael	Emeğin üretimdeki yeri, makineleşmenin emek üzerindeki etkileri, ücret, ücretli ve emeğin özgürleşmesi: "C'est la lutte finale...[10] Evet bu son kavgamızdır. Şimdiye kadar esaretten esarete yuvarlandık durduk. Artık esaretler silsilesinden iştirak dönemine gireceğiz."
İştirak'in Tefrikası: Kahraman Kız	Asu	Öykünün devamı. General ve karısı dışarı çıkmak için hazırlanmaktalar. General geçim sıkıntısı nedeniyle kumar oynayacaktır. Kızlarının müsrif olmaması hakkında konuşurlar.

10 "İşte bu nihai mücadele".

İŞTİRAK
SAYI 12
1 Mayıs 1326
Sahib-i İmtiyaz ve Müdür-i Mesulü: Serbest İzmir Gazetesi Sahibi Hüseyin Hilmi

Yazının Başlığı	Yazar-Çevirmen Adı	Yazının Konusu
Kanun ve İştirak	Bedik	Medeni ülkelerde kanunlara uyma zorunluluğu ama uygulamada parası olanların gücü nedeniyle adalet sağlanamadığı, emeğin ve emekçilerin haklarının gasp edildiği: "Yürürlükteki kanunlar insanlığın gerçek amacını tecelli ettirmek amacıyla konulmuş iken, uygulaması o amacın ihlaline yol açıyor. Yargılama hakkına sahip olanlar ekseriya haktan başka bir kuvvetin tesiri altında kanunları uygulamak yoluna giderler."
Sosyalizm Nedir? Amerikalı Bir Milyarderin Bir Sosyalist ile Mülakatı	Devam	Bu kez paranın kaynağı ve işlevi hakkında konuşuyorlar. Sosyalist paranın gereksizliğini açıklamak için ıssız bir adaya çıkan bir grup insan örneği veriyor.
Amele Hayatı	Zeynel Abidin	Yedikule Gar Deposu'na yapılan bir okul gezisi sırasında ocakların önünde çalışan işçilerin ağır çalışma koşullarını gözlemleyen yazarın duygu ve düşünceleri: "Birden bire Muallim Efendi'nin 'Şunlar, şu halde yirmi seneden ziyade yaşayamazlar' demesi –beynime kızgın bir demir parçası saplanmış gibi– bütün varlığımı sarstı. Zavallıcıkların iki lokma bir ekmeği bile sade geceli gündüzlü çalışmaları, çırpınmalarıyla değil hayatları karşılığında kazandıklarının ne dehşet verici bir hakikat olduğunu düşündüm ve o görüntüyü acıyarak merhametle ve üzgün bir şekilde seyre koyuldum."
Amele Davası Acaba Onlar Vatanın Üvey Evlatları mıdırlar?	(Azad Amared) Satanik Dırdıryan	Sadrazam Hakkı Paşa'nın "Bizde henüz fabrikalar ve milyonlarca işçi yok, işçi çalıştıranlar da merhametlidir, haklarını gasp etmezler" sözü üzerine polemik: "Sanılmasın ki, fabrikalarda çalışan bütün kızlar beş kuruş yevmiye alırlar, hayır, yüz fabrikadan ancak yüz elli kişi bu seçkin yevmiyeye ulaşabilir. Bugün Adapazarı'nda on iki fabrika var, beher fabrikadan ancak üçer beşer kız beş kuruş yevmiye alıyor. Yaz, kış her zaman on altı saat mütemadiyen çalıştıkları halde ağızlarını açıp da hukuklarını müdafaa etmek için bir söz söyleyemiyorlar... Paşa hazretleri merhamet dediğiniz bu mu?"

Şekavet-i İçtimaiye Hürriyete Bir Darbe	Naci (Kapakta Hulusi)	Osmanlı Demokrat Fırkası'nın (Fırka-i Ibad) Selanik'e gönderdiği bir görevlisinin tartaklanarak tehdit edilmesi, saldırganın İttihat ve Terakki üyesi biri tarafından korunması hakkında: "Her memlekette çok sayıda farklı siyasal akımlar teşekkül etmiş olup aralarında mücadele eksik değildir. Bazen zor da kullanılır, bazen kan da çıkar, cinayetler işlenir. Fakat hükümetin herhangi bir partinin fikirlerini kabul ederek o partinin üyelerinden biri tarafından işlenen cinayeti cezalandırmaması görülmüş müdür?"
Harekât-ı İntibahiyye Terzi Amelesinin Tatil-i Eşgali	Yok (Kapakta Naci)	Genel olarak grevin işçi sınıfı mücadelesindeki yeri hakkında. Greve çıkacak olan işçiler önceden hazırlık yapmaları, grevin zamanlamasının patronu zora sokacak şekilde ayarlanması ve mutlaka sendikalaşmak gereği: "Faraza terzi işçileri bu hafta zarfında grev ilan ederek yevmiyelerinin artırılmasını talep etti. Bunlar geçen hafta Paskalya münasebetiyle işlerin birbiri üzerine yığılı olduğu zaman nerede idiler? Şimdi zaten terzilerin boş zamanı olup dükkâncılar bir iki hafta dayanabilirler."
İttihad-ı Sınaiyye	Hulusi	Bizde işçilerin henüz bilinçli olmadıkları, birlik olmanın ve grevin önemini anlamadıkları: "Bizim ilk vazifemiz işçilere toplumsal gerçekleri öğretip emek haklarını müdafaa etmek için araçlar vermektir. Öteden beri zavallı fukaranın hukukunu gasp ederek kasalarını liralarıyla doldurmuş olan zengin ve güçlüler bize karşı zor kullanacaksa da biz onları küçümseyerek karşılayacak ve var gücümüzle çalışacağız. Bizim hareket ve teşebbüsümüz kanuna aykırı değildir. Biz bilakis kanun ve adaleti takip ederek o kanunun ruhunu layıkıyla takdir etmeyen zorbaların kabahatlerini yüzlerine vuracağız."
İki Dost Arasında	Devam	Hayali sohbetin devamı; Maliye Nazırı Cavid Bey'in borçlanma karşılığında Reji sözleşmesini uzatacağı.
Kahraman Kız	Asu	General ve karısı kızları hakkında konuşarak dışarı çıkarlar; kızları bitirme sınavlarına hazırlanmakta, bu yüzden çok çalışmaktadır. Hizmetçi, çıktıklarını haber verir.

İŞTİRAK
SAYI 13
8 Mayıs 1326
Sahib-i İmtiyaz ve Müdür-i Mesulü: Serbest İzmir Gazetesi Sahibi Hüseyin Hilmi

Yazının Başlığı	Yazar-Çevirmen Adı	Yazının Konusu
Sermaye ve İştirak	Bedik	Sermayedarlık düzeninin görünür güzelliklerinin arkasındaki haksızlıklar, yoksulluklar, sönen ocakların varlığı; insanlığın ilerlemesinin ve yükselmesinin "iştirak"e bağlı oluşu: "İnsanlığın ilerlemesi ve yükselmesinin dayanağı iştirakin aydınlık dairesine bağlıdır. İstikbal ve iştirak kutsal bir bağ ile birbirlerine bağlı olup bir gün o bağın güçlenmesiyle insanlık zaferini ilan ederek geçmiş hayatına üzüntü ve küçümseme yağmurları indirecektir."
Sosyalizm Nedir? Amerikalı Bir Milyarderin Bir Sosyalist ile Mülakatı	Devam	Mevcut toplumsal yapıdaki cinayet, hırsızlık vb. suçlarla intiharlar; suç ve ceza ilişkisi; sosyalist toplumda anlaşmazlıkların nasıl çözüleceği üzerine devam eden konuşma.
Meclis-i Mebusan'da Postalar Meselesi	Yok	Postanelerde mektupların açıldığı söylentileri hakkında. Bağımsız bir Posta Nezareti kurulması talep ediliyor.
Sosyalizm Nedir?	Yok	Sosyalizm kelimesinin kökeni, sosyalizmin anlamı, anarşizmin anlamı, mülkiyet, Fransa'da işçi sınıfının nasıl örgütlendiği. Owen, Babeuf, Proudhon, Blanqui anılıyor: "Sosyalistlikte para para getirmeyecek. Sanayiye, ticarete para koyup da yaşamak ihtimali bitecektir. Çünkü artık özel teşebbüse meydan verilmeyecek, emanetçilik kaldırılacak. Velhasıl çalışılarak kazanılan şey, yeniden kazanmaya değil ancak tüketime sarf olunacaktır."
Sermaye ve Sa'yü Amel	B. İsrael	Toplumsal örgütlenmede sermaye ve emeğin yeri, kâr, işçinin kol kuvvetiyle sermayeyi harekete geçirişi: "Sermaye hangi şekilde bulunursa bulunsun bir cansız ve hareketsizdir. Emek ise canlı bir insan kuvveti olduğundan bu iki unsurun bir araya gelmesinden bir hareket, bir faaliyet oluşursa bu, kuvvetin o madde üzerine olan büyüleyici etkisinin sonucundan başka bir şey olamaz. İşçi kol kuvvetiyle sermayeyi harekete geçirir."

Çiftçilerimize Bir Nazar	Elmalı Belediye Reisizade M. Niyazi[11]	Çiftçilerin zor çalışma ve yaşama koşullan karşısında eşrafın zulümleri, hırsızlıkları, gaddarlıkları: "Kışın şiddetli soğuklarında yazın kavurucu harareti karşısında on sekiz saat çoluk çocuğuyla aç, sefil, çıplak durmadan çalışan! Mütemadiyen hayatın tasasına göğüs geren, Osmanlı milletinin mevcudiyetini altı yüz seneden beri bedenen muhafaza eden, parasıyla, evladıyla ayağı donsuz, başı fessiz muharebe ederek vatanlarını muhafaza eden bu muhterem sınıfa karşı meşrutiyet hükûmetimiz, münevverlerimiz neden, ne için kayıtsız kalıyor?"
Tramvay Amelesinin Tatil-i Eşgali	Mihran, Şaban, Pandeli	Tramvay şirketinin haksızlıkları karşısında greve çıkan işçilerin çeşitli makamlara yazdıkları şikâyet dilekçeleridir. Tramvay şirketinin Alman işçi çalışmak istemesinden de yakınıyorlar: "İstanbul gibi bir şehirde ne vakte kadar bu şirket baki kalacaktır. Ne vakte kadar şehrimizin manzarasını kirletecektir. Tramvay arabalarının geçtikleri sokak ve caddelerden geçenler her gün belki her saat yeni bir çirkinliğe, kepazeliğe tesadüf ederler. Tramvay Şirketi Alman tebaasındandır. İşte bu şirket işçi ve memurları artık icra edilen haksızlıklara tahammül edemeyip nihayet greve gitmeye mecbur oldular. Birkaç günden beri şehrimizin sokakları tramvayın yol açtığı kötü ve kirli manzaradan kurtuldu."
Kahraman Kız	Asu	Genaral'in kızı Pulga yanına hizmetçiyi de alarak aceleyle dışarı çıkar. İkinci kısımda subay kıyafeti giymiş bir delikanlı ile genç bir kız şehrin zengin semtinde yürümektedir.

11 Bir sonraki sayıda "Ferruh Niyazi" olarak düzeltiliyor.

İŞTİRAK
SAYI 14
15 Mayıs 1326
Sahib-i İmtiyaz ve Müdür-i Mesulü: Serbest İzmir Gazetesi Sahibi Hüseyin Hilmi

Yazının Başlığı	Yazar-Çevirmen Adı	Yazının Konusu
Kadınlarımız Arasında Fikr-i İştirak	Elmalı Belediye Reisizade Ferruh Niyazi	Sosyalizm fikrinin Osmanlı kadınları arasında yayılmaya başladığı ve bunun yol açtığı sevinç: "Hal böyle iken Osmanlı kadınlarının da az zaman zarfında gösterdikleri yenilenme ve ilerleme bu kadar engeller karşısında büyük, hem pek büyük bir başarıdır... Eminiz ki bizim gibi 'sosyalist' yaşamak isteyenler daha doğrusu öyle yarım yamalak değil bütün manasıyla sosyalist olan meslektaşlarımız sevinç gözyaşlarını saklayamayacaklar... Kadınlarımız emin olmalıdır ki, sosyalistler zavallı hemşirelerini düşünmeyi hiçbir zaman unutmamıştır. Fakat henüz on üç haftalık olan aciz gazetemiz çok önemli konuları ele aldı... Hatta daha ileri giderek diyeceğim ki 'Demokrat' Fırkası'nı teşkil eden gençler fabrikalarda çalışan, emek ve gayreti ile geçinen hemşirelerimizle evlenmelidirler."[12]
Aynen Mektup	Margarit	Okur mektubu: "Sevimli 'İştirak' Gazetesi'ni büyük bir merakla mütalaa etmekte ve sevincimden çıldırmak derecesine gelmekteyim. Bence Türkiye'nin 'L'Humanite'si olan saygın gazetenizin hayatını devam ettirmesini ve ilerideki çocuklarımızın yalnız bu hakiki ve nurlu yolda gitmek suretiyle birçok gazeteler çıkarmalarını dilerim."
Tramvay Şirketinin Mezalimi	Elmalılı Ferruh Niyazi	Tramvay işçilerinin grevi üzerine işten çıkarılan on beş-yirmi işçinin yerine "Alman serserilerinin" getirileceği, buna sessiz kalınmayacağı, meclisin ve mebusların harekete geçerek işçileri, fukara ve zayıfları koruması çağrısı: "Eğer tramvay şirketi Almanya'dan mütehassıs sürücüler getirerek Alman serserilerini kayırmak istiyorsa emin olsun ki bir lokma ekmek bulmayan bir millet karşısında bunu yapamayacaktır. Cami avlularında, kahve köşelerinde yatan zavallı işsizlerin listesini yapmak lazım gelirse epeyce bir yekun teşkil eder."

12 "Teehhül etmelidirler."

Açık Mektup Maarif Nazın Emrullah Efendi'ye Genç ve Büyük Bir Sima: Şehabeddin Süleyman Bey	F. R.	Vefa İdadisi Fransızca öğretmeni Şehabeddin Süleyman'ın görevden alınması üzerine, Tevfik Fikret'in Mekteb-i Sultani müdürlüğünden alınmasını da hatırlatarak Maarif Nazırını bu işten şahsen sorumlu tutan kınama mektubu: "Nazır Efendi! Artık açık konuşalım. Mekteb-i Sultani Müdürü Tevfik Fikret Bey hakkında reva gördüğünüz haksızlığı zannederim ki, siz de pek ala bilirsiniz, hiç olmaz ise vicdanınız bunu tasdik eder. İkinci haksız ve kanunsuz uygulamanız Şehabeddin Süleyman Bey'in azli meselesidir."
7143 Numaralı 26 Nisan 326 Tarihli Tophane Fabrikası Umum Müstahdemini Tarafından Meclis-i Mebusan Riyasetine Takdim Olunan Layihanın Suretidir	Yok	Tophane fabrikası işçilerinin dilekçesi. Uysal bir dille yazılmıştır. "Allah devlete zeval vermesin, amin" diye başlıyor. İngiliz ve Alman ustaların getirilmesi nedeniyle Yeniçeri Ocağı'nın bozulması hatırlatılıyor: "Çocukluğumuzdan beri fabrikaya hayatımızı vermişiz. Her birimiz on, yirmi, otuz, kırk, elli senelik emektarlarız. Nasıl teessüf olunmaz ki işi işçi görür. İşçi biz olalım. İş görülmemekten devletin yevmiye zararını kim, ne ile telafi eder? Arz ettiğimiz tarihi misal yeter ki, fabrikanın akıbetini size tayin etsin."
Orman Nezareti İlan-ı İflas mı Ediyor? Sahra-ı Cedid Tahaffuzhanesi	(Ayın.) H.	Anadolu'dan İstanbul'a getirilen hayvanların (koyun, sığır, beygir, köpek) karantinaya alındığı barınağının kaldırılması hakkında şikâyet yazısı. İstanbul mebuslarına çağrı.
Tıp Fakültesi Sada-yı Eninlerinden	Talebe-i Tıp Cemiyeti Aza-i Fahrisinden İmza Mahfuzdur	Tıp Fakültesi'nde ders programlarının ve devam mecburiyetlerinin zamanında belirlenip açıklanmamış olması nedeniyle öğrencilerin mağdur olduğu, fakültenin dağ başına kurulmuş olduğu:[13] "Eğer devam mecburiyetiyle iyi doktor çıkartmak iyi ders okutmak istenilirse muallimler heyetini bizleri önce memleketin en ücra köşesinden, dağ başından ve sonra da postacı gibi hastane hastane dolaşmaktan kurtarsınlar. Bazen değil vapur parası, peynir etmek parası bile bulamayan talebenin derse devamını mükemmel olarak sağlamak hayallerle uğraşmak ve yahut evlad-ı vatanı tahsilden nefret ettirmek demektir."
Anadolu'da Açlık	İştirak	Sivas vilayetinde gelen, çiftçilerin şikâyet mektupları üzerine yazılmış bir yazı. Ziraat Bankası'ndan kredi alamadıkları, ödemelerini yapamadıkları, tohumluk alamadıkları belirtiliyor: "Ey köylüler! Düştüğünüz hatanın sıkıntılarını işte bugün çekiyorsunuz. Bir saatçi hiçbir zaman bir doktor olamaz. Eğer siz de işinizi ehline, mütehassısına tevdi etmiş olsaydınız elbette ve elbette müracaatlarınız neticesiz kalmaz, dertlerinize çare bulunurdu. Fakat sizin düşünemediğiniz, düşünmeyerek oy verdiğiniz. Böyle aklınızı başınıza toplamazsanız sırtınız abasız, ayağınız pabuçsuz gezmekten, ot yemekten kurtulamazsınız."

13 Eski Haydarpaşa Lisesi binası.

İŞTİRAK
SAYI 15
22 Mayıs 1326
Sahib-i İmtiyaz ve Müdür-i Mesulü: Serbest İzmir Gazetesi Sahibi Hüseyin Hilmi

Yazının Başlığı	Yazar-Çevirmen Adı	Yazının Konusu
Müdafaa-i Hak	Ferruh Niyazi	Tıp Fakültesi öğrencileriyle muallimler heyetinin fikir çatışması. Öğrenci talepleri destekleniyor: "İnkılâp olur olmaz memleketimizin bir Tıp Fakültesi'ne olan ihtiyacı hissedilmiş ve binaen aleyh tesis için birçok mütehassıs tayin edilmişti. İki senedir çalışan seçilmiş memurlar teessüf olunur ki bu müddet zarfında fakülte isminin icadından, mektebin Haydarpaşa'da dağ başında büyük bir bina dahiline naklinden ve kendilerine fakülteden bir maaş tahsisinden başka hiçbir şey yapmadılar."
Sosyalistlik Niçin Teessüs Edecek? Esbab-ı Tarihiye, Esbab Fenniye	Yok	İnsanlığın ilerlemesinin aşamaları anlatılıyor: Vahşet, esaret, hizmetkârlık, ücretlilik, kolektivizm, komünizm ve anarşizm; 1831, 1848 ve 1871 ihtilalleri, sermayedarlık için son uyarıdır, son bir ihtilalle bu aşama kapanacaktır. Sosyalizmin tarihi ve bilimsel sebepleri: "Büyük Karl Marks'ın ulvi, heybetli daveti her tarafta layık olduğu itibar ve ihtiramı bulmaktadır. 'Ey bütün memleketlerin insanları, el ele veriniz.' Halk her tarafta birleşmek bir vücut bulmak üzere Karl Marks kendilerine diyor ki: Zincirlerinizden başka kaybedeceğiniz bir şeyiniz yoktur. Kazanabileceğiniz ise bütün bir cihandır."
Sosyalist Fikirleri Hangi Devirden Başlar?	A(yın)	Meclis-i Mebusan'da yaşanan tartışmalar sırasında Maliye Nazırı'nın sosyalizm aleyhinde konuşmasına eleştiri. Sosyalist fikirlerin eski Yunan ve Roma'dan başladığı: "İslâmiyet'te de bütün insanların kardeş olması sosyalistlerin yücelttiği bir kaidedir."
Tramvay Kumpanyası Rezaletleri	Ahmed Nebil	Tramvay şirketinin sözleşme yükümlülüklerine uymadığı, Alman subayların hep ecnebi subaylar getirdiği, Alman, İtalyan ve Yunanlılardan oluşan komisyonun haksız yere Osmanlı işçilerini cezalandırdığı, işçilerin işten atıldığı; hükümetin olanlar karşısında sessiz kaldığı: "İşte tramvay kumpanyası. Milletin başına 'püskürlü' bela oldu. Vagon diye kullandığı 'öküz arabaları' göz önünde duruyorken, halkımızı daima taciz ediyorken öbür taraftan işçilerinin hukukunu çiğnemekten, onları ezmekten çekinmiyor, sıkılmıyor. Utanmıyor, artık insaf."
Mizah Kısmı: Tanin İle İştirak Arasında	Yok	Ahmet Rıza'nın ziyafetine *İştirak*'in davet edilmemesi üzerine *Tanin*'le *İştirak*'in hayalî konuşmaları: "Ahmet Rıza aristokratları sever, biz sosyalistler işçi lokantasında yemeğimiz yeriz."

Anadolu Şimendifer Kumpanyası Mecidiye Çeyreği Almıyor	İştirak	Haydarpaşa İstasyonu'ndan Kızıltoprak'a gitmek için trene binen bir yolcunun verdiği çeyrekliğin biletçi tarafından alınmaması. Maliye Nazın Cavid Bey'e sitem ve şikâyet. Osmanlı sikkesinin yabancı şirketler indinde hor görülmesi.

İŞTİRAK
SAYI 16
29 Mayıs 1326
Sahib-i İmtiyaz ve Müdür-i Mesulü: Serbest İzmir Gazetesi Sahibi Hüseyin Hilmi

Yazının Başlığı	Yazar-Çevirmen Adı	Yazının Konusu
Cinayet-i Fecîa	Yok	*Seda-yı Millet* gazetesi başyazarı Ahmet Samim'in öldürülmesinin haberi ve yorumu: "Zabıtamız herhalde katili bulmalıdır. Aksi takdirde 'İştirak' bunu bir siyasi cinayet addetmekte haklı kalacaktır. Ahmed Samim Bey'in katledilmesi ile Hasan Fehmi Bey'in katlinde mühim bir münasebet vardır. Birisi köprüde karakoldan biraz uzakta bir maharetli el tarafından, birisi de Eminönü'nde ve karakoldan biraz ötede."
Sosyalistlik Niçin Teessüs Edecek? Esbab-ı İktisadiye, Esbab-ı Ahlâkiye	Yok	Sosyalizmin iktisadi ve ahlâki nedenleri: "İşte görülüyor ki tarihi, fenni, iktisadi, ahlâki ve her nokta-i nazardan ücretlilik devrinin sona ermesi katiyen zaruri ve yakındır. Eşsiz bir güneş insaniyete saadetini serpiyor, gerçek eşitliğin güzellikleri gözlere cennetler gösteriyor. Ve şimdi biz iştirak bolluğunun insanlığın karanlığına yeni bir mutluluk sabahı hediye edeceğine kani olarak çalışalım."
Tebabet-i Baytariye ve Cemiyet-i Beşeriyeye Ettiği Hizmet	Nusret Kâmil	Hayvanların insan yaşamı için önemi ve İstanbul'da sürmekte olan sığır vebası hastalığıyla baytarlık mesleğinin sorunları hakkında.
Muhabirlerimizden Biri İle Tramvay Amelesinden Biri Arasında	Yok	*İştirak* muhabiri ile bir tramvay işçisinin konuşması. *İştirak* muhabirinin tramvay grevinin neden başarısız olduğu hakkındaki yorumu: "İşçinin grevinin işe yaraması için bir sendikası olmalı. Bundan başka işçiyi idare edecek bir sosyalist komiteye dâhil olmalı. Böyle bir komitenin kurulmak üzeredir. Nizamnamesi hazırlanmıştır."

Gadr Muamelelerinden	Yok	Beyoğlu Kalyoncu Yokuşu'nda Yani İspilaki'nin fırınında çalışan on yaşında bir çocuğa elli okka ekmek taşıttırılmış: "Kim bilir, Avrupa'nın herhangi bir yerinde bir çocuğa bu muamele yapılsa herhalde fırıncıyı iki ay hapsederler. Bizde eminiz ki, bir azarlamayla yetinilecek. Çocuk çıraktır. Fakat esir değildir, merkep değildir. İnsandır. Herkesin, her insanın hukukuna malik bir insandır."
Küçük Hikâye: Yaşasın İştirak	Yok	Yoksul bir handa yaşayan parasız bir hukuk öğrencisinin, hiç çalışmadan zenginlik içinde yaşayanlar olması nedeniyle isyanı: "Nefret, nefret! Bu kadar kindar, bu kadar fırsatçı insanlıktan nefret ediyorum. Onların arasında utanıyorum, artık yaşamak istemem, bu akşam mutlaka öleceğim! Kapıdan çıkarken tıpkı bir deli gibi bağırdı: Yaşasın intihar!"

İŞTİRAK
SAYI 17[14]
31 Mayıs 1326
Sahib-i İmtiyaz ve Müdür-i Mesulü: Serbest İzmir Gazetesi Sahibi Hüseyin Hilmi

Yazının Başlığı	Yazar-Çevirmen Adı	Yazının Konusu
Azizim Asım Bey	Kıbrıslızade Şevket	Ahmed Samim'in öldürülmesi üzerine Şevket'in Ahmed Samim'in amcasına yazdığı bir mektup. Ahmed Samim'in tehdit edildiğine bizzat tanık olduğunu anlatıyor: "Bu cinayetin vukuundan hayli evvel şahsını ve ismini hükümete ihbar edeceğim biri tarafından (Yani Birahanesi)'nde benim de işiteceğim suretde tehditlerde bulunulmuş ve vasiyetname içeriğiyle (Ahmed Samim)'in bana vuku bulan beyanatından da anlaşılacağı üzere bilahare yine bir başka şahıs tarafından muhalefete devam ettiği takdirde öldürüleceği kendisine tekrar edilmişti."
Kardeşim Şevket	Ahmed Samim	Ahmed Samim'in ölümünden sonra Kıbrıslızade Şevket'in açıkladığı mektubu. Bu mektupta Samim öldürüleceğini bildiğini, korkmadığını, daha önce öldürülen Hasan Fehmi'ye yapıldığı gibi "mükellef" bir cenaze alayı istemediğini, Demircikôy'deki mezarlığa gömülmek istediğini anlatıyor: "Sana gayet (Confidential) ve namusunuza tevdi edilmek üzere bir müjde vereyim; fakat bunun yayılması etrafımızda dolaşan tehlikeleri daha yaklaştırmaktan başka bir işe yaramaz. İttihat ve Terakki Cemiyeti idama hükmetti. İdam olunacağım. Bunu yarı resmî bir surette tebliğ eylediler. Haberiniz olsun."

14 Ahmed Samim'in öldürülmesi üzerine yayımlanan özel sayıdır. 16. sayıdan sonra bir hafta beklemeksizin çıkarılmıştır. Kapakta Ahmet Samim'in imzalı bir fotoğrafı, altında "(Sada-yı Millet) Gazetesi Sermuharrir ve Müdür-i Mesulu merhum Ahmed Samim" ibaresi var.

Merhum Ahmed Samim	Yok	Ahmed Samim için anma ve tanıtma yazısı. Ahmed Samim, Mekteb-i Sultani ve Robert Kolej'de okumuş. Öldürüldüğünde 26 yaşındaymış.
Ahmed Samim'in Cenaze Alayı	Yok	Ahmed Samim'in cenazesinin Cumartesi günü defnedilmek üzere Hilal Matbaası'nda bekletilirken, Cuma günü matbaaya baskın yapan askerler tarafından zorla alınarak defnedilmeye götürülmesi anlatılıyor: "Şimdi hakiki hürriyetin muhterem müdafii, bu milletin en parlak ve mükemmel bir ferdi olan vatanperver Ahmed Samim'in tabutu dört hamalın omzunda merdivenleri iniyor, üzerinde ne bir şal, ne bir parça kumaş, arkasında akrabasından ne bir zat, ne bir arkadaş Bab-ı Ali Caddesi'ni çıkıyordu."
Mebusan ve Matbuat	Yok	Ahmed Samim'in katlinin yabancı basında ve İstanbul'da Almanca, İngilizce, Fransızca, Rumca ve Ermenice yayımlanan gazetelerde geniş yer bulduğu halde Türk gazetelerinin hükümetten korkarak ilgisiz kalması eleştiriliyor.
Ahmed Samim'in Asar-ı Edebiyesinden Bir Numune	Ahmed Samim	Ahmed Samim'in "anne aşkı", "anne kaybı" hakkında küçük bir yazısı.

İNSANİYET[15]
SAYI 1
13 Şaban 1328
5 Ağustos 1326
Sahib-i İmtiyaz ve Müdür-i Mesulü: İbnül Tahir İsmail Faik

Yazının Başlığı	Yazar-Çevirmen Adı	Yazının Konusu
Meslek	Yok	Derginin çıkışı vesilesiyle yazılmış tanıtım yazısı: "Bu gazete; hak taraftarıdır. Hedef-i hareketi terakki, maksadı saadet-i amele, meşalesi nur-ı vicdan, fırkası insaniyet fırkasıdır. Bu gazete; cins ve mezhep farkı gözetmez. Türk, Rum, Arap, Ermeni, Arnavut, Kürt, Çerkes, Yahudi, Laz olduğu gibi –vatanın menfaatlerine zararlı olmamak şartıyla– bütün insaniyetin çeşitli fertleri (Fransız, Amerikalı, İngiliz, Çinli, Avustralyalı, Hintli, Brezilyalı) ona göre birdir. Onun anlayışını şu mısra tayin edebilir: Milletim nev'i beşerdir vatanım ruy-ı zemin."

15 Ahmed Samim özel sayısı nedeniyle *İştirak* sıkıyönetim tarafından kapatıldı. *İnsaniyet*, *İştirak*'in yerine çıkarıldı. Kapakta Jean Jaures'in fotoğrafı var: "Fransa Meclis-i Mebusan Azasından ve Sosyalist Fırkası Reisi (L' Humanite-İnsaniyet) Gazetesi Müdürü Jan Jores".

İnsaniyet	Ebabilikzade Osman Zeki	İnsanların ilkel kabile çağlarında kabile reislerinin tartışmasız hükümranlığından, 18. yüzyılda İngiltere ve Fransa'da eski devirleri ortadan kaldırmasına kadar geçirdiği aşamalar: "Üç sene evvel Osmanlı İttihad ve Terakki Cemiyeti'nin öncülüğü ve arzusuyla pek geç kalmış olduğumuz halde bizde hürriyeti elde ettik yani idare şeklini mevcut fikirlere tatbik ile 'hâkimiyet-i milliye' esasını kabul ettik. Hâkimiyet-i milliye esası cari olan her memlekette en mühim şeylerden biri de matbuattır. Zira o da kulüpler ve saire gibi birtakım halkın tercüman-ı hissiyatıdır."
Sosyalizm Efkan -I-	İbnül Tahir İsmail Faik	Sosyalizmin ilk ortaya çıkışı ve Büyük Fransız Devrimi'nden sonra gelişmesi hakkında: "Sosyalistliğin ilk rağbete mazhar olması '1790' senesinde hükümetçe çiftçilere ağır kanunlar konulmaya başlanıldığı zamandır. Hatta bu babda küçük nümayiş bile yapılmıştı. Her ne kadar yukarıda verilen izahattan çıkarmak mümkünse de yine ayrıca olarak beyan edelim ki, 'sosyalizm'in üç safhası vardır: (1)'incisi 'Sen Simon' ve 'Furiye'den başlayan ve son asrın ortalarına kadar gelen ve yukarıda isimleri geçen 'Babuf, Bunaruni' gibi büyük sosyalistler zamanı ve onların yolu olup '1750'den başlayarak 1789'a kadar, (2)'ncisi 'Lui Blank' tarafından tesis edilen akımdır ki taraftarları 'Beker, Kapa, Karl Marks'dır. Bu da 1833'ten 1848'e kadar devam etmiştir. (3)'üncüsü ise devam etmekte bulunan devirdir..."
Sosyalizm Aleyhinde...	Yok	Almanya İmparatoru Wilhelm'in sosyalizm karşıtı bir gazete çıkaracağı haberleri üzerine: "Eğer şu mesele gerçekleşecek olursa –ki pek ümit edemeyiz– biz de bizim yolumuzun aleyhinde bulunacak olan bu gazeteye (gerçekleri göstermek maksadıyla) cevap vermekten, fikir tartışmasına girmekten feragat eyleyemeyeceğimizi şimdiden beyan ederiz."

İNSANİYET
SAYI 2[16]
20 Şaban 1328
12 Ağustos 1326
Sahib-i İmtiyaz ve Müdür-i Mesulü: İbnül Tahir İsmail Faik

Yazının Başlığı	Yazar-Çevirmen Adı	Yazının Konusu
Zarfı Hürriyet Mazrufu İstibdat Zavallı Mekteb-i Sultani Talebesi	Mehmed Akif	Tevfik Fikret'in yerine Mekteb-i Sultani'ye yeni müdür olarak tayin edilen Salih Zeki Bey'in hazırladığı yeni dahili nizamnamenin eleştirisi. Eleştiri konuları; nizamnamenin Fransızca olarak basılması, Sensör (Canseur) uygulaması ve cezaların ağırlığı.
Herve'ye Bir Selam	Mekteb-i Hukuk İkinci Sınıf Birinci Şube Talebesinden Yako Şauon	Avrupa ülkelerinin adalet ve medeniyet namına Afrika'da, Avustralya'da, Çin'de yaptıkları vahşetler. Son kurbanlar Ferrer ve "anti-patriyot" Herve: "Aydın insanlığın yüzlere varan kurbanlarından son ikisi Francesko Ferrer ile meşhur Anti-Patriyot Herve'dir. Fransa'da bütün anayasa hukukçularının düşünce ve basın hürriyetinin tabii bir neticesi olmak üzere kabul eyledikleri halde görünüşte adaletin kaynağı fakat hakiki bir zorbalık ve eşitsizlik kaynağı olan mahkemelerden biri en fedakâr bir pederimizi, en gayretperver bir büyük biraderimizi kaleminden çıkan birkaç satır yazı için altı sene hürriyet-i şahsiyesinden mahrum ediyor."
Tramvay Kumpanyasının Rezaletleri	Yok	"Tramvay şirketi İştirak'in kapatılması üzerine fırsatı ganimet bilerek yine işçi haklarını, umumi bir lisan ile ifade etmek lazım gelirse bütün şehrimiz halkını rencide etmeye başlamış... Geçenlerde vuku bulan grevde birçok işçiyi kapı dışarı ederek yüzlerce ailenin perişan olmasına sebebiyet vermiş olduğu halde maatteessüf hiçbir kimse ses çıkaramamış ve yalnız kendi kendilerine ağlayıp sızlanmakla yetinmişlerdir."
Sosyalizm Efkârı -I- (Devam)	İbnül Tahir İsmail Faik	Sosyalizm, karşıtlarının söylediği gibi tek bir anlayıştan değil, beş on farklı anlayıştan oluşur: "Bizim kabul ettiğimiz sosyalistlik Jean Jaures'in geçenlerde Fransa Meclis-i Mebusanı'nda söylediği gibi insaniyetperver sosyalistliktir. Bizim sosyalistlik çerçevesinde yapacağımız şeyler sermaye ile emek arasında bağ kurmak;, şahsi sermayeler yerine anonim sermayeler ihdas etmek, zayıfları korumak, işçilerin manevi terbiyesine hizmet etmek, idam cezasının kaldırılması, tekellerin kaldırılması, serbesti-i iktisadiye, savaşların ortadan kaldırılması..."

16 Kapakta fotoğraf: "İnsaniyetperver ve Dersaadette Münteşir Arapça-Türkçe 'İntikad' Gazetesi Müdür ve Muharriri Bağdadi Abdülrezzak Efendi".

Karilerimize!	İnsaniyet	"İnsaniyet'imizin ilk nüshasında yazdığımız üzere gazetemizi Divan-ı Harpçe kapatılan (İştirak) Gazetesi yerine çıkarıyorduk. Hâlbuki yakın zamanda Divan-ı Harb-i Örfî tarafından verilen ve aşağıdaki yer alan karar üzerine (İştirak) Gazetesi önümüzdeki haftadan itibaren neşrolunacağından biz icabında yine çıkmak üzere şimdilik yayınımızı durduruyoruz."
İştirak Gazetesi Müdüriyetine	Yok	Sıkıyönetim Mahkemesi kararı: "Gazetenizin yayın durdurma cezasının süresi yeterli görülerek devamına müsaadesine ekseriyetle karar verildiği Divan-ı Harb-i Örfî'den kararlaştırılıp..."
Kabahat Bizde mi Hükümette mi?	Yok	Hükümet, Sirkeci'den Galata Rıhtımı'na istimbot işletmek üzere birkaç kişiye imtiyaz vermiştir. Bu yüzden yüzlerce kayıkçı işçisi işsiz kalacaktır: "İşte meşruti hükümetimiz beş yüzü aşkın kayıkçı işçisini nazar-ı dikkate alaraktan ve ameleye iş bulduktan sonra bu işe teşebbüs etmelerini bilhassa tavsiye ederiz."

İŞTİRAK
SAYI 18[17]
19 Ağustos 1326
Sahib-i İmtiyaz ve Müdür-i Mesulü: Serbest İzmir Gazetesi Sahibi Hüseyin Hilmi

Yazının Başlığı	Yazar-Çevirmen Adı	Yazının Konusu
Karin-i Kirama	Yok (Hüseyin Hilmi?)	*İştirak*'in yayına dönmesi üzerine yeniden çıkış yazısı. İmza yok ama gazete sahibi olarak yazmasından Hüseyin Hilmi olduğu anlaşılıyor: "Mesleği doğruluk ve vatana ve millete hizmet olan, bu uğurda ölmekten bile çekilmeyen bu vatan fedakârının hapsedilmesi, gazetesinin kapatılması vicdan sahiplerini üzmüştü. Ben Sıkıyönetim mahkemesinin adaletinden emindim. Adaletimizi, mukaddes meşrutiyetimizi alkışlar, can-ı yürekten saygılarımı sunarım. İştirak bugünden itibaren yine mukaddes vazifesine başlıyor."
Dahiliye Nezareti'ne Açık Mektup	Namık	Trablusgarp'te Nalut kazası kaymakamlığına bir doktor olan Refet Bey adında birinin tayin edilmesi eleştiriliyor: "Kaymakamlar mektepten mezun ve idare işlerine vakıf kişilerden seçilir. Hâlbuki Refet Bey doktordur. Hiç şüphesiz idare usullerine kendisinden daha vakıf birçok adamlarımız var."

17 Kapakta fotoğraf: "Alman Sosyalist Reisi Bebel'in Amele ve Sosyalistler İle Nümayişi." Bebel'in elinde tuttuğu bayrakta Almanca "Das Freie Wahlrecht" yazılı. "İştirak" başlığı ve Bebel'in elinde tuttuğu bayrak kırmızı renkte basılmış.

Hükûmdar-ı Zalim İkinci Nikola	Vitali	Rusya'da 1905 yılının 22 Mayıs günü hürriyet ve meşrutiye talepleriyle sarayın önünde toplananlara ateş açılması hatırlatılarak Çar kınanıyor: "Fakat bir gün –korkmuyor musun– adaletin eli seni yakandan yakalayacak. İnsanlık seni layık olduğun yere atacak."
İtalya'nın Bari Şehrinde Nümayiş	Yok	"Bari'de kiraların yüksekliğini protesto eden halk ve işçilerin üstüne polis ve jandarma sevk edilmiştir. Sosyalist mebus Morgari başvekile bir telgraf çekerek vali ve polis müdürünün cezalandırılması, yok cezalandırılmazsa dokuz bin işçinin hükûmetin icra etmediği kanunu icra edeceğini bildirmiştir."
İtalya'da Zulüm	Yok	İtalya'nın Bari şehrinde dört kişinin ölmesine ve kırk iki kişinin yaralanmasına sebebiyet veren hükûmeti Türkiye'de bulunan sosyalistler namına protesto.
İki Dâhi Gazete	Yok	*Tanin*'in ve *İkdam*'ın *İştirak*'in yeniden yayımlanmaya başlamasını haber yapmamaları eleştiriliyor: "Tanin neyse, çünkü o sosyalistlerin düşmanı, fakat ey İkdam'cı, sana ne oluyor?"
Hasta Fikir!	B. İsrael	Sosyalizmin, Avrupa'ya mahsus olduğu, Şark hayatına uygun olmadığı yönündeki görüşlerle bir tartışma. Aynı zamanda, sosyalistlerin neden bilhassa işçileri düşünüp bütün milletin yekvücut olmasını arzu etmedikleri yönünde başka bir eleştiriye de cevap veriyor: "Bu mesele basit olmakla beraber mesleğimizin esasıdır. Milletin fertlerinin birlik ve ittifakı yekvücut büyük bir kitle teşkil etmeleri arzumuzdur. Fakat ekmek kavgasında birbirlerinin mecburen gözlerini çıkaran ve yaşamak için rekabetten ve kavgadan başka bir usul-i iktisadi tanımayan rakiplere, zaten ondan gayri bir usulün mevcut olmadığı bir devirde, ittifak ediniz, birleşiniz diye vaki olacak nasihatlerin ne derece faydasız olacağı açıktır."
Postalarımız	Halid	Kızıldeniz sahillerindeki posta merkezlerine "Hidivi" adlı posta vapuruyla gönderilen posta ve kolilerin taşıma tarifelerinin yüksekliğinden şikâyet ediyor.
Romanya'dan Bir Seda	Yok	Romanya'yı ziyaret eden Osmanlı heyetinden Mustafa Salim Bey'in bu ziyaret sırasında yaptığı bir konuşmayla alay ediliyor: "Bu sırada Karahisar mebusu Mustafa Salim Bey kürsüye çıkmış ve 'Malum-ı Âliniz, 1326 bütçesi çok açık. Bu münasebetle avam ve ahali için bir şey yapmadık. İnşallah bundan sonra yaparız' diye bir giriş yapmış ve kim bilir ne güzel sözler söylemesini tasavvur etmişken hain ve müstehzi birkaç kahkaha sözünü kesmiştir."
Diğer Bir Seda	Yok	Aynı gezide Karahisar Mutasarrıfı Haydar Bey'in konuşmasına "Mukaddes Romanya İmparatorluğu" diye başlaması.

Hakayık-ı İçtimaiyye Yer ve İnsan	Yok	Şark ve İslâm âleminin Avrupa'ya göre en büyük kusuru, fikirlerden ziyade kişilere önem vermesidir. Bu nedenle eleştiri gelişmemiştir. Övücü boldur: "Azınlıkta bulunan sermayedarlar ise servet ve saman içinde yaşıyorlar. İşte bugünkü "sosyalizm" elinden geldiği kadar bu usulü kaldırmağa çalışıyor. Sosyalistler demiyorlar ki servet sahiplerinin mal ve mülkünü taksim edelim. Hayır, onlar diyorlar ki öyle toplumsal nizam ve kanunlar koyalım ki bundan sonra herkes o mal ve mülkü, o serveti hak ve adalet dairesinde kendi alnının teriyle kazanabilsin."

İŞTİRAK
SAYI 19
26 Ağustos 1326
Sahib-i İmtiyaz ve Müdür-i Mesulü: Serbest İzmir Gazetesi Sahibi Hüseyin Hilmi

Yazının Başlığı	Yazar-Çevirmen Adı	Yazının Konusu
Tebrik	İştirak	*İştirak* gazetesi adına Ramazan tebriki.
Osmanlı Sosyalist Fırkası	Yok	Osmanlı Sosyalist Fırkası'nın kurulduğu haberi: "Şimdilik Nur-u Osmaniye'de Hürriyet Matbaası denmekle maruf daire-i mahsusada olmak üzere bu kere Osmanlı Sosyalist Fırkası namıyla bir cemiyet teşkil edildiği ve keyfiyetin hükümete ihbarıyla mukabilinde cemiyetler kanununun altıncı maddesine muvafık olduğuna ve hükümetin tasdik-i resmisine iktiran eylediğine dair tasdikname ahz edilmiştir."
Türk Matbuatının Serfirazları(!) Wilhelm'in Cesareti	Yok	*Tanin*'in Almanya İmparatoru'nun sosyalistlere karşı gazete çıkaracağını haberine sevinmesi eleştiriliyor: "İşte biz burada hazır sırası gelmişken imparatoru şu hareketinden dolayı bütün Osmanlı sosyalistleri namına protesto eder ve onu eleştiren bilumum medeni gazetelere de teşekkürlerimizi takdim eyler ve nihayet bizim fırsatçı Tanin'e de Wilhelmkarilikten kurtulamayarak sosyalistlere hakaret ettiğinden ve işçilerin haklarını ayaklar altına aldığından dolayı teessüf ve üzüntülerimizi fırlatırız!..."

Dünyadan Muharebe Kalkabilir ve Düvel-i Mevcude Yekvücud Bir Devlet Haline Girebilir mi?	Yok (Sonraki sayıda İsmet Nejad olarak devam ediyor)	Tarihte savaşların nedenlerinden ve sonuçlarından yola çıkarak günümüzde savaşların engellenip engellenemeyeceğini tartışıyor: "Biz şimdi kalkıp da savaş fenadır binaen aleyh artık savaş etmeyelim. Milli hukukumuz çiğnenirse dünyaya ibret dersi olmak üzere müdafaa etmeyelim demiyoruz. Vatan her şeyden muazzezdir. Bir santimetresine bile tecavüz vuku bulsa kanımızın son damlasına kadar uğraşarak onu müdafaa etmek en mukaddes en büyük vazifelerimizdendir. Fakat şunu demek istiyoruz ki kuvvetliler acizlere karşı haksız bir surette tecavüz ederlerse hem vicdanlarına hem de insaniyete karşı mesul kalırlar."
Emil Fake'den (Faguet?): Sosyalizm Tarihinden Bir Yaprak	Yako Şauon	Bir tür kitap tanıtımı. Yazar, sosyalizmin kökeninin ne olduğuna, sosyalizmin dini ilkeler arasında mevcut olup olmadığına, Emil Fake'nin 1907 tarihli kitabından yararlanarak cevap vermeye çalışıyor: "Kitap sosyalizm nedir sualine "insanlar arasında gerçek eşitlik temine matuf fikirdir" diye cevap veriyor. Binaen aleyh gerek insanları kanun karşısında eşit yapmak ve gerek herkesin hâkimiyet-i milliyeye aynı derece ve aynı şartlar altında iştirakini temin etmeye çalışan her meslek erbabı az çok sosyalisttir."
Hakayık-ı İçtimaiye Yer ve İnsan	Yok	Sosyalistlerin malları ve servetleri yağmalayacağı suçlamasına cevap: "Sosyalistlerin cihanı kaplayan gürültüleri kanunlar ve nizamlar hakkındadır. Yoksa kimsenin bugüne kadar kazanmış olduğu mal ve servet hakkında değildir. Üretim araçlarının başlıcaları olan toprak ve makineler bütün toplumun malı olmalı."

İŞTİRAK
SAYI 20
2 Eylül 1326
Sahib-i İmtiyaz ve Müdür-i Mesulü: Serbest İzmir Gazetesi Sahibi Hüseyin Hilmi

Yazının Başlığı	Yazar-Çevirmen Adı	Yazının Konusu
Osmanlı Sosyalist Fırkası Beyannamesidir		Osmanlı Sosyalist Fırkası'nın sosyalizm anlayışının açıklandığı kuruluş bildirgesi.
Osmanlı Sosyalist Fırkası Programı		Osmanlı Sosyalist Fırkası'nın 22 maddelik parti programı.

Nasıl Çalışmalıyız?	Alyans Mektebi Müdürü İsrael	İsrael, sosyalist partiyi kuranları tanımadığını açıklayarak, sosyalizm için yapılması gerekenleri anlatıyor: "Yolumuz ulvi ve mukaddes olduğu kadar büyük ve müthiştir. Bütün insanlığın değişmesi amacına yönelik olduğundan bilimsel yanlarına vakıf olmayan cühela, bazı malumatfuruş kimselerin yahut hakikat düşmanı menfaatperestlerin yalan yanlış anlamalarına için yalnız 'sosyalizm' kelimesini işitmekten dehşete kapılıyorlar... Karl Marx, Lasal, Lafarg, Bebel, Jores gibi büyüklerimizin eserlerini Türkçeye tercüme edelim. En evvel Karl Marx'ın 'Sermaye' isimli eserinden başlamak icab eder."
Dünyadan Muharebe Kalkabilir ve Düvel-i Mevcude Bir Devlet Haline Girebilir mi?	İsmet Nejad	Savaşların yol açtığı kötülükler ve savaş bütçelerinin büyüklüğü anlatıldıktan sonra savaşlara nasıl son verilebileceği hakkındaki düşüncesini açıklıyor: "Savaşın doğurduğu fenalıklar o derece çoktur ki saymakla bitirilemez. Savaşan devletlerden galip gelenin bile birçok şehirleri, kasabaları, savaş gemileri mahvolmuş, yüz binlerce efradı telef edilmiş, milyonlarca altını zayi olmuş bulunur ki, bu büyük zayiatın telafisi senelerce hatta bazen asırlarca kabil olamaz... Bütün devletler silahlarını nasıl terk edebilir? Mevcut devletler ittifakla tümünün mebuslarından müteşekkil bir olağanüstü medeni meclis teşkil edilip bütün cihan-ı insaniyete vekâleten her türlü anlaşmazlığı çözme yetkisi verilmekle. Silahları bırakıp bütün dünya Amerika Cumhuriyeti'nin bugünkü idare usulünü takip edebilir."

SOSYALİST[18]
SAYI 1
11 Teşrin-i Sani 1326[19]
Sahib-i İmtiyaz ve Müdür-i Mesul: Namık Hasan

Yazının Başlığı	Yazar-Çevirmen Adı	Yazının Konusu
Teşrih-i Meslek	Sosyalist	İlk sayının çıkış-tanıtım yazısı: "Avrupa'da çeşitli toplumsal akımların serbestçe tartışıp mücadele ettikleri görülür. Bu akımlar arasında ölümden, bombalardan bile korkmadan mücadele eden kurtarıcı akım, kolektivist, sosyalist adlarıyla bilinen akımdır. Gazetemiz sosyalizm fikrinin savunucusu olacak."

18 *İştirak*'in 20. sayısında OSF'nin beyanname ve programının yayımlanması üzerine dergi kapatılınca yerine *Sosyalist* çıkarıldı.

19 Kapakta fotoğraf: Rusya'da Kanlı Bir Pazar Günü.

Hükümet ve Şûra-yı Millet	Yok	Meclisin üçüncü toplantı devresine girecek olması nedeniyle genel bir meşrutiyet değerlendirmesi. 31 Mart ayaklanmasından sonra yürürlüğe konulan sıkıyönetim uygulamalarının eleştirisi. Basının üzerine düşen görevi yerine getirmediği. Sistemin memuriyet üzerine kurulu olduğu; çiftçilerin, işçi ve esnafın ihmal edildiği: "Üç senedir hangi orman işletildi, hangi maden açıldı? Hangi fabrika yapıldı? Ve şu düşkün ahali bu iktisadi ve ticari müesseselerden hangi birisini görerek yararlandı. Lakin memur olmak, memur yetiştirmek, memur beslemek için her şey yapıldı. Yaldızlı kartlar üzerindeki iltimas mektuplarıyla taciz edilmedik bir nezaret kalmadı."
Millet Sosyalistleri Sevmelidir	Sami	"Memleketimizde sosyalistler pek sevilmez, çünkü bilim ve faziletten payını almamış olanlar çoğunluktadır. Sosyalistleri zenginlerin malları müsadere edecek sanırlar. Oysa sosyalistler meşru yollardan elde edilmiş servete el sürmezler. Siyasi meşrutiyet yeterli değildir, biz iktisadi meşrutiyet de istiyoruz."
En Büyük Dertlerimizden Reji	Ferruh Niyazi	Reji'ye yönelik çok sert bir eleştiri; kaldırılması talebi. Aksi takdirde köylülerin Reji binalarına saldırarak bunları kökünden söküp atacakları: "Bu haklı talep yolunda vaki olacak mücadelenin, isyanın teşvikçisi olacağız."
Matbuat Nizamnamesi	Yok	Hazırlanmakta olan yeni basın kanunu hakkında: "Bir milletin hürriyeti, meşrutiyeti üç mühim esas üzerine istinat eder. Söz hürriyeti, toplantı hürriyeti yazı hürriyeti, temel insan haklarındandır. Bir fert düşündüğünü söyleyemez, yazamazsa orada serbesti yoktur denilmek lazım gelir."
Seda-yı Beşer	Yok	Yaklaşan seçim döneminde Avrupa'da olduğu gibi ülkemizde de sosyalistlerin kendine özgü bir marşları olması gerektiği: "Kardeşler! Yarın seçimler başlayacak, her parti kendi grubunun marşını terennüm ederek seçim yerlerine gelecek... Niçin sosyalistlerin de bir özel şarkısı olmasın?!"
Seda-yı Beşer'den Bir Kuple	Bir Sosyalist	Nakaratında "milletim nev-i beşerdir, vatanım ru-yu zemin" dizesinin de yer aldığı dört dizelik bir marş önerisi.
Kömür Amelesinin Tatil-i Eşgali	İbnül Tahir İsmail Faik	Kömür işçileri grevinin sona erdirilmesinin daha iyi olacağı: "Biz bugün grev ilan eden işçilerimize itidallerini muhafaza etmelerini tavsiye ederiz. Zira muhterem işçilerimiz greve devam ederlerse zarar görürler. Çünkü memleketimizde –malum olan sebeplerden dolayı?!– henüz oluşmuş mükemmel bir sendikamız yoktur."
Ferrer'in Heykeli	Yok	20 Kasım 1910'da Teiri'de Ferrer'in heykelinin açılış töreni yapılmış.

Tolstoy'un Vefatı	Yok	Tolstoy 20 Kasım 1910'da vefat etmiştir. *Diriliş* isimli romanı Baha Tevfik tarafından dilimize çevrilmiştir: "Rusya gibi meşrutiyete düşman ve sosyalistliğe katiyen muhalif bir memlekette yaşayan ve yine fikir ve kalem hürriyetine malik bulunan ve birçok zulme hedef olduğu ve bu suretle zindanlarda birçok seneler inlediği halde yine mahpuslarda kitap yazmaktan, fikir hürriyetini neşretmekten vazgeçmeyen büyük insan Tolstoy 20 Kasım 1910 Pazar günü 82 yaşında vefat etmiş ve bütün mütefekkir insanlığı üzüntüye boğmuştur. "
İdam Cezası	Yok	Fransa meclisinde sosyalist mebuslar idam cezasının kaldırılması talep ettiler.
İtalya'da Sosyalistler	Yok	Milano kongresinde sosyalistler ikiye bölündü.
İspanya'da Aff-ı Umumi	Yok	Mecliste radikal mebuslar ihtilalcıların affını talep etmişlerdir.
Paris Başvekil'i Aleyhinde	Yok	Briyan'ın tenkit edildiği üç miting yapıldı.
Rica-yı Mahsus	Yok	"Hariçte sosyalist muhabirlere ihtiyacımız vardır. Taşradaki sosyalist kardeşlerimizin yardımlarını bekleriz."
Muhterem Karilerimize	Yok	"Bu sayıyı alelacele çıkardığımızdan vuku bulan bazı küçük hataların affını rica eder ve gelecek haftadan itibaren her sayımızda sosyalizme dair güzel ve ateşli şiirlerle (politika panoraması) veyahut (takvimden bir yaprak) tarzında ufak bir parça bulunduracağımızı vaad eyleriz."
Piyano Gazetesi	Yok	"İstanbul'un en mükemmel haftalık gazetesidir. Siyasi, ilmi, edebi, toplumsal, felsefi birçok makale ve haberleri içerir. Bütün düşünen insanlara Piyano'yu bir kerecik okumalarını tavsiye ederiz."
Nesl-i Ati	Yok	"Osmanlı gençlerini aydınlatacak bu ilmi, toplumsal, edebi mecmua bir aya kadar yayınlanacaktır."

SOSYALİST
SAYI 2
16 Teşrin-i Sani 1326
Sahib-i İmtiyaz ve Müdür-i Mesul: Namık Hasan

Yazının Başlığı	Yazar-Çevirmen Adı	Yazının Konusu
İstifa; Daima Bir Silah-ı İstignadır	Sosyalist	Dahiliye Nazırı Talat'ın meclis görüşmeleri sırasında kolera salgını nedeniyle yapılan eleştiriler karşısında açıklama yapmaması ve meclisi istifa etmekle tehdit etmesi eleştiriliyor: "–İsterseniz, işinize gelirse. Çünkü istifa ederim diyor. Bu mu meşrutiyet?"
Mebusların Nazar-ı Dikkatine: Maruz Olduğumuz Tehlike	Yok	Yeni hazırlanmakta olan Basın Kanunu'nun kısıtlayıcı hükümleri hakkında eleştiri: "Bugün yürürlükte olan basın nizamnamesinde böyle kayıt ve şartlar olmadığı halde her gün çıkan gazetelerin adedi sekizi geçmediği ve haftalık gazetelerin adedi de ancak bu derecede bulunduğu nazar-ı dikkate alınır ve bunun hür bir memleketin başkenti için adeta bir zül olduğu düşünülürse söz konusu kayıt ve şartların ilavesinden sonra gazetelerin adedi kaça düşeceği derhal ortaya çıkar."
Sosyalizm İster ki, Amele Günde Sekiz Saat Çalışsın	Yok	Genel olarak çalışma süresinin kısaltılmasının önemi; sekiz saatlik iş gününün işsizliği azaltacağı, işçiler arasındaki rekabetin sona ermesi sonucu ücretlerin artacağı; işçilerin kendilerine ve ailelerine daha fazla zaman ayıracakları: "Kuvvetlerini ücret temini için satmak mecburiyetinde bulunmayacakları zamanı, işçiler kendi tahsiline, ailesinin terbiye ve idaresine tahsis eyleyerek memleketin iyi bir vatandaşı, beşeriyetin iyi bir uzvu olmaya gayret eyleyecektir. İnsan kendisini bir makinenin esiri yapan fabrika, atölye ve maden kömürü ocağının haricinde bulunmadıkça aile içinde, cemiyet içinde yaşamaz, yaşayamaz."
Dertlerimiz	Yok	İngiltere örneğinden yola çıkarak toplumların kendi geçmişlerinden aniden kopmak yerine tedricen gelişmelerinin yararları. Türklerin memuriyete düşkünlükleri: "Biz Türkler ise zaten elimizde gardiyanlıktan başka bir şey kalmadı. Tanzimat-ı Hayriye'den sonra bu unsura ait olarak kalan da 'memuriyet hastalığı' idi. Ne acı hal! Değil mi? Memleketin eğitim hayatına hizmet için mektebe giren yok. Bugün Mekteb-i Hukuk'un, mülkiyenin talebesi iki bini aşkın. Lakin tabii bilimler matematik şubesinde dört talebe var."

Kanunsuzluk ve Amele Sendikalanna Taarruz	Yok	Selanik Mebusu Vlahov Efendi'nin Jön Türk gazetesinde yayınlanan mektubuna göre, Selanik Sosyalist Federasyon İşçi Sendikaları hükümet tarafından engellenmiştir: "Hükümetin Selanik Federasyonu Sosyalist Kulüpleri ve işçi sendikaları hakkındaki kanunsuz hareketini Osmanlı Sosyalist Fırkası namına protesto eder ve bu kanunsuzluğa artık nihayet verilmesini de şiddetle talep eyleriz."
Zavallı Mülkiye Kaymakamları	Yok	Dahiliye Nazırı kısa bir zaman içinde yüzden fazla kaymakam tayin etmiştir; bunların bazıları usule ve Memur Seçim Komisyonu Nizamnamesine aykırıdır. Kaymakamların kendi memleketlerine tayin edilmemeleri kararı eleştiriliyor: "Bize kalırsa 'bir kavmin lisanına vakıf olanların tercih edilmesi' emrindeki hikmet-i ilahiyeye ve ba-husus her bir unsur ve milletin lisanına vakıf sefirlerin Taraf-ı Hazret-i Risaletpenahiden irsal buyurulmalarındaki sünnet-i seniyyeye muhalif olan şu kararın tatbiki her halde hatadan uzak değildir. Zira Hazret-i Peygamber bunda bir fayda görmüşlerdir..."
Bir Kanunsuzluk Daha	Yok	Kömür işçilerine haklarını anlatmakta olduğu sırada tutuklanan birsi hakkında: "Eğer hükümet bu suretle sosyalistleri korkutup propagandalarına mani olmak istiyorsa emin olsun ki muvaffak olamaz. Biz kanımızın son damlasını akıtıncaya kadar bu meslek uğrunda feda-yı cana karar verdik."
Maarifimiz Hakkında	Yok	Halkın cehaletinin önüne geçilmesi için lise değil, ilköğretim okulları açılması gereği: "Bugün Almanlar ile Fransızlara bakalım. Napolyon Bonapart'ın Almanlar ile muharebesinde Almanlar mağlup olduğu zaman bu mağlubiyetleri sırf cehaletten ileri geldiğini anladılar ve memleketlerinin her tarafında okullar kurmaya başladılar. Herkesi ilme teşvik ettiler. Mağlubiyetlerini unutmadılar. Nihayet ekseriyet itibariyle ilim öğrendiler. Tekrar Fransa'ya karşı ilan-ı harb ettiklerinde 'Alsas-Loren' bölgesini kendi ilimleriyle zapt ettiler. Zannedilmesin ki şimdiden sonra harp, top, tüfek, kılıç ile olacak. Hayır! Ancak plan ile, planı ise ilim ile vücuda getirdiler."
Bir Kanunsuzluğu Tamir	Yok	Bir süre önce kömür grevi yapan işçilerden sekizi tevkif edilmişti. Bu sekiz işçinin tümü Kürt'tür: "Abdülhamid devrinde Kürt unsuruyla Ermeni unsuru arasındaki nefret malum olduğu halde onları mebus Zohrab Efendi çıkarmaya çalışmıştır. Muhterem mebusa teşekkürlerimizi takdim ederiz."
İhtilallar	Yok	Portekiz, Meksika, Brezilya ve Peru'dan ihtilal haberleri.

Sermayedarlığın Bir İstibdadı	Yok	Şemsiyeciler sendikasının grevi sona erdiği sırada patronlar işçilere sendikadan çekildiğine dair kâğıt imzalatmışlar: "Anayasa ve meşrutiyet herkese örgütlenme hakkı bahşeylediği halde bu keyfî hareket eden patronlar, işçilerine verdikleri küçük bir yevmiye sebebiyle onlardan; bu mukaddes, bu yüce haktan vazgeçtiklerine dair bir kağıt alıyorlar ki gerçekte bunun hiçbir önemi yoktur."
Rusya'da Talebe Nümayişi	Yok	"Rusya'da binlerce talebe, Marseyez, Enternasyonal marşlarını söyleyerek idam cezasının kaldırılması için gösteri yapmak istemişlerse de askerî müfrezenin ve zabıtanın müdahalesi sonucunda dağılmaya mecbur olmuşlardır."
Adresler	Yok	Fransız sosyalist gazetelerinin adresleri.

İNSANİYET
SAYI 3
25 Teşrin-i Sani 1326[20]
Sahib-i İmtiyaz ve Müdür-i Mesul: İbnül Tahir İsmail Faik

Yazının Başlığı	Yazar-Çevirmen Adı	Yazının Konusu
Aff-ı Umumi Meselesi ve İdare-i Örfiye	İnsaniyet	Sürmekte olan sıkıyönetimin sebebi 31 Mart'ta memleketin Abdülhamit taraftarlarından temizlenmesiydi. Bu gerçekleştiğine göre artık sıkıyönetime ihtiyaç kalmamıştır: "Sıkıyönetimin devamı, bizim, meşrutiyete ısınamadığımızı düşmanlarımıza karşı ilan etmek demektir ki bu; bize pek ağır gelir. Genel affa gelince: Şimdiye kadar vuku bulan suçların genel af perdesiyle kapanması elbet hayırlıdır. İşte kamuoyu bugün bu merkezdedir."
Keşkül-i Siyaset	Yok	Keşkülün içinde her ülkeden neler olduğu tek kelimeyle sayılıyor; en sonunda "Türkiye'den sefalet".
Vadi-i Şahsiyatta Dolaşmak	Yok	Şahsiyatla uğraşmayalım, geçmişi unutalım diyenlere eleştiri ve Meclis-i Mebusan'da Basın Kanunu tartışmaları hakkında: "Bizi idare edenlerin geçmişini ortaya çıkararak şimdiki durumlarıyla karşılaştırmak ve halka açıklamak görevimizdir. "
Emraz-ı İçtimaiyyemizden	Bir Sosyalist	Geçmiş hatalarından ders çıkaran milletlerin ilerleyeceği, geçmişi bilmeyen, geçmişinden ders almayan milletlerin yıkılacağı hakkında.
Biz de Böyle Münasip Gördük	Yok	*Tanin*'in hemen hepsinde Hüseyin Cahid'in yer aldığı kabine önerilerine karşı önerilen bir bakanlar kurulu listesi. Sadrazam olarak Londra Sefiri Tevfik Paşa, Maarif Nezareti'ne Tevfik Fikret öneriliyor.

20 Fotoğraf: "Alman Sosyalist Fırkası Reisi Bebel." Daha önce kullanılanla aynı fotoğraf.

Harbiye Nezareti'nin Nazar-ı Dikkatine	Yok	Bozdoğan Kemeri civarındaki Mısırlı Mustafa Fazıl Paşa arsasının kapısının açık olması nedeniyle içeriye birtakım uygunsuz kimselerin girdiği.
Dahiliye Nazırı ve Serfice Mebusu	Yok	Meclis-i Mebusan'da Dahiliye Nazırı Talat ile Serfice mebusu Boşo Efendi'nin ağır sözlerle münakaşa etmeleri...
Reji Amelesi	Yok	"Tütün Rejisi'nin Cibali Fabrikası İşçi İttihad Cemiyeti'nden aldığımız mektup gelecek sayımızda yayınlanacaktır."
Bakunin	Hyran	Bakunin için şiir.
Muallim Arayanlara	Yok	"Ortaokul seviyesinde ders almak isteyen için yüksekokul öğrencilerinden yetenekli öğretmenlerimiz bulunduğundan isteyenler idaremize müracaat edebilir."
Kurtulamayacağız Galiba?!	Yok	Sokakların kirliliği ve kolera salgını: "Sokaklar pis, her taraf kirli...Umumi helalar pis, sıkışanlar, köşe başı, duvar kenarı, ağaç dibini budur deyip salıveriyor!... Lağım kanalları açık! Belediye uykuda!..."
Sosyalizm Nedir?	Vahan Vasfi	Zamanımızda sosyalizmden bahis nasıl hayalcilikle suçlanılıyorsa, geçmişte tarihe isimlerini yazdıranlara da önce hayalci denilmiştir: "Sosyalistlere göre bir (Oven)in veya (Marks)ın birkaç fikri ile dünyayı bir cennete dönüştürmek etmek mümkün değil. Sosyalizm bir tekemmüldür. Tekemmül-i insaniyeye dair bir nazariyedir ve bu nazariyeye göre hayvanlıktan insaniyete ve esirlikten hürriyete doğru gitmek için hayli derecelerden geçip tabiatın bütün kuvvetlerine galebe etmeli."
Emniyet-i Umumiye Müdüriyetinin Nazar-ı Dikkatine	Yok	"'İmdad' isimli varakparede sosyalistler tehdit edilmiştir."
Açık Mektup: Sadrazam Paşa'ya	Elmalı Belediye Reisizade Ferruh Niyazi	"Finike Eşrafından Süleymanağazade İdris Ağa Bağyaka köyünde üç yetim ve bir ninenin sahip bulundukları bir kulübe ile bağ-bahçelerini yaktırmıştır. Senelerden beri mezalim yapan bu adamı hükümet yakalamıyor. Hükümet çaresiz fukaranın haklarını korumuyor."
Bir Sanayi Talebesinin Medeniyet-i Hazıraya Karşı Nazarı: Terakki Ne İle Olur; Şeraiti Nedir?	Yok	İmalat-ı Harbiye Fabrikalarında çalışan işçilerin uğradığı haksızlıklar.: "Biz neyiz Paşa hazretleri? Asker mi, mektepli mi, hademe mi, işçi mi, amele mi?.."

İnsaniyet	"İşçi kardeşlerimizin taleplerinin yerine getirileceğine dair söz aldık. Biraz daha sabretmelerini teklif ederiz."

MEDENİYET
SAYI 1[21]
1 Kanun-u evvel 1326
Sahib-i İmtiyaz ve Müdür-i Mesul: İsmail Faik

Yazının Başlığı	Yazar-Çevirmen Adı	Yazının Konusu
İslâm Sosyalistlerin Tebriği	Yok	"Mübarek Kurban Bayramı'nı bilumum Müslim kardeşlerimize tebrik eder ve gazetemizin bayram münasebetiyle gecikmesinden dolayı mazur görülmemizi rica eyleriz."
İhtiyac-ı Tekâmül	Yok	İnsanlık ilk çağlardan beri gelişme halindedir. Çağımızda yenilik ihtiyacı daha ziyade artmıştır: "Biz Osmanlılar ki bugün aydınlanmaya, ikaza şiddetle muhtacız; matbuatımızın, bilhassa hür meslekli matbuatımızın, fikir akımları arasındaki mücadelelerine saygı göstermeye çalışmalıyız. Çalışmalıyız da memleketimizde nezih sonuçlar, yüksek hizmetler ifa edebilecek esaslı partiler, mücadele yolları açılabilsin."
Keşkül-i Siyaset	Yok	Hükümetin hapsettirdiği bir muhalifle ilgili küçük bir hiciv: "Bizi itham etmekle ilk defa bir iş yapabilmiş oldular."
İnsaniyet Gazetesi Müdürü	Yok	"Partimizin nezareti altında olarak yayınlanmakta iken (Caka ve Tahakküm) başlığıyla neşrettiği bir makaleden dolayı sıkıyönetim tarafından süresiz olarak kapatılan 'İnsaniyet' Gazetesi sorumlu müdürü İsmail Faik Bey Pazar günü sıkıyönetim mahkemesine çağrılarak sorgulanmış mezkûr makale hakkında verdiği izahat kafi görülerek kendisi serbest bırakılmıştır."
Cihad Yolunda	Yok	Osmanlı Sosyalist Fırkası üyesi ve *Sosyalist* gazetesi sorumlu müdürü Hasan Namık Bey iki ay hapis ve yirmi beş Osmanlı lirası nakdi cezaya mahkûm edilmiştir. Para cezasını ödemek için yardım edenlerin listesi: "Biz hapisten korkmuyoruz, fakat para... Para cezası bizce güç. Çünkü parasızlık sosyalistlik, sosyalistlik parasızlık demektir. Yapılacak para yardımları Hüseyin Hilmi Bey adına gönderilmelidir."

21 Fotoğraf: "Sosyalist Gazetesi Müdür-i mesulü Hasan Namık Bey".

Amele Himaye İster	Yok	Hükümetler tebaasını refaha ulaştırmaya çalışmalıdır. Bunlar arasında işçi sınıfı da vardır: "Meşrutiyetten sonra bizde de işçi sınıfı seri adımlarla ilerlemektedir: Muhterem mebuslarımız nazar-ı dikkatten uzak tutmamalıdırlar ki Osmanlı milleti hemen ekseriyetle denilecek bir halde çalışanlardan, işçi sınıfından müteşekkildir."
Dünkü Fikirler	Yok	Servet sahiplerinin vaktiyle diri diri insan yaktıran zalim Romalı hükümdarlardan farkları var mı? İnsan için en lazım olan şey insanlıktır: "Biri yer biri bakar, kıyamet ondan kopar. Zenginin çok yediği yerde fukara açlıktan ölür."
Musevi Muhacirleri	Yok	"Beyrut'ta yayımlanan 'Remoyil' gazetesinin haberine göre, hükümet tarafından gönderilen bir telgrafname ile Filistin topraklarında Musevi muhacirlerin iskanına müsaade edilmemesi tavsiye kılınmıştır."
Düvel-i Muazzamanın Müzakeratı	Yok	"Roma'dan gelen haberlere göre dünya barışını ihlal etme ihtimali olan Makedonya konusunda müzakereler cereyan etmektedir."
Hevran Ahvali	Yok	Dürzilerin ithalci harekâtı hakkında: "Son gelen haberlere göre Hicaz demiryoluna saldırmışlar, yolcuları soymuşlar, makinist ve kondüktörü katletmişlerdir. Arnavutluk'ta olduğu gibi burada da hükümet gereken tedbirleri almaya karar vermiştir."
Tuğrasız Mahkeme Olur mu?	Yok	"Padişahın değişmesinden sonra Sultan Reşat adına hazırlanarak mahkeme salonuna asılmak üzere Denizli'ye gönderilen tuğralı levha Hukuk Mahkemesi Reis Vekili Vasıf Efendi tarafından şimdiye kadar astırılmamıştır."
Patent Vergisi	Yok	Osmanlı ülkesinde ikamet eden yabancılardan patent vergisi alınacağına dair.
Tribuna Gazetesi Talat Bey Aleyhinde	Yok	"Tribuna gazetesi, Talat Bey'in Meclisi Mebusan'da Boşo Efendi'ye söylemiş olduğu yakışıksız sözlerden dolayı sert bir dille eleştirmiş. Hıristiyan mebusların birleşerek kendisini görevinden tard etmeleri teşebbüsünde bulunmalarını beyan etmiştir."
Sofya'da Türkçe Gazete	Yok	"Türkiye-Bulgaristan yakınlaşmasını kolaylaştırmak maksadıyla yakında 'Sofya Muhaberatı' isimli bir gazete neşredilecektir. Türkiye'ye karşı Bulgaristan-Yunanistan itilafının aslı yoktur."

Şeşi Beş Görenler	Yok	Hakkı Paşa kabinesinin güven oylaması görüşmeleri nedeniyle *Tasvir-i Efkâr* gazetesinin haber ve yorumlarının eleştirisi: "İnsan bir kere bu hallere düşmesin! İşte 'Tasvir-i Efkâr' bu dereceye düşmüş zavallılardandır. Bununla beraber biz öyle zannederiz ki taraftarlık ve şahsi menfaat; insanı bu derecelere düşürmemelidir. Hususiyle milletin fikirlerinin ve hislerinin tercümanı olan gazetecileri şeşi beş görecek bir hale getirmemelidir."
Matbuat Kanunu Yahut İlk Hücum Türkiye'nin Hür Evlatlarına	Tarık Gazetesi	Hazırlanmakta olan yeni Basın Kanunu'nun meşrutiyet ve hürriyetlerle bağdaşmayacağı: "Lakin bunu biliniz ki şu Türkiye toprağı meşrutiyet hukukundan eğer mahrum kalırsa onu yine bir istibdat pençesine alırsa, şu Avrupa mutlaka ki bizi taksim edecek. Ah o zaman ne taç, ne taht, ne Osmanlı bayrağı ne de vatan... Hepsi hepsi gidecek!..."
Ekalliyetin Muvaffakiyeti	Yok	Hükümetin 63'e karşı 123 oyla güvenoyu alması sırasında azınlık-muhalif mebusların itiraz ve eleştirilerinin doğru ve haklı olduğu: "Kabine 63 güvensizlik oyuna karşı 123 güvenoyu kazanarak mevkiini sağlamlaştırdı. Kabine düşsün düşmesin bir haftadan beri Meclis-i Mebusan'da devam eden tartışmalar hakikaten Meclis-i Mebusan-ı Osmanî'mizin hayatında ilk defa rastlanan önemli bir olaydır."
Almanya'da Sosyalistler	Yok	Berlin'de birkaç bin işçinin toplanarak gençlerin toplantı özgürlüğüne engel olunmasını protesto ettiği.
Bir Temenni-i Mahsusa Mebusan-ı Kirama	Yok	Devlet memurlarından kefalet talep edilmesi eleştiriliyor: "Heyhat! Hiçbir kanuna, nizama bağlı olmayan bu insafsız herifler, yekten kefalet bulmak için 35-40 lira kadar bir ücret talep ediyorlar ki; tedariki müşkül, pek müşkül(!) asıl derdin büyüğü şimdi, para – tabii sarraflardan alınacak– bulsam maaşım yüz kuruşa düşüyor. Eğer bulamasam, tabii kefalet veremeyeceğimden hemen atacaklar. İşte görülüyor adalete sığmayan bir mağduriyet!"
Bu Sene Avrupa Hükûmetlerinin İçtima Nihayetlerinde Mebuslarına Verdiği Tahsisat	Yok	Bütün Avrupa ülkelerinde mebuslara yapılan ödemelerin listesi. Osmanlı devletinin mebuslara, Avrupa ülkelerine nazaran yüksek tahsisat verdiği gösteriliyor.
Sosyalizm Nedir?-2	Vahan Vasfi	Sosyalistlere yöneltilen "herkes eşit olamaz" eleştirisine cevap veriliyor: "Sosyalizmin takip ettiği yalnız fırsatlarda eşitliktir. Toplum kendinde bulunan her bir ferde medeniyet ve ilerlemeye doğru gitmek için aynı vasıtaları, aynı fırsatları vermeli."
Adresler	Yok	Fransa'daki sosyalist gazetelerin adresleri
Avukat Şeref Bey	Yok	İlan

MEDENİYET
SAYI 2[22]
6 Kanun-u evvel 1326
Sahib-i İmtiyaz ve Müdür-i Mesul: İsmail Faik

Yazının Başlığı	Yazar-Çevirmen Adı	Yazının Konusu
Sadrazam Paşa'nın İstifası	Yok	"Sağlam kaynaklardan aldığımız haberlere göre Sadrazam Hakkı Paşa istifa etmiştir."
Jön Türk'ün Tatili	Yok	*Jön Türk* gazetesinin kapatılması: "Memleketi müdafaa uğruna yayın yaparken yayını durdurulan Jön Türk gazetesine vaki olan muameleyi protesto eder, kapitülasyonları kaldırmak istediğimiz bir sırada yabancıların iç işlerimize karışmasının ne derecede siyasete uygun olduğunu öğrenmek isteriz."
Matem-i Ebedi	Yok	"Bu memleket, bugün Ahmed Şuayib Bey gibi fazıl bir kişiyi daha kaybettiğinden dolayı hakikaten üzgündür. Sosyalistler; kendisinin bütün dostlarına, aydınlara ve kederli ailesine bu ebedi kayıp dolayısıyla beyan-ı taziyet eder."
Keşkül-i Siyaset	Yok	Hükümetin adil ve cömert olduğunu iddia edenlere yönelik bir fıkra.
Düşünmeyerek Yazı Yazanlar	Yok	Şair Mehmed Emin Bey'in meşrutiyetten önce yazdığı "İlk Hücum" şiirinin Hüseyin Cahid tarafından yeni ve mevcut hükümeti eleştiren bir şiir sanılmasıyla alay ediliyor. Hüseyin Cahid'in zamanında istibdada karşı mücadele etmediği iddia ediliyor: "Eğer Hüseyin Cahid Bey'in bütün yazdığı yazılar, böyle düşünülmeden, soruşturup araştırılmadan yazılıyorsa –ki bu gibi yazıları onu ispat ediyor– biz o yayına, o gazeteye verilen fazla öneme acırız... Büyük hürriyet mücahidi Manyasizade Refik Bey tarafından davet edildiğiniz halde siz neden cihada iştirak etmediniz? Binaenaleyh eskiden niye çalışmadınız gibi sualleri o vakit namusuyla çalışmış olanlar sormalıdırlar. Bu hususta ancak size susmak düşer!.."
İttihad ve İşçiler Meyanında Taksim-i Amal Kaidesi	M. A.	İşbölümü hakkında. İşbölümünün yararları altı madde halinde özetleniyor.
Dahiliye Nazırı Talat Efendi'ye	İmza Mahfuzdur	Reji çalışanlarının İstanbul Başmüdürü'nün kötü muameleleri hakkındaki şikâyetleri: "Paris'te irad ettiği nutuklar ile şöhretli olan bir avukatın yüz lira maaş ile İstanbul Başmüdürlüğü'ne tayinine delalet buyrulması üzerine Reji bir istikbal ümidi içinde yuvarlanmaya başladı... Bugün yüzlerce emektarlar o kişinin haksız muamelesinden gözyaşı döküyorlar! İnsaf."

22 Fotoğraf: "On Dokuzuncu Asrın Mübareze-i İnsaniyeti Proudhon".

Metin Ol! Zamana Uyma	Yok	"Kardeşim Ahmed Avni'ye" ithafıyla başlayan, hayata atılmaya hazırlana bir gence tavsiyeler niteliğinde bir yazı: "Zamana uyma! Hiçbir tarafa bağlanma! Menfaat-i şahsiye önünde fırıldak gibi dönme! Para, o hasis maden parçası; zekâ ışığı parlayan gözlerini kamaştırmasın! Kalp ve vicdanı para ile satın alınmışlardan olma!"
Londra'da Tahdid-i Teslihat Kongresi	Yok	"Londra'da silahlanmanın sınırlandırılması için yapılan kongreye 26.000 kişi katılmış, Jaures, Wandervelde, Gerhard ve Alman sosyalistlerinden pek çok lider hazır bulunmuştur."
Sosyalist Gazetesi Müdürü Namık Bey'in İanesine İştirak Edenler	Yok	Altı kişilik yardım listesi: "Hüseyin Hilmi 54 kuruş; bir küçük sosyalist Şükran Nami Bey 20 kuruş..."
İnsafın O Yerde Namı Yok mu?	Yok	Meclis-i Mebusan'ın bayram nedeniyle altı gün toplanmaması nedeniyle eleştiri: "Bizim bir dakika bile harcayacak zamanımız olmadığını borçlanma suretiyle ve bin müşkülatla tedarik olunabilen paradan her ay ellişer lira alan mebuslarımızın nazar-ı dikkatten uzak tutmamaları lazım gelir idi."
İdam Meselesi	Yok	"Japonya'da idama mahkûm edilen 28 sosyalist revolüsyonerin idamını Osmanlı sosyalistleri ve insaniyet namına protesto ederiz."
Amele Şarkısı	Muallim Cudi	28 dizelik bir şiir.
İcraat-ı Âlimaneden	Bir Sultaniyeli	Mekteb-i Sultani'nin yeni müdürü Salih Zeki Bey'in uygulamalarına yönelik eleştiri. Ders programlarının karışıklığı, hocaların yetersizliği vb. hakkında.
Sosyalizm Nedir? -3-	Vahan Vasfi	Sosyalistlerin toplumda düşmanlıklar yarattığına dair eleştiriye cevap: "Çatışma ve rekabetin başlangıcı üretim araçlarında özel mülkiyetin ortaya çıkmasıyladır. Onun sona ermesi de o üretim araçlarının umuma aidiyet olmasına bağlıdır. O vakit çatışmanın asıl sebebi ortadan kaldırılmış olur."

İŞTİRAK
SENE 2 SAYI 20 - 1[23]
7 Haziran 1328 (1912)
Sahib-i İmtiyaz ve Müdür-i Mesul: Hüseyin Hilmi

Yazının Başlığı	Yazar-Çevirmen Adı	Yazının Konusu
İştirak'in Güzel Bir Maksadı	Yok	"Osmanlı Sosyalist Kütüphanesi adıyla sosyalizme ait kitaplar yayınlamak niyetindeyiz. 'Sosyalizm Rehber-i Amele' adlı ilk broşür yayınlanmıştır."
Sosyalizm Nedir ve Maksad-ı Teşekkülü	R.S.	Sosyalizmin memleketimizde henüz manasıyla bilinmediği, malları aralarında taksim etmek için kurulmuş çeteler sanıldığı: "İşçiler sermayedarların keyif ve arzusuna, zorbaca heveslerine tabi olmaktan, onların her istediğini yapmak, her verdiğini kabul etmekten kurtulmak için ancak bir kitle halinde haklarını savunmanın kabil olacağını anlamışlar, bu vechile teşkil ettikleri cemiyetle sosyalizm fikrini vücuda getirmişler"
İlk Sosyalist Kimdir?	İştirak	"İlk sosyalist Yunan âlimlerinden Eflatun'dur. Âlimleri hükümetin aklı, savaşçıları kalbi ve kuvveti, sanatkâr ve rençperleri isteği ve arzusu olarak kabul etmiştir. Sosyalizm akımı son zamanlarda Karl Marks gibi âlimler tarafından bilimsel şekle sokulmuştur."
Sefalet-i Beşeriye	R. S.	Günümüz toplumlarındaki açlık ve sefaletin nedeninin ahlâk kurallarının bencillik ve şahsi menfaat üzerine kurulu olması: "Russo diyor ki: 'Gasp edenler herkese ait olan ağaçların meyvelerini yalnız kendilerine ayırmamış olsalardı bu günkü cinayetler, bu günkü fenalıklar vücuda gelmez, insanlık mutlu ve rahat bir hayat sürerdi.' Binaenaleyh bugünkü işkence tabiata aykırı olarak türemiş inanışların kökleşmesinden doğuyor ve bunlara karşı hareket edenler kötü ve vicdansız telakki ediliyor. Alman filozoflarından Niçe'ye kötü vicdanın ne olduğunu sordukları vakit 'yalnız başına hayatını sürdürmekte olan insanların ilk insan toplumunu kurdukları zaman hakkın önüne geçmeyle başlar' diyor."
Kara Vicdan	Karesi Mebus-ı Sabıkı Mecdi	35 dizelik bir şiir. İnsanlığın cehalet, düşmanlık, cinayet, vicdan vb. duygularıyla ilgili.
Hakayık-ı İçtimaiyye	B. K.	Toplumlar birbirine bağlı çeşitli parçalardan oluşur. Bir patronla işçi arasındaki ilişki de toplumsal bir ilişkidir: "Biz meslek ve prensibimiz olan sosyalizmden, gürültülü, velveleci sosyalizmden değil hakiki ve toplumsal sosyalizmi takiple, bu bakış açısından mütalaa edeceğiz."

23 Fotoğraf: "Almanya'da Sosyalizmin Mucidi Karl Marks".

Jan Jak Russo ve Nazariyat-ı İçtimaiyyesi	Memduh Süleyman	Rousseau'nun hayat hikâyesi ve Dijon Akademisi'ne gönderdiği yazı hakkında.
Hangi Felsefe?	A. R.	Yazar, Baha Tevfik'in *Zeka* mecmuasında yayımladığı bir makalesinden yola çıkarak Batı felsefesi karşısında alınacak tutumu tartışıyor: "Bugünkü toplumsal durumumuz bugün felsefi bir şahsiyet göstermemize müsaade etmiyor ve Avrupa felsefesi tamamıyla, inceleyip araştırmadan almaklığımız da olmuyor, olamıyor... Çünkü Şark ile Garb başka, başka şeyler... İşte mani... bu!.."
Milyarderlere Karşı Ameleler	Yok	Amerika Philadelphia'da tramvay işçileri grevi; Amerika'da tröstler ve sendikalar hakkında.
Niçin Türklerde Cehalet Daha Ziyade?	A(yın). R.	"Okuyup yazmanın Türkler arasında yayılmasına en ziyade büyük bir mani teşkil eden şey bir kelimedeki harflerin ayn ayrı yazılacak yerde birbirine bitiştirilerek bitişik yazılmasıdır. Mesela harflerden 'vav'ın okumadaki vazifesini tamamıyla anlayabilmek için bir talebe ancak muhakemesine tamamıyla sahip olması lazımdır. İşte size bir sürü kelime: Hepsi de 'vav' ile yazılıyor: Uzun, üzüm, öyle, olmak... Dikkat ediniz bütün kelimelerde 'vav' harfi '5' suretlerinde telaffuz ediliyor. Şimdi bir ibarede bir talebe bu harflerden mürekkep kelimelere tesadüf ettiği zaman okumada henüz tamamıyla bir meleke elde etmemiş ise ne suretle okuyacağında şaşırıp kalır. Binaenaleyh bir Türk yazısını okumayı öğrenmeden evvel lisanın sözlüğünü ezberlemek mecburiyetindedir."
Sosyalizmin Hülasası Birinci Bab - Sosyalizmin Fikr-i Esasisi	Şefel	Alman Şefel'in *Sosyalizmin Özeti* adlı kitabından özet tercüme: "Beynelmilel sosyalist hareketi önderleri ve hususiyle Karl Marks 'Sermaye' adındaki kitabında, sosyalizminin programlarını birleştirmeye çalışıyor. Fakat mütalaa etmeyi ve düşünmeyi bilen her bir kimse sosyalizminin esas maksadı olarak arz ettiğimiz temel kaideyi nazar-ı itibara alacaktır; bu da iktisadi idarenin ferdi ve sermayeye ait olarak yaptıkları tafsilatlı eleştirilerden meydana gelir; kezalik malların maddi kıymeti gibi nazar-ı itibara alınan emek ile emek zamanı yahud da ihtiyaca göre özel gelirin dağıtımı ve bölüşümü ve paranın ilgası hakkındaki sosyalist ilminin nazarisinden ileri gelir."
Sosyalizmiye Dair Neşredilen Asar-ı Cedide	Yok	"Refik Nevzat Bey'in 'Sosyalizm ve Rehber-i Amele' adlı eseri yayınlanmıştır."
Dava Vekili Abdülrezzak Bey	İlan	Avukat ilanı. Özellikle ceza ve ticaret davaları için.

İştirak'in Müsabakası	İlan	"Sosyalizmin gelişimine dair bir makale yazılacaktır. Bu makale gazetemizin üç sütununu geçmemelidir. Birinciye zarif mürekkepli bir kalem, ikinciye İştirak'in birinci senesi koleksiyonu, üçüncüden beşinciye kadar da kütüphanemizin kitaplarından birer adet verilecektir."

İŞTİRAK
SENE 2 SAYI 20 - 2
21 Haziran 1328 (1912)[24]
Sahib-i İmtiyaz ve Müdür-i Mesul: Hüseyin Hilmi

Yazının Başlığı	Yazar-Çevirmen Adı	Yazının Konusu
Servet ve Sermaye-i Hazıranın Suret-i Teşekkülü ve Sosyalizm Fikri	Arif Hikmet	"Lui Blank, Ledru-Rollin adında meşhur iki sosyalist (Islahat - Reforme) isminde bir gazete çıkarıp sermaye sahiplerine hücum ediyor ve milli atölyeler kurulması ve işçilerin esaret kemendinden kurtulması ve durumlarının iyileştirilmesi hakkında uzun, derin fikirler beyan eyliyorlar. Ara sıra işçi grupları da patronların istibdadına karşı isyan ediyorlardı... İskoçya patronlarından (Robert Owen) bile servetin dağılımı evvelîsindeki adaletsizliği ve işçiler hakkında icra edilen gadr ve haksızlığı takdir ve teslim etmiş ve maiyetindeki işçilerin mümkün mertebe durumlarının iyileşmesi için ücretlerini arttırmış ve çalışma sürelerini azaltmıştı... Meşhur Karl Marks her memlekette sosyalistlerin ayrı ayrı hak talep etmelerinden hiçbir sonuç hasıl olmadığını görmüş ve (Sermaye - Capital) adlı kitabında: 'Milliyet ve din mevzu bahis olmaksızın bütün sosyalist gruplar birleşerek ve birlikte davranarak maksatları uğrunda müştereken çalışmalıdırlar' demiştir. Büyük ve mütefekkir sosyalist Karl Marks'ın şu bilgece sözü bütün iştirakiyyunca (comonistes) yol gösterici olmaktadır."
Sosyalizmin Menabi'i	M. Alaeddin	İnsanlar arasındaki eşitsizliğin kaynağı tabiat değildir; sosyalizmin temellerinin birey hakları üzerine kuruludur: "Sosyalizm zannedildiği gibi bugünkü medeniyet binasını tahrip etmek arzusunda değildir. Eski sosyalistlerin bu hususdaki yanlış mütalaalarını yeni teori bize pek güzel bir surette izah ediyor. Meşhur sosyalist Karl Marks diyor ki 'Yarının görünüşlerini bugünkü sebeplerde aramalıdır. Genel kuvvetin yavaş yavaş hâkim olması pek meşru bir keyfiyettir.' Yeni teori bu vadide büyük, ciltlerle kitaplar teşkil ederek bilimsel sosyalizm adı altında büyük bir önem kazanmıştır."

24 Fotoğraf: "Efrenci 1909 Senesinde Sırbistan'ın Payitahtı Olan Belgrad Şehrinde İnikad Eden İlk Sosyal Demokrat Kongresi Azası".

Sosyalizmin Terakkiyatı ve İstikbali	Ruşen Zeki	Doğadaki evrim kanunu gereğince insanlığın da değişmesi kaçınılmazdır; değişim milliyetçilik doğrultusunda olamaz, insanın imdadına koşacak olan sosyalizmdir. Sosyalizm Almanya'da, Fransa'da, Amerika'da, Rusya'da hatta Bulgaristan'da bile ilerliyor: "Yalnız bir engel var. O da milliyetperverlik... Biz ümitsiz olmayacağız. Uğraşacağız. Onu yıkacağımıza eminiz. Çünkü sosyalizmin önüne duracak dünyada hiçbir kuvvet kalmamıştır. İşte sosyalizmin gelişimini anladık. Bu gelişimi görüp de istikbalden emin olmayacak hiçbir âdem tasavvur edemem."
Fotoğraf	Yok	"Pangaaltı'daki 'Belvü' bahçesinde efrenci 1912 senesi mayısının birinci günü Osmanlı sosyalistleri tarafından idare edilen Bir Mayıs bayramı."[25]
Tarihî Sahifeler: Sosyal Demokrasinin Zuhuru	Branko Melcanapulos	Almanya Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin kuruluş tarihini anlatıyor: "Bugünkü bilimsel sosyalistliğin muhterem kurucuları, (Karl Marks) ile (Fridrih Engels) (Friedrich Engols)dir.[26] Karl Marks Musevi mezhebine mensup yetenekli, çalışkan bir yazardı. Almanya'dan, coşkulu yazılar yazdığı ve konuşmalar yaptığı için defalarca cezalandırılan, en nihayet sürülen bu büyük daha, bu temiz vicdan, 1864'te Londra'da kurulan (Beynelmilel Amele Sendika)sının başkanlığını yaparak ve insanlık âlemine pek mühim ve kıymetli hizmetler ifa ederek, 1883'te Londra'da ölmüştü. Friedrich Engels, Marks'ın samimi dostlarından ve çalışma arkadaşı olup (500,000) marklık büyük bir servet bırakarak (5 Ağustos 1895)de Londra'da vefat etmişti."
Sosyalizmin Suret-i Tekemmülü	Şaban	Sosyalizme gelene kadar insanlığın geçirdiği gelişme aşamaları; ilkel komün toplumu, feodalizm, makinelerin keşfi ve burjuvazi: "Hâkim sınıfların son şekli bugünkü 'burjuvazi', esaretin son şekli de bugünkü işçiliktir."
Jan Jak Russo	Devam	"Russo'ya göre toplumu teşkil eden ve toplumla beraber insanlar arasındaki eşitsizliği husule getiren şey 'mülkiyet hakkı (propriete)'in tesisidir. Ve bu mülkiyet hakkının tesisi ile başlayan eşitsizliği insan toplumlarındaki harp hali takip eder. İşte mevzu kanunu da mümkün olduğu kadar istilayla sonuçlanan bu mücadelelere bir nihayet vermektir. Kanun zengin ile fakir, zayıf ile güçlü arasında birbirlerine hürmet etmek için ahd edilmiş bir sözleşmeden başka bir şey değildir."

25 Derginin bir önceki sayısından başlayan sayfa numarası devam ettirildiği için 24 sayfa numaralı bu sayfada yanlamasına tüm sayfayı kaplayacak büyüklükte bir fotoğraf bulunuyor. Fotoğrafta, içinde kadınların ve çocukların da yer aldığı 250-300 kişilik bir topluluk görülmekte. Bunun İstanbul'da toplu olarak kutlanan ilk 1 Mayıs olduğunu kabul edebiliriz.

26 Latin harfleriyle "Engols" olarak yazılmış.

Tefrika	Yok	Alman Şefel'in *Sosyalizmin Özeti* adlı kitabından özet tercümenin devamı: "Gerek Şarl Furiye'nin, gerekse diğerlerinin eski garip planları –her ne kadar çağımızdaki sosyalizm fikirlerine uygun olsalar da– artık bir program şeklini alamazlar. Şüphesiz kolektivizm asrımızda daha mantıki bir şekilde ilerliyor fakat en seçkin liderleri de bunun ne olduğuna tamamen vakıf değildirler. Hatta bu meslekte ferdiyet ve iktisadi hürriyet akımlarının ilkeleriyle az çok uyumlu düşüncelerinde Lassalle bile bu suretle hareket etmiştir. Şahsi sermayenin çoğalmasına mukabil kolektif bir sermayeden ileri gelen amaçlara gelince bu hareketlerden en ziyade haberdar olan lider bilhassa Karl Marks bu nokta hakkında olağanüstü tedbirli bir siyaset ile bahsediyor."
Galata'da Kuledibi'nde Cami Sokağında Ragıb Paşa Hanı'nda Dört Numaralı Dairede Amele Kulûbü	İlan	On üç işçi örgütünün isimleri yer alıyor.
Müsabaka	İlan	"Gönderilen makaleler gazetemizin üç sütununu geçiyordu. Mamafih makaleler arasında Fatih'te Ruşen Zeki Bey'le Şaban efendinin makaleleri mazhar-ı takdir olmuş ve buna binaen gazetemizin sütunları arasında yayınlanmıştır. Kendilerini tebrik ederiz."
İnkılab Kütüphanesinin Rusça'dan Tercüme Ettiği "Tahliskar Bir Bomba" Unvanlı Eseri...	İlan	Kitap tavsiyesi.
Osmanlı Terakki-yi Maarif Cemiyeti	İlan	Dernek kuruluşu nedeniyle kutlama.

İŞTİRAK
SENE 2 SAYI 20 - 3
5 Temmuz 1328 (1912)[27]
Sahib-i İmtiyaz ve Müdür-i Mesul: Hüseyin Hilmi

Yazının Başlığı	Yazar-Çevirmen Adı	Yazının Konusu
Rusya'da Grandük Serj'in Arabasına Atılan ve Sebeb-i Mevti Olan Bomba Hadisesi	Duyuru	Aynı isimli kitabın tercüme edilerek yayınlandığının duyurusu ve okunması için tavsiye.
Mefkûrelerim-1	İbnü'l Hak	Sosyalistlerin zenginlere ait malları taksim edeceği; mutlak bir eşit eşitlik tesis edecekleri doğru değildir: "İnsanlar arasında her an ve zamanda zorbalık ve zulüm ile iş görmek mümkün olduğu gibi taraflara uygun şartlarla, fecaatlere meydan vermeksizin insancasına hareket etmek de mümkündür. Yani iktisadi zorbalığı ebedi bir felaket gibi addetmek için ortada hiçbir sebep yok. Bu zorbalığın lağvı esaslı bir değişiklikle başarılabilir. O da üretim araçları ile emeğin birleşmesinden ibaret. İşte sosyalizm: Özel mülkiyetin ortak mülkiyete dönüştürülmesi lüzumunu ispat ve bu dönüşümün ne suretle vukua gelebileceğini izah eden ilimdir."
Sosyalizmin Tarihi	M. T.	Yazının sosyalizm tarihiyle ilgisi yok. "Önce sosyalist olmayanları dinleyelim" diyerek başlıyor ve "hükümdarlıkların türleri ve iktidarı nasıl ele geçirdikleri" diye devam ediyor. Bir açıklama yok ama Machiavelli'in *Prens* kitabından savruk ve özensiz bir aktarma gibi görünüyor.
Üsküb'de 1910 Efrenci Mayıs Bir'de Sosyalist Bayramı	Fotoğraf	Açık alanda çekilmiş bir fotoğrafta 70-80 kişi var.
İstikbal'de Sabah-ı İştirak	Sabık Karasi Mebusu Abdülaziz Mecdi	30 dizelik bir şiir.

27 Fotoğraf: "Rusya'da Grandük Serj'in Arabasına Atılan ve Sebeb-i Mevti Olan Bomba Hadisesi".

Bir Nakıse-i İçtimaiyye	Branko Melcanapulos	"Binaenaleyh mevcut toplumsal hayatta esaslı değişiklik taraftarı olan sosyalizm, ancak bu büyük ulvi gayeyi azim ve sebat ile takip ederse başarı sağlayabilecektir. Bugünkü toplumsal hayat o kadar miskin, o kadar kirli esaslar üzerine kuruludur ki, bu hayat tarzının devamı, bütün halkın, bütün çalışkan insanlığın mahvolmasına sebebiyet verebilir!... İnsanlığın gelecekteki mutluluğunu teminat altına almak isteyenlerin en büyük vazifeleri –yukarıda söylediğim gibi– toplumsal hayatın temellerini tarumar etmektir. Bu önemli insanlık görevinin ifası birçok fedakârlıkların, birçok cesaretlerin gösterilmesine bağlıdır. Şüphe yoktur ki, insanlık için bir saadet devri vardır, fakat şimdiki devir, o gelecek saadeti sağlamak için fedakârlık gösterilecek devirdir."
Sosyalizmin Suret-i Tekemmülü	Şaban	"Bugün işçi sınıfı (proletariat) sermayedar sınıfına (Bourgeoisie) esirdir. Eşitsizlikten doğan felaketleri tasvir ederek eşitlik ve kardeşlik isteyen kimselere sosyalist adı verildi. Robert Owen' Sen Simon, Furiye bunlardandır. Bunlara 'ütopist sosyalistler' adı verildi... On dokuzuncu asrın ortalarında Almanyalı Karl Marks (1818-1883) ve yine Almanyalı Friedrich Engels (1820-1895) özel araştırmaları neticesinde birbirlerinden habersiz olarak ayrı ayrı bu hakikate ulaştılar. Sosyalizmi, ütopiden çıkarıp bilimsel bir temel üzerine kurdular. İşte bu nazariye ve mütalaaların toplamına (materialisme chistorigue), bu nazariyeye bağlı olanlara 'Marksist'ler yahut 'sosyal-demokrat'lar derler. Herkesçe bilinen ve zamanımızda sosyalizm akımları arasında birinci mevkii işgal eden budur. Materyalizm Historik nedir?..."
Şeref İçin!	Salih Mehmed	Öykü: Andre adında bir işçinin aniden askere alınmasıyla başlıyor. İki çocuğun yetim kalışı; büyüyünce birinin manastıra kapanması, diğerinin Krala suikast düzenlemek isterken öldürülmesi.
Üsküdar'da Merkez-i Tevziimiz	İlan	"Vapur iskelesinde Cemiyet Kütüphanesinde Osmanlı Sosyalist Kütüphanesine ait kitaplar bulunur."
Ahmed Şevki Diş Mütehassısı	İlan	"Sultan Mahmud türbesi karşısı numara 3"
Sosyalizm	İlan	"Sosyalizm hakkında gayet kısa fakat açıklayıcı bir kitap Haydar Rıfat Bey tarafından tercüme edilmiştir."

İŞTİRAK
SENE 1 SAYI 1[28]
14 Temmuz 1328
27 Temmuz Efrenci 1912
Sahib-i İmtiyaz ve Müdür-i Mesul: Hüseyin Hilmi

Yazının Başlığı	Yazar-Çevirmen Adı	Yazının Konusu
Makale-i Mahsusa Yapılacak İşlerimiz	Yok	İttihat ve Terakki hükümetinin düşmesinin ardından geçmiş dört yıla ilişkin bir eleştiri. "Ordu hürriyeti Abdülhamid'in elinden alarak bize teslim etmişti, bu sefer de İttihat ve Terakki'nin elinden alarak bize iade etti. Yeni hükümet prensipleri değiştirmeli. Yeni hükümetten Grand Opera ve Sarayburnu'ndan Haydarpaşa'ya asma köprü istemiyoruz. İşçileri, köylüleri, rençperleri biraz rahat ettirsinler."
Emniyet ve Sükûn	Yok	"İş başından çekilenler ortalığı karıştırmaya çalışıyorlar. Yeni hükümetten kesin önlemler almasını, demirden elini göstermesini bekliyoruz. Evet, sosyalizm hürriyet taraftarıdır ama aynı zamanda gasıpların, halk düşmanlarının da düşmanıdır."
Yeni Kabineden Beklediklerimiz	Yok	"Milletin hukukunu dört seneden beri ayaklar altına alan eski hükümetin taşradaki kollarının zulümlerine devam edemeyecek hale getirilmesi gerekir. Bilhassa Kastamonu Valisi Emin Bey'in vazifeye devam etmesi uygun değildir."
Keşkül-i Siyaset	Z T. A N	Küçük, absürd bir hikâye. Bir kemik yığınının canlanması. Basın hürriyetine ilişkin bir taşlama.
Meclis Feshedilirse	M. Gazanfer	1912 seçimlerindeki usulsüzlükler ve baskılar; Fatih, Balat, Aksaray, Galata'dan örnekler. Meclis feshedilerek yeniden serbest seçimler yapılmalı deniyor.
Halaskar-ı Vatan Zabitan Grubuna Bir İftira	Yok	Halaskar Zabitan grubu adına meclise yollanan uyarı yazısının aslında İttihatçılar tarafından hazırlandığını öne sürüyor: "Delillerimiz bugünkü hareketin İttihad ve Terakki himmetiyle husule getirildiğini ispat ediyor. Azimperver hükümetimizin meseleyi etraflıca araştırarak kararını vermesini bekleyerek lafı daha fazla uzatmaya lüzum görmüyoruz."

28 Bu sayıyla birlikte dergi formatı terk edilerek haftada iki defa yayımlanan siyasi gazete formatına geçilmiştir.

İttihad ve Terakki'nin Dünkü Savlet-i Mezbuhanesi	Yok	İttihat ve Terakki'nin hükümetten çekilmiş olmasından duyulan sevinç. Meclisin feshi talep ediliyor: "İşte İttihad ve Terakki'nin dört senelik müstebidce icraatı yüzünden vatanın gelecek ufuklarını karartan siyah bulutlar elbette bizim için pek felaketli bir gelecek hazırlıyordu. Ve bu güzel sevimli vatanın istiklalini, namusunu omuzlarına yüklenen bu büyük millet elbette istikbalinin vahametini hakkıyla takdir ediyor idi. Bugün hakikat tecelli etti. Ve bu dehşetli tezahüratın önüne geçmek isteyen bedbahtlar bu hareketleriyle kendilerinin düşüşlerini güçlendirmekten başka hiçbir şeye muvaffak olamayacaklardır. Bugün bütün bir millet Fındıklı Sarayı'nda kendilerine yine büyük bir kuvvet atfeden İttihad Terakki meclisinin artık tarihi bir hatıra olmasını istiyor."
Karl Marks'ın Sermaye Adındaki Meşhur Eseri	İlan	"İştirak'ın mecmua-i fenniye ve ictimaiyesi otuz iki sahife olarak yakında yayımlamaya başlayacak ve Karl Marx'ın 'Sermaye' adındaki meşhur eseri bu mecmuada tefrika suretiyle muntazaman yayımlanacaktır."
Emniyet-i Umumiye Müdür-i Umumisi Rasih Bey İle Sahib-i İmtiyazımızın Mülakatı	Yok[29]	İstanbul'un asayişi; askerlerin mülkiye işleriyle ilgilenip ilgilenmeyeceği hakkında Emniyet Müdürü'yle konuşma.
Hindistan Felemenki'nde Çin Amelesi İhtilali	Yok	Banka Adası'ndaki kalay madeninde yaşanan grev ve çatışmalar: "Memleketimizdeki sermayedarların bu hadiseden ibret almaları gerekir."
Portekiz Sosyalistleri Cumhuriyeti Müdafaa Ediyorlar	Portekiz Sosyalist Fırkası Merkez-i Umumisi Namına Sezar Norgeyra	Portekiz Sosyalist Partisi'nin Enternasyonal Sosyalist Büro'ya gönderdiği mektup. İspanya'nın desteklediği kralcı girişimlere karşı cumhuriyetin desteklenecği kararı.
İştirak'in Notu[30]	Osmanlı Sosyalist Fırkası Namına Hüseyin Hilmi	Hüseyin Hilmi'nin İspanya'nın Portekiz'deki girişimlerini kınayan, Portekiz sosyalistlerini Osmanlı sosyalistleri adına destekleyen ve selamlayan notu: "Osmanlı sosyalistleri bu cinayetlerin karşısında hak ve hakikatin daima galip ve muvaffak olacağına emin ve Portekiz kardeşlerimizin mücadeleleriyle alçak mürtecilerin bütün teşebbüslerinde mağlubiyetten başka bir şeye nail olamayacaklarına ümitvardırlar"
İtalya Sosyalist Fırkası'nın On Üçüncü Kongresi	Yok	İtalya'da İtalyan Sosyalist Partisi içindeki hükümeti destekleme ve hükümette görev almaya ilgili ortaya çıkan bölünme ve reformist kanat hakkında. Reformistlerin partiden atılması destekleniyor.

29 Yazıda imza yok ama "sahib-i imtiyaz" Hüseyin Hilmi'dir.

30 Açıklamaya bir başlık konulmamış. "İştirak'in Notu" ibaresini ben koydum.

Arnavutlar ve Yeni Meşrutiyet	Yok	Aynı isimdeki kitabın tanıtımı ve tavsiyesi
Sosyalizm Zeman ve Muavenet-i Mütekabilesi		Fransa'da sosyalistlerin yayın organı günlük *Humanite* gazetesinin çeşitli destekler sayesinde altı sayfaya çıkacağı haberi: "Hatip Jaures'in söz alarak konuşma yaptığını ve bu suretle tekemmül ettirilen gazetenin sosyalist fırkalarının elinde sosyalist hukuk ve gayelerinin müdafaası zımnında daha ziyade kuvvetli ve mükemmel bir silah ve cihaz mevkiine yükseltildiğini memnuniyetle okuduk."
Buhran-ı Hazırda Sosyalistlerin Nokta-ı Nazarı		"Humanite gazetesi, memleketimizdeki buhran-ı vükeladan bahsettiği sırada siyasi durumu sosyalistlik nokta-i nazarından inceleyerek Türkiye buhran-ı vükelası nasıl ve ne suretle sona ererse ersin başa geçecek kabinenin mütecaviz İtalyanlara karşı savaşı devam ettirmekten başka hiçbir şey yapamayacağını beyan ediyor."
Şûra-yı Ümmet mi Şûra-yı Cemiyet mi?	Yok	İttihat Terakki eleştirisi; İttihatçıların hemen meclisten atılmaları gerektiği: "Son söz olarak şunu diyelim ki koca bir milletin hukukunu tanımayıp da kendi istibdadını kabul ettirmek isteyen cemiyetin bu zavallı bedbaht mensuplarını gözümüzün bebeği, hürriyetimizin ocağı olan Millet Meclisi'nden atmalıyız. Çünkü hak, adalet devresi artık geldi."
Amele Hayatı	İbnü'l Hak	Osmanlıda bir işçi sınıfı bulunup bulunmadığı tartışması: "Sermayedarlık ilkel bir halde diye onların kendi işlerini ileri götürmesine nasıl karşı çıkılamazsa, işçilerin de kendi teşkilatlarını oluşturmalarına mani olunamaz. İşçi sınıfı yok diyen beyzadeler un fabrikalarına, terzi atölyelerine gitsinler de işçilerin hangi şartlarda çalıştığı görsünler."
Sigara Kâğıdı İşçileri Cemiyeti	Yok	Adres değişikliği.
İlan-Nesl-i Ati	Yok	"Osmanlı talebesinin hukukunu müdafaa ve ilmi, edebi, felsefi, ictimai, fenni konuları içeren 'Nesl-i Ati' risalesini okurlarımıza tavsiye ederiz."
Çizme İmalatı Hakkında İlan[31]	Binbaşı Ali Rıza	Çizmeye meraklı binbaşının Tophane'deki çizme imalatçısı Osman Zeki Efendi'nin çizmelerini bütün silah arkadaşlarına tavsiyesi: "Metanet ve zerafet nokta-ı nazarından Avrupa'da ve diğer mahallerde imal edilmekte bulunan çizmelere üstün olduğunu..."

31 İlanda başlık yok. Başlığı ben koydum.

İŞTİRAK
SENE 1 SAYI 2[32]
18 Temmuz 1328
27 Temmuz Efrenci 1912
Sahib-i İmtiyaz ve Müdür-i Mesul: Hüseyin Hilmi

Yazının Başlığı	Yazar-Çevirmen Adı	Yazının Konusu
Makale-i Mahsusa Çok Düşünüyoruz	Yok	"Meclis-i Mebusan'ın feshi artık zorunludur. Bunların bir saat bile durdurulmaları caiz değildir. Öteye beriye bıraktıkları bir takım evrakta güya 'Askeri Müdafa-i Meşrutiyet Cemiyeti' diye bir cemiyet kurmuşlar. Halaskar gurubu çekilmezse yapacaklarını bilirlermiş. Hükümetin eski defterleri karıştırmaması bunların cesaretlerini arttırdı. Meclis-i Mebusan'ın feshi muhakkaktır. Yeni meclisimiz İngiltere parlamentosu gibi kırmızı gömlekleriyle oturan beş on işçi mebus görmek isteriz."
Devr-i Tereddüd	M. Gazanfer	"Buhran henüz sonuçlanmadı. Ahalinin talebi yeniden seçimlerin yapılmasıdır. Güya meclis feshedilirce İttihad ve Terakki ihtilal çıkaracakmış. Ellerine bir şey geçmeyeceği gibi memleket elden gider. Temennimiz kimsenin burnu kanamasın."
Keşkül-i Siyaset	Yok	Sıkıyönetimin kaldırılması yetmez, geçici kanunlar da kaldırılmalıdır: "Meclisin feshi için Said Paşa'nın yaptığı gibi hile yoluna başvurulmamalıdır. Bunda (Makyevel)lik vardır. Kabine mertçe meclisi feshetmelidir."
Keşmekeşe Nihayet Vermelidir	Yok	"Sükûn ve Kanun Kabinesi henüz milletin endişelerini yatıştıramadı. Bugün Arnavutluk nasihat değil icraat istiyor. Biz kabinemizin sükûn kabinesi değil, azimli bir kanun kabinesi olmasını arzu ediyoruz. Bugünkü halimiz endişelidir. İttihatçılar bir şey yapmadığınızı görüyor. İcraat istiyoruz."
Mukteza-yı Hükümet-i İnkılab	Yok	"Duyduğumuza göre meclis feshedildikten sonra en mühim mesele valilerin değiştirilmesi olacaktır. Galip Paşa'nın Kosova valisi olması hayırlı olmuştur. Bugün İttihad Terakki'nin temsilcisi addolunabilecek valiler derhal değiştirilmelidir. İzmir, Konya, Kastamonu, Bağdat, Trabzon valilerinin hemen istifa etmeleri gerekir."
Meşhur Sosyalist Antimilitarist Gustav Herve	İştirak	Gustav Herve'nin bir makalesinden dolayı Fransa'da 26 ay hapse mahkûm olması hakkında.

32 Fotoğraf: "Mezardan Bir Ses Muharririne İthaf Osmanlı Siyasetinin La-yemut Bir Siması Büyük Kamil Paşa Hazretleri".

Muhterem "İştirak" Vasıtasıyla Erzurum Mebusu Vartkes Efendi'ye Açık Mektup	Fuad Nazmi	Erzurum mebusu Vartkes'in, Halaskar Zabitan grubunun meclise gönderdiği mektubu şantajcılık olarak eleştirmesine kızıyor; uydurma olduğunu iddia ediyor: "Ben sosyalist revolüsyonerim, ölünceye kadar inkılâpçıyım: Sizin hayatınızı insanlığın selametine vakfederek nasıl felaketlere, tehlikelere göğüs gerdiğinizi bilenlerden ve takdir edenlerdenim. Abdülhamid'in devrinde Van hapishanesinden Ergani madeni zindanına nakledilirken çektiğiniz işkenceleri Bitlis'te gözümle gördüm. Kalbimle ağladım... Nasıl oluyor ki: Meclis-i Mebusan Reisi Halil Bey'e güya [Halaskar-ı Zabitan Grubu] tarafından gönderildiği iddia olunan mahut mektubun meclisinizde kıraatini heyecanınıza yenildiğiniz de felakete uğramış bir milleti kurtaran mukaddes insanları 'Şantajcılıkla' ithama kadar vardınız? Vartkes yoksa siz de mebus sandalyesine aşık mısınız? Yoksa siz de maaş zamanını bekleyen muhafazakârlardan mı oldunuz. Bunları sizden katiyen ümit etmeyiz ve edemeyiz."
Memalik-i Osmaniye'deki Bulgar Muallimlerinin Kongresi	Bir Sosyalist	5-11 Temmuz arasında toplanan kongreyle ilgili haber. Kongre gündemi ve kararları.
Amele Menafi'i İhtirasat-ı Siyasiyenin Fevkindedir.	Yok	Bundan bir buçuk sene evvel Reji işçilerinin grevinde dışarıdan işçi getiren Yunus adında bir İttihatçı şimdi de işçileri "İttihad Terakki yevmiyeleri arttıracak" diye kandırmaya çalışıyor: "Şimdi de bu Yunus ve avanesi İttihat ve Terakki Cemiyeti vasıtasıyla işçilerin gündeliklerini arttıracağını, eski Maliye Nazırı Cavid Bey işçi kulübüne gelip konferans vereceğini, işçilerin taleplerini hükümet kabul ve arzularını karşılayacağını beyan ederek bir kongre toplattırmışlar ve bu suretle iki aydan beri işçileri kandırmaya devam etmekte bulunmuşlardı."
Cemiyet-i Mürteciyenin Serez Çetesi İstanbul'da	Yok	İttihatçıların İstanbul'da eyleme hazırlandıklarına dair: "Bu bir avuç alçak kendi şahsi menfaatlerinin kaybolduğunu görür görmez başta ismi bizce malum bir kodaman olduğu halde İstanbul'da gizli cemiyet kurmakla görevlendirilmiştir."
Hırs-ı Cah Uğrunda	Yok	Tevfik Fikret Bey'in ayrılmasından sonra öğrenmek okulunun eski düzenin yavaş yavaş kaybolduğunu hakkında.

Hükûmetin Meclis-i Mebusan'a Bir Teklifi	Yok	"Mevcut hükûmetin Meclis-i Mebusan'a evvelce kabul ettikleri otuzuncu maddenin aksini teklif edeceğini haber aldık. Kabinenin teklifi; (Meclis-i Mebusan'ın feshi, Meclis-i Ayan'ın onayının da olması şartıyla Hukuk-u Mukaddes-i Hazret-i Padişahîdendir" tarzında vuku bulacaktır. Genel af geciktirilmemeli. 'Divançe-i Dehri' yayıncısı Kürdizade Ahmet Ramiz Efendi'nin Kastamonu'da sürgünde bulunması meşrutiyete uygun mudur?"
Sivil Polisler	Yok	İttihat Terakki döneminde başlatılan sivil polis uygulamasından vazgeçilmesi talebi.
Zavallı Hayat	Yok	Pul matbaasında çalışan işçilerin ağır çalışma şartları hakkında.
Mektup	M. Gazanfer	Seçim günü Aksaray'da uğradığı saldırıyı anlatıyor.
(Başlık görünmediği için okunamadı.)	Yok	*Tanin* ve İsviçre'de bulunan başyazarı hakkında alaylı bir yergi: "Fakat 'Tanin' sen ağlama, senin ikbalin o kadar parlaktı ki bugünkü düşüşüne rağmen seni senelere izzet sarayında yaşatabiliyor, kendini üzme!"
Üç Milyon Lira	Metanet	"İttihat ve Terakki Cemiyeti seçimlerde milletin üç milyon lirasını harcamış. Eğer bu kadar harcadıkları doğru ise Allah onları kahretsin."
Geliyor! Geliyor! Geliyor! Kim?	Yok	"Türk Arsen Lûpen'i Nahid Sami'nin 'Gece Kuşları' romanı."
İlan: Nesl-i Ati	Yok	Yayınlanmış olan birinci formanın içeriği.
İlan: İttihad ve Terakki'nin İflası	Yok	"Cumartesi günü dağıtımcılardadır. Dağıtım merkezi İstephan Efendi'nin kitapçı dükkânı."

İŞTİRAK
SENE 1 SAYI 4
25 Temmuz 1328
7 Ağustos Efrenci
Sahib-i İmtiyaz ve Müdür-i Mesul: Hüseyin Hilmi

Yazının Başlığı	Yazar-Çevirmen Adı	Yazının Konusu
Huruc-ı Ale's Sultan	Yok	"Pazar günü akşamı padişah meclisi feshettiği halde şirket-i inhisariye padişah iradesini yok sayarak hükûmete güvensizlik oyu vermiştir. Bu hareket kanunen sorumluluk ve Şer'an padişaha isyan demektir. Artık bunlara selam vermek dahi gayr-i caizdir."

Bunlar Gitti Gelenlere Bakalım	Yok	Meclisin feshedilmesi üzerine duyulan sevinç, millete bir daha hatalı seçim yapmaması için uyarı: "Nihayet meclis feshedildi. Milletin siyasi haklarını kendi sefil amaçlarına alet edenler için tarihin ne büyük bir ibret dersi! Kendilerine diplomat, hukukçu, allame süsü veren bu cahil çocuklar cehaletlerini ve o cehaletlerinin sonuçlarını ne çabuk gördüler... Ey millet! Sen bugün seçeceğin adamların her türlü harekâtından mesulsün çünkü senin sandığa atacağın bir kâğıt milletin hayatı ve memâtı hakkındaki hamiyet-i kat'iyyeyi imzalamak demektir. Mesuliyetinin büyüğünü anlıyor musun: Edeceğin hata ile yalnız kendini değil gelecek nesli de beraberce mahvedeceksin.
Meclisin Seddi ve İntihabat-ı Cedidenin İcrası	Yok	Meclisin feshedilmesinden duyulan memnuniyet. İttihat ve Terakki'nin bir daha meclise girememesi için çaba gösterilmesi gereği: "Durmamalı, halkı gerçeklere dair, İttihat ve Terakki tekelci şirketinin kötülükleri hakkında etraflı ve mükemmel surette aydınlatmalıyız. Millete hakikati anlatmak vazifemizdir. İstibdadın, meşrutiyet düşmanlığının timsali olan İttihat ve Terakki komitesinin Meclis-i Mebusan'a hatta bir mebus bile göndermemesine çalışalım!"
Yeni Yeni Eracifler ve Mucib-i Telehhüf Küçüklükler	Yok	"İttihadın temsilcileri yeni yeni yalanlara başladılar. Güya kendileri yönetimden çekilirler, Meclis-i Mebusan'ları fesh olunur ise istibdat geri gelecek, Abdülmecid tahta çıkarılabilecekmiş. Bunun için cemiyet-i muhtereme(!) hükümetten feragat edemezmiş!. Ey ikbal düşkünü İttihatçılar, çok şükür herkes sizin bu entrikalarınızı, batıl fikirlerinizi anladı. Millet sizin yalanlarınıza artık inanmaz."
Keşkül-i Siyaset "Nağme-i Hürriyet"	Yok	Teknik bir oyunla hazırlanmış bir şiir. Hürriyet, adalet, müsavat, uhuvvet kelimelerinin dünkü ve bugünkü anlamları hakkında.
Amele Kardeşlerime	Yok	İngiltere'de çeşitli sektörlerde çalışan işçilerin çalışma saatleri ve aldıkları ücretleri gösteren liste.
(Görünmediği için okunamayan başlık.)	İsak Sabah	Meşrutiyetin oligarşiye dönüşmüş olması nedeniyle şimdi ikinci bir inkılâp yaşandığı; bu inkılapta işçi sınıfına da düşen görevler olduğu: "Sözümü unutmayayım, Türkiye işçileri için sendikalar pek lazımdır inancındayım. Bunun için sendikanın ne suretle tesis olunacağını, ne suretle idare edileceğini ve ilerlemesi için hangi kuvvetlere malik olması lazım geldiğini mümkün mertebe kısa ve fakat bir açıklıkla beyan edeyim."
Dahiliye Nezaretinin Nazar-ı Dikkatine	Yok	"Seçimler sırasında halka işkence eden Karaman kaymakamı Zühtü Efendi'nin Alaiye Kaymakamlığına tayin edilmesi kanun ve hukuka darbedir."

Hilmi ve Eşref İmzalı Partizan Mukallidlerine	Yok	"Bize bırakıp kaçtığınız yazınızı 'Hak' gazetesinde gördük. Reji fabrikasındaki Yunus hakkında yazdıklarımızın doğru olduğu ortaya çıkıyor. İttihat ve Terakki 'burjuva' partisidir. Bunlarla işçilerin ittifak edemeyeceğini bize 'sosyalizm kapitalleri' pek güzel anlatıyor."
Yazılan Bozulmaz	Hüseyin F.	Yine meclisin feshi gereği: "Evet bugün bütün millet-i Osmaniye açık olarak diyorlar ki: Biz, Osmanlı İmparatorluğu'nun millet meclisine vekil göndermedik. Hükümet kendi kendine tayin etti, bu vekiller gayrimeşrudur. Oy hakkımız ayaklar altında ezildi. Meclisin feshini, yeniden seçimlerin yapılmasını talep ederiz."
İştirak Gazetesi Müdüriyetine	İskeçe'de Tütün Amelesi Osmanlı İrtibat ve Terakki Cemiyeti Reis-i Sabıkı Mehmed Şehabeddin	"Siz işçi mebuslardan söz ediyorsunuz. İttihatçılar istedikleri oyu alamadıkları için burada bizim kulübümüzü kapattılar." *İştirak*'in notu: "Artık bu kanun devrinde böyle işler olmayacaktır."
Muhterem İştirak Gazetesine	Reji Fabrikası Harman Sınıfı Amelesinden Bekir	"3. sayımızda Reji işçi cemiyetinin idare heyeti üyesiyken hırsızlık ettiğimi yazıyorsunuz. Eski idare heyetinde katiyen üye bulunmadım." *İştirak*'in notu: "Bize öyle dediler. İşte tekzibinizi yazdık. Araştıracağız."
İştirak Gazetesi Müdüriyet-i Aliyesine	Büyük Reşid Paşa Ahfadından Nizameddin	"20 Temmuz 28, Cuma günkü nüshanızda genel hapishaneden gelen 'Bütün mahpuslar namına' imzalı mektubu okudum. Ben bir cinayetten dolayı altı sene kalebentlik cezasına mahkûm oldum. Ceza türüne göre mahpushanenin başgardiyanlık dairesinde bulunan kalebentlere mahsus yerde kalıyorum. Mesele bundan ibarettir."
Dersaadet İstinaf Müdde-i Umumiliği Canib-i Âlisine	Asım	"Haziran 1326'da gizli cemiyet üyesi olmakla suçlanarak tutuklandım. Mahmut Şevket Paşa'nın emriyle Bekirağa'da işkencelere uğradım. İşkencecilerin (isimleri sayılarak) cezalandırılmalarını istiyorum..."
Reji Fabrikasının Tatil Meselesi	Yok	"Bazı gazetelerin yazdığı gibi Reji işçileri grev ilan etmiştir. Taleplerini münasip bir surette dile getiren işçilere kızan olan direktör fabrika kapılarını kapatarak cumartesi gününden beri işçileri fabrikaya kabul etmemektedir."

Divan-ı Ali	Yok	İttihatçıların Yüce Divan'da yargılanmaları talep ediliyor: "(Millet) Abdülhamid'in hazinesinden, eski devlet adamlarının servet ve sâmânından, borçlanmalardan, madenden, donanma ianesinden, şirketlerden ve ellerine geçirdikleri büyük meblağların hesabını açık alnıyla istemekle beraber, hamiyet perdesi altında icra olunan hıyanetlerden, vatan evlatlarını birbirine düşüren felaketlerin gerçek sebeplerini talep ediyor. Masumların kanını heder eden, ocaklar söndüren, bî-günahları haksız yere darağacına çeken canilerin günah defterlerini yoklamak ve canilerin yaptıkları işlerin sonuçlarını gördürmek için divan-ı âliye istiyor."
İçtima Eden Zabitler	Yok	Hürriyet-i Ebediye tepesinde bazı subayların toplandıkları haberi üzerine, görevlerini fedakârlıkla yapan Osmanlı subayları övülüyor ve toplananlar kınanıyor.
Meşihat-ı Ulyaya Açık Mektup	İsmail Hakkı - Hüseyin Ferid	İttihat Terakki için propaganda yapan Harun Efendi hakkında şikâyet.
Zeki Bey'in Katilleri	Yok	"Zeki Bey cinayetinde Talat, Cavit, Derviş, Teğmen Şerafettin ve ordudan atılmış olan Yüzbaşı Muhtar da yargılanmalıdır."
Hükümet-i Adilemizin Nazar-ı Dikkatine	Yok	Bağdat eski Valisi Cemal Bey hakkında şikâyet.
İzmir ve Edirne Belediye Reisleri	Yok	"Halkı hükümete karşı kışkırtan Belediye reisleri değiştirilmiştir."
Halil Bey Utanmıyor	Yok	"Eski Fındıklı Cemiyeti Şirket-i İnhisariyesi Reisi Menteşe'li Halil'in kabineye güvensizlik oyu verildiğini bildiren telgrafı padişaha sunulduysa da açılmaksızın reddedilmiştir."
İdare-i Örfiye İlan Edildi	Yok	"İstanbul, Bursa ve Edirne'de lüzum üzerine ramazan bayramının dördüncü günü akşamına kadar sıkıyönetim ilan edilmiştir."
Teshil-i Umur İdarehanesi	Yok	"Genç avukatlarımızdan Hüseyin Ferid ve İsmail Hakkı beylerin kurdukları yazıhaneyi tavsiye ederiz."
Ömer Naci	Yok	"Ömer Naci'nin Edirne'de subaylar aleyhine sözler söylediğini duyan muhterem ordu subayları hemen haddini bildirmek üzere koşmuşlarsa da yakayı ele vereceğini anlayınca kaçmıştır."

İŞTİRAK
SENE 1 SAYI 7
5 Ağustos 1328
18 Ağustos Efrenci
Sahib-i İmtiyaz ve Müdür-i Mesul: Hüseyin Hilmi

Yazının Başlığı	Yazar-Çevirmen Adı	Yazının Konusu
Makale-i Mahsusa Kabine Hastalandı	Yok	Yeni kabinenin "kararlı" davranmadığı, tereddüt gösterdiği için eleştirilmesi: "Bunun böyle olacağını biz evvelden tahmin ediyorduk. Çünkü birbirleriyle tümüyle şahsi rekabetleri mevcut olan bu kabine evvela hatır için kurulmuş. Sonra başkanın askerlik mesleğindeki başarısı ve vatanseverliği hakkında hiçbir kimse şüpheye düşemezse de bir asker Napolyon da olsa yine askerdir. Kabine başkanlığı, milletin mizacını ve ihtiyaçlarını takdir edebilecek, idari ve siyasi birçok emek ve tecrübesi geçmiş, siyaset denilen şeytan dolabında zorluk çekmeyecek kişilere verilmeli. Bahriye işlerine aşina birçok kişiler var iken oğlunu bahriyeye getirmesi halka göz düşürecek işlemler olup Osmanlı hayatına haki olan böyle Bakanlar Kurulu'nda bir baba ve oğlun bir arada bulunması bilmeyiz ki başka yerde görülmüş müdür?"
Halaskar Kabine	Yok	*İştirak*'in bakanlar kurulu teklifi. Sadrazam olarak Kamil Paşa öneriliyor.
Hüseyin Hilmi Paşa ve Jöntürk	Yok	Hüseyin Hilmi Paşa'nın *Jöntürk* gazetesine yakınlık göstermesi eleştiriliyor: "Makedonya'da anasırı birbirlerine karşı ayaklandıran bu sadaret sever vekil burada da partileri birbirine karşı kullanarak kendi mevkiini güçlendirmek istiyor."
Keşkül-i Siyaset	Yok	Aşçısından tehdit mektubu alan adamın hikâyesi. Aşçı, evde tahtakurusu, pire vb bulunduğundan ve maaşının azlığından şikâyetle dağa çıktığını bildiriyor.
Kahraman-ı Hürriyet Niyazi Bey'e	Yedi Bela	Niyazi'ye çağrı niteliğinde öfkeli ve coşkulu bir yazı: "Siyonistlere hizmet edenlerle mi; Trablus'u komutansız birakanlarla mı; yolsuzluk yaparak kişisel kazanç sağlayanlarla mı vs beraber olmak istiyorsun..."
Ahmet Rıza Bey'in Paris Hayatından Bir Sahife Manastırlı İsmail Hakkı Bey'e İthaf Millet-i Osmaniye'nin Nazar-ı İbretine Mazilere Doğru!...	Yok	"Allahın birliğini külliyen inkâr eden pozitivistlerin La revue Positiviste İnternationale dergisinin 1 teşrin-evvel 1906 tarihli nüshasının 308. sayfasında Ahmet Rıza'nın bir nutku var. Piyer Lafit'in mezarı başında yaptığı konuşma. Auguste Comte'ın mezarını ziyaretini sanki hacc-ı şerif etmiş gibi gördüğünü söylüyor. Şimdi beş vakit namaz kılan Ahmet Rıza İslâmiyet'e mi döndü. Kendisi yeni bir din kuruyorsa şeytandan başka halifesi olmaz."

Esbab-ı Sukut	Branko Melcanapulos	"İttihad ve Terakki vatanseverlik emelleri beslediği zamanlarda yalnız Osmanlıların değil bütün hürriyetperver dünya nazarında saygındı. Neden inkılabdan sonra fikir ve anlayışları değişti? Çünkü güçlü bir programı yoktu; menfaatperest idi..."
Milletin Baş Belaları	Yok	"Dört seneden beri yaptıkları yetmezmiş gibi İttihatçıların şimdi de Serez, Drama ve Edirne'de Niyazi Bey'in dağa çıkmasını müteakip karışıklık çıkaracakları haber alınıyor."
Para İle Alınmış Yalan Şahidi	Yok	"Tercüman-ı Gayr-ı Hakikat! Edirneli Talat Efendi'nin mektubunu inkâr ediyor. Gelecek sayımızda bir belge daha yayınlayarak Şerif Paşa'nın nasıl bir vatanperver olduğunu ispat eyleyeceğiz."
Norveç Sosyalist Fırkası'nın Yirmi Beşinci Sene-i Devriyesi	Yok	Norveç Sosyalist Partisi'nin tarihi. 1892-1912 yılları arasındaki üye sayısının gelişimi veriliyor.
Devletlü Necabetlü Yusuf İzzeddin Efendi Hazretleri	Yok	"Cennetmekân Sultan Abdülaziz Hazretleri'nin şehzadelerinden Yusuf İzzeddin Efendi Hazretleri akıl hastalığına tutulduğundan bir ay tedavi için Tirol ve İsviçre'ye gitmeleri için padişah tarafından izin buyurulmuştur."
Şirket-i İnhisariyenin Bir Delali Daha	Yok	Selanik'ten Yusuf Ziya adında birinin Bursa'ya gelerek İttihatçılar namına propaganda yaptığı.
Adalet, Kanun Görmek İsteriz	Yok	Çankırı sandık emini Hafız Mehmet Efendi'nin masum olduğu ama (amiri olan) Kastamonu Valisi Emin Bey'i adaletsiz davrandığı.
Kılavuz	Yok	Şehreminliğinden Beyrut valiliğine gönderilmiş olan Hazım Bey'in Hüseyin Hilmi Paşa tarafından Dahiliye Nazırlığı'na önerildiği; kendisinin 24 Nisan 325'te Yıldız sarayına saldıranlara rehberlik ettiği.
Rasathane	Yok	Modern bir rasathane inşası için proje hazırlandığı.
İzmir Maarif Müdür-i Esbakı	Yok	"Eski Maarif Nazırı Emrullah Efendi İzmir'deyken maarif sandığından çaldığı altınlarla kaçarken yakalanmış ancak padişahın emriyle yargılanmamıştı. Şimdiki maarif Nazırı eğer İttihatçı değilse eski evrakları çıkararak devletin mallarını kurtarsın."
Harbiye Nezareti'nin Nazar-ı Dikkatine	Yok	"Harbiye fabrikalarında çalışan işçilere on dokuz kuruş, feshane fabrikasında çalışanlara yirmi kuruş verilmekteymiş. Adaletsizliğin düzeltilmesi."

Kapaklı Kaynayan Bir Tencere	Yok	"Kurulması tasarlanan hükümet partisinin temellerinin Adliye Nazırı Hüseyin Hilmi Paşa tarafından atıldığı anlaşılıyor. Bitlis ve Kastamonu valileri ile Çankırı ve Tokat mutasarrıflarının memuriyetlerine devamının uygun olmadığını yazdığımız halde bu yüzden yerlerinde tutuldukları anlaşılıyor."
Milletin Malı Oyuncak Değil	Yok	"Posta müdürü Sadık Bey'in odasındaki komiteye ait telgraf ve telefon makinesi kaldırtılabilmiş ise de Talat Efendi'nin evine bağlı olanlar henüz duruyor. Bir de Talat Efendi'nin mutemedi olan memur izin müddeti geçtiği halde görevine dönmemiştir. Tahkikini muhterem Nazır'dan rica ederiz."
Tashih ve İtizar	Yok	"Kastamonu polis müdür Rıfat Bey hakkında yanlışlıkla bir şeyler yazılmışsa da kendileri tarafsız, vazifeşinas bir zattır."
Yankesicilik	Yok	"Geçen senelerden hırsızlığı gösteren mühim bir vesikayı gelecek sayımızda yayınlayacağız."
Hapisane-i Umumi'den Aldığımız Bir Tezallümnamede Deniliyor ki	Yok	"İki yüz kişilik bir yerde dört yüz kişi yatıyoruz. Depremde duvarlar çatladı. Gardiyanlardan Posbıyık Mehmed ismindeki herifin saldırıları tahammülü aştı."
Yeni Çeşit Osmanlı Tuhafiye Mağazası Müdür ve Sahibi Antuvan Fozyan	İlan	"Çamaşır takımları, son moda şemsiyeler, kolalı Frenk gömlekleri, envai tuhafiye ehven fiyatla satılır."
Ceride-i Felsefiye	ilan	"Önümüzdeki Perşembe gayet ciddi ve faydalı ilmi mecmua yayınlanacaktır."
Fünun ve Felsefe	İlan	"Doktor Abdullah Cevdet'in kitabı üçüncü defa olarak eklemelerle yayınlanmıştır."
İttihad ve Terakkinin İflası	ilan	"İttihat ve Terakki'nin dört senelik fenalıklarını izah eden kitap."
Davanız var mı?	İlan	Dava Vekili Abdülrezzak Bey

İŞTİRAK
SENE 1 SAYI 8
19 Ağustos 1328
Eylül 1 Efrenci
Sahib-i İmtiyaz ve Müdür-i Mesul: Hüseyin Hilmi

Yazının Başlığı	Yazar-Çevirmen Adı	Yazının Konusu
Günü Geçmiş Fakat Zamanı Gelmiş Bir Vesika-ı Milliye	Yok	"Geçen seçimlerde Kumanova'da Hürriyet ve İtilaf Fırkası'na oy verildiğini gören teftiş heyeti sandığa müdahale etmiş; bunun üzerine 'Mücahede-i Milliye' gazetesi müdürü Salih Zeki ile Hürriyet ve itilaf Fırkası Kumanova Reisi Hacı Hüseyin Efendi'nin gayretleri ile 884 imzalı bir dilekçeyle gerekli makamlara başvurulmuştur."[33]
Makale-i Mahsusa Afak-ı Vatan	Yok	Abdülhamid ile İttihat Terakki dönemi karşılaştırılıyor: "Potsdam ve Baltık mülakatı; İtalya harbi; kuzey batıdan esen sağanaklar; Karadağ borası; Bulgar fırtınası; cemiyet-i inhisariyyenin parmağıyla Rumeli'de patlayan bomba; Sandinski kasırgası; zavallı vatanı temelinden oynatabilmek için olanda şiddetiyle çalışıyorlar."
Keşkül-i Siyaset	Yok	Bir kahvehanede geçen küçük bir hikâye: *Tanin* utancından artık gündüz çıkamıyor, gece çıkıyor.
Yıldız-ı Sani Neresiydi?	Yok	31 Mart'ta Cavid ve Cahid beyleri Odessa yoluyla Avrupa'ya kaçırmış olan, Cağaloğlu'nda meşhur Mataranî ailesinden madam Viktorya'nın evinin gizli işlerin görüşüldüğü, mahrem kararların alındığı ikinci bir Yıldız Sarayı haline getirildiği: "Bu kadının hizmetlerine mükâfaten olmalı ki koca Irak kıtası, çıkası gözlerini vatana dikmiş olan Siyonistlere bahşedilmek derecesine gelmişti."
Kabine Heyet-i Muhteremesine	Yok	"Eski maarif Nazırı Emrullah Efendi çaldığı 1200 lira için altı ay hapis cezasına çarptırılmışken hakkı Paşa tarafından kollanarak Meclis-i Maarif üyeliğine tayin ettirilmişti. Ey kabine, sizden kesin ve fiili icraat bekliyoruz. Hiç olmazsa hükmü kesinleşmiş bu adamın hükmünü icraya cesaret gösterin."
Maliye Nezareti Çoluk Çocuk Mektebi Olmuştu	Yok	"Cavid Bey Ziraat Bankası'nda işe yeni başlamış gençleri Maliye nezaretine doldurmuş, Türkçe bilmeyen Nesim Ruso Efendi'yi özel kalem müdürlüğüne kadar yükseltmişti. Nazır Bey'den ehil olmayanların def edilmesini bekleriz."

33 Kapakta, 1912 seçimlerinde Kumanova'da çalınmış oy pusulalarını gösterdiği iddia edilen bir fotoğraf var.

İntihab Yine Şüphelidir Şehremini'nin Şiddetle Nazar-ı Dikkatine		Geçen seçimlerde Sirkeci Emir Cami-i Şerifi İmamı Hüseyin Efendi'nin ve mahalle imamının Beyoğlu Evkaf tahsildarı Rıza adında biri tarafından gece yolu kesilerek tehdit edildiği: "Geçen seçimlerde gözleri korkan ve yine sandık başında eski heyeti görecek olan millet serbestçe oy verebilir mi?"
Hasbıhal	Yok	İslâmiyet açısından fikir ve vicdan serbestliği, hak ve hürriyet, hoşgörü vb.
İştirak Ceride-i Muhteremesine	V. N.	"İzmir civarında İttihat taraftarları faaliyetlerine devam etmektedirler. Vilayet Jandarma Alay Kumandanı Muhyiddin Bey, memuriyet yerini terk ederek seyyar propagandacı Enver Efendi ve kaza jandarma kumandanı Tahsin efendi ile beraber Nazilli halkını aldatarak, hükümeti protesto eden telgraflar çektirmeye çalışmışlar fakat halk bunların söylediklerine önem vermemiştir. Hükümetimiz Muhyiddin Bey'i oradan almış lakin Ermenilerle İslâmlar arasına nifak sokan Tahsin Efendi bırakıldığından seçimlerin selametini temin etmek mümkün olamayacaktır."
Kızıl Sancak	A. Rıfkı	Beş dizelik bir şiir: "Evvelce yazdıklarıyla sosyalistlerin müthiş müdafii olduğunu gösteren kamarad A. Rıfkı Bey 'Kızıl Sancak' ismindeki şarkılarını bize göndermişlerdir. Bize dehşetli şarkılarıyla inkılâp dersleri veren bu sosyalist şairi tebrik ediyoruz."
Bilmeyiz Nasıl Utandırmalı?		"Hiçbir meziyetleri olmadığı halde yüksek mevkilere çıkarılan Kastamonu Yazı İşleri Müdürü ve İstinaf Savcısı, şeytaniyet ve melanette ihtisas sahibi olan bu akrepler İstanbul'a gelmişler. İzin süreleri dolduğu halde dönmeyerek cemiyetin kongresinin toplanmasını bekliyorlarmış. Bunlar memur mu Cemiyet'in uşakları mı?"
Maliye Nezareti'nin Nazar-ı Ehemmiyetine Yağma Hasan'ın Böreği	Yok	"Kandilli'deki Adile Sultan'ın yalısı Abdülhamid tarafından Kızlar Sultani Mektebi'ne bahşolunmuştu. Bu saray birçok eski eser ve sanat eseriyle beraber Ahmet Rıza Bey tarafından zapt olunmuştu. Mektep için Piyango tertib edilmiş, çok para toplanmıştı. Bunların hesabı soruldu mu? Abdurrahman Bey, sizden de hesap sorulacağını unutmayın."
Baha Tevfik Bey Tetebbuatı	Yok	"Eşek Gazetesi başyazarı Baha Tevfik Bey Efendi'nin askere alınmak üzere olduğunu üzüntüyle haber aldık. Mademki i'fa-yı hizmete mecburdur bari süvari [*son satır okunamıyor-S.G.*] ...veya beygir hakkında araştırmalarda bulunup döndüğünde terfi ederek katır veya beygir adıyla gazete çıkarmaya muvaffak olsa..."
Kastamonu'da Maskaralıklar	Yok	Kastamonu Valisi'nin seçimlerde çalışmaları karşılığında kendilerine mükâfat olarak vereceği görevleri de gösterdiği iddia edilen sekiz kişilik bir liste.

Gelecek Nüshamızda	Yok	"İttihat ve Terakki'nin önde gelenlerinin Siyonistlere neden bağımlı olduklarını içeren mühim bir makale yayınlayacağız. Kastamonu Valisi Cemiyet'ten istifa etmiş. Oysa cemiyete sadık kalacağına yemin etmiş olmalı. Şimdi baskı karşısında istifa ettiğine göre yemininden dönmüştür. Şer'an nikâh tazelemesi gerekir."
Ziyaret	Yok	"Kastamonu Mutasarrıfı hükümet memurlarını yanına alarak Hürriyet ve itilaf şubesini ziyaret etmiş. Ne yüzle gittiğini anlayamadık. Kastamonu orman müfettişlerinden Hulusi Bey Vali tarafından Ayancık'a gönderilmiş."
Kamil Paşa Huzurda	Yok	"Kamil Paşa'nın padişah tarafından kabul edilerek tarafsız bir hükümet kurması istendiğini Paris'te yayınlanan sosyalistlerin gazetesi Humanite'de okuduk. Ne zaman vatan tehlikeye uğrasa zavallı Kamil paşa temizlik memuru gibi ikbale getirilmiş, bu büyük adam pisliği temizledikten sonra kovulmuştur. Felaket günü dostu, millet babasıdır."
Allah Encamımızı Hayreyleye	Yok	"Tezahürat-ı Umumiye-i Osmaniye ile milletin başından atılan İttihat Terakki hayata dönmesi için nifak tohumları atılıyor. İttihatçılar cemiyetin ileri gelenlerini, milletin kaderini evlerinden idare edenleri, Siyonist hizmetçilerini içlerinden atmalı, bunları kanuna teslim etmeli. Memleketimizde inziva ve istirahat köşelerine saklanmış büyük memuriyetler yağmasından uzak kalmış nice zevat var. Bu gibi kimselerin listesini gelecek sayımızda yayınlayacağız."
Yusuf İzzeddin Efendi Hazretleri	Yok	"Veliaht hazretlerinin 'Funrid'in sanatoryumunda tedavi olunmakta iken İedlah Hof'a nakil ile oranın latif ortamından istifade ettiğini Neue Freie Presse gazetesi yazıyor."

İŞTİRAK
SENE 1 SAYI 12
1 Eylûl 1328
Eylûl 12 Efrenci
Sahib-i İmtiyaz ve Müdür-i Mesul: Hüseyin Hilmi

Yazının Başlığı	Yazar-Çevirmen Adı	Yazının Konusu
Makale-i Mahsusa Mes'uliyet-i Vükela	Yok	Mevcut kabinede de sorumlular bulunduğu belirtilerek, Kabinenin çekilmesi, Kamil Paşa sadrazamlığında olarak yeni bir kabine kurulması isteniyor: "Dört sene zarfında Addülhamid'in otuz üç senelik iktidarından daha fazla baskı yapan İttihat hükümetlerinin neler çevirdiği bir gün ortaya çıkacaktır. İtalya'da sefaret etmiş, soysuz kadınlar peşinde koşan, adi ve avama mahsus yerlerde vakit geçiren Hakkı Paşa Sadrazam yapıldı; Samim'in katili korunup kollandı; bakanlar kurulunda müzakere için Halil Bey'den emir alındı."
Rüya	Yok	Başındaki külahla görünmez hale gelen birinin maceraları. Görünmezliği sayesinde Hürriyet ve İtilaf'ın genel merkezine giriyor. Sabri, Lütfü Fikri, Nesim Ruso vs. orada. Nesim Ruso bazı muhaliflerin öldürülmesini teklif ediyor.
Keşkül-i Siyaset	Yok	Mizahi bir dille Osmanlıların yaptığı buluşlar: "Bakınız, biz, sıcak su ile (40) derece hararette buharla yirmi otuz milyon liralık bir saray (Çırağan) yaktık!.. Harp sahnesi görmemiş birini mübariz, Manyasi merhumun davetinden kaçan bir Cahid'i hürriyet savaşçısı olarak tanıttırdık, âlimi cahil, cahili fazıl, cömerdi hasis, hasisi zengin ettik..."
Eğer Kanun Varsa	Yok	"Kastamonu Valisi Emim Efendi niçin Adana'ya gönderildi. Adana halkına yazık değil mi, günah değil mi? Kendisi hakkında birçok suçlama var. Bu adamı himaye eden kimdir anlayamadık."
Ziraat Bankaları	Yok	"Memleketimizin müesseseleri arasında en mühimi olan Ziraat bankalarında son zamanlarda bir kendini beğenmişlik görülmektedir. Ziraat bankaları milletin ihtiyaçlarını babaca bir şefkatle karşılamak için, çiftçiliğin gelişmesi, halkın refahının arttırılması için kurulmuştur. Romanya ziraat bankaları elli sene vade ile borç veriyor."
Taşra Ahvali	Yok	"Geçen seçimlerde Valinin tehdidi üzerine adaylığını çeken Çankırı Belediye Reisi, Valinin gönderilmesinden sonra istifa ederek seçimlere hazırlanmaya başlamış. Bugün valinin tehdidinden korkan yarın vatanın taksimi, milletin mahvı için göreceği tehdide imza koyar."

Tarihten İbret Alınız!	Branko Melcanopulos	İttihat ve Terakki'nin hem geçmiş dört yılının, hem şu anda yapmakta olduklarının eleştirisi: "Bu tekelci şirket Osmanlı kamuoyunda genel bir nefret husule getirmiş ve meşrutiyetin bekçisi olan Osmanlı ordusunun yardımıyla elim bir surette tarihe karışmıştır. Ama şimdi hala hem komitacılık yapıyor, hem seçimlere katılmak istiyorlar."
Men Dakka... Dukka	Yok	İttihat ve Terakki'nin önde gelenlerinde Cavid, Hüseyin Cahid ve Talat Beylerin resmi bir subay nezaretinde Divan-ı Harp'ten hapishaneye nakledilmesinin uyandırdığı tepkiye cevap: "Biz de İttihad'ın Divan-ı Harb'i olan Tasfiye-i Osmani komisyonunu üç beş defa ziyaret edenlerdeniz; ki biz böyle arabalarla ve zabit ile değil, Trablus'u satmış, hazineler boşaltmış, imtiyazlar çarpmış; reji ile birleşip milletin hayatına kastetmiş; ianeleri yemiş; zırhlı bedelinden istifade etmiş; borçlanmalarda şahsi pay ayırmış, hülasa milletin felaketine yol açmışız, alçaklık etmişiz gibi süngülerle, hakaretler altında, yollarda şehitler bırakarak ıslak koğuşlarda inletilmiş idik.. Acaba biz insan değil mi idik?"
Meclis-i Vükela	Yok	Bayramın üçüncü günü toplanacaktır.
Hakkımızda Dava	Yok	"Meclis-i Mebusan hakaret davasında bulunmuş. Miskinler tekkesine çevirdikleri Fındıklı kulübünde toplananlar milletin hakiki vekilleri değildir. Kendilerini zırla, kırbaçla, tehditle, adam olmadıkları halde adam sırasına sokmuşlardır."
Tan Gazetesinden Okunmuştur: İskenderiye'de Yunaniler	Ajans Furniye	"İskenderiye'deki Yunaniler bir miting akdetmişler ve mitingde Mısır ve Sudan'ın birçok şehirlerinden temsilciler hazır bulunmuştur. Mitinge iştirak edenler Yanya vilayetinin Arnavutlaştırılması hakkındaki niyet ve temayülleri protesto etmekle..." *İştirak*'in notu: "Yahu orası Yunanistan vilayeti değildir."
Rica-yı Mahsus	Yok	"Birçok fedakârlıkla varlığını sürdürebilen gazetemizin devam edebilmesi için abonelerimizden ve taşradaki bayilerimizden gazete bedelini geciktirmeden ödemelerini rica ederiz."

İŞTİRAK
SENE 1 SAYI 20
26 Eylûl 1328
9 Teşrin-i evvel Efrenci
Sahib-i İmtiyaz ve Müdür-i Mesul: Hüseyin Hilmi

Yazının Başlığı	Yazar-Çevirmen Adı	Yazının Konusu
Harp ve Hücum	İştirak	Karadağ'ın savaş ilanıyla Balkan Savaşı'nın başlaması üzerine *İştirak*'in tutumunu ortaya koyan yazı: "Biz sosyalistler harbin amansız düşmanı olduğumuz halde sırf medeniyetin ilerlemesine hizmet etmek maksadıyla bu savaşa bütün varlığımızla taraftarız. Tarihte bu dört korkak fakat katil hükümetlerden daha hunhar, daha zalim bir hükümet yoktur. Osmanlılar bunların düşünmeden ilan ettikleri harpten dolayı sevinçlidir. Sırf ecnebi hediyesi olarak bağımsızlığını ilan eden bu dört vahşi kavmin istilacı fikirleri engellenecektir. Bundan sonra Balkanlarda medeni, barışsever Osmanlı sancağından başka hiçbir kanlı, kızıl sancak gözükmeyecektir."
Harp ve Muzafferiyet	Yok	"Bir seneden beri harbe hazır olarak Maydos dağlarını ve tepelerini dolduran Osmanlı cengâverleri dünden beri vatanperver heyecanını teskin etmiş bulunuyor. Dün vahşi, canavar Karadağlıların melun saldırılarına karşı kahramanca kükreyerek baştanbaşa silahlı 40.000 kişilik Arnavut müfrezesi Çetine yolu üzerinde beş saatlik yer işgal ettiler. Düşmanı hezimete uğratarak ilerliyorlar. Yürü! Allah yardımcın olsun."
Bulgar Kralı Tehdit Olunuyor	Yok	"Kral Ferdinand'a savaş ilan etmesi veya istifa etmesi yönünde birçok mektuplar gönderiliyormuş."
Şehrimizdeki Karadağlılar	Yok	"Şehrimizde bulunan Karadağ tebaası bugünden itibaren memleketimizden def edilmektedir."
Balkanlar ve Harp	Yok	"Balkan hükümetleri, blöfle başlayan harp hazırlıkları karşısında Osmanlıların süngülerini görür görmez ne vahim, ne fena yola saptıklarını anlayarak nedamet etmişlerdir. Yunanistan'ın tarafsızlığını ilan edeceği şayiası Balkan ittihadının yelkenlerini suya indirmiştir."
İtalya ve Sulh	Yok	"Ticaret Nazırı Reşit Paşa'nın İtalya ile sulh akdetmek üzere İsviçre'ye hareket edeceği haber alınmıştır."
Devletler ve Sulh	Yok	"Büyük devletler İngiltere'nin olumlu cevabıyla Balkan ve Osmanlı hükümetleri nezdinde ciddi teşebbüslerde bulunmaya karar vermiştir."
Avrupa Postası	Yok	"Harp hasebiyle Avrupa Postası Dersaadet'e Köstence yoluyla ve Romanya vapurlarıyla icra edilecektir."

Esbab-ı Harp	Yok	"Evvelki gün Karadağlılar tarafından sınıra tecavüz edilmesi üzerine ne yapılacağı Harbiye Nezareti'nden sorulmuş, Harbiye Nazırı Nazım Paşa bakanlar kuruluyla müzakerede bulunduktan sonra hücum edilmesi emrini vermiş, bunun üzerine Karadağ Kralı Dersaadet'teki elçisine ilan-ı harp edilmesi emrini vermiştir."
Osmanlı Geri Değil İleri Hicret Eder	Yok	"Edirne istihkamları kumandanı, Edirne ahalisinden bir kısmının hicret etmesi için emir vermiş!. Biz bu emri cesaret ve metanetimize aykırı buluyoruz. Edirneliler, bütün Osmanlılar, bütün Müslümanlar gibi geriye değil ileriye hicret ederler. Çünkü onlar Osmanlı oğlu Osmanlı (Hizbu'l-Hakk)dırlar.."
Mülakat	Yok	"İstanbul Gazetesi muhabirinin Bulgaristan askeri ataşesi ile mülakatı Bulgaristan'ın da Bab-ı Ali'ye bir nota vereceği."
Karadağ Sefiri Yolda	Yok	"Karadağ sefiri Romanya vapuruyla memleketimizden hareket etmiştir."
Bulgaristan Ne Vakit Harp Edecek?	Yok	"Siyasi çevrelerde inanıldığına göre Bulgaristan, ordusunu tamamen seferber hale koyduğu zaman Bab-ı Ali'ye ültimatom verecektir."
Zannettikleri Gibi Çıkmadı	Yok	"Bulgaristan'da ordunun noksanlarından dolayı birçok generaller hırsızlık töhmetiyle mahkeme altına alınmaktadır."
Romanya-Rusya	Yok	"Rusya Çarı, Romanya Kralı'na bir mektup göndererek Umum Rus Ordusu Mareşalliğini kabul ettiğinden dolayı son derece memnun olduğunu, bu suretle iki milletin daha samimi, daha dost bir hayat süreceğini beyan etmiştir."
Darülfünunlular Meydan-ı Vega'da	Yok	"İki gün evvel (Harp! Harp!) diye İstanbul sokaklarını çınlatan Darülfünunluların saf kalplerinin nidalarının şimdi kurşunlarıyla (Darülharp'ı) titretmesi ferman-ı şahane ile tebliğ olunuyor. Bugünden itibaren Darülfünunlular gazaya iştirak etmek mecburiyetinde bulunuyorlar... Harp Herkes İçin. Çünkü Vatan Hepimizindir."
Bulgaristan'da Vahşet! Medeni Hırsızlık	Yok	"Medeni(!) Bulgarlar Bulgaristan'daki İslâm ahali üzerine her gün yeni bir taarruzla saldırılıyor.. Bulgar askeri birçok Müslüman köylerine saldırarak türlü cinayetler işliyor, kadınların boynundan mücevherlerini çalıyorlarmış."
Ermeni Patriği	Yok	"Ermeni Patrik bugün saat altı buçuk raddelerinde Sadrazam Paşa hazretlerini ziyaret ederek kendi milletinden kırk beş yaşında bulunanların ne suretle askere alınacaklarını öğrenmeye çalışmıştır."

İfade-i Mahsusa	Yok	"Gazetemizi bugünden itibaren akşamları yayınlıyoruz. Okurlarımız İştirak'imizde en son haberleri bulabileceklerinden emin bulunsunlar. Harp meydanına gönüllü olarak giden arkadaşlarımızın göndereceklerini vaat ettikleri mektupları ve telgrafları okuyabileceklerdir."
Hindistan'da Heyecan	Yok	"Hindistan'da Kalkûta, Lahor ve Bombay gibi büyük şehirlerinde Bulgar, Sırp, Karadağ, Yunan düşmanlar aleyhine şiddetli gösteriler yapılmıştır."
Bulgar Hududunda	Yok	"Mustafa Paşa'dan gelen mektuba göre Bulgarlar hududa yığınak yapmakta ve hududa yakın köyler ahalisinden elli, altmışar kişiden ibaret silahlı çeteleri etrafta dolaştırmaktadır."
Casuslar	Yok	"Makedonya'daki Osmanlı Sırplarını karışıklığa teşvik eden iki Sırplı yakalanmıştır."
Siirt'ten İştirak Gazetesine	Yirmi civarında imza var.	"Memleketimizde asayiş yerindedir. Sadece İttihatçılar seçimi erteletmeye çalışmaktadır. Amaçlarına ulaşmalarını engellemek mutasarrıfın değiştirilmesiyle mümkün olur." *İştirak:* "Vatan tehlikede bulunduğu şu zamanda bile mi hala nifakta devam edilecek. Gereken makamların şiddetle nazar-ı dikkatini celp ederiz."
Yanya Rumları	Yok	"Yanya vilayeti Rumları hükûmetin taahhüt eylediği ıslahatları kesin bir azimle icra edebileceğine inanmışlar ve Yunanistan'a saldırı için emir beklediklerini beyan etmişlerdir."
Ziyaret-i Hırka-yı Saadet	Yok	"Emirü'l-mü'minin ve vekil-i Resul-ı Rabb'ül-Âlemin Padişahımız Efendimiz Hazretleri bugün öğleden sonra Topkapı Saray-ı Hümayunu'na giderek Hırka-i Saadet-i Hazreti Peygamberi'yi ziyaret eyleyerek yine saraylarına dönmüşlerdir."
Yunan Donanması	Yok	"Yunan hükûmeti donanmaya rast geldikleri yerde Osmanlı gemilerine el koyma emri vermiştir."
Bomba	Yok	"Sarıköy İstasyonu'yla Semenli arasında demiryolu hattı altına yerleştirilmiş iki tane bomba bulunmuştur."
Haydarpaşa Şimendiferi	Yok	"Anadolu şimendifer hattında yarından itibaren Haydarpaşa ile Konya arasındaki yolcu trenleri işlemeyeceği gibi, Haydarpaşa ile Pendik arasındaki yerler için de günde bir tren hareket edecektir."
Bulgaristan Sefiri	Yok	"Bulgaristan elçisi Mösyö Sarafof dün Rusya elçiliğine giderek elçiyle uzun müddet görüşmüştür... Çetine'de ilan-ı harp dolayısıyla halk kralın ve veliahdın sarayları önünde büyük gösteriler yapmış, hatipler vatanperverane konuşmalar yapmışlardır..." *İştirak:* "İnşallah bir hafta sonra yine aynı Kral huzurunda kanlı yaşlarla mersiyeler söyleyeceksiniz."

Bugünkü Gönüllüler	Yok	"Tanin başyazarı Hüseyin Cahit, eski Nafıa Nazırı Cavit ve Halacyan efendi ve Meclis-i Mebusan eski reisi Halil ve parti reisi Seyyid ve Ahmed Agayef beyler Harbiye Nezaretine müracaatla gönüllü olarak harbe iştirak edeceklerini arz etmişler ve Selanik eski valisi Hüseyin Kazım Kadri Bey de bu kişilere katılmak üzere Harbiye Nezareti'ne gitmiş..."
Balkan Nasıl Harp Edecek?	Yok	"Balkan hükümetlerinin tümü Bab-ı Ali'ye tevdi edecekleri ültimatomları ayrı ayrı vereceklerdir. Sofya'da henüz ültimatom için bir hazırlık yoktur."
Fransa Başvekili	Yok	"Mösyö Poinkare Paris'teki Bulgar ve Yunan elçilerine barışın devamı lazım geldiğini ve harp durumunda Fransa'nın tarafsızlığını muhafaza edeceğini beyan etmiştir."
Takibat	Yok	"Darülfünun talebelerinden bazılarını kışkırtarak olay çıkarmaya çalışan isimleri bizce malum İttihatçılar hakkında kanuni takibat icra edileceği haber alınmıştır."
Naftiyan Efendi	Yok	"Osmanlı Konsolosu Naftiyan Efendi İstanbul'a dönmek üzere Bodgoriçe'den hareket etmiştir."
Polis Müdürünün Musib Emri	Yok	"Polis müdürü hüviyeti meçhul Bulgarlar hakkında uyanık hareket edilmesi hakkında kesin emir vermiştir."
Gelenler	Yok	"Merhum İsmail Paşa'nın haremi prenses hanımefendi hazretlerini tedavi için Mısır'a giden Babayan Paşa dünkü Romanya postasıyla şehrimize dönmüştür."
Bugünkü Son Telgraflar	Yok	"Rusya ve Avusturya elçileri bugün öğleyin Sofya kabinesine büyük devletlerin kararını tebliğ etmişlerdir."
Bulgar Ajansı: İtalya ve Türkiye Musalahası	Yok	"Harbiye Nezareti memurlarından birisi barış için Uşi'ye gitmiştir. Bab-ı Ali koridorlarında İtalya ile Osmanlı hükümeti barış antlaşması imzalanması sonuçlanmış gibi telakki ediliyor."
Osmanlı Ajansı	Yok	"Bulgaristan Makedonya'nın muhtariyetini ilan ediyor?!!"
"Osmanlılar! Arş Tuna'ya!"	Yok	"Bugün yayınlanmıştır. Okurlarımıza tavsiye ederiz."

İŞTİRAK
SENE 1 SAYI 23
28 Eylûl 1328
11 Teşrin-i evvel Efrenci
Sahib-i İmtiyaz ve Müdûr-i Mesul: Hüseyin Hilmi

Yazının Başlığı	Yazar-Çevirmen Adı	Yazının Konusu
Makale-i Mahsusa Sosyalistler Kardeştir	İştirak	"Şunu artık hatırlayınız ki; biz sosyalistler sizin felaketle sonuçlanacak cinayetlerinizin önüne bir engel oluşturacağız. Her gün yeni entrikalarla milletler arasına sokmak istediğiniz nifak, işçi kardeşlerin samimiyetine zerrece zarar veremez. Sosyalistler, daima kardeş, hatta zorla gittikleri harp saflarında bile yekvücut yaşarlar."
Biz Bila-tefrik Cins ve Mezheb Bütün Erbab-ı Mesainin Tevhid-i Ef'al ve Harekâtı Taraftarıyız!	Doktor Refik Nevzad	"İçerde uyandıracağımız emekçi kuvveti, değişik milletlerin emekçileri arasında ortaya çıkacak uluslararası emekçiler birliği ile işbirliği edecektir. Dışarıdaki uluslararası emekçi teşkilatıyla işbirliği yapmayan toplumsal ve siyasi teşkilatlar içerde ne kadar güçlü olsalar da insanlığın üzerine çöken belaları engelleyemezler... Osmanlı Sosyalist Fırkası barış taraftarıdır. Müstemleke savaşlarından ve askeri tecavüzlerden nefret eder. Osmanlı Sosyalist Fırkası mevcut sermaye toplumunun sosyalist topluma dönüştürülmesi mücadelesi için siyaset meydanına atılıyor."
Harb Katidir; Niyetimizden Vazgeçmeyiz	Yok	"Bulgaristan'ın yabancı devlet elçilerine beyanatı: Makedonya muhtariyetini Bab-ı Ali'ye tasdik ettirene kadar muharebeden çekinmeyiz. İştirak'in Notu: Halep oradaysa arşın burada. Osmanlılar savaş meydanında Makedonya muhtariyetinin ne olduğunu öğretir."
Senice'de	Yok	"Çatışmada Bulgarlar epeyce telefat vererek çekilmişlerdir."
Küçük Kral Piyer	Yok	"Sırp Kralı Piyer yakında Niş'e gidecektir."
Mahmut Şevket Paşa	Yok	"Eski Harbiye Nazır Mahmud Şevket Paşa kendisine teklif edilen kumandanlığı reddederek kabul etmemiştir."
Harp Muhabirleri	Yok	"Paris'te yayımlanan 'Jurnal' gazetesi, Mösyö Polieri'yi Dersaadet'e göndermiştir."
Henüz Karar Verememişler	Yok	"Avusturya ile Rusya elçileri tarafından Bulgar kabinesi nezdinde icra edilen teşebbüslere verilecek cevap Balkan müttefik devletleri tarafından henüz karar altına alınmamıştır."

Deutsche Bank	Yok	"Bazı ecnebi gazetelerin havadisine göre Deutsche Bank hükûmet-i Osmaniye'ye 7,000,000 lira borç verecektir. Henüz bunun doğruluğu bizce meçhuldür."
Sofya'daki Avusturyalılar	Yok	"Askerlik çağına dâhil olan Avusturyalılar hükûmetin kendilerini çağırması üzere Avusturya'ya gitmek üzere hareket etmişlerdir."
Avusturya ve Rusya İmparatorları	Yok	"Avusturya ile Rusya imparatorları arasında vaki olacağı ilan edilen görüşme yetkili çevreler tarafından şiddetle reddedilmektedir."
Osmanlı Gümrük Hâsılatı	Yok	"Maliye Nazırı Abdurrahman Bey Efendi'nin beyanatına göre gümrük varidatı tahminen iki buçuk milyon lira miktarındadır."
Makrikôy ve Ayastefanos İçin	Yok	"Rumeli şimendiferlerinin askerî sevkiyat nedeniyle işletilmemesi üzerine Makrikôy ile Ayastefanos hattı üzerinde iki vapur işletilecektir."
Bulgaristan Karadağ'a İkraz Ediyor	Yok	"Bulgaristan hükûmeti Karadağ harp masraflarına kullanılmak üzere bir milyon frank borç vermiştir."
İtalya ve Balkanlar	Yok	"İtalya hükûmeti Karadağ'a yardımı hakkındaki haberleri tekzip etmiştir."
Atina Bankası	Yok	"Atina Bankası henüz kapatılmadıysa da bu hususta emir verildiği haber alınmıştır. Direktör Môsyô Boskoviç yabancı tebaası olduğundan birkaç memur ile beraber Dersaadet'te kalacaktır."
Bankalar	Yok	"Memleketimiz mali müesseselerinden birçok kişi kendi paralarını almaktadır. Bu hususta en fazla para veren banka Atina Bankası olup, şimdiye kadar Atina Bankası'ndan 154.000 lira alınmıştır."
Bulgaristan Başta	Yok	"Yunanistan ve Sırbistan hükûmetleri büyük devletlere verilecek cevabı Bulgaristan vasıtasıyla ita etmeye karar vermişlerdir."
İskopçina Meclisi	Yok	"İskopçina Meclisi askerî masraflara sarf edilmek üzere 45.000.000 franklık bir borçlanmaya razı olmuştur."
Figaro Gazetesi	Yok	"Figaro gazetesi Bulgaristan'ın taleplerinin bilinmediğini, şimdiye kadar hiçbir devletin bu kadar bilinmezlikle ordusunu seferber hale getirmediğini yazıyor."
Sosyal Demokratlar	Yok	"Fransa'da sosyal demokratların 'La People' gazetesi: 'Hükûmetlerin yanlış hareketleri insanlığa her gün yeni bir yara açmaktadır. Hal-i hazırdaki Balkan meselesi medeniyet ve ilerlemeye yüz sene daha mani olacaktır."
14 Bulgar Casusunun Tevkifi	Yok	"Edirne'den saat dörtte gelen trenden çıkan Bulgar tebaasından Yanko Popof ile Kozma, şüphe üzerine polis tarafından tevkif edilmiştir."

Rusya ve Avusturya	Yok	"Rusya ve Avusturya hükûmetleri tarafından Sırbistan'a müştereken verilen notada sulhu ihlal etmemeleri tavsiye olunduktan sonra Osmanlı hükûmetinin Berlin Antlaşması'nın 23'üncü maddesini Rumeli'de tatbik edeceğini taahhüt edip, derhal seferber hale vazettiği ordusunu terhis etmesini talep etmişlerdir."
Budapeşte Hirlap Ne Diyor?	Yok	"Budapeşte Hırlap Gazetesi'nin istihbaratına göre evvelki gün Romanya Harbiye Nazırı manevra için Romanya ordusunu silâhaltına davet etmiştir."
Avusturya Hariciye Nazırı	Yok	"Macar Meclisi Avusturya Hariciye Nazırının beyanatını kâfi görerek kendisine güvenoyu vermiştir."
Bulgaristan Hududunda	Yok	"Bulgaristan hududundaki Demirok ile Kilise mevkiinde müthiş bir çatışmanın yaşandığını bildiriyor."
Dünkü Mülakatlar	Yok	"Avusturya sefiriyle Fransa sefiri dün Hariciye Nazırı Noradungiyan Efendi ile mülakat etmiştir. Dün Kamil Paşa ile İngiltere ve Fransa sefirleri uzun müddet mülakat ederek mevcut durum hakkında görüş alışverişinde bulunmuşlardır."
Teşebbüse Verilecek Cevabın Mahiyeti	Yok	"Balkan devletleri aşağıdaki taleplerde bulunacaklarmış: Makedonya vilayetinin muhtariyet idaresinin temin edilmesi ve bu muhtariyetin ilanı için büyük devletlerin Balkan müttefik hükûmetleriyle müştereken Bab-ı Âli'ye bir nota tevdi edilmesi."
Karadağ'ın İhtiyatsızlığı	Yok	"Diplomatlar Karadağ'ın savaş ilan etmekte erken davrandığını ve bunun ihtiyatsızca bir hareket olduğunu söylüyorlar."
Sırplılar Korkuyor!	Yok	"Osmanlı askerlerinin ileriye doğru hücumundan korkan Sırplılar hudutttaki şimendifer raylarını, yirmi kilometre içeriye kadar sökmüşlerdir."
Kadıhan Tepesi	Yok	"Kadıhan'da Bulgarlar her gün yeni birçok askerler toplamaktadırlar."
Yunanistan Daima Korkak	Yok	"İngiltere ve Fransa Yunan denizinde deniz harekâtı yaparak Yunanistan'a tarafsızlığını ilan ettirecektir."
Bab-ı Ali Cevap Veriyor	Yok	"Bab-ı Âli büyük devletlerin vermiş olduğu notaya bu akşam bir cevap verecektir. Bu suretle harbin pazartesiye kadar olup olmayacağı tahakkuk edecektir."
Sırplılar	Yok	"Sırplılar hududumuza hücum için kendi hudutları dahilinde birçok noktada asker toplamaktadır."
Karadağ Yapıyor	Yok	"Karadağ kuvvetlerini Graginç ve Lakora mevkilerine toplayıp Osmanlı ordusuna buradan hücum etmek niyetindedir."
Yunanlılar	Yok	"Yunan sınır köylerindeki ahali her gün içeriye doğru hicret etmektedir."

Bulgarlar Niçin Gecikti?	Yok	"Bulgarların savaş ilan etmekte bu kadar gecikmesinin sebebi Türkiye'nin onlardan evvel seferberliğini tamamlaması ve İtalya ile barış imzalamak üzere bulunmasıdır."
Neue Freie Presse	Yok	"Büyük devletlerin nota vereceği bir günde Karadağ'ın Türkiye'ye savaş ilan etmesi Avrupa ile alay etmek olarak telakki ediyor. Bu hareketiyle Balkan meselesini daha gergin bir hale getirmiştir."
Bulgar Hududunda	Yok	"Bulgarlar her gün yeni bir takım hücumlarla Osmanlı askerini meşgul etmektedir. Mamafih hücumları sonuçsuz kalmaktadır."
Brane Müsademesi	Yok	"Brane çatışması elan devam ediyor. Dağlılar kesin bir hezimete uğramak üzeredir."
İtalya İle Sulh	Yok	"Reşid Paşa Tan Gazetesi muhabirlerinden birine İtalya ile sulhun idamesi maksadıyla icra ettiği teşebbüsün hiçbir netice husule getirememesiyle harbin önüne geçilemeyeceğini beyan etmektedir. 'Berliner Tageblad' ufak bir Karadağ istediğini yapmaya muvaffak olursa Avrupa'nın hiçbir hükmü kalmadığını söylüyor."
Meclis-i Has-ı Vükela	Yok	"Bugün Bab-ı Âli büyük devletlere verilecek notanın müzakeresiyle meşguldür. Herhalde Balkan hükümetlerinin arzusuna göre hareket edilmeyeceği katidir."
Bulgar Tercümanı	Yok	"Bulgar tercümanı ezani saat dokuzda Bab-ı Ali'ye mühim meseleler hakkında görüşmeye gelmiştir."
Karadağ Kralının Nutku	Yok	"Türkiye'nin elinden hayatlarını kurtarmak istediği Malisörler, Karadağ Kralının beyanatını açık ve mertçe hareketleriyle tekzip etmişlerdir."
Balkanlılar	Yok	"Balkan hükümetleri harp edeceklerini ilan etmektedirler. Avrupalıların teşebbüsleri sonuçsuz kalmıştır."
İştirak'in Tefrikası	İlan	"Şark meselesini açıklıkla kamuoyunun gözü önüne arz etmek ve Avrupa'nın Osmanlılara karşı ittihaz ettiği hareket tarzını göstermek maksadıyla "İştirak" bu günden itibaren Fransa muharrirlerinden Ronenyo'nun 'Avrupa ve Osmanlı İmparatorluğu' adındaki eserini Memduh Süleyman Bey'e tercüme ettirmeye başlamıştır."
Balkanlar ve Şark Meselesi	İlan	"Memleketimizin geçirdiği bu buhranın esasına vukuf etmek isteyen Osmanlılara ciddi bir araştırmayla kaleme alınan bu mühim eseri şiddetle tavsiye ederiz."

Abadan, Yavuz, "Tanzimat Fermanı'nın Tahlili", *Tanzimat I*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1999.

Abendroth, Wolfgang, *Avrupa İşçi Hareketleri Tarihi*, çev. Ali Çakıroğlu, Gözlem Yayınları, İstanbul, 1974.

Acar, Şehbal Derya, "Bir Meşrutiyet Aydını Emrullah Efendi'nin Gözüyle Türk Kamu Yönetiminde Merkeziyet, Adem-i Merkeziyet ve Tevsi-i Mezuniyetin Genel Görünümü", *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Dergisi*, Yıl 7/2008, Sayı 13-14, İstanbul, 2012.

Adanır, Fikret, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Ulusal Sorun ile Sosyalizmin Oluşması ve Gelişmesi: Makedonya Örneği", *Osmanlı İmparatorluğu'nda Sosyalizm ve Milliyetçilik (1876-1923)*, (der.) Mete Tunçay-Erik Jan Zürcher, çev. Mete Tunçay, İletişim Yayınları, İstanbul, 1995.

Akgül, Hikmet, *Şoför İdris-Anılar*, Yar Yayınları, 2004.

Akşin, Sina, "Siyasal Tarih (1908-1923)", *Yakınçağ Türkiye Tarihi*, (haz.) Sina Akşin, Milliyet Kitaplığı.

Aktaş, Şerif, "Milli Edebiyat Dönemi (1911-1923)", *Türk Edebiyatı Tarihi* , cilt 3, (ed.) Talat Sait Halman, TC Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2006.

Alkan, Mehmet Ö., "Bilinmeyen Bir Felsefe Dergisi Ceride-i Felsefiye ve Bir Yahudi Sosyalist Bohor İsrael", *Tarih ve Toplum*, sayı 77, Mayıs 1990.

—, "Bir İttihat ve Terakki Muhalifi Olarak Liberal-Sosyalist Hilmi", *Tarih ve Toplum*, sayı 81, Eylül 1990.

—, "Baha Tevfik ve İştirak'teki İmzasız Yazıları", *Tarih ve Toplum*, sayı 83, Kasım 1990.

Altundağ, Şinasi, *Kavalalı Mehmet Ali Paşa İsyanı ve Mısır Meselesi 1831-1841*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1988.

Armağan, Servet, "Memleketimizde İlk Parlamento Seçimleri", *Kanun-u Esasi'nin Yüzüncü Yılı*, A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, No: 423, Ankara, 1978.

Aslan, Taner, "Pertev Tevfik ve Muahede Gazetesi", *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature And History of Turkish or Turkic*, c. 6/3, Yaz 2011.

Ateş, Toktamış, *Siyasal Tarih*, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayını, İstanbul, 1982.

Aydoğanoğlu, Erkan, *İşçi Sınıfı Tarihi*, Tarem Yayınları, İstanbul, 2010.

Bardakçı, Murat, "Son Devlet Krizini Silahla Çözmüştük", *Hürriyet*, 13.08.2000.

Baydar, Oya, "HİLMİ (İştirakçi)", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, cilt 4, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul, 1994.

Baysun, M. Cavid, "Mustafa Reşid Paşa ve Tanzimat", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, c. 6, İletişim Yayınları, 1985.

Benlisoy, Foti-Çetinkaya, Y. Doğan, "İştirakçi Hilmi", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce*, cilt 8-Sol, İletişim Yayınları, 2. baskı, 2008.

Birinci, Ali, *Hürriyet ve İtilaf Fırkası*, Dergah Yayınları, 2. baskı, İstanbul, 2012.

Blaisdell, Donald C., *Osmanlı İmparatorluğu'nda Avrupa Mali Denetimi Osmanlı Düyun-u Umumiye İdaresi'nin Anlamı, Kuruluşu ve Faaliyetleri*, çev. Ali İhsan Dalgıç, İstanbul Matbaası, İstanbul, 1979.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi.

Bourgin, G.–Adamov, A., *Paris Komünü 1871 Büyük Fransız İşçi İhtilali*, çev. A. Tokatlı, G. Üstün, Ağaoğlu Yayınevi, İstanbul, 1968.

Carr, E.H., *Michael Bakunin*, çev. Pelin Siral, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009.

Çapanoğlu, Münir Süleyman, *Türkiye'de Sosyalist Hareketleri ve Sosyalist Hilmi*, Pınar Yayınevi, İstanbul, 1964.

Çavdar, Tevfik, *İttihat ve Terakki*, İletişim Yayınlan, İstanbul, 1991.

Çelik, Halil, *Uluslararası İşçiler Birliği (Birinci Enternasyonal)*, Prinkipo Yayıncılık, İstanbul, 2008.

Çetinsaya, Gökhan, "Kalemiye'den Mülkiye'ye Tanzimat Zihniyeti", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce*, cilt 1-Cumhuriyet'e Devreden Düşünce Mirası Tanzimat ve Meşrutiyet'in Birikimi, İletişim Yayınları, 8. baskı, İstanbul, 2009.

—, "Mithat Paşa", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce*, cilt 1-Cumhuriyet'e Devreden Düşünce Mirası Tanzimat ve Meşrutiyet'in Birikimi, İletişim Yayınları, 8. baskı, İstanbul 2009.

Çıladır, Sina, *Zonguldak Havzasında İşçi Hareketlerinin Tarihi 1848/1940*, Yeraltı Maden/İş Yayınları, Ankara, 1977.

Darendelioğlu, İlhan, *Türkiye'de Komünist Hareketleri*, Toker Yayınları, 5. baskı, İstanbul, 1979.

Devellioğlu, Ferit, *Osmanlıca–Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Aydın Kitapevi Yayınları, Ankara, 1993.

Dumont, Paul, "Yahudi, Sosyalist ve Osmanlı Bir Örgüt: Selanik İşçi Federasyonu", (der.) Mete Tunçay-Erik Jan Zürcher, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Sosyalizm ve Milliyetçilik (1876-1923)*, çev. Mete Tunçay, İletişim Yayınları, İstanbul, 1995.

Düzel, Neşe, *Korkusuz Tarih*, Alkım Yayınevi, 4. baskı, İstanbul, 2011.

Eldem, Vedat, *Osmanlı İmparatorluğu'nun İktisadi Şartları Hakkında Bir Tetkik*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2. baskı, Ankara, 1994.

Engelhardt, Edouard Philippe (ed.), *Tanzimat*, çev. Ayla Düz, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1976.

Engels, Friedrich, *Almanya'da Devrim ve Karşı Devrim*, çev. Kenan Somer, Sol Yayınları, 2. baskı, Ankara, 1992.

—, *İngiltere'de Emekçi Sınıfların Durumu*, çev. Yurdakul Fincancı, Sol Yayınları, 1. baskı, Ankara, 1997.

—, *Anti-Dühring*, çev. Kenan Somer, Sol Yayınları, 4. baskı, Ankara, 2003.

—, *Doğanın Diyalektiği*, çev. Arif Gelen, Sol Yayınları, 8. baskı, Ankara, 2006.

—, *Ütopik Sosyalizm ve Bilimsel Sosyalizm*, çev. Sol Yayınları Yayın Kurulu, 10. baskı, Ankara, 2008.

Erdem, Hamit, *Osmanlı Sosyalist Fırkası ve İştirakçi Hilmi*, Sel Yayınları, 2012.

Erdem, Tarhan, *Anayasalar ve Seçim Kanunları 1876-1982*, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1982.

Erenus, Müştak, *Sermaye Destanı*, Gerçek Sanat Yayınları.

Ergün, Mustafa, "Satı Bey Hayatı ve Türk Eğitimine Hizmetleri", *İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, sayı 1, 1987.

Erişçi, Lütfü, *Türkiye'de İşçi Sınıfının Tarihi (Özet)*, Kebikeç Yayınlan, Ankara, 1997 (1. baskı 1951 İstanbul).

Ertan, Temuçin Faik (ed.), *Başlangıcından Günümüze Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2011.

Friedrich Engels Biyografi, SBKP Merkez Komitesi Marksizm-Leninizm Enstitüsü, çev. Oğuz Özügül, Süheyla Saliha Kaya, Sorun Yayınları, 1997.

Gariper, Cafer, "Fecr-i Ati Topluluğu (1909-1912)", *Türk Edebiyatı Tarihi*, cilt 3, (ed.) Talat Sait Halman, TC Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınlan, Ankara, 2006.

Gülmez, Mesut, "Tanzimat'tan Sonra İşçi Örgütlenmesi ve Çalışma Koşullan (1839-1919)", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, cilt 3, İletişim Yayınlan, 1985.

Güneş, İhsan, *Türk Parlamento Tarihi-I. ve II. Meşrutiyet*, 2. cilt, TBMM Vakfı Yayınları, No: 150, 1998.

—, *Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Türkiye'de Hükümetler*, İş Bankası Kültür Yayınlan, İstanbul, 2012.

Güresin, Ecvet, *31 Mart İsyanı*, Yenigün Haber Ajansı, İstanbul 1998.

Gürsel, Seyfettin, "Osmanlı Dış Borçlan", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, cilt 3, İletişim Yayınları, İstanbul, 1985.

Gürsoy, Selçuk, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Seçimler ve Meclisler", *İktisat Dergisi*, Sayı 374, Aralık 1997.

—, "Osmanlı Sosyalist Fırkası Süreli Yayınlarının Konu Açıklamalı Fihristi: İştirak, İnsaniyet, Sosyalist ve Medeniyet Dergileri", *Müteferrika*, Kış 2012/2, sayı 42.

Güzel, Şehmus, "Tanzimat'tan Cumhuriyet'e İşçi Hareketi ve Grevler", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, cilt 3, İletişim Yayınlan, İstanbul, 1985.

—, *Türkiye'de İşçi Hareketleri*, Sosyalist Yayınlar, İstanbul, 1993.

Hanioğlu, Şükrü, *Bir Siyasal Düşünür Olarak Doktor Abdullah Cevdet ve Dönemi*, Üçdal Neşriyat, İstanbul.

—, *Bir Siyasal Örgüt Olarak Osmanlı İttihad ve Terakki Cemiyeti ve Jön Türklük (1889-1902)*, İletişim Yayınlan.

Hastaş, Mehmet T., *Ahmet Samim, II. Meşrutiyet'te Bir Muhalif Gazeteci*, İletişim Yayınlan, İstanbul, 2012.

Haupt, George-Dumont, Paul, *Osmanlı İmparatorluğunda Sosyalist Hareketler*, çev. Tuğrul Artunkul, Gözlem Yayınları, İstanbul, 1977.

Hobsbawm, Eric J., *Devrim Çağı: 1789-1848*, çev. J. Ergüder, A. Şenel, V Yayınları, Ankara, 1989.

—, *Sermaye Çağı 1848-1875*, çev. Bahadır Sina Şener, Dost Kitabevi, Ankara, 2009.

—, *İmparatorluk Çağı 1875-1914*, çev. Vedat Aslan, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 2010.

—, *Sıra Dışı İnsanlar, Direniş İsyan ve Caz*, çev. Işıtan Gündüz, Yordam Kitap, İstanbul, 2010.

Hocaoğlu, Baran, *İkinci Meşrutiyette İktidar-Muhalefet İlişkileri 1908-1913*, Kitap Yayınevi, 2010.

İhtilaller ve Darbeler Tarihi, Cem Yayınevi, çev. Sabiha Bozbağlı, 3. basım, İstanbul, 1974.

İleri, Rasih Nuri, "Dr. Şefik Hüsnü Deymer", *Şefik Hüsnü Yaşamı Yazıları Yoldaşları*, Sosyalist Yayınlar, İstanbul, 1994.

İnalcık, Halil, "Tanzimatın Uygulanması ve Sosyal Tepkiler", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, c. 6, İletişim Yayınlan, İstanbul, 1985.

İnalcık, Halil, Quataert, Donald (ed.), *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi, 1600-1914*, cilt 2, Eren Yayınları, İstanbul, 2004.

Joll, James, *II. Enternasyonal*, çev. Kudret Emiroğlu, Belge Yayınlan, İstanbul, 2002.

Kabacalı, Alpay, *Türkiye'de Siyasal Cinayetler*, Altın Kitaplar Yayınevi, 1993.

Kabadayı, Mustafa Erdem, "Geç 19. Yüzyılda İstanbul'da Bir Fes Fabrikasında Çalışmak", *Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti'nde Emek Tarihi*, (der.) Touraj Atabaki-Gavin D. Brockett, çev. Can Cemgil, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2012.

Kansu, Aykut, *1908 Devrimi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1995.

Karakışla, Yavuz Selim, "Osmanlı Sanayi İşçisi Sınıfının Doğuşu 1839-1923", (der.) Donald Quataert, Erik Jan Zürcher, *Osmanlı'dan Cumhuriyet Türkiyesi'ne* İşçiler 1839-1950, çev. Cahide Ekiz, İletişim Yayınları, 2. baskı, İstanbul, 2007.

Karal, Enver Ziya, "Tanzimattan Evvel Garplılaşma Hareketleri (1718-1839)", *Tanzimat I*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1999.

Karay, Refik Halid, *Bir Ömür Boyunca*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2011.

Karl Marx-Biyografi, SBKP Merkez Komitesi Marksizm-Leninizm Enstitüsü, çev. Ertuğrul Kürkçü, Sorun Yayınları, 3. baskı, İstanbul, 2008

Kaya, Gökhan, *II. Meşrutiyet Döneminin Demokratları Osmanlı Demokrat Fırkası (Fırka-i İbad)*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2011.

Kaygusuz, Bezmi Nusret, *Bir Roman Gibi*, Gümüşayak Matbaası, İzmir, 1955.

Kazgan, Haydar, "Düyun-u Umumiye", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, cilt 3, İletişim Yayınları, 1985.

Kili, Suna, "1876 Anayasası'nın Çağdaşlaşma Sorunları Açısından Değerlendirilmesi", *Kanun-u Esasi'nin Yüzüncü Yılı*, A.Ü. SBF Yayınları, No: 423, Ankara, 1978.

Koçak, Cemil, "Meşrutiyet'te Heyet-i Ayan ve Heyet-i Mebusan", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, cilt 4, İletişim Yayınları, İstanbul, 1985.

—, "Osmanlı/Türk Siyasal Geleneğinde Modern Bir Toplum Yaratma Projesi Olarak Anayasanın Keşfi Yeni Osmanlılar ve İkinci Meşrutiyet", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce*, cilt 1-Cumhuriyet'e Devreden Düşünce Mirası Tanzimat ve Meşrutiyet'in Birikimi, İletişim Yayınları, 8. baskı, İstanbul, 2009.

Kutlay, Naci, *İttihat Terakki ve Kürtler*, Fırat Yayınevi, İstanbul, 1991.

Küçük, Yalçın, *Aydın Üzerine Tezler*, cilt 2, Tekin Yayınevi, 2. basım,1985.

Küçükömer, İdris, *Batılılaşma ve Düzenin Yabancılaşması*, Profil Yayıncılık, İstanbul, 2009.

Makal, Ahmet, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Çalışma İlişkileri: 1850-1920*, İmge Kitabevi Yayınları, İstanbul, 1997.

Mardin, Şerif, *Jön Türklerin Siyasi Fikirleri 1885-1908*, İletişim Yayınları, İstanbul 1983.

—, "Yeni Osmanlı Düşüncesi", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce*, cilt 1-Cumhuriyet'e Devreden Düşünce Mirası Tanzimat ve Meşrutiyet'in Birikimi, İletişim Yayınları, 8. baskı, İstanbul, 2009.

Marx, Karl, *1844 Elyazmaları*, çev. Murat Belge, Payel Yayınları, 2. basım, İstanbul, 1975.

—, *Kapital*, cilt 1, çev. Alaattin Bilgi, Sol Yayınları, 3. baskı, İstanbul, 1986.

—, *Ücretli Emek ve Sermaye*, çev. Sevim Belli, Sol Yayınları, 6. baskı, Ankara, 1987.

—, *Fransa'da Sınıf Savaşımları 1848-1850*, çev. Sevim Belli, Sol Yayınları, 4. baskı, Ankara, 1996.

—, *Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı*, çev. Sevim Belli, Sol Yayınları, 6. baskı, Ankara, 2005.

—, *Fransa'da İç Savaş*, çev. Kenan Somer, Sol Yayınları, Ankara, 3. baskı, 2005.

—, *Felsefenin Sefaleti*, çev. Ahmet Kardam, Sol Yayınları, 6. baskı, Ankara, 2007.

Marx, Karl-Engels, Friedrich, *Doğu Sorunu (Türkiye)*, çev. Yurdakul Fincancı, Sol Yayınları, Ankara, 1977.

—, *Seçme Yazışmalar-1, 1844-1869*, çev. Yurdakul Fincancı, Sol Yayınları, Ankara, 1995.

—, *Seçme Yazışmalar-2*, çev. Yurdakul Fincancı, Sol Yayınları, Ankara, 1996.

—, *Komünist Manifesto ve Komünizmin İlkeleri*, çev. Muzaffer Erdost, Sol Yayınları, 7. baskı, Ankara, 2008.

—, *Komünist Manifesto ve Hakkında Yazılar*, çev. Nail Satlıgan, Tektaş Ağaoğlu, Şükrü Alpagut, Yordam Kitap, İstanbul, 2008.

Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi, http://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MECMEB/mmbd01ic03c001/mmbd01ic03c001ink019.pdf

Ongunsu, A.H., "Tanzimat ve Amillerine Umumi Bir Bakış", *Tanzimat* içinde, çev. Ayla Düz, Milliyet Yayınları, İstanbul 1976, dilini sadeleştirdim.

Ortaylı, İlber, "Osmanlı Devleti ve Meşrutiyet", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, cilt 4, İletişim Yayınları, 1985.

—, *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*, Timaş Yayınları, 33. Baskı, İstanbul 2011.

Ökçün, A. Gündüz, *Tatil-i Eşgal Kanunu, 1909 Belgeler-Yorumlar*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1982.

Öke, Mim Kemal, *Ermeni Sorunu 1914-1923*, TTK Yayınları, Ankara, 1991.

Önsoy, Rifat, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Sanayi ve Sanayileşme Politikası*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1988.

Pamuk, Şevket, *Osmanlı Ekonomisinde Bağımlılık ve Büyüme (1820–1913)*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2. baskı, İstanbul, 1994.

Parvus Efendi, *Türkiye'nin Mali Tutsaklığı*, May Yayınları, 1977, İstanbul.

Perinçek, Doğu, *Kurtuluş Savaşı'nda Kürt Politikası*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1999.

Polat, Emre, *Osmanlı'nın İlk Yahudi Sosyalisti Avram Bebaroya ve Faaliyetleri*, Truva Yayınları, İstanbul, 2004.

Prens Sabahattin, *Türkiye Nasıl Kurtarılabilir?*, Elif Yayınları, İstanbul, 1965.

Quataert, Donald, "19. Yüzyıla Genel Bakış-Islahatlar Devri 1812-1914", *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi, 1600-1914*, cilt 2, (ed.) Halil İnalcık, Donald Quataert, Eren Yayınları, İstanbul, 2004.

—, "Selanik'teki İşçiler, 1850-1912", (der.) Donald Quataert - Erik Jan Zürcher, *Osmanlı'dan Cumhuriyet Türkiyesi'ne İşçiler 1839-1950*, çev. Cahide Ekiz, İletişim Yayınları, 2. baskı, İstanbul, 2007.

—, *Sanayi Devrimi Çağında Osmanlı İmalat Sektörü*, çev. Tansel Güney, İletişim Yayınları, 2. baskı, İstanbul, 2008.

—, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Madenciler ve Devlet Zonguldak Kömür Havzası 1822-1920*, çev. Nilay Özok Gündoğan ve Azat Zana Gündoğan, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2009.

Rougerie, Jacques, *Paris Komünü*, çev. Galip Üstün, İletişim Yayınları, İstanbul, 1993.

Sadi, Kerim (A. Cerrahoğlu), *Türkiye'de Sosyalizmin Tarihine Katkı*, Genişletilmiş Yeni Basım, İletişim Yayınları, 1994.

Sayılgan, Aclan, *Türkiye'de Sol Hareketler*, Otağ Yayınları, 3. baskı, İstanbul, 1976.

Sencer, Oya, *Türkiye'de İşçi Sınıfı*, Habora Kitabevi Yayınları, 1969.

Somel, Selçuk Akşin, "Osmanlı Reform Çağında Osmanlıcılık Düşüncesi (1839-1913)", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce*, cilt 1-Cumhuriyet'e Devreden Düşünce Mirası Tanzimat ve Meşrutiyet'in Birikimi, İletişim Yayınları, 8. baskı, İstanbul, 2009.

Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi (STMA), cilt 1, İletişim Yayınları, İstanbul, 1988.

Şaylı, Burhan, *Anarşizmin Osmanlıcası, Felsefe-i Ferd, Baha Tevfik*, Altıkırkbeş Yayınları, İstanbul, 1992.

Şıkla, Selçuk, "Eleştiri Tarihimizde Tenkit Adını Taşıyan İlk Dergimiz", *Hece*, sayı 77/78/79, Mayıs/Haziran/Temmuz 2003.

Şimşirgil, Ahmed-Ekinci, Ekrem Buğra, *Ahmet Cevdet Paşa ve Mecelle*, KTB Yayınları, İstanbul, 2007.

Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi, Yapı Kredi Yayınları, 3. baskı, İstanbul, 2010.

Tanör, Bülent, "Anayasal Gelişmeler Toplu Bir Bakış", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, cilt 1, İletişim Yayınları, İstanbul, 1985.

Taşer, Pınar, Mütareke Döneminde Divan-ı Harb-i Örfiler, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, AÜSBE, Eskişehir 2005.

Temo, İbrahim, İttihad *ve Terakki Cemiyeti'nin Kurucusu ve 1/1 No'lu Üyesi* İbrahim *Temo'nun* İttihad *ve Terakki Anıları*, Arba Yayınları, İstanbul, 1987.

Ter Minassian, Anahide, "1876-1923 Döneminde Osmanlı İmparatorluğu'nda Sosyalist Hareketin Doğuşunda ve Gelişmesinde Ermeni Topluluğunun Rolü", *Osmanlı İmparatorluğu'nda Sosyalizm ve Milliyetçilik (1876-1923)*, (der.) Mete Tunçay-Erik Jan Zürcher, çev. Mete Tunçay, İletişim Yayınları, İstanbul, 1995.

Tevetoğlu, Fethi, *Türkiye'de Sosyalist ve Komünist Faaliyetler*, Ankara, 1967.

Thompson, E.P., *İngiliz İşçi Sınıfının Oluşumu*, çev. Uygur Kocabaşoğlu, Birikim Yayınları, 2. baskı, İstanbul, 2006.

Tokay, Gül, *Makedonya Sorunu*, AFA Yayınları, İstanbul, 1995.

Toprak, Zafer, "Tanzimat'ta Osmanlı Sanayi", *Tanzimat'tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi*, İletişim Yayınları, cilt 5, İstanbul, 1985.

Tunaya, Tarık Zafer, *Türkiye'nin Siyasi Hayatında Batılılaşma Hareketleri*, Yedigün Matbaası, İstanbul, 1960.

—, *Hürriyet'in İlanı*, Arba Yayınları, 2. baskı, 1996.

—, *Türkiye'de Siyasal Partiler*, cilt 1, Hürriyet Vakfı Yayınları, 2. baskı, 1988.

—, *Türkiye'de Siyasal Partiler*, cilt 3, Hürriyet Vakfı Yayınları, 1984.

Tuncer, Hüner, *Metternich'in Osmanlı Politikası (1815-1848)*, Ümit Yayıncılık, Ankara, 1996.

Tunçay, Mete, "Hüseyin Hilmi Çevresi ve Osmanlı Sosyalist Fırkası", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, cilt 6, İletişim Yayınları, İstanbul, 1985.

—, *Türkiye'de Sol Akımlar (1908-1925)-I*, BDS Yayınları, 1991.

—, *Türkiye'de Sol Akımlar (1908-1925)-I / Belgeler 2*, BDS Yayınları, 1991.

Uçarol, Rıfat, *Siyasi Tarih*, Filiz Kitapevi, İstanbul, 1995.

Uluslararası İlişkiler Tarihi, 1. cilt, çev. Attila Tokatlı, May Yayınları, İstanbul, 1977 (2. cilt, 1978).

Ülken, Hilmi Ziya, *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*, Ülken Yayınları, 3. baskı, İstanbul, 1993.

Wheen, Francis, *Karl Marx*, çev. Gül Çağalı Güven, E Yayınları, İstanbul, 2009.

Yahya Kemal, *Siyasi ve Edebi Portreler*, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayını.

Yalçın, Alemdar, *İkinci Meşrutiyet'te Tiyatro Edebiyatı Tarihi*, Gazi Üniversitesi Yayın No: 70, Ankara, 1985.

Yangın, İlhami, *Osmanlı'da Sosyalizm*, Bilgeoğuz Yayınları, İstanbul, 2009.

Yolcu, Cengiz, "Beşeriyet Gazetesi ve Doktor Refik Nevzad", *Müteferrika*, sayı 40, Güz 2011/2.

"Biri yer biri bakar, kıyamet ondan kopar"
İştirak

Osmanlı Sosyalist Fırkası (OSF), siyasal tarihimizdeki ilk partilerden biri olmasının yanında Türkiye'de kurulan ilk sosyalist parti olmasıyla da dikkat çekici. Özellikle Avrupa'da hızla gelişen sosyalizm akımının, dönemin şartları içinde Osmanlı topraklarıyla buluşmasını sağlayan Osmanlı Sosyalist Fırkası ve yayınları her bakımdan kapsamlı bir değerlendirmeyi fazlasıyla hak ediyor.

Selçuk Gürsoy, işçi sınıfı hareketlerinin ve sosyalizmin kısa bir tarihini anlatarak başladığı kitabında, Fırka'nın kurulduğu 1910'dan itibaren Osmanlı sınırları içinde de yaşanmaya başlayan sosyalizm mücadelesini ele alıyor. Dünya işçi sınıfı hareketleri yaklaşık 100 yıllık bir tarihi geride bırakırken, bu topraklara neredeyse tamamen yabancı sosyalizm fikrinde ısrar eden bir grup insanın çabalarını ortaya koyuyor; OSF'nin eklemlenmeye çalıştığı ve tasavvur ettiği sosyalizm anlayışının fikrî haritasını çıkarıyor.

İştirak, İnsaniyet, Sosyalist, Medeniyet gibi yayınları yasaklanıp kapatıldıkça yeni dergiler yayımlamaktan vazgeçmeyen, bir tür demokrasi ve özgürlük mücadelesi veren OSF'nin toplam 38 sayılık külliyatının tamamını sadeleştirerek anlatan Gürsoy, özellikle partinin ve dergilerin arkasındaki isim olan "İştirakçi" Hilmi hakkında doğru sanılan yanlışları da sergiliyor. İştirakçi Hilmi'nin kahramanlarından olduğu bir piyesin ilgili bölümleri de yine ilk defa bu kitapta yayımlanıyor.

Osmanlı'da sosyalizmin ilk temsilcilerinin düşünsel temelleri hakkında bütünlüklü bir fikir edinmek; sosyalizm anlayışlarının evrimini izlemek; dönemin çalkantılı siyasal ortamı içinde nerede durduklarını, hangi politikaları oluşturduklarını, çelişkilerini, tutarsızlıklarını ve uyarlamalarını görmek için çok önemli bir kaynak... ■

THG
0653356
BHG

iletişim

ISBN-13: 978-975-05-1361-9
9 789750 513619